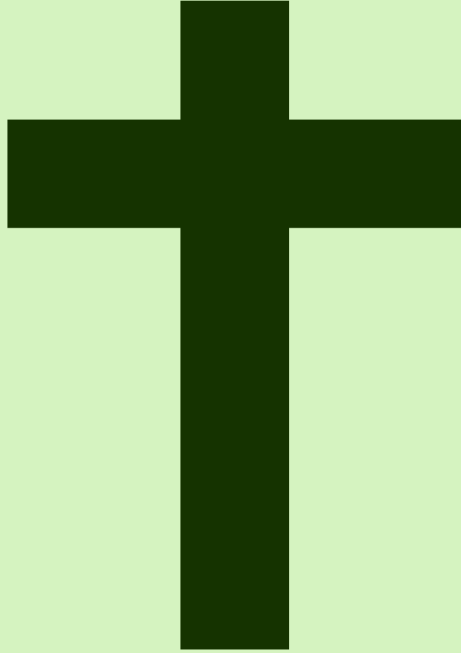

Zacatepec Mixtec NT

Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec Mixtec NT New
Testament

Zacatepec Mixtec NT

Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec Mixtec NT New Testament

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Santa María Zacatepec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
55b3808f-9cd0-5da9-90f0-a96c172e0e02

Contents

Tutu Mate	1
Tutu Marku	57
Tutu Luka	91
Tutu Xuva	150
Tutu Hechos	193
Tutu Romanu	249
Tutu Corintu Nunuu	274
Tutu Corintu Uvi	300
Tutu Gálata	314
Tutu Efesu	323
Tutu Filipu	331
Tutu Colosa	337
Tutu Tesalónica Nunuu	343
Tutu Tesalónica Uvi	348
Tutu Timoteu Nunuu	351
Tutu Timoteu Uvi	358
Tutu Titu	363
Tutu Filemón	366
Tutu Hebreu	368
Tutu Jandiau	385
Tutu Petu' Nunuu	392
Tutu Petu' Uvi	399
Tutu Xuva Nunuu	403
Tutu Xuva Uvi	409
Tutu Xuva Uni	410
Tutu Juda	411
Tutu Apocalipsis	413

Tu'un Ndioo tãa racha'nu Mate

*Sivi ndian kũu ñivi Jesuu taji'na
(Lc. 3:23-38)*

¹ Ña'a kũu sivi ma ndian kũu ñivi Jesucristu, ra kũu ñivi ma racha'nu David, chi'in racha'nu Abraham. ² Abraham kũu tatá ma Isaac, ta Isaac kũu tatá ma Jacob, ta Jacob kũu tatá ma Judá chi'in ma ndra yani ra. ³ Judá kũu tatá ma Fares, chi'in Zara, ta ma ma'á vi kũu Tamar. Fares kũu tatá ma Esrom, ta ma Esrom kũu tatá ma Aram. ⁴ Aram kũu tatá ma Aminadab, ta ma Aminadab kũu tatá ma Naasón, ta Naasón kũu tatá ma Salmón. ⁵ Salmón kũu tatá ma Booz, ta ma ma'á ra kũu Rahab. Booz kũu tatá ma Obed, ta ma ma'á ra kũu Rut. Ta Obed kũu tatá ma Isai. ⁶ Isai kũu tatá ma rey David. Ta ma rey David chi'in ma ña kũu ñasi'i ma Urías, vikan kũu tatá ma Salomón.

⁷ Salomón kũu tatá ma Roboam, ta Roboam kũu tatá ma Abías, ta Abías kũu tatá ma Asa. ⁸ Asa kũu tatá ma Josafat, ta Josafat kũu tatá ma Joram, ta ma Joram kũu tatá ma Uzías. ⁹ Uzías kũu tatá ma Jotam, ta Jotam kũu tatá ma Acaz, ta ra'ya kũu tatá ma Ezequías. ¹⁰ Ezequías kũu tatá ma Manasés, ta Manasés kũu tatá ma Amón, ta Amón kũu tatá ma Josías. ¹¹ Josías kũu tatá ma Jeconías chi'in ma ndra yani ra, ma tiempu ña tiin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra iti' tikan.

¹² Ta ora yã'a, ña tã'an na takan, tajan Jeconías kũu tatá ma Salatiel, ta Salatiel kũu tatá ma Zorobabel. ¹³ Zorobabel kũu tatá ma Abiud, ta Abiud kũu tatá ma Eliaquim, ta ra'ya kũu tatá ma Azor. ¹⁴ Azor kũu tatá ma Sadoc, ta Sadoc kũu tatá ma Aquim, ta Aquim kũu tatá ma Eliud. ¹⁵ Eliud kũu tatá ma Eleazar, ta Eleazar kũu tatá ma Matán, ta Matán kũu tatá ma Jacob. ¹⁶ Jacob kũu tatá ma Kusé, ra kũu ii ma Ndiya, ta Ndiya kũu ma'á Jesuu, ra kà'an yo ña kũu Cristu.

¹⁷ Ta takan kũu yi ña, chíyo uchi kumi ta'an ñivi ña kũu tata ma Abraham, nda kati kēta ma tiempu ña chíyo ma

racha'nu David. Ta inga uchi kumi ma ndian kũu tata ma David chíyo, nda ora kēta ma kivi ña tiin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra ma iti' tikan. Ta inga uchi kumi ma ndian kũu tata ra chíyo, nda ma tiempu ikan, ta nda ma ora kãku ndio ma Cristu.

*Nuu kãku ma Jesucristu
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ Ma ora kãku Jesucristu, te'en kũu yi: ma Ndiya ña kũu ma'á ra, cha chã'a ña tu'un nuu ma Kusé, ña ni tanda'a ña chi'in ra. Va antea ña ndò'iin vi, yakan cha chãku'un se'an jã'a ndatu ma Ra kũu Tati Íí Ndioo. ¹⁹ Ta ma Kusé, ra ni tanda'a chi'in Ndiya, ti iin ra va'a, ta ndaa kũu ra. Cha'a' yakan kũu yi ña, töve kũuni ra ku'va ra ña koto ma ñivi ma ña chànini ra ja'a ra. Vati ma ña kũuni ra ja'a ra, kũu yi ña, kũuni ra ndakoo xe'e ra ña. ²⁰ Ta ma ora juuni yanga chànini ra te'en, tajan iin ma tati ña jãkuu tiñu nuu ma Racha'nu, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en nãka'an yi chi'in ra:

—Yo'o Kusé, ra kũu ñivi ma racha'nu David, na yũ'viun ña ndãki'un ma Ndiya kũu ñasi'un ña, vati ma Tati Íí Ndioo jã'a ña ni koo ma se'an. ²¹ Yakan, ni koo se'an, ta ni jakunaniun ra, Jesuu. Takan ni kunani ra, vati ni jakakú ra ma ñivi ñuu ra cha'a' ma kuati jã'a na. —Takan kãti ma tati tatun Ndioo chi'in Kusé ma tañu ñuma'na ra.

²² Ndisaa ña'a takan kũu yi, ikan na jachinu ma tu'un kã'an ma Racha'nu nuu iin ra kã'an chi'in tu'un yu'u ra, ti rakan te'en kã'an ra:

²³ Ma ñayoko ña takã'an kì'vi chi'in nì'iin ra'ii, ni kuku'un se'an,

ta ni jakakuan yi,
ta ma ra kũu pa'a ikan ni jakunani na yi Emanuel,

ña kũuni yi ka'an yi: ìyo Ndioo chi'in yo.

²⁴ Takan kũu ta ora ndãkoo ndio ma Kusé ña kixi ra, tajan jã'a ndio ra ma takua kã'an ma tati tatun Ndioo nuu ra, ta ndãki'in ndio ra ma Ndiya chũndaka ra. ²⁵ Va vaji ndò'iin ra chi'an, va töve nì kixi ra chi'an, nda kati ya'a jì'na kãku ma ra kũu pa'a se'an, ra jãkunani ma Kusé, Jesuu.

2

Ma ndra chito ña ka'an ña kichi iti' kàna nikandii, chànde'e ndra nuu kàndii ma ravalì Jesuu

¹ Ora kaku Jesuu ma ñuu nàni Belén, ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, ma rey Herode kuu ma ra chā'nda tiñu ma ñu'u' ikan. Tajan iin ma ndra kichi iti' kàna nikandii, ndra ya'a ga chito ña kà'an, chāa ndra ma ñuu Jerusalén, ² ta te'en chikatu'un ndra:

—¿Ndanu kàndii ma ra já kaku, ña kuu rey kuenda ma ñivi judíu? Vati ndē'e ndi ña kēta ma chele ra iti' kàna nikandii, ta cha'a' yakan kuu yi, ña vāchi ndi vāchi jàka'nu ndi ra ma i'ya —kàti ndra.

³ Tajan ora chito ndio ma rey Herode ña takan chàkunuu ndra chikatu'un ndra, ta ndava yū'vi ra, chi'in tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu Jerusalén ndia. ⁴ Tajan kàna ndio ra tandi'i ma ndra sutu cha'nu ña kuxini nuu sutu, ta chi'in tandi'i ma ndra matru ña jàna'a tu'un ley Ndioo nuu ma ñivi, ta chikatu'un ndio ma rey Herode nuu ndra, ña ndanu kuu ma nuu ni kaku ma Cristu. ⁵ Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Ni kaku ra ma ñuu Belén ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, vati te'en kà'an ma tu'un taa ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na:

⁶ Yo'o ñuu Belén, vaji ñuu vali kùun, vati ya'a ka'nu kùun tañu tandi'i ñuu iyo kuenda ñu'u' Judea, va tañu ma ñiviun iyo ikan, ni keta iin ma ra ni kuxini, ta rakan ni jakuenda ra ma ndian kuu ñivi ñuu Israel.

Takan kàti yi nuu ma tutu Ndioo —kàti ndra nuu rey Herode.

⁷ Tajan kàna xe'e ndio ma rey Herode ma ndra chito ña kà'an, ta chikatu'un kachin ndio ra nuu ndra, nda kivi kuu yi ña kēta ma chele ña ndē'e ndra. ⁸ Ta ora yā'a ndio yi, tajan tāchi ndio ra ndra ma ñuu Belén, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Kuà'an ndo ndakan, ta na nanduku tu'un ndo nuu ndisaa ma ñivi cha'a' ma ravalì ikan. Ta ora cha nāta'an ndo ra, na kichi katitu'un ndo nui, vati juuni kùunì kujaka'nui ra ndia —kàti rey Herode chi'in ndra.

⁹ Tajan ma ndra chito ña kà'an, kēe ndio ndra kàcha'an ndra chi'in ma tu'un ña kàtitu'un ma rey nuu ndra. Takan kuu ta ma chele ña ndē'e ndra ma iti' kàna nikandii, kēta ndiko ri nuu ndra, ta endee yosonuu ri kuà'an ri nuu ndra. Ta ora chāa ndio ri ma nuu kàndii ma pa'a, tajan chūndaa ndio ri. ¹⁰ Ta ma ndra chito ña kà'an, nduva'a kuii chīsii ndra ña ndē'e ndiko ndra ma chele ikan. ¹¹ Takan kuu ta ora kākì'vi ndio ndra ma tichi ve'e, ta ndē'e ndra ma pa'a chi'in ma Ndiya ña kuu ma'á ra. Tajan chūnandi chiti ndio ndra, ta jāka'nu ndra ra. Ta ikan jan, ta'ii'in ndra nūna ndio ndra ma chatun vali ña nda'a ndra, ta sōkó ndra oro, kutu, chi'in takuii xiko ña nàni mirra nuu ma pa'a. ¹² Va tava kēta iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ndra ma tañu ñuma'na ndra, ña kàtitu'un yi nuu ndra, ña na tūva nuva jà'a ndra ña chikoni'i ndra ku'un ndra ma iti' nuu kichi ndra nuu iyo ma rey Herode kàti yi. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ñuu ndra, va inga iti'.

Nuu chinu xe'e Kusé, chi'in Ndiya, kàcha'an vi ma iti' ñu'u' Egiptu, chi'in ma pa'a se'e vi

¹³ Takan kuu ta ora yā'a ña kēe ndio ma ndra chito ña kà'an kàcha'an ndra, tajan iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en nàka'an yi chi'in ra:

—Kusé, na ndetaun, ta ki'un ma ravalì chi'in ma ma'á ra, ta kee ndo ku'un ndo ta kunu xe'e ndo ku'un ndo chi'in ra iti' ñu'u' Egiptu. Ta ndakan na kindoun koun, ta chikoni'i ndikoun nda kati katitu'un mai nuun. Vati ma rey Herode, ni nanduku ra ma ravalì, ta ni ka'ni ra ra. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ma Kusé.

¹⁴ Tajan ndākoo ndio ma Kusé, ta kī'in ra ma ravalì chi'in ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kàcha'an vi ma iti' ñu'u' Egiptu ma ora chanikuaa. ¹⁵ Ikan chīyo vi, nda kati chī'í rey Herode. Takan kuu yi, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, jà'a iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ma nuu kà'an yi te'en: “Ñu'u' Egiptu kànai ma ra se'i.” Takan kàti Ndioo, kàti ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u ra.

Herode tàchi ra ña na ka'ni na ma ndra'ii kuati

16 Takan kūu ta ora chā'a ndio ma Herode kuenda, ña jānda'viña'a ma ndra chito ña kā'an ra, nduva'a kāyuni ra. Tajan tachi ra ña na ka'ni ndra tandi'i ma ndra'ii kuati, ña iyo uvi kuiya iti' ninuu, ña iyo ma ñuu Belén, ta chi'in tandi'i kuariya ña iyo kuenda yi, ma naja kua kuu ma tiempu ña chā'a ma ndra chito ña kā'an ma nuu ra. 17 Ta te'en jachinu ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ña nani Jeremía ma tu'un taa ra nuu ma tutu ra:

18 Iti' ñuu nani Ramá chíni ma ñivi tati iin ña'a,

ña nduva'a kuui chàku ña jà'a ña ya'a u'vi anima ña, ta nda'vi kùunian.

Ta ma tati ikan kuu yi ma tati Raquel, ña chàkuan cha'a' ma ndrakuati se'an.

Ta endee töve kuunian ña jàndomani na ña, vati chí'í ma se'an.

Takan kati ma Jeremía.

19 Takan kūu ta ora yā'a ña chí'í ndio ma rey Herode, tajan iin tati ña jà'a tiñu nuu ma Racha'nu, keta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra ma ñuu Egiptu, ta te'en nāka'an yi chí'in ra:

20 —Na ndetaun, ta ki'un ma ravali chí'in ma ma'á ra, ta chikoni'i ndikoun chí'in vi ma iti' ñu'u' Israel, ti cha kachi'í ma ndra kùuni ka'ni ra. —Takan kati yi chí'in Kusé.

21 Tajan ndakoo ndio ma Kusé, ta kī'in ra ma ravali nda'a' ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kuà'an vi ma ñuu Israel. 22 Va ora chíto ndio ma Kusé ña Arquelao se'e ma ndi Herode, kuu ra ña chà'nda ra tiñu, ma ñu'u' Judea, tiñu chàkoo tatá ra niku, ta yū'vi ra ña ku'un ra ma tikan, va tava kati'itu'un ndiko ma Racha'nu Ndioo nuu ra ma tañu ñuma'na ra, yakan va túva nī cha'an ndio ra ma iti' tikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea. 23 Takan kūu ta ora chāa ndio ra ma ñu'u' ikan, tajan chā'an ndio ra chàkoo ra ma iin ñuu nani Nazaret. Ña'á takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un ña kati'itu'un ma ndra kā'an chí'in tu'un yu'u Ndioo niku, vati kà'an ndra ña ni kunani ma Cristu, iin Nazarenu, kati ndra.

3

Xuva, ra jākunduta kati'itu'un ra tu'un Ndioo tichi ku'u

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 Ma tiempu ikan keta ma Xuva, ra jākunduta, kati'itu'un ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi tichi ku'u ma ñu'u' Judea, 2 ta rakan te'en nāka'an ra:

—iNa jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati, vati cha keta ma kivi ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu! —kati ra chí'in na.

3 Cha'a' ma Xuva i'ya kuu yi, ña te'en kā'an ma Isaía, ra kā'an chí'in tu'un yu'u Ndioo niku:

Iti' tichi ku'u kichi tati iin ra'ii, ña te'en kanchaa ni'i yi:

“Na jandova'a ndo iin iti' kuenda ma Racha'nu,

ta na nuna ndo iin iti' ndoo kuenda ra ndia.”

Takan kati ma tati ikan, kati ma Isaía.

4 Ta ma ja'ma ña ñu'u' ma Xuva, kūva'a yi chí'in ixi kameyu, ta chí'in pañu ñii, chù'ni ra yi toko ra. Ta chàchi ra tikaa kua'á, ta ña chí'i ra, kuu ma nduxi ñuñu ku'u. 5 Ta ma ndian chàa ña chíni ma ña kà'an ra, kuu ma ndian ñuu Jerusalén, chí'in tandi'i ma ndian ñu'u' Judea, ta chí'in inga ma ndian iyo ñu'u' ña kandii yatini ma yuta Jordán. 6 Ta ora nà'ma na kuati na nuu ma Xuva, ta rakan chàjakunduta ra na ma yuta Jordán.

7 Va ora ndē'e ma Xuva ña ya'a kua'a' ma ndra fariseu, chí'in ndra saduceu, kacha'an ndra, ña na jakunduta ra ndra, yakan va te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—iNdyo'o tatá ndian xaan, tava kuu ma koo kaa! ¿Yo kà'an chí'in ndo ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o ya'a xaan ña cha vachi kuyatin? 8 Tuva ndicha ña cha chikoni'i ndo iti' ma Racha'nu, na koo va'a ndo ma takua kùuni ra ña koo ndo tuva takan, 9 ta koto jätayi ndo ndo chí'in juuni maa ndo, ta ka'an ndo te'en: “Ndyu'u kuu ndi tata ma Abraham”, kati ndo. Vati yu'u kà'in chí'in ndo, ña nda ma yuu ña kàndoyo i'ya, kuu jàndaku ma Racha'nu Ndioo yi, tata ma Abraham ndia. 10 Vati cha iyo tu'va ma hacha kuenda ña ta'nda tandi'i ndava nda yo'ó ma yutun ña töve chà'a chiti va'a, ta ku'un ndrūn nuu ñu'ú.

11 Ndicha va'a, ña yu'u jākundutai ndo

chi'in takuini, kuenda ña na jana'a yi, ña cha jāña ndo ma kuati jā'a ndo. Va inga ma ra ni kichi tia iti' nuu, ni jakunduta ra ndo chi'in sivi ma Tati Í Ndioo, ta chi'in ñu'ú. Rakan kùu ma ra nduva'a ga iyo ndatu kua yu'u, ña ni töve iyo yi ña kuisoi, ni ma ndichan ra. ¹² Ta cha nda'a ra iin kaa ña iyo uni kumi punta kuenda ña jandati ra ma trigu iti' nuu sukun, ta takan tàvani'i siin ra ma soo vu. Tajan ni taan va'a ndio ra ma trigu ra tichi yaka. Va ma soo vu, va ni ka'mi ra nuu ñu'ú ña endee töve ndà'va.

Nuu kùnduta Jesuu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ Takan kùu tajan Jesuu kichi ra iti' ñu'u' Galilea, ta chāa ra ma yuta Jordán nuu ndaa ma Xuva, kuenda ña na jakunduta ra ra. ¹⁴ Va ma Xuva, na küuni ra ja'a ra yi, ti java te'en nāka'an ra chi'in Jesuu: —Yu'u, kùu ma ra iyo yi ña jakundutaun, ta yo'o, ¿chito naja vachiun nui, ña na jakundutai ñun? —Takan kàti Xuva chi'in Jesuu.

¹⁵ Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Vā'a' ña kà'un takan, va'a ga ña jakundutaun yu'u vitin, vati takan jàchinu yo tandi'i ma ña kùuni ma Ndioo. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan ma Xuva kàti ra ña va'a. ¹⁶ Ta ora cha kùnduta ndio Jesuu, ta kēe ndio ra ma tichi takuii, tajan juuni ma ora ikani, nūna ma andivi, ta ikan ndē'e ndio ra, ña ma Tati Í Ndioo, vachi nuu yi chata Jesuu tava kàa iin livi, ta chūnandi yi chata ra.

¹⁷ Tajan ma iti' andivi chīni na iin tati ña te'en kà'an:

—Ra'ya kùu ma ra Se'i, ña ya'a kùuni nde'i, ta ya'a chisiij ña kùu ra takan. —Takan kàti ma tati chīni na.

4

Nuu kè'in kui'na ku'va Jesuu

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Ta ora yā'a, tajan chāka ndio ma Tati Í Ndioo ma Jesuu iti' tichi ku'u, kuenda ña na ki'in ma kui'na ku'va ra.

² Ta ma nuu chīyo ra ikan, tüvi nī chachi ra uvi xiko kivi, ta uvi xiko chanikuaa. Ta ora yā'a, tajan chāñu ndio ma soko ra. ³ Tajan ma kui'na chajāyatin ndioán'

ñá' nuu Jesuu kuenda ña ni ki'in ndioán' ku'va ra, ta te'en nāka'an ndioán' chi'in ra:

—Tu ndicha va'a ña ra Se'e Ndioo kùun, na ka'un chi'in ma yuu ña ndoyo chiña, ña na ndakuu yi paan. —Takan kàti ma kui'na chi'in ra.

⁴ Va Jesuu te'en nāka'an ra:

—Nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Na yöve uvanuu ma ña chàchinio kùu ja'a ña na taku ma ñivi, vati juuni kùu taku na ja'a tandi'i ma tu'un ña kà'an Ndioo ndia” —kàti Jesuu.

⁵ Tajan chāka ndio ma kui'na ma Jesuu kuà'an ra chí'an' ñuu Jerusalén íi, ta ikan jāndaa ndio ma kui'na ma Jesuu nuu sukun ga xini ma veñu'u ka'nu ikan, ⁶ ta te'en nāka'an' ndioán' chi'in ra:

—Tu ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, na koyoun ma nda ninuu, vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:

Ndioo, ni tachi ra ma tati ña jà'a tiñu nuu ra, ña na jakuenda yi ñun.

Ma tati ikan kùu yi ña ni kani'i na ñun, chi'in nda'a' na,

ikan na töve takue'e cha'un jà'a nī'iin yuu —kàti ma kui'na chi'in ra.

⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chí'an':

—Nda nuu ma tutu Ndioo, juuni te'en kà'an yi ndia: “Töve iyo yi ña ki'un ku'va ma Racha'nu Ndioo.” Takan kàti yi —kàti Jesuu.

⁸ Takan kùu ta chāndaka tukuán' ra iin xini yuku sukun nduva'a kuii, ta ora kicha'a ndioán' jàna'an' nuu Jesuu ndisaa ma ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu Jesuu, ta naja kua ya'a ka'nu kùu yi.

⁹ Tajan te'en nāka'an ndioán' chi'in ra:

—Tu kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ni ku'vai tandi'i ma nuu chà'ndai tiñu nuun —kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

¹⁰ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'an':

—Kuà'an, tikan yo'o kui'na, vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi: “Na jaka'nun ma Racha'nu Ndiooun, ta uvanuu rakani na ja'un tiñu nuu” —kàti Jesuu.

¹¹ Tajan ma kui'na ndākoo ndioán' Jesuu, ta ikan jan chākoyo ndio ma ndian kùu tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ta kicha'a na tìndee na ra.

Nuu kicha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea
(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² Takan kũu ta ora chĩto Jesuu ña ma Xuva indii ra tichi vekaa, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ma ñu'u' Galilea. ¹³ Va töve nĩ kindoo ra koo ra ma ñuu Nazaret, ti yā'a ra kuàkoo ra ma ñuu Capernaum, ña kàndii yu'u tañu'u, yatini nuu kàndii ma ñu'u' Zabulón, chí'in ñu'u' Neftalí. ¹⁴ Tandii ña'á kũu yi takan, ikan na chinu ma tu'un ña taa ma Isaíá, ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, nuu ká'an ra te'en:

¹⁵ Na taso'o ndo ndyo'o iyo ñu'u' Zabulón, ta ñu'u' Neftalí ña kàndii inga chiyo yu'u yuta Jordán, tichi iti' kuà'an tañu'u ña nàni Galilea, nuu iyo ndian yüvi judú.

¹⁶ Vati ndyo'o ndian chàkunuu nuu naa niku, cha kicha'a ndè'e ndo iin ñu'ú ya'a ka'nu, iti' chàkunuu ndo niku töve iti' va'a kùu yi ti ni naa ndo jà'a yi, va vitin ma Racha'nu cha jãndondichin va'a ra yi kuenda ndo.

Takan taa Isaíá.

¹⁷ Nda ma ora ikan kùu yi, ña kicha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un Ndioo te'en nuu ma ñivi:

—Na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati, vati cha vachi kuyatin nuu chà'nda ma ra iyo andivi tiñu —kàti Jesuu chí'in na.

Jesuu kàna ra kumi ta'an ndra kìn tiaka'

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Ta ora chàkunuu Jesuu ma yu'u tañu'u ña kàndii ma ñu'u' Galilea, ikan ndè'e ra uvi ta'an ndra ña kùu ndra yani ndra. Iin ra nàni Simón, ra juuni kà'an na ña nàni Petu', ta inga ra nàni André. Ta ndrakan, ti kàni ndra yu'va tiaka' ka'nu tichi takuui chàkunuu ndra, ti ndra kìn kùu ndra. ¹⁹ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—¡Na tandikun ndo chatai!, ta yu'u ni ja'i ña na nani'i ndo ñivi kuenda Ndioo —kàti Jesuu chí'in ndra. ²⁰ Ma ora ikani ndákoo ndra ma yu'va tiaka' ka'nu, ta tãndiku ndra chata ra.

²¹ Ta ita'vi tiá iti' nuu, ikan ndè'e Jesuu inga uvi ta'an ndra ña juuni yani ndra ndia. Iin ra nàni Jandiau, chí'in Xuva,

ndra se'e Zebedeu. Ndrakan ka'iin ndra jãndova'a ndra yu'va tiaka' ka'nu, chí'in tatá ndra, tichi iin varku, ora kãna Jesuu ndra. ²² Ma ora ikani ndákoo ndra ma tatá ndra tichi run, ta tãndikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi
(Lc. 6:17-19)

²³ Jesuu chàkunuu ra jàna'a ra tu'un Ndioo ninii ka'nu ma ñu'u' Galilea, nuu kàndii ta'ii'iin ma kuariya nuu iyo ma veñu'u kuati ñivi judú. Kàtitu'un ra nuu na, naja kua kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu iti' andivi, ta juuni jãnda'a ra ndian ku'vi, chí'in tandii' nuu ma kue'e ndo'o na. ²⁴ Ta takan kũu ña chĩtakuati ma tu'un cha'a Jesuu nuu ma ñivi iyo ninii ka'nu ma ñu'u' Siria. Ta chãndaka na ndian ku'vi jà'a siin siin nuu ma kue'e, takua kùu ma ndian ku'vi jà'a kue'e u'vi na, chí'in ndian ku'vi jà'a tati xaan, ndian chí'i i'i, chí'in ndian endee pe'lu kuñu, ta jãnda'a ra na. ²⁵ Ta kua'a' ñivi iyo ñu'u' Galilea, chí'in ñuu Decápolis, ña kùuni yi ka'an yi, uchi ñuu, ta ndian ñuu Jerusalén ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, ta nda ma ñuu ña kàndii inga chiyo yuta Jordán. Tandii' ndiakan tãndikun na kuà'an na chata Jesuu.

5

Nuu jàna'a Jesuu nuu ñivi xini yuku

¹ Ta ora ndè'e Jesuu ña ka'iin kua'a' ñivi, tajan ndãa ndio ra xini yuku, ta chũnandi ra. Ta ikan jan chãjayatin ndio ma ndra jákua'a chí'in ra nuu nãndi ra, ta chikonuu ndra ra, ² ta te'en kicha'a ndio ra jàna'a ra nuu ndra:

Nuu jàna'a Jesuu naja kua iyo yi ña ja'a yo, ikan na sii kuuni yo
(Lc. 6:20-23)

³ —Na sii kuuni ma ndian nda'vi ña chà'a na kuenda ña chiniñu'u na Ndioo, vati kuenda maa na kùu ma nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi.

⁴ 'Na sii kuuni ma ndian chàku ta nda'vi kùuni, vati ma Racha'nu Ndioo ni ndakimani ra na.

⁵ 'Na sii kuuni ma ndian vita anima, vati tiaga iti' nuu, ni ni'i na ma ñu'u' ña cha chà'a ma Racha'nu Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu na.

6 'Na sii kuuni ma ndian ya'a iyoni jàkuu tiñu va'a takua kùuni Ndioo, ta chi'in ma ndian ya'a nàtii na ña kùuni na nde'e na ra, takua kùuni na ora nàtii na takuii, vati ma Racha'nu Ndioo, ni tindee ra na ña na ja'a na yi.

7 'Na sii kuuni ma ndian kùnda'vini nde'e inga ñivi, vati Ndioo, ni kunda'vini ra na ndia.

8 'Ta na sii kuuni ma ndian ndicha ña kùuni na nde'e na ma Racha'nu Ndioo, vati ndiakan ni nde'e na ra.

9 'Na sii kuuni ma ndian nànduku naja kua koo va'a na chi'in ta'an na, vati ma Racha'nu Ndioo ni jandakuu ra na se'e ra.

10 'Ta juuni na sii kuuni ma ndian ndè'e tundo'o, cha'a' ña jà'a na ma ña kùuni Ndioo, vati kuenda maa na kùu ma nuu chà'nda ra tiñu andivi.

11 'Na sii kuuni ndyo'o ora inga ñivi kanduva'a na ndo, ta chi'in ndyo'o ndian jànde'e na tundo'o, ta tisokuati na ndo chi'in tu'un vata cha'i. 12 Na sii kuuni ndo, vati ni ni'i ndo iin ya'vi nduva'a ka'nu ma iti' andivi, ti takua jà'a na chi'in ndo, juuni kua ikan jà'a na chi'in ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chiyo taji'na ndia.

Nuu jàna'a Jesuu ña kùu yo takua kùu ma ñii, ta takua kùu ma ñu'ú (Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

13 'Ndyo'o kùu ndo takua kùu ma ñii ña iyo ma ñuñivi i'ya, cha'a' ña kùu ndo ndian chìnuni. Va tu ma ñii ikan jàña yi ña u'vá yi, çniyi iyo yi ña ja'a yo chi'in yi, ta kùu ndo'uva ndiko yi, ta kuàtiñu yo yi inga cha'a'?, kùuni ndo. Va'aga ña na jakuita ndo yi kuenda ña na kuañunia ma ñivi chata yi, ti na tüva nakutiñu yi.

14 'Ndyo'o kùu ndo tava kùu ma ñu'ú ña jàndondichin ma ñuñivi. Ta tu iin ñuu kàndii yi xini yuku, na kùu kundii xe'e yi ndia. 15 Ta na tüvi jàtiin yo iin ñu'ú kandil, ta kasi yo nuu yi chi'in iin cajon, vati ma ña jà'a yo kùu yi ña, va'a jùndii yo yi nuu sukun, ikan na jàndondichin yi nuu tandi'i ma ñivi ka'iin tichi ve'e.

16 Yakan va ndyo'o juuni kua ikan iyo yi ña nanduku ndo naja kua koo va'a ndo chi'in tandi'i ñivi, ikan na nde'e na ma tiñu va'a jà'a ndo, ta ndita'an na jàka'nu

na ma Racha'nu Tatá ndo ña iyo andivi ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an ma Ley cha'nu

17 'Ta koto nàkanini ndo, ña yu'u kùu ra vàchi janaa ma ley Ndioo ña tãa Moisés, ta ña vàchi janaí ma tu'un Ndioo ña jàna'a ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra ndia, ti na yöve takan kùu yi. Ma tiñu vàchi kùu yi ña, kàtitu'un kachin ma ña kùuni ma ley Ndioo ka'an yi.

18 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ora juuni yanga iyo ma andivi, chi'in ma ñu'u' ñuñivi, ni'iin tu'un vali ña iyo nuu ma ley cha'nu, ta ni'iin letra na töve ni kindaa, nda kati kuu ji'na ma ña iyo yi ña kuu. 19 Yakan va ma ndian jàchi'in

na ma ña kùuni ma ley Ndioo ña jà'a na, va kùmani jàchi'in na uvanuu ña kà'an yi, vaji iin tu'un valini kùu yi, ta ndian töve chà'a na ña na koto inga ñivi yi, ta jà'a na indukuni, ndiakan ni ndakuu na, ndian valiga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. Va ma ndian jàchi'in ña kà'an yi, ta chà'a na ña na koto inga ñivi ma ña kà'an yi, ndiakan kùu ma ndian ni ndakuu ka'nuga, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. 20 Vati yu'u kà'in chi'in ndo ña, tu töve kùuni tiaga ndo ja'a ndo ma kua kùuni Ndioo, takua kùu ma ndra matru jàna'a tu'un Ndioo chi'in ma ndra fariseu, ña na kùuni ndra jàchinu ndra ma ña kùuni Ndioo, na kùu ki'vi ndo koo ndo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu andivi.

Jesuu jàna'a ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kayunio (Lc. 12:57-59)

21 'Ndyo'o cha chito va'a ndo ña tatiempu cha chini ndo tu'un Ndioo ña te'en kà'an yi naja kua iyo yi ña ja'a ndo: "Na kà'ni ndo, ti ma ndian chà'ni iyo yi ña ka'nda na kuati na." 22 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña nda ndyo'o ni kùuni, tu xàani ndo nde'e ndo ta'an ndo, iyo yi ña ka'nda ndo kuati ndo ndia. Ta tu kanduva'a ndo ta'an ndo iyo yi ña ya'a ndo nuu ma ndra kumitiñu, ta jàkutuni ndra ma kuati ndo. Ta tu kàti ndo ña ndian ndava xini kùu na, na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto ku'un ndo andaya' nuu tiin ñu'ú.

²³ 'Ta indukuni kùu yi tuva ma ora sokó ndo iin nakuyi nuu ma chito naá kuenda Ndioo, ta ikan chàku'uni ndo ña ìyo kuati ndo chi'in inga ta'an ndo, ²⁴ na ndakoo nuu ndo ma ña ni sokó ndo nuu Ndioo ma ikan, ta ku'un ji'na ndo kundakan ndo nuu ta'an ndo ña na jaka'nuni na ma kuati ndo, tajan na chikoni'i ndio ndo nuu ìyo ma nuu naa, ta na sokó ndio ndo yi kuenda Ndioo.

²⁵ 'Tu ìyo iin nda yo kùuni ti'i kuati cha'a' ndo ma vetiñu. Va'a ga ña na ka'an ji'na ndo tichi iti' kuà'an ndo chi'in na, ta ikan na jandakumani ndiko ndo na, ikan na tüvi ti'i na ndo nda'a' ma ra juez ña jàndondaa kuati, ta rakan ku'va ndio ra ndo nda'a' ma ndra jandaru, ta ti'i ndra ndo tichi vekaa. ²⁶ Ta ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo ña na töve ni kee ndo ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma xu'un' ña na nandoo kuati ndo.

Jesuu kàtitu'un ra ña na vä'a kì'vi yo chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i yo, ta ñivi ña'a chi'in yöve ii vi ndia

²⁷ 'Vati ndyo'o cha chini ndo iin tu'un ña te'en kà'an tatiempu: "Na kì'vi ndo chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndo." ²⁸ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña nda ndra'ii nikuuni, jitu chi'in iin ña ndè'eni ndra iin ña'a, ta chàta'ani ndra, ña kùuni yi ka'an yi ña indukuni kùu ma kuati jà'a ndra chi'an chi'in chinituni ndra kua ma ndra cha kì'vi ndra chi'in iin ña'a ma chi'in ma kuñu ndra.

²⁹ 'Ta tu ma tinuu chiyo kua'a' ndo kùu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na tava ndo yi, ta jakuita chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo tinuu ndo, kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'. ³⁰ Ta tu ma nda'a' chiyo kua'a' ndo kùu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na ka'nda ndo yi, ta jakuita chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo nda'a' ndo kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'.

Jesuu jàna'a ra ña na töve va'a ndakoo yo ñasi'i yo

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ 'Ta juuni cha chà'a' ndo kuenda ña te'en kà'an ma tu'un Ndioo ndia: "Nda ndra'ii nikuuni tuva ndakoo ndo ñasi'i ndo, ìyo yi ña ku'va ndo iin tutu nuu

kà'an yi ña cha ndakoo ndo ña." ³² Va yu'u kà'in chi'in ndo ña tu iin ra'ii ndakoo ra ñasi'i ra, iin kuati kùu yi kuenda ra tu töve ndicha ña jànda'viña'a ña ra cha'a' ña kì'vi ña chi'in inga ra'ii. Vati tu takan ndakoo ra ña, rakan jà'a ra ña na ja'a ña kuati tu yakan ki'vian chi'in inga ra'ii. Ta nda ra ni kùuni ña tànda'a chi'in iin ña'a ña ndakoo ii, juuni iin kuati kùu ma ña jà'a ra, ti kì'vi ra chi'in iin ña'a ìyo inga ii ndia.

Jesuu kàti ra ña na vä'a janda'viña'a yo

³³ 'Ta juuni cha chini ndo ña te'en kà'an ma ndian kùu ñivi yo chiyo taji'na ndia: "Ìyo yi ña jachinu ndo ma tu'un chà'a' ndo nuu ma Racha'nu Ndioo". ³⁴ Va yu'u kà'in chi'in ndo ña va'aga ña na kù'va ndo tu'un cha'a' nda ña nikuuni tu töve ña ndicha kùu yi. Na töve ìyo yi ña ku'va ndo tu'un cha'a' ma andivi, ti nuu chà'nda Ndioo tiñu kùu yi. ³⁵ Ta ni cha'a' ma ñu'u' ñuñivi ndia, vati nuu nìndee cha'a Ndioo kùu yi ti iin ña kuenda ra kùu yi. Ta ni cha'a' ma ñuu Jerusalén, tüvi ìyo yi ña ku'va ndo tu'un, vati ma ñuu ka'nu ña ìyo kuenda Ndioo, ra kùu Rey ka'nu kùu yi ndia. ³⁶ Ta juuni na tüvi ìyo yi ña ku'va ndo tu'un nuu ñivi cha'a' ma xini ndo, vati na kùu jandokuichin ndo ni'iin ma ixi xini ndo, a jàndotuun ndo yi ndia. ³⁷ Va'aga ña na ka'an ndo ña: "juu" a "töve", vati ndisaa inga tu'un ma ña kà'an siki ndo, kùu yi kuenda ma kui'na.

Jesuu jàna'a ra naja kua ìyo yi ña ja'a yo, ta jàña yo ña xaani yo nde'o ta'an yo (Lc. 6:29-30)

³⁸ 'Ta juuni ndyo'o cha chini ndo ña te'en kà'an ma tu'un ña kèta taji'na ndia: "Tu jàtakue'e na jitu iin ma tinuu ndo a nu'u ndo, indukuni ìyo yi ña ja'a ndo chi'in na ndia." ³⁹ Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: tuva ìyo nda yo kùuni kuati chi'in ndo, na jandeeni ndo yi, ta töve jà'a ndo takua jà'a na. Ta tu ìyo iin ndian kàni iin xa'nda iin chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo ma inga chiyo yi kàni na ndia.

⁴⁰ Ta tu ìyo iin yo ti'i kuati cha'a' ndo ma vetiñu, ta kùuni na namaa na kamixa ñu'u ndo, na ku'va ndo ña na kunda'a na, nda ma ja'ma isukun ndo ndia. ⁴¹ Tu ìyo

nda ndian chikan ñamani nuu ndo ña na tindee ndo na, ña kuiso ndo iin ndatiñu na iin kilometru, na ku'un ndo chi'in ra nda uvi kilometru, na tindee ndo na. ⁴² Ta nda ndian nikuuni ña chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta tu iyo ndian chikanuu iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na, ta yüva kati ndo ña töve.

Naja kua iyo yi ña kuuni yo nde'o ma ndian xaani yo nde'o

(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ 'Ta juuni cha chini ndo ma tu'un ña kà'an te'en tatiempu ndia: "Na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian amigu ndo, ta na kuxaani ndo nde'e ndo ma ndian xaani ndo ndia." ⁴⁴ Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: Na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani ndo nde'e ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian kànduva'a ndo. ⁴⁵ Takan iyo yi ña ja'a ndo, ta kùu ndo se'e ma Tatá ndo ra iyo andivi. Vati maa ra kùu ra ña jàtuun ra nikandii kuenda ma ndian va'a, ta tüvi va'a. Ta juuni ra kùu ra ña jàkuun ra savi kuenda ma ndian ndaa, ta ndian töve ndia. ⁴⁶ Vati tu ma ndian kùuni nde'e ndo, ndiakani kùu ma ndian kùuni ndo nde'e ndo, ¿a chànini ndo ña ni ni'i ndo ya'vi ndo cha'a' ña jà'a ndo takan?, kùuni ndo. Na töve, vati nda ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, takan jà'a na ndia. ⁴⁷ Ta tu kàña'a ndo chi'in ndian ta'ani ndian chìnuni, ¿nda ña va'a kùu ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. Vati nda ma ndian töve nàkoto Ndioo, takan kà'an na ndia. ⁴⁸ Yakan va na kuu ndo ndian ndaa, tava kùu ma Tatá yo ra iyo andivi.

6

Jesuu jàna'a ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ma tiñu va'a

¹ 'Ta koto jà'a ndo tiñu va'a kuenda ña na nde'e ma ñivini ndo ña ndian va'a kùu ndo. Ta tu jà'a ndo takan tajan ma Tatá ndo, ra iyo andivi, töve ni ku'va ra ni'iin ya'vi ndo. ² Yakan va ora tindee ndo ma ndian nda'vi ña kumani yi nuu, na töve iyo yi ña ku'va ndo koto ndisaa ñivi yi, takua jà'a ma ndian uvi nuu kua chànini ña chàkunuu nàtu'un na chi'in ñivi, nani nuu iyo ma veñu'u kuati ma ndian judúu,

ta tichi kai, kuenda ña na ka'an va'a ma ñivi chatani na. Va yu'u kà'in chi'in ndo ña ndicha va'a ña cha iyo ma ya'vi na cha'a' ma ña jà'a na. ³ Va ndyo'o ora chà'a iin nakuyi nuu ma ndian nda'vi ña chiniñu'u yi, na töve iyo yi ña natu'un ndo yi nuu ni'iin ma ndian nàkoto ndo, ta ni nuu ma amigu ka'nu ndo ndia. ⁴ Va'aga ña na koto xe'eni ndo yi. Tajan ma Tatá ndo ra iyo andivi ni ku'va ra ya'vi ndo, ti ndè'e ra ma ña jà'a xe'e ndo.

Jesuu jàna'a ra naja kua ka'an yo chi'in Ndioo

(Lc. 11:2-4)

⁵ 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo, koto jà'a ndo takua jà'a ma ndian kini uvi nuu kua chànini ña ndava chàta'ani na kundaa na ora kà'an na chi'in Ndioo ma tichi veñu'u kuati ma ndian judúu, a ora kundaa na ma tutun kai kuenda ña na nde'e ma ñivini na. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndiakan juuni cha iyo ya'vi na cha'a' ma ña jà'a na ndia. ⁶ Va tu ndyo'o kùuni ndo ka'an ndo chi'in Ndioo, na ki'vi ndo tichi ve'e ndo, ta kasi ndo yuve'e, ta kicha'a ndio ndo ka'an ma'iin ndo chi'in Ndioo Tatá ndo, ti iyo ra chi'in ndo ma ikan. Tajan ma Tatá ndo, ra ndè'e ma ña jà'a ndo, ni ku'va ra ya'vi ndo.

⁷ 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo, na töve iyo yi ña indita inditani kà'un ma tu'un töve ndakutiñu, tava jà'a ma ndian töve nàkoto Ndioo. Vati ndiakan chànini na, ña tu kua'a' cha'a' kà'an na, juuni juuni ma tu'un, tiaga ni jachi'in Ndioo ma ña kà'an na, kùuni na. ⁸ Koto jà'a ndo tava jà'a ndiakan, vati ma Ndioo Tatá ndo, cha chito ra nayi kùu ma ña chiniñu'u ndo antea ña ndàkan ndo yi nuu ra. ⁹ Yakan va te'en iyo yi ña ka'an ndo chi'in Ndioo: Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra iyo andivi, na ya'aga í kùu ma siviun.

¹⁰ Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu.

Ta na kuu ma naja kua kùuniun ma nuñu'u', ma takua kùu yi iti' andivi.

¹¹ Na ku'vaun ma ña chiniñu'u ndi kachi ndi vitin.

¹² Na jàka'nuniun ma kuati jà'a ndi, takua jàka'nuni ndi kuati ma ndian jà'a ña kini chi'in ndi.

¹³ Ta koto kù'vaun ña titunini ndi jà'a ndi ma ña töve va'a.

Va na ja'un ña na kakun ndi nuu ma ña kini.

Vati maun kùu ma ra chà'nda tiñu, ta maun kùu ma ra iyo ndatu, ta juuni maun nduva'a ka'nu kùn ndia. Ta takan endeeni na kùu yi. Amén.

¹⁴ 'Vati tu ndyo'o jàka'nuni ndo kuati jà'a ma inga na chi'in ndo, nda ma Racha'nu Tatá ndo ra iyo andivi, ni jaka'nuni ra ma kuati ndo ndia. ¹⁵ Va tu töve jàka'nuni ndo kuati ma inga na, ni ma Racha'nu Tatá ndo, töve ni jaka'nuni ra kuati ndo ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua jà'a yo ora ndita yu'u yo

¹⁶ 'Ora jàndita ndo yu'u ndo, na töve iyo yi ña ja'ani ña nda'vi kuuni ndo, tava jà'a ma ndian iyo uvi nuu kua chà'nini, kuenda ña na nde'e ma ñivini na ña jàndita na yu'u na. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndiakan cha iyo ya'vi na ndia. ¹⁷ Va taku ndyo'o ora jàndita ndo yu'u ndo, na nakata ndo nuu ndo, ta tì'i va'a ndo kuika xini ndo, ¹⁸ ikan na töve nakuni na ña jandita yu'u ndo. Vati uvanuu ma Tatá ndo ra iyo ma'iin chi'in ndo ma nuu ka'iin ndo, rakani kùu ra ña chà'a ra kuenda cha'a' ma ña jà'a ndo, ta rakan ni ku'va ra ya'vi ndo cha'a' yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kùu koo va'a yo iti' andivi

(Lc. 12:33-34)

¹⁹ 'Ta koto jàndolocho ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ma i'ya, ndi'i yi jàtivi ma tikixin, ta kì'vi ma ndra su'u, kasu'u ndra ndia. ²⁰ Va'aga ña na jandolocho ndo ma ña kuika ndo ma iti' andivi ña kùuni yi ka'an yi ma ña va'a jà'a yo kuenda Ndioo, vati ikan kùu nuu töve jàtivi ma tikixin yi, ta ni töve tìvi inga ma ndatiñu, ta ni töve kì'vi ma ndra su'u ña, kàsu'u ndra ndia. ²¹ Vati ma nuu iyo ña kuika ndo, juuni ma ikan iyo ma anima ndo chi'in yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va, nuu kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña iyo tichi kuñu yo

(Lc. 11:34-36)

²² 'Ma tinuu yo, kùu yi takua kùu ma ñu'ú kandil kuenda ma kuñu yo. Yakan

va tu ma tinuu yo va'a yi, kùuni yi ka'an yi ña ndisaa ma kuñu yo iyo ñu'ú yi ndia.

²³ Va tu ma tinuu yo, töve chà'a yo ña kutu'va yo takua kùuni Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña chàkuu yo nuu naa jà'a yi. Ta tu chà'nini yo ña kùu ma chinituni yo takua kùu iin ñu'ú, va töve ndicha, kùuni yi ka'an yi ña cha kua naa ka'vi yo jà'a yi.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ña, naja kua kùu yi chi'in Ndioo, ta ma xu'un' (Lc. 16:13)

²⁴ 'Ta ni'iin ma ndian kùu musu, na kùu ja'a na tiñu nuu ninduvi ma ndra kùu chito'o na iin tiempuni, vati iin ra, va ni kuuni na nde'e na ra, ta inga ra ni kuxaani na nde'e na ra, ta ra nunuu ni tiñu'u na ra, ta ma inga ra töve. Yakan va na kùu jà'a yo tiñu nuu Ndioo, tu endee nàkanini yo cha'a' ma xu'un' ndia.

Ndioo jàkuenda ra ma ñivi kùu se'e ra (Lc. 12:22-31)

Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

²⁵ —Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo ña na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma ña chàchi ndo, a cha'a' ma ña ko'o ndo kuenda ña koo ndo, a ña nakanini ndo cha'a' ma ja'ma ña chàku'un ndo. ¿A töve va'aga ma kivi iyo ndo kua ma ña chàchi ndo?, kùuni ndo. Ta, ¿a töve va'aga ma kuñu ndo, kua ma ja'ma chàku'un ndo?, kùuni ndo.

²⁶ Na nde'e ndo tava iyo ma saa ña ndati ndri kàchika ndri nuu sukun. Ndrikan töve tàchi ndri, ta töve nàkuiso ndri ni'iin nakuyi, ta ni töve tàan va'a ndri yi tichi yaka, ta va'ani chà'a ma Ndioo Tatá ndo ña chàchi ndri. ¿A töve chà'a ndo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua ma saa ikan? ²⁷ ¿A iyo nda ndyo'o ña cha'a' ña ya'a nakanini ndo kùu ndosukun ndo sava metru tiá, jà'a yi?, kùuni ndo.

²⁸ '¿Ta naja ya'a nàkanini ndo cha'a' ma ja'ma chàku'un ndo? Na nde'e ndo tava chà'nu ma ita kàa tichi ku'u. Ma ita ikan töve jàtiñu yi, ta ni töve kunu yi isa ndia, ²⁹ ta va'ani nduva'a vii kàa yi, ni ma rey Salomón, chi'in ndisaa ma ja'ma va'a, ta vii ña chàku'un ra, töve ni chaa ra ku'un ra ja'ma vii takua vii kàa

iin ma ita ikan. ³⁰ Ta ndicha ña Ndioo ya'a vii jà'a ra ma ita ku'u ña itaan a isaa ni kayu yi. Ña'á kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuii ja'a ra kuenda tiaga ndo kua ma ita. Ta ndyo'o, ¿ta naja töve chìnuni va'a ndo?, tuva takan. ³¹ Yakan va töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo ta kà'an ndo te'en: “¿Nayi ni kacho?” a “¿Nayi iyo yi ña ko'o yo?” ta “¿Naja kua jà'a yo ni'i yo ja'ma ku'un yo?” ³² Kà'in takan, vati tandi'i ma ndian töve chìnuni tu'un Ndioo, takan chànini na, va takua ndyo'o iyo iin ra kùu Tatá ndo iti' andivi, ta rakan kùu ra ña cha chà'a ra kuenda ña chiniñu'u ndo ndisaa ma ña chànini ndo. ³³ Yakan va na nanduku ji'na ndo naja kua kùuni Ndioo ña koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan ndicha ña ni ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo i'ya. ³⁴ Na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma kivi ña vèchi itaan, ti kuenda ma itaan, siin kùu ma ña ni nakanini ndo kuenda yi. Vati ma ta'ii'iin kivi siin siin naja kua ndàka yi, ña nàkanini ndo cha'a' yi.

7

Na töve iyo yi ña tisokuatio inga ñivi
(Lc. 6:37-38, 41-42)

¹ 'Na tisokuati ndo inga ñivi, ikan töve tisokuati ma Ndioo ndo ndia. ² Vati ma Racha'nu Ndioo, ni tisokuati ra ndo ma naja kua tisokuati ndo ma inga ñivi. Takua jà'a ndo chi'in inga ñivi indukuni takan, ni jande'e ra tundo'o ndo ndia. ³ ¿Ta naja jà'a ndo kuenda ma kuati vali, ña jà'a ma yani ndo, ta tüvi jà'a ndo kuenda ma kuati ka'nu, ña jà'a juuni maa ndo? ⁴ Yakan va naja kua kùu ka'an ndo chi'in ta'an ndo ña kùu jandondaa ndo ma kuati na ta kà'an ndo te'en: “Ku'va na tavani'i iin cha'an vali ña indii tichi tinuun”, tuva ni ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu juuni maa ndo na kùu tavani'i ndo. ⁵ ;Ndyo'o ndian kini ta uvi nuu ña chànini ndo!, na tavani'i ji'na ndo ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu ndo, ikan na kuu nande'e va'a ndo, tajan kuu tindee ndio ndo ma ndian ta'an ndo chi'in ma kuati na.

⁶ 'Ta koto jänini ndo ña kàtitu'un ndo ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ña töve

kùuni koto yi, koto ja'a na ña kini chi'in ndo, takua jà'a ma ina xaan ora tiin ndri ndo. Ta koto juuni kani ka'ni ndri ndo ndia. Ta koto jàchaa ndo iin ndatiñu ya'vi ndaa nuu ma ndian kini, koto kuañuni na chata yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ndàkan yo, nànduku yo, ta jàkate'o ma yuve'e
(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ Yakan va te'en nàka'an ma Jesuu:

—Na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo, na nanduku ndo yi nuu ra, ta ni'i ndo yi. Na jakate'e ndo yuve'e, ta nuna ra yi nuu ndo. ⁸ Vati ma ndian chikan iin nakuyi, ni'i na yi, ta ma ndian nànduku iin nakuyi, ta nàta'an na yi, ta ndian jàkate'e yuve'e, ta nuna ra yi nuu na ndia.

⁹ '¿A iyo iin nda ndyo'o ña ora chikan ma se'e ndo ña kachi na nuu ndo, ta chà'a ndo iin yuu nuu na? ¹⁰ ¿A ña chà'a ndo iin koo nuu na, ora chikan na tiaka' nuu ndo?, kùuni ndo. ¹¹ Tu ndyo'o ña kùu ndo ndian kini, ta chito ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma ndiakwati se'e ndo, ta ma Racha'nu Tatá yo ra iyo andivi iyo tu'va ra ña tindee ra ndo chi'in ndisaa ma ña chiniñu'u ndo ma ora ña chikan ndo yi nuu ra.

¹² 'Yakan va takua va'a kùuni ndo ña ja'a ma ñivi chi'in ndo, indukuni takan na ja'a ndo ma ña va'a chi'in na ndia. Vati takan kà'an ma tutu ley Ndioo ña taa Moisés, chi'in ma tutu ña taa ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra —kàti Jesuu.

Nuu kà'an yi ña yuve'e tuu, kùu ma iti' Ndioo
(Lc. 13:24)

¹³ 'Na ki'vi ndo ma yuve'e tuu. Vati ma yuve'e ki'in chi'in ma iti' ya'a iyo nuna, kùu ma iti' kuà'an ma nuu ni naa na, ta tikan kùu ma nuu ki'vi kua'a' ñivi. ¹⁴ Va ma yuve'e tuu, chi'in ma iti' ndetiñu, ña kuà'an chi'in na ma nuu ni koo na endeeni, ya'a tiani na kùu ma ndian nàta'an yi.

Ora ndè'o chiti iin yutun, numini chà'a yo kuenda nda yutun kùu run
(Lc. 6:43-44)

¹⁵ 'Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma ndian vata ña jàya'a na na ña kùu na

ndian kà'an kuenda Ndioo. Vati ndiakan ora chàa na nuu iyo ndo, nduva'a vii kà'an na chi'in ndo, va ma tichi anima na nduva'a xaan ndian kùu na. ¹⁶ Cha'a' ma tiñu jà'a na, kùu nakoto ndo nda ndian kùu na. Vati taku ma iñu ndu'va, tüvi chà'a yi uva, ta ni ma yutun iñu xini, tüvi chà'a run ma chiti higu ndia. ¹⁷ Ta takan kùu yi ña tandi'i ma yutun va'a, chà'a ndrùn chiti va'a, ta ma yutun töve va'a, chà'a ndrùn chiti töve va'a ndia. ¹⁸ Vati taku ma yutun va'a, töve chà'a ndrùn ma chiti töve va'a, ta ni ma yutun töve va'a, töve chà'a ndrùn ma chiti va'a ndia. ¹⁹ Yakan va tandi'i ma yutun ña töve chà'a chiti va'a, iyo yi ña ka'nda yo ndrùn, ta ka'mio ndrùn. ²⁰ Ta takan kùu yi ña ni ku'va maa ndo kuenda, tu kùu na ndian va'a a ndian vâ'a' cha'a' ma tiñu jà'a na.

Na yöve tandi'i ñivi kùu ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi
(Lc. 13:25-27)

²¹ 'Ta na yöve tandi'i ma ndian kà'an: "Racha'nu, Racha'nu", ni ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu iti' andivi, vati ma ndian ni ki'vi ikan, kùu ma ndian jà'a takua kùuni ma Tatái, ra iyo andivi. ²² Ora ni chaa ma kivi ikan, kua'a' ñivi te'en ni ka'an na chi'in: "Racha'nu, Racha'nu, ndyu'u kàtitu'un ndi tu'un cha'un chi'in ma siviun, ta chi'in ma siviun tãvani'i ndi ma tati xaan, ta juuni chi'in ma siviun cha jã'a ndi kua'a' ma ndatu ndia." Takan ni kati na. ²³ Va yu'u te'en ni ka'in chi'in na: "Na tükuii nãkotoi ndo. Na kundachiyo ndo xiin, ndyo'o ndian jà'a maaaa ña kini." —Takan kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra, naja kua iyo yi ña nakanini va'a ma ñivi
(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ 'Yakan va ma ndian tàso'o ma ña kà'in, ta jà'a na yi, ndiakan kùu na tava kùu ma ra chãnini va'a, ña jãva'a ra ma ve'e ra chata iin ma yuu ka'nu. ²⁵ Ta ikan jan kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e, ta chã'nu ndio ma yuta, ta töve nĩ nduva yi, ti maaaa yuu kùu ma cha'a yi, ta ma nuu ndaa yi. ²⁶ Va ma ndian tàso'o ma ña kà'in, ta töve jà'a na yi, ndiakan kùu na, tava kùu ma ra tükuii

nĩ nata'vi chinituni ña jãva'a ra ma ve'e ra chata yuti ndi'i. ²⁷ Ta ikan jan kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e, ta chã'nu ndio ma yuta, ta jãnduva yi ma ve'e. Ta takan kùu yi ña endee ndi'i yi tãni —kàti Jesuu.

²⁸ Ta ora chĩnu kã'an Jesuu takan, ta ma ñivi, ndava kuà'an tati na. ²⁹ Vati jàna'a ra takua iin ra iyo ndatu Ndioo chi'in, ta ma ndra matru ña jãkua'a tutu Ndioo töve jàna'a ndra takan.

8

Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Ta ora nũu ndio Jesuu ma yuku ikan, ta nduva'a kuii ku'a'a' ñivi tãndikun chata ra. ² Ta ikan jan iin ra ndo'o kue'e ta'yu, chãjayatin ra ra nuu Jesuu, ta chũnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nãka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na janda'un yu'u chi'in ma kue'e ña ndo'i, tuva kùuniun —kàti ra.

³ Tajan jãna'kaa Jesuu nda'a' ra, ta jãnani ndio ra nda'a' ra ra, ta te'en nãka'an ra:

—Kùuni janda'i ñun. Na nda'un —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan juuni ma ora ikani, nãa ma kue'e ta'yu ñii ra. ⁴ Ta ikan jan te'en nãka'an Jesuu chi'in ra:

—Koto kàtitu'un ma ña tã'un nuu nĩ'iin ñivi, uvanuu nuu sutu, na kujana'un ñun. Ta na kunda'un iin kiti, ta sòkoun ri kuenda Ndioo, ti takan kà'an ma tutu Ndioo tãa Moisés taji'na, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha ndã'un —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin ra kùu musu ma capitán ma ñuu Roma

(Lc. 7:1-10)

⁵ Ta ora kĩ'vi Jesuu ma ñuu Capernaum, tajan chãjayatin iin ra capitán ma ñuu Roma ma nuu ndaa Jesuu. Ta te'en jãnini ra ra chi'in ma tu'un i'ya:

⁶ —Yo'o Racha'nu, ma ra jà'a tiñu nui, kù'vi ra kãndii ra ve'i jà'a ña pe'lu cha'a' ra chi'in nda'a' ra, ta ya'aga nda'vi kùuni ra ña ya'a ndè'e ra tundo'o —kàti ra.

⁷ Tajan Jesuu te'en nãka'an ndio ra chi'in ma ra capitán:

—Na ko'o ta jànda'i ra —kàti ra.

⁸ Tajan ma ra capitán te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na töve iyo yi ña ki'viun ma tichi ve'i cha'a' ña ra nda'vini kùì, va'aga ña na ja'un yi chi'in ma tu'un yu'uniun, ta chi'in yakan nda'a ma musui.

⁹ Vati nda mai, juuni iyo ma ra chà'nda tiñu nui, ta juuni iyo jandaru ña chà'ndai tiñu nuu ndia. Vati ora kà'in chi'in iin ma ra jandarui ña na ku'un ra, ta kuà'an ra, ta ora kà'in chi'in inga ra ña na kichi ra, ta vachi ra. Ta ora tàvai tiñu nuu ma musui ña na kuja'a ra iin tiñu nui, ta jà'a ra yi ndia. —Takan kàti ma ra kùu capitán chi'in Jesuu.

¹⁰ Ta ora chīni Jesuu ma ña kā'an ra ta ndava kuà'an anima ra ndaa ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ñivi kuà'an chata ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña ninii ñuu Israel takā'an nàta'in nī'in ma ndian chīnuni va'a ma takua chīnuni ra'ya. ¹¹ Yu'u kà'in chi'in ndo ña nduva'a kua'a' ñivi, ni kichi ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi, ña ni koo na chi'in Abraham, Isaac, ta Jacob, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. ¹² Va ma ndian iyo yi ña ku'un ma nuu chà'nda Ndioo tiñu niku, ni jaku'un ra na ma nuu naa, ña ndava ni kuaku na ta kari'u nu'u na jà'a ña ni nde'e na tundo'o ma ikan.

¹³ Ta ikan jan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ra kùu capitán:

—Na ku'un ve'un ta na kuu yi, ma tava chinuniun ña kùu yi —kàti Jesuu chi'in ra.

Ta takan kùu yi ña ndā'a ma ra ku'vi juuni ma ora ikan.

Jesuu jànda'a ra, ñaka'nu Petu'

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

¹⁴ Takan kùu tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ve'e Petu', ta ikan ndē'e ra ña ku'vi ma ñaka'nu Petu' kàndian jà'a ka'ni.

¹⁵ Ta ikan jan jānani ra nda'a' ra, ma nda'a' ña, ta kēe ma ka'ni ña. Tajan ndēta ña, ta kīcha'a ndioan jà'a ña, ña kachi ndra.

Jesuu jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Takan kùu ta ora cha kuaa, tajan chāndaka ndio na kua'a' ma ndian ndiso

tati xaan nuu Jesuu, ña na janda'a ra na. Ta chi'in iin tu'uni ña kā'an ra nuu ma tati xaan ikan, ta kēe yi ma tichi kuñu na, ta juuni jānda'a ra kua'a' ma ndian kù'vi jà'a inga tuku nuu kue'e ndia. ¹⁷ Takan kùu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma Isaíá, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku. Vati rakan te'en kā'an ra: “Ra'ya kùu ra ña jànda'a ra yo, ta ndāki'in ndi'i ra ma kue'e ndo'o yo.” Takan kàti ma tu'un Ndioo.

Ndian kùuni tandikun chata Jesuu

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Ta ora ndē'e Jesuu ña nduva'a kua'a' ñivi chīkonuu na ra, tajan nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ña na ketachiyo ndra inga chiyo ma lakuna.

¹⁹ Ta ikan jan chājayatin iin matru ña jākua'a tutu Ndioo ma nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Matru, kùunì ku'in chataun ndanikuni ma nuu kuà'un —kàti ra.

²⁰ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra: —Taku ma yukuii iyo yavi nuu kixi ndri, ta ma saa iyo taka ndri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, na töve iyo ni nuu kundii ma xinì —kàti Jesuu.

²¹ Tajan iin ma ndra jākua'a chi'in ra, te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña na ku'un ji'nai kukuchì ma tatái —kàti ra.

²² Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na'a chatai, ta na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chīnuni ma ta'an na —kàti Jesuu.

Jàkutaxin Jesuu ma savi tati chi'in takuii

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Tajan ndāa ndio Jesuu ma tichi varku, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra ndia. ²⁴ Ta ikan kācha'an ndra, ora kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ndra ña endee chīkonuu ma ola ma varku ndra. Va ma Jesuu kixi ndicha ra kàndii ra tichi run. ²⁵ Tajan chājandakoo ndio ma ndra jākua'a chi'in ra ra, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na jakakun ndi, vati chani sa'vi ndi! —kàti ndra.

²⁶ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A ya'aga tia chīnuni ndo ña jà'a ndo takan?

Tajan ndēta ndio ra, ta kīcha'a ra kà'an xaan ra nuu ma savi tati chi'in ma tañu'u, ta ndisaa yi kūtaxin. ²⁷ Ta ikan jan ndava kuà'an anima ndra kīndoo ndra, ta te'en kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿Ta nda ra kùu ra'ya ña, nda ma tati chi'in tañu'u, jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

Nuu ndā'a uvi ma ndra ndiso tati xaan ñu'u' Gadara
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Ta ora cha kētachiyo ndio Jesuu inga chiyo ma tañu'u nuu kandii ma ñu'u' Gadara, ta ikan kēe uvi ta'an ma ndra ndiso tati xaan tañu ma nuu ñaña, ta chājayatin ndra ndra nuu Jesuu. Ta ndrakan ti endee kùu ya'a nī'in ñivi ma nuu ka'in ndra ti, ya'a tivi xini ndra jà'a yi. ²⁹ Tajan ndrakan te'en kīcha'a ndio ndra nda'yu ndra jà'a yi:

—¿Koto kī'viun chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra Se'e Ndioo! ¿A vāchi jānde'un tundo'o ndi antea ña keta ma kivi ña ni jakutuni ma Racha'nu Ndioo kuati ndi? —kàti ndra chi'in ra, jà'a ma tati xaan ikan.

³⁰ Ta chika ma nuu ka'in ndra, ikan ndē'e yi ña ka'in kua'a' va'a kini, ña chàchi ndri kachika ndri. ³¹ Tajan te'en jānini ndio ma tati xaan ña ka'in tichi kuñu ndra ma Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Tu kùuniun tavaun ndi tichi kuñu ndra, na ku'vaun ña ki'vi ndi tichi kuñu ma kini ña ka'in kachachi ndakan —kàti yi.

³² Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in yi:
—Va'ani, na ki'vi ndo —kàti Jesuu.

Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ndra, ta kī'vi yi tichi kuñu ma kini, ta ndisaa ndio ndri kāndakunu ndri kuà'an ndri iti' nuu iyo iin xa'va nuu kandii ma lakuna, ta ikan kā'a ndri, ta chí'í ndri.

³³ Ta ma ndra jàkuenda ndri, kāchinu ndra ti yū'vi ndra. Ta ora chāa ndra ma ñuu, ta kīcha'a ndra nātu'un ndra nuu ma ñivi ña tā'an ma kini chi'in tandi'i ña tā'an ma ndra ndiso tati xaan ndia.

³⁴ Tajan tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu ikan, chānde'e na nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e na ra, ta kīcha'a jānini na ra ña na kèe ra ma ñuu ikan.

9

Jesuu jànda'a ra iin ra kūyutun
(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Takan kùu tajan ndāa ndio Jesuu tichi iin varku, ta kētachiyo ra inga chiyo lakuna, ta chāa ndio ra ma nuu kùu ñuu ra. ² Ta ikan chāndaka ndra iin ra kūyutun nuu ra iin nuu ti'va. Ta ora ndē'e Jesuu ña iin ndra ya'a chīnuni ma ña jà'a ndra kùu ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra ku'vi:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu, ti cha jāka'nunī ma kuatiun, —kàti Jesuu chi'in ra.

³ Tajan iin ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo, te'en chānini ndra ña kā'an Jesuu takan: “Iin kuati kùu ma ña jà'a ra chata Ndioo, cha'a' ña kā'an ra takan.” Takan chānini ndra. ⁴ Va tava Jesuu cha chīto ra naja kua chānini ndra, yakan va te'en chikatu'un ndio ra nuu ndra:

—¿Ta naja maaaa ña kini indii ma chinituni ndo? ⁵ Ta, ¿nda tu'un kùu ma ña töve ndetiñu ña iyo yi ña kà'in?, kùuni ndo. ¿A va'aga ña ka'an yo: “Cha jaka'nunī ma kuatiun”, a ña kā'an yo: “Ndeta, ta kakaun”?, kùuni ndo. ⁶ Va'ani, ni jana'i nuu ndo ña ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, iyo ndatu ra ña jaka'nuni ra kuati ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi.

Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun:

—Na ndetaun, ta tika'nun chitoun, ta ku'un ve'un —kàti Jesuu.

⁷ Tajan ndēta ndio ma ra kūyutun, ta kuà'an ra ve'e ra. ⁸ Ta ora ndē'e ma ñivi ña chūndaa ma ra kūyutun, ta ndava kuà'an anima ndio na, ta kīcha'a na jàka'nu na Ndioo cha'a' ña iyo ndatu Jesuu kuenda ña jaka'nuni ra kuati ñivi.

Jesuu kàna ra ma Mate
(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Takan kùu tajan kēe ndio Jesuu ma ikan, ta ndē'e ra iin ra nāni Mate ña nāndi ra nāka'an ra xu'un' kuenda ma ñuu Roma. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Na'a chatai —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan ndēta ndio ma Mate, ta tāndikun ra chata ra.

¹⁰ Takan kùu tajan chāa ndio iin kivi ña nāndi Jesuu chàchi ra nuu iyo ve'e Mate

chi'in kua'a' ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, chi'in inga tuku ma ndra jà'a kuati. Ndisaa ndrakan chāa ndra chūnandi ndra mesa xiin Jesuu, ta chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ndia. ¹¹ Ta ora ndē'e ma ndra fariseu ña iin kàchachini ndra chi'in Jesuu, tajan te'en chīkatu'un ndio ndra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿Ta naja nàndi ma ra kùu matru ndo chàchi ra chi'in ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma ñuu Roma, ta chi'in ma ndra jà'a kuati? —kàti ndra chi'in ndra.

¹² Tajan ora chīni Jesuu ña takan kà'an ndra, ta te'en nàka'an ra nuu ndra:

—Taku ma ndian iyo va'a, na töve chiniñu'u na ndian jà'a tatan, ti ma ndian chiniñu'u yi kùu ma ndian ku'vini. ¹³ Na ku'un ndo, ta na kutu'va ndo ma tu'un Ndioo nuu kà'an yi te'en: “Yu'u kùunì ña na kunda'vini ndo ta'an ndo, ta töve kuunì ña ka'ni ndo kiti, ta sòkó ndo nui.” Vati yu'u töve vachì kuenda ma ndian iyo va'a, ti yu'u vachì kuenda ma ndian jà'a kuati, ikan na sama na ma kua iyo na —kàti Jesuu.

Nuu chīkatu'un na nuu Jesuu, naja töve ndita yu'u ndra

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Takan kùu tajan ma ndra chàkunuu chi'in Xuva, ra jàkunduta, chajāyatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndyu'u chi'in ma ndra fariseu, nduva'a jàndita ndi yu'u ndi? Ta ma ndra jàkua'a chi'un, ¿naja töve? —kàti ndra.

¹⁵ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma ñivi jàndakutu'un ma ra tanda'a, ¿a nda'vi kùuni na ora juuni ndaa ra chi'in na ma viko tanda'a?, kùuni ndo. Töve nda'vi kùuni na ma ora ikan. Va ni chaa iin kivi ña ma ra tanda'a ni kundachiyo ra xiin na, tajan kùu jandita ndio na yu'u na.

¹⁶ “Ta ñi'in ñivi na kùu nataa ta'an na ja'ma cha'nu chi'in ita'vi ma ja'ma chaa, vati ma ja'ma chaa, jandoluxu yi ma ja'ma cha'nu, ta vi'a ka'vi nàkaa ma nuu ta'nda yi ja'a yi. ¹⁷ Ta juuni na kùu taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii cha'nu, vati tu jà'a yo takan, ta ni ka'ndi yi, ta ma ñii cha'nu, chi'in ma vinu chaa tivi yi. Yakan

va iyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ikan ninduvi yi kùu jakuenda yi yi.

Ña se'e Jairo, ta ña kē'e ja'ma Jesuu

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Ta ora juuni ndaa Jesuu kà'an ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi, tajan iin ma ra kùxini nuu ma ndian judíu, chāa ra nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra, ta te'en nàka'an ra:

—Já chī'í kuii ma ña se'i, va tu ku'un, ta jundiun nda'un ma xinian, ta ni nataku ndikoan —kàti ra chi'in Jesuu.

¹⁹ Tajan ndēta ndio Jesuu, ta kuà'an ra chi'in ra ma ve'e ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra ndia. ²⁰ Ta juuni ma ikan kuà'an iin ña'a, ña cha iyo uchi uvi kuiya ña kù'vian jà'a ma niian. Yakan chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta jānanian nda'a' ña ma cha'a ja'ma ñu'u ra. ²¹ Vati yakan, te'en chānini ña: “Jitu chi'in ña jananinio ma nda'a' yo ja'ma ra, ta ndova'a yo”, kùunian. ²² Va ora chīkoni'i Jesuu iti' chata ra, ta ndē'e ra ña, ta te'en nàka'an ra chi'an:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu ti cha ndova'un jà'a ña chīnuniun —kàti Jesuu chi'in ña.

Tajan juuni ma ora ikani ndā'a ña.

²³ Ta ora chāa Jesuu ve'e ma ra kùxini nuu ma ñivi judíu, ta ndē'e ra ña cha iyo tu'va ma ndra musika ña ni tivi ndra ma nuu ni kukuchi ña. Ta ma ñivi nduva'a ni'i kachaku na. ²⁴ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kee ndo ma tichi ve'e, vati ma ña tivaa i'ya, töve chī'í ña, ti kixinian —kàti ra.

Ta ma ñivi java kachakú ndaa na ra, ña kà'an ra takan. ²⁵ Va ndisaa na kātava ra, tajan k'vi ndio ra ma tichi ve'e nuu kandii ma ña chī'í, ta tiin ndio ra nda'a' ña, ta ndēta ña. ²⁶ Takon kùu tajan ninii kuii ma ñu'u' ikan chitakuati ma ña jā'a Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uvi ta'an ndra kuaá

²⁷ Ta ora kēe ndio Jesuu ma ikan, tajan uvi ta'an ma ndra kuaá, te'en kīcha'a ndra kanachaa ndra ora tándikun ndra chata ra:

—¡Na kunda'viniun ndyu'u, yo'o ra kùu se'e racha'nu David! —kàti ndra chi'in ra.

²⁸ Ta ora kī'vi ndio Jesuu ma tichi ve'e, ta ikan jan chājayatin ninduvi ma ndra kuaá nuu Jesuu, ta te'en kīcha'a ra chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A chānini ndo ña kùu ja'i ma ña kùuni ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Kùu ja'un yi —kàti ndra.

²⁹ Tajan jānani ndio Jesuu nda'a' ra ma tinuu ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¡Na kuu yi ma tava chīnuni ndo! —kàti Jesuu.

³⁰ Tajan nānde'e ndio ndra. Ta te'en kātitu'un kachin Jesuu nuu ndra ma ña iyo yi ña ja'a ndra:

—Koto kātitu'un ndo ma ña jā'i chi'in ndo nuu nī'iin ñivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

³¹ Va juuni takā'an kee kua'a' ndra ku'un ndra, ta kīcha'a ndra kātitu'un ndra nuu ndisaa ñivi iyo ninii ma ñu'u' ikan, ma ña jā'a Jesuu chi'in ndra.

Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i

³² Ta ora juuni yanga kèe na ma tichi ve'e ikan, tajan kēta iin ndian chāndaka na iin ra ñi'i ña ndiso tati xaan nuu Jesuu.

³³ Ta ora cha tāva ndio Jesuu ma tati xaan tichi kuñu ra, ta kīcha'a ndio ra kà'an ra. Ta ma ñivi ndava kuà'an anima na, ta te'en nāka'an ndio na:

—¡Nī'iin cha'a' takā'an nde'o iin ma ra jà'a takan ma ñuu Israel! —kàti na.

³⁴ Va ma ndian fariseu te'en kà'an na:

—Ra'ya tāva ra ma tati xaan ña indii tichi kuñu ra juuni chi'in ndatu ma kui'na, ña kùu chito'o ma tati xaan —kàti na.

Jesuu kùnda'vini ra ma ñivi

³⁵ Takan kūu ta Jesuu chākunuu ra tandi'i ñuu, chi'in kuariya, ña jāna'a ra nuu na, ta'ii'iin ma tichi veñu'u kuati ña iyo ma nuu iyo na. Ikan chākunuu ra kātitu'un ra nuu na ma tu'un va'a Ndioo naja kua kuu ma nuu chà'nda ra tiñu. Ta juuni jànda'a ra tandi'i nuu ma ndian ku'vi jà'a ma tundo'o xaan, ta inga tuku kue'e u'vi na ndia. ³⁶ Ta ora ndē'e ndio ra ña ya'a ga kua'a' ma ñivi ka'iin, ta kùnda'vini ra na, ti ya'a ga nda'vi kùuni na, ta chitatu na ndia, tava kùuni ma

mvechala ña tüvi iyo pato. ³⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Ndicha ña ma ndatiñu cha kēta nuu tachio ya'a ga kua'a' yi, va ma ndra jàtiñu chi'in yi ya'a lichin ndra. ³⁸ Yakan va na ndakan ndo nuu ma Racha'nu chito'o ma ndatiñu, ña na tachi ra tiá ma ndra kichi jàti'vi yi —kàti Jesuu.

10

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra ni kuu tatun ra

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Tajan kāna ndio Jesuu ma ndi uchi uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in ra, ta jāna'a ra nuu ndra, naja kua iyo yi ña ja'a ndra, ta tāva ndra ma tati xaan ña ndiso ñivi, ta naja kua iyo yi ña ja'a ndra, ta jànda'a ndra tandi'i nuu ma kue'e ndo'o na, ta ña u'vi na ndia. ² Ña'a kùu sivi ma ndi uchi uvi ma ndra kùu tatun Jesuu: Ma ra nunuu, nāni ra Simón, ra juuni jākunani Jesuu Petu' ndia, chi'in ra yani ra André, ta Jandiau chi'in ra yani ra Xuva, ndra kùu se'e, ra nāni Zebedeu. ³ Ta Lipe chi'in Tolo, Toma, chi'in Mate, ña kùu ra iin ra nāka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu ña nāni Roma. Ta Jandiau, ra kùu se'e Alfeu, chi'in Lebeu, ra juuni nāni Tadeu ndia. ⁴ Ta Simón, ra kùuni kuati chi'in ñuu Roma, ta Juda Iscariote, ra ni xikoña'a ma Jesuu tiá iti' nuu.

Jesuu tàchi ra, ndra jākua'a chi'in ra, ña na kukatitu'un ndra tu'un Ndioo

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Takan kūu tajan tàchi ndio Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra chi'in ma tu'un i'ya:

—Koto kù'un ndo ma ñu'u' nuu iyo ma ndian töve chīnuni, ta koto kī'vi ndo ma ñu'u' Samaria ndia. ⁶ Va'aga ña na ku'un ndo ma ñu'u' Israel, nuu kandoyo ma ndian kùu takua kùu ma mvechala ña kuànaa. ⁷ Ikan na ku'un ndo, kukatitu'un ndo nuu na, ña cha vāchi kuyatin ma nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu iyo ma iti' andivi. ⁸ Na janda'a ndo ma ndian ku'vi, ta janda'a ndo ma ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta jànataku ndo ma ndian chí'í. Ta juuni na tava ndo ma tati xaan ña iyo tichi kuñu ñivi ndia. Ta töve iyo yi ña naka'an ndo

xu'un' cha'a' ña jà'a ndo tatan na, ti ni'i saani ndo ma ndatu i'ya.

⁹ 'Ta töve iyo yi ña kunda'a ndo oro, ni plata, ni cobre, ¹⁰ ta ni yunu ndo ma tichi iti' ku'àn ndo. Na kunda'a ndo iin chaku'uni ma ja'ma ndo, ta koto kunda'a ndo inga ndichan ndo, ni yutun vatun ndo ndia, ti ma ndra jàtiñu, ni ni'i sani ndra jitu ma ña kachini ndra.

¹¹ 'Ta ora ni chaa ndo iin nuu kandii iin ñuu a iin kuariya vali, na nanduku ndo iin ndian va'a ña iyo tundeeni ndo chi'in, ta kindoo ndo chi'in na ma ve'e na, nda kati keta ma ora ni ku'un ndo. ¹² Ta ora ni ki'vi ndo ma ve'e na, iyo yi ña kaña'a ndo te'en chi'in na: "Ndioo na koo chi'in ndo", kati ndo. ¹³ Ta tu ma ñivi iyo ma ve'e ikan, tiñu'u na ma ña kà'an ndo, na koo vii na takua ma tu'un kà'an ndo chi'in na. Va tu töve tiñu'u na ndo, na töve ni koo vii na takua kà'an ndo chi'in na. ¹⁴ Ta tu töve ndakimani na ndo, ta ni töve jàchi'in na ma ña kà'an ndo, va'aga ña na kee ndo ma ve'e na, a ma ñuu nuu iyo na, ta jàkisi ndo ma yuyaka ka'iin cha'a ndo. ¹⁵ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña ma kivi ni chaa ma ora ni jakutuni Ndioo kuati ñivi iyo ñuñivi, nduva'aga ni nde'e ma ñivi iyo ñuu ikan tiá tundo'o, kua ma ñivi chiyo ma ñuu Sodoma chi'in Gomorra.

Nuu ndè'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu tundo'o

¹⁶ 'iNa nde'e ndo! Ndyo'o ndian kùu ndo takua ma mvechala ta yu'u ni tachi ndo tañu ma kiti xaan ña nani lobo. Na ndakuu ndo ndian yati, takua yati ma koo, ta juuni na kuu ndo ndian ika, takua kùu ma livi. ¹⁷ Na kumi kuenda ndo ndo, vati ni jaya'a na ndo nda'a ma ndra tiñu, ta ni kani ndra ndo ma tichi veñu'u kuati na. ¹⁸ Ta juuni ndava ni jaya'a ndra ndo, nda'a ma ndra kivienu, chi'in nda'a ma ndra kùu rey, cha'i. Takan ni kuu yi, ikan na kàtitu'un ndo ma tu'in nuu ndra, chi'in nuu ma ndian töve chinuni ndia. ¹⁹ Va ma ora ni jaya'a ndra ndo nda'a ma ndra tiñu, na nakanini ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo, a cha'a' ña naja kua iyo yi ña ka'an ndo, ti ora ni chaa ma ora ikan, maa ma Ndioo kùu ra, ña ni ki'vi ra chinituni ndo, ta katitu'un ra naja kua iyo yi ña ka'an ndo. ²⁰ Vati na yöve maa ndo kùu ma

ndian ni ka'an, ti ma ra ni ka'an naja kua ka'an ndo. Ma tichi chinituni ndo kùu ma Tati Í ma Ndioo Tatá ndo.

²¹ 'Ma tiempu ikan ni ku'va ndra juuni ma ndra kùu yani ndra, ña na ka'ni na ndra, ta ma ndra kùu tatá, ni ku'va ndra juuni ma ndra kùu se'e ndra ndia. Ta ma ndra se'e ndra ni chikoni'i ndra nuu ma tatá ndra, ta ka'ni ndra ndra. ²² Ta tandi'i ñivi iyo ñuñivi, ni kuxaani na nde'e na ndo cha'i. Va ma ndian jandeeni na ña koo va'a na chi'in ma tu'in, nda kati ya'a ma tundo'o ikan, ni kakú na. ²³ Ta ora ndikun na ndo ma iin ñuu, na kunu ndo ku'un ndo inga ñuu, vati ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kichi ra antea ña jachinu ndo katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ninii ka'nu ma ñuu Israel.

²⁴ 'Ta ni'iin ma ndra jàkua'a chi'in matru, na töve ka'nuga ndra kua ma ra kùu matru ndra, ta ni'iin ma ndra jàtiñu, na töve ka'nuga ndra kua ma chito'o ndra ndia. ²⁵ Vati ma ndra jàkua'a, iyo yi ña kindoo va'ani ndra, chi'in ña na chaa ndra koto ndra tava chito ma matru ndra. Ta ma ndra jàtiñu, na kindoo va'ani ndra chi'in ña na chaa ndra koto ndra tava chito ma ra chito'o ndra ndia. Ta tu yu'u kùu ma ra kuxini nuu iyo ve'e, ta ma ñivi kà'an na ña ma kui'na Beelzebú kùu. Tu takan kà'an na yu'u, ¿naja kua chànini ndo ña ni ka'an na chata ma ndian iyo kuendai ndia?, tuva takan.

Nuu kà'an yi nda yo iyo yi ña yu'vio nde'o

(Lc. 12:2-9)

²⁶ 'Yakan va na yü'vi ndo nde'e ndo ma ñivi. Vati na töve iyo ni'iin tu'un xe'e, ña kùu kundii xe'e kua'a' tiempu, ti ninii chito ma ñivi yi. Ta ni inga tuku ma ña indii xe'e na kùu kindoo yi takan kua'a' tiempu ndia. ²⁷ Ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo ma nuu naa i'ya, na jaketa ndo yi ma nuu ndichin nuu ma ñivi, ta ma tu'un ña nàtu'in, ña chitoni maa yo, na ndaa ndo ma chata ve'e, ta kanachaa ni'i ndo yi nuu ma ñivi. ²⁸ Na yü'vi ndo nde'e ndo ma ndian chà'ni ma kuñu yo, vati na kùu ka'ni ma tati ma anima yo. Va'aga ña na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan kùu ra, ña kùu jandi'i ra nuu ma

kuñu ndo, chi'in ma tati ma anima ndo, ta jaku'un ra yi andaya'.

²⁹ 'Ta, ¿a kùu jata ma ñivi uvi ta'an saa kuati chi'in iin pesuni?, kùuni ndo. Ta na kùu koyo ndri ma nuñu'u' i'ya, tuva na chā'a ma Ndioo ña jà'a ndri yi ndia. ³⁰ Vati nda ma ixi xini ndo, cha kà'vi va'a ma Racha'nu Ndioo ta'ii'iin yi. ³¹ Na yüvi ndo, ti vaji kua'a' ma saa kuati ikan, va na tüvi ka'nuga ndaa ndri kua maa ndo.

Na katitu'un yo ña chìnuni yo tu'un Jesucristu nuu ka'iin kua'a' ñivi

(Lc. 12:8-9)

³² 'Ta tu ìyo nda yo kà'an tu'in nuu ka'iin kua'a' ñivi, nda mai ni ka'in cha'a' na nuu ma Tatái, ra ìyo andivi ndia. ³³ Va ma ndian kà'an ña töve nàkoto na yu'u nuu ka'iin kua'a' ñivi, nda mai ni ka'in ña töve nàkotoi na nuu ma Tatái, ra ìyo andivi ndia.

Cha'a' Jesuu kùu yi ña kèe siin ma ñivi
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ 'Koto nàkanini ndo ña yu'u vāchi ja'i ña na koo va'a ma ñivi ìyo ñuñivi, ti na yüvi takan kùu yi. Vati yu'u vāchi ja'i ña na kanita'an ndo chi'in ta'an ndo. ³⁵ Ti vāchi ja'i ña na kanita'an ma ndra'ii, chi'in juuni ma tatá ndra, ta ma ñivi ña'a, chi'in juuni ma'á vi, ta ma ñivi chanu, ni kanita'an vi, chi'in ña ka'nu vi ndia. ³⁶ Ta takan kùu yi ña ta'ii'iin ma ñivi, ni kanita'an na, juuni chi'in ma ñivi na.

³⁷ 'Ta tu ìyo ndian kùuniga na nde'e na ma tatá na, chi'in ma'á na, tiá kua mai, na töve ìyo yi ña kuu na ma ndian ìyo kuendai. Ta tu ìyo nda ndian kùuniga na nde'e na ma ndra'ii se'e na, a ñivi ña'a se'e na tiá kua mai, na töve ìyo yi ña kuu na ma ndian ìyo kuendai. ³⁸ Ta ma ndian töve kùuni na tandikun na chatai chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu, ndiakan na töve ìyo yi ña kuu na ma ndian ìyo kuendai ndia. ³⁹ Ta ma ndian kùuni na jakakú na na nuu ndè'e na tundo'o cha'i, ni kuvi na. Va ma ndian ni kuvi cha'i jà'a ma tundo'o, ni kakú na.

Nuu nì'i yo ma ya'vi yo
(Mr. 9:41)

⁴⁰ 'Ta ma ndian k'ìn kuenda ndo, juuni k'ìn kuenda na yu'u ndia. Ta ma ndian k'ìn kuenda yu'u, juuni k'ìn kuenda na ma Racha'nu tāchi yu'u ndia. ⁴¹ Ta ma ndian k'ìn kuenda iin ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, cha'a' ña ra vāchi kuenda Ndioo kùu ra, ni nì'i na ya'vi na, indukuni takua nì'i ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta ma ndian k'ìn kuenda iin ndian ndicha va'a, cha'a' ña ndian ya'a va'a kùu na, ni nì'i na ya'vi na, indukuni takua nì'i ma ra va'a ikan yi ndia. ⁴² Ta nda ndian nikuuni, ña chà'a na jitu iin yachin takuii vichin ko'o ma ndiakwati i'ya, cha'a' ña ndian chàkunuu chi'in kùu na, ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña Ndioo ni ku'va ra ya'vi na ndia —kàti Jesuu.

11

Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu Jesuu
(Lc. 7:18-35)

¹ Takan kùu ta ora chīnu kà'an Jesuu takan chi'in ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra, tajan kēe ndio ra ma ikan, kuàkatitu'un ra tu'un Ndioo, ta kua jàna'a ra yi nuu ma ñivi ìyo ma ñuu, ña kùu nda'a' ma ñu'u' ikan. ² Ta ma Xuva, ra jàkunduta ña indii tichi vekaa, chīto ndio ra ndisaa ma ña jà'a Cristu. Tajan tāchi ndio ra uvi uni ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na kunde'e ndra Jesuu, ³ ta ndakatu'un ndra te'en nuu ra:

—¿A ndicha ña yo'o kùu ma Cristu, ra ìyo yi ña kichi, a ìyo yi ña kuationi ndi inga ra? —kàti ndra chi'in ra.

⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva, ma ña ndè'e ndo, chi'in ma tu'un chini ndo. ⁵ Na katitu'un ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, cha ndè'e na, ta ma ndian koxo cha chika na, ta ma ndian kù'vi jà'a kue'e ta'yu cha ndā'a na ndia. Ta ma ndian so'o cha chini na, ta ma ndian cha chī'í nàtaku na, ta ma ndian nda'vi chini na ma tu'un Ndioo ña jàkakú na. ⁶ Na sii kuuni ma ndian endee töve jàña ña chìnuni ma ña kà'in —kàti Jesuu chi'in ma ndra chàkunuu chi'in Xuva.

⁷ Takan kũu ta ora cha kàcha'an ndio ndra, tajan te'en nàka'an Jesuu cha'a' ma Xuva nuu ma ñivi:

—¿Niyi kũu ma ña chānde'e ndo ma tichi ku'u ora chā'an ndo? ¿A iin ndoó vixi ña jākisi tati kũu yi?, kũuni ndo. ⁸ Ta tu yũvi takan kũu yi, ¿nda ña kũu ma ña chānde'e ndo?, tuva takan. ¿A chānde'e ndo iin ra ya'a va'a ja'ma ñũ'u, ta vii yi?, kũuni ndo. ¿A tũvi chā'a ndo kuenda ña ma ndian chàku'un ja'ma takan, iyo na ve'e ma ndra kũu rey? ⁹ Va na katitu'un ndo, ¿nayi kũu ma ña chānde'e ndo? ¿A iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kũu ra?, kũuni ndo. Ndicha va'a ña takan kũu yi. Ta iin ra ka'nuga kũu ra kua inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ¹⁰ Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' ma Xuva:

Yu'u, ni tachĩ ma ra kũu tatuin iti' nuun, ikan na jandova'a ra ma iti' nuu ni chaun, kàti yi.

¹¹ Ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ña nĩ'iin ma ndra'ii iyo tañu ma ndra iyo vitin, töve ka'nuga ndra kua ma Xuva, ra jākunduta. Ta vaji ndicha ña takan kũu yi, va ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, ma ra valiga kũu ma ra ka'nuga kua ma Xuva.

¹² 'Nda ma kuiya kēta Xuva, ra jākunduta, ta nda vitin, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi cha iyo kua'a' ñivi ña cha jākanaa vi ña ki'vi na kuenda yi. Ta ma ndian nànduku na naja kua kì'vi na kuenda yi, ndiakan kũu ma ndian cha kundee na nĩ'i na yi. ¹³ Ta ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta chi'in ña kà'an ma ley Ndioo ña tãa Moisés, kātitu'un ndra naja kua kàa ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, nda ora kēta tiempu ña kēta ma Xuva, ra jākunduta.

¹⁴ Ta tu kũuni ndo chinuni ndo ma tu'un i'ya, Xuva ra jākunduta, kũu ma ra nàni Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ti rakan kũu ma ra iyo yi kichi niku.

¹⁵ Yakan va ma ndian chàta'ani taso'o ma ña kà'in, na taso'o na yi.

¹⁶ '¿Nda yo chi'in kũu jando indukuni ma ñivi iyo tiempu i'ya?, kũuni ndo. Ndiakan kũu na tava kũu ma ndiakuati che'e, ña ma ora chũnandi na chāsiki na nuu ya'vi, ta ndiakan te'en kanachaa ni'i

na nuu meru na: ¹⁷ “Tivi ndi tuvilu, va tũvi nĩ tacha'a ndo. Ta chĩta ndi yaa nda'vi, ta töve nĩ chaku ndo.” ¹⁸ Vati kichi ma Xuva, ra jākunduta, ña töve nĩ chachi ta töve nĩ chi'i, ta kàti ndo ña ra iyo tati xaan chi'in kũu ra. ¹⁹ Ta ikan jan kichi ndio yu'u ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ra chàchi, ta chi'i ndisaa nakuyi. Ta ma ñivi kà'an na chata ra te'en: “Rakan kũu ra chàchi kua'a' ta kũu ra iin ra chiní, ta juuni ndikita'an ra chi'in ndian jà'a kuati, ta chi'in ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma.” Takan kàti na. Va tava ma Ndioo nduva'a iyo chinituni ra, ta ma ña va'a ña jà'a Ndioo jàna'a yi ña iyo chinituni ra.

Ñivi töve jàchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o
(Lc. 10:13-15)

²⁰ Takan kũu tajan ndisaa ma ñuu nuu yā'a Jesuu, ma nuu jā'a ra kua'aga ma ndatu ra, kũxään ra chi'in na ti töve nĩ sama na ma kua iyo na, ta te'en kicha'a ndio ra kà'an ra nuu na:

²¹ —¿Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín! Ta, jnda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Betsaida! Vati ndicha ña ndē'e ndo ma ndatu ka'nu ña jà'i ñuu ndo. Ta töve nĩ sama ndo kua iyo ndo. Vati tu ja'i ma ndatu ka'nu takan niku nuu ma ñivi ñuu Tiro, ta ñuu Sidón, tatiempu cha sãma na ma kua iyo na niku, ta cha jāna'a na yi chi'in ña chàku'un na ma ja'ma ya'a cha'nu, ta cha chōso na ma yuyaa chata na ndia niku. ²² Va yu'u kà'in chi'in ndo ña ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ma Ndioo kuati ma ñivi, nduva'aga ni nde'e ndo tundo'o kua ma ñivi iyo ñuu Tiro, ta Sidón. ²³ Ta ndyo'o ñivi ñuu Capernaum, ¿a chànini ndo ña ni ndaa ndito ndo ku'un ndo andivi?, kũuni ndo. Va töve ti nda andaya' nuu ndè'e ma ndian chĩ'í tundo'o, ikan ni jakanai ndo. Vati tu nuu ma ndian ñuu Sodoma, jā'i ma ndatu ka'nu niku, ma tava jā'i yi nuu ndo, ma ndian ñuu ikan, cha sãma na vitin ma takua iyo na niku. ²⁴ Va ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni Ndioo kuati ma ñivi, nduva'aga ka'vi, ni nde'e ndo tundo'o, kua ma ñivi ñuu Sodoma. —Takan kàti Jesuu.

Na kichi ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo
(Lc. 10:21-22)

²⁵ Takan kũu ta ma tiempu ikan, te'en nāka'an Jesuu chi'in Ndioo:

—Ya'a jàka'nui ñun yo'o Tatá, ra chà'nda tiñu andivi chi'in ma nuñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña iyo chi'un, na töve nĩ jana'un yi nuu ma ndian iyo chinituni, ta ya'a chito ña kà'an, vati nuu ma ndian nda'vini jāna'un yi. ²⁶ Ndicha ña takan kũu yi Tatá, ti kua kũuni maun kũu yi.

²⁷ 'Ta ndisaa ma ña iyo, cha nāku'va ma Tatái yi nui. Ta nĩ'iin ñivi, töve nākoto va'a na yu'u ra kũu Se'e ra, ti uvanuu ma ra nākoto va'a yu'u, kũu ma Tatái. Ta nĩ'iin ñivi töve nākoto va'a na ma ra kũu Tatái, ti uvanuu ma ra nākoto va'a ra kũu yu'u, ra kũu Se'e ra chi'in ndian ni kũuni ña jana'i ma Tatái nuu na ndia. ²⁸ Ta ndisaa ndyo'o ndian nduva'a chitatu, cha'a' ña ya'a jàtiñu ndo, ta cha'a' ña ya'a vee ndiso ndo, na kichi ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo. ²⁹ Ta tandi'i ndyo'o ndian chàta'ani jàchi'in ma tu'un kà'in, ndyo'o ndian chàta'ani kutu'va ma ña chitoi, cha'a' ña ya'aga jàndeeni nde'i ndo, ta cha'a' ña kũu iin ra masu anima ndia. Tu ndicha ña takan jà'a ndo yi, tajan ni ni'i ndo nuu nindee anima ndo i'ya. ³⁰ Vati ma tiñu chà'i nuu ndo ña jà'a ndo, yöve iin ña vee kũu yi kuenda ndo, ti iin tiñu ya'a ñama kũu yi —kàti Jesuu.

12

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu, chà'nu ndra yoko trigu ma kivi nindeo

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ Takan kũu iin kivi ora nindee ñivi judú, Jesuu chàkunuu ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra iin nuu kàa trigu. Ta tava ma ndra jàkua'a chi'in ra nduva'a chàñu soko ndra, yakan va kīcha'a ndio ndra chà'nu ndra yoko ma trigu, ta kīcha'a ndra kàchachi ndra ma chiti yi. ² Ta ora ndē'e ndio ma ndra fariseu ña kàja'a ndra, ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Na nde'un ña ja'a ma ndra jàkua'a chi'un, ti ndrakan kàja'a ndra iin ña töve

iyo yi ña ja'a ndra ma kivi nindeo —kàti ndra chi'in Jesuu.

³ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A takā'an jàkua'a ndo ma nuu kà'an yi naja kua jā'a ma David chi'in ma ndra meru ra ora chàñu soko ndra niku? ⁴ Ra'ya kī'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta chàchi ra ma paan ií ña ka'iin ma ikan. Ta yakan ti töve iyo yi ña kachi ra yi, ta ni ma ndra kũu meru ra, ti uvanuu ma ndra kũu kachi yi, kũu ma ndra kũu sutu ni. ⁵ ¿A takā'an jakua'a ndo nuu ma Ley Ndioo ña taa Moisés, ma nuu kà'an yi ña ma ndra kũu sutu veñu'u, vaji töve nindee ndra ma kivi nindee yo, na yöve iin kuati kũu yi kuenda ndra? ⁶ Va yu'u kà'in iin nakuyi ña ndicha chi'in ndo, i'ya ndaa iin ra ka'nu tiaga kua ma veñu'u ka'nu ndian judú. ⁷ Ta ndyo'o, ¿a juuni takā'an kutunini va'a ndo ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo i'ya ña kà'an ndo takan? Vati te'en kà'an yi nuu yi: “Yu'u kũuni ña na kunda'vini ndo nde'e ndo ma ñivi, ta töve kũuni ña ndakimani ndo ma Racha'nu chi'in ma kiti sòkó ndo nuu ra.” Tu ndicha ña cha chito ndo ña kà'an ma tutu taa Moisés, na töve iyo yi ña ka'ni ndo ma ndian töve iyo nĩ'iin kuati. ⁸ Ndicha va'a ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, iyo ndatu ra cha'a' ma kivi nindee yo.

Jesuu jànda'a ra iin ra'ii nda'a' ití
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma nuu ndaa ra ikan, ta chàa ra nuu ndaa iin veñu'u vali ma ndian judú, ta kī'vi ra tichi yi. ¹⁰ Ta ndē'e ra ña ma tichi yi, nandi iin ra nda'a' ití. Va tava nànduku ndra naja kua jà'a ndra, ta kà'an Jesuu iin ña tüvi va'a, ta chi'in yakan kũu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra ra. Tajan te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A kũu janda'a yo iin ndian ku'vi ma kivi nindee yo? —kàti ndra chi'in Jesuu.

¹¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Nda ndyo'o nikuuni, tu iyo iin mvechala jàna ndo, ta nde'e ndo ña koyo ri iin tichi soko kono, ma kivi nindee ndo, a töve iyo yi ña ku'un ndo, ta tava ndo ri?, kũuni ndo. ¹² Tu tavani'i yo ndrakan ña kũu ndri iin kitini, kũuni yi ka'an yi ña, jìyo ga kuenda yi ña tavani'i yo iin ra'ii

kua ma mvechala! Cha'a' yakan kùu yi ña, kùu ja'a yo ma ña va'a ma kivi nindeo.

¹³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra nda'a' ití:

—Jānakee nda'un —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan jānakee ndio ra ma nda'a' ra, ta kīndoo va'a va'a yi, kua kàa ma inga chiyo nda'a' ra. ¹⁴ Ta ora kēe ndio ma ndra fariseu ma tichi veñu'u ikan, tajan kīcha'a ndra jando'iin tu'un ndra, naja kua iyo yi ña jà'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu.

Nuu kàtitu'un iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, naja kua tā'an Jesuu

¹⁵ Takan kùu ta ora chīto Jesuu ña takan chānini ma ndra fariseu, tajan kēe ndio ra ma ikan, ta nduva'a kua'a' ñivi tāndikun na chata ra. Ta jānda'a Jesuu tandi'i ma ndian ku'vi, ¹⁶ ta kàtitu'un ra nuu na ña koto kàtitu'un na nuu ka'iin kua'a' ñivi nda ra kùu ra. ¹⁷ Te'en kùu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma Isaía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ma ora kā'an ra te'en:

¹⁸ Ra'ya kùu ma ra jà'a tiñu nui, ra kāchīn, ta ra ya'a kùunī nde'i, ña ya'a chisiī nde'i. Ni jakoyoi ma Tati Í chata ra.

Ta rakan ni katitu'un ra nuu ñivi iyo ninii ka'nu ñuñivi naja kua kuu ndakuu na ñivi ndaa kuenda Ndioo.

¹⁹ Na töve ni natu'un ra chi'in ma ñivi, ta na töve nda'yu ni'i ra nuu na ndia, ta ni ni'iin ñivi töve ni kuni na ma tati ra ma kai ndia.

²⁰ Ta juuni na töve ni ka'nu ra ma ndoo ña cha tā'nu, ta ni töve ni nda'va ra ma mecha ña ja kicha'a ndañu'ma yi,

nda kati jakanaa ji'na ra ma ñivi kuenda ra, tajan ni jandi'i ra nuu ma kuati.

²¹ Ta ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi ni jandeeni na kuationa, nda kati ni ja'a ra ña na koo va'a na.

Nuu tìsokuati na Jesuu, ti ka'an na ña chi'in ndatu kui'na jānda'a ra ma ñivi ku'vi (Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Takan kùu tajan chāndaka ma ñivi iin ra ndiso tati xaan ña kuaá ta ñi'i nuu ma Jesuu. Ta ma Jesuu jānda'a ra ma tinuu ra chi'in ma yu'u ra, ikan na kuu ndè'e ndiko ra ta juuni kùu ka'an ra ndia. ²³ Tajan ndisaa kuii ma ñivi,

ndava kuà'an tati na, ta te'en kīcha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿A yūvi ra se'e David kùu ra'ya?, kùuni ndo —kàti na.

²⁴ Ta ora chīni ndio ma ndra fariseu ña takan kà'an na, tajan te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Ma kui'na nāni Beelzebú ña kuxini nuu ma tati xaan, yakán' kùu ma ña chā'a ma ndatu ikan nuu ra'ya, ikan na kuu tava ra yi kuñu ma ñivi —kà'an ndra.

²⁵ Va tava Jesuu cha chīto ra naja kua chānini ndra, yakan va te'en kīcha'a ndio ra kà'an ra nuu ndra:

—Tu kànita'an ñivi iyo iin ñuu juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu iyo ñivi iyo iin ve'eni ta kanita'an na juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na ndia. ²⁶ Ta juuni kà'in ña tu kànita'an ñivi Satanaa chi'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kùu kanita'an ma kui'na juuni chi'in ma ñivián'. Ti tu ja'án' takan, numini ni ndi'án' chi'in ñivián'. ²⁷ Tu chānini ndo, ña chi'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan, tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña iyo tañu ndo, juuni maa na ni tìsokuati na ndo, ti tūvi va'a chānini ndo. ²⁸ Vati tu yu'u tàvani'i tati xaan ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'a yi ña cha iyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo. ²⁹ ¿Nayi iyo yi ña ja'a iin ñivi, ta kùu ki'vi na su'u na ve'e iin ra ya'a ni'i?, kùuni ndo. ¿A töve iyo yi ña ku'ni ji'na na ra?, kùuni ndo. Ndicha ña kùu ja'a na yi, uvaa ña tu jà'a na takan.

³⁰ 'Ma ndian töve iyo kuendai, ndian xaani nde'e yu'u kùu na. Ta ma ndian töve ndàki'in ma tu'un kà'in, va kàtitu'un na inga tuku tu'un ña jàkanuu yi xini ma ñivi, ndiakan töve ñivi kuendai kùu na ndia.

³¹ 'Yakan va yu'u kà'in ña ma Ndioo, jàka'nuni ra kuati ma ndra'ii, chi'in tandi'i ma tu'un ti'ini ña kà'an ndra ndia. Va tu kà'an ti'ini ndra chata ma Tati Í Ndioo, na töve ni jàka'nuni ra ma kuati ndra tuva takan. ³² Ta tu kà'an ti'ini ma ñivi chata ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ma Racha'nu Ndioo ni jàka'nuni ra ma kuati. Va tu kà'an ti'ini na chata ma Ra Tati Í Ndioo, töve ni jàka'nuni ma Ndioo kuati

na, ni ma ñuñivi ña ìyo vitin, ta ni ma ña ni koo iti' nuu töve ni ja'a ra yi ndia.

Nuu kà'an yi ña chi'in ma chiti yutun, cha chito yo nda yutun kùu run
(Lc. 6:43-45)

³³ 'Tu tachi ndo iin yutun va'a, ni ku'va run ma chiti va'a kachi ndo. Ta tu töve va'a ma yutun tachi ndo, ni ku'va run ma chiti v'a'a'. Ta takan kùu yi ña chi'in ma chiti run, cha nakoto yo nda yutun kùu run. ³⁴ Ndoyo'o tatá ndian xaan tava xaan ma koo! ¿Naja kua kùu yi ña kà'an ndo ma tu'un vii ta va'a, ta juuni maa ndo kùu ma ndian kini? Ndisaa ma tu'un ña kàya ma anima yo, yakan kùu ma ña kà'an yo. ³⁵ Vati taku ma ra'ii va'a, maaa ña va'a kùu ma ña kà'an ra, ti ña va'a kùu ma ña ìyo tichi anima ra. Ta ma ra'ii ña töve va'a, maaa tu'un kini kùu ma ña kà'an ra, ti ña kini kùu ma ña ìyo tichi anima ra. ³⁶ Ta yu'u kà'in ña ma kivi ña ni jakutuni ma Ndioo kuati ma ñivi, tandi'i ndo ìyo yi ña ku'va ndo kuenda cha'a' ma nda tu'un kini nikuuni ña kà'an ndo ndia. ³⁷ Vati juuni cha'a ma tu'un ña kà'an ndo, yakan kùu yi ña ni jandondaa yi ma kuati ndo, tuva ndian ìyo kuati kùu ndo a töve.

Ìyo ndian jà'a kuati, ña chikan na ña na jana'a Jesuu iin seña ka'nu nuu na
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Tajan uvi uni ndra fariseu, chi'in ndra kùu matru ña jàkua'a tutu Ndioo, te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—Matru, kùuni ndi nde'e ndi ña na ja'un iin ndatu —kàti ndra.

³⁹ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra: —Ma ndian kini, chi'in ndian töve ìyo tundeeni Ndioo chi'in kùu ma ndian chikan na ña na ja'i iin ndatu nde'e na. Va yu'u kàti ti tüva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jà'a Jonás taji'na. Yakani kùu ma ña ni nde'e na.

⁴⁰ Vati takua tã'an ma Jonás ña chündii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi ma tiaka' ka'nu, juuni takan ni ta'an yu'u ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo, ti ni kundii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi ñu'u' ndia. ⁴¹ Yakan va ma ñivi chiyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi ìyo tiempu i'ya

ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndakoo na kuati jà'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kàtitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kàtitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás. ⁴² Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kùu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chiyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kichian iin ñuu ya'a chika, tajan jachi'an tu'un Ndioo ña kà'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón.

Nuu kà'an yi cha'a' ma tati xaan ña chikoni'i ndiko yi tichi kuñu iin ra'ii
(Lc. 11:24-26)

⁴³ 'Ora kèe iin ma tati xaan tichi kuñu iin ra'ii, chàkunuu yi ma nuñu'u' ití nànduku yi nuu kùu nindee yi. Ta tu töve nàta'an yi ma nuu nindee yi, ta kicha'a ndio yi nàkanini yi te'en: ⁴⁴ “Va'a ga ña chikoni'i ndikoi ma ve'e nuu chiyo niku”, kàti yi. Tajan ma ora chikoni'i ndio yi, ta nàta'an yi ma ra'ii ikan ña kàa ra tava kàa iin ve'e ña tüva ña koo tichi, ña vii va'a nàti'vi yi, ta ndōva'a va'a yi. ⁴⁵ Tajan kuà'an ndio yi, ta jàti'vi ta'an yi inga ucha ta'an ma tati xaan ga kua maa yi, ta ndisaa ndio yi kivi yi tichi kuñu ma ra'ii ikan, ta ma nuu ndi'i nia ka'vi ga nde'e ra tundo'o jà'a yi, kua ma ora kicha'a yi. Ta takan ni ta'an ma ndian kini ña ìyo ma ñuñivi i'ya vitin.

Chàa ma'á Jesuu, chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra ma nuu ndaa ra jàna'a ra
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Juuni ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ma ñivi, ora chaa ma ma'á ra, chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra, ña kùuni vi natu'un vi chi'in ra. Va tava kīndoo vi ma nuke'e, ti nī kuu ki'vi vi. ⁴⁷ Yakan va ìyo iin yo kēe chàkatitu'un nuu Jesuu, ta te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Nuke'e ndaa ma'un, chi'in ndra yaniun, ta ñivi ta'un, ña kùuni vi ka'an vi chi'un —kàti ra chi'in Jesuu.

⁴⁸ Va Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ra chàkatitu'un nuu ra:

—¿Yo kùu ma'i, ta yo kùu ma ndra yanì, ta ñivi ta'in?, kùuniun.

⁴⁹ Tajan kīcha'a ra jànanda'a ra nuu ka'iin ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra:

—Ndia'ya kùu ma'i, ndra yanì, ta ñivi ta'in. ⁵⁰ Vati nda ndian nikuuni ña jà'a ña kùuni ma Tatái ra ìyo andivi, ndiakan kùu ma ndra yanì, ñivi ta'in, ta ma'i —kàti Jesuu.

13

Iin ku'va ña kuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Takan kùu tajan juuni ma kivi ikan, kēe Jesuu ma ve'e nuu ìyo ra, ta chākunandi ra yu'u lakuna. ² Ta tava ya'a kua'a' ñivi kùti'vi ma nuu nàndi ra, yakan va Jesuu ndāa ndio ra tichi iin varku ña ndaa ma ikan, ta chūnandi ra, juuni yanga ndatu ma ñivi ña kùuni na taso'o na ma ña ni ka'an ra ma yu'u lakuna. ³ Tajan kīcha'a ndio ra kà'an ra kua'a' nakuyi nuu na chi'in mamaa ku'va. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

—Ìyo iin ra tàchi, ña kēe ra ku'àan ra kuàtachi ra. ⁴ Ta ora tāchi ra ma chiti, ta ita'vi yi kāchita ma tichi iti', ta ndē'e ma saa yi, ta nūu ndri ma nuu kàndoyo yi, ta kāchachi ndi'i ndri yi. ⁵ Ta ita'vi yi va kōyo tañu yuu. Ta ikan ti nuuni yoso ma ñu'u', ti mamaa yuu kùu yi. Ma chiti ikan numini nāka'ndi yi, ti na töve kokon kandoyo ma yuti. ⁶ Va ora ñuka'ñu ndií, nduva'a kuui xii ndio yi, ta nātii yi, ti töve kunu indii ma yo'o yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti, va kāchita yi tañu ma ku'u iñu, ta ma iñu ikan numini chā'nu yi, ta chāsi yi nuu yi, ta chī'i yi. ⁸ Takan kùu ta inga ita'vi ma chiti, va kāchita yi ma nuu ìyo ñu'u' va'a, ta nduva'a kuui kua'a' ma trigu kākee nuu yi, ìyo yoko ma trigu ña kēe iin cientu chiti nuu, ta ìyo yoko ña kēe uni xiko chiti nuu, ta ìyo inga yi ña kēe oko uchi chiti nuu yi. ⁹ Nda ndyo'o chini ndo ña kà'in, na taso'o ndo yi.

Nuu jàkoto Jesuu ñivi, nda cha'a' kùu yi ña jàna'a ra ma ku'va nuu na

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu cha jàyatin ndra ndra nuu ndaa ra, ta chikatu'un ndra nuu ra naja kà'an ra chi'in ku'va nuu ma ñivi. ¹¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Nuu ndyo'o va chà'a Ndioo ña na koto ndo ma tu'un xe'e ña ìyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va nuu ma ñivi ikan, töve. ¹² Ta tu jàtiñu va'a ndo kuenda Ndioo, ni tindee ra ndo tiá kua'a'. Va tu tüvi jàtiñu va'a ndo takua kùuni ra, vaji tiania ma tiñu jà'a ndo ìyo, va tandi'i yi ni kindaa ndiko ra yi. ¹³ Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in ma tu'un i'ya nuu na chi'in ku'va. Vati ma ñivi ikan ndè'e na, va töve jàchi'in na ma ña nde'e na, chini na, va töve taso'o na, ta ni töve kutunini na ña kà'in ndia. ¹⁴ Ta takan kùu yi ña jāchinu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra nani Isaía ma ña kà'an ra niku, ti rakan te'en kà'an ra:

Vaji chini na, ma ña kà'in, va töve kutunini na yi.

Ta vaji ndè'e na yi, va na kùu ku'va na kuenda nayi kùu yi.

¹⁵ Vati ma ñivi ìyo ñuu i'ya, jàndava na anima na,

ta ndasi ma so'o na,

ta ndasi ma tinuu na,

ikan na kùu nde'e na, ta taso'o na ma ña kà'in.

Ta juuni ndasi ma chinituni na, ikan na kùu ga chikoni'i ndiko na chi'in, kuenda ña jànda'i na tuva ku'vi na ndia.

¹⁶ 'Va na sii kuuni ndyo'o, ti ìyo tinuu ndo ña ndichin ndè'e, ta ìyo so'o ndo ña chini. ¹⁷ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña kua'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta inga tuku ma ñivi va'a ña kùuni na nde'e na ma ña ndè'e ndo vitin, va töve nī nde'e na yi. Kùuni na taso'o na ma ña chini ndo vitin, va töve nī kuu yi ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ 'Kùuni ña na taso'o va'a ndo naja kua kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a' ma ra tàchi ka'an yi. ¹⁹ Ma ndian taso'o ma tu'un kà'an cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta töve kùtunini na ma ña kùuni yi ka'an yi, ndiakan kùu na tava

kùu ma chiti trigu ña kāchita ma tichi iti', ti ndiakan ora cha yā'a ña chīni ndio na ma tu'un va'a Ndioo, tajan vāchi ndio ma kui'na, ta janaa ndio yi ma tu'un Ndioo ña cha iyo chi'in na ma tichi anima na. ²⁰ Ta ma chiti ña tāchi tañu yuu, yakan va kùu yi, tava kùu ma ndian chīni ña kà'an ma tu'un va'a Ndioo, ta ndàki'in na yi chi'in ndisaa anima na, ²¹ va tava töve iyo kua'a' yo'o na, tava kùu ma chiti jà'a ma yuu, yakan kùuni yi ka'an yi ña ndiakan chīnuni na tu'un Ndioo va tia tiempuni, ta ndàkoo na yi. Vati cha'a' ma tu'un i'ya, ora kīcha'a na ndè'e na tundo'o cha'a' yi a kànita'an ñivi chi'in na cha'a' yi, numini jàña na ña chīnuni na yi. ²² Ta ma chiti ña tāchi tañu iñu, yakan, va kùu yi tava kùu ma ndian chīnuni ma tu'un Ndioo, va chītu'un ga na tiaga cha'a' ma ndatiñu ña iyo nuu na ma ñuñivi i'ya, ta juuni cha'a' ña ya'a ga kùuni na nde'e na ma xu'un', yakan jànda'viña'a yi na. Ndisaa ña'a kùu yi tava kùu ma chiti trigu ña ora kùuni yi kua'nu yi, ta ma iñu ndu'va jàvati yi nuu yi, ta tüvi chà'a yi kua'nu yi. ²³ Va chiti ña tāchi nuu ñu'u' va'a, yakan, va kùu yi tava kùu ma ndian chīni va'a ma tu'un Ndioo, ta kùtunini va'a na ma ña kà'an yi, ndiakan va kùu na tava kùu ma chiti ña chā'a kua'a' va'a chiti. Iyo ma chiti ña chà'a yi iin cientu chiti, ta iyo inga yi ña chà'a yi uni xiko chiti, ta inga yi chà'a yi nda oko uchi chiti —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma ku'ú ña töve va'a, ña kàa tañu ma chiti trigu

²⁴ Takan kùu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra inga ku'va nuu ma ñivi:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, kùu yi tava kùu iin ra'ii ña tāchi chiti va'a ma nuu ñu'u' ra, ²⁵ va ora tiin ñuma'na ndra, ta ndisaa ndra kixi kàndoyo, tajan chāa iin ra xaani ndè'e nuu ndra, ta rakan tāchi ra ku'u ña töve va'a nuu tāchi ndra ma chiti trigu, ta kēe ndiko ra kuà'an ra. ²⁶ Takan kùu ta ora kāna ndio ma chiti trigu, ta chā'nu yi, ta kīcha'a ndio yi ndata yoko yi, tajan ikan kēta ndio ma ku'u ña na töve va'a. ²⁷ Tajan chā'a ndio ma ndra musu kuenda, ta kēe ndio ndra chākatitu'un ndra te'en nuu ma ra kùu chito'o ndra: “Yo'o racha'nu, çna yüvi

chiti va'a kùu ma ña tāchiun nuu ma ñu'un? Vati tu takan kùu yi, çndanu kēe ma ku'u ña töve va'a kàa tañu ma trigu tuva takan?” ²⁸ Tajan ma ra kùu chito'o ndra, te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Iyo iin nda ra xaani ndè'e nui jā'a yi”, kàti ra. Tajan ma ndra musu ra, te'en nāka'an ndra chi'in ma chito'o ndra: “¿A kùuniun ña ku'un ndi, ta tu'un ndi'i ndi ma ku'u ña töve va'a?”, kàti ma ndra kùu musu chi'in ra. ²⁹ Va ma ra kùu chito'o ndra, te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Na kùu yi, koto ora tū'un ndo ma ku'u ña töve va'a, jà'a ndo tu'un ndo nda ma trigu chi'in yi ndia. ³⁰ Ma ña iyo yi ña ja'a yo kùu yi ña va'a ga ña na ku'va yo kua'nu ninduvi yi, nda kati keta ma tiempu ña kàni'i yo ma cosecha, tajan tachi ndioi ma ndra ku'un kujati'vi vu. Ji'na iyo yi ña kà'nda ndra ma ku'u ña töve va'a, ta ku'ni ndra kuenda sukun yi, ta ka'mi ndra yi, ta ikan jan taan va'a ndio ndra ma trigu tichi yakai.” Takan kàti ma ra chito'o ndra chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a chiti yukú mostaza

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Takan kùu ta juuni te'en nātu'un Jesuu inga tuku ku'va i'ya nuu ma ñivi ndia:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, in-dukuni kùu yi tava kùu ma chiti yukú mostaza ña tāchi ma ndra'ii ma nuu ñu'u' ndra. ³² Ndicha va'a ña ma chiti i'ya kùu ma chiti vali ga kua tandi'i inga nuu ma chiti, va ora chà'nu yi, chà'nu sukun ga yi kua inga nuu ma yutun, ña ora chà'nu yi kàa yi takua kàa ma yutun, ña nda ma saa ña kàchika nuu sukun, jàva'a ndri taka ndri ma nuu iyo sokó yi —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a ma yuchan iya ña kuva'a paan

(Lc. 13:20-21)

³³ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu inga tuku ku'va nuu ma ñivi:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, in-dukuni kùu yi tava kùu ma yuchan iya ña kuva'a paan, ña tiku'va iin ña'a chi'in uni ku'va ma yuti paan, ta yakan jàkanuan yi chi'in ma yuchan iya, ta kīcha'a ndioan jàvita ña yi, ta nàndaa ndio yi.

*Nuu chàtiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra
(Mr. 4:33-34)*

³⁴ Tandi'i tu'un i'ya jàna'a Jesuu ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi chi'in ku'va. Ta nĩ'iin tu'un töve kà'an ra nuu na tu töve kà'an ra yi chi'in ku'va. ³⁵ Te'en kũu yi, ikan na chinu ma tu'un kã'an ma ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku:

Ni nunai yu'i kuenda ña kã'in chi'in ku'vani nuu ma ñivi,
ta ni ku'vai ña na koto ndio ma ñivi ma tu'un xe'e,
naja kua jätuvi Ndioo ma ñuñivi taji'na.

Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kũuni ma ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi va'a ña kãna tañu ma chiti trigu

³⁶ Takan kũu ta ora cha yã'a kã'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi, tajan kãe ndio ra kuà'an ra iin tichi ve'e nuu ka'iin ma ndra jakua'a chi'in ra. Ta ikan jan chãjayatin ma ndra jakua'a chi'in ra ndra nuu ra, ta kãcha'a ndra chikan ndra nuu ra ña na katitu'un kachin ra, nayi kũuni ma ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi va'a, ña kãna ma nuñu'u'. ³⁷ Tajan Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Ma ra tachi ma chiti trigu, rakan kũu ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo. ³⁸ Ta ma nuñu'u' tãchi ra vu, kũu ma ñuñivi. Ta ma chiti trigu kũu ma ndian iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ma ku'u ña töve va'a yakan kũu ma ndian se'e kui'na. ³⁹ Ta ma ra xaani ña tãchi ma ku'u töve va'a, rakan kũu ma kui'na. Ta ma cosecha, yakan kũu ma nuu ni ndi'i ñuñivi. Ta ma ndian musu ña nãkuiso ma trigu, ndrakan kũu ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo. ⁴⁰ Ta takan kũu yi, ña tava jã'a ma ra tũ'un ma ku'u ña töve va'a, ta chã'mi ra yi nuu ñu'ú, takan ni kũu yi ma nuu ni ndi'i ñuñivi. ⁴¹ Tajan ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni tachi ra ma tati jà'a tiñu nuu ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ña na jati'vi ndra ma ndian jà'a ña na ja'a ma ñivi kuati, chi'in inga ma ndian jà'a kuati ndia. ⁴² Ta ni ti'i yi na tichi ma yavi nduva'a kuii kunu nuu iyo ñu'ú, ta ikan kũu ma nuu nduva'a kuii ni nde'e na tundo'o ña ndava ni jakari'yu na nu'u na. ⁴³ Tajan ndisaa ma yo chĩnuni ña kà'an Ndioo, ni ndotacha yo tava tacha ma nikandii, ma

nuu chà'nda ma Tatá yo Ndioo tiñu. Ma yo tàso'o ma ña kà'in, na jachi'in ndo yi.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ma xu'un' indii xe'e

⁴⁴ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, juuni indukuni kũu yi, tava kũu ma xu'un' ña indii xe'e tichi ñu'u' iin ñivi. Tajan iin ra'ii nàta'an ra nuu indii ma xu'un' ikan, ta rakan tixe'e ndiko ra yi juuni ma nuñu'u' nàta'an ra yi, ta rakan nduva'a kuii chĩsii ra kuà'an ra, ta xiko ra ndisaa kuii ma ña iyo nuu ra, ta jàta ndio ra ma ñu'u' ikan.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma yuu tacha ña nduva'a ya'vi ndaa

⁴⁵ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, juuni indukuni kũu yi, tava kũu iin ma ra xiko ña nãnduku ra ma yuu tacha ña nduva'a vii kãa. ⁴⁶ Ta ora nãta'an ndio ra ma yuu tacha ña nduva'a ya'vi ndaa nuu iin ñivi, tajan kãe ndio ra kuà'an ra, ta xiko ra ndisaa kuii ma ña iyo nuu ra, ta jàta ndio ra yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma yu'va tiaka' ka'nu

⁴⁷ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kũu yi tava kũu ma ndra kiin chi'in yu'va tiaka' ka'nu, ña ora kani ndra yi ma nuu tañu'u, ta tàvani'i ndra ndisaa nuu ma tiaka'. ⁴⁸ Tajan ora tuvini ndio ndra ña cha kuvee yi, ta tàva ndio ndra yi ma ñu'u' ití yu'u tañu'u, ta chũnandi ndio ndra kãchin ndra maaa tiaka' va'a ni, ta tàan ndra ndri tichi tuka, ta ma kiti ña na kũu kacho, chàta ndra ndri. ⁴⁹ Takan ni kuu yi ma nuu ni ndi'i ñuñivi, ti ni keta ma tati jà'a tiñu kuenda Ndioo, ta ni tavani'i siin yi ma ndian kini ña iyo tañu ma ndian va'a. ⁵⁰ Ta ma ndian kini, ni kati'i yi na tichi ma yavi nduva'a kuii ka'nu, nuu iyo ñu'ú, ta ikan kũu ma nuu nduva'a kuii ni nde'e na tundo'o ña ndava jakari'yu ma nu'u na —kàti Jesuu.

Nuu kà'an yi cha'a' ma tu'un chaa, chi'in ma tu'un cha'nu

⁵¹ Takan kũu tajan Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ma ndra jakua'a chi'in ra:

—¿A kũtunini ndo ndisaa ma ña kà'in chi'in ndo? —kàti ra chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nãka'an ndra:

—Juu, kùtunini ndi yi, yo'o Racha'nu —kàti ndra.

⁵² Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Cha'a' yakan kùu yi ña tu iin matru jàkua'a tutu Ndioo, kīcha'a ra kà'an ra cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi, rakan kùu ra tava kùu iin ra xuve'e, ti chīto ra tàvani'i ra ma ña ka'nu, ta chaa, ta ma ña cha'nu ña kumi ra ndia.

Jesuu kuànu'u ndiko ra ma ñuu Nazaret

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Takan kùu ta ora chinu kà'an Jesuu ma ku'va i'ya nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra ma ikan, ta kuà'an ra. ⁵⁴ Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra, ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra ma tu'un Ndioo nuu na ma tichi veñu'u vali ña iyo ma ñuu ikan. Ta ma ñivi ndava kuà'an anima na ndè'e na ña jàna'a ra takan, ta te'en kīcha'a ndio na nàtu'un ta'an na:

—¿Ndanu kùtu'va ma ra'ya ndisaa ma ña chīto ra? ¿Ta nda iti' kīchi ma ndatu ra ña kùu janda'a ra ñivi? ⁵⁵ ¿A yöve ra'ya kùu ma ra se'e, ra jàtiñu chi'in vitu, ta ma'á ra kùu ma ña nàni Ndiya?, kùuni ndo. Ta, ¿a yöve ra'ya kùu yani ma Jandiau, Kusé, Simón, ta Juda ndia? ⁵⁶ ¿Ta a yöve ñivi ta'an ra'ya kùu ma ñivi iyo tañu yo?, kùuni ndo. ¿Ndanu kùtu'va ra tandi'i ma ña chīto ra i'ya?, kùuni ndo —kàti ma ñivi.

⁵⁷ Ta ma ñivi kīcha'a na kùxaan na nde'e na ra cha'a ma ña kà'an Jesuu. Va ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Nda nikuuni jàka'nu na iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va juuni ma ñu'u' nuu kàku ra, ta nuu iyo ra töve kùu jakakú na ra.

⁵⁸ Takan kùu ña töve nī kuu ja'a ma Jesuu kua'a' ndatu nuu ma ñivi ña iyo ma ñuu ikan cha'a' ña töve nī chinuni va'a na ma tu'un kà'an ra.

14

Nuu chī'í Xuva, ra jàkunduta

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Takan kùu ta ma tiempu ña kùu Herode kuvienu ma ñu'u' Galilea, chīnitu'un ra ma ña va'a jà'a Jesuu, ² tajan

Herode te'en nāka'an ra nuu ma ndian jà'a tiñu nuu ra:

—Rakan kùu ma Xuva ra jàkunduta, ña ja nātaku ndiko. Cha'a' yakan kùu yi ña iyo ndatu ra kuenda ña jànda'a ra ma ñivi. ³ Takan kà'an Herode, ti juuni maa ra tāchi ra ma ndra jà'a tiñu nuu ra ña tīin ndra ma Xuva, ta chū'ni ndra ra chi'in kadena, ta tī'i ndra ra vekaa, cha'a' ma ña nàni Herodías ña kùu ñasi'i ma ra yani ra Lipe. ⁴ Tī'i Herode Xuva vekaa cha'a' ña kà'an ra te'en chi'in ra:

—Na töve va'a jà'un, ña ndàkaun ña.

—Takan kàti Xuva chi'in ra.

⁵ Takan kùu tajan Herode, kùuni ka'ni ra ma Xuva niku, va ndasii ra ndè'e ra ma ñivi, ti ndisaa na cha chīto na ña ma Xuva kùu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ⁶ Va ora jà'a ma Herode viko nuu chīnu ra kuiya ra, ma ña se'e Herodías, kēan chātacha'a ña nuu ma ndian ka'iin ma viko ra. Va tava ya'a chāta'ani ra ña, ⁷ yakan va chā'a ra tu'un nuan ña kùu ku'va ra tandi'i nda ña kùuni maa ña ndakan ña nuu ra. ⁸ Tajan jī'na chākatitu'an nuu ma'á ña nayi iyo yi ña ndakan ña nuu ra. Ta ma ña yoko ikan, te'en nāka'an ña chi'in ma Herode:

—Kùuni ña na ku'vaun xini ma Xuva, ra jàkunduta nui tichi iin ko'o —kàtian chi'in ra.

⁹ Ta ora kà'an ña takan chi'in Herode, nduva'a nda'vi kùuni ra, va tava cha chā'a ra tu'un nuan, nuu chīni tandi'i ma ndian ka'iin nuu iyo ma viko ra, ta tāchi ndio ra ña na kīchi ndaka ndra xini ma Xuva ra jàkunduta nuan. ¹⁰ Yakan va tāchi ndio ra ndra ña kuka'nda ndra xini ma Xuva nuu indii ra tichi vekaa. ¹¹ Ta nunuuni, ndà'a ndio ndra xini ra kīchaa ndra nuu ma ña yoko, ta chā'a ndra yi nuan tichi iin ko'o, ta yakan chā'a ndioan yi nuu ma ma'á ña. ¹² Tajan chākoyo ndio ma ndra chākunuu chi'in Xuva, ta kāni'i ndra ma ñunda'yu ra, ta kuà'an yi chi'in ndra, ta kūchi ndio ndra yi. Ta ora cha yā'a ndio, tajan kēe ndio ndra chākatitu'un ndra nuu Jesuu ña cha chī'í ma Xuva.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Ta ora chīto Jesuu ña chī'í ma Xuva, tajan kēe ndio ra kuà'an ma'iin ra chi'in iin lancha ma iin nuu taxiin. Va tava chīto

ma ñivi nda ñuu kuà'an ra, yakan va kēe na ñuu na kuà'an na chata ra chi'in cha'a' na. ¹⁴ Ta ora nūu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ndē'e ra ña ya'a kua'a' ma ñivi chāa ma nuu ra. Yakan va kūnda'vini ra na, ta jānda'a ra ma ndian ku'vi ña ndàka na chāa na nuu ra. ¹⁵ Va tava chani kuna'a kùu yi, yakan va ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Cha kuà'ini kùu yi, ta ma i'ya iin nuu taxiin kùu yi. Va'a ga ña na ka'un chi'in na, na ku'un na kujata na ma ña kachi na nuu iyo ma kuariya kuati. —Takan kàti ma ndra jākua'a chi'in Jesuu chi'in ra.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Töve iyo yi ña ku'un na, ti maa ndo iyo yi ña ku'va ndo ma ña kachi na —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁷ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿Naja kùuniun ña ku'va ndi ña kachi na, tuva ndà'a ndi u'un paan, ta uvi tiakani? —kàti ndra.

¹⁸ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Na kichi ndaka ndo yi nui i'ya —kàti Jesuu.

¹⁹ Tajan tāchi ndio Jesuu ma ndra jākua'a chi'in ra ña na ka'an ndra nuu ma ñivi ña na kunandi na nuu ma ita yuta' ña kàa ma ikan. Ta ikan jan kī'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan, ta ninduvi ma tiaka', tajan ndē'e ndio ra iti' andivi, ta kā'an ndio ra chi'in Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ra ma paan, chi'in ma tiaka', ta chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra ña na nata'vi ndra yi nuu ma ñivi. ²⁰ Ta ndisaa na chāchi nda'a va'ani na nda kati chitu tichi na. Ta ora chīnu chāchi na, ta jākutua ndra uchi uvi ga tuka chi'in ma pedazu ña chākoso. ²¹ Ta ma ñivi chā'a Jesuu ña chāchi, u'un mii ta'an ndra'ii kùu ndra, ta siin kùu ma ñivi ña'a chi'in ndiakuati ndia.

Chika Jesuu nuu takuii

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:15-21)

²² Ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan Jesuu tāchi ra ma ndra jākua'a chi'in ra ña na ndaa ndra tichi ma lancha, ikan na jì'na ndra ketachiyo ma inga chiyo yu'u lakuna, juuni yanga ndoo ra jànduta ra

ma ñivi. ²³ Ta ora cha ndī'i ndio ma ñivi ndūta, tajan ndāa ma'iin Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo iin yuku. Ta ikan iyo ma'iin ra ma ora kuaa. ²⁴ Ta ma lancha nuu kàcha'an ndra, cha kēta run java ma lakuna, va endee jākisi ma lakuna run, ti iti' nuu run vāchi ma tati. ²⁵ Takan kùu ta ora juuni naa ga antea ña kundichin, kēe ndio Jesuu chika ra nuu takuii kuà'an ra chata ndra. ²⁶ Ta ora ndē'e ma ndra jākua'a chi'in ra ña chika ra vāchi ra nuu takuii, iin kuvaani ndra, ta yū'vi ndra, ta te'en nāka'an ndra:

—iNi'na kùu ma ñá' vāchi! —kàti ndra.

²⁷ Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—iNa yū'vi ndo ta taxiin kuii ndo!, ti mai kùu —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁸ Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, tu ndicha ña maun kùun, na ja'un ña na kakai ku'in nuu takuii, nda kati chai nuu ndaun —kàti Petu' chi'in Jesuu.

²⁹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Na'a vii —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan nūu ndio ma Petu' tichi lancha, ta kīcha'a ndio ra chika ra nuu takuii kuà'an ra nuu ndaa Jesuu. ³⁰ Va ora chā'a ma Petu' kuenda ña nduva'a ni'i chàkin ma tati, yū'vi ndio ra, ta kīcha'a ra sà'vi ra tichi ra'. Tajan te'en nānda'yu ndio ra:

—iYo'o Racha'nu, na jakakun yu'u! —kàti ra.

³¹ Tajan ma ora ikani, Jesuu tīin ra nda'a ma Petu', ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—iYo'o, ra ya'a ga tia chīnuni! Ta, ¿naja töve chīnuni va'un? —kàti Jesuu chi'in Petu'.

³² Ta ora ndāa ndio ndra ma tichi lancha, ta kūtixin ndio ma tati ña chàkin yi. ³³ Tajan ma ndra ka'iin tichi lancha, chūnandi chiti ndra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iNdicha kuii ña yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Jànda'a Jesuu ñivi kù'vi iyo ñuu Genesaret

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Takan kùu tajan kētachiyo ndio ndra ma lakuna ikan, ta chāa ndra ma ñu'u' Genesaret. ³⁵ Ta ora chā'a ndio ma ñivi iyo ikan kuenda ña Jesuu kùu ra, numi kuiini chātakuati na ma tu'un ninii ka'nu

ma ñu'u' ikan. Tajan ndà'a ndio na ndisaa ma ndian ku'vi, chàa na nuu ndaa ra. ³⁶ Ta kīcha'a ndio na jànini na ra, ña na ku'va ra kè'e ma ndian ku'vi jitu ma ja'ma ra. Ta takan kūu yi ña ndisaa ma ndian kē'e ja'ma Jesuu ndā'a na.

15

Kàtitu'un Jesuu nda ña kùu ma ña jàndokini ma ñivi

(Mr. 7:1-23)

¹ Takan kūu tajan iin ma ndra fariseu, chi'in ndra matru ña jàkua'a tutu Ndioo ña kākichi iti' ñuu Jerusalén, chàjayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

² —¿Ta naja töve jächi'in ma ndra jàkua'a chi'un, ma costumbre já'a ma ñivio, ndian chiyo taji'na, ña töve nàkata ndra nda'a' ndra antea ña kàchi ndra tava kùu yi? —kàti ndra chi'in Jesuu.

³ Va Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja maa ndo töve kùuni ndo jächi'in ndo ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ña java ma costumbre maa ndo jà'a ndo?

⁴ Vati ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an ra: “Na tiñu'un ma tataun, chi'in ma'un.” “Ta ma ra kànduva'a ma tatá ra, chi'in ma'á ra, iyo yi ña tiso yo kuati ra, ikan na kuvi ra cha'a' ña kà'an ra takan,” kàti yi. ⁵ Va ndyo'o chànini ndo ña iin ra'ii kùu ka'an ra chi'in tatá ra, a chi'in ma'á ra te'en: “Na kùu ga tìndei ñun, ti cha tava siin ndisaa ndatiñu iyo nui ña ni sokói yi nuu Ndioo”, ni kati ndo chi'in tatá ndo a ma'á ndo. ⁶ Nda ndyo'o nikuuni ña ni ka'an ndo takan, ta na töve tìndee ndo tatá ndo a ma'á ndo chi'in ndatiñu ndo, kùuni yi ka'an yi ña na tüva kuuni ndo tiñu'u ndo ma tatá ndo a ma'á ndo. Ta takan kùu yi ña jächiyó ndo ña kà'an Ndioo, ta jà'a ndo ma costumbre maa ndo, tuva takan jà'a ndo. ⁷ ¡Ndyo'o ndian kini! Ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña nàni Isaía, ña ndicha kùu ma tu'un kà'an ra kuenda ndo ora kà'an ra te'en:

⁸ Ma ñivi ñuu i'ya, tiñu'u na yu'u chi'in tu'un ña kà'an ni na, ti ma ña ndicha, kùu yi ña na töve tiñu'u na yu'u chi'in anima na.

⁹ Na töve ndakuenda kùu yi ña kùti'vi na kuenda jàka'nu na yu'u, tuva ma tu'un jàna'a na kùu maaaa tu'un ña kèta yi chinituni ñivini ña ka'nda yi tiñu nuu na

kàti yi.

¹⁰ Takan kùu tajan kàna ndio Jesuu ma ñivi ikan, ta te'en nàka'an ra chi'in na:

—Kùuni ña na taso'o va'a ndo, ta kùtunini ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo:

¹¹ Na yöve ña chàchi ma ñivi kùu ma ña jàndokini anima na, vati ma ña jàndokini na kùu ma tu'un ña kèe yu'u na ora kà'an na, yakan kùu ma ña jàndokini na. —Takan kàti Jesuu chi'in na.

¹² Takan kùu tajan chàjayatin ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra, ta te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—¿A chà'un kuenda ña ora chīni ma ndra fariseu ña kà'un takan, tükuii nī chata'ani ndra? —kàti ndra chi'in Jesuu.

¹³ Va Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Nda yutun nikuuni ña töve nī tachi ma Tatái ra iyo andivi, ni tu'un ra ndrunda yo'ó ndrunda kèe ndrunda. ¹⁴ Na jächi'in ndo ña kà'an ndra, ti kùu ndra, ndra kuaá ña jàna'a iti' ku'un inga ndian kuaá. Tatu iin ra kuaá jàna'a ra iti' ku'un inga ra kuaá, ninduvi ndra ni koyo ndra tichi iin yavi kunu. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁵ Tajan Petu' te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Kùuni ña na katitu'un kachiun nuu ndi nayi kùuni ma ku'va i'ya ka'an yi —kàti Petu'.

¹⁶ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—¿A nda maa ndo töve kùtunini ndo ma ña kà'in ndia? ¹⁷ ¿A tüvi chito ndo ña tandi'i ña kì'vi tichi yu'u ñivi, ta chàchi na, chàa yi tichi chití na, ta ikan jan tava ndio na yi ora kuàkati na? ¹⁸ Va ma tu'un ña kèe yu'u na, ti vächi yi nda ma tichi anima na, ña'a kùu ma ña jandakuu kini ma ñivi. ¹⁹ Vati ma tichi anima na kèe ma ña töve va'a chànini na, tajan chà'ni ndio na ñivi, ta ma ndra'ii kì'vi ndra chi'in ñivi ña'a ña takà'an tànda'a. Ta juuni chi'in ma ña kini ña kèe tichi anima ndra, kì'vi ndra chi'in ñivi ña'a cha iyo ii, ta ñivi ña'a chi'in ra'ii cha iyo ñasi'i ndia. Ta sù'u ndio na, ta kà'an na tu'un vata ta kàti'ini na chata ta'an na ndia. ²⁰ Tandi'i ña'a kùu

ma ña jàndokini ma ñivi. Va taku cha'a' ña töve nàkata na nda'a' na ora chàchi na, yakan töve jàndokini yi na.

In ña kīchi inga ñuu chīnūnian tu'un Jesuu

(Mr. 7:24-30)

²¹ Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu ma ikan, ta kuà'an ra iti' ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. ²² Tajan iin ña kīchi ñuu Caná ña iyo ma ñuu nuu chāa Jesuu, chājayatian ña nuu ndaa ra, ta te'en nāka'an ni'an nuu ra:

—iYo'o Racha'nu, ra se'e David, na kunda'viniun yu'u! Ti ma ña se'i ya'a ndè'an tundo'o jà'a iin tati xaan ña indii tichi kuñuan, —kàtīan chī'in ra.

²³ Va Jesuu töve nī ka'an ra ña kà'an ña. Tajan ma ndra jākua'a chī'in ra chātu'va ndra nuu ra, ta te'en nāka'an ndra chī'in ra ña jànini ndra ra:

—Na ka'un chī'in ma ña'a ikan, ña na ku'an, ti ya'a ni'i nda'yuan vāchian chata ndi, —kàti ndra chī'in ra.

²⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chī'in ndra ña jàkuuni ra kà'an ra ña:

—¿A yöve ndicha ña Ndioo tāchi ra yu'u kuenda ña na tindei uvanuu ma ñivi iyo ñuu Israel ña kùu na tava kùu ma mvechala kuànaa?, kùuni ndo, —kàti ra chī'in ma ndra jākua'a chī'in ra.

²⁵ Va ma ña'a ikan chājatu'va ña ña nuu Jesuu, ta chūnandi chitian nuu ra, ta te'en nāka'an ña chī'in ra:

—iYo'o Racha'nu, tindee yu'u! —kàtīan.

²⁶ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chī'an:

—Na töve va'a namaa yo ma ña chàchi se'o nuu na, ta ku'va yo yi nuu ina —kàti Jesuu chī'an.

²⁷ Ta yakan, te'en nāka'an ña chī'in ra:

—Ndicha ma ña kà'un yo'o Racha'nu, va nda ma ina chàchi ndrī ma che'e yu'u chito'o ndrī ña chitá xuu mesa —kàtīan chī'in ra.

²⁸ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chī'an:

—iYo'o se'yu! iYa'a ga ka'nu kùu ma ña chīnūniun! Na kuu yi ma takua kūuniun —kàti Jesuu chī'an.

Tajan juuni ma ora ikani ndā'a ma ña se'an ña ndiso tati xaan.

Jesuu jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi

²⁹ Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu ma ikan, ta kuà'an ra yatini yu'u lakuna ña kàndii ñu'u' Galilea. Ta ora chāa ra ma ikan, tajan ndāa ndio ra iin xini yuku, ta ikan chūnandi ra. ³⁰ Ta nduva'a kua'a' ñivi kūti'vi nuu ra. Chākoyo ma ndian ndàka ndian koxo, chī'in ndian ndàka ndian kuaá, ta ndian ndàka ndian ñi'i, chī'in ndian kukue'e iin chiyo nda'a' a cha'a, ta inga kua'a' ndian ku'vi ndia. Ta kànindoyo na na cha'a Jesuu, ta jànda'a ra na. ³¹ Takan kūu yi ña ndava kuà'an mania anima ma ñivi ña ndè'e na ña, kà'an ndio ma ndian ñi'i. Ta ndian kukue'e iin chiyo nda'a' a cha'a, ndā'a yi. Ta ndian chika koxo, cha kùu chika va'a na. Ta ndian kuaá, cha kùu ndè'e na ndia. Takan kūu, tajan kīcha'a ndio na jàka'nu na ma Ndioo, ra chito'o ndian ñuu Israel.

Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi
(Mr. 8:1-10)

³² Tajan Jesuu kàna ndio ra ma ndra jākua'a chī'in ra, ta te'en nāka'an ra chī'in ndra:

—Ya'a nda'vi kùunī nde'i ma ñivi i'ya, ti cha kēta uni kivi kùu yi ña iyo na chī'in, ta vitin tüva ña kachi na. Ta töve kùunī tachī na ña na ku'un na ve'e na, koto juunī kàani kunaa na ma tichi iti' kuà'an na jà'a ma soko, ti takā'an kachi na —kàti Jesuu.

³³ Tajan ma ndra jākua'a chī'in ra, te'en nāka'an ndra chī'in ra:

—Va, ¿naja kua jà'a yo, ta kùu ni'i yo ña kachi na i'ya, ña kua nduva'a kua'a' na, ta iin nuu töve iyo nī'iin ñivi kùu yi? —kàti ndra chī'in ra.

³⁴ Ta Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿Naja ta'an paan iyo nuu ndo? —kàti Jesuu chī'in ndra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Ucha ta'an yi, ta ita'vi tiaka' —kàti ndra chī'in ra.

³⁵ Tajan tāchi ndio Jesuu ña na kunandi na nuñu'u'. ³⁶ Ta tiin ndio ra ndi ucha ta'an ma paan, chī'in ma tiaka', ta chā'a ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ndio ra yi, tajan chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chī'in ra, ta ndrakan nāta'vi ndra yi nuu tandi'i ma ñivi. ³⁷ Takan kūu yi ña ndisaa ma ñivi chàchi na, nda kati nda'a va'ani na. Ta ndava jākutuga na ucha ta'an tuka, chī'in

ma pedazu ña chākoso. ³⁸ Ta kumi mii ndra'ii kùu ma ndra chāchi, ta siin kùu ñivi ña'a chi'in ndiakwati ndia. ³⁹ Ta ora yā'a ña jā'a Jesuu takan, tajan kà'an ndio ra chi'in na ña na ku'un na ve'e na, tajan ndāa ndio ra ma tichi lancha, ta kuà'an ra iti' ñu'u' ñuu nàni Magdala.

16

Ndra fariseu, chi'in ndra saduceu, chikan ndra nuu Jesuu, ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu ndra

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Takan kùu tajan ma ndra fariseu, chi'in ndra saduceu chā'an ndra chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu. Ta tava kùuni ndra ki'in ndra ku'va Jesuu, nde'o naja kua ka'an ra, kùuni ndra. Yakan va chikan ndra nuu ra ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu ndra ma iti' andivi, ikan na kuu koto kachin ndra tuva ndicha ña tachi Ndioo ra. ² Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ma ora chani'ini, kàti ndo ña: “Va'a tiempu ni ja'a yi vitin, ti ma andivi kua'á yi”, kàti ndo. ³ Ta ma ora na'ani, kàti ndo ña: “Vitin tüvi va'a tiempu ni ja'a yi, ti ma andivi kua'á yi, ta ka'lin vikó ndia”, kàti ndo. ¡Ndyo'o ndian kini! Ndyo'o chito ndo naja kua kùu ma tiempu ma iti' andivi, va töve chito ndo naja kua kùuni ma ku'va ma tiempu i'ya ka'an yi. ⁴ Ma ñivi kini, ña töve chinuni tu'un va'a ña iyo tiempu vitin, kùuni na ña na ja'i iin ndatu ka'nu nde'e na, va töve ni ja'i yi takua kùuni na. Uvanuu ndatu ni ja'i kùu ña takua tā'an Jonás niku —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan ndākoo ndio ra ndra, ta kēe ra kuà'an ra.

Kàti Jesuu, ti ma tu'un jàna'a ma ndra fariseu, kùu yi takua kùu ma yuchan iya
(Mr. 8:14-21)

⁵ Takan kùu ta ora cha kētachiyo ma ndra jākua'a chi'in Jesuu inga chiyo yu'u lakuna, ta nāani ndra kùnda'a ndra paan.

⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Kuunji, ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma yuchan iya ma ndra fariseu, chi'in ma yuchan iya ña jà'a ma ndian saduceu ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁷ Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu te'en kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿A yöve cha'a' ña töve nda'a yo paan kùu yi, yakan va kà'an ra takan? —kàti ndra.

⁸ Ta Jesuu chā'a ra kuenda cha'a' ma ña nātu'un ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo ña töve nda'a ndo paan? ¿A takā'an chinuni va'ani ndo ña kà'an ndo takan? ⁹ ¿A juuni takā'an kutunini ndo, ta ni töve chàku'uni ndo, ora nāta'vi u'un ta'an paan kuenda u'un mii ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chi'in ma ña jāti'vi ndo? ¹⁰ ¿A ni töve chàku'uni ndo ora nāta'vi ucha ta'an paan kuenda kumi mii ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chi'in ma ña jāti'vi ndo?

¹¹ ¿Chito naja töve nī cha'a ndo kuenda ña ora kā'in na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma yuchan iya ma ndra fariseu, chi'in ña jà'a ma ndra saduceu, töve nī ka'in yi cha'a' ma paan ndicha ma ora kā'in takan? —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹² Takan kùu tajan chā'a ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kuenda ña, töve nī ka'an ra ña na jà'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma yuchan iya ña kùva'a ma paan ndicha, vati ma ña kùuni ra katitu'un ra nuu ndra, kùu yi ña, na ja'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma tu'un jàna'a ma ndra fariseu, ta chi'in tu'un jàna'a ma ndra saduceu ndia.

Kàtitu'un kachin Petu', ña Jesuu kùu ra Cristu

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Ta ora chāa Jesuu ma ñuu Cesarea ña iyo kuenda ma ñu'u' Filipu. Ta te'en chikatu'un ra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Nda ra kùu yu'u, ra kùu Se'e ñivi, kàti ma ñivi, kùuni ndo? —kàti ra.

¹⁴ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Iyo ñivi kà'an ña kùun Xuva ra jākunduta, ta iyo ndian kà'an ña kùun Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku. Ta iyo inga tuku na ña kà'an na ña kùun Jeremía, a inga tuku ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra.

¹⁵ Tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿nda ra kà'an ndo ña kùni?, kùuni ndo.

¹⁶ Tajan Simón Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o kùun Cristu, ra Se'e Ndioo ndito —kàti Petu' chi'in ra.

¹⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na sii kuuniun yo'o Simón, ra se'e Jonás, vati ni'iiin ñivi töve nī jana'a ma tu'un i'ya nuun, ti ma ra jāna'a yi nuun kùu ma Tatái, ra iyo andivi. ¹⁸ Yu'u kà'in chi'un ña yo'o nāniun Petu', ta chata ma yuu ka'nu i'ya, ni java'i ma veñu'i, ña ni ma kui'na, na kùu janduva ra yi chi'in ma ndatu ra. ¹⁹ Ta nuu yo'o ni ku'vai ma ndatiku nuu chà'ndai tiñu ma andivi. Ta ma ña ni kasiun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni ndasi yi ndia. Ta ma ña ni nunaun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni nuna yi ndia. —Takan kàti Jesuu chi'in Petu'.

²⁰ Takan kùu tajan Jesuu kà'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra ña koto kàti ndra nuu ni'iiin ñivi, ña Cristu kùu ra.

*Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra
(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)*

²¹ Tajan nda ma ora ikan kùu yi ña kīcha'a ndio Jesuu kàtitu'un ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra ña iyo yi ña ku'un ra ma ñuu Jerusalén, ti ikan kùu ma nuu nduva'a ni jande'e ma ndracha'nu tundo'o ra, chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ta chi'in ma ndra matru ña jàkua'a ma tutu ley Ndioo ndia. Ta juuni kàtitu'un ra nuu ndra ña ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi, ni natakuru ra. ²² Tajan ma Petu', tāvani'i siin Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndioo ni tindee ñun, ikan töve nayi ta'un, yo'o Racha'nu. ¡Na töve iyo yi ña ta'un takan ndia! —kàti Petu' chi'in ra.

²³ Va Jesuu chīkoni'i ra ndē'e ra nuu Petu', ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¡Kundachiyo xiñ ku'na!, ti tava jàtañuniun nui. Vati yo'o chàniun tava chàniini ñivi iyo ñuñivi, ta töve chàniun tava chàniini Ndioo —kàti Jesuu chi'in Petu'.

²⁴ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Tu iyo nda yo kùuni jàkua'a chi'in, iyo yi ña jaña na ña nakanini na cha'a ma ña kùuni na ja'a na, ta na ki'in na kruu na, ta tandikun na chatai. ²⁵ Vati ma ndian ni kuuni jàkua'a ma'iin na na, ni kuvi na. Va ma ndian ni kuvi cha'a' ña chīnuni na tu'in, ndiakan ni kakú na. ²⁶ ¿Nda kuenda kùu yi tuva kùu ni'i yo tandi'i ma ña chiniñu'u yo ña iyo ma ñuñivi, tu töve ni ni'i yo nuu ni koo yo indeeni chi'in Ndioo? Ta, ¿a kùu jata yo ma kivi koo yo ma ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! ²⁷ Vati ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo ni kichi ra chi'in ña tacha ma Tatá ra, ta chi'in ma tati ña jà'a tiñu nuu ra ndia, tajan ni ku'va ndio ra ya'vi nuu ta'ii'iiin ndo cha'a' naja ma kua jà'a ndo. ²⁸ Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo, ña uvi uni ndyo'o ña ka'iin i'ya, na töve ni kuvi ndo, nda kati nde'e ji'na ndo ora ni kichaa yu'u ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta ka'nda ra tiñu ma nuñu'u' i'ya —kàti Jesuu.

17

*Ndioo sàma ra kua kàa Jesuu
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)*

¹ Takan kùu ta ora yā'a iñu kivi, tajan Jesuu tāvani'i siin ra ma Petu', Xuva, ta Jandiau, ra yani ma Xuva, ta ku'àan ndio ra chi'in ndra iin xini yuku nduva'a sukun. ² Ta ma nuu ndē'e ndra ka'iin ndra, ikan sàma ma kua kàa Jesuu. Ma nuu ra ndākuu tacha yi, tava kàa ma nikandii, ta ma ja'ma ñu'u ra, ndākuu kuichin ga yi tava kàa ma ñu'ú. ³ Ta nunuuni, ta ndē'e ndra Moisés, ta Elía, ña nātu'un ta'an ndra chi'in Jesuu. ⁴ Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, ¡ya'a va'a ña ka'iin yo i'ya! Na kuja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun, ta iin yi kuenda Moisés, ta inga yi kuenda Elía —kàti Petu' chi'in Jesuu.

⁵ Ta ora juuni yanga ndaa ma Petu' kà'an ra, tajan nūu ndio iin vikonu'u tacha, ta chīkonuu yi ndra, ta tañu ma vikó ikan, chīni ndra iin tati ña te'en kà'an:

—Ra'ya kùu ma Se'i, ra ya'a kùuni nde'i, ta ya'a ga chīsij chi'in ra. ¡Na kuni ndo ma ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

⁶ Ta ora chīni ma ndra jākua'a chi'in Jesuu tu'un i'ya, ta chūnandi chiti ndra ndava nāni te'e nuu ndra nuu űu'u', űa nduva'a kuii yū'vi ndra. ⁷ Tajan Jesuu chātu'va ra ma nuu ka'īin chiti ndra, ta jānani nda'a' ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yū'vi ndo, na kandeta ndo, ti mai kùu —kāti Jesuu chi'in ndra.

⁸ Ta ora kāndeta ndio ndra, ta kāni'i ndra nuu ndra, ta tūva yo ni nde'e ndra, vati maania ma Jesuu kùu ra űa ndaa ra.

⁹ Ta ora kuānuu ndio ndra ma yuku, ta Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Koto nātu'un ndo ma űa ndē'e ndo i'ya nuu nī'īin űivi, nda kati nataku jī'nai yu'u ma ra Se'e űivi tāchi Ndioo, tañu ndian ndiī.

¹⁰ Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja kāti ma ndra matru jākua'a tutu ley Ndioo, űa jī'na Elía, ni kichi? —kāti ndra chi'in Jesuu.

¹¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha, űa jī'na Elía kùu ma ra ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa nakuyi.

¹² Va yu'u, kà'in chi'in ndo, űa Elía cha kīchi ra, va ma űivi töve nī nakoto na ra, ta jā'a na chi'in ra tandi'i ma naja kua kūuni maa na. Ta juuni takan ni jande'e na tundo'o ma ra Se'e űivi tāchi Ndioo ndia.

¹³ Takan kūu tajan chā'a ndio ma ndra jākua'a chi'in ra kuenda, űa cha'a' Xuva ra jākunduta kùu ma űa kà'an Jesuu.

Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso iin tati xaan

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Ta ora chāa ndio Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra nuu ka'īin ma űivi, ta chājayatin iin ra ra ma nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta nāka'an ra chi'in ra:

¹⁵ —Yo'o Racha'nu, na kunda'viniun ma rayoko se'i, vati rakan ndiso ra kue'e chī'i i'i, ta nduva'a ndē'e ra tundo'o jā'a yi. Ta cha chinu kua'a' cha'a' ndūva ra nuu űu'ú, a tichi takuii, jā'a yi. ¹⁶ I'ya ndākai ra kīchai nuu ma ndra jākua'a chi'un, va ndrakan, nī kuu janda'a ndra ra —kāti ra chi'in Jesuu.

¹⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—jNdyo'o űivi töve chīnuni, ta kini xini! ¿Naja ga tiempu iyo yi űa koi chi'in ndo? Ta, ¿naja ga tiempu iyo yi űa jandeenj ndo tiá űa töve chīnuni ndo? Na kichi ndaka ndo ma ra tivaa nui —kāti ra.

¹⁸ Tajan kā'an xaan ndio Jesuu nuu ma tati xaan, ta kēe ndio yi tichi kuñu ma rayoko ikan, ta juuni ma ora ikani ndā'a ra.

¹⁹ Ta ora cha yā'a ndio, tajan chājayatin ma ndra jākua'a chi'in Jesuu ndra nuu ra, ta te'en chīkatu'un siin ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndyu'u, nī kuu tavani'i ndi ma tati xaan kuñu ra? —kāti ndra.

²⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Vati ndyo'o na töve chīnuni va'a ndo. Ndicha va'a űa ka'īin chi'in ndo, ti tu chīnuni ndo, jitu ita'vini, takua vali iin chiti yukú űa nāni mostaza, kùu ka'an ndo, te'en chi'in ma yuku ka'nu i'ya: “Na kundachiyoun i'ya, ta ku'un inga chiyo.” Ma yuku ni kundachiyoyi. Nī'īin nakuyi töve ndetiñu tu ndicha űa chīnuni va'a ndo ma tu'un Ndioo. ²¹ Va taku ma tati xaan te'en, na kuu kēe yi jā'a ndo tu töve ka'an jī'na ndo chi'in Ndioo, ta jandita ndo yu'u ndo.

Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu űa ni kuvi ra

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Ta ora juuni chàkunuu ga Jesuu ma űu'u' Galilea, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ta nāka'an tuku ra chi'in ndra, űa ma ra Se'e űivi tāchi Ndioo, ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a inga űivi űa na jande'e na tundo'o ra. ²³ Ta ni ka'ni na ra ndia, va tichi uni kivi, ni nataku ndiko ra. Ma tu'un kā'an ra i'ya, nduva'a nda'vi kūuni ndra jā'a yi.

Nuu ndian jàtiñu nuu ma veñu'u ka'nu nàka'an na xu'un'

²⁴ Takan kūu ta ora chāa Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra ma űuu Capernaum, tajan ma ndra nāka'an xu'un' kuenda ma veñu'u ka'nu chānde'e ndra nuu ndaa Petu', ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿A töve tia'vi ma matru ndo ma xu'un' űa nāka'an ndian jàtiñu nuu ma veñu'u ka'nu i'ya? —kāti ndra chi'in ra.

²⁵ Ta ma Petu' te'en nāka'an ra:

—Tia'vi ra —kāti ra.

Tajan ora kī'vi ma Petu' tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, ta ji'na ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in Petu':

—¿Yo'o Simón, naja kua chàniniun? ¿Yo nuu nāka'an ma ndra kùu rey ña chà'nda tiñu ma ñuñivi i'ya ma xu'un'?, kùuniun: ¿A nuu ma ndian kùu ñivi ndra, a nuu ma ndian kichi inga ñuu?, kùuniun —kàti Jesuu chi'in ra.

²⁶ Ta Petu', te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Nuu ma ndian vāchi inga ñuu —kàti Petu'.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Takan kùu yi ña ma ndian iyo ñuu i'ya, töve iyo yi ña tia'vi na. ²⁷ Va tava töve kùuni ña ka'an nī'in ñivi chatai, na ku'un kujakanaun chi'in ma yo'o jākanaa nuu kàndii ma lakuna, ta ora kàniun yi, ma tiaka' nunuu ña tiin yi, ta tavani'un ri, ta ndikaun ma tichi yu'u ri, ta ikan nata'un iin xu'un'. Ta chi'in ma xu'un' ikan kùu ja'a yi ña tia'viun kuendai, ta tia'viun kuendaun. Na kunda'un yi, ta tia'viun nuu ndra —kàti Jesuu chi'in Petu'.

18

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Ma tiempu ikan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu chājatu'va ndra ndra nuu ra, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Nda ra kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi? —kàti ndra chi'in ra.

² Tajan Jesuu kāna ra iin ravali, ta kūtaa ra ra ma'ñu ndra, ³ ta te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña tu töve sama ndo ma kua chànini ndo, ta kùu ndo takua kùu ma ndiakwati, na töve kùu ki'vi ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. ⁴ Ta takan kùu yi ña ma ra masu anima takua kùu ma ravali i'ya, ta jà'a na takua jà'a ra, rakan kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. ⁵ Ta nda yo ndakimani ma ravali i'ya chi'in sivi, juuni ndakimani na yu'u ndia. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva tiyu'u yo inga ñivi ña na ja'a na kuati

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ —Nda ndian nikuuni ña tiyu'u iin ndiakwati te'en, ña chìnuni tu'in, ña na ja'a na kuati, ta jà'a na yi. Va'a ga ña na ku'ni ndo iin yuu yoso ka'nu sukun, ta kujakoyo ndo na tichi tañu'u nuu kunu.

⁷ ¿Ya'a ga kini kùu yi kuenda ma ñivi iyo ñuñivi, ña iyo ndian tiyu'u inga ñivi, ikan na ja'a na kuati! Yakan ninii ni koo yi, va jnda'vi ta'an ma ndian tiyu'u ma inga ñivi ña na ja'a na kuati!

⁸ 'Yakan va tu ma nda'a' ndo a cha'a ndo, jà'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na ka'nda ndo yi, ta jakuuta chika ndo yi, vati va'aga ña ki'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo nda'a' ndo a cha'a ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' jà'a yi. ⁹ Tatu ma tinuu ndo jà'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na tava ndo yi, ta jakuuta chika ndo yi, vati va'aga ña ki'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo tinuu ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' jà'a yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ 'Na kuuni ndo nde'e ndo ndisaa ma ndiakwati i'ya. Vati yu'u kà'in chi'in ndo ña ma tati va'a Ndioo ña jakuenda na, endee iyo na kùmi na na ma nuu iyo ma Tatái andivi. ¹¹ Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, vāchi ra kuenda ña jakakú ra ma ndian kuànaa ña jà'a kuati.

¹² 'Ta ndyo'o, ¿naja kua ndè'e ndo yi? Tu iin ra'ii iyo iin cientu mvechala jàna ra, ta jākunaa ra iin ri ma nuu chàkunuu ra jakuenda ra ndri, ¿a töve ni ndakoo nuu ra ma kumi xiko cha'un kumi ndri ma tichi ku'u nuu jakuenda ra ndri, ta kunanduku ra ma mvechala ña kuànaa?, kùuni ndo. ¹³ Tatu nāta'an ra ri, yu'u chānini ña tiaga sii ni kuuni ra cha'a' ma kiti ña kuànaa ta nāta'an ndiko ra ri, ña kua cha'a' ma ndi kumi xiko cha'un kumi ma kiti töve chànaa. ¹⁴ Juuni takan kùuni ma Racha'nu Tatá ndo, ra iyo andivi, ña na kùnaa nī'in ma ndiakwati i'ya jà'a ma kuati.

Nuu kàtitu'un Jesuu naja kua ìyo yi ña jaka'nunio ma ndian ta'an yo, tuva kànita'an na chi'in yo

(Lc. 17:3)

¹⁵ 'Tu ma ra yaniun ja'a ra iin kuati chi'un, na kanaun ra, ta natu'un ma'iiun chi'in ra, ta ikan katitu'un nuu ra nayi kùu ma kuati ña jà'a ra. Tatu jachi'in ra ma ña kà'un, cha kündeun jakanaun ra.

¹⁶ Tatu töve jàchi'in ra ma ña kà'un, na kanaun uvi a uni ñiviun, ikan na koto na nda cha'a' kùu ma ña kà'un nuu ra, ta kùu na testigu, ta kà'an na nuu ra ndia.

¹⁷ Tatu indukuni töve jàchi'in ra ña kà'an ma ñivi ikan, na katitu'un yi nuu ka'iin ti'vi ma ñivi Ndioo. Tatu töve jàchi'in ra, ni ña kà'an ma ñivi Ndioo, tajan ìyo yi ña koto yo ña kùu ra iin ra töve chìnuni, a ña kùu ra tava kùu ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma ñuu ka'nu Roma.

¹⁸ 'Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña ma ña ni kasi ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, ni ndasi yi ma andivi ndia. Ta ma ña ni nuna jà'a ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, juuni ni nuna yi ma andivi ndia.

¹⁹ 'Ta juuni kà'in chi'in ndo, ña tu uvi ta'an ndo jàndo'iin tu'un ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ña ndākan ndo iin nakuyi nuu ma Racha'nu Tatái, ra ìyo andivi, ni ku'va ra yi nuu ndo. ²⁰ Vati nuu ka'iin ti'vi uvi a uni ndian jàka'nu yu'u, ikan ìyoi tañu na ndia.

²¹ Tajan Petu' chājayatin ra ra nuu Jesuu, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—Racha'nu, ¿naja cha'a' ìyo yi ña jaka'nunī ma ra yanī, tuva jà'a ra kuati chi'in? ¿A nda ucha cha'a'?, kùuniun —kàti ra chi'in Jesuu.

²² Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na töve kà'in chi'un ña ucha cha'ani, vati nda ucha cha'a' ma uni xiko uchi kàti chi'un —kàti Jesuu chi'in Petu'.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña töve nī kuuni jaka'nuni

²³ 'Ta ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu iin ma ra kùu rey ña chà'nda tiñu, ña kùuni ra jà'a ra kuenda, naja tàvi ma ndra musu ra nuu ra. ²⁴ Rakan, ti já kīcha'a ra tàva ra kuenda, ora chāa iin ra tàvi kua'a' millon nuu ra. ²⁵ Ti tava ma ra kùu musu

ikan, töve nda chi'in kùu tia'vi ra nuu ra, yakan va ma ra kùu chito'o ra tāchi ra musu ña na kutiin ndra ra, chi'in ñasi'i ra, ndian se'e ra, ta chi'in ndisaa ña ìyo nuu ra, ta kūya'vi ra chi'in vi, ta takan ka'nda ra ma kuenda cha'a' ña tàvi ra nuu ra. ²⁶ Tajan ora chāa ma ra musu, ta chūnandi chiti ra nuu ma chito'o ra, ta te'en nàka'an nda'vi ra nuu ra ña jānini ra ra: “Racha'nu, na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'j ma ña tavī nuñ”, kàti ra chi'in ma ra kùu chito'o ra. ²⁷ Ta ma ra kùu chito'o ra kūnda'vini ra ra, ta jāka'nuni ra ma kuenda ña tàvi ra nuu ra, ta jāña ra ra. ²⁸ Va juuni ora ña kèe ma ra musu ikan nuke'e, ta nāta'an ra iin ma meru ra, ña juuni kùu musu ña tàvi ita'vi nuu ra, ta kāvanda'a ra sukun ra, ta kīcha'a ra tiin kutu ra yi, ta te'en nàka'an ra chi'in ra: “jNa tia'viun ma ña tàviun nui!”, kàti ra chi'in ra. ²⁹ Tajan ma ra kùu meru ra chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nàka'an nda'vi ra nuu ra ña jānini ra ra: “Na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'j ma ña tavī nuñ”, kàti ma ra musu chi'in ma inga ra. ³⁰ Va ma ra kùu musu ikan, töve nī kūuni ra, vati tī'i ra ra vekaa nda kati ka'nda ra ma kuenda nuu ra. ³¹ Ta ora ndē'e inga ma ndra musu ña takan jā'a ra chi'in ra, ta nduva'a nda'vi kūuni ndra. Tajan chā'an ndio ndra chākatitu'un ndra nuu ma ra kùu chito'o ra, ndisaa ma ña ndē'e ndra ña jā'a ra. ³² Tajan ma chito'o ra, ra kùu rey tāchi ra ña na kuki'in ndra ra, ta ora chāa ra ta te'en nàka'an ra chi'in ra: “jYo'o musu kini! Yu'u jāka'nunī ndisaa ma kuenda ña tàviun nui, vati jāniniun yu'u. ³³ Yo'o, indukuni kua ikan ìyo yi ña kunda'viniun ma ra merun, takua jā'i ña kūnda'vinī ñun niku.” ³⁴ Ta takan kùu yi ña ma ra kùu chito'o ra nduva'a kuii kāyuni ra, ña tāchi ra ña na jande'e na tundo'o ma ra kùu musu ikan, nda kati tia'vi ndi'i ra ma ña tàvi ra nuu ra, indukuni takua jā'a ra chi'in ma inga ra.

³⁵ Ta takan kùu yi, ña juuni kua ikan ni ja'a ma Racha'nu Tatái chi'in ndo, tu töve jaka'nuni ta'ii'iin ndo chi'in ndisaa anima ndo kuati ña jà'a ma ndian ta'an ndo —kàti Jesuu.

19

Jàna'a Jesuu ña na vā'a' ndàkoo yo ñasi'o

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Takan kùu ta ora chīnu kā'an Jesuu te'en, tajan kēe ra ma ñu'u' Galilea, ta kuà'an ra iti' ñu'u' Judea ña kàndii inga chiyo ma yuta Jordán. ² Ta nduva'a kua'a' ñivi tándikun chata ra, ta ikan jānda'a ra ma ndian ku'vi. ³ Tajan iin ma ndra fariseu chājayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta tava kùuni ndra ki'in ndra ku'va ra, ndè'o naja kua kā'an ra, yakan va te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿A kùu ndakoo ma ra'ii ñasi'i ra vaji cha'a' iin ña ta'ani? —kàti ndra.

⁴ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A takā'an jākua'a' ndo ma tutu Ndioo nuu kà'an yi ña ma ra jātuvi ndo ma nuu kīcha'a' ñuñivi, “Jā'a ra iin ra'ii, ta iin ña'a”? ⁵ Ta juuni kà'an yi te'en ndia: “Cha'a' yakan kùu yi ña ma ra'ii, ni ndakoo ra ma tatá ra, chi'in ma'á ra, ta ndo'iin ra chi'in ñasi'i ra, ta ninduvi vi ni kuu vi tava kùu vi iin ñivini.” ⁶ Ta takan kùu yi ña yūva uvi ñivi kùu vi, vati iin ñivinia kùu vi. Yakan va ma ra'ii, na kùu ndakoo ra chi'in ma ña cha jāndo'iin Ndioo chi'in ra —kàti Jesuu.

⁷ Tajan te'en chīkatu'un tuku ndra nuu ra:

—Tu takan kùu yi, ¿ta naja Moisés chā'a' ra ña kùu ndakoo ma ra'ii ñasi'i ra tuva jandova'a ra iin tutu, nuu kà'an yi ña ndàkoo ra ña, ta ndàkoo ra ña? —kàti ndra.

⁸ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Moisés chā'a' ra ña kùu ndakoo ndo ñasi'i ndo, ti ya'a ndava xini ndo, yakan va jā'a ra takan. Va na yöve takan kùu yi niku. ⁹ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña tu nda ndyo'o ndàkoo ndo ñasi'i ndo, ta yöve cha'a' ña ki'vian chi'in inga ra'ii kùu yi, ta ndyo'o tānda'a ndo chi'in inga ña'a, iin kuati kùu yi kuenda Ndioo. Tatu ki'vi ndo chi'in inga ña'a, ña ndàkoo ii, iin kuati kùu yi ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁰ Tajan ma ndra jākua'a' chi'in Jesuu te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Tu takan kùu yi kuenda ma ndra'ii, chi'in ñasi'i ndra, va'a ga ña na kōo ñasi'i ndra, tuva takan —kàti ndra.

¹¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yöve tandi'i ndra'ii kùu kutunini ndra ma tu'un i'ya, vati ma ndra kùu kutunini yi, kùu uvanuu ma ndra chā'a' Ndioo chinituni ña, kutunini ndra yi, ndrakani. ¹² Ìyo uvi uni nakuyi jà'a ña na kùu tanda'a ma ndra'ii: iyo ndra'ii ña kākū kukue'e ndra, cha'a' yakan kùu yi ña na kùu koo ñasi'i ndra. Ta iyo ndra ña na kùu tānda'a ndra, cha'a' ña cha kùu ndra tatan kuenda ña töve tānda'a ndra. Ta iyo inga ndra ña na kùuni ndra tānda'a ndra, cha'a' ña jàtiñu ndra kuenda Ndioo, ta kùuni ndra chaa ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. Tu iyo nda ndian va'ani kutunini ma ña kà'in, na jachi'in na yi —kàti Jesuu.

Jesuu jà'ii ra ndiakwati

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Takan kùu tajan kīcha'a' ndio na chàndaka na iin ndiakwati nuu Jesuu kuenda ña na janani nda'a ra na, ta kā'an ra chi'in Ndioo cha'a' na. Va ma ndra jākua'a' chi'in Jesuu, kīcha'a' ndra chàsi ndra nuu ma ñivi, ña na tūva cha'a' ndra ku'un na chi'in ma ndiakwati nuu ra. ¹⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'va ndo na kichi ma ndiakwati nui, ta ña kási ndo ma iti' vāchi na, vati ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, indukuni kùu na takua kùu ma ndiakwati —kàti Jesuu.

¹⁵ Tajan jōndii ndio ra nda'a' ra xini ma ndiakwati, ta ora chīnu, ta kēe ra kuà'an ra.

Iin ra tivaa kuika, kà'an ra chi'in Jesuu

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ Takan kùu tajan iin rayoko chānde'e ra Jesuu, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—Matru va'a, ¿nda ña kùu ma ña va'a iyo yi ña ja'i, ta kuu ni'j nuu koi endeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

¹⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Ta naja kà'un yu'u ra va'a? Ta ma ra va'a, ti uvanuu ra kùu ra ña iyo ra, ta rakan kùu ra Ndioo. Va tu kùuniun ni'un nuu koo nditoun endeeni chi'in Ndioo, na jachinun ma tu'un tāchi Ndioo ña iyo yi ña ja'un, —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁸ Ta ma ra tivaa, te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Nda tu'un kùu yi? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kā'niun, na kī'viun chi'in ñivi ña'a yōve ñasi'un, na sū'un, na kā'un tu'un vata chata nī'iin ñivi. ¹⁹ Na tiñu'un ma tataun chi'in ma'un, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, tava kùuniun nde'un juuni maun —kàti Jesuu chi'in ra.

²⁰ Ta ma rayoko te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndisaa yakan, cha jāchinui yi, nda ora kùì ravali, ta nda vitin. ¿Nayi kumaniga jà'i? —kàti ra chi'in Jesuu.

²¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tu kuuniun kùun ma ra ndaa, na ku'un, ta xiko ndi'un ma ña iyo nuun, ta tindeun ma ndian nda'vi. Takan iyo yi ña ja'un, ta kùu jandolochoun ma ña kuikaun ma iti' andivi ña kùuni yi ka'an yi ña tiñu va'a jà'un kuenda Ndioo. Ta ora cha yā'a, tajan na kichiun, ta tándikun chatai —kàti Jesuu.

²² Tajan ora chīni ma ra tivaa ña kā'an ra, ta nda'vi kùuni ra, ta kēe ra kuà'an ra, vati ra ya'a kuika kùu ra.

²³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndee ga tiñu kùu yi kuenda iin ra kuika ña kùu kì'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁴ Ta kà'an ndikoi chi'in ndo ña, chakuu tiá ndetiñu yā'a iin camellu xe'e iin kutiku, kua kuenda iin ra kuika kì'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁵ Takan kùu ta ora chīni ma ndra jākua'a chi'in Jesuu ña kā'an ra takan, ndavani yū'vi ndra, ta te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—Tu takan kùu yi, ¿nda ndian kùu ma ndian ni kakú?, tuva takan —kàti ndra.

²⁶ Tajan Jesuu ndē'e ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Kuenda ma ñivi ndetiñu jà'a na yi, va kuenda Ndioo töve, ti kùu ja'a ra ndisaa yi.

²⁷ Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Taku ndyu'u ña ndākoo ndi tāndi'i ma ña iyo nuu ndi, ta tándikun ndi chataun. ¿Nayi kùu ma ña ni ni'i ndi? —Takan kàti Petu' nuu Jesuu.

²⁸ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ndian cha tándikun ndo chatai, ña ora ni chaa ma kivi ña Ndioo ni jandochaa ra ndisaa nakuyi, ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ora ni chaa ra ka'nda ra tiñu ma nuu kunandi ra tayu ka'nu iin nuu ya'a ga tacha. Tajan ndyo'o ndia, ni kunandi ndo uchi uvi tayu ka'nu nuu ta'nda tiñu chi'in ra, ta ikan ni jakutuni ndo kuati ma ndi uchi uvi grupu ma ndian Israel ndia. ²⁹ Ta tandi'i ndyo'o ndian ndākoo ndo ve'e ndo, a ta'an ndo, a ma'á ndo, a tatá ndo, a ñasi'i ndo, a se'e ndo, a ñu'u' ndo, ta ndisaa yakan cha'i jā'a ndo yi. Yakan va ni ni'i ndo iin cientu cha'a tiá ga ma ndatiñu ndākoo ndo. Ta juuni ni ni'i ndo nuu ni koo ndito ndo endeeni ndia. ³⁰ Va kua'a' ma ndian yosonuu vitin, ni kuu na ma ndian nuu ndi'inia. Ta kua'a' ma ndian nuu ndi'inia, ni kakunuu na iti' nuu —kàti Jesuu chi'in ndra.

20

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra jàtiñu

¹ —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, kùu yi tava kùu iin ra iyo ñu'u' ka'nu, ña kēe ra kuà'an ra na'a va'a kuànanduku ra ma ndra jàtiñu chi'in ra ña ka'nda ndra uva.

² Ta kīndoo ra chi'in ndra ña ni tia'vi ra ndra kua kiya'vi ma ñivi iin kivi. Tajan tāchi ndio ra ndra ña na kujatiñu ndra ma nuu iyo ñu'u' nuu kàa vu. ³ Ta ora yā'a, tajan kēe ndiko ma ra chito'o ndra ka'íin na'ani ma veto'o, ta ikan ndē'e ra ña ka'iin inga ma ndra töve tiñu jà'a.

⁴ Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Ndyo'o juuni na ku'un ndo kujatiñu ndo chi'in ma nuu kàa ndatiñui, ta tia'vi ma ya'vi ndo kuenda iin kivi.” Ta ndrakan kēe ndra kuà'an ndra. ⁵ Takan kùu ta ma ra kùu chito'o ma ñu'u' ikan, kēe ndiko ra kuà'an ra ma veto'o ma kachuvi ndaa. Ta jā'a ndiko ra yi ma kaa uni chani'ini ndia.

⁶ Ta ora cha kùu yi kaa u'un chani'ini, kēe tuku ra kuànanduku ra musu ma veto'o, ta nāta'an ra inga tuku ma ndra töve tiñu jà'a, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra: “¿Ta naja nduvi ka'iin ndo i'ya, ta töve jàtiñu ndo?”, kàti ra chi'in ndra.

⁷ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra: “Ka'iin ndi i'ya, vati nī'iin na takà'an kichi

ka'an chi'in ndi ña jatiñu ndi", kàti ndra. Tajan ma ra chito'o ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra: "Na ku'un du ndyo'o kujatiñu ndo chi'in ma nuu kàa ndatiñui ndia, ta tia'vi ma ya'vi ndo kuenda iin kivi", kàti ra chi'in ndra. ⁸ Ta ora cha kuna'a, tajan ma ra kùu chito'o, te'en nāka'an ra chi'in ma ra kùxini nuu musu: "Na kanaun ma ndra jatiñu, ta tia'viun ndra, va ji'na, na kicha'un tia'viun ma ndra ki'vi nuu ndi'inia, ta nuu ndi'inia tia'viun ma ndra ki'vi jatiñu ma nunuu", kàti ra chi'in ma ra kuxini nuu musu. ⁹ Tajan chāa ndio ma ndra kākivi jatiñu kaa u'un chani'ininia, ta ta'ii'in ndra kani'i ndra ma ya'vi ndra kuenda iin kivi. ¹⁰ Ta ora yā'a, tajan chāa ma ndra na'a kākivi jatiñu, ta ndrakan chānini ndra ña ni ni'i ndra ma ya'vi ndra tiaga kua iin kivi kūuni ndra niku, va töve, ti indukuni kani'i ta'ii'in ndra ma ya'vi ndra kuenda iin kivi, kua ma inga ndra. ¹¹ Tajan ma ora nāka'an ndra yi, ta kīcha'a ndra kàyuni ndra chi'in ma ra kùu chito'o, ¹² Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra: "Ma ndra kākivi nuu ndi'inia, ña jatiñu iin orania, indukuni tia'viun ndra kua maa ndi, vaji maa ndi kùu ma ndra nde'e ga tundo'o ña jatiñu ndi nduvi nii ma nuu ndi", kàti ndra chi'in ra. ¹³ Va ma chito'o ma ndatiñu, te'en nāka'an ra chi'in iin ra: "Yo'o xaa, yöve ni'iin kuati kùu ma ña jà'i chi'un. ¿A töve nī kindoo va'a yo ña ni tia'vi ñun ma ya'vi kuenda iin kivi?, kùuniun", kàti ra chi'in ra. ¹⁴ "Ju'un ma ya'viun, ta kuà'an. Yu'u kùuni tia'vi ma ra ki'vi jatiñu nuu ndi'inia, indukuni kua maun. ¹⁵ ¿A kùu jà'i nda ña kùuni mai chi'in ma xu'in?, kùuni ndo. ¿A tixin ndo nde'e ndo yu'u cha'a ña ra va'ani kùu?" ¹⁶ Ta takan kùu yi ña ma ndian kùu nuu ndi'inia, ni kuu na ma ndian nunuu, ta ma ndian kùu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ma ndian nuu ndi'inia. Vati kua'a na kani, va tiani na kachin —kàti Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Ta ora kuà'an Jesuu ma iti' ñuu Jerusalén, ta kàna siin ra ma ndi uchi uvi

ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

¹⁸ —Vitin va nde'e ndo ña cha kuà'an yo iti' ñuu Jerusalén nuu ni tiin na ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta ni ku'va na ra nda'a' ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in nuu ma ndra kùu matru jākua'a tutu ley Ndioo, ikan na jakutini ndra kuati ra ta ka'ni ndra ra. ¹⁹ Ta ikan jan ni ku'va ndra ra nda'a' ma ndian yövi judiu, kuenda ña na jati'ini na chi'in ra, ta kani na ra, ta takaa na ra nuu kruu, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra.

Nuu chikan ma ña kuu ma'á Jandiau, ta Xuva, ñamani nuu Jesuu

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Ma ma'á Jandiau chi'in Xuva ndra kùu se'e Zebedeu, chājayatin vi vi nuu Jesuu, ta chūnandi chitian nuu ra, ña chikan ña iin ñamani nuu ra. ²¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—¿Niyi kùuniun? —kàti ra chi'an.

Va ma ña'a ikan, te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Na tachiun ma nuu chà'ndaun tiñu ña ora chāun ndakan, iin ma ra sei kunandi chiyo kua'un, ta inga ra kunandi chiyo satiun —kàti ña.

²² Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—Töve chito ndo niyi kùu ma ña chikan ndo. ¿A kùu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta kùnduta ndo indukuni ma takua ni kundutai ña kà'an ndo takan? —kàti Jesuu.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Kùu yi —kàti ndra.

²³ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha ña ndyo'o kùu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta juuni kùu ja'a ndo kùnduta ndo ma takua ni kundutai ndia, va taku cha'a' ña chikan ndo kunandi ndo ma chiyo kua'i, ta chiyo satin, ma Tatái kùu ma ra chito nda yo ni ku'va ra ma chiyo ikan nuu, ta yöve yu'u —kàti Jesuu.

²⁴ Ta ora chini ma inga uchi ma ndra jākua'a chi'in Jesuu ma ña kà'an ndra, ta kùxaan ndra chi'in ninduvi ndrakan. ²⁵ Va Jesuu kàna ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o cha chito va'a ndo, ña ma ndra kuxini ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi töve jà'a ndra va'a

chi'in na, ti ya'a kanduu kini chà'nda ndra tiñu. ²⁶ Va tañu ndyo'o ndian chìnuni, na töve iyo yi ña ja'a ndo takan, vati tu iyo nda ndyo'o ña kùuni ndo jaka'nu ndo ndo, ji'na iyo yi ja'a ndo tiñu nuu ma inga na. ²⁷ Ta nda ndyo'o nikuuni, tu kùuni ndo kuu ndo ma ndian nunuu, iyo yi ña ja'a ndo tiñu nuu ma inga na, ²⁸ takua jā'a ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ña tüvi nī kichi ra kuenda ña jā'a na tiñu nuu ra, vati kīchi ra va kuenda ña jā'a ra tiñu nuu ñivi, ta kuvi ra kuenda ña kùu ra takua kùu iin ya'vi kuenda ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

Nuu jànda'a Jesuu uvi ta'an ndra kuaá (Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Takán kùu ta ora kēe Jesuu ma ñuu Jericó, nduva'a kua'a' ñivi tándikun kuà'an chata ra. ³⁰ Ta ma yu'u iti' kuà'an ra, ikan nandi uvi ta'an ndra kuaá. Ta ora chīni ndra ña yà'a Jesuu ikan, ta te'en kànachaa ndra:

—iYo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ma ndra kuaá chi'in ra.

³¹ Tajan ma ñivi nāka'an na chi'in ma ndra kuaá ña na taxiin koyu'u ndra, va ndrakan tiá ga kīcha'a ndra kànachaa ndra te'en:

—iYo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ndra.

³² Tajan chūndaa ndio Jesuu, ta kāna ra ma ndra kuaá, ta te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—iNiyi kùuni ndo ña ja'i chi'in ndo? —kàti Jesuu.

³³ Ta ndra kuaá ikan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña na jan-dondichium nuu ndi —kàti ndra chi'in ra.

³⁴ Tajan Jesuu kūnda'vini ra ndra, ta jānani ra nda'a' ra chata tinuu ma ndra kuaá, ta ma ora ikani kùu nande'e ndra, ta tándikun ndra chata Jesuu.

21

Jesuu kī'vi ra ñuu Jerusalén (Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ora cha kuàkuyatin Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra ma ñuu Jerusalén, ji'na chāa ndra iin ñuu ña nāni Betfagé,

ñā kandii yatini nuu ndaa ma yuku Olivu. Tajan Jesuu tāchi ra uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in ra, ² ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Kuà'an ndo ma kuariya ña kándii ikani. Ta ikan nāta'an ndo iin burra ña ndikun ri ndaa ri ikan chi'in iin burru vali se'e ri. Na ndachi ndo ri, ta kundaka ndo ninduvi ndri kichi ndo nui. ³ Ta tu iyo iin ndian chikatu'un, ña naja ndāchi ndo ri, ta kati ndo chi'in na ña nunua vāchi ndaka ndiko ndi ri, ti chīniñu'u ma racha'nu chito'o ndi ri, kati ndo chi'in na —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴ Takán kùu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ora tāa ra te'en nuu tutu ra:

⁵ Na kukatitu'un ndo te'en nuu ndisaa ma ñivi iyo ma ñuu Sión:

“Na nde'e ndo ña nduva'a nda'vi vāchi ma ra kùu Rey ndo yoso ra iin burru yoko chi'in ma'á ri,

se'e ma kiti chito kuiso karia”,
kàti yi.

⁶ Tajan kēe ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kàcha'an ndra, ta jā'a ndra yi ma tava kā'an ra chi'in ndra. ⁷ Takán kùu tajan ndāka ndio ndra ma burru, chi'in ma kiti vali se'e ri chāa ndra nuu ra, ta tīsukun ndra ma ja'ma isukun ndra chata ninduvi ndri, tajan chākoso ndio Jesuu ri. ⁸ Ta ikan kūti'vi nduva'a kuii kua'a' ñivi. Ta ndiakan kīcha'a ndio na chākin na ja'ma isukun na ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu. Ta iyo inga ndian chā'nu soko yutun, ta chākin na yi ma tichi iti' ndia. ⁹ Ta ma ñivi yosonuu, chi'in ma ñivi kākichi iti' chata, te'en kànachaa ni'i na:

—iYa'a ga ka'nu kùu ma ra vāchi tata ma rey David! iYa'a ga íi kùu ma ra vāchi chi'in sivi ma Racha'nu! iTa nduva'a na jaka'nu yo Racha'nu Ndioo nuu iyo ra andivi! —kàti na.

¹⁰ Takán kùu tajan ora kī'vi ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, tajan ndisaa ndio ma ndian iyo ikan nduva'a nāndiki na jā'a Jesuu ora kī'vi ra ikan. Ta te'en kīcha'a ndio na chīkatu'un ta'an na:

—iNda ra kùu ra'ya? —kàti na.

¹¹ Ta ma ñivi kàcha'an chi'in Jesuu te'en nāka'an na chi'in na:

—Ra'ya kùu Jesuu, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra kīchi ñuu Nazaret, ña kàndii iti' ñu'u' Galilea —kàti na.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Takan kūu tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, ta tāvani'i ndi'i ra ma ndian ka'in xiko, ta jata ma tichi veñu'u. Kānindee ra ma mesa nuu ka'in ma ndian sàma xu'un' nuu ma ñivi, ta tayu nuu ka'in ma ndian xiko livi ndia.

¹³ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

—Nuu ma tutu Ndioo ña taa ma Moisés te'en kà'an yi: “Ma ve'i kuu yi iin ve'e nuu kà'an ma ñivi chi'in.” Va ndyo'o, jāndakuu ndo yi iin ve'e kuenda ma ndian su'u —kàti Jesuu chi'in na.

¹⁴ Tajan chājayatin ndio ma ndian kuaá ma nuu ndaa Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu, chi'in ndian koxo, ta jānda'a ra na. ¹⁵ Va ora ndē'e ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo ma ndatu ña jà'a Jesuu, ta naja kua chini ndra ña endee nanivaa kuu ma ndiakwati ma tichi veñu'u, ña te'en kànachaa na: “Ya'a ga ka'nu kuu ma ra kīchi tata ma rey David”, kàti na, ta nduva'a kūxaan ndra.

¹⁶ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿A chiniun ña kàka'an ma ñivi ikan? —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Juu, chini ma ña kà'an na, va ¿a takà'an jākua'a ndo nuu ma tutu Ndioo ña taa Moisés nuu kà'an yi te'en?:

Chi'in yaa ña chita ma ndiakwati, chi'in ma ndian juuni chàxin, chi'in yakan jàna'a ma Ndioo nuu ndo, ña takan iyo yi ña jaka'nu ndo ra ndia kàti Jesuu.

¹⁷ Tajan ndākoo ra ma ñivi ikan, ta kēe ra kuà'an ra inga ñuu ña nàni Betania, nuu kāva ra iin chanikuaa.

Jesuu kà'an xaan ra nuu yutun higu ña töve jàtiñu

(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Ta ora chikoni'i ndiko Jesuu ma ñuu ka'nu, ma ora na'ani, ta chāñu ndio ma soko ra. ¹⁹ Ta ikan ndē'e ra ña ndaa iin yutun higu yatini ma yu'u iti', ta chājayatin ra ra nuu ndaa run, va tükuii

nuva koo ma nuu run, ti maaaa nda'ani run iyo. Tajan kà'an xaan ndio ra run:

—¿Nda vitin, ta iti' nuu, na tūva ni ku'vaun ma chiti! —kàti Jesuu chi'in run.

Ta juuni ma ora ikani nātii run, ta chī'í run. ²⁰ Ta ora ndē'e ma ndra jākua'a chi'in ra ma ña kūu, ta ndava kuà'an anima ndra, ta te'en chikatu'un ndio ndra nuu Jesuu:

—¿Niyi tã'an ma yutun higu ña yā'a ga numi nātii run? —kàti ndra.

²¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña tu chinu va'ani ndo ma tu'un Ndioo, ta töve ndo'uvini ndo, na yöve uvaa ma ña jā'i chi'in ma yutun higu i'yani kuu ja'a ndo, vati juuni kuu ka'an ndo te'en, chi'in ma yuku i'ya ndia: “¿Na kundachiyoun chiña, ta nduvaun nuu ma tañu'u!”, kati ndo, ta takan ni kuu yi. ²² Ta ndisaa ma ña chikan ndo ora kà'an ndo chi'in ma Racha'nu, tu ndicha ña chànini ndo ña ni kuu yi, ni ni'i ndo yi —kàti Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

Jesuu kuu ka'nda ra tiñu ndia

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Takan kūu tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu ña kua jana'a ra, ta ora juuni ndaa ra jàna'a ra nuu ma ñivi, ta chājayatin ndio ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ndra cha'nu kuenda ma ndian judiu nuu ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Yo chā'a tiñu nuun ña jā'un te'en? ¿Yo kuu ma ndian tiyu'u ñun ña na ja'un yi? —kàti ndra chi'in Jesuu.

²⁴ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra ndia:

—Juuni kùuni du mai ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia, tu katitu'un ndo ma ña chikatu'in nuu ndo, tajan katitu'in nuu ndo yo chā'a tiñu nui ña jā'i yi. ²⁵ ¿Yo kuu ma yo tāchi ma Xuva ña na jakunduta ra?, ¿a Ndioo, a ma ñivi? —kàti Jesuu.

Tajan te'en kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra juuni chi'in maa ndra:

—Tu kati yo: “Ña Ndioo tāchi ra”, ta rakan ni ka'an ra chi'in yo ña: “¿Naja töve nī jachi'in ndo ña kà'an ra tuva takan?” ²⁶ Ta na kuu kà'an yo ña: “ñivi tāchi ra”, ni kuxaan ma ñivi chi'in yo, vati

ndisaa na chànini na ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu Xuva —kùuni ndra.

²⁷ Yakan va te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Töve chito ndi, yo tachi ra —kati ndra.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ni yu'u, kuu katitu'in nuu ndo yo tiyu'u yu'u ña ja'i ma tiñu i'ya ndia —kati Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra'ii, chi'in uvi ndra se'e ra

²⁸ Takan kuu tajan Jesuu, te'en nāka'an tuku ra nuu ndra:

—¿Naja kua chànini ndo cha'a' ma ña ni ka'in i'ya? Iin ra'ii chiyo uvi ndra se'e ra. Ta rakan, te'en nāka'an ra chi'in iin ra: “Yo'o se'yu, na ku'un kujatiñun nuu kaa ma ndatiñu yo vitin”, kati ra chi'in ra. ²⁹ Ta ma ra se'e ra, te'en nāka'an ra chi'in ra: “¿Na kùuni!”, kati ra ma ora ikan. Va ora cha ya'a ndio tajan sama ma kua chànini ra, ta chā'an ra chājatiñu ra. ³⁰ Ta ikan jan chānde'e ra inga ma ra se'e ra, ta indukuni takua kā'an ra chi'in ma ra nunuu, kā'an ra chi'in ra. Ta ra'ya te'en nāka'an ra: “Va'a tatá, ku'in”, kati ra. Va töve nī cha'an ra. ³¹ ¿Nda ra kuu ma ra kändicha ma tiñu kā'an ma tatá ndra?, kùuni ndo —kati Jesuu chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Ma ra nunuu —kati ndra.

Takan kuu yakan va te'en nāka'an ma Jesuu:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndra nāka'an xu'un' kuenda kuvienu ma ñuu ndo, chi'in ma ñivi ña'a tondo, ji'na ga na ni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiñu kua maa ndo. ³² Vati ma Xuva ra jakunduta kichi jana'a ra nuu ndo naja kuu yi ña koo ndo takua kùuni Ndioo, va ndyo'o töve nī jachi'in ndo ña kà'an ra. Va taku ma ndian nāka'an xu'un' kuenda kuvienu ma ñuu ndo, chi'in ma ñivi ña'a tondo, ndiakan jachi'in na ña kā'an ra. Va ndyo'o, vaji ndē'e ndo ña takan kuu yi ma i'ya, va töve kùuni ndo sama ndo ma kua kini kua iyo ndo, ta chinuni ndo ma ña kà'an ra.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra töve va'a jatiñu

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Takan kuu ta te'en nāka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ndra:

—Na taso'o va'a ndo ma inga ku'va ña ni ka'in: Tatiempu chiyo iin ra iyo iin ñu'u' ka'nu, ta rakan tachi ra yoku'u uva nuu yi, ta chāsi ra ma nuu kaa yi. Ta juuni jā'a ra iin nuu naku'ni ra ma uva, ta jā'a ra iin torri ka'nu kuenda ña na chaa nuu ra nde'e ra ninii ma nuu kaa vu.

'Ta ikan jan jakilaa ndio ra ma ñu'u' nuu iin ma ndra jatiñu chi'in ra, ta kēe ndio ra kuà'an ra iin tiempu ma nuu chika. ³⁴ Ta ora chāa ndio ma tiempu ña cha kēta ndio ma ndatiñu ikan, tajan tachi ndio ma ra chito'o ma ñu'u' iin ma ndra jatiñu kuenda ra ña na ku'va ma ndra jatiñu nuu ñu'u' ra ma ña iyo yi ña ndaki'in ra. ³⁵ Va ma ndra jatiñu ikan, tiin ndra ma ndra jatiñu kuenda ra, ta iin ra va kani ndra, inga ra chā'ni ndra, ta inga ra va kani ndra chi'in yuu. ³⁶ Tajan ma ra kuu chito'o ma ñu'u' ikan, tachi ndiko ra tiá kua'a' ma ndra ja'a tiñu nuu ra nuu ndra kua ma cha'a' nunuu, va ma ndra jatiñu ikan, indukuni takan jā'a ndra chi'in ndisaa ndra ndia.

³⁷ 'Ta ma nuu ndi'inia, va tachi ndio ra ma ra se'e maa ra, ti te'en chānini ra: “Cha chito yo ña ni tiñu'u ndra, ta jachi'in ndra ña kà'an ma ra se'o.” Takan kùuni ra. ³⁸ Va ora ndē'e ndio ma ndra jatiñu nuu ñu'u' ra ña vachi ndio ma ra se'e maa ndio ra, tajan te'en kicha'a ndra natu'un ndra juuni chi'in maa ndra: “Ra'ya kuu ma ra ni kindoo chi'in ma ñu'u' i'ya, na ka'nio ra, ta kindoo yo chi'in ma ñu'u'”, kati ndra. ³⁹ Tajan tiin ndio ndra ra, ta tāva ndra ra nuu kaa ma yoku'u uva, ta chā'ni ndra ra.

⁴⁰ 'Ta vitin ora ni kichaa ndio ma ra kuu chito'o ma ñu'u', ¿nayi ni ja'a ra chi'in ma ndra jatiñu takan?, kùuni ndo —kati Jesuu chi'in ndra.

⁴¹ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Na töve nī kunda'vini chito'o ma yoku'u uva ndra, ti ni ka'ni ra ma ndra kini ikan, ta ni jakilaa ra ma ñu'u' ra nuu inga tuku ma ndra ña kùuni ku'va ndra

ma ndatiñu ra nuu ra ora jàtiñu ndra, ma takua iyo yi ña ja'a ndra —kàti ndra.

⁴² Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A takā'an kuii jakua'a ndo nuu ma tutu Ndioo ña taa Moisés nuu kà'an yi te'en?:

Ma yuu ña jāchiyo ma ndra jàva'a ve'e, yakan kùu ma yuu ka'nu ga kua ndisaa yi, takan jā'a ma Racha'nu,

Yakan va ña'a kùu yi iin ña ya'a vii kuenda yo,

kàti yi.

⁴³ 'Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chi'in ndo ña ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ni namaa ra yi nuu ndo, ta ni ku'va ra yi nuu ma ndian jà'a ma tiñu va'a kuenda ra.

⁴⁴ Ta nda ndian nikuuni ña ni nduva chata ma yuu ka'nu ikan, endee ni kuche'e che'e na, tatu ma yuu ikan kòyo yi chata iin ñivi, endee ma yuyaania ni kuu na ja'a yi —kàti Jesuu.

⁴⁵ Takan kùu tajan ora chīni ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndian fariseu ma ku'va ña kā'an Jesuu, ikan chā'a ndio ndra kuenda ña chata ndra kà'an ra.

⁴⁶ Tajan kùuni ndra tiin ndra Jesuu, va yū'vi ndra ma ñivi, ti ndiakan cha chānini na ña Jesuu kùu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

22

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' viko tànda'a

(Lc. 14:15-24)

¹ Takan kùu tajan kīcha'a ndiko Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi, ta te'en nāka'an ra:

² —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu kùu yi, takua kùu iin viko tànda'a ña jā'a ma ra kùu rey kuenda ma ra se'e ra.

³ Tāchi ra ma ndra jàkuu tiñu nuu ra, ña na kukana ndra ma ndian jainvitaa ra, va ma ndiakan nī kuuni na ku'un na.

⁴ Tajan tāchi ndiko ma ra kùu rey ma ndra jàkuu tiñu nuu ra inga cha'a', ta te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Na katitu'un ndo nuu ma ndian jainvitaa, ña na kichi na, ti cha iyo va'a ma ña kachi na, vati cha tāchi ña na ka'ni na kua'a' kiti ndu'u janai. Ta na kichi na, ti ndisaa yi cha iyo va'a”, kati

ndo. ⁵ Va ma ndian jainvitaa ra töve nī

jachi'in na ña kà'an ma ra kùu rey, ti iyo ndian kēe kuànde'e ma nuu kàndii ñu'u' na, ta iyo ndian kēe kuà'an nuu iyo tiñu jà'a na.

⁶ Ta inga na, va tiin na ma ndra jà'a tiñu nuu ma rey, ta nduva'a kani na ndra, ña ndava ni kuvi ndra jà'a na niku.

⁷ Tajan nduva'a kāyuni ma ra kùu rey, ta tāchi ndio ra ma ndra jandaru ra, ña na kuka'ni ndra ma ndian kini chà'ni ndii ikan, ta ka'mi ndra ndisaa ma ve'e ña iyo ma ñuu ndra ndia.

⁸ Tajan te'en nāka'an ndio ma rey chi'in ma ndra jàkuu tiñu nuu ra: “Ndisaa nakuyi cha iyo va'a jā'i kuenda ma viko tanda'a, va ma ndian jainvitaa, na töva ni ku'vai na kichi na i'ya.

⁹ Na ku'un ndo nuu kütisi'in ma kai ka'nu, ta na jainvitaa ndo, ma nda ndian nikuuni ña nāta'an ndo, ta kichi na chi'in ndo ma viko tànda'a i'ya”, kàti ra chi'in ndra.

¹⁰ Tajan kēe ndio ma ndra jàkuu tiñu nuu ma rey kàcha'an ndra iti' kai, ta jāti'vi ta'an ndra tandi'i ma ndian nāta'an ndra ikan, chīto a kùu na ndian va'a a ndian tüvi va'a.

Takan jā'a ra ña nī'i ra ñivi kuenda ma viko tànda'a, ña endee chītu ndio ma tichi ve'e ra.

¹¹ 'Tajan kī'vi ndio ma ra kùu rey ma tichi ve'e, ikan na kuu nde'e ra ma ndian chājati'vi ta'an ndra ma veto'o, ta ikan ndē'e ra iin ra töve ñu'u ja'ma ña chàku'un na ora chà'an na ma viko tànda'a.

¹² Ta te'en nāka'an ra nuu ra: “Yo'o xaa, ¿naja jā'un ña kī'viun ma i'ya, ta töve ñu'un ma ja'ma ña chàku'un na ora kuà'an na nuu iyo ma viko tànda'a?”

kàti ra chi'in ra. Va ma ra'ii ikan taxiin kindoo ra.

¹³ Tajan ma rey, te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ndra jàkukava ma nuu mesa: “Na ku'ni ndo cha'a ra chi'in nda'a' ra, ta jaketa ndo ra nuke'e nuu naa, ikan ni kuaku ra, ta ni kari'u ma nu'u ra, jà'a ma tundo'o ni nde'e ra.”

¹⁴ Vati nduva'a kua'a' na kànai, va tiani na kùu ma ndian kàchīn —kàti Jesuu.

Chīkatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' nāka'an ma ñuu Roma nuu na

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Takan kùu tajan ma ndra fariseu kēe ndio ndra chājando'iin tu'un ndra, naja kua jà'a ndra ña na ka'an Jesuu iin ña tüvi va'a, ta chi'in yakan kùu ni'i ndra naja kua tìsokuati ndra ra.

¹⁶ Tajan tāchi ndio ma

ndra fariseu ita'vi ma ndra iyo kuenda ndra, chi'in ita'vi ma ndra iyo kuenda Herode. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Matru, cha chito ndi ña yo'o kùu ma ra kà'an tu'un ndaa, ta juuni jàna'a ndaun naja kua kùuni Ndioo ña koo yo, ta töve k'in kuendaun ña kà'an ma ñivi, vati indukuni ndè'un ndisaa ñivi. ¹⁷ Na katitu'un nuu ndi: ¿A va'a tia'vi ndi xu'un' nuu ma ra César, ña chà'nda tiñu ma ñuu Roma kùuniun?, ¿a töve? —kàti ndra chi'in ra.

¹⁸ Va Jesuu chā'a ra kuenda, ña na yüvi ña va'a kùu ma ña chānini ndra kuenda ra, ta te'en nāka'an ndio ra nuu ndra:

—Ndyo'o ndra kini, ta, ¿naja kùuni ndo janda'viña'a ndo yu'u? ¹⁹ Na jana'a ndo nui naja kua kàa ma xu'un' ña tia'vi ndo —kàti Jesuu.

Tajan chāki'in ndra iin xu'un' denariu chā'a ndra nuu Jesuu. ²⁰ Ta ora ndē'e ndio Jesuu yi, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Yo nuu kùu ma ña iyo nuu ma xu'un' i'ya, ta ma sivi ña iyo nuu yi? —kàti ra chi'in ndra.

²¹ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Ma ña César, ra chà'nda tiñu ñuu Roma kùu yi —kàti ndra chi'in Jesuu.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ra nuu ndra:

—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma racha'nu César nuu ra, ta ña kùu ña'a Racha'nu Ndioo nuu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²² Ta ora chīni ndra ña kā'an ra takan, ta ndava kuà'an anima ndra, tajan ndākoo ndra ra, ta kuà'an ndra.

Nuu chikatu'un ma ndra saduceu, naja kua kùu yi ña nàtaku ma ndian ndii

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³ Ta juuni ma kivi ikan, iyo ndra saduceu, chānde'e ndra Jesuu. Ta ndrakan kàti ndra, ña tüva nàtaku ma ndian ndii, cha'a' yakan kùu yi ña, te'en chikatu'un ndra nuu Jesuu:

²⁴ —Matru, Moisés kā'an ra ña, tu iin ra cha tānda'a kùvi ra, ta töve nī chakoo nī'iin se'e ra, ma ra yani ra, iyo yi ña tanda'a ra chi'in ma ñasi'i ra ña kīndoo nda'vi, ta takan kùu koo se'e ma ra chī'í jà'a ma ra yani ra. ²⁵ Va'ani, tañu ndyu'u chīyo ucha ta'an ndra, ña kùu ndra yani

ndra. Ma ra nunuu tānda'a ra, ta chī'í ra. Ta tava töve nī chakoo se'e ra chi'in ma ñasi'i ra, yakan va kīndoo ma ña nda'vi ikan kuenda ma yani ra, ra uvi. ²⁶ Ta juuni indukuni takan töve nī chiyo se'e ma ra uvi chi'an, ta chī'í ra ndia. Ta takan ya'a ndi ucha yani ndra ña tānda'a ndra chi'an ta ndisaa ndra chī'í ndia. ²⁷ Ta ma nuu ndi'inia, chī'í ndio ma ña'a ndia. ²⁸ Va'ani, ta ma ora ni natakū ndiko ma ndian cha chī'í, ¿nda ndra ni kuu ma iian, tuva ndi ucha ndra ña kùu ndra yani ndra tānda'a ndra chi'an? —kàti ndra.

²⁹ Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yüvi takan kùu yi, takan chānini ndo, ti töve nākoto ndo naja kua kà'an ma tutu Ndioo, ta naja kua kùu ma ndatu Ndioo ndia. ³⁰ Vati ora ni natakū ma ndian cha chī'í, na tüva ni tanda'a na, ta tüva ni ku'va na se'e na kuenda ña tānda'a na ndia, ti ni kùu na tava kùu ma ndian kùu tati va'a ña iyo andivi ña jà'a tiñu nuu Ndioo. ³¹ Va ndicha kuii ña nàtaku ndiko ma ndian chī'í, ¿a takā'an jākua'a ndo nuu ma tutu Ndioo, nuu kà'an ra te'en?: ³² “Yu'u kùu Ndioo ta indukuni yu'u kùu ra kùmi Abraham chi'in Isaac chi'in Jacob ndia”, kàti yi. I'ya chà'a yo kuenda ña Ndioo töve kùu ra Ndioo ma ndian ndii, ti kùu ra Ndioo ma ndian ndito.

³³ Ta ora chīni ma ñivi ma tu'un ña kā'an Jesuu, ndava kuà'an anima na chīni na ña jàna'a ra.

Kàtitu'un Jesuu nda tu'un kùu ma ña ka'nu ga

(Mr. 12:28-34)

³⁴ Ta ora chīto ma ndra fariseu ña Jesuu jākutaxin ra ma ndra saduceu, tajan kùti'vita'an ndio ndra ma nuu ndaa ra.

³⁵ Ta iin ma ra meru ndra ña kùu matru jākua'a tutu ley Ndioo, te'en chikatu'un ra nuu Jesuu, ña kùuni ra ki'in ra ku'va ra nde'o naja kua kati ra:

³⁶ —Matru, ¿nda tu'un iyo nuu ma tutu ley Ndioo ka'nu ga yi kua tandi'i ga ma inga tu'un iyo nuu yi?, kùuniun —kàti ra.

³⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—“Na kuuni ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo chito'o ndo chi'in ndisaa anima ndo, chi'in ndisaa ñandee ndo, ta chi'in ndisaa chinituni ndo.” ³⁸ Tu'un i'ya

kùu tu'un ka'nuga, ta ma tu'un nunuu ña iyo nuu ma tutu Ndioo. ³⁹ Ta ma tu'un uvi, cha yatin indukuni kùu yi, ta te'en kà'an yi: “Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi iyo yatini xiin ve'e ndo tava kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo.” ⁴⁰ Ta chi'in uvi tu'un i'ya jàchinu yi tandi'i ma ley Ndioo chi'in ma tu'un kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra taji'na ndia —kàti Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kùu Rey David
(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)*

⁴¹ Ta ora juuni ka'iin ti'vi ga ma ndra fariseu ma ikan, ⁴² ta Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Naja kua chànini ndo cha'a' ma ra kùu Cristu? ¿Yo tata kùu ra?, kùuni ndo —kàti ra.

Ta ma ndra fariseu te'en nàka'an ndra:

—Tata ma racha'nu David kùu ra —kàti ndra.

⁴³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Tu takan kùu yi, ¿ta naja chàtiñu ma Tati Ií Ndioo ma David ña na ka'an ra ña Racha'nu ra kùu Cristu, tuva takan? Vati ndicha ña ma David, te'en kà'an ra:

⁴⁴ Ma Racha'nu Ndioo, te'en kà'an ra chi'in ma Racha'nu chito'i:

“Kunandi chiyo kua'i, nda kati kanindoyoi ma ndian xaani ndè'e ñun iti' cha'un.”

Takan kàti Ndioo taji'na ña tãa David.

⁴⁵ Va Jesuu te'en nàka'an tuku ra nuu ndra:

—¿Naja kua kùu yi ña, tata David kùu Cristu, tuva juuni ma David kà'an ra ña, Racha'nu chito'o ra kùu ra? —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴⁶ Nĩ'iin ma ñivi töve nĩ kuu ka'an na nĩ'iin ma tu'un yu'u Jesuu. Ta nda ma kivi ikan nĩ'iin ga ma ñivi tũva ni kuuni na ndakatu'un na tiaga nakuyi nuu ra.

23

*Jesuu tìsokuati ra ma ndra fariseu,
chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo*

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

¹ Takan kùu tajan Jesuu, te'en nàka'an ra nuu ma ñivi, ta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

² —Ma ndra matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ma ndra fariseu jàna'a ndra

naja kua kùuni ma ley Ndioo ña tãa Moisés ka'an yi. ³ Va'ani, na jachi'in ndo ma ña kà'an ndra, ta na ja'a ndo ndisaa yi ndia, va koto jà'a ndo takua jà'a ndra, vati ndrakan kà'an ndra iin nakuyi, ta jà'a ndra inga nakuyi. ⁴ Jà'a ndra ña na kuiso ma ñivi iin ña nduva'a vee, ña na kùndee na kuiso na, ta jà'a ndra ña na kuiso na yi, va juuni maa ndra, ni ita'vi töve kùuni ndra ja'a ndra yi. ⁵ Ndisaa ma ña jà'a ndra, jà'a ndra yi ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta chàta'ani ndra kundikun iin kaja vali, nuu te'e nuu ndra chi'in ma chiyo nda'a' satin ndra, ta tichi yi indii uvi uni ma tu'un Ndioo ña ka'nu ga. Ta juuni chàta'ani ndra kù'un ndra ja'ma ki'in nuu ka'iin kua'a' tilachi xiin yi ndia.

⁶ Ta chàta'ani ndra kuiin ndra ma tayu ka'nu ga ma nuu chiyo viko, ta ma tichi veñu'u kuati ma ndian judíu ndia. ⁷ Ta juuni kùuni ndra ña na iñu'u kaña'a ma ñivi chi'in ndra ndanikuni nuu keta ndra nuu na ma kai. Ta na ka'an na ndra, “matru.”

⁸ “Va ndyo'o, töve iyo yi ña ku'va ndo ma ñivi ña na ka'an na, matru chi'in ndo, vati ndisaa ndo kùu ndo ta'an ndo. Ta ma ra kùu Matru ndo, uvanuuni ra iyo, ta rakan kùu ra, Cristu. ⁹ Ta töve iyo yi ña ka'an ndo, tatá, ma nĩ'iin ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi, vati uvanuuni ma ra iyo andivi kùu Tatá yo. ¹⁰ Ta juuni töve iyo yi ña ku'va ndo ña ma ñivi ka'an na, ña ndyo'o kuu ma ndian kuxini, vati uvanuuni Cristu kùu ma ra kuxini. ¹¹ Ma ra jàkuu tiñu nuu inga ñivi, rakan kùu ma ra ka'nu ga ña iyo ma tañu ndo. ¹² Vati ma ndra jàka'nu chi'in maa', ndrakan, Ndioo ni jakukanuu ra ndra, va ma ndra jànda'vi ña'a juuni maa', ndrakan ni jaka'nu ma Ndioo ndra.

¹³ ‘jNda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo! Vati chàsi ndo nuu kì'vi inga ñivi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, ikan na kùu ki'vi na. Ni maa ndo töve kùuni ndo ki'vi ndo, ta ni töve chà'a ndo ki'vi ma ndian kùuni ki'vi ndia.

¹⁴ ‘jNda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo!

Vati namaa ndo ve'e ma ñivi ña'a kindoo nda'vi, ta nàkuatu ndo nuu ka'iin kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndra su'u kùu ndo. Cha'a' yakan kùu yi ña ni nde'e ndo kua'a' ga tundo'o.

15 'iNda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chà'nini ndo! Vati ndyo'o chàkunuu ndo nànduku ndo ñivi ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña na ki'vi na ma iti' chàkunuu ndo. Ta ora cha ki'vi ndio na jà'a ndo, tajan jà'a ndo ña na ndakuu kini ga na kua maa ndo kuenda ña ku'un na andaya'.

16 'iNda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu takua kùu ma ndian kuaá ña jàna'a nuu ma ñivi!, ti ndyo'o te'en kà'an ndo: "Tu iyo nda ndyo'o, chà'a ndo tu'un cha'a' ma veñu'u Ndioo ña ni ja'a ndo iin tiñu, töve kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña ja'a ndicha ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a ndo tu'un cha'a' ma oro ña ka'iin ma tichi veñu'u, va yakan, iyo yi ña ja'a ndo", kàti ndo chi'in na. 17 'iNdyo'o ndra tüvi chito, ña kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá! 'iNda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni ndo: a ma oro, a ma veñu'u jà'a ña na ndakuu í yi?, kùuni ndo. 18 Ta juuni kà'an ndo te'en ndia: "Tu iyo nda ndyo'o, chà'a ndo tu'un nuu ñivi va cha'a' ma chito naá ña iyo kuenda Ndioo, töve kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña jàchinu ndicha ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a ndo tu'un nuu na cha'a' ma ña soko ñivi chata ma nuu naa, ikan kuuni yi ka'an yi, va iyo yi ña jachinu ndo yi", kàti ndo chi'in na. 19 'iNdyo'o ndra tüvi chito, ña kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá! 'iNda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni ndo: a ña sòkó ma ñivi, a ma chito naá ña jà'a ña na ndakuu í yi?, kùuni ndo. 20 Ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi nuu ma chito naá, yöve uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ndisaa ma ña ka'iin nuu yi ndia. 21 Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi kuenda ma veñu'u ka'nu, yöve uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ma Ndioo ra iyo ikan ndia. 22 Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi kuenda ma andivi, yöve juuni uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ma tayu ka'nu nuu

chà'nda Ndioo tiñu, ta kuenda ma Ndioo ra chàtiñu yi ndia.

23 'iNda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chà'nini! Vati ndyo'o kùu ndo ña sokó ndo uchi porcientu ma ña vixi chà'an kuenda Ndioo, takua kùu ma xiko ani, chi'in ma cominu, va na töve jàchi'in ndo ña kà'an ma tu'un ka'nu ga ña jàna'a ma ley Ndioo, ña iyo yi ña ja'a ndo, takua kùu ma ña, iyo yi ña koo ndaa ndo kuenda Ndioo, ta kunda'vini ndo, ta chinuni va'a ndo ma tu'un ra. Ña'a kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndo, ta töve jàña ndo ña jà'a ndo ma inga tuku ma ña kà'an ma Ley Ndioo ndia. 24 'iNdyo'o ndra kùu takua kùu ndian kuaá ña jàna'a nuu ma ñivi, ndyo'o jàchinu ndo ma ña vali ña töve ndakuenda, ta töve jà'a ndo ma ña ndicha ña iyo kuenda!

25 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chà'nini! Vati ndyo'o kùu ndo takua kùu ma yachin, chi'in ko'o ña chàtiñu ndo, ti chàta'ani ndo nakata ndo iti' chatani yi, va ma tichi yi, nduva'a iyo ma ña kini jà'a ña kasu'u ndo, ta inga tuku ma ña kini jà'a ndo. 26 'iNdyo'o ndra fariseu ña kùu takua kùu ndian kuaá: ji'na iyo yi ña nakata ndo iti' tichi ma yachin, chi'in ma ko'o, tajan takan, ni kindoo va'a ndio ndo kuenda Ndioo!

27 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra iyo uvi nuu! Vati kùu ndo tava kùu ma nuu ñaña, ña vii kàa yi ña kà'yu iti' chata yi chi'in ña kuichin, va iti' tichi yi endee chitu yi chi'in maaaa iki ma ndian ndií, ta chi'in ndisaa inga nuu ma ña kini. 28 Ndyo'o takan kùu ndo, vati ma iti' chata ndo, kàa yi takua kàa ma ndian va'a kuenda ma ñivi, va ma iti' tichi kuñu ndo endee chitu yi chi'in ña kini, ta chi'in ña töve va'a.

29 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu! Ndyo'o kùu ndo ña jàva'a ndo nuu ñaña kuenda ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta vii jàva'a

ndo nuu ñaña ma ndian kuu ndian va'a ta ndaa. ³⁰ Ta juuni maa ndo ka'an ndo te'en: "Tu ndyu'u chiyo ndi ma ora chiyo ma ndian kuu ñivi ndi niku, töve ni kuta'an ndi chi'in na, ña ka'ni ndi ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku", kati ndo. ³¹ Chi'in ña'a jana'a ndo, ña juuni maa ndo cha'a ndo kuenda, ña ma ñivi ndo kuu ma ndian cha'ni ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ³² ¡Va'ani, na jachinu ndo ja'a ndo ma ña kicha'a ma ndian kuu ñivi ndo ja'a na niku, tuva takan!

³³ ¡Ndyo'o tata' ndian xaan, takua xaan ma koo kaa! ¿Chito naja kua kuu kakú ndo nuu ma tundo'o ña ni nde'e ndo andaya? ³⁴ Cha'a' ña'a kuu yi ña ni tachi ma ndra ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, chi'in ndra chito ña ka'an, ta matru ña jakua'a tutu Ndioo. Va ndyo'o, iyo ndra ni ka'ni ndo, ta ni takaa ndo nuu kruu, ta iyo inga ndra ña ni kani ndo ma tichi ma veñu'u kuati ma ñivi judú, ta ni kakunuu ndo nanduku ndo ndra, ta ñuu, ta ñuu. ³⁵ Ta takan kuu yi ña, chata ndo ni koyo ma tundo'o, cha'a' ña cha'ni ndo ndisaa ma ndra va'a, nda ma Abel, ra chiyo ndaa nuu Ndioo, ta nda Zacaría, se'e ma ra chunani Berequías, ra cha'ni ndo ma tichi veñu'u ka'nu, yati nuu ndaa ma chito naá. ³⁶ Ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ña cha'a' ndisaa ma kuati i'ya, ma tundo'o ni koyo yi chata ma ñivi iyo vitin.

Nuu chaku Jesuu cha'a' ñivi iyo ñuu Jerusalén

(Lc. 13:34-35)

³⁷ ¡Jerusalén, Jerusalén, ndyo'o ña cha'ni ndo ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni cha'ni ndo chi'in yuu, ma ndra tachi Ndioo ña kuakatitu'un ma tu'un ra nuu ndo! ¡Nduva'a kua'a' cha'a' kuu ni jati'vi ta'in ndo, ta jakuendai ndo, tava ja'a ma tiatan' ora kumi ri ma tiun kuati se'e ri ma tichi ndichin ri, va töve ni kuuni ndo! ³⁸ Na nde'e ndo, ña vitin, cha jaña ndio ma Racha'nu Ndioo ndo ña na ja'a maa ndo nda ña kuuni ndo vitin. ³⁹ Vati yu'u ka'in chi'in ndo, ña na tüva ni nde'e ndo yu'u, nda kati ni keta ma tiempu, ña ni ka'an ndo te'en: "Ma ra

ya'a ga í kuu ma ra vachi, chi'in sivi ma Racha'nu Ndioo", kati Jesuu chi'in na.

24

Jesuu katitu'un ra, ña ni kekoyo ma veñu'u ka'nu

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Takan kuu ta ora kee ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu, ña cha ku'a'an ra, ora ikan chajayatin ma ndra jakua'a chi'in ra ndra nuu ndaa ma veñu'u ka'nu, ta kicha'a ndra ka'an ndra ña ya'a ga vii kuuva'a ma veñu'u. ² Va Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Ta, ¿a nde'e ndo ña ya'a vii kuuva'a yi? Ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ña ni chaa iin kivi, ña ni'in ga ma yuu na tüva ni kindoo yi ma chata ta'an yi, vati kikoyo ndi'i yi —kati Jesuu chi'in ndra.

Jesuu katitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Tajan kee ndio Jesuu chi'in ma ndra jakua'a chi'in ra ku'a'an ndra ma iti' iin yuku nani Olivu. Ta ora nandi Jesuu ma ikan, tajan chajayatin ma ndra jakua'a chi'in ra nuu nandi ra, ta te'en chikatu'un xe'e ndra nuu ra:

—Kuu ni ndi ña na katitu'un nuu ndi, nda ora ni kuu ma ña ka'un. ¿Nda seña kuu ma ña ni nde'e ndi, ora ni kichi ndikoun, ta nda ora ni naa ma ñuñivi ndia? —kati ndra.

⁴ Tajan Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta koto kü'va ndo ña keña'a ni'in ñivi ndo. ⁵ Vati ni keta kua'a' ñivi, ña ni jaya'a na na chi'in sivi, ta te'en ni ka'an na: "Yu'u kuu Cristu", ta takan ni janda'viña'a na kua'a' ñivi. ⁶ Ta ndyo'o ni kunitu'un ndo, ña iyo kuati ma ñuu i'ya ta inga ñuu. Va na yü'vi ndo, vati takan iyo yi ña kuu yi, va na yöve nuu ni ndi'i ma ñuñivi kuu yi. ⁷ Vati ni kanita'an iin ñuu, chi'in inga ñuu, ta inga tuku ñuu chi'in inga tuku yi, ta ni koo tama', chi'in kue'e, ta juuni ni kichi ña ni taan kuani'i va'a ndisaa ñuñivi ndia. ⁸ Tandii ma ña ni kuu i'ya, kuu ma nuu ja kicha'a ma ñivi nde'e na tundo'o.

⁹ 'Ta ikan jan, ni ku'va ndio na ndo nda'a ma ndian ni jande'e tundo'o ndo,

ta ndiakan ni ka'ni na ndo, ta ndisaa ma ñivi ñyo ñuñivi i'ya, ni kuxaani na nde'e na ndo cha'i. ¹⁰ Ma tiempu ikan, kua'a' ñivi ni jaña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo, ta ni kuxaani na nde'e na juuni ma ta'an na ña chìnuni, ta ni xikoña'a na na ndia. ¹¹ Ta ni keta kua'a' ma ndra vata, ña ni ka'an ndra, ña kùu ndra, ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta takan ni keña'a ndra kua'a' ñivi. ¹² Ta ni koo kua'a' kuati, ta chi'in yakan, kua'a' ñivi ni jaña na ña kùuni na nde'e na ma tiaga na. ¹³ Va ma ndian ni kundeeni koo va'a na chi'in ma ña chìnuni na nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú ma Ndioo na. ¹⁴ Ta ma tu'un va'a, ña kà'an cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ni katitu'un ndian jàkutiñu nuu Ndioo yi ta ni koto tandi'i ma ñivi ñyo nuñu'u' ñuñivi yi, ta ikan jan ni kichi ndio ma ora ni naa ndio ma ñuñivi.

¹⁵ 'Ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ña nàni Daniel, taa ra ita'vi cha'a' ma ña jà'a ña na ndokini ndo, ta jativi yi ndo. Ora ni nde'e ndo ña yakan ni cha'a yi nda tichi veñu'u' nuu ya'a ií —tu ñyo nda ndyo'o jàkua'a' ndo ma tu'un i'ya, na kutunini ndo yi. ¹⁶ Tajan nda ndian ñyo ma ñu'u' Judea, ma ora ikan, na kunu na ku'un na iti' yuku. ¹⁷ Ta ma ndian ka'lin siki ve'e na, na nüu na ña tàva na ni'iin nakuyi ma tichi ve'e na. ¹⁸ Ta ma ndian ka'lin jàtiñu tichi ku'u, koto chikokani na, ña kuki'in na ja'ma na. ¹⁹ jNda'vi ta'an ma ñivi ña'a, ña ma kivi ikan ñu'u' se'e vi, ta juuni ndian ñyo ndiakuati se'e vi ña chàxin! ²⁰ Na ndakan ndo nuu Ndioo, ña koto tà'an ndo ña ñyo yi ña kakú ndo ma tiempu vichin jà'a yi, ta ni ma kivi nindeo. ²¹ Vati ma tiempu ikan kùu yi, ña nduva'a ni nde'e ndo tundo'o, takua takà'an nde'e ndo yi ni'iin cha'a' nda ma ora jàtuvi Ndioo ma ñuñivi, ta ni tüvi chànini ra jande'e ra tundo'o ndo takan iti' nuu ndia. ²² Ta tu Ndioo töve ni jandokuiti ra ma kivi ikan, ni'iin ñivi töve ni kakú niku, va ni jandokuiti ra yi cha'a' ña nduva'a kùuni ra nde'e ra ma ndian kàchin ra.

²³ 'Tajan tu kèta iin ndian kà'an te'en chi'in ndo: "Nde'e ndo ti, i'ya ndaa ma ra kùu Cristu", a kà'an na ña: "Nde'e ndo ti, ikan ndaa ra", na chìnuni ndo. ²⁴ Vati ni

keta ma ndra ni janda'viña'a, ña ni jaya'a ndra ndra ña kùu ndra Cristu, ta ndra kà'an ña kùu ndra, ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va töve ndicha. Ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu, ta seña nuu ndo, kuenda ña janda'viña'a ndra ndo. Ta nda ma ndian kàchin Ndioo ni janda'viña'a ndra na ndia, tuva kùu ja'a ndra takan. ²⁵ Yu'u cha kàtitu'in yi nuu ndo antea ña kùu yi. ²⁶ Yakan va, tu kà'an na te'en chi'in ndo: "Nde'e ndo ti, ikan ndaa ra tichi ku'u", na kü'un ndo. Ta tu kà'an na te'en chi'in ndo: "Nde'e ndo ti, ma tichi ve'e i'ya indii xe'e ra", koto chìnuni ndo ña kà'an na. ²⁷ Vati ma tava jà'a ma ña xi'í, ña ndichin nde'o yi nda iti' kèta nikandii, ta iti' chiso yi, takan ni nde'o ma ra Se'e ñivi ora ni kichi ndiko ra. ²⁸ Ta ma nuu kàndii kuñu ma ndian ch'í, ikan ni nde'o ña kùti'vi ma chii.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ra
(Mr. 13:24-37; Lc. 17:26-30, 34-36; 21:25-35)

²⁹ 'Ta ora cha yà'a ma tiempu ña ni nde'e ndo tundo'o. Tajan ni nda'va ma nikandii chi'in ma yoo. Ta ma chele ña ka'lin andivi, ni kuita ndri, ta ni taan ninii ka'nu ma andivi jà'a ndri. ³⁰ Tajan ni nde'e ndo iin seña ña ni ja'a yu'u ra Se'e ñivi iti' andivi, ta ikan jan, tandi'i ma ndian ñyo ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi ni kuaku na jà'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña vachi nuu ma ra Se'e ñivi tañu vikó, chi'in tacha ra chi'in kua'a' ndatu ra. ³¹ Ta ni tachj ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na tivi na ni'i va'a chi'in ma yutun tivi, ikan na kuti'vi ndisaa ma ndian kàchin, ña ñyo ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi.

³² 'Na nde'e ndo naja kua ja'a ma yutun higu: Ora kèta ma soko yuta' ndrùn, ta nàka'ndi ma nda'a' ndrùn, ikan chà'a ndo kuenda ña cha vachi kuyatin ma tiempu savi. ³³ Ta takan kùu yi chi'in ma ña'a ndia, ora ni nde'e ndo yi, tajan ni ku'va ndio ndo kuenda ña cha vachi kuyatin ora ni kichaa yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo. ³⁴ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tandi'i ña kà'in i'ya, ni kuu yi antea ña kùvi ma ñivi ñyo tiempu i'ya. ³⁵ Ma andivi

chi'in ma nuñu'u', ni chaa tiempu ña ni naa yi, va ma tu'un kà'in, töve ni naa yi.

³⁶ 'Va ma kivi ni naa ñuñivi, ta ma ora ni kuu yi, ni'in yo töve chito, ni ma ndian kùu tati jàkuu tiñu nuu Ndioo andivi, ta ni yu'u, ra kùu Se'e ra. Uvanuu ma Ndioo Tatá yo kùu ma ra chito yi.

³⁷ 'Tava kùu yi ma tiempu chíyo Noé, juuni takan ni kuu yi ma ora ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi. ³⁸ Ma tiempu ikan, antea ña kuun ma savi ka'nu, ma ñivi kàchachi na, kàchi'i na, tànda'a na, ta juuni chà'a na ñivi ña'a se'e na ña na tanda'a na, nda kati kēta kivi ña kī'vi Noé ma tichi varku. ³⁹ Ta takan kùu yi ña jàna'ini na ora koyo ma savi ka'nu chata na, ta nāndaa ma takuui ta tani na. Takan ni kuu yi, ma ora ni kichi ndiko ma ra Se'e ñivi. ⁴⁰ Ma kivi ikan, uvi ndra'ii, ña ka'lin jàtiñu ndra nuu ñu'u' ndra, iin ra ni ku'un chí'in, ta inga ra ni kindoo. ⁴¹ Ta uvi ñivi ña'a, ña ka'lin katu, iin ña ni ku'un ña chí'in, ta inga ña ni kindoo.

⁴² 'Yakan va na koo tu'va ndo, vati töve chito ndo ora ni kichaa ma Racha'nu. ⁴³ Va kùuni ña na koto ndo iin ña ni kà'in chí'in ndo, tu iin ra xuve'e, chito ra nda ora kùu yi ña ni koyo ma ndra su'u ve'e ra ma chanikuaa, ni kundito ra, ta töve ku'va ra ña kī'vi ma ndra su'u ve'e ra, ta kàsu'u ndra. ⁴⁴ Yakan va ndyo'o, juuni takan iyo yi ña koo tu'va ndo, vati ma ra Se'e ñivi, ni kichi ra ma ora töve ndàtu ndo ña ni kichi ra.

Ìyo musu ña jàtiñu va'a, ta iyo musu töve

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ '¿Nda ra kùu ma musu va'a ta yati?, kùuni ndo. Ma ra ndākoo chito'o ra tiñu nuu, ña na jàkachi ra ndisaa ma ndian jàtiñu kuenda chito'o ra, ta chà'a ra yi ma ora iyo yi ña ku'va ra yi. ⁴⁶ Na sii kuuni ma ra musu, ña ora chàa ma ra kùu chito'o ra ve'e ra, ta nàta'an ra ra, ña jàtiñu va'a ra. ⁴⁷ Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña ma ra jàtiñu takan, ni ku'va ma ra kùu chito'o ra tiñu nuu ra, ña na kùu ra ma ra kuxini nuu tandi'i ma ña iyo nuu ra. ⁴⁸ Va tu ma musu ikan kùu ra iin ra kini ta te'en kàti ra chí'in anima ra: "Ma chito'o yo na töve ni chaa numi ra, ti kùyanga ra ma nuu kuà'an ra", kùuni

ra. ⁴⁹ Ta rakan kìcha'a ndio ra jànde'e ga ra tundo'o ma ndian kùu musu chí'in ma tiñu jà'a na, ta ndò'iin ndio ra, chàchi ra, ta chí'i ra chí'in ma ndra chí'i ndixi. ⁵⁰ Tajan ma ora ikan, ni chaa ndio chito'o ma ra kùu musu, ma kivi töve ndàtu ra ra, ta iin ora ña töve chito ra ndia. ⁵¹ Ta ikan jan, ni jande'e ndio ra tundo'o ka'nu ra, ta ni jaku'un ra ra iti' kuà'an ma ma ndian kini. Ta ikan kùu ma nuu ni kuaku ndio ra, ta ni kari'u ma nu'u ra, jà'a ma tundo'o —kàti Jesuu.

25

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' uchi ta'an ñivi ña'a yoko

¹ 'Tajan ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma uchi ta'an ñivi ña'a yoko, ña kī'in vi ma ñu'ú nda'a, ña chàtiñu cete, ta kēe vi chàta'an vi nuu ma ra ni tanda'a. ² U'un ta'an ñivi ña'a kùu vi ña töve iyo tu'va vi, ta u'un ta'an vi iyo tu'va vi. ³ Ma ñivi ña'a, ña töve iyo tu'va, ndà'a vi ma ñu'ú nda'a' kuà'an vi, va töve ndà'a vi cete kuenda ña jàkutu ndiko vi yi. ⁴ Va ma ñivi ña'a iyo tu'va, ndà'a vi lometa chitu ma cete, chí'in ma ñu'ú nda'a' vi ndia. ⁵ Va tava ma ra ni tanda'a kùyanga ra, yakan va chàñu ndio ñuma'na nuu vi, ta ndisaa vi kākixi. ⁶ Tajan ora cha kùu yi ora java ñuu chanikuaa, te'en chíini vi iin tati ña ni'i va'a kanachaa: "¿Cha vachi ma ra ni tanda'a, na kee ndo kichi ta'an ndo nuu ra!", kàti ma tati ikan. ⁷ Ta ndisaa ndio ma ñivi ña'a ikan ndākoo vi, ta kīcha'a vi jàndova'a vi ma ñu'ú nda'a' vi. ⁸ Tajan ndi u'un ma ñivi ña'a, ña töve iyo tu'va, te'en nāka'an vi chí'in u'un ta'an ma ñivi iyo tu'va: "Na ku'va ndo ita'vi ma cete ndo nuu ndi, ti ma ñu'ú nda'a' ndi cha kīcha'a yi ndà'va yi", kàti vi chí'in vi. ⁹ Va ma ñivi ña'a iyo tu'va, te'en nāka'an vi chí'in vi: "Na kùu, ti na kēta ra', ni kuenda maa ndi, ta ni kuenda maa ndo. Yakan va va'a ga, ña na ku'un maa ndo ma nuu kùya'vi ra', ta jàta ndo ra' kuenda ndo", kàti vi chí'in vi. ¹⁰ Va ora juuni yanga kàcha'an ma ndi u'un vi kuàjata vi ma cete, ta chàa ma ra ni tanda'a. Tajan ma ñivi ña'a, ña iyo tu'va, kākivi vi chí'in ra ma tichi ve'e nuu iyo ma viko tanda'a, ta

chāsi ndio ra yuve'e. ¹¹ Ta nunuuni, tajan chāa ndio ma inga u'un ñivi ña'a yoko, ta te'en nāka'an vi: “¡Racha'nu, Racha'nu, na nunaun yuve'e nuu ndi!”, kàti vi. ¹² Va ma ra tànda'a, te'en nāka'an ra chi'in vi: “Ndicha va'a kà'in, ña na töve nàkotoi ndo”, kàti ra chi'in vi.

¹³ Tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in na:

—Na koo tu'va ndo, ti töve ch̀to ndo, ni ma kivi, ta ni ora ni kichaa ndiko yu'u ma ra Se'e ñivi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un'

¹⁴ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, kùu yi tava kùu iin ma ra'ii ña ora ni kee ra ku'un ra inga ñuu, ta kāna ra ma ndra kùu musu ra, ta chā'a ra ma xu'un' ra nuu ta'ii'iin ndra ña na kumi ndra yi.

¹⁵ 'Nuu iin ma ra kùu musu ra, chā'a ra u'un mii pesu ma xu'un', ta nuu ma inga ra chā'a ra uvi mii, ta iin mii nuu ma inga tuku ra. Ta'ii'iin ndra, chā'a ra ma xu'un' nuu ndra, naja kua kùndee ndra jàtiñu ndra yi. Tajan kēe ndio ra kuà'an chika ra. ¹⁶ Ma musu, ra nī'i u'un mii pesu ma xu'un', jàtiñu ra chi'in ma xu'un' ikan, ta jākanaa yi inga u'un mii pesu.

¹⁷ Ta juuni takan jā'a, ma ra nī'i uvi mii pesu ma xu'un', ta jākanaa yi inga uvi mii.

¹⁸ Va ma ra nī'i iin mii, jā'a ra iin yavi ma nuñu'u', ta tīndixe'e ra ma xu'un' chā'a ma ra chà'nda tiñu nuu ra.

¹⁹ 'Takan kùu ta ora yā'a kua'a' tiempu, tajan chikoni'i ndiko ma ra chà'nda tiñu nuu ndra, ta kīcha'a ndio ra jà'a ra kuenda chi'in ndra. ²⁰ Ji'na ma ra nī'i u'un mii pesu ma xu'un' chāa ra nuu ra. Ta ora chā'a ra u'un mii ma xu'un' siki yi nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “Yo'o Racha'nu, u'un mii kùu ma ña chā'un nui, ta i'ya iyo inga u'un mii ña jākana siki yi”, kàti ra chi'in ra. ²¹ Tajan ma ra kuxini, te'en nāka'an ra chi'in ra: “Ya'a ga va'a jā'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kùun ma ra jàtiñu ndaa chi'in ita'vi ma ña chā'i nuun, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuun, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu iyo, ta sii kuuniun chi'in”, kàti ma racha'nu chi'in ra. ²² Ta ora yā'a, tajan chāa ndio inga musu, ra nī'i uvi mii pesu ma xu'un' ma nuu ra, ta rakan te'en nāka'an ra: “Yo'o

Racha'nu, uvi mii kùu ma ña chā'un, ta i'ya iyo inga uvi mii ña jākana siki yi”, kàti ra chi'in ra. ²³ Ta ma ra kuxini, te'en nāka'an ra chi'in ma musu ikan: “Ya'a ga va'a jā'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kùun ma ra jàtiñu ndaa chi'in ita'vi ma ña chā'i nuun, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuun, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu iyo, ta sii kuuniun chi'in”, kàti ra chi'in ra. ²⁴ Va ora chāa ndio ma musu, ra nī'i iin mii pesu ma xu'un'. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ma ra kùu chito'o ra: “Yo'o Racha'nu, cha ch̀toi ña iin ra nduva'a ndava kùun, vati chà'taniun ndaki'un ma nuu töve nī tachiu, ta nàkuisoun ma nuu töve kuii nī jatiñu. ²⁵ Yakan va yū'vi, ta chātxe'i ma xu'un' tichi ñu'u'. Va na nākaniniun, vati i'ya iyo ma xu'un' ña chā'un nui”, kàti ra chi'in ra. ²⁶ Tajan ma ra kùu chito'o, te'en nāka'an ra chi'in ma musu ra: “Yo'o musu kini, ta suchan, tu cha ch̀toun ña yu'u ndàki'in ma nuu töve nī tach, ta nàkuisoi ma nuu töve jāndova'i, ²⁷ ¿ta naja töve nī chati'un ma xu'in tichi vanku, ikan ma ora kichai, ta yu'u ndaki'in ndiko ma xu'in chi'in siki yi niku, tuva takan?”

²⁸ “Na namaa ndo ma iin mii ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra nda'a uchi mii. ²⁹ Vati ma ndian iyo yi nuu, ni ku'vai tiá ga yi nuu na, ña ndava ni kukoso yi. Va ma ndian töve yi nuu, nda ma ña ita'vi iyo nuu na, ni namaa yi. ³⁰ Ta ma ra musu kini i'ya, na tava ndo ra nuke'e, nuu naa, vati ikan kùu ma nuu ni kuaku ra, ña ndava ni kari'u ma nu'u ra.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Nuu ndòndaa kuati ndisaa ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi

³¹ 'Ora ni kichaa yu'u, ra Se'e ñivi, ña ni ka'ndai tiñu, endee ni chikonuu ndisaa ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo yu'u, ta ni kunandj ma tayu ka'nu nuu tà'nda tiñu, ta nuu iyo kua'a' ña tachai. ³² Ndisaa kuii ma ñivi iyo ñuu ñuñivi, ni kuti'vi na nuu ra, ta rakan ni tavani'i siin ra na xiin ma inga na, tava jà'a ma ra kùu pato, ña tavani'i siin ra ma mvechala xiin ma tixu'u. ³³ Ta ikan jan ma mvechala, ni taan ra ndri chiyo kua'a' ra, ta ma ma tixu'u chiyo satin ra. ³⁴ Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an ra chi'in ma

ndian ka'in chiyo kua'a ra: "Na kichi ndyo'o ndian cha jā'íí ma Tatái nui, ikan na ndaki'in ndo ma nuu ta'nda tiñu, ña cha iyo va'a kuenda ndo jā'a ma Ndioo, nda ora jätuvi ra ma ñuñivi. ³⁵ Vati ora chāñu soko yu'u, ta ndyo'o chā'a ndo ña chāchi, ta ora nātii takuii, ta chā'a ndo ra' chī'í, ora chākunui tava chākunuu ma ndian inga ñuu, ta chā'a ndo ve'e nuu kīndoi. ³⁶ Ora kūmani ja'ma ku'in, ta ndyo'o chā'a ndo yi, ora kū'vi, ta chānde'e ndo yu'u, ta ora chūndii vekaa, ta kīchi nde'e ndo yu'u." ³⁷ Tajan ma ndian kùu ndian va'a, te'en ni ndakatu'un na nui: "Yo'o Racha'nu, ¿nda ora ndē'e ndi ña chīsokoun, ta chā'a ndi ña chāchun? ¿Nda ora ndē'e ndi ña nātiiun takuii, ta chā'a ndi ra' chī'un? ³⁸ ¿A nda ora ndē'e ndi ñun ña chākunuu tava chākunuu ma ndian inga ñuu, ta chā'a ndi ve'e nuu kīndoun? ¿A nda ora kūmani ja'maun, ta chā'a ndi yi nuun ndia? ³⁹ ¿A nda ora ndē'e ndi ñun ña ku'viun, a ña indiun vekaa, ta chānde'e ndi ñun?", ni kati na. ⁴⁰ Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an ra chi'in na: "Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndisaa ma ña jā'a ndo cha'a ma ndian yani ya'a nda'vi ña ka'in i'ya, kuenda yu'u jā'a ndo yi", ni kati ra chi'in na.

⁴¹ Tajan te'en ni ka'an ndio ma ra kùu Rey, chi'in ma ndian ka'in chiyo satin ra: "Na kundachiyo ndo xiin, ndyo'o ndian kini, ta ku'un ndo indeeni ma andaya', ña cha iyo va'a kuenda ndo, kuenda ma kui'na, ta kuenda ma tati xaan ña jàkuu tiñu nuu ra ndia. ⁴² Vati ora chāñu sokoi, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo ña kachi, ora nātii takuii niku, ta töve nī cha'a ndo ra' ko'i. ⁴³ Ora chākunui tava chākunuu ma ndian inga ñuu, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo ve'e nuu kīndoi. Ora kūmani ja'mai, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo yi, ora kū'vi, ta chūndii vekaa, ta töve nī chānde'e ndo yu'u", ni katj chi'in na. ⁴⁴ Tajan ndiakan, te'en ni ka'an ndio na: "Yo'o Racha'nu, ¿nda ora ndē'e ndi ñun, ña chīsokoun, a ña nātiiun takuii, a ña chākunuu tava chākunuu ra inga ñuu, a ña kūmani ja'maun, a kù'viun, a ña indiun vekaa, ta töve nī tindee ndi ñun?", ni kati na. ⁴⁵ Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an

ra chi'in na: "Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndisaa ma ña töve nī kuuni ndo ja'a ndo, cha'a' ma ndian yani nda'vi ña ka'in i'ya, kùuni yi ka'an yi, ña ni kuenda yu'u nī ja'a ndo yi ndia", ni kati ma ra kùu Rey chi'in na. ⁴⁶ Ta ikan jan ndiakan ni ku'un ndio na ma nuu ni nde'e na tundo'o ndisaa tiempu, ta ma ndian va'a, ni ku'un na, nuu ni koo na indeeni chi'in Ndioo —kàti Jesuu.

26

Nuu jàndo'iin tu'un ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Takan kùu ta ora chīnu kā'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra chākunuu chi'in ra:

² —Ndyo'o, cha chito ndo ña tichi uvi kivi, kùu ma viko Pakua, ta yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni ku'va na yu'u nda'a' ñivi, ña na takaa na yu'u nuu kruu —kàti Jesuu.

³ Ma tiempu ikan, ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndra matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ta chi'in ma ndra cha'nu ña kuxini nuu ma ndian judiu, kùti'vi ndra nuke'e ve'e Caifás, ra kùxini nuu sutu. ⁴ Ikan kùu ma nuu nātu'un ta'an ndra naja kua iyo yi ña janda'viña'a ndra Jesuu, ta tiin ndra ra, ta ka'ni ndra ra. ⁵ Va te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Na kùu ka'nio ra ma tichi viko, koto ya'a nandiki ma ñivi jà'a yo, —kàti ndra.

Iin ña'a jàkutian takuii xikó xini Jesuu

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Jesuu iyo ra ñuu Betania, ve'e ra nàni Simón, ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu niku.

⁷ Tajan chājayatin iin ña'a nda'a iin viru ma takuii xikó, ña ya'a vii chà'an, ta ya'a ya'vi ndaa nuu ma Jesuu, ta jàkuti ña ma xini ra nuu nàndi ra mesa. ⁸ Ora ndē'e ma ndra chākunuu chi'in ra ña kùu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ta'an ndra ña kùxaan ndra:

—¿Ta naja jätivi ña ma takuii xikó ikan? ⁹ Kùu xiko ya'vi ña ra', ta ni'i ña kua'a' xu'un', kuenda ña tindean ma ndian nda'vi niku —kàti ndra.

¹⁰ Va Jesuu chīni ra ña kà'an ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo chata ma ña'a i'ya? Ma ña jā'a ña chi'in i'ya, iin ña va'a kùu yi kuendai. ¹¹ Vati ma ndian nda'vi, endee ni koo na chi'in ndo, va yu'u, töve endee ni koi chi'in ndo. ¹² Ma ña jā'a ma ña'a i'ya, ora jākutian ma takuui xikó i'ya yu'u kùu yi, ña jāndova'a ña ma kuñui kuenda ma ora ni kuchi na yu'u. ¹³ Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo, ña nda nikuuni nuu ni katitu'un na ma tu'un va'a cha'i, ta ninii ka'nu ñuñivi, juuni ni natu'un na, ña jā'a ma ña'a i'ya, kuenda ña na kuku'uni na ña.

Juda xikoña'a ra Jesuu
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Tajan tañu ma ndi uchi uvi, ndra jākua'a chi'in Jesuu, iin ra nàni Juda Iscariote, kēe ra chāka'an ra chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ¹⁵ ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Naja tia'vi ndo yu'u, ta ku'vai ma Jesuu nuu ndo? —kàti ra chi'in ndra.

Tajan ndrakan tia'vi ndra chi'in oko uchi ma xu'un' plata. ¹⁶ Tajan nda ma ora ikan kīcha'a ma Juda nānduku ra naja kua jā'a ra, ta ku'va ra Jesuu nuu ndra.

Nuu kuxini Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Ma kivi nunuu, ora ìyo ma viko ña chàchi na paan ña töve k'vi yuchan iya tichi, tajan ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu chājayatin ndra ndra nuu ra, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi, ña kùxini yo ma kivi viko Pakua? —kàti ndra.

¹⁸ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Kuà'an ndo ma tichi ñuu ka'nu ikan, nuu ìyo ve'e iin ra'ii, ta te'en ka'an ndo chi'in ra, ña kà'an yu'u ra kùu Matru ndo: “Cha vāchi kuyatin ma orai, ta ma ve'un, ni kuxini ndi ma viko Pakua chi'in ma ndra jākua'a chi'in.” Takan kà'in, kati ndo ma chi'in ra.

¹⁹ Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, jā'a ndra ma takua kā'an ra chi'in ndra, ta jā'a ndra ma ña ni kuxini ndra ma viko Pakua. ²⁰ Ta ora kuaa ndio, tajan chūnandi ndio Jesuu mesa chi'in ndi uchi

uvi ma ndra chàkunuu chi'in ra. ²¹ Ta ora juuni yanga ka'in ndra kàchachi ndra, ta Jesuu, te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo, vati iin ndo ni xikoña'a yu'u —kàti Jesuu chi'in ndra.

²² Tajan nduva'a kuii nda'vi kūuni ndra, ta te'en kīcha'a ndio ta'ii'in ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—Racha'nu, ¿a yu'u kùu? —kàti ndra ma ta'ii'in ndra chi'in ra.

²³ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Iin ra chàchi chi'in ma tichi iin ko'oni, rakan kùu ma ra ni xikoña'a yu'u. ²⁴ Ma ra Se'e ñivi, kuà'an ra ma iti' ìyo yi ña ku'un ra, takua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo. Va jnda'vi ta'an ma ra ni xiko ña'a cha'a ra! Va'a ga, ña tu töve nī chakoo ni ra niku —kàti Jesuu.

²⁵ Tajan ma Juda, ra ni xikoña'a ra, te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Matru, ¿a yu'u kùu? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Maun cha kā'an yi! —kàti Jesuu.

²⁶ Ta ora juuni yanga ka'in ndra kàchachi ndra, tajan kī'in ndio Jesuu ma paan, ta chā'a ra ta'vindioo nuu Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda java ndio ra yi, ta te'en nāka'an ra ora chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na tiin ndo yi ta kàchi ndo yi, ti ña'á kùu ma kuñui —kàti Jesuu.

²⁷ Ta ikan jan, tiin ndio ra iin copa vinu, ta chā'a ra ta'vindioo nuu Ndioo cha'a' yi, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra ora chā'a ra' yi nuu ndra:

—Na ko'o ndisaa ndo ma ña ka'in tichi copa i'ya, ²⁸ vati ña'á kùu ma niñ, ña chani katì, ña kùuni yi ka'an yi, ña cha ìyo va'a ma tu'un chaa ña chā'a Ndioo nuu ndo, ta juuni kùu yi kuenda ña na jàka'nuni Ndioo kuati kua'a' ñivi. ²⁹ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña na tüva ni ko'i ma vinu uva i'ya, nda kati chāa ma kivi ña ni ko'i ma vinu chaa chi'in ndo, nuu chà'nda ma Tatái tiñu.

Nuu kàti Jesuu, ña Petu' ni ka'an ra ña töve nākoto ra ra

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³⁰ Takan kùu ta ora yā'a chīta ndra ma yaa Ndioo, ta kēe ndio ndra kuà'an ndra

iti' yuku nàni Olivu. ³¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndisaa ndo, ni kukanuu ndo nde'e ndo yu'u ma chanikuaa vitin. Vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi: “Ni ka'ni ma ra kùu chito'o ma mvechala, ta ndisaa ndri, ni kuita kuati”, kàti yi. ³² Va ma ora cha nātaku ndikoi, ji'nai ni ku'un iti' ñu'u' Galilea, kua maa ndo —kàti Jesuu.

³³ Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Vaji ndisaa ndra ni kukanuu ndra nde'e ñun, va yu'u, töve —kàti ma Petu'.

³⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'un, ña juuni ma chanikuaa i'ya, uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u antea ña nda'yu ma lo'o —kàti Jesuu.

³⁵ Ta ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Vaji ìyo yi ña kuvj chi'un, töve ni ka'in ña töve nakotoi ñun —kàti ma Petu'.

Ta juuni takan kà'an ndisaa ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu ndia.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ma Getsemaní

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Takon kùu tajan chāa ndio Jesuu, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ma nuu nàni Getsemaní, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na kunandi ndo kuantu ndo yu'u i'ya, juuni yanga kuàka'in chi'in Ndioo ikan —kàti ra chi'in ndra.

³⁷ Ta chāka ra ma Petu', chi'in ninduvi ma ndra se'e Zebedeu, ta kīchi ndio ña nduva'a kuui nda'vi kùuni ra, ta yā'a nakanini ra. ³⁸ Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a ga nda'vi kùuni ma animai cha'a' ña ni kuvj. Kindoo ndo i'ya, ta na kondito ndo chi'in.

³⁹ Tajan Jesuu kēe ra kuà'an ra ita'vi tiá iti' nuu, ta chūnandi chiti ra, ta jānani ra te'e nuu ra nuū'u', ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

—Yo'o ra kùu Tatái, tuva kùu ja'un yi, na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ni nde'i. Vati na ja'un chi'in takua kùuni maun ja'un ta töve takua chānini yu'u.

⁴⁰ Tajan kēe ndiko Jesuu nuu ka'iin ma ndra chàkunuu chi'in ra, ta nāta'an ra

ndra ña cha kixi ndra. Ta te'en nāka'an ra chi'in Petu':

—¿Ni kùu kuui kundito ndo chi'in, jitu iin ora? ⁴¹ Na kundito ndo, ta ka'an ndo chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati. Ndicha va'a ña ma anima ndo nduva'a ìyoni yi ja'a yi ma ña va'a takua kùuni Ndioo, va ma ña kùuni ma kuūu ndo töve kùndee yi ja'a yi takan —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴² Cha'a' uvi kēe ndiko Jesuu kuà'an ra, ta te'en nāka'an tuku ra chi'in Ndioo:

—Yo'o ra kùu Tatái, tu kùu ja'un tindeun yu'u, kuenda ña töve nde'i tundo'o, va na kuu yi takua kùuniun —kàti Jesuu.

⁴³ Tajan kēe ndiko ra chānde'e ra ma nuu ka'iin ndra, ta nāta'an ndiko ra ma ndra jākua'a chi'in ra, ña kixi ndra ña endee kùu naxi'i ma tinuu ndra jà'a ñuma'na. ⁴⁴ Ta ndākoo ra ndra, ta kēe ndiko ra kuàka'an ra chi'in Ndioo, ma cha'a' uni, chi'in juuni ma tu'un ña cha kà'an ra. ⁴⁵ Tajan kēe ndiko ra chānde'e ra nuu ka'iin ma ndra chàkunuu chi'in ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Vitin va, na kusu ndo, ta nindee ndo, ti cha chāa ma ora ña ni ku'va ra ma ra Se'e ñivi, nda'a' ma ndra jà'a kuati. ⁴⁶ Na ndeta ndo, ta ko'o, ti cha vāchi ma ra ni xikoña'a yu'u —kàti Jesuu chi'in ndra.

Nuu tiin na Jesuu

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Juuni ndaa ga Jesuu kà'an ra, ora chāa ndio ma Juda, ra juuni kùu iin ma ndra uchi uvi, ña chàkunuu chi'in Jesuu, chi'in kua'a' va'a, ndra nda'a machiti, chi'in yutun. Ìyo ndra vāchi kuenda ma ndra kuxini nuu sutu, ta ìyo ndra vāchi kuenda ma ndracha'nu ma ndian judíu. ⁴⁸ Juda, ra xikoña'a Jesuu, te'en chā'a ra iin seña, naja kua ni ja'a ra, ta koto ndra nda ra kùu ra:

—Ra ni tutui sitin kùu ra, ikan na tiin ndo ra —kàti Juda.

⁴⁹ Tajan chātu'va ndio ra nuu ndaa Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Na koo va'un, Matru! —kàti ra chi'in ra.

Ta tūtu ra sitin ra. ⁵⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Xaa, ¿nda tiñu vächium? —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan chājayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta tiin ndra ra.

⁵¹ Ta ma ora ikani, iin ma ndra ka'in chi'in Jesuu, tãva ra machiti ra, ta chã'nda ra iin chiyo so'o ma ra kùu musu ma sutu ra kuxini nuu sutu. ⁵² Tajan Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ra:

—Na ti'i va'un ma machitiun tichi vena yi, vati tandi'i ma ndian kãnita'an chi'in machiti, juuni chi'in machiti ni kuvi na ndia. ⁵³ ¿A töve chõtoun, ña tu ndakain nuu ma Tãtã, ña na tachi ra kua'a' mii ma jandaru, ña kùu tati jã'a tiñu nuu Ndioo, ña na tindee ndra yu'u, ta takan ni ja'a ra yi? ⁵⁴ Va tu jã'i takan, ¿naja kua jã'i, ta chinu tu'un kã'an nuu ma tutu Ndioo, naja kua iyo yi ña kuu yi, tuva takan? —kàti Jesuu.

⁵⁵ Tajan juuni ma ora ikan, te'en nãka'an tuku ra nuu ma ñivi:

—¿Ta naja vächium tiin ndo yu'u chi'in machiti, ta chi'in yutun, takua kùu iin ra su'u? Tandi'i kivi chũnandj jãna'i nuu ma ñivi tañu ndo ma tichi veñu'u ka'nu, ta töve nã tiin ndo yu'u. ⁵⁶ Va ndisaa ña'a te'en kùu yi, ikan na chinu tu'un tãa ma ndra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ma tutu Ndioo.

Tajan ma ora ndisaa ndio ma ndra jãkua'a chi'in Jesuu, numini chĩnu ndra kuà'an ndra, ta ndãkoo ma'iin ndra ra.

Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu
(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Takan kũu tajan ma ndra jandaru, ndra tiin ma Jesuu, ndãka ndra ra chãa ndra ve'e ma sutu cha'nu ña kuxini nuu sutu ña nãni Caifãs. Ta ikan cha ka'iin ti'vi ma ndra kùu matru ña jãkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ma ndra cha'nu. ⁵⁸ Va ma Petu', tãndikun ra kuà'an ra chata Jesuu, chikani chikani, nda kati chãa ndra nuke'e ve'e ma sutu ña kuxini, ta ki'vi ra chũnandi ra ikan chi'in ma ndra jandaru, nde'o niyi ni ja'a ndra chi'in Jesuu.

⁵⁹ Tajan ma ndra sutu ña kùxini nuu sutu, chi'in ma ndra cha'nu, ta chi'in tandi'i ma ndra kumitiñu, nãnduku ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu, vaji yöve ña ndicha kùu yi. Ta chi'in yakan kùu

ka'ni ndra ra. ⁶⁰ Va nã kuu yi, vaji kua'a' ñivi kùti'vi, ta tisokuati na Jesuu chi'in ma tu'un vata. Ta nunuuni chãkoyo uvi ta'an ma ndian tisokuati Jesuu chi'in tu'un vata. ⁶¹ Ta ndiakan te'en nãka'an na:

—Ra'ya, te'en kã'an ra: “Yu'u kùu ja'i janduvai ma veñu'u ka'nu Ndioo, ta tichi uni kivi kùu kani'i ndikoi yi.” Takan kã'an ra —kàti ndra.

⁶² Tajan ma sutu ña kùxini nuu sutu, ndẽta ra, ta te'en nãka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja töve kã'un nã'iin nakuyi? ¿Niyi kùuni na ka'an na chataun chi'in ma tu'un i'ya? —kàti ra.

⁶³ Va Jesuu tãxiin kãndoo ra. Tajan te'en nãka'an tuku ma sutu ña kuxini nuu sutu chi'in Jesuu:

—Chi'in sivi ma Ndioo ndito, kã'in chi'un, ña na ka'un ma ña ndaa. Na ka'un, tuva ndicha ña kũun ma Cristu, ra Se'e Ndioo —kàti ra.

⁶⁴ Ta Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ra:

—Ma takua kã'un, takan kùu yi. Ta juuni kã'in chi'in ndo, ña ni nde'e ndo ma ra Se'e ñivi, ña nãndi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu, ra iyo ndatu, ta ni kichinuu ra tichi vikó ma iti' andivi —kàti Jesuu.

⁶⁵ Tajan jãnakaa ndio ma sutu kuxini juuni ma ja'ma ra, ña chi'in yakan, chã'a ra ma seña, ña ya'a kayuni ra, ta te'en nãka'an ra:

—Ma tu'un ña kã'an ra'ya, iin kuati ya'a ga ka'nu kùu yi kuenda Ndioo. ¿A iyo ga yi ña nãnduku yo tia ga testigu ña kùta'an chi'in yo?, kùuni ndo. Nda maa ndo chĩni ndo ma tu'un kini ña kã'an ra. ⁶⁶ ¿Naja kua nde'e ndo yi? —kàti ma sutu kuxini.

Ta ndrakan te'en nãka'an ndra:

—Iyo kuati ra, ta iyo yi ña kuvi ra —kàti ndra chi'in ra.

⁶⁷ Tajan tãvisii ndra nuu ra, ta kãni ndra ra. Ta iyo inga ndra kãni nuu ra ndia, ⁶⁸ ta te'en nãka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o, ra kã'an ña kùu Cristu, jãna ka'un, nde'o nda yo kãni ñun! —kàti ndra chi'in ra.

Petu' kãti ra ña töve nãkoto ra Jesuu
(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Takan kũu ta ora juuni nãndi ga Petu' ma nuke'e, tajan chãjayatin iin ña kùu

musu ma sutu nuu nàndi ma Petu', ta te'en nāka'an ña nuu ra:

—Juuni yo'o kùu ma ra chàkunuu chi'in Jesuu, ra kīchi ñu'u' Galilea —kàtian chi'in ra.

⁷⁰ Va ma Petu' te'en nāka'an ra:

—Töve chittoi nda ra kùu ma ra kà'un —kàti ra chi'an.

⁷¹ Ta ma Petu', ti cha kuà'an ra ma iti yuve'e, ña chani kee ra niku, ora ndē'e tukuan ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ma ndra ka'in ikan:

—Juuni ra chàkunuu chi'in Jesuu, ra kīchi ñuu Nazaret kùu ra'ya —kàtian chi'in ndra.

⁷² Ta ma Petu' te'en kà'an tuku ra:

—Töve nàkotoi ma ra kà'un chiña —kàti ra chi'in ña.

⁷³ Ta nunuuni, tajan ma ndra ka'in ikan, chàjayatin ndra nuu ma Petu', ta te'en nāka'an ndra chi'in ra ndia:

—Ndicha va'a ña yo'o kùu iin ma ra chàkunuu chi'in Jesuu, vati chà'a ndi kuenda ña indukuni kà'un takua kà'an ma inga ndra ndia —kàti ndra chi'in ra.

⁷⁴ Tajan Petu' te'en chā'a ndiko ra tu'un, ña töve nàkoto ra ra:

—Yu'u chà'i tu'un nuu ndo ndava nda nuu Ndioo, ña ndicha kuii, ña töve nàkotoi ma ra kà'an ndo —kàti ra chi'in ndra.

Ta ma ora ikani nānda'yu iin lo'o.
⁷⁵ Tajan Petu' te'en chāku'uni ndio ra takua kā'an Jesuu chi'in ra: “Antea ña nda'yu ma lo'o, yo'o uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u.” Tajan kēe ndio ra ma ikan, ta kuà'an ndio ra ña chāku nduva'a kuii ra, ña nda'vi kùuni ra.

27

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Ta ora kùndichin ma inga kivi, tandi'i ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kuxini nuu ma ndian judiu, jāndo'iin tu'un ndra, ña naja kua jà'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu. ² Tajan chū'ni ndra nda'a' ra, ta kuà'an ra chi'in ndra nuu ma Ponciu Pilatu, ra kùu kuvienu ma ñuu Roma.

Nuu chī'í Juda

³ Takan kùu ta ora ndē'e ma Juda, ra xīkoña'a Jesuu, ña ni ka'ni ndio ndra ra,

tajan jāchikoni'i ndiko ra, ndi oko uchi ma xu'un' plata nuu ma ndra sutu ña kuxini nuu sutu, chi'in nuu ma ndracha'nu ña kuxini nuu ma ndian judiu, ti tükuii va'a kùuni ra, ⁴ ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Cha chittoi, ña yu'u jā'i iin kuati ka'nu, cha'a' ña chā'i ña na kuvi iin ra töve kuati ma nuu ndo —kàti ra chi'in ndra.

Va ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—jYüva kuati ndyu'u kùu yi, ti kuati maun kùu yi! —kàti ndra chi'in ra.

⁵ Tajan ma Juda chōso ndio ra ma xu'un' nuu ndra ma tichi veñu'u ka'nu, ta chāka'ni maa ra ra chi'in yo'o.

⁶ Ta ikan jan ma ndra kùxini nuu sutu, jāti'vi ndra ma xu'un' ta te'en nāka'an ndra:

—Na kùu taan yo ma xu'un' i'ya tichi ma chatun nuu tì'i na ma xu'un' sòkó na, vati ma ya'vi kuenda ña na kuvi iin ñivi kùu yi —kàti ndra.

⁷ Ta ikan jan jāndo'iin tu'un ndio ndra, nayi iyo yi ña ja'a ndra chi'in ma xu'un' ikan. Tajan jāta ndio ndra iin ñu'u', ña nàni, nuu kēe ñukisi, ña jàva'a na kisi, ma chi'in yi. Ma ñu'u' ikan kùu yi, kuenda ña na koo ma nuu kuchi ndian vāchi inga ñuu. ⁸ Ta cha'a yakan kùu yi, ña nda vitin, ma ñu'u' ikan kīndoo sivi yi ña nàni yi: “Ñu'u' jāta chi'in xu'un' ndií.” ⁹ Ta takan kùu yi ña chīnu ma tu'un taa Jeremía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, vati rakan te'en taa ra nuu ma tutu Ndioo: “Ndāki'in ndra, ndi oko uchi ma xu'un' plata, ña chikan ma ndian ñuu Israel, kuenda ña na kuvi ra. ¹⁰ Ta chi'in yi, kājata ndra ma ñu'u', ña nàni nuu kēe ñukisi ña kùva'a kisi takua kā'an ma Racha'nu nui ña iyo yi ña ja'i”, kàti ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Takan kùu tajan ndāka ndio ndra Jesuu chāa ndra nuu ma Pilatu, ra kùu kuvienu, ta rakan te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—¿A ndicha ña yo'o kùu Rey nuu ma ndian judiu? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ma takua kà'un, takan kùu yi —kàti Jesuu.

¹² Ta ora tìsokuati ma sutu ña kùxini nuu sutu ma Jesuu, ta chi'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ndian judíu, Jesuu endee töve nī ka'an ra. ¹³ Takan Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A töve chīniun, ña ya'a tìsokuati ma ñivi ñun? —kàti ra chi'in Jesuu.

¹⁴ Va Jesuu endee töve nī ka'an ra. Ta takan kùu yi, ña Pilatu töve chīto ra nayi jà'a ra chi'in ra, ta ndava kuà'an tati ra.

Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni ndra Jesuu (Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Va'ani vitin, ma nani kuiya ora chiyu ma viko Pakua, ma kuvienu tàva ndra yo indii vekaa ma nda ra ni kuuni ma ñivi chikan na nuu ndra, ikan na kindoo nuna ra. Takua takani jà'a ndra ma kivi viko ikan. ¹⁶ Ma kuiya ikan indii iin ra ya'a nàkoto ñivi, ña nàni Barrabás ma tichi vekaa. ¹⁷ Tajan ora cha ka'lin ti'vi ma ñivi, ta Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu na:

—¿Nda yo kùuni ndo ña jañai, a Barrabás, a Jesuu, ra juuni kà'an ndo ña nàni Cristu ndia? —kàti ra.

¹⁸ Takan kàti Pilatu, vati chā'a ra kuenda, ña chāndaka ndra ra nuu ra cha'a' ña tixin ndra nde'e ndra ra.

¹⁹ Ta ora juuni yanga nàndi ga Pilatu ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en tachi ma ñasi'i ra ña na kukatitu'un iin ra ma nuu ra: “Koto kī'viun chi'in ma ra va'a ikan, vati nduva'a kuii nducha chāni jā'a ra.” Takan na katitu'un ra ma nuu ra, kàtian.

²⁰ Va ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kuxini nuu ma ndian judíu, kùndee ndra jā'a ndra, ña na ndakan ma ñivi nuu Pilatu, ña na tava ra Barrabás, ta Jesuu, na kuvi ra. ²¹ Tajan ma Pilatu ra kùu kuvienu, chīkatu'un tuku ra nuu na:

—I'ya ka'lin uvi ta'an ndra: ¿nda ra kùuni ndo ña jañai? —kàti ra.

Ta ma ñivi te'en nāka'an na:

—Na jañaun ma Barrabás —kàti na.

²² Ta Pilatu te'en chīkatu'un ndiko ra nuu na:

—Ta, ¿niyi iyo yi ña ja'i chi'in Jesuu, ra kà'an ndo ña kùu Cristu?, tuva takan —kàti ra.

Ta ndisaa na, te'en nāka'an na:

—¿Na takaun ra nuu kruu! —kàti na.

²³ Tajan te'en nāka'an tuku Pilatu nuu ma ñivi:

—Ta, ¿nda kuati kùu ma ña jā'a ra? —kàti ra.

Va ma ñivi te'en kīcha'a ndiko na ndà'yu na nuu Pilatu:

—¿Na takaun ra nuu kruu! —kàti na.

²⁴ Ta ora ndē'e Pilatu, ña endee kà'an na takan, ta nanivaa kùu na, tajan tachi ndio ra iin yo chāki'in takuii, ta nākata ra nda'a' ra nuu ndē'e ndisaa ñivi, ta te'en nāka'an ra:

—Yöve kuati yu'u kùu yi, cha'a' ña iyo yi ña kuvi ra, vati kuenda maa ndo kùu yi —kàti Pilatu.

²⁵ Ta tandi'i ma ñivi, te'en nāka'an na chi'in ra:

—¿Kuati maa ndi, chi'in se'e ndi, kùu yi ña ni kuvi ra! —kàti na.

²⁶ Tajan Pilatu tàva ndio ra Barrabás, ta tachi ra ña na kani ndra Jesuu, ta ikan jan chā'a ndio ra ra nuu ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu.

²⁷ Takan kùu ta ora yā'a ndio, tajan ma ndra jandaru ma kuvienu, ndàka ndra Jesuu chāa ndra ma vetiñu. Ta ikan tandi'i ma ndra kùu jandaru, kūti'vi ta'an ndra nuu ndaa Jesuu, ta chikonuu ndio ndra ra. ²⁸ Tajan tàva ndio ndra ma ja'ma ra, ta jāku'un ndra iin ja'ma kua'á ra.

²⁹ Ta ikan jan jündii ndio ndra iin korona ña kùva'a chi'in maaaa iñu ma xini ra, ta chā'a ndra iin yutun kuiin, ña na kunda'a ra ma chiyo kua'a ra. Tajan chūnandi chiti ndio ndra nuu ra, ta te'en kà'an ndra chi'in ra, ña chàtu'un ndra ra:

—¿Na koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi judíu! —kàti ma ndra jandaru.

³⁰ Ta juuni tīvisii na ra, ta juuni chi'in ma yutun nda'a ra kani ndra ma xini ra.

³¹ Takan kùu ta ora yā'a ña chàtu'un ndra ra, tajan kīndaa ndiko ndra ma ja'ma kua'á ña jāku'un ndra ra, ta jāku'un ndiko ndra ma ja'ma maa ra ra, ta kuà'an ndio ra chi'in ndra ma nuu ni takaa ndra ra nuu kruu.

Nuu chūtakaa Jesuu nuu kruu (Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Ta ora kuà'an ndra, tajan ma tichi iti' ikan, chikuta'an ndra iin ra ñuu Cirene, ña nàni Simón. Ra'ya kùu ra, ña jà'a ndra ña na kuiso ra ma kruu ndiso Jesuu.

³³ Ta ora chāa ndra iin ñuu nàni Gólgota, ña kùuni yi kà'an yi, nuu kàndoyo kua'a' iki xini ndian chí'í. ³⁴ Ikan chā'a ndra vinu ña jakanuu ndra chi'in iin ña iya ña na ko'o ra ra'. Va ora tiyaa ma Jesuu ra ra', ta ndē'e ra naja kua chí'i ra', töva ni kuuni ra ko'o ra ra'.

³⁵ Takan kùu ta ora cha tàkaa ndio ndra ra nuu kruu, tajan kīcha'a ndio ma jandaru chāsiki ndra ja'ma Jesuu juuni chí'in maa ndra, nde'o nda yo chí'in kindoo yi. Ta takan kùu yi, ña chínu ma tu'un kā'an ma ra kā'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, ti rakan te'en kā'an ra: “Ni kusiki ndra chí'in yuu, ta takan ni nata'vi ndra ma ja'mai juuni chí'in maa ndra”, kàti ra. ³⁶ Ta ora yā'a, tajan chūnandi ndra jàkuenda ndra ma nuu tàkaa ra. ³⁷ Ta ma iti' xini ra, tātuu ndra ma letra, ña kà'an nda cha'a' kùu yi ña tàkaa ra ma ikan. Ta ma tu'un ikan, te'en kà'an yi: “Ra'ya kùu Jesuu, ra kùu Rey nuu ma ndian judíu”, kàti yi.

³⁸ Ta juuni tàkaa ndra uvi ta'an ma ndra su'u xiin ra, iin ra chiyo kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra. ³⁹ Ta ma ndian yā'a ma nuu tàkaa Jesuu, chātu'un na ra, ta kàva na xini na, ⁴⁰ ta te'en kà'an na:

—Yo'o, ra kàtiun ña ni janduva ma veñu'u ka'nu, ta tichi uni kivi, ni kutaa ndikoun yi niku, na jakakun ñun, juuni chí'in maun, ta nuun ma nuu takaun nuu kruu, tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun —kàti na chí'in ra.

⁴¹ Ta juuni takan chātu'un ma ndra kuxini nuu sutu ra, chí'in ma ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta ndra fariseu, chí'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ma ndian judíu ra ndia. Ta ndrakan te'en kā'an ndra chata ra:

⁴² —Jàkakú ra inga na, va juuni maa ra, na kùu jakakú ra ra. Tu ndicha ña Rey ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi Israel kùu ra, na nuu ra ma nuu takaa ra nuu kruu, ta takan chinunio ma tu'un ra. ⁴³ Vati tu iyo tundeeni Ndioo chí'in ra, ña jakakú ma Ndioo ra, na jakakú ra ra vitin, tuva ndicha ña Ndioo kùuni ra nde'e ra ra. Ti

juuni maa ra kā'an ra nuu yo, ña ra Se'e Ndioo kùu ra —kàti ndra.

⁴⁴ Ta nda ma ndra su'u, ña tàkaa nuu kruu chí'in ra, ndita'an ndra chātu'un ndra ra ndia.

Nuu chí'í Jesuu

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Tajan ora kēta ma kachuvi ndaa, ta nda ma kaa uni chani'ini, ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi, endee ndōnaa yi. ⁴⁶ Tajan juuni ma ora ikan, te'en kànachaa ni'i Jesuu:

—Elí, Elí ¿lama sabactani? —ma tu'un ikan, te'en kùuni yi ka'an yi: Tatá Ndioo, Tatá Ndioo, ¿ta naja ndākoo ma'iiun yu'u? —kàti ra.

⁴⁷ Tajan iyo ma ndra ka'iin ikan, ña ora chíni ndra ma ña kā'an ra, ta te'en nāka'an ndra:

—Ma ra'ii i'ya kànachaa ra ma Elía, ra kā'an chí'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra.

⁴⁸ Tajan juuni ma ora ikani, chāki'in iin ma ndra ka'iin ma ikan, iin ña xa'ma, ta cha jākuti ra ma vinu iya yi, ta chū'ni ndio ra yi xini iin yutun kani, ta jānani ra yi yu'u Jesuu, ña na ti'vi ra yi, ta ko'o ra ra'.

⁴⁹ Va ma inga ndra te'en nāka'an ndra:

—Ndakoo yo'o ra, nde'o a vāchi ma Elía, ta jākakú ra ra —kàti ndra.

⁵⁰ Tajan ni'i va'a nānda'yu ndiko ma Jesuu, ta chí'í ndio ra. ⁵¹ Ta ma ora ikani, ma ja'ma ña tàkaa tichi veñu'u ka'nu, ndāta javandaa yi, nda siki, ta nda ninuu. Ta tāan ndio ma nuñu'u', ña ndava ndāta java ndaa ma yuu na'nu jā'a yi. ⁵² Ta nda ma nuu ñaña ma ndian ndií, ndāta yi, ta kua'a' ma ndian chí'í, ña chíununi tu'un Ndioo, nātaku na ma ora ikan. ⁵³ Va ma ñivi i'ya, kēe na ma nuu ñaña na, ma ora yā'a ña nātaku Jesuu, ta ikan jan kī'vi ndio na ma ñuu íi Jerusalén, ma nuu nduva'a kua'a' ñivi ndē'e na na.

⁵⁴ Takan kùu tajan ora ndē'e ma ra kùu capitán, chí'in ma ndra ka'iin jàkuenda nuu tàkaa Jesuu, ña nduva'a ni'i tāan, ta inga tuku ma ña kùu, ta nduva'a yū'vi ndra, ta te'en nāka'an ndra:

—¡Ndicha kuii, ña ra Se'e Ndioo kùu ra'ya niku! —kàti ndra.

⁵⁵ Ta iyo kua'a' ñivi ña'a, ña tāndikun chata Jesuu, ña kīchi nda ma ñu'u' Galilea

kuenda ña tindee vi ra, ka'in chikani vi kànde'e vi, naja kua tã'an ra. ⁵⁶ Ta tañu ma ñivi ña'a ikan, ndaa ma Ndiya Magdalena, chi'in Ndiya ma'á Jandiau, ta Kusé, ta chi'in ma'á ma ndra se'e Zebedeu ndia.

Nuu kùchi Jesuu

(*Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42*)

⁵⁷ Takan kùu, ta ora chani kuna'a, tajan chāa iin ra kuika, ra ñuu Arimatea, ña nàni Kusé. Ta rakan ti, juuni iin ra chākunuu chi'in Jesuu kùu ra niku. ⁵⁸ Tajan rakan chānde'e ra Pilatu, ta chikan ra kuñu Jesuu nuu ra. Ta Pilatu kà'an ra ña na ku'va ndra yi nuu ra. ⁵⁹ Ta ora nī'i ndio Kusé ma kuñu ra, ta kāva ra iin ja'ma ndōo yi. ⁶⁰ Tajan kùchi ndio ra yi ma tichi iin yavi chaa, ña ja tachi ra ña na jandova'a ndra ma tichi yuu, ta kùu yi nuu ñaña Jesuu. Ta ora yā'a chāsi ndio ra yu'u ma nuu k'vi yo ma nuu ñaña, chi'in iin yuu ka'nu, tajan kēe ndio ra kuà'an ra. ⁶¹ Ta ma Ndiya Magdalena, chi'in ma inga tuku Ndiya, kīndoo vi nàndi vi jàkuenda vi, yatini ma nuu kùchi Jesuu.

Ma ndra jandaru, kùmi ndra nuu kùchi Jesuu

⁶² Takan kùu ta ora tuvi inga kivi, ña kùu yi ma kivi nindeo, ma ndra sutu, ña kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra fariseu, chā'an ndra chānde'e ndra ma Pilatu, ⁶³ ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o racha'nu, chāku'uni ndi, ña ora juuni ndito ga ma ra nduva'a vata ikan, rakan kā'an ra, ña ora cha yā'a uni kivi, ta ni nataku ndiko ra. ⁶⁴ Yakan va na tachiun ma ndra jandarun, ña na kujakuenda ndra ma nuu ñaña nuu kùchi ra, nda ma kivi uni, koto ja'a ma ndra chākunuu chi'in ra, kūtavani'i xe'e ndra ma kuñu ra ora chanikuaa, ta ndrakan, te'en ni ka'an ndio ndra nuu ma ñivi: “Cha nātaku ndiko ra tañu na ndian ndii”, ni ka'an ndra. Ta tu takan kùu yi, tajan kùuni ndio yi ka'an yi, ña ma tu'un vata nuu ndi'inia i'ya, ka'nuga yi kua ma tu'un vata nunuu, tuva takan —kāti ndra chi'in ndra.

⁶⁵ Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—I'ya iyo ma ndra jandaru ña ni kujakuenda chi'in ndo ma ndakan. Na ku'un ndra chi'in ndo, ta na jakuenda va'a ndra ma nuu kùchi Jesuu jà'a ndo.

⁶⁶ Tajan kēe ndio ndra kuàkumi va'a ndra ma ikan. Ta kani ndra iin tuni chata ma yuu ka'nu ña ndasi ma ikan. Tajan ndākoo ndio ndra ma jandaru, ña na kumi va'a ndra ma ikan.

28

Nuu nātaku ndiko Jesuu

(*Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10*)

¹ Takan kùu ta ora yā'a ndio ma kivi sabadu, ma kivi nindeo, ta kùndichin ndio ma kivi nunuu, nuu kicha'a ma jamana. Ma Ndiya Magdalena, chi'in ma inga Ndiya, kēe vi kua nde'e vi ma nuu ñaña nuu kùchi Jesuu. ² Ta nunuuni, ta kicha'a nduva'a ni'i tãan ma nuñu'u'. Takan jā'a yi, vati nūu iin ma ra tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma iti' andivi. Ta ora cha iyo ndio ra ma nuu kùchi Jesuu, tajan tachiyo ra ma yuu ña ndasi yu'u yi, ta chūnandi ra chata yi. ³ Ma ra kùu tati ikan, nduva'a tacha ra takua iin tacha andivi, ta ma ja'ma ra nduva'a vii kuichin yi, takua kùu ma nieve. ⁴ Ta ora ndē'e ma ndra jandaru yi, ta yū'vi ndra, ta ndāyu ndra, ña ndava kūnaa ndra jà'a yi. ⁵ Tajan ma tati ikan, te'en nāka'an yi chi'in ma ñivi ña'a:

—Na yū'vi ndo, ti cha chitoi, ña Jesuu, ra chī'í nuu kruu kùu ma ra nànduku ndo. ⁶ Na töva ra ma i'ya, vati cha nātaku ra ma takua kā'an ra chi'in ndo niku. Na kichi nde'e ndo ma nuu chūndii ra niku. ⁷ Na numini ku'un ndo, kukatitu'un ndo nuu ma ndra chākunuu chi'in ra, ña ma Jesuu, ra chī'í, cha nātaku ndiko ra, ta ji'na ga ra ni ku'un ma ñu'u' Galilea kua maa ndra, ta ndakan ni nde'e ra ndra inga cha'a'. Tu'un i'ya kùu ma ña iyo yi ña katitu'in nuu ndo. —Takan kāti ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in vi.

⁸ Tajan numini kēe ndio vi ma nuu kùchi Jesuu, ña ni töva chitō vi, a cha'a' ña ndasii vi kùu yi, a cha'a' ña chisii vi kùu yi. Ta endee chinu ndio vi kuàkatitu'un vi nuu ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu. ⁹ Ta ma nuu kàcha'an vi kēta ma Jesuu nuu vi, ta kãña'a ra chi'in vi.

Tajan vikan, chājayatin vi vi nuu ra, ta chūnumindaa vi cha'a ra, ta jāka'nu vi ra.

¹⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in vi:

—Na yū'vi ndo. Na kukatitu'un ndo nuu ma ndra jākua'a chi'in, ña iyo yi ña ku'un ndra ma ñu'u' Galilea, vati ndakan ni nde'e ndra yu'u —kāti Jesuu chi'in vi.

Ma ndra jandaru ña jàkuenda, nàtu'un ndra ma ña tā'an ndra

¹¹ Ta ora juuni yanga kàcha'an vi ma tichi iti', ta ikan chīkuta'an vi uvi uni ma ndra jandaru, ña kūmi ma ikan, ña chā'an ndra ma ñu'u' Galilea, chākatitu'un ndra ndisaa ma ña tā'an ndra nuu ma ndra sutu ña kuxini nuu sutu. ¹² Tajan ma ndra sutu kuxini i'ya, chānatu'un ta'an ndra chi'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ndian judíu,

ikan na jando'iin ndra tu'un chi'in ta'an ndra. Ta ikan chā'a ndra kua'a' xu'un' nuu ma ndra jandaru. ¹³ Ta ma ndracha'nu te'en nāka'an ndra chi'in ma jandaru:

—Tu iyo ndian chīkatu'un nuu ndo cha'a' ma ña kūu, na katitu'un ndo nuu na, ña ma ora chanikuaa ña kàndoyo ndo kixi ndo, chā'an ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, ta sū'u ndra ma kuñu ra, kati ndo.

¹⁴ Ta tu ma kalecha'nu koto ra yi, na nākanini ndo ti ni jandomani maa ndi ra, ikan töve nakuyi ta'an ndo jà'a ra —kati ndra.

¹⁵ Tajan tiin ndio ma ndra jandaru ma xu'un', ta jā'a ndra ma takua kā'an ndra chi'in ndra. Ta ma tu'un i'ya juuni kà'an ga ma ndian judíu yi nda vitin.

Nuu chà'a Jesuu tiñu jà'a ma ndra chàkunuu chi'in ra

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Ta takan kūu yi, ña ndi uchi iin ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu, chā'an ndra ma ñu'u' Galilea, ta chāa ndra ma yuku nuu kāti Jesuu nuu ndra. ¹⁷ Ta ora ndē'e ndra Jesuu, ta jāka'nu ndra ra, vaji iyo ma ndra tüvi nī ja'a yi cha'a' ña tüvi chìnuni ndra. ¹⁸ Tajan chājayatin ndio ma Jesuu ra nuu ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ma Ra chā'a tiñu nui, ña na ka'ndai tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u' i'ya, ta ma andivi, kùu ma Ndioo ka'nu. ¹⁹ Ta na

ku'un ndo kukatitu'un ndo nuu ma ñivi iyo ninii ka'nu ma nuñu'u', ta na jandaku ndo na, ña na kuu na ndian jākua'a chi'in. Ta na jakunduta ndo na, chi'in sivi ma ra kùu Tatá yo, ta ma ra kùu Se'e, ta chi'in sivi ma Tati Í Ndioo. ²⁰ Ta na jana'a ndo nuu na, naja kua iyo yi ña jachi'in na ndisaa ma ña kātitu'in nuu ndo. Ta kùuni ña na koto ndo, ña ni koi chi'in ndo nani kivi, nda kati chàa ma ora nàa ma ñuñivi. Ta takan na kùu yi. Amén. —Takan kāti Jesuu.

Tu'un Ndioo tãa racha'nu Marku

Chàkunuu Xuva Tita jàkunduta ra ñivi tichi ku'u

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ I'ya kicha'a tu'un va'a cha'a' Jesu cristu, ra Se'e Ndioo.

² Ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu, ta rakan nàni ra Isaia. Ta tãa ra iin tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ra ni kichi iti' nuu. Ta te'en kà'an yi: “Ni tachì iin ra jàkuu tiñu nui iti' nuun, na jandova'a ra ma itiun.” Takan kãti Ndioo chi'in ra Se'e ra.

³ Yakan va Xuva ra jàkunduta kùu ra ña tãchi Ndioo ra, na jakuu ra tiñu nuu Jesuu. Ta te'en kà'an Xuva ora nãnda'yu ra tichi ku'u:

“¡Na jandova'a ndo iti' ni kichi Racha'nu! ¡Ta juuni na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra ndia!”

⁴ Takan kùu ta kēta ndio ma Xuva ra jàkunduta nda tichi ku'u. Ta kàtitu'un ra nuu ma ñivi na ndikoni'i na chi'in Ndioo, ta na kunduta na, ikan na janaa Ndioo kuati na. ⁵ Takan kùu ta kēta kua'a' ma ñivi ñuu Jerusalén ta inga tuku ñivi iyo tichi ñu'u' Judea ña tãso'o na ña kã'an Xuva. Ta ora chīni na ña kã'an ra te'en, ta kīcha'a na nà'ma na kuati na. Tajan ma Xuva jàkunduta ndio ra na ma yuta Jordán tichi ku'u ikan.

⁶ Takan kùu ta ma ja'ma chàku'un Xuva, kùva'a yi chi'in ixì kameyu. Ta chi'in pañu ñii chù'ni ra yi toko ra, ta chàchi ra maaa tikaa kua'á chi'in nduxi ku'u. ⁷ Takan kùu ta te'en jàkoto ndio ra ma ñivi, ña kã'an Ndioo chi'in ra:

—Tiá iti' chatai, ni kichi iin ra ka'nu ga ta ndatu ra tiaga kua yu'u. Ta yu'u, ti ra nda'vini kù, ña ni ñii ndikun ndichan ra ni yakan tüvi iyo yi ña ndachì. ⁸ Taku yu'u, jàkundutai ndyo'o chi'in takuini, va rakan ni jakunduta ra ndo chi'in Tati Í Ndioo. —Takan kãti Xuva chi'in na ikan.

Nuu kùnduta Jesuu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Takan kùu ta kēta iin kivi ña kēe Jesuu ñuu Nazaret, ña iyo iti' ñu'u' Galilea. Ta ikan chãa ra nuu ndaa Xuva. Ta jàkunduta ra Jesuu ma yuta Jordán.

¹⁰ Ora kēe Jesuu tichi takuui, ndē'e ra ña nuna ma andivi. Ta ikan kōyo Tati Í Ndioo chata ra, ña kãa yi takua kãa iin livi. ¹¹ Takan kùu ta chīni Jesuu ña nãka'an Ndioo nda andivi:

—Ndicha kuu, ña yo'o kùu se'i, ra kãchìn ña jàkuu tiñu nui, ti ya'a kùuni nde'i ñun. —Takan kãti Ndioo chi'in Jesuu.

Kì'in ma kui'na ku'va Jesuu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Ora chīnu kã'an Ndioo ña'a, ta ma Tati Í Ndioo chãndaka yi Jesuu iti' tichi ku'u. ¹³ Ikan chīyo ra uvi xiko kivi chi'in kua'a' kiti ku'u. Ta ikan kùu nuu kùuni ma kui'na kuxini ka'ndán' tiñu nuu Jesuu niku. Va tüvi nī ja'a Jesuu ma ña kã'án' chi'in ra, vati kuati kùuni ma kui'na ña na ja'a ra niku. Ta ora kuà'an ndio ma kui'na, tajan kīcha'a ndio ma kua'a' tati jàkuu tiñu nuu Ndioo tìndee yi Jesuu.

Jesuu kīcha'a kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ta ora yã'a ña tī'i ndra Xuva vekaa, ta Jesuu ti chàkunuu ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo iti' ñu'u' Galilea. ¹⁵ Ta te'en kã'an ra nuu ma ñivi ikan:

—Vitin va cha kūyatin ora ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu. ¡Yakan va na chikoni'i ndiko ndo iti' Ndioo! Ti vitin va cha kēta ora ni tava Ndioo tiñu nuu yo. ¡Yakan va na ndakoo ndo ma kuati jà'a ndo! ¡Ta na chinuni ndo ma tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! —kãti Jesuu.

Jesuu kãna ra kumi ta'an ndra kīin

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ Takan kùu ta Jesuu chàkunuu ra yu'u lakuna iyo ñu'u' Galilea. Ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Simón chi'in ra yani ra, André. Ta ndrakan ti ndra kīin kùu ndra. Ta ikan jãkanaa ndra ma yu'va tiaka' ka'nu nuu takuui. Takan jà'a ndra, ¹⁷ ta kēta Jesuu ña te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—¡Na'a ndo chatai! Vitin cha chito ndo naja kua kīin ndo tiaka', va vitin yu'u kùu ra ni jana'i nuu ndo naja kua nàni'i ndo

ñivi kuenda Ndioo. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁸ Ora chīni ndra ña kā'an ra takan, numini ndākoo ndra yu'va tiaka' ikan, ta tåndikun ndra kuà'an ndra chata ra.

¹⁹ Ta tiá iti' nuu ndē'e Jesuu inga ndra ka'iin tichi lancha. Ta ikan indii Jandiau chi'in ra yani ra Xuva ña jàndova'a ndra yu'va tiaka' chi'in tatá ndra Zebedeu, ta chi'in ndra musu ndra ndia. ²⁰ Ta ikan kāna Jesuu ndra. Tajan ndākoo ndio ndra tatá ndra chi'in musu ndra tichi lancha. Ta tåndikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu ndia.

In ra ndiso tati xaan
(Lc. 4:31-37)

²¹ Takan kūu ta iin kivi nìndee ñivi judíu kùu yì, ora chāa ndra ñuu Capernaum. Tajan Jesuu chi'in ñivi kī'vi ra tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo. ²² Ta ma ñivi ndava yu'vi maania na ña ndē'e na kua jàna'a va'a ra chi'in chinituni ra. Vati tiaga va'a jàna'a ra kua jàna'a ndra matru jākua'a tutu Ndioo. ²³ Va tichi veñu'u ikan ndaa Jesuu jàna'a ra ora chīni ra ña ndā'yu iin ra ndiso tati xaan indii tichi veñu'u ikan. Ta kīcha'a kà'an ma tati xaan te'en:

²⁴ —¿Ta naja kùuniun kanita'un chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra ñuu Nazaret? Ta ndyu'u, cha chito ndi ña vāchi jandi'un nuu ndi. Vati ndyu'u cha nākoto va'a ndi ti ma ra íí Se'e Ndioo kùun. —Takan kàti tati xaan chi'in Jesuu.

²⁵ Ta te'en kīcha'a kà'an xaan Jesuu chi'in tati xaan ikan:

—¡Taxiin kuu yu'u ndo, ta na kee ndo tichi kuñu ra'ya! —Takan kàti Jesuu.

²⁶ Takan kūu ta kīcha'a chī'i i'i ma ra ndiso tati xaan já'a yì. Ta jànivaania kùu na ora kēe na tichi kuñu ra. ²⁷ Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan yū'vi na ña kūu takan, ta te'en kīcha'a chīkatu'un ta'an na nuu na:

—¿Nda iti' kīchi ra ña jàna'a ra te'en chi'in chinituni ra ta ya'a ndatu ra, ña nda tati xaan jāchi'in ña kà'an ra? —Takan nātu'un ta'an ma ñivi ikan.

²⁸ Takan kūu ta numini chito ndisaa ñivi ñu'u' Galilea ña jà'a Jesuu.

Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón ra juuni jākunani ra Petu'

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Ta ora kēe Jesuu veñu'u ñivi judíu, numini kuà'an ra chi'in Jandiau chi'in Xuva, nda ve'e Simón chi'in André. ³⁰ Ta ora chāa Jesuu ve'e ndra ta kàti ma Simón nuu ra ña ku'vi ma ñaka'nu ra kàndian nuu chito jà'a ka'ni. ³¹ Ta numini chāa Jesuu nuu kàndian ta tiin ra nda'a' ña ta ndākoan chūnandian já'a ra. Ta ma ora ikani ndā'a ña. Ta kīcha'a ña jà'a ña ña kachi ndra.

Jànda'a Jesuu kua'a' ndian kù'vi
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Ora ni kuna'a ora chīso nikandii, ma ora ikan chāndaka na kua'a' ndian ku'vi chi'in ndian ndiso tati xaan nuu ndaa Jesuu. ³³ Takan kūu ta ndisaa ma ñivi kùti'vi na yuve'e nuu ndaa ra. ³⁴ Tajan jàndova'a Jesuu tanuu kue'e ndo'o na. Ta juuni tāva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia. Ta tūvi nī cha'a ra ka'an ma tati ikan ti cha nākoto na ra.

Chākunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu
(Lc. 4:42-44)

³⁵ Takan kūu ta ora tuvi inga kivi ora juuni takā'an kundichin, tajan ndēta ndio Jesuu, ta kēe ra kuà'an ra iin tichi ku'u nuu taxiin ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. ³⁶ Takan kūu ta chānuu kuà'an ra, tajan kuàanduku ndio Simón chi'in ndra mañeru ra ra. ³⁷ Ta ora nāta'an ndra ra ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in ra:

—¡Ndisaa ñivi kàchika na nànduku na ñun! —kàti ndra.

³⁸ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Va'a, va jì'na iyo yì ña kujana'i tu'un Ndioo nuu tandi'i ñivi iyo nda'a' ñuu i'ya. Vati tiñu ikan tāchi Tatái yu'u —kàti Jesuu.

³⁹ Takan kūu ña chākuu Jesuu ndi'i ñu'u' Galilea kàtitu'un ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu. Ta juuni jànda'a ra ma ñivi ndiso tati xaan ndia.

Jesuu jànda'a ra iin ra kù'vi jà'a kue'e tà'yu

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Iin kivi chāa iin ma ra ndo'o kue'e tà'yu nuu ndaa Jesuu. Ta ikan chūnandi

chiti ra nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—jJandova'a ma kue'e ndo'i tuva kùuniun! —kàti ra.

⁴¹ Tajan kùnda'vini Jesuu ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Kùuni janda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan jānani ra nda'a' ra ra. Ta ndā'a ra.

⁴² Yakan va ma ora ikani ndā'a ra. Ta nāa ma kue'e ikan ñii ra. ⁴³ Tajan nduva'a kuui chūndayu'u Jesuu ra. Takan kuu tajan tāchi ndio ra ra na ku'un ra, va ji'na te'en nāka'an ra chi'in ra:

⁴⁴ —jNuu nī'iin na, na kātitu'un naja kua jā'un ña ndā'un! Ji'na kuui nuu sutu iyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, jana'un ñun, ikan nakoto ra ti cha ndā'un. Ta ikan jan sokoun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti kua ikan kàti tutu Ndioo ña taa Moisés taji'na. Ti takan iyo yi ña ja'a yo, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

⁴⁵ Tajan kēe ndio ra kuà'an ra, va tüvi nī jachi'in ra ña kā'an Jesuu. Ti kātitu'un ra yi nuu tandi'i ñivi ña kua janda'a ra ra. Yakan va na kua koo Jesuu tichi ñuu, ti kīndoo ra tichi ku'u taxiin nuu tüvi ndoyo ñivi. Va vaji takan jā'a ra ninii nānduku na ra.

2

Jesuu jānda'a ra iin ra kūyutun (Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹⁻² Takan kuu ta ora cha yā'a yatin kivi, tajan chāa ndiko Jesuu ñuu Capernaum. Ta ora chito ma ñivi ña chāa ndiko ra tichi iin ve'e ndaa ma ñuu ikan, ta ikan kūti'vi kua'a' ñivi ma tichi ve'e nuu ndaa ra, ña ni yuve'e kūta'an ga na kuin na. Ta ikan kīcha'a ra jāna'a ra tu'un Ndioo nuu na. ³ Takan kuu ta chāa kumi ta'an ndra ndiso iin ra kūyutun chi'in ti'va. ⁴ Ta tava kuu ki'vi ndra yuve'e nuu ndaa Jesuu, jā'a ña ya'a kua'a' ñivi ka'iin tichi yi. Yakan va ndāa ndra chata ve'e, ta nūna ndra ita'vini kua kuu januu ndra ma ra ku'vi nuu ndaa Jesuu tichi ve'e. Yakan va ora cha nūna ndra yi, tajan jānuu ndra ma ra kūyutun tichi ti'va, nda nuu ndaa Jesuu. ⁵ Ta ora ndē'e Jesuu ña ya'a chīnuni ndra ña jā'a ra. Yakan va te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ra kūyutun:

—Yo'o se'yu vitin cha jānai kuatiun. —Takan kàti Jesuu chi'in ra kūyutun.

⁶ Takan kuu ta ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo ka'iin ikan, te'en nākanini ndra cha'a' ña kā'an Jesuu te'en: ⁷ “¿Ta naja jā'a ra'ya ña kà'an ra takan? Ma tu'un kā'an ra iin ña kini kuu yi kuenda Ndioo. ¿A tüvi chito ra, ti uvaa Ndioo kuu ra kuu janaa kuati ñivi? Ta tüvi kuu ja'a inga nda ndian nikuuni yi.” Takan chānini ndra. ⁸ Va Jesuu numini chito ra ña chānini ndra takan. Yakan va te'en chīkatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja vā'a' chānini ndo? ⁹ Tu ka'in chi'in ra ku'vi, cha jānai ma kuati ra, ta töve nde'e ndo tuva ndicha ña ni kuu ña kà'in. Va tu ka'in chi'in ra: “jNdeta, ta natuviun ti'vaun, ta ku'un ve'un!” Ta nde'e ndisaa ndo ti ndicha iyo ndatui. ¹⁰ Va vitin ni jana'i nuu ndo, ti kuu janai kuati ñivi ñuñivi i'ya. Yakan va ni koto ndo, ti yu'u kuu ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta iyo ndatui. —Takan kàti ra chi'in ma ndra jākua'a tutu Ndioo.

Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ra kūyutun:

¹¹ —Chi'in yo'o kà'in ña ndetaun ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un —kàti Jesuu chi'in ra kūyutun.

¹² Ora kā'an Jesuu te'en, ta ma ra ku'vi niku, numini ndēta ra, ta natuvi ra ti'va ra, ta kēe ra ma tichi ve'e, ta kuà'an ra. Yakan va ndē'e chi'in tinuu na, kēe ra kuà'an ra. Takan kuu ta ora ndē'e na ña jā'a Jesuu te'en, ta ndava kuà'an tati na. Ta kīcha'a na jāka'nu na Ndioo. Ta te'en kīcha'a na kà'an ndio na:

—jNī'iin cha'a' takā'an nde'e ndi iin ra ya'a iyo ndatu ña jā'a te'en!

Jesuu kàna ra ra nāni Leví (Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Ta ora yā'a ña kuu takan ta kēe ndiko Jesuu kuà'an ra yu'u lakuna. Ta ikan kūti'vi na nuu ndaa ra, ta ikan kīcha'a ra jāna'a ra tu'un Ndioo nuu na. ¹⁴ Takan kuu ta ora yā'a ra chi'in na, ta ndē'e ra Leví, ra kuu se'e Alfeu ña nāndi ra nāka'an ra xu'un' nuu ñivi kuenda ma ñu'u' ñuu ka'nu Roma. Tajan kīcha'a kà'an Jesuu chi'in ra:

—jNdakoo tiñu jā'un chiña ta kichiun chatai! —kàti ra.

Ta ikan Leví numini ndākoo ra ma tiñu jà'a ra ta tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu.

¹⁵ Takan kūu ta Jesuu chā'an ra chi'in ndra jākua'a chi'in ra, chākujama ndra ve'e Leví. Ta ikan juuni ka'iin inga ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ta inga ndra kini xini chàchi ndra chi'in Jesuu ndia. Takan kūu ña nduva'a kuii kua'a' ñivi ndikun chata Jesuu chi'in ndra tatun ra.

¹⁶ Ta ora ndē'e ndra jākua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu ña chàchi Jesuu chi'in ndisaa ma ñivi jà'a kuati ikan, ta te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ndra jākua'a chi'in Jesuu:

—¿Ta naja chàchi ma matru ndo chi'in ma ndian nàka'an xu'un' ta chi'in ndian jà'a kuati? —Takan kàti ndra nuu ndra.

¹⁷ Ta ikan Jesuu chīni ra ma ña kà'an ndra. Ta te'en nàka'an ndio ra nuu ndra:

—¿A tüvi ch̀to ndo ti ma ndian iyo va'a, tüvi ch̀niñu'u na ma ndra ch̀to tatan? Ndian ku'vini k̀u ndian ch̀niñu'u yi. Ta yu'u ti tüvi vach̀i kuenda ma ndian tüvi ch̀niñu'u yu'u takua k̀u ndian iyo va'a. Yu'u vach̀i, va kuenda ndian ch̀niñu'u yu'u takua k̀u ndian iyo kuati —kàti Jesuu.

Ch̀katu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndita yu'u ma ndra jākua'a chi'in ra
(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ Iin ora ndita yu'u ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jākunduta, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ndra fariseu. Ta ikan ndē'e inga ñivi ña ndita yu'u ndisaa ndrakan. Tajan kēe ndra kuàndakatu'un ndra nuu Jesuu. Ta te'en ch̀katu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndita yu'u ma ndra chàkuu chata Xuva chi'in ndra chàkuu chata ndra fariseu? ¿Ta ma ndra jākua'a chi'un, naja töve ndita yu'u ndra ndia? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.

¹⁹ Ta te'en nàka'an Jesuu nuu na:

—Chi'in ma tu'un i'ya ni jana'i nuu ndo naja töve ndita yu'u ndra vitin. ¿A k̀u ndita yu'u iin ra ni tanda'a chi'in ñivi ra ora juuni ndaa ra chi'in vi? ;Na kūu yi! Ti tu juuni ndaa ma ra tãnda'a, na kūu ja'a na kundaa na ña ndita yu'u na. Ti tandi'i na ch̀sii na ora ikan. ²⁰ Va ora cha kuà'an ra, tajan k̀u kundita yu'u na —kàti Jesuu.

Nuu jàna'a Jesuu ti kūu jandiki ta'an yo tu'un cha'nu chi'in tu'un chaa kà'an ra vitin

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²¹ Ta te'en nàka'an tuku Jesuu:

—Ñi'iin na kūu nataa na iin ja'ma cha'nu chi'in ita'vi ja'ma chaa, ti ma ja'ma chaa nàndii yi ta jànakaa yi ma ja'ma cha'nu. Yakan va kà'vi ga nàkaa yi jà'a ma ja'ma chaa. ²² Ta juuni kūu kuiin ma takuii vinu, ña jākuiya na tichi tia'a ñii cha'nu, tuva vinu chaa k̀u ra'. Ti ma vinu ikan, jàka'ndi ra' ma tia'a ñii cha'nu, ta ch̀ti ra', ta nàkaa ma ñii ikan ndia. Yakan va va'a ga ti'o ma takuii vinu chaa tichi iin tia'a ñii chaa —kàti Jesuu.

K̀ndaa ndra jākua'a chi'in Jesuu trigu iin kivi nindeo

(Mt. 12:18; Lc. 6:1-5)

²³ Iin kivi ña nindee ñivi judiú chàkunuu Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra nuu kàa kua'a' trigu. Takan kūu ta ikan kīcha'a ndra jàkuun nda'a' ndra ma trigu. ²⁴ Ta te'en kīcha'a ch̀katu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu, ti k̀uuni ndra tisokuati ndra Jesuu:

—¿Yo'o xaa! ¿Ta naja jà'a ma ndra jākua'a chi'un iin ña tüvi iyo yi ña jà'a yo ma kivi nindeo?

²⁵ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'a chãñu soko ra chi'in ndra meru ra? ²⁶ Ta ma tiempu ikan ti ma ra sutu nàni Abiatar kūu ma ra chà'nda tiñu veñu'u ikan. Tajan kī'vi ndio David tichi veñu'u ikan, ta ikan jan chàchi ndio ra ma paan íi kuenda Ndioo. Ta rakan juuni chā'a ra ma paan ikan nuu tandi'i ma ndra chàkuu chata ra. Ta ma paan ikan, ti na vā'a kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni k̀u yi. —Takan kàti Jesuu.

²⁷ Takan kūu ta te'en nàka'an tuku Jesuu:

—Racha'nu Ndioo ji'na jà'a ra ma ñivi. Tajan jà'a ra ma kivi nindeo. Yakan va kuenda Ndioo, tiaga ka'nu ma ñivi kua ma kivi nindeo. ²⁸ Ta nda yu'u ra se'e ñivi tachi Ndioo, juuni iyo ndatui ma kivi nindeo —kàti Jesuu chi'in ndra.

3

Iin ra kūyutun nda'a'
(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Iin ora kī'vi tuku Jesuu tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndaa iin ra kūyutun nda'a'. ² Ta ma ñivi ikan jà'a na kuenda tu jànda'a Jesuu ñivi ku'vi vaji ma kivi nindeo kùu yi. Takan ìyo yi ña kumi na Jesuu ta kùu ni'i na nda cha'a' tìso kuati na ra. ³ Ta te'en kà'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra kūyutun nda'a':

—jNdeta ta kundaun ma'ñu i'ya!

⁴ Tajan te'en chīkatu'un ndio ra nuu ma ndian ka'in ikan:

—¿Nayi kùu ja'a yo ma kivi nindeo, kùuni ndo? ¿A jà'a yo ña va'a, a ña vā'a'? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo na, a nde'enio ña kivi na? —kàti Jesuu.

Va ma ñivi ka'in tichi veñu'u ikan, tüvi nī ka'an na ña kà'an ra. ⁵ Takan kùu ta Jesuu iin ndē'e xaani ra nuu na ña ya'a nda'vi kùuni ra ti tüvi taso'o na ña kà'an ra. Ta tüvi kùnda'vini ma ndian chiniñu'u ra ndē'e na ra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun nda'a':

—jJanakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jānakee ndio ma ra ku'vi nda'a' ra. Ta ora ikani ndā'a yi. ⁶ Ta kēe ndio ma ndra fariseu tichi veñu'u ñivi judíu, ta kuà'an ndio ndra nuu ka'in ndra chàkuu chata racha'nu Herode, ña ni natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra ta kùu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu.

Kùti'vi kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu yu'u lakuna

⁷ Ta Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda yu'u lakuna chi'in kua'a' ñivi ñu'u' Galilea. ⁸ Ta ikan juuni kua'a' ñivi kēe ndio na kuànde'e na nuu ndaa Jesuu ora chito na ña jà'a ra ña va'a. Takan kùu ta chāa ma ndian ñu'u' Judea chi'in ndian ñuu Jerusalén, chi'in ndian ñuu Idumea, ndian ìyo iti' kàna nikandii yuta Jordán, ndian ñu'u' ñuu Tiro, chi'in ndian ñu'u' ñuu Sidón ndia. Ndicha ña chāa nduva'a kuii kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu.

⁹ Yakan va ndākoo Jesuu tiñu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na yati koo ndra chi'in iin lancha ta jàyatin ndra run yu'u lakuna, ikan na jachika ra ra nuu na.

¹⁰ Takan ìyo yi ña ja'a ndra koto chakoyo kua'a' na nuu ndaa ra. Ti tandi'i ndian ku'vi kùuni na ke'e na ra, ti chito na ti ya'a kua'a' ñivi ku'vi jànda'a ra.

¹¹ Ta ma tati xaan ora ndē'e na ra, ta chūnandi chiti na nuu ra, ta kīcha'a na kànachaa na te'en:

—jYo'o kùu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ma tati xaan ikan chi'in ra.

¹² Va xaan va'a kīcha'a kà'an Jesuu nuu na, ña na kà'an na takan chi'in ra nuu ka'in ñivi.

Jesuu kàchín ra ndi uchi uvi ndra tatun ra
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Takan kùu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndāa Jesuu iin yuku. Ta ikan kàna ra ma ndian va'a tiá kùuni ra. Ora kùti'vi ndra nuu ndaa ra ¹⁴ ta ikan kàchín ra uchi uvi ta'an ndra kuenda ña kakuu ndra chi'in ra ña kà'an ndra ma tu'un va'a Ndioo. Ti ndra'ya kùu ndra ni kuu tatun ra. ¹⁵ Ta chā'a Jesuu ndatu ndra kuenda ña tàva ndra tati xaan ndiso ñivi ku'vi. ¹⁶ Ta ma ndi uchi uvi ma ndra kàchín ra nàni ndra te'en: Simón, ra jākunani Jesuu, Petu'. ¹⁷ Ta uvi ndra se'e Zebedeu, iin ra nàni Jandiau chi'in ra yani ra, Xuva. Ndrakan jākunani Jesuu ndra Boanerges ña kùuni yi ka'an yi ndra xaan takua xaan nda'yu savi ora kùun ra. ¹⁸ Ta inga tuku ra nàni André chi'in Lipe chi'in Tolo chi'in Mate chi'in Tomás, ta Jandiau ra se'e Alfeu. Ta juuni kàchín Jesuu Tadeu chi'in Simón, ra kùuni kuati chi'in ñivi ñuu ka'nu Roma. ¹⁹ Ta ra nuu ndi'i nia, va kùu Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti' nuu.

Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

²⁰ Takan kùu ta kēta iin kivi, ña kī'vi tuku Jesuu iin ve'e. Ta ikan inga cha'a' juuni kùti'vi kua'a' ñivi. Ña nī kuu kachi ra ni chi'in ndra jàkua'a chi'in ra jà'a na. ²¹ Ta ora chito ma ñivi Jesuu ña jà'a ra ta chàki'in na ra ti xini ra tivi ña jà'a ra takan, kùuni na.

²² Takan kùu ta juuni ma ndra jàkua'a tutu Ndioo ndra kēe ñuu Jerusalén, chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta te'en kà'an ndra chi'in ma ñivi ikan:

—Juu, ma kui'na kùxini chā'a ndatu nuu ra'ya, ti chi'in ndatu yakán', tàva ra ma tati xaan ndiso ñivi. —Takan kà'an ndra chata Jesuu.

²³ Ta ikan numini kāna Jesuu ndra. Ta kīcha'a kà'an ra iin ku'va chi'in ndra.

—ǀNa kūu tava ma kui'na juuni maa yi!

²⁴ Tatu iin ñuu kànita'an chi'in juuni maa yi, na kùndee yi kua'a' tiempu. ²⁵ Tatu iyo iin yo kànita'an chi'in juuni ñivi na, na kùndee na kua'a' tiempu ndia. ²⁶ Yakan va tu ma kui'na kànita'an yi chi'in juuni maa yi, juuni kùndee na ndia. Ta ikan kùu nuu ndi'i nuu na.

²⁷ 'Yakan va ni'iin yo kūu ki'vi iin ve'e ra ya'a iyo ñandee ta kuika, ta sù'u yo ña iyo nuu ra. Na kūu ja'a yo yi tu tüvi ku'ni ji'na yo ra. Yakan va tu ku'ni ji'na yo ra, tajan kùu su'u yo ma ña iyo ra.

²⁸ 'Va yu'u kàti ndicha kuii nuu ndo ti ma Ndioo ya'a ka'nu ra. Ta jànaa ra kuati ma ñivi ta ndisaa ña kini kà'an na.

²⁹ Va ndian kàti'ini chata Tati Íí Ndioo ndiakan tüva janaa Ndioo kuati na. Yakan va endee koo kuati ikan chi'in na ndisaa tiempu.

³⁰ Ña'a kātitu'un Jesuu nuu ndra, ti tisokuati ndra ra ña jànda'a ra ndian ku'vi chi'in ndatu kui'na.

Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra nuu ndaa ra jàna'a ra

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Takan kūu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra chi'in ña ta'an ra ve'e nuu ndaa ra. Va kindoo vi nuke'eni. Ta ikan kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma nuu ka'lin kua'a' ñivi yuve'eni, na kuka'an ra chi'in Jesuu. ³² Ta ikan jan chāa ma ra kuàka'an chi'in Jesuu nuu ndaa ra chi'in kua'a' ñivi. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra ya-niun ta ñivi ta'un, ña nànduku vi ñun.

³³ Va te'en nāka'an ra ña chikatu'un ra nuu na:

—ǀYo kùu ma'i chi'in ma yanǀ ta ndian ta'in?, kùuni ndo.

³⁴ Ta ikan jan kīcha'a ndè'e ndicha ndio ra ma ndian ka'lin xiin ra. Ta te'en nāka'an tuku ra chi'in na:

—ǀNa kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo! ³⁵ Yakan va ma ndian jà'a ña kùuni

Ndioo, ndiakan kùu ma yanǀ chi'in ta'in chi'in ma ma'i —kàti Jesuu.

4

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Takan kūu ta kīcha'a jàna'a tuku Jesuu inga cha'a' ma yu'u lakuna. Ta tava nduva'a kuii kua'a' ñivi kùti'vi nuu ndaa ra, yakan va ndāa Jesuu tichi iin lancha ña ndaa yatini ma yu'u lakuna ikan. Tajan nda tichi run chūnandi ndio ra kà'an ra chi'in na. Ta ma ñivi ikan ti yu'u lakunani kindoo na chini na ma ña kà'an ra. ² Ta ikan jan kīcha'a ra jàna'a ra kua'a' nakuyi nuu na chi'in ku'va, ikan na kutunini na ña kùuni ra ka'an ra.

Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra ma ku'va nuu na:

³ —ǀTaso'o ndo ña ni ka'in! —kàti Jesuu. —Ìyo iin ra tàchi. Ta rakan ti ora chāa ra nuu ñu'u' ra, ⁴ ta kīcha'a ra tàchi ra. Ta tia ma chiti kōyo yi tichi iti'. Ta ndē'e ma saa yi. Ta nūu ndri nuu kàndoyo yi. Ta chāchi ndi'i ndri yi. ⁵ Ta inga ita'vi yi kōyo yi tañu yuu. Ta ikan, ti nuuni yoso ma ñu'u', ti maaaa yuu ndòyo nda ninuu. Yakan va ma chiti kōyo tañu yuu numini kāna yi, ti tüvi kunu indii ma chiti. ⁶ Takan kūu ta ora ñuka'ñu ndií, nduva'a kuii xii yi, ti tüvi ni'i yi ndanu ki'vi yo'o yi. Yakan va nātii yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti chita yi tañu ku'u. Ta ma ku'u ikan numini chā'nu yi, ta jāvati yi nuu yi. Ta nī kua kua'nu yi. Yakan va tüva nī kuu jatiñu yi. ⁸ Ta tia yi, va kōyo nuu va'a ñu'u'. Yakan va kāna yi, ta chā'nu va'a yi. Ta kēta kua'a' va'a chiti nuu yi. Ìyo yoko ña kēta oko uchi chiti nuu ii'iin yi. Ta iyo ña kēta uni xiko chiti nuu. Ta inga yoko ña chā'a iin cientu chiti.

Yakan kūu ma ku'va kàti Jesuu nuu na.

⁹ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—ǀYakan va na taso'o ndisaa ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo!

Nuu jākoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Takan kũu ta ora kĩndoo ma'iin Jesuu chi'in ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra, ta inga ndra ka'iin xiin ra. Ta te'en kĩa'a chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¡Na katitu'un nuu ndi, nayi kũuni ma ku'va ikan ka'an yi! Vati töve kũtunini ndi ma tu'un kã'un —kãti ndra.

¹¹ Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chã'a Ndioo ña koto ndo tu'un xe'e ña iyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu. Yakan va chà'a ra ña nãkoto ma ndian jãkuu tiñu nuu ra ma tu'un xe'e ikan. Va ma ndian tüvi chĩnuni ña kã'in, nuu ndiakan va chi'in maaaa ku'vani ni ka'in yi chi'in na. ¹² Ta ma ñivi ikan ti vaji ndè'e na, va tüvi ndichin nuu na. Ta vaji chĩni na, va tüvi kũtunini na ma tu'un kã'in. Yakan va kũu ndikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ta töve ni janaa ra kuati na ndia. —Takan kãtitu'un Jesuu nuu ndra.

Jesuu jãna'a ra naja kua kũuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi chiti (Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Takan kũu ta te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Tu tüvi kũtunini ndo ma ku'va i'ya, naja kua kũu kutunini ndo inga ku'va ni ka'in, tuva takan? ¹⁴ Ti ma ra tàchi chiti, indukuni kũu ra takua kũu ma ra jãna'a tu'un Ndioo. ¹⁵ Vati iyo ma ndian kãa takua kãa ma chiti kũyo tichi iti'. Chĩni va'a na ma tu'un Ndioo, va ora ña cha chĩni na yi, tajan vãchi ndio ma kui'na ka'nu. Ta yakãn' jãnaa ma tu'un va'a Ndioo ña cha iyo anima ii'iin ma ñivi ikan. ¹⁶ Ta inga na kãa na takua kãa ma chiti ña kũyo tañu yuu. Ta ndiakan kũu ma ndian chĩnuni tu'un Ndioo. Yakan va ora ndãki'in na yi, ndava chĩsii na ti ndãki'in na yi chi'in ndisaa anima na. ¹⁷ Yakan va ndiakan kãa na takua kãa ma chiti tàchio ña tüvi kunu indii yo'o jã'a ma yuu. Ta ndiakan kũu na takua kũu ma chiti ikan. Ti töve nĩ'i yi nuu ku'un yo'o yi. Yakan va ma ñivi ikan, tüvi chũndaa va'a na. Ta chĩnuni na ma tu'un Ndioo tia kivini. Ta vãchi ndio ma ndian jãndoto kuati nuu na, cha'a' ma tu'un Ndioo. Tajan ndè'e ndio na tundo'o. Ta na kũa koo va'a na chi'in ma tu'un Ndioo. Yakan va ndãkoo ndio na yi. ¹⁸ Ta inga na kãa na takua kãa chiti ña kũyo tañu ku'u. Ndiakan

kũu ma ndian chĩnuni tu'un Ndioo. ¹⁹ Va chitu'un na tiã cha'a' ma ndatiñu ña nĩ'i na ñuñivi i'ya. Ta juuni ya'a kũuni na nde'e na ma xu'un' ña na jandakuu kuika yi na. Ta yakan kũu yi ña jãnda'viña'a yi na. Ta yũvi yakan ni kuu yi, ti kũuni na inga nakuyi koo nuu na. Ta takan kũu yi chi'in ma chiti tàchio, ora kãna yi nuu vati. Töve kũu jatiñu yi. Yakan va takan kũu ma ñivi ikan, ti tüvi chàa ma tu'un Ndioo nda anima na. ²⁰ Iyo inga ma ñivi ña chĩni na ma tu'un va'a Ndioo. Ta chĩnuni na ña kã'an yi chi'in ndisaa anima na. Ndiakan kũu na takua kũu ma chiti ña tàchi iin nuu ñu'u' va'a. Ta iin ñivi ikan kũu na takua kũu ma trigu ña chã'a oko uchi ta'an chiti. Ta inga tuku yi chã'a uni xiko chiti. Ta inga na kũu na takua kũu ma ña chã'a iin cientu chiti —kãti Jesuu.

Jesuu kã'an ra iin ku'va ña jãkuuni ra kã'an ra cha'a' ñu'ú kandil (Lc. 8:16-18)

²¹ Takan kũu ta te'en nãka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ma ñivi:

—¿A va'a tu kutaa xe'o iin kandil tichi iin kisi ñu'u', a iin xuu chito, kũuni ndo? ¡Na kũu yi! Ti tu tüvi tàkaa sukun yo yi, na kũu ndo ndichin nuu yo jã'a yi. ²² Vati na kũu tixe'o nĩ'iin ña jã'a yo, ti tiã kivi ni koto ndisaa ñivi ma ña tixe'o. Ta juuni na kũu ka'an yo nĩ'iin tu'un xe'e kua'a' tiempu, ti ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndisaa ñivi yi ndia.

²³ Yakan va te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in na:

—¡Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo, tuva iyo chinituni ndo!

²⁴ Tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in na:

—¡Na ja'a ndo kuenda nuu ndo ma tu'un ña kã'in nuu ndo! ¡Na kuni va'a ndo yi ta jachi'in ndo yi ora tĩndee ndo inga ñivi, ta takan Ndioo ni ja'a ra chi'in ndo, ta ni ku'va ra ña kutuni ndo tiã kua'a' yi! ²⁵ Yakan va tu ja'a va'a ndo ma tiñu Ndioo, ni tĩndee ra ndo tiã kua'a'. Va tu tüvi jatiñu ndo kuenda Ndioo, ni kindaa ra ma tiñu jã'a ndo, vaji töva kua'a' yi —kãti Jesuu.

Jesuu kã'an ra iin ku'va chata naja kua cha'nu chiti tàchi ñivi

²⁶ Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Indukuni kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu kua iin chiti tachi iin ratàchi. ²⁷ Ti ma chiti ikan kàna yi ta chà'nu yi, vaji kixi ra a ndìto ra. Yakan va rakan tüvi chito ra naja kua jā'a yi ña chà'nu yi. ²⁸ Ti ma chiti ikan, juuni ma ñu'u' jā'a ña kàna yi. Va ji'na kēta ma punta yi, tajan kēta ma yoko yi. ²⁹ Ta ora cha nātii ndio ma yoko yi, tajan kindaa ndio yo ma chiti ikan. Ta chàchi ndio yo yi —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chata chiti yukú mostaza

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu ndia:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ¿A nda chi'in kùu jando induku yo yi? ³¹⁻³² Ti ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni yi chi'in ma chiti mostaza ña tàchi yo. Ti vali yi va chà'nu yi tiá kua inga tuku yukú. Ña chi'in soko na'nu yi, nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

Nuu chàtiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra

(Mt. 13:34-35)

³³ Yakan va chi'in tu'un i'ya jàna'a Jesuu ma tu'un Ndioo chi'in kua'a' ku'va, ña cha kà'an ra i'ya. Yakan va Jesuu jàna'a ra nuu na, nda kati kutunini na tu'un kà'an ra. ³⁴ Va nī'iin tu'un tüvi kà'an ra, tu tüvi kà'an ra yi chi'in ku'va. Va ma ndra jàkua'a chi'in ra jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan kà'an kachin yi nuu ndra inga ora.

Jākutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Takan kūu ta ora kuaa ma kivi ikan, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿Na ko'o inga chiyo lakuna! —kàti Jesuu chi'in ndra.

³⁶ Tajan ndàkoo ndio ndra ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta kuà'an ndio ndra chi'in Jesuu juuni tichi lancha nuu indii ndra chi'in ra. Ta ikan juuni tándikun inga lancha ndàka ta'an chi'in ndra kuà'an run chata ma lancha ndra ndia. ³⁷ Ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna, ta kōyo

ndio savi tati chata ndra. Ta ikan kīcha'a kī'vi ndio takuii ikan tichi ma lancha. ³⁸ Takan kūu ta tiin ñuma'na Jesuu, ta nduva'a kuii kixi ra kàndii ra iti' xuu lancha chi'in chala ra. Tajan jāndakoo ndio ndra ra, ta te'en kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:

—Matru, ¿a tüvi ndè'un, ti chani ka'a yo? —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁹ Ta ikan jan ndēta ndio Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ndio ra chi'in ma savi tati.

—¿Na kutaxin ndo! —kàti ra. Tajan kūtaxin ndio ma savi tati chi'in ma takuii lakuna.

⁴⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A tak'a'an chinuni ndo tu'un Ndioo ña jā'a ndo takan? —kàti Jesuu.

⁴¹ Takan kūu ta ndrakan nduva'a kuii yū'vi ndra, ta kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya, ña nda savi tati ta lakuna jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra ña nàtu'un ta'an maa ndra.

5

Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Takan kūu tajan kēta chiyo ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra inga chiyo yu'u lakuna. Ta ikan kàndii iin ñu'u' nàni Gerasa. ² Ta ora nūu ndio Jesuu tichi lancha, ta ikan tū'va iin ra ndiso tati xaan nuu ra. Ta rakan ti já kēe ra nuu iyo ra kamajandu, ³ ti ikan iyo ra. Ta nī'iin na kùu tiin na ra, ni chi'in kadena kùu ku'ni na ra. ⁴ Yakan va jin kua'a' cha'a' cha chū'ni na nda'a' ra chi'in cha'a ra chi'in kadena, va endee ndi'i yi jàche'e ra. Yakan va nī'iin na kùndee na ra. ⁵ Ta ndisaa tiempu chàkunuu ra ora ndichin ta ora naa, iti' yuku taxiin nuu tüvi ñivi. Ta juuni chàkunuu ra iti' kamajandu, ña endee ndà'yu ra chàkuu ra ikan. Ta endee kàni maa ra ra chata yuu. ⁶ Takan kūu ta ora ndē'e ndio ra ña chika ga vachi Jesuu, ta endee kàndakunu ra kuàta'an ndio ra nuu vachi ra. Ta ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra. ⁷ Ta te'en kīcha'a ndio ra kànachaa ra nuu Jesuu:

—¿Nayi kùuniun ja'un chi'in, yo'o Jesuu, Se'e Ndioo ra iyo andivi? ¡Chi'in sivi Ndioo, chikain ñamani nuun ña na ki'viun chi'in! —Takan kàti yi chi'in Jesuu.

⁸ Kà'an yi takan chi'in Jesuu, vati ji'na ra nàka'an te'en nuu yi:

—¡Yo'o tati xaan, na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.

⁹ Takan kūu ta te'en chikatu'un ndiko Jesuu nuu yi:

—¿Naja naniun? —kàti Jesuu.

Ta te'en nàka'an yi:

—Nani ndi Legion, ti kua'a' tati xaan kùu ndi ña iyo ndi tichi kuñu ra'ya —kàti yi.

¹⁰ Takan kūu ta ma tati ikan chikan yi nuu Jesuu ña na tava ra yi ma tichi ñuu ikan. ¹¹ Ta tava ndē'e yi ña yatini xiin ma yuku ndaa ikan, ka'in kua'a' kini ña kachika ndri chàchi ndri ku'u kàa ikan. ¹² Yakan va ma tati xaan te'en chikan yi nuu Jesuu:

—¡Na ja'un tia ñamani nuu ndi, ña tachiun ndi na ki'vi ndi tichi kuñu ma kini kachika ikan! —kàti yi.

¹³ —Va'ani tuva takan kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan kēe ndio yi kuñu ma ra'ii ikan, ta kuà'an yi. Tajan ki'vi yi ma kuñu ndri. Takan kūu ta ma kini kachika ikan, ti uvi mii ta'an ndri kùu ndri. Ta ora ki'vi ndio na tichi kuñu ndri, tajan kándakunu ndio ndri kuà'an ndri. Ta kachita ndri iin xa'va ña iyo yu'u lakuna. Ta ikan kà'a ndri tichi lakuna ta chī'í ndri.

¹⁴ Ta ma ndra kùmi ma kini endee chīnu ndra kuà'an ndra ora ndē'e ndra ma ña jà'a chi'in ndri. Yakan va ora chāa ndra ma ñuu ta kīcha'a ndra nàtu'un ndra ña tā'an ma kini chi'in tandi'i ñivi iyo kuariya ta chi'in ñivi iyo ñuu ndia. Takan kūu ta kēe ndio na kuànde'e na nuu kachita ndri. Ta ora ndē'e na ndri, tajan ndikoni'i ndiko na nuu ndaa Jesuu.

¹⁵ Ta ora kuyatin ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e ndio na ma ra tivi xini niku. Ña cha ñu'u ndio ra ja'ma nandi ra. Va tūva jà'a ra takua jà'a ra ora ndiso ra tati xaan niku. Ta ndava kuà'an tati na ora ndē'e na ña cha ndova'a ra. ¹⁶ Takan kūu ta ma ñivi ña ndē'e kua tā'an ma ra ndiso tati xaan chi'in ña tā'an ma kini, kīcha'a

na nàtu'un na yi chi'in inga ñivi ña kūu. ¹⁷ Takan kūu tajan kīcha'a ma ñivi ñuu kà'an na nuu Jesuu na kee ra ku'un ra ma ñu'u' ikan.

¹⁸ Takan kūu ta ora ndāa ndiko Jesuu tichi lancha, ta nduva'a kuii jānini ma ra ndiso tati xaan niku Jesuu, ña kùuni ra ku'un ra chi'in ra. ¹⁹ Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ku'un ra chi'in ra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ra:

—¡Kindoo yo'o, xaa! ¡Ta kuà'an ve'un nuu iyo ñiviun! ¡Ta katitu'un nuu vi, ndisaa ña jà'a Racha'nu Ndioo chito'un chi'un, ta naja kua kūnda'vini ra ñun ña jānda'a ra ñun! —kàti Jesuu.

—Va'ani tuva takan —kàti ra chi'in Jesuu.

²⁰ Tajan kuà'an ndio ra. Ta kīcha'a kàtitu'un ra nuu ndisaa ñivi ñuu Decápolis ña jāndova'a Jesuu ra. Ta ndisaa ñivi ikan ndava yu'vi na, ña kà'an ra takan chi'in na.

*Ña se'e Jairo ta ña kē'e ja'ma Jesuu
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)*

²¹ Takan kūu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo lakuna chi'in lancha. Tajan ma ora ikani kua'a' ñivi kùti'vi nuu ndaa ra yu'u lakuna. ²² Takan kūu tajan chāa ndio iin ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu ña nani Jairo. Ta ora ndē'e ra Jesuu numini chūnandi chiti ra nuu ra. ²³ Ta ikan nduva'a kuii chikan ra ñamani nuu Jesuu. Ta te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—¡Chani kuvi ma ñavali se'i! ¡Yakan va ko'o ta jananiun nda'un chata ña! ¡Ikan na nda'a va'a ña ta koo ndikoan! —Takan kàti ra chi'in Jesuu.

Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ra:

—¡Na ko'o, tuva takan! —kàti ra chi'in ra.

²⁴ Ta ikan jan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ra. Ta ikan juuni tándikun kua'a' ñivi kuà'an na chata ndra ña ndava tituu ta'an na. ²⁵ Ta tañu ma ñivi kacha'an ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian. ²⁶ Ta nduva'a kuii cha ndē'an tundo'o nda'a' ndra chito jà'a tatan. Ta tüvi ndova'a ña, vaji jānaa ña ndisaa xu'un' kumian. Java vi'aga ka'vi kùunian jà'a yi. ²⁷ Yakan va ora chīnian ña kà'an Jesuu, ta tándikun

ndioan kuà'an ña. Ta ikan jāyatin ndioan ña iti' chata ra. Tajan jānanian nda'a' ña ja'ma ra. ²⁸ Ta te'en kīcha'a ña chàninian: "Jitu ja'mani ra na ke'o, ta chi'in yakani kuu nda'a yo," kùunian, ña chàninian. ²⁹ Ta ikan jan kē'e ndioan ma ja'ma ra, ta ma ora ikani kūtāxin ma niian. Ta ndā'a ña. ³⁰ Takan kūu ta ikan tūvini Jesuu ña kēe ita'vi ndatu ndiso ra. Tajan ndīkoni'i ra nde'e ra nuu ma ñivi. Ta te'en chīkatu'un ra nuu na:

—¿Yo kē'e ja'mai nda che'e? —kàti ra.

³¹ Ta te'en nāka'an ndio ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Matru, ¿a tūvi nde'un, ti ya'a kua'a' ñivi tītu ta'an xiun? ¿Ta chīkatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kàti ndra chi'in ra.

³² Tajan chīkonuu ndio Jesuu ndè'e ra ma ndian ka'lin xiin ra, va ti kùuni ra nde'e ra yo kùu ma ña kē'e ja'ma ra.

³³ Yakan va ma yakan ndava yù'vian ña kā'an ra, ti cha chītoan ña tā'an ña ora kē'an ma ja'ma ra. Ta ikan jan chāa ndioan nuu ra, ta chūnandi chitian. Ta kàtīan ndisaa ña tā'an ña nuu ra. ³⁴ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, ¡cha kuu ku'un vitin! Ti cha ndā'un jā'a ña chīnuniun.

³⁵ Takan kūu ta juuni takā'an chinu kà'an Jesuu nuan, ora chāa inga ma ndra iyo ve'e ma ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu. Ta te'en kīcha'a kà'an ndra nuu tatá ñavali ikan:

—Cha chī'í ma ña se'un. ¿Yakan va nda kuenda ña jàkenaa ka'un tiempu ra? —Takan kàti ndra chi'in ra.

³⁶ Takan kūu ta ora chīni Jesuu ña kà'an ndra takan chi'in Jairo, tajan te'en kīcha'a nāka'an Jesuu chi'in ra:

—¡Na yū'viun! ¡Na chinuniun ma ña jā'i! —kàti Jesuu chi'in ma ra vika veñu'u ñivi judíu.

³⁷ Ta ikan jan kēe Jesuu kuà'an ra chi'in Petu', Jandiau ta Xuva, ra yani Jandiau. Ta tiá ma ñivi tūvi nī cha'a ra ña ku'un na chi'in ndra. ³⁸ Takan kūu ta ora chāa ndra ve'e ma ra vika veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndè'e Jesuu ña ya'a kuvaa ñivi ka'lin ikan, ña kàchaku na. ³⁹ Ta ikan jan kī'vi Jesuu tichi ve'e chi'in ndra kuà'an chi'in ra. Ta te'en nāka'an ndio Jesuu:

—¿Ta naja ya'a kàchaku ndo? Ta ma ñavali ikan tūvi nī chi'an, ti kixinian —kàti Jesuu.

⁴⁰ Ta ma ñivi ikan java chakú ndaani na ña kà'an ra. Va te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ñivi, na kee na nuke'e. Tajan kī'vi ndio ra chi'in ma ndi uni ndra chāa chi'in ra, chi'in tatá ña ta ma'á ña nuu kàndian. ⁴¹ Tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ña ta te'en nāka'an ra chi'an:

—¡Talita kum! —Tu'un i'ya te'en kùuni yi ka'an yi: Chi'un kà'in yo'o, xi'i. ¡Na ndetaun! —kàti ra chi'an.

⁴² Ta ma ora ikani ndēta ña, ta numini kīcha'a ña chàkunuan. Ta yakan ti já uchi uvi kuiya ña. Ta ora ndē'e ma ñivi ña nāndoto ndikoan, ndava yū'vi na.

⁴³ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—¡Na kà'an ndo ña jā'i nuu nī'iin ñivi! —kàti Jesuu.

Tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in ma ñivi ikan na ku'va vi ña kachian.

6

Chāa Jesuu ñuu Nazaret (Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jākua'a chi'in ra nda ñuu ra.

² Ta ora chāa ndio ma kivi nindeo, tajan kīcha'a Jesuu jàna'a ra tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ma ñivi ikan, ti ya'a ndè'e ndaa na Jesuu ora chīni na ña kà'an ra. Yakan va te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

—¿Ndanu kùtu'va ra ña kà'an ra? ¿Ta ndanu tāva ra ma ña chīto ra chi'in ma ndatu ra? ³ ¿A yū'vi rakan kùu ra se'e Ndiya, ra jàtiñu chi'in vitu, niku? Chīto yo ti yani ra kùu Jandiau, ta Kusé, ta Juda chi'in Simón. Ta juuni i'ya iyo ma ñivi ta'an ra ndia. —Takan kàti na ña nātu'un ta'an na.

Yakan va nī jachi'in na ña kà'an Jesuu.

⁴ Ta te'en nāka'an ndiko Jesuu chi'in na:

—Taku ra kà'an kuenda Ndioo nda ni kùuni jaka'nu na ra, va juuni ma ñuu nuu chā'nu ra, tūvi yo kùuni nde'e ra, ni ma ñivi ra ndia —kàti Jesuu.

⁵ Yakan va nī kuu ja'a Jesuu kua'a' tiñu ndatu ikan, ti ya'a xaani na ndè'e na ra. Ma ña jā'a ra, kūu ña jundii ra nda'a' ra chata tiá ma ndian ku'vi, ta ndā'a na jā'a yi. ⁶ Takan kūu ta ya'a nākanini ra ña

tüvi chìnuni ma ñivi ñuu ra ña jà'a ra. Ta ikan jan kēe ndio ra kuàjana'a ra ñuu ìyo yatini ma ikan.

Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

Takan kūu ta Jesuu chākunuu ndio ra jàna'a ra nuu ìyo ñuu kuati ìyo yatini. ⁷ Ta ikan jan kàna ndio Jesuu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ti ni tachi ra ndra kuenda uvi ndra, ti ni ku'va ra ndatu ra nuu ndra. Ta ni tachi ra ndra ña kujanda'a ndra ñivi ndiso tati xaan. ⁸ Va ji'na te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Tüvi kunaa ndo ni'in nakuyi tichi iti kuà'an ndo, ni yunu, ni xita', ni xu'un'. Kūu kunaa ndo, va iin yutun vatuni, ⁹ ta kundii cha'a ndo ndichan ni. Ta juuni na kūu ku'un toto ndo ja'ma ndia. ¹⁰ Ta ora kì'vi ndo ve'e iin ñivi, na koo ndo ma ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. ¹¹ Vatu chaa ndo ve'e iin ñivi, ta tüvi jàchi'in na ma ña kà'an ndo, ta tüvi taso'o na yi, tiá va'a tu numini kee ndo ma ñuu ikan, ta ku'un ndo inga ñuu. Ta na jakisi ndo yuyaka ka'iin ndichan ndo, ikan nakoto na, ti töve ni ni'i na ñamani Ndioo, ti töve nī jachi'in na ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndo nuu na. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹² Takan kūu tajan kēe ndio ndra jàkua'a chi'in Jesuu kàcha'an ndra ña kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi na ndikoni'i ndiko na chi'in ma Racha'nu Ndioo. ¹³ Ta juuni tàva ndra kua'a' tati xaan ndiso ñivi. Ta chi'in cete jà'ii ndra xini ma ndian ku'vi, ta ndōva'a na.

Nuu chi'í Xuva ra jàkunduta
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Takan kūu tajan chīto ndio ma Rey Herode ña jà'a Jesuu. Ta ndisaa ña jà'a ra chitakuati ndio yi ma ñuu ikan. Yakan va te'en nàka'an ndio Rey Herode:

—iNdicha kuii ña rakan kūu Xuva Tita! Ta nāndoto ndiko ra tañu ñivi ndií. Yakan jànda'a kua'a' ñivi chi'in ndatu ra. —Takan kàti ma Rey Herode.

¹⁵ Ta ìyo inga tuku ndian kà'an te'en:

—iRakan kūu Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na! —kàti na.

Ta ìyo inga ndian kà'an te'en:

—iRakan kūu ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, takua kà'an ndra chiyo taji'na!

¹⁶ Yakan va ora chīni Rey Herode ña kà'an na takan, ta te'en kīcha'a kà'an ra:

—iNdicha kuii ña rakan kūu Xuva, ña tachi ña chāka'nda ndra xini ra! iVa vitin juu ra kūu ra ña nāndoto ndiko ra! —Takan kàti Rey Herode.

¹⁷ Ti cha'a' ña nāni Herodías tī'i ma Rey Herode Xuva Tita tichi vekaa. Takan kūu ta ora cha tī'i ndra ra tichi vekaa, tajan chū'ni ndio ndra ra chi'in kadena. Ta ma ña nāni Herodías juuan chūndaka ra nāni Lipe niku, ra yani Rey Herode. Ta vitin cha sū'u Rey Herode ña nuu ra yani ra, ta tānda'a ndiko ra chi'an. ¹⁸ Ti te'en kà'an Xuva chi'in Herode ora takā'an tī'i ra ra tichi vekaa:

—iIn kuati kūu yi tu ndakaun ñasi'i ma ra yaniun. —Takan kàti Xuva.

¹⁹ Yakan va cha'a' yakan kūu yi, ña xaani Herodías ndè'an Xuva. Yakan va kūunian ka'nian ra. Va nī kuu yi. ²⁰ Ti Rey Herode yū'vi ra nde'e ra Xuva, ti chito ra ti iin ra ndaa ta va'a kūu ra nuu Ndioo. Yakan va kūmi va'a Herode ma Xuva, ti koto ki'vi Herodías nuu indii ra, ta ka'nian ra. Yakan va ora kàtitu'un Xuva ma tu'un Ndioo nuu Rey Herode, chāta'ani ra ma ña kà'an yi, va tüvi jàchi'in ra yi. ²¹ Takan kūu ta chāa iin kivi ña ndè'e ndio ma Herodías naja kua ja'a ña, ña ni ka'nian Xuva. Ti ma kivi ikan kūu yi ña chīnu Rey Herode kuiya ra. Tajan jà'a ndio ra iin viko ka'nu. Tajan jāinvitaa ra tandi'i ndra vetiñu ìyo ñuu ra, chi'in ndra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, ta inga ndra cha'nu ìyo ñu'u' Galilea ndia. ²² Takan kūu ña kī'vi ña se'e Herodías nuu jà'a ndra viko. Ta kīcha'a ña tàcha'a ña nde'e ndra. Ta ma Rey Herode chi'in ndra ka'iin chi'in ra nduva'a kuii chāta'ani ndra kua tàcha'a ña. Ta te'en kīcha'a kà'an ndio Rey Herode chi'an:

—Ku'vai tu'un nuun, ña na ndakaun nayi kūuni maun nui, ta ku'vai yi nuun —kàti ra.

²³ Takan kūu ta nda uvi cha'a' chā'a tuku ra tu'un nuan ña na ndakan ña nayi kūuni maa ña nuu ra, vaji java ma ñu'u' ñuu nuu chà'nda ra tiñu, ku'va ra yi nuan, kàti ra. ²⁴ Va yakan tüvi nī ka'an

ña ma ña kā'an ra chi'an. Takan kūu tajan kēan chāndakatu'an nuu ma'á ña. Ta te'en nāka'an ña nuu ma ma'á ña:

—¿Nayi ndakai nuu ra vitin?, kùuniun, yo'o ma'á —kàtian.

Ta te'en nāka'an ndio ma ma'á ña chi'an:

—¡Na ndakaun xini Xuva ra jàkunduta nuu ra! —kàtian.

²⁵ Tajan numini kēan kuà'an ña nuu nāndi Rey Herode. Ta te'en kīcha'a kà'an ña chi'in ra:

—Kùunĵ ña ni vitini ku'vaun xini Xuva ra jàkunduta iin tichi ko'o nui —kàtian chi'in ra.

²⁶ Ta ora chīni ra ña kà'an ña takan, nduva'a kuii nda'vi kùuni ra. Va tava cha chīni ma ndra ka'lin xiin ra ña chā'a ra tu'un nuan, yakan va iyo yi ña ja'a ra ma ña chikan ña nuu ra. ²⁷ Yakan va tāchi ndio ra iin jandaru ña kuka'nda ra sukun Xuva nuu indii ra tichi vekaa. ²⁸ Takan kūu tajan kēe ndio ma jandaru kuà'an ra nuu indii Xuva vekaa. Ta ora chāa ndio ra nuu indii ra, ta chā'nda ra sukun ra chi'in machiti. Tajan chāndaka ndio ra yi iin nuu ko'o nuu ña tivaa ikan. Ta yakan chāndaka ña yi nuu ma'á ña.

²⁹ Takan kūu ta ora chito ma ndra jàkua'a chi'in Xuva ña chī'i ra, tajan chāki'in ndra ma ñunda'yu ra. Ta chākuchi ndra yi. Takan tā'an Xuva ra jàkunduta.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kūti'vi ma ndra tatun Jesuu chi'in ra. Ta kātitu'un ndra nuu ra ndisaa ña jā'a ndra, ta ña jāna'a ndra nuu ra ndia.

³¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¡Na'a ndo! ¡Nako'o iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi! Ta ikan nindeo ita'vi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Takan kàti Jesuu chi'in ndra, ti nduva'a kuii chākoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra chi'in ndra tatun ra, ña nī kuyati ra kachi ra chi'in ndra jà'a na. ³² Yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha iin nuu tàxiin. ³³ Va tava kua'a' na ndē'e na nuu kuà'an ndra. Ta nākoto na ti Jesuu kùu ra ña kuà'an ra

chi'in ndra tatun ra tichi lancha. Tajan ndisaa ndio ma ñivi kandakunu na kuà'an na nuu ni chaa ndra. Ta ji'na ga na chāa, tajan chāa ndra. ³⁴ Takan kūu ta ora nūu Jesuu ma lancha, ta ndē'e ra ña ka'lin kua'a' ñivi. Ta kūnda'vini ra na, ti ka'lin na takua ka'lin iin mvechala ña tüvi chito'o. Tajan kīcha'a jāna'a ra kua'a' tu'un Ndioo nuu na. ³⁵ Ta ora cha kua ini, tajan chāa ndio ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra. Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Cha ini kùu yi vitin. Ta i'ya ti iin nuu tàxiin kùu yi. ³⁶ Yakan va, ¿a va'a tu jandutāun ma ñivi, ta na ku'un na nuu nī'i na jàta na ña kachi na? —Takan kàti ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra.

³⁷ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na! —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja ja'a ndi, ta nī'i ndi xu'un' ña jata ndi ma paan, tu tüvi yi? —kàti ndra.

³⁸ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¡Kuànde'e ndo, nde'o naja ta'an paan iyo nuu ndo! —kàti Jesuu.

Ta ora chānde'e ndio ndra nuu ka'lin yi, ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—U'un paan, ta uvini tiaka' indii —kàti ndra.

³⁹ Takan kūu tajan tāchi Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na ka'an ndra chi'in na, na kuiin ta tia ta tia na nuu ita yuta' ikan.

⁴⁰ Tajan chākuiin na kuenda iin cientu ta kuenda uvi xiko uchi na. ⁴¹ Ta ikan jan kī'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan ta ndi uvi ta'an tiaka'. Tajan ndē'e ra iti' andivi, ta te'en kà'an ra chi'in Ndioo:

—Ta'vindioun Ndioo. Ti chā'un ma paan ta tiaka' nuu ndi —kàti Jesuu.

Tajan jākuati ra ma paan chi'in tiaka'. Ta chā'a ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. ⁴² Takan kūu ta chāchi ndisaa na nda kati chitu va'a tichi na. ⁴³ Ta uchi uvi ga tuka kùu yi ña chākoso yi ora chīnu chàchi na. ⁴⁴ Yakan va ma ndra chā'a Jesuu ña chàchi, u'un mii ta'an ndra kùu ndra.

Chika Jesuu nuu takuii
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:15-21)

⁴⁵ Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan tāchi ndio Jesuu ma ndra jàkua'a

chi'in ra, na ndaa ndra tichi lancha. Ta ji'na ndra na keta chiyo ndra ñuu Betsaida. Ta rakan, juuni yanga ndōo ga ra kà'an ra chi'in ñivi ña ni ku'un ra. ⁴⁶ Ta ora cha ndi'i na ndùta, tajan ndāa ndio Jesuu iin yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. ⁴⁷ Takan kūu ta ora cha kuna'a, ma lancha ikan cha kēta run nda java lakuna chi'in ndra. Ta Jesuu ti juuni ndaa ra yu'u lakuna nuu ndākoo ndra ra. ⁴⁸ Ikan ndaa Jesuu ora ndē'e ra ña nduva'a kuii cha chitatu ndra ña jākunu ndra run chi'in yutun xa'nda nuu. Ti vaji ni'i jà'a ndra ña nakunu run, va töve chika nda'a' ndra ti ya'a ni'i chàkin ma tati. Yakan va iyo yi a kaa uni na'ani ora kēe Jesuu ña chika ra kuà'an ra nuu takuii iti' kuà'an ndra. ⁴⁹ Takan kūu ta ora ndē'e ndra ña chika Jesuu vachi ra nuu takuii xiin lancha ndra, ta kùuni ndra ña iin ni'na kùu yi ña chika yi vachi yi niku. Ta iin kuvaani ndra ña nduva'a kuii yū'vi ndra. ⁵⁰ Vati tandi'i ndra ndē'e ndra yi, yakan va yū'vi ndra. Ta ikan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¡Na yū'vi ndo!, ti mai kùu. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

⁵¹ Ta ikan jan jāyatin ndio ra ra nuu ka'iin ndra tichi lancha. Tajan ndāa ndio ra tichi run. Ta ma ora ikani kūtāxin ma tati ña chàkin yi. Ta ndrakan ndava kuà'an anima ndra ña jā'a yi takan ora chāa Jesuu. ⁵² Vati takā'an kuu kutunini ndra ma ndatu jā'a Jesuu chi'in paan. Ta ni takā'an nakoto va'a ndra nda chi'in ndatu kùu yi ña jā'a ra yi.

Jànda'a Jesuu ñivi ku'vi iyo ñuu Genesaret
(Mt. 14:34-36)

⁵³ Takan kūu ta ora cha kēta chiyo ndio ndra ma ñu'u' Genesaret. Ta ikan chū'ni ndio ndra ma lancha ndra yu'u lakuna. ⁵⁴ Ta ikan jan nùu ndio ndra run. Ta numini nākoto ma ñivi ra, ti Jesuu kùu ra. ⁵⁵ Takan kūu ta ora ndē'e ndio ma ñivi ña chāa ndio Jesuu ikan, ta numini kàtitu'un na nuu tandi'i ma ñivi iyo ñu'u' ikan. Tajan kīcha'a ndio na chāndaka na ndian ku'vi chi'in ti'va nuu chito na nuu ndaa Jesuu. ⁵⁶ Yakan va nda nikuuni nuu chà'an Jesuu, a ñuu kuati a ñuu na'nu a tichi ku'u, ikan jātu'va na ma ndian ku'vi

yu'u kai a nuya'vi nuu chàkunuu ra. Ta chàkan na ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ke'e ma ndian ku'vi, jin tu ja'mani ra. Ta ndisaa ma ndian kē'e ja'ma ra, ndà'a na jà'a ndatu ra.

7

Kàtitu'un Jesuu nda ña kùu ma ña jàndokini ma ñivi
(Mt. 15:1-20)

¹ Iti' ñuu Jerusalén kīchi ndra fariseu chi'in ndra jākua'a tutu Ndioo. Ta ikan jan jākuyatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu. ² Ta ndrakan ora ndē'e ndra ña jà'a ndra jākua'a chi'in Jesuu ña kàchachi ndra, va tüvi nākata ji'na ndra nda'a' ndra. Yakan va kà'an ndra chata ndra jākua'a chi'in Jesuu, ti tüvi ndoo nda'a' ndra takua iyo ma costumbre ñivi judú.

³ Ti ndian fariseu chi'in ndian judú, jà'a na ma ña jà'a ma ndian chīyo taji'na. Ta ndiakan ti tüvi kuu kachi na tu takā'an ndoo nda'a' na. ⁴ Ta ora kīchaa na ña chā'an na nuya'vi, na kùu kachi na, tu takā'an nakata na nda'a' na ndia. Ta juuni iyo inga costumbre ña jà'a na ndia, takua jà'a na, ña nākata na yachin, kasitu, kisi, chi'in yuvi. ⁵ Yakan va te'en kīcha'a chikatu'un ndra fariseu chi'in inga ndra jākua'a tutu Ndioo nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi jà'a ndra jākua'a chi'un ma costumbre jà'a ndian chīyo taji'na? Ña tüvi nākata ji'na ndra nda'a' ndra ta kachi ndra —kàti ndra nuu Jesuu.

⁶ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ña ndicha kùu ña kà'an ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nàni Isaía kuenda ndo. Ti tüvi jà'a ndo ma ña kà'an ndo. Ta Isaía ti te'en kà'an ra, niku:

Ma ñivi jàka'nu Ndioo jàka'nu na ra chi'in tu'un kà'ani na,

va tüvi jàka'nu na ra chi'in anima na.

⁷ Ta tüvi nda kuenda kùu yi ña jàka'nu na Ndioo.

Ti ma tu'un ña jàka'nu na Ndioo, tu'un kà'an ñivini kùu yi.

Ta ma ñivi ikan kà'an na, ti tu'un Ndioo kùu yi.

Takan kà'an ra Isaía chīyo taji'na. ⁸ Ti ndyo'o, ndākoo ndo ma ña kà'an Ndioo

ña jà'a ndo, ta jà'a ndo ma tu'un jàna'a ñivini.

⁹ Takan kũu ta te'en nãka'an tuku Jesuu nuu ndra ndia:

—Ya'a ga chìnuni ndo ma costumbre ña jà'a juuni maa ndo. Va ma tu'un Ndioo töve jàchi'in ndo yi, ¹⁰ ti te'en kãti Moisés taji'na: “¡Na jaka'nu ma tatáun chi'in ma'un!” “Tatu kanduva'un tatáun, a ma'un, ta ka'ndaun kuenda ña kuviun jà'a inga ñivi”, kãti Moisés. ¹¹ Va ndyo'o ti te'en kà'an ndo: “Na vä'a tu iin ra'ii kũuni ra tindee ra tatá ra chi'in ma'á ra.” Ta rakan ti te'en kà'an ra nuu vi: “¡Na kũu ga tindei ndo! Ti cha täva siin ndisaa ña iyo nui ña ni sokói yi nuu Ndioo.” Takan kãti ra nuu tatá ra chi'in ma'á ra. ¹² Ta juuni kà'an ndo, ti yo kà'an te'en vitin, tüva iyonni na tindee na tatá na chi'in ma'á na. Takan kũuni ndo. ¹³ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ti kua ikan jà'a ndo ña jàchiyo ndo tu'un Ndioo. Ti kũuni ndo ja'a ndo ma costumbre maa ndo. Ta juuni ma yakan jàya'a ndo yi nda nuu ñivi ndo ndia. Ta juuni iyo inga tuku ña jà'a ndo ndia. —Takan kãti Jesuu chi'in ndra fariseu ta ndra jàkua'a tutu Ndioo.

¹⁴ Takan kũu tajan kãna tuku Jesuu ñivi nuu ndaa ra. Ta te'en nãka'an ra chi'in na:

—¡Taso'o va'a ndisaa ndo ña ni ka'in chi'in ndo! ¡Ta na kutunini ndo yi ndia! ¹⁵ Nĩ'iin ña chàchi ñivi tüvi jàkini yi anima na chi'in chinituni na. Va ña kèe chinituni na kũu ma ña jàkini na. ¹⁶ ¡Yakan va tuva iyo chinituni ndo na kuni ndo! —kãti Jesuu.

¹⁷ Takan kũu ta ora chĩnu kà'an Jesuu takan, ta kèe ndio ra kuà'an ra nuu iyo ve'e ña kindoo ra. Tajan kĩ'vi ra ma tichi ve'e chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Tajan te'en kĩa'a ndio ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Nayi kũuni ma ña jàna'un nuu ma ñivi kà'an yi? —kãti ndra.

¹⁸ Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿A juuni ya'a ndava xini ndo ña tüvi kũtunini ndo ña kã'in? ¿A tüvi chĩto ndo, ti ndisaa ña chàchi ñivi tüvi jàkini yi chinituni na? ¹⁹ Ti tüvi chàa yi nda chinituni na. Chàa yi va nda nuu chitini na. Tajan täva na yi ora chàti na —kãti ra.

Yakan va chi'in tu'un i'ya kũuni ra ka'an ra, ña ndisaa ma ña chàchio, va'a yi. ²⁰ Ta te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Ndicha ti ña jàkini chinituni na, va kũu yi ma ña kèe chinituni na. ²¹ Ti tichi chinituni na kèe ma ña kini chànini na. Ti kũuni na ki'vi na chi'in ñivi ña'a' taká'an tanda'a. Ta juuni chi'in chinituni na, kũuni na su'u na, ta kũuni na ka'ni na ñivi. ²² Ta juuni kũuni na ki'vi na chi'in iin ña'a cha iyo ii, ta ña'a chi'in ra'ii cha iyo ñasi'i ndia. Ta ya'a kũuni na kukuika na. Ta kũuni na jati'ini na, ta kũuni na janda'viña'a na, ta chàta'ani na ja'a na kuati nuu nde'e tandi'i ñivi. Ta ndiakan, na tüva jaña na ña jà'a na yi. Ta xaani na ndè'e na inga ñivi cha'a' ña iyo nuu na. Tajan kà'an ndio na chata ñivi. Ta jàka'nu na juuni maa na. Ta jà'a na ma ña kũuni maa na jà'a na. ²³ Ndisaa yakan ña kini kèe chinituni na kũu yi. Ta yakan kũu yi ña jàkinini yi anima na.

In ña kichi inga ñuu chìnunian tu'un Jesuu

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Takan kũu ta ora chĩnu kà'an Jesuu takan, tajan kèe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Tiro ta Sidón. Ta ora chãa ra ñuu ikan, tajan kĩ'vi ra iin tichi ve'e. Ti kũuni ra ña koto nĩ'iin na ña chãa ra. Va nĩ kuu kundii xe'e ra, ²⁵⁻²⁶ ti numini chĩto iin ña'a kichi iti' ñu'u' Sirofenicia ña cha chãa Jesuu. Ta yakan ti yüvi ña judú kúan. Ta iyo iin ña se'an ña ndiso tati xaan kĩndoo ve'an. Yakan va, ma'á yakan chà'an ña nuu indii Jesuu. Ta chũnandi chitian nuu ra. Ta kĩa'a chikan ña ñamani nuu Jesuu na tava ra tati xaan ndiso ñase'an kindoo ve'an. ²⁷ Ta te'en nãka'an ndio Jesuu ña jàkuuni ra kà'an ra nuan:

—¡Ji'na kuatun, na tindee ji'nai ñivi se'e Ndioo iyo ñuu Israel! Ti na kũu namaa yo ña chàchi na nuu na, ta ku'va yo yi kachi ina. —Takan kãti Jesuu ti yüvi ñivi ñuu Israel kúan.

²⁸ Ta te'en nãka'an ña chi'in ra:

—Ndicha ña kà'un yo'o Racha'nu, va nda ma ina chàchi ri che'e chità xuu mesa jã'a ma ndiakuati —kãtian.

²⁹ Ta ora chĩnu kà'an ña takan, ta te'en nãka'an ndio Jesuu chi'an:

—Ya'a va'a nāka'un. Cha kùu ku'un ve'un, ti cha kēe tati xaan ndiso ma ña se'un. —Takan kāti Jesuu chi'an.

Tajan kēe ndioan kuà'an ña ve'an. ³⁰ Takan kūu ta ora chāa ña ve'an, ta ikan nāta'an ña ñase'an, ña kàndian nuu chito, ña cha kēe ma tati xaan kuñuan.

Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i ta so'o

³¹ Takan kūu tajan kēe ndiko Jesuu ma ñuu Tiro. Ta ikan yā'a ra ñuu Sidón. Ta juuni yā'a ra kua'a' ñuu kuati iyo ñu'u' Decápolis. Ta ikan jan chāa ndio ra ma lakuna nàni Galilea. ³² Takan kūu ta ora chāa ra yu'u lakuna ikan, ta chāndaka na iin ra so'o ta ñi'i nuu ndaa Jesuu. Tajan chíkan na iin ñamani nuu Jesuu na janani ra nda'a' ra chata ma ra so'o, ikan na nda'a ra. ³³ Tajan tiin Jesuu nda'a' ra, ta kuà'an ra chi'in ra iin nuu tüvi nde'e ñivi. Ta ikan ti'i ra xini nda'a' ra tichi so'o ma ra so'o. Tajan tivisii Jesuu xini nda'a' ra ta jánani ra yi nuu yaa ma ra so'o. ³⁴ Tajan nde'e Jesuu iti' andivi. Ta tāxini ra. Ta te'en nāka'an ra chi'in ma ra so'o:

—¡Efata! —ña kùuni yi kà'an yi: ¡Na nuna yi!, chi'in tu'un kà'an Jesuu.

³⁵ Takan kūu ta juuni ora ikani, nūna so'o ma raso'o. Ta ndā'a yaa ra ndia. Ta kùu naka'an ra. ³⁶ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—¡Na kàtitu'un ndo ña jà'i nuu inga ñivi! —kàti ra.

Va ma ñivi ikan, ti tüvi nī jachi'in na ña kà'an ra. Ti vi'a kàtitu'un na ña jà'a ra nuu inga ñivi. ³⁷ Takan kūu ta ndava yū'vi maania na ña jà'a ra takan. Ta te'en kīcha'a na kà'an na:

—Ndisaa ña jà'a ra'ya, va'a yi. Ti nda ndian so'o chini jà'a ra, ta nda ndian ñi'i, kùu naka'an na jà'a ra —kàti na.

8

Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi (Mt. 15:32-39)

¹ Takan kūu ta inga kivi kùti'vi kua'a' tuku ñivi. Ta tūkuia nda'a na ña kachi na. Ta yakan va kàna Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ndra:

² —Ndava u'vi animai kùuni ña nde'i ñivi i'ya, ti cha kēta uni kivi iyo na chi'in. Ta vitin tüva ña kachi na. ³ Tatu tachì na

ña na ku'un na ve'e na, ña kua takā'an kachi na, kunaa na tichi iti', najaka. Ti iyo ñivi kīchi chika. —Takan kàti Jesuu.

⁴ Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra te'en nāka'an ndra:

—¿Naja kua ja'a yo ta kùu ni'o ña kachi na iin nuu taxiin tüvi ñivi? —kàti ndra.

⁵ Ta te'en kīcha'a chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Naja paan nda'a ndo?

—¡Uchani yi! —kàti ndra.

⁶ Tajan kīcha'a nāka'an Jesuu:

—¡Na ka'an ndo chi'in na na kunandi na nuu ñu'u'!

Tajan kī'in ndio ra ndi ucha ta'an ma paan. Ta kà'an ra chi'in Ndioo chi'in yi na ja'ii ra yi. Tajan chā'nda java ra ndisaa yi. Tajan chā'a ra yi nuu ndra jàkua'a chi'in ra na ku'va ndra yi kachi ñivi. ⁷ Ta juuni ndā'a ndra uvi uni tia tiaka' ndia. Ta juuni kī'in Jesuu ndri, ta kà'an ra chi'in Ndioo na ja'ii ra ndri. Tajan chā'a ra ndri nuu ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra ndri nuu ma ñivi. ⁸ Takan kūu ta ma ñivi ikan chāchi na nda kati chitu va'a tichi na. Ta jàkutua na ucha ga tuka chi'in ña chàkoso. ⁹ Yakan va ma ndian chāchi cha yatin kumi mii ta'an ñivi kùu na. Tajan tāchi ndio Jesuu na, na ku'un na ve'e na. ¹⁰ Takan kūu tajan ndāa ndio Jesuu tichi lancha chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kàcha'an ndra iti' ñu'u' Dalmanuta.

Ndra fariseu chíkan ndra nuu Jesuu na ja'a ra iin ndatu nuu ndra

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Takan kūu tajan chāa ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra chi'in ra, nde'o tu takan kùu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra. Yakan va chíkan ndra na ja'a Jesuu iin ndatu nuu ndra, nde'o tu ndicha ña vāchi ra kuenda Ndioo. ¹² Takan kūu ta ora kà'an ndra takan tajan tàxiin kīndoo Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Naja chíkan ma ñivi iyo vitin ña jà'i iin ndatu, na nde'e na? Va yu'u kà'in ña ni'iin cha'a' tüvi ni nde'e na ni'iin ndatu —kàti Jesuu.

¹³ Takan kūu tajan ndākoo Jesuu ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta ndāa ra tichi lancha chí'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kuà'an ndra inga chiyo lakuna.

Kàti Jesuu ti ma tu'un jàna'a fariseu kùu yi takua kùu ma yuchan iya

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Takan kùu ta ora cha kàcha'an ndra inga chiyo lakuna, ta nàani ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùnda'a ndra ña kachi ndra. Ta uvanuu ni ma paan indii tichi lancha. ¹⁵ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—jJa'a va'a ndo kuenda ma yuchan iya ndra fariseu, ta yuchan iya Herode ndia! —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁶ Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra nàtu'un ta'an ndra, ti tüvi naa ndra tiá paan.

¹⁷ Takan kùu ta numini nakùuni Jesuu ña nàtu'un ndra. Ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo ña tüvi nàa ndo paan? ¿A takà'an kuii kutunini ndo ña tüvi chà'a ndo kuenda? ¿A ya'a ndasii chinituni ndo ña kà'an ndo takan?

¹⁸ Ndicha kuii ti iyo tinuu ndo. Va tüvi nde'e ndo ña kùu. Ta juuni iyo so'o ndo, va tüvi chini va'a ndo. ¿A tüvi chàku'uni ndo? ¹⁹ Ora nàta'vi u'un ta'ani paan kuenda u'un mii ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndàki'in ndo? —kàti Jesuu.

Ta te'en nàka'an ndra:

—Uchi uvi ta'an yi.

²⁰ —Ta ora nàta'vi ucha ta'an paan kuenda kumi mii ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndàki'in ndo?

Ta te'en nàka'an ndra:

—Ucha ta'an yi.

²¹ Ta te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Ta naja takà'an kutunini ndo ña Ndioo tachi yu'u? Ti ma tu'un kàtitu'in nuu ndo töve kùuni yi ka'an yi cha'a' paan ña chàcho. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Jànda'a Jesuu iin ra kuaá ñuu Betsaida

²² Takan kùu tajan chaa ndio ndra ma ñuu Betsaida. Ta ikan ndàka na iin ra kuaá. Chaa na nuu ndaa Jesuu na janda'a ra ra. ²³ Takan kùu tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ma ra kuaá, ta ndàka ra ra kuà'an ra nda yu'u ñuu. Ta ikan jätii Jesuu tinuu ma ra kuaá chi'in takuui yu'u ra. Ta jündii Jesuu nda'a' ra chata tinuu ra. Ta chikatu'un ra nuu ra tu kùu nde'e ra iin

nakuyi. ²⁴ Ta kicha'a kà'an ma ra kuaá te'en:

—Ndè'i, ña ma ñivi kàa na takua kàa iin yutun kàndani —kàti ra.

²⁵ Yakan va ma Jesuu jündii ndiko ra nda'a' ra chata tinuu ma ra kuaá. Tajan nànde'e kachin va'a ndio ra. Takan kùu ña nda'a' ma tinuu ra, ña kùu nde'e kachin va'a ra ndisaa nakuyi. ²⁶ Yakan va ora chīnu jànda'a Jesuu ra, tajan tachi ndio ra ra, na ku'un ra ve'e ra. Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—jNa kichi gaun ma ñuu i'ya! —kàti Jesuu chi'in ra.

Kàtitu'un kachin Petu', ti Jesuu kùu ra Cristu

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Takan kùu ta ora chīnu jà'a Jesuu ña'a, ta kuà'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra iti' ndu'va ña iyo yu'u ñuu nàni Cesarea Filipu. Ta tichi iti' kuà'an ndra te'en kicha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra jàkua'a chi'in ra:

—jNdyo'o xaa! ¿Nda ra kùu yu'u, kàti ma ñivi?

²⁸ Ta te'en nàka'an ndra:

—jYo ñivi kà'an, ti yo'o kùu Xuva ra jàkunduta. Ta iyo inga ndian kà'an, ti kùun ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nàni Elía. Ta inga na kà'an, ti kùun iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku —kàti ndra.

²⁹ Tajan te'en kicha'a chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—jTa ndyo'o! ¿Nda ra kùu?, kùuni ndo —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an Petu' nuu Jesuu:

—jYo'o kùun ra Cristu, ti nuu yo'o tàva Ndioo tiñun! —Takan kàti Petu' chi'in ra.

³⁰ Tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—jNa kà'an ndo ña'a chi'in ni'iin ñivi! —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Takan kùu ta te'en kicha'a jàna'a Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, kua'a' tundo'o ni nde'i. Ti ma ndian cha'nu chi'in ma ndra sutu, ta ma ndra jàkua'a tutu Ndioo, tüvi chīnuni ndra ma ña kà'in.

Yakan va yu'u ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta ni ka'ni ndra yu'u. Ta tichi uni kivi ni nataku ndikoi. ³² —Te'en kàti kachin va'a Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra.

Takan kũu tajan tãva ni'i siin Petu' Jesuu, ta te'en kĩa'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—¡Na vã'a' jà'un takan! —kàti Petu' chi'in Jesuu.

³³ Tajan ndikoni'i Jesuu ndē'e ra tiá ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nãka'an xaan ra nuu Petu':

—¡Na jañaun ña kà'un, yo'o Petu'! ¡Ta na kundachiyo ma kui'na jãtiñu chi'un! Ti ma ña chàniniun töve induku yi chi'in ma ña chànini Ndioo. Ti chàniniun takua chànini ma ñivi iyo ñuñivini. —Takan kãti Jesuu chi'in Petu'.

³⁴ Takan kũu ta numini kãna Jesuu tiá ma ndra jàkua'a chi'in ra, chi'in ma ñivi ka'iin chi'in ndra ndia. Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—Tu iyo iin yo kũuni jakua'a chi'in na jaña na ma ña chànini na jà'a na, ta na ku'un na chatai, ta kuiso na kruu. Yakan va ña'a kũuni yi ka'an yi ña na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o. ³⁵ Ti ma ndian kũuni koo ñuñivi kuenda juuni maa na töve ni kakú na. Va ma ndian kuvi cha'a' ña chànuni na ma tu'un kà'in, ndiakan kũu ma ndian ni kakú. Ta ni koo na chi'in endeeni. ³⁶ Ta juuni tũkuui nda kuenda yi tu iin ra'ii ni'i ra tandi'i ña iyo ñuñivi, tuva töve ni'i ra nuu koo ra endeeni chi'in Ndioo. ³⁷ Yakan va ni'iin ma ñivi iyo ñuñivi i'ya kũu jata na ma kivi ni koo na endeeni. ³⁸ Yakan va tu iyo ndian kukanuu chatai, ta chata ma tu'un kà'in nuu ma ñivi töve chànuni, ta iyo kuati ka'iin i'ya, nda yu'u ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni kukanui ora ni kichaa ndikoi chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo. Ti ma ora ikan ni tachi tatái yu'u chi'in ndatu ra.

9

¹ Ta juuni te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti iyo ndian ka'iin i'ya tüvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndatu ra —kàti Jesuu.

Ndoo sãma ra kua kã Jesuu
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Takan kũu ta ora yã'a iñu kivi, tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin yuku sukun. Ta ndãka ra Petu', Jandiau chi'in Xuvani ndia. Ta juuni nuu ma ndra kuà'an chi'in ra jãma kua kãa ra, ³ ti ma ja'ma ñu'u ra, nduva'a kuii kĩndoo tacha yi ta kuichin ga yi ña ni'iin ñivi iyo ñuñivi kũu nakata na yi takua kãa ja'ma Jesuu ikan. ⁴ Ta juuni ndē'e ndra Elía chi'in Moisés ña nãtu'un ndra chi'in Jesuu. ⁵ Tajan te'en nãka'an ndio Petu' chi'in Jesuu:

—¡Matru! ¡Ya'a va'a ña ka'iin yo i'ya! ¡Na ku'un ndi kuja'a ndi uni lomara, iin yi kuendaun ta inga yi kuenda Moisés, ta inga yi kuenda Elía!

⁶ Takan nãka'an Petu', ti ni tüvi chito ra nayi kà'an ra ti ya'a yù'vi ra chi'in nduvi ndra ka'iin chi'in ra ora ndē'e ndra ña kãa Jesuu takan. ⁷ Takan kũu tajan nũu iin viko nu'u. Ta chãsi yi Jesuu. Ta te'en nãka'an iin tati kēe tañu viko ikan:

—Ra'ya kũu se'e mai. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

⁸ Ta nunuuni ora ndē'e ndra xiin ndra ni'iin ga ndra tüva ndē'e ndra ndra. Ma'iin nia ma Jesuu ndē'e ndra ña ndaa.

⁹ Takan kũu ta ora nũu ndra ma yuku ikan, tajan kãtitu'un Jesuu nuu ndra ña na kãtitu'un ndra nuu ni'iin ñivi ma ña ndē'e ndra nda kati nataku ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo. ¹⁰ Yakan va ndikiva'a xe'eni ndra yi tichi chinitunini ndra, vaji chikatu'un ta'an ndra juuni nuu ma ndra nayi kũuni ma tu'un nãtaku kà'an yi. ¹¹ Takan kũu ta te'en kĩa'a ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿Ta naja kà'an ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ji'na Elía ni kichi? —kàti ndra.

¹² Ta Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha ti Elía ji'na ra ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa nakuyi. Vati ma tutu Ndioo kãti yi, ti yu'u ra Se'e ñivi ña tãchi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta tüvi ni jachi'in na ña ni kà'in. ¹³ Va yu'u kãtitu'in nuu ndo, ti Elía cha kichi ra. Va java jãti'ini na chi'in ra. Ta takan jãchinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi ña ni kũu niku —kàti Jesuu.

*Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso tati xaan
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)*

¹⁴ Takan kuu ta ora chaa ndiko Jesuu chi'in ndra cha'an chi'in ra nuu ndakoo ra inga ndra jakua'a chi'in ra, ta ikan nata'an ndra ndra ña ka'in locho kua'a ñivi nuu ka'in ndra. Ta juuni ka'in ndra matru jakua'a tutu Ndioo ndia, ña kànita'an yu'u ndra chi'in ndra jakua'a chi'in Jesuu. ¹⁵ Takan kuu ta ora nde'e na Jesuu, ta ndisaa na cha'an na chakaan'a na chi'in ra, ti ya'a chisii na ña nde'e na ra. ¹⁶ Ta te'en kicha'a chikatu'un Jesuu nuu na:

—¿Nda cha'a' kànita'an yu'u ndo chi'in ndra? —kàti ra.

¹⁷ Ta te'en naka'an iin ma ra ndaa ikan:

—Matru, nda che'e kichai i'ya, ta ndakai iin rase'i, ti ndiso ra tati xaan. Ta endee kindoo ñi'i ra ja'a yi. ¹⁸ Ta nda nikuuni keta ra ta tiin ma tati xaan ikan ra. Ta janduva yi ra nuu ñu'u'. Ta endee kee xikiñu iti' yu'u ra ja'a yi. Ta endee kari'u nu'u ra ta kindoo yutun ra ja'a yi. Yakan va cha chikain ñamani nuu ndra jakua'a chi'un na tava ndra ma tati xaan ndiso ra. Va juuni kuu ja'a ndra yi —kàti ra.

¹⁹ Takan kuu ta te'en naka'an tuku Jesuu:

—Ndyo'o ñivi tüvi chìnuni. ¿A ndisaa tiempu koi chi'in ndo?, kùuni ndo. ¿Ta naja ga tiempu kùnde'i ndo tiá, ña tükuii chini ndo ña kà'in? ¡Na kichi ndaka ndo ma ra ku'vi nui i'ya! —kàti ra.

²⁰ Tajan chandaka ndio ma tata ra ra nuu ndaa Jesuu. Ta ora nde'e tati xaan Jesuu, ta ja'a yi ña natiin ndiko ña chi'i i'i ra. Ta ikan jan nduva ra nuu ñu'u' ja'a yi, ta endee chikotuvi ra. Ta kee xikiñu yu'u ra ja'a yi. ²¹ Ta chikatu'un ndio Jesuu nuu tata ma rayoko ikan:

—¿Naja tiempu iyo ña cha kicha'a yi tiin yi ra?

Ta te'en naka'an ma tata ma ra ku'vi:

—Nda ora kuu ra ravali. ²² Ta cha kua'a' cha'a' janduva ma tati xaan ikan ra nuu ñu'ú, a tichi takuii ña kùuni yi ka'ni yi ra. Yakan va tu kuu ja'un iin ñamani ña na kunda'viniun ndi, ta janda'un ra. —Takan kati tata ra chi'in Jesuu.

²³ Ta te'en naka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Ta naja kà'un ña tu kuu ja'i yi? Nda ña nikuuni kuu ja'a yo, tuva chìnunio —kàti ra.

²⁴ Takan kuu ta ma tata ma rayoko ikan kicha'a ra kà'an ni'i ra:

—Yu'u va cha chìnunij. ¡Na tindeun yu'u, na chinunij tiaga!

²⁵ Ta ora nde'e Jesuu ña nduva'a kuii chakoyo kua'a' ñivi nuu ka'in ndra, ta te'en kicha'a kà'an xaan ra nuu tati so'o ta ñi'i ndiso ma rayoko ikan:

—Yo'o tati xaan ta so'o, na keun kuñu ra'ya. Ti yu'u kà'an chi'un. ¡Ta na ki'vigaun kuñu ra inga cha'a'! —kàti Jesuu.

²⁶ Takan kuu ta iin nanda'yuni ma tati xaan ikan, ta ja'a yi ña na tiin ndiko ma ña chi'i i'i ra. Tajan kee ndio yi ra. Ta ndoo ra kàndii ra takua kàndii iin ña chi'i ja'a yi. Yakan va kua'a' ma ñivi kà'an ña chi'i ra. ²⁷ Tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ma rayoko ikan. Ta kani'i ra ra. Tajan ndeta ndio ra chūndaa ra.

²⁸ Takan kuu ta nunuuni ki'vi Jesuu chi'in ndra jakua'a chi'in ra iin tichi ve'e nuu tüvi ñivi. Ta te'en kicha'a chikatu'un ndio ma ndra jakua'a chi'in ra nuu ra:

—¿Ta ndyu'u, naja ni kuu tava ndi ma tati xaan ikan? —kàti ndra.

²⁹ Tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jakua'a chi'in ra:

—Na kuu ja'a ndo tava ndo tati te'en tu tüvi kà'an ji'na ndo chi'in Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Kàtitu'un tuku Jesuu naja kua ni kuvi
ra
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)*

³⁰ Takan kuu tajan kee Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jakua'a chi'in ra iti' ñu'u' Galilea. Ta tüvi kùuni ra ña koto inga ñivi ma iti' kuà'an ndra, ³¹ ti kùuni ra jana'a ra nuu ma ndra jakua'a chi'in ra. Ta te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni tiin ñivi yu'u. Ta yu'u ni ku'va na ña ka'ni na. Ta ora keta uni kivi ña chi'i. Ta ni nataku ndikoi —kàti ra.

³² Va töve ni chini va'a ndra ma ña kà'an ra. Ta ya'a ndasii ndra ndakatu'un ndra nuu ma Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nuga

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Chāa ndra ma ñuu Capernaum. Ta ora kī'vi ndra tichi ve'e, ta kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nayi nàtu'un ta'an ndo iti' vāchi ndo? —kàti ra.

³⁴ Va tàxiin kìndoo ndra, ti ndicha ña nàtu'un ndra takan ma tichi iti' ña nda ndra kùxini tiá kua ndisaa ndra. Vaji töve nī ka'an ndra ña chikatu'un ra, va chito ra nayi nàtu'un ta'an ndra tichi iti'.

³⁵ Tajan chūnandi Jesuu. Ta kāna ra ndi uchi uvi ma ndra jākua'a chi'in ra na kichi ndra nuu ra. Ta kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—Tu iyo iin yo kùuni kuxini, ndiakan kùu ndian nuu ndi'ia. Ta juuni ndiakan kùu tindee ta'an na, tandi'i ñivi —kàti ra.

³⁶ Tajan jündii ra iin ravali ma'ñu ndra. Ta jākunandi ra ra nuu si'in ra. Ta nāka'an tuku Jesuu nuu ndra:

³⁷ —Nda yo kì'in kuenda ravali kàa takua kàa ra'ya kuendai, juuni kì'in na yi kuenda yu'u. Ta nda yo kì'in kuenda yu'u, ta yūvi ma'iin ni kì'in na kuenda, ti juuni kì'in na kuenda tatái ra tāchi yu'u.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tindee na yo

(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

³⁸ Ta te'en nāka'an Xuva:

—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra jànda'a ñivi, va kà'an ra chi'in siviun. Ta takan tāva ra tati xaan ndiso ma ñivi. Va tava töve chàkunuu ra chi'in yo, yakan va nī cha'a ndi ña jà'a ra yi —kàti ra.

³⁹ Ta nāka'an Jesuu nuu ndra:

—Na vā'a' jà'a ndo, ña nī cha'a ndo ja'a ra yi, ti nī'iin ndian kùu ja'a iin ndatu kuendai, na kùu ka'an na chatai. ⁴⁰ Ndian tüvi kùuni kuati chi'in yo, juuni na iyo na ja'a na ñamani nuu yo. ⁴¹ Nda ndian nikuuni ku'va na nuu ndo, vaji iin yachini takuii ko'o ndo, tava chàkuu ndo chi'in, ta ndicha ña kà'in ña ma Ndioo ni ku'va ya'vi na.

Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva jachiyo yo ñivio iti' kuà'an Jesuu

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² 'Tu iyo iin ndiakwati ña chìnuni ña kà'in, va kēta iin racha'nu nuu na ta jàna'a ra kuati nuu na, ta juuni jā'a ma ndiakwati kuati ndia. Va'a ga tuva jaku'un na ma racha'nu tichi takuii tañu'u chi'in iin yoso ndikun sukun ra, ta takan kuvi ra.

⁴³ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo nda'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un.

Va'a ga chi'in iin chiyo nda'aniun, ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kùu nda'va ñu'ú. ⁴⁴ Ta ndakan kùu nuu töve chī'í tindaku, ta kùu nda'va ñu'ú.

⁴⁵ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo cha'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un.

Va'a ga chi'in iin chiyo cha'un ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kùu

nda'va ñu'ú. ⁴⁶ Ta ndakan kùu nuu töve chī'í tindaku, ta kùu nda'va ñu'ú. ⁴⁷ Tu

ja'un kuati chi'in iin chiyo tinuun, na tavaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un.

Va'a ga chi'in iin chiyo tinuun ki'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu, kua chi'in ni nduvi yi

ku'un andaya' ⁴⁸ nuu töve chī'í tindaku ta kùu nda'va ñu'ú.

⁴⁹ 'Vati ndisaa yo ni nde'e tundo'o, ti takan kùuni ma Ndioo ña kùva'a yo takua kùva'a ndayu jà'a ñií. ⁵⁰ Va'a ma ñií. Vatu

naa ña u'vá yi, ta kùu jàva'a yo yi inga cha'a'. Yakan va na koo va'a ndo chi'in

ta'an ndo ta chi'in inga ñivi takua asin ndayu jà'a ñií.

10

Jàna'a Jesuu ña na vā'a' ndàkoo yo ñasi'o

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Takani kùu ta kēe Jesuu ñuu Capernaum. Ta kuà'an ra iti' ñu'u' Judea, ña kàndii nda inga chiyo yuta Jordán. Ta ora chāa ra ndakan, ta ikan kīcha'a kùti'vi ndiko kua'a' ñivi. Ta ikan kīcha'a ndiko ra jàna'a ra nuu na kua takani jàna'a ra. ² Ta yakan va ora kīcha'a Jesuu jàna'a ra, ta nunuuni chàkoyo ndra fariseu nuu ndaa ra. Ta te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra, ti kùuni ndra ki'in ndra ku'va ra:

—¿A va'a ña ndàkoo yo ñasi'o? —kàti ndra.

Te'en chikatu'un ndra nuu ra, ti kūuni ndra tisokuati ndra ra. ³ Ta te'en nāka'an Jesuu nuu ndra:

—¿Naja kua kà'an ma tutu Ndioo taa Moisés taji'na? —kàti Jesuu nuu ndra.

⁴ Ta te'en nāka'an ndra:

—Aan, va chā'a Moisés ña kuu ndakoo yo ñasi'o tuva jàndova'a jì'na yo iin tutu ña kà'an ña ndakoo yo ñasi'o —kàti ndra.

⁵ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra:

—Takan taa Moisés, ti ya'a ndava xini ndo. ⁶ Ti ora jātuvu Ndioo ma ñuñivi, juuni jā'a ra ra'ii ta ña'a. ⁷ Yakan va va'ani tuva ndakoo ra tatá ra chí'in ma'á ra, ta tãnda'a ra chí'in ñasi'i ra. ⁸ Ta ni nduvi vi kùu vi iin ñivini. Yakan va yuvi uvi vi kùu vi, ti ni ndo'iin vi ta kùu vi iin ñivini. ⁹ Yakan va na vā'a', ña ndakoo yo vi tuva cha jãndo'iin Ndioo yo chí'in vi.

¹⁰ Takan kūu ta ora kī'vi ndra tichi iin ve'e, tajan kīcha'a chikatu'un ndra jākua'a chí'in Jesuu nuu ra cha'a' ma tu'un nātu'un ra chí'in ndra. ¹¹ Ta te'en nāka'an Jesuu chí'in ndra:

—Nda ra nikuuni tu ndakoo ra ñasi'i nunuu ra ta kī'vi ra chí'in inga ña, iin kuati jà'a ra chata ñasi'i nunuu ra. ¹² Ta nda ña'a' nikuuni tu ndakoan iian ta kī'vian chí'in inga ra, juuni jà'a ña kuati chata ra nunuu chũndaka ña ndia.

Jesuu jà'ii ra ndiakuati
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ Takan kūu ta chãndaka na ndiakuati nuu Jesuu, na ke'e ra na. Ora ndē'e ndra jākua'a chí'in ra ña jà'a na, ta kīcha'a ndra kà'an ndra:

—¿Na jā'a ndo te'en! —kàti ndra chí'in ma ñivi ndà'a ma ndiakuati.

¹⁴ Yakan va ora ndē'e Jesuu ña jà'a ndra, ta kùxaan ra chí'in ndra. Ta kīcha'a kà'an ra nuu ndra jākua'a chí'in ra te'en:

—¿Ku'va ndyo'o, na kichi ma ndiakuati nui! ¿Ta na kãsi ga ndo iti' vachi na! Ti ma ñivi ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni kaa na kua kaa ma ndiakuati.

¹⁵ Ta yu'u kà'in chí'in ndo, ti ma ndiakuati jà'a tiñu chà'nda tatá na nuu na, ta juuni takan ìyo yi ña ku'va yo ka'nda Ndioo tiñu nuu yo —kàti Jesuu chí'in ndra.

¹⁶ Tajan chiso ndio ra ma ndiakuati, ta jā'ii ra xini na chí'in nda'a' ra.

Iin ra kuika kà'an chí'in Jesuu
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Takan kūu ta ora ni ku'un tuku Jesuu, ta endee chĩnu iin ra'ii chāa ra nuu ra. Ta chũnandi chiti ra nuu kuà'an Jesuu. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Yo'o matru va'a! ¿Nayi kuu jà'i ta chàì nuu koo nditoi ndisaa kivi? —kàti ra.

¹⁸ Ta te'en nāka'an Jesuu nuu ra:

—¿Ta naja kà'un ña kùì ra va'a, ta uvani ra va'a iyo? Ta ma ra va'a kùu Ndioo. ¹⁹ ¿A cha chitoun ma tu'un kà'an Ndioo nuu tutu taa Moisés tatiempu? Te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan: “¿Na kã'niun ñivi! ¿Na kī'viun chí'in ña'a' yuvi ñasi'un! ¿Na sũ'un ndatiñu ñivi! ¿Na kã'un tu'un vata chata ñivi! ¿Na jãnda'viña'un ñivi! ¿Ta na tiñu'un tatãun chí'in ma'un!” —Takan kãti Jesuu nuu ra.

²⁰ Ta te'en nāka'an tuku ra chí'in Jesuu:

—Matru, cha jā'i tandi'i yi nda ora kũì rayoko —kàti ra.

²¹ Ta ora kã'an ra takan ta kīcha'a ndē'e Jesuu nuu ra, ta nduva'a kuii kũnda'vini ra ra. Ta kīcha'a Jesuu kà'an ra te'en chí'in ra:

—¿Iyo iin nakuyi takãaga ja'un. ¿Na ku'un kuxiko ndi'un ndatiñun! ¿Ta ku'vaun ma xu'un' nuu ñivi nda'vi! Takan ìyo yi ña jà'un, ikan koo ña kuikaun andivi. ¿Ta kichiun ta ku'un chatai iti' kuà'in! —Takan kãti ra.

²² Ta ora chíini ra ña kà'an Jesuu, ta nduva'a kuii nda'vi kũuni ra ti kũu ja'a ra yi, ti ya'a kuika ra. Yakan va kuà'an ra.

²³ Tajan kīcha'a Jesuu nãnduku nuu ra iti' xiin ra. Ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chí'in ndra jākua'a chí'in ra:

—Ya'a ndetiñu ta kùu kī'vi ndra kuika nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

²⁴ Ta ndava yù'vi ndra jā'a ma tu'un kà'an ra. Yakan va te'en nāka'an ndiko Jesuu chí'in ndra:

—Ndyo'o xaa, ya'a ndetiñu ta kùu chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁵ Chakũu tiã ndetiñu yà'a iin kameyu xe'e iin kutiku, kua iin ra kuika ña chàa ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁶ Takan kūu ta ora chíini tuku ndra ña kà'an Jesuu takan tiaga yù'vi ndra, ta te'en kīcha'a chikatu'un ta'an ndra:

—¿Tu takan kùu yi, yo kùu kakú tuva takan? —kàti ndra.

²⁷ Ta kīcha'a ndè'e ma Jesuu ndra, ta te'en kīcha'a nāka'an ra:

—Kūu kakú ñivi, jà'a juuni ma na, va Ndioo kùu jakakú ra na. Ti ndisaa nakuyi kùu ja'a ra —kàti ra.

²⁸ Ta te'en kīcha'a nāka'an Petu':

—Va ndyu'u cha ndākoo ndi ndisaa ña iyo nuu ndi. Ta tándikun ndi chataun —kàti ma Petu'.

²⁹ Ta te'en nāka'an Jesuu:

—Ndichai ña kà'in chi'in ndo. Nda ndian nikuuni tuva ndakoo na tandi'i ndatiñu na jà'i, ña kùuni na ku'un na chatai, ti kùuni na katitu'un na ma tu'un va'a kà'in ña naja jàkakú Ndioo ma ñivi ñuñivi. Titu cha'a' yu'u ndākoo na ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na, se'e na, ta ñu'u' na, ³⁰ ndiakan ni ni'i na kua'a' ga ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na, se'e na, ta ñu'u' na ñuñivi i'ya inga cha'a', vaji ya'a ndè'e na tundo'o. Ta ma ñuñivi vachi ni koo ndito na ndisaa tiempu jà'a Ndioo. ³¹ Ma ñivi yoso nuu vitin ni kakuu iti' chata. Ta ñivi chàkuu iti' chata vitin, ni kakuu iti' nuu.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Takan kūu tajan kēe ndio ndra kàcha'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta yoso nuu Jesuu kuà'an ra iti' nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Va ma ndrakan ndava yù'vi ndra ña kuà'an ndra iti' chata ra. Ta juuni ndasii ma inga ñivi kuà'an iti' chata ndra ndia. Takan kūu tajan ndè'e Jesuu iti' chata ra, ta kàna ra ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra na kee siin ndra chi'in ra, ti kùuni ra katitu'un ra nuu ndra niyi ni ta'an ra. Takan kūu tajan te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

³³ —Cha chito ndo ti iti' i'ya kùu iti' kuà'an ñuu Jerusalén. Ta yu'u ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo, ni ku'va ñivi yu'u nuu ndra chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra kùu matru jàkua'a tutu Ndioo. Ta ndrakan kà'an ndra ña na ka'ni ndra yu'u, ta ni ku'va ndra yu'u nuu ñivi kīchi inga ñuu. ³⁴ Ta ni kuàtu'un na yu'u. Ta ni tivi sii na yu'u. Ta ni kani na yu'u chi'in yo'o.

Ta ni ka'ni na yu'u ndia. Ta tichi uni kivi nataku ndikoi —kàti Jesuu.

Jandiau chi'in Xuva chikan ndra iin ñamani nuu Jesuu

(Mt. 20:20-28)

³⁵ Ta jāyatin Jandiau ta Xuva, ndra se'e Zebedeu nuu Jesuu. Ta kīcha'a kà'an ndra nuu ra:

—Matru, kùuni ndi ña ja'un iin ñamani nuu ndi ña ni ndakan ndi nuun —kàti ndra.

³⁶ Ta kīcha'a kàti Jesuu:

—¿Nayi kùuni ndo ña jà'i cha'a' ndo?

³⁷ Ta kà'an ndra:

—Ora chaun nuu ni'un ndatun, na ku'vaun ndatun nuu ndi. Ta iin ndi, kunandi chiyo kua'un, ta inga ndi kunandi chiyo satun —kàti ndra.

³⁸ Ta kīcha'a kà'an Jesuu:

—Tüvi chito ndo nayi chikan ndo. ¿A kundee ndo ko'o ndo ña uva ni ko'i? ¿A kuu kunduta ndo indukuni kua ni kundutai?

Takan chikatu'un ra nuu ndra ti kà'an ra ti tundo'o ni nde'e ra.

³⁹ Ta nāka'an ndra:

—¿Kùu yi! —kàti ndra.

Ta kà'an tuku Jesuu:

—Ndicha kuii, ti ndyo'o ko'o ndo ña uva ni ko'i. Ta juuni kunduta ndo indukuni kua kundutai. ⁴⁰ Va na kūu ku'vai kunandi ndo chiyo kua'i a chiyo satun, ti cha kachin ra Ndioo tatái ndian kunandi yi.

⁴¹ Ta ora chini ndi uchi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra ña kà'an ndra, ta kuxaan ndra chi'in Jandiau ta chi'in Xuva ndia.

⁴² Va kàna ma Jesuu ndra ta kīcha'a ra kà'an ra nuu ndra:

—Cha chito ndo ña iyo ndra chà'nda tiñu nuu ñivi yüvi judíu. Ta ndrakan ya'a kini jà'a ndra nuu ñivi chà'nda ndra tiñu, ti kùuni ndra jaka'nu ndra ndra tiá. ⁴³ Va chi'in maa ndo na jà'a ndo takan. Ma ra kùuni jaka'nu ra ra tiá, ta kùu ra, ra nuu ndi'inia kua ndisaa ndo. Ta jà'a ra tiñu nuu ndo. ⁴⁴ Ta ma ra kùuni kuxini ndo na kumusuu ndo ra. ⁴⁵ Ti ni yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo töve vachí ña na ja'a ñivi tiñu nui, ti vachí tindei ñivi. Ta ni kuví ti yakan kùu ya'vi ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra Bartimeo ra kuaá
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Tajan chāa Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Jericó. Ta ora kēe ndra ma ñuu ikan chi'in kua'a' ñivi, ta ikan chikan iin ra kuaá xu'un' nuu nàndi ra yu'u iti'. Ta rakan nàni ra Bartimeo, se'e Timeo. ⁴⁷ Ta ora chīni ra ña juu Jesuu ra ñuu Nazaret vāchi, ta kīcha'a ma ra kuaá kànachaa ra. Ta kàti ra:

—jYo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.

⁴⁸ Ta kua'a' na kà'an nuu ra:

—jTaxiin koo yu'un!

Va töve jāchi'in ra ña kà'an na. Ta kànachaa ra tiá ni'i:

—jYo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.

⁴⁹ Tajan chūndaa Jesuu. Ta kīcha'a ra kà'an ra:

—jNa kana ndo ra!

Tajan cha kāna ndio ndra ra ta kà'an ndra:

—jXaa, ndeta! Ti kàna ra ñun —kàti ndra.

⁵⁰ Tajan ra kuaá, jāxiin ra ja'ma iyo chata ra, ta uvaa ndāva ra, ta chāa ra nuu ndaa Jesuu. ⁵¹ Ta chikatu'un Jesuu nuu ra:

—jNayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti ra.

Ta nāka'an ma ra kuaá:

—Matru, kùunĭ ña jandova'un tinui, ikan na kuu nde'i —kàti ra.

⁵² Ta kà'an ndiko Jesuu:

—jNa ku'un, ti chīnuniun ña kà'in! Yakan va cha ndā'un —kàti ra.

Ta ora ikani kùu nande'e ma ra kuaá. Ta kuà'an ra chata Jesuu iti' kuà'an ra.

11

Jesuu kī'vi ra tichi ñuu Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ora chani kuyatin ndra ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñuu Betania chi'in ñuu Betfagé nuu iyo yuku Olivu. Ta ni tachi Jesuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' nuu. ² Ta kà'an ra chi'in ndra:

—jKua'an ndo ma kuariya ikani! Ta ora ki'vi ndo tichi kuariya ikan, ta nde'e ndo iin burru ndikun ña nī'iin na takā'an koso ri. jNdachi ndo ri! jTa keñu'u ndo ri kichi ndo! ³ Tatu iyo ndian chikatu'un naja ndāchi ndo ri ta kati ndo: “Ti chīniñu'u

racha'nu chito'o ndi ri. Ta nunua vāchi ndaka ndiko ndi ri”, kati ndo —kàti Jesuu.

⁴ Ta takan kūu ta kēe ndio ndra kuà'an ndra. Ta nāta'an ndra ma burru ndikun ri iin cha'a' yutun veto'o yatini iin yuve'e. Tajan ndāchi ndra yi. ⁵ Ta chikatu'un iin ma ndra ka'iin ikan:

—jNayi jà'a ndo? jTa naja ndāchi ndo ma burru? —kàti ndra.

⁶ Ta nduvi ta'an ndra jàkua'a chi'in Jesuu, kàti ndra naja kua kà'an Jesuu chi'in ndra.

Ta nāka'an ndra iyo ikan:

—jVa'ani! jKuà'an ndo, tuva takan!

⁷ Tajan jūndii ndra ja'ma ndra chata ma burru. Ta keñu'u ndra ri kuà'an ndra nuu Jesuu. Ta chākoso ma Jesuu ri kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén. ⁸ Ta kua'a' ñivi chākin ja'ma isukun na tichi iti' kuà'an Jesuu. Ta inga na kāni ndoyo soko yutun ña chā'nda na tichi ku'u iti' kuà'an ra. ⁹ Ta takua kà'an ma ndian kuà'an iti' nuu ra, ta takan kà'an ma ndian kuà'an iti' chata ra:

—jYa'a jàka'nu yo Ndioo! jYa'a jàka'nu yo ndè'o, ra vāchi kuenda Racha'nu chito'o yo! ¹⁰ jYa'a jàka'nu yo ra vāchi! Ti ni ka'nda ra tiñu takua chā'nda racha'nu David tiñu, tatiempu. David kuu ñivi yo. jNa jaka'nu yo ra Ndioo nàndi andivi! —nātu'un na cha'a' Jesuu.

¹¹ Ta chāa Jesuu ñuu Jerusalén. Ta kī'vi ra tichi kora veñu'u ka'nu ikan. Ta ndè'e ra te'en, tikan. Tajan kēe ra kuà'an ndiko ra chi'in ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Betania, ti cha kuaa kùu yi.

Jesuu kànduva'a ra yutun higu
(Mt. 21:18-19)

¹² Ta ora kūndichin inga kivi ta kēe ndra ñuu Betania. Ta kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta Jesuu kōyo soko ra. ¹³ Ta chika nde'e ra iin nuu ndaa yutun higu ña cha nūma. Ta chānde'e yatin ra nuu ndaa run a ka'iin chiti higu nuu run. Va tūvi vu. Ka'iin va mamaa nda'ani run, ti takāaga kuta'an tiempu koo chiti run. ¹⁴ Yakan va kà'an ra chi'in ma yutun ikan:

—Tiá iti' nuu, nī'iin ga ñivi na kāchi ga chitiun —kàti ra.

Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, chīni ndra ña kà'an ra.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Ta ora cha chāa ndra ñuu Jerusalén ta kī'vi ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta kīcha'a Jesuu jākunu ra ma ñivi xiko chi'in ñivi jàta. Ta jānduva ra ma mesa ma ndian sàma xu'un' nuu ñivi. Ta jānduva ra mesa ma ndian xiko livi ndia.

¹⁶ Ta tüvi chà'a ra ña ya'a ñivi ndiso ndatiñu tichi kora veñu'u ikan. ¹⁷ Ta te'en kīcha'a ra jàna'a ra nuu ñivi ikan:

—Te'en kà'an ma tutu Ndioo —kàti ra— “Ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo. Ñivi iyo ndisaa ñuu ñuñivi, i'ya kùu kà'an na chi'in Ndioo”, kàti tutu Ndioo. Ta ndyo'o jà'a ndo yi iin ve'e ndra su'u —kàti Jesuu.

¹⁸ Takan kùu ta chīni ndra sutu cha'nu chi'in ndra jākua'a tutu Ndioo ña jàna'a ra. Ta nànduku ndra naja kua jà'a ndra ña ka'ni ndra ra, va ya'a yu'vi ndra ndè'e ndra ra. Ti nduva'a kuui kua'a' ñivi chisii na ña jàna'a ra nuu na. ¹⁹ Ta ora kī'vi ña kuaa ta kēe ndiko Jesuu ñuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra. Ta kuà'an ndra inga ñuu.

Nuu nàtii yutun higu

(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ta ora na'ani inga kivi kuà'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ora yà'a ndra yatini xiin ma yutun higu. Ta ndè'e ndra ña nàtii run. ²¹ Tajan chāku'uni ma ra nàni Petu' ña kà'an Jesuu chi'in run. Ta kà'an ra nuu Jesuu:

—¡Matru! ¡Nde'e yutun higu ña kànduva'un, ti cha nàtii run!

²² Tajan nāka'an Jesuu nuu ndra:

—¡Na chinuni ndo ña kà'an Ndioo!

²³ Ndicha ña kà'in ti tu iyo ndian kà'an chi'in yuku chiña: “¡Na kundachiyoun chiña, ta kuà'an tichi tañu'u!” Ta na jāxiin ndo anima ndo, ti na chinuni ndo ti ña ta'an yi va kà'an ndo, ta takan ni ta'an yi. ²⁴ Ta yakan va kà'in chi'in ndo, ti ndisaa ña ndàkan ndo nuu Ndioo, ta na chinuni ndo ti cha nī'i ndo yi, tajan nī'i ndio ndo yi. ²⁵ Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo tu jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi cha'a' ndo, ta juuni jànaa Ndioo ma kuati jà'a ndo ndia. ²⁶ Va tu töve jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi chi'in ndo, juuni töve

ni janaa Ndioo ma kuati ndo ndia —kàti ra.

Ìyo ndatu Jesuu

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Ta ora chīnu kà'an ra ta kàcha'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta juuni chàkunuu Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu. Ta chājayatin ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jākua'a tutu Ndioo ta chi'in inga ndra cha'nu nuu ndaa Jesuu. ²⁸ Ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta yo tāchi ñun ña jà'un te'en? ¿Ta yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra chi'in ra.

²⁹⁻³⁰ Ta kīcha'a Jesuu kà'an ra:

—Ta jī'na kùuni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia. ¿Yo tāchi Xuva ña jākunduta ra? ¿A Ndioo, a ñivi? ¡Na kati ndo nui! Tu jī'na kati ndo ña chikatu'in nuu ndo, tajan katī yo chā'a ndatu ña jā'i te'en —kàti Jesuu.

³¹ Ta kīcha'a ndra natu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tāchi ra, ta kati ra: “¿Ta naja nī chinuni ndo ña kà'an ra, tuva takan?” ³² Tatu katio ña ñivi tāchi ra, ta kuxaan ñivi yo, ti ndisaa na kà'an na ti ndicha Xuva kùu iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

³³ Yakan va kà'an ndra nuu Jesuu:

—Töve chito ndi yo tāchi ra.

Ta nāka'an Jesuu:

—Ta ni yu'u na katī yo chā'a ndatu ña jā'i te'en —kàti ra.

12

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a jàtiñu

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Takan kùu ta te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ndra:

—Chīyo iin ra tāchi kua'a' yoku'u uva. Ta jā'a ra iin kora nuu tāchi ra ma yoku'u uva, ikan na kī'vi kiti, ni ñivi nuu kàa yi. Ta jā'a ra iin yavi nuu ni taan ra takuii ma uva, ti ikan ni ja'a ra vinu. Ta juuni jā'a ra iin lomara sukun, ikan na kuu nde'e ra ndisaa yu'u ma uva tāchi ra. Takan kùu ta jākilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kēe ra kuà'an ra iin nuu chika. ² Ta ora kēta ma tiempu ña chītí ma uva, ta tāchi ra iin ra musu ra ña kuàki'in sava

ma ña'a ra. ³ Va nī ni'i ra yi, ti java kāni ndra ra. Ta tāchi ndiko ndra ra kuà'an ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ra. ⁴ Ta ikan tāchi tuku ra inga ra. Ta juuni kāni ndra ra. Ta tākue'e xini ra jā'a ndra. ⁵ Ta ikan jan tāchi ra inga ra, ta rakan va chā'ni ndra. Tajan tāchi ra tiá kua'a' ndra. Ta juuni kua'a' ndra tākue'e ta kua'a' ndra chā'ni ndra ndia.

⁶ 'Ta ikan kindoo uvania ra ya'a kùuni ra nde'e ra. Ta rakan ti se'e ra kùu ra. Tajan tāchi ndio ra ra nuu ndi'i nia ti kùuni ra: "Ti töve nayi ja'a ndra chi'in se'o, ti se'e maa yo kùu ra. Yakan va ni tiñu'u ndra ra." Takan kùuni ma tatá ra niku.

⁷ 'Ta ora chāa ra ma nuu ka'iin ma ndra jàtiñu. Ta te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra: "Ra vāchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u'. Yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra", kàti ndra. ⁸ Tajan tiin ndra ra. Ta chā'ni ndra ra. Ta jākuita ndra ñunda'yu ra chata kora nuu kàa ma uva —kàti Jesuu.

⁹ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jà'a kuenda vu?, kùuni ndo. ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ndra jàtiñu chi'in ra, ta ni jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo.

¹⁰ '¿A taká'an jakua'a ndo tutu Ndioo ña kà'an te'en:

Yuu jāchiyo ma ndra jàndova'a ve'e kùu ma yuu tiá ka'nu kua ndisaa yi?

¹¹ Ta yakan jā'a ma ra chito'o yo.

Yakan va ya'a chisio vitin, kà'an tutu Ndioo —kàti Jesuu.

¹² Ta ndrakan ikan kùuni ndra tiin ndra ra, ti chito ndra ti kà'an ra ku'va ikan chata ndra. Va tava yū'vi ndra ma ñivi ka'iin ikan. Ta yakan va töve nani jā'a ndra chi'in ra. Ta kuà'an ndra.

Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' tava ma ñuu Roma nuu na (Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Tajan tāchi na ndra fariseu chi'in ndra chākunuu chi'in Herode nuu Jesuu, tajan na ja'a ndra ña na kà'an ra iin tu'un vā'a', ta ni'i ndra kua kuu tiso ndra kuati chata ra. ¹⁴ Tajan chàa ndra ta chikatu'un ndra nuu ra:

—Matru, chito ndi ti yo'o va kà'an tu'un ndaa, ta töve yu'viun nde'un ña kà'an inga ñivi. Ti tüvi sàma nde'un ndian kuika, a ndian nda'vi, ti indukuni nde'un na. Ti jàna'un iti' va'a ña ku'un ma ñivi nuu Ndioo. ¿Ta yakan va naja kua kàtiun? ¿A va'a ña ka'nda ndi kuenda nuu ra kùu kalecha'nu ñuu Roma? ¿A va'a, a vā'a'? —kàti ndra nuu Jesuu.

¹⁵ Va tava cha nākoto ma Jesuu ti vata ndra, yakan va te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja jànda'viña'a ndo yu'u? ¿Kuàki'in ndo iin xu'un' ta jana'a ndo yi nui! —kà'an Jesuu.

¹⁶ Ta nda'a ndio ndra yi chāa ndra nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta yo na'na ndaa chata ma xu'un' i'ya? ¿Ta yo sivi ndiso yi?

Ta nāka'an ndra:

—Na'na kalecha'nu ñuu Roma kùu yi.

¹⁷ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kalecha'nu nuu ra, ta ku'va ndo ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo! —kàti ra.

Ta ndava yu'vi ma ñivi jā'a ma ña kà'an Jesuu.

Chikatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndi'

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Takan kùu tajan kuànde'e ma ñivi Saduceu ma Jesuu, ti ma ñivi ikan tüvi chìnuni na ña nàndoto ndiko ñivi ndi'. Yakan va te'en chikatu'un ndra nuu ra:

¹⁹ —¿Yo'o Matru! Racha'nu Moisés taa ra iin tutu tatiempu. Ta ma tutu ikan te'en kà'an yi: "Tu iin ra'ii chī'í ra, ta tüvi nī chiyo nī'iin se'e ra chi'in ñasi'i ra. Tajan ndàki'in ra yani ma ra chī'í juuni ma ña nda'vi ikan. Ta tànda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chī'í, jā'a ma ra yani ra." Takan kàti Moisés. ²⁰ Ta takan chīyo ucha ta'an ndra ña juuni yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tànda'a, ta nī'iin se'e ra nī chiyo. Ta chī'í ra. ²¹ Ta ikan ndàki'in inga yani ra ña. Ta indukuni nī chiyo nī'iin se'e ra chi'an. Ta chī'í ra ndia. Ta juuni tànda'a ña chi'in ra uni. ²² Ta indukuni tā'an ra takua tā'an ndi ucha ta'an ndra. Yakan va nī'iin ndra nī chiyo se'e chi'an, ta chī'í ndra. Ta kēta iin kivi

ña chī'í ma ña'a ndia. ²³ ¿Ta ora kèta ma kivi nàtaku ndiko ma ñivi chī'í, nda ndra kùu iian ndakan?, kùuniun, ti cha tända'a ndi ucha ndra chi'an —kàti ndra.

²⁴ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra: —¿Ta ndyo'o naja tüvi chìnuni ndo ña va'a kà'an tutu Ndioo? Ta töve chito ndo ña iyo ndatu Ndioo ndia. ²⁵ Yakan va ora nàtaku ndiko ma ndian ndií, ni ndra'ii ta ni ña'a' na tända'a vi. Ta vii koo na takua iyo ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo andivi. ²⁶ Ta vitin kùunij jana'i nuu ndo ña nàtaku ndicha ma ndian ndií. ¿A tüvi chàku'uni ndo naja kua kà'an ma tutu taa Moisés taji'na? Rakan te'en taa ra yi, ora chānde'e ra nuu kàyu iñu ndu'va. Ta ikan kīcha'a kàtitu'un Ndioo nuu ma Moisés te'en: “Yu'u kùu Ndioo ña kùmi Abraham, ta juuni kùmi Isaac, ta Jacob”, kàti Ndioo. Takan kàti ra ti vaji cha iyo kua'a' kuiya chī'í ndra, va jánataku ndiko ra ndra. ²⁷ Yakan va Ndioo kùu ma Ndioo ma ndian nditoni, ti cha nàtaku ndiko ndra. Yakan va Ndioo kùu ra kuenda ndian ndito, ta yüvi kuenda ndian ndií. Ta yakan va tüvi chānini ndo tu'un ndaa —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu nda tu'un kùu ma ña ka'nuga

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Takan kùu ta ikan kèta iin ra jàkua'a tutu Ndioo. Ta jà'a ra kuenda ña va'a nātu'un Jesuu chi'in ma ñivi ikan. Yakan va ora chīni ra ña nātu'un ma ñivi ikan, ta jāyatin ra ra. Ta kīcha'a chikatu'un ra nuu ma Jesuu:

—¿Nda ley kùu ña ka'nu tiá kua ndisaa ma ley tutu Ndioo? —kàti ra.

²⁹ Ta kīcha'a nāka'an Jesuu:

—Ma tu'un ka'nu tiá ña chā'a Ndioo nuu yo kà'an yi te'en: “iNdyo'o ñivi Israel! iNa kuuni ndo ma Ndioo chito'o yo, ti uvani ra kùu ra! ³⁰ iKùuni ndo nde'e ndo Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! iTa kùuni ndo nde'e ndo ra chi'in ndisaa chinituni ndo, ta chi'in ndisaa ña ndee ndo ndia!” Takan kà'an ma ña nunuu.

³¹ Ta ma ley uvi ña chā'a Ndioo nuu yo va kà'an te'en: “iKùuni ndo nde'e ndo ndian iyo xiin ve'e ndo takua kùuni ndo juuni maa ndo!” Yakan va nda tu'un nikuuni tüvi ka'nu yi tiá kua ndi uvi tu'un já kā'in i'ya —kàti Jesuu.

³² Takan kùu ta nāka'an tuku ma ra jàkua'a tutu Ndioo:

—iYo'o matru! Ya'a va'a kā'un ña ndicha kùu ma ña kā'un, ti uvani ma ra kùu Ndioo. Ta tüvi iyo inga ra indukuni kua maa ra. ³³ Ta kùunio nde'o Ndioo chi'in ndisaa anima yo, ta chi'in ndisaa chinitunio, ta chi'in ndisaa ma ña ndeo ndia. Ta juuni kùunio nde'o ñivi iyo xiin ve'o takua kùunio juuni maa yo. Ta yakan va tiá va'a ña te'en kùunio nde'o Ndioo kua ku'va yo kiti jana yo, ta ka'mio ndri nuu ndaa chito naá —kàti ma ra matru jàkua'a tutu Ndioo.

³⁴ Ta ora chīni ma Jesuu ña chi'in chinituni ra kā'an ra. Yakan va te'en nāka'an Jesuu nuu ra:

—Chani kuyatin ki'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

Ta ora chīnu nātu'un ra chi'in Jesuu ta nī'iin ga na, tüva nī chikatu'un inga nakuyi nuu Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kùu Rey David (Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ta ora ndaa Jesuu jana'a ra nuu ñivi tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿Ta naja kà'an ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ña tata ma racha'nu David kùu Cristu? ³⁶ Yakan va ma ra kùu Tati Í Ndioo, chā'a ra ndatu ra nuu ma racha'nu David ora kà'an ra. Takan kùu ta te'en kīcha'a David kà'an ra chi'in ma ndatu ikan:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra chi'in ma ra chito'i Cristu:

“iNa'a! iKunandi chiyo kua'i!

Ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

nda kati kani ndoyoi ma ndian kànita'an chi'un iti' cha'un”, kàti Racha'nu Ndioo.

³⁷ Yakan va kùuni yi ka'an yi ti, vaji tata David kùu Cristu, va juuni chito'o David kùu ra ndia —kàti Jesuu nuu ma ñivi ikan.

Yakan va ndisaa ma ñivi ka'in tichi kora veñu'u, ya'a chisii na ña kà'an Jesuu takan.

Jesuu tìsokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Takan kùu ta te'en nāka'an Jesuu nuu ma ñivi ikan:

—¡Ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra chi'in ja'ma tacha, na tiñu'u ma ñivi ndra nuya'vi. ³⁹ Ta juuni nànduku ndra tayu ka'nu tiá kunandi ndra nuu chiyo viko ta tichi veñu'u ñivi judíu ndia. ⁴⁰ Ta ndrakan, sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kìndoo nda'vi. Ta nàkuatu ndra nuu ka'iin kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndra su'u kùu ndra. Yakan va ndrakan ni nde'e ndra kua'a' tundo'o —kàti Jesuu.

Nuu sòkó ña nda'vi xu'un' kuenda Ndioo

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Takan kùu ta inga kivi chūnandi Jesuu yatini nuu ndaa chatun nuu ti'i na xu'un' ña jà'a ra kuenda naja kua ti'i na yi. Ta ora nàndi ra nde'e ra ikan, ta chākoyo kua'a' ma ndian kuika. Ta ti'i na kua'a' xu'un' tichi yi. ⁴² Ta nunuuni chāa iin ña kìndoo nda'vi. Ta ti'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. ⁴³ Yakan va ora ndē'e Jesuu ña ti'an yi, ta kāna ra ma ndra jàkua'a chi'in ra, na kichi ndra nuu ra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ti ña nda'vi ikan, vaji ti'an tiani ma xu'un', va kuenda Ndioo kua'a' xu'un' kùu yi. Ti chā'a ña ndisaa ma xu'un' kùmian chi'in anima ña. ⁴⁴ Ta ma ndian kuika ti vaji kua'a' xu'un' ti'i na, va ña chàkoso nia kùu yi. Ta tiani xu'un' kùu yi kuenda Ndioo. Ta yakan va ma ña nda'vi ikan, ti'an tiaga xu'un' tichi chatun kua ndisaa ma ndian kuika —kàti Jesuu.

13

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Takan kùu ta ora kēe Jesuu tichi veñu'u ka'nu, ta nāka'an iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—¡Yo'o, matru! ¡Nde'e veñu'u ka'nu ndaa ikan! Ti ya'a vii kàa yi. Ta ya'a ka'nu yuu kandii cha'a yi —kàti ra.

² Ta nāka'an Jesuu nuu ra:

—Ndicha ti takan kàa yi vitin, va ni keta iin kivi ña nī'iin yuu kìndoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndisaa yi.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ta ikan kēe ndra ta kàcha'an ndra nda xini yuku nàni Olivu, ña iyo yatini yu'u ñuu Jerusalén. Ta ora kēta ra ma xini yuku ta chūnandi ra ta te'en kīcha'a kà'an xe'e Petu', Jandiau, Xuva chi'in André nuu ra:

⁴ —¿Ta nda ora ni kicha'a yi? ¿Ta nda ña kuu yi nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.

⁵ Ta kīcha'a nāka'an Jesuu nuu ndra:

—¡Ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ñivi ndo! ⁶ Ti ni kichaa koyo ndian ni ka'an te'en: “Yu'u kùu ra Cristu”, ni kati na. Ta ni janda'viña'a na kua'a' ñivi.

⁷ ¡Na yü'vi ndo ora koto ndo ña kà'an ñivi ña iyo kuati iti' tikan a nda nikuuni! Ti takan ni kuu yi, vaji vitin tüvi ni ndi'i ma kuati nde'o, va tiá iti' nuu, ni nde'o tiá yi. ⁸ Ti ni kanita'an iin ñuu chi'in inga ñuu. Ta inga ñuu, ni ja'a yi kuati chi'in inga tuku ñuu. Ta ni kichi ña taan kua'a' ñuu. Ta ni nde'o soko ndia. Ta nuu, já ni kicha'a tundo'o kùu yakan.

⁹ ¡Ta yakan va ja'a ndo kuenda nuu juuni maa ndo! Ti ni tiin na ndo ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumi tiñu. Ta ndra kumi tiñu, ni ku'va ndio ndra ndo na kani na ndo tichi veñu'u. Ta ni kundaka ndra ndo nuu ndra kalecha'nu. Ta juuni ku'un ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu, ikan na kuu katitu'un ndo tu'in nuu ndra, cha'a' ña chìnuni ndo ña jà'i. ¹⁰ Va ji'na iyo yi ña katitu'un ndo ma tu'un va'a Ndioo nuu ndisaa ñuu ñuñivi. ¹¹ ¡Ta na nākanini ndo nda tu'un ni ka'an ndo ora ku'va na ndo nda'a' ndra kumi tiñu! Ti ora ka'iin ndo ikan, na ka'an ndo tu'un ni jana'a Ndioo. Ti Tati Í Ndioo ni jana'a ma tu'un ni ka'an ndo. ¹² Ta juuni ma kivi ikan, ni tiin ndra ndra yani ndra. Ta ni ku'va ndra ndra nuu inga ñivi, na ka'ni na ndra. Ta juuni takan ni ja'a tatá ndra chi'in juuni se'e ndra. Ta juuni ni kanita'an ñivi chi'in tatá na ta ma'a na. Ta juuni ni ka'ni na vi ndia. ¹³ Ta ni kuxaan ñivi nde'e na ndo, ti chàkuu ndo chi'in. Va ra kundeni nda kati ya'a ma kivi ikan ni jakakú Ndioo ra.

¹⁴ 'Ta tichi veñu'u í ni ki'vi iin ña kini. Ta yakán' ti ya'a xaani Ndioo nde'e ra yi ña ni kee ra veñu'u ka'nu ti ya'a kini ni ja'a yi tichi veñu'u. Ta ndisaa ñivi ìyo ñuu Judea ora kunián' ja'án' te'en, na kekunu na ku'un na iti' yuku, ikan na kakú na. Ta ndian chìto jàkua'a tu'un te'en, ya'a va'a tuva kutunini na naja kua kà'an yi. ¹⁵ Ta ndian ka'iin siki ve'e, na ki'vi na, ni ña täva na ndatiñu na tichi ve'e na. ¹⁶ Ta ndian jàtiñu tichi ku'u na ki'vi na ñuu, ni ña küki'in na ja'ma na ndia. ¹⁷ Nda'vi ta'an ñivi ña'a ña kivi ikan ñu'u se'e vi, ta ìyo ndiakwati se'e vi ña chàxin ndika vi ndia. ¹⁸ ¡Na ndakan ndo ñamani nuu Ndioo, ikan na tä'an ndo takan tiempu ya'a vichin jà'a yi! ¹⁹ Ta ma kivi ikan ni nde'o tiá tundo'o kua ni'iin kivi. Taká'an nde'o yi jà'a Ndioo, nda ora jätuvi ra ma ñuñivi. Ta ni tüvi chànini ra ña jànde'e ra tundo'o yo tiá iti' nuu, takua ni jande'e ra yi yo kivi ikan. ²⁰ Tatu ma Ndioo töve nì jandokuiti ra ma kivi ikan, na kákú ni'iin na niku. Va ma ra chito'o yo, jàkuiti ra yi, ti kùuni ra nde'e ra ndian kächin ra.

²¹ 'Yakan va tu keta iin ndian te'en kà'an nuu ndo: "¡Nde'e ndo, i'ya ndaa ra kùu Cristu!" A tu keta inga ndian kà'an: "¡Juu ra ndaa ikan!" ¡Ta na chinuni ndo ña kà'an na! ²² Ti ni kichi kua'a' ndian ni ka'an te'en ndia: "¡Yu'u kùu Cristu!" Va tüvi ndicha ti janda'viña'a ndra ña Cristu kùu ndra. Ta juuni ni kichi ndian ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va tüvi ndicha ti ndra vata kùu ndra. Yakan va ta ndi'i ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu ndra ta seña, ikan na chinuni na ña ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndra. Ta juuni kùuni ndra janda'viña'a ndra ma ñivi kächin Ndioo tuva kùu yi. ²³ Yakan va ja'a ndo kuenda juuni maa ndo. Ti cha kätitu'in nuu ndo naja kua ni koo yi.

Kätitu'un Jesuu naja kua ni kichi tuku ra inga cha'a'

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ 'Ta ora cha ndi'i ma tiempu ña ni nde'o kua'a' tundo'o. Tajan ni nda'va ma nikandii, ta ni nda'va yoo ndia. Ta tüva ni ndondichin jà'a ndra. ²⁵ Ta ma chele ka'iin andivi ni ke'ne ndri. Ti ni taan ma andivi jà'a ndri. ²⁶ Tajan ni nde'e kua'a' ñivi ti vachì tichi viko. Ti yu'u ra

Se'e ñivi tächì Ndioo ìyo kua'a' ndatui, ta kua'a' ña tachai ndia. ²⁷ Tajan ni tachì ma ndian kùu tati jà'a tiñu nuu Ndioo, na kuu jati'vi ta'an na ndisaa ñivi cha kächin. Ta kunanduku ma tati na nda nikuuni nuu ndi'i ñuñivi, a iti' ninuu, a iti' siki.

²⁸ 'Na kuu ku'uni ndo ña jàna'a yutun higu, ti ora kēta nda'a' yuta' run cha chìto ndo ti chani keta ma tiempu ni koo chiti run. ²⁹ Ta yakan va ora nde'e ndo ma tundo'o kätitu'in nuu ndo, ta cha chìto ndo, ti chani kuta'an ora ni kichai. Ti yu'u kùu ra Se'e ñivi tächì Ndioo. ³⁰ Ndicha ña kà'in chi'in ndo. Ti ora takäaga kuvi ndisaa ma ñivi ìyo kuiya i'ya jì'na nde'e na tundo'o ña kà'in chi'in ndo. ³¹ Ta ni keta iin kivi ña ni naa andivi chi'in ñuñivi. Va tu'un ka'in tüvi ni naa yi.

³² 'Ta ni'iin ñivi tüvi chìto nda ora ni keta ma ña kà'in, ni tati jà'a tiñu nuu Ndioo, ta ni yu'u, ra kùu Se'e Ndioo tüvi chitoi ndia. Chìto va ma Tatái, ti rakan kùu ma Ndioo ka'nu ìyo andivi.

³³ '¡Yakan va kumi ndo ndo! ¡Ta ja'a ndo kuenda ndo! ¡Ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ti töve chìto ndo nda ora ni kuu yi. ³⁴ Yakan va ña'a kùu yi takua jà'a iin ra'ii ora kēe ra, ta kuà'an chika ra. Ta täva ra tiñu nuu ndra kùu musu ra na kumi ndra ve'e ra. Ta ta'ii'in ndra täva ra tiñu nuu nayi jà'a ndra. Ta täva ra tiñu nuu iin ra na ja'a va'a ra kuenda yuve'e ra. ³⁵ ¡Ta yakan va na koo ndito ndo! Ti töve chìto ndo nda ora kichaa ndiko ma ra xuve'e, a kichaa ra ora chanikuaa, a ora javañuu, a ora ni tuvi, a ora ni kundichin. ³⁶ ¡Ta yakan va na ja'a va'a ndo kuenda koto kichaa ra numini! Ta koto näta'an ra ndo ña kixi ndo. ³⁷ Yakan va ña kätitu'in nuu ndo. Ta kätitu'in nuu ndisaa ñivi na koo ndito na —kàti Jesuu.

14

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Takan kùu ta ora takäaga uvi kivi, ta kùta'an viko Pakua, ora chàchi na paan ña töve ki'vi yuchan iya tichi. Tajan nànduku ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, naja kua ja'a ndra ta tiin xe'e ndra ma

Jesuu ta ka'ni ndra ra. ² Va te'en kà'an ma ndra ka'iin ikan:

—¡Na tiin yo ra kivi iyo viko, ti koto kuxaan ma ñivi cha'a' ra!

Iin ña'a jàkutian takuui xiko xini Jesuu
(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Iyo Jesuu ñuu Betania ve'e Simón, ra kà'an na ña ku'vi, jà'a kue'e ta'yu niku. Ta ora juuni nàndi Jesuu chàchi ra tichi ve'e ma ra Simón, ta ikan chāa iin ña'a, ta ndà'a ña iin viru takuui xiko, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta nduva'a kuii va'a ra'. Ta nūna ña yu'u ma viru, ta chōsoan ra' xini Jesuu. ⁴ Ta iin ma ndra nàndi chi'in ma Jesuu kuxaan ndra ña jà'a ña takan. Ta te'en kīcha'a kà'an ta'an ndra:

—¿Ta naja chàtian ma takuui xiko? ⁵ Ti kùu jata na ra' nuan chi'in ndisaa xu'un' jàkanaa na iin kuiya, ta ku'va ña yi nuu ma ndian nda'vi. —Takan kà'an ndra chata ña.

⁶ Ta te'en kīcha'a kà'an Jesuu nuu ndra:

—¡Jaña ndo ña kà'an ndo chata ña! Ti ña va'a jà'a ña chi'in. ⁷ Ti ma ñivi nda'vi endeeni ni koo na chi'in ndo. Ta kùu ja'a ndo ña va'a chi'in na ora kùuni ndo. Vati yu'u töve ni koi chi'in ndo endeeni. ⁸ Ta ma ña'a i'ya, jà'a ña ma ña kùu ja'a ña kuendai, ti chōsoan takuui xiko ñii, ti chani keta ora ni kuchì. ⁹ Yakan va ndichai ña kà'in, ti nda nikuuni ma ñuñivi, nuu ni ka'an na tu'un Ndioo. Ta juuni ni ka'an na ña jà'a ña chi'in, ta kuku'uni ma ñivi ña.

Juda xikoña'a ra Jesuu
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Juda Iscariote kùu iin ra indii tichi ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu. Takan kùu tajan kēe Juda kuà'an ra kuànde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu, ti kùuni ra jandova'a ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra ma Jesuu nuu ndra. ¹¹ Ta ora chíni ndra sutu ña kà'an ra te'en, ta nduva'a kuii chisii ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:

—¡Ndicha ndi ña ni ku'va ndi xu'un' nuun, ora jana'un ra nuu ndi!

Ta kīcha'a ra nànduku ra naja kua kuu ku'va ra Jesuu nuu ndra.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Ma kivi nunuu ma viko Pakua, ora chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan chà'ni na iin mvechala kuati kivi viko Pakua, ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na ndakimani ra na. Takan kùu tajan kīcha'a chikatu'un ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra:

—¿Ta ndanu kùuniun ña kùu ja'a ndi ma ña kacho viko Pakua? —kàti ndra.

¹³ Tajan tachi ra uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta kà'an ra te'en chi'in ndra:

—¡Kua'an ndo tichi ñuu! Ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuui ta tandiku ndo chata ra. ¹⁴ Ta kàtitu'un ndo nuu ma ra xuve'e nuu kì'vi ra, ti nànduku matru ndo iin ve'e nuu ni kachi ra ma viko Pakua chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, kati ndo. ¹⁵ Ta ikan jana'a ra iin ve'e ka'nu ndaa siki inga ve'e. Ta ma ve'e ikan, cha iyo va'a yi kuenda yo. Ta ikan kùu ja'a ndo ma ña kacho —kàti Jesuu.

¹⁶ Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra tichi ñuu, ta nī'i ndio ndra ndisaa yi kua kà'an Jesuu nuu ndra. Ta ikan jà'a ndra ma ña kachi ndra kivi Pakua.

¹⁷ Ta ora chanikuaa chāa Jesuu chi'in ndisaa ma ndra jàkua'a chi'in ra. ¹⁸ Ta ora nàndi ndra chàchi ndra ma nuu tayu, ta kīcha'a kà'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndichai ña kà'in, ti iin ra nàndi chàchi chí'in ni xikoña'a ra yu'u —kàti ra.

¹⁹ Ta ora chíni ndra ña kà'an ma Jesuu te'en, ta nduva'a kuii nàkanini ndra. Ta kīcha'a i'iin ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿A yu'u kùu?

²⁰ Ta nāka'an Jesuu:

—Iin ra jàkua'a chí'in kùu ra. Iin ra chàchi paan chí'in vitin kùu ra. ²¹ Ta yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kuvì. Ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in. Nda'vi ta'an ma ra xikoña'a cha'i. Va'a ga tu tüvi nī kaku ra niku —kàti Jesuu.

²² Ta já ma'ñu chàchi ndra, ta kī'in ma Jesuu iin paan ta jà'íí ra yi nuu Ndioo. Ta chā'nda kuati ra yi. Ta chā'a ra ita'vi yi nuu ndisaa ndra. Ta te'en kà'an ra nuu ndra jàkua'a chí'in ra:

—¡Kachi ndo! Ti ña'a kùu ma kuñui —kàti Jesuu.

²³ Ta takan kùu tajan kī'in ra iin kopa vinu. Ta nāka'an ndiko ra Ndioo cha'a' ra'. Tajan chā'a ra ra' nuu ndisaa ndra na ko'o ndra ra'. ²⁴ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Ko'o ndo ra! Ti nij kùu ra'. Ti cha ndòva'a ndisaa tiñu nuu Ndioo jà'a nij, ti chani katj ra' cha'a' kua'a' ñivi, ikan na ni'i na ñamani Ndioo. ²⁵ Ndichai ña kà'in chi'in ndo, ti tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo, nda kati koo ndikoi nuu chà'nda Ndioo tiñu. Tajan ko'i vinu chaa —kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tüvi nakoto ra ra

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Takan kùu ta ora chīnu chita ndra iin yaa Ndioo, tajan kuà'an ndra iti' yuku nàni Olivu. ²⁷ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra ma ikan:

—Ndisaa ndo kukanuu ndo ndè'e ndo yu'u ora naa vitin. Takan kà'an ma tutu Ndioo: “Tu ka'ñj ma ra chito'o ma mvechala, ta ndisaa ndri kuita kuati”, kà'an ma tutu Ndioo. ²⁸ Ta ora natuku ndikoi, ta ji'nai ku'un ñu'u' Galilea, tajan ku'un ndio ndo —kàti Jesuu.

²⁹ Tajan te'en nāka'an Petu' chi'in ra:

—Jin ndisaa ndra kùkanuu cha'un, va yu'u töve —kà'an Petu'.

³⁰ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Ndichai ti chanikuaa vitin, ora takà'an nda'yu lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nakotoun yu'u —kà'an Jesuu chi'in Petu'.

³¹ Ta te'en kà'an ndiko Petu':

—Vaji kuvj chi'un, ta tüvi ni ka'in ña tüvi nakotoi ñun —kà'an Petu'.

Ta indukuni kà'an ndisaa ma ndra ka'iin chi'in Jesuu.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu iyò jardin Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Takan kùu ta numini kēe ndra kuà'an ndra iin jardin nàni Getsemaní. Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—¡Kunandi ndo kuantu ndo yu'u i'ya! Ti kuà'in kuàka'in chi'in Ndioo ikani.

³³ Tajan kuà'an uni ta'an ndra chi'in Jesuu: Petu', Xuva chi'in Jandiau. Ta kicha'a nda'vi kùuni Jesuu, ³⁴ ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a nda'vi kùuni animai kua ni kuvj. ¡Kindoo ndo i'ya, va koto kusu ndo! —Takan kàti ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

³⁵ Tajan kēe Jesuu kuà'an ra tiá iti' nuu. Ta chūnandi chiti ra nda nani te'e nuu ra ma nuu ñu'u'. Yakan va te'en kicha'a kà'an ra chi'in Ndioo ña na tava ra ma tundo'o ni nde'e ra tuva kùuni ra.

³⁶ —¡Yo'o Tatá! Yo'o va kùu ja'un nda ña nikuuni. Kùuni ña nakaniun ma tundo'o ni nde'i. Va tüvi kùuni ña kuu ma ña kà'in, ti naja kua kùuni maun kuu yi —kàti Jesuu.

³⁷ Ta numini kēe ndiko Jesuu kuà'an ra nuu ka'iin ma ndi uni ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta nāta'an ra ndra ña kixi ndra. Ta kicha'a kà'an ra chi'in Petu':

—Simón, ¿a kixiun? ¿Ni kùu kuii koo nditoun iin ora chi'in? ³⁸ ¡Ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ikan tüvi kuà'an ndo anima ndo jà'a yi kuati, jin kùuni ndo kundito ndo chi'in anima ndo, va kúndee ndo —kà'an Jesuu chi'in ndra.

³⁹ Takan kùu tajan kēe ndiko Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo takua kà'an ra ma nunuu. ⁴⁰ Ta ora chāa ndiko ra ma nuu ka'iin ma ndi uni ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta juuni nāta'an ra ndra ña kixi ndiko ndra inga cha'a', ña endee ndàsi tinuu ndra, jà'a ma ñuma'na. Ta tüvi chito ndra ña kà'an ndra chi'in ra. ⁴¹ Tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra cha'a' uni. Tajan chāa ndiko ra, ta kà'an ra chi'in ndra:

—¿A juuni kixi ndo ta nìndee ndo tiá? ¡Na kùsu ndo tiá! Ti cha kēta ma ora ña ni ku'va ñivi yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo. Ti ni tiin ma ndra jà'a kuati yu'u. ⁴² ¡Ndakoo ndo, ta ko'o! Ti cha vachi ra cha xikoña'a cha'i —kàti Jesuu.

Nuu tiin na Jesuu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Juuni, takà'an chinu kà'an Jesuu, ta chāa Juda, iin ra indii tichi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Chāa ra chi'in kua'a' jandaru. Ta ndrakan naa ndra machiti chi'in yutun. Vachi ndra chata Jesuu

jā'a ma sutu chà'nda tiñu chi'in iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta inga tuku ndracha'nu. ⁴⁴ Juda ra xikoña'a cha'a' Jesuu, chā'a ra iin tu'un kua ni ja'a ra nuu ma jandaru, ta kā'an ra te'en:

—Ma ra ni kaña'i chi'in, rakan tiin ndo. Ta ku'ni ndo ra, tajan kundaka ndo ra, ku'un ra chi'in ndo —kàti Juda.

⁴⁵ Takan kūu ta jāyatin ra ra nuu Jesuu ta kà'an ra:

—¡Matru!

Ta kāña'a ra chi'in ra. ⁴⁶ Ora ndē'e ndra yo kùu ra ta tiin ndra Jesuu.

⁴⁷ Ta iin ra ndaa ma ikan tāva ra machiti ra, ta chā'nda ra so'o ma musu ma sutu cha'nu. ⁴⁸ Ta chikatu'un Jesuu nuu ñivi ikan:

—¿Naja vāchi ndo chi'in machiti chi'in yutun, ña vāchi tiin ndo yu'u? ¿A ra su'u kùu?, kùuni ndo. ⁴⁹ ¿Naja tüvi nī tiin ndo yu'u tichi veñu'u? Ta kua'a' kivi chīyoi jàna'i nuu ndo ikan. Te'en ni ta'in, ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in.

⁵⁰ Ta ndisaa ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chīnu ndra kuà'an ndra, ta ndākoo ma'iin ndra ra. ⁵¹⁻⁵² Takan kūu va iin rayoko ña isukun iin ja'ma ka'nuni. Uvaa rakan tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ra'ya ti tiin ndra ra. Va tava jāña ra ma ja'ma isukun ra, yakan va jānda kakú kaviti ra.

Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu (Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Ta ndàka ma jandaru Jesuu nuu ndaa sutu cha'nu. Ta ikan kùti'vi ndisaa ma sutu cha'nu, ma ra jàkua'a tutu Ndioo chi'in inga ndracha'nu. ⁵⁴ Ta chikani, chikani kuà'an Petu' chata ndra nda kati keta ndra ma ve'e sutu cha'nu. Ta kīndoo ra nuke'e. Ta ikan chūnandi ra javixin ra nda'a' ra nuu ñu'ú xiin ndra jandaru jà'a kuenda veñu'u.

⁵⁵ Ta ma sutu chà'nda tiñu chi'in ndisaa ma ndra tiñu veñu'u, nānduku ndra iin tu'un ña kuu tiso ndra kuati Jesuu, ikan na ka'ni ndra ra nuu kruu. Va tüvi nī nata'an ndra nī'iin tu'un ndaa chata ra.

⁵⁶ Vaji keta kua'a' ñivi ña kà'an ndra tu'un vata chata Jesuu. Ta nī'iin ma ñivi, tüvi induku kà'an na chata Jesuu.

⁵⁷ Takan kūu ta iyo ma ndian ndēta, ta

te'en kīcha'a na kà'an na maaaa tu'un vata chata Jesuu:

⁵⁸ —Ndyu'u chīni ndi ña kà'an ra: “Ni janduvai ma veñu'u ka'nu ña jā'a ñivi, tajan tichi iin uni kivi kutai inga tuku yī ña tüvi jà'a ñivi”, —kàti ndra.

⁵⁹ Ta vaji takan kà'an ndra, va siin siin ña kà'an ndra.

⁶⁰ Tajan ndēta ndio ma sutu cha'nu ma'ñu ndisaa na, ta chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi kà'un ña kà'an na chataun? —kàti ma sutu.

⁶¹ Va ma Jesuu tàxiin kīndoo ra. Ta nī'iin tu'un nī ka'an ra. Yakan va te'en chikatu'un tuku sutu cha'nu:

—¿A juu yo'o kùu ra Cristu ra Se'e Ndioo íí?

⁶² Ta nāka'an Jesuu:

—Juu yu'u kùu ra. Ta ni nde'e ndo ra ña nāndi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu iyo nuu sukun. Ta ni keta iin kivi ña kichī ndikoi. Va yu'u ra Se'e ñivi ni kichī tichi viko —kàti Jesuu.

⁶³ Takan kūu tajan juuni ma sutu cha'nu, jānaka'a ra juuni ma ja'ma ra, ti takan jàna'a ra nuu ma ñivi tí kùxaan ra jà'a ma tu'un kà'an Jesuu. Ta te'en kà'an ra:

—¡Na tüva chiniñu'u ga yo tiá ndra kuta'an chí'o! ⁶⁴ Ndisaa ndo já, chīni ndo ña kā'an ti'ini ra chata Ndioo. ¿Naja kua chānini ndo? —kàti ra.

Ta ndisaa ndra ndō'iin tu'un ndra ña kivi Jesuu, ti cha iyo kuati ra, kuuni ndra.

⁶⁵ Iyo ndian cha kīcha'a tīvisii na ra. Ta chāsi na ma tinuu ra, ta kāni ndra ra chi'in chiki, ta te'en kà'an ndra:

—¡Ka'an! ¡Nde'o yo kāni ñun! —kàti ndra.

Ta juuni ma jandaru kāni ndra nuu ra ndia.

Petu' kàti ra ti töve nākoto ra Jesuu (Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Takan kūu ta kīndoo ma Petu' nuke'e ikan. Ta ikan chāa iin ña musu ma sutu cha'nu. ⁶⁷ Ta ora ndē'an Petu', ña tūmi ra ñu'ú, ta kīndoan nde'an ra, ta kīcha'a kà'an ña chi'in ra:

—¿A yo'o chàkuu chi'in Jesuu ra ñuu Nazaret? —kàtian.

⁶⁸ Ta kà'an Petu':

—iYüvi yu'u kù! Ta tüvi nàkotoi ra, ni tüvi ch̀itoi nda ra kùu ra kà'un —kàti Petu'.

Tajan kēe ra kuà'an ra nuu nda yuve'e iti' nuke'e. Ta ora ikan ndā'yu iin lo'o. ⁶⁹ Ta ndē'e ndiko ña musu sutu ikan ma Petu', ta kà'an ña chi'in inga na:

—iRa'ya kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu!

⁷⁰ Va kà'an ndiko ra:

—iYüvi yu'u kù!

Ta nunuuni ma ndian ka'in ikan, kà'an ndiko na chi'in Petu':

—iNdicha kuii ti yo'o kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu! Ti indukuni kà'un kua kà'an ndian ñu'u' Galilea.

⁷¹ —iYüvi yu'u kù, nde'e Ndioo ña kà'in! Ti tüvi kuii nàkotoi ma ra ch̀ikatu'un ndo nui —kàti ra.

⁷² Ta ma ora ikani, ndā'yu ndiko ma lo'o iti' uvi. Ta chàku'uni Petu' ña kà'an Jesuu chi'in ra: “Ora takā'an nda'yu ma lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u”, kàti Jesuu. Ta kīcha'a chàku Petu' ora chàku'uni ra ña kà'an Jesuu chi'in ra.

15

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Ora kundichin inga kivi kùti'vi ma ndra sutu cha'nu, chi'in inga ndracha'nu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in ndra jà'a kuenda ma ñivi judú. Ti kùuni ndra natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra chi'in Jesuu, tajan chū'ni ndra ma Jesuu ta kuà'an ndra chi'in ra nuu ra kùu Pilatu. ² Ta ora ndē'e ma ra kùu Pilatu ma Jesuu. Ta kīcha'a ra ch̀ikatu'un ra nuu ra:

—¿A yo'o kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judú?

Ta kīcha'a nàka'an Jesuu:

—Maun kà'an yi.

³ Tajan kīcha'a ma ndra sutu cha'nu, tiso ndra kua'a' kuati chata Jesuu, va tükuii nani kà'an ra. ⁴ Yakan va ch̀ikatu'un ndiko ma ra Pilatu nuu ra:

—¿Ta naja tükuii ka'un? ¿A tüvi ch̀iniun ña ya'a ga tiso ndra kuati chataun? —kàti Pilatu.

⁵ Ta endee tükuii kà'an Jesuu. Ta ma ra Pilatu, ya'a nàkanini ra, ti tükuii nani kà'an Jesuu.

Kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu
(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Yakan va ndisaa kuiya ora ch̀iyo ma viko ikan, ch̀ikan ma ñivi na kee iin ra indii vekaa nuu ma Pilatu. Ta jaña ra ra.

⁷ Iin ra nàni Barrabás indii tichi vekaa ma kuiya ikan. Ta juuni indii inga ndra meru ra, ti kànita'an ndra chi'in ma ndra vetiñu. Ta chā'ni Barrabás ñivi chi'in meru ra. Yakan va indukuni ka'in ndra vekaa ndia. ⁸ Ta ka'in locho kua'a' ñivi nuu Pilatu. Ta te'en kà'an na chi'in ra:

—iNa jañaun iin ra indii vekaa takua jà'un nani kuiya!

⁹ Ta nāka'an ma Pilatu:

—¿A kùuni ndo ña jañai ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judú?

¹⁰ Te'en kà'an ra, ti cha ch̀ito ra nda cha'a' kùu yi ña tixin ma ndra sutu cha'nu nde'e ndra ma Jesuu. Ta yakan va chāndaka ndra ra nuu ra. ¹¹ Va ma ndra sutu chà'nda tiñu kà'an xe'e ndra chi'in ma ñivi, na ndaka na ña, na tava ra Barrabás, ora ch̀ikatu'un ma Pilatu nda ra kùu ra kùuni na ña jaña ra. ¹² Ta takan kùu ta te'en ch̀ikatu'un ndio ra nuu na:

—¿Ta nayi kùuni ndo ña ja'i chi'in ma ra kà'an ndo ña chà'nda tiñu nuu ñivi judú?

¹³ Ta te'en kīcha'a na kànachaa na:

—iTakaa ra nuu kruu!

¹⁴ Ta kà'an tuku Pilatu:

—¿Ta nda kuati jà'a ra, tuva takan?

Ta te'en kīcha'a tuku na kanachaa na tiá ni'i.

—iTakaa ra nuu kruu!

¹⁵ Ta tava kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ñivi. Yakan va jà'a ra ma ña kà'an na. Ta jaña ra Barrabás. Takan kùu ta ji'na tachi Pilatu ña na kani ji'na ndra Jesuu chi'in yo'o. Tajan chā'a ndio ra ra nda'a' jandaru na kutakaa ndra ra nuu kruu.

¹⁶ Tajan kuà'an ndio Jesuu chi'in jandaru nda nuke'e vetiñu. Tajan kùti'vi kua'a' jandaru. ¹⁷ Ta takaa ndra iin ja'ma color ndaa takua kaa ja'ma ra kùu rey chata ra. Ta jà'a ndra iin korona iñu, ta jündii ndra xini Jesuu. ¹⁸ Tajan kīcha'a ndra kà'an ni'i ndra nuu ra:

—¡Na koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu!

¹⁹ Ta káni ndra xini ra chi'in yutun kuiin. Ta tivisii ndra ra. Ta chūnandi chiti ndra nuu ra ña jáka'nu ndra ra. ²⁰ Takan kūu ta ndisaa ma ña jā'a ndra chi'in ra, maaaa ña chàtu'uni ndra ra kūu yi. Ta tāva ndra ma ja'ma color ndaa ña tàkaa chata ra, ta jáku'un ndiko ndra ja'ma maa ra ra. Ta tāva ndra ra ña ni takaa ndra ra nuu kruu.

Chùtakaa Jesuu nuu kruu

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Takan kūu ta ikan ndaa iin ra ñuu Serene nani Simón. Ta ndra se'e rakan kùu Alejandru chi'in Rufu. Ta rakan ti iti' ku'u kichi ra. Ta ora kēta ra iti' kuà'an Jesuu, ta ndē'e iin jandaru ra, ta kána ra ra na kichi ra kuiso ra kruu ndiso Jesuu.

²² Yakan va Jesuu ndàka ndra ra kuà'an ndra iin nuu nani Gólgota. Ta ma tu'un Gólgota kùuni yi ka'an yi chi'in tu'un va'a: Yuku nuu Ndoyo kua'a' Iki Kini ndian Chī'í. ²³ Ta jákanuu ndra iin yukú nani mirra tichi takuii chiti uva, ta chā'a ndra ra' nuu Jesuu, na ko'o ra ra'. Va nī kuuni ra. ²⁴ Ta ikan tàkaa ndra ra nuu kruu. Tajan kīcha'a ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kùu ndra jakanaa ja'ma Jesuu.

²⁵ Kaa iín na'ani kùu yi, ora tàkaa ndra ra nuu kruu. ²⁶ Ta ikan taa ndra ma ña kùu kuati ra iin nuu vītu. Ta tātuu ndra yi xini kruu ra. Ta kà'an yi te'en: "Ra'ya kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu." ²⁷ Ta te'en, tikan xiin ra tàkaa ma ndra jandaru ii'iin ndra su'u. ²⁸ Ta takan chīnu ma tiñu kà'an tutu Ndioo: "Ti ni nde'e na ra takua ndē'e na ma ndra já'a kuati", kàti yi.

²⁹ Takan kūu ta ndian kēta ma nuu tàkaa ra, nduva'a kuii kànduva'a na ra. Ta káva na xini na, ta kà'an na te'en:

—¡Yo'o, xaa! ¿Ta naja takaun chiña? Ta ma ra matru kùun. Tanu, va'ani janduvaun veñu'u iin kivini, ta tichi uni kivi cha ndaa ndiko inga yi já'un. ³⁰ ¡Ta yakan va tuva ndichaun ña ndatun, na jakakú ñun, juuni chi'in maun! ¡Ta na nuu maun nuu kruu! —kàti na.

³¹ Ta ma ndra sutu cha'nu chi'in ma ndra matru jákua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kànduva'a ndra ra ndia:

—Jākakú ra inga ñivi, va juuni chi'in ma ra, kūu ja'a ra yi. ³² ¡Na nuu ra ma nuu kruu, tuva ndicha ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ñivi Israel kùu ra! Ikan na nde'o ma tiñu já'a ra, ta chīnunio ma tu'un kà'an ra —kàti ndra.

Ta juuni kà'an ma ndra ka'iin xiin ra chata ra ndia.

Nuu chī'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Takan kūu ta tandi'i ñuñivi iin kuaani ora chāa ora sama, ta indeeni nda kaa uni chani'ini. ³⁴ Ta ma ora ikani, te'en kīcha'a Jesuu kànachaa ra:

—¡Eloi! ¡Eloi! ¡Lama sabactani! Ma tu'un ikan te'en kùuni yi kà'an yi: ¡Tatá Ndioo! ¡Tatá Ndioo! ¿Ta naja ndakoo ma'iun yu'u? —kàti ra.

³⁵ Ta iin ndian ka'iin ma ikan chīni na ña kà'an ra. Ta kīcha'a na kà'an na:

—¡Taso'o ndo! Ti kànachaa ra Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu —kàti na.

³⁶ Tajan iin ra ndaa ma ikan, chīnu ra kuàki'in ra iin ña xa'ma. Ta jātii ra yi tichi takuii iya, ta jūndii ra yi xini iin yutun kani. Ta chā'a ra yi nuu Jesuu na ti'vi ra. Ta ora chā'a ra yi nuu ra, te'en kà'an ra:

—¡Nde'e ndo! Nde'o a vāchi ra Elía januu ra ra nuu kruu —kàti ra.

³⁷ Ta ma ora ikan ndā'yu ni'i ma Jesuu, ta chī'í ra. ³⁸ Ta ma ja'ma ndāsi tichi veñu'u ndāta java yi, nda siki ta nda ninuu. ³⁹ Ta iti' nuu Jesuu, ndaa iin ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta ndē'e ra naja kua chī'í Jesuu, ta te'en kà'an ra:

—¡Ndicha kuii ti ra'ya kūu ra Se'e Ndioo! —kàti ra.

⁴⁰ Ta nda chika ka'iin iin ñivi ña'a ndē'e naja kua tā'an ra. Ta tañu ma ñivi ka'iin ikan, ndaa Ndiya Magdalena chi'in Salomé ta Ndiya ma'á Kusé chi'in Jandiau ra yani rayoko tiá. ⁴¹ Ta ma ñivi ña'a i'ya, tīndee vi Jesuu ora chākunuu ra ñu'u' Galilea. Ta juuni ka'iin tiá vi ña kīchi chi'in ra ñuu Jerusalén.

Nuu kùchi Jesuu

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Takan kũu ta chani'ini ora jàndova'a yo ma ndatiñu kuenda inga kivi nindeo. ⁴³ Tajan kēta iin ra nàni Kusé, ra kīchi iti' ñuu Arimatea. Ta rakan iin ra kumitiñu ñu'u' Judea kùu ra. Ta juuni ya'a tiñu'u ma ñivi ra ndia. Ta juuni ndàtu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Yakan va tüvi nī yu'vi ra chàndakan ra ñunda'yu Jesuu nuu ma Pilatu. ⁴⁴ Ta Pilatu ti ya'a nàkanini ra ti ya'a numi chī'í Jesuu. Ta yakan va kàna ra ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta kīcha'a chikatu'un ma Pilatu nuu ra, naja ora kũu yi ña cha chī'í Jesuu. ⁴⁵ Ta ora kàtitu'un ma ra kuxini ma ndra jandaru nuu ra, tajan chā'a ma Pilatu ma ñunda'yu Jesuu nuu Kusé. ⁴⁶ Ta ma Kusé jàta ra iin ja'ma, ta jānuu ra ma ñunda'yu Jesuu nuu kruu, ta tisukun ra ja'ma yi. Ta ikan tī'i ra yi iin tichi yavi yuu. Ta nānduku ra iin yuu ka'nu, ta chāsi ra yu'u ma yavi. ⁴⁷ Ta Ndiya Magdalena chi'in Ndiya ma'á Kusé ndē'e vi nuu tī'i ra ñunda'yu Jesuu.

16*Nàtaku ndiko Jesuu*

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Ta ora cha yā'a ma kivi nindeo, ta kuà'an Ndiya Magdalena, chi'in Salomé, ta Ndiya ma'á Jandiau, kuàjata vi takuui xiko jakuti vi ñunda'yu Jesuu. ² Ta ora na'ani kivi ndomingu, ma kivi kīcha'a jamana, kuà'an vi kuànde'e vi nuu kùchi Jesuu ora já kēta nikandii. ³ Ta kīcha'a vi chikatu'un ta'an vi:

—¿Ta yo jachiyu yuu nuu kuu ki'vio yu'u ma yavi? —kàti vi.

⁴ Ta ora ndē'e vi iti' nuu, ta cha tüva ndàsi ma yuu ka'nu yu'u yavi nuu ndàsi yi niku. ⁵ Tajan kī'vi vi tichi yi, ta ndē'e vi iin rayoko nàndi chiyo kua'a. Ta ñu'u ra iin ja'ma kani, ña ya'a kuichin. Yū'vi vi ora ndē'e vi ra. ⁶ Ta kīcha'a kà'an ra chi'in vi:

—¡Na yū'vi ndo! ¿A juu ndyo'o nānduku Jesuu, ra kīchi ñuu Nazaret, ra chī'í nuu kruu? Va rakan cha nàtaku ndiko ra vitin. Ta tüva ga ra i'ya vitin. ¡Na

nde'e ndo nuu chūndii ra! ⁷ ¡Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Petu' chi'in ndisaa ndra jàkua'a chi'in Jesuu! Ti ji'na ga Jesuu ni ku'un ñu'u' Galilea kua ndrakan. Ta ikan ni nde'e ndio ndra ra takua kà'an ra chi'in ndra niku.

⁸ Tajan kēe ndio vi ma tichi yavi. Ta chīnu vi kàcha'an vi, ti nduva'a kuii ndàyu vi jà'a ña yu'vi vi. Ta nī katitu'un vi nuu nī'iin na, ti ya'a ndasii vi.

Jesuu kēta ra nuu Ndiya Magdalena

(Jn. 20:11-18)

⁹ Ta takan kũu ta nātuku ndiko Jesuu kivi ndomingu ora na'ani. Ji'na kēta ra nuu Ndiya Magdalena. Ta yakan ti cha tāva ni'i ra ucha tati xaan ña ndisoan niku. ¹⁰ Ta ora ndē'an Jesuu, ta endee chīnuan chā'an ña chākatitu'an nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra niku. Ta ndrakan ya'a chàku ndra, ti ya'a nda'vi kùuni ndra. ¹¹ Ta ora kàtitu'an ña ndē'an ña nātaku ndiko Jesuu. Ta ndrakan tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ña.

Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra

(Lc. 24:13-35)

¹² Ta inga ora kēta ndiko Jesuu nuu kàcha'an uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' ku'u. ¹³ Ta ndrakan ti tüvi nī nakoto ndra nda ra kùu ra, ti jāma ra kua ndē'e ra. Ta ora nākoto ndra ña Jesuu kùu ra, ta chikokani ndiko ndra kuàkatitu'un ndra nuu tiá ndra jàkua'a chi'in ra. Ta juuni tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ndra.

Jesuu chà'a ra tiñu jà'a ndra tatun ra

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Takan kũu ta tiá iti' nuu kēta Jesuu nuu kaa chàchi ndi uchi iin ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kùxaan ra nuu ndra naja tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ma ñivi ña nātaku ndiko ra. ¹⁵ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Kua'an ndo ndisaa ñuñivi, ta katitu'un ndo tu'un va'a kuenda Ndioo nuu tandi'i ñivi! ¹⁶ Ta ndian chīnuni ña kà'in ta kunduta na, ta jakakú Ndioo na. Va ndian tüvi chīnuni ña kà'in, na jàkakú Ndioo na. ¹⁷ Ta ndian chinuni ña kà'in koo ndatu na. Ta chi'in ndatui kùu tava ni'i na tati xaan ndiso inga ñivi. Ta juuni chi'in ndatui kùu ka'an na tu'un tüvi chito

na. ¹⁸ Ta juuni kùu tiin na koo xaan chi'in nda'a' na. Ta kùu ko'o na takuii xaan, ta töve na ja'a ra' chi'in na. Ta kùu jundii na nda'a' na xini ndian ku'vi, ta nda'a na ja'a ndatui —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndàa ra iti' andivi

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Ta ora chīnu kà'an ma Racha'nu Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta chūnandi ra chiyo kua'a Ndioo. Ti ndakan kùu nuu ni ka'nda ra tiñu chi'in Ndioo ndia.

²⁰ Ta takan kūu ta kēe ndra kuàkatitu'un ndra tu'un kà'an Jesuu chi'in ndra nda nikuuni. Ta ma Racha'nu Jesuu tindee ra ndra ma iti' kuà'an ndra. Ti Ndioo chā'a ma ndatu ikan nuu ndra, ikan na ja'a ndra yi nuu ma ñivi, ikan na chinuni na ña tu'un ndicha kuu ma ña kà'an ndra.

Tu'un Ndioo tãa racha'nu Luka

Racha'nu Luka jãndo induku ra tu'un ra chi'in Teófilo

¹ Yo'o racha'nu Teófilo, nduva'a kuii cha kua'a' ñivi nãnduku na tãa kachin na tandi'i ma ña ndaa ña jã'a Ndioo tañu yo tatiempu. ² Ta ndiakan tãa na yi indukuni takua kãtitu'un ma ndian ndẽ'e kachin nuu kicha'a yi chi'in tinuu na, vati ma tiñu nĩ'i na kũu ma tiñu ña kãtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi i'ya. ³ Ta juuni yu'u ora cha nãnduku tu'in cha'a' yi nda ora kicha'a tu'un kã'an yi, tajan chãninĩ ti, ña va'a kũu yi tuva vii tãi yi, ta tãchi yi nuun, yo'o racha'nu Teófilo, ⁴ ikan na koto kachin gaun ma ña ndaa ña jãna'a na nuun.

Kãtitu'un iin tati va'a ña jã'a tiñu nuu Ndioo ña ni kaku Xuva ra jãkunduta

⁵ Takan kũu ta ma tiempu kũu Herode rey ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, chiyo iin sutu ra nãni Zacarĩa chi'in ñasi'i ra Elisabet. Ta sutu ikan ti, ra chàkuu chi'in grupu Abías kũu ra. Ta ninduvi vi ti, tata ñivi Aarón kũu vi. ⁶ Ta juuni chìnuni vi tu'un Ndioo, ta takan jãchi'in vi ma ña kã'an ma tutu ma Racha'nu. Yakan va nĩ'iin na kũu tisokuati na vi cha'a' nĩ'iin nakuyi. ⁷ Ta ma sutu ikan chi'in ñasi'i ra tüvi nĩ chiyo nĩ'iin se'e vi, vati na kũu koo se'e Elisabet. Ta vitin nduva'a kuii cha chà'nu vi ndia.

⁸ Takan kũu ta chãa iin kivi ña kã'an Zacarĩa chi'in ma tandi'i sutu ña iyo grupu ra nuu Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén. ⁹ Vati takan iyo costumbre ma ndra sutu, yakan va ma kivi ikan chãsiki ndra ta jãkanaa ma Zacarĩa ña ni ki'vi ra nuu iĩ ga ma tichi veñu'u ta kuka'mi ra kutu kuenda Ndioo ikan. ¹⁰ Takan kũu ta ora juuni chà'miga ra ma kutu, ndisaa ma ñivi ñuu ña ka'iin nuke'e kã'an na chi'in Ndioo. ¹¹ Takan kũu ta ña'a jã'a ra ora kãta iin tati va'a jã'a tiñu nuu Ndioo nuu Zacarĩa ma iti' chiyo kua'a' ma nuu chito naá nuu kãyu ma kutu. ¹² Yakan va ora ndẽ'e Zacarĩa ma tati ikan, ndava kuã'an tati ra, ta nduva'a kuii yũ'vi

ra. ¹³ Ta te'en nãka'an ma tati ikan nuu ra:

—Yo'o Zacarĩa, na yũ'viun, vati Ndioo chĩni ra ndisaa ma ña kã'un chi'in ra ora jãka'nun ra, ta vitin ma ñasi'un Elisabet ni koo iin se'an chi'un. Ta rakan ni jakunaniun ra Xuva. ¹⁴ Ta yo'o ti nduva'a kuii sii ni kuuniun ora ni nde'un ña ni kuu yi takan, nda ma ñivi, juuni sii ni kuuni na ora nde'e na ña ni kãku ra ndia. ¹⁵ Vati ma ra se'un iin ra ya'a ka'nu ni kuu ra kuenda Ndioo, ti tüvi ni ko'o ra nĩ'iin nuu ma ndixi, ta ni vinu, ta juuni ni koo ma Tati Í Ndioo chi'in ra antea ña kãku ra. ¹⁶ Ta rakan ni ja'a ra ña na chinuni kua'a' ñivi ñuu Israel ma tu'un Ndioo, ikan na jaña na kuati jã'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Racha'nu Ndioo, ra chito'o na. ¹⁷ Ti ma Xuva ra ni kuu se'un ikan, ni jatiñu ra indukuni kua jãtiñu ra nãni Elía, ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu. Ni ku'un ra kujandomani ra tatã na chi'in se'e na, ikan ma ndian tüvi chìnuni, na kicha'a na chinuni na. Yakan va takan ni jandova'a ra ma ndian iyo ñuu Ndioo, ikan na koo tu'va na ma ora ni kichi ra. —Takan kãti ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo.

¹⁸ Takan kũu tajan te'en kicha'a chikatu'un Zacarĩa nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua jã'i ta chinunĩ tuva ña ndicha kũu ma ña kã'un, vati yu'u cha ya'aga cha'nui, ta takan ma ñasi'i ndia? —kãti ra chi'in tati ikan.

¹⁹ Yakan va te'en nãka'an tuku ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra:

—Yu'u nãni Gabriel, ta iyoĩ kuenda ña ja'i tiñu nuu Ndioo. Ta juu ra tãchi yu'u ña vãchi katitu'in tu'un va'a i'ya nuun. ²⁰ Va tava töve nĩ chinuniun ma ña kãtitu'in nuun, cha'a' yakan kũu yi ña ni kindoo ñi'un. Ta töve ni kuu ka'un nda kati chinu ji'na ma tu'un ña kãtitu'in nuun. —Takan kãti ma tati ikan nuu ra.

²¹ Takan kũu ta ma ñivi ka'iin ikan ndãtu na Zacarĩa nuke'e, ta ndiakan te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta naja ya'a kũyanga ra ma tichi veñu'u ka'nu? —chãnini na.

²² Takan kũu ta chanuu va'a tajan kãe ndio ra, va na kũuga ka'an ndio ra chi'in na. Tajan ikan nãkuni ndio na ña iyo iin ña ndẽ'e ra ma tichi veñu'u nuu iĩ ikan, vati kã'an ra chi'in mamaa señani, ti kindoo ñi'i ra. ²³ Ta ora jãchinu Zacarĩa

ma tiñu ikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ra.

²⁴ Takan kūu ta ora yā'a ña'a, tajan ma ñasi'i ra Elisabet, chāku'un se'an. Ta u'un yoo kùu yi ña endee nī kean ve'an. Tajan te'en kīcha'a ña chàninian: ²⁵ "Maa ma Racha'nu cha'a' iin ndatu, jā'a ña'a' ch'i'o, ikan na tüva ka'an ma ñivi chata yo", kūunian.

In tati jà'a tiñu nuu Ndioo, kàtitu'un yi ña ni kaku Jesuu

²⁶ Takan kūu ta tichi iñu yoo, tajan tāva ndio ma Racha'nu Ndioo tiñu nuu ma tati jà'a tiñu nuu ra ña nàni Gabriel, ña na ku'un yi ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ²⁷ ña na kunde'e yi iin ña'a yoko ña nàni Ndiya. Ta yakan ti, cha chā'a ña tu'un nuu iin ra nàni Kusé ña ni tanda'a ña ch'i'in ra. Ta rakan ti, tata ma ra rey David kùu ra. ²⁸ Takan kūu ta ora chāa ndio ma tati, tajan kī'vi yi tichi ve'e nuu iyoan. Ta te'en nāka'an yi ch'i'an:

—¡Na sii kuuniun, yo'o Ndiya ña iyo ñamani Ndioo ch'i'in, ti ma Racha'nu iyo ra ch'i'un, ta maun kùu ma ña ya'a í ña iyo tañu ma ñivi ña'a! —Takan kàti yi ch'i'an.

²⁹ Ta ora ndē'an ma tati ikan, ndava kuà'an anima ña, ña kà'an yi takan ch'i'an. Yakan va te'en chīkatu'an ch'i'in juuni maa ña: "¿Ta naja kãña'a yi takan ch'i'in?", kūunian. ³⁰ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ch'i'an:

—¡Na yū'viun yo'o Ndiya, ti na sii kuuniun cha'a' ña iyo ma ñamani Ndioo ch'i'un! ³¹ Ta vitin, ni kuku'un iin ravali se'un, ta rakan ni jakunaniun ra Jesuu ma ora ni kàku ra. ³² Ta rakan, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu ni kuu ra, ta ni kati ñivi ti Se'e Ndioo ka'nu iyo andivi kùu ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña na ka'nda ra tiñu takua chā'nda ma ra kùu ñivi ra, ra kùu rey David tiñu niku, ³³ ikan na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi ñuu Israel endeeni. Yakan va ma nuu ni ka'nda ra tiñu tüva ni chaa iin kivi ña ni ndi'i yi. —Takan kàti ma tati ikan ch'i'an.

³⁴ Takan kūu ta te'en chīkatu'un ndioan nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua kùu yi ña kà'un ña ni koo se'i, tu tüvi iyo'i ch'i'in nī'iin ra'ii? —kàtian.

³⁵ Ta te'en nāka'an tuku ma tati ikan ch'i'an:

—Ma Tati Í Ndioo, ni kichi yi nuun, ta ma ndatu ma ra iyo andivi ni koyo yi chataun takua kùu iin vati. Ta tava ya'a í ma ra ni kàku ja'un, yakan va ni ka'an ma ñivi ña iin ra ya'a í Se'e Ndioo kùu ra, ni kati na. ³⁶ Ta juuni ma ña kùu ñiviun Elisabet, ni koo iin se'an vaji cha cha'nuan. Yakan va ma ña'a kà'an na ña na kùu koo se'e, cha iñu yoo kùu yi ña cha ñu'u se'an vitin. ³⁷ Vati kuenda Ndioo nī'iin nakuyi tüvi ndetiñu kuenda ra. —Takan kàti yi ch'i'an.

³⁸ Takan kūu, ta te'en nāka'an tuku Ndiya:

—Yu'u kùu ña musu ma Racha'nu. Yakan va na ja'a ra ma kua kàtitu'un ña ni ja'a ra ch'i'in —kàtian.

Tajan ma tati, kēe yi ta kuà'an yi.

Chànde'e Ndiya nuu iyo Elisabet

³⁹ Ta ma kivi ikan numini kēe Ndiya chānde'an Elisabet iin ñuu kàndii it'i yuku ma ñu'u' Judea. ⁴⁰ Ta ora chāa ña ñuu ikan, tajan kī'vi ndioan tichi ve'e Zacarí, ta kãña'a ña ch'i'in Elisabet.

⁴¹ Ta ora chīni Elisabet ña kãña'a Ndiya ch'i'an, ta juuni ma ora ikan tūñu ma pa'a tichian, ta kōyo ma Tati Í Ndioo chata ña.

⁴² Tajan te'en nāka'an ni'i nduva'a kuii ma Elisabet:

—Ma maa Ndioo cha jà'í ra ñun tañu ñivi ña'a, ta cha jà'í ra ma ravali se'un ña ni kaku. ⁴³ ¿Ta nda ña kùu yu'u ña vachi nde'e ma ña kùu ma'á ma Racha'nu chito'i yu'u? ⁴⁴ Ora chīni ña kãña'un ch'i'in, juuni ma ora ikan, tūñu ma se'i tichi ña ya'a chisii yi. ⁴⁵ ¡Na ya'a sii kuuni animaun ña chīnuniun ña ni ja'a ma Racha'nu ña kàtitu'un ra nuun! —Takan kàti Elisabet ch'i'in Ndiya.

⁴⁶ Ta Ndiya te'en nāka'an ña:

Ya'a jàka'nui ma Racha'nu Ndioo ch'i'in ndisaa animai.

⁴⁷ Yakan va ya'a chisii ma animai ch'i'in Ndioo,

ti maa ra kùu ma ra jàkakú yu'u nuu ma kuati.

⁴⁸ Vati vaji iin ñanda'vini kùu, va kachin Ndioo yu'u kuenda ña na ja'a ra ma ñamani ra ch'i'in.

Yakan va nda vitin ta it'i nuu,

ni kati na ti iin ña'a iyo ñamani Ndioo chi'in kùì.

⁴⁹ Vati ma ra ya'a ndatu, nduva'a kua'a' tiñu ka'nu jà'a ra chi'in.

Ta rakan ti iin ra ya'a í kùu ra.

⁵⁰ Va Ndioo vitin ta iti' nuu kùnda'vini ra ma ndian jàka'nu ra.

⁵¹ Ta juuni iyo kua'a' ndatu ra.

Ta chi'in ndatu ikan jàndi'i ra nuu tandi'i tiñu jà'a ma ndian jàtayi juuni maa.

⁵² Ta tãvani'i ma Racha'nu ma ndian kùu rey nuu chà'nda na tiñu, ta tĩ'i ra ndian nda'vi na ka'nda na tiñu ma ikan.

⁵³ Ta ma ndian kùmani nakuyi nuu, nduva'a jà'a ra kua'a' ña va'a chi'in na, ta ma ndian kuika, kùndonda'vi na jã'a ra.

⁵⁴ Ta tĩndee ra ndisaa ma ndian iyo ñuu Israel,

vati ndian jà'a tiñu nuu ra kùu na, ta endee tüvi nĩ jaña ra ña kùnda'vini ra na.

⁵⁵ Vati takan chã'a ma Racha'nu Ndioo tu'un nuu ma ra kùu ñivio ra chũnani Abraham taji'na,

chi'in ma ndian ni kuu ñivi ra ña ni koo iti' nuu.

⁵⁶ Takan kùu tajan ma Ndiya kĩndoan chi'in Elisabet iin uni yoo, tajan chĩkoni'i ndiko ña ma ve'an.

Nuu kàku Xuva ra jàkunduta

⁵⁷ Ta ora chãa tiempu ña ni kàku ravali se'e Elisabet, ta kàku yi. ⁵⁸ Tajan ora chĩto ndio ma ñivi Elisabet, chi'in ma ñivi iyo yatini ve'an, numi kuini chãnde'e na nuu kàndian ña kàku se'an, ti ya'a chisii na ña kùnda'vini ma Racha'nu ña.

⁵⁹ Ta ora chĩnu ra una kivi ra, tajan chãndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua iyo costumbre ma ñivi judíu. Ta ma ñivi kuà'an chi'in vi kùuni na ña na kunani ra sivi tatá ra Zacaríá. ⁶⁰ Va ma Elisabet te'en nãka'an ña:

—jNa kùu yi! Ti iyo yi ña kunani ra Xuva —kàtían.

⁶¹ Tajan te'en nãka'an tuku na chi'an: —Va na tüvi iyo nĩ iin ñivi ndo ña nani takan —kàti na chi'an.

⁶² Tajan chi'in maaaa señani kà'an na chi'in tatá ma ravali, nde'o tuva kùu koto na nda sivi kùuni ra jakunani ra ra.

⁶³ Tajan tatá ma ravali chĩkan ra iin vitu ña kùuni ra taa ra. Ta nuu ma vitu ikan

te'en tãa ra: “Xuva, ni kunani ra.” Takan kãti ra chi'in ma ña tãa ra. Yakan va ora ndē'e na ña takan tãa ra, ndava kuà'an anima na. ⁶⁴ Ta juuni ma ora ikan kùu naka'an ndiko Zacaríá. Tajan kĩcha'a ra jàka'nu ra Ndioo. ⁶⁵ Yakan va tandi'i ma ñivi nãkoto vi, ndava kuà'an anima na ña kùu takan chi'in Zacaríá. Ta ndisaa ma ñuu kuati ña kàndii kuenda ma ñu'u Judea, chĩtakuati ma tu'un yu'u na cha'a' ña kùu. ⁶⁶ Yakan va tandi'i ma ndian chĩni yi, te'en chĩkatu'un na chi'in juuni maa na:

—¿Nda tiñu ni kuu ra'ya ora ni kuchandee ra? Vati ndicha va'a ña jã'a ma Racha'nu kua'a' ndatu kuenda ma ravali i'ya. —Takan chãnini na.

Chĩta Zacaríá iin yaa kuenda Ndioo

⁶⁷ Yakan va chi'in Tati Í Ndioo, te'en nãka'an Zacaríá ña jàka'nu ra Ndioo cha'a' ña ja'a ma ravali se'e ra:

⁶⁸ jYa'a ga í kùu ma Racha'nu Ndioo ma ñivi ñuu Israel,

vati cha kĩchaa ra ña vãchi jakakú ra ndyu'u ndian kùu ñivi ra!

⁶⁹ Vati cha tãchi ra iin ra ya'aga iyo ndatu, kuenda ña na jakakú ra ñivi ra.

Ta rakan kùu ra tata racha'nu David, ra kùu musu Ndioo taji'na.

⁷⁰ Ta ma tu'un i'ya kùu ma tutu chã'a Ndioo nuu ma ndra í, ndra kã'an chi'in tu'un yu'u ra ña chĩyo taji'na,

⁷¹ ta kã'an ndra ña ni jakakú ra yo nda'a' ma ndian xaani nde'o,

ta nuu ndisaa inga tuku ma ndian kùu koto nde'o ndia.

⁷² Ti kùnda'vini Ndioo ma ñivio chĩyo taji'na niku,

ta ñu'uni ra ma tu'un í ña jãndo'iin tu'un ra chi'in Abraham, ra kùu tatá yo ndia.

⁷³ Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña chã'a ra nuu ra kùu tatá yo Abraham taji'na,

⁷⁴ ña ni jakakú ra yo nuu ndian xaani nde'e yo,

ikan na tüva yu'vivo ja'a yo tiñu nuu Ndioo.

⁷⁵ Ta takan chi'in ña ndaa, ta ña í, ikan ni koo yo chi'in ra ndisaa tiempu.

⁷⁶ Yakan va yo'o se'yu, cha kãchin ma Ndioo ñun,

ña na kùun ma ra kà'an tu'un yu'u Ndioo
 iyo nuu sukun,
 ti ji'naun ni ku'un iti' nuu ma Racha'nu
 chito'o yo,

ña ni jandova'un iti' ku'un ra ora ni
 kichaa ra,

⁷⁷ ikan na koto ma ñivi ñuu ra,
 ti Ndioo jànaa ra ma kuati jà'a na,
 ta jàkakú ra na nuu yi ndia.

⁷⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo yo,
 nduva'a kùnda'vini ra yo, ta kùuni ra
 nde'e ra yo,

ta ni keta iin kivi, ña ni tindee Racha'nu
 Ndioo yo kakú yo ma nuu naa,
 takua jà'a ma nikandii ña na nde'o ora
 kèta ra.

⁷⁹ Ta chi'in ma tu'un jàna'a Ndioo,
 jàndondichin yi nuu ndian
 chàkunuu jà'a kuati ora naa,
 ta tindee yi yo ña na koo vii yo chi'in ra
 ndia.

Takan kàti Zacarìa.

⁸⁰ Takan kùu ta ma ravali Xuva
 kuàkua'nu va'a ra chi'in tundeeni ña
 chà'a Racha'nu Ndioo nuu ra. Yakan va
 ma ravali ikan endee chiyo ra tichi ku'u,
 nda kati kèta iin kivi ña kicha'a jàna'a ra
 nuu ñivi ñuu Israel.

2

Nuu kàku Racha'nu Jesucristu (Mt. 1:18-25)

¹ Ra nàni Augustu kùu ra ña chà'nda ra
 tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma ma tiempu
 ikan. Ta tachi ra ña na nakuiso na sivi,
 ña naja ta'an ñivi kùu na ña iyo na ndisaa
 ñuu nuu chà'nda ra tiñu. ² Ma cha'a'
 nunuu ña yà'a na nakuiso na sivi i'ya,
 kùu yi ma tiempu kùu ma ra nàni Cirenio
 kuvienu ma ñu'u' Siria. ³ Ta ndisaa na iyo
 yi ña kunu'u na kutaa na sivi na ta'ii'in
 ñuu nuu kàku na. ⁴ Cha'a' ña'a kùu yi
 ña kèe Kusé ma ñuu Nazaret, ña kàndii
 kuenda ñu'u' Galilea, ta kèe ra kuà'an ra
 ñuu Belén ña kàndii kuenda ñu'u' Judea,
 vati ikan kàku ma ra rey David, ra kùu
 ñivi ma Kusé taji'na. ⁵ Tajan chā'an ndio
 ra chātaa ra sivi ra ma ñuu Belén chi'in
 Ndiya ñasi'i ra, ña cha ñu'u se'e. ⁶ Ta
 takan kùu yi ña ma ora juuni yanga iyo
 vi ma ñuu Belén, chāa ndio ma kivi ña
 ni kàku se'an. ⁷ Ta ikan kàku ma ra

se'e nunuan. Tajan káva ndioan ja'ma ra,
 ta kànindian ra tichi kanuva nuu chàchi
 kiti, vati tüvi nī ni'an ve'e nuu kàku ra.

Ndra jàkuenda mvechala chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo

⁸ Yatin ma ñuu Belén, iyo ma ndra pato
 ña ndōo ndra káva ndra iin chanikuaa
 tichi ku'u chi'in mvechala jàna ndra ña
 kùmi ndra. ⁹ Ta nunuuni kèta iin tati
 jà'a tiñu nuu Ndioo ña iin jātachani yi
 nuu ka'iin ndra, ta chikonuu nduva yi
 ndra. Ta nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a yi.
¹⁰ Takan kuu tajan te'en nāka'an yi chi'in
 ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Vati ma ña vachi
 katitu'in nuu ndo iin ña va'a kùu yi
 kuenda ndo, ta kuenda ña na sii kuuni
 kua'a' ñivi ndia, ¹¹ ti vitin cha kàku iin ra
 ni jakakú kua'a' ñivi ñuu David. Ta rakan
 ti, Cristu ra chito'o yo kùu ra. ¹² Ta kuenda
 ña na koto ndo ti ña ndicha kùu ma
 ña kà'in, ni nata'an ndo ra ña kàndii ra
 isukun ra ja'ma tichi iin kanuva ña kàndii
 tichi ve'e nuu chàkuiin kiti. —Takan kàti
 yi nuu ndra.

¹³ Takan kùu ta juuni ma ora ikan,
 kàtiun ña chàkoyo nduva'a kuii kua'aga
 ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndaa ma inga
 yi. Ta te'en kicha'a na chita na ña jàka'nu
 na Ndioo:

¹⁴ ¡Na jaka'nu yo Ndioo ra iyo andivi!

¡Ta na koo vii tandi'i ñivi iyo ñuñivi i'ya
 chi'in ma ñamani ña chà'a ra nuu
 na ndia!

Takan chita tati ikan ña jàka'nu yi Ndioo.

¹⁵ Tajan kèe ndiko yi kuà'an yi tichi
 andivi, ta te'en kicha'a ndio ma ndra
 pato chàkatu'un ta'an ndra juuni nuu maa
 ndra:

—Na ko'o kunde'o ra ma ñuu Belén,
 nde'o nayi kùu iti' tikan ña kà'an yi te'en
 —kàti ndra.

¹⁶ Tajan juuni ma ora ikan, numi kuiini
 kèe ndra kàcha'an ndra. Ta ikan nāta'an
 ndra ma Ndiya, chi'in Kusé ta ma pa'a
 ña kàndii ra ma tichi ve'e nuu kixi kiti.
¹⁷ Yakan va ora nāta'an ndra ra ña kàndii
 ra takua kàtitu'un yi nuu ndra, tajan
 kicha'a ndra kàtitu'un ndra nuu vi naja
 kua kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora
 kèta yi nuu ndra cha'a' ma pa'a se'e vi.
¹⁸ Takan kùu ta ndisaa ma ndian ka'iin
 ikan, ndava kuà'an tati na ora chini na ña

kà'an ma ndra pato ña kùmi mvechala. ¹⁹ Ta ndisaa ma ña kà'an ndra ndākiva'a Ndiya yi tichi chinitunian. Yakan va endee ñù'uni ña ndisaa ma ña kà'an ndra nani kivi. ²⁰ Ta ma ndra pato endee jàka'nu ndra Ndioo kuà'an ndiko ndra nuu ka'iin mvechala jàna ndra, ti ya'a chisii ndra ña nāta'an ndra ma pa'a ikan takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndra.

Chàjana'a vi raveli Jesuu tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

²¹ Takan kuu ta ora chīnu ma pa'a una kivi ra, tajan chāndaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua kuu ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan va ma pa'a se'e vi jākunani vi ra Jesuu, takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu Ndiya ma ora takā'an kuku'un se'an niku. ²² Ta ora chīnu ma kivi takua kà'an ma tutu Ndioo ña taa Moisés, ña iyo yi ña kuantu vi kuenda ña na nandoo vi, tajan kēe ndio vi kàcha'an vi iti' ñuu Jerusalén ña kuàjana'a vi ra nuu Ndioo ndakan. ²³ Takan jā'a vi ti, nuu tutu ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an yi: "Tandi'i ndrakuati se'e ndo ña kaku ma nunuu, iyo yi ña kundaka ndo ra nuu ma Racha'nu Ndioo na ja'ii ra ra." ²⁴ Tajan kī'vi ndio vi chāsoko vi uvi livi a uvi pichon, takua kà'an ma tutu Ndioo ña iyo yi ña jà'a yo.

²⁵ Takan kuu ta ma tiempu ikan chīyo iin ra'ii chūnani Simeón ma ñuu Jerusalén. Ta rakan ti iin ra ya'a jàka'nu Ndioo kuu ra, ta chīnuni ra. Ta juuni ndātu ra ma tiempu ña ni jakakú Ndioo ma ñivi ñuu Israel. Yakan va ma Tati Í Ndioo iyo yi chí'in Simeón, ²⁶ vati cha kātitu'un yi nuu ra ña na küvi ra tuva takā'an nde'e ji'na ra Cristu, ra ni tachi ma Racha'nu ña ni kichi. ²⁷ Takan kuu tajan chāa ma Simeón tichi veñu'u ka'nu ikan jā'a ma Tati Í Ndioo. Ta ndē'e ra ma raveli Jesuu chí'in ma'á ra ta tatá ra ora sōkó vi ma kiti nuu Ndioo takua kāti ma tutu Ndioo. ²⁸ Ta ora ndē'e Simeón ma raveli, tajan kī'in ra ra sukun nda'a ma ma'á ra ta chíso ra ra. Tajan te'en kicha'a ra kà'an ra ña jàka'nu ra Ndioo:

²⁹ Yo'o Racha'nu chito'i, vitin va cha kuu ku'vaun ña na küvi va'a yu'u, ra kuu musun,

ti cha jāchinun ma tu'un chā'un nui.

³⁰ Vati cha ndè'i ma ra vāchi jakakú ndi.

³¹ Ta chí'in ra'ya, cha kīcha'un jàna'un nuu tandi'i ñivi iyo ñuñivi, ña vāchi jakakú ra na.

³² Yakan va ra'ya kuu ra iin ra vāchi jandondichin nuu ñivi yūvi judíu takua kuu iin ñu'ú ña jāndondichin yi iti' chākunuu yo.

Ta juuni ma yo kuu ndian judíu, ni kindoo yo iin ñuu ka'nu jà'a ra ndia.

Takan kāti ma Simeón cha'a' ma raveli.

³³ Takan kuu ta ora chíni ma tatá Jesuu chí'in ma ma'á ra, ta endee kuà'an tati vi.

³⁴ Ta ora chinu kà'an Simeón takan, tajan jā'ii ndio ra vi, ta te'en nāka'an ra chí'in Ndiya ma'á Jesuu:

—Yo'o Ndiya, ndicha va'a ti ma raveli se'un cha tāchi ra ña na ja'a ra iin tiñu ka'nu iti' nuu. Ta chí'in ma tiñu ni ja'a ra, kua'a' ñivi ni chinuni yi, ta ni kakú na. Ta inga na töve, ti ni xitakaa na ra, ta ni kanita'an na chí'in ra cha'a' ma ña tāchi Ndioo ña jàna'a ra. Yakan va ma ñivi ikan töve ni kakú na, ³⁵ ta ma ña xe'e chānini na chí'in chinituni na vitin, ni koto tandi'i ñivi yi iti' nuu. Ta yo'o Ndiya, nduva'a kuii nda'vi ni kuuniun cha'a' ña ni ta'an ra se'un ja'a na. —Takan kāti Simeón chí'an.

³⁶ Ta juuni ma ikan ndaa iin ña nāni Ana, ñivi ra chūnani Aser. Ta tatá ña kuu ra nāni Fanuel. Ta yakan ti, iin ña kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo kuan, ta ya'aga cha cha'nuan ndia. Ta juuni ya'a yokoan ora chīyo ma iian, ta ucha kuiyani chíyoan chí'in ra. ³⁷ Ta vitin cha ya'a kumixiko kumi kuiya ña kindoo nda'vian. Ta endee tükuii jāña ña ña chākunuan veñu'u ña kà'an ña chí'in Ndioo nduvi ta niñuu. Ta iyo ora ndita yu'an ña jàka'nuan Ndioo ndia. ³⁸ Takan kuu tajan ma Ana, cha jāyatian ña ma ora ikani, ta kīcha'a ña jàka'nuan Ndioo cha'a' ra, ta kātitu'an nuu ma ndian ñuu Jerusalén ti ni jakakú ra na.

Nuu kuànu'u ndiko na ñuu na ña nāni Nazaret

³⁹ Ta ora cha jāchinu vi jà'a vi ndisaa ña kà'an ma tutu Ndioo, tajan kuànu'u ndiko vi ñuu vi Nazaret ña kāndii ñu'u' Galilea. ⁴⁰ Ta ma raveli kuàkua'nu va'a

ra, ta kuànindee va'a ra, ta kua koto va'a ra. Ta ya'a chisii ra ña ìyo ma ñamani Ndioo chi'in ra.

Ravali Jesuu ndaa ra tichi veñu'u ka'nu ìyo ñuu Jerusalén

⁴¹ Takan kuu ta ma tatá Jesuu chi'in ma'á ra, ndisaa kuiya chà'an vi chàjaya'a vi viko pakua ma ñuu Jerusalén. ⁴² Ta ora chīnu Jesuu uchi uvi kuiya ra, ndisaa vi chā'an ndiko vi ma viko pakua ndakan, takua takani jà'a vi. ⁴³ Va ora yā'a ma kivi viko, tajan kēe ndiko vi kuànu'u vi ve'e vi, va nī cha'a vi kuenda ña kīndoo ma ravali Jesuu ma ñuu Jerusalén. ⁴⁴ Ta vikan chānini vi ña kuà'an ra chi'in inga ñivi vi iti' ve'e vi. Chākuu vi iin kivi ma ti iti' ta kīcha'a ndio vi nànduku vi ra tañu ma ñivi vi, ña kuà'an chi'in vi, ⁴⁵ va töve nī nata'an vi ra. Yakan va chīkoni'i ndiko vi kuàanduku vi ra ma ñuu Jerusalén.

⁴⁶ Ta nda tichi uni kivi, tajan nāta'an vi ra ña nàndi ra tañu ma ndra matru jàna'a tu'un Ndioo tichi veñu'u ka'nu ikan, ña chīni ra ña kà'an ndra, ta chīkatu'un ra nuu ndra ndia. ⁴⁷ Ta ndisaa ma ndian chīni ña kà'an ra, ndava kuà'an anima na, ña ya'a ìyo chinituni ra chi'in ma ña kà'an ra. ⁴⁸ Ta ora ndē'e ma tatá ra chi'in ma'á ra ra, ndava kuà'an tati vi, ta te'en nāka'an ma ma'á ra chi'in ra:

—Yo'o se'yu, ¿ta naja jà'un te'en chi'in ndi? Ta yu'u chi'in tataun, ndanikuni kāchika ndi nànduku ndi ñun, ta ya'a nākanini ndi cha'un —kātian.

⁴⁹ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in vi:

—¿Ta naja nànduku ndo yu'u? ¿A tüvi chito ndo ti ìyo yi ña koi ve'e Racha'nu Tatái? —kāti ra.

⁵⁰ Va töve nī kutunini vi ma ña kà'an ra chi'in vi. ⁵¹ Yakan va chīkoni'i ndiko ra kuànu'u ra chi'in vi iti' ñuu Nazaret, ikan chīyo ra ña jà'a ra ndisaa ma tiñu tāchi vi nuu ra. Ta ma ma'á ra ndākiva'a ña ndisaa ña'a tichi anima ña.

⁵² Takan kuu ta Jesuu kuàkua'nu va'a ra chi'in kuñu ra ta chi'in chinituni ra. Ta chisii ra ti ìyo ñamani Ndioo chi'in ra, ta juuni ìyo ñamani ma ñivi chi'in ra ndia.

3

Xuva ra jakunduta, chàkunuu ra tichi ku'u

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ Kuiya cha'un kuu yi ña nda ora kīcha'a Rey Tiberio César chà'nda ra tiñu ñuu ka'nu Roma. Ta ma kuiya ikan ti Ponciu Pilatu, kuu ma ra kuvienu chà'nda tiñu ñu'u' Judea. Ta ma Herode kuu ma ra chà'nda tiñu ñu'u' Galilea. Ta ma yani ra Lipe chà'nda tiñu ñu'u' Iturea chi'in ñu'u' Traconite, ta ndaa ra nani Lisinia chà'nda ra tiñu ñu'u' Abilinia ma tiempu ikan ndia. ² Ta Anás chi'in Caifás, kuu ndra ma ndra sutu chà'nda tiñu. Takan kuu ta ma tiempu ikan, Ndioo nāka'an ra tichi ku'u chi'in Xuva, ra se'e Zacaría. ³ Takan kuu Xuva, yā'a ra te'en tikan kàndii yu'u yuta Jordán. Ta ikan kàtitu'un ra nuu ma ñivi na kunduta na ta chikoni'i ndiko na chi'in Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati na. ⁴ Tandii' ña'a' kuu yi indukuni takua taa ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía. Ta yakan, ti te'en kà'an yi:

Iin tati kànachaa yi tichi ku'u ta te'en kà'an yi:

“Na jandova'a ndo iti' ni kichi ma Racha'nu,

ta na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra.

⁵ Ta tandii' nuu ìyo ndu'va, na ndutu yi,

ta tandii' nuu ìyo yuku na kekoyo yi,

ikan na ndondaa nuu ìyo xa'va,

vati tandii' ma iti' yakua ni ndondoo yi.

Ta ni ndondaa ma iti' tüvi ndaa ndia.

⁶ Vati tandii' ñivi ìyo ñuñivi ni nde'e na naja kua ni ja'a Ndioo

ña ni jakakú ra na nuu tundo'o”, kàti yi.

⁷ Takan kuu ta ora chàkoyo ndio ma ñivi nuu ma Xuva ña, na jakunduta ra na, tajan te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ndian jànda'viña'a takua jà'a ma koo ora kùuni ri ndava ri yo, ¿yo kà'an chi'in ndo ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o ka'nu ña ni nde'e ndo iti' nuu?, kùuni ndo.

⁸ Va na yüvi takan kuu yi. Kua'an ndo, ta kuàjana'a ndo ndo nuu ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda ti ndyo'o cha chīkoni'i ndiko ndo chi'in Ndioo, va koto nātu'un ndo juuni chi'in maa ndo ña ni kakú ndo cha'a' ña kuu ndo ndian kuu ñivi ma racha'nu Abraham ni, jti yüvi yakani kuu yi! Vati ndicha ña kà'in chi'in ndo, ti Ndioo kuu jandaku ra yuu kàndoyo ikan, ña na kuu yi ndian kuu ñivi ma racha'nu Abraham. ⁹ Yakan va indukuni kuu yi

takua kùu ma yutun tata ña töve chà'a chiti va'a, vati cha iyo tu'va iin hacha ña ni ta'nda run, ta ka'mio run. Takan ni ja'a Ndioo chi'in ma ñivi ña tüvi jà'a ña va'a. —Takan kàti Xuva.

¹⁰ Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio ma ñivi nuu ma Xuva:

—¿Ta nayi iyo yi ña ja'a ndi tuva takan? —kàti na chi'in ra.

¹¹ Ta te'en nàka'an ma Xuva chi'in na:

—Taku ndian iyo uvi chàku'un ja'ma, na jaya'a na iin chàku'un yi nuu ndian tüvi iyo nĩ'iin yi nuu. Ta taku ndian iyo ña chàchi, na nata'vi na yi chi'in ndian tüvi iyo ña kachi.

¹² Takan kùu tajan jāyatin ndio iin ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma kuvienü ñuu ka'nu Roma, ña ni jakunduta Xuva ndra. Tajan ndrakan te'en chikatu'un ndra nuu ma Xuva:

—Yo'o Matru, ¿ta ndyu'u, nayi iyo yi ña ja'a ndi kuenda ña na jana'a yi ña cha kesiin ndi ma iti' kini? —kàti ndra.

¹³ Tajan te'en nàka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nàka'an ndo tiá xu'un' ña kua iyo yi ña naka'an ndo.

¹⁴ Takan kùu tajan te'en chikatu'un iin ndra jandaru ka'iin ikan nuu Xuva ndia:

—Ta ndyu'u, ¿nayi iyo yi ña ja'a ndi ndia? —kàti ndra.

Ta te'en nàka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nāmaa ndo nĩ'iin nakuyi nuu nĩ'iin ñivi, ta na jāyu'vi ndo na chi'in ma ña tisokuati ndo na cha'a' iin nakuyi ña tüvi nĩ ja'a na. Ta na sii kuuni ndo chi'in ma xu'un' ña kiyavini ndo.

¹⁵ Takan kùu ta tava ma ñivi ndātu na nde'o nda ora ni kichaa ma ra kùu Cristu, yakan va chànini na ti Xuva kùu ma ra Cristu, kùuni na. ¹⁶ Va Xuva te'en nàka'an ra chi'in tandi'i ma ñivi ka'iin ma ikan:

—Taku yu'u ndicha va'a ña jakundutai ndo chi'in takuini, va ni kichaa inga ra ña ni jakunduta ndo chi'in Tati Í Ndioo, ta chi'in ñu'ú. Ta rakan iyoga ndatu ra kua yu'u, ña ni korrea ndikun ndichan ra tüvi iyo yi ña ndachi yi. ¹⁷ Ta ni ja'a ra chi'in ma ñivi takua jà'a ndian ndāti nduti. Vati ñivi va'a kùu na takua kùu ma chiti nduti, ta ma ndian töve chìnuni kùu na takua kùu ma soo vu. Ta ra'ya ni tavani'i siin ra ma ndian töve chìnuni ta ni ti'i ra na andaya' nuu tìin ñu'ú ña tüvi nda'va, va

ma ñivi va'a ni taan va'a ra na. —Takan kàti Xuva chi'in na.

¹⁸ Yakan va chi'in tu'un i'ya, ta chi'in inga tuku tu'un jàna'a Xuva ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi. ¹⁹ Takan kùu ta tiá iti' nuu nàka'an Xuva chi'in ra kùu rey Herode ña na vā'a jà'a ra ña ndāki'in ra ña nāni Herodías ña kùu ñasi'i ma ra yani ra Lipe, kàti ra. Yakan va tandi'i yakan, ta ndisaa ma ña kini jā'a ra kātitu'un ra yi nuu ra. ²⁰ Takan kùu ta Herode vā'a kùuni ra ora nàka'an ra takan chi'in ra, yakan va kà'an ra chi'in ndra jandaru, na tiin ndra ma Xuva ta ti'i ndra ra vekaa, ta kī'vi ra.

Nuu kùnduta Jesuu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Va juuni yanga takā'an kī'vi ma Xuva vekaa, ta jākunduta ra tandi'i ma ñivi, juuni jākunduta ra Jesuu ndia. Ta ora kà'an ra chi'in Ndioo, ta iin nūnani ma andivi. ²² Tajan kōyo ma Tati Í Ndioo chata Jesuu, ña kàa yi takua kàa iin livi, tajan chīni Jesuu iin tati ma Racha'nu Ndioo ña te'en kà'an yi chi'in ra nda iti' andivi:

—Yo'o kùu ma ra ya'a kùunī nde'i, ti ra se'e mai kùun. Ta ya'a sii kùunī cha'a' yi.

Sivi ndian kùu ñivi Jesuu tatiempu

(Mt. 1:1-17)

²³ Jesuu, ra kàti ma ñivi ña kùu se'e Kusé iyo ra iin oko uchi kuiya ra ora kicha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo. Ta Kusé ti, se'e ra nāni Elí kùu ra. ²⁴ Ta Elí kùu ra se'e ra nāni Matat. Ta Matat kùu ra se'e ra nāni Leví. Ta Leví kùu ra se'e ra nāni Melquí. Ta Melquí kùu ra se'e ra nāni Jana. Ta Jana kùu ra se'e ra nāni Kusé. ²⁵ Ta Kusé kùu ra se'e ra nāni Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nāni Amós. Ta Amós kùu ra se'e ra nāni Nahúm. Ta Nahúm kùu ra se'e ra nāni Esli. Ta Esli, kùu ra se'e ra nāni Nagai. ²⁶ Ta Nagai, kùu ra se'e ra nāni Maat. Ta Maat kùu ra se'e ra nāni Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nāni Semei. Ta Semei, kùu ra se'e ra nāni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nāni Judá. ²⁷ Ta Judá, kùu ra se'e ra nāni Joana. Ta Joana, kùu ra se'e ra nāni Resa. Ta Resa, kùu ra se'e ra nāni Zorobabel. Ta Zorobabel, kùu ra se'e ra nāni Salatiel. Ta Salatiel, kùu ra se'e ra nāni Neri. ²⁸ Ta

Neri, kùu ra se'e ra nàni Melquí. Ta Melquí, kùu ra se'e ra nàni Adi. Ta Adi, kùu ra se'e ra nàni Cosam. Ta Cosam, kùu ra se'e ra nàni Elmodam. Ta Elmodam, kùu ra se'e ra nàni Er. ²⁹ Ta Er, kùu ra se'e ra nàni Josué. Ta Josué, kùu ra se'e ra nàni Eliezer. Ta Eliezer, kùu ra se'e ra nàni Jorim. Ta Jorim, kùu ra se'e ra nàni Matat. ³⁰ Ta Matat, kùu ra se'e ra nàni Leví. Ta Leví, kùu ra se'e ra nàni Simeón. Ta Simeón, kùu ra se'e ra nàni Judá. Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nàni Jonán. Ta Jonán, kùu ra se'e ra nàni Eliaquim. ³¹ Ta Eliaquim, kùu ra se'e ra nàni Melea. Ta Melea, kùu ra se'e ra nàni Mainán. Ta Mainán, kùu ra se'e ra nàni Matata. Ta Matata kùu ra se'e ra nàni Natán. ³² Ta Natán, kùu ra se'e ra nàni David. Ta David, kùu ra se'e ra nàni Isaí. Ta Isaí, kùu ra se'e ra nàni Obed. Ta Obed, kùu ra se'e ra nàni Booz. Ta Booz, kùu ra se'e ra nàni Sélah. Ta Sélah kùu ra se'e ra nàni Naasón. ³³ Ta Naasón, kùu ra se'e ra nàni Aminadab. Ta Aminadab, kùu ra se'e ra nàni Aram. Ta Aram, kùu ra se'e ra nàni Esrom. Ta Esrom, kùu ra se'e ra nàni Fares. Ta Fares, kùu ra se'e ra nàni Judá. ³⁴ Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Jacob. Ta Jacob, kùu ra se'e ra nàni Isaac. Ta Isaac, kùu ra se'e ra nàni Abraham. Ta Abraham, kùu ra se'e ra nàni Taré. Ta Taré, kùu ra se'e ra nàni Nacor. ³⁵ Ta Nacor, kùu ra se'e ra nàni Serug. Ta Serug, kùu ra se'e ra nàni Ragau. Ta Ragau, kùu ra se'e ra nàni Peleg. Ta Peleg, kùu ra se'e ra nàni Heber. Ta Heber, kùu ra se'e ra nàni Sala. ³⁶ Ta Sala, kùu ra se'e ra nàni Cainán. Ta Cainán, kùu ra se'e ra nàni Arfaxad. Ta Arfaxad, kùu ra se'e ra nàni Sem. Ta Sem, kùu ra se'e ra nàni Noé. Ta Noé, kùu ra se'e ra nàni Lamec. ³⁷ Ta Lamec, kùu ra se'e ra nàni Matusalén. Ta Matusalén, kùu ra se'e ra nàni Enoc. Ta Enoc, kùu ra se'e ra nàni Jared. Ta Jared kùu ra se'e ra nàni Mahalaleel. Ta Mahalaleel kùu ra se'e ra nàni Cainán. ³⁸ Ta Cainán kùu ra se'e ra nàni Enós. Ta Enós, kùu ra se'e ra nàni Set. Ta Set, kùu ra se'e ra nàni Adán. Ta Adán kùu ra, ra se'e Racha'nu Ndioo.

4

*Kì'in kui'na ku'va Jesuu
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)*

¹ Ta takua ya'a ìyo ma Tati Íí Ndioo chí'in Jesuu, ma ora cha yā'a kùnduta ra, tajan chíkoni'i ndiko ra ma yu'u yuta Jordán, ta ma Tati Íí Ndioo chāka ndio yi ra na ku'un ra chí'in ra iti' tichi ku'u. ² Ta ma tichi ku'u ikan chíyo ra uvi xiko kivi. Ta ikan kí'in ma kui'na ku'va ra nde'o tu koyo ra tichi kuati. Takan kùu tajan ndisaa ma tiempu ña chíyo ra tichi ku'u, endee tüvi nī chachi ra, yakan va chāa ndio iin kivi ña chāñu soko ra. ³ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chí'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, na jandakuun ma yuu kàndii chiña paan —kàti ma kui'na.

⁴ Va Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ma kui'na:

—“Yüvi uvaa paani chiniñu'u kachi ma ñivi, ti juuni tu'un yu'u Ndioo ndia”, takan kàti ma tutu Ndioo —kàti Jesuu chí'in ma kui'na.

⁵ Takan kùu tajan chāka ndio ma kui'na ma Jesuu ña na ku'un ra chí'in ra nda siki iin yuku ña nduva'a kuii sukun. Ta nunuuni jāna'a ma kui'na tandi'i ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu ra. ⁶ Tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chí'in ra:

—Tandi'i ma ñuu ñuñivi ña ndè'un ninuu ndakan, mai kùu ma ra chà'nda tiñu ikan, ti mai nī'i yi. Va tuva kùuni, kùu ku'vai yi nuu nda ndian kùuni mai. ⁷ Yakan va tuva kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ta tandi'i ña ndè'un ninuu ndakan, ni ku'vai yi nuun. —Takan kàti ma kui'na chí'in Jesuu.

⁸ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chí'in ma kui'na:

—Na kundachiyoun xiin, yo'o kui'na kini, ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Uvanuu Racha'nu Ndioo ìyo yi ña jaka'nu yo, ta uvanuu Rakan ìyo yi ña ja'a yo tiñu nuu.” —Takan kàti Jesuu chí'in ma kui'na.

⁹ Takan kùu tajan kēe ndio ma kui'na kuà'án' chí'in Jesuu iti' ñuu Jerusalén. Ta ikan ndāa ma kui'na chí'in Jesuu nda nuu sukun xini veñu'u ka'nu ndaa ikan. Ta te'en nāka'an ndioán' chí'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, nda nde'Ve na keun, ta koyoun nda ninuu ndakan, ¹⁰ ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ndioo ni tachi ra kua'a' tati jà'a tiñu nuu
ra ña na jakuenda yi ñun,

11 vati ni kani'i yi ñun chi'in nda'a' yi,
koto kati'un yuu.

—Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

12 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma
kui'na:

—Ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi
ndia: “Na kī'un ku'va ma Racha'nu Ndioo
yo.” —Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

13 Takan kūu tajan jāchika ndio ma
kui'na ñá' nuu Jesuu kua'a' tiempu, ti tüvi
nī kuu nani'án' inga tuku naja kua kì'án'
ku'va Jesuu.

*Jesuu, kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo
ñu'u' Galilea*

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

14 Tajan chikoni'i ndiko Jesuu kuà'an
ra iti' ñu'u' Galilea chi'in kua'a' ndatu
ma Tati Í Ndioo. Ta chitakuati tu'un
cha'a' ra ninii ñuu kàndii ikan. 15 Ta
ikan kīcha'a jàna'a Jesuu tu'un Ndioo
nuu ñivi tichi ndisaa veñu'u kuati ña ìyo
ta'ii'in ñuu ikan. Yakan va tandi'i ma ñivi
ikan jàka'nu na Jesuu, ora jàna'a ra tu'un
Ndioo.

Jesuu, chàa ra ñuu Nazaret

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

16 Ta ikan jan chāa ndio Jesuu ma ñuu
Nazaret nuu chā'nu ra ora kūu ra ravali.
Tajan kī'vi ndio ra ma tichi veñu'u ndian
judíu iin kivi nindeo ma takua takani jà'a
ra. Ta chūndaa ndio ra ña ni jàkua'a
ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi ikan.
17 Ta ndiakan chā'a na ma tutu Ndioo taa
racha'nu Isaía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo ña chīyo tatiempu nuu ra. Ta ora
nūna ra yi, ta ikan nāta'an ra iin nuu
kà'an yi te'en, ta jākua'a ra yi nuu na:

18 Taku yu'u, ti ìyo ma Tati Í Ndioo chi'in,
vati cha jā'íi yi yu'u,
ña na katitu'in tu'un va'a Ndioo nuu ñivi
nda'vi.

Ta juuni tāchi yi yu'u ña na janda'i ma
ndian ya'a nda'vi kuuni anima.

Ta na katitu'in naja kua kùu kakú ma
ndian indii tichi vekaa jà'a kuati,
ta nda ma ndian kuaá ni janda'i na, ta kùu
nande'e ndiko na.

Ta ni ja'i kuenda ndian ndè'e tundo'o ña
na kakú na.

19 Ta juuni chà'i kuenda nuu ñivi ña ni
keta ma kivi va'a tiá iti' nuu kuenda
yo jà'a ma Racha'nu.

20 Takan kūu tajan chāsi ndio Jesuu
ma tutu, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ra
jakuenda veñu'u, tajan chūnandi ndio ra.
Ta tandi'i ma ñivi ka'iin ikan, endee tüvi
nī jaña na ña ndè'e na ra. 21 Tajan te'en
nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Juuni ma kivi i'ya ketai ña jachinui
ma tiñu kà'an ma tu'un Ndioo i'ya nuu
ndo.

22 Takan kūu ta ndisaa na ndava kuà'an
anima na ora chīni na ña ya'aga vii ma
tu'un kā'an Jesuu. Tajan te'en kīcha'a na
chikatu'un na chi'in juuni maa na:

—¿A yūvi ra'ya kùu ra se'e Kusé? —kàti
na.

23 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in
na:

—Taku ndyo'o ti te'en chānini ndo
takua kà'an iin tu'un i'ya: “Yo'o ra kùu
ndotor, na janda'un ñun chi'in juuni
maun.” Takua jānda'un ma ñivi ñuu
Capernaum niku, yakan va ìyo yi ña
janda'un ma ñivi ñuu maun vitin. Takan
kùuni ndo ka'an ndo —kàti Jesuu.

24 Takan kūu ta Jesuu ti te'en nāka'an
tuku ra chi'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti
nī'iin ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo töve kùuni ñivi ñuu maa ra nde'e
na ra. 25 Yakan va ndicha va'i ña kà'in, ti
nduva'a kuii chīyo kua'a' ñivi ña'a kīndoo
nda'vi ñuu Israel ma tiempu chīyo ma ra
kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nàni Elía. Ta
juuni ma tiempu ikan, uni kuiya java kùu
yi ña tüvi nī kuun ma savi, ta chīyo kua'a'
tama' tandi'i ma ñu'u' ñuñivi ndia. 26 Va
Elía, töve nī kichi ra kuenda ña tīndee ra
ñivi ña'a nda'vi ìyo ñuu Israel, ti kichi ra
ña kuenda ña tīndee ra iini ña'a nda'vi ña
kichi iti' ñuu Sarepta, ña kàndii yatin ñuu
Sidón. 27 Takan kūu ta ma tiempu chīyo
ma ra kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nàni
Eliseu. Tiempu ikan, nduva'a kuii chīyo
ndian ndiso kue'e ta'yu ma ñuu Israel, va
nī'iin ma ndian ndiso kue'e ikan tüvi nī
nda'a. Uvanuu ra nàni Naamán ña kīchi
iti' ñu'u' Siria, jānda'a Eliseu. —Takan
kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

28 Takan kūu ta ora chīni ma ndian
ka'iin veñu'u ña kā'an ra takan nduva'a

kuii kũxaan na chi'in ra. ²⁹ Tajan ndēta ndio na, ta jākununu na Jesuu, ma ñuu ikan, ta chāndaka na ra iin tichi ku'u nuu iyo iin xa'va ña nduva'a kuii sukun yu'u ñuu ikan, ti tichi xa'va ikan, ni jake'ne na ra.

³⁰ Va Jesuu kākú ra tañu na, ta kuà'an ra. (Mr. 1:21-28)

³¹ Takan kũu ta kēe ndio Jesuu kuà'an ra iti' ñuu Capernaum, ña kàndii ñu'u' Galilea. Yakan va nani kivi nĩndee na kuu yi, ña kēe ra kuà'an ra kuàjana'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ndian judíu ikan.

³² Takan kũu ta ma ñivi ikan ndava kuà'an tati na ña ndē'e na naja kua jàna'a ra, vati kà'an ra yi chi'in tandi'i ndatu ra.

³³ Takan kũu ta ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ndiso tati xaan. Ta rakan ti te'en nāka'an ni'i ra ña kànachaa ra:

³⁴ —Yo'o Jesuu ra ñuu Nazaret, na jañaun ña ya'a ndikun ndi, ti ndyu'u cha chito ndi ña vachiun vachi jandi'un nuu ndi. Ta juuni chito ndi, ti yo'o kuu iin ra ya'a í ña tāchi Ndioo jà'a tiñu nuu ra.

³⁵ Takan kũu tajan te'en nāka'an xaan Jesuu nuu ma tati xaan ikan:

—iTaxiin koo yu'un, ta na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan jānduva ma tati xaan ikan ra, nuu ndē'e ndisaa ñivi. Tajan kēe ndio yi ma tichi kuñu ra, va tũva nani ja'a yi chi'in ra. ³⁶ Takan kũu ta ndisaa na ya'aga yù'vi na, ta te'en kīcha'a na nātu'un ta'an na:

—¿A ya'aga iyo ndatu ra chi'in ma tu'un kà'an ra, ña ndava nda tati kui'na jà'a yi ña kà'an ra, ta kēe yi tichi kuñu ndian ku'vi jà'a ra? —kàti na.

³⁷ Takan kũu ta ninii ñu'u' ikan chitakuati tu'un Jesuu chi'in ma ña jà'a ra.

Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón Petu'
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Takan kũu tajan kēe Jesuu ma tichi veñu'u ñivi judíu, ta kuà'an ra ve'e Simón Petu'. Ta ma ñaka'nu Simón Petu', ti ku'vian kàndian jà'a ka'ni ora chāa Jesuu. Tajan jānini ndio ma ñivi ikan Jesuu, na tindee ra ña chi'in ma kue'e ndò'an.

³⁹ Takan kũu tajan chāa ndio Jesuu ma nuu kàndian, ta chūndandee ra nuan. Tajan kēe ndio ma ka'ni ña, ta ndā'a ña. Ta juuni ma ora ikan ndēta ña ta kīcha'a ña jà'a ña ma ña kachi ndra.

Jesuu, jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Ora cha chīso nikandii, ma ora ikan tandi'i ma ndian iyo ndian ku'vi nuu, jà'a nda kue'e nikuuni, chāndaka na na nuu Jesuu. Ta ikan jūndii ra nda'a' ra xini ta'ii'iin na, ta ndā'a na jā'a ra. ⁴¹ Takan kũu ta tava yà'a kua'a' na, yakan va iyo ma ndian ndiso tati xaan ña te'en kà'an yi ora kēe yi:

—iYo'o kuu ra Se'e Ndioo! —kàti yi.

Va Jesuu endee töve chà'a ra kà'an yi, ti ora kà'an yi tajan nundaa kuxaan ra nuu yi, vati cha chito yi ti ra Cristu kuu ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu
(Mr. 1:35-39)

⁴² Takan kũu ta ora tuvi inga kivi, tajan kēe Jesuu ma ñuu ikan, ta kuà'an ra iin nuu taxiin nuu tũvi ñivi. Va vaji tajan jā'a ra ninii nāta'an ma ñivi ra, tajan chāa ndio na ma nuu ndaa ra. Ta kīcha'a na kà'an na chi'in ra na kũ'un ra. ⁴³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kũuga kindoi chi'in ndo nde've, ti juuni iyo yi ña ku'in kukatitu'in nuu ñivi inga ñuu, ikan na koto na naja kuu yi nuu chà'nda Ndioo tiñu. Vati tiñu ikan tāchi Tatái yu'u.

⁴⁴ Takan kũu ta tajan kuà'an Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nuu ñivi nani veñu'u ndian judíu iyo ñu'u' ñuu Judea.

5

Tiin kua'a' ndra tiaka' chi'in ndatu Jesuu

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ Takan kũu ta kēta iin kivi ña ndaa Jesuu ma yu'u lakuna nani Genesaret, nuu kũuni ma ñivi taso'o na ma tu'un Ndioo ña jàna'a Jesuu. Ta chākoyo kua'a' ñivi ña ndava tituta'an na ma nuu ndaa ra. ² Takan kũu tajan ndē'e Jesuu uvi ta'an varku ña ndaa ndrūn yu'u lakuna. Ta ninduvi ta'an ndrūn töva ñivi tichi ndrūn, ti ma ndra xuña'a run ka'iin ndra yu'u ma lakuna nākata ndra ma yu'va tiaka' ka'nu ndra. ³ Tajan ndāa ndio Jesuu tichi varku xuña'a ma ra nani Simón, ta nāka'an ra chi'in ra ña na jaku'un ra run tiá iti' tichi lakuna. Ta nda ndakan chūnandi ndio ra jàna'a ra nuu ma ñivi

ka'iin yu'u lakuna. ⁴ Tajan ora chīnu jàna'a ra nuu ma ñivi, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in Simón:

—Na kundaka ndo ma varku i'ya ku'un ndo kukiin ndo nuu kunu ma lakuna, ta kani ndo yu'va tiaka' ka'nu tichi ra' —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵ Tajan te'en nāka'an Simón chi'in ra:

—Yo'o Matru, niñuu kuii chākunuu ndi kīin ndi, va tükuii nani nī'i ndi. Va tava maun kà'an ña na ku'un ndi, yakan va ni kukani ndi yi tuva takan —kàti Simón.

⁶ Takán kūu tajan kēe ndio ndra kuàkiin ndra, ta nduva'a kuii kua'a' ma tiaka' nī'i ndra ña nda ma yu'va tiaka' ndra kīcha'a yi nakaa yi ma ora kīcha'a ndra tàvani'i ndio ndra yi. ⁷ Tajan kàna nda'a' ndio ndra nuu ma ndra meru ndra, ndra kīndoo chi'in inga varku, ña na ku'un ndra tīndee ndra ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in run. Ta ora chāa ndio ndra, ta tàvani'i ndio ndra ma yu'va tiaka' ikan chi'in kua'a' tiaka' ña ndava ni sa'vi ndrūn, ti ya'a kua'a' ndrī nī'i ndra. ⁸ Yakan va ora ndē'e Simón Petu' ña jā'a Jesuu chi'in ma ndatu ra, tajan chūnandi chiti ra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—iKundachiyo xiin yo'o Racha'nu, vati yu'u kùu iin ra jà'a kuati! —kàti ra.

⁹ Takán kà'an Simón, ti ya'aga yū'vi ra chi'in ma ndra meru ra, vati kua'a' tiaka' tiin ndra ma ora tachi Jesuu ndra.

¹⁰ Ta nda ma Jandiau, ta Xuva, ndra se'e Zebedeu, ña kùu meru ma Simón, juuni yū'vi ndra ndia. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in Simón:

—iNa yū'viun! Vati nda vitin, ta iti' nuu, ni jandakui ñun, ña na nani'un ñivi kuenda Ndioo, takua jā'un chi'in ma tiaka'. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹¹ Takán kūu ta ora jātu'va ndra varku ndra yu'u ma lakuna, tajan ndākiva'a ndra ndatiñu ndra tichi ndrūn, ta tāndikun ndio ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Iin kivi yā'a Jesuu iin ñuu, ta ikan chāa iin raku'vi jà'a kue'e ta'yu nuu ndaa

ra. Ta rakan ti ora ndē'e ra Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra ña chīkan ra ñamani nuu ra ña na janda'a ra ra:

—iYo'o Racha'nu, chitōi ña iyo ndatun ta kùu janda'un yu'u tuva kùuniun! —Takan kàti ma raku'vi chi'in Jesuu.

¹³ Tajan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra xini ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Juu, ndicha ña kùuni janda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan juuni ma ora ikan, ndā'a ma ra ndo'o kue'e ta'yu. ¹⁴ Takán kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu ña chūndayu'u ra ra:

—Na kàtitu'un nuu nī'iin na naja kua jā'un ña ndā'un. Ji'na kuii nuu sutu ña iyo ma veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, iyo yi ña jana'un ñun, ikan na koto ra ti cha ndā'un. Tajan na sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti takan kàti ma tutu Ndioo ña taa Moisés ña iyo yi ña ja'a yo, ikan na koto ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

¹⁵ Yakan va tandi'i ña jà'a Jesuu, vi'a chitakuati yi tandi'i ñuu, ta vi'a kua'a' ma ñivi kùti'vi nuu ndaa ra, ti iyo ndian kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na, ta iyo ndian chàta'ani taso'o na ma ña jàna'a ra ndia. ¹⁶ Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin tichi ku'u nuu tūvi ñivi, ña kuàka'an ra chi'in Ndioo.

Jesuu jànda'a ra iin ra kuyutun

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ Kēta iin kivi ña ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi. Ta juuni ma ora ikan chàkuiin kua'a' ndra fariseu chi'in ndra matru jākua'a' tutu Ndioo ma ikan. Ta tandi'i ndrakan kīchi ndra iti' ñuu Jerusalén chi'in ñuu kàndii ñu'u' Judea chi'in ñu'u' Galilea ndia. Takán kūu ta iyo ndatu Ndioo chi'in Jesuu, vati chi'in ndatu ikan jànda'a ra ma ndian ku'vi. ¹⁸ Ta chanuu ña ndaa ra ikan, tajan chāa uvi uni ta'an ndra ña ndiso ndra, ra kuyutun chi'in ti'va. Ta ndrakan ti kùuni ndra ki'vi ndra chi'in ra ma tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, kuenda ña kanindii ndra ra nuu ra. ¹⁹ Va nī kuu yi, ti ya'aga kua'a' ñivi ka'iin ma yuve'e, yakan va ndāa ndra nduku iti' chata ma ve'e, ta tachiyo ndra ita'vi ma teja ña ka'iin chata yi, ta chi'in ti'va ra jānuu ndio ndra ra tañu ñivi, tajan chāa

ra nuu ndaa Jesuu. ²⁰ Takan kuu ta ora nde'e Jesuu ña ndicha kuii ña chìnuni ndra ma ña jà'a ra, tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kuyutun:

—Yo'o se'yu, vitin va cha jānai kuatiun.
—Takan kàti Jesuu chi'in ra.

²¹ Takan kuu ta ora kā'an Jesuu takan, tajan te'en kīcha'a ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo chānini ndra: “¿Nda ra kuu ra'ya ña kà'an ti'ini ra chata Ndioo? ¿A tüvi chito ra ña uvanuu Ndioo iyo, ta rakan kuu ma ra kuu janaa kuatio?” Takan chānini ndra.

²² Tajan numini nākuni Jesuu ma ña chānini ndra, ta te'en kīcha'a ndio ra chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja chānini ndo takan? ²³ ¿Nda va kuu ma ña ndetiñu tiaga ña ka'an yo chi'in ma ñivi?, kùuni ndo. ¿A tiaga ndetiñu kà'an yo ña: “Cha jānai kuatiun”, kua ña kà'an yo: “Ndetā, ta kakaun ku'un”?, kùuni ndo. ²⁴ Tatu töve chìnuni ndo ma ña kà'in, vitin ni jana'i nuu ndo ti ndicha ña ra Se'e ñivi tàchi Ndioo kù, vati juuni iyo ndatui ña jānai kuati ñivi iyo ñu'u' ñuñivi i'ya ndia —kàti Jesuu.

Tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ra kuyutun:

—¿Chi'in yo'o kà'in ña na ndetaun, ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un! —kàti Jesuu.

²⁵ Takan kuu tajan juuni ma ora ikani, nde'e ma ñivi ña ndeta ma ra kuyutun, ta nātuvu ra ti'va ra, ta endee jàka'nu ndio ra Ndioo kuà'an ra ve'e ra. ²⁶ Ta ora nde'e na ña takan kuu, tajan tandi'i ndio na ndava kuà'an anima na, ta te'en kīcha'a ndio na jàka'nu ndio na Ndioo ña yā'a yū'vi na chi'in ma tu'un i'ya:

—Kivi i'ya, va nduva'a kuii vii ña nde'o —kàti na.

*Jesuu kàna ra ra nàni Leví
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)*

²⁷ Takan kuu ta ora yā'a ña kuu takan, tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra, ta ikan nde'e ra iin ra nàni Leví ña nāndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda Roma. Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Na'a, na ko'o chi'in! —kàti Jesuu.

²⁸ Ta juuni ma ora ikani, ndākoo ma Leví ndisaa tiñu jà'a ra, ta tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. ²⁹ Takan kuu ta ora yā'a yatin kivi, tajan jā'a Leví iin viko ka'nu ma nuu iyo ve'e ra kuenda Jesuu. Ta tañu ndian nāndi mesa chi'in Leví ta Jesuu, ka'iin kua'a' ma ndra nàka'an xu'un' ña ndākata'an chi'in Leví. ³⁰ Va ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru, ndra jākua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ti'ini ndra chata ma ndra jākua'a chi'in Jesuu:

—¿Ta naja chàchi ndo ta ch'i ndo chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta chi'in ndian iyo kuati? —Takan kàti ndra chata ndra jākua'a chi'in Jesuu.

³¹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma ndian iyo va'a, tüvi chiniñu'u na ma ndra ndotor, ti ndian ku'vini kuu ma ndian chiniñu'u yi. ³² Ta yu'u ti tüvi vāchi kuenda ma ndian tüvi chiniñu'u yu'u, vati vāchi kuenda ma ndian iyo kuati, ikan na ndakoo na kuati na, ta chikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ndiakan kuu ma ndian chiniñu'u yu'u —kàti Jesuu.

*Chikatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndita yu'u ma ndra jākua'a chi'in ra
(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)*

³³ Tajan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jākunduta, ta chi'in ndra chàkunuu chata ndra fariseu, nduva'a jāndita yu'u ndra kuenda Ndioo ma ora kà'an ndra chi'in Ndioo? Va ma ndra jākua'a chi'un, ¿ta naja endee chàchi ndra, ta ch'i ndra, ta töve jāndita ndra yu'u ndra? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁴ Ta te'en nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A kuu jandita ndo yu'u ma ndian ka'iin nuu iyo viko tānda'a ora juuni ndaaga ma ra tānda'a chi'in na?, kùuni ndo. Na kuu yi. ³⁵ Va ni chaa iin kivi ña ni tava ni'i na ma ra tānda'a, ta ora ni keta ma kivi ikan, tajan kuu jandita ndio na yu'u na. —Takan kàti Jesuu nuu ndra.

³⁶ Takan kuu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ndra:

—Na kuu ka'nda yo ita'vi ma ja'ma chaa, ta nataa yo yi chi'in ja'ma cha'nu,

ti tu jà'a yo takan, tajan ni jativio ma ja'ma chaa. Ta yüvi yakani kùu yi, ti ma pedazu ma ja'ma chaa na tüvi va'a kìndoo yi chi'in ma ja'ma cha'nu ndia. ³⁷ Ta juuni na kùu taan yo vinu chaa tichi tia'a ñii cha'nu, ti ma vinu chaa, ni jaka'ndi ra ma tia'a ñii cha'nu, ta ma takuii vinu chaa tìvi ra' chi'in ma tia'a ñii cha'nu ndia. ³⁸ Yakan va iyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ta ninduvi yi kùu kumi yi yi. ³⁹ Ta nì'iin ma ndian ch'ì'i ma vinu cha'nu, na kùuni na jaña na ña ch'ì'i na ra', ta ko'o na ma vinu chaa, vati kà'an na ña va'aga ch'ì'i ma vinu cha'nu. —Takan kàti Jesuu.

6

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu kìndaa ndra trigu ma kivi nindeo

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ Takan kùu ta iin kivi nindeo, chàkunuu Jesuu iin nuu kàa kua'a' trigu. Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, kīcha'a ndra kìndaa ndra trigu, ta kùnda'a ndra vu, ta chàchi ndra ma chiti vu. ² Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu ndra:

—¿Ta naja jà'a ndo iin ña tüvi iyo yi ña ja'a ndo ma kivi nindeo? —kàti ndra.

³ Tajan te'en kīcha'a nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'aga chàñu soko ra chi'in ndra meru ra? ⁴ Ma racha'nu David kī'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta kī'in ra ma paan íi kuenda Ndioo, ta chàchi ra yi chi'in ndra meru ra, vaji ma paan ikan na kùu kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kùu yi.

⁵ 'Yakan va kà'in chi'in ndo ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, juuni iyo ndatu ra jin ma kivi nindeo kùu yi. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

In ra nda'a' ití

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Takan kùu ta inga kivi nindeo, kī'vi tuku Jesuu ma tichi veñu'u, ta ikan kīcha'a tuku ra jàna'a ra nuu na. Ta juuni ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ití ma nda'a' chiyo kua'a. ⁷ Ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu, jà'a ndra kuenda nde'o tu janda'a Jesuu

ma ra nda'a' ití ma kivi nindeo, tajan kùu ni'i ndio ndra naja kua tisokuati ndra ra, kùuni ndra. ⁸ Va tava cha ch'ito Jesuu naja kua chàniini ndra, yakan va te'en nàka'an ra chi'in ma ra nda'a' ití:

—Ndetà, ta kundaun ma'ñu chiña —kàti Jesuu.

Tajan ndēta ndio ra, ta chūndaa ra ma'ñu ikan. ⁹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Ni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra. —¿Nda ña kùu yi va'a ja'a yo ma kivi nindeo?, kùuni ndo. ¿A jà'a yo ña va'a a ña vā'a? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo na a ndè'e nio ña kuvi na? —kàti Jesuu.

¹⁰ Takan kùu tajan chīkonuu ra nde'e ra ma ndian ka'iin xiin ra, ta te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ra kukue'e nda'a':

—jānakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jānakee ra nda'a' ra, ta ora ikani, ndā'a yi. ¹¹ Va inga ma ndra fariseu, nduva'a kuii kūxaan ndra ña jā'a Jesuu takan. Tajan kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra, ta kuu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu.

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra kùu taturu ra

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Takan kùu ta iin ma kivi ikan, ndāa Jesuu ití' yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ndakan niñuu kuii jāya'a ra chanikuaa ña kà'an ra chi'in Ndioo. ¹³ Ta ora kùndichin inga kivi, tajan kāna ra, ndra jàkua'a chi'in ra, ta kàchin ra ndi uchi uvi ta'an ndra ni kakuu chi'in ra. Ta ndrakan jàkunani ra ndra taturu. ¹⁴ Ta ndra'ya kùu ma ndra kàchin ra: Simón, ra jàkunani Jesuu, Petu', ta André, ra yani Simón, chi'in Jandiau, Xuva, Lipe, Tolo, ¹⁵ Mate, Tomá, chi'in Jandiau, ra se'e Alfeu. Simón, ra juuni kà'an na ña nani Zelote, ¹⁶ chi'in Juda, ra se'e Jandiau, ta Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá ití' nuu.

Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Takan kùu tajan nūu ndio Jesuu ma yuku ikan chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora kēta ndio ra iin nuu ndaa, ta chūndaa ra chi'in ndra, ta chi'in kua'a'

ma ñivi kīchi inga ñuu ndia. Ìyo ndian kīchi tandi'i ñuu ña ìyo ma ñu'u' Judea, ta ìyo inga ndian kīchi iti' ñuu Jerusalén. Ta ìyo inga ndian kīchi iti' yu'u tañu'u nuu kàndii ma ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. Tandi'i ndiakan tândikun na chata Jesuu, ti kùuni na taso'o na ña kà'an ra. Ta juuni kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na ndia. ¹⁸ Ta ma ndian ndè'e tundo'o jà'a ma tati xaan, juuni ndà'a na jà'a Jesuu. ¹⁹ Ta tandi'i ma ñivi kùuni na janani na nda'a' na ra, ti cha chito na ña ora kè'e na ra, ta ndà'a na jà'a ma ndatu Ndioo ña ìyo chi'in ra.

Jàna'a Jesuu nda ndian kùu ma ndian sii ìyo yi ña kuuni, ta nda ndian töve
(Mt. 5:1-12)

²⁰ Tajan ndè'e ndio Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra nda'vi, na sii kuuni ndo, vati kuenda maa ndo kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

²¹ 'Ta juuni na sii kuuni ndyo'o ndian ndo'o tama' vitin, ti tiá iti' nuu ni keta iin kivi ña ni koo va'a ndo ti tüva ni nde'e ndo tama'.

'Ta na sii kuuni ndyo'o ndian kàchaku vitin, ti tiá iti' nuu ni keta iin kivi ña ni kuakú ndo.

²² 'Ta juuni na sii kuuni ndo ora xaani ñivi ndè'e na ndo, ta tavani'i siin na ndo, ta ora kà'an ti'ini na chata ndo, ta ora kà'an na ña yüvi ndian va'a kùu ndo, cha'a' ña chìnuni ndo ña kà'an yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo. ²³ Na nduva'a kuii sii kuuni ndo ma kivi ikan, ti ma iti' andivi nduva'a kua'a' ta'vi ni ni'i ndo, vati juuni takan jāti'ini ma ndian kùu ñivi na ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na niku ndia.

²⁴ 'jNda'vi ta'an ndyo'o ndian kuika, vati ma ña chisii ndo va'a yi, va kuenda nde'veni!

²⁵ 'jNda'vi ta'an ndyo'o ndian chànini ndo ña ìyo va'a ndo, ti tükuii nayi kumani nuu ndo vitin!, kùuni ndo. Vati ni chaa iin kivi ña ni ndo'o ndo tama'.

'jNda'vi ta'an ndyo'o ma vitin, ti ni chaa iin kivi ña ni kuaku ndo jà'a ña ya'a nda'vi ni kuuni ndo!

²⁶ 'jNda'vi ta'an ndyo'o ora ni ka'an va'a ndisaa ma ñivi ìyo ñuñivi chata ndo, vati ma tatiempu juuni chīyo ma ndra jā'ani ña kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta ma ñivi na ña chīyo taji'na, juuni jāka'nu na ndra, vaji ndra vatani kùu ndra ndia!

Na kuunio nde'o ma ndian xaani nde'e yo
(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ 'Va ndyo'o ndian chini ña kà'in, yu'u kà'in chi'in ndo ña, na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo tiñu va'a kuenda na. ²⁸ Ta na ja'íi ndo ma ndian kànduva'a chata ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian kà'an ti'ini chata ndo. ²⁹ Ta tu ìyo iin yo kàni xa'nda iin chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo inga chiyo yi na kani na ndia. Ta tu ìyo iin yo nāmaa ma ja'ma isukun ndo, na jaya'a ndo nda ma kamixa nuu na ndia. ³⁰ Ta nda ndian nikuuni ña chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta juuni tu ìyo iin yo k'ini iin ña ìyo nuu ndo, na ndākan ga ndo yi nuu na. ³¹ Na ja'a ndo chi'in ma inga na, ma naja kua kùuni ndo ña ja'a na chi'in ndo ndia.

³² 'Ta tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùuni nde'eni ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati, juuni jà'a na yi ndia?

³³ Ta tu jà'a ndo iin ña va'a kuenda ma ndian kùuni nde'eni ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati jà'a na yi?, kùuni ndo. ³⁴ Ta tu jaya'a nuu iin nakuyi nuu na va tu chito ndo ña ni ku'va ndiko na yi nuu ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian ìyo kuati juuni takan chà'a nuu na yi nuu ma ñivi na ña indukuni kùu takua kùu na, vati chito na ña ni ni'i ndiko na yi ndia?, kùuni ndo. ³⁵ Va ndyo'o ìyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta jà'a ndo ña va'a kuenda na, ta ku'va nuu ndo ndatiñu ndo nuu na. Ta tüvi ìyo yi ña kuatu ndo ña jachikoni'i ndiko na yi nuu ndo. Tu jà'a ndo takan, tajan ni ni'i ndo iin ya'vi ka'nu, ta ni kuu ndo ndian se'e ma Ndioo ka'nu, ña ìyo nuu sukun. Vati rakan juuni jà'a ra ña va'a kuenda ndian kini, ta kuenda ma ndian tüvi jàchi'in ña kà'an ra ndia.

³⁶ Yakan va na kunda'vini ndo ñivi, takua kunda'vini ma Racha'nu Tatá yo yo.

*Na tisokuati ndo inga ta'an ndo
(Mt. 7:1-5)*

³⁷ 'Na ká'an ndaa ndo chata inga ñivi, ikan na töve ka'an ndaa Racha'nu Ndioo chata ndo. Ta na tisokuati ndo inga ñivi, ikan töve tisokuati Ndioo ndo ndia. Ta na jaka'nuni ndo kuati ma ñivi, ikan na jaka'nuni Ndioo kuati ndo ndia. ³⁸ Ta na ku'va ndo ña ñyo nuu ndo nuu inga ñivi, ta Ndioo ni ku'va ra ña ñyo nuu ra nuu ndo ndia. Vati kua tindee ndo ma ñivi, kua ikan ni tindee ma Ndioo ndo ndia. Ta takua já'a ndo ña chà'a ndo ña chiniñu'u ñivi, juuni takan ni ku'va ra ña chiniñu'u ndo ndia. Va ma ña ni ku'va Ndioo nuu ndo nduva'a kuii va'a yi.

³⁹ Takán kūu ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra iin ku'va nuu na:

—¿A kùu jana'a iin ra kuaá iti' ku'un inga ra kuaá tuva ninduvi ta'an ndra kuaá? ¿A tüvi ni kakuita ninduvi ndra tichi iin yavi kunu?, kuuni ndo. ⁴⁰ Yakan va ñi'iiin ndian jákua'a chí'in iin matru, na kúu chaa na kúu na ndian ka'nuga kua maa ra. Kúu chaa na kúu na ma kua ikan, va jí'na ñyo yi ña jachinu na ma ña kúuni ra, tajan kúu, kúu na takua kúu ra.

⁴¹ ¿Ta naja já'un kuenda ma iin kuati vali ña já'a ma inga ñivi, ta töve já'un kuenda ña ñyo kuati ka'nugaun kua ndiakan? ⁴² Ta tu töve chà'un kuenda ma kuati ñyo juuni chí'in maun, ¿ta naja kà'un chí'in inga ñivi te'en: "Yo'o yani, jaya'a ña na tavai ma kuati vali ña ñyo chí'un"? tuva takan. ¡Ndyo'o ndian ñyo uvi nuu! Tüvi nda kuenda ma ña kà'un tuva juuni maun ñyoga kuatiun ta tüvi chà'un kuenda. Yakan va na já'a jí'naun kuenda ma kuati ña ñyoun, ta takan kúu já'un kuenda ma kuati vali ña já'a inga ñivi ndia.

*Ma yutun nàkoto yo ndrun cha'a' ma chiti chà'a ndrun
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)*

⁴³ 'Ñi'iiin ma yutun va'a, na kúu ku'va ndrun ma chiti ña tüvi va'a. Ta ni ma yutun ña tüvi va'a, na kúu ku'va ndrun ma chiti va'a ndia. ⁴⁴ Vati ta'ii'iiin ma yutun, nàkoto yo ndrun cha'a' ma chiti

ña chà'a ndrun. Ta juuni na kúu ku'va iin yutun iñu ma chiti yutun higu. Ta ni ma iñu ndu'va na kúu ku'va yi chiti yutun ña nàni uva ndia. ⁴⁵ Ta ma ra'ii va'a, kà'an ra tu'un va'a, ti ña va'a kúu ma ña ñyo tichi anima ra. Ta ma ra kini, kà'an mamaa tu'un kini, ti ña kini kúu ma ña ñyo tichi anima ra. Vati ma ña ñyo tichi anima ra kúu yi ña va'a a ña kini chà'a yi kà'an ra yi iti' yu'u ra.

⁴⁶ Takán kūu tajan te'en chíkatu'un tuku ma Jesuu nuu na:

—¿Ta naja "Racha'nu, Racha'nu" kà'an ndo yu'u, ta töve já'a ndo ma ña kà'in chí'in ndo? ⁴⁷ Nda ndian nikuuni ña tándikun chatai, ta taso'o na ña kà'in, ta já'a na yi, ndiakan kúu na indukuni takua kúu ma ra ni jana'i nuu ndo vitin: ⁴⁸ ndiakan indukuni kúu na takua kúu iin ra labañi ña já'a ve'e, ña jí'na cháta kunu ra nuu ni já'a ra yi, tajan já'a ndio ra ma cha'a yi chata ma yuu. Ta ora kúun kua'a' savi, ta nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta, ta vaji chàñu ni'i ra ma cha'a ve'e, va töve ni nduva yi, ti va'a já'a ra cha'a yi ma chata yuu. ⁴⁹ Va ma ndian chini ña kà'in, ta töve jáchi'in na yi, indukuni kúu na takua kúu ma ra labañi ña já'a ra ve'e ra nuñu'uni, ña tüvi ní chata ra nuu já'a ra cha'a yi. Tajan ora nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta, ta chàñu ni'i ra cha'a yi, ta endee ndi'i yi kékoyo já'a ra'. —Takan kà'an Jesuu chí'in ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda, ta jachi'in na ma ña kà'an ra.

7

*Jànda'a Jesuu iin ra kúu musu ma jandaru ña kichi ñuu Roma
(Mt. 8:5-13; Jn. 4:43-54)*

¹ Takán kūu ta ora chīnu kā'an ra nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra kuá'an ra ñuu Capernaum. ² Ta ma ñuu ikan, ñyo iin ra capitán chà'nda tiñu nuu ndra jandaru ñuu Roma. Ta rakan ti, ñyo iin ra kúu musu ra ña ya'a kúuni ra nde'e ra, ña chani kuvi ra já'a ña nduva'a ku'vi ra. ³ Tajan ora chíto ndio ma ra capitán ña já'a Jesuu, ta táchi ra uvi uni ma ndracha'nu kuxini nuu ñivi judíu, na ku'un ndra kundakan ndra ñamani nuu Jesuu, ña na kichi janda'a ra ma musu

ra. ⁴ Tajan ora chāa ndio ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ndra chi'in ra ña jànini ndra ra:

—Chìkan ndi ñamani nuun, ña na ku'un kutindeun ma ra capitán ñuu ndi, ti iin ra ya'a iñu'u kùu ra. ⁵ Vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo chi'in tandi'i ñivi yo ña iyo ñuu yo. Ta juu ra jā'a ña kūva'a ma veñu'u ñuu ndi vitin —kàti ndra chi'in Jesuu.

⁶ Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra, va ora chani kuyatin ndra nuu ndaa ma ve'e ra, ta tachi ndio ma capitán iin ndra meru ra, ña na kukatitu'un ndra te'en nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na kùxaun cha'a' ña tachi ma capitán ndi, ña na kichi katitu'un ndi nuun, ña na kù'un ma ve'e ra, vati tüvi iyo yi ña ki'viun, ni ma ve'e ra, ti iin ra nda'vini kùu ra. ⁷ Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña nī kuuni ra kichi maa ra ka'an ra chi'un, ti ndyu'uni tachi ra ña na ka'an ndi chi'un ña na janda'un ma musu ra chi'in tu'un yu'uniun nda ma nuu ndaun nde'veni. ⁸ Vati rakan kùu ra capitán, ta juuni iyo iin ra chà'nda tiñu nuu ra, ta juuni iyo jandaru ra ña chà'nda ra tiñu nuu ndia. Yakan va tu ka'an ra chi'in iin ra chà'nda ra tiñu nuu, “kua'an”, ta ku'un ra. Ta ora kà'an ra chi'in inga ra, “na'a”, ta vachi ra. Ta ora tachi ra ma ra musu ra ña na ja'a ra iin nakuyi, ta jā'a ra yi. —Takan kati ma ndra meru ma ra capitán nuu Jesuu.

⁹ Ta ndava kuà'an anima Jesuu ora chīni ra ña kā'an ndra takan, tajan chikonuu Jesuu ndē'e ra ndian chàkunuu chata ra, ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ni ma ñuu Israel takā'an nata'in iin ndian ya'a chìnuni takua chìnuni rakan —kàti Jesuu.

¹⁰ Ta ora kēe ndiko ma ndra meru ma capitán kuà'an ndra ve'e ra, ta nāta'an ndra ma ra kùu musu ña cha ndā'a ra.

Jesuu jànataku ra iin ra se'e ña kīndoo nda'vi

¹¹ Ta ora yā'a ña kuu te'en, tajan kēe Jesuu kuà'an ra iin ñuu nani Naín, chi'in ndra jākua'a chi'in ra, ta chi'in inga kua'a' ñivi ña chàkunuu chi'in ra. ¹² Takan kuu ta ora cha kūyatin Jesuu ma yu'u ñuu, ta

ikan ndē'e ra ña kuākuchi na iin ra chì'í. Ta rakan ti, iin ra se'e ña kīndonda'vi kùu ra. Ta uvanuu ra kùu ra ña kùu ra se'an. Ta nduva'a kua'a' ñivi iyo ma ñuu ikan kuà'an chi'an ndia. ¹³ Ta ora ndē'e Jesuu ña, ta kūnda'vini ra ña, ta te'en nāka'an ra chi'an:

—iNa kuākun! —kàti ra chi'an.

¹⁴ Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kuà'an ma ñunda'yu, ta kē'e ra ma chatun ikan. Ta chūndaa ndio ma ndra ndiso yi. Ta te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra chì'í:

—Yo'o xaa, yu'u kà'an chi'un ña na nandotoun —kàti ra.

¹⁵ Tajan ma ora ikani nāndoto ndio ma ra chì'í, ta chūnandi ra, ta kīcha'a ra kà'an ra. Tajan chā'a ndio Jesuu ra nuu ma ma'á ra. ¹⁶ Ta ora ndē'e na ña jā'a Jesuu, ta ndisaa na yū'vi na, ta te'en kīcha'a ndio na kà'an na ña jàka'nu na Ndioo:

—Ndicha kuii, ña ra'ya kùu iin ra ya'a ka'nu ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta vitin cha kēta ra tañu yo.

Ta iyo inga ndian kà'an te'en ndia:

—Ndioo cha kīchaa ra kuenda ña tīndee ra ñivi ra —kàti na.

¹⁷ Takan kuu ta ninii ñu'u' Judea, ta inga tuku ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi chīto na ña jā'a Jesuu.

Xuva ra jākunduta, tachi ra ndra kùu tatun ra nuu Jesuu

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Ta numini chīto Xuva ra jākunduta ña jā'a Jesuu, vati ma ndra chàkunuu chi'in ra kātitu'un nuu ra. Tajan kāna ndio ra uvi ndra, ¹⁹ ta tachi ra ndra, ña na kundakatu'un ndra nuu Jesuu, nde'o tu ndicha ña juu ra kùu ma Cristu, ra iyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a iyo yi ña kuation ndra inga ra, kati Xuva chi'in ndra. ²⁰ Tajan ma ndra tachi Xuva, chājayatin ndra ndra nuu Jesuu, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—Xuva ra jākunduta, tachi ra ndi, na kichi ndakatu'un ndi nuun, nde'o tu juun kùu ma ra Cristu ña iyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a iyo yi ña kuation ndi inga ra, kati Xuva chi'in ndi —kàti ndra.

²¹ Tajan juuni ma ora chīkatu'un ndra takan nuu Jesuu, nduva'a kuii kua'a'

ñivi jānda'a ra chi'in tundo'o ndo'o na. Jānda'a ra ndian ku'vi ndiso tati xaan, ta juuni jānda'a ra kua'a' ndian kuaá ndia. ²² Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in Xuva:

—Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva ma ña ndē'e ndo, ta chīni ndo. Na kati ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, kùu nānde'e na, ta ma ndian koxo kùu chika va'a na, ta juuni ndà'a ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta nda ma ndian so'o, chini na, ta ndian cha chī'í nātaku na, ta ma ndian nda'vi chini na ma tu'un ña jàna'a naja kua ni jakakú Ndioo na. ²³ Ta juuni na sii kuuni ma ndian töve jächiyō na na ma iti' kuà'in —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁴ Takan kūu ta ora kēe ndio ma ndra jākua'a chi'in Xuva kuà'an ndra, tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra cha'a' Xuva nuu ma ñivi:

—¿Yo chā'an ndo chānde'e ndo tichi ku'u ora chā'an ndo?, kùuni ndo. ¿A chānde'e ndo iin ra kàa takua kàa ma tuyoo, ña ora chàkin ni'i tati, ta ndüva yi?, kùuni ndo. ²⁵ Tu yüvi takan kùu yi, ¿yo chānde'e ndo tuva takan? ¿A chānde'e ndo iin ra ñù'u iin ja'ma va'a ña ya'a vii kàa?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, ti ma ndian chāku'un ja'ma kàa takan, ta ìyo kuika na, ndiakan ìyo na ve'e ra kùu rey ta yüvi tichi ku'u. ²⁶ Yakan va, ¿nda ra kùu ma ra chānde'e ndo tuva takan? ¿A iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra?, kùuni ndo. Juu ndicha kuii ña, rakan kùu iin ra ka'nuga kua inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ²⁷ Ta juu ma Xuva kùu ma ra ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a':

Yu'u, ni tachj iin ra jà'a tiñu nui iti' nuun, ikan na jandova'a ra ma itiun, kàti yi. ²⁸ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo, ti tañu ma ñivi ìyo ñuñivi, takā'an keta iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'nuga kua Xuva. Va taku ma ra ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, rakan ka'nuga ra kua Xuva, vaji ma ra nuu ndi'inia kùu ra —kàti Jesuu.

²⁹ Takan kūu ta ndisaa ma ñivi, ta chi'in ndra nāka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ora chīni na ña kà'an Jesuu, ta kütunini na ña Ndioo kùu ra iin ra ndaa. Ta ndiakan cha jāña na ña jākunduta Xuva

na niku. ³⁰ Va ma ndra fariseu, chi'in ndra matru jākua'a tutu Ndioo, java jächiyō ndra ndra nuu ma ña kùuni Ndioo ña jà'a ndra, ta töve nī cha'a ndra ña jākunduta ma Xuva ndra.

³¹ Ta te'en chikatu'un Jesuu:

—¿Yo chi'in kùu jando indukui ma ñivi ìyo ma tiempu i'ya? ¿A yo indukuni kàa takua kàa na?, kùuni ndo. ³² Kùu na indukuni kua ma ndiakwati, ña ora chūnandi na chita na nuu ya'vi, ta kànachaa na meru na chi'in tu'un i'ya: “Tivi ndi chi'in tuvilu nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo tacha'a ndo, ta chita ndi yaa nda'vi nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo kuaku ndo.” ³³ Takan kùu ndo, ta ora kīchaa ndio Xuva ra jākunduta, ra tüvi chàchi, ta tüvi chī'i vinu, ta kà'an ndio ndo ña ra ndiso tati xaan kùu ra. ³⁴ Ta ikan jan, kichi ndio ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta rakan ti ra chàchi, ta chī'i kùu ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kàti ndo ña iin ra jà'a kuati kùu ra, ta iin ra ya'a chàta'ani ko'o kùu ra, ta meru ra kùu ma ndian tivi xini chi'in ma ndian ña nāka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, kàti ndo. ³⁵ Va ma ndian cha chito ki'vi iti' va'a, numini cha'a' yo kuenda ña chinituni Ndioo kùu ma ña ìyo chi'in na —kàti Jesuu.

Chà'an Jesuu ve'e ra fariseu ña nàni Simón

³⁶ Tajan iin ra fariseu jāinvitaa ra Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra ve'e ra. Ta ora cha nāndi ra chàchi ra nuu mesa, ³⁷ ta iin ña tondo ìyo ma ñuu ikan, ora chitoan ña Jesuu kuàkachi ra ve'e ma ra fariseu, juuni ma ora ikani kāvanda'a ña iin viru takuui xiko, ña ya'a ya'vi ndaa, ta kuà'an ña ve'e ma ra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ora chāa ña ikan nuu ndaa Jesuu, ³⁸ ta ndaa ña chàkuan yatini nuu ndaa ra, ta kīcha'a too ma takuui tinuan cha'a ra, tajan chūnandi chitian cha'a ra, ta kīcha'a ndioan jànatian yi chi'in ixi xinian. Ta tütuan yi, ta jākuti ndioan takuui xiko yi. ³⁹ Takan kūu ta ma ra fariseu, ra jāinvitaa Jesuu, te'en kīcha'a ra chānini ra ña jà'a ña takan chi'in Jesuu: “Tuva ndicha ña ra kà'an tu'un Ndioo kùu ra, ¿ta naja tüvi chà'a ra kuenda ña ña tondo kùu ma ña kè'e ra?” Takan

chànini ra. ⁴⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra fariseu:

—Yo'o Simón, iyo iin ña kùuni ka'in chi'un —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ma ra fariseu:

—Yo'o Matru, ka'an yi nui tuva takan —kàti ra.

⁴¹ Tajan te'en nāka'an ndiko Jesuu chi'in ra:

—Chīyo uvi ra'ii, ndra tàvi xu'un' nuu iin ra chà'a nuu xu'un'. Iin ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra iin kuiya java, ta inga ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra uvi yoo. ⁴² Ta takua kùu ka'nda ndra kuenda nuu ma ra chà'a nuu xu'un' nuu ndra, yakan va jàka'nuni ra ndra cha'a' ma xu'un' tàvi ndra nuu ra. Ta vitin kùuni ña katitu'un nui, ¿nda ra kùu ma ra kùuni ga ra nde'e ra cha'a' ma ña jà'a ra?, kùuniun.

⁴³ Tajan te'en nāka'an ndio Simón chi'in Jesuu:

—Yu'u chànini ti ma ra tàvi tiá xu'un' nuu ra, rakan kùu ma ra kùuniga ra nde'e ra —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Ña ndicha kùu ma ña kà'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴⁴ Tajan iin cha'ani nuu Jesuu nde'e ra nuan, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in Simón:

—¿A ndè'un ña ndaa i'ya? Nda che'e kī'vi tichi ve'un ta tüvi nī cha'un takuii ña nàkatai cha'i, ta ña ndaa i'ya ti nàkata ña cha'i chi'in takuii tinuan ta jānatian yi chi'in ixi xinian. ⁴⁵ Taku yo'o tüvi nī tutun yu'u ora kīchai ña kàña'i chi'un, va ña ndaa i'ya endee tüvi jàña ña ña tütuan cha'i nda ora kīchai ve'un. ⁴⁶ Tüvi nī taun cete xinī ora kīchai, va ña ndaa i'ya, jākutian takuii xiko chata cha'i. ⁴⁷ Yakan va cha'a' ña'a, va kà'in chi'un ti vaji iyo kua'a' kuatian, va jànaa Ndioo yi cha'a' ña kùunian nde'an ra, va ma ndian chànini ña töve kua'a' kuati na, ta juuni töve chà'a na ña janaa Ndioo ndisaa yi, ndiakan töve kùuni va'a na nde'e na ra.

⁴⁸ Takan kùu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ña'a:

—Cha nàa ma kuatun vitin —kàti ra chi'an.

⁴⁹ Takan kùu ta inga ma ndra kàchachi ka'iin chi'in Jesuu te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda kuati ñivi kùu janaa ra? —kàti ndra.

⁵⁰ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ña'a:

—Na ku'un va'un ve'un ti cha'a' ña chīnuniun, yakan va cha kākún. —Takan kàti Jesuu chi'an.

8

Ñivi ña'a tīndee Jesuu

¹ Takan kùu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan kēe ndio Jesuu kuàkakunuu ra kua'a' ñuu chi'in kuariya ña kuàkatitu'un ra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, chi'in ndi uchi uvi ndra tatun ra. ² Ta juuni kàcha'an uvi uni ñivi ña'a ña tàvani'i Jesuu tati xaan chi'in inga tuku kue'e ña ndo'o vi. Ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an Ndiya, ña nàni Magdalena, ña tàvani'i Jesuu ucha tati xaan, ³ ta juuni ikan kuà'an Juana ñasi'i ra nàni Chuza, ra jà'a tiñu nuu Herode niku, ta Susana chi'in inga tuku ñivi ña'a ña tīndee Jesuu chi'in ndatiñu ña iyo nuu vi ndia.

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu ka'an ra nuu ñivi chata iin ratàchi
(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Takan kùu ta nduva'a kuii kua'a' ñivi kīchi nani ñuu kùti'vi na nde'e na Jesuu. Ta ikan jan te'en kīcha'a ra kà'an ra iin ku'va nuu na:

⁵ —Iyo iin ratàchi. Ta rakan ti kēe ra kuàtachi ra chiti trigu. Ta ma nuu chōso ra yi iyo chiti kōyo tichi iti'. Ta chiti ikan chànu na yi, tajan nūu ndio ma saa ta chāchi ndi'i ndri yi. ⁶ Ta inga ita'vi yi kāchita yi tañu yuu. Ta ora kāna yi ta ndi'i yi nàtii ti tüvi kàchin ma nuu ndaa yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti kāchita yi tañu iñu, ta ora kāna yi, jāvati ma iñu ndu'va nuu yi, yakan va nī kuu kua'nu yi ta chī'í yi. ⁸ Va inga ita'vi yi kāchita yi iin nuu va'a ñu'u' ta chiti ikan va chā'nu va'a yi ta nduva'a kuii kua'a' chiti chā'a yi.

Ndisaa yakan kātitu'un Jesuu nuu na. Takan kùu tajan te'en nāka'an ni'i ra nuu ma ñivi inga cha'a':

—¿Ma ndian chīni ña kà'in na taso'o na! —kàti ra.

Nuu jàkoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na
(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi. ¹⁰ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chí'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chà'a Ndioo ña na koto ndo tu'un xe'e ña iyo chí'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va chí'in inga ñivi kà'in yi chí'in maaaa ku'vani, ikan vaji najaga nande'e na va tüvi ndichin nuu na, ta vaji najaga kuni na ma ña kà'in, va na kùu kutunini na yi —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu cha'a' ma ku'va ratàchi
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi nuu ndra:

—Ma chiti ikan kùuni yi ka'an yi ña kùu yi takua kùu ma tu'un Ndioo. ¹² Ta ma chiti kōyo tichi iti', yakan kùuni yi ka'an yi ma ndian chini tu'un Ndioo. Ta ikan jan vachi ndio ma kui'na ta jànaa ma tu'un Ndioo ña cha iyo anima na, ikan na töve chìnuni na ta töve kàkú na. ¹³ Ta ma chiti kōyo tañu yuu kùuni yi ka'an yi ña ma ndian chini tu'un kà'in ya'a sii kùuni na ora ni'i na yi. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña kōyo tañu yuu ña töve ni'i va'a yi nuu kunu ma yo'o yi jà'a ma yuu. Yakan va ndiakan chìnuni na ma tu'un Ndioo tia tiempuni. Tajan keta ndio iin kivi ña na kündeega na jachi'in na ma ña kà'an yi, ta ndakoo ndiko na yi. ¹⁴ Ta ma chiti kōyo tañu iñu, kùuni yi ka'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. Va kueeni kueeni jàña na ña chìnuni na tiá cha'a' ma ndatiñu ña iyo ma ñuñivi i'ya, ta juuni ya'a chitu'un na cha'a' ma xu'un' ta naja kua kuu kakusii na chí'in ña töve va'a, ti kùuni na ndokuika na. Yakan va takan kùu ma chiti ikan, ti töve chā'a yi chiti jā'a ma ña vati. ¹⁵ Va ma chiti kōyo iin nuu ñu'u' va'a, kùuni yi kà'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo chí'in ndisaa anima na, ta jàchi'in na ma ña kà'an yi. Yakan va ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña chā'a kua'a' va'a chiti, ta töve jàxiin na na ma iti' Ndioo.

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra ka'an ra cha'a' ñu'ú kandil
(Mr. 4:21-25)

¹⁶ 'Ní'in ñivi tüvi taa na ñu'ú kandil ta kasi na nuu yi chí'in iin kisi ñu'u' a kutaa xe'e na yi xuu iin chito, ti ndisaa ñivi kùtaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu na ndian kuànde'e nuu iyo na. ¹⁷ Yakan va ní'in nakuyi ña töve kindoo xe'e, ti ni keta yi nuu nuna, ta ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndi'i na yi ndia.

¹⁸ 'Yakan va na taso'o va'a ndo ña kà'in chí'in ndo. Vati ndian iyo yi nuu, tiá kua'a' yi ni koo nuu na. Va ndian tükuii nakoo nuu, a ña chànini na koo nuu na, ni kindaa Ndioo yi —kàti Jesuu.

Chàa ma'á Jesuu chí'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra nuu jàna'a ra
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Takan kùu tajan chāa ma'á Jesuu chí'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra ma ve'e nuu ndaa ra jàna'a ra. Va takua ní kuu jayatin vi vi nuu ndaa ra, ti ya'a kua'a' ñivi ka'iin. ²⁰ Yakan va kà'an vi chí'in iin ra ndaa ma ikan, na kuka'an ra chí'in Jesuu. Tajan te'en chā'an ra chāka'an ra chí'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chí'in ndra yaniun ta ñivi ta'un ña nànduku vi ñun —kàti ra chí'in Jesuu.

²¹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu:

—Ma ndian chini tu'un Ndioo ta jàchi'in na ña kà'an yi, ndiakan kùu ma ma'i chí'in ndra yani ta ñivi ta'in —kàti Jesuu chí'in na.

Jàkutaxin Jesuu tati chí'in takuii lakuna

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Iin kivi kī'vi Jesuu chí'in ndra jàkua'a chí'in ra tichi iin lanča. Ta ora cha ka'iin ndio ndra tichi run, tajan te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Na ko'o inga chiyo lakuna —kàti ra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra. ²³ Takan kùu ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna tajan tiin ndio ñuma'na Jesuu, ta kīxi ra. Ta juuni ma ora ikan nduva'a kuii kōyo savi tati chata ndra nuu ma lakuna. Ta ikan jan kīcha'a ndio ma takuii kī'vi ra tichi lanča ndra. Yakan va yū'vi ndra ti koto sa'vi run chí'in ndra.

24 Takan kũu tajan jãndakoo ndra Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—¡Matru! ¡Matru! Chani ka'a yo —kàti ndra chi'in ra.

Tajan ndãkoo ndio Jesuu ta ndõxaan ra nuu ma savi tati chi'in lakuna, tajan kũtaxin ndio yi. 25 Takan kũu tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ma ndra jãkua'a chi'in ra:

—¿Ta naja takã'an chinuni ndo ña yu'u kũu tindei ndo? —kàti ra chi'in ndra.

Takan kũu ta ndrakan ti ndava kuà'an anima ndra ña ya'a ndasii ndra. Tajan kũcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra chi'in juuni maa ndra:

—¿Nda ra kũu ra'ya ña nda savi tati chi'in lakuna jãchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

In ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa (Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

26 Takan kũu tajan kêtachiyo ndra inga chiyo yu'u lakuna, ta chãa ndra ñu'u' Gerasa ña kãndii iti' nuu ñu'u' Galilea. 27 Tajan ora nũu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ikan cha jãyatin iin ra ndiso tati xaan nuu Jesuu ña kãe ra ma tichi ñuu ikan. Ta rakan ti cha ñyo kua'a' tiempu ña tũvi ñyo ra iin tichi ve'e ta ni tũvi chàku'un ra ja'ma. Ta ñyo ra kamajandu. 28 Tajan chãjayatin ndio ra ra nuu vãchi Jesuu, ti cha nãkoto ra ra, tajan iin nanda'yu ni'i ni ra, ta te'en nãka'an ra ora chũnandi chiti ra nuu Jesuu:

—¡Na kũ'viun chi'in, yo'o Jesuu ra Se'e Ndioo ra ñyo nuu sukun! Ta juuni kã'in chi'un ña na jãnde'un tundo'o yu'u —kàti yi chi'in Jesuu.

29 Takan kãti yi chi'in Jesuu ti kãti ra chi'in yi ña na kee yi tichi kuũu ra. Vati nduva'a kuii cha kua'a' kivi kũu yi ña ñyo yi tichi kuũu ra, ta vaji chi'in karena chũ'ni na nda'a' ra ta cha'a ra, ikan na kũu ku'un ra, kũuni na, va na kũu yi ti ndi'i yi chà'nda ra ta jã'a ndio yi ña na kunu ra ku'un ra tichi ku'u. 30 Takan kũu, tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ra ndiso tati xaan:

—¿Naja kuãnaniun? —kàti ra.

Tajan te'en nãka'an yi:

—Nãni ndi Legion, vati kua'a' tati xaan kũu ndi ña ñyo ndi tichi kuũu ra'ya —kàti yi.

31 Tajan chikan ndio yi ñamani nuu Jesuu ña na ja'a ra ñamani ña na tãchi ra yi ñuñivi nuu ñyo ndian ndií. 32 Takan kũu ta takua ka'iin kua'a' kini ña kãchachi ndri yatini ma yuku ikan, tajan chikan ndio yi ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ki'vi yi tichi kuũu ndri. Tajan kãti ndio Jesuu ña va'a. 33 Tajan kãe ndio ma tati xaan tichi kuũu ra, ta ki'vi yi tichi kuũu ma kini. Ta ndrakan kãndakunu ndri kãcha'an ndri ta kãchita ndri iin xa'va ña ñyo yu'u lakuna. Ta ikan kã'a ndri tichi ma takuii, ta chi'í ndri. 34 Ta ma ndra kũmi ma kini, yũ'vi ndra ora ndẽ'e ndra ña kũu tajan, tajan kãndakunu ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi ñyo ñuu chi'in ndian ñyo kuariya. 35 Takan kũu tajan kãe ndio ma ñivi chãnde'e na ma ña tã'an ma kini. Ta ora chãa ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndẽ'e na ña nãndi ma ra ndiso tati xaan niku nduku iti' cha'a Jesuu ña isukun ra ja'ma. Yakan va nduva'a kuii yũ'vi na ora ndẽ'e na ra. 36 Ta ma ndian ndẽ'e ma ña kũu, ndiakan kãtitu'un na naja kua ndã'a ma ra ndiso tati xaan nuu inga ñivi. 37 Takan kũu ta tandi'i ma ñivi ñyo ñu'u' Gerasa, kũcha'a na jãnini na Jesuu ña na kee ra ma ñu'u' ikan, vati ya'a yũ'vi na ña ndẽ'e na ma ña jã'a ra. Yakan va ndãa ndio Jesuu ma tichi lancha ta kuà'an ra. 38 Ta ma ra kãe ma tati xaan chikan ra ñamani nuu Jesuu, na ku'va ra ña ku'un ra chi'in ra. Va Jesuu tũvi ni cha'a ra ña ku'un ra chi'in ra. Tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ra:

39 —Na ku'un ve'un, ta katitu'un ma ña jã'a Ndioo chi'un nuu ma ñiviun.

Takan kũu tajan kãe ndio ra kuà'an ra, ta kãtitu'un ra nuu ma ñivi ñuu ndisaa ma ña jã'a Jesuu chi'in ra.

Ña se'e Jairo, ta ña kè'e ja'ma Jesuu (Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

40 Takan kũu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo yu'u lakuna, ta maani cha ka'iin kua'a' ñivi ndãtu na ra. Ti ndiakan ya'a chisii na ña vãchi ra. 41 Ta juuni ma ora ikan, chãa iin ra nãni Jairo. Ta rakan ti iin ra kũu vika ma veũ'u ñivi judũ kũu ra. Tajan rakan chũnandi chiti ra cha'a Jesuu ña chikan ra ñamani nuu ra, ña na ku'un ra chi'in ra nuu ñyo ve'e ra, 42 ti ikan kãndii ñase'e ra ña uchi uvi

kuiya, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ti uvaa nuan kùan se'e ra, ña chani kuvian jà'a ma kue'e ndò'an.

Yakan va ora kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ra, tajan nduva'a kua'a' ñivi tândikun na chata ra ña ndava tìtuu ta'an na. ⁴³ Takan kùu ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian. Ta yakan ti cha jānaa ña ndisaa xu'un' kùmian chi'in ma ndra jà'a tatan. Ta ni'iin ndra nī kuu janda'a ña. ⁴⁴ Takan kùu tajan ma ña'a i'ya chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta kē'an ja'ma ra, ta juuni ma ora ikani chākuita ña ta'an ña nii, ta ndā'a ña. ⁴⁵ Takan kùu tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu chikatu'un ra:

—¿Yo kē'e ja'mai? —kàti ra.

Ta kàti na ti töve yo kē'e yi.

Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu ora nāka'an ma ñivi takan:

—Yo'o Matru, ¿a tüvi ndè'un ti ya'a kua'a' ñivi tìtuu ta'an kàcha'an na xiun? ¿Ta chikatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kàti Petu'.

⁴⁶ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Ìyo iin yo kē'e ja'mai ti chā'i kuenda ña kēe ndatui —kàti Jesuu.

⁴⁷ Tajan ora ndē'an ña na kùu kundii xe'an nuu ra kùunian, tajan kīcha'a ña ndayuan ta chāa ña chūnandi chitian cha'a ra. Tajan kīcha'a ña kà'an ña nuu ndè'e ndisaa ma ñivi nda cha'a' kùu yi ña kē'an ma ja'ma ra ta naja kua ndā'a ña jā'a yi ora kē'an ra. ⁴⁸ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, cha kùu ku'un va'un ti cha ndā'un jā'a ma ña chìnuniun —kàti ra.

⁴⁹ Ta ni yakan takā'an chinu kà'an ra ora chāa iin ra tatun ña kīchi ma ve'e Jairo, ña te'en kà'an ra chi'in ma ra vika veñu'u:

—Cha chī'í ma ñavali se'un, yakan va nda kuenda ña jākenaun tiempu ma ra kùu matru. —Takan kàti ra chi'in ra.

⁵⁰ Va ora chīni Jesuu ma ña kā'an ma ra kùu tatun chi'in ma Jairo, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kùu vika:

—¿Na yū'viun! Na chinuniun ma ña jà'i ta nde'un ti ndà'a ma ñase'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵¹ Ta ora chāa Jesuu ve'e ma Jairo, ta kī'vi ra ma tichi ve'e nuu kàndii ma ñachī'í ta kī'vi ra chi'in Petu', Jandiau, Xuva, ta tatá ña ta ma'á ña ndia, ti tüvi nī cha'a ra ña ki'vi inga ñivi chi'in ra nuu kàndian. ⁵² Ta ora ndē'e ra ña tandi'i ma ñivi ka'iin ikan kàchaku na ta nda'vi kùuni na. Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kuàku ndo ti ma ñavali i'ya tüvi nī chi'an ti kixinian kàndian —kàti Jesuu.

⁵³ Takan kùu ta ma ñivi ikan java kīcha'a na chākú ndaani na ña kà'an ra takan, ti ndisaa na cha chito na ti cha chī'an. ⁵⁴ Tajan tiin ndio Jesuu ma nda'a' ña, ta te'en nāka'an ni'i ra chi'an:

—¿Chi'un kà'in yo'o xi'i ña na ndetaun! —kàti Jesuu.

⁵⁵ Tajan ma ora ikani nāndoto ndikoan ta ndēta ña. Ta ikan jan kà'an ndio Jesuu ña na ku'va na ña kachian. ⁵⁶ Takan kùu ta ma tatá ña chi'in ma'á ña ndava yū'vi vi ña jā'a ra takan, tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in vi ña na kàtitu'un vi ma ña jā'a ra nuu ni'iin ñivi.

9

Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo (Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Iin kivi jākuti'vi Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan chā'a ra ndatu ra nuu ndra ña na janda'a ndra tandi'i ndian ndiso tati xaan chi'in tanuu kue'e ndo'o na. ² Takan kùu tajan tāchi ndio ra ndra ña na janda'a ndra ndian ku'vi ta kàtitu'un ndra nuu ma ñivi naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. ³ Ta ora juuni takāaga kee ndra ku'un ndra, ji'na te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na kūnaa ndo ni'iin nakuyi ma iti' kuà'an ndo: ni itin, ni xu'un', ni ña kachi ndo, ni yutun vatun ndo, ta ni ja'ma ña kūsukun ndo. ⁴ Yakan va ora chaa ndo ve'e iin ñivi na kindoo ndo ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. ⁵ Tatu iyo iin ñuu ña töve jàchi'in na ña kà'an ndo, ta töve chà'a na ña kindoo ndo ve'e na, tiá va'a na kee ndo ma ve'e ikan ta jakisi ndo yuyaka ña ka'iin ndichan ndo, ikan na koto na ti xaani Ndioo ndè'e ra na

chà'a ña töve jàchi'in na ña kàtitu'un ndo —kàti Jesuu.

⁶ Takan kùu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjanda'a ndra ñivi nani kuariya ta kàtitu'un ndra naja kua kuu jakakú Ndioo na.

Nuu ch'í Xuva ra jàkunduta

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Tajan chīto ndio rey Herode tandi'i ña jà'a Jesuu. Yakan va ni töva chīto ra nayi chānini ra jà'a ra vati iyo ndian kà'an ña Xuva, ra jàkunduta, nātaku ndiko ra, ⁸ ta iyo inga ndian kà'an ña Elía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na kùu ra, ta tuku na kà'an na ña cha nātaku ndiko inga ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kàti na. ⁹ Tajan te'en nāka'an ndio Herode:

—¿Nda ra kùu rakan ña kà'an na ña ya'a iyo ndatu ra, vati Xuva ra jàkunduta, mai tāchi ña na ka'nda ndra sukun ra? —chānini ra.

Yakan va Herode nānduku ra naja kua ja'a ra ta kuu nde'e ra Jesuu.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Takan kùu ta ora kēta kivi ña chāa ndiko ma ndra tatun Jesuu, ta ikan jan kàtitu'un ndra tandi'i ña jà'a ndra nuu ra. Tajan tāvani'i siin ndio Jesuu ndra ña na ku'un ndra chi'in ra iin ñuu nāni Betsaida. ¹¹ Va ora chā'a ndio ma ñivi kuenda ña kàcha'an ndra, tajan tādikun ndio na kàcha'an na chata ndra, ta ikan jan ndākimani ndiko ra na. Ta kīcha'a ndio ra kàtitu'un ra nuu na naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta jānda'a ra ma ndian ku'vi ndia.

¹² Takan kùu ta ora chani kuna'a tajan chājayatin ndio ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na jandutáun ma ñivi, ikan na ku'un na kunindee na ta kunanduku na ña kachi na iti' kuariya a iin tichi ku'u nuu iyo ñivi, vati i'ya tükuii na koo kacho —kàti ndra.

¹³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na —kàti ra.

Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja kua kuu ku'va ndi ma ña kachi na tuva u'un ta'ani paan indii, ta uvi tiaka' ni? —kàti ndra—. Kùu yi va tuva ndoun kuatun ndi nde've chi'in ma ñivi ta ku'un ndi kujata ndi ña kachi na —kàti ndra chi'in ra.

¹⁴ Takan kàti ndra vati iyo iin u'un mii ndra kùu ndra ña maaaa ndra'ii ni. Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na jakunandi ndo na kuenda uvi xiko uchi na —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁵ Yakan va kua ikan jà'a ndra ña chūnandi ndisaa na. ¹⁶ Tajan tiin ndio Jesuu ndi u'un paan ta uvi tiaka', ta nānde'e ra iti' andivi, ta chīkan ra ta'vi Ndioo cha'a' yi, tajan chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. ¹⁷ Takan kùu ña ndisaa na chāchi na nda kati chitu va'a tichi na, ta jàkutua na uchi uvi ga tuka chi'in ma ña chākoso.

Kàtitu'un kachin Petu' ti Jesuu kùu ra Cristu

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ Iin kivi kēsiin Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ikan jan te'en kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nda ra kùu yu'u kàti ma ñivi?, kùuni ndo.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Ìyo ndian kà'an ña kùun Xuva ra jàkunduta, ta iyo ndian kà'an ña kùun Elía, ra kà'an tu'un yu'u Ndioo taji'na, ta juuni iyo ndian kà'an ña kùun iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na, ta iin ndrakan kùu ndra ña nātaku ndiko ndra kàti na. —Takan kàti ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra.

²⁰ —Ta ndyo'o, ¿nda ra kùu yu'u?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Yo'o kùun ma ra Cristu ra tāchi Ndioo —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Ta ikan jan kàtitu'un Jesuu nuu ndra ña na kàtitu'un ndra yi nuu ñi'ii ñivi.

²² Tajan te'en kà'an ra:

—Taku yu'u ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, nduva'a kuii ni nde'e ra tundo'o, ti ni kati ma ndian cha'nu ña ra jà'a kuati kùu ra, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ndia. Ta ndrakan ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi ni natakù ndiko ra.

²³ Tajan te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in ndisaa ma ndian ka'in ikan:

—Tu iyo iin yo kùuni jakua'a chi'in, na jaña na ma ña chà'nini na ja'a na, ta na tandikun na chatai nani kivi chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu ndia. ²⁴ Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi, töve ni kakú na, va ma ndian kuvi cha'a' tu'un kà'in, ndiakan kùu ma ndian ni kakú ta ni koo na chi'in endeeni. ²⁵ Ta juuni tüvi nda kuenda yi tu iin ra'ii nì'i ra tandi'i ña iyo ñuñivi, ta ora kuvi ra, ni ku'un ra endeeni iti' andaya'. ²⁶ Ta tu iyo ndian kùkanuu na nde'e na yu'u ta chata tu'un kà'in, nda yu'u ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni kukanui nde'i ma ñivi ikan ora ni kichaa ndikoi. Ti ma ora ikan ni ndotachai jà'a ndatui chi'in ndatu ma Tatái ta chi'in ndatu tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. ²⁷ Yakan va kùuni ña taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo vitin. Ndicha va'a ña kà'in ti iyo ndian ka'in i'ya tüvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

Ndioo, sàma ra kua kàa Jesuu
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Takan kùu ora ya'a una kivi ña kà'an Jesuu takan, tajan kèe ndio ra kuà'an ra iti' yuku chi'in Petu', Xuva ta Jandiau ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. ²⁹ Tajan juuni ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, jãma ma kua kàa ma nuu ra chi'in ma ja'ma ra, ti ma ja'ma ra nduva'a kuii ndòkuichin yi ta ndòtacha yi. ³⁰ Tajan kèta uvi ta'an ndra ña nàtu'un ndra chi'in ra. Ta ndrakan te'en nàni ndra: iin ra nàni Moisés ta inga ra nàni Elía. ³¹ Ndrakan kùu ndra ña kàvanuu iin ña nduva'a kuii tàcha ndra. Ta ikan jan kicha'a ndra kà'an ta'an ndra naja kua ni kuvi Jesuu ta ni nde'e ra tundo'o ma ñuu Jerusalén. ³² Ta vaji nduva'a kuii ni kusu Petu' chi'in ndra meru ra, va jãndeeni ndra ma ñuma'na. Yakan va ndē'e ndra ma ña tàcha Jesuu

chi'in ninduvi ma ndra ka'in chi'in ra. ³³ Ta ora cha chündachiyo Moisés chi'in Elía xiin Jesuu, tajan te'en nãka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Matru, ya'aga va'a ña ka'in yo i'ya. Na ja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun ta inga yi kuenda Moisés ta inga yi kuenda Elía. —Takan kà'an Petu' ti ni tüvi chito ra nayi kà'an ra jà'a ña ya'a yū'vi ra.

³⁴ Takan kùu ta ora juuni kà'an ra ndaa ra tajan nùu ndio iin vikonu'u ta kàvanuu yi ma ndi uni ta'an ndra jàkua'a chi'in Jesuu. Ta ora chã'a ndra kuenda ña indii ndra tichi ma vikonu'u, nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a yi. ³⁵ Tajan ma tichi vikonu'u chini ndra tati Racha'nu Ndioo ña kà'an yi te'en:

—Ra'ya kùu Se'i ña tãchi. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

³⁶ Ta ora yã'a ña chini ndra ma tati ikan, tajan ndē'e ndio ndra ña ma'in nia Jesuu ndaa. Va ndrakan tüvi nī katitu'un ndra ma ña ndē'e ndra nuu nī'in ñivi.

Jànda'a Jesuu iin ra ndiso tati xaan
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Ta ora tuvi inga kivi, tajan vachi nuu ndio Jesuu ma yuku chi'in ndi uni ta'an ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ma tichi iti' ikan nduva'a kuii kua'a' ñivi chata'an nuu ndra nuu vachi ndra. ³⁸ Tajan iin ma ra vachi tañu ma ñivi ikan, te'en nãka'an nī'i ra chi'in Jesuu:

—Matru, chikain ñamani nuun ña na nde'un nayi jà'a chi'in ra se'i, ti úvanuuni ra ña kùu ra se'i. ³⁹ Vati iin tati xaan kùu yi ña tiin yi ra ta jà'a yi ña na nda'yu ra, ta chī'i i'i ra, ta kèe xikiñu yu'u ra jà'a yi ta endee töve jãña numi yi ra. ⁴⁰ Ta nda che'e kã'in chi'in ma ndra jàkua'a chi'un ña na tava ndra ma tati xaan ikan ra, va nī kuu ja'a ndra yi —kàti tatá ma rayoko chi'in Jesuu.

⁴¹ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—¡Ndyo'o ñivi kini ña tüvi chinuni! ¿A takã'an koto ndo ña töve ni koi endeeni chi'in ndo ña jà'a ndo takan? ¿A naja ga kivi kùndeeni gai ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. ¡Nandaka ma ra se'un nui! —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴² Ta ora kūyatin ndio ra nuu ndaa Jesuu, tajan ikan jānduva ndiko ma tati ikan ra, ta tiin ndiko yi ra. Ta Jesuu kā'an xaan ra chi'in tati xaan ikan, tajan kēe ndio yi ra, ta ndā'a ra jā'a Jesuu. Ta ikan jan chā'a ndiko ra ra nuu ma ra kùu tatá ra. ⁴³ Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ndava kuà'an anima na ña ndè'e na ma ña jā'a Ndioo ka'nu.

Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Ta ora juuni yanga ndè'e na ma ña jā'a Jesuu, tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

⁴⁴ —Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo: taku ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a' inga ñivi —kàti Jesuu.

⁴⁵ Takan kūu va ndrakan tüvi nī kūtunini ndra ña kā'an ra, vati tüvi chà'a Ndioo ña na koto ndra tu'un ikan. Ta ndasii ndra ndakatu'un ndra naja kua kùuni yi ka'an yi nuu Jesuu ndia.

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Ta ikan jan kīcha'a ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ma ra ka'nuga nuu ndisaa ndra. ⁴⁷ Takan kūu ta ora chā'a Jesuu kuenda cha'a' ma ña chànini ndra chi'in chinituni ndra, tajan tiin ndio ra iin ravali ta kūtaa ra ra iin chiyo xiin ra, ⁴⁸ tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Nda yo kī'in kuenda ravali i'ya cha'a' ña nakoto na yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni kī'in na kuenda na yu'u ndia. Ta nda yo kī'in kuenda yu'u juuni kī'in na kuenda ma ra tāchi yu'u ndia. Yakan va tu iyo iin yo kùuni ndoka'nuga, jī'na iyo yi ña kuu ra musu inga ñivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tìndee na yo

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Xuva chi'in Jesuu:

—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra kùatavani'i tati xaan ndiso ma ñivi chi'in

siviun, va tava töve chàkunuu ra chi'o, yakan va nī cha'a ga ndi ña jā'a ra yi —kàti Xuva.

⁵⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na vä'a jā'a ndo ña nī cha'a ndo jā'a ra yi ti ndian tüvi kùuni kuati chi'o, juuni iyo na kuenda yo ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kùxaan ra Jandiau ta Xuva

⁵¹ Takan kūu ta ora cha kēta kivi ña ni ndaa Jesuu ku'un ra iti' andivi, ta chi'in ndisaa anima ra kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén takua chànini ra niku. ⁵² Tajan tāchi ndio ra ma ndra kùu tatun ra na ku'un ndra iti' nuu ta kunanduku ndra nuu kusu ndra iin ñuu ña kàndii ñu'u' Samaria. ⁵³ Va ma ndian ñu'u' Samaria tüvi nī cha'a na ve'e nuu ndoo ndra kava ndra chi'in Jesuu, ti cha chā'a na kuenda ña kuà'an Jesuu iti' ñuu Jerusalén.

⁵⁴ Takan kūu ta ora ndē'e Jandiau chi'in Xuva ña jā'a na takan, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kùuniun ña ka'an ndi chi'in Ndioo na jakoyo ra ñu'ú chata na, ikan na kayu ndi'i na ta kuvi na takua jā'a Elía taji'na? —kàti ndra.

⁵⁵ Tajan iin nde'e xaani Jesuu nuu ndra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿a tüvi ch̀to ndo ña chi'in ndatu kui'na kùu ma ña chàkuu ndo ña kā'an ndo takan? ⁵⁶ Vati taku yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, töve vāchī kuenda ña jànai ñivi ti vāchī jakakūi na —kàti ra.

Ta ora yā'a ña kā'an ra takan, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

Ndian kùuni ku'un iti' kuà'an Jesuu

(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Takan kūu ta ora kàcha'an ndra ma tichi iti' ikan, ndē'e Jesuu iin ra chikatu'un te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùunī ku'in chataun nda nikuuni nuu chàniniun ku'un —kàti ra.

⁵⁸ —Va'a, va jī'na kùunī katitu'in iin nakuyi nuun —kàti Jesuu chi'in ra—. Taku ma yukuii iyo yavi nuu kixi ri ta nda saa iyo taka ri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo töve iyo iin nuu kusui —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵⁹ Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in inga ma ra ndaa ma ikan:

—jNa'a chatai! —kàti Jesuu chi'in ra.

Ta te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, va'a va tuva ku'va ji'naun ña kukuchì ma tatái —kàti ra.

⁶⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chìnuni juuni ñivi maa na ndian cha chī'í, va yo'o na ku'un kukatitu'un naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi —kàti Jesuu chi'in ra.

⁶¹ Takan kuu tajan te'en nāka'an inga tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu kùuni ku'in chataun va tu ku'va ji'naun ña kuka'in chi'in ñivi ma nuu iyo ve'i —kàti ra.

⁶² Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na jā'un yi, ti taku ma ndra tiin su'ma yutun yata, ta ndè'e ndra iti' chata ndra, töve nda kuenda ndra. Yakan va ma tu'un ikan te'en kùuni yi ka'an yi ña ma ndian kīcha'a jà'a tiñu Ndioo, töve jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, ti chàku'uni na ma ña jā'a na niku. Yakan va ndiakan na kuu ku'un na nuu chà'nda Ndioo tiñu. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

10

Jesuu tàva ra tiñu nuu uni xiko uchi ra

¹ Takan kuu tajan Jesuu kāchin ndiko ra inga uni xiko uchi ndra, ta ikan jan tāchi ra ndra, ta uvi ta uvi ndra ña na ku'un kuee ndra iti' nuu ra ña kukatitu'un ndra tu'un Ndioo ta ñuu ta ñuu nuu iyo yi ña ku'un ra.

² Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha kuii ti vitin cha iyo kua'a' ndian kùuni chinuni tu'un Ndioo, va töve kua'a' ndian kukatitu'un yi nuu na. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo na tachi ra kua'a' ndian kukatitu'un tu'un Ndioo nuu na. ³ Yakan va kua'an ndo, ti yu'u tàva tiñu nuu ndo ña na ku'un ndo tañu ñivi ña kùu na takua kùu lobo. Ti kua ikan tà'an mvechala iin tuxa'ini ora kùuni ma lobo kachi ri ndri. ⁴ Ta na kùnda'a ndo yunu ni xu'un' ni inga ndichan ndo ndia. Ta tu keta ñivi nuu ndo ma tichi iti' na kùnda'a ndo ka'an ndo chi'in na. ⁵ Ta tu chaa ndo ve'e iin ñivi, ji'na te'en iyo yi ña ka'an ndo chi'in na: “Na koo vii ndo ma ve'e i'ya”, kàti ndo. ⁶ Ta tu ma ve'e

ikan iyo ñivi va'a, ma ña va'a ka'an ndo ni kuu yi jà'a Ndioo, va tu töve, töve ni kuu yi. ⁷ Na kindoo ndo juuni ma ve'e ikan. Ta tu chà'a na ña kachi ndo ta kachi ndo. Ta tu chà'a na takuii ko'o ndo, ta ko'o ndo ra'. Vati ma ndian jàtiñu iyo yi ña ni'i na ya'vi na cha'a' ma tiñu jà'a na. Ta na kākunuu ndo tave'e tave'e na. ⁸ Yakan va ora chàa ndo iin ñuu ta ki'in na kuenda ndo, ta kachi ndo ndisaa ma ña chà'a na nuu ndo. ⁹ Ta na janda'a ndo ma ndian ku'vi iyo ñuu ikan chi'in tu'un i'ya: “Cha vāchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo”, kàti ndo chi'in na. ¹⁰ Va tu chàa ndo iin ñuu, ta tüvi ki'in na kuenda ndo, na kee ndo iti' kai ta ka'an ndo te'en chi'in na: ¹¹ “Nda yuyaka ñuu ndo jà'a ña tiin cha'a ndi ta i'ya jākisi ndi yi, ikan na koto ndo ti kuenda Ndioo kàchika ndi ta kùxaan ra nde'e ra ndo. Va kùuni ndi ña koto ndo ti cha vāchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo.” Takan kàti ndo chi'in na. ¹² Yakan va kàtitu'in nuu ndo ti Ndioo ora ni keta ra ña jàndondaa ra kuati ñuñivi, nduva'a ga ni jande'e ra tundo'o ma ñivi ñuu ikan kua ma ñivi ñuu Sodoma, ti töve nī ki'in na kuenda ndo chi'in ma tu'un kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ñivi töve jàchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o (Mt. 11:20-24)

¹³ Takan kuu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—jNda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín chi'in ñivi ñuu Betsaida! Vati jā'i kua'a' ndatu ka'nu ñuu ndo ta töve nī jachi'in ndo ma ña kà'in. Ta tu takan jā'i yi kuenda ma ñivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón niku, ta ndiakan numini ni ndakoo na ma kuati jà'a na ta ki'vi na ma iti' Ndioo niku. Ta juuni ni kuku'un na ja'ma tuun ta ni kuiin yuyaa xini na takua kùu ma costumbre ña jàna'a yi ña ya'a nda'vi kùuni na cha'a' ma kuati jà'a na. ¹⁴ Yakan va ora ni chaa tiempu ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi, tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ndyo'o kua ma ñivi chiyo ñuu Tiro ta Sidón niku. ¹⁵ Ta kuenda ndyo'o ñivi iyo ñuu Capernaum, za ni ndaa ndito ndo ku'un ndo iti' andivi?, kùuni ndo. Va na yüvi takan kùu yi ti ndisaa ndo ni ku'un

ndo nuu ñu'u' ñuñivi nuu ni kuvi ndo iti' andaya'. ¹⁶ Yakan va ma ndian jàchi'in ña kà'an ndo juuni jàchi'in na ña kà'in, ta ma ndian tìsokuati ndo juuni takan tìsokuati na chatai ndia. Ta ma ndian tìsokuati chatai juuni tìsokuati na ma ra tachi yu'u —kàti Jesuu chi'in na.

Kìchaa ndiko ndi uni xiko uchi ndra

¹⁷ Takan kuu tajan nduva'a kuii chisii ma ndi uni xiko uchi ndra kichaa ndra nuu Jesuu, ña te'en kà'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, nda ma tati xaan jàchi'in yi ña kà'an ndi chi'in ma siviun —kàti ndra.

¹⁸ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha ña takan kuu yi vati ndē'i ña iti' andivi kichi ma kui'na Satanaa ña koyo ra takua koyo iin tacha. ¹⁹ Yakan va yu'u chā'a ndatu nuu ndo ña na kuañu ndo chata koo tati ta chata tisu'ma, ta juuni kuenda ña na jandi'i ndo ma ndatu ma kui'na chi'in tandi'i nuu tati xaan, ikan töve nàja'a yi chi'in ndo. ²⁰ Va tüvi nuva jà'a ndo ña sii kùuni ndo cha'a' ña jàchi'in ma tati xaan ma ña kà'an ndo, vati na sii kùuni ndo cha'a' ña cha taa ma Racha'nu Ndioo sivi ndo ma nuu tutu ra ma iti' andivi, ti nda ndakan ni koo ndo chi'in ra endeeni —kàti Jesuu.

Jesuu, ya'a chisii ra
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Takan kuu ta ma ora ikani nduva'a kuii sii kùuni Jesuu, jà'a ma Tati Íí Ndioo. Yakan va te'en nàka'an ndio ra chi'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, ya'a jàka'nui ñun ti maun kuu ma ra chà'nda tiñu andivi, chi'in ñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña iyo chi'un, töve nī jana'un yi nuu ma ndian iyo chinituni ta nuu ma ndian chito ña kà'an, ti jāna'un yi nuu ma ndian kuu takua kuu ma ndiakwati. Yakan va ndisaa yakan takan kuu yi, ta takan kuu cha'a' ña jā'un yi.

²² 'Vati ma Tatái chā'a ra ndatu ra nui ña na ka'ndai tiñu cha'a' tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya. Yakan va nī'iin ñivi töve nàkoto va'a na yu'u takua nàkoto ma Tatái yu'u, ta juuni töve nàkoto na ma Tatái va yu'u nàkoto va'i ra. Ta kuu jana'i

naja kàa ma Tatái nuu ma ñivi ña kùuni mai, ña na nakoto na ra —kàti Jesuu.

²³ Takan kuu tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na sii kuuni ndian kuu nde'e ña ndè'e ndo. ²⁴ Vati yu'u kàtitu'in nuu ndo ti kua'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chi'in ndra kuu Rey, kùuni ndra nde'e ndra ma ña ndè'e ndo vitin, va nī kuu yi. Ta juuni kùuni ndra kuni ndra tu'un chini ndo va nī kuu yi ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ku'va kà'an Jesuu cha'a' iin ra ñu'u' Samaria

²⁵ Iin matru jàkua'a tutu Ndioo te'en chikatu'un ra nuu Jesuu ña kùuni ra ki'in ra ku'va ra:

—Matru, ¿nayi iyo yi ña ja'i ta kuu ni'i nuu koj indeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

²⁶ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—¿Naja kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña jàkua'un? —kàti ra.

²⁷ Tajan te'en nàka'an ndio ma matru ña jàkua'a tu'un Ndioo chi'in Jesuu:

—Na kuuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo yo chi'in ndisaa anima yo ta chi'in ndisaa ñandeo ta chi'in ndisaa chinitunio. Ta juuni na kuunio nde'o ma ndian kuu ta'an yo takua kùunio nde'o juuni maa yo —kàti ra.

²⁸ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ya'a ga va'a kà'un. Tu ja'un ndisaa yakan ni ni'un nuu koun indeeni chi'in Ndioo.

²⁹ Takan kuu ta tava kùuni ra jana'a ra nuu Jesuu ña iin ra ndaa kuu ra, kùuni ra, yakan va te'en nàka'an ndiko ra chi'in ra:

—¿Ta nda ndian kuu ma ndian kuu ta'in tuva takan? —kàti ra.

³⁰ Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ra chi'in iin ku'va:

—Iin ra judú kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén ña kuà'an iti' ñuu Jericó. Ta ma tichi iti' ikan, kēta ndra su'u nuu ra, ta nāmaa ndra xu'un' ra chi'in ndava nda ja'ma ra ndia. Tajan nduva'a kuii kani ndra ra ña ndava chī'í nuu ra. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra. ³¹ Takan kuu ta juuni ma ora ikan chika iin sutu kuà'an ra ma tichi iti' ikan ndia. Ta ora ndē'e

ra nuu kàndii ra, tajan chikonuuni ra ra ta kēe ndiko ra kuà'an ra iti' nuu. ³² Ta juuni ndē'e iin ra jàtiñu veñu'u ra ndia. Ta rakan juuni chikonuu ra ndē'e ra ra, ta kuà'an ndiko ra. ³³ Ta juuni ma ora ikan yā'a iin ra ñu'u' Samaria nuu kàndii ra, ta rakan ora ndē'e ra ra, nduva'a kuu kūnda'vini ra ra. ³⁴ Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kàndii ra, ta kīcha'a ra nākata ra ma nuu takue'e ra chi'in cete ta vinu, kāva ra iin ja'ma ma nuu takue'e ra, tajan jāndaa ra ra chata burru jàna ra, ta kuà'an ra chi'in ra iin ve'e nuu ni nindee ra. ³⁵ Takan kūu ta ora tuvi inga kivi, tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ra xuve'e ma ora chā'a ra uvi ta'an xu'un' nuu ra: “Na kumiun ra'ya, ta tu janaun tiá xu'un' chi'in ra, ni tia'vi ndiko'i nuun ora vāchī”, kàti ra. ³⁶ Yakan va ndi uni ma ndra ndē'e nuu kàndii ra. ¿Nda ra kùu ma ra ta'an ra ña kūuni ga nde'e ra kùuniun? —kàti Jesuu chi'in ma matru jàkua'a tutu Ndioo.

³⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra matru jàkua'a tu'un Ndioo chi'in ra:

—Ma ra kūnda'vini, rakan kùu ma ra kùu ta'an ra —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ra:

—¡Kua'an ta ja'un takua jā'a ra! —kàti Jesuu chi'in ra.

Chàa Jesuu ve'e ña nàni Mata ta Ndiya

³⁸ Takan kūu ta chīka Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda kati chaa ra iin ñuu. Ta iin ña'a nàni Mata iyo ikan, chāka ña ndra ve'an. ³⁹ Tajan ma Mata iyo iin ña ta'an ña ña nàni Ndiya. Ta yakan chāa ña chūnandian nuu nàndi Jesuu ña tàso'an ña kà'an ra. ⁴⁰ Va tava ma Mata ya'a kūtañuan chi'in ma tiñu jà'a ña, yakan va cha jāyatian ña nuu nàndi Jesuu, ta te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Ka'nu kooniun yo'o Racha'nu. ¿A töve chà'un kuenda ña chiniñu'i ña tindee Ndiya yu'u ti ya'a iyo tiñu jà'i? Na ka'un chi'an na tindean yu'u, ti ya'a kutañui chi'in yi —kàtian chi'in Jesuu.

⁴¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o Mata, ¿a ya'a nda'vi kùuniun ña nàkaniniun cha'a' yi takan? ⁴² Vati taku ñata'un Ndiya nàndian tàso'an tu'un

kà'in. Ta yakan va'a ga yi kua tandi'i ma tiñu jà'un. Yakan va ma ña jà'a ña, ñi'iin ñivi kūu ga namaa na yi nuan —kàti Jesuu chi'an.

11

Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an yo chi'in Ndioo

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ Iin ora ndaa Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo, tajan ma ora cha chīnu kà'an ra, ta te'en chikatu'un ndio iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña jana'un nuu ndi naja kua ka'an ndi chi'in Ndioo takua jāna'a Xuva ra jàkunduta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra —kàti ra.

² Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ora kà'an ndo chi'in Ndioo, te'en iyo yi ña ka'an ndo:

Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra iyo andivi, ma siviun ya'a ga í yi.

Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu nuu ndi. Ta na ja'un takua kùuniun ma nuñu'u' ñuñivi takua jà'un yi ma andivi.

³ Ta na ku'vaun kua'a' ma paan ña chiniñu'u ndi ta'ii'iin kivi.

⁴ Na jaka'nuniun ma kuati ndi, takua jàka'nuni ndi ma kuati jà'a kua'a' ñivi chata ndi.

Ta koto kù'vagaun ña titunini ndi ja'a ndi ma kuati ta na jakakun ndi nuu yi.

⁵ Takan kūu ta ora chinu kà'an Jesuu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in ndra:

—Ta tu iin yo'o iyo iin ra nàkotoun, ta chāa iin ora ña ku'un kujakate'un yuve'e ra ora java ñuu chanikuaa chi'in tu'un i'ya: “Yo'o xaa, na jaya'a nuun uni ta'an paan nui, ⁶ vati já chāa iin ra nàkotoi, ña kichi nuu chika ma ve'i, ta tükuii nayi ku'vai kachi ra.” Takan kàtiun chi'in ra.

⁷ Va tu ma ra nàkotoun te'en nāka'an ra chi'un nda nuu kàndii ra ma tichi ve'e: “Na kà'an kuatigaun nui ti cha ndāsi yuve'i ta kixi kàndii nuu chito chi'in ndiakuati se'i. Yakan va na kūu ndetai ku'vai ñi'iin nakuyi nuun”, kàti ra. ⁸ Va yu'u kàti, ti vaji kùuni ra ndakoo ra ña ku'va ra ñi'iin nakuyi nuun cha'a' ña kùun ma ra nàkoto ra, iyo yi ña ja'a ra yi

tuva ya'a kua'a' yu'un. Tajan ndēta ndio ra ta chā'a ra tandi'i ma ña chiniñu'un. ⁹ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo: ña na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo. Ta tu nànduku ndo ra, ta nàta'an ndo ra. Ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ta nuna ra yi nuu ndo. ¹⁰ Vati tu chikan ndo iin nakuyi, ni ni'i ndo yi, ta tu nànduku ndo iin nakuyi, ta nàta'an ndo yi, ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ni nuna ra yi nuu ndo ndia.

¹¹ 'Yakan va tu iyo nda ndyo'o iyo se'e ndo, ta chikan na ña kachi na nuu ndo, ta, ¿a ku'va ndo yuu ña kachi na yunuu paan? ¿A ku'va ndo koo kachi na yunuu tiaka? ¹² Ta juuni, ¿a ku'va ndo tisu'ma kachi na tuva chikan na ndivi nuu ndo?, kùuni ndo. ¡Na kùu ja'a ndo takan chi'in se'e ndo! ¹³ Ta tuva ndyo'o ndian iyo kuati chito ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma se'e ndo, nda ma Racha'nu Tatá yo, ra iyo andivi kua'a' ga ña va'ani ja'a ra chi'in ndo, ta juuni kùu ku'va ra ña koo ma Tati Í Ra nuu nda ndian chikan yi nuu ra —kàti Jesuu chi'in ra.

Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴ Iin kivi ndaa Jesuu jànda'a ra iin ra kīndoo ñi'i jā'a ma tati xaan. Ta ora kēe yi jā'a Jesuu, ma ora ikani kīcha'a ra kà'an ra. Ta ma ñivi ka'iin ikan ndava kuà'an anima na ña ndē'e na ña jā'a ra. ¹⁵ Ta iyo ndian kà'an ña ma kui'na Beelzebú ña chà'nda tiñu nuu tati xaan, yakán' kùán' ña chà'án' ndatuán' nuu ra'ya ña na tavani'i ra tati xaan ndiso ñivi, kàti na.

¹⁶ Ta iyo inga ndian chikan ña na ja'a ra iin ndatu chi'in sivi Ndioo, ra iyo andivi, ti nànduku na naja kua kùu tisokuati na ra. ¹⁷ Va tava cha chito Jesuu ti töve va'a chà'nini na, yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

—Tu kànita'an ñivi iyo iin ñuu juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu iyo ñivi iyo iin ve'eni ta kanita'an na juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na ndia. ¹⁸ Ta juuni kà'in ña tu kànita'an ñivi Satanaa chi'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kùu kanita'an ma kui'na juuni chi'in

ma ñivián'. Takan kàti chi'in ndo vati kàti ndo ña chi'in ndatu ma kui'na nàni Beelzebú jànda'i ñivi ku'vi ña ndiso tati xaan. ¹⁹ Tu chà'nini ndo, ña chi'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan. Tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña iyo tañu ndo, juuni maa na ni tisokuati na ndo ti tüvi va'a chà'nini ndo. ²⁰ Vati tu yu'u tàvani'i tati xaan ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'a yi ña cha iyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo.

²¹ 'Taku iin ra'ii ña ya'a ga iyo ñandee, ña kùmi ra ve'e ra chi'in ña xaan, ma ña va'a ña ka'iin tichi ve'e ra töve nani ta'an yi. ²² Va tu chaa inga ra ña iyo ga ñandee, rakan ni janaa ra ra ta nāmaa ra ma ña xaan ña kùndeeni ra, ta kùu ndonuu ra nuu ma ña xuña'a ra, ta nata'vi ra yi nuu inga na. ²³ Vati ma ndian tüvi chàkunuu chi'in, xaani na nde'e na yu'u, ta ndian tüvi tìndee yu'u ña kàtitu'un na tu'un Ndioo, ndiakan töve chà'a na ña koto ñivi ma tu'in.

Chikoni'i ndiko tati xaan tichi kuñu ñivi ta vi'a ga jànde'e yi tundo'o na
(Mt. 12:43-45)

²⁴ 'Ora kèe tati xaan tichi kuñu iin ñivi, ta chàkunuu yi nuu ñu'u' ití ña nànduku yi nuu koo yi. Va takua töve nàta'an yi nuu koo yi tajan te'en chà'nini ndio yi: "Na chikoni'i ndikoi tichi ve'e nuu kēi", kàti yi. ²⁵ Takan kùu ta ora chikoni'i ndiko ndio yi tichi kuñu na, ta ndē'e yi ña nduva'a kui va'a kàa na takua kàa iin ve'e ma ora nàti'vi yi. ²⁶ Tajan kèe ndio yi kuà'an yi kuàjati'vi ta'an yi inga ucha ma tati xaan ña iyoga ñandee. Tajan induku k'vi ndio yi tichi kuñu na, ta vi'a jànde'e yi tundo'o na ma takua ndè'e na yi ma nunuu niku.

Ya'a ga chisii ñivi ti chito na ma ña ndaa

²⁷ Takan kùu ta ora juuni takà'an chinu kà'an Jesuu, tajan iin ña ndaa tañu ma ñivi ikan te'en nāka'an ni'an chi'in Jesuu: —¡Ya'a ga sii kùu ma ña'a jākaku ñun, ta jākua'nu ñun! —kàtian.

²⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an: —¡Na siiga kùuni ma ndian chini ta jàchi'in na ña kà'an Ndioo! —kàti Jesuu chi'an.

Ndian jà'a kuati chikan na ña na ja'a Jesuu ndatu ra nuu na

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Takan kùu ta ma ñivi tiaga kua'a' na kīcha'a kùti'vi na nuu ndaa Jesuu, tajan te'en kīcha'a kà'an ra chi'in na:

—Ma ñivi jà'a kuati iyo ñuñivi i'ya chikan na ña na ja'i iin ndatu nuu na. Va yu'u kàti ti tūva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jà'a Jonás taji'na. Yakani kùu ma ña ni nde'e na. ³⁰ Vati takua Jonás, kùu ra iin seña kuenda ñivi ñuu Nínive ña chīyo taji'na, takua ikan ni kuu yu'u ra Se'e ñivi iin seña kuenda ñivi iyo tiempu i'ya ndia. ³¹ Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kùu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chīyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kīchian iin ñuu ya'a chika, tajan jāchi'an tu'un Ndioo ña kà'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón. ³² Yakan va ma ñivi chīyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi iyo tiempu i'ya ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndākoo na kuati jà'a na ta chīkoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kātitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kātitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás —kàti Jesuu.

Jesuu kātitu'un ra iin ku'va ña kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Vati taku ma ndian taa ñu'ú kandil ta tìxe'e na yi a chàsi na iin nakuyi nuu yi, töve nda kuenda yi, vati iyo yi ña kutaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu ma ndian kì'vi tichi ve'e na. ³⁴ Ti ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ma ñu'ú ña iyo tichi kuñu yo. Ta tu va'a iyo yi ma tichi tinuu yo, ni ndondichin iti' va'a ña kùuni Ndioo ña ku'un yo, vatu töve iyo ña va'a ma tichi tinuu yo ni ndonaa nuu yo. ³⁵ Yakan va na ki'in yo kuenda nuu yo juuni chi'in maa yo, nde'o tu ma ñu'ú iyo chi'o jàndondichin yi nuu yo a ndonaa nuu yo jà'a yi. ³⁶ Vati tu ndichin va'a nde'e ndo ta töve naa tichi tinuu ndo, ni nde'e

kachin va'a ndo takua nde'e ñu'ú kandil ora jandondichin yi iti' kuà'an yo —kàti Jesuu chi'in na.

Jesuu tìsokuati ra ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Takan kùu ta ikan jan jāinvitaa iin ra fariseu Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra chi'in ra nuu iyo ve'e ra. Ta ora chāa ndio Jesuu ma ve'e ra, tajan kī'vi ndio ra, ta chūnandi ra yu'u mesa. ³⁸ Va ma ra fariseu kīcha'a ra nàkanini ra ña naja töve nī nakata ji'na ra nda'a' ra, ta kachi ra takua iyo costumbre ma ndra fariseu. ³⁹ Takan kùu ta Jesuu tava numi nākuni ra takua chànini ra, yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, chito va'a ndo tava ndo ña meku nuu ndatiñu ndo ora nākata ndo yi, ta kuñu ndo ora chiti ndo ndia, va töve ndakuenda yi ti nàani ndo nākata va'a ndo ma ña kini kindoo tichi anima ndo chi'in ma ña su'u ndo ndia. ⁴⁰ ¿Ta naja ya'a tondo xini ndo ña chànini ndo takan? ¿A tüvi chito ndo ti Ndioo kùu ma ra ña jātuvi tandi'i ña iyo yo, nda ma iti' chata kuñu yo ta nda ma iti' tichi yi ndia? ⁴¹ Ta na tindee ndo ñivi chi'in ma ña iyo nuu ndo, ikan na nandoo anima ndo ta takan kindoo vii yi.

⁴² 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu, ti vaji sòkó ndo uchi porcientu ma xu'un' kuenda Ndioo, takua kùu ma ruda chi'in minutila ta inga tuku ma yuku tachi ndo ndia, ta tüvi jà'a ndo ma ña ndaa kuenda ñivi takua kùuni Ndioo ña jà'a ndo, ti tüvi kùuni ndo nde'e ndo ra! Yakan va iyo yi ña ja'a ndo ninduvi yi takua kùuni Ndioo ña koo ndo.

⁴³ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu! Ti kùuni ndo kunandi ndo ma tayu ka'nu ga ña iyo tichi veñu'u ñivi judiu, ta juuni chàta'ani ndo tu ya'a tiñu'u ma ñivi ndo ora chàkunuu ndo nuya'vi.

⁴⁴ 'iNda'vi ta'an ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo! 'iVati ña va'a jà'a ndo kùuni ndo, va ma ñivi cha chà'a na kuenda ti ndra vata kùu ndo! Yakan va kùu ndo takua kùu ma nuu ñaña ña iyo kamajandu, ti ma ñivi chàñu na chata ndo ta tüvi chà'a ndo kuenda.

⁴⁵ Takan kũu tajan iin ma ra matru jækua'a tutu Ndioo ndaa ikan te'en nãka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña kà'un, kũuni yi ka'an yi ña kà'un chata ndi —kàti ra.

⁴⁶ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—iNda'vi ta'an ndyo'o ndra matru jækua'a tutu ley Ndioo! Vati ni nde'e ndo tundo'o ti tàchi ndo ña na jachinu ñivi tiñu ya'a ndetiñu ña na kũndee na jà'a na. Ta na töve kũuni ndo tindee ndo na chi'in yi ndia.

⁴⁷ 'iNda'vi ta'an ndo ndyo'o matru jækua'a tutu Ndioo, ña jàva'a ndo nuu ñaña nuu cha kũchi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chĩyo taji'na ndra chĩ'í jà'a juuni ma ñivi ndo! ⁴⁸ Ta chi'in ña jà'a ndo i'ya jàna'a ndo ti induku kũuni ndo chi'in ma ñivi ndo ña chĩyo taji'na, ti chĩto ndo ña chã'ni ndra na ta juuni maa ndo jà'a ndo nuu ñaña nuu kũchi ndra.

⁴⁹ 'Yakan va Ndioo te'en nãka'an ra chi'in ma chinituni ra: “Ni tachi ma ndra kũu tatuin chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, va ma ñivi iyo tiempu i'ya iyo ndian ni ka'ni ndra ta iyo inga ndian ni jande'e ndra tundo'o.”

⁵⁰ Vati ma ndian iyo tiempu i'ya ni ndakan Ndioo kuenda nuu na cha'a' ña chã'ni na tandi'i ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chĩyo nda ora jãtuvia ra ñuñivi i'ya. ⁵¹ Ta juuni kà'an yi nuu ndo cha'a' ma nda tiempu chĩ'í Abel chi'in ma Zacarìa, ra chã'ni na nuu jàka'nu na Ndioo yu'u nuu ndaa ma chito naá í ma tichi veñu'u. Yakan va ni ndakan ma Ndioo kuenda nuu ma ñivi iyo vitin cha'a' ña jà'a ma ñivi na, ndian chĩyo taji'na.

⁵² 'Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru ña jækua'a tutu ley Ndioo, ti ni nde'e ndo tundo'o cha'a' ña chã'a ndo koto ma ñivi ikan ma tu'un Ndioo, ta ni maa ndo kũuni ndo ki'vi ndo ma iti' ra, ta ni töve chà'a ndo ña ki'vi inga ñivi ña kũuni ki'vi na ndia.

⁵³ Takan kũu tajan ma ndra matru jækua'a tutu ley Ndioo chi'in ma ndra fariseu nduva'a kuii kũxaan ndra ña kã'an Jesuu takan. Ta ikan jan kĩa'a ndra chikatu'un ndra kua'a' nakuyi nuu ra, ⁵⁴ nde'o tu kà'an ra iin tu'un ña tũvi

va'a, ta takan kũu ni'i ndra kua tìsokuati ndra ra.

12

Kàti Jesuu ti na kũu ka'an yo tu'un vata (Mt. 10:26-27)

¹ Takan kũu tajan nduva'a kuii kua'a' mii ñivi kũti'vi nuu ndaa Jesuu ña ndava títuta'an na. Tajan te'en nãka'an ndio ra ji'na chi'in ma ndra jækua'a chi'in ra:

—Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma tu'un ña jàna'a ma ndra fariseu, ti töve jachinu ndra ma ña jàna'a ndra, ti ndra jànda'viña'a ñivini kũu ndra, takua kũu ma yuchan iya ña kuva'a ma paan.

² Vati na kũu tixe'o ña jà'a yo kua'a' kivi, ta ni ma ña indii xe'e nuu yo chaa iin kivi ña ni koto kachin tandi'i ma ñivi yi.

³ Yakan va tandi'i ma tu'un ña kã'an xe'e ndo, vitin ni koto tandi'i ma ñivi yi. Ta vaji chãsi va'a ndo yuve'e ndo ta kã'an xe'e ndo, juuni ni chaa iin kivi ña ni koto ñivi yi ndia —kàti Jesuu.

¿Nda yo iyo yi ña yu'vio nde'o? (Mt. 10:28-31)

⁴ Takan kũu tajan te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ndian kũu amigui kãtitu'in nuu ndo ña töve na ja'a ndo ña yù'vi ndo ma ndian chà'ni ma kuñu ndo, vati ora cha yã'a ña jà'a na takan, na tũva inga ña kũu ja'a na chi'in ndo.

⁵ Vitin ni katitu'in nuu ndo nda ra kũu ma ra iyo yi ña yu'vi ndo: na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan ora cha yã'a chã'ni ra ndo juuni iyo ndatu ra ña tachi ra ndo andaya' ndia. Yakan va rakan kũu ma ra iyo yi ña yu'vi ndo.

⁶ Ta juuni kũu jata yo u'un ta'an saa kuati chi'in uvi pesuni, ta vaji ndicha ña takan ndaa ndri, va Ndioo tũvi nàani ra ndri ti kũuni ra nde'e ra ndri. ⁷ Va taku ndyo'o ti nda ixi xini ndo cha kã'vi va'a Ndioo yi, yakan va na tũvi na ja'a ndo ña yù'vi ndo, ti Ndioo kũuniga ra nde'e ra ndo kua saa kuati ikan.

Na katitu'un yo ña chĩnuni yo tu'un Jesucristu nuu tandi'i ñivi (Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 'Yakan va yu'u kàtì chi'in ndo ti tu kàtitu'un ndo ña chìnuni ndo tu'un kà'in nuu kua'a' ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tãchi Ndioo ni katitu'in ña nàkotoi ndo nuu tati ña jàtiñu kuenda Ndioo ndia. 9 Va tu kàtitu'un ndo ña töve nàkoto ndo yu'u nuu ma ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni kukatitu'in nuu ma tati jàtiñu kuenda Ndioo ña töve nàkotoi ndo ndia.

10 'Vati taku Ndioo ni jaka'nuni ra kuati ndo vaji kà'an ti'ini ndo chata ra Se'e ñivi ña tãchi ra, va tu kàti'ini ndo chata ma Tati Í Ndioo, töve ni jaka'nuni Ndioo ma kuati ndo. 11 Ta ora tiin ñivi ndo ta kundaka na ndo tichi veñu'u a nuu iin ra kùu juez ña jàndondaa tiñu, a nuu ndra kùvetiñu, na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña naja kua kuu ka'an ndo cha'a' ndo, 12 vati ma ora ni chaa ma ora ña ni ka'an ndo cha'a' ndo, maa ma Tati Í Ndioo, ni jana'a yi nuu ndo naja kua iyo yi ña ka'an ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua iyo ma ndian kuika

13 Takan kùu tajan iin ra nda tañu ma ñivi ikan te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, na ka'un chi'in ma ra yanì ña na nata'vi ra ma ndatiñu ndàkoo nditatà ndi chi'in —kàti ra.

14 Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o xaa, ¿a chàniniun ña yu'u kùu ma juez ña iyo yi ña ka'in naja kua iyo yi ña nata'vi ndo ma ñu'u' ña kà'un takan? ¿Ta naja chikatu'un nui naja kua nata'vi ndo ma ndatiñu ndo? Yöve tiñu jà'i kùu yi —kàti Jesuu chi'in ra.

15 Tajan te'en nàka'an ndiko ra chi'in ma ñivi ikan:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kùuni ndo kukuika ndo, vati töve nda ña kukuika yo tajan kùu koo va'a yo vaji tüvi kua'a' ndatiñu yo —kàti Jesuu.

16 Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chīyo iin ra ya'a kuika, va keta iin kuiya ña nduva'a kuu kua'a' ndatiñu ra kēe nuu ma ñu'u' ra. 17 Tajan te'en kīcha'a ndio ra chànini ra: “¿Nayi iyo yi ña ja'a yo ña tüvi ni chata'an yaka ña tàan va'a yo ndatiñu yo?”, chànini ra. 18 Tajan

te'en chānini ra: “An cha ch̀to yo nayi iyo yi ña ja'a yo. Ni janatani yo ma yaka iyo vitin ta java'a ndiko yo inga ña ka'nu ga, ta ikan ndakiva'a yo tandi'i ndatiñu yo ña tavani'i yo ta ndisaa kuu inga tuku ma ndatiñu ña iyo nuu yo.” 19 Ta ora cha jã'a yo yi, tajan te'en ni ka'an ndio yo chi'in juuni maa yo: “Yo'o xaa vitin cha iyo kua'a' ña kachiun kuenda kua'a' kuiya, yakan va na sii kuuniun ta nindeun ta kachiun ta ko'un vitin.” Takan kà'an ra juuni chi'in maa ra. 20 Takan kùu tajan Ndioo te'en nàka'an ndio ra chi'in ra: “¿A ya'a tondo xiniun ña chàniniun takan? Yakan va yu'u kàtì chi'un ña juuni ma chanikuaa vitin ni kuviun, ta tandi'i ma ña tãan va'un na töve ch̀toun yo kuenda ni kuu yi.” Takan kàti Ndioo chi'in ra. 21 Takan tã'an ma ndian ndàkiva'a kua'a' ma ña kuika kuenda na, va taku kuenda Ndioo ndian nda'vini kùu na —kàti Jesuu.

Ndioo jàkuenda ra ma ndian chìnuni tu'un ra

(Mt. 6:25-34)

22 Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yu'u kàtì chi'in ndo ti töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ni cha'a' ja'ma chàku'un ndo. 23 Vati ma kivi iyo ndo ña chã'a Ndioo nuu ndo, va'aga yi kua ma ña kachi ndo, ta ma kuñu ndo va'aga yi kua ma ja'ma chàku'un ndo.

24 Na nde'e ndo takua iyo ma saa ña nani tikaka. Vati taku ndrikan tüvi tãchi ndri ta tüvi tavani'i ndri nĩ'iin nuu ma ndatiñu ndri, ta va'ani chà'a Ndioo ña kachi ndri vaji töve ndakuenda ndri. Tu takan jà'a ra chi'in ma saa ikan tajan kùuni yi ka'an yi ña kua'a' ga ma ña va'a ni ja'a ra chi'in maa ndo. Ndyo'o iyo ga kuenda ndo kua saa ikan ndè'e Ndioo. 25 Na kùu nakanini ndo kua'a' nakuyi tuva ni kùu ja'a ndo ni ma ña valiga ña chànini ndo. 26 Yakan va, ¿tu kùu ja'a ndo ma ña valiga ña chànini ndo, nda kuenda ña chànini ndo cha'a' kua'a' nakuyi tuva takan?

27 'Na nde'e ndo takua chà'nu ma ita vii ña kaa tichi ku'u. Vati ita ikan tüvi jàtiñu yi ta ni tüvi kùnu yi isa, ta va'ani vii ga kaa yi kua kaa ma ja'ma ña chàku'un ma Rey Salomón, ra ya'a ka'nu. 28 Yakan va tu takan jàku'un Ndioo tanuu color

ma ita kàa tichi ku'u vaji ni chaa iin kivi ña kàyu yi, va chi'in ndyo'o ndicha kuii ni ku'va ra ja'ma ni ku'un ndo. Yakan va, ¿ta naja töve chinuni ndo ña tindee Ndioo ndo tuva takan? ²⁹ Yakan va na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ña ko'o ndo. ³⁰ Vati cha'a' ndatiñu ikan kùu yi ña nàkanini ma ñivi iyo ñuñivi i'ya. Va taku ndyo'o na tüvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' yi, ti iyo iin Racha'nu ña kùu Tatá ndo ña chà'a ra ma ña chiniñu'u ndo. ³¹ Yakan va na nanduku ndo naja kua kùu koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, tajan kuu ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo. —Takan kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni koo ña kuika ma ndian kùu ñivi ra iti' andivi (Mt. 6:19-21)

³² Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Va ndyo'o ndian kùu mvechala jànai, na yü'vi ndo vaji tiani ndo, vati Ndioo yo cha chā'a ra ña na koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ti kùnda'vini ra ndo. ³³ Yakan va na xiko ndi'i ndo ma ndatiñu ña iyo nuu ndo, ta tindee ndo ma ndian nda'vi, ikan na ni'i ndo ya'vi ndo ma iti' andivi. Ta na jändolocho ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ndòcha'nu yi ta kùtikixin yi. Ta ma andivi ti na kùu ki'vi ma ndian su'u ta ni ma tikixin. ³⁴ Vati ma ña kuika ña kàya ndo ma iti' andivi a ma ñuñivi i'ya, ikan nuu kàya ndo yi kùu ma nuu indii anima ndo.

Nuu jàna'a Jesuu ña iyo yi ña yati koo yo ora ni kichi ra inga cha'a'

³⁵ Yakan va na koo tu'va ndo ora ni kichi inga cha'a'. ³⁶ Na koo tu'va ndo takua iyo ma ndian kùu musu ña ndàtu na ma ra kùu chito'o na, nde'o nda ora ni kichaa ra ña kuà'an ra nuu iyo viko tanda'a, ta jakate'e ra yuve'e, ta numini nuna na yi nuu ra. ³⁷ Na sii kuuni ma ndra kùu musu ña ndàtu va'a ndra, ra kùu chito'o ndra nde'o nda ora ni kichaa ra, ta nàta'an ra ndra ña ndito ndra. Yu'u cha chito va'i ti juuni ma ra kùu chito'o ndra ni ka'an ra chi'in ndra ña na kunandi ndra yu'u mesa, ta kuti'i ra ña kachi ndra. ³⁸ Yakan va na sii kuuni ma ndian kùu

musu ña nàta'an ndito ma ndian kùu chito'o na na, vaji ora java ñuu a ora ni tuvi. ³⁹ Yakan va na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo, ti tu iin ma ra chito'o ma ve'e chà'a ra kuenda nda ora ni ki'vi ma ndra su'u ve'e ra, na kù'va ra ña ki'vi ndra ve'e ra, ta su'u ndra ndatiñu ra. ⁴⁰ Ta nda maa ndo iyo yi ña koo tu'va ndo ti töve chito ndo nda ora ni kichaa ndikoi yu'u ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo —kàti Jesuu.

Ìyo musu va'a, ta iyo musu tüvi va'a (Mt. 24:45-51)

⁴¹ Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio Petu' nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kà'un ma tu'un i'ya kuenda ndyu'uni a kuenda ndisaa ñivi ndia? —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:

—¿Nda ra kùu ma musu ña ndàkoo ma chito'o ña jàtiñu va'a?, kùuni ndo, ¿a ma ra iyo tu'va chi'in ma tiñu jà'a ña chà'a ra ña kachi ma ndian kùu ñivi ma ra kùu chito'o ra?, kùuni ndo. ⁴³ Na sii kuuni ma ra kùu musu ña iyo tu'va ra chi'in ma tiñu jà'a ra ora chàa ma ra kùu chito'o ra.

⁴⁴ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña nuu ma musu ikan ni ku'va ma chito'o ra tiñu nuu ra ña na kuxini ra nuu ndisaa ma ndatiñu ra. ⁴⁵ Va tu ma musu ikan kicha'a ra ndòxaan ra nuu inga ma ndra musu ta nuu ma ñivi ña'a ndia. Ta kicha'a ndio ra chàchi ra ta ch'i ra nda kati chini ra ti chànini ra ña ni kuyanga ma chito'o ra, kùuni ra. ⁴⁶ Va töve chā'a ra kuenda ña ma kivi a ma ora ña töve iyo tu'va ra ni kichaa ma chito'o ra, ta ni jande'e ra tundo'o ra, takua jà'a ma Racha'nu chi'in inga ma ndian töve jàtiñu va'a. ⁴⁷ Va ma ra musu ña cha chito ra nayi kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra ta töve jà'a ra yi, rakan nduva'a kuii ni jande'e ra tundo'o ra. ⁴⁸ Va ma ra musu ña jà'a ra kuati ti tüvi chito ra nayi kùu ma tiñu va'a ña kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra, ta jà'a ra iin ña tüvi va'a, rakan ni nde'e ra tiani tundo'o. Ta ma ra musu ña chà'a ma chito'o ra kua'a' tiñu nuu ra ni ndakan ra nuu ra ña na ja'a va'a ra yi ndia. Ta ma ra musu ña ya'a kündeeni ma chito'o ra ndè'e ra, tiaga kua'a' tiñu ni ndakan ma chito'o ra ña na ja'a ra.

Nuu kàti Jesuu ña na yä'a kanita'an ma ñivi chi'in ta'an na
(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ Vati yu'u vächi jande'i tundo'o ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta nduva'a kùuni ña na kicha'a yi chi'in na ma vitini. ⁵⁰ Va jì'na iyo yi ña nde'e jì'nai tundo'o ta nduva'a nàkaninì cha'a' yi ña nda ora kùu yi ña na chaa ma kivi ikan. ⁵¹ ¿A vächi jandomani ma ñivi iyo ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, vati vächi tavani'j siin ndo. ⁵² Yakan va nda vitin ta iti' nuu, takan ni koo yi: vati tu iyo u'un ta'an ñivi iin ve'e, ndiakan ni kee siin na ti ni kanita'an uni na chi'in uvi na, ta uvi na chi'in uni na. ⁵³ Ta ma tatá na ni kanita'an ndra chi'in juuni se'e ndra, ta se'e ndra ni kanita'an na juuni chi'in tatá na. Ta ma ñivi kùu ma'á na ni kanita'an vi juuni chi'in se'e vi ta ñivi se'e vi ni kanita'an vi juuni chi'in ma'á vi. Ta ña ka'nu vi kanita'an vi chi'in chanu vi, ta chanu vi chi'in ña ka'nu vi —kàti Jesuu.

Cha chito ñivi naja kua ki'in na ku'va ma tiempu

(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Ta te'en kicha'a tuku Jesuu kà'an ra chi'in ñivi ikan:

—Tu nde'e ndo ña ya'a ka'vi kàa ma viko andivi, ta kati ndo ti ni kuun ma savi, ta ndicha ti takan ni kuu yi. ⁵⁵ Ta ora chàkin tati chiyo iti' sur, ta kàti ndo ti ya'a ni'ni ni ja'a yi, ta ndicha ti takan ni ja'a yi. ⁵⁶ Ndyo'o ñivi kini, tuva chito va'a ndo naja kua jà'a ma tiempu andivi chi'in nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ¿ta naja töve chito ndo kìn ndo ku'va ma kivi iyo ma tiempu i'ya?

Na nanduku ndo naja jandomani ndo ma ñivi tüvi va'a iyo chi'in ndo

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ Yakan va, ¿ta naja tüvi kùu ja'a juuni maa ndo ma ña chànini ndo ña kùu ña va'a? ⁵⁸ Vati tuva iyo iin yo tisokuati ndo, ta ku'un na chi'in ndo nuu ndra kùu vetiñu, na kunumi ndo jandondaa ndo kuati ikan chi'in ndra kùu vetiñu jì'na, ña ti'i na ndo nda'a' ra kùu juez, vati tu tüvi ja'a ndo takan, ni ku'va ma ra kùu juez ndo nda'a' ndra jandaru ña kùmi ra, ta ndrakan ti'i ndra ndo vekaa. ⁵⁹ Yakan

va yu'u kàti chi'in ndo ti na kée ndo ma vekaa ikan, nda kati tia'vi ndi'i jì'na ndo ma kuati jà'a ndo. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

13

Kàtitu'un Jesuu ña sàma yo kua iyo yo

¹ Takan kùu ta juuni ma ora ikan chāa iin ndra judíu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan kàtitu'un ndra nuu ra naja kua jà'a Pilatu ña chā'ni ra ñivi judíu kīchi iti' ñu'u' Galilea ma nuu sòkó na kiti jàna na kuenda Ndioo. ² Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ñivi ka'iin ikan:

—¿Naja kua chànini ndo? ¿A chànini ndo ña chā'ni ra na ti iyo ga kuati na kua inga ñivi iyo ñu'u' Galilea?, kùuni ndo.

³ Va na yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo kuati jà'a ndo ta ki'vi ndo ku'un ndo iti' Ndioo, ni naa ndo indukuni takua nāa ndiakan. ⁴ ¿A chàku'uni ndo naja kua kékoyo ma torri ña nàni Siloé ma ora ña kachi'í cha'un uni ta'an ñivi jà'a yi? Ta, ¿a nde'e na tundo'o cha'a' ña chiyo ga kuati na kua ma ñivi chīyo ma ñuu Jerusalén?, kùuni ndo. ⁵ Na yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo ma kuati jà'a ndo ta chikoni'i ndo chi'in Ndioo indukuni ni naa ndo takua nāa na ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' yutun higu ña töve chà'a chiti

⁶ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Tatiempu chīyo iin ra tāchi iin yutun higu ma ñu'u' ra. Tajan rakan chā'an ra chānde'e ra tuva cha chà'a run chiti, va tüvi nī nata'an ra nī'iin vu nuu run. ⁷ Yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra musu ña jàkuenda ma ñu'u' ra: “Cha uni kuiya kùu yi ña kīchì nde'i run ta tükuii nde'i nī'iin chiti run. Va'a ga na ka'ndaun run ti jàtañu ka'a ni run nuñu'u' ta töve na chà'a run”, kàti ra. ⁸ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na ndakoun run jin tu iin kuiya i'yanía, vati ni jalanguai ñu'u' cha'a run ta ni tain abono, ⁹ nde'o tu takan ku'va run chiti. Ta tu kùuni run tajan ni ka'nda ndioi run”, kàti ra chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu ra.

Jànda'a Jesuu iin ña chata ti'i ma kivi nindeo

¹⁰ Iin kivi nindeo ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ñivi judú. ¹¹ Ta ma tichi veñu'u ikan ndaa iin ña cha ìyo cha'un uni kuiya ña ku'vian jà'a ña ti'i chata ña, vati iin tati xaan kùu yi ña jàti'i yi ña ña endee kùu kundaa va'a ña jà'a yi. ¹² Takan kùu ta ora ndē'e ma Jesuu ña, tajan kāna ra ña ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'an:

—Vitin va cha ndā'un —kàti ra chi'an.

¹³ Tajan jündii ra nda'a' ra chata ña, ta ma ora ikani chūndaa va'a ña ta ndā'a ña jà'a ra, tajan kīcha'a ña jàka'nuan Ndioo.

¹⁴ Va ma ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan, nduva'a kùxaan ra ña jànda'a ma Jesuu ña iin kivi nindeo. Tajan rakan te'en nāka'an ra chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Ìyo iñu kivi ña jàtiñu yo ta'ii'in jamana, na kichi nda'a ndo ma kivi ikan, ta töve na ja'a ndo ña kichi ndo nduku ndo ña nda'a ndo ma kivi nindeo —kàti ra chi'in na.

¹⁵ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndyo'o ndian uvi nuu, ¿a tüvi nāsama ndo ma burru jàna ndo a jundiki jàna ndo ta chàndaka ndo ndri nuu ko'o ndri takuii ma kivi nindeo? ¹⁶ Va ma ña'a i'ya kùan ñivi Abraham, ìyo yi ña nda'a ña vaji kivi nindeo kùu yi ti ma kui'na kuxini ña nàni Satanaa ña cha ìyo cha'un uni kuiya kùu yi ña jànde'e yi tundo'o ña chi'in ma kue'e ikan —kàti Jesuu.

¹⁷ Tajan ma ora kā'an Jesuu takan, ta nduva'a kuii kùkanuu ma ndian xaani ndē'e ra, va tandi'i ma ñivi ña ka'iin ma ikan, nduva'a kuii chisii na nde'e na ma tiñu ka'nu ña jà'a Jesuu.

Jesuu, kà'an ra iin ku'va cha'a' chiti yukú mostaza

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Ta te'en nāka'an ma Jesuu:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu ta nda chi'in kùu jando indukui yi?, kùuni ndo. ¹⁹ Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma chiti yukú mostaza ña tàchi yo, vati chà'nu sukun yi takua kàa inga yutun na'nu ña nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' yuchan iya

(Mt. 13:33)

²⁰ Tajan te'en nāka'an ndiko ma Jesuu:

—¿Nda chi'in jàndo indukui nuu chà'nda ma Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ²¹ Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma yuchan iya ña jàkanuu ñivi ña'a chi'in kua'a' yuti ora ni ja'a vi paan, ikan na nandaa ma yuchan.

Ma yuve'e tuu nuu k'vi yo nuu ndaa Ndioo

(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Tajan kēe ndio Jesuu kuàjana'a ra tu'un Ndioo nani ñuu ta nani kuariya ña ìyo iti' kuà'an ñuu Jerusalén. ²³ Tajan iin ma ra ndaa ma ikan te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a tiani ma ñivi kùu ma ndian jàkakú Ndioo?, kùuniun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

²⁴ —Jani'i ndo ta kùu ki'vi ndo ma yuve'e tuu, vati yu'u kàti chi'in ndo ti kua'a' na ni kuuni na ki'vi na, va na kùu yi ti ya'a tuu yi. ²⁵ Tajan ora ndòto ndio ma ra chito'o ma ve'e ta chāsi ndio ra yi, ta ndyo'o ndian ni ndoo iti' chata ve'e, te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Yo'o racha'nu na nunaun yuve'e nuu ndi”, ni kati ndo. Ta rakan ni kati ra: “Na töve nàkotoi ndo ta ni töve ch̀toi ndanu kīchi ndo”, ni kati ra. ²⁶ Ta ikan jan te'en ni kīcha'a ndio ndo ka'an ndo: “Cha chāchi ndi ta chī'i ndi chi'un, ta jāna'un nuu ndi ma kai nuu ìyo ndi”, ni kati ndo.

²⁷ Ta rakan te'en ni naka'an ra chi'in ndo: “Na tüvi ch̀toi ndanu kīchi ndo, yakan va na kesiin ndo xiin ta na ku'un ndo ti maaa ndian kinī kùu ndo”, ni kati ra. ²⁸ Tajan ikan ni kuaku ndo ña ndava nda nu'u ndo ni kari'u ora ni nde'e ndo ma Abraham, Isaac ta Jacob chi'in tandi'i inga ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'iin ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ndyo'o ti java chata ve'e ni kindoo ndo. ²⁹ Vati ora ikan ni kichi kua'a' ñivi ìyo ninii ka'nu ñu'u ñu'ñivi, ña ni kuiin na kachi na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. ³⁰ Yakan va kua'a' ndian kùu ma ndian nuu ndi'inia vitin, ni kuu na ndian nunuu. Ta kua'a' ndian kùu ma ndian

nunuu vitin, ni kuu na ndian nuu ndi'inia —kàti Jesuu.

Jesuu chàku ra cha'a' ñivi iyo ñuu Jerusalén

(Mt. 23:37-39)

³¹ Takan kuu tajan juuni ma ora ikan, chāa iin ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Na ku'un inga chiyo ti Herode kùuni ra ka'ni ra ñun —kàti ndra.

³² Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndiko ndo nuu ndaa ma rakan ña ya'a vata ta katitu'un ndo nuu ra, ti vitin ta itaan kuu yi ña ni tavani'i tati xaan ndiso ñivi ta ni janda'i ñivi ku'vi ndia, ta nda isaa kuu yi ña ni chinu ja'i yi, kàti ndo chi'in ra. ³³ Yakan va iyo yi ña ku'in ma iti' i'ya vitin, itaan ta isaa, vati na vā'a kuvi iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo inga ñuu tuva yuvi ñuu Jerusalén kuu yi. ³⁴ Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi iyo ñuu Jerusalén, ña endee chà'ni ndo ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni endee jàndikun ndo ta chà'ni ndo chi'in yuu tandi'i ndra tāchi Ndioo ña kàtitu'un ndra tu'un ra nuu ndo. Vati yu'u nduva'a kua'a' cha'a' kùunji tindei ndo nuu ma tundo'o takua jà'a tiatan' chi'in tiun kuati se'e ri ña tixe'e ri ndri tichi ndichin ri. Takan kùunji ja'i chi'in ndo niku va ñi kuuni ndo. ³⁵ Yakan va yu'u kàti chi'in ndo vitin ti na tüva ni koo Ndioo chi'in ndo ñuu ndo, ta tüva ni nde'e ndo yu'u ndia, nda kati keta ma kivi ña iyo yi ña ka'an ndo te'en nui: “Ya'a ií ra vāchi chi'in sivi Racha'nu Ndioo”, ni kati ndo —kàti Jesuu.

14

Jesuu, jànda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu

¹ Takan kuu tajan iin kivi nindeo, chā'an Jesuu chākachi ra ve'e iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi fariseu. Va inga ma ndian fariseu ka'lin ma ikan jàkuenda na Jesuu, ² nde'o tu janda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu ña ndaa yatini nuu ra. ³ Tajan te'en kīcha'a chīkatu'un ndio Jesuu nuu ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo chi'in nuu ndra fariseu:

—¿Naja kua kati ma tutu ley Ndioo, a va'a ña jànda'a yo ndian ku'vi ma kivi nindeo, a vā'a? —kàti Jesuu.

⁴ Va taxiin kīndoo ndra. Ta ikan jan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra chata ma ra kù'vi, tajan ndā'a ndio ra jā'a ra. Ta kà'an ndio Jesuu chi'in ra ña na ku'un ra ve'e ra. ⁵ Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, ¿a tüvi tàva ndo jundiki a burru jàna ndo ma tichi soko ka'nu ma ora kòyo ndri ma tichi yi ma kivi nindeo?, kùuni ndo.

⁶ Va ora kā'an Jesuu takan chi'in ndra, endee tükuii nani kà'an ndra.

Jesuu, jànda'a ra naja kua jà'a yo ora chà'an yo nuu iyo viko tanda'a

⁷ Ta ora ndē'e Jesuu ña kàchin na tayu ka'nu tiá ña kùnandi na yu'u mesa nuu iyo viko tanda'a, tajan te'en jākuninaa ra na chi'in tu'un i'ya:

⁸ —Ora iyo iin ndian jāmvitaa ndo nuu iyo viko tanda'a, na kùnandi ndo tayu ka'nu tiá ña ndaa ikan, ti koto chaa iin ra jāmvitaa na ña ka'nuga kua ndyo'o, ⁹ ta ora ni nde'e ma ra jainvitaa ndo ra, ta rakan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Na kundachiyo ndo nuu tayu chiña ti ni kùnandi inga ra'ya”, kàti ra chi'in ndo. Ta ndyo'o iyo yi ña kundachiyo ndo ikan, vaji kanuu ndo. Ta ku'un ndio ndo kùkùnandi ndo tayu ka'lin nuu ndi'inia.

¹⁰ Yakan va ora jāmvitaa na ndo, na kùnandi ndo ma tayu ka'lin nuu ndi'inia, tajan ora ni nde'e ndio ma ra jainvitaa ndo ndo, tajan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Ndyo'o meru, na ku'un ndo kùkùnandi ndo ma tayu ka'nuga ña ndaa ndakan.” Tajan ora ni kuni ma ndian ka'lin xiin ndo ña kà'an ra chi'in ndo, ta ni tiñu'u ndio na ndo. ¹¹ Vati ma ndian chàta'ani jaka'nu juuni maa', ndiakan Ndioo ni jakukanuu ra na. Va ma ndian jànda'vi juuni maa', ndiakan ni jaka'nu Ndioo na.

¹² Takan kuu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ra jā'a viko ikan:

—Ora ni ja'un iin viko ka'nu, na jāmvitaa ni merun ni ñiviun ni ndra yaniun, ta ni ndian kuika ndia. Vati tu takani jà'un, ni ka'nda ndiko na kuenda

nuun, ora ni jainvitaa na ñun ña ku'un iin viko ña ni ja'a na tiá iti' nuu. ¹³ Yakan va ora ni ja'un iin viko, va'a ga ña jainvitaaun ma ndian nda'vi chi'in ndian ku'vi ndian kuaá ta chi'in ndian koxo. ¹⁴ Tu takani já'un nduva'a kuii sii ni kuuniun cha'a' ma ña já'un chi'in na, ti vaji na kuu ku'va ndiko na ma ña chā'un nuu na, va ora ni natakú ndiko ma ndian va'a, Ndioo ni ku'va ra ña ka'nu nuun cha'a' ma ña já'un kuenda na.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ñivi kùuni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiñu (Mt. 22:1-10)

¹⁵ Takan kuu ta iin ma ra nàndi yu'u mesa, te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Na sii kuuni ndian ni ku'un kachi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti ra.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra iin ku'va nuu ra:

—Iin ra chīyo taji'na, já'a ra iin viko ka'nu. Ta rakan ti tāchi ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujainvitaa ra kua'a' ñivi. ¹⁷ Takan kuu ta ora cha iyo va'a tandi'i ma ña ni kachi na, tajan tāchi ndiko ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujandakutu'un ra ma ñivi jāinvitaa ra ña na kichi na ti cha iyo va'a yi. ¹⁸ Va ta'ii'in ndiakan kàtitu'un na ña iyo inga tuku tiñu ni ja'a na. Taku ora chāa ndio ra nuu iyo ma ra nunuu, te'en nāka'an ra chi'in ma ra musu ikan: “Na kuu ku'in ti já jātai iin ñu'u", ta iyo yi ña ku'in kunde'i yi. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kàti ra. ¹⁹ Ta inga tuku ra va te'en nāka'an ra chi'in ma musu: “Já jātai u'un ta'an yunta, ta iyo yi ña ku'in kuki'in ku'va ndri nde'o tu va'a jàtiñu ndri. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kàti ra. ²⁰ Ta ma inga ra te'en nāka'an ra chi'in ra: “Já tānda'i, yakan va ka'nu kooniun ti na kuu ku'in”, kàti ra. ²¹ Takan kuu tajan chikoni'i ndiko ma musu kuà'an ra nuu iyo ma ra chà'nda tiñu nuu ra. Ta kàtitu'un ndi'i ra yi nuu ra. Va nduva'a kuii kuxaan ra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra: “Na ku'un kunandukun vaji ndian nda'vi chi'in ndian cha'a pe'lu chi'in ndian kuaá a ndian kukue'e nda ni kuuni ma iti' kai,

ta nda yu'u ñuu ndia. Ta kundakaun na kichi na nde've chi'un”, kàti ra. ²² Takan kuu ta nunuuni te'en nāka'an ndiko ra chi'in ma ra chito'o ra: “Yo'o racha'nu, cha jā'i ma ña kàtitu'un nui, ta juuni takā'an kutu ma tichi ve'e”, kàti ra. ²³ Tajan te'en nāka'an tuku ma ra chito'o ra chi'in ra: “Na ku'un ndikoun kunandukun tiá ma ndian nda'vi ña jàtiñu iti' tichi ku'u ta na janiniun inga ñivi ña na kichi na chi'un ma ve'i, ikan na kutu yi”, kàti ra chi'in ra. ²⁴ Yakan va yu'u, kàti nuu ndo ti ni'iin ma ndian jāinvitai ma nunuu na kuu ga kachi na ma ña jā'i —kàti Jesuu.

Ndetiñu ta kuu kuu yo ñivi jākua'a chi'in Jesuu

(Mt. 10:37-38)

²⁵ Takan kuu tajan nduva'a kuii kua'a' ñivi chàkunuu chi'in Jesuu. Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

²⁶ —Tu iyo iin ndian kùuni ki'vi iti' kuà'in, iyo yi ña kuuniga na nde'e na yu'u kua kùuni na nde'e na tatá na, ma'á na, ñasi'i na, se'e na, yani na ñivi ta'an na, ta naani na ña kùuni na nde'e na juuni maa na. Takan iyo yi ña ja'a na ta kuu kuu na ndian jākua'a chi'in. ²⁷ Tu iyo iin ma ndian töve va'a ña ku'un na iti' kuà'in vaji ndava iyo yi ña kuvi na cha'i, na kuu kuu na ndian jākua'a chi'in ndia. ²⁸ Ta tu iyo iin yo kùuni ja'a iin ve'e, ji'na iyo yi ña tavani'i ji'na ndo kuenda ta ikan nde'e ndio ndo tu keta ma xu'un' ndo, tajan ja'a ndio ndo yi. ²⁹ Ta indukuni kuu yi tu cha kīcha'a ndo já'a ndo ma cha'a ve'e, ta na kētaga ma xu'un' ndo ña jàchinu ndo yi, ni kuakú ndaa ma ñivi ndo chi'in tu'un i'ya: ³⁰ “Nde'e ndo naja kua kaa ve'e kundu ña jàva'a rakan, ti nī chinu já'a ra yi”, kàti na. ³¹ Ta juuni tu iyo iin ra kuu rey ña kùuni ra kanita'an ra chi'in inga rey ña chà'nda tiñu inga ñuu, va iin rey iyo uchi mii jandaru ra ta inga ra iyo oko mii jandaru ra, ¿a tüvi iyo yi ña kunandi ra ja'a ji'na ra kuenda, nde'o tu kuu kanita'an ra chi'in ma ra kuu rey ña vachi chi'in oko mii jandaru?, kùuni ndo. ³² Ta tu kuu ja'a ma ra kuu rey ña iyo uchi mii jandaru kanita'an ra chi'in ra, kuuni ra, tajan ni tachi ndio ra uvi uni ma ndra tatun ra na kujandondaa ndra tiñu

nuu inga ma ra kùu rey ora juuni vàchi chikaga ra chi'in ma jandaru ra ña na tüva kanita'an ndra. ³³ Yakan va tu kùu ndakoo ndo ndisaa ma ña iyo nuu ndo, ta kùu kuu ndo ma ndra jàkua'a chi'in.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ñii ña naja kua kuu yi tuva jàña yi ña u'vá yi
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ 'Yakan va taku ma ñii va'a yi, va tu naa ña u'vá yi, ta na kùuga kuu u'vá yi inga cha'a'. ³⁵ Ma ñii ikan tüva nda kuenda yi ni kuenda ñu'u' ta ni kuenda abono tajan chàta yo yi. Yakan va ndyo'o ndian iyo chinituni, na taso'o ndo ña kà'in —kàti Jesuu chi'in na.

15

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa
(Mt. 18:10-14)

¹ Tajan ndisaa ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta inga ndian jà'a kuati cha jàyatin na na nuu nda Jesuu ña kùuni na taso'o na ña kà'an ra. ² Takan kùu tajan ma ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ndra chata Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Ra'ya ya'a ga chàta'ani ra ndikita'an ra kachi ra chi'in ma ndian jà'a kuati —kàti ndra.

³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra iin ku'va nuu ndra:

⁴ —Tu iyo nda ndyo'o iyo iin cientu mvechala jàna, ta jàkuanaa ndo iin ri tichi ku'u nuu chàkunuu ndo kùmi ndo ri, ça tüvi ndakoo ndo ndi kumi xiko cha'un kumi ndri ta ku'un ndio ndo kunanduku ndo ma kiti kuànaa nda kati nata'an ndo ri?, kùuni ndo. ⁵ Ta ora cha nàta'an ndio ndo ri, tajan nduva'a kuii chisii ndio ndo ña ndava chiso chata ndo ri. ⁶ Ta ora chàa ndio ndo ve'e ndo, tajan jàti'vi ta'an ndo ndian nàkoto ndo ta ndian iyo yatin xiin ve'e ndo, ta te'en nàka'an ndio ndo chi'in na: “Na sii kuunio ti ma mvechala jànai ña kuànaa jà'i cha nàta'an ndikoi ri”, kàti ndo chi'in na. ⁷ Yu'u kàti ti indukuni kua ikan kùu yi chi'in iin ndian jà'a kuati tuva ndakoo na ma ña jà'a na ta ki'vi na iti' Ndioo. Nduva'a kuii sii ni kuuni Ndioo iyo andivi cha'a' ra kua cha'a' inga kumi

xiko cha'un kumi ñivi ña tüva chiniñu'u na ki'vi na iti' Ndioo, ti ñivi va'a kùu na kùuni na —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un' ña kuànaa

⁸ Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taji'na chīyo iin ña iyo uchi ta'an xu'un' kaa nuu, ta jàkuanaa ña iin yi. Yakan va ma ña jà'a ña kùu ña taa ña iin ñu'ú kandil ma tichi ve'an, ta kīcha'a ña nàti'vian nda kati nata'an ña yi. ⁹ Tajan ora cha nàta'an ña yi, tajan jàti'vi ta'an ña ndisaa ma ndian nàkotoan chi'in ndian iyo xiin ve'an, tajan te'en kīcha'a ndioan kà'an ña chi'in na: “Na sii kuunio ti cha nàta'in ma xu'un' ña kuànaa jà'i”, kàtian.

¹⁰ Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti juuni nduva'a kuii sii ni kuuni ndian tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora ndakoo iin ra kuati jà'a ra ta chikoni'i ra iti' Ndioo —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra kuànaa se'e

¹¹ Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chīyo iin ra iyo uvi ta'an ndra se'e ra. ¹² Tajan ma rayoko tiá te'en nàka'an ra chi'in ma tatá ra: “Yo'o tatá, kùunì ña ku'vaun ma ndatiñu ña iyo yi ña ndaki'in”, kàti ra. Tajan ma tatá ndra nàta'vi ra ma ndatiñu ra nuu ninduvi ndra. ¹³ Tajan chàa ndio iin kivi ña xiko ndio ma ra tivaa tiá ma ndatiñu ra. Ta chi'in ma xu'un' nī'i ra ña xiko ra yi kēe ra kuà'an ra iin ñuu nuu chika ña endee ndī'i ma xu'un' ra jànaa ra ti tüvi nī chito ra kumi ra yi. ¹⁴ Ta ora cha ndī'i ndio ma xu'un' jànaa ra, tajan nduva'a kuii chīyo iin tama' nuu ñuu ikan ta yā'a ndio ra soko. ¹⁵ Tajan kuà'an ndio ra kuàanduku ra tiñu jà'a ra nuu iin ma ra iyo ikan. Ta ikan jan rakan tachi ndio ra ra na ku'un ra kujakuenda ra kini jàna ra ña ka'iin iti' tichi ku'u. ¹⁶ Ta rakan ti ya'a chisoko ra ña ndava kùuni ra kachi ra ña kini chàchi ndri ta tüvi nda yo chà'a yi nuu ra. ¹⁷ Tajan chà'a ndio ra kuenda ña te'en kīcha'a ra chànini ra chi'in juuni maa ra: “Ta ndisaa ndra musu jàtiñu chi'in tatá yo, ndava chàkoso

ndayu chàchi ndra, ta maa yo i'ya ndava chì'o soko ña tüvi ni'o ña kacho.”¹⁸ Yakan va chānini ra: “Va'a ga chikoni'i ndiko yo ve'e ma tatá yo ta te'en kà'an yo nuu ra: Yo'o tatá, cha chitói ti iin kuati ka'nu kùu ma ña jà'i chí'un ta chí'in Ndioo ndia.”¹⁹ Yakan va na kuàtiñun yu'u takua chàtiñu ma ndra kùu musun ta tüva ìyo yi ña ka'un ña ra se'un kùu.” Takan chānini ra ña ni ka'an ra chí'in ma tatá ra.²⁰ Tajan chikoni'i ndio ra kuà'an ra iti' ve'e ma tatá ra.

'Tajan ora ndē'e ma tatá ra ña yatinia vāchi ra, tajan nduva'a kuii kūnda'vini ra se'e ra ta kāndakunu ndio ra chāta'an ra nuu ra, ta ikan kāña'a ra chí'in ma se'e ra ta chūnumi ndaa ra ra.²¹ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma ra se'e ra chí'in ra: “Yo'o tatá, cha chitói ti iin kuati ka'nu kuu ma ña jà'i chí'un ta chí'in Ndioo ndia. Yakan va tüva ìyo yi ña ka'un ña ra se'un kùu”, kàti ra.²² Va ma tatá ra te'en nāka'an ra chí'in ma ndra kùu musu ra: “¿Numini kuki'in ndo ma ja'ma va'a ga ta na jaku'un ndo yi ra! Ta juuni na kunda'a ndo iin xe'e ta ti'i ndo yi nda'a' ra chí'in ndichan ña kundii cha'a ra.”²³ Ta juuni na kuki'in ndo iin jundiki vali ta ndu'u ga ta ka'ni ndo ri, ti ni ja'i iin viko ka'nu ta ni kacho,²⁴ vati ma ra se'i ña kīchaa vitin kùu ra takua kùu iin ra cha chí'í kuendai va vitin cha nātaku ndiko ra, cha jākunai ra ta vitin cha nāta'an ndikoi ra.” Takan kūu ta ora chí'ni kà'an ndio ra takan tajan kīcha'a ndio ndra jà'a ndra viko kuenda ra.

²⁵ 'Ta ora chāa ma ra chava'a se'e ra ña jàtiñu tichi ku'u yatini ma nuu ìyo ve'e, tajan ikan chí'ni ra ña chita ma yaa ta tàcha'a na,²⁶ ta ikan jan kāna ra iin ma ra musu ma tatá ra, tajan chíkatu'un ndio ra nuu ra ña nayi kuu ma nuu ìyo ve'e.²⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu ikan chí'in ra. “Ma ra yaniun cha kīchaa ndiko ra. Yakan va ma tatáun tachi ra ña na kutiin ndra ma jundiki vali ta ndu'uga ta chā'ni ndra ri ti ma ra yaniun kīchaa ndito ra”, kàti ra.²⁸ Va ma ra yani ra chava'a nī kuuni ra ki'vi ra ma tichi ve'e ti ya'a kàyuni ra. Yakan va ma tatá ra kēe ra ma tichi ve'e ta chājanini ra ra ña na ki'vi ra ma tichi ve'e nuu ìyo ma viko.²⁹ Tajan te'en nāka'an ndio ra chí'in

ma tatá ra: “Yo'o tatá, cha chitói va'un ti cha ya'a kua'a' kuiya kùu yi ña jàtiñui chí'un, ta ndisaa ma ña kà'un chí'in jà'i yi, ta tükuii nda ora kuva'un vaji iin tixu'u vali nui ña jà'i iin viko chí'in ma ndra amigui.”³⁰ Ta vitin kīchaa ma ra se'un ña chājanaa ka'ani xu'un' chí'in ñivi ña'a tondo, ta cha'a' rakan chā'niun ma jundiki vali ña ndu'uga ña ìyo nuun.” Takan kàti ra chí'in ma tatá ra.

³¹ 'Tajan ma tatá ra te'en nāka'an ndio ra chí'in ra: “Yo'o se'yu, cha chitói ti ndisaa tiempu iyoun chí'in, yakan va tandi'i ma ña ìyo nui juuni ña'un kùu yi ndia.”³² Va vitin iin ña va'a kùu yi tu ja'a yo iin viko. Ta sii kuunio ti ma ra yaniun kùu ra takua kùu iin ra cha chí'í kuenda yo va vitin cha nātaku ndiko ra. Cha jākunaa yo ra niku va vitin cha nāta'an ndiko yo ra.” Takan kàti ma tatá ra chí'in ra —kàti Jesuu.

16

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña jānaa ndatiñu chito'o

¹ Takan kūu tajan te'en nāka'an Jesuu chí'in ma ndra jākua'a chí'in ra:

—Taji'na chíyo iin ra kuika, ta rakan ti juuni chíyo iin ra chà'nda tiñu nuu ma ndra kùu musu ra ndia. Ta ikan jan ìyo iin yo chākatitu'un nuu ma ra kùu chito'o ma ra kùu musu ña chà'nda tiñu, janaa ka'ani ra xu'un' ra.² Ta ikan jan kāna ndio ma ra chito'o ra ra ta te'en nāka'an ra chí'in ra: “Cha chitói ti yōve tiñu ndaa kùu ma ña jà'un kuendai. Yakan va na ja'a yo kuenda cha'a' ma tiñu jā'un ti tüva ni jatiñun kuendai”, kàti ra.³ Tajan te'en kīcha'a ndio ma ra musu ra chānini ra ora kā'an ra takan chí'in ra: “¿Naja kua ja'a yo ña ma ra kùu chito'o yo tāva ra yo tichi tiñu jà'a yo i'ya, ta tüvi ñàndeo ña jàtiñu yo nuu ma ñu'u', ta kànnoo yo ndakan yo tunda'vi ve'e ñivi?”⁴ Aan, cha chito yo nayi ni ja'a yo ora ni kindaa ma ra chito'o yo tiñu jà'a yo, ikan na ku'va ñivi na koo yo ve'e na”, kùuni ra.⁵ Tajan kāna ndio ra ta'ii'iin ma ndian tàvi nuu ma chito'o ra. Ta ora chāa ndio na nuu ra, tajan te'en chíkatu'un ndio ra nuu iin ma ra tàvi nuu ma chito'o ra: “¿Naja

tàviun nuu ma chito'i?", kàti ra. ⁶ Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: "Tàvì iin cientu litru cete nuu ra", kàti ra. Tajan te'en nāka'an tuku ma ra musu kuxini ikan chi'in ra: "I'ya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun, na kunandiun ta taun nuu yi ña tàviun uvi xiko uchi nia. Ta takan ta'nda ma kuendaun", kàti ra. ⁷ Tajan te'en chikatun tuku ra nuu inga ma ra tàvi: "¿Ta yo'o, naja tàviun nuu ra?", kàti ra. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra: "Tàvì iin cientu karia trigu nuu ra", kàti ra. Tajan te'en nāka'an ndio ma ra musu kuxini chi'in ra: "I'ya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun. Na kunandiun ta taun ña tàviun kumi xikonía nuu ra, ta takan ta'nda kuendaun", kàti ra. ⁸ Tajan ma ra kùu chito'o ma musu kuxini ña töve va'a jàtiñu, chā'a ra kuenda ña ya'a yati jàtiñu ma ra musu ikan kuenda juuni maa ra, vati tiá yati ma ndian ñuñivi nde've jàtiñu na kuenda juuni maa na kua ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo.

⁹ 'Yakan va yu'u Jesuu, kàtitu'in nuu ndo ña na kuàtiñu ndo ma ña kuika ndo ña töve va'a ña iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na kùu ni'i ndo amigu ndo. Ta ora ndi'i ma ña kuika ndo kuu ni'i ndo inga ra kùu tindee ndo nuu ni koo ndo endeeni iti' andivi. ¹⁰ Yakan va tu jàtiñu va'a yo ma tiñu ta'ani ña chà'a ma chito'o yo nuu yo indukuni ni jatiñu va'a yo kuenda ra ora ni ku'va ra ma tiñu ka'nuga nuu yo. Va tu töve jàtiñu va'a yo ora chà'a ra ma tiñu ta'ani nuu yo, indukuni töve ni jatiñu va'a yo tu ku'va ra iin tiñu ka'nuga nuu yo ndia. ¹¹ Yakan va tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma ña kuika ndo ña iyo chi'in ndo ma ñuñivi i'ya, juuni töve ni ku'va Ndioo ma ya'vi ka'nu nuu ndo iti' andivi, ti töve iyo tundeeni ra chi'in ndo. ¹² Ta tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in ma tiñu tatu chā'a na nuu ndo ma ñuñivi i'ya, indukuni töve ni ku'va Ndioo ña koo ña'a maa ndo ndia.

¹³ 'Ta juuni na kùu ja'a iin ra musu tiñu nuu uvi ndra kùu chito'o ra, ti ni kuuni ra nde'e ra iin ra ta ni kuxaani ra nde'e ra inga ra. Yakan va na kùu jachi'in ra ña kà'an iin ra ta ja'a ra ña kà'an inga ra, ti töve indukuni chànini ndra. Ta juuni na kùu kuunio nde'o Ndioo tuva kùunio nde'o ma xu'un' ndia —kàti Jesuu.

¹⁴ Ta takua ma ndra fariseu ya'a kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un', yakan va ora chini ndra ña kà'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan kicha'a ndra chàtu'un ndra Jesuu. ¹⁵ Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o kùu ma ndian jà'ani ndo ña kùu ñivi va'a nuu nde'e tandi'i ñivi, va Ndioo takua cha chà'a ra kuenda naja kua chànini ndo, ña jàka'nu ndo ma ña iyo nuu ndo, yakan va Ndioo ya'a xaani ra nde'e ra ma kuàja'a ndo.

Ni koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu

¹⁶ 'Nda tiempu kēta Xuva takani cha iyo ma Ley taa Moisés chi'in ma tutu Ndioo ña kàti yi naja kua kùuni Ndioo ña jà'a yo. Nda ora ikan, kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo ña jàna'a yi ña cha chāta'an nuu chà'nda ra tiñu. Ta vitin ya'a ga kua'a' ñivi nànduku na naja kua kuu ki'vi na nuu iyo ra. ¹⁷ Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti taku andivi ta ñu'u' ñuñivi ni naa yi, va ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo töve ni naa yi, nda kati jachinu ji'na yi ma ña kà'an yi.

Jàna'a Jesuu ña na vā'a ndàkoo yo ñasi'o

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ 'Taku tu iin ra'ii ndàkoo ra ñasi'i ra ta tànda'a ra chi'in inga ña'a, iin kuati jà'a ra kuenda Ndioo. Ta ma ra tànda'a chi'in iin ña'a ña cha ndàkoo ii, juuni iin kuati kùu yi ndia.

Iin ra kuika chi'in ra nàni Lázaru

¹⁹ 'Taji'na chiyo iin ra kuika ña chāku'un ra ja'ma ya'a va'a ta ya'vi. Ta rakan ti tandi'i kivi jà'a ra viko ta nduva'a vii jàkutu ra ndia. ²⁰ Ta juuni chūnandi iin ra nda'vi ña nàni Lázaru ma nuu ñu'u' yuve'e ra. Ta rakan iin ra ya'a kua'a' ndi'i lakua iyo kuñu ra. ²¹ Ta ma ra ndà'vi i'ya chūnandi ra ikan ti kùuni ra kachi ra ma che'e yu'u ma ra kuika ña chita xuu mesa. Ta nda ma ina cha jàyatin ndri ndri nuu nàndi ra ña yùvi ndri nuu ma ndi'i kàa ra. ²² Va kēta iin kivi ña chi'i ma ra nda'vi ikan. Ta ma ndra kùu tati jà'a tiñu nuu Ndioo ndàka ndio ndra ra kuà'an ndra nuu ni koo ra chi'in racha'nu Abraham ma andivi. Takani kùu ta chāa iin kivi

ña juuni chí'í ma ra kuika, ta kūchi na ra ndia.

²³ 'Ta ora ndè'e ndio ma ra kuika tundo'o ma andaya', ta ikan jan ndōni'i ra nuu ra ta chika ndè'e ra ña ndaa Lázaru chí'in Abraham ma andivi. ²⁴ Ta ikan jan te'en kánachaa ni'i ra: "Yo'o tatá Abraham, na kunda'viniun yu'u, ta tachiun ma Lázaru na jatii ra xini nda'a' ra chí'in takuui ta kichí janani ra yi nuu yai, ikan na ndovichin yi, vati ya'a ndè'i tundo'o tichi ñu'ú i'ya", kàti ma ra kuika. ²⁵ Tajan te'en nāka'an ndio ma Abraham chí'in ra: "Yo'o se'yu, na kuku'uniun ña ma nuu ñu'u' ñuñivi nuu kīchiun, nduva'a kuii va'a chíyoun, ta Lázaru ti maaaa tunda'vini chākunuu ra. Ta vitin chīsii ra iyo ra i'ya, ta yo'o ndè'un tundo'o. ²⁶ Ta juuni iyo iin xa'va ka'nu ma'ñu yo, ña ni ma ndian ka'iin i'ya na kūu keta chiyo na iti' chiña, ta ni ndian ka'iin chiña na kūu keta chiyo na iti' te'en ndia", kàti Abraham.

²⁷ 'Tajan te'en nāka'an tuku ma ra kuika chí'in ra: "Tu takan kùu yi chikain inga ñamani nuun, yo'o tatá Abraham, ña na tachiun ma Lázaru na ku'un ra ñuñivi nuu iyo ma tatái, ²⁸ vati ma ikan iyo u'un ta'an ndra yanj, na katitu'un ra nuu ndra na chikoni'i ndiko ndra chí'in Ndioo, koto nde'e ndra tundo'o takua ndè'i tundo'o i'ya", kàti ra. ²⁹ Tajan te'en nāka'an Abraham chí'in ma ra kuika: "Cha iyo tutu Ndioo taa Moisés chí'in ndra ta juuni iyo tu'un taa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ndia, ndisaa ña kà'an nuu tutu ikan, na jakua'a ndra yi ta jachi'in ndra ña kà'an yi", kàti Abraham. ³⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kuika chí'in ra: "Ndicha ña takan kùu yi yo'o tatá Abraham, va tu nataku ndiko iin ra ndií, ta keta ra ka'an ra nuu ndra, ni chinuni ndra ta jaña ndra ma kuati jà'a ndra", kàti ma ra kuika chí'in ma Abraham. ³¹ Va ma Abraham te'en nāka'an ra chí'in ra: "Tu töve jàchi'in ndra ma tu'un taa ma Moisés chí'in tu'un taa ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na, indukuni töve ni jachi'in ndra ma ña kà'an iin ra ndií tuva nataku ndiko ra ta keta ra nuu ndra." Takán kàti ma Abraham chí'in ma ra kuika —kàti Jesuu.

17

Iin kuati ka'nu kùu yi tuva kuà'an yo iti' töve va'a

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Takán kùu tajan te'en nāka'an Jesuu chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra:

—Taku ma nuu ñu'u' i'ya ya'a ga iyo kua'a' ma ndian jà'a kuati, va nda'vi ta'an ma ra jàna'a ma kuati nuu inga na vati ni nde'e ra tundo'o. ² Va'a ga tuva ku'ni na iin yuu mulinu sukun ra ta jaku'un na ra tichi tañu'u, koto jana'a ra kuati nuu ma ndiakuati i'ya. ³ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo. Tu iin ndian ta'an ndo ja'a na kuati chata ndo, na ka'an ndo chí'in na ti yüvi ña va'a ma ña jà'a na. Ta tu jachi'in na ma ña kà'an ndo, ta iyo yi ña jaka'nuni ndo ma kuati na. ⁴ Ta tu ucha cha'a' jà'a na kuati chata ndo iin kivi ta ucha cha'a' kuàka'an na nuu ndo ña na jaka'nuni ndo ma kuati na ti tüva ja'a na yi, ta iyo yi ña jaka'nuni ndo na —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu ti tu chìnunio ña kà'an ra ni koo tundeeni ra chí'in yo

⁵ Takán kùu tajan te'en kīcha'a kà'an ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra:

—Na tindeun ndi, ikan na chinuni ndi tiá ma tu'un Ndioo —kàti ndra chí'in Jesuu.

⁶ Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu iin ku'va chí'in ndra:

—Tu chìnuni ndo vaji ita'vi takua ndi'i ma chiti yuku mostaza, kuu ka'an ndo chí'in yutun morera nda ikan: "Ña kundachiyoun chiña ta ku'un kundaun tichi tañu'u ikan", kàti ndo chí'in run. Ta ndicha ña ni jachi'in run ña kà'an ndo —kàti Jesuu chí'in ndra.

Jesuu jàna'a ra iin ku'va cha'a' ña naja kua iyo ndian kùu musu Ndioo

⁷ Tajan te'en nāka'an Jesuu chí'in na:

—Tu iyo nda ndyo'o iyo iin ra kùu musu ndo ña já kīchaa ra ña chā'an ra chāta'vi ra ñu'u' a chākumi ra mvechala jàna ndo, ja ni ka'an ndo chí'in ra ña na ya'a ra ta kunandi ra kachi ra?, kùuni ndo. ⁸ Na töve ndicha ña ni ja'a ndo takan ti java te'en ni ka'an ndo chí'in ra: "Na ja'un ña kuxini ndi ta taun yi nuu mesa, ta nda ora

chinu kachi ndi tajan kunandiun kachiun ta ko'un ndia", ni kati ndo chi'in ra. ⁹ Ma ña ni ja'a ndo chi'in ra kùu yi ña tüvi ni ku'va ndo ta'vindiou nuu ra cha'a' ma ña ja'a ra, vati ma tiñu täva ndo nuu ra. ¹⁰ Taku ndyo'o ora cha jàchinu ndo ma tiñu tächi Ndioo ña ja'a ndo, te'en iyo yi ña ka'an ndo: "Na tüvi iyo yi ña tiñu'un ndi, ti ma tiñu ja'a ndi kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndi", kàti ndo —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uchi ta'an ndra kù'vi jà'a kue'e ta'yu

¹¹ Ta ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu ma ñuu Jerusalén, yā'a ji'na ra ñu'u' Samaria chi'in ñu'u' Galilea. ¹² Ta chā'an ndio ra nuu kàndii iin kuariya ta ikan ndē'e ra uchi ta'an ndra ndo'o kue'e ta'yu ña ndē'e chika ndra ra. Yakan va nuu ka'iin ndra chika, te'en kànachaa ndra ra:

¹³ —Yo'o Tatá Jesuu, na ja'un ñamani nuu ndi ta kunda'viniun ndyu'u —kàti ndra.

¹⁴ Tajan ora ndē'e Jesuu nuu ka'iin ndra ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo kujana'a ndo ndo nuu ma ndra sutu ti cha ndā'a ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta chi'in ña chikani ndra kuà'an ndra ta chā'a ndra kuenda ña cha ndā'a ndra. ¹⁵ Tajan iin ma raku'vi ña iyo tañu ndra ora chā'a ra kuenda ña cha ndā'a ra, ta chikokani ndiko ra kuà'an ra nuu ndaa Jesuu, ña nduva'a kuii ni'i kànachaa ra ña jàka'nu ra Ndioo. ¹⁶ Tajan ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu ta chūnandi chiti ra nuu ra nda kati nani te'e nuu ra nuu ñu'u'. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Na ta'vindioun cha'a' ña jānda'un yu'u —kàti ra chi'in Jesuu. Ta rakan yüvi ra judíu kùu ra ti ra ñu'u' Samariani kùu ra.

¹⁷ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Cha chito va'i ti uchi ta'an ndra jānda'i. ¿Ndanu iyo ma inga iin ta'an ndra? ¹⁸ ¿Naja tüvi vāchi inga ma ndra judíu ta jaka'nu ndra Ndioo ña uvanuu ma ra ñu'u' Samaria kīchaa?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndetā ta ku'un ve'un, ti cha'a' ña chīnuniun kùu yi ña cha ndā'un —kàti Jesuu chi'in ma ra Samaria.

Tu'un jàna'a naja kua ni kichi nuu chà'nda Ndioo tiñu

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu:

—¿Nda ora ni kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu? —kàti ndra.

Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu na kùu nde'o yi ma ora ni kichaa yi. ²¹ Yakan va ma ora ikan na kùu ka'an ñivi ña i'ya kùu nuu iyo Ndioo ra chà'nda tiñu a ikan, vati ndicha kuii ña cha iyo yi tañu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

²² —Ni chaa iin kivi ña ni kuuni ndo nde'e ndiko ndo yu'u ra Se'e ñivi tächi Ndioo ma ora ni kichi inga cha'a'. Va kumaniga kēta yi. ²³ Vati iyo ñivi ni ka'an: "I'ya ndaa ra", a "Ndakan vāchi ra", ni kati na. Va koto tändikun ndo ku'un ndo chata na. ²⁴ Vati ma kivi ni kichi ndiko yu'u, ra Se'e ñivi tächi Ndioo jandondichin ma ora ni koyoi takua jà'a ma tacha ora kōyo yi ña jandondichini yi iti' andivi a nda nikuuni. Takan ni ndotacha jà'a yu'u, ra Se'e ñivi tächi Ndioo ora ni kichi ndikoi inga cha'a'. ²⁵ Va iyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, ta tüvi kùuni ma ñivi iyo ma tiempu i'ya nde'e na yu'u. ²⁶ Vati ma tiempu ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi tächi Ndioo, indukuni ni ja'a ma ñivi takua jà'a na tiempu chīyo Noé. ²⁷ Va ma tiempu ikan, chàchi na ta chī'i na ta tānda'a na. Tajan nunuu ni chāa ndio ma kivi ña kī'vi ndio Noé ma tichi varku ra ta kùun ndio ma savi ta tandi'i ñivi töve kī'vi ma tichi varku chī'í ndi'i kuii na. ²⁸ Ta indukuni jà'a na tiempu chīyo Lot ndia, ti ma ñivi chàchi na, chī'i na, ta jàta na ndatiñu ta xiko na yi, ta tàchi na ta jàva'a na ve'e na, ²⁹ va ora kēe ndio ma Lot ma ñuu Sodoma, tajan Ndioo nunuu ni jākoyo ndio ra ñu'ú chi'in azufre ma iti' andivi chata na, ta takan jà'a ra ña chā'ni ndi'i ra na. ³⁰ Takan ni kuu ma ora ni keta kivi ña ni kichi ndiko ra Se'e ñivi tächi Ndioo.

³¹ 'Vati ma kivi ikan tu iyo nda ndyo'o ka'lin ndo siki ve'e ndo, na ki'vi ndo ni ña tävani'i ndo ndatiñu ndo ña ka'lin tichi yi. Ta nda ndyo'o kachika tichi ku'u ma ora ikan, tiá va'a ña na kü'un ndo ve'e ndo ndia. ³² Na kuku'uni ndo naja kua tä'an ñasi'i Lot ña chi'an. ³³ Ma ora ikan tu nanduku ndo naja kua kakú ndo, ni kuvi ndo, va tuva kuvi ndo cha'a' ma Racha'nu Ndioo, ni koo ndo chi'in ra endeeni.

³⁴ 'Yakan va yu'u kati chi'in ndo ti ma chanikuaa ora ikan tu uvi ta'an ndra kändoyo ndra kixi ndra tichi iin ve'eni, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ña ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve. ³⁵ Ta tu uvi ta'an ñivi ña'a iin ndikoni vi, iin ña va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo kuà'an ña chi'in ra, ta inga ña töve. ³⁶ Ta indukuni kuu yi tu uvi ta'an ndra'ii jatiñu ndra ku'u, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve —kati Jesuu chi'in ndra.

³⁷ Tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra jakua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, zta ndanu ni kuu yi takan? —kati ndra.

Tajan te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Taku nuu kändii ma ña chi'i, ikan kuti'vi ma chii chachi ndri —kati Jesuu.

18

Jesuu, kätitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ña'a kindoo nda'vi ta cha'a' iin ra juez ra jändondaa kuati

¹ Takan kuu tajan te'en kicha'a Jesuu jana'a ra iin ku'va nuu na, cha'a' naja kua iyo yi ña ka'an na chi'in Ndioo ndisaa tiempu koto jaña na ña ja'a na yi:

² —Taji'na chiyo iin ra kuu vesi ña jändondaa tiñu. Ta rakan ti tükuii jaka'nu ra Ndioo, ta tüvi tiñu'u ra ñivi ndia. ³ Ta juuni ma ñuu ikan iyo iin ña'a kindoo nda'vi. Ta yakan ti iyo iin kuati chi'an, yakan va nani kivi chà'an ña chāti'an kuati nuu ma ra vesi, ta yakan te'en kà'an ña: "Yo'o racha'nu, na tindeun yu'u ta jändondaun ma kuati ja'a inga ñivi chi'in", kätian. ⁴ Ta cha kua'a' tiempu kuu yi ña chāti'an kuati nuu ra ta tükuii kuu ni ra jachi'in ra ma ña kà'an ña. Va juuni maa ra te'en chänini ra: "Vaji töve

jaka'nui Ndioo ta töve tiñu'i ñivi, ⁵ va tava ma ña'a kindonda'vi i'ya endee töve jaña ña ña kichi ti'an kuati nui, yakan va va'a ga ña na jandondai ma kuatian koto jasananian xini chi'in ma tiñu ja'i, ta jakayunian yu'u." Takan chänini ra —kati Jesuu.

⁶ Tajan te'en naka'an ndio ma Racha'nu Jesuu chi'in na:

—Ndisaa ña'a kuu ma ña chänini ma ra vesi kini ña jändondaa kuati. ⁷ Yakan va tu ma ra kuu vesi ña jändondaa tiñu ja'a ra yi vaji yüvi ra va'a kuu ra, kuu ni yi ka'an yi ña nduva'a ga va'a ni ja'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in yo tuva chikan yo yi nuu ra nani kivi ndia. Ta Ndioo, za ni kuyanga ra ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra?, kuu ni ndo. ⁸ Ta cha'a' yakan kuu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo juuni numini ni ka'an Ndioo cha'a' ndo tuva takan ja'a ndo. Va ma ora ni kichaa ndiko ma ra Se'e ñivi tächi Ndioo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, nde'o tuva juuni nata'an ga ra ma ndian chünuni tu'un ra —kati Jesuu.

Jesuu kätitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra fariseu ta cha'a' iin ra naka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma

⁹ Tajan te'en naka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ma ñivi inga cha'a', vati iyo ndian kati ña kuu na ndian va'a, va tüvi ndicha, ti tüvi kuu ni na nde'e na ta'an na:

¹⁰ —Iyo uvi ta'an ndra'ii ña chà'an ndra chaka'an ndra chi'in Ndioo tichi veñu'u ka'nu. Va iin ra kuu ra fariseu ta inga ra kuu ra, ra naka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma. ¹¹ Tajan ma ra fariseu chünda ra ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ra tichi ma veñu'u ka'nu: "Yo'o Racha'nu chà'i ta'vindioo nuun, vati tüvi ja'i takua ja'a inga na ña su'u na ta kini na ta ki'vi na chi'in ña'a yüvi ñasi'i na. Ta juuni chà'i ta'vindioo nuun, ti tüvi ja'i takua ja'a ma ra naka'an xu'un' kuenda ñuu Roma ña ndaa ikan ndia. ¹² Vati yu'u jänditai yu'i uvi cha'a' iin jamana ta chà'i uchi porcientu ma xu'un' jakanai nuun ndia." Takan kati ma ra fariseu ña kà'an ra chi'in Ndioo.

¹³ "Takan kuu ta ma ra naka'an xu'un' kindoo ra ndaa ra yatini ma ikan ta ni tüvi kani'i ra ma nuu ra ña nde'e ra iti' andivi, ta kani ra pechu ra ti ya'a nda'vi

kùuni ra tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo: "Yo'o Racha'nu Ndioo na kunda'viniun nde'un yu'u, vati chitoi ti iin ra jà'a kuatini kù", kàti ra. ¹⁴ Takan kuu yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti ma ra nàka'an xu'un' ora kēe ra kuà'an ra ve'e ra cha jānaa Ndioo kuati ra, va ma ra fariseu töve. Vati ma ndian jàka'nu juuni maa, ni jakukanuu Ndioo na, ta ma ndian kà'an nda'vi cha'a' nuu Ndioo, ni jaka'nu Ndioo na.

Jesuu jà'ii ra ndiakwati

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ta juuni ka'iin ñivi ikan ña chàndaka na ndiakwati se'e na, na jundii Jesuu nda'a' ra xini na, va ora ndē'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña takan jā'a na, tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an xaan ndra nuu ma ndian chàndaka ma ndiakwati nuu Jesuu:

—Na kùndaka ndo se'e ndo nuu ndaa Jesuu —kàti ndra.

¹⁶ Tajan kāna ndio Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—ǀNa jā'a ndo takan! Ku'va ndyo'o ña na kichi ma ndiakwati nui, ta na kāsī ndo nuu na, ti ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kaa na kua kaa ma ndiakwati. ¹⁷ Yakan va ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo ti tu töve chīnuni ndo tu'un Ndioo takua chinuni ndiakwati ka'iin i'ya, na kuu ki'vi ndo koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ra kuika nàtu'un ra chi'in Jesuu

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Takan kuu ta iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Matru va'a, ¿nayi iyo yi ña ja'i ta kuu ni'i nuu koo nditoi endeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

¹⁹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—ǀTa naja kà'un ña kù Matru va'a? Ta uvanuuni ra va'a kuu ra ña iyo ra, ta rakan kuu ra Ndioo. ²⁰ ¿A cha chitoun naja kua kà'an ma tu'un Ndioo? Ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi —kàti Jesuu chi'in ra. —Na kī'viun chi'in ña'a yūvi ñasi'un, na kà'niun, na sū'un na kà'un tu'un vata chata inga ñivi, ta na tiñu'un tatáun chi'in ma'un —kàti ra.

²¹ Tajan rakan te'en nàka'an ndio ra chi'in Jesuu:

—Ndisaa yakan cha jā'i yi nda ora kuu ravali —kàti ra.

²² Ta ora chīni Jesuu ma ña kā'an ra, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ra:

—Uvanuunia nakuyi kumani ña jà'un: na xiko ndi'un ma ña iyo nuun ta jachaun ma xu'un' nuu ndian nda'vi. Takan iyo yi ña ja'un ta kuu ni'un ña kuikaun it'i andivi. Ta ora cha jā'un yi, tajan na kichiun ta ku'un chatai —kàti Jesuu chi'in ra.

²³ Takan kuu ta ora chīni ndio ra ma ña kā'an Jesuu, tajan nduva'a kuui nda'vi kùuni ra, ti ya'a kuika ra. ²⁴ Ta ora ndē'e Jesuu ña nda'vi kùuni ra, tajan te'en nàka'an ra chi'in ñivi ka'iin ikan:

—Ya'aga ndetiñu kuenda ndian kuika ña ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁵ ¿A nde'un iin cha'a' ña ki'vi iin camellu xe'e iin kutiku? Ta takua iin ra kuika na kuu ki'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁶ Ta ma ndian chīni ña kā'an Jesuu te'en kīcha'a na chīkatu'un na nuu ra:

—Aan, ¿ta nda ndian kuu ma ndian ni kakú tuva takan?, kùuniun —kàti na.

²⁷ Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in na:

—Ma ña ndetiñu kuenda ma ñivi, kuenda ma Ndioo töve ndetiñu kuu yi —kàti Jesuu.

²⁸ Takan kuu tajan te'en nàka'an Petu' chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu taku ndyu'u ndākoo ndi ndisaa ña iyo nuu ndi, ta tándikun ndi chataun —kàti Petu' chi'in Jesuu.

²⁹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nda ndian nikuuni ña ndākoo na ve'e na ñasi'i na yani na tatá na ta se'e na cha'a' ña kuàkatitu'un na naja kua koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, ³⁰ ni ni'i na tiá kua'a' ya'vi na ñuñivi i'ya ta juuni ni ni'i na ya'vi na tiá iti' nuu ndia, ti ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti Jesuu.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Takan kuu tajan kāna ndio Jesuu ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Vitin ni ko'o ñuu Jerusalén, vati ikan ni chinu ma ña kā'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndisaa ña tãa ndra cha'a' ña ni ta'an ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo. ³² Vati ma ñivi judiu ni ku'va na ra nda'a' ñivi vachi inga ñuu. Ta ndiakan ni kuàtu'un na ra, ta ni ka'an ti'ini na chata ra, ta ni tivisii na ra, ³³ tajan kani na ra ta ka'ni na ra, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra tañu ñivi ndií —kàti Jesuu.

³⁴ Va ma ndra jàkua'a chi'in ra tükuii nī kutunini ndra ma ña kā'an ra, ta ni tüvi chito ndra nda kuenda kuu ma ña kā'an ra chi'in ndra, vati na chã'a Ndioo ña kutunini ndra ma ña kà'an ra.

Jànda'a Jesuu iin ra kuaá iyo iti' ñuu Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Ora cha kuàkuyatin Jesuu ma ñuu Jericó, ta ikan ndē'e ra ña nàndi iin ra kuaá yu'u iti' nuu kuà'an ra ña chikan ra tunda'vi. ³⁶ Yakan va ora chīni ra ña ya'a kua'a' ñivi, tajan chīkatu'un ndio ra nuu ma ñivi ña nayi kuu ma ikan.

³⁷ Tajan kātitu'un na nuu ra ña Jesuu ra ñuu Nazaret kuu ra ña yà'a ra ma ikan.

³⁸ Tajan te'en kīcha'a ra kànachaa ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

³⁹ Ta ma ndian kuà'an iti' nuu kà'an xaan na chi'in ra ña na taxiin koo yu'u ra, va vi'a kànachaa ra te'en kà'an ndiko ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

⁴⁰ Tajan chūndaa ndio Jesuu ta tãchi ra na ña na kuki'in na ra. Tajan ora chãa na chi'in ra yatin ma nuu ndaa ra, tajan te'en kīcha'a Jesuu chīkatu'un ra nuu ra:

⁴¹ —¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ma ra kuaá chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ña na janda'un tinui ikan na kuu nde'i —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Na ndondichin nde'un ti cha'a' ña chīnuniun kuu yi, ña cha ndā'a ma tinuun —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴³ Tajan ña juuni ma ora ikani kuu nande'e ra, tajan kīcha'a ndio ra jàka'nu

ra Ndioo, ta tãndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ndisaa ma ñivi ndē'e ña kuu chi'in ra juuni kīcha'a na jàka'nu na Ndioo ndia.

19

Jesuu kà'an ra chi'in ra nàni Zaqueo

¹ Tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi ñuu Jericó. Ta chàkunuu ra ikan. ² Ta ma ñuu ikan ti iyo iin ra kuika nàni Zaqueo. Ta rakan ti ra kùxini nuu ndra nāka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma kuu ra. ³ Ta rakan ti kùuni ra nakoto ra Jesuu, va na kuu nde'e ra ra, ti ya'a kua'a' ñivi ta ya'a ndiki ra ndia. ⁴ Yakan va yā'a nduu ra kuà'an ra iti' nuu, ta ikan ndāa ra nuu iin yutun nàni sicómoro ña ndaa yatini nuu ni ya'a Jesuu, ikan ti na kuu nde'e ra ra. ⁵ Ta ora yā'a ndio Jesuu ma ikan, tajan ndē'e ndaa ra nuu yutun nuu nàndi ra, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Zaqueo, na nuun, vati kivi i'ya ni ndoi nuu iyo ve'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁶ Tajan numini nūu ndio ra ma nuu yutun, ta chūnumi ra ra ti ya'a chisii ra ña kā'an Jesuu takan. Tajan chāka ndio ra ra kuà'an ra ve'e ra. ⁷ Ta ora ndē'e ma ñivi ña kuà'an Jesuu chi'in ra, tajan tükuii va'a kùuni na, ta kīcha'a na kà'an ndaa na chata Jesuu ña naja kuàkindoo ra ve'e iin ra jà'a kuati, kàti na. ⁸ Tajan ndēta ndio ma Zaqueo ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ma Racha'nu:

—Yo'o Racha'nu, java ma ndatiñu ña iyo nui, ni ku'vai yi nuu ma ndian nda'vi, ta tu iyo nda ndian jànda'viña'i, nda kumi cha'a' ni jachikoni'i ndikoi yi nuu na inga cha'a' —kàti ra.

⁹ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Vitin va cha kīchaa ña ni kakú ñivi iyo ve'e i'ya ti juuni ñivi Abraham ra chīyo taji'na kuu ra'ya ndia. ¹⁰ Vati ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, vachi nanduku ra ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta vachi jakakú ra ndian cha iyo tiempu ña kuànaa ndia.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ña naja kua jàtiñu yo chi'in uchi ta'an xu'un' kaa (Mt. 25:14-30)

¹¹ Ta ndava tās'o'o ma ñivi ña kà'an Jesuu, yakan va kīcha'a tuku ra nātu'un ra iin ku'va nuu na, vati cha chito ra ña

chani chaa ra ma ñuu Jerusalén. Ta cha'a' yakan kùu yi ña chà'nini na ña chani kuyatin kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu na. ¹² Yakan va te'en kīcha'a nāka'an Jesuu yi nuu na:

—Taji'na, chíyo iin ra ya'a ìñu'u. Ta rakan ti kēe ra kuà'an ra inga ñuu nuu chika, vati ikan ni ku'va na tiñu nuu ra ña ni kuu ra Rey ta ka'nda ra tiñu, tajan kichaa ndiko ra. ¹³ Ta antea ña ni kee ra ku'un ra, tajan kāna ra uchi ta'an ma ndra musu ra, ta ta'ii'iin ndra chā'a ra iin ma xu'un' oro ña ya'a ya'vi ndaa. Tajan te'en nāka'an ra chí'in ndra: “Na jatiñu va'a ndo chí'in ma xu'un' ña chā'i nuu ndo, ta nda ora ni kichaa ndikoi, tajan ku'va ndiko ndo yi chí'in ña jākanaa yi nui”, kàti ra chí'in ndra. ¹⁴ Va tava ma ñivi ñuu ra, ti ya'a tixin na nde'e na ra, yakan va tachi na iin ndra kùu tatun ña kuàkatitu'un ndra nuu ma rey, ta te'en kà'an na nuu ma tatun: “Na tüvi kùuni ndi ña kùu ra Rey ndi, ta ka'nda ra tiñu nuu ndi.” Takan kàti na chí'in ma tatun.

¹⁵ 'Va nī kuu yi takua chà'nini na ja'a na, vati nì'i ra tiñu ña kùu ra Rey nuu na, tajan ora cha kùu ra rey ta chíkoni'i ndiko ra ñuu ra. Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra, tajan tachi ndio ra tiñu chata ma ndra musu ña chā'a ra xu'un' nuu ña na kichi ndra vati kùuni ra koto ra naja jākanaa ii'iin ndra chí'in ma xu'un' chā'a ra nuu ndra. ¹⁶ Tajan chāa ma ra nunuu, ta rakan te'en nāka'an ra chí'in ma rey ikan: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jatiñui chí'in yi ta jākanaa yi nda uchi cha'a' tiá”, kàti ra. ¹⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chí'in ra: “Cha chittoi ti ya'a ga va'a ra musu kùun, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo tundeeni chí'un. Yakan va vitin ni ku'vai tiñu ka'nu ga nuun ña na ka'ndaun tiñu nuu uchi ta'an ñuu”, kàti ma ra kùu Rey chí'in ra. ¹⁸ Tajan inga tuku ra chāa nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chí'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jatiñui chí'in yi ta jākanaa yi nda u'un cha'a' tiá”, kàti ra. ¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chí'in ra: “Nuu yo'o ni ku'vai tiñu ña na ka'ndaun tiñu nuu u'un ta'an ñuu”, kàti ra chí'in ra.

²⁰ 'Ta inga tuku ra chāa nuu ra, ta

rakan te'en nāka'an ra chí'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui, ndākiva'i yi tichi iin pañitu, i'ya iyo ma xu'un'”. ²¹ Nī kuuni jatiñui chí'in yi vati ndasij nde'i ñun, ti cha chittoi ña ya'a xaun, vati nāmaun ndatiñu ña tachi inga ñivi ta jati'viun ña tüvi nī tachiun”, kàti ra. ²² Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chí'in ra: “Yo'o ra musu ña tüvi va'a chà'nini. Cha'a' ma tu'un kā'un chí'ña, ni tiso kuaṭi ñun. Vati juuni maun kà'un ña yu'u kùu iin ra tüvi va'a jà'a, ta ña nāmai xu'un' nuu ma ñivi ta tüvi jatiñui, ta cha'a' ña kà'un ña nakuisoi ndatiñu nuu tüvi jatiñui. ²³ Yakan va tu chitoun ña takan kùu yi, ṽta naja tüvi nī chati'un yi tichi vanku niku, ta ora kichaa ndikoi nuu iyo ve'i, ikan na jachikoni'i ndikoun yi nui chí'in ma xu'un' siki yi niku? Va tüvi nī ja'un takan”, kàti ra. ²⁴ Tajan te'en nāka'an tuku ma ra kùu Rey chí'in ndian ka'iin ikan: “Na namaa ndo ma xu'un' ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra jākanaa uchi cha'a' tiá”, kàti ra. ²⁵ Tajan te'en nāka'an ma ñivi ikan chí'in ra: “Yo'o racha'nu, na tüvi va'a ma ña kā'un, vati rakan cha jākanaa ra kua'a' xu'un' chí'in ma xu'un' chā'un nuu ra”, kàti na. ²⁶ Tajan te'en nāka'an ma ra kùu Rey: “I'ya kà'in chí'in ndo ti ma ñivi jatiñu va'a tiaga kua'a' ma ndatiñu na ni koo, va ma ñivi töve jatiñu va'a, ni kindaa Ndioo ma tiñu jà'a na vaji töve kua'a' yi. ²⁷ Ta ma ndian töve kùuni ña kui Rey niku, kuàki'in ndo na ta kundaka ndo na kichi na i'ya, ta ka'ni ndo na nui.” Takan kàti ra.

Jesuu k'vi ra ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ Ta ora chinu kā'an Jesuu tu'un ikan, tajan kēe ndiko ra kuà'an ra ma iti' ñuu Jerusalén. ²⁹ Tajan ora cha kuyatin ra nuu kàndii ma ñuu Betfagé chí'in ñuu Betania nuu iyo yuku Olivu, tajan tachi ndio ra uvi ta'an ma ndra jākua'a chí'in ra ñuu ikan, va ji'na te'en kā'an ra chí'in ndra:

³⁰ —Na ku'un ndo kuariya ña kàndii ikan ta ora chaa ndo ma ikan, ikan nata'an ndo iin burru ndikun ña nī'iin na takā'an koso. Na ndachi ndo ri ta

kundaka ndo ri kichi ndo nui nde've. ³¹ Ta tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo ña naja ndàchi ndo ri, ta kati ndo ti ma racha'nu chito'o ndo chiniñu'u ri kàti ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

³² Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nāta'an ndra ndisaa yi takua kātitu'un Jesuu nuu ndra. ³³ Tajan kīcha'a ndra ndàchi ndra ma burru, ta ora ndē'e ma ra chito'o ri ndra, ta te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja ndàchi ndo ma burru jànai? —kàti ra.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in ra:

—Ndàchi ndi ri ti ma racha'nu chiniñu'u ri —kàti ndra chi'in ra.

³⁵ Tajan jündii ndio ndra ja'ma ndra chata ri ta kēñu'u ndra ri chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta ikan jāndaa ndra ra chata ri. ³⁶ Tajan kuàkua'an Jesuu, ta kua ikan chàkin ma ñivi ikan ja'ma na ma iti' kuà'an ra. ³⁷ Tajan ora cha kūyatin ra iti' nuu inuu ma yuku Olivu, tajan ndisaa ma ndian chìnuni ña kuà'an chata ra, te'en kīcha'a na kànachaa na ña chisii na. Ta jàka'nu na Ndioo cha'a' ndisaa ndatu ña ndē'e na jā'a ra:

³⁸ —¡Ya'a ga í kùu ma ra kùu Rey ña kīchaa chi'in ndatu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta na koo vii ma Racha'nu iyo iti' andivi! ¡Ta na jaka'nu yo ra cha'a' ma ña jā'a ra! —kàti na.

³⁹ Ta iin ma ndra fariseu, ña kuà'an tañu ma ñivi ikan, te'en kīcha'a ndra kà'an ndra nuu Jesuu:

—Matru, ¡na ka'un nuu ma ndian kàkichi chataun, na taxiin kuu yu'u na! —kàti ndra.

⁴⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Yu'u kātitu'in nuu ndo ti tu jaku-taxin ma ñivi vàchi chatai, nda ma yuu kàndoyo chiña ni jaka'nu yi yu'u ndia —kàti ra.

⁴¹ Ta ora cha kūyatin ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, ta te'en kīcha'a ra chàku ra cha'a' ma ñivi ñuu ikan, ora ndē'e ra yi:

⁴² —Ndyo'o ñivi iyo ñuu Jerusalén tu kutunini ndo ña na nani'i ndo naja kua koo vii ndo chi'in Ndioo cha'a' ña iyo ra i'ya chi'in ndo jitu ma kivi vitin, va na

küu ga yi ni vitin, ta ni iti' nuu, ti cha tīndixe'e Ndioo yi nuu ndo. ⁴³ Vati ni keta iin kivi ña ni koo kuati chi'in ndo ti ma ndian xaani nde'e ndo ni ja'a na iin muru naja kua kandii ñuu ndo, ta ni kuikonuu ndio na ndo ta kanita'an na chi'in ndo. ⁴⁴ Yakan va ni ka'ni ndi'i na ndo, ta takan ni janaa na ma ñuu ndo ña ni'iin ga yuu iyo cha'a' ve'e ndo tūva ni kindoo yi, vati töve kī'in ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo ora cha kīchaa ra ña kùuni ra jakakú ra ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi ñuu Jerusalén.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu ndian judíu ñuu Jerusalén

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Ta ora yā'a ña kà'an Jesuu takan, tajan kī'vi ndio ra ma tichi kora veñu'u ka'nu ndian judíu, ta kīcha'a ndio ra jàkunu ra ma ndian xiko chi'in ndian jàta ña ka'in ma ikan chi'in tu'un i'ya:

⁴⁶ —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo, nuu kà'an na chi'in ra kàti yi. Va ndyo'o, jāndaku ndo yi iin ve'e ndrasu'u —kàti Jesuu chi'in na.

⁴⁷ Ta tandi'i kivi jàna'a Jesuu nuu ma ñivi ma tichi veñu'u ka'nu ikan, ta ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in tandi'i ndracha'nu ña iyo ma ñuu ikan nànduku ndra naja kua ja'a ndra ta kuu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu. ⁴⁸ Va nī kuu ni'i ndra naja kua ja'a ndra ti ndisaa ma ñivi tàso'o na ña kà'an Jesuu, ta chisii na ña jàna'a ra nuu na.

20

Jesuu tüvi nī ka'an ra ndanu nì'i ra ndatu ra

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Iin kivi ndaa Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ña jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua kuu yi ña jàkakú Ndioo ñivi. Ta ora ikan chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in inga ndra cha'nu ma ñuu. ² Ta te'en kīcha'a chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Yò tachi ñun ña jà'un te'en? Ta, ¿yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra.

³ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ji'na kùunì ña katitu'un ndo nui iin ña ni ndakatu'in nuu ndo ndia: ⁴ ¿Yo tãchi Xuva ña jàkunduta ra, a Ndioo, a ñivi? —kàti Jesuu.

⁵ Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nātu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tãchi ra, ta kati ra ña, ¿ta naja nī chinunio ma ña kà'an ra tuva takan? ⁶ Ta tu kàtio ña ñivi tãchi ra ni ka'ni ma ñivi yo chi'in yuu najaka, vati ndisaa na cha chàndatu na ña Xuva kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra ña nātu'un ta'an ndra.

⁷ Tajan nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu ña na töve chito ndra yo tãchi ra ña jàkunduta ra ñivi. ⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ta ni yu'u na kätì nuu ndo yo chā'a ndatu nui ña jā'i te'en —kàti ra chi'in ndra.

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a jàtiñu

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Tajan te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi:

—Taji'na chíyo iin ra tãchi kua'a' yoku'u uva. Ta rakan ti jakilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kēe ndio ra kuà'an ra iin nuu chika kua'a' tiempu. ¹⁰ Tajan ora cha kēta ma tiempu ña chiti ma uva, tajan tãchi ndio ra iin ra kùu musu ra ña na ku'un ra kuki'in ra java ma ña xuña'a ra nuu ndra. Va nī ni'i ra yi ti java kāni ndra ra, ta tãchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹¹ Ta ikan jan tãchi ndiko ra inga ma ra kùu musu ra nuu ndra, va juuni tüvi nani nī'iin ra, ti java kāni ndra ra, ta tãchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹² Ta tãchi ndiko tuku ra inga ra nuu ndra, ta rakan va jatakue'e ndra ta jākunu ndra ra.

¹³ 'Tajan te'en nāka'an ndio ma ra chito'o ma ñu'u' chi'in juuni maa ra: “Aan cha chito yo ma ña ni ja'a yo. Ni tachi yo ma ra kùu se'o, vati rakan kùu ma ra ni tiñu'u ndra najaka, ti ra se'e maa yo kùu ra.” Takān chānini ra. ¹⁴ Tajan tãchi ndio ra se'e ra kuà'an ra. Ta ora ndē'e ma ndra jàtiñu ña vāchi ra, ta te'en kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra: “Ra vāchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u' i'ya, yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo

chi'in ndisaa ña'a ra”, kàti ndra. ¹⁵ Tajan tiin ndio ndra ra, ta tāvani'i ndra ra iti' yu'u ma yoku'u uva. Ta ikan chā'ni ndra ra.

Ta ikan te'en chīkatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra kùu chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jàkuenda vu?, kùuni ndo. ¹⁶ ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ma ndra jàtiñu chi'in ra, ta jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Tajan ora chīni na ña kà'an ra takān tajan te'en nāka'an na:

—Ndioo na kù'va ra ña na kuu yi takān! —kàti na.

¹⁷ Tajan nānde'e ndio Jesuu nuu na ta te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña ni kuu yi takān ti nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ma yuu ña jāchiyo ma ndra labañi ña kùva'a ve'e,

yakan kùu ma yuu ka'nuga kuenda Ndioo kua ndisaa yi.

¹⁸ Yakan va tu koyo ma ñivi chata ma yuu ikan, ni kuche'e na takua ta'an chi'in iin ko'o ora kē'ne yi. Ta juuni tu koyo ma yuu ikan chata ma ñivi, ni kuche'e ndi'i na, ta ni ndakuu na yuyaka.

Chīkatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' nāka'an ma ñuu ka'nu Roma nuu na

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Tajan juuni ma ora ikani kùuni ma ndra jākua'a tutu Ndioo chi'in ndra sutu cha'nu tiin ndra Jesuu, vati cha chā'a ndra kuenda ña kà'an ra ma ku'va ikan chata ndra. Va nī kuuni ndra ja'a ndra yi ti ndasii ndra nde'e ndra ma ñivi chàkuu chi'in ra. ²⁰ Tajan tãchi ndio ma ndra sutu cha'nu iin ndra na kuja'a ndra kuenda nuu chàkuu Jesuu ta na taso'o ndra ma ña kà'an ra. Tajan ora chāa ndra nuu ndaa Jesuu, ta jā'ani ndra ña ndra ndicha kùu ndra. Ta kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Jesuu ña na ka'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ikan na kuu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra nuu ma ndra kumitiñu. ²¹ Tajan te'en chīkatu'un ndio ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, cha chito ndi ti ma ña kà'un chi'in ma ña jàna'un ña ndaa kùu yi, ta indukuni kì'un kuenda ndisaa ma ñivi, vati ndicha ña jàna'un iti' va'a Ndioo

nuu na. ²² Yakan va, ¿a va'a ña tia'vi ndi xu'un' nuu ma ra kuvienu ñuu ka'nu Roma, a vā'a? —kàti ndra.

²³ Va ma Jesuu cha chā'a ra kuenda ña kùuni ndra janda'viña'a ndra ra chi'in ma tu'un kà'an ndra, yakan va te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kì'in ndo ku'va yu'u? ²⁴ Na jaya'a ndo iin xu'un' nui nde'o yo na'na, ta yo sivi kùu ma ña ìyo nuu yi —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Na'na ta sivi ma ra kuvienu ra ìyo ñuu ka'nu Roma kùu yi —kàti ndra.

²⁵ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kùu kuvienu ìyo ñuu ka'nu Roma nuu ra, ta na ku'va ndo ma ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁶ Ta nī ni'i ndra naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu, vati tüvi nī ka'an ra nī'iin tu'un vata. Yakan va taxiin kīndoo ndra ña ndava yū'vi ndra jā'a ma ña kā'an Jesuu.

Chikatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndíí

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Ta iin ndra Saduceu chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu, vati töve chìnuni ndra ña nàtaku ndiko ma ndian ndíí. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ndra nuu Jesuu:

²⁸ —Yo'o Matru, racha'nu Moisés tāa ra iin tutu taji'na ña kà'an yi ña tu iin ra'ii chī'í ra ta tüvi nī chiyo nī'iin se'e ra chi'in ñasi'i ra, tajan ìyo yi ña ndaki'in ma ra yani ma ra chī'í ma ña kīndonda'vi ta tanda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chī'í jā'a ma ra yani ra, kàti yi. ²⁹ Ta chīyo ucha ta'an ndra ña kùu ndra yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tānda'a chi'an, ta tüvi nī chiyo se'e ra chi'an. Ta chī'í ra. ³⁰ Ta ikan jan tānda'a inga ma ra uvi ña kùu yani ra chi'an. Ta indukuni chī'í ra ta nī chiyo nī'iin se'e ra chi'an ndia. ³¹ Tajan tānda'a ma ra uni chi'an, ta indukuni tüvi nī chiyo se'e ra chi'an, ta chī'í ra ndia. Ta juuni kua ikan tüvi nī chiyo nī'iin se'e ma ndi ucha ta'an ndra chi'an ta chī'í ndra ndia. ³² Tajan kēta ndio iin kivi ña nda maa ña chī'í ndia.

³³ Tajan ora ni keta ma kivi ña nàtaku ndiko ma ñivi chī'í, ¿nda ndra ni kuu

iin ndakan, tuva ndi ucha ndra tānda'a chi'an?, kùuniun —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ma ndra'ii chi'in ma ñivi ña'a tānda'a na, ³⁵ va ma ñivi kāchin Ndioo ña koo chi'in ra andivi ni janataku ndiko ra na tañu ñivi ndíí. Yakan va ma ndian ni chaa ikan a ña'a' a ra'ii, töva ni tanda'a vi ta töva ni ku'va na ndian kuu se'e na ña koo ii na ndia, ³⁶ vati ikan tüva ni kuvi na ti ni kuu vii na takua kùu ma tati va'a jā'a tiñu nuu Ndioo. Ta juuni ni kuu na se'e ra ti cha nàtaku ndiko na kuenda ra ndia. ³⁷ Vati maa ma Moisés jàna'a ra nuu yo ña nàtaku ndiko ma ñivi ndíí. Ora chā'an ra chānde'e ra nuu kàyu ma iñu ndu'va yati ikan kā'an ra nuu ma Racha'nu Ndioo te'en: “Yo'o Racha'nu Ndioo, ra kùu ra jakuenda Abraham, ta Isaac chi'in Jacob.” ³⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra jakuenda ma ndian nditoni, ta yüvi kuenda ndian ndíí, vati kuenda Ndioo ndisaa ma ñivi kùu ndito na —kàti Jesuu chi'in ndra.

³⁹ Tajan iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ka'iiin ma ikan, te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Ya'a ga va'a kā'un yo'o matru —kàti ndra.

⁴⁰ Yakan va nī'iin ga ndra tüva nī kuuni ndra ndakatu'un ndra nī'iin nakuyi nuu Jesuu ora kā'an ra takan.

Kàtitu'un Jesuu ña tata Rey David kùu ra

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja kà'an ma ñivi ña tata racha'nu David kùu ma Cristu? ⁴² Vati taku nuu ma tutu Salmu juuni maa ma racha'nu David te'en kà'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra chi'in ma ra kùu chito'í Cristu:

“¡Na'a ta kunandiun chiyo kua'i ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

⁴³ nda kati kanindoyoi ma ndian xaani nde'e ñun iti' cha'un!”

kàti Racha'nu Ndioo. ⁴⁴ Yakan va kùuni yi ka'an yi, ti vaji tata David kùu Cristu, va juuni chito'o David kùu ra ndia —kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Jesuu tisokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ndè'e ndisaa ñivi:

⁴⁶ —jNa ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra chi'in ja'ma kani ma nuya'vi, ikan na tiñu'u ma ñivi ndra. Ta juuni nànduku ndra ma tayu ka'nuga kunandi ndra ma tichi veñu'u ñivi judíu a nuu ìyo viko ndia. ⁴⁷ Ta juuni ndrakan kùu ndra ña sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kìndonda'vi, ta jà'ani ndra ña jakani ndra ma ña nàkuatu ndra nuu ka'lin kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndrasu'u kùu ndra. Ndisaa ndrakan ni nde'e ndra kua'a' ga tundo'o. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra.

21

Nuu sòkó ñanda'vi xu'un' kuenda Ndioo

(Mr. 12:41-44)

¹ Tajan nàndi Jesuu ndè'e ra naja kua ti'i ma ndian kuika xu'un' tichi chatun nuu sòkó na yi kuenda Ndioo. ² Ta nunuuni ndè'e ra ña chàa iin ña kìndoo nda'vi, ta tì'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. ³ Yakan va ora ndè'e Jesuu ña tì'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti ma ña nda'vi ikan kua'a' ga xu'un' sòkóan kua tandi'i na. ⁴ Va ma ndian kuika ti vaji ndicha va'a ña kua'a' xu'un' tì'i na, va ña chàkosonia kùu yi. Yakan va kua'a' ga sòkóan ti chà'a ña tandi'i ma xu'un' kùmian —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Tajan iin ndra jàkua'a chi'in Jesuu kà'an ndra ña ya'a vii kaa ma veñu'u jà'a ma yuu ka'nu ña ndaa cha'a yi ta chi'in ma ña kùkutu yi chi'in ña sòkó na ndia, kàti ndra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra ora chīni ra ña kà'an ndra:

⁶ —Ndicha ña takan kaa yi vitin va ni keta iin kivi ña ndisaa ma ña ndè'e ndo

ña ìyo vitin, ni'iin ga yuu tüva ni kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndi'i yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Tajan te'en kīcha'a tuku ma ndra jàkua'a chi'in ra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, ¿ta nda ora ni kicha'a yi? ¿Ta nda seña kùu ma ña ni nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.

⁸ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ma ñivi ndo. Vati ni kichi kua'a' ñivi ña ni kuàtiñu na ma sivi chi'in tu'un i'ya: “Yu'u kùu Cristu, ta vachi katitu'in nuu ndo ña chani kuta'an ora ña ni naa ñuñivi”, ni kati na. Va koto kù'un ndo chata na ti ndian vata kùu na. ⁹ Ta na yü'vi ndo ora ña ni ka'an ñivi ña ìyo kuati ndanikuni ma nuu ñu'u' ñuñivi, vati ji'na kuii yakan kùu ma ña ni kuu. Ti ma kivi ikan kùmaniga chaa ma tiempu ña ni naa yi.

¹⁰ Vati Jesuu te'en nāka'an ndiko tuku ra nuu ndra:

—Ni kanita'an iin ñivi ìyo ñuu chi'in inga ñivi ìyo inga ñuu. Ta inga tuku ñu'u' iin ñuu chi'in inga tuku yi. ¹¹ Ta juuni ni kichi ña ya'a ni'i ni taan nuñu'u' ñuñivi ndia. Ta ni koo kua'a' tama' chi'in tundo'o ndanikuni. Ta iti' andivi ni nde'o kua'a' ña ni kuu chi'in kua'a' seña ña ni jayu'vi yo ndia.

¹² Ta antea ña ni kuu yakan takan, ni tiin na ndo ta tisokuati na ndo, ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumitiñu, ikan na kundaka na ndo ña nde'e ndo tundo'o tichi veñu'u, ta ni ti'i na ndo tichi vekaa, ta juuni ni ku'va na ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu cha'a' ña chìnuni ndo tu'in ndia. ¹³ Ta ora ni ta'an ndo ña'a tajan ni ni'i ndio ndo naja kua kuu katitu'un ndo tu'in nuu ma ñivi. ¹⁴ Yakan va na nākanini ji'na ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo cha'a' maa ndo ma ora ikan, ¹⁵ vati yu'u ni ku'vai ma tu'un ka'an ndo chi'in na ma ora ikan, ti ni ka'an ndo iin tu'un ndaa ña na kùuga ka'an ma ñivi xaani ndo chata ndo ma ora ikan. ¹⁶ Ta juuni ma tatá ndo chi'in ma'á ndo ni xikoña'a vi ndo nuu ma ndra kumitiñu. Ta indukuni

ni ja'a ma ndra yani ndo, chi'in amigu ndo ndia. Iyo iin nda ndyo'o ni ka'ni na ndia. ¹⁷ Ikan jan ndisaa ñivi ni kuxaani na nde'e na ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'in. ¹⁸ Va vaji takan ni ta'an ndo, va Ndioo tüvi ni ku'va ra ña kunaa ni'iin ma ixi xini ndo. ¹⁹ Ta ma ndian ni kundeeni nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú Ndioo na.

²⁰ 'Ta ora ni nde'e ndo ña chikonuu jandaru ma ñuu Jerusalén, ikan va ni ku'va ndio ndo kuenda ña chani kuyatin kivi ña ni naa yi. ²¹ Yakan va ndisaa ndyo'o ta ndian iyo ñu'u' Judea ma ora ikan, na kunu ndo kukakú ndo iti' yuku. Ta ndian iyo ñuu Jerusalén, na kee na tichi yi ma ora ikani, ta ndian jàtiñu tichi ku'u, na chikokani na ma ñuu na ma ora ikan. ²² Vati ma kivi ikan kùu ma kivi ña ni jande'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o kuenda ma ñuu Jerusalén. Ta takan ni jachinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi. ²³ ;Nda'vi ta'an ma ñivi ña'a ña kivi ikan tu ñu'u se'e vi, ta iyo ndiakwati ña chàxin ndika vi! Vati ma ñuu Jerusalén i'ya ni nde'e yi kua'a' tundo'o chi'in ndisaa ñivi iyo tichi yi ndia, ti xaani Ndioo nde'e ra na. ²⁴ Ta iyo ñivi ni kuvi ma ora kùu kuati jà'a ma ndra jandaru ta iyo ndian ni tiin ma jandaru, ta kundaka ndra na ku'un ndra tandi'i nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndian yüvi judú, ni janaa na ndian iyo ñuu Jerusalén. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta kivi ña ni kati Ndioo ña cha kùuni, tajan ni jaña ndio na ña ja'a na yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ma ra se'e ñivi tàchi Ndioo
(Mt. 23:29-35; Mr. 13:24-37)

²⁵ 'Tajan ma iti' andivi ni nde'e na kua'a' nakuyi ña ni jayu'vi na, ti ni sama ma nikandii kua kàa yi chi'in yoo ta chele ndia. Ta ma ñivi iyo ma tiempu ikan, ya'a ni jakanuu chinituni jà'a ña ya'a kàyu jà'a ma tañu'u ora chàsiki ra. ²⁶ Yakan va ma ora ikan ndava ni kunaa ma ñivi ja'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña takan ni kuu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Vati nda ma nikandii chi'in yoo ta chi'in ma chele ni kanda yi ma tiempu ikan. ²⁷ Ta ora cha yā'a ndio ña kùu ndisaa yakan, tajan ni nde'e ndio ndo ma ra Se'e ñivi tàchi Ndioo, ña ni kichi ra tichi viko

chi'in kua'a' ndatu ra chi'in ña tàcha ra. ²⁸ Yakan va ora ni nde'e ndo ña takan ni kuu, na ndoni'i ndo nuu ndo ta sii kuuni ndo, ti chani keta ora ni kakú ndo jà'a Ndioo —kàti Jesuu.

²⁹ Ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, ta te'en kàti tuku ra iin ku'va nuu na:

—Na nde'e ndo naja tà'an ma yutun bigu chi'in inga tuku yutun. ³⁰ Vati ora ndè'e ndo ña kèta nda'a' yuta' run, ta cha chito ndo ti chani kuta'an ma tiempu ni'ni. ³¹ Yakan va ora ndè'e ndo ma tundo'o ña kàtitu'in nuu ndo, ta cha chito ndo ti chani kuyatin ma ora ña ni kichi ka'nda ndiko Ndioo tiñu nuu ñuñivi i'ya.

³² 'Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ti antea ña kuvi ma ñivi iyo tiempu i'ya, ji'na ni nde'e na tundo'o takua kà'in chi'in ndo i'ya. ³³ Ta ni keta iin kivi ña ni naa andivi chi'in ñuñivi ndia, va ma tu'un kà'in tüvi ni naa yi.

³⁴ 'Ta yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto kü'va ndo anima ndo ña na ndondava yi ja'a ña kàan yo ko'o yo kua'a' ndixi, a chànini yo cha'a' ndatiñu ña ni'o ñuñivi i'ya a nda kuati ni kuuni ña tiin yo. Takan iyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo ³⁵ koto iin ketani ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu takua kùu iin trampa. Vati ni kichi ra kuenda tandi'i ñivi iyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ti ma kivi ikan ni kuu yi takua kùu iin trampa ña ora jàna'ini na jà'a yi. ³⁶ Ta yakan va na jakuenda va'a ndo ndo ta na ka'an ndo chi'in Ndioo ndisaa kivi, ikan na kuu kakú ndo nuu tundo'o ña ni nde'e ndo, ta kuu jana'a ndo ndo nuu ra Se'e ñivi tàchi Ndioo ora ni kichaa ndiko ra —kàti Jesuu.

³⁷ Yakan va Jesuu jàna'a ra ora ndichin ma tichi veñu'u, ta ora chanikuaa chà'an ra chàkusu ra iin yuku ña nàni Olivu. ³⁸ Ta nani na'a chà'an ma ñivi cha tàso'o na ña kà'an ra ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

22

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ora cha kuàta'an viko ña chàchi na paan ña töve k'vi yuchan iya tichi yi, ña

kùu ma kivi viko pakua, ² tajan nànduku ndio ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu ta ka'ni ndra ra. Va nī kūu yi ti ndasii ndra ndè'e ndra ma ñivi. ³ Takan kūu, tajan ma kui'na chà'nda tiñu ñá' nàni Satanaa, ki'vi ndioán' anima Juda Iscariote. Ta rakan ti iin ra kùu iin ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra. ⁴ Ta ikan jan rakan chā'an ra chānde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jandaru kùmi veñu'u ka'nu ikan. Tajan kīcha'a ndio ra nàtu'un ra chi'in ndra naja kua ni ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra. ⁵ Tajan ora kā'an ra takan ta nduva'a kuui chisii ndra ta chā'a ndio ndra tu'un ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra. ⁶ Tajan ma Juda kāti ndio ra chi'in ndra ti va'a, ta ikan jan kīcha'a ndio ra nànduku ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra ora tüvi nde'e ñivi.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Ta ora cha kēta kivi viko ña chàchi na paan ña tüvi ki'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan, chà'ni na iin mvechala kuenda ma viko pakua ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni ra kuati na. ⁸ Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in Petu' ta Xuva:

—Kua'an ndo kuàjandova'a ndo ña kuxinio kivi viko pakua —kāti ra chi'in ndra.

⁹ Tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ra:

—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi ma ña kacho? —kāti ndra.

¹⁰ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Ora ki'vi ndo ma tichi ñuu ikan, ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuii. Ta tandikun ndo ku'un ndo chata ra, nda kati chaa ra ve'e nuu ni ki'vi ra. ¹¹ Ta ikan na ka'an ndo chi'in ma ra chito'o ve'e ña ma matru ndi chikatu'un ra ña ndanu ndaa ma ve'e nuu ni kuxini ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra, kāti ndo. ¹² Tajan juuni maa ra ni jana'a ra nuu ndo iin ve'e iyo nda siki inga ve'e ña cha iyo va'a yi, ikan na ku'un ndo kuja'a ndo ma ña kuxinio —kāti Jesuu chi'in ndra.

¹³ Takan kūu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nī'i ndra ndisaa yi takua kātitu'un Jesuu nuu ndra, ta ikan jā'a ndio ndra ma ña ni kuxini ndra ma kivi viko Pakua.

¹⁴ Ta ora cha kēta ma ora ña ni kachi ndra, tajan chūnandi ndio Jesuu chi'in ndra kùu tatun ra mesa, ¹⁵ tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—iYa'a ga kùuni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo antea ña chàa ora ni nde'i tundo'o ta kuvj! ¹⁶ Vati yu'u kàti chi'in ndo ti töva ni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo, nda kati chaa ji'nai nuu chà'nda Ndioo tiñu —kāti ra.

¹⁷ Ta ora chinu kā'an ndio ra takan, tajan ki'in ndio ra iin kopa ma vinu, ta nāka'an ra Ndioo cha'a' ra', ta te'en nāka'an ra:

—Na ki'in ndo ma kopa i'ya ta ndisaa ndo nako'o ra', ¹⁸ vati yu'u kà'in chi'in ndo ña tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo inga cha'a', nda kati chaa ndikoi ko'i chi'in ndo nuu chà'nda Ndioo tiñu —kāti ra.

¹⁹ Ta ora cha yā'a ña jā'a ra takan, tajan ki'in tuku ra iin paan, ta nāka'an tuku ra Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ta'ii'iin ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na kachi ndo paan i'ya ti ña'a kùu ma kuñui ña ni ku'vai kùu yi cha'a' ma kuati ndo. Takan iyo yi ña ja'a ndo koto naani ndo yu'u —kāti ra chi'in ndra.

²⁰ Ta ora chinu chāchi ndra, tajan indukuni jā'a ra chi'in ma kopa vinu ndia. Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o ndo ma vinu i'ya ti nij kùu ra', vati cha ndòva'a iin tu'un chaa nuu Ndioo jā'a ra' ti chani kàti nij cha'a' kuati ndo ta ni kuvj ndia. ²¹ Va ma ra ni xikoña'a yu'u nàndi ra chi'in ma mesa i'ya ndia, ²² vati taku ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo vāchi ra vāchi nde'e ra tundo'o takua kā'an Ndioo chi'in ra. iVa nda'vi ta'an ma ra ni xikoña'a yu'u, vati ni nde'e ra tundo'o! —kāti Jesuu.

²³ Ta ikan jan chikatu'un ta'an ndra ña nda ra kùu ma ra ni xikoña'a Jesuu.

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu nàtu'un ta'an ndra ña nda ndra kùu ma ndra ka'nuga

²⁴ Iin ora kīcha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra kànita'an yu'u ndra ña nda ra kùu ra

ni kuu ma ra ka'nuga. ²⁵ Takan kũu ta ora chĩni Jesuu ma ña kà'an ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Cha chĩto ndo ti iyo ndra kũu rey chà'nda tiñu nuu ñivi yũvi judũ. Ta vaji ya'a jãnde'e ndra tundo'o ma ñivi ora chà'nda ndra ma tiñu, va chàta'ani ndra ora kà'an ma ñivi ti mamaa tiñu va'a kũu ña ja'a ndra. ²⁶ Va ndyo'o, na tũvi iyo yi ña ja'a ndo takan, vati taku ma ra kuxini ma nuu ndo iyo yi ña kuu ra nuu ndi'inia. Ta juuni iyo yi ña jakuu ra tiñu nuu ndo ndia. ²⁷ Tava kũu iin ra nãndi chàchi nuu mesa ta iyo iin ra kũu musu ra, cha chĩto va'a ndo ti ma ra nãndi chàchi nuu mesa kũu ma ra kuxini. Va taku yu'u vaji ra kuxini kũu, va juuni ra kũu musu ndo kũu ndia.

²⁸ Va taku ndyo'o ti endee iyo ndo chi'in vaji ndè'i tundo'o va töve nĩ jaña ndo yu'u. ²⁹ Ta cha'a' yakan kũu yi ña yu'u ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu takua chã'a ma tatái ña na ka'ndai tiñu ndia. ³⁰ Ti ndyo'o ni kachi ndo ta ko'o ndo chi'in nuu mesa nuu ni ka'ndai tiñu, ta juuni ni ndaa ndo tayu, ta ikan jãkutuni ndo kuati ma uchi uvi grupu ma ndian judũ.

Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tũvi nãkoto ra ra

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Tajan te'en kĩcha'a nāka'an ma Racha'nu chi'in Petu':

—Yo'o Petu' na taso'o va'un ña ni ka'in chi'un. Ma Satanaa ma kui'na kuxini, cha jãchikán' ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti kũunián' ki'án' ku'va ndo nde'o tu ndicha ña jãchi'un ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ³² va yu'u chĩkain ñamani nuu Ndioo cha'un, ikan na tũvi jañaun ña chĩnuniun ja'a ma kui'na. Tajan ora cha chĩkoni'i ndikoun ña cha jà'un kuati, na tĩndeun inga tuku na takua kũu yaniun chi'in ñata'un, na kundee na chinuni va'a na ña kà'in ndia —kàti ra.

³³ Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, yu'u iyo va'i ña ku'in chi'un tichi vekaa a nda kuvĩ chi'un ndia —kàti ra.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Petu', yu'u kà'in chi'un tu juuni ma chanikuaa vitin antea ña nda'yu ma lo'o uni cha'a' ni ka'un ña tũvi nakotoun yu'u —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu cha kuàkuyatin ora ña ni nde'e Jesuu tundo'o

³⁵ Takan kũu tajan te'en chĩkatu'un tuku Jesuu nuu ma ndra jãkua'a chi'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ora tãchĩ ndo ña sòkaa ndà'a ndo ña ni yunu ni xu'un' ta ni ndichan tũvi cha'a ndo? ¿A kũmani iin nakuyi nuu ndo ma ora ikan? —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Töve —kàti ndra.

³⁶ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Vitin va nda ndyo'o iyo yunu ndo, na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o iyo xu'un' ndo na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o tũvi iyo machiti ndo na xiko ndo ma ja'ma isukun ndo ta jata ndo iin yi. ³⁷ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo ti takan iyo yi ña ta'in. Vati ma tutu Ndioo kà'an yi ña ni nde'e ma ñivi yu'u takua ndè'e na ma ndian jà'a kuatini. Yakan va ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo cha'i, takan ni kuu yi —kàti Jesuu.

³⁸ Tajan te'en nāka'an ndio ma ndra jãkua'a chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, i'ya iyo uvi ta'an machiti —kàti ndra chi'in ra.

Tajan te'en nāka'an ra:

—Cha kũunĩ ña ka'an ga ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu iyo Jardin Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Tajan kēe ndio Jesuu ma ñuu ta kuà'an ra kuàka'an ra chi'in Ndioo ma yuku nãni Olivu, takua takani jà'a ra. Ta ndĩta'an ma ndra jãkua'a chi'in ra kuà'an ndra chata ra ndia. ⁴⁰ Ta ora chãa ndio Jesuu ma ikan tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jãkua'a chi'in ra:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo ikan tũvi ku'va ndo anima ndo ña jà'a yi kuati —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴¹ Tajan jãchika ndio ra ma nuu ka'in ndra ta chũnandi chiti ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

⁴² —Yo'o Tatá, kùunì ña na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ña ni nde'i. Va tüvi kùunì ña ja'un ma ña kùunì, vati na kuu yi tava kùunì maun —kàti Jesuu.

⁴³ Ta ora kã'an Jesuu takan, tajan ma ora ikani kichi iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo iti' andivi ña chã'a yi ñandee ra. ⁴⁴ Tajan tañu ma ña tana ku'vi ra jà'a ña ya'a u'vi anima ra, tajan tiá ni'i kicha'a tuku ra kã'an ra chi'in Ndioo ña ndava chàti ma takuui tiin ra nuñu'u' takua chàti ma nio ora ya'a kua'a' ra' chita ra'.

⁴⁵ Takan kũu ta ora ndēta ndio ra ña kã'an ra chi'in Ndioo, tajan kēe ndio ra kuànde'e ra nuu ka'iin ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora chãa ndio ra ikan, ta nãta'an ra ndra ña kixi ndra kãndoyo ndra, ti nĩ kundee ndra ma ñuma'na jà'a ña ya'a nda'vi kùuni ndra. ⁴⁶ Tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ya'a kixi ndo kãndoyo ndo? ¡Na ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati! —Takan kàti Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

Nuu tiin na Jesuu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ta juuni kã'anga Jesuu ndaa ra ora nde'e ra ña chãkoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra. Ta Juda, iin ra indii tañu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra kuu ma ra yosonuu nuu ma ndra jandaru chi'in ma ñivi. Tajan, rakan chãjayatin ra ra nuu ndaa Jesuu ta chũnumi ndaa ra ra, ta tũtu ra sitin ra. ⁴⁸ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Juda, ¿a chi'in ña tũtũn sitin, chi'in yakan xikoña'un ma Se'e ñivi tãchi Ndioo? —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴⁹ Tajan ora chĩni ma ndra ka'iin chi'in ra ma ña kã'an ra, tajan te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kanita'an ndi chi'in ndra chi'in machiti? —kàti ndra.

⁵⁰ Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu tãvani'i ra machiti ra ta chã'nda ra iin so'o chiyo kua'a ma ra kuu musu ma sutu chà'nda tiñu. ⁵¹ Ta ora ndē'e Jesuu ña takan jã'a ra ta te'en nãka'an ra:

—¡Na jaña ndo ña kãnita'an ndo! —kàti ra.

Tajan jãnani ndio Jesuu ma nda'a' ra so'o ma ra kuu musu ma sutu ta jãnda'a ra yi. ⁵² Ta ikan jan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra sutu chà'nda tiñu ta chi'in ma ndra jandaru jàkuenda veñu'u ka'nu ta chi'in inga tuku ndracha'nu ña vãchi tiin Jesuu:

—¿A rasu'u kùì ña vãchi tiin ndo yu'u chi'in machiti ta chi'in yutun?, kùuni ndo. ⁵³ Ti tu ndicha ña rasu'u kùì, ta, ¿naja tüvi nĩ tiin ndo yu'u ma tichi veñu'u ka'nu ora jãna'i nuu ndo nani kivi ma ikan? Ndicha kuu ña takan jà'a ndo ma ora naa, ti vitin kuu ma ora ña chã'a Racha'nu Ndioo ña kuu ndo'iin anima ndo chi'in ma kui'na ña jà'a ndo takua kùuni maa ndo —kàti Jesuu.

Petu' kàti ra ti töve nãkoto ra Jesuu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Tajan tiin ndio ndra Jesuu ta ndãka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu. Ta ikan jan, tãndikun ndio Petu' kuà'an ra chata ra chikani chikani. ⁵⁵ Ta ma nuke'e nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu ikan, jãta'an ma ndra jandaru ñu'ú jãvãndaa ma nuke'e chũnandi ndra tũmi ndra yi. Tajan ora ndē'e ma Petu' ña tũmi ndra ma ñu'ú, ta ndĩta'an ra chãa ra chũnandi ra tañu ndra tũmi ra yi ndia. ⁵⁶ Ta nunuuni chãa iin ña kuu musu ma sutu cha'nu, tajan ora ndē'an ma Petu' ña nãndi ra tũmi ra ma ñu'ú, tajan chũndaa ña ndē'e ndicha ña ra, ta te'en nãka'an ña chi'in ndian ka'iin ikan:

—Juuni ra'ya kuu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu ndia —kãtãan.

⁵⁷ Va Petu' te'en nãka'an ra:

—Ka'nu kooniun yo'o ma'á, va ma ra kã'un chiña na tüvi nãkotoi ra —kàti ra chi'an.

⁵⁸ Ta nunuuni ndē'e iin ra'ii ra, ta rakan te'en nãka'an ra chi'in ra:

—Yo'o kuu iin ra jàkua'a chi'in Jesuu —kàti ra.

Tajan Petu' te'en nãka'an ra chi'in ra:

—¡Yüvi yu'u kùì! —kàti ra.

⁵⁹ Takan kũu ta nunuuni ora cha yā'a iin ora tajan chāa inga tuku ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ndian ka'in ikan:

—Ndicha kuii ña ra'ya kũu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu vati juuni ra ñu'u' Galilea kũu ra —kàti ra.

⁶⁰ Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o tatá, na tüvi nàkotoi nda ra kũu ma ra kà'un —kàti ra.

Tajan juuni kà'anga Petu' nàndi ra ora nānda'yu iin lo'o. ⁶¹ Ta ikan jan chikoni'i Jesuu xini ra ndē'e ra nuu ma Petu', tajan chāku'uni ra ma ña kā'an ma Racha'nu chi'in ra ña: “Antea ña nda'yu lo'o ma vitin uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u.” Takan chāku'uni ra ma ña kā'an Jesuu chi'in ra. ⁶² Tajan kēe ndio Petu' ma ikan, ta nduva'a kīcha'a ra chàku ra ti ya'a nda'vi kũuni ra.

Nuu chàkunda na Jesuu

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Takan kũu ta ma ndra jàkuenda Jesuu chàtu'un ndra ra ta kàni ndra ra.

⁶⁴ Ta chàsi ndio ndra tinuu ra chi'in ja'ma ta kàni ndra ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¡Ka'an, nde'o yo kàni ñun! —kàti ndra.

⁶⁵ Ta juuni kànduva'a ndra ra chi'in inga tuku tu'un kini ndia.

Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Ta ora kũndichin inga kivi tajan kũti'vi ndio ma ndracha'nu ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chi'in ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta chi'in inga ndra jàkua'a tutu Ndioo. Tajan tiin ndio ndra Jesuu, ta ndāka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu ndra kumitiñu. Ta ora chāa ndio ndra ma ikan chi'in ra tajan te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

⁶⁷ —¿A ndicha ña yo'o kũu ma ra Cristu? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Tu katí nuu ndo ña ndicha ña takan kũu yi ta na töve ni chinuni ndo ma ña kà'in. ⁶⁸ Ta tu ndakatu'in iin tu'un nuu ndo, chitói ña na töve ni naka'an ndiko ndo yi nui, ta ni tüvi ni jaña ndo yu'u ndia, ⁶⁹ va nda vitin ta nda iti' nuu,

ni kunandi ma ra Se'e ñivi chiyo kua'a Racha'nu Ndioo, ra iyo kua'a' ndatu —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁷⁰ Tajan te'en kīcha'a ndisaa ndio ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A ndicha va'a ña yo'o kũu ma ra se'e Ndioo? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha kũu yi ña ma kua kà'an ndo chiña takan kũu —kàti Jesuu.

⁷¹ Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chi'in ma ndra meru ndra:

—¿Nda kuenda ña chiniñu'u yo tiá ma ndian kũta'an chi'o tuva ndisaa yo cha chini yo ña kā'an ra chata Racha'nu Ndioo? —kàti ndra.

23

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Tajan ndēta ndio ndisaa ndra ta chā'an ndra chi'in Jesuu nuu chà'nda Pilatu tiñu. ² Ta ora chāa ndio ndra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en kīcha'a ndra tisokuati ndra Jesuu nuu ra:

—Nāta'an ndi ra'ya ña jànda'viña'a ra ñivi ma ñuu ndi. Ta kàti ra ti na tüvi iyo yi ña tia'vi ndi ma xu'un' nuu ma ra kuvienu ma ñuu ka'nu Roma. Ta juuni kàti ra ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ndi kũu ra. Takan kàti ra —kàti ndra.

³ Tajan te'en chikatu'un ndio ma Pilatu nuu ra:

—¿A ndicha ña yo'o kũu ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Maun kà'an ña takan kũu yi —kàti Jesuu.

⁴ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Pilatu chi'in ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta nuu ma ñivi ndia:

—Tũkuui nàta'in n'i'in kuati ña jā'a ra, ta kũu ni'í kua tisokuatí ra —kàti Pilatu chi'in ndra.

⁵ Ta ikan jan te'en kīcha'a na kànachaa na tiá ni'i:

—Ninii ka'nu ñu'u' Judea jàkanuu ra xini ñivi chi'in ma tu'un kà'an ra. Kīcha'a ra jà'a ra yi chi'in ñivi iyo ñu'u' Galilea, ta vitin juuni takan vāchi jakanuu ra xini

ñivi ìyo ñu'u' Judea i'ya ndia. —Takan kàti na chi'in Pilatu.

Jesuu yà'a ra nda'a' Herode

⁶ Ta ora chīni ndio Pilatu ña kā'an na ma tu'un Galilea, ta ikan jan chīkatu'un ndio ra nuu ma ñivi tuva ra ñu'u' Galilea kuu Jesuu. ⁷ Ta ora kàti ndio na ña ndicha ña takan kuu yi, tajan tachi ndio ra ra nuu Herode, ra chà'nda tiñu ma ñu'u' Galilea. Ta ma tiempu ikan ti juuni ìyo Herode ma ñuu Jerusalén ndia. ⁸ Takan kuu ta ora ndē'e ndio Herode ma Jesuu ta nduva'a kuii chīsii ra, ti cha ìyo kua'a' tiempu ña kuu ni ra nde'e ra ra ña na ja'a ra iin ndatu nuu ra, vati iin ra ña ya'a va'a kà'an ma ñivi chata, kuu ra. ⁹ Tajan kīcha'a ndio Herode chīkatu'un ra kua'a' tu'un nuu ra, va tūkuii nani kā'an ra. ¹⁰ Ta ma ndra sutu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo vi'a ni'i kīcha'a ndra tīsokuati ndra ra. ¹¹ Ta ikan jan, Herode chi'in ndra jandaru ra kīcha'a ndra chàkunda ndra Jesuu. Ta jaku'un ndio ndra iin ja'ma vii ña kaa takua kaa ja'ma ra kuu rey ma Jesuu kuenda ña na kuātu'uni ndra ra. Ta ora chīnu jā'a ndra takan, tajan tachi ndiko ma Herode ra nuu Pilatu. ¹² Ta ma Pilatu chi'in Herode, ña na kuu nde'e ndra ta'an ndra ma tiempu ikan, juuni ma kivi ikan jaamigu ndra.

Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu
(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³ Ta ikan jan jāti'vi ta'an ndio ma Pilatu ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ta chi'in tandi'i ñivi ñuu, ¹⁴ ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Maa ndo kīchi ndaka ndo ra'ya nui, ta kàti ndo ti jakanuu ra xini ma ñivi ñuu. Ta ndē'e chi'in tinuu ndo ña chīkatu'un xain nuu ra, va tūkuii nī nata'in nī'iin kuati ña kuu tīsokuati ra ma takua kà'an ndo nui nda che'e. ¹⁵ Ta ni Herode töve nī nata'an ra nī'iin kuati chata ra ndia, ti tu ndicha ña ìyo kuati ra na tūva ìyo yi ña tachi ndiko ra ra nui. Yakan va cha chito ndo ti töve ìyo nī'iin kuati ra ña kuu ka'nio ra cha'a' yi. ¹⁶ Yakan va tundo'oni ni jande'i ra. Jaña ndikoi ra na ku'un ra —kàti Pilatu chi'in na.

¹⁷ Vati ta'ii'iin kuiya ora ìyo ma viko ikan, ìyo yi ña jachi'in ma Pilatu ña kà'an ma ñivi, ta tava ra iin ra indii vekaa takua takani ìyo ma costumbre.

¹⁸ Ta ikan jan te'en kīcha'a tuku na kànachaa na:

—iNa ka'niun Jesuu nuu kruu, ta na jañaun Barrabás! —kàti na.

¹⁹ Takan kuu ta ma Barrabás ti cha'a' ña jakanuu ra xini ñivi ta cha'a' ña chà'ni ra kuu yi ña indii ra ma tichi vekaa. ²⁰ Va tava Pilatu kuu ni ra jaña ra Jesuu, yakan va nāka'an ndiko ra chi'in na ña va'a ga ña na jaña ra Jesuu, kàti ra. ²¹ Va ma ñivi te'en kīcha'a na kànachaa ni'i ga na:

—iNa kuvi ra nuu kruu! iNa kuvi ra nuu kruu! —kàti na.

²² Ta ikan jan cha'a' uni te'en nāka'an tuku Pilatu chi'in na:

—¿Ta nda cha'a' kuu yi ña tīsokuati ndo ra tuva takan? Vati yu'u tūkuii nī nata'in nī'iin kuati ra ña ìyo yi ña kuvi ra cha'a', yakan va tundo'oni ni jande'i ra ta jañai ra —kàti Pilatu chi'in na.

²³ Va ora chīni na ña kā'an ra te'en, ta vi'a ni'i kīcha'a na kànachaa na, ta kà'an na ña na kuvi ra nuu kruu. Ta takan endee kà'an na nuu ra nda kati kundefe na ña jà'a ra ma ña kuu ni na. ²⁴ Ta ikan jā'a ndio Pilatu ma ña chikan na nuu ra, ²⁵ tajan tāvani'i ndio ra Barrabás, ra indii tichi vekaa jà'a ña jakanuu ra xini ñivi ta ra chà'ni kuu ra. Ta tī'i ra Jesuu nda'a' ma ndra jandaru ma takua kuu ni na.

Jesuu, chùtakaa ra nuu kruu
(Mt. 27:32-34; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

²⁶ Takan kuu ta ora cha kuàtakaa ndra ra nuu kruu, tajan ma tichi itī' kuà'an ndra chi'in Jesuu, ikan ndē'e ma ndra jandaru iin ra ñuu Cirene ra nani Simón ña cha vachi ra ña chā'an ra ku'u. Tajan tīin ndra ra ta jā'a ndra ña na kuiso ra kruu ña ndiso Jesuu. Ta tándikun ra kuà'an ra chata ra.

²⁷ Ta nduva'a kuii kua'a' na kacha'an chata Jesuu. Ta ikan kacha'an ñivi ña'a ña kachaku cha'a' ra, ti ya'a u'vi anima vi jà'a ña ya'a nda'vi kuu ni vi ña ndē'e ra tundo'o. ²⁸ Va ora ndē'e ndio ma Jesuu vi, ta te'en nāka'an ra chi'in vi:

—Ndyo'o ñivi ña'a ñuu Jerusalén, na kuäku ndo cha'i. Na kuaku ndo cha'a' juuni maa ndo ta cha'a' se'e ndo, ²⁹ vati ni chaa iin kivi ña ni nde'e ndo tundo'o, ta ikan jan te'en ni ka'an ndio ndo chi'in ma ñivi: “Na sii kuuni ma ñivi ña'a ña tüvi nī chiyo nī'iin se'e ta ña tüvi nī jakaxin se'e ndia, vati vitin cha kīcha'a yo ndè'o tundo'o, ta tiaga ndetiñu kuenda yo tuva iyo ma se'o”, ni kati ndo chi'in na. ³⁰ Tajan ma kivi ikan ni kati ndio ma ñivi ña va'a ga ña na kekoyo ma yuku, ta ikan na kuvi na ta tüva nde'e na tundo'o, kùuni na. ³¹ Takan kàti chi'in ndo ti yu'u kùu takua iin yutun i'ii ta ndè'i tundo'o vitin, va ndyo'o kùu ndo takua kùu iin yutun ití vi'a ga ni nde'e ndo tundo'o iti' nuu. —Takan kàti Jesuu chi'in na.

³² Ta juuni ndāka ma ndra jandaru uvi ta'an ma ndra kini ña chā'ni ñivi ña kuāka'ni ndra ndra chi'in Jesuu ndia. ³³ Tajan ora chāa ndio ndra ma yuku ña nāni nuu ndòyo iki xini ndian chī'í, tajan tākaa ndio ndra Jesuu nuu kruu chi'in ma uvi ta'an ma ndra su'u: iin ra chūtaka chiyo kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra. ³⁴ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma Racha'nu Ndioo ora cha tākaa ra nuu kruu:

—Yo'o Tatá, na jaka'nuniun ma kuati jà'a na, vati töve chito na ña jà'a na —kàti Jesuu.

Tajan kīcha'a ndio ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kùu ndra jākanaa ma ja'ma Jesuu. ³⁵ Tajan ndisaa ma ñivi ka'iin ikan ndè'e na ña tā'an Jesuu, ta juuni ma tañu na ka'iin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Ta ndrakan te'en kīcha'a ndra chàtu'un ndra Jesuu:

—Tu kùu jakakú ra inga ñivi, vitin na jakakú ra juuni maa ra tu ndicha ña Cristu ra kāchin Ndioo kùu ra —kàti ndra.

³⁶ Takan kùu ta nda ma ndra jandaru chàkú ndaa ndra Jesuu, ta chājayatin ndra ndra ma nuu tākaa ra, ta chà'a ndra vinu iya chī'i ra, ³⁷ ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iTu ndicha ña yo'o kùu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, na jakakú maun ñun tuva takan! —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁸ Ta juuni tātuu ndra iin vitu iti' xini kruu ña te'en kà'an yi chi'in ma tu'un griegu, chi'in tu'un latinu, ta chi'in tu'un hebreu: “Ra'ya kùu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu”, kàti yi.

³⁹ Tajan iin ma ra sù'u ta chà'ni ña tākaa xiin Jesuu, te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in Jesuu ña chàtu'un ra ra:

—iTu ndicha ña yo'o kùu ma Cristu, na jakakú maun ñun ta na jakakun ndyu'u ndia! —kàti ra chi'in Jesuu.

⁴⁰ Va ma ra tākaa inga chiyo Jesuu, te'en nāka'an ra chi'in ma meru ra:

—Yo'o xaa, ¿ta naja töve tiñu'un Ndioo ta juuni ndè'un tundo'o takua ndè'e ra yi ndia? ⁴¹ Vati taku maa yo ndè'o tundo'o ti ndicha ña jà'a yo kuati. Yakan va vitin takan iyo yi na tia'vio cha'a' yi. Vati ndicha ña jà'a yo yi, va taku ra'ya, tükuii nani jà'a ra ta ndè'e ra tundo'o —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu Jesuu, na kuku'uniun yu'u ora ni chaun nuu ni ka'ndaun tiñu —kàti ra.

⁴³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndicha va'i ña ka'in chi'un, vati juuni ma kivi i'ya ni koun chi'in iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu chī'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Takan kùu ta ora kēta ma kachuvi ndaa, ta iin kuaani ma nuu ñu'u' ñuñivi nda kaa uni chani'ini. ⁴⁵ Tajan ndā'va nuu ma nikandii ta ma ja'ma ña tākaa ma tichi veñu'u ka'nu, endee ndāta java ndaa yi ma ora ikan. ⁴⁶ Ta ikan jan nānda'yu nī'i Jesuu ta te'en nāka'an ra:

—Yo'o Tatá, na jàkuendaun animai, vati vitin tì'i yi nda'un —kàti ra.

Ta ora chīnu ña kà'an ra takan, ta chī'í ra.

⁴⁷ Ta ora ndè'e iin ra capitán, ra chà'nda tiñu nuu jandaru naja kua chī'í Jesuu, tajan kīcha'a ra jàka'nu ra Ndioo chi'in tu'un i'ya:

—Ndicha kuii ti ra'ya tüvi iyo kuati ra —kàti ra.

⁴⁸ Ta ndisaa ñivi ka'iin ma ikan ora ndē'e na ña takan kūu, tajan chitakuati ndio na kuà'an na ve'e na. Ta kàni na pechu na ti ya'a u'vi anima na ña ndē'e na naja kua chī'í Jesuu. ⁴⁹ Takan kūu ta tandi'i ndra nàkoto Jesuu ta chi'in ñivi ña'a ña chākunuu chata ra nda iti' Galilea, kīndoo na nde'e chikani na naja kua tā'an Jesuu ora chī'í ra.

Nuu kùchi Jesuu

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Ma tiempu ikan iyo iin ra va'a ña nàni Kusé, ta rakan ti ra kīchi ñuu Arimatea ña iyo kuenda ñu'u' Judea kùu ra. Va juuni ndiso ra tiñu chi'in ma ndian judíu. Va tüvi nī chata'ani ra ma ña jā'a ma ndra tiñu chi'in Jesuu, vati juuni ndātu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu ndia. ⁵² Yakan va kēe ra kuà'an ra nuu iyo Pilatu, ta chikan ra ñunda'yu Jesuu nuu ra. ⁵³ Takan kūu ta ora cha jānuu ndio ra ñunda'yu Jesuu ma nuu kruu, tajan kāva ndio ra iin ja'ma savana ña ya'a va'a ta vii ma ñunda'yu Jesuu, ta kùchi ra yi iin tichi yavi yuu nuu takā'an kuchi na nī'iin ñivi. ⁵⁴ Ikan kùchi ndio na Jesuu vati ma kivi ikan kùu ma kivi jandova'a ma ñivi judíu ma ña kachi na kuenda inga kivi, ma kivi nindeo.

⁵⁵ Takan kūu ta ndisaa ma ñivi ña'a chākunuu chata Jesuu nda ora chākunuu ra ñu'u' Galilea, chā'an vi chānde'e vi ma nuu kùchi ndra yi. Ta juuni ndē'e vi nuu jundii ndra yi ndia. ⁵⁶ Ta ikan jan kēe ndio vi kuà'an vi ve'e vi. Ta ora chāa ndio vi tajan jāndova'a vi takuii xiko, vati ni ku'un vi kujakuti vi ñunda'yu Jesuu ti koto ku'ini yi. Takan kūu tajan ndisaa ma ñivi ña'a ikan nīndee vi ma kivi ikan takua kà'an ma tutu Ndioo.

24

Nuu nàtaku ndiko Jesuu

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Tajan ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana, na'a va'a kēe ndio vi kuà'an vi kuànde'e vi nuu kùchi ma ñunda'yu Jesuu. Ta juuni ndà'a vi ma takuii xiko ña koso vi chata ma ñunda'yu Jesuu. ² Ta ora chāa ndio vi ta ndē'e vi ña cha tüva ndàsi ma yuu ikan yu'u ma yavi nuu kàndii ma

ñunda'yu Jesuu. ³ Tajan kī'vi ndio vi tichi yi va nī nata'an ga vi ma ñunda'yu ra ma ikan. ⁴ Ta ikan jan nduva'a kuii yū'vi vi ña nī tuvi chito vi nayi jà'a vi. Ta nunuuni ndē'e vi ña kēta uvi ta'an ndra'ii yatin xiin vi ña ñu'u ndra ja'ma tacha. ⁵ Tajan ndava yū'vi maania vi chūnandi chiti vi nuu ndra nda kati nani te'e nuu vi nuu ñu'u'. Tajan ndrakan te'en kātitu'un ndio ndra nuu vi chi'in tu'un i'ya:

—¿Ta naja nànduku ndo ma ra ndito ma nuu kùchi ndian chī'í? ⁶ Rakan cha tüva ra i'ya, ti cha nàtaku ndiko ra. Na kuku'uni ndo ma ña kātitu'un Jesuu nuu ndo ora juuni chākunuu ga ra ma ñu'u' Galilea: ⁷ “Ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, iyo yi ña tiin na ra ta ti'i na ra nda'a' ma ndian jà'a kuati. Ta ndiakan ni takaa na ra nuu kruu, ta tichi uni kivi ni nàtaku ndiko ra.” Takan kàti ma ndra kēta ikan nuu vi.

⁸ Tajan ma ora ikan ta chāku'uni vi ma tu'un ña kātitu'un Jesuu nuu vi niku. ⁹ Takan kūu tajan kēe ndio vi ma ikan, ta kuà'an ndio vi ma nuu ka'iin ti'vi ma ndi uchi iin ma ndra kùu tatun Jesuu, ta ikan kātitu'un vi nuu ndra ma ña ndē'e vi ta nuu inga ñivi ña ka'iin chi'in ndra ndia. ¹⁰ Ta ma ñivi ña'a ña chā'an chākatitu'un nuu ma ndra tatun ra kùu ma Ndiya Magdalena chi'in Juana, ta Ndiya ma'á Jandiau, ta chi'in inga tuku ñivi ña'a ndia. ¹¹ Va ma ndra tatun Jesuu chānini ndra ti tìvi xini vi ña kà'an vi takan, kùuni ndra. Yakan va tüvi nī jachi'in ndra ma ña kà'an vi.

¹² Takan kūu tajan kāndakunu ndio Petu' kuà'an ra nuu kùchi Jesuu. Ta ora chāa ra ta ndē'e ra ña jāndaa ma ja'ma kuichin ña chūsukunia ra kàndii, tajan yū'vi maania ra kāndakunu ra kuà'an ndiko ra nuu ka'iin ti'vi ma ndian meru ra, ti tōva nī nata'an ra ñunda'yu Jesuu.

Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jākua'a chi'in ra iti' ñuu Emaús

(Mr. 16:12-13)

¹³ Tajan juuni ma kivi ikan, kēe ndio uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kuà'an ndra iti' ñuu nàni Emaús ña iyo uchi iin kilometru ña chika kàndii yi ma ñuu Jerusalén. ¹⁴ Tajan ndrakan, nātu'un ta'an ndra cha'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ma

nuu kuà'an ndra. ¹⁵ Ta ora juuni nàtu'un ta'an ndra ta kànita'an yu'u ndra, ta kèta ndio Jesuu nuu ndra ta ndita'an ra tiin chata ndra ndia. ¹⁶ Ta vaji ndè'e ndra ña kuà'an ra chi'in ndra, va tüvi nàkoto ndra ra, ti Ndioo tüvi chà'a ra ña na nakoto ndra ra. ¹⁷ Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Nayi nàtu'un ndo ma tichi iti' kàcha'an ndo? ¿Ta naja nda'vi kùuni ndo? —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁸ Tajan iin ma ra kuà'an chi'in ndra ña nàni Cleofas, te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Tandi'i ñivi iyo ñuu Jerusalén chito na ma ña kùu ikan. ¿A uvaa yo'o kùu ma ra tüvi chito ma ña kùu? —kàti ra chi'in ra.

¹⁹ Tajan te'en nàka'an Jesuu:

—¿Nayi kùu ma ikan? —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ndra:

—Nàtu'un ndi cha'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ra ñuu Nazaret, vati rakan iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra. Ta ya'a iyo ndatu ra chi'in ma ña jà'a ra, ta chi'in tu'un kà'an ra nuu Ndioo, ta chi'in ndisaa ma ña jà'a ra chi'in ma ñivi ndia.

²⁰ Ta juuni chāku'uni ndi naja kua jā'a ndra sutu chà'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ña tiin ndra ra ta tīsokuati ndra ra ta chā'ni ndra ra nuu kruu. ²¹ Ta ndyu'u chānini ndi ti rakan kùu ma ra kùndeeni ndi ña vāchi jakakú ndi nuu tundo'o chi'in tandi'i ñivi Israel niku, va vitin cha kèta unī kivi kùu yi ña kùu takan.

²² Ta juuni ya'a nda'vi kùuni ndi, vati iyo uvi unī ñivi ña'a ña iyo tañu ndi jāyu'vi vi ndyu'u vati ora chā'an vi chānde'e vi nuu kūchi Jesuu, ta töva ni nāta'an vi ma ñunda'yu ra.

²³ Yakan va kēe ndiko vi kīchi katitu'un vi nuu ndi ta kàti vi ti kèta uvi ta'an tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu vi, ta kàti yi chi'in vi ti Jesuu cha nātaku ndiko ra. ²⁴ Ta iyo iin ndra chàkunuu chi'in ndi, juuni chā'a ndra chānde'e ndra nuu kàndii ñunda'yu ra ora cha yā'a cha'an vi. Va indukuni tüvi nī nata'an ndra ñunda'yu Jesuu, takua kātitu'un vi nuu ndra ndia.

²⁵ Takan kùu ta ikan jan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¿A ya'a ndava xini ndo ña tüvi chìnuni ndo ma ña kātitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na? ²⁶ ¿A yüvi cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña ndè'e ji'na ma ra Cristu tundo'o, tajan ni ki'vi ndio ra koo ra nuu ni jaka'nu Ndioo ra?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁷ Takan kùu ta ikan jan kīcha'a ndio Jesuu kātitu'un kachin ra nuu ndra tandi'i ma tu'un iyo nuu ma tutu Ndioo ña iyo kuenda ra, ta kīcha'a ra nda nuu kīcha'a ma tutu ña taa Moisés, ta nda kati jandi'i ra tandi'i ma ña taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo naja kua ni kuu yi ma tiempu i'ya.

²⁸ Ta ora cha chāa ndra ma ñuu ikan kuà'an ndra, tajan jā'ani Jesuu ña ni yā'a nduu ra ndra. ²⁹ Tajan chi'in tu'un i'ya jānini ndra ra na kindoo ra chi'in ndra:

—¿Na kindoun kavaun chi'in ndi ma chanikuaa i'ya, vati cha chiso nikandii! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Tajan ki'vi ndio Jesuu chi'in ndra ma tichi ve'e nuu ni kava ndra. ³⁰ Takan kùu ta ora cha ka'iin ndra yu'u mesa ña ni kachi ndra, tajan kī'in ndio Jesuu iin paan ta jā'ii ra yi nuu Ndioo, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ndra na kachi ndra.

³¹ Tajan ma ora ikani nānde'e va'a ndra ta nākoto ndra ti Jesuu kùu ra, va tükuii nàni ni'i ndra ja'a ndra vati numi kuii naa ndiko ra. ³² Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nàtu'un ta'an ndra:

—Ma ninduvi yo chā'a va'a yo kuenda ña ya'a chisii kuuni anima yo ora kātitu'un kachin ra naja kua kà'an ma tutu Ndioo nuu yo cha'a' ra —kàti ndra ña nātu'un ta'an maa ndra.

³³ Takan kùu tajan nī kuunia ndra ndoo ndra kuantu ndra tiá ma ikan, ti ma ora ikani chikoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ma ñuu Jerusalén nuu nāta'an ndra ña ka'iin ti'vi ndi uchi iin ndra tatun Jesuu chi'in inga tuku ndra meru ndra. ³⁴ Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio ndra tatun Jesuu kātitu'un ndra nuu ma ndra kīchi:

—Ndicha kuii ña takan kùu yi ña juuni kātitu'un ra nuu ndi ña ndè'e ma Petu' ra ndia. —Takan kàti ndra chi'in ndra.

³⁵ Tajan ninduvi ndio ndra kātitu'un ndra nuu ndra tandi'i naja kua tā'an ndra

ma tichi iti', ta naja kua nākoto ndra Jesuu ora chā'nda kuati ra paan chā'a ra nuu ndra.

Jesuu kèta ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ta juuni kà'an ga ndra ka'in ndra ora tūvi Jesuu ma'ñu ndra, ta te'en kãña'a ra chi'in ndra:

—Na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo —kàti ra.

³⁷ Tajan ma ora kã'an ra takan ta nduva'a kuii yū'vi ndra, ti kũuni ndra ña ni'na Jesuu kùu yi ña kèta yi. ³⁸ Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra nuu ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Ta na tūvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo takan, vati ndicha ña mai kù. ³⁹ Ta tu töve chìnuni ndo, na nde'e ndo ma nda'i chi'in cha'i. Ta na ke'e ndo yu'u ndia, ta taku ma ni'na tūvi sa'an yi ta ni iki yi, takua ndè'e ndo ña iyo yi yu'u —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴⁰ Ta ora chīnu kã'an ra takan tajan jāna'a ndio ra ma nda'a' ra chi'in cha'a ra nuu ndra, na nde'e ndra yi. ⁴¹ Va tava ya'a chīsii ndra jà'a ma ña kà'an ra, yakan va ni töva ch̀to ndra nayi jà'a ndra ta nayi ch̀nini ndra. Ta ikan jan te'en kīcha'a Jesuu ch̀katu'un ra nuu ndra:

—¿A iyo ña kacho nuu ndo? —kàti ra chi'in ndra.

⁴² Ta ikan jan chā'a ndio ndra java ma tiaka' t̀vi chi'in nduxi ñuñu nuu ra.

⁴³ Ta tīin ra yi ta chāchi ndio ra yi nuu ndra. ⁴⁴ Ta ora chīnu chāchi ra tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndisaa ma ña tā'in i'ya kùu ma ña k̀titu'in nuu ndo ora juuni iyo gai chi'in ndo. Vati takan iyo yi ña ta'in ta jachinu ma tutu Ndioo ña tãa Moisés ma ña kà'an yi kuendai chi'in ma tutu tãa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na, ta chi'in ña kà'an ma tutu Salmu ndia.

⁴⁵ Ta ikan jan te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra, ikan na nuna va'a ma ch̀nituni ndra ta taso'o ndra ma ña kà'an ma tutu Ndioo:

⁴⁶ —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti iyo yi ña nde'e jī'nai tundo'o, va tichi uni kivi ni nataku ndikoi tañu ndian ndií. ⁴⁷ Ta jī'na kuii iti' ñuu Jerusalén iyo yi ña kīcha'a

na katitu'un na tu'in, ti yu'u kùu ma ra kùu Cristu. Ta ikan jan ku'un ndio na kukatitu'un na tu'in nuu tandi'i ñivi ñuu ñuñivi, ikan na chikoni'i na chi'in Ndioo ta jaka'nuni ra kuati na. ⁴⁸ Yakan va ndisaa ndyo'o ndian ka'in i'ya cha ch̀to va'a ndo naja kua tā'in. Ta takan iyo yi ña ku'va ndo kuenda chi'in ma ñivi cha'a' yi. ⁴⁹ Ta ikan jan ni tachi ndioi ma Tati Í Ndioo chi'in ndo takua kã'an ma Racha'nu Tatái nui niku. Va ndyo'o na kuation ndo ma ñuu Jerusalén i'ya, nda kati ni'i jī'na ndo ndatu Tati Í ña ni tachi ra nuu ndo iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndaa ra iti' andivi

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Takán jan tãvani'i siin Jesuu tandi'i ma ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Jerusalén, ta kuà'an ndio ra chi'in ndra ma ñuu Betania. Ta ikan kãni'i ra nda'a' ra nuu sukun ta jã'ii ra ndra. ⁵¹ Takán kũu ta ora juuni jà'ii ga ra ndra, ta kueeni kueeni jãchika ra ra xiin ndra, ta ndãa ndio ra kuà'an ra iti' andivi. ⁵² Ta ikan jan ch̀nandi chiti ndio ndra ta kīcha'a ndio ndra jàka'nu ndra ra. Ta ora cha yã'a ña jã'a ndra takan, tajan nduva'a kuii chīsii ndra ch̀koni'i ndra ma ñuu Jerusalén. ⁵³ Tajan nani kivi ch̀an ndio ndra ch̀jaka'nu ndra Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ña ndaa ma ñuu Jerusalén. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu Ndioo tãa racha'nu Xuva

Ma tu'un Ndioo ndàkuu yi ñivi

¹ Ma taji'na ora tūvi ma ñuñivi, takani cha iyo ma ra kùu ma tu'un. Ta ma ra kùu ma tu'un ikan iyo ra chi'in Ndioo, ta juuni kùu ra Ndioo ndia. ² Ta rakan kùu ra ña takani cha iyo ra chi'in Ndioo nda ora tūvi ma ñuñivi taji'na. ³ Ta chi'in rakan kùu yi ña jātuvu Ndioo ndisaa nakuyi, ti nī'iin ma ña iyo nuu yi yöve ma'iin ma Racha'nu Ndioo jātuvu yi, vati kūta'an ra chi'in ra. ⁴ Ta juuni rakan kùu ra ña chà'a ra kivi koo ndito ndisaa yo ndian iyo ma ñuñivi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña jàna'a ra nuu yo iti' ndaa ña kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña jàndondichin yi nuu yo. ⁵ Yakan va ma ra kùu ñu'ú ikan kùu ra ña jàndondichin ra ma nuu naa. Ta ma nuu naa ikan kùuni yi nda'va yi ra, va nī kuu yi.

⁶ Takan kùu yi ña chīyo iin ra chūnani Xuva, ra tãchi ma Racha'nu Ndioo ña, ⁷ na kùu ra iin ra testigu ña na katitu'un ra cha'a' ma ra kùu ñu'ú i'ya nuu ma ñivi, ikan na chinuni na ma ña kà'an ra. ⁸ Vati ma Xuva, yūvi ma ra kùu ñu'ú kùu ra, vati ra kùu iin testiguni, ra kīchi katitu'un cha'a' ma ra kùu ñu'ú kùu ra. ⁹ Vati ma ra kùu ñu'ú ndicha, ora kīchaa ra ñuñivi i'ya, kīcha'a ra jātuun ra nuu tandi'i na. ¹⁰ Ta juuni rakan kùu ra ña cha iyo ra ma ñuñivi i'ya. Uvaa ña ma ndian iyo ma ñuñivi i'ya, na töve nī ki'in kuenda na ma tu'un kà'an ra, vaji cha'a' maa ra kùu yi ña Ndioo jātuvu ra ma ñuñivi ndia. ¹¹ Vati kīchaa ra nuu iyo ñivi ñuu ra, va ndiakan töve nī ki'in kuenda na ra. ¹² Va ma ndian kī'in kuenda ma ña kà'an ra, ta chīnuni na ma ña kà'an ra, nuu ndiakan chā'a ra ña na ndakuu na se'e Ndioo. ¹³ Ta ndicha ña se'e Ndioo kùu na, va ma ña ndakuu yo se'e Ndioo töve indukuni kùu yi kua ora ña kaku yo jà'a tatá yo chi'in ma'á yo. Vati ndakuu yo se'e Ndioo cha'a' ña takan kùuni ra ña kùu yo, ta töve takua kùuni ma ñivini ña kùu yo.

¹⁴ Takan kùu ña ma ra kùu tu'un ikan, ndakuu ndicha ra ma ñivi. Ta chīyo

ra ñuñivi chi'o, ta kùu ra ma ra chà'a nduva'a kuii kua'a' ñamani Ndioo nuu yo, ta endee jàna'a ra ma ña ndaa ndia. Ta cha'a' ndisaa ña'a maa ndi cha ndē'e ndi ña ra nduva'a kuii ka'nu kùu ra takua ka'nu ma Tatá ra, Ndioo, vati uvaa ra kùu Se'e ra. ¹⁵ Tajan te'en kātitu'un ndio ma Xuva nuu ma ñivi cha'a' ra:

—Ra'ya kùu ma ra kā'in ña ni kichi tiá iti' nuu, ma ora kātitu'in nuu ndo ña ni kichi iin ra ka'nuga kua yu'u. Vati takani cha iyo ra ora kētai ma ñuñivi i'ya —kāti ra.

¹⁶ Yakan va chi'in ndisaa ma ña iyo nuu ra, sōkó ra yi nuu yo, ikan na ni'o yi. Ta juuni cha ni'o nduva'a kuii kua'a' ma ñamani ña chā'a ra nuu yo ndia. ¹⁷ Cha'a' Moisés kùu yi ña nàkoto yo ma ley Ndioo, ta juuni cha'a' Racha'nu Jesucristu kùu yi ña nàkoto yo ma ñamani Ndioo chi'in ma tu'un ndaa ña kà'an ra ndia. ¹⁸ Ta nī'iin ñivi takā'an nde'e na ma Ndioo, ti uvanuuni ma ra Se'e Ndioo, ra endee iyo chi'in ma Tatá ra, rakan kùu ra ña chà'a ra kuenda nuu yo naja kua kùu ma Tatá ra.

Nuu kātitu'un Xuva, ra jàkunduta cha'a' Jesucristu

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Tajan tãchi ma ndra chà'nda tiñu nuu ndian judíu ña iyo ñuu Jerusalén ma sutu chi'in ndra levita, ña na kundakatu'un ndra iin nakuyi nuu Xuva. Ta te'en chikatu'un ndio ndra nuu ra, ora chāa ndra nuu ra:

—¿Ta yo'o nda ra kùun, ta nda tiñu jà'un? —kāti ndra.

²⁰ Ta ma Xuva te'en kātitu'un kachin ra nuu ndra:

—Yūvi ra Cristu kùu yu'u —kāti ra.

²¹ Ta ndrakan te'en chikatu'un ndiko ndra nuu ra:

—¿Ta nda ra kùun tuva takan? ¿A yo'o kùu Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo? —kāti ndra.

Ta ma Xuva te'en nāka'an ra:

—Yöve rakan kùu.

Tajan te'en kīcha'a ndiko ndra chikatu'un ndra nuu Xuva:

—¿A yo'o kùu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra ni kichi? —kāti ndra.

Ta ma Xuva te'en nāka'an ra:

—Yöve rakan kùu —kāti ra.

²² Ta ndrakan te'en nāka'an ndiko ndra:

—Ta, ¿nda ra kùun tuva takan? Takan chikatu'un ndi, vati ma tu'un ni ka'un nuu ndi iyo yi ña kukatitu'un ndi yi nuu ma ndra tachi ndi. Yakan va, ¿niyi kùuniun kàtitu'un nuu ndi cha'un?

²³ Ta ma Xuva te'en naka'an ra:

—Yu'u kùu ma ra endee nda'yu nda java tichi ku'u chi'in tu'un i'ya: “Na nuna ndo iin iti' ndaa, kuenda ma Racha'nu”, takua ka'an Isaia, ra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na.

²⁴ Tajan ndra tavan'i ma ndra fariseu tiñu nuu, ña kuka'an chi'in Xuva, ²⁵ te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta yo cha'a tiñu nuun ña jakundutaun ñivi tuva yöve ma Cristu kùun, ni Elía, ni ma ra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia?, tuva takan.

²⁶ Ta ma Xuva te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u jakundutai ñivi chi'in takuii, va tañu ndo cha iyo iin ra töve nakoto ndo, ²⁷ ta rakan vachi ra tiaga iti' nuu. Ta kuendai ti iin ra tüvi iñu'u kùu vaji na ndachi ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuii ka'nu ga ra ta iyo ga ndatu ra kua yu'u —kati ra.

²⁸ Ndisaa ña'a kùu yi ma ñuu Betábara, ña kàndii iti' kàna nikandii inga chiyo yuta Jordán, nuu ndaa Xuva jakunduta ra.

Jesuu kùu ra takua kùu iin mvechala vali ña sòkó Ndioo

²⁹ Takan kùu ta inga kivi nde'e Xuva ma Jesuu, ña kuàjayatin ra ra ma nuu ndaa ra. Ta ikan te'en kicha'a Xuva ka'an ra:

—¿Nde'e ndo, ti ikan vachi ma ra kùu mvechala vali ña tachi ma Racha'nu Ndioo kuenda ña na naa ma kuati yo ndian iyo ñuñivi i'ya! ³⁰ Ta cha'a' rakan kùu yi ña ka'in ora nātu'in chi'in ndo te'en: “Tiaga iti' nuu vachi inga ra ka'nu ga kua yu'u, vati takani iyo ra ora keta yu'u.” ³¹ Ni yu'u töve nakotoi nda ra kùu ra niku. Va cha chitói ña cha'a' rakan kùu yi ña vachi jakundutai ñivi chi'in takuii, ikan na ndisaa yo ndian iyo ñuu Israel nakoto yo ra —kati Xuva.

³² Ta juuni te'en naka'an tuku ra ndia:

—Nde'i ma Tati Í Ndioo ora kichi nuu yi ma iti' andivi, ña kaa yi takua kaa iin livi ora koyo yi chata Jesuu nuu kindoo

yi endeeni chi'in ra. ³³ Ta ni yu'u, töve nakotoi nda ra kùu ra niku, va ma ra tachi yu'u ña na jakundutai chi'in takuii, rakan kàtitu'un ra nui te'en: “Ma ra ni nde'un ña ni koyo ma Tati Í Ndioo chata ma nuu ni kindoo yi, rakan kùu ma ra ni jakunduta ñivi chi'in ma Tati Í Ndioo.” ³⁴ Yu'u cha nde'i ña takan kùu yi chi'in ra, ta kàtitu'in nuu ndo ña ndicha kuii ña ra Se'e Ndioo kùu ra.

Ma ndra nunuu ña jakua'a chi'in Jesuu

³⁵ Takan kùu ta ma inga kivi, ndaa ndiko Xuva ikan chi'in uvi ta'an ma ndra chakunuu chi'in ra. ³⁶ Ta ora nde'e ra ña ya'a Jesuu ma ikan, te'en naka'an ra chi'in ndra:

—¿Nde'e ndo, ti rakan kùu ma ra tachi Ndioo ña kùu takua kùu iin mvechala vali!

³⁷ Tajan ora chini ninduvi ma ndra chakunuu chi'in Xuva ña ka'an ra takan, ta tandikun ndra chata Jesuu. ³⁸ Ta nde'e chata ma Jesuu, ta cha'a ra kuenda ña ndikun ndrakan kuà'an ndra chata ra. Tajan te'en chikatu'un ndio ra nuu ndra:

—¿Niyi nanduku ndo? —kati ra.

Ta ndrakan te'en naka'an ndra:

—Yo'o Rabí —ña kùuni ka'an yi Matru— ¿ndanu iyoun? —kati ndra. ³⁹ Ta ma Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—¿Na'a ndo chatai!, ta koto ndo ma nuu iyo —kati ra.

Yakan va kée ndio ndra kuà'an ndra chi'in ra ma nuu iyo ra, tajan kindoo ndra chi'in ra nda kati ini ña cha kùu yi a kaa kumi chani'ini. ⁴⁰ André ra yani Simón Petu', kùu iin ra indii tañu ma uvi ndra ña chini ña ka'an Xuva, tandikun ndra chata Jesuu ma ora ikan. ⁴¹ Ta ma ra ji'na kuii ña chikuta'an ma André kùu ma ra yani ra Simón. Ta te'en kàtitu'un ra nuu ra:

—Yo'o yani, cha nata'an ndi ma ra kùu Mesías (ña chi'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Cristu).

⁴² Tajan kée ndio ma André kuà'an ra chi'in ma yani ra Simón nuu ndaa ma Racha'nu Jesuu. Ta ora nde'e ma Jesuu ña kichaa ndra, ta te'en kicha'a ra ka'an ra chi'in ra:

—Yo'o, Simón se'e Jonás, vitin va ni kunaniun Cefas —ña chi'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Petu'.

Jesuu kàna ra ma Lipe chi'in ma Natanael.

⁴³ Ta ma inga kivi, kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea takua chà'nini ra. Ta ikan chikuta'an ra ma ra nàni Lipe ta te'en nàka'an ra chi'in ra:

—¡Na'a chatai! —kàti ra.

⁴⁴ Ta ma Lipe, ti ra ñuu Betsaida kùu ra, ta iini ñuu ndra chi'in André ta Petu'.

⁴⁵ Tajan ma Lipe chā'an ra chānanduku ra, ra nàni Natanael, ta ikan te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Cha nāta'an ndi ma ra tāa ma Moisés cha'a' nuu ma tutu ley Ndioo. Rakan nàni ra Jesuu, ra ñuu Nazaret, ra se'e Kusé. Ra juuni tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo cha'a' ña ni kichi ndia.

⁴⁶ Ta ma Natanael nàka'an ra te'en:

—¿A kùu keta iin ma ra va'a ma ñuu Nazaret?, kùuniun —kàti ra.

Ta ma Lipe te'en nàka'an ra:

—Na kichiun ta nde'un ti ña ndicha kùu yi —kàti ra.

⁴⁷ Ta ora ndē'e Jesuu ña cha vāchi kuyatin Natanael nuu ra, ta te'en nàka'an ra:

—¡I'ya vāchi ma iin ra israelita va'a, ña töve jànda'viña'a! —kàti ra.

⁴⁸ Ta ma Natanael te'en chikatu'un ra:

—¿Ta naja kà'un ña nàkotoun yu'u? —kàti ra.

Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Takani cha ndē'i ñun antea ña nàta'an ma Lipe ñun ma nuu ndaun vati ma yutun higu —kàti ra chi'in ra.

⁴⁹ Tajan ma Natanael te'en nàka'an tuku ra:

—Matru, ndicha kuii ña yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo, ta juuniun kùu ma ra kùu Rey ra chà'nda tiñu ñuu Israel —kàti ra.

⁵⁰ Tajan ma Racha'nu Jesuu te'en nàka'an tuku ra:

—¿A cha'a' ña ndē'enj ñun cha'a' ma yutun higu ni kùu yi ña chùnuniun ma tu'un kà'in?, kùuniun. ¡Yu'u kà'in chi'un ña nda vitin ta iti' nuu, kua'a' ga tiñu ka'nu ni nde'un!

⁵¹ Va ma Jesuu te'en nàka'an ndiko tuku ra:

—Ndicha va'a ña kàtitu'in nuu ndo ña ni nde'e ndo ma andivi ña iin nùna kani yi, ta juuni ni nde'e ndo kua'a' tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña ndàa yi nùu yi chata yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo.

2

Chīyo iin viko tànda'a ma ñuu ña nàni Caná ña kàndii xiin ma ñu'u' Galilea

¹ Takan kùu ta ora yā'a uni kivi, tajan chīyo iin viko tànda'a ma ñuu Caná, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ta ikan ndaa ma'á Jesuu ndia. ² Ta ma nuu iyo ma viko tànda'a, juuni jāinvitaa na Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra. ³ Tajan ma ma'á Jesuu, te'en nàka'an ña chi'in ra ora ndi'i ma vinu chī'i na nuu viko:

—Se'yu, cha ndi'i ma vinu —kàti ña chi'in ra.

⁴ Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma'á, ¿ta naja kà'un takan chī'in? Ta juuni takā'an chaa ma ora ña koto ma ñivi nda ra kùu —kàti ra.

⁵ Tajan ma ma'á Jesuu te'en nàka'an ña chi'in ma ndra jàkuu tiñu ma viko ikan:

—Na ja'a ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra nuu ndo —kàti ña.

⁶ Ta ma ikan ka'lin iñu ta'an ma kii na'nu ña kūva'a chi'in yuu ka'nu nuu chàkuuin takuii ña chàtiñu ma ndian judíu ma ora jànandoo na na kuenda Ndioo, takua takani jà'a na. Ta ta'ii'iin ma kii ikan chàta'an uvi xiko uchi a uni xiko uchi litru takuii tichi yi. ⁷ Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu:

—Na jakutu ndo ma kii chiña chi'in takuii.

Tajan jàkutu ndio ndra yi. ⁸ Ta te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ndra:

—Ta vitin na tava ndo ita'vi ma takuii, ta kundaka ndo ra' nuu ma ra ndiso tiñu cha'a' ma viko i'ya —kàti ra.

Ta takan jā'a ndra. ⁹ Tajan ma ra ndiso tiñu ikan chī'i ra ma takuii ña cha ndākuu ma vinu, nde'o naja kua chī'i ra', vaji nī töve chito ra ndanu kichi ra'. Uvanuu ma ndra chito kùu ma ndra jàkutu yi chi'in takuii. Tajan ma ra ndiso tiñu ikan kàna ndio ra ma ra tànda'a, ¹⁰ ta te'en nàka'an ndio ra chi'in ra:

—Tandi'i ma ñivi jà'a viko, tì'i ji'na na ma vinu va'aga ko'o ma ñivi, ta ora cha chī'i kua'a' ndio na ra', tajan chà'a ndio na ma vinu ta'ania ko'o na. Va yo'o tüvi nī ja'un takan, vati ndākiva'un ma vinu va'aga ma nuu ndi'i nia —kàti ma ra ndiso tiñu chi'in ma ra tànda'a.

11 Ña'a kùu ma ndatu nunuu ña jāna'a Jesuu nuu ma ñivi. Ta takan jā'a ra ñuu Caná, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea. Chi'in yakan jāna'a ra ña iin ra ya'a ka'nu kùu ra. Ta ikan kùu nuu kicha'a chīnuni ma ndra jākua'a chi'in ra tu'un ra ndia.

12 Takana kūu ta ora yā'a ña jā'a ra te'en, ta kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Capernaum chi'in ma'á ra, ta chi'in ndra yani ra, ta ndra jākua'a chi'in ra. Ta ikan kīndoo vi uvi uni kivi.

Jàkunu Jesuu ñivi ka'iin veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

13 Ta tava cha kua kuyatin ma kivi viko Pakua ña jàka'nu ma ndian judíu, yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma ñuu Jerusalén. 14 Ta ora chāa ra ma ikan, ta nāta'an ra ña ka'iin kua'a' ma ndian kaxiko jundiki, mvechala, livi, ta chi'in ma ndian nāndi sàma xu'un' nuu ma ñivi ma tichi kora veñu'u ka'nu ikan. 15 Ta ora ndē'e Jesuu ña jà'a na, tajan nānduku ra iin yo'o, ta jā'a ra iin kuata, ta jākunu ra ndisaa na chi'in yi, kutu chi'in jundiki xiko na chi'in ma mvechala ndia. Ta ma ndian sàma ma xu'un' chāta ra yi ma nuu ñu'u', ta jānduva ra ma mesa nuu nāndi na ndia. 16 Ta nuu ma ndian xiko ma livi, va te'en nāka'an ra:

—Na tavani'i ndo tandi'i ña xiko ndo i'ya, ti ma ve'e Tatái, yöve nuu kuya'vi kùu yi —kàti Jesuu.

17 Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, chàku'uni ndra ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo: “Ya'aga kàyunj cha'a' ña töve tiñu'u na ma ve'un”, kàti yi nuu yi.

18 Ta ma ndian kùxini nuu ndian judíu, te'en kīcha'a na chīkatu'un na nuu Jesuu:

—Na jana'un iin ndatu nuu ndi, ikan na koto ndi tuva ndicha ña Ndioo chā'a tiñu nuun ña jà'un te'en.

19 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Na janatani ndi'i ndo ma veñu'u i'ya, ta tichi uni kivi, cha kūtaa ndikoi yi —kàti Jesuu.

20 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na:

—Uvi xiko iñu kuiya kùu yi ña jātiñu na, ta kūndee na kūtaa na ma veñu'u ka'nu i'ya, ta vitin yo'o tuku, ça kùu

kani'un yi tichi uni kivini ña kà'un takan? —Takan kàti na chi'in Jesuu.

21 Va ma veñu'u ña kà'an Jesuu nuu na, kùu yi iin ku'va, ti kà'an ra yi cha'a' juuni ma kuñu ra. 22 Yakan va ora nātaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndií, ikan chàku'uni ma ndra jākua'a chi'in ra ma takua kà'an ra. Tajan ikan kùu ma nuu chīnuni ndio ndra ña kà'an ma tutu Ndioo, ta ña kà'an Jesuu ndia.

23 Ta ora iyo Jesuu ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua, kua'a' ñivi kīcha'a na chīnuni na tu'un ra, ora ndē'e na kua'a' ndatu ña jà'a ra. 24 Va cha nākuni Jesuu naja kua chānini na, yakan va tüvi kūndeeni ra na.

25 Ta töve chīniñu'u ra, ña ndava kàti na naja kua chānini ma inga ñivi ndē'e na nuu ra, ti juuni maa ra cha chīto va'a ra naja kua chānini na ndia.

3

Jesuu chi'in Nicodemo

1 İyo iin ra fariseu, ña nāni Nicodemo. Ta ra'ya ti iin ra ka'nu kùu ra tañu ma ndian judíu. 2 Tajan chānde'e ra Jesuu, ma nuu iyo ra iin chanikuaa. Ta ikan te'en kà'an ra chi'in ra:

—Matru, chīto ndi ña ma Racha'nu Ndioo tāchi ñun kuenda ña jāna'un nuu ndi, ti nī'iin ñivi na kùu jà'a na ma ndatu ña jà'un, tu töve kùta'an Ndioo chi'in na —kati ra.

3 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha va'a ma ña kà'in chi'un, ña nda ndian nikuuni na kùu koo na nuu chà'nda Ndioo tiñu, tuva juuni takā'an kàku chaa ndiko na kuenda Ndioo —kati Jesuu.

4 Tajan Nicodemo te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta naja kua jà'a yo, ta kùu kàku yo inga cha'a' tuva cha cha'nu yo? ¿A kùu ki'vi ndiko yo tichi ma'á yo ta kàku ndiko yo inga cha'a'?, kùuniun —kàti ra chi'in Jesuu.

5 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Kàti kachin nuun ña nī'iin na, tu töve kàku jī'na na jà'a ma takuii ta jà'a ma Tati Í Ndioo ndia, na kùu ki'vi na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu. 6 Vati ndian kàku ñuñivi i'ya, ñivi kuenda ñuñivini kùu na,

va ndian kàku inga cha'a', jà'a Tati Íí Ndioo, ñivi kuenda Ndioo kùu na. ⁷ Ta na nàkaniniun cha'a' ña kà'in ña ndisaa na ìyo yi ña kàku chaa ndiko na inga cha'a'. ⁸ Vati taku ma ora chàkin tati, chàkin yi nda iti' nikuuni, ta vaji chini yo ña jàkayu yi, va tüvi chito yo nda iti' kuà'an yi, a nda iti' vachi yi ndia, takan kùu ma ndian kàku chaa jà'a ma Tati Íí Ndioo.

⁹ Tajan ma Nicodemo te'en chíkatu'un ndiko ra nuu Jesuu:

—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña kà'un takan? —kàti ra chí'in Jesuu.

¹⁰ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Yo'o ra kùu matru ka'nu nuu ñivi ñuu Israel, ¿ta naja töve chitoun ma ña kùuni yi ka'an yi? ¹¹ Ndicha va'a ma ña kà'an ndi chí'un, ti ma ña chito ndi kùu ma ña kà'an ndi, ta ma ña cha ndē'e ndi, kùu ma ña jàna'a ndi, va ndyo'o na töve chìnuni ndo ma ña kà'an ndi. ¹² Ta tu töve chìnuni ndo ma ña kà'in cha'a' ña kùu ma ñuñivi i'ya, ¿naja kua kuu chinuni ndo ña kà'in cha'a' ma ña kùu ma andivi?, kùuniun, tuva takan.

¹³ 'Ní'iin ñivi takà'an ndaa na ku'un na ma iti' andivi, uvanuu yu'u ra takani ìyoi chí'in Ndioo nàkotoi naja kàa yi, ti ra kichi iti' andivi kùu. ¹⁴ Vati takua já'a Moisés ña kani'i ra ma koo tichi ku'u ña kùva'a chí'in kaa, indukuni kua ikan ni kani'i na yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ¹⁵ ikan ndisaa ma ndian chìnuni tu'un kà'in, kùu koo ndito na chí'in Ndioo endeeni.

Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ñivi

¹⁶ 'Takan kùu ta cha'a' ña ya'a ga kùuni Ndioo nde'e ra ma ñivi ñuñivi, yakan va chā'a ra ma ra uvanuu ña kùu Se'e ra nuu na, ikan nda ndian nikuuni tu chinuni na ma tu'un ra, tüvi ni naa na, vati ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chí'in Ndioo jà'a ra. ¹⁷ Vati Ndioo tachi ra ma ra Se'e ra kuenda ña na jakakú ra ma ñivi ìyo ñuñivi, ta yöve kuenda ña na tiso ra kuati na ta kuvi na.

¹⁸ 'Ta ma ndian chìnuni ña kà'an ma ra Se'e Ndioo, tüvi ni jande'e ra tundo'o endeeni na. Va ma ndian tüvi chìnuni ña kà'an ra, ndiakan va cha kà'an Ndioo ña ni nde'e na tundo'o endeeni cha'a' ña töve chìnuni na ña kà'an ma ra uvanuu ña kùu Se'e ra. ¹⁹ Ta ndicha kuii ña cha

kīchaa ma ñu'ú nuu ma ñu'u' ñuñivi, va ma ñivi ìyo ma ñu'u' ñuñivi chàta'ani tiá na nuu naa kua nuu tiin ma ñu'ú ikan, cha'a' ña maaa ña kini kùu ma ña jà'a na. ²⁰ Ta ndisaa ma ndian jà'a ma ña kini, töve chàta'ani na ku'un na iti' Ndioo a ma iti' ndichin, koto ku'va ma inga ñivi kuenda cha'a' tandi'i ma tiñu kini ña jà'a na. ²¹ Va ma ndian ìyo indaani, kí'vi na ma iti' ndichin, ta ña'a jàna'a nuu inga ñivi ña na kuu na ñivi ña jà'a maaa tiñu va'a ti chà'a Ndioo ndatu ra nuu na.

Xuva ra jàkunduta kà'an ndiko ra cha'a' Jesuu

²² Takan kùu ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra iti' ñu'u' Judea, nuu chíyo ndra yatin kivi ta jàkunduta ndra ñivi. ²³ Ta ma tiempu ikan juuni jàkunduta ma Xuva ma ñivi iin nuu nàni Enón, ña kàndii yatini ma ñuu Salim, vati ikan kùu nuu kàna kua'a' takuii, ta ma ndian chàa ma ikan, kùnduta na jà'a ra. ²⁴ Ndisaa ña'a kùu antea ña tí'i ndra ma Xuva tichi vekaa.

²⁵ Takan kùu ta iin ma ndra chàkunuu chí'in Xuva kīcha'a ndra kànita'an yu'u ndra chí'in iin ma inga ndra judíu cha'a' ma naja kua kùu yi ña nàndoo na takua takani jà'a ma ndian judíu. ²⁶ Ta ma ndrakan te'en kàtitu'un ndra nuu Xuva:

—Yo'o Matru, ma ra ndaa chí'un inga chíyo yu'u yuta Jordán niku, ma ra kàtitu'un iin cha'a' nuu ndi, vitin ndaa ra jàkunduta ra kua'a' ñivi, ta ndisaa na ndikun na ra.

²⁷ Ta Xuva nàka'an ra te'en:

—Ní'iin yo na kùu ni'o a jà'a yo ní'iin nakuyi tu yöve Ndioo kùu ma ra tindee yo. ²⁸ Juuni maa ndo cha chíini va'a ndo ma ña kà'in niku, ña na yöve ma ra Cristu kùu, vati yu'u kùu iin ma ra tachi Ndioo iti' nuu ra. ²⁹ Taku ma nuu ìyo iin viko tànda'a, ma ra ndàka ma ña tànda'a, rakan kùu ma iian, va ma ra kùu amigu ma ra tànda'a ña ndaa xiin ra ta chíini ra ma ña kà'an ra, nduva'a chíii ra ora chíini ra yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nda yu'u ya'aga ka'nu kùu ma ña chíii vitin. ³⁰ Rakan kùu ra ña ìyo yi ña ndoka'nu ra tiá cha'a' ma ña jà'a ra, ta yu'u ìyo yi ña

ndota'ani gai tiá chi'in ma tiñu jà'i ta'ii'in kivi —kàti Xuva.

Ra kīchi iti' andivi

³¹ Takan kūu ta ma ra vāchi iti' andivi, ka'nuga ra kua ndisaa na. Ta ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi kùu na kuenda ma nuñu'u' ñuñivini, ta kà'an na cha'a' ma ña kùu ñuñivini ndia. Va ma ra ña vāchi iti' andivi, ka'nuga ra kua ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi. ³² Ta rakan kùu ra ña kàtitu'un ra ma ña ndē'e ra ta ña chīni ra iti' andivi, va nī'iin na tōve nī jachi'in na ma ña kà'an ra. ³³ Va tu iyo ndian chīnuni ña kà'an ra, ndiakan chà'a na kuenda ta kàtitu'un na ti ma Racha'nu Ndioo kà'an ra ma tu'un ndicha. ³⁴ Vati ma ra tāchi ma Racha'nu Ndioo, rakan kà'an ra ma tu'un Ndioo, ti Ndioo jà'a ra ña na endeeni ni koo ma Tati lí ra nuu ra. ³⁵ Ti ma Tatá Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ra Se'e ra, yakan va chā'a ra kua'a' ndatu ra nuu ra kuenda ña na kuàtiñu ra yī chi'in ndisaa ma ña jà'a ra. ³⁶ Ta nda ndian chīnuni ma ña kà'an ma Se'e ma Racha'nu, ni koo na endeeni chi'in ra, va ma ndian tōve jàchi'in ña kà'an ma ra Se'e ra, tüvi ni nī'i na ma nuu koo na endeeni chi'in Ndioo, ti ni jande'e ra tundo'o ka'nu na endeeni.

4

Jesuu chi'in iin ña'a ñuu Samaritana

¹ Takan kūu ta chīto ma Racha'nu Jesuu ña ma ndra fariseu chā'a ndra kuenda ña cha chākunuu kua'a' ñivi chata ra ta jākunduta ra tiaga ñivi kua Xuva; ² vaji ndicha ña yöve Jesuu kùu ma ra jākunduta ñivi, ti ma ndra jākunduta kùu ma ndra jākua'a chi'in ra. ³ Yakan va ora chīto Jesuu ña takan chà'a ndra fariseu kuenda, tajan kēe ndio ra ma iti' ñu'u' Judea, ta kuà'an ndiko ra ma iti' ñu'u' Galilea. ⁴ Ta iti' kuà'an ra iyo yī ña ya'a jī'na Jesuu ma ñu'u' Samaria. ⁵ Tajan chāa ndio ra ma iin ñuu ña nàni Sicar ña iyo kuenda ma ñu'u' Samaria. Ta yatini ma xiin ñuu ikan kàndii iin ti'yo ña chā'a ma racha'nu Jacob nuu rase'e ra, Kusé taji'na. ⁶ Ta nuu ma ti'yo ikan iyo iin soko ya'a kunu ña jà'a Jacob niku. Ta ora chāa Jesuu ikan ya'a chitatu ra ña chākunuu

ra, yakan va chūnandi ra yu'u ma soko ikan, ña nīndee ra ma ora ñuka'ñu.

⁷ Takan kūu ta chāa ndio iin ña'a ñu'u' Samaria ña kuàki'an takuui ma tichi soko, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'an:

—Na ku'vaun ita'vi takuui ko'i, yo'o ma'á —kàti ra.

⁸ Ta ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, ti kuà'an ndra kuàjata ndra ña kachi ndra ma ñuu ikan.

⁹ Tajan ma ña'a ñu'u' Samaria, te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—¿Ta nava jà'a yo'o ra judíu ña chīkaun takuui ko'un nui, ta yu'u ña ñu'u' Samaria kùu? —Takan kàti ma ña'a ikan chi'in Jesuu ti ma ndian judíu tüvi induku kùuni na chi'in ma ndian samaritanu.

¹⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ña'a ikan:

—Tu chītoun niyi kùu ma ña va'a ña kùuni Ndioo ku'va ra kuenda ma ñivi ra, ta tu chītoun nda ra kùu yu'u ra kà'an te'en chi'un “ñā na ku'vaun takuui ko'i”, ta yo'o, ni ndakaun takuui nui, ta ni ku'vai ra' nuun kuenda ña na koo nditoun.

¹¹ Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Yo'o racha'nu tüvi nda'un nī'iin nakuyi ña tava yo ma takuui, ta ma soko ya'a ga kunu yī. ¿Ta ndanu iyo ma takuui ña jà'a ña koo ndito yo ña ni ku'vaun ko'i?

¹² ¿A ra ka'nu tiaga kùn kua ma ra kūu tatá ndi ra chūnani Jacob, ra ndākoo ma soko i'ya kuenda ndi? Ta rakan ti i'ya kūu ma nuu kī'in ra ma takuui chī'i ra chi'in se'e ra ta ma kiti jāna ra ndia.

¹³ Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Taku ndisaa ndian chī'i ma takuui ña ka'iin tichi soko i'ya, ni natii ndiko na ra'.

¹⁴ Ta ma ndian ni ko'o ma takuui ña ni ku'vai, na tüva ni natii na ra' inga cha'a, vati endeeni ni koo ra' tichi anima na jà'a ra' ma takua kùu iin nuu kàna ra' jà'i, ikan na koo na endeeni chi'in Ndioo.

¹⁵ Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, na ku'vaun ma takuui ikan ko'i, ikan na tüva ni natii ndiko ma takuui, ta na kichi gai tava gai ra' tichi ma soko i'ya —kàti ña.

¹⁶ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Kuàki'in ma ra kùu iin, ta kichi ndikoun nui chi'in ra —kàti Jesuu.

17 Ta ma ña'a ikan te'en nāka'an ña:
—Na töve iyo ij —kāti ña.

Ta Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chi'in ña:

—Ndicha va'a ña kà'un ña töve iyo iun,
18 ti cha u'un cha'a' ña tända'un niku, ta ma ra ndākaun vitin na yöve iun kùu ra. Yakan va ña ndicha kùu ma ña kà'un —kāti Jesuu.

19 Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña chi'in ra ora chīnian ña kà'an Jesuu takan:

—Yo'o racha'nu, yu'u chàninij ti iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùun. 20 Ti ma ndian kùu tatá ndi taji'na jāka'nu na ma Ndioo ma yuku tikan niku, va ndyo'o ndian judíu, kāti ndo ña ma ñuu nuu iyo yi ña jaka'nu yo ra kùu ma ñuu Jerusalén —kāti ña.

21 Ta Jesuu nāka'an ra te'en:

—Na chinuniun ña kà'in, vati chani chaa ma ora ña ni jaka'nu ndo ma Racha'nu Tatá yo, ta na tüva iyo yi ña kichi ndo ma tichi ku'u yuku i'ya, ta ni ma ñuu Jerusalén ña jākā'nu yo ra ndia. 22 Ta ndyo'o ndian ñu'u' Samaria töve nākoto va'a ndo nda ra kùu ma ra jākā'nu ndo, va ndyu'u ndian judíu, nākoto ndi nda ra kùu ma ra jākā'nu ndi, ti ma tu'un kà'an naja kua jākakú Ndioo ñivi, iyo yi chi'in ma ndian judíu. 23 Va vitin chani chaa ma ora, ña ndisaa ma ndian kùu ñivi ña jākā'nu ndicha kuii ma Tatá yo, ni jaka'nu na ra takua kùu ra, chi'in ndisaa anima na, jà'a ma Tati Í Ndioo, ti takan kùuni Ndioo ña jà'a ma ndian jākā'nu ra. 24 Vati tati kùu Ndioo, yakan va ma ndian jākā'nu ra ndicha, iyo yi ña ja'a na yi chi'in ndisaa anima na, jà'a ma Tati Í Ndioo.

25 Ta ma ña'a ikan te'en nāka'an ña:

—Yu'u chitói ña ni kichi ma ra Mesías ña (kùuni yi ka'an yi Cristu,) ra tachi Ndioo, ta ora ni kichaa ra ni katitu'un ra tandi'i ma naja kua kùu yi nuu yo —kāti ña.

26 Ta Jesuu nāka'an ra te'en:

—jYu'u ra kà'an chi'un kùu ma ra Cristu!

27 Ta juuni ma ora ikan chākoyo ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, ta ndava yū'vi ndra ña nātu'un Jesuu chi'in ma ña'a ikan. Ta nī'in ndra na töve nī chikatu'un

ndra nuu ra, nayi chikatu'un ra nuu ña, ta naja nātu'un ra chi'an. 28 Ta ma ña'a ikan ndākoan ma kii ña nda'a' ña, tajan endee chīnuan kuà'an ña ma ñuu ña, ta ma ikan te'en nāka'an ña chi'in ma ñivi ñuan:

29 —jNa'a ndo na ko'o kunde'o ma ra kātitu'un nui cha'a' tandi'i ma ña jà'i! ¿A yöve rakan kùu Cristu?, kùuni ndo.

30 Takān kùu ta kēe ndio ma ñivi kuà'an na chi'an ta ora chani chaa ndio na nuu ndaa ma Jesuu. 31 Ta kīcha'a kà'an ma ndra jākua'a chi'in ra, jānini ndra ra chi'in tu'un i'ya:

—Yo'o Matru, kachi ita'vi ma ña chàchi ndi —kāti ndra.

32 Va rakan nāka'an ra te'en:

—Cha iyo ma ña ni kachi va ndyo'o na töve nākoto ndo yi —kāti ra.

33 Takān kùu, yakan va ma ndra jākua'a chi'in ra kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra te'en:

—¿A iyo ndian kīchi ndāka ma ña kachi ma Jesuu?, kùuni ndo.

34 Va ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ña chàchi kùu yi ña na ja'i ndisaa tiñu chà'a ra tachi yu'u ta jachinui yi takua kùuni ra. 35 Vitin ndyo'o kà'an ndo ña kumani kumi ga yoo ta kuta'an ma ora ña ndāki'in ndo ma ndatiñu ña tachi ndo, va yu'u kà'in chi'in ndo ña na ja'a ndo kuenda ma nuu kaa ma ndatiñu ndo, vati cha kēta ora va'a ña ndāki'o yi vitin. 36 Taku ma ra ndāki'in ndatiñu nī'i ra ma ya'vi ra ta ma ndatiñu nī'i ra, kùu yi ña na koo endeeni ma ñivi. Yakan va ma ra tachi chi'in ma ra ndāki'in indukuni sii kùuni ndra cha'a' ma ndatiñu nī'i ndra. 37 Ndicha kuii kùu ma tu'un ña kà'an te'en: “Ti ma ra tachi, siin kùu ra kua ma ra ndāki'in ma ndatiñu.” 38 Yu'u kùu ma ra tachi ndo ña kùu ndaki'in ndo ma ndatiñu, ña tüvi nī nde'e ndo tundo'o chi'in yi, ti ma ndian nde'e tundo'o chi'in yi kùu inga na, va ndyo'o kùu ndo ma ndian kindoo va'a chi'in ndatiñu ikan, vaji nī'i jatiñu inga na cha'a' yi.

39 Takān kùu ta kua'a' va'a ma ñivi ndoyo ma ñuu ikan ña iyo kuenda ñu'u' Samaria, kīcha'a na chīnuni na ma ña kà'an ma Jesuu, ta cha'a' ma ña kà'an ma ña'a ikan chi'in ma ñivi, vati kà'an ña ña kātitu'un Jesuu nuu ña tandi'i ma ña jā'a ña. 40 Takān kùu ta ora chāa ma

ndian ñu'u' Samaria ma nuu ndaa Jesuu, chikan na nuu ra ña na kindoo ra chi'in na ma ñuu ikan. Yakan va Jesuu, kindoo ra chi'in na uvi kivi. ⁴¹ Ta nduva'a kuii ga kua'a' ma ñivi kicha'a na chìnuni na tu'un Jesuu ora chini na ña kà'an ra. ⁴² Ta kicha'a na kà'an na chi'in ma ña'a ikan te'en:

—Ji'na chìnuni ndi tu'un Jesuu cha'a' tu'un kà'an yo'oni niku, va vitin nda maa ndi cha chini ndi ma ña kà'an ra'ya, ta chito kachin ndi ña ra'ya kuu ma Cristu, ra vachi jakakú ma ñivi ma ñuñivi i'ya.

Jesuu jànda'a ra se'e iin ra jàtiñu kuenda ma rey

⁴³ Ta ora cha yā'a ndio uvi kivi, tajan kēe ndio ra ma ñu'u' Samaria ta kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea. ⁴⁴ Vati juuni maa ma Jesuu kātitu'un ra ña ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, na töve tiñu'u na ra ma ñuu maa ra. ⁴⁵ Ta ora chāa ra ma ñu'u' Galilea, chā'a ñivi ikan ña na ndoo ra chi'in na, ti ma ndian ñu'u' Galilea chā'an na ma ñuu Jerusalén ora chiyoyiko Pakua ma ikan niku, ta takan kuu yi ña ndē'e na tandi'i ma ña va'a ña jā'a Jesuu ma ñuu Jerusalén.

⁴⁶ Tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra iti' nuu, nda kati chāa ra ñuu Caná ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea, nuu jāndaku ra ma takuii ña na kuu ra' vinu. Ta yatini ñuu ikan iyo iin ra jākuu tiñu nuu ma ra kuu rey, ña ku'vi se'e ra kändii ra ma ñuu Capernaum. ⁴⁷ Tajan ora chito ra ña kēe Jesuu ma ñu'u' Judea, ta chāa ra ma ñu'u' Galilea, ikan chāa ra ma nuu ndaa Jesuu, ta kicha'a ra jàniini ra ra ña na ku'un ra chi'in ra ñuu ra, ta janda'a ra ma ra se'e ra ña chani kuvi, ña kändii ve'e ra. ⁴⁸ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o chi'in ñivi ñuun, tu töve ndē'e ndo ku'va chi'in ma ndatu jà'i, na töve chìnuni ndo ña kà'in.

⁴⁹ Va ma ra jàtiñu kuenda ma ra kuu rey te'en nāka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu na ja'un ñamani ta ku'un chi'in ve'i, antea ña kuvi ma ra se'i —kàti ra.

⁵⁰ Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na ku'un ve'un, ti ma ra se'un cha ndā'a ra —kàti Jesuu.

Tajan rakan chìnuni ra ma ña kà'an Jesuu, ta kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ra. ⁵¹ Ta ma tichi iti' kuà'an ra chikuta'an ra ma ndra kuu musu ra, ta kicha'a ndra kà'an ndra te'en chi'in ra:

—Ma ra se'un cha ndā'a ra —kàti ndra.

⁵² Tajan te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu ma ndra kuu musu ra, ña nda ora kuu yi ña kichi va'a kùuni ma ra se'e ra. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Iku kaa iin chani'ini kēe ma kà'ni ra —kàti ndra.

⁵³ Tajan chā'a ndio tatá ma ra ku'vi kuenda ña juuni ma ora ikan, kuu ma ora ña kà'an ma Jesuu te'en chi'in ra: “Ma ra se'un cha ndā'a ra.” Yakan va kicha'a ndio ra chìnuni ra ma ña kà'an Jesuu chi'in ndisaa kuii ma ñivi ra ndia. ⁵⁴ Ña'a kuu ma ndatu uvi ña jā'a Jesuu ora kēe ra ma ñu'u' Judea ta chāa ndiko ra ma ñu'u' Galilea.

5

Jesuu jànda'a ra iin ra cha'a pe'lu ñuu Betesda

¹ Ta ora ya'a ña kuu takan, chiyoyiko jà'a ma ndian judíu, ta Jesuu kēe ra kuà'an ra ma ñuu Jerusalén. ² Ta ma tichi ma ñuu Jerusalén, yatin ma nuu iyo ma yuve'e ma nuu yà'a ma mvechala, iyo iin mini nuu ka'iin takuii, ña chi'in tu'un hebreu nàni yi Betesda, ta iyo u'un corredor yi. ³ Ta ma ikan kàndoyo kua'a' va'a ma ndian kùkue'e, tava kuu ma ndian kuaá, ndian cha'a yutun chi'in ndian cha'a pe'lu, ña ndatu na na kandaa ma takuii. ⁴ Vati iin ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo chāa yi ma nuu iyo ma soko ikan, ta jākanda yi ra', ta ma ndian nunuu ña kivi ma tichi ra', ma ora kandaa ra', ta numini ndā'a na jā'a ra' chi'in nda nuu kue'e nikuuni ña ndo'o na. ⁵ Ta tañu ma ndian kùkue'e kàndoyo ikan, iyo iin ra ña ku'vi ra cha iyo iin oko cha'un uni kuiya ña ku'vi ra. ⁶ Ta ora ndē'e Jesuu ña kändii ra ma ikan, tajan chā'a ndio ra kuenda ña cha iyo kua'a' kuiya ña ku'vi ra, ta te'en chikatu'un ra nuu ma ra kù'vi:

—¿A kùuniun nda'un? —kàti ra.

⁷ Ta ma raku'vi te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, na töve iyo yo kuu tindee yu'u ña tì'i na yu'u tichi soko ikan ora jàkanda ma tati ra'. Ta nàni ora kùuni kì'vi tichi ra' ora kandaa ra', ta java tuku na ji'na kì'vi kua mai —kàti ra.

⁸ Yakan va te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:

—Na ndetaun ta kani'un yuvi kixiun ta ku'un ve'un —kàti Jesuu.

⁹ Tajan ma ora ikani ndā'a ma ra kùkue'e ikan, ta kani'i ra ma yuvi ra, ta ndēta ra ta kīcha'a ra chika ra. Va tava kivi nindeo kùu yi ma ora ndā'a ra jà'a Jesuu, ¹⁰ yakan va ma ndian judú, te'en nàka'an na chi'in ma ra ndā'a ikan:

—Yo'o xaa, kivi nindeo kùu yi, ta cha'a' yakan kùu yi ña na töve va'a jà'un ña ndisoun yuviun chàkunuun —kàti na chi'in ra.

¹¹ Tajan ma ra kùkue'e ikan, te'en nàka'an ra chi'in ma ndian judú:

—Ma ra jānda'a yu'u te'en kā'an ra chi'in: “Na kani'un ma yuvi kixiun ta na ku'un ve'un”, kàti ra chi'in —kàti ra.

¹² Tajan ma ndian judú te'en kīcha'a na chikatu'un na nuu ma ra ndā'a.

—¿Yo kùu ma ra kā'an ña na kani'un ma yuviun, ta ndētaun ta kù'un chi'in yi? —kàti na chi'in ra.

¹³ Va ma ra chikatu'un nuu ma ra ndā'a, na töve chito ra nda yo kùu ma ra jānda'a ra, vati Jesuu cha jāchika ra ra tañu ma ñivi kua'a' ka'iin ma ikan.

¹⁴ Takan kùu ta ora cha ya'a ña kùu takan, tajan chikuta'an ndio Jesuu ma ra jānda'a ra tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Vitin ña cha ndā'un, na jā'a gaun ma kuati, koto nde'un tundo'o ka'nu ga —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁵ Ta ora chīnu kā'an ma Jesuu takan chi'in ma ra ndā'a, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta kātitu'un ndio ra nuu ma ndian judú ña Jesuu kùu ma ra jānda'a ra, kàti ra. ¹⁶ Ta cha'a' ña jānda'a ma Jesuu ma ra ku'vi ikan, yakan va ndikun ma ndian judú ka'ni na ra, ti naja jā'a ra ma tiñu ikan ma kivi ña nindeo. ¹⁷ Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in na:

—Taku ma Tatái nda kivi nindeo endeeni jàtiñu ra, yakan va yu'u takan jàtiñui ndia —kàti Jesuu chi'in na.

¹⁸ Yakan va ma ndian judú numiga kùuni na ka'ni na ma Jesuu, vati na yöve uvaa ma kivi ña nindenì yo jānda'a ra ma ñivi, ti juuni kà'an ra ña Ndioo kùu ma Tatái maani ra, ta takan jando induku ra ra chi'in ma Ndioo.

Nuu chà'nda ma ra kùu se'e Ndioo tiñu

¹⁹ Tajan nàka'an ma Jesuu te'en:

—Ndicha va'a ña kà'in, ña na kùu ja'a yu'u ra kùu Se'e Ndioo nī'iin tiñu ña ma'iin ni, tuva töve ndē'i naja kua jà'a ma Tatái. Vati ndisaa tiñu jà'a Tatái, indukuni kua ikan jà'a yu'u ra kùu Se'e ra yi ndia. ²⁰ Vati ma ra kùu Tatái kùuni ra nde'e ra yu'u ra kùu Se'e ra, ta tandi'i ma ña jà'a ra jāna'a ra nui. Ta iti' nuu, ni jana'a ra tiñu ka'nuga nui, ta ma ora ni nde'e ndo yi ndava ni ku'un tati ndo.

²¹ Vati takua ma ra kùu Tatái jànataku ra ndian ndií, ta chà'a ra ña na koo ndito ndiko na, juuni takan jà'a yu'u ra kùu Se'e ra, ti chà'i ña na koo ndito ma nda ndian kùuni mai ndia. ²² Vati ma ra kùu Tatái töve jàkutuni ra kuati ma ñivi, ti chā'a ra ma ndatu ikan nuu yu'u ra kùu Se'e ra ña na jakutunì kuati na, ²³ ikan na tiñu'u tandi'i na yu'u takua tiñu'u na ma ra kùu Tatái. Vati ma ndian töve tiñu'u yu'u, kùuni yi kà'an yi ña juuni töve tiñu'u na ma ra kùu Tatái, ra tāchi yu'u ndia.

²⁴ 'Ndicha va'a, ma ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian tàso'o ma tu'un kà'in, ta chinuni na ña jà'a ma ra tāchi yu'u, cha iyo ndito na endeeni, ta töva ni ku'un na andaya' cha'a' ma kuati na, ti vaji cha chī'i na jà'a ma kuati na niku, va vitin cha nātaku ndiko na. ²⁵ Ndicha va'a, ma ña kà'in chi'in ndo ña cha kēta ma ora, ta vitin kùu yi ña ma ndian cha chī'i na jà'a ma kuati jā'a na, ni kuni na tati yu'u, ra Se'e Ndioo, ta tu jachi'in na yi, ni nī'i na nuu koo ndito ndiko na. ²⁶ Vati takua ma ra kùu Tatái iyo ndito maa ra takani, juuni takan chā'a ra ndatu nuu yu'u ra kùu Se'e ra ña kùu koo ndito mai takani ndia. ²⁷ Ta juuni chā'a Tatái ndatu nui ña kùu jakutunì kuati na, cha'a' ña kùu ra Se'e ñivi tāchi Ndioo. ²⁸ Ta koto yū'vi ndo cha'a' ma ña kà'in i'ya, vati ni keta iin kivi ña ni kuni ma ndian ndií nda ma nuu ñaña na ma tu'un ña ni ka'in.

29 Ta tandi'i ma ndian jā'a ma ña va'a, ni natakú ndiko na, ta koo ndito ndiko na endeeni chí'in Ndioo, va ma ndian jā'a ña töve va'a, ni natakú na, va kuenda ña ku'un na andaya'.

Nuu kà'an Jesuu cha'a' ma ndian kà'an kuenda ra

30 'Ta yu'u na küu ja'i ma ña kùuni mai tuva Ndioo töve kùuni ra ña jà'i yi, ti ma takua kà'an ra chí'in, ta takan jàkutunì. Ta iin ña ndaa küu yi ora jàkutunì, vati na töve jà'i ma ña kùuni mai, ti ma ña jà'i kùu ma ña kùuni ma Tatái ra tãchi yu'u.

31 Tu yu'u kà'in cha'a' juuni mai, na töve kùu ka'an yo ña ndicha kùu yi ora ki'o ku'va yi. 32 Va iyo inga ra kàtitu'un nuu ma ñivi cha'i, ta chitói ti ña ndicha kùu ma tu'un kà'an ra. 33 Ndyo'o tãchi ndo iin ra kùu tatun ña na kundakatu'un ra nuu Xuva cha'i. Ta rakan kàtitu'un ra ma tu'un ndaa. 34 Va yu'u na töve chiniñu'i ña kà'an ñi'in ñivi iyo ñuñivi cha'i. Vati tu kà'in takan chà'a ra kùu yi kuenda ña na chinuni ndo tu'in, ikan na jakakú Ndioo ndo. 35 Ta ndicha ña Xuva kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña ndu'vania tìin yi ta jàndondichin yi. Ta ndyo'o chàta'ani ndo yi ma tiani tiempu ña ndē'e ndo yi.

36 Va ka'nuga kùu ma tu'un ña kà'an yu'u kua ma tu'un ña kà'an Xuva. Vati ndisaa ma tiñu ka'nu chà'a ma Tatái ña jàchinui, yakan kùu ma ña jà'i. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kùuni yi ka'an yi, ña ndicha kuii ña ma Tatái tãchi yu'u. 37 Ta juuni ma Tatái ra tãchi yu'u, kà'an ra cha'i, vaji ndyo'o takà'an kuni ndo ma tati ra, ta ni küu nde'e ndo ra. 38 Va ma tu'un ra na tüvi chà'a ndo ña koo yi tichi anima ndo, ti tüvi chinuni ndo ñi cha'a ña kà'an ma ra tãchi ma Tatái ndia. 39 Taku ndyo'o, ya'a jàkua'a ndo ma tutu Ndioo, ti chànini ndo ña tu jà'a ndo takan, ta ni ñi' ndo nuu koo ndito ndo endeeni kùuni ndo, va tüvi chito ndo ña ma tu'un iyo nuu yi kùu ma tu'un kà'an cha'i. 40 Va ndyo'o na töve kùuni ndo chinuni ndo ma tu'in, ta tu chinuni ndo yu'u niku, kùu ñi' ndo nuu koo ndito ndo endeeni chí'in Ndioo.

41 'Taku yu'u na töve chiniñu'i ña na jàka'nu ma ñivi yu'u. 42 Ta juuni cha nàkoto va'i ndo, ña na töve kùuni ndo

nde'e ndo Ndioo ndia. 43 Yu'u vachì tiñu nuu ma ra kùu Tatái, ta ndyo'o na töve kùu inga na ña kà'an na juuni chí'in sivi maa na, ña kà'an ndiakan, va ni jachi'in ndo. 44 Ta ndyo'o töve ndicha ña chinuni ndo tu'in, ti ma ña jà'a ndo kùu yi, ña jàka'nu ndo juuni ma ta'an ndo, ta töve nànduku ndo a jà'a ndo ma ña kùuni ma uvanuu Ndioo ña na ja'a ndo, ta ikan kùu ñi' ndo nuu ra ña na tiñu'u ra ndo. 45 Ta koto nàkanini ndo ña yu'u ni tisokuatì ndo nuu ma ra kùu Tatái, vati ma ra tisokuati ndo nuu Ndioo kùu juuni ma Moisés, nuu ndatu ndo ña ni jakakú Ndioo ndo cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un tãa ra. 46 Vati tu ndicha ña chinuni ndo ma tu'un tãa ma Moisés, kùuni yi ka'an yi ña juuni iyo yi ña chinuni ndo ma tu'in ndia, vati cha'i kùu ma ña tãa ra. 47 Va tu töve chinuni ndo ma tu'un tãa Moisés, ikan chà'i kuenda ña töve chinuni ndo tu'un kà'in ndia —kàti Jesuu chí'in ndian judíu ikan.

6

Nuu chà'a Jesuu ña chàchi u'un mii ñivi (Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

1 Takan küu tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra inga chiyo yu'u tañu'u Galilea, ña juuni kà'an na ña nàni yi tañu'u Tiberias ndia.

2 Ta nduva'a kuii kua'a' ñivi kuà'an chata Jesuu, vati ndē'e na ma ndatu chí'in seña ña jà'a ra, ña jànda'a ra ma ndian ku'vi.

3 Tajan ndāa ndio Jesuu kuà'an ra iin nuu chiki, ta ora chāa ndio ra ikan, tajan chūnandi ndio ra chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra. 4 Ta ma viko Pakua ña jàka'nu ma ndian judíu ti cha vachì kùyatìn yi.

5 Ta ora kani'i Jesuu nuu ra te'en tikan, ta ndē'e ra ña ya'a ga kua'a' ñivi vachì chata ra, tajan te'en nāka'an ndio ra chí'in Lipe: —¿Ndanu ko'o kujata yo paan ña kachi tandi'i ma ñivi i'ya? —kàti ra.

6 Va chikatu'un maani ma Jesuu takan nuu ma Lipe nde'o naja kua kati ra cha'a' yi, kùuni Jesuu, vati cha chito va'a Jesuu nayi kùu ma ña ni ja'a ra. 7 Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra:

—Ni ma xu'un' ña jàkanaa yo uvi cientu kivi ña jàtiñu yo, na kēta yi ña jàta yo

kua'a' ma paan, ta nàta'vi yo ita'vi ita'vi yi nuu ta'ii'in ma ñivi ikan —kàti ra.

⁸ Tajan inga ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra nàni André, ra kùu yani Simón Petu', te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

⁹ —I'ya ndaa iin ravali, ña ndà'a ra u'un ta'an paan, ña kùva'a chi'in cebada, ta chi'in uvi tiaka'; ¿va ndakutiñu ña'a kuenda na, ña ya'a kua'a' ñivi kùu na? —kàti ra.

¹⁰ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu:

—Na ka'un chi'in ma ñivi, ña na kundanandi na ma ikan —kàti ra.

Ta ma ikan ti ya'aga kua'a' ma ita kuati kàa, tajan chūnandi ndio na. Ta iyo iin u'un mii ndra'ii kùu ndra. Ta siin kùu ma ñivi ña'a. ¹¹ Tajan kī'in ndio Jesuu ma paan, ta kīcha'a ra chikan ra ta'vindioo, nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' yi iti' andivi, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ña na nata'vi ndra yi nuu ma ñivi. Ta indukuni takan jā'a ra chi'in ma tiaka' ndia. Tajan chāchi na naja kua kùuni maa na. ¹² Ta ora chītu tichi na, tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na jati'vi ndo ma ña chākoso, ikan na töve tivi nī'in nakuyi, —kàti Jesuu.

¹³ Tajan jāti'vi ndio ndra ma ña chākoso, ta jākutu ndra uchi uvi ga ta'an tuka ma paan chi'in ma ña chākoso jā'a ma ndi u'un paan ña kùva'a chi'in cebada. ¹⁴ Takon kūu ta ora ndē'e ma ñivi ma ndatu ka'nu ña jā'a Jesuu, ta te'en nàka'an na:

—Ndicha kuii ña ra'ya kùu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra ni kichi ma ñuñivi i'ya —kàti na.

¹⁵ Va tava Jesuu chā'a ra kuenda ña tani'i kùuni na kundaka na ra ku'un ra, kuenda ña kùu ra rey, ra ka'nda tiñu nuu na. Yakan va kēe ma'iin ra kuà'an ra ma siki iin yuku sukun, ti kùuni ra koo ma'iin ra.

Jesuu chika ra nuu tañu'u
(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Takon kūu ta ora cha kuaa, tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kēe ndra kuà'an ndra yu'u tañu'u. ¹⁷ Ta ikan kī'vi ndio ndra tichi iin varku, ta kīcha'a ndio ndra kèta chiyo ndra ma tañu'u, ña kuà'an ndra iti' ñuu Capernaum. Ta cha ya'a

naa kùu yi. Ta ma Jesuu juuni töve ra chàa ma nuu ka'iin ndra. ¹⁸ Tajan ma tañu'u, nduva'a sukun ndakoo nditi ra' jà'a ña ya'a ni'i chàkin ma tati. ¹⁹ Ta ora cha yā'a nduu ndra iin u'un a iñu kilometru chi'in ma varku, tajan ndē'e ndra ña chika Jesuu vāchi ra nuu takuii, ña kuàjayatin ra ra nuu kuà'an ma varku. Tajan ndrakan kīcha'a ndio ndra yù'vi ndra. ²⁰ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—iNa yū'vi ndo, ti mai kùu! —kàti ra.

²¹ Tajan nduva'a kuii chīsii ndra ña cha iyo Jesuu chi'in ndra ma tichi varku. Ta nunuu ni, ta cha chàani ndra ma ñuu nuu kuà'an ndra.

Nuu nànduku ñivi ma Jesuu

²² Takon kūu ta ma inga kivi, ma ñivi kīndoo yu'u tañu'u nuu kēe ma ndra jàkua'a chi'in ra chi'in ma varku, ikan chā'a na kuenda ña tüvi ndāa Jesuu chi'in ndra ma tichi varku uvanuu nia, ña ndaa ma ikan. ²³ Ta ora cha yā'a ña kūu takon, tajan chāa ndio tiá kua'a' varku, ña kichi iti' ñuu Tiberias, yatini ma nuu chā'a Jesuu ña chàchi ma ñivi ora chā'a ra ta'vindioo cha'a' yi nuu ma Racha'nu. ²⁴ Ta ora ndē'e na ña töve ndaa Jesuu ma ikan, ta ni ma ndra jàkua'a chi'in ra, tajan ndāa ndio na tichi ndrūn, ta kēe na kuà'an na kuàanduku na Jesuu iti' ñuu Capernaum.

Jesuu kùu ra takua kùu ma paan ña jà'a ña na koo ndito yo indeeni

²⁵ Ta ora nàta'an na Jesuu ma inga chiyo yu'u tañu'u, ta te'en nàka'an na chi'in ra:

—Yo'o matru, ¿nda ora kīchaun nde've? —kàti na.

²⁶ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndyo'o nànduku ndo yu'u, cha'a' ña chāchi ndo nda kati chitu tichi ndo jā'i, ta yöve cha'a' ña kī'in kuenda ndo, ta kūtunini ndo nda kuenda kùu ma ndatu ña chā'a Ndioo nui ña jà'i. ²⁷ Na jātiñu ndo cha'a' ma ña kachini ndo, ma ñuñivi i'ya, vati yakan numini ndi'i yi. Na jātiñu ndo va cha'a' ma ña kachi ndo, ña ku'va nuu koo ndo endeeni chi'in Ndioo. Ti ma ndayu ikan kùu ma ña ni ku'va ma ra Se'e

ñivi tāchi Ndioo kachi ndo, vati rakan kùu ra kāchin ma Ndioo, ña jà'a ra yi.

²⁸ Ta te'en kīcha'a ndio ma ñivi chikatu'un na nuu Jesuu:

—¿Nayi iyo yi ña ja'a ndi, ta kùu jachinu ndi ma tiñu kùuni Ndioo ña ja'a ndi? —kàti na.

²⁹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Uvanuu ma tiñu ka'nu ña kùuni Ndioo ña jà'a ndo, kùu yi ña na chinuni ndo ma tu'un kà'an yu'u, ra tāchi ra —takan kàti Jesuu.

³⁰ Tajan ma ñivi te'en nāka'an na chi'in ra:

—Tuva takan kùu yi, ¿nda ndatu ka'nu kùu jana'un nuu ndi, ikan ora nde'e ndi yi, ta chinuni ndi ma tu'un kà'un? ¿Ta nda tiñu kùu ma ña jà'un? ³¹ Ma ndian kùu ñivi ndi ña chiyo taji'na, chāchi na ma ña kuichin ña nani maná, ma tichi ku'u niku, vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Iti' andivi jākoyo ra ma paan chāchi na” —kàti na.

³² Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo: ña na yöve Moisés kùu ra ña chā'a ra ma paan kāchita iti' andivi chāchi ndo taji'na, ti ma Tatái kùu ra chā'a yi ta nda vitin chā'a ra yi ndia. Ta ma paan chā'a ra kùu ma ña ndicha ña vāchi iti' andivi. ³³ Vati ma paan ña chā'a ma Ndioo nuu yo vāchi yi iti' andivi, ta jà'a yi ña endee koo ndito ma ñivi iyo ñuñivi.

³⁴ Tajan te'en chīkan na nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ma paan i'ya kachi ndi nani kivi —kàti na.

³⁵ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Yu'u kùu ma paan ña chā'a ña koo ndito ndo endeeni. Ta ma ndian vāchi nui, na tūva ni kusoko na, ta ma ndian chīnuni ña kà'in, na tūva ni natii na takuui ndia. ³⁶ Va tava cha kā'in chi'in ndo, ña vaji cha ndè'e ndo yu'u, na töve chīnuni ndicha ndo ma tu'in. ³⁷ Ta tandi'i ma ndian chā'a ma Tatái nui, ndiakan kùu ma ndian vāchi nui. Ta ma ndian vāchi nui ni ku'vai ña ki'vi na iti' kuà'in. ³⁸ Vati yu'u töve kīchī iti' andivi, kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, ti yu'u kīchai va kuenda ña jà'i tandi'i ña kùuni ma Tatái, ra tāchi yu'u. ³⁹ Ta ma tiñu ña töve kùuni ma

Tatái, ra tāchi yu'u ña jà'i, kùu yi ña, koto jākunai ni'iin ma ñivi ña chā'a ra nui, vati ma ña kùuni ra ña jà'i, kùu yi ña na janatakui na ma kivi nuu ndi'i nia. ⁴⁰ Ta juuni kùuni ma ra tāchi yu'u ña tandi'i ma ndian nde'e yu'u ra kùu Se'e ra, ta chinuni na ma tu'un kà'in, ni koo ndito na endeeni jà'i, ta juuni yu'u, ni janatakui na ma kivi nuu ndi'i nia ndia.

⁴¹ Cha'a' ña'a kùu yi ña ma ndian judíu kīcha'a na chātu'un na ra, cha'a' ña kā'an ra tu'un i'ya: “Yu'u kùu ma paan ña kīchi iti' andivi.” ⁴² Ta ma ndian judíu te'en nāka'an na:

—¿A yöve Jesuu i'ya, kùu ra se'e Kusé? Ndicha ña juu ra kùu ra, ti nākoto va'a yo ma tatá ra chi'in ma'á ra. ¿Ta chīto naja kà'an ra ña kīchi ra iti' andivi?

⁴³ Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Na jaña ndo ña chātu'un ndo.

⁴⁴ Ni'iin ñivi, na kùu kichi na nui, tu yöve Tatái ra tāchi yu'u kùu ra ña chāki'in ra na. Ta yu'u kùu ña ni janatakui ndiakan ma kivi nuu ndi'i nia. ⁴⁵ Vati nuu ma tutu Ndioo ña taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo te'en kà'an yi: “Ndioo ni jana'a ra nuu tandi'i ma ñivi”, kàti yi. Cha'a' yakan kùu yi ña tandi'i ma ndian chīni tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, ta jāchi'in na ma ña kà'an ra. Ndiakan kùu ndian vāchi nui.

⁴⁶ Ma tu'un kà'in töve kùuni yi ka'an yi ña iyo ñivi ña cha ndè'e na ma Tatái, ti uvanuu ma ra cha ndè'e ra, kùu yu'u, ra chīyo chi'in ra. ⁴⁷ Ndicha va'a ña kà'in, ña ma ndian chīnuni ma tu'in, endee iyo ndito na. ⁴⁸ Ta yu'u kùu ma paan ña jà'a, ña na koo ndito yo endeeni. ⁴⁹ Ma ndian kùu ñivi ndo ña chīyo taji'na, chī'í na vaji chāchi na ma ña kuichin ña nani maná, ma tichi ku'u. ⁵⁰ Va yu'u kà'in chi'in ndo, cha'a' inga tuku ma paan ña vāchi iti' andivi, ta yakan, ti tu iyo nda ndian chāchi yi, na töve chī'í na. ⁵¹ Va yu'u kà'in chi'in ndo ña yu'u kùu ma paan ndito ña kīchi iti' andivi, ta nda ndian nikuuni ña chāchi ma paan i'ya, ni koo ndito na endeeni chi'in Ndioo. Ta ma paan ña ni ku'vai nuu na kùu ma kuñui, ikan na kuu koo ndito tandi'i ma ndian iyo ñuñivi.

⁵² Tajan ma ndian judíu te'en kīcha'a na kànita'an yu'u na chi'in juuni maa na:

—¿Naja kua kùu yi, ña kùuni ra ku'va ra ma kuñu ra kacho?, kùuni ndo —kà'an na.

⁵³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tu töve chàchi ndo kuñu ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta töve chì'i ndo ma níi ra, na töve ni níi ndo nuu koo ndito ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo. ⁵⁴ Yakan va ma ndian chàchi ma kuñui, ta chì'i na ma níi, ndiakan endee iyo ndito na, ta yu'u ni janatakui na ma kivi nuu ndi'i nia. ⁵⁵ Vati ma kuñui kùu ma ndayu va'a, kuenda ña kacho, ta ma níi kùu ra' iin ña va'a ko'o yo ndia. ⁵⁶ Ti ma ndian chàchi ma kuñui, ta chì'i na ma níi, induku iyo na chi'in, ta yu'u, induku iyo'i chi'in na ndia. ⁵⁷ Vati tava ma Tatái, ra tāchi yu'u, ra takani iyo kùu ra, yakan va juuni ra ndito kùu takua kùu ra, cha'a' yakan kùu yi ña iyo ndatui ña kùu ja'i ña na koo ndito tandi'i ndian chàchi ma kuñui ndia. ⁵⁸ Va yu'u kà'in cha'a' ma paan nūu iti' andivi. Vati ma paan ikan töve indukuni kùu yi takua kùu ma ña nàni maná, ña chàchi ma ndian kùu ñivi ndo ndian chíyo taji'na, ti ndiakan chí'i na vaji chàchi na yi. Va ma ndian chàchi ma paan ña kīchi iti' andivi, ni koo na indeeni. ⁵⁹ Takan kā'an Jesuu nuu ma ñivi ma ora jāna'a ra tichi veñu'u ñivi judíu, ña ndaa ma ñuu Capernaum.

Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kùuni ma ña koo ndito yo indeeni ka'an yi

⁶⁰ Takan kùu ta ora chīni ma ndian chàkunuu chata Jesuu ma tu'un i'ya, tajan te'en nāka'an na:

—Ya'a ga ndetiñu jàchi'o ma tu'un kà'an ra'ya. ¿Nda ndian kùu ma ndian ni jachi'in ma ña kà'an ra, ña kua kà'an ra takan?, kùuni ndo —kàti na.

⁶¹ Ta ora chā'a ndio Jesuu kuenda ña chàtu'un na ra, tajan te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ta, ¿naja töve chàta'ani ndo ma ña kà'in? ⁶² ¿Nayi ja'a ndo, tuva nde'e ndo yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ña ndaa ndiko ra ku'un ra ma nuu chíyo ra niku? ⁶³ Ma Tati Íí Ndioo jà'a ña kùu koo ndito ndo endeeni, ta ndisaa ña kùu ja'a ndo

chi'in ma kuñu ndo, töve nda kuenda yi. Vati ma tu'un kàtitu'in nuu ndo jà'i yi chi'in ma Tati Íí Ndioo. Ta tu'un ikan chà'a yi, ña na koo ndito ndo endeeni chi'in ra. ⁶⁴ Va iyo uvi uni ndo ña töve chìnuni tu'in —kàti Jesuu.

Takan kà'an Jesuu, ti takani cha ch̀to ra nda ndian kùu ma ndian töve chìnuni tu'un ra, ta nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'a' ra ndia.

⁶⁵ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha'a' yakan kùu yi ña, cha kā'in chi'in ndo, ña níiin na, na kùu kichi na nui, tuva yöve ma Tatái kùu ma ra ji'na ña chā'a ra yi nuu na.

⁶⁶ Takan kùu ta nda ma ora ikan, kua'a' ma ndian chàkunuu chi'in Jesuu niku, jāña na ña chàkunuu na chi'in ra. ⁶⁷ Tajan te'en ch̀katu'un ndio Jesuu nuu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A ndita'an ndo kùuni ndo ku'un ndo, takua jā'a ndiakan? —kàti Jesuu. ⁶⁸ Tajan ma ra nàni Simón Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, cha ch̀to va'a ndi ña töve iyo inga yo nuu ku'un ndi. Vati uvanuu maun kùu ra kà'an naja kua kùu ni'o nuu koo ndito yo endeeni. ⁶⁹ Ta ndyu'u kīcha'a ndi chìnuni ndi, ta nàkoto ndi, ña yo'o kùu ma ra kùu Cristu, ra Se'e Ndioo ndito.

⁷⁰ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ña yu'u kùu ma ra kàchin ma ndi uchi uvi ta'an ndo? Va vaji takan kùu yi, iyo iin ra tañu ndo ña kùu kui'na —kàti Jesuu.

⁷¹ Ma ora kā'an Jesuu ma tu'un i'ya, chànini ra cha'a' ma Juda, ra kùu se'e Simón Iscariote, ti ch̀to Jesuu ña ni xikoña'a ra cha'a' ra nuu ñivi, vaji iin ra iyo tañu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra.

7

Ma ndra yani Jesuu, na töve chìnuni ndra ma tu'un kà'an ra

¹ Takan kùu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan kēe ndio Jesuu chàkunuu ra, ta ñuu, ta ñuu, ma iti' ñu'u' Galilea. Vati na kùuni ga ra ch̀koni'i ra ma ñu'u' Judea,

ti ndikun ma ndian judíu ka'ni na ra. ² Ta tava cha vâchi kuyatin ma kivi ña ni kuu ma viko lomara, ña jàka'nu ma ndian judíu nani kuiya. ³ Tajan ma ndra yani Jesuu, te'en nâka'an ndra chi'in ra:

—Na keun ma ñu'u' Galilea, ta ku'un ma iti' ñu'u' Judea, ikan ma ndian jàkua'a chi'un ña iyo ndakan, na nde'e na ma tiñu jà'un ndia. ⁴ Vati ni'iin yo kùuni yo ña nakoto ma ñivi yo, cha'a' ma ña va'a jà'a yo, tüvi iyo yi ña ja'a xe'o yi. Yakan va tu ndicha ña ra jà'a tiñu va'a kùun, na ja'un yi nuu nde'e tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi. —Takan kàti ma ndra yani ra.

⁵ Takan kàti ndra, ti ni ma ndra yani Jesuu, na töve chìnuni ndra ma ña kà'an ra ndia. ⁶ Tajan Jesuu te'en nâka'an ra chi'in ndra:

—Takà'an chaa ma ora ña kùu ku'vai ña na nakoto na yu'u, va kuenda ndyo'o, nda ora nikuuni, va'a yi kuenda ndo. ⁷ Vati ma ndian iyo kuenda ma ñuñivini, na töve nda cha'a' kùxaani na nde'e na ndo, va yu'u, ndicha ña iyo nda cha'a' kùxaani na nde'e na yu'u, ti jàna'a kachin nuu na, ña töve va'a ma ña jà'a na. ⁸ Kua'an ndyo'o ma viko, vati yu'u na töve ku'in, ti takà'an chaa ma ora ña jàna'i yu'u nuu ma ñivi —kàti Jesuu.

⁹ Ta ora chinu kà'an Jesuu takan, ta kīndoo ra ma ñu'u' Galilea.

Jesuu chàa ra ñuu Jerusalén, nuu iyo viko nàni Lomara

¹⁰ Ta ora cha kuà'an ndio ma ndra yani ra, tajan nda ma Jesuu kēe ndio ra kuà'an ra chata ndra nuu iyo ma viko ndia. Ta chāa ndio ra ma ikan va xe'eni. ¹¹ Va ma ndian judíu kīcha'a na nānduku na Jesuu ma nuu iyo viko, ta te'en kīcha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ndanu chàkunuu ma ra'ii ikan? —kàti na.

¹² Ta tañu ma ñivi ka'iin ikan, iyo uvi uni ma ndian chàtu'un Jesuu, ta iyo ndian kà'an te'en: “Iin ra va'a kùu ra”, kàti na. Ta iyo inga na ña kà'an te'en: “Na yöve ra va'a kùu ra, ti ra jànda'viña'a kùu ra”, kàti na. ¹³ Ta vaji takan kà'an na, va ni'iin ñivi töve kà'an na tu'un i'ya nuu ka'iin ti'vi kua'a' ñivi, koto nde'e na tundo'o jà'a ma ndian kuxini nuu ma ndian judíu.

¹⁴ Ta ma viko ikan cha kua kùu java yi, ora kī'vi Jesuu ma tichi kora veñu'u ka'nu, ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra nuu ma ñivi. ¹⁵ Ta ma ndian judíu ndava kuà'an anima na ña kīndoo na nde'e na ra, ta te'en kīcha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Naja ya'a ga chito ra'ya, ta töve nī jakua'a ra? —kàti na.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nâka'an ra:

—Ma ña jàna'i i'ya, yöve iin tu'un ña jāndakuu maanī kùu yi, ti ma tu'un kà'an ma ra tāchi yu'u ña jà'i kùu yi. ¹⁷ Tu iyo nda ndian kùuni ja'a ma tiñu kùuni ma Racha'nu Ndioo, kùu ku'va na kuenda, tuva ma tu'un jàna'i, kùu yi ma tu'un Ndioo, a ma tu'un jāndakuu maanī kùu yi. ¹⁸ Vati ma ndian jàna'a nuu ma ñivi chi'in ma tu'un ña jāndakuu maani na, kùuni yi ka'an yi ña jàka'nu na juuni maa na. Va ma ndian jàna'a nuu ma ñivi, ta nānduku na naja kua jàka'nu na ma ndian tāchi na. Ndiakan kùu ma ndian kà'an ma ña ndaa, ta ni'iin ñivi kùu ni'i na naja kua tisokuati na cha'a' ña jà'a na.

¹⁹ ¿A töve ndicha ña ma racha'nu Moisés chā'a ra tutu ley Ndioo nuu ndo taji'na? Va ni'iin ndo töve jāchi'in ndo ma ña kà'an yi. ¿A yöve cha'a' yakan kùu yi ña kùuni ndo ka'ni ndo yu'u? —kàti Jesuu.

²⁰ Tajan ma ñivi te'en nâka'an na chi'in ra:

—¿A tati xaan kī'vi xiniun ña kà'un takan? ¿Yo kùu ma ndian kùuni ka'ni ñun? —kàti na.

²¹ Tajan Jesuu te'en nâka'an ra.

—Cha'a' uvaa ma ña jà'i ma kivi nindeo, ndisaa ndo nī chata'ani ndo yi. ²² Vati ndicha va'a ña ma Moisés kùu ra ña tāchi ra ña na nakua'a ndo ka'nda ndo ñii nuu ika ma ndrakuati se'e ndo, (vaji yöve chi'in Moisés kīcha'a yi, ti takani cha vāchi ma ñivi ndo ndian chiyo tatiempu jà'a na yi) vaji ma kivi nindeo kùu yi. ²³ Ta vitin tu cha'a' ña kùuni ndo jāchi'in ndo ña kà'an ma ley Ndioo ña taa ma Moisés kùu yi ña chà'nda ndo ñii nuu ika ma ndrakuati se'e ndo vaji kivi nindeo kùu yi, ¿ta naja kùxaan ndo yu'u cha'a' ña jānda'i ninii ma ra ku'vi ma kivi nindeo?

²⁴ Ta koto tisokuati ndo ma ñivi, tuva tüvi

chìto ndaa ndo nda cha'a' kùu yi. Na ja'a ndo yi, va tuva ma ña ndaa kùu yi.

Jesuu kàtitu'un ra nda iti' kīchi ra

²⁵ Takan kūu tajan iin ma ndian iyo ma ñuu Jerusalén te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

—¿A yūvi ra nànduku na ka'ni na kùu ra'ya? ²⁶ Na nde'e va'a yo, ti ikan ndaa ra kà'an ra nuu tuvi ñivi, ta nī'iin ma ndra kùxini töve kà'an ndra chata ra. ¿A töve chà'nini ndra, ña ndicha va'a, ña ra'ya kùu ma Cristu, ra tāchi Ndioo?, kùuni ndra. ²⁷ Va maa yo cha chīto yo ndanu kīchi ra'ya. Va taku ma Cristu, ti nī'iin ñivi töve chīto na nda iti' ni kīchi ra ma ora ni kichaa ra —Takan nàtu'un ta'an na.

²⁸ Ta ora chīni Jesuu ña takan kà'an ma ñivi, ma ora jàna'a ra nuu na ma tichi kora veñu'u ka'nu, tajan te'en nāka'an nī'i ra chī'in na:

—¿A ndicha ña nàkoto ndo nda ra kùu, ta juuni chīto ndo ndanu kīchī? Va yu'u kùuni ña na koto va'a ndo, ña yu'u töve vāchī i'ya cha'a' ña kùuni mai. Vāchī ti iyo iin ra tāchi yu'u ña töve nàkoto ndo. Ta rakan ti iin ra ndaa kùu ra. ²⁹ Va yu'u nàkoto va'i ra, ti kuenda ra vāchī, ta maa ra tāchi yu'u ndia —kàti Jesuu chī'in na.

³⁰ Takan kūu ta ora chīni ma ñivi tu'un ikan, ta kùuni na tiin na ra, ta tī'i na ra tichi vekaa niku, va nī'iin na nī tī'i na nda'a' na ña tiin na ra, ti takā'an chaa ma ora ra. ³¹ Ta ma ora ikan kua'a' na chīnuni ma ña kà'an Jesuu, ta te'en kīcha'a ndio na nàtu'un ta'an na:

—Ma ora ni kīchi ma ra kùu Cristu, ¿a ni ja'aga ra tiá ndatu ka'nu kua ra'ya?, kùuni ndo —kàti na ña nàtu'un ta'an na.

Nuu tàchi ma ndra fariseu ma jandaru, ña na kutiin ndra Jesuu

³² Takan kūu ta chīni ma ndra fariseu ña kà'an xe'e na chata Jesuu, tajan jāndikita'an tu'un ndra chī'in ma ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta tāchi ndra ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, ña na kutiin ndra Jesuu. ³³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tia tiempuni, ni koi chī'in ndo ma nde've, ti ni chikoni'i ndikoi ku'in nuu ma ra tāchi yu'u. ³⁴ Tajan ndyo'o, ni nanduku ndio ndo yu'u, va na töva ni nata'an ndo

yu'u, vati na töve kùu ku'un ndo ma nuu ni chai.

³⁵ Takan kūu tajan ma ndian judíu, te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

—¿Ta ndanu ni ku'un ra'ya, ña na kùu nata'an yo ra? ¿A ni ku'un ra ñuu chika nuu ndoyo ma ndian kùu ñivi yo te'en tikan tañu ma ndian griegu, ta ni jana'a ra nuu ma ñivi iyo ikan?, kùuni ndo.

³⁶ ¿Nayi kùuni ra kà'an ra, cha'a' ña kà'an ra te'en chī'in yo ña: “Ni nanduku ndo yu'u, va na töve ni nata'an ndo yu'u, vati na töve nuu kùu ku'un ndo, kùu ma nuu ni chai”?, kàti ra —Takan kàti na ña nàtu'un ta'an na.

Ma ndian chīnuni tu'un Ndioo, iyo ma Tati Í Ra chī'in na indeeni

³⁷ Ma kivi nuu ndi'i nia, ña iyo ma viko ka'nu ikan, ma Jesuu chūndaa ndio ra, ta te'en nāka'an nī'i ra chī'in ma ñivi:

—Tu iyo nda ndyo'o nàtii ndo takuui, na kīchi ndo nui, ta ku'vai ra' ko'o ndo.

³⁸ Vati nuu ma tutu Ndioo, kà'an yi ña tichi anima ma ndian chīnuni ña kà'in, ni kana iin ña kàa takua kàa iin yuta ña tūvi ni ndoko, ta yakan kùu yi ña ni ja'a yi ña koo ndito ndo.

³⁹ Chī'in ma tu'un i'ya, kùuni Jesuu ka'an ra ña ma ndian chīnuni ma tu'un ra, ni koo ma Tati Í Ndioo chī'in na, vaji ma Tati Í Ndioo takā'an kichaa yi, vati takā'an ku'un ndiko Jesuu nuu ni jaka'nu ma Ndioo Tatá ra ra.

Kèsiin ñivi cha'a' ma tu'un Jesuu

⁴⁰ Ta iyo iin ma ndian ka'iin tañu ma ñivi, ña ora chīni na ma tu'un i'ya, ta te'en nāka'an na:

—Ndicha va'a ña ra'ya kùu ma ra kà'an chī'in tu'un yu'u Ndioo —kàti na.

⁴¹ Ta inga tuku na kà'an te'en:

—Ra'ya kùu ma Cristu —kàti na.

Va juuni iyo inga ndian kà'an te'en:

—¿A iti' ñu'u' Galilea iyo yi ña kīchi ma ra kùu Cristu, kùuni ndo, ña kà'an ndo takan? ¡Jun! ⁴² Na yöve takan kùu yi ti nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ña, ma ra kùu Cristu iyo yi ña kuu ra ñivi ma rey David, ta juuni iyo yi ña kuu ra ma ra ñuu Belén, juuni ma ñuu nuu kaku ma rey David niku ndia —kàti na. ⁴³ Ta takan kùu ña ma ñivi kèsiin na jà'a ma tu'un

Jesuu. ⁴⁴ Ta iyo ma ñivi kũuni na tiin na ra, ta ku'un ra vekaa, va nĩ'iin na töve nĩ ja'a yi.

Ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu töve chìnuni ndra ña kà'an Jesuu

⁴⁵ Takan kũu tajan ma ndra jandaru ña kũmi ma veñu'u, chĩkoni'i ndiko ndra nuu ka'iin ma ndra fariseu, chi'in ma ndra sutu ña kũxini nuu sutu, ta ndrakan te'en chĩkatu'un ndra nuu ma ndra jandaru:

—¿Ta naja töve ndàka ndo ra? —kàti ndra.

⁴⁶ Tajan ma ndra jandaru te'en nàka'an ndra:

—Nĩ'iin ndra'ii töve kà'an ma takua kà'an rakan! —kàti ndra.

⁴⁷ Tajan ma ndra fariseu, te'en nàka'an ndiko ndra:

—¿A ndita'an ndo chā'a ndo ña kēña'a ra ndo ndia? ⁴⁸ ¿A cha chìnuni iin ma ndra kũxini nuu yo a ma ndra fariseu ma tu'un kà'an ra, ña kà'an ndo takan? Cha chito va'a ndo ña yöve takan kũu yi.

⁴⁹ Uvanuu ma ndian chìnuni ña kà'an ra, kũu ma ndian töve nàkoto ña kà'an ma tutu ley Ndioo. Ta ndiakan ti ndian kini kũu na —kàti ndra chi'in ma jandaru.

⁵⁰ Tajan ma ra nàni Nicodemo, ra juuni kũu fariseu, ra chānde'e Jesuu ma ora chanikuuaa, ndēta ndio ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra kũxini ka'iin ikan:

⁵¹ —Ma ley Ndioo ña jàka'nu yo kà'an yi ña, na kũu ka'ni yo nĩ'iin ñivi, tuva takā'an ndakatu'un yo nuu na nayi kũu ma ña jà'a na —kàti ra.

⁵² Tajan ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ma Nicodemo:

—¿A juuni ra ñu'u' Galilea kũun ña kà'un takan? Na jakua'a ji'naun naja kua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo, ta nde'un ti nĩ'iin ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo na töve nĩ keta ra iti' ñu'u' Galilea —kàti ndra chi'in ra.

Ma ña'a tondo ña kì'vi chi'in nda ra nikuuni

⁵³ Tajan ora yā'a ña kũu takan, ta ta'ii'iin ndio na kēe na kuà'an na ve'e na.

8

¹ Takan kũu tajan Jesuu kēe ra kuà'an ra iti' yuku nàni Olivu. ² Ta ma

inga kivi ora kũndichin, kēe ndiko ra kuà'an ra ma veñu'u ka'nu, ta ndisaa ma ñivi chājayatin na na nuu ra, ta rakan chũnandi ndio ra, ta kīcha'a ra jàna'a ra nuu na. ³ Tajan ma ndra matru ña jàkua'a ma ley Ndioo, chi'in ma ndra fariseu nāta'an ndra iin ña'a tondo ña kì'vi ña chi'in ra'ii, ta tiin ndra ña, ta ndàka ndra ña kuà'an ndra nuu Jesuu. Ta ikan kũtaa ndra ña ma'ñu ma nuu ka'iin ti'vi ma ñivi, ⁴ ta te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña'a i'ya nātiin ndi ña, juuni ma ora ña kì'vi ña chi'in iin ra'ii yüvi iian. ⁵ Ta ma nuu ley ña taa Moisés, kàti yi ña na ka'ni yo ma ñivi ña'a ña jà'a takan chi'in yuu. Ta yo'o, ¿naja kua kàtiun? —kàti ndra.

⁶ Takan chĩkatu'un ndra nuu ra, ikan na ka'an ra iin ña tüvi va'a, ta chi'in yakan kũu ni'i ndra naja kua kũu tisokuati ndra ra. Tajan Jesuu chũnandi chiti ra, ta kīcha'a ra taa ra ma nuu ñu'u' chi'in xini nda'a' ra. ⁷ Va tava ma ndra fariseu na töve jàña ndra ña chĩkatu'un ndra nuu Jesuu, yakan va ndēta ndio ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Nda ndyo'o nikuuni, tuva töve iyo nĩ'iin kuati ndo, ji'na ndo na kani ma yuu chata ña —kàti ra chi'in ndra.

⁸ Tajan Jesuu chũnandi chiti ndiko ra ma nuu ñu'u', ta kīcha'a ndiko ra taa ra. ⁹ Ta ora chīni ndra ña kà'an Jesuu takan, ta chā'a ndra kuenda ña maa ndra kũu ma ndra iyo kuati, tajan iini iini ndra kīcha'a ndra kàcha'an ndra, va ma ndra ji'na kīcha'a jà'a yi kũu ma ndra cha'nuga, ta ikan jan, ma ndra yoko ndia. Tajan ma'iin nia ndio Jesuu kindoo chi'in ma ña'a ikan ma'ñu ñivi. ¹⁰ Ta ikan jan, chũndaa ndio Jesuu, ta tava ndē'e ra ña nĩ'iin ga ndra tüva, ti uvaa nia ma ña'a kindoo, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ña:

—Yo'o xi'i, ¿ndanu ka'iin ma ndra tisokuati ñun? Ta, ¿naja nĩ'iin ndra, töve nĩ kuuni ndra ka'ni ndra ñun? —kàti Jesuu chi'an.

¹¹ Tajan ma ña'a ikan te'en nàka'an ña:

—Nĩ'iin ndra nĩ ja'a yi racha'nu —kàti ña.

Tajan Jesuu te'en nàka'an ndiko ra chi'in ña:

—Ni yu'u na küunĭ ka'nĭ ñun ndia. Ta vitin kuà'an yo'o, ta koto jà'a gaun ma kuati —kàti ra chi'an.

Jesuu kùu ra tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi

¹² Takan kùu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:

—Yu'u kùu tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi, ta ma ndian tándikun chatai, na töva ni kakunuu na nuu naa, vati ni ni'i na ma ñu'ú ña ni ku'va nuu koo na endeeni —kàti Jesuu.

¹³ Tajan ma ndra fariseu te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o, kà'un ma tu'un chiña cha'a juuni maun, ta yakan töve nda kuenda yi —kàti ndra chi'in ra.

¹⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña vaji kà'in cha'a juuni mai, va ndicha va'a ti ña ndaa kùu yi. Vati yu'u chitoi ndanu kīchi, ta chitoi ndanu kuà'in. Va taku ndyo'o, na töve chito ndo ndanu kīchi, ta töve chito ndo ndanu kuà'in ndia. ¹⁵ Ta ndyo'o jàkutuni ndo ma tiñu, tava kùuni ma ñivi ñuñivini, va yu'u töve jàkutunĭ ni'iin ñivi. ¹⁶ Ta tu yu'u jàkutunĭ iin nakuyi chi'in ma ñivi, va ndicha ti ma ña jà'i, iin ña ndaa kùu yi, vati na yöve ma'iin ni kùu ma ra jàkutuni yi, ti jàkutunĭ yi nda chi'in ma Tatái, ra tachi yu'u ndia. ¹⁷ Vati nuu ma tutu ley Ndioo ña ñyo nuu ndo kà'an yi, ña tu uvi ta'an ma testigu kà'an na iin nuu ni, ñyo yi ña chinuni yo yi, ti tu'un ndaa kùu yi. ¹⁸ Va'ani tuva takan, yu'u kà'in ma ña ndaa cha'a juuni mai, ta nda ma Tatái, ra tachi yu'u, juuni kà'an ra cha'i ndia —kàti Jesuu.

¹⁹ Tajan ndrakan te'en chīkatu'un ndra nuu Jesuu:

—Ta, ¿ndanu ñyo ma tataun? —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndyo'o, töve nàkoto ndo yu'u, ta töve nàkoto ndo ma Tatái ndia. Vati tuva ndicha ña nàkoto ndo yu'u, juuni takan ñyo yi ña nakoto ndo ma Tatái ndia —kàti Jesuu.

²⁰ Ta Jesuu kātĭtu'un ra ma tu'un i'ya, ma ora ndaa ra jàna'a ra ma tichi kora

veñu'u ka'nu, nuu ndaa ma chatun, nuu sòkó na xu'un' kuenda Ndioo. Va ni'iin na nī tiin na ra, ti takà'an chaa ma ora ra.

Jesuu kà'an ra ña ma nuu ni ku'un ra, na kùu chà ma ñivi

²¹ Takan kùu ta Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:

—Yu'u ni ku'in, ta ndyo'o ni kunanduku ndo yu'u, va ni kuvi ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo, vati ma nuu kuà'in, na kùu chaa ndo.

²² Tajan ma ndian judú te'en kīcha'a na natu'un ta'an na:

—¿A chànini ra ka'ni maa ra ra, yakan va kà'an ra, ña na kùu chaa yo ma nuu kuà'an ra? —kàti na.

²³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndyo'o kùu ndo ndian ñyo ninuu nde've, va yu'u kùu, ra ñyo nuu sukun. Ta juuni ndyo'o kùu ndo ndian ñyo kuenda ma nuu ñu'u' ñuñivi i'yani, va yu'u yöve ra ñyo kuenda nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kùu.

²⁴ Yakan va kātĭtu'in ña ndyo'o ni kuvi ndo cha'a' ma kuati ndo, ti tu töve chinuni ndo ña yu'u kùu ra takani ñyo —kàti Jesuu.

²⁵ Tajan te'en chīkatu'un tuku ndra nuu ra:

—Ta yo'o, ¿nda ra kùun? —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha kātĭtu'in nuu ndo nda ra kùu, nda ma kivi nunuu. ²⁶ ñyo kua'a' ña kātĭtu'in naja kua ñyo ndo, ta juuni ñyo kua'a' naja kua jàkutunĭ ndo ndia, uvaa ña ma ra tachi yu'u nuu ndo, kà'an ra ma ña ndaa, ta ma ña kātĭtu'in nuu ndyo'o ñivi ñuñivi, yakan kùu ma tu'un ndaa ña chīnĭ ña kà'an ra —kàti Jesuu.

²⁷ Va Jesuu kà'an ra nuu na cha'a' ma Tatá Ndioo, uvaa ña na töve nī kutunini na yi. ²⁸ Yakan va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ta ora cha chā'ni ndo yu'u, ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo, tajan ni ku'va ndo kuenda, ña yu'u kùu Ndioo, ra takani ñyo, ti taku yu'u töve vāchĭ kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, vati vāchĭ, kuenda ña kātĭtu'in nuu ndo ma ña jāna'a ma Tatáini nui. ²⁹ Vati Tatái ra tachi yu'u, ñyo ra chi'in, ta töve ndàkoo ma'iin ra yu'u, vati tandi'i ora jà'i ma ña chàta'ani ra —kàti Jesuu.

³⁰ Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta kua'a' ñivi kīcha'a chīnuni ma tu'un ra.

Ma ndian kùu Se'e Ndioo, ta ma ndian ya'a chàta'ani ja'a kuati

³¹ Takán kùu tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ma ndian judíu, ña chīnuni ma tu'un ra:

—Tu ndicha ña ndyo'o, ña endee chīnuni va'a ndo ma ña kà'in chí'in ndo, ndicha va'a ña kùu ndo ma ndian jàkua'a chí'in. ³² Ta takan koto ndo ma ña ndicha, ta chí'in ma ña ndicha ikan ni ja'a yi ña na koo nuna ndo.

³³ Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in Jesuu:

—Ndyu'u kùu ndi ñivi tata Abraham, ta nī'iin cha'a' takā'an kùu ndi musu ña jà'a tiñu nuu nī'iin ñivi. Ta, ¿naja kua kùu yi ña kà'un, ña ni koo nuna ndi? —kàti na chí'in Jesuu.

³⁴ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña tandi'i ma ndian jà'a kuati, ndiakan kùu na musu ma kuati. ³⁵ Vati taku ma ra kùu musu, na yöve ndisaa ora ndoo ra ve'e ma ra kùu chito'o ra, va taku ma ra kùu se'e ma chito'o ma ve'e ikan, endee iyo ra ve'e ma tatá ra. ³⁶ Yakan va tu yu'u ma ra kùu se'e Ndioo jà'i ña na kee ndo nda'a' ma ña kini, ndicha va'a ña ndyo'o, ni ndoo nuna ndo. ³⁷ Cha chitói ti ñivi tata Abraham kùu ndo, va ndyo'o kùuni ndo ka'ni ndo yu'u, ti töve kùuni ndo jachi'in ndo ma ña kà'in. ³⁸ Yu'u kàtitu'in nuu ndo ma ña jàna'a ma Tatái nui, ta ndyo'o jà'a ndo ma ña jàna'a ma tatá ndo nuu ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra nuu ma ndian töve chinuni tu'un ra ña kui'na kùu ma tatá na

³⁹ Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in Jesuu:

—Ma ra kùu tatá ndi, kùu ma racha'nu Abraham —kàti na.

Va Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Tuva ndicha ña ndyo'o kùu ndo se'e Abraham, iyo yi ña ja'a ndo ma takua jà'a ra ndia. ⁴⁰ Va vitin kùuni ndo ka'ni ndo yu'u cha'a' ña kà'in ma ña ndaa ña jàna'a Ndioo nui. Ta Abraham ti töve nī ja'a ra takan. ⁴¹ Va ndyo'o indukuni jà'a ndo, ma tava jà'a ma tatá ndicha ndo —kàti ra.

Tajan ndiakan te'en nāka'an na chí'in ra:

—Ndyu'u, na yövi ndian se'e saká kùu ndi, ti uvanuu tatá ndi iyo, ta rakan kùu Racha'nu Ndioo —kàti na.

⁴² Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Tu ndicha ña Ndioo kùu Tatá ndo, iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo yu'u, ti iti' nuu iyo ra kīchi, ta i'ya iyo chí'in ndo. Vati na yöve cha'a' ña kùuni mai kùu yi ña vāchi, ti yu'u vāchi ña Ndioo tāchi yu'u.

⁴³ ¿Ta naja töve kùu kutunini ndo ma tu'un kà'in? Takán jà'a ndo, ti töve kùuni ndo taso'o ndo ña kà'in. ⁴⁴ Kui'na kùu ma tatá ndo, cha'a' ña kùuni ndo ja'a ndo tava kùunián'. Ma kui'na ikan, ti ñá' chà'ni ñivi kùán'. Ta yakán' ti, nī'iin cha'a' töve kà'án' ma ña ndaa, ti töve iyo ma ña ndaa kuendán'. Ta ma ora kà'án' tu'un vata, takan jà'án' yi, ti yakán' kùán', vati vatán', ta ñá' kuxini ma tu'un vata kùán'.

⁴⁵ Va tava yu'u, kà'in ma ña ndaa, yakan va ndyo'o töve chīnuni ndo ma ña kà'in.

⁴⁶ ¿Nda ndyo'o kùu ka'an ndo, ña yu'u iyo iin kuati? Nī'iin ndo. Ta tu chito ndo ña iin ra kà'an ña ndaa kùu, ¿ta naja töve chīnuni ndo ma ña kà'in? ⁴⁷ Ma ndian kùu ñivi Ndioo, jàchi'in na ma tu'un kà'an ra. Va tava ndyo'o, na yöve ñivi Ndioo kùu ndo, yakan va töve jàchi'in ndo ma ña kà'an ra. —Takan kàti Jesuu.

Jesuu takani iyo ra, antea ma tiempu chíyo Abraham

⁴⁸ Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in Jesuu:

—Ndicha ndi ña kà'an ndi, ña ra ñuu Samaria kùun, ta ndisoun tati xaan —kàti na.

⁴⁹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Töve ndisoi nī'iin tati xaan. Ma ña jà'i kùu yi ña tiñu'i ma Tatái, va ndyo'o töve tiñu'u ndo yu'u. ⁵⁰ Yu'u, na töve nàndukui ña na jaka'nu ndo yu'u, vaji ndicha ña iyo inga ma ra kùuni ña na jaka'nu ndo yu'u, ta rakan kùu ra ña ni jakutuni ra chí'in ndo. ⁵¹ Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña ma ndian jàchi'in ma tu'in, endee töve ni kivi na —kàti Jesuu.

⁵² Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in ra:

—Vitin va ndicha va'a ndi, ña ndisoun tati xaan. Vati ma Abraham, chi'in ndisaa inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kàchi'í ndra, ta yo'o kà'un ña, ma ndian jàchi'in ña kà'un, na töve ni kuvi na, kàtiun. ⁵³ ¿A chàniuniun ña yo'o ka'nugaun kua ma tatá ndi Abraham? Vati rakan chi'í ra, ta juuni chi'í ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia. ¿Nda ra kùun kùuniun, ña kà'un takan? —kàti na.

⁵⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu yu'u jàka'nui juuni mai, na töve nda kuenda yi. Ma ra kà'an ndo ña kùu Ndioo ndo, rakan kùu ma Tatái, ra jàka'nu yu'u. ⁵⁵ Ta rakan, ndyo'o töve nàkoto ndo ra. Ta yu'u, ndicha ña nàkotoi ra. Ta tu yu'u kà'in ña töve nàkotoi ra, indukuni ya'a vatai takua vata ndo ndia. Va yu'u, ndicha va'a ña nàkotoi ra, ta jàchi'in ma ña kà'an ra. ⁵⁶ Ma tatá ndo Abraham, ra chiyo taji'na, nduva'a kuii chīsii ra, ña ni nde'e ra ma kivi ni kichai ma nuñu'u' ñuñivi, ta ndē'e ra yi. Yakan va nduva'a kuii chīsii ra —kàti Jesuu.

⁵⁷ Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chi'in ra:

—Ni takā'an ketaun, ni uvi xiko uchi kuiyaun, ta kàtiun ña ndē'egaun Abraham —kàti na.

⁵⁸ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña takani cha iyoi, antea ña koo Abraham.

⁵⁹ Tajan ma ndian judíu ti, kī'in na yuu ña kùuni na kani na Jesuu niku. Va nī kuu yi, ti Jesuu chūndii xe'e ra, ta kēe ra ma tichi kora veñu'u, chā'nda java ra tañu na, ta kuà'an ra.

9

Jesuu jànda'a ra iin ra kuaá, ña takan kāku

¹ Takan kūu ta ma nuu chika Jesuu kuà'an ra, ikan ndē'e ra iin ra kuaá ña takan kāku. ² Tajan ma ndra jākua'a chi'in ra, te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—Matru, ¿ta naja kāku kuaá ma ra'ya? ¿A cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi, a cha'a kuati juuni maa ra kùu yi? —kàti ndra.

³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yöve cha'a' kuati maa ra kùu yi, ta ni yöve cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi. Takan kāku ra, ti chi'in rakan kùuni ma Racha'nu Ndioo jana'a ra ma ndatu ra, ikan na nde'e ma ñivi, ña kùu ja'a ra yi. ⁴ Vitin ña juuni kùu yi ora ndichin, iyo yi ña ja'i ma tiñu ña tachi ma Tatái yu'u ña jà'i. Vati cha vachi ma ora chanikuaa, ta ma ora ikan nī'iin ga ñivi, na kua jatiñu. ⁵ Ma ora juuni yanga iyoi ma ñuñivi i'ya, yu'u kùu takua kùu ma ñu'ú, ña jàtuun ñuñivi —kàti Jesuu.

⁶ Ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, ta tīvisii ra nuu ñu'u', ta jā'a ra ita'vi nda'yu chi'in ra', ta kū'vi ndio ra yi chata tinuu ma ra kuaá. ⁷ Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—¿Kua'an, kuànakata tinuun, nuu ndaa ma soko ña nani Siloé! —kàti Jesuu. Ma tu'un Siloé, kùuni yi ka'an yi: Yu'u tàchi ñun.

Tajan ma ra kuaá ikan cha nākata ra tinuu ra, ta ora chāa ra nuu ndaa Jesuu, ta cha ndē'e ndio ra. ⁸ Tajan ma ndian iyo yatini ma ve'e ra, chi'in ndian takani ndē'e ña kuaá ra niku, te'en kīcha'a na nàtu'un ta'an na:

—¿A yöve ra'ya kùu ma ra chūnandi chikan tunda'vi?, kùuni ndo —kàti na.

⁹ Ta iyo inga na ña kà'an te'en:

—Juu ra kùu ra —kàti na.

Ta inga tuku na va kà'an te'en:

—Yöve ra kùu ra, va takani ndē'e ra —kàti na.

Tajan juuni maa ndio ra, te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña yu'u kùu —kàti ra chi'in na.

¹⁰ Tajan te'en kīcha'a na chikatu'un na nuu ra:

—¿Ta naja kua jā'un ña kūu nande'un? —kàti na.

¹¹ Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ma ra nani Jesuu, jā'a ra nda'yu chi'in ma takuii yu'u ra, ta kū'vi ra yi chata tinui, ta te'en nāka'an ra chi'in: “Kua'an nuu ndaa ma soko ña nani Siloé, ta nakataun ma tinuun”, kàti ra chi'in. Tajan chā'an ndioi cha nākatai yi. Ta takan kūu yi, ña kūu nande'i —Takan kàti ra.

¹² Tajan ma ñivi ikan, te'en chikatu'un na nuu ra:

—¿Ta ndanu chàkunuu ma ra'ii ikan?
—kàti na.

Ta ma ra kuaá niku, te'en nāka'an ra:
—Töve chittoi —kàti ra.

*Ma ra kuaá niku, jà'a ma ndra fariseu
ña na ka'an ra*

¹³ Tajan ma ra kuaá niku, tiin ndio na ra, ta chāndaka na ra nuu ma ndra fariseu. ¹⁴ Va tava ma kivi nindeo kùu yi ña jà'a Jesuu ma nda'yu, ta kù'vi ra yi tinuu ma ra kuaá ikan, ta ndā'a ra. ¹⁵ Yakan va ma ndra fariseu kīcha'a ndiko ndra chikatu'un ndra nuu ra ma naja kua jà'a ra ña kùu nande'e ra. Ta ma ra kuaá ikan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Kù'vi ra ma nda'yu tinui, ta nākatai yi, ta vitin cha ndè'i —kàti ra.

¹⁶ Ta iyo iin ma ndra fariseu ña kà'an te'en:

—Ma ra jà'a takan, na yöve ra tāchi Ndioo kùu ra, vati töve tñu'u ra ma kivi nīndee yo —kàti ndra.

Ta iyo inga na ña te'en kà'an:

—Ta tu ra jà'a kuatini kùu ra, ¿ta naja kùu jà'a ra ma ndatu ka'nu tuva takan? —kàti na.

Ta cha'a' yakan kùu yi ña kēsiin na ti, siin siin chānini na. ¹⁷ Tajan te'en kīcha'a ndiko ma ndra fariseu chikatu'un ndra nuu ma ra kuaá niku:

—Ta yo'o, ¿naja kua katiun nuu ndi, cha'a' ma ra jānda'a ma tinuun? —kàti ndra.

Ta rakan te'en nāka'an ra:

—Yu'u kà'in, ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra —kàti ra.

¹⁸ Va tava ma ndra judúu, töve kùuni ndra chinuni ndra ña iin ra kuaá kùu ra niku, ta vitin cha kùu nde'e ra, yakan va kāna ndio ndra ma ndian kùu tatá ma ra kuaá, ¹⁹ ta te'en chikatu'un ndra nuu vi:

—¿A se'e ndo kùu ra'ya? ¿A ndicha ña kaku kuaá ra? ¿Ta naja kua kùu yi ña ndè'e ra vitin tuva takan? —kàti ndra.

²⁰ Tajan ma ndian kùu tatá ra, te'en nāka'an vi chi'in ma ndra fariseu:

—Cha chito ndi, ña ra'ya kùu se'e ndi, ta kaku kuaá ra, ²¹ va töve chito ndi nayi jà'a chi'in ra ña kùu nande'e ra vitin, ta ni töve chito ndi, nda ra kùu ma ra jānda'a tinuu ra. Va'aga, ña na ndakatu'un ndo nuu ra, vati ra cha chicha kùu ra, ta kàtitu'un

maa ra nuu ndo nayi jà'a chi'in ra ña ndā'a ra —kàti vi.

²² Takan kā'an ma ndian kùu tatá ra, ti yu'vi vi ndè'e vi ma ndra judúu ikan, vati ma ndra judúu cha natu'un ta'an ndra, ña tuva iyo ma ndian kà'an ña Jesuu kùu ma Cristu, ni tavani'i ndra na indeeni ma veñu'u, ta tūva kùu na kuenda yi.

²³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña nāka'an vi: “Na ndakatu'un ndo nuu maa ra, vati iin ra cha chicha kùu ra”, kàti vi.

²⁴ Tajan ma ndra judúu, te'en kīcha'a ndiko na chikatu'un na nuu ma ra kuaá niku:

—Na ka'un ma ña ndaa nuu ndi, ndava nda nuu Ndioo, vati ndyu'u cha chito ndi ña, ra jà'a kuati kùu ra —kàti ndra.

²⁵ Ta ma ra kuaá ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Töve chittoi tuva ra jà'a kuati kùu ra, a töve. Uvanuu ma ña chittoi kùu yi ña, ra kuaá kùu, ta vitin, cha kùu nde'i —kàti ra.

²⁶ Ta ndrakan te'en chikatu'un ndiko ndra nuu ra:

—¿Nayi jà'a ra chi'un? ¿Ta naja kua jà'a ra chi'un ña kùu nande'un? —kàti ndra.

²⁷ Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Cha kàtitu'in yi nuu ndo, va töve kùuni ndo jachi'in ndo yi. ¿Ta naja kùuni ndo ña kàtitu'un ndikoi yi nuu ndo inga cha'a'? ¿A ndita'an ndo kùuni ndo tandikun ndo chata ra? —kàti ra.

²⁸ Tajan te'en kīcha'a ndio ndra chātu'un ndra chata ma ra kuaá ikan:

—Maun kùu ma ra iyo kuenda ra, va ndyu'u, iyo kuenda ma racha'nu Moisés.

²⁹ Ta ndyu'u cha chito ndi, ti Ndioo kā'an ra chi'in Moisés, va rakan, töve chito ndi ndanu kīchi ra —kàti ndra.

³⁰ Tajan ma ra kuaá niku, te'en nāka'an ra:

—Na töve chīnunj ña kà'an ndo ña töve chito ndo ndanu kīchi ra, ta rakan kùu ra ña jānda'a ra tinui. ³¹ Cha chito va'a yo ña Ndioo, taso'o ra ña kà'an ma ndian jàka'nu ra, chi'in ma ndian jà'a ña kùuni ra, va ma ndian jà'a kuati, töve. ³² Nda kati tūvi ma ñuñivi nī'iin ñivi takā'an koto na ña iyo iin ra kùu janda'a tinuu ma iin ra kaku kuaá. ³³ Tu yöve ra vāchi kuenda Ndioo kùu ra'ya, na kùu ja'a ra nī'iin nakuyi chi'in niku —kàti ra.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ma ndra judú chi'in ra:

—Yo'o, kùun ra kaku chi'in kuati, ¿ta vitin kùuniun jana'un nuu ndi nayi iyo yi ña ja'a ndi? —kàti ndra.

Tajan jākunu ndra ra veñu'u ma ndian judú.

Ma ndian töve chìnuni tu'un Jesuu kùu na tava kùu iin ndian kuaá

³⁵ Ta ora chító Jesuu ña jākunu ndra ra nda'vi ikan ma tichi ma veñu'u, ta ora chikuta'an ra ra, ta te'en chikatu'un ra nuu ra:

—¿A chìnuni yo'o ña kà'an ma ra Se'e Ndioo? —kàti Jesuu.

³⁶ Ta ma ra nda'vi te'en nāka'an ra:

—Yo'o racha'nu, na katitu'un nuu nda ra kùu ra, ta chinunì ma ña kà'an ra —kàti ra.

³⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha ndē'un ra, ta juu ra kùu ma ra nātu'un chi'un —kàti ra.

³⁸ Tajan chūnandi chiti ndio ma ra nda'vi ikan nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Chìnunì ña kà'un Racha'nu —kàti ma ra nda'vi chi'in Jesuu.

³⁹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma tiñu vachi ja'a yu'u ma ñuñivi i'ya, kùu yi ña vachi jakutunì kuati ma ñivi. Ta vachi ja'i ña nande'e ma ndian kuaá. Ta vachi ja'i ña na ndokuaá ma ndian chànini na ña ñivi ndichin nde'e kùu na. Ndiakan ni ndakuu na takua ma ndian kuaá.

⁴⁰ Tajan iin ma ndra fariseu, ña ka'iin chi'in ra, ora chini ndra ña kà'an ra takan, tajan te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A nda ndyu'u kùu ndi ndian kuaá?, kùuniun —kàti ndra.

⁴¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu ndyo'o kùu ndo ndian kuaá niku, na töve iyo kuati ndo cha'a' ma ña kini jà'a ndo, vati na töve chító ndo ma ña jà'a ndo. Va tava kà'an ndo ña kùu nde'e ndo, yakan va juuni iyo ga ma kuati ndo.

10

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña kàtitu'un yi ña kùu ra takua kùu iin pato

¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tu kèta iin ra'ii nuu ka'iin mvechala jàna ndo, ta töve kì'vi ra ma iti' yu'u kora ma nuu ka'iin ndri, rasu'u kùu ra. ² Va ma ra kì'vi iti' yu'u kora ma nuu ka'iin ma mvechala, rakan kùu ma pato ndri. ³ Ta ma ra kùmi ma yu'u kora nuu ka'iin ndri, nuna ra yi nuu ra, ta ma ra kùu pato ma mvechala, kàna ra ta'ii'iin ndri chi'in sivi ndri. Ta ndrikan nàkoto ndri ma tati ra, ta tàvani'i ndio ra ndri tichi kora. ⁴ Ta ora cha kakee ndisaa ndri jà'a ra, tajan chākoso nuu ndio ra nuu ndri, ta ma mvechala tándikun ndri chata ra, ti nàkoto ndri ma tati ra. ⁵ Va taku chata iin nda ra ni kuuni ña töve nàkoto ndri, na töve tándikun ndri ra, ti java vi'a chinu ndri nuu ra, vati töve nàkoto ndri ma tati ra —kàti Jesuu.

⁶ Takan kà'an Jesuu ma ku'va i'ya nuu na, va na töve nī kutunini na ma ña kùuni ra ka'an ra.

Jesuu kùu ra ma pato ya'a va'a

⁷ Tajan Jesuu te'en kīcha'a ndiko ra kà'an ra chi'in ma ñivi:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña yu'u kùu takua kùu ma yu'u kora nuu yà'a ma mvechala. ⁸ Tandì'i ma ndra pato ma mvechala ña chiyo antea kua yu'u, ndrakan kùu ndra ndra su'u, va ndrikan töve nī jachi'in ndri ma ña jà'a ndra.

⁹ Yu'u kùu takua kùu ma yu'u kora, ta ma ndian kì'vi ma tichi yi cha'a' yu'u, ni kakú na. Ta ndiakan ni kuu na takua kùu ma iin mvechala ña kì'vi, ta kèe ma tichi kora, ta nì'i ndri ma ita kachi ndri. ¹⁰ Vati taku ndra su'u, ma tiñu jà'a ndra kùu yi ña maaaa chàkunuu su'uni ndra, ta vachi ka'ni ndra, ta vachi janaa ndra ñivi ndia, va yu'u vachì kuenda ña jà'i ña na koo ndito ñivi kuenda Ndioo, ta va'ani koo na takua kùunì ña na koo va'a na. ¹¹ Yu'u kùu takua kùu iin ma pato ra ya'a va'a, vati taku rakan, tu ya'a kùuni ra nde'e ra ndri, kùu nda ku'va ra ra ña kuvi ra cha'a' ndri. ¹² Va ma ra jàtiñu cha'a' ma ya'vini, ora vachi ma lobo ña kùuni ri kachi ri ma mvechala, ndàkoo ma'iin ra ndri, ta chinu ra kuà'an ra, ti yöve pato va'a kùu ra, ta ni yöve jàna ra kùu ndri ndia. Tajan ma lobo, chinu ndio ri chata ma mvechala, ta tiin ri ndri, ta ndrikan chitakuati ndri jà'a

ri. ¹³ Ma ra'ii i'ya ch̀inu ra, ti j̀akuenda ra ndri, va cha'a' ma ya'vini ra, ta ỳöve cha'a' ña k̀uni ra nde'e ra ma mvechala k̀u yi ña k̀umi ra ndri.

¹⁴ 'Yu'u k̀u ma pato ya'a va'a, ti tava ǹkotoi ma mvechala j̀anai, ta takan ǹkoto ndri yu'u ndia. ¹⁵ Ta indukuni kua ikan ǹkoto ma Tatái yu'u, ta takan ǹkotoi ra ndia. Ta takan k̀u yi ña, ndava k̀u ku'vai yu'u ña k̀uvj cha'a' ma mvechala j̀anai. ¹⁶ Ta juuni k̀umj inga mvechala ña töve k̀u kuenda ma kora i'ya, juuni iyo yi ña kuki'in ndri ta t̀ain ndri i'ya ndia. Vati ndrikan k̀u ndri ña ni jachi'in ndri ma ña k̀'ain. Ta ikan jan iin patonia ni kuu chito'o ndri, ti iin korani ni kuiin ndisaa ndri ndia.

¹⁷ 'Ta cha'a' yakan k̀u yi ña, ya'a ga k̀uni ma Tatái nde'e ra yu'u, vati chà'i ma kuñui cha'a' ma ndian k̀u ñivi, ta rakan chà'a ndiko ra yi nui. ¹⁸ Nĩ'iin na, na k̀u ka'ni na yu'u cha'a' ña k̀uni maani na, vati juuni mai k̀u ña chà'i ña na ja'a na yi. Vati iyo ndatui ña ku'vai ma kuñui nuu na, ta juuni iyo ndatui ña k̀u nataku ndiko ndia. Takan k̀ati ma ra k̀u Tatái nui. —Takan k̀'an Jesuu.

¹⁹ Ta ora ch̀ini ma ndian judíu ña k̀'an Jesuu takan, ta vi'a k̄icha'a ndiko na k̀siin na. ²⁰ Ta iyo kua'a' ma ndian judíu ña k̀'an te'en:

—¿Ta naja j̀achi'in ndo ña k̀'an ra, ta iin ra tivi xini k̀u ra, ti ndiso ra tati xaan? —k̀ati na.

²¹ Ta iyo inga tuku na ña k̀'an te'en:

—Nĩ'iin ma ndian ndiso tati xaan, na k̀u ka'an na takan. ¿A k̀u janda'a ma tati xaan tinuu iin ma ra kuaá?, k̀uni ndo. Na k̀u yi —k̀ati na.

Ma ndian judíu na töve k̀uni na nde'e na Jesuu

²² Ma tiempu vichin k̀u yi ña, ma ndian judíu ndian ñuu Jerusalén, jà'a na ma viko kuenda ña j̀aka'nu na ma veñu'u ka'nu, ti chàku'uni na ma kuiya ña j̀achinu ma ndian k̀u ñivi na yi. ²³ Ta Jesuu ti ndaa ra ma veñu'u ma ora ikan, va uvaa ña chàkunuu ra ma nuu iyo ma corredor ña ǹani Salomón. ²⁴ Tajan ch̀ikonuu ndio ma ndian judíu ma Jesuu, ta te'en k̄icha'a na ch̀ikatu'un na nuu ra:

—¿Nda ora ch̀aniniun k̀titu'un ma ña ndaa nuu ndi? Tu ndicha ña maun k̀u ma Cristu, na katitu'un yi nuu ndi taka'anio —k̀ati na.

²⁵ Tajan Jesuu te'en ǹaka'an ra:

—Cha k̀titu'in yi nuu ndo, ta töve nĩ chinuni ndo yi. Vati ma tiñu t̀achi ma Tatái yu'u ña ja'i, yakan j̀ana'a kachin yi nda ra k̀u. ²⁶ Va ndyo'o, töve ch̀inuni ndo ma ña k̀'ain, ti na ỳöve mvechala j̀anai k̀u ndo, ma takua cha k̀'ain nuu ndo niku. ²⁷ Vati ma mvechala j̀anai, cha ǹkoto ndri ma tatj, ta t̀andikun ndri chatai. ²⁸ Ti yu'u chà'i nuu koo ndri endeeni chi'in, ta töva ni naa ndri. Ta nĩ'iin ga ma ñivi na k̀u namaa na ndri nui. ²⁹ Vati ma ña ch̀a'a ma Tatái nui, ka'nuga yi kua ndisaa nakuyi. Ta nĩ'iin ga na, na k̀u namaa na ndri nda'a' ma Tatái. ³⁰ Vati ma Tatái, chi'in yu'u, iini ndra k̀u ndi —k̀ati Jesuu.

³¹ Tajan ma ndian judíu, k̄icha'a ndiko na k̀atiin na yuu ña ni kani na chata Jesuu. ³² Va rakan te'en ǹaka'an ra chi'in na:

—Nduva'a kua'a' tiñu va'a j̀a'i chi'in ndatu ma Tatái, kuenda na nande'e ndo yi. Ta vitin, ¿nda cha'a' ma tiñu va'a ikan k̀u yi, ña k̀uni ndo kani ndo yuu yu'u? —k̀ati Jesuu.

³³ Ta ma ndian judíu te'en ǹaka'an na chi'in ra:

—Na ỳöve cha'a' ma ña va'a j̀a'un k̀u yi ña ni kani ndi yuu ñun, ti ni kani ndi ñun, va cha'a' ña k̀'an ti'iniun chata Ndioo chi'in ma tu'un k̀'un. Ta juuni k̀u yi cha'a' ña j̀andakun ñun Ndioo, ta yo'o iin ra'ii ni k̀un —k̀ati na.

³⁴ Tajan Jesuu te'en ǹaka'an ra chi'in na:

—Nuu ma tutu ley Ndioo ña k̀umi ndo, Ndioo te'en k̀'an ra: “Ndyo'o k̀u ndo ndioo”, k̀ati ra nuu yi. ³⁵ Yakan va tu chito yo ña ndioo j̀akunani ma Racha'nu, ma ndian ch̀inuni ma tu'un ra, na k̀u ka'an yo ña tu'un vata k̀u ña k̀'an ma tutu Ndioo. ³⁶ Ta tu Ndioo k̄achin ra yu'u kuenda ma tiñu ra, ta t̀achi ra yu'u ma ñuñivi i'ya, töve chitoi naja k̀'an ndo ña k̀'an ti'inj chata ra, cha'a' ña k̀'ain ña Se'e Ndioo k̀u, tuva takan. ³⁷ Ta tu yu'u töve j̀a'i ma takua k̀uni ma Tatái, na töve iyo

yi ña chinuni ndo ma ña kà'in. ³⁸ Va tu yu'u jà'i takua kùuni ma Tatái, ta ndyo'o vaji töve chìnuni ndo ma ña kà'in, va na chinuni ndo cha'a' ma tiñu jà'i, ikan na koto kachin ndio ndo ma ña ndaa, ña ma Tatái iyo ra chi'in, ta yu'u iyo chi'in ra ndia —kàti Jesuu.

³⁹ Takan kùu ta inga cha'a' kùuni tuku ma ndian judíu tiin na Jesuu, va rakan kákú ra kuà'an ra.

⁴⁰ Tajan chíkoni'i ndiko Jesuu kuà'an ra inga chiyo ma yuta Jordán, ta chāa ra ma nuu jākunduta Xuva tatiempu niku, ta ikan kīndoo ra. ⁴¹ Ta kua'a' ñivi, ña chā'an chānde'e ra ma ikan, te'en kīcha'a na kà'an na:

—Ndicha va'a ña vaji ma Xuva, töve nī ja'a ra nī'in ndatu ka'nu, va tandi'i ma ña kà'an ra cha'a' ra'ya, ña ndicha kùu yi.

⁴² Tajan kua'a' ñivi ka'in ma ikan, kīcha'a chìnuni na ma tu'un Jesuu.

11

Nuu chī'í ma ra nàni Lázaru

¹ Iyo iin ma ra ku'vi, ña nàni Lázaru. Ta rakan ti, ra ñuu Betania kùu ra, juuni ma ñuu nuu iyo ma ñivi ta'an ra Ndiya chi'in Mata. ² Ndiya ña ta'an Lázaru i'ya, kùan ña chōsoan takuii xiko cha'a Jesuu, ta jānatian yi chi'in ma ixi xinia. ³ Yakan va ma Ndiya chi'in ma ña ta'an ña Mata, te'en tāchi vi iin yo chāka'an chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, ma ra ya'a kùuniun nde'un, kù'vi ra, ri —kàti na.

⁴ Tajan ora chīni Jesuu ma ña kà'an na, ta te'en nāka'an ra:

—Ma kue'e ña ndo'o ma Lázaru, na töve ni kuvi ra ja'a yi, vati yakan kùu yi kuenda ña chi'in ra kùu jana'a yi naja kua ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ta juuni kuenda ña na jana'a yi naja kua ka'nu kùu ma ra Se'e ra ndia.

⁵ Ta vaji ya'a ga kùuni Jesuu nde'e ra Lázaru, chi'in ma ninduvi ñivi ta'an ra: Mata chi'in Ndiya, ⁶ va ma ora chīni ra ña kà'an na ña ku'vi ma Lázaru, ta java vi'a ga kīndoo ra uvi kivi ga ma nuu iyo ra.

⁷ Ta ora yā'a ndio ña kùu te'en, tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na ku'un ndiko yo ma iti' ñu'u' Judea —kàti Jesuu.

⁸ Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Matru, já kùuni kuii ma ndian judíu ka'ni na ñun chi'in yuu niku. ¿Ta chīto naja kùuni ndikoun ku'un ma ndakan? —kàti ndra.

⁹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A töve chīto ndo ña ma kivi, iyo uchi uvi ora yi?, kùuni ndo. Taku ma yo chākunuu ora nduvi, na töve kàti'i yo, vati ndichin nuu yo jà'a ma ñu'ú. ¹⁰ Va tu chākunuu yo ora naa, kàti'i yo ti kumani ma ñu'ú nuu yo —kàti Jesuu.

¹¹ Takan kùu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra:

—Ma ra yani yo Lázaru kixi ra, va ni ku'in kujandakoi ra —kàti Jesuu.

¹² Tajan ma ndra jākua'a chi'in ra, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu kixi ra, kùuni yi ka'an yi ña ni ndova'a ra tuva takan —kàti ndra.

¹³ Va ma ña kùuni Jesuu ka'an ra chi'in ndra, kùu yi ña chī'í ndicha ma Lázaru, va ma ndra jākua'a chi'in ra chānini ndra ña kà'an ra ña kixini ra niku. ¹⁴ Tajan Jesuu te'en kātitu'un kachin ndio ra nuu ndra:

—Ma Lázaru cha chī'í ra. ¹⁵ Ta ya'a chisij ña töve ka'in yo ma ikan, vati va'aga ña takan kùu yi kuenda ndo, ikan na chinuni ndo. Va na ko'o kunde'o ra —kàti Jesuu.

¹⁶ Tajan ma ra nàni Tomá, ra juuni kà'an chi'in sivi yu'u ña nàni Tilipan, te'en nāka'an ra chi'in inga ma ndra jākua'a chi'in Jesuu:

—Na ku'un yo chi'in Jesuu, nde'o tu kuvi yo chi'in ra ndia —kàti ra.

Jesuu jànatu ra yo, ta chāa ra ma kivi ña koo ndito yo

¹⁷ Takan kùu ta ora chāa Jesuu ma ñuu Betania ña kàndii ñu'u' Judea, ta ikan chīto ra ña cha iyo kumi kivi kùu yi ña cha kūchi ma Lázaru. ¹⁸ Ta ma ñuu Betania ti yatini kàndii yi chi'in ma ñuu Jerusalén, iyo iin uni kilometru, ta chaa yo ma ikan. ¹⁹ Ta kua'a' ma ndian judíu chānde'e na nuu iyo ma Mata chi'in

Ndiya, ña jàndomani na vi cha'a' ña chī'í ma ra ta'an vi Lázaru. ²⁰ Ta ora chīto ma Mata ña Jesuu cha kuàkuyatin ra ma ñuu Betania, tajan kēe ndioan kuàta'an ña nuu ra, va ma Ndiya kindoan ma nuu iyo ve'e. ²¹ Tajan ma Mata te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na töve kuvi ma ra ta'in tu ndaun ma i'ya niku. ²² Va yu'u chītoi ña Ndioo ni ku'va ra tandi'i ma ña ni ndakaun nuu ra —kàtían.

²³ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ra ta'un, ni nataku ndiko ra —kàti Jesuu.

²⁴ Ta ma Mata te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Ndicha va'a ña cha chītoi ña ni nataku ndiko ra, ma ora ni nataku ma ndian ndií, ma kivi nuu ndi'i nia —kàtían.

²⁵ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—Yu'u kùu ma ra kùu janataku ndiko ma ndian ndií, ta juuni yu'u kùu ja'a ña kùu koo ndito ma ñivi. Ta ma ndian chīnuni ma ña kà'in, vaji na kuvi na, ni nataku ndiko na. ²⁶ Ta ndisaa ma ndian juuni ndito ta chīnuni na ma ña kà'in, na töve ni kuvi na, vati ni koo na endeeni.

Ta Jesuu kīcha'a ndiko ra chīkatu'un ra te'en nuu ma Mata: —¿A chīnuniun ma ña kà'in i'ya? —kàti ra.

²⁷ Ta yakan te'en nāka'an ña:

—Juu yo'o Racha'nu, yu'u chīnuni ña yo'o kuu ma Cristu ra Se'e Ndioo, ra kīchaa ma ñuñivi i'ya —kàtían.

Jesuu chàku ra yatin nuu kūchi ma Lázaru chi'in ma ndian judú

²⁸ Ta ora ya'a ña kà'an ma ña nàni Mata takan, tajan chāka'an ma ña ta'an ña ña nàni Ndiya, ta te'en kīcha'a kà'an xe'e ña chī'in ña:

—Ma matru cha kīchaa ra, ta kàna ra ñun —kàtían.

²⁹ Ta ora chīni ma Ndiya ña kà'an ña takan, ta numini ndēta ña, ta chāka'an ña chī'in ma Jesuu. ³⁰ Ma Jesuu takà'an chaa ra ma ñuu ikan, vati juuni ka'iin vi ma nuu chāta'an ma Mata nuu ra. ³¹ Yakan va ma ndian judú ndian ka'iin chi'an ma ve'an, ña jàndomani na ña, ta ora ndē'e na ña numi va'a ndēta ma Ndiya, ta kēan ma tichi ve'an, ta ma ñivi tándikun na

kuà'an na chata ña, ta kīcha'a na nàtu'un ta'an na te'en:

—¿Kuà'an ña kuàkuakuan nuu kūchi ma ra ta'an ña Lázaru! —kàti na.

³² Ta ma Ndiya ora chāa ña ma nuu ndaa ma Jesuu, chūnandi chitian nuu ra, ta kīcha'a ña kà'an ña te'en chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu ndaun ma i'ya chi'in ndi niku, ma ra ta'in na töve kuvi ra niku —kàtían.

³³ Ta ma Jesuu ora ndē'e ra ña chàku ma Ndiya, ta takani ma ndian judú, ndian chāa chi'an ma ikan, yakan va ma Jesuu nduva'a kuii kīchi ma ña sutini ra.

³⁴ Yakan va kīcha'a ra chīkatu'un ra te'en nuu ma Ndiya:

—¿Ndanu kūchi ma Lázaru? —kàti ra.

Ta te'en nāka'an vi chi'in Jesuu:

—Na kichiun ta kujana'a ndi ma nuu kūchi ra —kàti vi.

³⁵ Ta ma Jesuu juuni chàku ra. ³⁶ Yakan va ma ndian judú kīcha'a na nàtu'un ta'an na te'en:

—¿Na nde'e ndo vati ya'a ga kùuni ma Jesuu ma Lázaru, yakan va chàku ra! —kàti na.

³⁷ Ta iyo ma ndian judú kà'an te'en:

—Ma ra jā'a ña ndā'a ma tinuu ma ra takani kuaá ora kaku, ¿naja na töve nī kuu ja'a ra nī'iin nakuyi, ikan na töve kuvi ma Lázaru niku? —kàti na.

Nuu nàtaku ndiko ma ra nàni Lázaru.

³⁸ Jesuu inga ndiko, nduva'a kuii kīchi ña sutini ra, tajan chājayatin ra ra ma nuu iyo ma nuu ñaña ma Lázaru. Ta ma ikan kùu yi iin tichi yavi yuu, ta ma nuu kī'vi yo ndàsi yi chī'in yuu. ³⁹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Na tachiyo ndo ma yuu ma yu'u yavi ikan —kàti ra.

Ta ma ña nàni Mata ña ta'an ma Lázaru ra chī'í te'en nāka'an ña:

—Yo'o Racha'nu, cha ya'a ga kini cha'an, vati cha iyo kumi kivi ña chī'í ra —kàti ña.

⁴⁰ Yakan va ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—¿A töve cha kà'in chī'un, tuva chīnuniun, ni nde'un ti nduva'a kuii ka'nu kùu ma Ndioo? —kàti ra.

⁴¹ Yakan va tachi yo ndio ma ñivi ma yuu ña ndàsi ma nuu ñaña ma Lázaru, tajan ma Jesuu kīcha'a ra ndē'e ra ma iti' andivi ta nāka'an ra te'en:

—Yo'o Tatá, ta'vindioun cha'a' ma ña tàsoun ma ña kà'in. ⁴² Yu'u chitòti ti nani ora kà'in chi'un, chiniun ma ña kà'in, ta tàsoun yi, va kà'in yi ti ña va'a ma ñivi ka'iin ma i'ya kùu yi, ikan na chinuni na ti maun kùu ma ra tãchi yu'u —kàti Jesuu.

⁴³ Ta ora chĩnu kã'an ma Jesuu takan, tajan te'en ni'i va'a nãnda'yu ra:

—Yo'o Lázaru, ¡na keun ma nuu ñañaun! —kàti ra.

⁴⁴ Tajan ora chĩnu kã'an ra takan, tajan kēe ndio ma ra chĩ'í niku ma nuu ñaña, ta ma nda'a' ra chi'in cha'a ra ndikun yi chi'in ja'ma kuichin, ta nuu ra ndasi yi chi'in ja'ma ndia. Yakan va ma Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ma ñivi:

—Na ndachi ndo ma ja'ma ña káva ra, ta na ku'un maa ra —kàti Jesuu.

Nànduku ma ndian kuxini nuu ndian judúu iin ku'va naja kua kuu tiin na Jesuu ta ka'ni na ra

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Yakan va kua'a' va'a ma ndian judúu ndian chã'an chi'in ma Ndiya ma nuu jãnataku ndiko ma Jesuu ma Lázaru, kĩa'a na chĩnuni na, ma ora ndē'e na ma ña jã'a ra. ⁴⁶ Ta iyo ma ndian judúu kēe na chàkatitu'un na nuu ma ndra fariseu ma ña jã'a ma Jesuu. ⁴⁷ Yakan va ma ndra fariseu chi'in ma ndian kuxini nuu ma ndra kùu sutu, jã'a ndra iin junta ka'nu, ta ikan nãka'an ndra te'en chi'in ma ñivi:

—¿Niyi iyo yi ña ja'a yo? Vati ma ra'ii i'ya, ya'a ga kua'a' ndatu jà'a ra. ⁴⁸ Tu ndakoo yo ra ña na ja'a maa ra ma ña kùuni ra, tandi'i ma ñivi ni chinuni na ma ña jà'a ra, ta ma ndra chà'nda tiñu ma ñuu Roma ni kichi ndra ta janaa ndra ma veñu'u yo chi'in ma ñuu yo —kàti ndra.

⁴⁹ Ta iin ma ndra fariseu, ra nàni Caifás, ra kuxini nuu ma ndra kuu sutu ma kuiya ikan, te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o, ni ita'vi nayi töve chitò ndo —kàti ra—. ⁵⁰ Ta ni töve chà'a ndo kuenda ña va'aga kùu yi kuenda ndo ña na kuvi iin ra'ini cha'a' ma kuati ma ñuu, kua ña na kuvi ndisaa ma ñivi iyo ma ñuu —kàti ra.

⁵¹ Va ma Caifás na töve nĩ ka'an ra ma takan, vati kùuni maa ra ja'a ra yi, vati tava kùu ra ma ra kuxini nuu ma ndra kùu sutu ma tiempu ikan, yakan va tu'un

yu'u Ndioo kã'an ra ña Jesuu ni kuvi ra cha'a' ma ñuu judúu. ⁵² Va na töve uvaa cha'a' ma ñuu i'yani ni kuvi ra, vati juuni cha'a' ña na kuti'vi ta ndo'iin tandi'i ma ndian kùu se'e ma Ndioo, ma ndian ndoyo te'en, tikan. ⁵³ Yakan va nda ma kivi ikan, kĩa'a ma ndian judúu kùuni na ka'ni na ma Jesuu.

⁵⁴ Yakan va ma Jesuu na tüva chàkunuu ra tañu ma ndian judúu, vati kēe ra ma ñu'u' Judea, ta chàa ra yatini ma iin tichi ku'u nuu chiki iti' ñuu ña nàni Efraín. Ma ñuu ikan kĩndoo ra chi'in ma ndra jãkua'a chi'in ra.

⁵⁵ Ta ora ni kuyatin ma viko pakua ña jãka'nu ma ndian judúu, ta kua'a' va'a ma ñivi chàa ma ñuu Jerusalén antea ña kuta'an koo ma viko ikan, ña kuàjanandoo na takua takani jà'a na.

⁵⁶ Ta ma ndian judúu kĩa'a na nànduku na ma Jesuu, ta kĩa'a na chikatu'un na te'en nuu ma ta'an na ma tichi ma veñu'u:

—¿Naja kua chà'nini ndo, a vãchi ra ma viko a töve? —kàti na.

⁵⁷ Ma ndra fariseu chi'in ma ndra kùxini nuu ma ndra kuu sutu kã'an ndra ña, tu iyo ma ndian chitò ma nuu chàkunuu ma Jesuu, na katitu'un na, ikan na kuu kutiin ma jandaru ra, kàti na.

12

Iin ña'a chòso ña takuii xiko cha'a Jesuu

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Iñu kivi antea ña kuta'an ma viko Pakua, tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma ñu'u' Betania, nuu iyo ma Lázaru, ra chĩ'í, ña jãnataku ma Jesuu, niku. ² Ta ikan chã'a vi ña chãchi Jesuu. Ta ma ña nàni Mata kùu ma ña tĩ'i ña chãchi na, ta Lázaru kùu ma ra nàndi yu'u mesa tañu ma ñivi chi'in ma Jesuu. ³ Tajan ma Ndiya chàki'an uni cientu gramu ma takuii xiko ña nàni nardu, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta tãan ña ra' cha'a Jesuu, ta ora chĩnu, ta jãnatii ña yi chi'in ixi xinian. Ta ndisaa kuii ma tichi ve'e nuu ka'iin vi endee chitakuati ma xiko ra'. ⁴ Takan kuu tajan ma Judá, ra nàni Iscariote, ra kùu iin ra jãkua'a chi'in Jesuu ña ni xikoña'a cha'a ra, te'en nãka'an ra:

⁵ —¿Ta naja töve nī kuya'vi ma takuui xiko i'ya cha'a' uni cientu xu'un' plata denariu, kuenda ña tindee yo ma ndian nda'vi niku? —kàti ma Juda.

⁶ Va na töve kā'an ra takan cha'a' ña ndicha ña kùuni ra nde'e ra ma ndian nda'vi, vati kā'an ra yi cha'a' ña kùu ra iin rasu'u. Vati tava maa ra kùu ma ra ndiso tiñu cha'a' chatun nuu tì'i ñivi xu'un' tichi yi, ta sù'u ra ita'vi yi. ⁷ Takan kùu tajan Jesuu, te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Na ja'a maa ña yi, vati ndākiva'a ña ma takuui xiko i'ya kuenda ña ku'vian ra' yu'u ma ora ni kuchì. ⁸ Vati taku ma ndian nda'vi endee iyo na chi'in ndo, va yu'u, na töve endeeni ni koi chi'in ndo —kàti Jesuu.

Nuu nànduku ma ndian judíu naja kua ka'ni na ma ra nàni Lázaru

⁹ Takan kùu tajan kua'a' va'a ma ndian judíu chā'a na kuenda ña Jesuu iyo ra ma ñuu Betania, yakan va chā'an ndio na, va na yöve ivaa cha'a' Jesuuni kùu yi ña chā'an na, vati juuni kuànde'e na ma Lázaru, ra jānataku ma Jesuu niku, ndia. ¹⁰ Tajan ma ndra kuxini nuu ma sutu, nātu'un ta'an ndio ndra ña juuni kùuni ndra ka'ni ndra ma Lázaru ndia. ¹¹ Vati cha'a' ra kùu yi ña kua'a' va'a ma ndian judíu kīcha'a na kèsiin na, ta chìnuni ndio na ma tu'un Jesuu.

Jesuu kì'vi ra ma ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Takan kùu ta kua'a' va'a ma ndian kēe kuà'an ma ñuu Jerusalén cha'a' ma viko Pakua, ma inga kivi chīto ndio na ña ni chaa Jesuu ma ñuu ikan. ¹³ Tajan kīcha'a ndio ma ñivi chà'nda na nda'a' tika'a, ta kēe ndio na kuàta'an na nuu vāchi Jesuu, ta te'en kīcha'a ndio na kànachaa na:

—¡Ya'a ga ka'nu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta ya'a ga í kùu ma ra vāchi chi'in sivi Ndioo! ¡Ta ya'a ga í kùu ma ra kuu rey ña chà'nda tiñu nuu ma ndian iyo ñuu Israel! —kàti na.

¹⁴ Takan kùu tajan Jesuu nāta'an ra iin burru vali, ta chākoso ra ri, ma takua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

¹⁵ Na yū'vi ndo ndyo'o ndian iyo ñu'u' Sión,

ti cha vāchi ma ra kùu rey ndo ña chà'nda tiñu nuu ndo yöso ra iin burru, kàti yi.

¹⁶ Ma cha'a' nunuu, töve nī kutunini ma ndra jākua'a chi'in Jesuu ma ña'a niku, nda ora cha nātaku ndiko ma Jesuu, tajan chāku'uni ndra ña ndisaa ma ña tā'an ra i'ya, kùu yi tava kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña kà'an cha'a' ma Jesuu. ¹⁷ Ta ma ñivi ka'ini chi'in Jesuu ma ora kāna ra ma Lázaru ma nuu indii ra nuu ñaña ra ta jānataku ra ra, ma ñivi ikan nātu'un ta'an na ma ña ndē'e na. ¹⁸ Cha'a' yakan kùu yi ña kēe ma ñivi chàta'an na nuu Jesuu, vati chīto na ma ndatu ka'nu ña jā'a ra. ¹⁹ Takan kùu tajan ma ndra fariseu te'en kīcha'a ndra nātu'un ta'an ndra:

—Cha ndē'e ndo ña na kùu ja'a yo nī'iin nakuyi, vati tandi'i ma ñivi tāndikun na ra —kàti ma ndra fariseu.

Nuu nànduku ma ndian griegu ma Jesuu

²⁰ Ta tañu ma ndian chā'an chājaka'nu Ndioo ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua kùu na ndian griegu. ²¹ Ma ndian griegu i'ya chājayatin na na ma nuu ndaa Lipe, ra kīchi ñuu Betsaida, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ndrakan te'en kīcha'a ndra jānini ndra ma Lipe chi'in tu'un i'ya:

—Yo'o tatá, kùuni ndi ka'an ndi chi'in Jesuu —kàti ndra.

²² Tajan ma Lipe kēe ra chākatitu'un ra yi nuu ma ra nàni André. Ta ninduvi ndio ndra chākatitu'un ndra yi nuu Jesuu.

²³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Cha kēta ma ora ña ni kuvi ma ra Se'e Ndioo nuu kruu, ikan na koto ma ñivi ña ya'a ka'nu ra kùu. ²⁴ Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo ña tu töve koyo ji'na ma chiti trigu nuu ñu'u', ta chì'í yi, ni kindoo ma'iin yi; ta tu kuvi yi, nduva'a kua'a' ma tata yi ni koo. ²⁵ Ta ma ra ya'a ga kùuni ndoka'nu juuni maa ra ñuñivi i'ya, ni naa anima ra nuu Ndioo endeeni, ta ma ra töve kùuni ra nde'e ra ma ñuñivi i'ya, ni ni'i ra nuu koo ra endeeni chi'in Ndioo. ²⁶ Ta tu iyo ma ndian kùuni ja'a tiñu nui, na tandikun na chatai, vati ma nuu ni koi, ikan ni koo ma ra jà'a tiñu nui ndia. Ta tu iyo nda yo ja'a tiñu nui, nda ma Tatái ni tiñu'u ra na ndia.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

²⁷ 'Ya'a nduva'a nàkanini! ¿Ta nayi iyo yi ña ka'in?, kùuni ndo. ¿A iyo yi ña ka'in chi'in Ndioo: "Tatá na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ni nde'i"? kùuni ndo. Na kùu ka'in takan, ti kuenda ikan vàchi, —kàti ra.

²⁸ Takan kùu tajan ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, na tiñu'un ta na jaka'nun ma siviun —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ma tati yu'u Ndioo ma iti' andivi:

—Cha jàka'nui ma sivi, ta cha tiñu'i yi, va ni ja'a ndikoi yi —kàti yi. ²⁹ Ta ma ñivi ka'in ma ikan ña chini ma ña kùu, ta ka'an na ti, tacha kùu ma ña chinu, ta iyo inga na ña, te'en kà'an na:

—Iin tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo kùu yi ña kà'an ra chi'in ra —kàti na.

³⁰ Tajan te'en nàka'an ra chi'in na:

—Na yöve cha'a' yu'u kùu yi ña chini ndo ma tati ikan kà'an ma Ndioo chi'in, vati cha'a' maa ndo kùu yi. ³¹ Vitin va cha keta ma tiempu ña ni jakutuni Ndioo kuati ma ñivi, ta juuni ma vitin kùu yi ña ni tavani'i Ndioo ma ña' chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ³² Vati ora ni jandeta ma ñivi yu'u ma nuu ñu'u' i'ya, ni ja'i ña na kua'a' ñivi chaa na nuu koi.

³³ Chi'in tu'un i'ya kùuni Jesuu ka'an ra naja kua ni kuvi ra. ³⁴ Tajan te'en nàka'an na chi'in ra:

—Ndyu'u chini ndi ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña ma Cristu ni koo ra indeeni. ¿Ta chito naja kà'un ña ma ra Se'e Ñivi tachi Ndioo iyo yi ña kuvi ra? ¿Nda ra kùu ma ra Se'e Ñivi tava takan? —kàti na.

³⁵ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in na:

—Ni koo ga ma ñu'ú ña jàtuun nuu ndo ma ñuñivi i'ya, va tia tiempunia. Yakan va na nanduku ndo naja kua koo va'a ndo ora juuni iyo ga ma ña jandondichin nuu ndo. Koto jàna'ini ndo ma ora ni ndonaa. Vati taku ma ndian chàkunuu ma nuu naa, na töve chito na nda iti' kuà'an na. ³⁶ Yakan va na chinuni ndo tu'un kà'an ma ra kùu tava kùu ma ñu'ú ña jàndondichin nuu ndo, ta kuu ndo takua kùu ma ra se'e ra —kàti Jesuu.

Ta ora chinu kà'an ra ma tu'un i'ya, tajan kèe ndio ra kuà'an ra, ta chündii xe'e ra nuu na.

Ma ndian judú, töve kùuni na chinuni na tu'un Jesuu

³⁷ Ta vaji ya'aga kua'a' ma ndatu ka'nu jà'a ma Jesuu ña nànde'e ma ndian judú, va töve nī chinuni na yi. ³⁸ Takan iyo yi ña kuu, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía, vati rakan te'en kà'an ra:

Yo'o Racha'nu, ¿yo kùu ma ndian cha chinuni ma tu'un kà'an yo?

Ta, ¿Yo nuu jà'a ma Ndioo ma ndatu ra? kàti ra.

³⁹ Takan kùu yi ña töve nī kuuni na chinuni na, va juuni taa tuku ma Isaía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo te'en ndia:

⁴⁰ Jàndokuaá ra ma ñivi ta jàndava ra ma

anima na,

ikan na kùu kutunini na ma ña jà'a ra,

ta kùu nde'e na,

ti töve nī kuuni na chikoni'i na chi'in

Ndoo

ta ki'vi na iti' ra

kuenda ña na kuu janda'a ra na ndia,

kàti tutu taa Isaía.

⁴¹ Takan kà'an ma Isaía vati nde'e ra

ña ya'a ka'nu kùu ma Cristu, ta cha'a' ña kà'an ra cha'a' ra kùu yi ndia.

⁴² Ta ndicha va'a ña kua'a' ma ndian judú kicha'a na chinuni na ña kà'an

Jesuu, ta nda uvi uni ma ndian kuxini nuu

ma ndian judú, kicha'a chinuni na ndia.

Uvaa ña na töve kà'an na yi nuu tūvi ñivi,

ti ndasii na nde'e na ma ndra fariseu, koto

tavani'i ndra na endeeni tichi ma veñu'u

na. ⁴³ Takan jà'a na vati chàta'ani ga na

ña tiñu'u ñivi na chi'in tu'un kà'an na,

takua ma ña kà'an Ndioo.

Ma tu'un kà'an Jesuu jàkutuni yi kuati ma ñivi

⁴⁴ Takan kùu tajan te'en nàka'an ni'i ndio Jesuu chi'in na:

—Taku ma ndian chinuni ña kà'in,

kùuni yi ka'an yi ña na töve uvaa ña kà'an

yu'uni chinuni na vati juuni chinuni na

ña kà'an ma Tatái, ra tachi yu'u ndia.

⁴⁵ Ta ma ndian nde'e yu'u, juuni nde'e na

ma ra tachi yu'u ndia. ⁴⁶ Vati yu'u kùu tava

kùu ma ñu'ú ña jàtuun nuu ndo, ta yu'u

kichai ma ñuñivi i'ya kuenda ma ndian

chìnuni ña kà'in, ikan na töve kindoo na ma nuu naa. ⁴⁷ Ta tu ìyo ma ndian chini ma ña kà'in ta töve jàchi'in na yi, na yöve yu'u kùu ma ra ni tisokuati na, vati yu'u vachì kuenda ña jàkakúì ma ñivi, ta yöve kuenda ña tìsokuatì na. ⁴⁸ Ta ma ndian töve kùuni nde'e yu'u, ta töve jàchi'in na ma ña kà'in, cha ìyo ma ña ni tisokuati na, ta ma tu'un ikan te'en kà'an yi: juuni ma tu'un kà'in nuu na ña ni tisokuati yi na ma kivi nuu ndi'inia, yakan kùu yi. ⁴⁹ Vati yu'u töve kà'in yi kuenda juuni mai, ti kà'in yi naja kua kùuni ma Tatái, ra tachi yu'u ña jà'i. Ta naja kua kùuni ra ña jana'india. ⁵⁰ Vati yu'u chitò ti ma tiñu ña tachi ma Tatái yu'u ña na ka'in, ni ja'a yi ña na koo ndo endeeni. Va ma ña kà'in, kà'in yi ma takua kàtitu'un ma Tatái —kàti Jesuu.

13

Jesuu nakata ra cha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra

¹ Antea ña kuta'an ma viko Pakua, Jesuu cha chitò ra ña cha chāa ma ora ña ni ndakoo ra ma ñuñivi i'ya, ta ku'un ndiko ra nuu ìyo ma Tatá ra. Vati ma Jesuu ndisaa tiempu ya'a kùuni ra nde'e ra ma ndian chìnuni ma ña kà'an ra ña ìyo ma ñuñivi i'ya. Ta takan kùuni ra nde'e ra na, nda ma kivi nuu ndi'inia. ² Ta ma kui'na cha kī'vián' ma tichi anima ma Judá Iscariote, ra se'e ra nani Simón, ña ni xikoña'a cha'a' Jesuu ora ka'iin ndra kuxini ndra chi'in Jesuu. ³ Va ma Jesuu cha chitò ra ña cha chà'a ma Ndioo tiñu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi, vati ma Ndioo tachi ra, ta nuu Ndioo ìyo yi ña chaa ndiko ra ndia. ⁴ Yakan va Jesuu ndēta ra ma nuu nāndi ra kuxini ra nuu mesa, ta tāva ra ma ja'ma isukun ra, ta kī'in ra inga ja'ma ta chū'ni ra yi toko ra. ⁵ Tajan Jesuu tāan ra takuii tichi iin tako'o ta kīcha'a ndio ra nakata ra cha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora chīnu, tajan kīcha'a ndio ra jànatii ra cha'a ndra chi'in ma ja'ma ña ndikun toko ra. ⁶ Ta ora chaa ra nuu nāndi ma Simón Petu', ra'ya te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta naja yo'o ni nakataun cha'i? —kàti ra.

⁷ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ña jà'i takā'an kutuniniun yi, nda tiá iti' nuu tajan ni kutuniniun yi —kàti Jesuu.

⁸ Ta Petu' te'en nāka'an ra:

—Nī'iin cha'a' na töve ku'vai ña nakataun cha'i —kàti ra.

Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu töve ku'vaun ña na nakatai ñun, na kùu koun kakunuun chi'in —kàti Jesuu.

⁹ Ta Simón Petu' te'en nāka'an ra:

—Yo'o Racha'nu, na töve kùuni ña na nakataun uvaa ma cha'ani, vati juuni kùuni ña na nakataun ma nda'i chi'in xinī ndia —kàti ra.

¹⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Taku ma ra já chīti, na tūva ìyo yi ña kuti ndiko ra inga cha'a', vati ìyo yi ña ndoo cha'a ni ra. Ta ndyo'o cha ndō ndo vaji na yöve ndisaa ndo kaa takan —kàti Jesuu.

¹¹ Takan kā'an ra ti cha chitò ra nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'a ra, yakan va kà'an ra ña, na yöve ndisaa ndo cha ndō ndo.

¹² Ta ora chīnu nakata Jesuu cha'a ndra, ta chāku'un ndiko ra ma ja'ma ña isukun ra, ta chūnandi ndiko ra yu'u mesa chi'in ndra, ta te'en nāka'an ra:

—¿A kùtunini ndo ma ña jà'i chi'in ndo? —kàti Jesuu—. ¹³ Ndyo'o kà'an ndo ña kùu matru, ta Racha'nu, ta ña ndicha kùu ma ña kà'an ndo, ti takan kùu. ¹⁴ Va tu yu'u ña kùu matru, ta Racha'nu, ta nakatai cha'a ndo. Juuni takan ìyo yi ña ja'a ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo ndia. ¹⁵ Yu'u cha jāna'i naja kua ìyo yi ña ja'a ndo, ta takan kùuni ña nakata ndo ma cha'a ta'an ndo ma takua jā'i chi'in ndo. ¹⁶ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ra jà'a tiñu nuu ma ra kùu chitò'o ra, töve ka'nuga ra kua ma ra kùu chitò'o ra. Ta ma ra kēe ku'àan iin tiñu, töve ka'nuga ra kua ma ra tachi ra ndia. ¹⁷ Tu kutuni ndo ma ña kà'in chi'in ndo, ta kicha'a ndo ja'a ndo yi, ya'aga siini ni kuuni ndo tuva takan.

¹⁸ 'Na töve kà'in ma tu'un i'ya cha'a' ndisaa ndyo'o ndra kachin, vati cha chitò mai nda ra kùu ma ra kà'in cha'a'. Takan kùu yi ikan na chinu ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo, ta te'en kà'an yi: “Ma ra nāndi chàchi chi'in, ni xikoña'a ra cha'i.”

¹⁹ Takan kà'in yi chi'in ndo vitini, ikan

ma ora kuta'an ña ni kuu takan, chinuni ndo ti yu'u kùu ra takani iyo. ²⁰ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian kì'in kuenda ma ra tàchi, nda yu'u kì'in na kuenda ndia. Ta ma ndian kì'in kuenda yu'u, juuni kì'in na kuenda ma ra tàchi yu'u ndia —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña Juda ni xikoña'a ra cha'a' ra

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta nduva'a nda'vi kūuni ra, ta te'en nāka'an kachin ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti iin ndo ni xikoña'a ndo cha'i —kàti ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

²² Tajan ma ndra jākua'a chi'in ra kīcha'a ndra kànde'e nuu ta'an ndra, ti töve chito kachin ndra nda ra kùu ma ra kà'an Jesuu cha'a'. ²³ Tajan iin ra tañu ndra ña ya'aga kùuni ra nde'e ra, nàndi ra chàchi ra xiin Jesuu ma nuu ka'iin ndra kuxini ndra. ²⁴ Nuun rakan jānda'a ndio ma Simón Petu' ña na ndakatu'un ra nuu Jesuu, ña nda ra kùu ma ra kà'an ra cha'a'.

²⁵ Yakan va chājayatin ra ra tiá xiin Jesuu, ta kīcha'a ra chikatu'un ra te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿nda ra kùu ma ra kà'un? —kàti ra.

²⁶ Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ni jatiñ ita'vi ma paan, ta nuu ma ra ni ku'vai yi, rakan kùu ra.

Ta ora chīnu kā'an ma Jesuu takan, tajan jātii ndio ra ita'vi ma paan, ta chā'a ra yi nuu ma Juda Iscariote, ra se'e Simón.

²⁷ Ta juuni ma ora chāchi ma Juda ma paan ikan, ma ora ikani kī'vi ma kui'na tichi anima ra. Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ma ña ni ja'un, na ja'un yi numini —kàti Jesuu.

²⁸ Va nī'iin ma ndra nàndi chi'in Jesuu ña ka'iin kuxini chi'in ra ma yu'u mesa, nī kutunini ndra naja kà'an Jesuu takan chi'in ra. ²⁹ Va tava ma Juda kùu ma ra ndiso tiñu cha'a' ma xu'un', yakan va iyo ma ndra chānini ña Jesuu kà'an ra ña na jata ma Juda iin nakuyi kuenda ma viko, ta inga ma ndra chānini ña kūuni ra ka'an ra ña na ku'va ra xu'un' nuu ma ndian nda'vi. Takani kūuni ndra. ³⁰ Takani kūu

ta ora cha yā'a chāchi ma Juda ma paan ikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, va cha kuua kùu yi.

Tu'un chaa ña kàtitu'un Jesuu cha'a' naja kua iyo yi ña ja'a yo

³¹ Ta ora cha kēe ndio ma Juda kuà'an ra, tajan te'en nāka'an ma Jesuu:

—Vitin ndicha kuii va nde'o ña ya'aga ka'nu kùu ma ra Se'e Ñivi tāchi Ndioo, ta nda ma Ndioo cha ndē'o ña iin ra ka'nu kùu ra, jà'a ña jàna'i ña na takani kùu ra.

³² Ta tu yu'u ma ra Se'e Ñivi tāchi Ndioo jàna'a ra naja kua ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, nda ma Ndioo juuni ni jana'a ra naja kua takani ka'nu kùu ma ra Se'e ra chi'in juuni maa', ta ni ja'a ra yi numini.

³³ 'Ndyo'o se'yu, na tūva ni koi kua'a' tiempu chi'in ndo, ti ma nuu kuà'in, ndyo'o na kūu ku'un ndo, vati tava cha kà'in chi'in ma ndian judíu juuni kua ikan kà'in chi'in ndo ndia. Ta juuni na kūu ku'un ndo ma nuu kuà'in ndia. ³⁴ Yu'u ni ku'vai ma tu'un chaa i'ya nuu ndo ma naja kua iyo yi ña ja'a ndo, ta te'en kà'an yi: Na kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ta takua kùuni yu'u nde'i ndo iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. ³⁵ Ta tu ndicha ña kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ni ku'va na kuenda ña ndyo'o kùu ndo ma ndian jākua'a chi'in.

Jesuu kàtitu'un ra ña Petu' ni janda'viña'a ra ra

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Takani kūu tajan Simón Petu', te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu ma Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿ndanu kuà'un? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma nuu kuà'in, na kūu ku'un vitin, va nuu ni ku'un kùu yi tiá iti' nuu —kàti Jesuu.

³⁷ Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta naja kūu ku'in chataun ma nuu kuà'un vitin? ;Yu'u iyonni ku'in chi'un, vaji na kuvj cha'un! —kàti ra.

³⁸ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿A ndichaun ña iyonniun ku'un chi'in vaji na kuviun cha'i? Ndicha va'a ña kà'in

chi'un ña antea ña nda'yu ma lo'o, uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u —kàti Jesuu.

14

Jesuu jàna'a ra nuu yo naja kua kùu chaa yo nuu iyo Ndioo

¹ Na töve nuva jà'a ndo ña nda'vi kùuni ndo. Na chinuni ndo ma ña kà'an Ndioo, ta na chinuni ndo ma ña kà'in ndia. ² Ma nuu iyo ve'e ma Tatái, iyo kua'a' ma nuu koo yo, vati tu töve yi, cha kàtitu'in nuu ndo niku. Ta takan kùu yi ña ni kujandova'i ma nuu koo ndo. ³ Ta ora cha kuà'an ndioi ña kuà'andova'i ma nuu koo ndo, ni kichi ndikoi inga cha'a', ta ni ku'un ndo chi'in, ikan indukuni koo ndo chi'in ma nuu ni koi. ⁴ Ta ndyo'o cha chito ndo ndanu kùu ma nuu kuà'in, ta chito ndo ma iti' kuà'in ndia —kàti Jesuu.

⁵ Tajan ma ra nàni Tomá te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, töve chito ndi ma nuu kuà'un, ta, ¿chito naja kà'un ña cha chito ndi ma iti' kuà'un?

⁶ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra: —Yu'u kùu ma iti' ndaa, chi'in ma iti' ndicha, ta ma ña chà'a nuu koo ndito yo. Ta uvaa chi'in yu'uni, kùu chaa yo nuu iyo ma Racha'nu Tatái. ⁷ Tu ndyo'o cha nàkoto ndo yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni cha nàkoto ndo ma Tatái, ta vitin cha nàkoto ndo ra, vati cha ndè'e ndo ra.

⁸ Tajan ma Lipe te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña na nde'e ndi ma Racha'nu, ra kùu Tataun, ta chi'in yakan, cha kùu kindoo va'ani ndi —kàti ra.

⁹ Tajan ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Yo'o Lipe, cha kua'a' tiempu kùu yi ña iyoi chi'in ndo, ¿a takà'an nakoto va'un yu'u ña kà'un takan? Ma ndian ndè'e yu'u, juuni ndè'e na Tatái. Ta, ¿naja chikaun ña na ku'vai nde'e ndo ma Tatái tuva takan? ¹⁰ ¿A töve chinuniun ña yu'u iyoi chi'in ma Tatái, ta rakan iyo ra chi'in? Ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo, yöve tu'un ña jàndakuu maanì kùu yi, ti ma Tatái, ra iyo chi'in, kùu ra ña jà'a ra ma ña ndè'e ndo nui. ¹¹ Na chinuni ndo ña yu'u iyoi

chi'in ma Tatái, ta ma Tatái iyo ra chi'in ndia. Ta tu töve chinuni ndo ña takan kùu yi, na chinuni ndo ji tu ma tiñu ka'nu ña ndè'e ndo ña jà'i. ¹² Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ti ma ndian chinuni ma tu'in, indukuni ni ja'a na ma tiñu ka'nu, tava jà'i yi. Ta ni ja'a na inga tiñu ka'nuga cha'a' ña ni ku'in nuu iyo ma Tatái. ¹³ Ta ndisaa ma ña chikan ndo chi'in sivi, ni ku'vai yi nuu ndo, ikan yu'u ra kùu Se'e ra, ni jana'i naja kua ya'a ka'nu kùu ma Tatái nuu ndo. ¹⁴ Yakan va tu chikan ndo iin nakuyi chi'in sivi, ni ja'i yi.

Jesuu chà'a ra tu'un ña ni tachi ra ma Tati Í Ndioo nuu ma ñivi

¹⁵ 'Tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo yu'u, na jachi'in ndo ndisaa ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo. ¹⁶ Ta yu'u ni ndakain nuu ma Tatái ña na tachi ra inga ma ra tìndee ndo, ta rakan, na jamani ra ndo, ta ni koo ra chi'in ndo endeeni. ¹⁷ Ta ra'ya kùu ma Tati Í Ndioo, ra jàna'a ma ña ndaa cha'a' ma Ndioo. Ta ma ndian iyo ma ñuñivi i'ya, ña töve chà'a na ña k'vi ra tichi anima na. Na kùu jà'a na yi, ti töve ndè'e na ra, ta töve nàkoto na ra ndia. Va ndyo'o nàkoto ndo ra, ti iyo ra chi'in ndo, ta ni koo ra chi'in ndo endeeni.

¹⁸ Ta na töve ni ndakoo ma'ijn ndo, ti ni chikoni'i ndikoi koi chi'in ndo. ¹⁹ Ta tichi tia kivinia, ma ndian töve chinuni na tūva ni nde'e na yu'u; va ndyo'o ni nde'e ndo yu'u, ti cha'a' ña iyo nditoi kùu yi ña ni koo ndito ndo endeeni. ²⁰ Ma kivi ikan, ndyo'o ni ku'va ndo kuenda, ña yu'u iyoi chi'in ma Tatái, ta ndyo'o iyo ndo chi'in, ta yu'u chi'in ndo. ²¹ Ta ma ndian chini ma ña kà'in, ta jàchi'in na yi, ndiakan jàna'a na ña ndicha va'a ña kùuni na nde'e na yu'u. Ta ma Tatái nduva'a kuii ni kuuni ra nde'e ra ma ndian kùuni nde'e yu'u, ta yu'u nduva'a kuii ni kuunì nde'i na, ta ni jana'i yu'u nuu na.

²² Ta ma Juda (na yöve ra nàni Iscar-iote), te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta naja chani jana'un ñun nuu ndyu'u, ta töve ni jana'un ñun nuu ma ñivi iyo ñuñivi? —kàti ra.

²³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Ma ndian kùuni nde'e yu'u, jàchi'in na ma ña kà'in, ta ma Tatái ni kuuni ra nde'e ra na ndia. Tajan yu'u chi'in Tatái ni kichi koo ndio ndi chi'in na. ²⁴ Ta ma ndian töve kùuni nde'e yu'u, töve jàchi'in na ma ña kà'in. Ta ma tu'un ña chini ndo, yöve tu'un ña jàndakuu maanj kùu yi, ti tu'un ma Tatái, ra tachi yu'u kùu yi.

²⁵ 'Tandi'i ma tu'un ña kà'in chi'in ndo, kà'in yi juuni yanga iyoi chi'in ndo. ²⁶ Va ma Tati Í Ndioo, ña ni tachi ma Tatái chi'in sivi, kuenda ña tindee ra ndo, ta jàndomani ra ndo, ni jana'a ra tandi'i nakuyi nuu ndo, ta tandi'i ma tu'un ña kà'in chi'in ndo niku, rakan ni jakuku'uni ra yi ndo.

²⁷ 'Ni ku'in, va ni ndakoi ndo ña na koo taxiin ndo. Ta ma ña chà'i nuu ndo ña na koo taxiin ndo, töve indukuni kùu yi, tava kùu ma ña chà'a ma ndian iyo ñuñivi. Yakan va na nakanini ndo, ta na yü'vi ndo. ²⁸ Cha chini ndo ña kà'in, ña ni ku'in, ta ni kichi ndikoi koi chi'in ndo. Tu ndicha ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u, nduva'a sii ni kuuni ndo ma ora chito ndo niku, ña kà'in ña ni ku'in nuu iyo ma ra kùu Tatái, vati rakan ka'nuga ra kua yu'u. ²⁹ Antea ña kùu takan, cha kàtitu'un kuei nuu ndo, ikan ma ora ni kuta'an ña ni kuu ma ña kà'in: na chinuni ndo. ³⁰ Na kùuga ka'an kuà'i chi'in ndo, ti cha vachi ma ñá' chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, vaji töve iyo ni'in ndatu ña kùu ja'an' chi'in. ³¹ Takan iyo yi ña kùu yi, ikan na ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda ña yu'u kùunì nde'i ma Tatái, ta jà'i ma tiñu ña tachi ra yu'u ña jà'i. ¡Na ko'o vitin! —kàti Jesuu.

15

Jesuu kà'an ra ña ndicha va'a ña kùu ra takua kùu ma yoku'u uva

¹ Takan kùu tajan Jesuu te'en nàka'an ndiko ra:

—Yu'u kùu takua kùu ma yoku'u uva ndicha, ta ma Tatái kùu ra takua kùu ma ra jàkuenda ma yoku'u ikan. ² Ta tu iyo iin soko ma yoku'u ña töve chà'a ma uva, chà'nda ra yi endeeni. Va tu chà'a yi ma uva, vii ga chà'nda ra soko yi, ikan na ku'va yi tiaga vu. ³ Ta ndyo'o, cha'a' ña chìnuni ndo ma ña kà'in, cha ndakuu

ndo ndian vii takua ma soko yoku'u chaa ikan. ⁴ Yakan va na induku koo ndo chi'in, takua induku iyoi chi'in ndo. Vati ma soko ma yoku'u uva, na kùu ku'va maa yi ma uva, tuva töve tátuui yi chata ma yoku'u. Ta indukuni, ndyo'o na kùu ja'a ndo ma tiñu va'a, tuva töve induku chàkunuu ndo chi'in.

⁵ 'Yu'u kùu ma yoku'u uva, ta ndyo'o kùu ndo takua kùu ma soko run. Ta ma ndian induku iyo chi'in, ta induku iyoi chi'in na; kùu ja'a na kua'a' ma tiñu va'a, vati tu töve iyoi chi'in ndo, ni'in nakuyi kùu ja'a ndo. ⁶ Ma ndian töve induku iyo chi'in, ni jakuitai na ma nuu ni natii na, ta ikan ni kayu na takua tà'an ma soko yutun ití. ⁷ Ta tu ndyo'o induku iyo ndo chi'in, ta jàchi'in ndo ma ña jàna'i nuu ndo, ta töve nàani ndo, kùu ndakan ndo ma ña kùuni maa ndo, ta ni'i ndo yi. ⁸ Kuenda ma Tatái, ya'aga ka'nu kùu yi, tuva chito ra ña ndyo'o iin locho ndo takua ka'iin kua'a' chiti uva ma yoku'u vu. Tu jà'a ndo takan, ndicha kuii ña ni chaa ndo kùu ndo ndian jàkua'a chi'in. ⁹ Yu'u ya'aga kùunì nde'i ndo, indukuni takua kùuni ma Tatái nde'e ra yu'u. Yakan va koto jàña ndo ña jà'a ndo yi, ti kùunì nde'i ndo. ¹⁰ Tu jàchi'in ndo ma tu'un ña kùunì ja'a ndo, töve ni jañai ña kùunì nde'i ndo, ti yu'u takua jàchi'in ma tu'un kà'an ma Tatái. Yakan va töve jàña ra ña kùuni ra nde'e ra yu'u.

¹¹ 'Takan kà'in chi'in ndo, ikan na ku'vai ña sii iyo nui ña na koo yi chi'in ndo. Ta takan na kindoo ndo ña nduva'a kuii sii kuuni ndo. ¹² Ma tu'un ña kùunì ja'a ndo, te'en kà'an yi: na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, tava kùuni yu'u nde'i ndo. ¹³ Ma ña ka'nuga ña jà'a yo kùu yi ña ku'va yo ma kuñu yo ña kuvi yo cha'a' ma ndian meru yo. ¹⁴ Ndyo'o kùu ndo ndian merui, tuva jà'a ndo ma tiñu tachi nuu ndo. ¹⁵ Tüva ni ka'in ña kùu ndo musui, ti ma ndian kùu musu, na töve chito na nda ña kùu ma ña jà'a ma chito'o na. Kà'in chi'in ndo ña kùu ndo ma ndian amigui, vati chà'i ña koto kachin ndo tandi'i ma ña jàna'a ma Tatái nui. ¹⁶ Ta na yöve ndyo'o kùu ndo ña kachin ndo yu'u, ti yu'u kùu ma ra kachin

ndo, ta chā'i ma tiñu ndo ña na kùu ndo tatuin, ta jà'a ndo kua'a' ma tiñu va'a. Ta endee ni koo yi, ikan ndisaa ma ña ni ndakan ndo nuu ma Tatái chi'in sivi, ni ni'i ndo yi. ¹⁷ Ña'a kùu ma tu'un ña tächì nuu ndo: na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo.

Ma ndian iyo ñuñivi ya'a ga xàani na nde'e na ma Jesuu, chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra

¹⁸ 'Tuva ma ñivi iyo ñuñivi xaani na ndè'e na ndo, na koto ndo ña ji'na yu'u kùu ma ra kīcha'a na xàani na kua maa ndo. ¹⁹ Vati tu ndyo'o kùu ndo takua kùu ma ñivi iyo ñuñivi, nduva'a ni kuuni na nde'e na ndo, takua kùuni na nde'e na ma ñivi na. Va tava yu'u kächin ndo tañu ma ndian iyo ñuñivi, cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga xaani na ndè'e na ndo, ti tūva kuu ndo takua kùu ma ndian iyo ñuñivi. ²⁰ Na kuku'uni ndo ma ña kā'in te'en chi'in ndo niku: "Nī'iin ma ndian kùu musu, töve ka'nuga na kua ma ra kùu chito'o na." Tu yu'u chāndikun na ña ka'ni na niku, juuni takan ni ja'a na chi'in ndo ndia. Ta tu jächi'in na ma tu'un kà'in, juuni ni jachi'in na ma tu'un kà'an ndo ndia. ²¹ Ndisaa ma ña kà'in i'ya ni ja'a na yi chi'in ndo cha'a' ña nàkoto ndo yu'u, ti töve nàkoto na ma ra tächì yu'u.

²² 'Tu yu'u töve nī kichi ka'in chi'in na ma tu'un i'ya, na töve kuati na niku. Va vitin na kua ka'an na ña tūva kuati na. ²³ Vati taku ma ndian xaani ndè'e yu'u, juuni xaani na ndè'e na ma Tatái ndia. ²⁴ Tu yu'u töve nī ja'i ma tiñu ka'nu tañu na, ña nī'iin ñivi na kuu ja'a yi, nī'iin kuati na töve niku. Va cha ndè'e na ma ña va'a jā'i, ta juuni xàani na nde'e na yu'u, chi'in ma ra kùu Tatái ndia. ²⁵ Takan kuu yi, ikan na chinu ma tu'un kà'an nuu ma tutu ley Ndioo ña kùmi na. Ta yakan te'en kà'an yi: "Xaani na ndè'e na yu'u cha'a' nī'iin nakuyi."

²⁶ 'Va ora ni kichi ma Tati Í Ndioo ña ni jandomani ndo, ña vächì nuu iyo ma Tatái jà'i, rakan kùu ra ña jàna'a ra ma ña ndaa, ta ora ni kichi ra ni katitu'un ra nuu ndo cha'i. ²⁷ Ta nda ndyo'o, ni katitu'un ndo cha'i nuu ma ñivi, ti ndyo'o kùu ma ndian chākunuu chi'in, nda ma ora kīcha'i jà'i ma tiñu i'ya.

16

¹ 'Takan kà'in chi'in ndo, ikan na töve jaña ndo ña chìnuni ndo ma ña kà'in.

² Tajan ma ndian judíu, ni jakunu na ndo ta'ii'in nuu iyo ma veñu'u na. Ta ni chaa iin kivi ña nda ndian ni kuuni ña chà'ni na ndo, ndiakan ni kuuni na ña iin tiñu va'a kùu ma ña jà'a na kuenda Ndioo.

³ Takan ni ja'a na, ti takä'an nakoto na ma Tatái, ta ni yu'u ndia. ⁴ Takan kà'in chi'in ndo vitin, ikan ma ora ni kuta'an ña ni kuu takan, na kuku'uni ndo ña cha kätitu'in nuu ndo cha'a' yi niku.

Tiñu jà'a ma ra kùu Tati Í Ndioo

'Töve nī katitu'in ña'a chi'in ndo ora kīcha'a koi chi'in ndo ti endee chīyoi chi'in ndo.

⁵ 'Va vitin chani ku'in nuu iyo ma ra tächì yu'u, ta ndyo'o nī'iin ndo töve chikatu'un ndo nui ndanu kuà'in. ⁶ Java tiaga kīcha'a nda'vi kùuni ndo ña kà'in takan chi'in ndo. ⁷ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti va'a ga kùu yi kuenda ndo ña na ku'in, vati tu töve ku'in, na kuu kichi ma Tati Í ña ni jandomani ña kò ra chi'in ndo. Ta tu ku'in nuu iyo ma Tatái, tajan ni tachi ndioi ma Tati ni tindee ndo. ⁸ Ta ora cha kīchaa ra iyo ra chi'in ndo, tajan ni katitu'un kachin ra nuu ma ñivi ñuñivi nda yo kùu ndian jà'a kuati, ta nda yo kuà'an iti' ndaa nuu Ndioo, ta nda yo ni jakutuni ma Ndioo nuu. ⁹ Takua ni ka'an ra nda yo jà'a kuati, cha'a' ña töve chìnuni na ma ña kà'in. ¹⁰ Ta ni ka'an ra nda yo kuà'an iti' ndaa, ti yu'u ni ku'in nuu iyo ma Tatái, ta ndyo'o tūva ni nde'e ndo yu'u. ¹¹ Ta ni ka'an ra nda yo ni jakutuni Ndioo kuati jà'a na, ti cha tūva ndakutiñu ma kui'na chà'nda tiñu ma ñuñivi i'ya. Cha jā'a ra kua kuu kùtunini ra yi.

¹² 'Iyo kua'a' ga ma ña kùuni ka'in chi'in ndo, va ma vitin, ndyo'o na kuu kundeni anima ndo tu taso'o ndo yi. ¹³ Ta ora ni kichaa ma Tati Í ndicha, maa ra kùu ra ña ni jana'a ra ma ña ndaa nuu ndo, ti töve ni ka'an ra chi'in ma tu'un ña jāndakuu maani yi; vati ma Tati Í ikan ni ka'an ra ma ña kā'an Ndioo chi'in ra, ta ni ku'va ra ña koto na ma ña ni kuu. ¹⁴ Ta juuni ni jaka'nu ma Tati Í Ndioo yu'u, vati ni ndaki'in ra ma tu'un kà'in, ta ni ku'va ra

koto ndo. ¹⁵ Tandi'i ña ìyo nuu ma ra kùu Tatái, ña'i kùu yi ndia. Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in ña tandi'i ña ìyo nui, ma Tati Íí, ni ndaki'in ra yi, ta ni ku'va ra yi koto ndo.

Ni jaña ma ñivi ña nda'vi kuuni na, ta sii ni kuuni na

¹⁶ 'Tiania tiempu kùmani, ta tüva ni nde'e ndo yu'u, va tiaga iti' nuu ni nde'e ndiko ndo yu'u, ti ni ku'in nuu ìyo ma Tatái —kàti Jesuu.

¹⁷ Takan kùu, tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿Nayi kùuni ra ka'an ra ña kà'an ra takan? Kà'an ra chi'o ña tia tiempunia ni nde'o ra, ta tiaga iti' nuu, ni nde'e ndiko yo ra. Ta juuni kà'an ra ña cha'a' ña ni ku'un ra nuu ìyo ma Tatái ra kùu yi. ¹⁸ ¿Chito nayi kùuni ra ka'an ra ña, “tia tiempunia, ta tüva ni nde'o ra”? Töve kùtuninio nayi kùuni ra ka'an ra ña kà'an ra takan —kàti ma ndra jàkua'a chi'in ra.

¹⁹ Tajan Jesuu chā'a ndio ra kuenda ña kùuni ndra ndakatu'un ndra nuu ra, yakan va te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u kà'in, ña tichi tia kivinia, tüva ni nde'e ndo yu'u, ta tia iti' nuu, ni nde'e ndiko ndo yu'u. ¿A tu'un ikan kùu ma ña chikatu'un ta'an ndo? ²⁰ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndyo'o ni kuaku ndo, ta nda'vi ni kuuni ndo, va ma ñivi ñuñivi, sii ni kuuni na. Va vaji ndyo'o nda'vi ni kuuni ndo, ni sama ma kua kùuni ndo, ta ni kichi sii kuuni ndo. ²¹ Ma ora kàku se'e iin ña'a, chā'nda yi tichian, ti cha keta ma ora ni kàku yi. Va ora cha yā'a kàku ndio yi, jàña ndioan ña nda'vi kuunian, ti chisian, ña jākakuan se'an ma ñuñivi i'ya. ²² Ndyo'o, juuni takan nda'vi kùuni ndo vitin, va yu'u ni nde'e ndikoi ndo, ta ma ora ikan nduva'a ni kichi sii kuuni ndo chi'in anima ndo. Ta ma ña sii ikan, nī'iin na na kùu namaa na yi nuu ndo. ²³ Ma kivi ikan, nī'iin ndo na ndākatu'un ga ndo nī'iin nakuyi nui. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tandi'i ma ña chikan ndo chi'in sivi nuu ma Tatái, ni ku'va ra yi nuu ndo. ²⁴ Nda vitin nī'iin ndyo'o takā'an ndakan ndo nī'iin nakuyi chi'in sivi nuu

ma Tatái. Na ndakan ndo yi, ta ni'i ndo yi, ikan na kichi sii kuuni ndo.

Jesucristu jàkanaa ra ma ndian kànita'an chi'in ra nuu ñu'u ñuñivi i'ya

²⁵ 'Ma tu'un ña kà'in chi'in ndo i'ya, kà'in yi chi'in ku'va. Va ni keta iin kivi ña tüva ni ka'in yi chi'in ku'va chi'in ndo. Vati ni ka'an kachin ndioi cha'a' ma Tatái nuu ndo. ²⁶ Ma kivi ikan ni ndakan ndo iin nakuyi nuu ma Tatái chi'in sivi. Va yu'u töve ni janinj ma Tatái ña na ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra. ²⁷ Vati ma Tatái kùuni ra nde'e ra ndo, cha'a' ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u, ta cha'a' ña chìnuni ndo ña ra vāchi nuu ìyo Ndioo kùu ndia. ²⁸ Kēi nuu ìyo ma Tatái, ta kīchai ma ñuñivi i'ya. Va vitin ni ndakoo ndikoi ma ñuñivi i'ya, ta ni ku'un ndikoi nuu ìyo ma Tatái —kàti Jesuu.

²⁹ Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Vitin ndicha, va tüva kà'un yi chi'in ku'va, ti kà'an kachiun yi. ³⁰ Vitin va cha chā'a ndi kuenda ña cha chitoun tandi'i nakuyi, ta töve chiniñu'un yo ndakatu'un nuun. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chìnuni ndi ña ra vāchi nuu ìyo Ndioo kùun —kàti ndra chi'in Jesuu.

³¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A cha chìnuni ndo vitin? ³² Vitin va cha kēta ma ora, ta ndyo'o ni kuita kuati ndo, ta ni ndakoo ma'iin ndo yu'u. Va yöve ma'iinj, kindoo, ti ìyo ma Racha'nu Tatái chi'in. ³³ Takan kà'in chi'in ndo, ikan na ni'i ndo naja kua koo vii ndo cha'a' ña ndò'iin ndo chi'in. Ma ñuñivi i'ya, ndyo'o ni nde'e ndo tundo'o jà'a ma ñivi, va yu'u kà'in chi'in ndo ña na jandotayi va'a ndo ndo, vati yu'u cha jākana'i ma ndian kànita'an chi'in ma ñuñivi i'ya.

17

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ma ndra jàkua'a chi'in ra

¹ Takan kùu ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, tajan kāni'i ra nuu ra iti' andivi, ta kīcha'a ndio ra kà'an ra te'en:

—Yo'o Tatái, cha kēta ma kivi. Ta vitin na jaka'nun yu'u ra kùu Se'un, ikan na jaka'nui ñun ndia. ² Vati nuu yu'u ra

kùu Se'un, chā'un ña na ka'ndai tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ta juuni chā'un ña na kuu ja'i ña koo ndito ma tandi'i ma ñivi chā'un nui endeeni. ³ Ta ndisaa ma ndian nàkoto ñun, yo'o ra uvanuu ña kùu Ndioo ndicha, chi'in yu'u ra kùu Jesucristu ra tachiun, ni ni'i na nuu koo na endeeni chi'o.

⁴ 'Endee jàka'nui ñun nda ni kùuni chàkunui ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ti cha jàchinui tandi'i ma tiñu ña chā'un nui ña na ja'i. ⁵ Ta vitin yo'o Tatá, na jaka'nun yu'u, ta na ku'vaun ña na koo ndikoi chi'un ma andivi, takua chíyoi chi'un antea ña tūvi ma ñuñivi niku.

⁶ 'Ma ndian chā'un nui, tañu ma ñivi ñuñivi, cha jàna'i nda ra kùun nuu na. Ta ndiakan, ti ndian iyo kuendaun kùu na niku, va yo'o chā'un na nui, ta vitin jàchi'in na ma tu'un. ⁷ Ta juuni ma vitin cha chito va'a na, ña tandi'i ma ña chā'un nui, maun kùu ma ra tachi yi nui ña na ja'i yi. ⁸ Ta ma tu'un ña chā'un nui ña jàna'i nuu na, cha jàchi'in na yi. Ta juuni cha chā'a na kuenda ña maun kùu ma ra tachi yu'u, ta vitin cha chinuni na ña takan kùu yi.

⁹ 'Yu'u chikain ñamani nuun ña na kumiun na, va töve chikain ñamani nuun cha'a' ma ndian töve chinuni iyo ma ñuñivi, vati yu'u chikain ñamani nuun ña na kumiun ma ndian chā'un nui, ti ñivi maun kùu na. ¹⁰ Tandi'i ma ña kùu ña'i, ña'un kùu yi, ta ma ña kùu ña'un, juuni ña'i kùu yi ndia. Ta ndiakan, jàna'a na nuu inga ñivi ña iin ra ya'a ka'nu kùu.

¹¹ 'Vati yu'u, töva ni koi ma ñuñivi i'ya, va ma ndra jàkua'a chi'in, ni kindoo ndra koo ndra tiá ma ñuñivi i'ya, ta yu'u ni chai koi chi'un. Yo'o Tatá ra ya'a íi, na kumiun ndra chi'in ndatun, ikan na induku kuuni ndra chi'in ta'an ndra, takua induku kùuni chi'un. ¹² Ta ora chíyoi chi'in ma ndra chā'un nui ma ñuñivi i'ya, ya'a ga kumi kuendai ndra chi'in ndatu ma siviun, ta ni'iin ndra ni jaña ndra ma iti' kuà'in. Uvanuu ma ra jaña ma iti', kùu ma ra kà'an ma tutu Ndioo ña ni naa niku. Ta takan kùu yi.

¹³ 'Vitin va cha kuà'an ndikoi ma nuu iyouun. Kà'in ma tu'un i'ya ora juuni yanga iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na kichi

sii va'a kuuni na, takua sii kùuni. ¹⁴ Yu'u jàna'i ma tu'un nuu ndra, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ñivi ñuñivi ya'aga xaani na ndè'e na ndra, ti töve kùu ndra takua kùu ma ñivi ñuñivi, indukuni takua kùu yu'u ndia. ¹⁵ Töve chikain nuun ña na tavani'un ndra ma ñuñivi i'ya, ti ma ña chikain nuun, kùu yi ña na kumiun ndra nuu ma kui'na. ¹⁶ Vati takua yu'u, yöve ra ñuñivi kùu, ni ndrakan yöve ndra ñuñivi kùu ndra ndia. ¹⁷ Na ja'íiun ndra kuendaun cha'a' ma ña ndaa. Ta ma ña ndaa kùu ma tu'un ña kà'un. ¹⁸ Ma takua jà'un ña tachiun yu'u tañu ma ñivi ñuñivi, juuni takan tachi ndra tañu ma ñivi ñuñivi ndia. ¹⁹ Ta cha'a' ndrakan kùu yi ña jà'íi juuni mai, ikan ndrakan, na ku'íi ndra jà'a ma tu'un ndaa.

²⁰ 'Va yöve uvaa cha'a' ndrakan ni kùu yi ña chikain ñamani nuun, vati juuni chikain ñamani nuun cha'a' ma ndian ni chinuni ma tu'in iti' nuu jà'a ndra. ²¹ Ta juuni chikain ñamani nuun ña na ndo'iin na chi'in ta'an na, yo'o Tatá, takua ndo'iun chi'in, ta yu'u chi'un, ikan na koto kachin ma ndian iyo ñuñivi i'ya, ña maun kùu ma ra tachi yu'u. ²² Yu'u chā'i tandi'i ma ña ka'nui, ña chā'un nui, nuu na, ikan na ndo'iin na, ta kùu na iin ñivini chi'in ta'an na, indukuni ma takua kùun chi'in ña kùu na iin ñivini ndia. ²³ Yu'u iyo'i chi'in na, ta yo'o chi'in, ikan na kuu ndicha na iin ñivini, ta takan ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda, ña maun kùu ma ra tachi yu'u. Vati juuni ya'a kùuniun nde'un na takua kùuniun nde'un yu'u.

²⁴ 'Yo'o Tatá, maun kùu ma ra chā'a na nui, ta kùuni ña na koo na chi'in ma nuu ni ku'in koi, ikan na nde'e na ña ra ka'nu kùu jà'un, vati takani kùuniun nde'un yu'u ma antea ña jätuviun ma ñuñivi niku. ²⁵ Yo'o Tatá, ra ya'a ndaa, ma inga ndian iyo ñuñivi i'ya, töve nàkoto na ñun, va yu'u nàkotoi ñun, ta juuni ñivi i'ya cha chito na ña maun kùu ma ra tachi yu'u ndia. ²⁶ Ta yu'u chà'i ña na nakoto na nda ra kùun, ta takan ni ja'i yi iti' nuu ndia, ikan indukuni tava kùuniun nde'un yu'u, ta takan kuuni na nde'e na ta'an na. Takani jà'i, ikan na kuu koi chi'in na endeeni —kàti Jesuu.

18

Nuu t̄in ndra Jesuu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Takan k̄uu ta ora chinu k̄a'an Jesuu takan, tajan k̄ee ndio ra kuà'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra inga chiyo ma yuvi ña nàni Cedrón. Ta ora chāa ndra nuu t̄achi yutun tata, ta ikan k̄i'vi ndra kuà'an ndra chi'in ra. ² Ta nda ma Juda, ra xikoña'a cha'a' Jesuu, juuni nàkoto ra ma ikan ndia, ti kua'a' cha'a' cha k̄uti'vi Jesuu ikan chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra. ³ Ta takan k̄uu yi ña chāa ma Juda chi'in kua'a' va'a jandaru, ta uvi uni ma ndra jandaru ña k̄umi ma veñu'u, ña t̄achi ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra fariseu. Tandi'i ndrakan nda'a ndra ñu'ú nda'a', chi'in machiti, ta nduva. ⁴ Va takua Jesuu cha ch̄ito ra tandi'i ma ña ni ta'an ra, yakan va k̄eta ra, ta te'en ch̄ikatu'un ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —k̄ati ra.

⁵ Ta ndrakan te'en n̄aka'an ndra chi'in ra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —k̄ati ndra.

Ta Jesuu te'en naka'an ra:

—Yu'u k̄ui —k̄ati ra.

Ta ma Juda ra xikoña'a cha'a' Jesuu juuni ndaa ra ma ikan chi'in ndra ndia. ⁶ Ta ora n̄aka'an Jesuu ña; “Yu'u k̄ui”, ta ch̄ikachata ndra iti' chata, ta nd̄uva ndra nuu ñu'u'. ⁷ Tajan Jesuu te'en ch̄ikatu'un tuku ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —k̄ati ra.

Ta ndrakan te'en n̄aka'an ndra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —k̄ati ndra.

⁸ Tajan Jesuu te'en n̄aka'an ra:

—Cha k̄a'in chi'in ndo, ña yu'u k̄ui. Tu yu'u k̄uu ma ra nànduku ndo, na jaña ndo ma ndra jàkua'a chi'in, ta t̄iin ndo yu'u —k̄ati Jesuu.

⁹ Takan k̄uu yi, ikan na chinu ma tu'un k̄a'an Jesuu ña te'en k̄a'an: “Ma ndian ch̄a'a ma Tatái nui, töve n̄i kenaa n̄i'in na.” ¹⁰ Tajan ma Simón Petu', ti ndà'a ra iin machiti, ta t̄ava ra yi ma tichi vena ra, ta ch̄a'nda ra iin chiyo so'o ma ra n̄ani Malco, ma chiyo kua'a ra. Ta ra'ya ti ra k̄uu musu ma ra kuxini nuu sutu k̄uu ra.

¹¹ Tajan Jesuu te'en n̄aka'an ra chi'in ma Petu':

—Na ti'i va'un ma machitiun ma tichi venaun. Vati tu Tatái ch̄a'a ra ña na nde'i tundo'o, ¿a töve iyo tu'vai ña nde'i tundo'o i'ya?, k̄uuni ndo —k̄ati Jesuu.

Jesuu ch̄aa ra nuu ma ra kuxini nuu ma ndra sutu

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Tajan ma ndra jandaru, chi'in ma ra kuxini nuu ndra, ta chi'in ma ndra k̄uu jandaru ma ndian judíu, t̄iin ndra Jesuu, ta ch̄u'ni ndra nda'a' ra. ¹³ Ta ch̄andaka ji'na ndra ra nuu ma ra n̄ani Anás, raka'nu ma ra n̄ani Caifás. Ma kuiya ikan, Caifás k̄uu ra ma ra kuxini nuu sutu. ¹⁴ Ta juuni ma Caifás i'ya, k̄uu ra ña k̄atitu'un nuu ma ndian judíu, ña va'aga ña na kuvi iin ra'iini cha'a' ma ñuu na, k̄ati ra.

Petu' k̄a'an ra ña töve n̄akoto ra Jesuu

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Ma ra n̄ani Simón Petu', t̄andikun ra kuà'an ra chata Jesuu, chi'in inga, ra takani n̄akoto ma ra kuxini nuu sutu ra, k̄i'vi ra chi'in Jesuu, ma nuke'e ve'e ma ra kuxini nuu sutu, ¹⁶ va ma Petu', k̄indoo ra ma chata kora. Cha'a' yakan k̄uu yi ña k̄ee ma ra n̄akoto ma ra kuxini nuu sutu. Ta ch̄aka'an ra chi'in ma ña k̄umi ma yu'u kora, ña na ku'va ña k̄i'vi ma Petu', k̄ati ra. Ta j̄aya'a ña ra iti' tichi. ¹⁷ Tajan ma ña k̄umi ma yu'u kora, te'en k̄icha'a ch̄ikatu'an nuu Petu':

—¿A yöve iin ra ch̄akunuu chi'in ra t̄iin ndra ikan k̄un? —k̄atian chi'in ra.

Ta Petu' te'en n̄aka'an ra:

—Yöve yu'u k̄ui —k̄ati ra.

¹⁸ Va takua ya'a ga vichin j̄a'a yi, yakan va ma ndra k̄uu musu, chi'in ma ndra jandaru, j̄ata'an ndra ñu'ú, ta t̄umi ndra yi, ti ya'a vichin j̄a'a yi. Ta nda ma Petu', juuni ndaa ra t̄umi ra yi chi'in ndra ndia.

Ma ra kuxini nuu sutu ch̄ikatu'un ra nuu Jesuu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Takan k̄uu tajan ma ra kuxini nuu sutu, ch̄ikatu'un ra nuu Jesuu, nda ndra k̄uu ma ndra ch̄akunuu chi'in ra, ta nda

va kùu ma ña jàna'a ra. ²⁰ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yu'u chàkunui jàna'i ma nuu tuvi ñivi, ta juuni jàna'i nuu ma ndian judíu ma tichi veñu'u kuati na, ta ma tichi veñu'u ka'nu na nuu kùti'vi ndisaa na ndia. Yakan va, yu'u töve chàta'anì jana'a xe'i nuu ma ñivi. ²¹ ¿Ta chíto naja chikatu'un nui? Na ndakatu'un nuu ma ndian chíni ma ña jàna'i, ta ndiakan na katitu'un na nuun ma ña jàna'i nuu na —kàti Jesuu.

²² Ta ora chínu kà'an Jesuu takan, ta iin ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, kàni ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja kà'un takan chí'in ma ra kuxini nuu sutu? —kàti ra.

²³ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tu yu'u kà'in iin tu'un ña töve va'a, na ka'un nui nda cha'a' kùu yi. Va tu ma ña kà'in, ña va'a kùu yi, ¿nda cha'a' kàniun yu'u tuva takan? —kàti Jesuu.

²⁴ Tajan ma ra nàni Anás tachi ra, ña na ku'ni ndra Jesuu, ta tachi ndio ra ra kuà'an ra nuu ma ra kuxini nuu sutu ña nàni Caifás.

Inga cha'a' kà'an Petu' ña töve nàkoto ra Jesuu

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Takán kùu ta tava ma Petu' juuni ndaa ra tùmì ra ñu'ú ma ikan, yakan va te'en kīcha'a ndiko ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A yöve yo'o, kùu ma ra chàkunuu chí'in Jesuu? —kàti ra chí'in ra.

Ta ma Petu' te'en nāka'an ra:

—Yöve yu'u kùì —kàti ra.

²⁶ Tajan iin ma ndra jà'a tiñu nuu ma ra kuxini nuu sutu, ra nàkoto ma ra chà'nda ma Petu' so'o, te'en kīcha'a ra chikatu'un ra nuu ra:

—¿A yöve yo'o kùu ma ra ndē'i chí'in ra ma nuu kàa yutun tata? —kàti ra chí'in Petu'.

²⁷ Ta ma Petu' nāka'an ndiko ra ña töve nàkoto ra ra, ta ma ora ikani nānda'yu ma lo'o.

Jesuu chàa ra nuu Pilatu

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸ Takán kùu takan kēe ndio ndra chí'in Jesuu ma ve'e Caifás, ta chàndaka ndra ra ma vetiñu nuu tà'nda tiñu. Va takua ma ora cha kùndichin kùu yi, yakan va ma ndra judíu, nī kuuni ndra k'vi ndra tichi ma vetiñu, koto ndokini ndra, ta na kúa kuxini ndra ma ora iyo ma viko Pakua, kùuni ndra. ²⁹ Tajan Pilatu kēe ra ma tichi vetiñu, ta te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—¿Nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndo ra'ya? —kàti Pilatu.

³⁰ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Töve na ja'a ndi ña kichi ndaka ndi ra nuun, tu yöve ra jà'a kuati kùu ra —kàti ndra.

³¹ Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Na kundaka ndo ra ku'un ndo, ta na jakutuni ndo ma kuati ra, takua kà'an ma tutu ley maa ndo —kàti Pilatu.

Tajan ma ndra judíu te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Va taku ndyu'u ndian judíu, nī'iin ñivi na kùu ka'ni ndi na —kàti ndra.

³² Takán kùu yi ña jàchinu Jesuu ma ña kà'an ra, cha'a' ma naja kua iyo yi ña kuvi ra.

³³ Takán kùu takan Pilatu kī'vi ndiko ra ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tiñu, ta kàna ndio ra ma Jesuu, ta te'en kīcha'a ra chikatu'un ra nuu ra:

—¿A yö'o kùu ma rey ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi judíu? —kàti Pilatu.

³⁴ Ta Jesuu te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu Pilatu:

—¿A ña chànini maun kùu ma ña chikatu'un nui, a kà'an na takan cha'i nuun, yakan va chikatu'un yi nui? —kàti Jesuu.

³⁵ Ta ma Pilatu te'en nāka'an ra chí'in Jesuu:

—¿A chàniniun ña ra judíu kùì, yakan va kà'un takan? Ma ndian nuun, chí'in ma ndra kuxini nuu sutu, ndrakan kùu ma ndra kīchi ndaka ñun nui. ¿Nayi jà'un? —kàti Pilatu.

³⁶ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma nuu ni koi, yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi. Ti tu ma nuu ni koi kùu yi ma ñuñivi i'ya, ni kanita'an ma ndra chàkunuu chí'in cha'i, chí'in ma ndian judíu, ta na kù'va ndra yu'u nuu na. Va

ma nuu ni ka'ndai tiñu yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi —kàti Jesuu.

³⁷ Tajan ma Pilatu te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿A yo'o kùu ma rey tuva takan? —kàti Pilatu. Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha ña kùu rey, ma takua kà'un. Vati yu'u kākui ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña katitu'in ma tu'un ndaa. Ta tandi'i ma ndian jàchi'in ma tu'un ndaa i'ya, juuni tàso'o na ma ña kà'in —kàti Jesuu.

³⁸ Tajan Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿Ta nayi kùu ma ña ndaa? —kàti Pilatu.

Nuu ni ka'ni na Jesuu

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ta ora cha ya'a ña chīkatu'un Pilatu nuu Jesuu, ta kēe ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chāka'an ndiko ra nuu ma ndian judúu:

—Yu'u töve nàta'in nī'in kuati ra'ya.

³⁹ Va tava ndyo'o, cha iin chīkan ndo nāni kuiya ña na jañai iin ra indii vekaa, ma ora iyo ma viko Pakua. Yakan va, ¿a kùuni ndo ña na jañai ma rey ma ndian judúu? —kàti Pilatu chi'in na.

⁴⁰ Tajan tandi'i ndio ma ndian judúu, te'en kīcha'a ndiko na kanachaa ni'i na:

—¿Na kùuni ndi ña jañaun rakan! ¿Na jañaun ma Barrabás! —kàti na.

Ta ma Barrabás, ti iin ra su'u kùu ra.

19

¹ Takan kùu tajan tāchi ndio Pilatu ma ndra jandaru ra, ña na tiin ndra Jesuu, ta kani ndra ra. ² Tajan ma ndra jandaru jāva'a ndra iin korona iñu, ta jündii ndra yi xini Jesuu, ta jāku'un ndra iin ja'ma color ndaa ra. ³ Tajan chājayatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¿Na koo endeeni ma rey chà'nda tiñu nuu ma ndian judúu! —kàti ndra.

Ta kani ndra ma nuu ra.

⁴ Tajan ma Pilatu kēe ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na nde'e ndo, ña töve nī nata'in nī'in ma kuati ra, yakan va tāvai ra nuu ndo, ikan na ku'va ndo kuenda —kàti Pilatu.

⁵ Tajan kēta ndio Jesuu, ña jündii xini ra ma korona iñu, ta ñu'u ra iin ja'ma color ndaa. Ta Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿I'ya ndaa ra! —kàti Pilatu.

⁶ Ta ora ndē'e ma ndra kuxini nuu sutu ra, chi'in ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u ra, ta te'en kīcha'a ndra kànachaa ni'i ndra:

¿Na kuvi ra nuu kruu! ¿Na kuvi ra nuu kruu! —kàti ndra.

Ta Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Va'ani, na kundaka ndo ra, ta ka'ni maa ndo ra nuu kruu, ti yu'u töve nī nata'in nī'in kuati ra —kàti Pilatu.

⁷ Va ma ndian judúu te'en nāka'an na chi'in ra:

—Ndyu'u, iyo iin tutu ley nuu ndi, ña kà'an yi, ña iyo yi ña kuvi ra cha'a' ña jàndaku ra ra Se'e Ndioo.

⁸ Ta ora chīni Pilatu ña kā'an ma ndra judúu takan, ta tiaga yū'vi ra. ⁹ Tajan chāka ndiko ra ma Jesuu ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta yo'o ndanu kīchiun? —kàti Pilatu.

Va Jesuu töve nī ka'an ra nī'in yu'u ra chi'in Pilatu. ¹⁰ Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja töve kà'un yu'i? ¿A töve chitoun ña cha'a' ma tiñu ndisoi, kùu tachi ñun ña na ka'ni na ñun nuu kruu, ta juuni kùu ka'in ña na jaña na ñun ndia? —kàti Pilatu.

¹¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kùu jakutuniun nī'in nakuyi chi'in cha'a' ma tiñu ndisoun, tu yöve ma Ndioo ra iyo nuu sukun, kùu ma ra chà'a yi nuun. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'nuga kuati ma ndra chāndaka yu'u nuun, kua maun —kàti Jesuu.

¹² Takan kùu ta nda ma ora ikan, kīcha'a Pilatu, nànduku ra naja kua jà'a ra, ta jàña ra Jesuu, va ma ndian judúu, te'en kànachaa ni'i ndiko ndra nuu ra:

—¿Tu jàñaun ra, na yöve amigun kùu ma rey chà'nda tiñu ñuu Roma tuva takan, ti nda ndra nikuuni ña jàndaku ndra ndra ña kùu ndra rey, nduva'a xaani

ma rey ikan ndè'e ra ndra! —kàti ndra chi'in Pilatu.

¹³ Ta ora chīni ma Pilatu ña kā'an ndra takan, tajan tāchi ndio ra ma ndra jandaru ña na tava ndra Jesuu ma nuke'e, tajan chākunandi ndio ra ma tayu nuu jāndondaa ra kuati, ña chi'in tu'un hebreu nàni yi, Gabata, ta ma tu'un i'ya kùuni yi ka'an yi, Nuu Tà'nda Tiñu. ¹⁴ Ta iin kivi antea ña kuta'an ma viko Pakua, iyo yi a kachuvi ndaa najaka. Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ma ndra judú:

—¡I'ya ndaa ma ra kùu rey ndo! —kàti Pilatu chi'in ndra.

¹⁵ Va ma ndra judú te'en kánachaa ni'i ndra:

—¡Na kivi ra! ¡Na kivi ra! ¡Na takaun ra nuu kruu! —kàti ndra.

Ta Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿A iyo yi ña ka'nj ma ra kùu rey ndo nuu kruu ña kà'an ndo takan? —kàti Pilatu.

Va ma ndra kùxini nuu sutu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¡Uvanuu ni rey ndyu'u iyo, ta rakan kùu ra ma ra chà'nda tiñu ma ñuu Roma! —kàti ma ndra kùxini nuu sutu.

¹⁶ Ta takan kùu yi ña jāya'a ndio Pilatu, ma Jesuu nda'a' ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu, ta ndàka ndio ndra ra kuà'an ra.

Nuu chùtakaa Jesuu nuu kruu, ta ch'í ra
(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Tajan ndiso ndio Jesuu ma kruu, kēe ra kuà'an ra chi'in ndra, ma nuu kà'an na ña nàni Yuku Iki Xini Ndian Chī'í. Ta chi'in tu'un hebreu nàni yi, Gólgota.

¹⁸ Ikan tākaa ndra ma Jesuu nuu kruu, chi'in inga uvi ndra, iin ndra te'en tikan xiin ra, ta maa ra, va kīndoo ma'ñu.

¹⁹ Tajan Pilatu taa ra iin tu'un ma nuu vitu, ta tāchi ra ña na kutatuu ma jandaru yi xini kruu ma Jesuu, ta ma tu'un ikan te'en kà'an yi: “Ra'ya kùu Jesuu ra ñuu Nazaret, ta rey, ra chà'nda tiñu nuu ma ndian judú”, kàti yi. ²⁰ Kua'a' ma ndian judú jākua'a na ma tu'un ikan, ti ma kruu nuu tākaa ma Jesuu kīndoo yi iti'yu'u ñuu, ta ma tu'un ikan ndiso yi chi'in tu'un hebreu, latinu ta griegu. ²¹ Yakan va ma ndra kuxini nuu sutu, ña iyo kuenda

ma ndian judú, te'en nāka'an ndra chi'in Pilatu:

—Töve va'a jā'un ña taun: “Rey ra chà'nda tiñu nuu ndian judú.” Va'a ga ña na taun: “Ra'ya kùu ma ra kà'an ña kùu ra rey ra chà'nda tiñu nuu ma ndian judú.” Takan taun —kàti ndra chi'in ra.

²² Ta ma Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ma ña cha tāi, tüva ni samai yi —kàti ra.

²³ Ta ora cha yā'a ña tākaa ma ndra jandaru ma Jesuu nuu kruu, ta ndāki'in ndra ma ja'ma ra, ta jāchaa ndra yi nuu kumi grupu, iin yi kuenda ii'iin ndra. Ta juuni ndāki'in ndra ma ja'ma isukun Jesuu, va takua töve nuu ñūta'an yi, ti iin kuuni yi yakan va nī kuu nakaa yi.

²⁴ Tajan te'en kīcha'a ma ndra jandaru nātu'un ta'an ndra:

—Na jānaka'a yo yi, va'a ga ña na kusiki yo yuu kuati, ta nda yo jakanaa, ta rakan ndāki'in yi —kàti ndra.

Takan kùu yi, ikan na jachinu ma tutu Ndioo nuu kà'an yi te'en:

Juuni maa ni ndra kùu ndra ña nāta'vi ndra ma ja'mai,

ta chāsiki ndra yuu kuati nde'o yo jakanaa ma ja'ma isukuin.

Takan jā'a ma ndra jandaru.

²⁵ Yatini xiin ma kruu nuu tākaa Jesuu, ikan ndaa ma ma'á ra, chi'in ña ta'an ña, ta Ndiya ñasi'i ra nàni Cleofas, chi'in ma Ndiya Magdalena. ²⁶ Ta ora ndē'e ndio Jesuu ma ma'á ra, chi'in iin ra chākunuu chi'in ra, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ma'á ra:

—Yo'o ma'á, chiña ndaa ma ra ni kuu se'un —kàti ra chi'in ña.

²⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ra chākunuu chi'in ra:

—Chiña ndaa ma ña kuu ma'un —kàti ra chi'in ma ra ndaa chi'in ma'á ra. Ta nda ma ora ikan, ndāki'in ra ña, ña kùu ma'á ra ña. Ta kuà'an ña chi'in ra ma ve'e ra.

Nuu ch'í Jesuu
(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Takán kùu va tava cha chito Jesuu ña chīnu ma tiñu vāchi ra, yakan va ora yā'a

ña kũu takan, ta te'en nāka'an ra, ikan na chinu ña kà'an ma tutu Ndioo:

—Ya'a natij takuii —kàti ra.

²⁹ Ta takua ma ikan ndaa iin kasitu ña chitu yi chi'in ma vinu iya, tajan nānduku ndra iin ña xa'ma, ta jākuti ndra yi chi'in ma vinu ikan, ta chũ'ni ndra yi punta ma iin yutun kani ña nàni hisopo, ta jāyatin ndra yi yu'u Jesuu. ³⁰ Ta ora cha yā'a chi'i Jesuu ma vinu uva iya, ta te'en nāka'an ndio ra:

—Cha chĩnu ndisaa ma ña kà'an nuu tutu Ndioo vitin —kàti ra.

Ta ora chĩnu kà'an ndio ra takan, tajan chūtakandee ndio ma xini ra, ta chĩ'í ra.

Iin ra jandaru kùchi ra kaa xaan iin chiyo xiin ma Jesuu

³¹ Iin kivi antea ña kũta'an ma viko Pakua, kũu yi ma takan. Yakan va ma ndian judíu tõe kũuni na ña kindoo ma kuñu ma ndian ndií nuu kruu ma kivi ña nindee na, ti ma kivi ikan, iin kivi ya'a ka'nu kũu yi kuenda na. Tajan ndiakan chĩkan na ñamani nuu Pilatu ña na tachi ra iin ma ndra jandaru ra, ña kuka'nu ndra si'in ma ndra ka'lin nuu kruu, ta jànuu ndra ma ñunda'yu ndra. ³² Tajan ma jandaru, chā'an ndra, ta chā'nu ndra si'in ma ra nunuu, ta ikan jan chāka'nu ndra si'in inga ma ra tàkaa xiin Jesuu. ³³ Va ora cha jāyatin ma ndra jandaru ndra nuu tàkaa Jesuu, ta ndē'e ndra ña cha chĩ'í ra. Yakan va tũva nĩ kuuni ndra ka'nu ndra ma si'in ra. ³⁴ Va iin ma ra jandaru kũchi ra ma kaa xaan nda'a' ra iin chiyo xiin ma Jesuu, ta ma ora ikani kēe kua'a' nií ra chi'in takuii. ³⁵ Ma ra nātu'un ma tu'un i'ya, kũu ma ra ndē'e ma ña kũu, ta ña ndicha kũu ma ña kà'an ra. Ta tu ndicha ña takan kũu yi, na chinuni ndo yi ndia. ³⁶ Takan kũu yi, ikan na chinu ma tu'un ña te'en kà'an nuu ma tutu Ndioo: “Tõe ni ta'nu nĩ'iin iki ra”, kàti yi. ³⁷ Ta iyo inga tuku nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi te'en: “Ni nde'e na ma ra kũchi na kaa xiin”, kàti yi.

Nuu kũchi Jesuu

(Mt. 27:47-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Takan kũu ta ora yā'a ndisaa ma ña'a, tajan ma ra ñuu Arimatea ña nàni Kusé, ra chĩnuni tu'un Jesuu, va chĩto

maani ra yi, jà'a ña ndasii ra nde'e ra ma ndian judíu. Rakan chĩkan ra ñamani nuu Pilatu ña na ku'va ra ñunda'yu ma Jesuu nuu ra. Ta ma Pilatu chā'a ra ña na kuki'in ra yi. Yakan va ma Kusé kēe ra kuàki'in ra ma ñunda'yu Jesuu, ta ndiso ra yi kuà'an ra. ³⁹ Ta juuni chāa ma ra nàni Nicodemo, ra chā'an chāka'an chi'in Jesuu ma chanikuaa niku, ña nda'a ra iin oko uchi kilu ma yukú ya'a xiko cha'an ña cha jàkanuu ra. Ta yuku ikan nàni vu mirra chi'in áloes. ⁴⁰ Takan kũu ña ma Kusé chi'in Nicodemo, kĩ'in ndio ndra ma ñunda'yu Jesuu, ta káva ndra yi chi'in ma ja'ma kuichin ña jākuti ndra ma yukú xiko ña cha jàkanuu, ma takua iyo ma costumbre ma ndian judíu, ma ora kũchi na ma ndian chĩ'í. ⁴¹ Ta yatini ma nuu chĩ'í ma Jesuu nuu kruu, iyo iin kora nuu kaa kua'a' yutun chà'a chĩti kacho, ta ma ikan ti iyo iin nuu ñaña ña já kũva'a, nuu takā'an kuchi na nĩ'iin ñivi. ⁴² Ikan kũchi ndra ma ñunda'yu Jesuu, vati ma nuu ñaña ikan, yatin tiaga kindoo yi, ta cha ni keta ma kivi nindee ma ndian judíu ndia.

20

Nuu nàtaku ndiko Jesuu

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Ma kivi nunuu nuu kĩa'a ma jamaana, ma Ndiya Magdalena, na'a va'a kēe ña chānde'an nuu ñaña ma Jesuu ma ora juuni naa ga. Ta ikan ndē'an ña tũva ndàsi ma yuu ka'nu yu'u ma yavi nuu iyo ma nuu ñaña. ² Tajan endee chĩnu ña kuà'an ña nuu ndaa ma Simón Petu', chi'in inga ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra ya'a ga kũuni ra nde'e ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ndra:

—Cha ndāki'in na ma ñunda'yu ma Racha'nu Jesuu ma nuu ñaña nuu kũchi ra, ta tõe chĩto ndi ndanu chāndaka na yi —kàti ña chi'in ndra.

³ Tajan ma Petu' chi'in inga ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, kēe ndra kuànde'e ndra ma nuu ñaña ma Jesuu. ⁴ Ta nĩnduvi ndra induku va'a kēe ndra kàcha'an ndra, uvaa ña ma inga ra nĩ'ga chĩnu ra, yakan va jĩ'naga ra chāa ma nuu ñaña kua ma Petu'. ⁵ Tajan ndē'e nuu ra ma tichi yavi

nuu kũchi ma Jesuu, ta ikan ndē'e ra ma ja'ma kuichin ña kāva ma Jesuu, va töve nĩ kuuni ra ki'vi ra tichi yi. ⁶ Ta nunuuni tajan chāa ndio ma Simón Petu', ta ki'vi ra ma nuu kũchi ma Jesuu, ta juuni ndē'e ra ña kàndoyo ma ja'ma kuichin ña kāva ma Jesuu ma ikan ndia. ⁷ Ta juuni ndē'e ra ña kàndoyo ma ja'ma ña kāva xini ra, va töve iin kandoyoni yi chi'in ma ja'ma ña kāva ma Jesuu, vati kàndoyo locho siin yi. ⁸ Tajan inga ma ra chàkunuu chi'in Jesuu, ra chāa ma nunuu, ki'vi ndio ra tichi yi, ta ikan ndē'e ra ma ña kũu, ta chĩnuni ra. ⁹ Takan jā'a ndra ti takā'an kutunini ndra ña kà'an ma tutu Ndioo, ña Jesuu iyo yi ña nataku ra tañu ma ndian ndií. ¹⁰ Takan kũu tajan ninduvi ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu kuànu'u ndiko ndra ma nuu iyo ve'e.

Jesuu kèta ra nuu Ndiya Magdalena
(Mr. 16:9-11)

¹¹ Va ma Ndiya kĩndoan iti' chata ma nuu ñaña, ña chàkuan ma xiin yi. Ta ma ora chàkuan ndaa ña, ta chũtaka ndee ña, ta ndē'e ni'ni' ña tichi ma yavi nuu ñaña. ¹² Ta ikan ndē'an uvi ta'an ma tati ña jàtiñu kuenda Ndioo, ña ñu'u yi ja'ma kuichin, nàndi yi ma nuu chũndii ma ñunda'yu Jesuu: iin yi nàndi ma iti' chiyo xini ra, ta inga yi nàndi ma iti' chiyo cha'a ra. ¹³ Takan kũu, tajan ma tati ikan, te'en kĩa'a yi chàkatu'un yi nuu ma Ndiya:

—Yo'o ñacha'nu, ¿ta naja chàkun? —kàti yi chi'an.

Ta ma Ndiya te'en nāka'an ña:

—Chàkui ti ma Racha'nu chito'i, töve chitoi ndanu chàndaka na ra —kàti ña.

¹⁴ Ta ora chĩnu kā'an ña takan, ta chàkokanian ndē'an inga iti', ta ikan ndē'an ma Jesuu, va töve nĩ cha'a' ña kuenda ña Jesuu kũu ra. ¹⁵ Tajan ma Jesuu te'en kĩa'a ra chàkatu'un ra nuan:

—Yo'o ma'á, ¿ta naja chàkun?, ¿Ta yo nàndukun? —kàti ra chi'an.

Va takua yakan chānini ña, ña ra jàkuenda ma nuu kàa yutun ikan kũu ra, yakan va te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Yo'o racha'nu, tu yo'o ndāki'in ma kuñu Jesuu, na katitu'un nui ndanu chàndakaun yi, ta kuki'in yi —kàtian.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—iNdiya! —kàti ra chi'an.

Ta ora nākotoan ña tati Jesuu kũu yi, ta cha jāyatian ña nuu ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ra:

—iRaboni! —ña kũuni yi ka'an yi Matru chi'in tu'un hebreu.

¹⁷ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—iNa jāñaun yu'u! Vati juuni takā'an kundai nuu iyo ma Tatái. Va kũuni ña na kukatitu'un nuu ma ndian chĩnuni tu'in, ña yu'u, ni kundai nuu iyo ma ra kũu Tatái, ta ma Ndioi, ra juuni kũu Tatá ndo, ta Ndioo ndo ndia —kàti Jesuu.

¹⁸ Tajan ma Ndiya Magdalena kēe ndioan kuàkatitu'an nuu ma ndian chĩnuni tu'un ra, ña ndē'an ma Jesuu. Ta juuni kātitu'an nuu na ma tu'un ña kati ra nuan ndia.

Jesuu kèta ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Ta ora chanikuaa, ma kivi nunuu nuu kĩa'a ma jamana; juuni ma kivi ikan, ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kũti'vi ndra iin tichi ve'e, ta chāsi kutu ndra yi cha'a' ña ndasii ndra ma ndian judíu. Ma ora ikan chāa Jesuu ma nuu ka'iin ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta chàkunda ra ma'ñu ndra, ta te'en kãña'a ra chi'in ndra:

—iNa vii koo ndo! —kàti ra.

²⁰ Ta ora chĩnu kā'an ra takan, tajan jāna'a ra ma nda'a' ra nuu ndra, chi'in ma xiin ra. Ta nduva'a chĩsii ndra ña ndē'e ndiko ndra ma Racha'nu. ²¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chi'in ndra:

—iNa vii koo ndo! Vati takua jā'a ma ra kũu Tatái ña tāva ra tiñu nui, juuni takani tàvai tiñu nuu ndo, ikan na jana'a ndo takua jāna'i nuu ndo.

²² Ta ora chĩnu kā'an Jesuu takan, ta tivi ndio ra tati chata ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na koo ma Tati Í Ndioo chi'in ndo. ²³ Nda ndyo'o jàka'nuni ndo kuati jà'a ma ñivi, ni jàka'nuni Ndioo ma kuati na ndia. Ta ma ndian töve ni jàka'nuni ndo ma kuati, nda ma Racha'nu Ndioo, töve ni jàka'nuni ra ma kuati na ndia —kàti Jesuu.

Ma ra nàni Tomás, ndè'e ra ma Racha'nu ña cha nātaku ra

²⁴ Ma ra nàni Tomá, kùu ra iin ma ra indii tañu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ra juuni kà'an na ña nàni Tili'ma. Rakan töve iyo ra chi'in ndra ma ora kēta Jesuu nuu ka'iin ndra.

²⁵ Takan kūu tajan inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¡Cha ndē'e ndi ma Racha'nu! —kàti ndra.

Va ma Tomá te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Tu töve jàna'a ji'na ra ma nuu tākue'e nda'a' ra jā'a ma nduyu kàa, ta töve ku'va ra ña ti'i xini nda'i yi, chi'in ma nuu tākue'e xiin ra, töve ni chinuni ña cha nātaku ndiko ra —kàti ma Tomá.

²⁶ Ta ora yā'a una kivi, tajan kūti'vi ndiko ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu iin tichi ve'e. Ta ma ora ikan, va ndaa ndio ma Tomá, chi'in ndra. Ta vaji ndisaa ma yuve'e ndasi yi, va Jesuu ki'vi ra ma nuu ka'iin ndra, ta chūndaa ra ma'ñu ndra, ta te'en kāña'a ra chi'in ndra:

—¡Na vii koo ndo! —kàti Jesuu.

²⁷ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma Tomá:

—Na ti'un xini nda'un ma nuu takue'e nda'i i'ya, ta nde'un yi, ta juuni na ti'un ma xini nda'un ma nuu tākue'e ma xijn niku ndia. Na töve nuva ja'un ña ndo'uviniun ti, na chinuniun —kàti Jesuu.

²⁸ Tajan ma Tomá te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¡Yo'o kùu ma Racha'nui, ta ma ra kùu Ndioi! —kàti ma Tomá.

²⁹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Tomá, vitin cha chinuniun ti, cha ndē'un yu'u. Ya'aga ka'nu kùu ma ndian töve nī nde'e yu'u, ta chīnuni na —kàti Jesuu.

Nuu jàkoto ma Xuva yo nda kuenda kùu ma tutu i'ya

³⁰ Takan kūu ta Jesuu jā'a ra kua'a' ga ndatu ka'nu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta yakan tūva yo ni taa yi nuu ma tutu i'ya. ³¹ Takan tāi nuu ma tutu i'ya, ikan na chinuni ndo ña Cristu kùu ma ra Se'e Ndioo. Ta tu chīnuni ndo ma ña kà'an ra, ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in ra.

21

Jesuu kēta ra nuu ma ucha ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra

¹ Ora ya'a ña kūu takan, tajan kēta ndiko Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, yatini yu'u ma tañu'u ña kàndii ma ñuu nàni Tiberias. Ta te'en kūu yi ma ora ikan: ² Nuu ka'iin ti'vi ma ra nani Simón Petu', chi'in Tomá, ra juuni kà'an na ña nàni Tili'ma, chi'in ra nàni Natanael, ra ñuu Caná, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea, ta juuni ka'iin ma ndra se'e Zebedeu, chi'in inga uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndia. ³ Tajan Simón Petu', te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ni kukiin —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Juuni kùuni ndyu'u ku'un ndi chi'un —kàti ndra.

Tajan ndāa ndio ndra ma tichi varku, ta kēe ndra kàcha'an ndra, va tūkuui nī ni'i ndra ri ma chanikuaa ikan.

⁴ Ta ma ora cha kīcha'a kundichin, tajan kēta ndio Jesuu ma yu'u tañu'u, va ma ndra jàkua'a chi'in ra, töve nī nakoto ndra ra. ⁵ Tajan Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o se'yu, ¿a takā'an kuii ni'i ndo ndri? —kàti ra chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Takā'an —kàti ndra. ⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na jakana ndo ma yu'va tiaka' ka'nu ndo ma iti' chiyo kua'a ma varku, ta ni ni'i ndo ndri —kàti ra chi'in ndra.

Tajan takan kani ndio ndra yi, ta nduva'a kua'a' ndri tiin yi ña ndava kündeega ndra tava ndra yi chi'in ndri.

⁷ Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra, te'en nāka'an ra chi'in Petu':

—¡Maa ma Racha'nu kùu ra! —kàti ra.

Ta ora chīni ndio ma Simón Petu', ña juu ma Racha'nu Jesuu kùu ra, tajan numini chāku'un ra ma ja'ma ra, ti tava ra yi, ma ora kiin ra, ta ndāva ra ma tichi takuii, ta kīcha'a ra suta ra nda kati chaa ra ma nuu ndaa Jesuu. ⁸ Ta ma inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chāa ndra ma yu'u tañu'u chi'in ma varku ndia, ña endee kēñu'u ndra ma yu'va tiaka' ndra,

ti nduva'a kuui chitu yi. Ta iyo a uvi cientu iki kùu yi, ña chika kēe ndra ma tichi tañu'u, ta chāa ndra ma ñu'u' ití.

⁹ Ta ora kānuu ndra ma nuu ñu'u', ta nāta'an ndra iin vinu'u ña ka'iin nditiu'un, ña jùndii iin tiaka' nuu yi, ta iin paan. ¹⁰ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na kichi ndaka ndo uvi uni tiaka' ña já tiin ndo nui —kàti ra.

¹¹ Tajan ma Simón Petu' ndāa ndio ra tichi ma varku, ta endee kēñu'u ra ma yu'va tiaka' jānuu ra yi ma yu'u tañu'u, ña endee chitu yi chi'in iin cientu uvi xiko uchi uni ta'an tiaka' na'nu. Ta vaji ya'aga kua'a' ndri, va töve nī nakaa ma yu'va tiaka'. ¹² Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¡Na'a ndo kasi'ini ndo! —kàti ra.

Nī'iin ma ndra jākua'a chi'in ra, töve nī kanani ndra ndàkatu'un ndra nuu ra ña nda ra kùu ra, ti cha chito ndra, ña Racha'nu Jesuu kùu ra. ¹³ Ta ikan jan Jesuu chājayatin ra ra ma yu'u nu'u, ta kī'in ra ma paan ta chā'a ra yi nuu ndra, ta juuni takan jā'a ra chi'in ma tiaka' ndia. ¹⁴ Ña'a kùu ma cha'a' uni, ña jāna'a Jesuu ra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra, ma ora cha yā'a ña nātaku ndiko ra tañu ma ndian ndií.

Nuu kà'an Jesuu chi'in Simón Petu'

¹⁵ Ta ora chinu chāchi ndra, ta te'en kīcha'a ma Jesuu chikatu'un ra nuu ma Simón Petu':

—Yo'o Simón Petu', ra se'e Jonás, ¿a kùunigaun nde'un yu'u, kua ma ndra ka'iin i'ya? —kàti Jesuu chi'in Petu'.

Ta Petu' te'en nāka'an ra:

—Ndicha yo'o Racha'nu, cha chitoun ña kùunī nde'i ñun —kàti Petu'.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na jakuendaun ma ndian chìnuni ña kà'in, takua jà'a ma iin pato chi'in ma mvechala jāna ra —kàti Jesuu.

¹⁶ Ta te'en chikatu'un tuku ra nuu ra:

—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.

Ta Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha, yo'o Racha'nu, cha chitoun ña kùunī nde'i ñun —kàti ma Petu'.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kumiun ma ndian chinuni ña kà'in, takua jà'a iin pato chi'in mvechala jāna ra kùu chito'o ra —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁷ Takan kùu tajan cha'a' uni kùu yi ña, te'en kīcha'a ndiko Jesuu chikatu'un ra nuu ra:

—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.

Tajan ma Petu' nda'vi kùuni ndio ra cha'a' ña, cha'a' uni chikatu'un Jesuu nuu ra, ña tu kùuni ra nde'e ra ra, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, cha chito va'un ndisaa ma kua chānini, ta juuni cha chitoun ña kùunī nde'i ñun ndia —kàti Simón.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na jakuendaun ndisaa ma ndian chìnuni ña kà'in takua jà'a iin pato chi'in mvechala kùmi ra. ¹⁸ Ndicha va'a ña kà'in chi'un, ti ora kùun ma rayoko tiaga, iyo ga ñandeun ña jà'un ma ña kùuni maun, va ora ni ndakuu cha'ñun, ma inga ñivi ni tiin na ñun, ta ni ku'ni na nda'un, ta tüva kùu ku'un ma nuu kùuni maun, ti inga ñivi kùu na ña ni ka'nda na tiñu nuun, ta ku'un na chi'un ma nuu töve kùuniun ku'un.

¹⁹ Chi'in ma tu'un i'ya, chā'a Jesuu ña na kutunini ndra ma naja kua ni kuvi Petu', ta takan jāna'a yi ña ma Racha'nu Ndioo, iin ra ya'aga ka'nu kùu ra. Ta ora yā'a ña kā'an Jesuu takan, tajan nāka'an ra te'en chi'in Petu':

—¡Na tandikun chatai! —kàti Jesuu.

Jesuu ya'aga kùuni ra nde'e ra, iin ma ra jākua'a chi'in ra

²⁰ Takan kùu ta ora chikoni'i ma Petu' ndē'e ra iti' chata ra, ta ndē'e ra ña vāchi iin ma ra jākua'a chi'in Jesuu. Ta rakan ti iin ra ya'a ga kùuni Jesuu nde'e ra kùu ra, ti juuni ra kùu ma ra chūnandi xiin Jesuu ma nuu kùxini ndra, ma ra chikatu'un te'en nuu ra: “Yo'o Racha'nu, ¿nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'un?” kàti Jesuu.

²¹ Tajan ora ndē'e ma Petu' ma ra vāchi chata ndra, ta te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ta rakan, ¿niyi ni ta'an ra? —kàti Petu'.

²² Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu yu'u kùuni ña na koo ra ma ñuñivi i'ya, nda ma ora ni kichaa ndikoi, yöve kuenda maun kùu yi. Ma ña iyo yi ña ja'un kùu yi ña na tandikun chatai —kàti Jesuu.

²³ Takan kùu ña ma tu'un ña kà'an ña töve ni kuvi ra, chitakuati yi nuu kua'a' ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, ta chito na yi. Va ma tu'un ndaa kùu yi ña Jesuu töve nī ka'an ra nuu ndra ña rakan töve ni kuvi ra, ti ma ña kà'an Jesuu kùu yi ña: tu kùuni ra ña koo rakan ma ñuñivi i'ya, nda ma ora ni kichaa ndiko ra, yöve kuenda ma Petu' kùu yi, kàti Jesuu.

²⁴ Ta rakan kùu ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra kàtitu'un cha'a' ma tu'un i'ya ta juuni ra taa yi i'ya. Ta chito va'a yo, ti tu'un ndaa kùu yi.

²⁵ Ta juuni jā'a Jesuu kua'a' ga tiñu ma ora chākunuu ra ma ñuñivi i'ya. Ta yu'u chànini, ña tu taa ndi'i yo ta'ii'in ma tiñu jā'a Jesuu nuu kua'a' tutu, töve ni kuta'an yi ma ñuñivi i'ya niku. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña kà'an cha'a' tiñu jà'a ndra tatun Jesucristu

Jesuu, chà'a ra tu'un ña ni kichi Tati Í Ndioo

¹ Ma tutu nunuu ña tã nuun, yo'o Teófilo, tã yi ikan na kutu'vaun ndisaa tiñu jã'a Jesuu chi'in ma tu'un jãna'a ra nda ora kicha'a ra jà'a ra yi, ² ta nda ora keta ma kivi ña ndaa ndiko ra andivi. Ta ora takãaga ku'un Jesuu andivi, jì'naga kãtitu'un ra nuu ndra kuu tatun ra, nda tiñu iyo yi ña ja'a ndra, va jã'a ra yi chi'in Tati Í Ndioo, ikan na koto kachin maa ndra yi, nda tiñu iyo yi ña ja'a ndra. ³ Takan kuu ta ora cha yã'a ña chĩ'í ra, tajan keta ndito ndiko ra nuu ma ndra kuu tatun ra, ta jãna'a ra kua'a' nakuyi nuu ndra. Ta ikan nde'e ndra, ti ndicha ña nãtaku ndiko ra. Ta uvi xiko kivi kuu yi ña chĩyo Jesuu chi'in ndra ña jãna'a ra nuu ndra, naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu.

⁴ Takan kuu ta ora juuni iyo ga ra chi'in ma ndra tatun ra, tajan te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Na kãe ndo ma ñuu Jerusalén! ¡Na kindoo ndo ikan, nda kati chinu ma tu'un chã'a ma Tatái nuu ndo! Ta ma tu'un ikan, ti juuni cha kãtitu'in yi nuu ndo ndia. ⁵ Ndicha kuii ti chi'in takuini jakunduta ma Xuva ma ñivi, va tiã iti' nuu, Ndioo ni jakunduta ndo chi'in ndatu ma Tati Í Ra. —Takan kãti Jesuu.

Jesuu, ndaa ra kuà'an ra iti' andivi

⁶ Tajan ma ndra ka'ian ti'vi chi'in Jesuu, te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o, Racha'nu, ¿a vitin ni jakakun ñuu Israel, ikan na kuu ka'nda yo tiñu juuni nuu maa yo? —kãti ndra chi'in ra.

⁷ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Tüvi iyo yi ña koto ndo nda kivi, ta nda kuiya kuu yi ña ni ja'a Tatái yi, ti uvanuu rakan kuu ra ña chito ra nda kivi ni ja'a ra yi, ti iyo ndatu ra. ⁸ Ta ndyo'o ti ni ni'i ndo ndatu ma Tati Í Ndioo ora

ni kichi yi koo yi chi'in ndo. Ta ikan jan ku'un ndo kujana'a ndo tu'un cha'i ñuu Jerusalén, ta ninii ñu'u' Judea, ta ñu'u' Samaria chi'in ninii ka'nu ñu'u' ñuñivi, ikan na koto ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi yi —kãti Jesuu.

⁹ Ta ora chĩnu kà'an ra te'en, tajan nde'e ma ndra kuu tatun ra ña ndaa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta ikan chãsi iin viko ra, ta tüva nĩ nde'e ndra ra. ¹⁰ Takan kuu, ta ora juuni ka'ian ndra nde'e ndra naja kua kuàndaa Jesuu iti' andivi, tajan keta uvi ndra ñu'u' ja'ma kuichin yatĩn xiin ndra, ¹¹ ta te'en kicha'a ndio yi kà'an yi chi'in ma ndra kuu tatun Jesuu:

—Ndyo'o ndra kichi ñu'u' Galilea, ¡na nde'ega ndo iti' andivi! Ti ma ra nde'e ndo ña kuà'an, juuni ma ra chĩyo chi'in ndo kuu ra, va vitin cha ndaa ra andivi. Ta ni kichi ndiko ra inga cha'a', takua nde'e ndo ra ña kuà'an ra. —Takan kãti ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo nuu ndra.

Kachin ndra tatun Jesuu, Matías, na ndaki'in ra tiñu chĩyo ma ndi Juda

¹² Tajan kãe ndra tatun Jesuu nda yuku nãni Olivu. Ta kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén vati iin ñuu kãndii yatini kuu yi, ti na kuu kee chika na kakunuu na ma kivi nindeo, takan kà'an ma ley ma ndian judiu. ¹³ Ta ora chãa ndra ma ñuu Jerusalén, ta ndaa ndra iin ve'e iyo nda siki nuu takani ndoo ndra. Ta ndisaa ndrakan, nãni ndra te'en: Petu', Xuva, Jandiau, André, Lipe, Tomás, Tolo, Mate, chi'in Jandiau se'e ra nãni Alfeu, ta Juda se'e Jandiau, ta ra nãni Simón, iin ra kũuni kanita'an chi'in ñuu Roma kuu ra. ¹⁴ Yakan va ndisaa ndrakan kũti'vi ma ikan ta kà'an ndra chi'in Ndioo nani kivi ti inuuni ma ña chãnini ndra. Ta chi'in ndra juuni kũti'vi ndra yani Jesuu chi'in Ndiya ña kuu ma'á ra, ta inga tuku ñivi ña'a ndia.

¹⁵ Tañu ma kivi ikan, kũti'vi kua'a' ma ndian chĩnuni tu'un Jesuu. Ta iyo iin iin cientu oko ta'an na kũti'vi ma ikan. Ta ikan chũndaa ndio ma Petu', ta te'en kicha'a kãtitu'un ra nuu na:

¹⁶ —Ndyo'o ndian yani, cha chĩnu ma tu'un kã'an ma Tati Í Ndioo nuu ma racha'nu David taji'na. Ti David, cha tãa ra yi nuu ma tutu Ndioo naja kua kuu yi

chi'in Juda, ra xikoña'a cha'a' Jesuu. Ti rakan jāna'a ra nuu ndra ma nuu iyo yi ña kùu nata'an ndra Jesuu ta tiin ndra ra, ¹⁷ vaji juuni iin ra jākua'a chi'in Jesuu kùu ra niku. Vati jā'a ra ma tiñu takua jà'a yo ndia. ¹⁸ Va kēta iin kivi ña chā'an Juda, ta jāta ra iin ñu'u' chi'in ma xu'un' tīa'vi ndra ra cha'a' ma tu'un vata ña tāva ra cha'a' Jesuu. Ta ikan kōyo Juda iti' xini ra, ta ndāta tichi ra. Ta kēe chiti ra, ta chī'í ra. ¹⁹ Takan kūu ta ora chīto ñivi iyo ñuu Jerusalén ña tā'an Juda, ta jākunani na ma ñu'u' ikan, Ñu'u' Acéldama, vati ma tu'un ikan kùuni yi ka'an yi: Ñu'u' Nií chi'in ma tu'un kà'an na. ²⁰ Ti nuu tutu Salmu te'en kà'an yi cha'a' Juda:

Ma nuu chīyo ra, na ndakuu yi iin tichi ku'u taxiin,

nuu ni'iin na na kōo.

Ta juuni kà'an yi te'en ndia:

Inga ra, na ndaki'in tiñu chīyo ra, kàti yi.

²¹ 'Iyo ndra takani chàkunuu chi'o ndisaa tiempu, nda ora chīyo Racha'nu Jesuu tañu yo. ²² Vati ndrakan iyo ndra chi'in yo, nda ora jākunduta Xuva ma Jesuu, ta nda ora ndāa ra kuà'an ndiko ra iti' andivi. Ta vitin iyo yi ña kachin yo iin ra iyo tañu ma ndra chàkunuu chi'o, ta ndaki'in ra tiñu jà'a yo. Ta indukuni kakunuu ra chi'o ña kàtitu'un ra naja kua nātaku Jesuu. —Takan kàti Petu'.

²³ Yakan va kāchin ndra uvi ta'an ma ndra chàkunuu chi'in ndra: Kusé Barsabás, ra juuni nàni Justo ndia, ta inga ra nàni Matías. ²⁴ Ta ikan kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Ndioo te'en:

—Yo'o Racha'nu ña nākoto naja kua chānini ndisaa ndi. Na nde'un ninduvi ndra'ya, ta na jana'un nuu ndi nda ra kùu ra kàchíun, ²⁵ ña ndaki'in tiñu chīyo Juda, ikan na ndoo ra kùu ra tatun chi'in ndi. Vati Juda jānaa ra ma tiñu chīyo ra jà'a ma kuati jā'a ra ora kuà'an ra ma nuu iyo yi ña ku'un ra. —Takan kà'an ndra chi'in Ndioo.

²⁶ Tajan kīcha'a ndio ndra chāsiki ndra chi'in yuu kuati, ta jākanaa Matías, ti ma yuu ikan kōyo yi kuenda ra. Ta nda ma ora ikan kīcha'a ra kùu ra tatun chi'in ndi uchi iin tatun Jesuu.

2

Ora kīchaa Tati Í Ndioo

¹ Ora kēta iin viko ña jàka'nu ñivi judíu ña nàni Pentecosté, ma kivi ikan kūti'vi tandi'i ñivi chìnuni tu'un Jesuu ma ikan.

² Ta ikan numini chīni na ña ni'i jà'a yi iti' andivi, takua jà'a iin tati ña ya'a ni'i chàkin ninii ma tichi ve'e nuu ka'iin na.

³ Ta kēta iin ña kàa takua kàa yaa ñu'ú, ta chitakuati yi xini ii'iin na. ⁴ Ta ndisaa na kī'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. Ta ikan jan kīcha'a kà'an na siin siin tu'un ña tüvi chito na kà'an na, ti ma Tati Í Ndioo jā'a ña na kutu'va na kà'an na ma tu'un ikan.

⁵ Ta ma kivi ikan iyo kua'a' ñivi judíu ñuu Jerusalén, ndian kīchi nuu chika, ninii ka'nu ñuñivi. Ta ndiakan ti ndian ya'a jàchi'in ma ña kà'an ma ley Ndioo kùu na. ⁶ Tajan kūti'vi ndio ma ñivi ora chīni na ña ni'i jà'a ndio ma tati ikan. Ta ikan ndē'e na ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, ña ni tüva chito na naja kua chānini na. Ti ma ndian chìnuni ikan kà'an na tu'un kà'an inga ñivi. Va kùtunini ma inga na yi, ti tu'un kà'an na kùu yi. ⁷ Ta ndava kuà'an tati na ndē'e na ma ña jà'a inga na. Tajan kīcha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta naja kùu ja'a na kà'an na tu'un kà'an yo tuva ñivi kīchi ñu'u' Galilea kùu na? ⁸ ¿Ta naja kua kùu yi ña ii'iin yo chini yo ña kà'an na tu'un kà'an yo, ta siin siin ñuu yo? ⁹ Vati ma tañu yo iyo ndian kīchi ñu'u' Partia, ñu'u' Media, ñu'u' Elam, ñu'u' Mesopotamia, ñu'u' Judea, ñu'u' Capadocia, ñu'u' Ponto, ta nda ñu'u' Asia ndia. ¹⁰ Ta juuni iyo ndian kīchi ñu'u' Frigia, ñu'u' Panfilia, ñu'u' Egiptu, ta ñu'u' Libia, ña kàndii yatini ñu'u' Cirene, ta ndian kīchi ñuu Roma ndia. ¹¹ 'Iyo ndian kùu ñivi judíu nda ora kaku na, ti tatá na kùu ñivi judíu. Ta inga na, jākua'a na, ta ikan kī'vi na kuenda ñivi judíu. Ta juuni iyo ndian kīchi ñu'u' Creta chi'in ñu'u' Arabia ndia. Yakan va vaji siin siin kà'an ta'ii'iin yo, va chi'in ma tu'un kà'an ta'ii'iin yo kùtunini yo tu'un kà'an ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ma tiñu ka'nu ña jà'a ra —kàti na.

¹² Ta ikan ndisaa ndio na ndava kuà'an tati na, ti nī töve chito na nayi chānini na.

Ta ikan jan te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña jà'a na te'en? —kàti na.

¹³ Va ìyo inga ndian kà'an ti'ini te'en:

—Jà'a na takan ti ndian chīnī kùu na —kàti na.

Petu' kàtitu'un ra nuu ñivi cha'a' ma Racha'nu Jesuu

¹⁴ Yakan va, Petu' chūndaa ra chi'in ma ndi uchi iin tatun Jesuu, ta te'en kīcha'a ra kà'an ni'i ra chi'in na:

—Ndyo'o ñivi judíu, ta ndisaa ñivi ìyo ñuu Jerusalén, ina koto ndo tu'un i'ya, ta na taso'o va'a ndo ña ni ka'in! ¹⁵ Ma ndian ka'in chi'in ndi i'ya, yūvi ndian chīnī kùu na takua chānini ndo, vati já kaa iin na'ani kùu yi. ¹⁶ Yakan va yūvi takan kùu yi, ti ña'a kùu ña tà'an ndra takua kàtitu'un racha'nu Joel, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ti rakan te'en kà'an ra ma ña kàtitu'un Ndioo nuu ra:

¹⁷ Te'en ni kuu nuu ni kicha'a ndi'i ñuñivi, kàti Ndioo.

Ni tachī Tati Ij nuu ndisaa ñivi ñuñivi, ta ikan ni koo yi chi'in na.

Ta ma se'e ndo, ra'ii a ña'a', ni ka'an na tu'un yu'i.

Ta ma ndian yoko, ni nde'e na ña ya'a ka'nu ña ni jana'i nuu na.

Ta ma ndian cha'nu, ni ja'i ña na koyo ma chani nuu na.

¹⁸ Ta juuni ni tachī ma Tati Ij nuu ma ndian kùu musui, ra'ii a ña'a', na koo yi chi'in na ma kivi ikan, ta na ka'an na tu'un yu'i ja'a yi.

¹⁹ Ta iti' andivi ni jana'i nuu ndo kua'a' ndatu ka'nu.

Ta ñivi ñuñivi ni nde'e na tundo'o. Ni kati' kua'a' nií na, ta ni kayu kua'a' nakuyi jà'a ma ñu'ú.

Ta ni kutu kua'a' ñu'ma ma ñuñivi ndia.

²⁰ Ta ma tatá nikandii ni nda'va ra.

Ta tatá yoo ni ndakuu kua'a' rī takua kàa nií,

antea ña keta kivi ya'a ga ka'nu ta íí, ña ni kichi Racha'nu chito'o yo.

²¹ Va ndisaa ndian chīkan nuu Racha'nu Ndioo ña na jaka'nuni ra ma kuati na, ni kakú na nuu ma tundo'o ikan.

Takan kàti Ndioo, kàti ma tutu ña taa ma racha'nu Joel taji'na.

²² 'i Taso'o va'a ndo ndyo'o ñivi ñuu Israel ña ni ka'in chi'in ndo! Ti takua ndyo'o cha chito va'a ndo, cha'a' ma tiñu jā'a Racha'nu Jesuu, ra kichi ñuu Nazaret. Rakan kùu ra kāchin Ndioo ta jāna'a ra ra nuu ndisaa ndo. Ti Ndioo chā'a ra ña na ja'a Jesuu kua'a' ndatu ka'nu ra nuu ndo, ta juuni jā'a ra ña na jana'a ra kua'a' seña kuenda ma kuiya ni kichi. Ta juuni jāva'a ra kua'a' nakuyi chi'in ndatu ra ndia. ²³ Vati ora takā'an koo Jesuu chi'in ndo, cha chito Ndioo nayi ni ja'a ndo chi'in ra. Yakan va takan kùu yi. Ta ora cha ìyo Jesuu chi'in ndo tajan chā'a ndo ra nuu ma ndra kini, ta tākaa ndra ra nuu kruu, ta ikan na kuvi maa ra. ²⁴ Va Ndioo jānataku ndiko ra ra, ta tāva ra ra tañu ñivi ndií, ti na kùu kindoo ra chi'in ndian ndií ndisaa tiempu jà'a ma ndatu Ndioo. ²⁵ Ta ma racha'nu Rey David, ra chīyo tatiempu, te'en kà'an ra cha'a' Jesuu:

Chitoi, ti ìyo ma Racha'nu Ndioo chi'in, ndisaa kivi ti jàkuenda ra yu'u.

Yakan va tüvi yu'vī vaji ni nde'i tundo'o.

²⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña chīsii animai, ta chītai, ti ya'a sii kùuni.

Vati chitoi ti ndicha ña ni nataku ndikoi endeeni.

²⁷ Ta töve ndàkoun yu'u tañu ñivi ndií.

Ta töve ku'vaun ña na ta'yu ñunda'yui, ti yu'u kùu ma ra íí ña kùu musun.

²⁸ Ti maun jāna'a nui ma iti' nuu koi chi'un.

Ta juuni ya'a chīsij ora ni koi chi'un nuu ìyoun.

Takan kàti David —kàti Petu'.

²⁹ Tajan te'en nàka'an tuku Petu' chi'in na:

—Ndyo'o xaa, kùuni ka'in iin tu'un ndaa nuu ndo cha'a' ma Rey David, ra kùu ñivi yo, ra chīyo taji'na. Ta rakan, ti keta iin kivi ña chī'í ra. Ta ikan kūchi ra. Ta ma nuu ñaña ra, juuni ìyoga yi nda vitin yatini nuu ìyo yo. ³⁰ Yakan va ma racha'nu David, kùu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ta juuni chīto ra ti Ndioo chā'a ra ma tu'un nuu ra ña ni koo iin ñivi ra ña ni ka'nda tiñu ma kuiya vāchi. ³¹ Ta kà'an ra yi ta iin ma ña chākuu yi, vaji takā'an kuu yi. Yakan va ma kivi kà'an David ma tu'un ikan,

juuni kà'an ra kuenda ra Cristu naja kua ni nataku ndiko ra. Ta kàti ra ti ma ra kùu Cristu, töve ni ndoo ra nuu ñaña ra. Ta ma ñunda'yu ra na tüvi nī ta'yu yi ndia. ³² Yakan va cha chito yo ti Ndioo jānataku ndiko ra juuni ma Jesuu, ra chī'í nuu kruu. Ta kuenda ña'a, ndisaa ndi kùu ndi testigu, ti ndē'e ndi ña ndicha ña ndito Jesuu vitin. ³³ Ta Jesuu ndāa ra kuà'an ra kuàkunandi ra chiyo kua'a Ndioo nuu iyo ndatu ra. Ta ikan chā'a Tatá Ndioo, Tati Í ra nuu ra, vati kua ikan cha chā'a ra tu'un nuu ra. Ta ikan juuni Jesuu, tāchi Tati Í Ndioo nuu yo nde've. Ta ña'a kùu ña ndē'e ndo ta chīni ndo nda che'e. ³⁴ Ti yūvi David kùu ra ña ndāa ra andivi ta chūnandi ra chiyo kua'a Ndioo, vati juuni maa ma David te'en nāka'an ra: Ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an ra chi'in ma ra chito'i:

“Na kunandiun chiyo kua'i, ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

³⁵ nda kati kanindoyoi ma ndian kànita'an chi'un iti' cha'un.”

Takan kàti Ndioo chi'in Jesuu, kàti racha'nu David taji'na.

³⁶ 'Na koto tandi'i ndyo'o ñivi ñuu Israel, ma tu'un ndaa. Ti juuni ma Jesuu ra chā'ni ndo nuu kruu, juuni kùu ra Cristu ta chito'o yo, jà'a Racha'nu Ndioo —kàti Petu'.

³⁷ Ta ora chīni ma ñivi ka'lin ikan ma tu'un kà'an Petu', nda'vi kùuni na, ta kīcha'a na chikatu'un na nuu Petu' chi'in nuu inga ndian kùu tatun Jesuu te'en:

—¡Ndyo'o xaa! ¿Nayi iyo yi ña jà'a ndi? —kàti na.

³⁸ Tajan te'en nāka'an Petu' chi'in na:

—¡Na chikoni'i anima ndo chi'in Ndioo! ¡Ta na kunduta ndo chi'in sivi Jesucristu, ikan na janaa Ndioo kuati ndo, ta takan na ku'va ra ña na koo ma Tati Í Ndioo chi'in ndo! ³⁹ Ma tu'un i'ya Ndioo chā'a yi kuenda ndo ta juuni kuenda se'e ndo. Ta juuni chā'a ra tu'un ra kuenda ndian iyo chika a ndian iyo yatini, vati kùu yi kuenda tandi'i ndyo'o ndian kāchin Racha'nu Ndioo ña kuu ndo ma ñivi ra. —Takan kàti Petu'.

⁴⁰ Takan kùu ta juuni kà'an Petu' tiá kua'a' tu'un kuenda Jesuu, ta te'en kātitu'un ra nuu ñivi ikan ña chūndayu'u ra na chi'in tu'un i'ya:

—¡Na kundachiyo ndo xiin ñivi jà'a ña kini iyo ñuñivi i'ya koto ndakuu kini ndo ndia! —Takan kàti ra.

⁴¹ Yakan va ndian chīnuni ma ña kà'an ra, ndiakan kùu ndian kūnduta. Ta ma kivi ikan ti kī'vi iin uni mii ñivi, ndian chīnuni ma iti' kuà'an Jesuu. ⁴² Ta ndisaa na jàchi'in na ma tu'un jàna'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan indukuni jāchaa na ma ndatiñu na chi'in meru na, ti inuuni chānini na. Ta ikan endee kà'an na chi'in Ndioo ora kùti'vi na nuu chā'nda kuati na paan chāchi na.

Naja kua chīyo ma ndian chīnuni tu'un Jesuu taji'na

⁴³ Takan kùu ta ndisaa na, ndava yù'vi na ta ndava kuà'an anima na ña ndē'e na kua'a' tiñu ka'nu jà'a ma ndra tatun Jesuu, ti jànda'a ndra kua'a' ñivi ta jà'a ndra inga tiñu ka'nu chi'in ndatu ña chā'a Jesuu nuu ndra. ⁴⁴ Ta ma ndian chīnuni ma tu'un Jesuu, endee iyo ti'vi na chi'in ndisaa ta'an na ndisaa kivi ti inuuni chānini na. Ta induku jāchaa na ndisaa ña iyo nuu na chi'in ta'an na. ⁴⁵ Ta xiko na ti'yo na, ta tandi'i inga ndatiñu na. Ta ikan chā'a na xu'un' nuu ta'an na tuva iyo nayi kùmani nuu na. ⁴⁶ Ta ndisaa kivi kùti'vi na ma veñu'u ka'nu ñivi judíu ña ndaa ñuu Jerusalén chi'in tave'e tave'e ndian meru na ña chīnuni, ña chā'nda java na paan. Ta ikan jan kīcha'a na kūsama na ma nuu iyo ti'vi na, vati ya'a chīsii anima na ti ya'a va'ani na chi'in ta'an na. ⁴⁷ Ta jàka'nu na Ndioo, ta tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu tiñu'u na na ndia. Ta tandi'i kivi iyo tiá ga kua'a' ndian cha kī'vi iti' Jesuu, ta ndiakan kùu ma ndian kāchin ra ña ni kakú jà'a ra.

3

Iin ra cha'a pe'lu ndà'a ra

¹ Iin kivi kuà'an Petu' chi'in Xuva veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén kaa uni chani'ini, vati ma ora ikan kùu ora kà'an ñivi judíu chi'in Ndioo veñu'u ikan. ² Ta ma yukora veñu'u ikan nāndi iin ra kùkue'e cha'a pe'lu, ña takani kùkue'e ra nda ora kaku ra. Ta rakan ti nani kivi chāndaka na ra ma ikan, ta chājakunandi na ra yatin ma yukora veñu'u ña nāni Yukora Vii. Ikan na ndakan ra xu'un' nuu

ma ndian yà'a ikan. ³ Ta ma kivi ikan ora ndē'e ma ra kùkue'e ma Petu' chi'in Xuva ña chani ki'vi ndra ma yukora ikan, ta kīcha'a ra chīkan ra xu'un' nuu ndra. ⁴ Yakan va ora ndē'e ndra ma ra kùkue'e ña nàndi ra ikan, tajan te'en kīcha'a kà'an Petu' chi'in ra:

—¡Nde'e nuu ndi! —kàti ra.

⁵ Tajan ma ra kùkue'e, ndē'e ra nuu ndra, ti chànini ra ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra, kùuni ra niku. ⁶ Va ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Töve xu'un' plata nuu ndi ta ni oro ndia, ña ku'va ndi nuun, va ndava ni kùuni iyo nuu ndi kùu ku'va ndi yi nuun. —Takan kàti Petu' chi'in ra.

Ta ikan nāka'an ndiko Petu' inga cha'a' te'en:

—Chi'in ndatu Jesucristu, ra ñuu Nazaret, kà'in chi'un ña na ndetaun ta kakaun —kàti ra.

⁷ Tajan ora chīnu kà'an Petu' te'en, ta tiin ra chiyo nda'a' kua'a ma ra kùkue'e, ta jāndeta ra ra. Ta ma ora ikani numini ndākuu ni'i ma cha'a ra chi'in iki cha'a chondo ra. ⁸ Tajan ma ra kùkue'e ikan, iin ndāvani ra, ta kīcha'a ra chīka ra. Ta ikan kī'vi ra yukora veñu'u chi'in ndra, va juuni chi'in cha'a maa ndio ra chīka ra. Ta endee ndàva ra ña jàka'nu ra Ndioo ti ya'a chīsii ra. ⁹⁻¹⁰ Takan kuu tajan ma ndian ka'iin tichi veñu'u ikan, ora ndē'e na ra ña jàka'nu ra Ndioo, ta chīka ra, ta ndava kuà'an tati ndio na, ta yū'vi na ndē'e na ma ña jā'a chi'in ra ña ndā'a ra. Ta nākoto na ra ti juuni ma ra chūnandi yukora veñu'u vii chikan xu'un' kùu ra.

Ndaa Petu' ma corredor Salomón, ña kàtitu'un ra nuu ñivi

¹¹ Takan kuu ta ma ra cha'a pe'lu ña cha ndā'a, endee tüvi jaña ra ma Petu' chi'in Xuva. Ta ndisaa ñivi ndava kuà'an tati na ndē'e na ma ra kùkue'e. Ta kāndakunu na kuà'an na iti' Corredor Salomón nuu ka'iin ndra. ¹² Ta ora ndē'e Petu' ña chākoyo kua'a' ñivi nuu ra, ta kīcha'a ra kà'an ra te'en chi'in na:

—Ndyo'o ñivi israelita, ndē'i ndo ña ndava kuà'an tati ndo ndē'e ndo ña ndā'a ma ra kùkue'e i'ya. ¿A chànini ndo ña jānda'a ndi ra chi'in ndatu maa ndi?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña chīka ra'ya vitin jà'a ndi ti ñivi ií kùu ndi?, kùuni ndo.

¡Va yüvi takan kùu yi! ¹³ Ti ndā'a ra'ya chi'in ndatu Ndioo jà'a Jesuu. Ti ñivio cha'nu chiyo taji'na, ra nani Abraham, ta Isaac, ta Jacob, ndrakan kùu ndra jàka'nu Ndioo taji'na ora chiyo ndra. Juuni Ndioo ikan kùu ra ña jàka'nu ra Se'e ra Jesuu, ra kùu musu ra. Va ndyo'o tiin ndo Jesuu ma i'ya ta chāndaka ndo ra nuu Pilatu. Ta ora kùuni Pilatu jaña ra ra ta tüvi nī cha'a ndo ña na ja'a ra yi, ¹⁴ vaji ma Cristu kùu ra iin ra ií ta ndaa. Va ndyo'o java chikan ndo ña na jaña ra iin ra chà'ni ñivi. ¹⁵ Ta takan chā'ni ndo ma ra chà'a kivi koo yo chi'in Ndioo. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra. Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ndyu'u kùu testigu, yakan va chà'a ndi kuenda nuu ndo.

¹⁶ Vati yakan va ma ra kùkue'e i'ya ndisaa ndo nākoto ndo ra, ta vitin ndē'e ndo ra ña cha ndā'a ra. Ta yüvi ndyu'u jā'a yi, vati ma ndatu Jesuu kùu yi ña jā'a yi takan cha'a' ña chīnuni ndi ma ña kà'an ra. Ta ndicha kuii ti chīnuni ndi ña iyo ndatu Jesuu, ti juu yi jānda'a ndisaa ma kue'e ña ndo'o ma ra kùkue'e ikan. Ta yakan kùu ma ña ndē'e ndisaa ndo vitin.

¹⁷ Yakan va ndyo'o xaa, cha chītoi ti maa ndo chi'in ndra kuxini nuu ndo chā'ni ndo Jesuu ma i'ya. Va jā'a ndo yi ti töve chīto ndo ña ra jà'a tiñu Ndioo kùu ra. ¹⁸ Takan kuu va te'en jāchinu Ndioo ma ña kà'an ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na: ti ma ra kùu Cristu ni nde'e ra tundo'o, ta ni kuvi ra, kàti ndra. ¹⁹ Yakan va na ndakoo ndo iti' kini kuà'an ndo, ta chikoni'i ndo iti' kuà'an Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati ndo. Ta takan kùu ku'va Ndioo iin tiempu vii ña koo ndo. ²⁰ Vati ni keta ora ña ni tachi ndiko Ndioo ma Jesucristu nuu ñivi ñuñivi, ti rakan kùu ra kāchin ra ña na kuu ra Cristu, ora takā'an koo ñivi ñuñivi i'ya. ²¹ Yakan va vitin iyo yi ña kindoo ndio Jesucristu andivi, nda kati keta ora ña jāndova'a ji'na Ndioo ndisaa nakuyi. Tajan ni kichi ndiko Jesucristu ma takua kà'an Ndioo chi'in ma ndra ií ña kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ndra chiyo taji'na, ña ni kuu yi. ²² Ti ma Moisés te'en kà'an ra chi'in ma ndra kuu ñivio chiyo taji'na: “Ni jaketa ma Ndioo iin ra ñivio ña ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo indukuni takua

kà'in chi'in tu'un yu'u ra nuu ndo ndia. jYakan va na jachi'in ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra! ²³ Ta ndisaa ma ndian tüvi ni jachi'in ma ña kà'an ra, tüva ni kuu na ñivi Ndioo." Takan kàti Moisés taji'na.

²⁴ Ta te'en nàka'an ndiko Petu':

—Ta ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda tiempu chiyo Samuel ta iti' nuu, juuni kà'an ndra kuenda ma kivi vitin. ²⁵ Ma ndra kà'an chi'in tu'un Ndioo kà'an ndra ña ni ku'va Ndioo ma ña va'a nuu ma ñivi ra. Ta ndyo'o kuu ndian ni ni'i ndo yi. Ta juuni ni ni'i ndo ma tu'un ña jāndo'iin ra chi'in ma ñivio chiyo taji'na. Ti Ndioo te'en kà'an ra yi chi'in Abraham taji'na: "Ndisaa ñivi iyo ñuñivi ni ja'ij na cha'a' ma ra kuu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu." Takan kàti Ndioo. ²⁶ Ti ora jānataku Ndioo ma ra Se'e ra, ji'na tāchi ra ra nuu ndyo'o ndian ñivi judiu ña na ja'ii ra ndo, ikan na ndakoo ta'ii'iin ndo ma iti' kini kuà'an ndo ta na tandikun ndo ku'un ndo ma iti' ra. —Takan kà'an Petu'.

4

Tiin ndra sutu veñu'u ka'nu Petu' chi'in Xuva, ta tisokuati ndra ndra

¹ Petu' chi'in Xuva juuni kà'anga ndra nuu ma ñivi, ora chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru veñu'u, chi'in ndracha'nu saduceu ña ² ya'a kùxaan ndra, ti jàna'a Petu' chi'in Xuva nuu ñivi ña nātaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndií. Ta ña'a jàna'a yi ti ndicha ña nātaku ndiko ma ñivi ndia. ³ Ta cha'a' yakan tiin ndra ndra. Ta tava cha ini kuu yi, yakan va, ti'i ndra ndra vekaa. Ta nda inga kivi ora kundichin tāva ndra ndra. ⁴ Va kua'a' ñivi tāsō'o na tu'un kàtitu'un Petu' chi'in Xuva. Ta ora ikani kīcha'a na chīnuni na tu'un Jesuu nda kati ki'vi iin u'un mii ndra'ii, iti' kuà'an Jesuu. Ta siin kuu ma ñivi ña'a' ndia.

⁵ Ta ora tuvi inga kivi, tajan kūti'vi ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judiu ñuu Jerusalén, ta juuni kūti'vi ndracha'nu chi'in ndra matru jākua'a tutu Ndioo. ⁶ Ta juuni ikan ndaa sutu Anás. Ta rakan ti, iin sutu kuxini kuu ra, chi'in Caifás, Xuva, Jandu, ta tandi'i ndra kuu ñivi sutu cha'nu ikan. ⁷ Tajan tāchi ndra tiñu nuu ma jandaru veñu'u ña na kutava ndra Petu'

chi'in Xuva vekaa. Tajan chātava ndra ndra ta kūtaa ndra ndra ma'ñu ma ndra cha'nu ikan. Ta ikan jan te'en kīcha'a chikatu'un ndra nuu Petu' chi'in Xuva:

—Ndyo'o xaa, ¿yo tāva tiñu nuu ndo a yo sivi nàka'an ndo ña jà'a ndo takan? —kàti ndra.

⁸ Va taku ma Petu', ti iyo ma Tati Lí Ndioo chi'in ra, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in chinituni ra jà'a yi:

—Tandi'i ndyo'o ndracha'nu chi'in ndra chà'nda tiñu ma ñuu. ⁹ ¿A ndyo'o, chikatu'un ndo nuu ndi naja kua kuu yi ña ndōva'a ma ra kùkue'e i'ya? ¹⁰ Va'ani. Na katitu'un ndi nuu ndo, ikan na koto ndyo'o, ta tandi'i ñivi ñuu Israel, ti ra kùkue'e i'ya, ra ndè'e ndisaa yo vitin, cha ndā'a ra jà'a juuni ma ndatu Jesucristu, ra kīchi ñuu Nazaret, ra tākaa ndo nuu kruu kuu ra. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra. ¹¹ Yakan va Jesuu kuu ma yuu ña jāchiyo ndyo'o ndra kuu labañi ña jàva'a ve'e. Ta vitin juuni yuu ikan kuu yi ña ndākuu ka'nuga yi kua tandi'i yuu ña jà'a ndo ve'e vitin. ¹² Yakan va ni'iin inga ñivi, kuu jākakú na yo, ti töve nī cha'a Ndioo ndatu ra nuu ni'iin ñivi ñuñivi, ti nuu Jesucristuni, chā'a ra yi, ikan na jakakú ra yo. —Takan kàti Petu' chi'in ndra.

¹³ Yakan va ndè'e ma ndracha'nu ka'iin ikan ña tüvi yu'vi Petu' chi'in Xuva ora kà'an ndra. Tajan ma ora ikani, numini nākuni ndra ña ndra tüvi nī cha'an jakuela kuu ndra, ti ndra nda'vini kuu ndra. Ta ndava kuà'an tati ndra ora chini ndra ma tu'un kà'an ndra. Ta juuni nākuni ndra, ti ndra jākua'a chi'in Jesuu kuu ndra ndia. ¹⁴ Yakan va ndè'e ma ndra kuxini ti, ndicha ña ndā'a ma ra kùkue'e. Ta ndaa ra chi'in ndra ndia, yakan va, na kuu tisokuati ndra ma Petu' chi'in Xuva. ¹⁵ Ta ikan jan, ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo, te'en nàka'an ndra nuu ndra:

—jNa kee ndo ma nuke'e nundani! —kàti ndra.

Ta ikan jan, kēe ndio ndra ma nuke'e nundani.

¹⁶ Tajan te'en kīcha'a nātu'un ta'an ma ndra kuxini:

—¿Ta vitin, nayi iyo yi ña ja'a yo chi'in ndra'ya? Ti ndisaa ma ñivi ñuu Jerusalén cha chito na, ti jānda'a ndra ma ra kùkue'e. Ta kuu ka'an yo ni'iin nakuyi

chata ma ña va'a jā'a ndra. ¹⁷ Yakan va na ka'an xaan yo nuu ndra, ikan na kā'an ga ndra tiá tu'un Jesuu nuu ma ñivi, koto koto tiá ñivi ma tu'un Jesuu, ta ki'vi na iti' kuà'an Jesuu ndia. —Takan kàti ndra ña nàtu'un ta'an ndra.

¹⁸ Ta takan kūu tajan chāki'in ndra Petu' chi'in Xuva inga cha'a', tajan te'en kīcha'a kà'an ma ndra kuxini chi'in ndra:

—¡Tuva kùuni ndi ña jana'aga ndo, nī'iin ga tu'un kà'an cha'a' Jesuu nuu nī'iin ñivi ma tiá iti' nuu! —Takan kàti ma ndra kuxini chi'in ndra.

¹⁹ Va Petu' chi'in Xuva, te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—¿Naja kua chànini ndo, a tiá va'a kuenda Ndioo tu jà'a ndi tiñu kà'an ndo a tiñu kà'an Ndioo?, kùuni ndo. ²⁰ Va taku ndyu'u, ti kūu ndakoo ndi ña kàtitu'un ndi nuu ma ñivi ndisaa ma ña ndē'e ndi ta chīni ndi cha'a' Racha'nu Jesuu —kàti ndra.

²¹ Yakan va ma ndra chà'nda tiñu veñu'u jāyu'vi ndiko ndra ndra, va jāña ndiko ndra ndra. Ti tüvi nī ni'i ndra naja kua jande'e ndra tundo'o ndra, ti ndisaa ma ñivi jàka'nu na Ndioo cha'a' ma ña va'a ña jā'a ndra. ²² Ta ma ra ndā'a jā'a ma ndatu Jesuu, cha yā'a nduu ra uvi xiko kuiya ra.

Ñivi chìnuni chikan na ñamani nuu Ndioo

²³ Takan kūu ta ora jāña ndra ma Petu' chi'in Xuva, ta kīchaa ndra nuu ka'iin inga ma ndian chìnuni. Ta kīcha'a ndra kàtitu'un ndra nuu na ndisaa tu'un ña kā'an ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu ndia. ²⁴ Ta ora chīni na ma tu'un kàtitu'un ndra, tajan iin nuuni te'en kīcha'a ndio na kà'an na chi'in Ndioo:

—Yo'o, Ndioo chito'o yo, ña jā'a ña tüvi ma andivi ta ñuñivi ta tañu'u ta ndisaa ña iyo nuu yi ndia. ²⁵ Juuni maun, kā'an nuu ma Tati Íiun ña na ka'an yi nuu ma ra kūu ñivio, racha'nu David, ra kūu musun taji'na chi'in tu'un i'ya:

¡Na tüvi va'a jà'a ma ñivi ña xaani na nde'e na Ndioo,

ta juuni tüvi va'a jà'a na, ña chànini na iin tiñu ña tōve va'a!

²⁶ Va ma ndra kùu rey chi'in inga ndra chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi,

kūti'vi ta'an ndra ña kùuni ndra kanita'an ndra chi'in Racha'nu Ndioo, ta chi'in ra kùu Cristu, ra kāchiun.

Takan kà'an ma tutun, yo'o Racha'nu.

²⁷ 'Ta ndicha ña takan kūu ma kua kà'an yi, yo'o Racha'nu. Vati kūti'vi ta'an ma Rey Herode chi'in Ponciu Pilatu ñuu i'ya, chi'in ñivi judíu ta ñivi yūvi judíu, ña kùuni ndra ka'ni ndra se'un Jesuu, ta rakan ti iin ra íí, ra kāchiun ña na kùu ra Cristu, kùu ra. ²⁸ Yakan va takan jāchinu ndra ma tiñu ña kāchiun ña ni ja'a ndra niku, yo'o Racha'nu Ndioo, ti maun, cha chito va'un, ti takan ni kuu yi, ora takā'an ja'a ndra yi. ²⁹ Ta vitin, yo'o Racha'nu Ndioo chito'o yo, ña ki'in kuendaun ma tu'un xaan ña kā'an ndra sutu cha'nu chata ndi! ¡Ta na ku'vaun, ma tundeeniun nuu ndyu'u ndian kùu musun, ikan na yū'vi ndi ora kàtitu'un ndi ma tu'un! ³⁰ Ta na nda'a ma ndian ku'vi jà'a ma ndatun, ikan na kuu nde'e ma ñivi kua'a' tiñu ka'nu ta seña ña jà'un chi'in sivi ma se'un Jesuu, ra ya'a ga íí. —Takan kà'an ndra chi'in Ndioo.

³¹ Tajan ora chīnu ña kā'an ndra chi'in Ndioo, tajan kīcha'a tään ma nuu ka'iin ti'vi ndra. Ta juuni ma ora ikan, nī'i na ndatu, jā'a ma Tati Íí Ndioo. Ta ikan jan, kēe ndio ma ña ndasii na, ta na tüva yu'vi ndio na, ña kàtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi.

Ndisaa kuii ndatiñu ñà'a ma ndian chìnuni, juuni ñà'a tandi'i na kùu yi ndia

³² Takan kūu ta ndisaa ma ndian chìnuni inuuni chànini na, vaji ya'a kua'a' na. Ta juuni kàti na ti ma ndatiñu ñà'a na juuni ñà'a ndisaa na kùu yi ndia. Tüvi kàti na ña ñà'a ma'iin na kùu yi. ³³ Chi'in ndatu ka'nu Ndioo, jàna'a ma ndra tatun Jesuu, nuu ma ñivi ña ndicha kuii ña nātaku ndiko Racha'nu Jesuu. Ta juuni chà'a Ndioo ma ñamani ra nuu ndisaa na. ³⁴ Yakan va nī'iin ma ndian chākunuu chi'in ndra, tüvi kùmani nī'iin nakuyi nuu na. Ti ndian iyo ñu'u' a ve'e, xiko na yi, ta takan nī'i na xu'un', ³⁵ tajan chà'a ndio na yi nuu ma ndra kùu tatun Jesuu, na nata'vi ndra yi nuu ma ndian chiniñu'u yi.

³⁶ Takan kūu tajan ña'a kùu yi takua jā'a iin ra nàni Kusé, ra kùu ñivi Leví, ra kīchi ñuu nàni Chipre. Ra'ya, jākunani ma

ndra tatun Jesuu ra, Bernabé, ti ma sivi ikan kùuni yi kà'an yi: Ra ya'a jàndomani inga ñivi. ³⁷ Tajan ra'ya kùu ra ña iyo iin ñu'u' ra, ta xiko ra yi, ta chā'a ra ma xu'un' nuu ma ndra kùu tatun Jesuu.

5

Ra nàni Ananía chi'in ñasi'i ra, kà'an vi tu'un vata

¹ Iyo iin ra nàni Ananía chi'in ñasi'i ra Safira. Ta vikan, ti ni nduvi vi xiko vi iin ñu'u' vi, ta nī'i vi xu'un'. ² Ta ma ra'ya, ti ndāki'in xe'e ra java ma xu'un' xiko ra ñu'u' ra chi'in ma ñasi'i ra, vati nda maa ña chito va'a ña ma ña jā'a ra ndia. Ta inga java yi, chāndaka ra yi nuu ndra tatun Jesuu, ta kàti ra ti ña'a kùu tandi'i ma xu'un' nī'i ra.

³ Ta nāka'an Petu' chi'in ra:

—Yo'o Ananía, ¿ta naja chā'un ña kī'vi ma kui'na tichi animaun? Ta vitin ti cha kī'viun iti' kini, ta kùuniun tavaun iin tu'un vata nuu Tati Íí Ndioo, vati tīndixe'un java ma xu'un' kuendaun cha'a' ma ñu'u' xikoun. ⁴ Ndicha ti ñu'u' maun kùu yi, ta ndicha kuii ti kùu xikoun yi ta ni'un xu'un' cha'a' yi, tuva kùuniun. ¿Va naja chāniniun ka'un tu'un vata ora nī'un ma xu'un' cha'a' yi, tuva yöve takan kùu yi? Yakan va ma tu'un vata ña já kā'un, tüvi nī ka'un yi nuu ndyu'uni, vati juuni kà'un yi nuu Ndioo ndia. —Takan kàti Petu' chi'in ra.

⁵ Tajan ora chīni Ananía ma tu'un kā'an Petu' nuu ra, tajan ma ora ikani ndūva ra ta chī'í ra. Ta ma ñivi ka'iin ikan, ora chīto na ña chī'í ra, ta kīcha'a na yù'vi ndio na. ⁶ Tajan ma ora ikani kīchaa iin ndra yoko tīsukun ndra ja'ma ma ñunda'yu ra. Ta kuà'an yi chi'in ndra nuu ni kuchi yi.

⁷ Ta tichi iin uni ora, tajan chāa ma ñasi'i Ananía, ta kī'vian ma nuu ka'iin ndra. Va tüvi chītoan ña cha chī'í ma iian. ⁸ Tajan te'en kīcha'a chikatu'un Petu' nuan:

—Kùuni ña na ka'un ma tu'un ndaa nui. ¿A ndicha ña ma xu'un' i'ya kùu ndisaa ma xu'un' nī'i ndo cha'a' ma ñu'u' xiko ndo? —kàti ra.

Ta te'en nāka'an ña:

—jjuu! Ndicha kuii ña takan xiko ndi yi.

⁹ Tajan te'en nāka'an ndiko Petu' nuan:

—¿A kuu janda'viña'a ndo ma Tati Íí Ndioo, kùuni ndo ña kà'an ndo takan? jNa kuu yi! Ti chiña cha vāchi ma ndra chākuchi ma iin. jTa nda maun, ni kukuchi ndra vitin ndia! —kàti ra chi'an.

¹⁰ Ta ora nāka'an ra te'en, ta juuni ma ora ikani ndūva ma Safira yatin nuu ndaa ra, ta chī'an ndia. Ta ora kī'vi ndiko ma ndra yoko ma tichi ve'e ikan, ta ndē'e ndra ña cha chī'an. Tajan ndāki'in ndio ndra ma ñunda'yuan ta kuàndaka ndra yi ña na kuchi yi iti' xiin ma iian. ¹¹ Ta ora chīto ndisaa ma ñivi veñu'u ña te'en kuu, tajan ndisaa na yū'vi na.

Jànda'a ma ndra tatun Jesuu kua'a' ndian ku'vi chi'in ndatu Ndioo

¹² Takan kuu ta Ndioo jàna'a ra kua'a' ndatu ta seña nuu ma ñivi, jà'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ndisaa ma ndian chinuni, inuuni chānini na ta kùti'vi na tichi kora veñu'u ka'nu nuu iyo corredor nāni Salomón. ¹³ Ta ndisaa inga ñivi ñuu, töve kànani na ña tita'an na chi'in na ma nuu ka'iin ti'vi na, vaji ya'a ga tiñu'u na na. ¹⁴ Va endee kī'vi tiá kua'a' ñivi iti' kuà'an Jesuu, ñivi ña'a ta ra'ii ndia, vati chinuni na tu'un ra. ¹⁵ Takan kuu tajan tāvani'i ma ñivi ma ndian ku'vi ma yu'u kai kùtu chi'in chito na ta yuvi na. Ikan ora ni ya'a Petu', vaji tu vatini ra, na ya'a chata na, ikan na nda'a na, kùuni na. ¹⁶ Ta juuni, kīchakoyo ñivi iyo ñuu yatin xiin ñuu Jerusalén, kùtu ndiso na ndian ku'vi chāa na. Ta juuni kīchakoyo na chi'in ndian ndiso tati xaan ndia. Ta ndisaa na ndā'a na ma ora ikan.

Ndra tatun Jesuu, ndè'e ndra tundo'o, jà'a inga ñivi

¹⁷ Tajan kùti'vi ta'an tuku ma ra sutu chà'nda tiñu chi'in sutu meru ra ta ndra saduceu, ña nātu'un ta'an ndra, ti ya'a tixin ndra ndè'e ndra ña jà'a ma ndra tatun Jesuu. ¹⁸ Tajan ma ora ikan tāchi ndra ma jandaru, ta tiin ndra ma ndra tatun Jesuu, ta ti'i ndra ndra vekaa. ¹⁹ Va ora chanikuaa ora ka'iin ndra tichi vekaa, chāa iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. Ta nūna yi ma yuve'e nuu ka'iin ndra, ta tāva yi ndra. Tajan te'en nāka'an yi chi'in ndra:

²⁰ —¡Kua'an ndo tichi kora veñu'u ka'nu! ¡Ta na katitu'un ndo nuu ñivi ka'lin ikan naja kua kuu kakú na, ikan na ni'i na ña na koo va'a na chi'in Ndioo! —kàti yi chi'in ndra.

²¹ Ta ora kà'an yi te'en nuu ndra, ta inga kivi ora tuvi tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta ikan kīcha'a ndra jàna'a ndra nuu ma ñivi.

Tajan juuni ma ora ikan, kūti'vi ndiko ma sutu chà'nda tiñu chi'in inga ndracha'nu ìyo ñuu Israel ña jà'a ndra iin junta ka'nu cha'a' ma ndra tatun Jesuu ña ka'lin tichi ma vekaa. Tajan tachi ndra ma ndra jandaru ma vekaa ña na kuki'in ndra ndra. ²² Ta ora chāa ma ndra jandaru ma vekaa, ta nānduku ndra ndra. Ta töva nī nata'an ndra ndra. Ta yakan va chikoni'i ndiko ndra nuu ka'lin ma ndracha'nu jà'a junta. ²³ Ta te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—Ora chāa ndi ma vekaa, ta ndē'e ndi ma yuve'e ña ndāsi va'a yi. Ta juuni ndē'e ndi ña ka'lin ma ndra kùmi ma yuvekaa. Va ora nūna ndi ta kī'vi ndi tichi yi, ta ndē'e ndi ña töva ma ndra ka'lin tichi yi. —Takan kàti ma ndra jandaru chi'in ma ndracha'nu ikan.

²⁴ Takan kūu ta ora chīni ma ndra sutu cha'nu kuxini chi'in ra capitán jandaru ma veñu'u ña kà'an ndra, tajan te'en kīcha'a ndra nākanini ndra:

—¿Nayi ni kuu tiá iti' nuu cha'a' ña kūu takan? —kūuni ndra.

²⁵ Ta ora juuni kà'anga ndra te'en, ta juuni ma ora ikani chāa iin ra nuu ka'lin ndra ta te'en kàti ra chi'in ndra:

—Ma ndra, ti'i ndo tichi vekaa, ndakan ka'lin ndra tichi kora veñu'u ka'nu jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi —kàti ra.

²⁶ Yakan va, kuà'an ma ra capitán chi'in jandaru ra, kuàtiin ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu. Va töva nī jati'ini ndra chi'in ndra, ti ndasii ndra ña jàtindikun ma ñivi ndra chi'in yuu. ²⁷ Tajan ora chāa ndiko ma ndra jandaru ma nuu kuu junta jà'a ma ndracha'nu, tajan chāndaka ndra ndra nuu ka'lin ma ndracha'nu chà'nda tiñu. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ma sutu chà'nda tiñu nuu ma ndra tatun Jesuu:

²⁸ —¿Ta naja tüvi jà'a ndo ma ña kàtitu'un ndi nuu ndo? ¿A tüvi chàku'uni ndo ora kà'an xaan ndi ña na töva ìyo

yi ña ja'a ndo ña jàna'a ndo tu'un Jesuu nuu ma ñivi? Va ndyo'o ti tüvi nī jachi'in ndo ma ña kà'an ndi nuu ndo. Ta vitin tandi'i ñivi ñuu Jerusalén i'ya, cha chito na ndisaa ma ña jàna'a ndo. Ta juuni kà'an ndo ña maa ndi kuu ma ndra chā'ni Jesuu. —Takan kàti ma ndra sutu cha'nu nuu ndra.

²⁹ Tajan nāka'an Petu' chi'in inga ma ndra tatun Jesuu te'en nuu ma ndra sutu cha'nu:

—Ìyo ga yi ña jà'a ndi ma tiñu kà'an Ndioo, kua ma tiñu kà'an ndyo'o ndian kuu ñivini. ³⁰ Vati Ndioo, ra kùmi ñivio ndian chiyo taji'na, juuni rakan kuu ra ña jànataku ndiko ra Jesuu. Ta Jesuu ikan kuu ra ña chā'ni ndo nuu kruu ndia. ³¹ Ta vitin Ndioo kani'i ra ra ta jākunandi ra ra chiyo kua'a ra nuu ìyo ndatu ra. Ta juuni Ndioo ikan, kuu ra ña chā'a ra ndatu ra nuu Jesuu ña na jakakú ra yo, ta kà'nda ra tiñu nuu yo ndia, ikan na ndikoni'i yo iti' Ndioo, ta ndakuu yo ndian cha jānaa Ndioo kuati. ³² Ta cha'a' ña'a ndyu'u chito ndi ti ña ndicha kuu yi. Ta nda ma Tati Í Ndioo, chā'a yi kuenda naja kua kuu yi ndia, vati induku ìyo yi chi'in ndi, ti chà'a Ndioo yi ña na koo yi chi'in ndisaa ndian jachi'in ña kà'an ra. —Takan kàti Petu' chi'in ma ndra sutu cha'nu.

³³ Ta ora chīni ma ndracha'nu ka'lin ti'vi, ma tu'un kà'an ma ndra tatun Jesuu, tajan nduva'a kuii kāyuni ndra, ta kūuni ndra ka'ni ndra ndra. ³⁴ Va tañu ma ndracha'nu ikan ndaa iin ra fariseu, ra nani Gamaliel. Ta rakan ti kuu ra iin matru jākua'a tutu Ndioo. Ta tiñu'u ma ñivi ra ti matru va'a kuu ra. Ta ma ora ikani, ndeta ra ta kīcha'a ra kà'an ra nuu ma ndra jandaru, ña na tava ndra ma ndra tatun Jesuu iti' nuke'e nundani ma ora ikan, vati kūuni ra natu'un xe'e ra chi'in ma meru ra. ³⁵ Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra nuu tandi'i ma ndracha'nu ka'lin ikan:

—Ndyo'o ndracha'nu ñuu Israel, ¡na ja'a ndo kuenda nuu ndo cha'a' ña ni ja'a ndo chi'in ndra'ya! ³⁶ ¡Na kuku'uni ndo ti taji'na chiyo iin ra chūnani Teudas! Ta rakan ti chānini ra ti iin ra ka'nu ndicha kuii kuu ra. Tajan nī'i ra iin kumi cientu ndra'ii ña chàkunuu ndra chi'in ra. Va kēta iin kivi ña chā'ni inga

ñivi ma Teudas. Ta ma ndian chàkunuu chata ra, chīnu ndra kuà'an ndra. Ta ikan ndī'i ndisaa ma tiñu jà'a ra vati tüvi nda kuenda ma ña jā'a ra. ³⁷ Ta iti' nuuga chīyo inga ra chūnani Juda, ra ñuu Galilea. Ta ma tiempu ikan kùu ma kivi nākuiso na sivi ñivi. Ta rakan ti juuni nī'i ra kua'a' ñivi ña kàkunuu chi'in ra. Va indukuni tā'an ra vati juuni chā'ni ma ñivi ra. Ta juuni chīnu ma ndian chàkunuu chi'in ra kuà'an na ndia. ³⁸ Yakan va yu'u, kùuni katitu'in iin ma ña ndaa nuu ndo. ¡Na jaña ndo ña kànita'an ndo chi'in ma ndra tatun Jesuu i'ya! Ti tu tu'un ñivini kùu ma ña kàtitu'un ndra, kùu ya'a yi numini. ³⁹ Va tu tiñu Ndioo kùu ma ña jà'a ndra, na kùu jakutaxin ndo ndra. ¡Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta koto kànita'an ndo chi'in Ndioo! —Takan kàti racha'nu Gamaliel chi'in ma ndra jà'a junta.

⁴⁰ Ta ikan jan, jāchi'in ndio ndra ma ña kà'an ra. Yakan va chāki'in ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu, ta kani ma ndra jandaru ndra chi'in yo'o. Tajan te'en nāka'an ma ndracha'nu nuu ndra:

—¡Na jaña ndo ña kàtitu'un ndo tu'un Jesuu nuu ñivi! —kàti ndra.

Tajan ma ora ikani jāña ndra ma ndra tatun Jesuu na ku'un ndra. ⁴¹ Takan kùu ta ora kēe ndio ndra kuà'an ndra, tajan nduva'a kuui chīsii ndio ndra, ti Ndioo chā'a ña na nde'e ndra tundo'o cha'a' ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un ndra.

⁴² Ta ndisaa kivi kàtitu'un ndra, ta jàna'a ndra tu'un va'a Jesuu, ra kùu Cristu, nda nikuuni ve'e ñivi a veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

6

Kāchin ñivi chìnuni ucha ta'an ndra tìndee tatun Jesuu

¹ Takan kùu yakan va ma tiempu ikan, tiá ndōkua'a' ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta tañu na, juuni ìyo ndian kà'an tu'un griegu, ta juuni ìyo ndian kà'an tu'un hebreu. Ta kīcha'a ma ñivi ña'a, ndian kà'an tu'un griegu kànita'an yu'u vi chi'in ma ñivi kà'an hebreu, ti kàti vi ti ñivi ña'a griegu ña ndōo nda'vi, töve nī'i induku vi ma ndatiñu ña chìnīñu'u vi kua inga vi ña kīndoo nda'vi. Vati ma ndian

chìnuni jàchaa na ña kachi vi nani kivi. ² Yakan va ndi uchi uvi ma ndra tatun Jesuu, jākuti'vi ta'an ndra chi'in ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in na:

—Töve va'a ña jāña ndi ña kàtitu'un ndi tu'un Ndioo, kua ña jacha ndi ña kachi ñivi ti na küyati ndi ja'a ndi nduvi tiñu. ³ Yakan va ndyo'o yani, ¡va'aga ña ku'un ndo kachin ndo ucha ta'an ma ndra iñu'u ña ìyo tañu ndo! Va nanduku ndo ma ndra ìyo chinituni, ta ìyo Tati Í Ndioo chi'in ndia. Ta nuu ndrakan ìyo yi ña ku'va yo ma tiñu i'ya, ikan na jacha ndra ña kachi ma ñivi ña'a nda'vi. ⁴ Yakan va ndyu'u, endeeni kà'an ndi chi'in Ndioo, ta juuni endeeni kàtitu'un ndi ma tu'un Jesuu chi'in inga ñivi ndia.

⁵ Yakan va iin tu'uni ndōo ndisaa na. Ta kāchin na iin ra nàni Esteban. Ta rakan ti iin ra ya'a ga chìnuni ma tu'un Jesuu ta jàchi'in va'a ra ña kà'an ma Tati Í Ndioo. Takan kùu ta juuni kāchin ndra ra nàni Lipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas chi'in iin ra nàni Kula ndia. Ta rakan ti iin ra judíu ña kīchi ñuu Antioquía kùu ra. Vati yüvi ra judíu kùu ra niku. ⁶ Ta ora cha kāchin ndra ndra, tajan chājana'a ndra ndra nuu ka'iin ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan ndra tatun Jesuu jündii ndra nda'a' ndra xini ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ndra cha'a' ma tiñu ni ki'vi ndra.

⁷ Yakan va kuàndokua'aga ma ndian chìnuni ñuu Jerusalén jà'a ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ma ndra tatun Jesuu. Ta juuni ìyo iin ndra sutu veñu'u judíu ña cha kīcha'a jàchi'in ndra tu'un Jesuu ndia.

Tiin ndra Esteban, ta kuàndaka ndra ndra nuu ma ndracha'nu judíu

⁸ Va tava ìyo ñamani, ta ndatu Ndioo chi'in Esteban, yakan va chi'in ma ndatu ikan, jàna'a ra kua'a' seña ta tiñu ka'nu nuu ñivi ñuu ikan. ⁹ Va chāa iin kivi ña chikuta'an ndra judíu chi'in Esteban. Ta ndrakan ti ndra kīchi iti' veñu'u ndian judíu ña nàni: Veñu'u Ñivi Cha Kākú Nuú Tundo'o. Ta tañu ndra ìyo ndra kīchi ñu'u' Cirene, ta ñu'u' Alejandría. Juuni ìyo ndra kīchi ñu'u' Cilicia ta ñu'u' Asia. Ta ikan jan kīcha'a ndra kànita'an yu'u

ndra chi'in Esteban. ¹⁰ Va nī'iin ma tu'un kà'an ndra, tüvi nī tandaa yi ma tu'un kà'an ra. Ti ma tu'un ikan chi'in chinituni ma Tati Í Ndioo kà'an ra yi. ¹¹ Yakan va ma ndrakan, tīa'vi ndra inga ndra ña na tisokuati ndra Esteban. Tajan ndrakan te'en nāka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kùu ra ña chīni ndi ña endee kà'an ti'ini chata Moisés ta chata Racha'nu Ndioo ndia —kàti ndra.

¹² Takan kùu yakan va, te'en jā'a ndra ña jākayuni ndra ma ñivi ñuu ikan, chi'in ndracha'nu, ta ndra matru jākua'a tutu Ndioo ndia. Tajan tīin ndio ndra Esteban, ta chāndaka ndra ra nuu kùti'vi sutu cha'nu chi'in ndracha'nu judíu. ¹³ Ta juuni nānduku ndra ma ndra tisokuati ndra chata chi'in tu'un vata. Tajan te'en nāka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kùu iin ra endee küuni jaña ra ña kà'an ti'ini chata veñu'u ka'nu yo ta chata tu'un Ndioo taa Moisés taji'na ndia. ¹⁴ Ta juuni chīni ndi ña kà'an ra ti Jesuu, ra ñuu Nazaret, ni janduva ra veñu'u ka'nu i'ya, ta ni sama ra ndisaa ma costumbre ña kā'an ma racha'nu Moisés, ña iyo yi ña ja'a yo. —Takan kà'an ndra.

¹⁵ Yakan va ma ndra sutu cha'nu, ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ora ndē'e ndra nuu Esteban ña kàa yi takua kàa nuu iin tati va'a jā'a tiñu nuu Ndioo.

7

Tu'un kà'an Esteban nuu ma ra sutu cha'nu

¹ Yakan va te'en kīcha'a ndio ma sutu cha'nu chīkatu'un ra nuu Esteban:

—¿A ndicha ma tu'un kà'an ndra chataun? —kàti ra.

² Tajan Esteban te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Ndyo'o yanī ta ndyo'o ndracha'nu, jna kuni va'a ndo ña ni ka'in! Ti Ndioo ka'nu kēta ra nuu Abraham, ra kùu ñivio chīyo taji'na ora chīyo ra ñu'u' nāni Mesopotamia, ma ora takā'an ku'un ra koo ra ñuu Harán. ³ Ta ora kēta Ndioo nuu ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “Na ndakoun ñu'un ta ñiviun, ta na ku'un iti' ni jana'i nuun”, kàti Ndioo chi'in ra.

⁴ Yakan va kēe ndio Abraham ñu'u' Caldea, ta kuà'an ndio ra kuàkoo ra ñuu Harán. Ta ora cha chī'í tatá ra, tajan

Ndioo tāchi ra Abraham na kichi ra koo ra ñu'u' nuu iyo ndo vitin. ⁵ Va ma kivi ikan tüvi nī cha'a Ndioo ni ita'vi ñu'u' nuu Abraham ni nuu kundaa, vaji iin chiyo cha'a ra. Va Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham ña tiá iti' nuu ni ku'va ra ñu'u' i'ya nuu ra. Ta ora kuvi ra ni kindoo yi kuenda ma ñivi tata ra ña ni koo itaan a isaa. Yakan va ma tiempu ikan chā'a Ndioo tu'un nuu ra, vaji nī'iin se'e ra takā'an koo. ⁶ Tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ma Abraham: “Ma ndian kùu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu, ni koo na iin kumicientu kuiya iin ñuu nuu chika nuu yüvi ñu'u' na. Ta ikan juuni ni kuu na musu jàtiñu saani kuenda ma ñivi ñuu ikan ndia. Ta ndian iyo ñuu ikan, ni jande'e na tundo'o na.” Takan kā'an Ndioo nuu Abraham. ⁷ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ra: “Yu'u ni jande'i tundo'o ma ndian ni jande'e tundo'o ma ñiviun. Ta ikan jan ma ñiviun ni kee ndiko na ma ikan, ta ni kichi ndiko na inga cha'a' ñu'u' i'ya. Ta i'ya juuni ni jaka'nu na yu'u.” Takan kàti Ndioo chi'in Abraham. ⁸ Tajan Ndioo jāndo'iin ra tu'un chi'in Abraham, ta nāka'an tuku ra chi'in ra ña na ka'nda ra ñii nuu ika ma ndra se'e ra, ikan na jana'a yi ti ndicha ña ñivi Ndioo kùu yo. Yakan va ora kēta una kivi ña kaku ma ra se'e ra Isaac, ta chā'nda ndio Abraham ñii nuu ika ra, tava kàti Ndioo chi'in ra. Ta juuni takan jā'a Isaac chi'in ra se'e ra Jacob. Ta Jacob juuni takan jā'a ra chi'in ndi uchi uvi ndra se'e ra. Yakan va ndisaa ndrakan kùu ma ndra nunuu ña kùu ñivi ndisaa yo, ndian ñuu Israel niku.

⁹ Takan kùu ta juuni ma ndra se'e Jacob, ndra kùu ñivio ikan, kùu ndra ña xīko ndra ra yani ndra Kusé, ti tixin ndra ndē'e ndra ra. Yakan va xīko ndra ra nuu ma ñivi, ikan na kunda'a na ra ku'un na iti' ñu'u' Egiptu. Va Ndioo ra kùmi Kusé, ¹⁰ jākakú ra ra nuu ndisaa tundo'o ña ndē'e ra. Ta juuni chā'a ra kua'a' chinituni ra nuu ra, ikan na ni'i ra ma ñamani ma rey faraón, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Yakan va chā'a ma ra faraón tiñu kuvienu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ñu'u' Egiptu ta nda ma ve'e ra ndia.

¹¹ Ta ikan kēta iin kivi ña chīyo kua'a'

tama ta tundo'o ndisaa ñu'u' Egiptu ta ñu'u' Canaán, ti töve ñi'i ma ñivio, ndian chíyo taji'na, ma ña kachi na. ¹² Tajan ora chíto Jacob ña iyo trigu ñu'u' Egiptu, tajan táchi ra ma ndra se'e ra, ndra kuu ñivio, ña na kujata ndra trigu iti' tikan. Ña'a kuu ma cha'a' nunuu ña chā'an ndra ñu'u' Egiptu. ¹³ Takan kuu ta ora chāa ndra cha'a' uvi, tajan nākoto ndio Kusé ndra, ña yani ra kuu ndra. Ta takan chíto ma ra faraón yo kuu ñivi Kusé. ¹⁴ Ta ikan Kusé táchi ra tiñu chí'in ndra yani ra, ña na ku'un ndra kuka'an ndra chí'in tatá ndra, ra kīndoo ñu'u' Canaán, ña na kichi ra ñu'u' Egiptu chí'in ma ndi uni xiko cha'un ta'an ma ndian kuu ñivi ra. Tajan ndisaa na kuà'an ndio na ñu'u' Egiptu nuu iyo Kusé. ¹⁵ Ta takan kuu ña Jacob chā'an ra chākoo ra ñu'u' Egiptu. Ta ikan chí'í ra. Ta juuni ikan chí'í kua'a' ndian kuu ñivio taji'na ndia. ¹⁶ Va kēta iin kivi ña tāvani'i ndiko ñivio ma iki Jacob chí'in iki se'e ra ñu'u' Egiptu. Ta chākuchi ndra yi iin nuu ñaña ña jāta ma Abraham nuu ndra se'e Hamor ma ñu'u' Siquem taji'na.

¹⁷ Takan kuu ta ma ñivi ñuu Israel cha kuàndakuu kua'aga na ma ñu'u' Egiptu nuu chíyo na tatiempu ma ora chani kuyatin tiempu ña ni jachinu Ndioo tu'un chā'a ra nuu Abraham, ña ni ku'va ra ñu'u' nuu ra ta nuu tandi'i ñivi ra. ¹⁸ Ta ma ora ikan kēta inga rey, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Ta rakan ti tüvi nī nakoto ra Kusé, vati cha iyo kua'a' kuiya ña chí'í ra. ¹⁹ Ta rey ikan kuu ra ña jānda'viña'a ra ñuu yo. Ta jānde'e ra tundo'o ma ndian kuu ñivio ndia. Ta jā'a ra ña na ndakoo na ma ndiakwati se'e na, ikan na kuvi na ta tüva ga kuinaa kua'a' na. ²⁰ Takan kuu ta juuni ma kuiya ikan kuu yi ña kaku Moisés. Ta rakan ti iin pa'a ña nduva'a kuii kuu Ndioo nde'e ra kuu ra. Ta kumi tatá ra chí'in ma'á ra ra tichi ve'e vi. Va ora chínu Moisés uni yoo ra, ²¹ tajan ndākoo ndio vi ra na kuvi ra. Va nāta'an iin ña se'e ma rey faraón ra, ta ndāki'an ra, ta jākua'nuan ra takua kuu iin ra se'e maa ña. ²² Ta ikan jākua'a ra tandi'i ña iyo chinituni ma ñivi egipciu ora kumi ma ña se'e ra faraón ra. Yakan va ndākuu ra iin ra ya'a iyo chinituni chí'in ma tu'un kà'an ra, ta chí'in tiñu jā'a ra ndia.

²³ 'Ta ora chani chinu ra uvi xiko kuiya, tajan kīcha'a ra nākanini ra, ti kuu ni ra kunde'e ndiko ra ndian Israel ndian kuu ñivi ra ma nuu iyo na. ²⁴ Ta ora chānde'e ra nuu iyo na, ta ikan ndē'e ra ña nduva'a kāni iin ra ñuu Egiptu iin ra ñuu Israel, ra kuu ñivi ra. Ta ma ora ikani kī'vi ra tīndee ra ma ra ñuu Israel. Ta takan chā'ni Moisés ma ra ñuu Egiptu cha'a' ma kuati ña jā'a ra. ²⁵ Jā'a Moisés takan, ti chānini ra ña ma ñivi maani ra ni ka'an na ña kuu ra iin ra jākakú ñivi ra iyo ñuu Egiptu chí'in ndatu Ndioo, kuu ni ra. Takan chānini ra, va yöve takan kuu yi ti java siin chānini na. ²⁶ Tajan inga kivi Moisés nāta'an ra uvi ta'an ma ndra ñuu Israel ña kànita'an ndra. Ta ora kī'vi ra ña kuu ni ra jakutaxin ra ndra, tajan te'en nāka'an ra nuu ndra: "Ndyo'o xaa, ta, ¿naja kànita'an ndo, ta juuni yani ndo kuu ndo?" Takan kati ra chí'in ndra. ²⁷ Tajan ma ra jāti'ini chí'in meru ra, tīndani'ni ra Moisés ta te'en nāka'an ra nuu ra: "¿Yo táchi ñun ña na jāñata'un ta na ka'ndaun tiñu nuu ndi? ¿Ta yo jāndaku ñun iin ra vesi, ra jāndondaa kuati kuenda Ndioo? ²⁸ ¿A kuu niun ka'niun yu'u takua jā'un chí'in ma ra ñuu Egiptu iku?, kuu niun." Takan kati ra chí'in Moisés. ²⁹ Tajan ora chíto Moisés ña kua'a' ñivi chíto ña chā'ni ra iin ra ñuu Egiptu, tajan ma ora ikani chínu ra kuà'an ra inga ñu'u' ña nāni Madián. Ta ñu'u' ikan ti, vaji yövi ñu'u' ra kuu yi, va ikan nī'i ra ñasi'i ra. Ta chākoo uvi ta'an se'e ra chí'an.

³⁰ Takan kuu ta ora yā'a uvi xiko kuiya ña iyo ra ma ikan, tajan chāa iin kivi ña kuà'an ra kuàkakunuu ra iin tichi ku'u ña kändii yatini iin yuku nāni Sinaí. Ta ikan ndē'e ra ña kàyu iñu ndu'va. Ta java ma iñu ikan ndē'e ra iin tati va'a jā'a tiñu nuu Ndioo. ³¹ Ta ora ndē'e Moisés yi, ndava kuà'an tati ra. Ta ora jākuyatin ra ra tiá, ikan na kuu nde'e va'aga ra yi, kuu ni ra. Ta ikan jan te'en kīcha'a nāka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chí'in ra: ³² "Yu'u kuu Ndioo ndisaa ñiviun, ndian chíyo taji'na. Kuu Ndioo kumi Abraham, ta Isaac, ta Jacob." Ta ora chíni Moisés ña kà'an Ndioo te'en nuu ra, ta kīcha'a ra ndāyu ra jā'a ña ndasii ra. Ta cha'a' yakan kuu

yi ña tüva ga kanani ra nde'e ra ma ikan. ³³ Tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ra: "Na tavaun ndichan indii cha'un, ti ma nuu ndaun ya'aga íí yi. ³⁴ Ta cha ch̄ito va'i, ti vitin ndè'e ñiv̄i tundo'o nuu iyo na ñuu Egiptu, ti cha ch̄in̄i ña ndà'yu na. Ta yakan va v̄ach̄i j̄akakúí na. ¡Na kichiun ti ni tach̄i ñun ñu'u' Egiptu!" Takan k̄ati Ndioo chí'in Moisés.

³⁵ 'Ta ma ndian k̄u ñivio chíyo tatiempu ya'aga k̄usooni na nde'e na nuu Moisés, ta kā'an na chí'in ra ña na k̄uuni na ña na kuu ra iin vesi, ra ka'nda tiñu nuu na. Va vaji takan ch̄anini na, va Ndioo k̄u ra ña k̄achin ra Moisés ña na ka'nda ra tiñu nuu na, ta jakakú ra na nda'a' ma ñivi iyo ñuu Egiptu cha'a' ña t̄indee ma tati j̄a'a tiñu nuu Ndioo ra ora k̄eta yi nuu ra ma nuu k̄ayu ma iñu ndu'va tichi ku'u. ³⁶ Yakan va Moisés k̄u ra ña t̄avani'i ra ma ñivio, ndian chíyo taji'na ma ñuu Egiptu. Ta j̄a'a ra ndatu ta seña, ikan na nde'e ma ñivi yi ma ora j̄akakú ra na ñu'u' Egiptu, ta ora j̄achiyo ra Tañu'u Kua'á chí'in na ndia. Ta juuni j̄a'a ra ndatu ta seña kuenda na ma ndi uvi xiko kuiya ña ch̄akunuu ra chí'in na tichi ku'u. ³⁷ Takan k̄u ta juuni ma Moisés k̄u ra ña k̄atitu'un ra te'en nuu ma ndian israelita: "Ndioo ni ja'a ra ña na keta iin ra k̄atitu'un tu'un yu'u Ndioo tañu yo, indukuni kua mai", k̄ati ra. ³⁸ Takan k̄u ta juuni ch̄a'an ma Moisés ma junta chíyo ma tichi ku'u nuu k̄acha'an ma ndian israelita. Ta ma siki iin yuku n̄ani Sinaí n̄i ra tu'un Ndioo j̄a'a iin tati j̄a'a tiñu nuu Ndioo, tajan j̄ana'a ndiko ra yi nuu ma ndian ñivio chíyo taji'na ndia. Ta ma Moisés ikan n̄i ra ma tu'un Ndioo ña j̄ana'a nuu yo naja kua n̄i'o na koo yo endeeni ndia.

³⁹ 'Va ma ndian k̄u ñivio chíyo taji'na, t̄uvi n̄i kuuni na jachi'in na ma ña kā'an Moisés. Ti java k̄uxaan na ra, va ma ña ch̄anini na k̄u yi ña na chikoni'i ndiko na ñuu Egiptu. ⁴⁰ Takan k̄u tajan te'en k̄a'an ndio na chí'in Aarón, ra yani Moisés: "¡Na ja'un uvi uni ndioo ña na ka'nda tiñu nuu ndi, ti töve ch̄ito ndi nayi j̄a'a chí'in Moisés, ra t̄avani'i yo ñuu Egiptu!", k̄ati na. ⁴¹ Ta ikan j̄a'a na iin yutun íí ña oro ña k̄a takua k̄a iin vecerru. Tajan ch̄a'ni

ndio na kiti ña s̄okó na nuu run, ta j̄a'a na iin viko kuenda ma ndioo ña j̄a'a na chí'in juuni nda'a' na. ⁴² Yakan va Ndioo ch̄undachiyo ra xiin na, ta nd̄akoo ra na, ta ch̄a'a ra ña na jaka'nu na chele ña iyo andivi. Yakan va cha'a' yakan k̄u yi ña te'en k̄a'an ma tutu t̄a ma ndra k̄a'an chí'in tu'un yu'u Ndioo:

Ndyo'o ndian israelita, ndicha kuii ti Ndioo k̄u, va yöve nuu yu'u, s̄okó ndo kiti ña ch̄a'ni ndo ora ch̄akunuu ndo tichi ku'u ma uvi xiko kuiya.

⁴³ Vati tiá k̄uuni ndo nde'e ndo ma yutun íí ña n̄ani Moloc nuu indii yi tichi veñu'u ja'ma.

Ta tiá kua'a' k̄uuni ndo nde'e ndo chele ma ndioo ña n̄ani Refán kua yu'u ndia.

Ndisaa yakan k̄u ma ndioo ña j̄atuvi maa ndo chí'in nda'a' ndo.

Ta juuni yakan k̄u ma ña j̄aka'nu ndo ndia.

Yakan va ni namai ma ñu'u' ndo.

Ta ni jaku'in ndo iti' nuu chika ga ma iti' ñu'u' Babilonia, k̄ati Ndioo.

⁴⁴ 'Ta ma ndian ñivio chíyo taji'na, tichi ku'u ikan iyo iin veñu'u k̄uva'a chí'in ja'ma. Ta juuni tichi yi k̄andii yuu ña ndiso tu'un ley Ndioo nuu. Vati takan kā'an Ndioo chí'in Moisés ña na jandova'a ra yi takua k̄a ma ve'e ña j̄ana'a ra nuu ra. ⁴⁵ Yakan va ma veñu'u ikan, j̄aya'a ndra yi nuu ndra se'e ndra. Ta ndrakan ndiso ndra yi, k̄ichaa ndra ñu'u' i'ya ora j̄akanaa ndra kua'a' kuati chí'in ñivi ȳuvi judíu j̄a'a Josué. Vati Ndioo t̄indee ra Josué, ña j̄akunu ra ñivi ȳuvi judíu ñu'u' i'ya. Takan k̄u ña j̄aka'nu ndian k̄u ñivio Ndioo tichi veñu'u ja'ma ndaa ikan, nda kati k̄eta tiempu ña nd̄aki'in Rey David tiñu. ⁴⁶ Ta ma Rey David, n̄i ra ñamani nuu Ndioo. Tajan ch̄ikatu'un ra nuu Ndioo tu kuu jandova'a ra inga veñu'u chí'in yuu ña k̄u koo Ndioo ra j̄aka'nu tatá yo Jacob ora chíyo ra tatiempu. Ta ikan k̄u jaka'nu ñivio ra tichi yi, k̄ati David chí'in Ndioo. Va n̄i kuu yi. ⁴⁷ Vati Salomón, ra se'e David, k̄u ma ra j̄a'a ma veñu'u ka'nu kuenda Ndioo. ⁴⁸ Vaji ma Ndioo iyo andivi, t̄uvi iyo ra ma tichi ve'e j̄andova'a ñivi, yakan

va te'en nāka'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na cha'a' yi:

⁴⁹⁻⁵⁰ Andivi kùu ma nuu nandi chà'ndai tiñu, kàti Ndioo.

Ta ñuñivi kùu nuu nindee cha'i.

Yakan va tu takan kùu yi, ¿ta naja kua kuu ja'a ndo iin ve'e kuendai?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi!

Ti yu'u kùu ma ra jātuvu tandi'i ma ña ìyo ñuñivi i'ya,

yakan va na kùu ja'a ndo iin ve'e nuu koi ña nindei, kàti ma Racha'nu Ndioo.

Takan kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

⁵¹ ¡Va ndyo'o ya'a ndava anima ndo, ti indukuni jà'a ndo takua jà'a ma ndian tüvi chìnuni ña kùu ñivio chíyo tatiempu! Vati tüvi jà'a ndo ma ña kùuni ma Tati Í Ndioo ña jà'a ndo. ⁵² Ti ma ndian kùu ñivio chíyo taji'na, jàti'ini na chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda kati chā'ni ndra ndra. Ti juuni maa ndrakan kàtitu'un ndra ti ni kichi ma Cristu, ra kùu iin ra ndaa. Ta vitin ma ra ndaa ikan, cha kichi ra, va ndyo'o, ti xikoña'a ndo cha'a' ra, ta juuni maa ndo chā'ni ndo ra.

⁵³ Vaji ndyo'o cha nī'i ndo ma ley Ndioo jā'a ma tati jà'a tiñu nuu ra, va nda vitin juuni takā'an jachi'in ndo ma ña kà'an yi.

Nuu chì'í Esteban

⁵⁴ Takan kùu ta ora chīni ndra ña te'en kā'an Esteban, ta ndava kāri'u nu'u ndra ña kùxaan ndra nde'e ndra nuu ra. ⁵⁵ Va tava Esteban ya'a iyo Tati Í Ndioo chí'in ra. Ta ora kāni'i ra nuu ra nde'e ra iti' andivi, ta ikan nde'e ra nuu iyo Ndioo ña chà'nda ra tiñu, ta Jesuu ndaa ra chiyo kua'a ra ndia. ⁵⁶ Ta ora nde'e Esteban ma iti' andivi, tajan te'en nāka'an ra nuu ndra ka'lin chí'in ra:

—¡Nde'e ndo! Ti vitin nde'i ña endee nuna tichi andivi. Ta Jesuu ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ndaa ra chiyo kua'a Ndioo. —Takan kàti Esteban chí'in ndra.

⁵⁷ Va ndrakan chāsi ndra so'o ndra, ikan na töve kuni ndra ña kà'an ra. Tajan endee kùvaa ndra kuà'an ndra nuu ndaa Esteban. ⁵⁸ Ta tavanī'i ndra ra iti' yu'u ñuu, ta ikan kīcha'a kàni ndra ra chí'in yuu. Ta ma ndra testigu ndra nunuu ndra ji'na ga kāni yuu chata Esteban, tāva ndra ja'ma isukun ndra, ta chā'a ndra yi nuu iin ra tivaa, ra nàni Saulu, na kumi ra

yi. ⁵⁹ Juuni yanga kāni ndra yuu chata Esteban, ta te'en nāka'an ra chí'in Ndioo: —¡Yo'o Racha'nu Jesuu, na ndaki'un animai vitin! —kàti Esteban.

⁶⁰ Ta ikan jan chūnandi chiti ra ta nāka'an nī'i ra:

—¡Yo'o Racha'nu na tīsokuatiun ndra cha'a' ma kuati jà'a ndra! —kàti ra.

Tajan ora chinu kà'an ndio Esteban te'en, ta chí'í ra.

8

¹ Tajan ma rayoko nàni Saulu, ndaa ra nuu chí'í ma Esteban ña kàtitu'un ra ti va'ani jā'a ndra ña chā'ni ndra ra.

Saulu, kùuni ra kanita'an ra chí'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu

Takan kùu ta juuni ma kivi ikan ndisaa ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Jerusalén, kīcha'a na nde'e na kua'a' tundo'o jà'a ma ndian chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Yakan va chínu na kuà'an na kuàkuita kuati na ta'ii'iin ñuu ña kàndii iti' ñu'u' Judea ta ñu'u' Samaria ña kùuni na kakú na. Va ma ndra kùu tatun Jesuu, töve kuà'an ndra, vati kīndoo ndra ñuu Jerusalén. ² Takan kùu tajan uvi uni ma ndra jàka'nu Ndioo nduva'a kuii va'a, kīcha'a ndra kàchaku ndra cha'a' Esteban, tajan chākuchi ndio ndra ra. ³ Ta ma tiempu ikan Saulu jànde'e ra tundo'o ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta kì'vi ndio ra tave'e tave'e na, ma ñivi ña'a' a ra'ii, tavanī'i ra na ve'e na, ta tì'i ra na vekaa cha'a' ña chìnuni na.

Ra nàni Lipe, kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi ñu'u' Samaria

⁴ Takan kùu va ma ñivi kēe ma ñuu Jerusalén chitakuati na ta ñuu ta ñuu, kīcha'a na kàtitu'un na tu'un Jesuu ma nuu chāa na. ⁵ Yakan va iin ma ra chākunuu chí'in na, ra nàni Lipe kēe ra kuà'an ra iti' ñuu ka'nu kàndii ñu'u' Samaria. Ta ikan kīcha'a jàna'a ra nuu na tu'un Cristu. ⁶ Kua'a' ma ñivi ñuu ikan, kùti'vi na ta jāchi'in na ma tu'un ña kàtitu'un Lipe, cha'a' ña nde'e na ndisaa ma ndatu Ndioo ña jà'a ra. ⁷ Tajan kua'a' ñivi iyo tati xaan chí'in, ora chīni na tu'un Cristu ña kà'an Lipe, tajan kīcha'a ma tati xaan kànachaa yi, tajan kēe ndio yi na.

Ta juuni ndā'a kua'a' ndian cha'a pe'lu jà'a ra ndia. ⁸ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ma ñivi ñuu ikan ya'a ga chisii na.

Simón raku'na

⁹ Takan kùu ta ma ñuu ikan iyo iin ra nàni Simón. Ta rakan ti tatiempu jānda'viña'a ra kua'a' ñivi ñuu Samaria chi'in tu'un kui'na ña chito ra. Ta ndava kuà'an tati na jà'a ra chi'in ma tiñu ña ya'a chito ra. Ta chi'in yakan jà'ani ra ti iin ra ka'nu kùu ra ndia. ¹⁰ Yakan va ndisaa ma ñivi cha'nu, ta nda ndiakwati jàchi'in na ndisaa ma ña jà'a ra. Tajan te'en nāka'an ndio na ora ndē'e na ña jà'a ra:

—Ra'ya kùu iin ra ka'nu ña iyo ndatu Ndioo chi'in —kàti na.

¹¹ Ta ma ñivi ikan endee tüvi jàña na ña jàchi'in na ndisaa ma ña kà'an ra, ti cha jānda'viña'a ra na kua'a' tiempu chi'in ma tu'un kui'na ña chito ra. ¹² Vati ora chīnuni na iin tu'un Ndioo ña kàtitu'un Lipe kuenda ña naja kuu ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu ta naja jàkakú Jesucristu yo chi'in ndatu ra, ndisaa ñivi, ña'a' a ra'ii, kùnduta na ma ora ikani, ti chīnuni na ma ña kà'an ra. ¹³ Takan kùu tajan ma ra nàni Simón juuni chīnuni ra ña kà'an ma Lipe, ta kùnduta ra ndia. Tajan tādikun ndio ra chàkunuu ra chata Lipe, nuu kuà'an ra. Ta ora ndè'e ndio ra ma ndatu ta seña ña jà'a ma Lipe tajan ndava kuà'an anima ra.

¹⁴ Va ora chīto ma ndra tatun Jesuu, ndra iyo ñuu Jerusalén, ña ñivi iyo ñu'u' Samaria cha chīnuni na tu'un Jesuu, tajan tachi ndio ndra ra nàni Petu' chi'in Xuva na ku'un ndra ma ndakan. ¹⁵ Takan kùu tajan ora chāa ndra ma ñu'u' Samaria, tajan kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ma ñivi chīnuni, ikan na ndaki'in na ma Tati Í Ndioo, ¹⁶ ti juuni takā'an koyo ma Tati Í Ndioo chata ni'iin na, ti tava kùndutani na chi'in sivi Racha'nu Jesuuni. ¹⁷ Yakan va Petu' chi'in Xuva, jūndii ndra nda'a' ndra xini ma ndian chīnuni ikan, na ki'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. ¹⁸ Takan kùu ta ora ndē'e ma Simón ña kīchakoyo ma Tati Í Ndioo ora jūndii ndra ma nda'a' ndra xini ma ndian chīnuni, tajan kīcha'a ra chà'a ra xu'un' nuu ndra cha'a' ña kùuni ra ni'i

ra ma ndatu indukuni kua maa ndra. ¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra: —Xiko ndo ma ndatu i'ya nui ikan kùu ku'vai Tati Í Ndioo nuu ndisaa ñivi jūndii nda'i xini —kàti ra.

²⁰ Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:

—¡Na naa ma xu'un' chi'un!, vati chininiun ti chi'in xu'un' kùu jataun ma ndatu Ndioo ña chà'a saani ra nuu yo.

²¹ Yakan va yo'o, na tüvi iyo yi ña ja'un ma tiñu i'ya. ¡Vati kuenda Ndioo ma ña chà'niun chi'in animaun na tüvi va'a yi!

²² ¡Na ndakoun ma ña kini ña chà'niun! Ta na ka'an nda'viun chi'in Ndioo, nde'o tu jaka'nuni ra ñun cha'a' ma ña kini ña chà'niun chi'in animaun. ²³ Vati cha chitoi ti iin ra ya'a tixin kùun, ta juuni kùun iin ra kùu ndakoo ña jà'a ma kuati ndia. —Takan kàti Petu' chi'in ra.

²⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma Simón:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na tüvi ta'in takua kà'an ndo ña ni ta'in —kàti ra.

²⁵ Tajan ora cha chīnu ña kàtitu'un Petu', Xuva ta chi'in Lipe tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ta jàna'a ndra ndatu Ndioo nuu na. Tajan chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ninii iti' kuà'an ndra jàna'a ndra tu'un va'a cha'a' Racha'nu Jesuu nuu ma ñivi iyo ma ñuu kuati kàndii ñu'u' Samaria.

Lipe chi'in iin ra kīchi iti' ñu'u' Etiopía

²⁶ Takan kùu tajan iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, te'en nāka'an yi chi'in Lipe ma ñuu Jerusalén:

—¡Ndeta! Ta keun ta ku'un' iti' ninuu ta ikan ndaki'un' iti' kuà'an ñuu nàni Gaza. Ta ma iti' kuà'an ñuu ikan, ti ya'a yi iin tichi ku'u —kàti yi.

²⁷ Tajan ndēta ndio ma Lipe ta kēe ra kuà'an ra. Ta ma tichi iti' kuà'an ra, chīkuta'an ra iin ra indii tichi carreta ña kīchi ñu'u' Etiopía. Ta rakan ti ndiso ra tiñu ña kùmi ra ndisaa ña va'a iyo nuu ma reina ña chà'nda tiñu nuu tandi'i ñivi ñu'u' Etiopía. Ta rakan ti chā'an ra chājaka'nu ra Ndioo ñuu Jerusalén. ²⁸ Ta iti' chīkoni'i ra kuà'an ra ñuu chi'in run, tajan nàndi ra jàkua'a ra tutu taa ra Isaía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na.

29 Tajan ma Tati Í Ndioo, te'en nàka'an ndio yi chi'in Lipe:

—Kua'an kuàjayatiun ñun nuu kuà'an carreta ikan —kàti yi chi'in ra.

30 Tajan ora kūyatin ndio ma Lipe yatin xiin run, tajan chīni ra ña ma ra Etiopía jàkua'a ra tutu Ndioo taa Isaía. Ta ikan jan chikatu'un Lipe nuu ra:

—¿A kùtuniniun ma ña jàkua'un? —kàti ra chi'in ra.

31 Tajan te'en nàka'an ma ra Etiopía chi'in ra:

—¿Na ja'un kùu kutunini ña kà'an yi, tuva töve yo jàna'a nui? —kàti ra.

Ta ikan jan kà'an ra chi'in ma Lipe, na ndaa ra ta kunandi ra yatin xiin ra.

32 Takan kùu ta ma nuu kuà'an ma ra Etiopía jàkua'a ra te'en kà'an yi:

Ni ta'an ra takua tà'an iin mvechala ora kuàndaka na ri nuu ni kuvi ri.

Ta juuni takua tà'an ma mvechala ña tüvi ndà'yu ri ora sòkon na ixi ri,

takan ni tà'an ra ndia, ti taxiini ni kindoo ra ora ni nde'e ra tundo'o.

33 Yakan va ora ndē'e ra tundo'o töve nī keta nī'in yo kà'an cha'a' ra.

Vati rakan chī'í ra, ta töve nī chiyo nī'in se'e ra,

ti ma ñivi kīndaa na ma kivi ña ni koo ra ma ñuñivi.

34 Tajan te'en nàka'an ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe:

—Chikain ñamani nuun na katitu'un nui, ¿yo chata kà'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na? ¿A juuni chata maa ra, a chata inga tuku ra kà'an ra? —kàti ra.

35 Ta juuni ma tu'un ña já jàkua'a ma ra Etiopía ikan, Lipe nàka'an ra ti juu cha'a' Jesuu kà'an yi, tajan kīcha'a kàtitu'un kachin ra tu'un cha'a' Jesuu naja kua jàkakú ra ma ñivi ndia. 36 Tajan ma tichi iti' nuu kuà'an ndra, kēta ndra iin nuu iyo takuii, ta te'en nàka'an ra chi'in ma Lipe:

—¿Nde'e! Ti ikan iyo takuii. ¿A kùu kundutai ma ikan?, kùuniun. —Takan kàti ma ra Etiopía.

37 Tajan ma Lipe te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Tu chìnuniun chi'in ndisaa animaun, kùu kundutaun —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe:

—Juu chìnuni ña ma Racha'nu Jesu cristu kùu ra, ra Se'e Ndioo —kàti ra.

38 Ta ikan jan nàka'an ra chi'in ra kùu musu ra, ña na kutaa ra ma carreta. Tajan ora chūndaa ndio run, ta nūu ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe nuu iyo takuii. Ta ikan jan Lipe kīcha'a ndio ra jàkunduta ra ra. 39 Tajan ora kēe ndio ndra tichi takuii, tajan ma Tati Í Ndioo ndāki'in yi Lipe. Ta töva nī nde'e ndio ma ra Etiopía ra inga cha'a'. Va ya'a chīsii ra kēe ndiko ra kuà'an ra chi'in carreta ra. 40 Takan kùu ta ma Lipe kēta ra ñuu nāni Azoto. Ta ma iti' yà'a ra kuà'an ra kuàkatitu'un ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi ndisaa ñuu nda kati chāa ra ñuu nāni Cesarea.

9

Saulu, ndàkoo ra kuati jà'a ra ta k'ivi ra iti' kuà'an Racha'nu Jesuu (Hch. 22:6-16; 26:12-18)

1 Ta Saulu endee töve ndàkoo ra ña kà'an ra, ti ya'a chàta'ani ra ña na ka'ni na tandi'i ma ndian chìnuni tu'un kà'an Racha'nu Jesuu, yakan va chā'an ra chānde'e ra nuu iyo sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu ndra kùu sutu. 2 Ta chikan ra ña ja'a ra iin tutu kuenda ndra chà'nda tiñu veñu'u judú iyo ñuu Damascu. Ta tutu i'ya kà'an yi ña tu nata'an ra ña'a' a ra'ii ña kuà'an iti' Jesuu, iyo yi ña na tindee ndra ra tiin ra na ta ku'un na vekaa ñuu Jerusalén. 3 Yakan va kēe ndio Saulu kuà'an ra iti' ñuu Damascu ndà'a ra ma tutu ikan. Va ora cha kuakuyatin ra ñuu Damascu, ta jana'ini ra ndē'e ra iin ñu'ú tacha ña kīchi iti' andivi. Ta iin chikonuuni yi ra. 4 Ta ndūva ra nuu ñu'u' jà'a yi, ta chīni ra iin tati ña te'en kà'an:

—Saulu, Saulu, ¿ta naja jànde'un tundo'o yu'u? —kàti yi.

5 Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma Saulu nuu yi:

—¿Yo kùun, yo'o Racha'nu? —kàti ra.

Tajan ma tati te'en nàka'an yi chi'in ra:

—Yu'u kùu Jesuu, ra jànde'un tundo'o chata. Ta ya'a jàtakue'un ñun chi'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri yutun xaan nuu ña ndà'a ma chito'o ri.

⁶ ¡Ndeta, ta ki'viun ñuu Damascu ku'un! Ta ikan iyo iin yo ni katitu'un nuun nda ña iyo yi ña ja'un —kàti yi.

⁷ Tajan ma ndra kuà'an chi'in Saulu, nduva'a kuii yū'vi ndra ti chīni ndra ma tatini ña kā'an yi, va tüvi nī nde'e ndra ma ña kā'an. ⁸ Tajan ikan ndēta ndio ma Saulu, ta nūna ra tinuu ra, va nī kuu nande'e ra. Tajan tiin ndra ma nda'a' ra, ta kuà'an ndra chi'in ra iti' ñuu Damascu. ⁹ Ta ikan chíyo ra ñuu Damascu uni kivi ña nī kuu nde'e ra ta tüvi chāchi ra ta töve nī chí'i ra takuii ndia. ¹⁰ Ñuu Damascu, iyo iin ra chìnuni tu'un Jesuu ra nàni Ananía. Ta kēta tati Racha'nu Jesuu nuu ra, ta te'en nāka'an yi chí'in ra:

—¡Yo'o Ananía! —kàti yi.

Tajan te'en nāka'an ma Ananía:

—I'ya iyo, yo'o Racha'nu —kàti ra.

¹¹ Tajan te'en nāka'an tuku ma Racha'nu chí'in ra:

—Ndeta ta ku'un iti' kai ña nàni Iti' Ndoo, ta ve'e ra nàni Juda, nandukun iin ra ñuu Tarsu, ña nàni Saulu, ti ikan iyo ra kà'an chí'in Ndioo. ¹² Ta cha kētai ña kàtitu'in nuu ra ña ni ku'un nuu iyo ra, yo'o Ananía, ta ikan ni jundiun nda'un xini ra, ikan na kuu nande'e ndiko ra inga cha'a'. —Takan kàti ma tati ma Racha'nu Jesuu chí'in ma Ananía.

¹³ Tajan ora chīni ma Ananía ña kà'an ma Racha'nu te'en, tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, ya'a kua'a' ñivi kà'an chata ma ra nàni Saulu, ña maa ra jà'a ña ya'a ndè'e ma ñiviun ma tundo'o ma ndian chìnuni ma tu'in ma ñuu Jerusalén. ¹⁴ Ta vitin vāchi ra i'ya ndà'a ra iin tutu ña jā'a ma ra chà'nda tiñu nuu sutu. Ta ma tutu ikan kà'an yi ti ndisaa ñivi chìnuni tu'un kà'un ku'un na kundii na vekaa jà'a ra —kàti yi.

¹⁵ Va te'en nāka'an tuku ma Racha'nu chí'in ma Ananía:

—¡Kua'an!, ti mai kāchin ra ña na ka'an ra tu'in nuu ndisaa ñivi yūvi judíu, ta nda nuu ma ndra rey, chà'nda tiñu nuu na ndia. Ta juuni ni ka'an ra tu'in nuu ndian judíu ndia. ¹⁶ Vati ni jana'i nuu ra ña iyo yi ña nde'e ra tundo'o cha'a' ma tiñu mai ña ni ja'a ra. —Takan kàti tati Jesuu nuu Ananía.

¹⁷ Takan kūu ta ikan jan chā'an ndio ma Ananía ma ve'e ikan. Tajan te'en nāka'an ndio ra ora jündii ra nda'a' ra xini Saulu:

—Yo'o ra yanī Saulu, ma Racha'nu Jesuu, ra ndē'un tichi iti' nuu kīchiun, rakan tāchi yu'u ña na kichī jundii nda'i xiniun, ikan na kuu nande'un inga cha'a' ta koo Tati Í Ndioo chí'un —kàti Ananía chí'in Saulu.

¹⁸ Ta ma ora ikani kēkoyo ña kàa takua kàa soo tiaka' tinuu ra, ta nànde'e ndiko ra. Tajan ndēta ndio ra, ta künduta ra.

¹⁹ Ta ora yā'a, tajan chāchi ra, ikan na koo ndiko ñàndee ra. Ta ikan chíyo ra kua'a' kivi chí'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Damascu.

Kìcha'a Saulu kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi iyo ñuu Damascu

²⁰ Takan kūu ikan kīcha'a Saulu jàna'a ra tu'un Jesuu ma tichi veñu'u nuu kùti'vi ñivi judíu. Ta ikan kàtitu'un ra nuu na, ti Jesuu kùu ra se'e Ndioo. ²¹ Ta ndisaa ma ndian chīni ma ña kà'an ra ndava kuà'an tati na ña kà'an ma Saulu takan. Tajan te'en nāka'an ndio na:

—Ndicha, ña juu rakan kùu ma ra chàkunuu jànde'e tundo'o ma ñivi chìnuni tu'un Jesucristu ndian iyo ñuu Jerusalén. Ta vitin vāchi tiin ra ndian chìnuni tu'un ra i'ya, ta kùndaka ra na ku'un na chí'in ra nuu ndra sutu cha'nu, chà'nda tiñu ma ñuu Jerusalén. —Takan kà'an na.

²² Takan kūu va ma Saulu, tiaga kua'a' kà'an ra nuu ma ñivi ñuu Damascu ña ndicha ña Jesuu kùu ma ra Cristu. Tajan nduva'a kuii jākanuu xini ma ndian judíu iyo ikan ña nī tüva ga chító na nayi ka'an na ña kànita'an yu'u na chí'in ra, ti ya'a kachin kà'an Saulu cha'a' Jesuu.

Saulu kakú ra tañu ñivi judíu

²³ Takan kūu ta ora cha kēta kua'a' kivi ña iyo ra ma ikan, tajan ma ndra judíu kùti'vi ta'an ndra. Ta ikan jāndo'iin tu'un ndra, ña kùuni ndra ka'ni ndra ma Saulu. ²⁴ Va ma Saulu cha chā'a ra kuenda ma ña chānini ndra ja'a ndra chí'in ra. Vati nduvi ta niñuu iyo tu'va ndra ma yuve'e ña iyo ma yu'u ñuu ikan ña ni ka'ni ndra ra. ²⁵ Takan kūu va juuni, ma ndra chìnuni tu'un Jesuu tīndee ndra

ra. Ta tîndixe'e ndra ra tichi iin tuka, ta jânuu ndra ra iti' chata ma muru ña chîkonuu ma yu'u ñuu. Ta takan kâkú ra ora chanikuaa ma kivi ikan.

Saulu chāa ra ñuu Jerusalén

²⁶ Ora chāa Saulu ñuu Jerusalén, ikan kûuni ra ndo'iin ra chi'in ma ndra chînuni tu'un Jesuu. Va ndisaa na yû'vi na ti tûvi chîto na tu ndicha ña juuni ra chînuni kûu ra. ²⁷ Yakan va iin ra nàni Bernabé chāki'in ra ra, ta jāna'a ra ra nuu ma ndra tatun Jesuu. Tajan ma Bernabé kâtitu'un ra nuu ndra, ti Saulu ndē'e ra ma Racha'nu Jesuu ta chîni ra tu'un kà'an ra ma tichi iti' nuu kîchi ra ndia. Ta ora chāa ra ñuu Damascu töve nî yu'vi ra ma ora kâtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi. ²⁸ Ta takan kûu ña kîndoo Saulu ñuu Jerusalén, ta chākunuu ra chi'in ndra. Ta tûvi yû'vi ra jāna'a ra chi'in ndatu Racha'nu nuu kua'a' ñivi. ²⁹ Ta tûvi jāña ra ña kâtitu'un ra tu'un ma Racha'nu. Ta kânita'an yu'u ra chi'in ñivi judíu ndian kà'an tu'un griegu. Va ma ndiakan chànini na ka'ni na ra cha'a' tu'un Jesuu ña kâtitu'un ra. ³⁰ Ta ora chîto ma ndra chînuni tu'un Jesuu, ña takan kûuni na ja'a na chi'in ra, ta chāndaka ndra ra ñuu Cesarea. Ta ikan kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu Tarsu. ³¹ Ta ikan ma veñu'u ñivi chînuni tu'un Jesuu ka'iin ikan, ta ndisaa ñuu ñu'u' Judea, ta ñu'u' Galilea, ta ñu'u' Samaria, töva nî chiyo kuati chi'in yi. Ta endee tiñu'u na Racha'nu Jesuu, ta kuàkua'nu ñivi chînuni tu'un ra tiaga, jà'a ña tîndee ma Tati Í Ndioo na. Ta tiaga kua'a' na kîcha'a chînuni tu'un Jesuu ta'ii'iin kivi jà'a yi ndia.

Nuu ndā'a ra nàni Enea

³² Ta ñuu ta ñuu chākunuu Petu' chānde'e ra ñivi chînuni tu'un Jesuu. Ta ikan juuni chā'an ra chānde'e ra ñivi Jesuu iyo ñuu nàni Lida. ³³ Ta ikan nāta'an ra iin ra nàni Enea. Ta rakan ti cha iyo una kuiya ña kândii ra nuu chito jà'a ña kûyutun ra. ³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o Enea, Jesucristu kûu ra ña jānda'a ra ñun. ¡Ndeta, ta jandova'un nuu chitoun!

Tajan Enea ma ora ikani, ndēta ra ma nuu chito ti cha ndā'a ra. ³⁵ Tajan ndisaa

ma ñivi iyo ñuu Lida chi'in ñuu Sarón ndē'e na ña ndā'a ra. Ta ma ora ikani, kîcha'a na chînuni na tu'un Racha'nu Jesucristu.

Nuu nātaku ña nàni Dorca

³⁶ Ma tiempu ikan iyo iin ña chînuni tu'un Jesuu ña nàni Tabita ma ñuu Jope ña chi'in tu'un griegu nānian Dorca. Ña'a i'ya jà'a ña kua'a' ña va'a, ti tîndean ñivi nda'vi. ³⁷ Tajan ma kivi ikan, kî'in tundo'o ma ña nàni Dorca. Tajan chî'an. Ta jākuti na ma kuñuan. Ta ora cha yā'a jà'a na yi, tajan chāndaka na ma ñunda'yuan iin tichi ve'e iyo nda siki. ³⁸ Ta ma ñuu nàni Jope ti iyo yi yatin xiin nuu iyo ñuu nàni Lida, ikan iyo Petu'. Ta tava chîto ma ndra chînuni tu'un Jesuu ña iyo Petu' ñuu ikan, yakan va tāchi ndra uvi ta'an ma ndra kuàka'an chi'in ra na kichi ra numini. ³⁹ Ta ora chāa ndra ña kuàki'in ndra ra, ta numini vāchi ra. Ta ora chāa ndio ra chi'in ndra, ta chāndaka ndio ndra ra tichi ve'e nuu kândii ma ñunda'yu. Ta ma tichi ve'e ikan, endee chāku ma ñivi kîndoo nda'vi cha'a' ña. Ta káva nuu ndio vi ma Petu' ta kîcha'a ndio vi jāna'a vi nuu ra kua'a' va'a ja'ma ña jāva'a ma Dorca ora chîyo ña niku. ⁴⁰ Ta ikan Petu' kîcha'a ra kà'an ra chi'in ndisaa ma ñivi na kee na ma tichi ve'e. Ta chūnandi chiti ndio ra kà'an ra chi'in Ndioo, ta kîcha'a ndio ra ndē'e ra ma nuu kândii ma ñunda'yuan, tajan nāka'an ndio ra te'en:

—¡Yo'o Tabita! ¡Ndeta! —kàti ra chi'an.

Ta ora kà'an ma Petu' takan chi'an, ta nānde'e ndioan. Ta ora ndē'an ma Petu', ta chūnandi ndioan. ⁴¹ Tajan chāa ra tîin ra nda'a' ña. Ta jākutaa ndio ra ña. Tajan kāna ra ma ndra chînuni tu'un Jesuu chi'in ma ñivi ña'a kîndoo nda'vi. Ta jāna'a ra ña nuu tandi'i na. Va cha ndîto ña jà'a ra. ⁴² Ndisaa ña'a, chîto ninii ka'nu ma ñuu Jope yi. Ta ma ora ikani kua'a' va'a ñivi, kîcha'a na chînuni na tu'un Jesuu. ⁴³ Ta Petu', ndōo ra kua'a' kivi ma ñuu ikan ve'e iin ra nàni Simón, ra jānatii ñii kiti.

10

Petu' chi'in Corneliu

¹ Ñuu Cesarea, ìyo iin ra nàni Corneliu. Ta rakan ti ra capitán kùu ra. Ta chà'nda ra tiñu nuu kua'a' jandaru kuenda ñuu Roma ndra kīchi ñu'u' Italia. ² Ta rakan juuni jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa ñivi ra ña ìyo ve'e ra. Ta juuni tìndee ra ñivi judíu chi'in kua'a' xu'un'. Ta kà'an ra chi'in Ndioo nani kivi. ³ Takan kūu ta kēta iin kivi ìyo yi kaa uni chani'ini, tajan jā'a Ndioo iin ndatu ña jāketa ra iin tati jà'a tiñu nuu ra nuu ndaa ma Corneliu ña nānde'e kachin va'a ra yi. Tajan te'en kīcha'a kà'an yi chi'in ra:

—Yo'o Corneliu, xaa —kàti yi.

⁴ Tajan ora kā'an ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo takan, ta ndē'e ma Corneliu yi, ta ndava yū'vi ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra ña kīcha'a ndio ra chikatu'un ra nuu ma tati ikan:

—¿Nayi kùuniun yo'o Racha'nu? —kàti ra chi'in yi.

Tajan te'en nāka'an ndio yi chi'in ra:

—Ndisaa ña jà'un ña kà'un chi'in Ndioo, ta tìndeun ñivi nda'vi, ndisaa yakan chàta'ani Ndioo yi ta ti'i ra kuenda yi. ⁵ Yakan va na tachiun iin ndra na ku'un ndra ñuu Jope kuki'in ndra ra nàni Simón, ra nàkoto ñivi ña juuni nàni Petu' ndia. ⁶ Rakan ìyo ra ve'e inga ra nàni Simón. Ta rakan ti iin ra jànatii ñii kùu ra, ña ìyo ra yu'u tañu'u. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in Corneliu.

⁷ Ta ora kuà'an ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña kā'an chi'in Corneliu, tajan kāna ndio ma Corneliu uvi ta'an ndra jà'a tiñu nuu ra. Ta juuni kāna ra iin jandaru ña jàtiñu kuenda ra, ra ìyo tundeeni ra chi'in, ta juuni chìnuni ra tu'un Ndioo. ⁸ Yakan va ora cha yā'a ña kàtitu'un ma Corneliu ndisaa ña kūu nuu ndra, tajan tāchi ndio ra ndra iti' ñuu Jope.

Ña'a jàna'a Ndioo nuu Petu'

⁹ Takan kūu ta ora sama ndaa ma inga kivi, chani kuyatin ma ndra kuà'an chata Petu' ñuu Jope. Tajan Petu' ma ora ikan ndāa ndio ra nda ve'e ìyo nda siki, ti ikan kà'an ra chi'in Ndioo. ¹⁰ Ta ma ora ikan ti Petu' chīsoko ra va já jà'a na ma ña kūsama ra. Tajan ma ve'e siki nuu ìyo ra, ndē'e ra iin nakuyi takua ndē'o yi ora chànio. ¹¹ Ndē'e ma Petu' ña nūna ma

andivi ta vāchi nuu iin ña kàa takua kàa iin ja'ma ka'nu, ña ndikun ndi kumi chiyo tutun yi. ¹² Ta tichi ma ja'ma ikan ka'iin kua'a' kiti ìyo kumi cha'a', ta kua'a' nuu saa chi'in koo ndia. ¹³ Ta ikan chini ra iin tati ña te'en kà'an yi chi'in ra:

—¡Ndeta yo'o Petu', na ka'niun ndri ta kachiun! —Takan kàti yi chi'in ra.

¹⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu':

—Na kūu yi, yo'o Racha'nu, ti yu'u takā'an kuii kachī ñi'iin cha'a' ma kiti ña kà'an ma ley Ndioo ti tōve nāndoo ndri a va'a ña kacho ndri —kàti ra.

¹⁵ Tajan te'en kīcha'a ndiko ma tati ikan kà'an yi chi'in ra inga cha'a':

—Ma ña jànandoo Ndioo, na kūu ka'un ña na vā'a yi. ¹⁶ Yakan va uni cha'a' kà'an ma tati ikan te'en chi'in ra. Ta ikan jan ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi, kuà'an yi. ¹⁷ Ta ma Petu' ya'a nākanini ra ta chitu'un ra ña nayi kùuni ma ña ndē'e ra ka'an yi. Ta ma ora ikan chāa ma ndra musu tāchi Corneliu ma yuve'e ra, ta ndrakan ti ndra cha nānduku tu'un ndanu ìyo ve'e ra nàni Simón kùu ndra. ¹⁸ Ta ora chāa ndra ma ve'e ra, tajan kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ndian ìyo ve'e ikan:

—¿A i'ya ìyo ra nàni Simón Petu'? —kàti ndra.

¹⁹ Ta Petu' ti juuni nākanini ga ra cha'a' ma ña ndē'e ra ora kā'an ma tati chi'in ra, tajan ma nuu nāndi ra ikan te'en kīcha'a nāka'an Tati Í Ndioo nuu ra:

—Yo'o Petu', uni ta'an ndra nānduku ñun yuve'e nda ninuu. ²⁰ Yakan va ndeta ta kua'an nda ninuu ta ka'un chi'in ndra, va na kūkanuun ku'un chi'in ndra, ti mai, tāchi ndra —kàti yi.

²¹ Ta ora kā'an ma Tati Í Ndioo takan chi'in ma Petu', ta ma ora ikani nūu ndio ra ta chāa ra nuu ka'iin ndra. Ta te'en kà'an ra chi'in ndra:

—Yu'u kùu ma ra nānduku ndo. ¿Nda tiñu vāchi ndo? —kàti ma Petu' chi'in ndra.

²² Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Vāchi ndi kuenda ra nàni Corneliu, capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta rakan ti iin ra va'a kùu ra, ta ya'a jàka'nu ra Ndioo ndia. Yakan va ndisaa ñivi judíu tiñu'u na ra. Ta juuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra. Ta kàti yi chi'in ra ti na

kichi ki'in ndi ñun, ta ku'un kukatitu'un chi'in ra ndisaa ma ña kùuni Ndioo ña kà'un. Ta rakan taso'o ra ña kàtitu'un —kàti ndra.

Petu' kuà'an ra nuu iyo Corneliu

²³ Takan kùu ta ma ora ikan, kā'an ma Petu' chi'in ndra, na ya'a ndra tichi ve'e. Ta na kindoo ndra kusu ndra ma ve'e ra ikan ma chanikuuaa ikan. Takan kùu ta ma inga kivi, ora kùndichin, kēe ndio ma Petu' ta kuà'an ndio ra chi'in ndra. Ta juuni kuà'an iin ndra chìnuni tu'un Jesuu iyo ma ñuu Jope chi'in ma Petu' ndia. ²⁴ Tajan ma inga kivi chāa ndra ma ñuu Cesarea, nuu iyo ma Corneliu ndātu ra ndra. Ta ma Corneliu ti cha kùti'vi ra chi'in ndisaa ñivi ra, ta ndisaa ndian nàkoto ra iyo yatin xiin ve'e ra ndia. ²⁵ Takan kùu ta ora cha yā'a Petu' tichi ve'e ra, tajan ma Corneliu chūnandi chiti ra nuu ra ña kùuni ra jaka'nu ra ra. ²⁶ Va ma Petu' ndōni'i ra ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—iNdeta, ta kundaun vati yu'u juuni ra'ii kàa takua kàun, kùu ndia! —kàti ra.

²⁷ Takan kùu ta ora juuni kà'an ga ra chi'in ma Corneliu, tajan ki'vi ndio ra tiá tichi ve'e ra. Ta ikan ndē'e ra ña ka'iin ti'vi kua'a' ñivi. ²⁸ Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in na:

—Cha chito va'a ndo ti iin ra judíu na kùu ku'un ra natu'un ra chi'in ñivi yūvi judíu. Ta na kùu ki'vi ra ve'e na, ti töve chà'a ma Ley ñivi judíu ña jà'a ra yi. Va vitin Ndioo jàna'a nui ña na tüvi iyo yi ña ka'in ña nī'iin ñivi kùu ndian tüvi nāndoo nuu ra a ndian töve va'a nuu ra. ²⁹ Yakan va ora chàka'an ndo chi'in, ta tüvi nī ka'in ña na kichí ti numini kēi vachí. Yakan va kùuni kotoi nda kuenda kùu yi ña kàna ndo yu'u ña na kichí —kàti ma Petu' chi'in ma ñivi ikan.

³⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma Corneliu:

—Cha iyo kumi kivi ña ndita yu'i juuni ma ora i'ya, ta ma kaa uni chani'ini ña nandi tichi ve'i kā'in chi'in Ndioo, ta kēta iin ra ñu'u ja'ma tacha nui, ³¹ ña te'en nāka'an yi chi'in: “Yo'o Corneliu, Ndioo cha chīni ra tu'un chikaun nuu ra. Ta juuni chàku'uni ra ndisaa ña jà'un ña tіндеun ñivi nda'vi. ³² Na tachiun iin ndra ku'un ñuu Jope na kuki'in ndra ra Simón

ña juuni nàni ra Petu'. Ta rakan ti iyo ra ve'e ra jànatii ñii. Ta juuni nàni ra Simón ndia. Iyo ra yatin yu'u tañu'u”, kàti yi chi'in. ³³ Yakan va numini tachi ndra na kunanduku ndra ñun. Ta va'ani jà'un ña kichaun. Ta vitin ndisaa ndi ka'iin nuu Ndioo. Yakan va kùuni ndi taso'o ndi ndisaa ma ña kàtitu'un ma Racha'nu Ndioo nuun ña iyo yi ña katitu'un nuu ndi —kàti Corneliu.

Kàtitu'un Petu' tu'un Jesuu ve'e Corneliu

³⁴ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio Petu':

—Vitin cha kùtunini ti ndicha ña Ndioo inuu ndē'e ra ndisaa ñivi. ³⁵ Ta nda ñivi iyo nda ñuu nikuuni ki'in ra kuenda na tuva tiñu'u na ra, ta jà'a na ma ña va'a. ³⁶ Vati Ndioo tachi ra tu'un nuu tandi'i ñivi judíu ña na jana'a na yi nuu na naja iyo yi na koo vii na chi'in ra jà'a Racha'nu Jesucristu. Ta rakan ti kùu ra chito'o ndisaa yo. ³⁷ Vati ndyo'o cha chito va'a ndo naja kua kùu tandi'i ñu'u' Judea niku. Ta ikan kicha'a yi chi'in ñu'u' Galilea ora cha yā'a kàtitu'un Xuva ña iyo yi ña kunduta na. ³⁸ Ti juuni ma tiempu ikan, chā'a Ndioo ndatu ra chi'in Tati Í ra nuu ma Racha'nu Jesucristu ra ñuu Nazaret. Yakan va chàkunuu ra jà'a ra ña va'a. Ña ndisaa ndian ku'vi jà'a ma ndatu kui'na, jànda'a ra na. Ta ndisaa ña'a jà'a Jesuu yi ti Ndioo iyo ra chi'in ra. ³⁹ Ta cha'a' yakan ndyu'u kùu ndian ndē'e ndi ndisaa ña jà'a ra ñu'u' Judea chi'in ñuu Jerusalén. Ta ikan tātuu na ra nuu kruu, ta ikan chí ra. ⁴⁰ Va Ndioo, jánataku ndiko ra ra tichi uni kivi. Ta ora cha yā'a nàtaku ndiko ra, ta jà'a Ndioo ña na keta ra nuu ndi. ⁴¹ Va tüvi nī keta ra nuu tandi'i ñivi, ti kēta ra nuu ndyu'uni. Vati ndyu'u kachin ra tatiempu ora takā'an kuvi ra, vati ndyu'u chàchi ndi ta ch'i ndi chi'in ra ora cha nàtaku ra. ⁴² Ta maa ra tachi ndi ña na katitu'un ndi nuu tandi'i ñuu, ti Ndioo chā'a ra tiñu nuu ra ña kùu ra, ra vesi, ra tikuva tiñu cha'a' ndian ndito, ta juuni cha'a' ndian cha chí ndia. ⁴³ Yakan va ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndra chíyo taji'na, kā'an ndra cha'a' Racha'nu Jesuu ndia. Ta juuni kà'an ndra ti ndian chìnuni tu'un ra, cha

kùu ni'i na ña na naa kuati na jà'a ma ndatu ra. —Takan kàti Petu' chi'in ma ñivi ikan.

Tati Íí Ndioo, vàchi koo yi chi'in ñivi yüvi judú

⁴⁴ Takan kùu ta juuni kà'anga Petu' ndaa ra, ora kōyo ma Tati Íí Ndioo chata ndisaa ma ñivi chini ña kà'an ra. ⁴⁵ Ta ma ndra judú ña chìnuni tu'un Jesuu kuà'an chi'in ma Petu', ndava kuà'an tati ndra, ti juuni kōyo ma Tati Íí Ndioo chata ma ñivi yüvi judú ndia. ⁴⁶ Vati chini ndra ña kīcha'a na kà'an na iin tu'un siin siin, ta takan jàka'nu na Ndioo. ⁴⁷ Yakan va te'en nāka'an Petu' chi'in ndra ka'iin chi'in ra:

—Cha kōyo Tati Íí Ndioo nuu ñivi i'ya takua kōyo yi nuu yo. Ta vitin nda yo, na kùu ga ka'an ga yo ña kùu kunduta ñivi i'ya. —Takan kàti Petu' chi'in ndra kuà'an chi'in ra.

⁴⁸ Ta ikan tachi ra na, na kunduta na chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu. Ta ora cha yā'a kùnduta ma ñivi ikan, tajan jānini na ma Petu' na kindoo ra chi'in na, vaji najani kùu kàa kivi.

11

Kàtitu'un Petu' nuu ñivi Ndioo iyo ñuu Jerusalén

¹ Ndra kùu tatun Jesuu chi'in inga ndian chìnuni tu'un ra iyo ñu'u' Judea, nī'i na tu'un ña ñivi yüvi judú juuni chìnuni na tu'un Ndioo ndia. ² Va ora chāa tuku ma Petu' ñuu Jerusalén nuu iyo ma ñivi judú ndian chìnuni ma tu'un Jesuu, ta ma ñivi ikan ti tiso na kuati nuu ra ta kīcha'a na kànita'an yu'u na chi'in ra. ³ Ta te'en chikatu'un ndio na nuu ra:

—Yo'o Petu', ¿ta naja chā'un chānde'un nuu iyo ñivi yüvi judú ta chāchiun chi'in na ndia? —Takan kàti na chi'in Petu'.

⁴ Tajan ma Petu' te'en kàtitu'un ra nuu na naja kua kùu yi nda ora kīcha'a yi:

⁵ —Yu'u iyoi ñuu Jope, ta ikan kà'in chi'in Ndioo. Tajan ndē'i iin ña takua ndè'o ora chànio. Ta kàa yi takua kàa iin ja'ma ka'nu ña ndikun ndi kumi chiyo tutun yi, ña nūu yi nda yatin nda nuu nāndi. ⁶ Ta ikan ndē'e va'i tichi ma ja'ma ña ka'iin kua'a' kiti kumi cha'a, ta inga kiti ku'u, ta kua'a' nuu saa chi'in kua'a'

nuu koo ndia. ⁷ Ta ikan chini iin tati ña kà'an yi te'en chi'in: “iNdeta yo'o Petu', na ka'niun ta kachiun!”, kàti yi. ⁸ Ta yu'u te'en nāka'in: “Na vā'a yo'o Racha'nu, ti ni'iin cha'a' takā'an kachi kuñu kiti ña kà'an ley Ndioo ña töve nāndoo a va'a ña kacho”, kàti. ⁹ Ta ikan jan te'en nāka'an ndiko ma tati kīchi iti' andivi chi'in inga cha'a': “Na vā'a kà'un takan cha'a' ña cha jānandoo Ndioo”, kàti yi. ¹⁰ Takan kùu tajan uni cha'a' kùu ña'a te'en, ta ikan ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi chi'in ndisaa kiti vāchi chi'in yi niku. ¹¹ Ta ora juuni ndāa ga yi ma ikan, ta chāa uni ta'an ndra ñuu Cesarea, ña nānduku ndra yu'u ma ve'e nuu iyo ndi ikan. ¹² Ti ma Tati Íí Ndioo tachi yu'u, na ku'in chi'in ndra, na töve kàti ña kùu ku'in kàti yi. Takan kùu ta juuni chā'an iñu ta'an ndra yanio ka'iin i'ya chi'in ndia. Yakan va ora chāa ndi ma nuu iyo Corneliu, ta kī'vi ndio ndi tichi ve'e ra. ¹³ Yakan va ma rakan ti kàtitu'un ra nuu ndi ña kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra ma ve'e ra. Ta ma tati ikan chūndaa yi nuu ra ta te'en nāka'an yi chi'in ra: “Na tachiun iin ndra ñiviun ñuu Jope, na kuki'in ndra iin ra Simón ra juuni nāni Petu' ndia. ¹⁴ Ta rakan ti kùu kàtitu'un ra naja kua kùu yi ña ni jakakú Jesuu ñun chi'in ndisaa ñiviun ña iyo ve'un.” ¹⁵ Yakan va ora kīcha'i kà'in chi'in ma ñivi ikan, ta ma ora ikani kōyo ma Tati Íí Ndioo chata na indukuni takua kōyo yi chata yo taji'na. ¹⁶ Yakan va ora ikan chāku'unj tu'un kà'an ma Racha'nu Jesuu ti ndicha ña Xuva, jākunduta ra chi'in takuini, va ndyo'o vitin ni kunduta ndo chi'in Tati Íí Ndioo. ¹⁷ Yakan va va'ani, tuva cha chā'a Ndioo juuni ña chā'a ra nuu yo, nuu ma ñivi ikan, cha'a' ña chìnunio tu'un Racha'nu Jesucristu. Yakan va yu'u, ¿nda ra kùu ña kùu kasj ña jà'a Racha'nu Ndioo chi'in ñivi ikan?, kùuni ndo. iNa töve iyo yi ña ja'i takani! —Takan kàti Petu'.

¹⁸ Takan kùu yakan va ma ndian chìnuni iyo ñuu Jerusalén ora chini na ña kà'an Petu', ta ma ora ikani taxiin kīndoo na. Ta ikan jan chi'in ma tu'un te'en kīcha'a na jàka'nu na Ndioo:

—Nduva'a kuui va'ani ti Ndioo juuni cha

chā'a ra nuu ma ndian yūvi judíu takua chā'a ra nuu yo ndia. Vati juuni ndiakan cha jāña na ma kuati jà'a na ta kī'vi na iti' kuà'an Jesuu, ti ikan ni koo na endeeni chi'in Racha'nu Ndioo —kàti na.

Kì'vi kua'a' ñivi ìyo ñuu Antioquía iti' kuà'an Racha'nu Jesuu

¹⁹ Takan kūu yakan va ora cha yā'a ña chī'í ma Esteban, tajan kīcha'a na jànde'e na tundo'o ta jàkunu na ma ñivi chìnuni tu'un Racha'nu Jesuu. Ta ìyo ndian chīnu kuà'an iti' ñu'u' Fenicia, ñu'u' Chipre, ta ñuu Antioquía. Ta tandi'i ma ñu'u' ikan kàtitu'un na ma tu'un Racha'nu Jesuu, va nuu ñivi judíuni, kàtitu'un na yi. ²⁰ Va ìyo ndra chìnuni ìyo ñu'u' Chipre ta ñuu Cirene, ña chāa ndra ma ñuu Antioquía. Ta ikan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra tu'un Racha'nu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi yūvi judíu ndia. ²¹ Yakan va tìndee Racha'nu Ndioo ndra chi'in ndatu ra. Ta takan kūu ora chīnu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu na, kua'a' na ndākoo ndio na ma ña kini jà'a na niku. Tajan kīcha'a ndio na chìnuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu ta kī'vi na iti' kuà'an ra.

²² Yakan va ma ñivi chìnuni ìyo ñuu Jerusalén, ora chító na tandi'i ña kūu iti' ñuu Antioquía, tajan tachi ndio na Bernabé na ku'un ra ma ñuu ikan. ²³ Tajan ora chāa Bernabé ma ñuu ikan, ta ndē'e ra naja kua nī'i ma ñivi ikan ma ñamani Ndioo, ta nduva'a kuii chīsii ra ora ndē'e ra yi. Tajan kīcha'a ra chūndayu'u ra na, ta ikan jan nāka'an ra chi'in na ña na chinuni na chi'in ndisaa anima na ma tu'un Jesuu, ta koto ndākoo na yi. ²⁴ Vati Bernabé kùu ra iin ra va'a, ta ya'a ìyo Tati Í Ndioo chi'in ra, ta chìnuni va'a ra tu'un Jesuu. Takan kūu ta ma ora ikan kua'a' va'a ma ñivi kīcha'a na chìnuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu. ²⁵ Ta ora cha yā'a ña kūu takan, tajan Bernabé kēe ra kuà'an ra kuà'anduku ra Saulu ñuu Tarsu. ²⁶ Ta ora nāta'an ra ra, tajan ndāka ndiko ra ra kīchaa ra iti' ñuu Antioquía. Ta ikan chīyo ndra iin kuiya nii ma veñu'u ndian chìnuni ikan, ña jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi. Yakan va ñuu Antioquía kùu ma ñuu nunuu ña nī'i ndra kùu tatun Jesuu ma sivi: cristianos.

²⁷ Takan kūu ta ma tiempu ikan iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo, kēe ndra ñuu Jerusalén ta kuà'an ndra ñuu Antioquía ndia. ²⁸ Ta iin ra kuà'an chi'in ndra, ra nani Agabo. Rakan chūndaa ra ti ma Tati Í Ndioo kà'an chi'in ra ña na kundaa ra, ta kīcha'a ra kàtitu'un ra nuu ma ñivi ña ni koo kua'a' tama' ndisaa ñuu ñuñivi. Takan kūu yi takua kà'an ra ora chīyo rey nani Claudiu tiñu ñuu Roma. ²⁹ Yakan va ma ñivi chìnuni ìyo ñuu Antioquía, jàndo'iin tu'un na ña ni tindee na ma ndian chìnuni ìyo ñu'u' Judea chi'in ita'vi xu'un', ma naja kua kùuni maa na, tajan tachi ndio na yi nuu na. ³⁰ Ta ma xu'un' ña kùti'vi jà'a na, tachi na yi chi'in Bernabé ta Saulu na kundaka ndra yi nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni ñu'u' Judea.

12

Nuu chī'í Jandiau, ta nuu kī'vi Petu' vekaa

¹ Takan kūu ta ma tiempu ikan ma ra Rey Herode kīcha'a ra tiin ra ta jàti'ini ra chi'in ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. ² Ta ikan tachi ra na kuka'ni na ma Jandiau, ra yani Xuva chi'in machiti. ³ Va tava ndē'e ndio ra ña chīsii ma ñivi judíu ña jà'a ra takan, yakan va juuni tiin ndio ra Petu' ndia. Ña'a kūu ora kùu yi kivi viko pakua, kivi chàchi na paan ña tūvi kī'vi yuchan iya. ⁴ Yakan va ora cha yā'a tiin ra ma Petu', tajan tī'i ndio Herode ra vekaa. Ta ma vekaa ikan, ti ìyo kumi ta'an grupu ma jandaru ña kùmi ndra ra. Ta ma ndi kumi grupu ma jandaru ìyo kumi ta'an ndra ta'ii'iin yi. Ta ma Herode ti chànini ra jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu nda kati ya'a jī'na viko Pakua, tajan ka'ni ra ra. ⁵ Yakan va Petu' indii ra vekaa, ta ma ndra jandaru kūmi va'a ndra ra. Ta ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, tōve jàña na kà'an na chi'in Ndioo cha'a' ra.

Ndioo jàkakú ra Petu' tichi vekaa

⁶ Takan kūu ta juuni ma chanikuaa ña ni tuvi inga kivi, ni tavani'i Herode ma Petu' vekaa ti ni jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu ora ikan. Takan kūu ta ma Petu' kixi ra kàndii ra tañu uvi ta'an jandaru ña ndikun ra chi'in karena, ta tiá ndra

ka'iin kùmi yuvekaa. ⁷ Ta nunuuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo yatin xiin ra nuu kàndii ra kixi ra. Tajan ikan kēta iin ñu'ú tichi ma vekaa, ta iin tachani jà'a yi. Ta ikan jan kāni nda'a' yi ma chata Petu' nuu kàndii ra. Ta kīcha'a yi kà'an yi te'en chi'in ra:

—¡Ndakoo yo'o, Petu'! —kàti yi.

Tajan juuni ma ora kà'an ma tati takan chi'in ra, ta ndāchi ni ma karena ña ndikun nda'a' ra. ⁸ Ta ikan jan te'en nāka'an ma tati chi'in ra:

—¡Ku'un ja'maun ta ti'i ndicha cha'un ta kichiun chatai! —kàti yi.

Tajan takan jà'a ma Petu' yi. ⁹ Ta ikan kēe ndio ra kuà'an ra chata ma tati. Ta ma Petu', ti tüvi chito ra tu ma tiñu jà'a ma tati ikan kùu yi iin ña ndicha, a töve. Chito ra a ña chàni ndoso ra kùu ña ndè'e ra ma tati ikan. ¹⁰ Takán kùu ta ikan jan yā'a ndra ninduvi nuu ka'iin ma ndra jandaru kùmi ndra. Ta ora chāa ndra iin nuu iyo yuvekaa ña iyo nduku iti' yu'u kai. Tajan ikan nūna maa yi, ta ikan jan yā'a ndio Petu' chi'in ma tati. Yakan va ora cha chika ma tati iin kai chi'in ma Petu', tajan ndakoo ma'iin ndio yi ra. ¹¹ Takán kùu ta ora kīcha'a ma Petu' chàku'uni ra, tajan te'en kīcha'a ra chànini ra:

—Vitin va cha chito kachin yo, ti ndicha kuii ña ma Racha'nu, tachi ra tati ra ña na jakakú yi yo nda'a' Herode ta nuu ndisaa ña kùuni ma ñivi judíu ja'a na chi'o. —Takan chànini Petu' chi'in juuni maa ra.

¹² Yakan va ora cha yā'a ña chā'a ndio ma Petu' kuenda cha'a' yi. Ta ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ña nàni Ndiya, ma'á ra nàni Xuva ña juuni nàni Marku ndia. Ta ikan ti ka'iin ti'vi kua'a' ndian chìnuni ña kà'an na chi'in Ndioo. ¹³ Yakan va ora chāa Petu' ma yuve'e ve'an ña iyo nduku iti' kai, ta kīcha'a ra jàkate'e ra yi. Ta ikan kēta iin ñayoko ña nàni Rode kuànde'an yo kùu ma ra jàkate'e ma yuve'e. ¹⁴ Tajan ora chāa ña ma yuve'e, ta nākotoan ña tati Petu' kùu yi. Tajan nduva'a kuii chisian ña ni yuve'e nī chaku'unia nuna ña nuu ra. Ta ikan jan kàndakunu ndioan kuàkatitu'an nuu ma ñivi ka'iin ma tichi ve'e. Ta kàtian ti

Petu' kùu ma ra ndaa ma yuve'e. ¹⁵ Tajan te'en nāka'an ma ñivi ikan chi'an:

—¿A tìvi xiniun ña kà'un takan? —kàti na.

Ta yakan kà'an tukuan ti ña ndicha kùu ma ña kà'an ña. Va ma ñivi ikan te'en nāka'an tuku na chi'an:

—Na yūvi ra kùu ra ti animani ra kùu ma ña chàkunuu —kàti na.

¹⁶ Takán kùu ta ma Petu' ti juuni kà'an ga ra tiaga ndaa ra ma yuve'e. Tajan ora nūna ndio na ma yuve'e, ta ora ndè'e na ra ndava yū'vi na. ¹⁷ Tajan ma Petu' kīcha'a jànda'a ra nuu na, ikan na kutaxin na. Ta ikan jan kà'an ra chi'in na naja kùu yi ña jākakú Racha'nu ra nuu indii ra tichi vekaa. Tajan te'en kīcha'a ndio ra kàtitu'un ra:

—Na ku'un ndo kukatitu'un ndo ña'a nuu Jandiau chi'in nuu ndisaa ndian chìnuni tu'un Jesuu —kàti ra.

Takan kùu ta ora chinu kà'an Petu' takan, tajan kēe ra kuà'an ra inga ñuu.

¹⁸ Ta ora kundichin tajan ya'a yū'vi ndra jandaru ta kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra, ti töve nī chito ndra nayi jà'a ña tüva ma Petu'. ¹⁹ Yakan va ma ora ikan tachi ma Herode na kunanduku inga ndra ma Petu'. Va töve nī kuu nata'an ndra ra. Yakan va tachi ra ña na kuka'ni ndra ma ndra jandaru jàkuenda ma vekaa niku. Ti naja ndè'eni ndra ña kākú ma Petu' ma vekaa. Ta ora yā'a yi tajan kēe Rey Herode ma ñu'u' Judea, ta kuà'an ra iti' ñuu Cesarea iin tiempu.

Nuu ch'í Herode

²⁰ Takán kùu ta ya'a kùxaan Rey Herode chi'in ñivi iyo ñuu Tiro ta ñuu Sidón. Ta ikan jan jàndo'iin tu'un ñivi ñuu ikan, tajan chāa ndio na vetiñu ti kùuni na natu'un na chi'in ra. Va kà'an na ji'na chi'in iin ra nàni Blastu, ra jà'a tiñu nuu ma Herode. Ta chika na nuu Blastu ña na ndakan ra iin tiempu nuu ma rey ña kùu kuti'vi na chi'in ra, ikan na kuu jandomani ra ma kuati na, ti nda'a' ma rey ikan nì'i na tandi'i ma ndayu chiniñu'u na kachi na ma ñuu na. Ta Blastu jànuna ra ra ma kivi ikan. ²¹ Ta ora kēta ma kivi ña jànuna ra ra, tajan kēta ndio ma Herode, ña ñu'u ra iin ja'ma nduva'a kuii vii ña chàku'un ma ndra kùu rey. Ta

ikan chūnandi ra ma nuu chà'nda ra tiñu. Tajan kīcha'a ra kà'an ra ma junta chi'in ma ñivi ka'iin ti'vi ma nuu ra. ²² Takan kūu va ma ñivi ikan, te'en kīcha'a na kànachaa na:

—Ma ra kà'an i'ya yūvi iin ra'ii kùu ra, ti iin ndioo kùu ra —kàti na.

²³ Tajan juuni ma ora ikani iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, jātakue'e yi ra, vati töve nī jaka'nu ra Ndioo ti töve kà'an ra ña töve ndicha ña kà'an ñivi cha'a' ra takan. Ta ikan chi'í ra jà'a ña chàchi tindaku ra.

²⁴ Takan kūu ta ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ma ñivi chìnuni, vi'a chitakuati yi nda nikuuni.

²⁵ Yakan va ora jāchinu Bernabé chi'in Saulu ma tiñu jà'a ndra, tajan kēe ndiko ndra ñuu Jerusalén, tajan kuà'an ndio ndra ñuu Antioquía chi'in iin ra nàni Xuva ña juuni nàni Marku ndia.

13

Bernabé chi'in Saulu, jàtiñu ndra kuenda Racha'nu Ndioo

¹ Ma tañu ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Antioquía, ikan ka'iin ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chi'in ndra kùu matru. Ta ndrakan te'en nàni ndra: Bernabé, chi'in ra tuun nàni Simón, chi'in Luciu ra ñu'u' Cirene, chi'in Manaén ma ra indukuni chā'nu chi'in Herode ra kùu kalecha'nu ñu'u' Galilea. Ta juuni ikan, ndaa Saulu ndia. ² Ta ikan kēta iin kivi kùti'vi ma ñivi ña ndita yu'u na ña jàka'nu na Ndioo. Ta ikan te'en nāka'an ma Tati Í Ndioo chi'in ma ñivi ikan:

—Na tavani'i siin ndo Bernabé chi'in Saulu kuenda ma tiñu kāchīn ndra ña iyo yi ña ja'a ndra —kàti yi.

³ Yakan va ora cha yā'a ña kā'an ma ndian ka'iin ti'vi ikan chi'in Ndioo ta ndita yu'u na, ta ikan jan jūndii na nda'a na xini Bernabé chi'in Saulu. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra.

Bernabé chi'in Saulu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu ñu'u' Chipre

⁴ Yakan va ma Tati Í Ndioo tāchi ndio ndra na kàtitu'un ndra tu'un Jesuu, va ji'na yā'a ndra ñuu nàni Seleucia. Ta ikan ki'vi ndra iin varku, tajan chāa ndra ñu'u' Chipre iin ñu'u' kàndii tichi tañu'u. ⁵ Yakan va ora chāa ndra ma yu'u tañu'u ñuu Salamina chi'in varku, ta ikan

kīcha'a ndra kàtitu'un ndra tu'un va'a Racha'nu Ndioo tichi ta'ii'iin veñu'u ñivi judíu ñu'u' ikan. Ta juuni kuà'an Xuva chi'in ndra ña tīndee ra ndra ndia.

⁶ Ta ikan chākunuu ndra tandi'i ñu'u' ikan, nda kati chāa ndra iin ñuu nàni Pafos. Ta ikan nāta'an ndra iin randuvi. Ta rakan ti iin ra judíu kùu ra, ta nàni ra Barjesuu. Ta kàti ra ti tu'un Ndioo kàtitu'un ra ndia, va tūvi ndicha. ⁷ Ta ma randuvi ikan nàndi ra chi'in ra kùu kalecha'nu nàni Sergiu Paulu. Ta ma ra kalecha'nu ikan, ti ya'a iyo chinituni ra, yakan va tāchi ra iin tatun ra na kuki'in ra Bernabé ta Saulu, vati kùuni ra taso'o ra tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndra ndia.

⁸ Ta ora chāa ndra nuu ndaa ra, ta ma randuvi Barjesuu, ra juuni nàni Elimas chi'in tu'un griegu, kīcha'a ra kànita'an yu'u ra chi'in ndra ti kùuni ra na taso'o ma kalecha'nu ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un ndra, ti koto indukuni chinuni ra tu'un Jesuu ndia. ⁹ Takan kūu ta ikan ma Saulu ti juuni nàni ra Paulu, ta ya'a iyo Tati Í Ndioo chi'in ra, tajan ndē'e kachin va'a ra nuu ma randuvi nàndi ikan. ¹⁰ Ta te'en nāka'an ma Paulu chi'in ra:

—Ra vata, ra kini, ta ra se'e kui'na kùun, ti kùuniun nde'un ma ña va'a. ¿Ta naja chāta'aniun keña'un ma ñivi chi'in ma tu'un vata kàtitu'un, ta tūvi chà'un ña na ki'vi na iti' Ndioo? ¹¹ Yakan va vitin ni jande'e Ndioo tundo'o ñun iin tiempu. Ta na tūva kuu nde'un ti ni kukuaun nda ma ñu'ú nikandii kùu ga nde'un ndia —kàti Paulu chi'in ra.

Ta ma ora ikani ndōkuaá ra. Ta ikan kīcha'a ra nānduku nda'a' ra yo kundaka ra ve'e ra ti kuaá ra. ¹² Ta ora ndē'e ma kalecha'nu ña kūu chi'in ma randuvi, ta ma ora ikani kīcha'a ra chìnuni ra tu'un Racha'nu Jesuu, ti ndava kuà'an tati ra ora chīto ra ña chi'in kua'a' ndatu jàna'a ndra tu'un Jesuu.

Paulu chi'in Bernabé, chàa ndra ñuu Antioquía ñuu kàndii yatini ñu'u' Pisidia

¹³ Paulu chi'in ndra meru ra ki'vi ndra tichi varku ma ñuu nàni Pafos. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra ñuu Perge, ti ma ñuu ikan kàndii yi ñu'u' Panfilia. Va Xuva Marku ndākoo ra ndra, ta chikoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén. ¹⁴ Ta ora chāa ndra ma ñuu Perge, tajan nūu ndio ndra ma varku ikan. Ta ikan kuà'an

ndra nda ñuu Antioquía, ñuu kàndii yatin ñu'u' Pisidia. Ta ma kivi nìndee ñivi judíu, kí'vi ndra ma veñu'u na, ta chūnandi ndra ma ikan. ¹⁵ Yakan va ora cha yā'a jākua'a ma ndra vika ma tichi ma veñu'u ikan ma tu'un Ley Ndioo chí'in tu'un tāa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra taji'na, ta ikan kīcha'a chīkatu'un ndra vika ikan nuu Paulu chí'in meru ra tuva kuu katitu'un ndra iin tu'un. Tajan te'en nāka'an ndra chí'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani, jna'a ndo tuva ìyo iin ña kùuni ndo ka'an ndo tuva kùuni ndo ña jākuninaa ndo ma ñivi, kuu ka'an ndo yi vitin! —kàti ndra.

¹⁶ Tajan ma ora ikani chūndaa Paulu ta jānda'a ra nuu ma ñivi, ikan na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Ndyo'o ndra judíu kuni va'a ndo ña ni ka'in. Ta juuni ndra yūvi judíu, ndra tiñu'u Ndioo. ¹⁷ Ma Ndioo ñuu Israel, kāchin ma ndian judíu kuu ñivio chíyo taji'na. Ta jā'a ra iin ñuu ka'nu chí'in ma ñivi ikan, ora juuni ìyo ga na ma ñu'u' Egiptu. Vati ma ñu'u' ikan ti yūvi ñu'u' na kuu yi. Ta ikan tāva ndio ra na ñu'u' Egiptu chí'in ndatu ra.

¹⁸ 'Yakan va uvi xiko kuiya kūmi Ndioo na ta jāndeeni ra ma ña jā'a ñivio ña chíyo na tatiempu tichi ku'u nuu chàkunuu na. ¹⁹ Ta ikan Ndioo kūta'an ra chí'in ma ndian kuu ñivio taji'na, na kí'vi na ñu'u' Canaán. Ta ikan na ka'ni na tandi'i ñivi ìyo ndi ucha ñuu ikan. Yakan va, takan jā'a na, ikan na kuu ni'i na ma ñu'u' chā'a Ndioo nuu na, ta ikan na kuu yi ñu'u' maa na. ²⁰ Ta ndisaa ña'a kuu yi tichi iin kumi cientu uvi xiko uchi kuiya.

'Ta tichi ma tiempu ikan, juuni chā'a Ndioo iin ndra vesí, ndra jākutuni tiñu nuu na. Takan kuu nda kati kēta kuiya chíyo Samuel, ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. ²¹ Ta ikan chíkan na iin ra kuu rey ña ka'nda tiñu nuu na. Ta Ndioo chā'a ra tiñu ikan, nuu ra nàni Saulu ra se'e Cis. Ta Saulu ti iin ra kichi tata Benjamín kuu ra, ta chā'nda ra tiñu uvi xiko kuiya. ²² Ta tiá iti' nuu, nāmaa Ndioo ma tiñu jà'a Saulu ña kuu ra rey. Ta ikan chā'a ndio ra ma tiñu rey nuu inga ra nàni David. Takan kuu ta te'en nāka'an Ndioo kuenda ma racha'nu David: "Ya'a

kùuni nde'i David ra se'e Isaí, ti jà'a ra ma ndisaa ña kùuni ña na ja'a ra." Takan kàti Ndioo.

²³ 'Ta Jesuu kīchi ra tata David ña na kuu ra ra tāchi Ndioo ña na jakakú ra ñivi ñuu Israel tava chā'a Ndioo tu'un nuu ma ñivi ti takan ni kuu. ²⁴ Yakan va ora takāaga kichi Jesuu, kātitu'un Xuva tu'un ra nuu ndisaa ñuu Israel. Ta kāti ra chí'in na ti ìyo yi ña kunduta na ta juuni ìyo yi ña ndakoo na iti' kini kuà'an na ta kí'vi na iti' Ndioo. ²⁵ Yakan va ora chani kuu Xuva tiñu ña chā'a Ndioo nuu ra, ta kāti ra nuu ma ñivi ña yūvi ra Cristu kuu ra takua chānini na. Ta juuni kā'an ra: "Ti ma ra kuu Cristu, ni kichi ra tiá iti' nuu. Ta kuenda ra, ti iin ra tūvi iñu'u kuu, vaji na ndachj ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuui ka'nu ga ra ta ìyo ga ndatu ra kua yu'u", kāti Xuva.

²⁶ 'Yakan va ndyo'o yani, ndian kuu ñivi judíu, tata Abraham, ta juuni ndyo'o ndian yūvi judíu ña tiñu'u Racha'nu Ndioo, Ndioo kuu ma ra tāchi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na kuu kakú yo jà'a ra. ²⁷ Vati ma ndian ìyo ñuu Jerusalén, chí'in ndra chà'nda tiñu nuu na, nī tūvi nakoto na ña Jesuu kuu ra ña jākakú ra yo. Ta ni tōve nī kutunini va'a na ma tu'un Ndioo tāa ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia, vaji nani kivi ora nindeo jākua'a na yi tichi veñu'u na. Yakan va tīsokuati na chata Jesuu, ta ndō'iin tu'un na ña kàti na ña na kivi ra. Ta takan chínu ma tu'un ña kā'an ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ña ni kuu. ²⁸ Tajan chāka'an na nuu Ponciu Pilatu na ka'ni ra Jesuu chí'in ndra kuu jandaru ra, vaji tūvi nī nani'i na nī'iin kuati ña jā'a Jesuu ña ìyo yi na kivi ra. ²⁹ Ta ikan ora cha chínu ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo kuenda ra, ta ikan jan jānuu ndio ndra ra nuu kruu, tajan kūchi ndio ndra ra. ³⁰ Va Ndioo jānataku ndiko ra ra tañu ndian ndií.

³¹ Ta kua'a' va'a kivi kēta Jesuu nuu ma ndra chā'an chí'in ra ñu'u' Galilea, ta nda ñuu Jerusalén. Ta vitin juuni ndrakan kuu ma ndra kà'an cha'a' Jesuu nuu ma ñivi vitin.

³² 'Ta vitin ndyu'u kuu ndi ña kātitu'un ndi tu'un va'a i'ya nuu ndo. Ti ña'a kuu

ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ma ndian kùu ñivio chíyo taji'na. ³³ Ta vitin cha jāchinu Ndioo ma tu'un i'ya nuu maa yo, ti tata ma ñivi chíyo taji'na kīchi yo. Ña'a jāchinu Ndioo ora cha nātaku ra Se'e ra Jesuu, vati nuu ma tutu Salmu uvi, te'en kà'an Ndioo: "Yo'o kùu se'i, ta vitin kùu ma kivi ña kùu tatáun yu'u", kàti yi. ³⁴ Vati Ndioo cha kātítu'un ra ña ni janataku ndiko ra ma Jesuu, ikan na kù'ini ma kuñu ra, vati te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' yi: "Nuu ndyo'o, ni jachinui ma tu'un ña chā'i nuu ma racha'nu David. Ta ma tu'un ikan ya'a ga íí yi ta ndaa yi", kàti Ndioo. ³⁵ Ta juuni kà'an ma tu'un Ndioo ña: "Na kù'vaun ña ku'ini kuñu ma ra se'un ra ya'a ga íí." Takan kā'an iin Salmu ña tāa ma racha'nu David. ³⁶ Yakan va ndicha kuii ña ma racha'nu David, jā'a ra tiñu takua kùuni Ndioo nuu ma ñivio ora chíyo ra ma ñuñivi i'ya niku. Tajan chí'í ndio ra, ta kūchi ndio na ñunda'yu ra xiin nuu ñaña ma tatá ra. Ta ma kuñu ra kù'ini yi. ³⁷ Va ma kuñu ma ra jānataku Ndioo, tüvi nī ku'ini yi. ³⁸ Yakan va ndyo'o ndra yanī, iyo yi ña koto ndo ti cha'a' Jesuu ikan, Ndioo jānaa ra ndisaa ma kuatio. ³⁹ Ta juuni cha'a' Jesuu kùu yi ña jàndondaa Ndioo anima ndisaa ndian chìnuni tu'un ra. Va töve kùu ndondaa anima yo cha'a' ña jàka'nu yo ma tutu Ley Ndioo tāa Moisés. ⁴⁰ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto ta'an ndo takua kà'an ma tutu tāa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na. Vati ma tutu tāa ndra te'en kà'an yi:

⁴¹ Na taso'o va'a ndyo'o ndian kà'an ti'ini chata tu'un kà'in.

Ta na yu'vi ndo, ti chani kuvi ndo.

Vati yu'u chani ja'i iin tiñu nduva'a kuii ka'nu ma kivi vitin ña juuni iyo ga ndo.

Ta ma tiñu ni ja'i ya'a ndetiñu ña chìnuni ndo yi, vaji iyo ndian katítu'un kàchin yi nuu ndo, kàti Ndioo.

—Yakan va ikan chínu ma tu'un nātu'un Paulu tichi ma veñu'u ndian judíu ikan.

⁴² Ta ora kīcha'a Paulu chí'in meru ra, kēe ndra ma tichi veñu'u ikan, ta ikan iin ndra chíkan ndra nuu Paulu na kichi ra tichi una kivi ma kivi nindeo,

ta kà'an ndiko ra ma tu'un i'ya nuu na. ⁴³ Ta ikan ora cha chínu ma junta jā'a na ma veñu'u ikan, ta ikan jan kua'a' ndian judíu chí'in ndian yüvi judíu ndian tiñu'u Ndioo, kīcha'a na tándikun ndio na ku'à'an na chata Paulu chí'in Bernabé. Ta ikan Paulu chí'in Bernabé chūndayu'u ndra ma ñivi ikan, na ku'un na iti' ku'à'an Ndioo ta na kumi va'a na ma ñamani ra, ña chà'a ra nuu na.

⁴⁴ Takan kùu ta ma una kivi sabadu ma kivi nindee na cha yati ndisaa ma ñivi ñuu Antioquía kùti'vi na ña kùuni na taso'o na ma tu'un Ndioo. ⁴⁵ Va ora ndē'e ma ñivi judíu ña ya'a kua'a' ñivi ka'iin ma ikan, yakan va kīcha'a na tixin na ndē'e na ndra. Tajan kīcha'a na kà'an ndaa na ta kànduva'a na Paulu chí'in Bernabé. ⁴⁶ Yakan va töve kànuu Paulu chí'in Bernabé, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra nuu na:

—Ji'na kuii iyo yi ña ka'an ndi tu'un Ndioo niku nuu ndyo'o ñivi judíu, vati takan kùu yi kuenda ndo. Va vitin ndē'i ña töve chìnuni ndo tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kātítu'un ndi nuu ndo, yakan va kùu koo ndo chí'in Ndioo endeeni, tuva takan. Ta vitin iti' nuu, va'aga ña kukatítu'un ndi ma tu'un i'ya nuu ñivi yüvi judíu. ⁴⁷ Vati ma Racha'nu te'en kā'an ra chí'in ndi ña jà'a ndi:

Tàchī ndo ña na jana'a ndo nuu ñivi yüvi judíu,

ikan na chinuni na tu'in.

Vati indukuni kùu ña jāna'a ndo takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin iti' chíka yo.

Ta juuni na jana'a ndo nuu na ndava nda nuu ndi'i ñu'u' ñuñivi naja kua jà'i ña jàkakúí na.

Takan kàti Racha'nu —kàti Paulu.

⁴⁸ Ta ora chíni ma ñivi yüvi judíu ma tu'un kā'an Paulu, ta nduva'a kuii chísi na. Ta ikan kīcha'a na jàka'nu na Ndioo ta kà'an na ña ma tu'un Ndioo ya'a ga va'a yi. Tajan juuni ma ora ikani, ma ndisaa ma ndian kàchin Ndioo ña koo ndito chí'in ra indeeni kīcha'a na chìnuni na tu'un ra. ⁴⁹ Takan kùu ta tiempu ikan kīcha'a chitakuati ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu tandi'i ma ñu'u' ñuu ikan. ⁵⁰ Va ma ndian judíu chāka'an na chí'in iin ndracha'nu ñuu ikan ta chí'in iin

ñivi ña'a iñu'u ña jàka'nu vi Ndioo, na kicha'a vi ña jànde'e vi tundo'o Paulu chi'in Bernabé. Ta takan jà'a vi ña kùti'vi ñivi ñuu ikan, ña na jakunu na ndra ma ñuu ikan. ⁵¹ Yakan va ora tāvani'i na Paulu chi'in Bernabé iti' yu'u ñuu ikan, ta kīcha'a ndra jākisi ndra yuyaka ka'in cha'a ndra. Ta chi'in ña jà'a ndra ikan jàna'a yi nuu na ña ya'a xaan ndè'e Ndioo cha'a' kuati ña jà'a na. Ta ikan jan kēe ndio ndra kuà'an ndra iti' ñuu nani Iconiu. ⁵² Va ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu nduva'a kuii chīsii na, ti ya'a ga iyo Tati Í Ndioo chi'in na.

14

Bernabé chi'in Paulu, chàa ndra ñuu Iconiu

¹ Takán kūu ta Paulu chi'in Bernabé kī'vi ndra tichi veñu'u ñivi judíu ña ndaa ñuu Iconiu. Ta ikan kīcha'a kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu ma ñivi kùtu'vi ikan. Ta ikan kua'a' ñivi kīcha'a chìnuni tu'un ra, ndian judíu ta ndian yūvi judíu ndia. ² Va ma ndian judíu ña töve nī chinuni ma tu'un kà'an ndra, jakanuu ndra xini kua'a' ndian yūvi judíu, ikan na kuxaan na chi'in ndian chìnuni. ³ Vaji takan kūu, Paulu chi'in Bernabé kua'a' tiempu chīyo ndra ma ñuu Iconiu, ta töve yù'vi ndra kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu. Ta juuni ma Ndioo chà'a ra nuu ndra ña jàna'a ndra nuu ma ñivi kua'a' ndatu ta seña ra ora kàtitu'un ndra, ikan na koto kachin na ti tu'un ndicha kùu ma ña chà'a ra chi'in ma ñamani ra. ⁴ Va ma ñivi ñuu ikan siin siin chànini na. Ti iyo ndian kuà'an chiyo ndian judíu, ta inga na kuà'an chiyo ndra tatun Jesuu. ⁵ Yakan va iin ndian judíu chi'in iin ndian yūvi judíu jàndo'iin tu'un na chi'in ndra tiñu, ikan na jande'e ndra tundo'o ndra tatun Jesuu, ta kani ndra yuu chata ndra. ⁶ Yakan va ora chīto Paulu chi'in Bernabé ña takan ni ja'a na chi'in ndra, ta ikan chīnu ndra kuà'an ndra iti' ñuu Litra ta ñuu Derbe ña kàndii tichi ñu'u' Licaonia ta tandi'i ñuu iyo yatini. ⁷ Ta ikan kuàkatitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Racha'nu Jesuu ikan.

Chi'in yuu, kàni na Paulu ñuu Litra

⁸ Ta ma ñuu Litra ikan iyo ra cha'a pe'lu ña kùu kaka nda ora kaku ra. Ta ra'ya nàndi ra ikan ⁹ taso'o ra ma ña kà'an Paulu. Ta ora ndē'e Paulu ma ra cha'a pe'lu ikan, tajan nākuni ra ña ya'a ga chìnuni ra ña Ndioo kùu janda'a ra ra. ¹⁰ Yakan va te'en ni'i va'a nāka'an Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ikan na kuni tandi'i ma ñivi:

—iNa ndetaun ta kundaa ndoun!

Ta ora kà'an Paulu te'en ta iin ndāvani ra ta chūndaa ra, juuni kīcha'a chàkunuu ra. ¹¹ Yakan va ora ndē'e ma ñivi ña jà'a Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ta ikan kīcha'a na kànachaa na ña jàka'nu na Paulu chi'in Bernabé chi'in tu'un kà'an ndian ñuu Licaonia, ta te'en kà'an na:

—Ndioo ndra iyo andivi, kīchaa ndra nuu iyo yo. Ta kàa ndra takua kàa iin ndra'ii iyo ñuñivi.

¹² Yakan va kàti na ti Bernabé kùu ndioo nani Zeus, ta Paulu kùu ndioo Hermes, vati kà'an ga ra tia kua Bernabé.

¹³ Yakan va ma ra sutu ña jàka'nu ndioo Zeus iyo veñu'u ra iti' yu'u ñuu. Sutu ikan chāki'in ra kua'a' toro chi'in siki ña kùva'a chi'in ita vii ta chāa ra chi'in yi yatini yuve'e kora ikan. Vati ma sutu chi'in ma ñivi ikan kùuni na jaka'nu na ma ndra tatun Jesuu. Yakan va ni ka'ni na ma toro ta sokó na yi nuu ndra. ¹⁴ Va ora chīto Bernabé chi'in Paulu ma ña ni ja'a na kuenda ndra, ta ma ora ikani jāna'aa ndra ja'ma ndra, ta yakan jàna'a yi ti na chāta'ani ndra ña jàka'nu ñivi ndra. Ta kàndakunu ndra ki'vi ndra tañu ma ñivi ikan, ta te'en kà'an ndra nuu na:

¹⁵ —iNa jà'a ndo te'en! Ti yūvi Ndioo kùu ndi, va juuni ñivi kùu ndi takua kùu maa ndo ndia. Vati ndyu'u, vāchi ndi vāchi katitu'un ndi nuu ndo tu'un va'a cha'a' Jesuu. Yakan va iyo yi ña na jaña ndo ña jàka'nu yutun í ti yūvi Ndioo ndicha kùu yi. Ta na kīcha'a ndo jaka'nu ndo ma Ndioo, ra ndito ndisaa tiempu, ra jātuvu andivi, chi'in ma ñu'u' ñuñivi, ta tañu'u ta ndisaa nakuyi ña iyo tichi yi.

¹⁶ Vaji taji'na Ndioo chā'a ra ña na chinuni ma ñivi ma ndava kùuni maa na, ¹⁷ vati tükuii nī jaña ra ña jàna'a ra nuu ñuñivi cha'a' tandi'i ña va'a ña jà'a ra, ti Ndioo ndicha kùu ra. Ti juuni Ndioo kùu ra ña

jàkuun ra savi, ta chà'a ra ña na koo va'a ma itu. Ta juuni ra chà'a ña na koo kua'a' ma ña kacho ikan na sii kùunio, ti tüvi kumani ni'iin nakuyi nuu yo —kàti ndra.

¹⁸ Va vaji kàtitu'un ndra ma tu'un ikan, ta ma ñivi ikan, ti endee küuni na jaña na ña ka'ni na ma toro ña ni sokó na nuu ndra. Va ma nuu ndi'i nia kùndee ndra jàndomani ndra ma ñivi, ña na jaña na ña sòkó na ri nuu ndra. ¹⁹ Ta ma ora ikan chāa iin ndra judíu iyo ñuu Antioquía, chi'in ndra judíu iyo ñuu Iconiu ndia. Ta ma ndrakan kīcha'a jàkanuu ndra xini ma ndian iyo ñuu ikan, ta jānini ndra na ña na kani na yuu chata Paulu. Ta ora chīnu tajan kēñu'u na Paulu iti' yu'u ñuu vati chānini na ña cha chī'í ra. ²⁰ Va ora kūti'vita'an ma ndian chīnuni tu'un Jesuu yatin nuu kàndii Paulu, ta ndēta ra ta kī'vi ndiko ra ma ñuu ikan. Ta inga kivi kēe ra kuà'an ra iti' ñuu Derbe chi'in Bernabé.

²¹ Yakan va ñuu Derbe, kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu nuu ma ndian iyo ikan, tajan kī'vi kua'a' na kuà'an na iti' Jesuu. Ta ora yā'a ña'a kūu takan, tajan chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ñuu Listra, ñuu Iconiu, ta ñuu Antioquía. ²² Ta ndisaa ma ñuu i'ya, jàndomani ndra kua'a' ma ndian chīnuni tu'un Jesuu, ña na endee chinuni na ma tu'un ra, vaji ndè'e na tundo'o. Ta juuni kàti ndra nuu na ti ma kua iyo yi ña kuu chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu, ji'na iyo yi ña nde'o kua'a' tundo'o. ²³ Ta juuni chā'a ndra tiñu nuu iin ndracha'nu, na kumi ndra ma ndian chīnuni tu'un Jesuu ña kūti'vi veñu'u ta'ii'iin ñuu. Ta ora cha yā'a kà'an ndra chi'in Ndioo ña ndita yu'u ndra, tajan chā'a ndra ndra nda'a' Racha'nu Ndioo, ra jàka'nu ndra, na ja'a ra kuenda tiñu jà'a ndra.

Paulu chi'in Bernabé kuà'an ndiko ndra ñuu Antioquía ña kàndii tichi ñu'u' Siria

²⁴ Takan kūu yakan va ji'na yā'a ndra ñu'u' Pisidia, tajan chāa ndra ma ñu'u' Panfilia. ²⁵ Yakan va ora chāa ndra ma ñu'u' ikan, tajan kīcha'a ndra kà'an ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu ñuu Perge. Ta ikan kēe ndra ta kuà'an ndra iti' ñuu Atalia. ²⁶ Ta ñuu Atalia, kī'vi ndra iin varku ta kuànu'u ndiko ndra endeeni nda ñuu Antioquía. Ta ma iti' ñuu ikan kùu ma

ñuu nuu tāchi ndra chīnuni tu'un Jesuu ndra tatiempu. Ta ma antea ña tāchi ndra ndra ji'na ga chīkan ndra ñamani nuu Ndioo cha'a' ma tiñu ni ja'a ndra niku. Ta vitin já chinu jā'a ndra ma tiñu ikan. ²⁷ Yakan va ora chāa ndra ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kūti'vita'an ndra chi'in ndian chīnuni tu'un Jesuu. Ta ikan nūna kīcha'a ndra kàtitu'un ndra ndisaa ña jā'a ndra chi'in ndatu Ndioo, ta naja kua kīcha'a ra jàkakú ra ñivi yūvi judíu, ti tava Ndioo, juuni kùuni ra ña ma ndian yūvi judíu na chinuni na ma tu'un ra ndia. ²⁸ Yakan va kua'a' tiempu kīndoo Paulu chi'in Bernabé ma ñuu Antioquía chi'in ma ndian chīnuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan.

15

Ndra tatun Jesuu, jà'a ndra junta ñuu Jerusalén

¹ Takan kūu ta juuni ma tiempu ikan chāa iin ndra judíu chīnuni tu'un Jesuu ñuu Antioquía, ndra kīchi ñu'u' Judea. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ndian chīnuni tu'un Jesuu ndian iyo ñuu Antioquía: “Na kūu jakakú Ndioo ndo nuu kuati ndo, tu tüvi ji'na tà'nda ñii nuu ika ndo takua jāna'a Moisés nuu ndian judíu chīyo taji'na”, kàti ndra chi'in na.

² Tajan ora chīni Paulu chi'in Bernabé ma ña kā'an ndra tajan ni'i kīcha'a ndra kànita'an yu'u ndra chi'in ndra, va nī kuu jandondaa ndra yi ikan. Yakan va kāchin ma ndian chīnuni iyo ma ñuu ikan, Paulu chi'in Bernabé chi'in inga ndra chīnuni, na ku'un ndra ñuu Jerusalén kunatu'un ndra tiñu ikan chi'in ndra tatun Jesuu, ta chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chīnuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan.

³ Tajan tāchi ndio ma ndian chīnuni iyo ñuu Antioquía ndra. Yakan va ora kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñu'u' Fenicia ta ñu'u' Samaria. Yakan va tandi'i ma ñuu yà'a ndra kàtitu'un ndra naja kua ndàkoo ma ñivi yūvi judíu ma ña jàka'nu na niku, ta ndāki'in na iti' Jesuu. Ta ya'a ga chīsii ma ndian chīnuni ñuu ikan ora chīni na ma tiñu ka'nu Ndioo ña kàtitu'un ndra.

⁴ Ta ora chāa ndra ma ñuu Jerusalén ta ikan kūti'vita'an kua'a' ma ndian chìnuni chi'in ndra tatun Jesuu ta ndracha'nu chà'nda tiñu ma veñu'u. Vati kùuni na taso'o na ma ña ni ka'an ndra. Ta ikan kātitu'un ndra nuu ma ñivi ikan ndisaa ña kuu ja'a Ndioo tandi'i ma ñuu nuu chākunuu ndra kātitu'un ndra tu'un Jesuu. ⁵ Va nuu ka'iin ti'vi ndra, ndēta iin ndra fariseu ña chìnuni tu'un Jesuu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Ndyo'o yani, ma ndra yūvi judíu ña chìnuni tu'un Jesuu, iyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ndra. Tajan juuni iyo yi ña ka'nda yo tiñu nuu ndisaa na, na jachi'in na ndisaa ña kà'an ma ley taa Moisés taji'na —kàti ndra.

⁶ Ta ikan jan, kūti'vi ta'an ndio ma ndra tatun Jesuu chi'in ma ndracha'nu ikan ña ni jakua'a ndio ndra ma tu'un ikan, ikan na nani'i va'a ndra naja kua kuu ka'an kachin ndra yi nuu ndra cha'a' yi. ⁷ Ta ora cha ya'a kua'a' tiempu ña nàtu'un ta'an ndra cha'a' yi, tajan ndēta Petu' ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o yani, cha chito va'a ndo, ti Ndioo kāchin ra yu'u tañu ndo, ikan na katitu'in nuu ndian yūvi judíu naja kua jakakú Jesuu na, ikan na chinuva'ani na tu'un ra ndia. ⁸ Ta Ndioo vati nākoto va'a ra naja kua chānini ndisaa ñivi, yakan va jàna'a ra nuu na ña juuni kuu ki'vi na iti' ra ndia. Ta chā'a ra Tati Íí ra ña na koo yi chi'in na takua chā'a ra yi nuu yo ndia. ⁹ Yakan va inuu ndè'e Ndioo ndisaa yo, ti juuni jānaa ra kuati na cha'a' ma ña chìnuni na tu'un ra, ta takan jà'a ra chi'in yo ndia. ¹⁰ Ta naja kùuni ndo ja'a ndo ña jàna'a Ndioo nuu yo ña tüvi va'a yi, nde'o tu kuxaan ra chi'o. Na vā'a kà'an yo ña na ja'a na tandi'i ma ña kà'an Ley Ndioo taa Moisés. Vati ni maa yo kuu ja'a yo tandi'i ma ña kà'an yi. Ta ni ndian kuu ñivio chiyo taji'na kuu ja'a na yi ndia. ¹¹ Yakan va chito yo, ti kuu kakú yo jà'a ma ley ikan, va kākú yo jà'a ma ñamani Racha'nu Jesuuni. Yakan va ndiakan juuni kuu kakú na jà'a ma ñamani ra ndia —kàti Petu'.

¹² Takan kuu ta ndisaa ma ndian ka'iin ti'vi ma ikan, kīndoo taxiin na ora kīcha'a Bernabé chi'in Paulu kà'an ndra naja

kua chā'a Racha'nu Ndioo ndatu ra nuu ndra ña jàna'a ndra seña ta ndatu ka'nu nuu ndian yūvi judíu. ¹³ Yakan va ora chīnu kà'an ndra, tajan ndēta Jandiau ta kīcha'a ndio ra kà'an ra te'en chi'in na:

—Ndyo'o yani, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo: ¹⁴ Já kātitu'un Simón Petu' nuu yo naja kua jā'a Racha'nu Ndioo ña kī'in kuenda ra ma ñivi yūvi judíu ma cha'a' nunuu, ta kāchin ra ma tañu na kua'a' ñivi kuenda ra ña na kuu na ñivi ra, ikan na jaka'nu na ra. ¹⁵ Yakan va ndisaa ma ña kuu i'ya, indukuni kà'an yi chi'in ndisaa ma ña taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na, vati ma tutu Ndioo ikan te'en kà'an yi:

¹⁶ Ora cha yā'a ndisaa ña'a, ni kichī inga cha'a'.

Ta ni kutaa ndikoi ve'e nuu chà'nda Rey David tiñu vati cha ndōtani yi.

Ta vaji ndōtani yi vitin, ta ni jandova'a ndikoi yi ta ni jandochai yi inga cha'a'.

Takan kati Ndioo chi'in na,

¹⁷ ikan na nanduku tandi'i ma ñivi ma Racha'nu chito'o yo, nda ma ndian yūvi judíu ndia.

Vati ma ñivi ikan, kāchin Ndioo na ña na chinuni na tu'un ra,

ikan na kuu na ñivi ra ndia.

¹⁸ Ta ma tu'un ikan chā'a ma Racha'nu yi nuu ma ndian chīyo taji'na,

ikan na nakoto kachin kua'a' ñivi yi nda ndian chīyo taji'na, ta nda ndian iyo ma tiempu vitin ndia.

Takan kà'an ma tutu Ndioo.

¹⁹ Yakan va yu'u, kati ti ma ñivi yūvi judíu ña chìnuni tu'un Ndioo na kuu ka'nda yo tiñu nuu na ña na ja'a na ndisaa ma ña kà'an tutu ley Ndioo ña taa Moisés. Vati cha ndākoo na ndisaa ma ña jàka'nu na niku, ta vitin kuà'an na iti' Jesuu. ²⁰ Yakan va iyo yi ña taa yo iin tutu, ta tachio yi nuu na, na jachika na na nuu ndioo yutun íí ña jàka'nu na niku, ta na jaña na ña kì'vi na chi'in ña'a' yūvi ñasi'i na ndia, ta takani ma ña'a ndia. Ta juuni na jaña na ña chàchi na níí ta sa'an kiti kà'a. ²¹ Vati nda taji'na ta nda vitin, ti ta'ii'iin ñuu iyo ndian kātitu'un tu'un Ndioo taa Moisés. Ta jàkua'a na yi nuu

ma ñivi tichi veñu'u ndian judíu ta'ii'in kivi nindeo —kàti ra.

Tutu carta tãa ndracha'nu kuenda ndian yüvi judíu

²² Takan kũu tajan ndra tatun Jesuu chi'in ndracha'nu chi'in ndisaa ndian chinuni, natu'un na cha'a' yi ta ikan kãchin na uvi ta'an ndracha'nu, chà'nda tiñu nuu ndian chinuni tu'un Jesuu ikan, na ku'un ndra chi'in Paulu ta Bernabé ñuu Antioquía. Ta ma ndra kãchin na, nãni ndra Sila chi'in Juda, ra juuni nãni ra Barsabás. ²³ Ta chi'in ndrakan tãchi ndracha'nu iin tutu ña na jakua'a ndra yi nuu ñivi iyo nuu kuà'an ndra. Ta ma tutu ikan, te'en kà'an yi:

“Ndyu'u ndra kũu tatun Jesuu, chi'in ndracha'nu ndian chinuni tu'un Jesuu, tãchi ndi iin saludu nuu ndyo'o yani, ndian kũu ñivi yüvi judíu iyo ñuu Antioquía, ñu'u' Siria, ta ñu'u' Cilicia. ²⁴ Vati chito ndi ti iyo ndra kãe ma ñuu Jerusalén ña tüvi nã cha'a ndi ña kujana'a ndra nuu ndo. Ta ma tu'un kuàjana'a ndra nuu ndo ya'a ga jakanuu yi xini ndo, ta tüva chito ndo niyi ja'a ndo cha'a' ma tu'un kà'an ndra. ²⁵ Yakan va ndyu'u jãndo'iin tu'un ndi ta kũuni ndi ña tiá va'a, tu kachin ndi iin ndra iyo tañu ndi, ikan na kunde'e ndra ndo chi'in ndra yanio Bernabé ta Paulu, ndra ya'a kũunio nde'o. ²⁶ Ta juuni Bernabé chi'in Paulu, cha chã'a ndra maa ndra na nde'e ndra kua'a' tundo'o cha'a' Racha'nu chito'o yo Jesucristu. ²⁷ Yakan va chi'in ndra'ya tãchi ndi Juda chi'in Sila ta nda'a ndra tutu i'ya, ikan na katitu'un kachin ndra nuu ndo ma tava kũuni yi ka'an yi. ²⁸ Ti takua chãnini Tati Í Ndioo, ta chãnini maa ndi ña na kã'nda ga ndi tiá tiñu nuu ndo kua ma tiñu ka'nu ña te'en kãtitu'un ndi vitin: ²⁹ Ta na kãchi ga ndo sa'an kiti chà'ni na ña sòkó na nuu ndioo yutun íí. Ta na kãchi ndo níí, ni sa'an kiti kã'a. Ta na kã'vi ndo chi'in ña'a' töve kũu ñasi'i ndo. Tatu jãña ndo jã'a ndo ndisaa ña'a, iin ña va'a kũu yi kuenda ndo tuva ja'a ndo takan. Ta Ndioo na ja'íí ra ndo”, kãti ndra nuu carta ña tãchi ndra.

³⁰ Takan kũu ta ora chĩnu ma junta ma ñuu Jerusalén, tajan kãe ndio ndra kuà'an ndra ma ñuu Antioquía. Ta ora cha kũti'vi ma ñivi chĩnuni tu'un Jesuu

iyo ñuu ikan, tajan chã'a ndra ma tutu carta ña ndà'a ndra nuu na. ³¹ Takan kũu ta nduva'a kũu chĩsii na, ora jãkua'a ndra ma carta ikan. Vati chà'a yi tundeeni na. ³² Vati Juda chi'in Sila juuni ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kũu ndra, yakan va chito ndra naja kua kà'an ndra chi'in ma ñivi. Ta jãmani ndra na chi'in kua'a' tu'un, vati chã'a ndra tundeeni nuu na. ³³ Ta ora chĩnu kãtitu'un Sila chi'in Juda ma ña kà'an ma carta, tajan kĩndoo ndra ikan tiá kua'a' tiempu. Ta ikan jan tãchi ndiko ndian chinuni ndra, na ku'un ndiko ndra nuu ma ndracha'nu tãchi ndra iyo ñuu Jerusalén. Va ji'na kà'an na nuu ndra te'en:

—Ndioo na jã'íí ra ndo ta na kumi va'a ra ndo ma iti' kuà'an ndo.

³⁴ Va chãnini Sila ti va'a ga ña kĩndoo ndra ñuu Antioquía tiá ga tiempu.

³⁵ Yakan va juuni kĩndoo Paulu chi'in Bernabé chi'in inga tiá ndra ndia. Ta endee jãna'a ndra tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu ta kãtitu'un ndra yi nuu ma ñivi iyo ikan.

Nuu kãsiin Paulu chi'in Bernabé

³⁶ Takan kũu ta ora yã'a kua'a' kivi tajan te'en nãka'an Paulu chi'in Bernabé:

—Na kunde'e ndiko yo ñivi chĩnuni iyo ndisaa ñuu nuu kãtitu'un yo tu'un Racha'nu Jesuu niku. Nde'o naja kua iyo na —kãti ra.

³⁷ Ta Bernabé, vati kũuni ra ña na ku'un Xuva Marku chi'in ndra, ³⁸ va Paulu nã cha'a ra ña ku'un ra chi'in ndra, vati Xuva ndãkoo ra ndra ñuu Panflia, ta töva nã chakunuu ra jã'a ra ma tiñu Ndioo chi'in ndra. ³⁹ Yakan va kãnita'an yu'u ndra, ta kãsiin ndio ndra. Tajan Bernabé kãchin ra Xuva. Ta ikan kãe ndio ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Chipre chi'in varku. ⁴⁰ Ta Paulu kãchin ra ra nãni Sila. Tajan ma ndian chĩnuni iyo ñuu Antioquía, kãcha'a na kà'an na chi'in Ndioo na kumi ra iti' kuà'an ndra. Tajan kãe ndio ndra kuà'an ndra kuàkatitu'un ndra tu'un Jesuu.

⁴¹ Ta ora chãkunuu Paulu chi'in Sila, tajan yã'a ndra jãmani ndra ma ndian chĩnuni tu'un Jesuu iyo ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia, ña na jãndeeni ma ña chĩnuni na.

16

Nàta'an Timoteu ma Paulu chi'in Sila

¹ Takan kũu ta Paulu chi'in Sila chãa ndra ñuu Derbe ta Listra. Ta ikan nãta'an ndra iin ra chìnuni tu'un Jesuu, ra nãni Timoteu. Ta rakan ti ma'á ra kũu iin ña judía, ña chìnuni tu'un Jesuu ndia. Ta tatá ra kũu iin ra griegu. ² Ta ndisaa ma ndian chìnuni iyo ñuu Listra ta Iconiu kàti na ti iin ra va'a kũu Timoteu. ³ Yakan va Paulu kũuni ra ña na ku'un ra chi'in ra. Va juuni maa ra chãnini ti ji'na iyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ra, ikan na kũxaan ndian judíu iyo nuu kuà'an ndra. Vati ndisaa na cha chító ti tatá Timoteu kũu iin ra yũvi judíu. ⁴ Ta tandi'i ma ñuu nuu yà'a ndra, kãtitu'un ndra nuu ma ndian chìnuni cha'a' ma tu'un kà'an ma carta ña tãa ma ndra tatun Jesuu chi'in ndracha'nu chìnuni ñuu Jerusalén, na jachi'in na yi. ⁵ Yakan va ma ñivi iyo ma veñu'u ta ñuu ta ñuu ikan, jãndeeni na chìnuni na tu'un Jesuu. Ta ta'ii'iin kivi tiaga kua'a' na kicha'a chìnuni.

Tichi xinda'vi Ndioo jãnde'e ra nuu Paulu iin ra ñu'u' Macedonia

⁶ Takan kũu ta tava ma Tati Í Ndioo nĩ cha'a yi kãtitu'un ndra tu'un Ndioo ñu'u' Asia, yakan va yã'a ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Frigia ta ñu'u' Galacia. ⁷ Ta ikan chãa ndra raya nuu yà'a ñivi ora kuà'an na iti' ñu'u' Misia. Ta ikan kũuni ndra ku'un ndra iti' ñu'u' Bitinia, va ma Tati Í Jesuu, tũvi nĩ cha'a yi ña na ku'un ndra iti' ñu'u' ikan. ⁸ Yakan va yã'a ndra raya ñu'u' Misia tajan kuà'an ndra iti' ñu'u' ikan. Ta ikan chãa ndra yu'u tañu'u, yatin ñuu Troa. ⁹ Ta chanikuaa jãnde'e Ndioo nuu Paulu iin ra ña ndaa ta iyo ra ñu'u' Macedonia. Tajan rakan jãnini ra Paulu ta te'en nãka'an ra chi'in ra: “¡Na kichiun ñu'u' Macedonia, nuu iyo ndi ta tindeun ndi!”, kãti yi chi'in ra. ¹⁰ Ta ora yã'a ña ndẽ'e ra ma xinda'vi yakan, ta numini kicha'a ndio ndi jãndova'a ndi ndatiñu ndi ña ni ku'un ndi iti' ñu'u' Macedonia, vati cha chító va'a ndi ti Ndioo kãchin ra ndyu'u na ku'un ndi kukatitu'un ndi tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu iti' tikan.

Chãa Paulu chi'in Sila ñuu Filipu ña kãndii ñu'u' Macedonia

¹¹ Takan kũu ta ñuu Troa kĩ'vi ndi iin varku indeeni nda kati chaa ndi iin ñu'u' vali ña iyo tichi tañu'u ña nãni Samotracia. Ta ora tuvi inga kivi tajan kĩ'vi ndiko ndi varku indeeni nda kati chãa ndi ñuu Neápolis. ¹² Tajan kãe ndi ñuu i'ya, ta kãcha'an ndi ñuu Filipu. Ta ma ñuu Filipu ti iin ñuu ka'nuga kũu yi kuenda ndian Romanu. Ta juuni iin ñuu ka'nu kũu yi kuenda ñu'u' Macedonia. Ta ñuu ikan kĩndoo ndi uvi uni kivi. ¹³ Ta ma kivi nindeo kãe ndi kuà'an ndi iti' yu'u ñuu nuu kãndii iin yuta. Vati ndyu'u kũuni ndi ti ikan kũu nuu kũti'vi ñivi judíu ña kà'an na chi'in Ndioo. Yakan va ora chãa ndi ma ikan ta chũnandi ndi ta ikan jan kicha'a ndio ndi kà'an ndi tu'un va'a cha'a' Jesuu chi'in ma ñivi ña'a kũti'vi ka'iin ikan. ¹⁴ Ta iin ña'a ndaa tañu ma ñivi ña'a' ikan, kũu ña nãni Lidia. Ta yakan ti ña ñuu Tiatira kũan ta iin ña jãka'nu Ndioo kũan ndia. Ta xikoan ja'ma color ndaa, ña ya'a vii. Ta yakan ti nãndian tãso'an ndisaa ma ña kà'an Paulu. Yakan va ora chĩnian ndisaa ma ña kã'an ra, tajan Ndioo chã'a ra chinituni ra nuan, ta ikan kicha'a ndioan chĩnunan tu'un Jesuu. ¹⁵ Ta ikan kũnduta ndioan chi'in ndisaa ñivian ña iyo ve'an. Ta ora cha yã'a kũnduta vi, tajan te'en kicha'a kà'an ña ña jãninian ndi:

—Tu chãnini ndo ña chĩnuva'anj tu'un Jesuu, na ko'o ve'i ta kindoo ndo nindee ndo ma ikan —kãtian.

Takan kũu ña kãe ndio ndi kuà'an ndi ve'an.

Paulu jãnda'a ra iin ñayoko ña ndo'o tati xaan

¹⁶ Iin kivi kãe ndi kãcha'an ndi iin nuu kũti'vi ñivi judíu ña kà'an na chi'in Ndioo. Ta tichi iti' kuà'an ndi nãta'an ndi iin ñayoko ña ndo'o tati xaan. Vati ma yakan chítóan ndanu vãchi ma ña ni ta'an yo iti' nuu jà'a yi. Ta jãkanaa ña kua'a' xu'un' kuenda ma ndra chító'an jà'a ma ña chítóan. ¹⁷ Ta ma ora ikani tãndikuan chata Paulu ta juuni chi'in ndi ndia. Tajan kicha'a kà'an ña, ta kãnachaa ña ni'i va'a te'en:

—Ndra'ya kũu ndra jà'a tiñu kuenda Ndioo ka'nu ga, ra iyo andivi. Ta

kàtitu'un ndra nuu ndo naja kua kùu jà'a ndo ta kakú ndo —kàtian.

¹⁸ Ta ñayoko i'ya ti kua'a' kivi chākunuan kà'an ña te'en, yakan va chāa ndio iin kivi ña kūxaan ndio ma Paulu. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma tati xaan ña indii ña:

—Chi'in ndatu Jesucristu kà'in ña na keun tichi kuñuan —kàti ra.

Tajan ora kā'an ma Paulu te'en, ta ma ora ikani kēe ndio yi ña.

¹⁹ Tajan ora chā'a ndio ma ndra chito'an kuenda ña na kūu ga jakanaa ndra xu'un' chi'an, tajan tīin ndio ndra Paulu chi'in Sila, ta kēñu'u ndra ndra ta chāndaka ndra ndra nuu ka'iin ndra vetiñu. ²⁰ Tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an ndra chi'in ndra:

—Ma ndra judíu i'ya ya'a jàkanuu ndra xini ñivi iyo ñuu yo. ²¹ Ta jànda'viña'a ndra ma ñivi ñuu yo chi'in ma tu'un chaa ña jàna'a ndra. Ta ndyu'u ti kūu ja'a ndi ma ña jàna'a ndra ti töve chà'a ma Ley Romanu ña jà'a ndi yi —kàti ndra.

²² Ta ikan jan ndisaa ma ñivi ndēta na ta kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ndra. Yakan va te'en nāka'an ma ndratiñu chi'in ma jandaru:

—Na tavani'i ndo ja'ma ndra ta na kani ndo ndra chi'in yutun kuiin —kàti ndra.

²³ Ta ikan ora cha yā'a kāni nduva'a kuii ndra ndra, tajan tī'i ndra ndra tichi vekaa. Ta te'en nāka'an tuku ma ndratiñu chi'in ma ra jandaru kùmi vekaa:

—¡Na kumi va'un ndra! —kàti ndra.

²⁴ Yakan va ora nāka'an ndra te'en chi'in ma ra kùmi vekaa, tajan tī'i ndio ra ndra iin tichi vekaa nuu xe'e ga. Ta ikan tī'i ra cha'a ndra iin tichi yavi vitu.

²⁵ Va juuni ma chanikuaa kivi ikan, iyo yi a java ñuu, ta ma ora ikan kà'an Paulu ta Sila chi'in Ndioo. Ta chīta ndra iin yaa ña jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan ndisaa ma ndra ka'iin tichi vekaa, chīni ndra ma ña jà'a ndra. ²⁶ Ta ma ora ikani kīchi iin ña nduva'a kuii ni'i tãan, ña ndava ndāta ma chave'e chi'in pisu tichi vekaa. Yakan va ma ora ikani nūna ndisaa ma yuvekaa. Ta ndisaa ma ndian ka'iin tichi vekaa ndāchi ma karena ndikun ma vitu nuu ka'iin ma cha'a na. ²⁷ Ta ikan ora ndākoo ma ra kùmi vekaa, ta ndē'e ra ña tandi'i yi nūna. Tajan tāva ra ma machiti ra ña ni ka'ni ra

juuni maa ra, vati chànini ra ti ndisaa ma ndian ka'iin vekaa kākú na niku. ²⁸ Va ora ndē'e Paulu ña takan ni ja'a ma jandaru, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kā'niun juuni maun vati ndisaa ndi juuni ka'iin ndi i'ya —kàti Paulu chi'in ra.

²⁹ Ta ikan chīkan ma ra jandaru kùmi vekaa iin ñu'ú nuu ra meru ra. Ta ikan chīnu ra kī'vi ra tichi vekaa nuu indii Paulu ta Sila. Ta endee ndāyu ra cha'a' ña yu'vi ra, yakan va chūnandi chiti ra iti' cha'a ndra. ³⁰ Tajan tāvani'i ndio ra ndra ma tichi vekaa, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o xaa, ¿nayi iyo yi ña ja'i ta kùu jakakú Ndioo yu'u nuu ma kuati jà'i? —kàti ra chi'in ndra.

³¹ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ma jandaru ikan:

—¡Na chinuniun tu'un Racha'nu Jesuu, ta kuu kakun chi'in ndisaa ñiviun ña iyo ve'un jà'a ra! —kàti ndra.

³² Takán kūu ta kā'an ndra tu'un ma Racha'nu Jesuu nuu jandaru ikan ta nuu ndisaa ma ñivi ka'iin ve'e ra ndia. ³³ Ta juuni ma ora chanikuaa ikan, chāka ma ra jandaru Paulu chi'in Sila kuà'an ndra iin nuu kàndii iin yuta. Ta ikan nākata ra ma nuu tàkue'e ndra. Tajan Paulu chi'in Sila jākunduta ndio ndra ma jandaru ikan chi'in ndisaa ñivi iyo ve'e ra.

³⁴ Yakan va ora cha yā'a kùnduta ra chi'in ñivi ra, tajan chāka ndio ra ndra kuà'an ndra ve'e ra. Ta ikan chā'a ra ña chàchi ndra. Yakan va maa ra chi'in ndisaa ñivi ra, nduva'a kuii chīsii vi ña kīcha'a vi chīnuni vi tu'un Racha'nu Ndioo.

³⁵ Ta ora kùndichin inga kivi ma ndra kùu vesi tāchi ndra tatun kà'an nuu ma ra jandaru kùmi vekaa, ña na jaña ra Paulu chi'in Sila, ndra ka'iin tichi vekaa. ³⁶ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma ra kùmi vekaa chi'in ma Paulu:

—Ma ndra kùu vesi, tāchi yu'u ña na jañai ndo. Yakan va cha kùu ku'un vii ndo ve'e ndo vitin —kàti ra.

³⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma Paulu chi'in ma ndra kùmi vekaa:

—Ndyu'u ndra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma. Kāni ndra ndi nuu ka'iin kua'a' ñivi, ta tī'i ndra ndi tichi vekaa i'ya. Ta tūvi nī ja'a ji'na ndra kuenda tuva kuati

ndi kùu yi. ¡Ta vitin kùuni ndra tavani'i xe'e ndra ndi ikan nì'iin ñivi nàkoto na yi! ¡Va na kùu ja'a ndra yi takan! ¡Yakan va na kichi juuni maa ndra ta tava ndra ndi! —kàti ra.

³⁸ Ta ikan jan kēe ma ndra jandaru chākatitu'un ndra nuu ma ndra kùu vesi ña chà'nda tiñu nuu ndra. Ta ora chito ndra ña ndra tatun Jesuu, kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ndra, ndava yū'vi ndra. ³⁹ Ta ikan kēe ndra kuàndakan ndra ñamani nuu Paulu ta Sila na jaka'nuni ndra ndra cha'a' ma ña jā'a ndra chi'in ndra. Tajan tāvani'i ndio ma ndra vesi ndra tichi vekaa. Ta jānini ndra ndra ña na kee ndra ma ñuu ikan. ⁴⁰ Yakan va ora kēe ndra ma vekaa, tajan kuà'an ndra nuu ndian chinuni ka'iin ve'e Lidia. Ta ora chāa ndra ikan tajan chā'a ndra tundeeni nuu na. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

17

Ñivi ñuu Tesalónica kàja'a na kuati

¹ Ma iti' kuà'an Paulu chi'in Sila yā'a ndra ñuu nàni Anfípolis, ta juuni yā'a ndra ñuu nàni Apolonia. Tajan chāa ndio ndra ñuu nàni Tesalónica, vati ikan iyo iin veñu'u ñivi judíu. ² Ta ikan kī'vi Paulu ma tichi veñu'u ikan, kua takani jà'a ra ndisaa kivi nindee na. Uni sabadu jāna'a ra kua kà'an tutu Ndioo nuu na. ³ Ta chi'in tutu ikan kātitu'un ra nuu na ti ra kùu Cristu iyo yi ña nde'e ra tundo'o niku. Ta ora na ya'a ña kuvi ra ni nataku ndiko ra. Ora chinu kā'an Paulu takan chi'in na, tajan te'en nāka'an ndiko ra:

—Juuni ma ra Jesuu ña kà'in nuu ndo, juuni rakan kùu ma Cristu, ra tāchi Ndioo ña jàkakú ra yo ndia.

⁴ Yakan va tiani ma ndian judíu kīcha'a na chinuni na tu'un Jesuu ña kà'an Paulu ta Sila, tajan ndō'iin ndio na chi'in ndra. Ta juuni iyo kua'a' ma ndian yūvi judíu ña jàka'nu Ndioo, ta nda ñivi ña'a' cha'nu ya'a ga iñu'u ndia, juuni kīcha'a vi chinuni vi tu'un Jesuu. ⁵ Va ma ndian judíu ndian tūvi nī chinuni tu'un Jesuu nduva'a kuii kùxaan na ta tixin na ña kī'vi iin ñivi na iti' Jesuu. Yakan va chāka'an na chi'in iin ndra kini kàchika kai na kīcha'a ndra kùvaa yu'u

ndra ta na jakanuu ndra xini ma ñivi ñuu ikan, kàti ndra. Ta takan jā'a ndra, tajan ikan kēe ndio ndra chi'in inga ndian ñuu kuàanduku na Paulu chi'in Sila ve'e Jasón, ti kùuni na tava na ndra ma tichi ve'e ra ta jana'a ndio na ndra nuu tūvi ñivi ka'iin ñuu ikan. ⁶ Va tava nī nata'an na ma Paulu ta Sila ve'e ma Jasón, yakan va maa ra tiin na. Ta juuni tiin na inga ndra chinuni ña iyo ve'e ra. Ta kēñu'u ndio na ndra kuà'an na nuu ndra kùvetiñu. Ta ora chāa na ma vetiñu, tajan ma ndra judíu ni'i va'a kīcha'a kà'an ndra chi'in ndra kùvetiñu te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jàkanuu xini ñivi iyo ñuñivi, ta vitin vāchi ndra i'ya, ti juuni kùuni ndra jakanuu ndra xinio ndia. ⁷ Ta Jasón kùu ra ña chā'a ra ve'e ra na koo ndra. Ta ndrakan tūva jachi'in ndra tu'un ley Rey César, ra chà'nda tiñu nuu yo, vati kàti ndra ña iyo tuku inga ra kùu rey, ta rakan nàni ra Jesuu —kàti ndra.

⁸ Yakan va ora chīni ma ndra vetiñu chi'in ma ñivi ka'iin ikan ña kà'an ndra, yakan va tiaga kīcha'a na kùxaan na. ⁹ Ta jā'a na na tia'vi Jasón chi'in inga ñivi iin multa. Tajan ora tia'vi ndio ndra yi ta jāña ndio ndra ndra.

Paulu chi'in Sila chàkatitu'un ndra tu'un Jesuu ñuu Berea

¹⁰ Ora cha kī'vi ma chanikuaa, numini tāchi ma ndian chinuni tu'un Jesuu ma Paulu chi'in Sila, na ku'un ndra iti' ñuu Berea. Ta ora chāa ndra ma ñuu ikan, ta kuàki'vi ndio ndra veñu'u ñivi judíu ñuu ikan. ¹¹ Ta ma ndian judíu iyo ñuu i'ya tiá yati na kua ndian judíu iyo ñuu Tesalónica, ti ya'a chisii na ora kātitu'un ndra tu'un cha'a' Jesuu nuu na. Ta jàkua'a na ma tutu Ndioo ndisaa kivi, nde'o tu ña ndicha kùu ma ña jàna'a ma Paulu nuu na. ¹² Yakan va kua'a' na kīcha'a chinuni tu'un Jesuu, ta juuni kua'a' ndian yūvi judíu kīcha'a chinuni na ndia, nda ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a ya'a ga iñu'u ndia. ¹³ Va ora chito ma ndian judíu iyo ñuu Tesalónica ña juuni chàkunuu Paulu jàna'a ra tu'un Ndioo ñuu Berea, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjakanuu ndra xini ñivi iyo ñuu ikan, ikan na

kuxaan na nde'e na Paulu. ¹⁴ Va ma ndian chìnuni tãchi na Paulu na kee ra numini ma ñuu ikan ta ku'un ra iti' yu'u tañu'u. Ta Sila ta Timoteunia ndōo ndra ma ñuu Berea. ¹⁵ Tajan ndisaa ma ndra chìnuni ña ndakata'an chi'in Paulu kuà'an ndra chi'in ra nda ñuu Atenas. Ora chãa ndra ñuu Atenas, tajan Paulu tãchi ra ndra na ku'un ndiko ndra ñuu Berea kuka'an ndra nuu Sila ta Timoteu, na kichi numini ndra ma ñuu Atenas nuu ndaa ra. Yakan va kēe ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu Timoteu ta Sila.

Paulu chàkunuu ra ñuu Atenas

¹⁶ Takan kũu ta ikan Paulu ndātu ra Sila ta Timoteu ñuu Atenas. Yakan va ndanikuni ma nuu chàkunuu ra ñuu ikan, ndè'e ra ma ndioo yutun í ña jà'a ñivini. Ta nda'vi kũuni ra ora ndē'e ra yi. ¹⁷ Yakan va tichi veñu'u ndian judíu nātu'un ta'an ra chi'in ñivi judíu, ta chi'in ñivi yüvi judíu ña jàka'nu Ndioo. Ta juuni nani kivi kànita'an yu'u ra cha'a' ña ndaa chi'in ñivi kùti'vi nuya'vi ndia. ¹⁸ Ta juuni ka'iin ndian jàkua'a jakuela epicúreos, chi'in ndian jàkua'a jakuela estoicos, te'en kicha'a na kànita'an yu'u na chi'in Paulu:

—¿Nda tu'un kũu ña kà'an ra'ya ña ya'a kua'a' yu'u ra? —kàti na.

Ta inga na kà'an te'en:

—Ma ra'ya jà'a ra, ña kuàkatitu'un ra tu'un cha'a' ndioo ka'iin nuu chika, va kũu ndra ndioo töve nàkoto ndi. Takan jà'a ra najaka —kàti na.

Tu'un i'ya kã'an na, ti Paulu kàtitu'un ra tu'un cha'a' Jesucristu, naja nàtaku ra tañu ndian ndí. ¹⁹ Ta ikan tĩin na ra, ta kuà'an na chi'in ra nuu ndaa ve'e nani Areópago. Vati ikan kùti'vi na ora chini na iin tu'un chaa. Ta ora chãa na ma ikan, ta te'en chikatu'un ndio na nuu Paulu:

—Kũuni ndi koto kachin ga ndi cha'a' ma tu'un chaa ña já chinu kàtitu'un.

²⁰ Vati kàtitu'un nuu ndi iin tu'un ña töve chito ndi. Yakan va kũuni ndi koto ndi niyi kũuni yi kà'an yi —kà'an na.

²¹ Takan kũu tajan ndisaa ma ndian ñuu Atenas chi'in ndian kichi nuu chika ña iyo ma ikan, jàkenaa na tiempuni chi'in ma ña nātu'un na ta tãso'o na nda tu'un nikuuni ña kũu iin ña chaa kuenda na. ²² Ta ikan jan ndēta Paulu tañu ma ñivi ka'iin ve'e Areópago ikan, ta te'en nãka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ndian ñuu Atenas, vitin va cha chitoi ti ndyo'o kũu ndian ya'a jàka'nu ndo ndioo ña ya'a chìnuni ndo, ²³ ti ora chàkunui tichi ñuu ndo, ikan ndē'i ndisaa ma yutun í ña jàka'nu ndo. Ta tañu ma ña jàka'nu ndo, ndē'i iin letra ma nuu naa ña te'en kà'an: “Kuenda iin Ndioo ña töve nàkoto yo.” Ta yu'u kàtitu'in nuu ndo vitin cha'a' Ndioo ña jàka'nu ndo vaji töve nàkoto ndo ra. Juuni cha'a' yakan kũuni kàtitu'in nuu ndo, ikan na chaa ndo koto kachin ga ndo naja kua kàa ra.

²⁴ 'Vati Ndioo ikan kũu ma ra jätuvi ñuñivi, ta tandi'i ña iyo nuu yi. Ta juuni rakan kũu ra ña chà'nda tiñu nuu andivi ta nuu ñu'u' ñuñivi ndia. Ta töve iyo ra tichi nĩiin veñu'u ña jà'a ñivini vati iyo ra ndanikuni. ²⁵ Ta töve chiniñu'u ra nĩiin ñivi jà'a tiñu nuu ra. Vati tüvi kũmani nĩiin nakuyi nuu ra. Ta maa ra kũu ra ña chà'a ra kivi koo yo, chi'in tati xita yo, ta tandi'i ña'a yo ña iyo.

²⁶ 'Vati chi'in iin ra'ii ni, jã'a ra ña tũvi tandi'i ñivi iyo ninii kuii ñu'u' ñuñivi, ikan na koo na ndisaa ma ñu'u' i'ya. Ta antea ña jätuvi Ndioo ñivi iyo ñuñivi cha kachin ra naja kivi ni koo na nuu yi, ta juuni kachin ra ndanu iyo yi ña koo na ndia. ²⁷ Takan jã'a Ndioo, ikan na nanduku ndicha yo ra nda kati nata'an yo ra, vati Ndioo tüvi chika iyo ra nuu ta'ii'iin yo. ²⁸ Vati Ndioo jà'a ña iyo yo, ta jà'a ra ña kanda yo, ta juuni chà'a ra ña iyo ñandeo ndia, ikan na kuu koo ndito yo. Vati te'en tãa iin ra ñuu ndo iin tutu vii taji'na: “Se'e Ndioo kũu ndisaa yo.”

²⁹ Ndicha kuii ña takua kũu yo se'e Ndioo, yakan va tüvi iyo yi ña ka'an yo ña Ndioo kũu ra takua kãa iin yutun í ña oro, a iin ña plata, a iin ña kãa takua kãa iin yuu. Vati ndisaa yakan kũu ma ña vachi ma chinitunini na, ta jà'a na yi chi'in nda'a' na takua kũuni maa na ndia. ³⁰ Vati Ndioo antea tüvi nĩ ti'i ra kuenda na ora tüvi chito na ma tu'un ra niku. Va vitin Ndioo chà'nda ra tiñu nuu ndo, ta nuu ndisaa ñivi iyo ñuñivi na ndakoo yo jà'a yo kuati ta na chikoni'o ku'un yo iti' kuà'an ra.

³¹ Vati Ndioo cha kachin ra iin kivi ña ni jakutuni ra tiñu ndisaa ñivi. Ta ikan kàti ndaa ra nuu yo, yo jà'a ña va'a, ta yo töve. Ta ndisaa ña'a Ndioo cha chã'a ña na ja'a

Jesucristu yi. Vati rakan cha kâchin ra ra tatiempu. Ta ora jânataku Ndioo ra tañu ndian ndií, takan chā'a Ndioo ña nakoto kachin tandi'i ñivi ña kâchin ra Jesuu ña na ja'a ra ma tiñu ikan —kàti Paulu.

³² Takan kûu ta ora chîni na ña kâ'an Paulu ña nâtaku ndiko ñivi tañu ñivi ndií, iyo ndian kâ'an ti'ini chata ra, ta iyo ndian kâ'an te'en ndia:

—Ni taso'o ndiko ndi ma ña kâ'un va nda inga tuku ora —kàti na chi'in ra.

³³ Yakan va kêe ndio ra ta kuà'an ra. ³⁴ Ta iyo ndian kîcha'a chînuni tu'un Jesuu ña kâ'an Paulu. Ta tañu ndian chînuni ndaa iin ra ndiso tiñu vetiñu Areópago, ra nàni Dionisio. Ta juuni ndaa iin ña'a chînuni ña nàni Dámaris chi'in inga tuku tiaga na ma ikan ndia.

18

Kuà'an Paulu ñuu Corintu

¹ Takan kûu ta Paulu, kêe ra ñuu Atenas, ta kuà'an ra iti' ñuu Corintu. ² Ta ora chāa ra ñuu Corintu ta ikan nâta'an ta'an ra chi'in iin ra judíu, ra nàni Aquila. Ta rakan ti ra ñu'u' Ponto kùu ra. Ta Aquila chi'in ñasi'i ra Priscila, takani cha iyo vi ma ñu'u' Italia niku. Ta kêe vi ma ñu'u' ikan vati ma ra kalecha'nu Claudiu, jâkunu ra ndisaa ndian judíu ndian iyo ma ñu'u' ikan. Ta ikan já chāa ndio vi ñuu Corintu. Ta ikan Paulu kuà'an ra kuànde'e ra vi ma nuu iyo ve'e vi. ³ Ta ora chāa Paulu ve'e vi, ta kîcha'a ra jâva'a ra ve'e ja'ma chi'in vi ña ni xiko vi. Vati juuni chîto ra jâ'a ra ma tiñu ikan ndia. Ta ikan kîndoo ra jâtiñu ra chi'in vi. ⁴ Ta ta'ii'in kivi nindeo Paulu chà'an ra ma veñu'u ndian judíu chàkatitu'un ra nuu na chi'in ndian yüvi judíu ndia, vati kùuni ra ña na chinuni na tu'un Jesucristu.

⁵ Takan kûu ta kêe Timoteu chi'in Sila ñu'u' Macedonia, ta chāa ndra ñuu nuu iyo Paulu. Ta ikan chāa ndra ve'e nuu iyo ra. Yakan va ora ndê'e Paulu ña chāa ndra, tajan kîcha'a ndio ra kâtitu'un ra nani kivi ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi judíu, va jâna'a kachin ra nuu na ña Jesuu juuni kùu ra ma Cristu ra tâchi Ndioo ña na jakakú ra yo ndia. ⁶ Va ora kîcha'a ra kâ'an ra te'en nuu na, tajan iin ndian judíu kîcha'a na kâyuni na chi'in ra ta kîcha'a na kâ'an ti'ini na chata ra.

Yakan va Paulu kîcha'a ra jâkisi ra ja'ma ra, ta kîcha'a ndio ra kâ'an ra te'en chi'in na:

—Ora jânde'e Ndioo tundo'o nuu ndo na tüva chîtoi ti yüva kuati yu'u kùu yi, vati cha kâtitu'in tu'un cha'a Jesuu nuu ndo vaji töve jâchi'in ndo yi. Yakan va vitin ta iti' nuu ni ku'un ndioi kukatitu'in tu'un i'ya nuu ñivi yüvi judíu —kàti Paulu.

⁷ Ta ora kêe ndio ra ma veñu'u ndian judíu ikan, ta kuà'an ndio ra ve'e iin ra nàni Ticio Justo, ta rakan ti iin ra jâka'nu Ndioo kùu ra ndia. Ta iyo ve'e ra yatini xiin ma veñu'u ikan. ⁸ Ta iin ra nàni Crispo, ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan juuni kîcha'a ra chînuni ra tu'un ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndisaa ñivi ña iyo ve'e ra. Ta kua'a' ñivi ñuu Corintu kîcha'a chînuni ta kùnduta na ora chîni na ma tu'un va'a cha'a Jesuu ndia. ⁹ Iin chanikuaa Paulu ndê'e ra Jesucristu takua ndê'o nakuyi tañu ñuma'na yo. Tajan te'en nâka'an Jesucristu chi'in ra:

—¡Na yü'viun! ¡Na katitu'un tiá tu'in nuu tiaga ñivi! ¡Ta na jâñaun ña jâna'un yi nuu na! ¹⁰ Vati iyo'i chi'un, ta ni'iiin na kùu jati'ini na chi'un a takue'un jâ'a na, vati iyo kua'a' ñivi mai ñuu i'ya ña kâchin —kàti ra.

¹¹ Takan kûu yakan va Paulu chîyo ra iin kuiya java ma ñuu Corintu ña jâna'a ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi ikan.

¹² Ta chāa iin kivi ña kî'vi ra nàni Galión chà'nda ra tiñu ñu'u' Acaya. Ta ma ñuu Corintu ti iyo yi tichi ñu'u' Acaya ndia, tajan kûti'vi ta'an ndio ma ndian judíu, ta tiin ndio na Paulu. Ta chândaka na ra nuu jâkutuni Galión tiñu, na jânde'e ra tundo'o ra. ¹³ Tajan te'en tîso ma ñivi kuati chata Paulu nuu ma Galión:

—Ra'ya, kùu ra jânda'viña'a ñivio. Ti kàti ra ti tüvi va'a ña jâka'nu ndi Ndioo takua kâ'an ma tutu ley ña kâ'an cha'a' ma niyi iyo yi ña ja'a ndi —kàti na.

¹⁴ Takan kûu ta chani ka'an Paulu iin tu'un nuu ra niku ora nâka'an Galión iin tu'un i'ya nuu na:

—Ndyo'o ndian judíu, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo. Tu iyo iin ña kini a kuati ka'nu ña jâ'a ra, tajan iyo yi ña jakutuní yi, ¹⁵ va tava chā'i kuenda ña tîsokuati ndo ra cha'a' ma tu'un kâ'ani ra

chata tutu Ley chìnuni ndyo'o ñivi judíu, yakan va na jandondaa maani ndo yi ti na küuni ja'i yi —kàti ra.

¹⁶ Takan kũu tajan jākunu Galión na tichi ma ve'e nuu tà'nda tiñu ikan. ¹⁷ Ta ikan tiin ndio ma ndian judíu ra nàni Sóstenes, ra chà'nda tiñu veñu'u judíu. Ta ikan jan nduva'a kuii kãni na ma Sóstenes nuu nde'e ma nuu nda vetiñu nuu chà'nda Galión ma tiñu ma ora ikani. Va ma Galión, vaji ndē'e ra ma ña ndo'o ma Sóstenes, tüvi nī jachi'in ra ma ña jà'a na chi'in ra.

Cha'a' uni kīcha'a ndiko Paulu kuàkatitu'un ra tu'un Jesuu ora chāa ndiko ra ma ñuu Antioquía

¹⁸ Takan kũu ta Paulu kīndooga ra kua'a' kivi ma ñuu Corintu. Ta ikan jan kīcha'a ndio ra kà'an ndio ra chi'in ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ña nī ku'un ra. Ta ikan jan tiin ndio Paulu iin varku. Ta kēe ndio ra kuà'an ra chi'in Aquila ta chi'in ñasi'i ra ña nàni Priscila iti' ñu'u' Siria. Va ora takāaga ki'vi vi tichi varku, ji'na Paulu sōkon ra ndisaa ixi xini ra ñuu nàni Cencrea. Vati rakan jāchinu ra ña chā'a ra tu'un nuu Ndioo ña nī ja'a ra tiñu kuenda ra. ¹⁹ Ta ora chāa na ñuu nàni Efesu, tajan ndākoo ra Priscila chi'in Aquila ma ikan. Ta kēe ndio ra kuà'an ra nuu ndaa iin veñu'u ndian judíu. Ta ikan kīcha'a ndio ra jàna'a ra chi'in ma ndian judíu ña kùti'vi ma ikan. ²⁰ Ta ikan jan kīcha'a ña nàka'an na chi'in ra ña na kindoo ra koo ra tiá kivi chi'in na, va nī kuuni ra. ²¹ Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in na:

—Íyo yi ña ku'in iti' nuu ti kùuni koi ñuu Jerusalén ora kīcha'a ma viko ikan. Ta tu Ndioo kùuni, tajan vāchī nde'e ndikoi ndo inga cha'a' —kàti ra.

Ta ora chīnu kà'an ra takan tajan kī'vi ndio ra tichī ma varku ta kēe ndio ra ñuu Efesu ta kuà'an ra iti' nuu. ²² Ta ora chāa ra ñuu Cesarea, ta kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén, kuàka'an ra chi'in ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo veñu'u ikan. Ta ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Antioquía. ²³ Tajan kua'a' va'a kivi chíyo ra ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kēe ndiko ra kuà'an ra kuàjamani ra ndisaa ndian chìnuni tu'un Ndioo iyo ta'ii'in ñuu

nuu yā'a ra, taku ñu'u' Galacia chi'in ñu'u' Frigia.

Ra nàni Apolo kàtitu'un ra tu'un Jesuu ñuu Efesu

²⁴ Ma tiempu ikan chāa iin ra judíu, ra nàni Apolo ma ñuu Efesu. Ta ma rakan ti ra kīchi ñuu Alejandría kùu ra. Ta ya'a ga vii jàna'a ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi, ta chito va'a ga ra naja kua kà'an yi. ²⁵ Ti cha jākua'a ra naja kua kùu iti' Ndioo, ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra yi chi'in ndisaa kuii anima ra nuu ma ñivi ikan. Ta kàtitu'un kachin ra ndisaa naja kua chito ra kuenda Racha'nu Jesuu, vaji chito ra uvanuu naja kua jàna'a Xuva ora jākunduta ra ñivini niku. ²⁶ Yakan va Apolo tüvi ndasii ra ora kàtitu'un ra tu'un Ndioo nuu ñivi ka'in tichi veñu'u ñivi judíu. Va ora chīni Priscila chi'in iian Aquila ma ña kà'an ra, tajan kãna siin vi ra, ta jàna'a vi tiaga kachin naja kua kùu ma iti' Ndioo nuu ra. ²⁷ Ta ora küuni Apolo ya'a ra iti' ñu'u' Acaya, tajan ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Efesu, chā'a na tundeeni ra. Vati tãa na iin carta ta chā'a na yi nuu Apolo, na kunda'a ra yi ta jana'a ra yi nuu ndian chìnuni iyo ñu'u' Acaya, ikan na ku'va na ña na ndoo ra chi'in na, vati töve nākoto na ra. Takan kũu ta ora chāa ra ñu'u' Acaya, tajan kīcha'a ña ya'a ga tīndee ra ma ndian kuà'an iti' Jesuu, ti chā'a Ndioo ñamani ra nuu na, yakan va kīcha'a na chìnuni na ma tu'un ra. ²⁸ Ta Apolo, nuu tüvi ñivi jākanaa ra ndian judíu ora kànita'an yu'u ra chi'in na, ti jàna'a ra nuu na ña kà'an kachin ma tutu Ndioo, ti Jesuu ndicha kuii kùu ma ra Cristu, ra tachi Ndioo ña na jakakú ra yo.

19

Paulu, chāa ndiko ra ñuu Efesu

¹ Takan kũu ta juuni iyoga Apolo ñuu Corintu, ora kēta chiyo Paulu iin yuku kini ña iyo iti' ñu'u' Asia. Ta ora chāa ra ñuu nàni Efesu ikan nāta'an ra uvi uni ndian chìnuni. ² Ta te'en chīkatu'un ra nuu na:

—¿A nī'i ndo Tati Íí Ndioo ora kīcha'a ndo chìnuni ndo? —kàti Paulu chi'in na. Tajan te'en nāka'an na:

—Nĩ'iin cha'a' takà'an taso'o ndi tuva ndicha iyo iin Tati Íí Ndioo —kàti na.

³ Tajan te'en kīcha'a chikatu'un tuku Paulu nuu na:

—¿Ta nayi chīnuni ndo ora ña kũnduta ndo, tuva takan? —kàti Paulu.

Tajan te'en nāka'an tuku na:

—Chīnuni ndi tu'un kātītu'un Xuva ora jākunduta ra ñivi —kàti na.

⁴ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in na:

—Va Xuva jākunduta ra ndisaa ndian jāña ña jà'a kuati, ta chīkoni'i ndiko na kuà'an na iti' Ndiooni. Va juuni kātītu'un Xuva nuu ndo ña na chinuni ndo tu'un ma Racha'nu ña vāchi iti' chata ra, vati rakan kũu Jesuu. —Takan kàti Paulu chi'in na.

⁵ Ta ora chīni na ña kā'an Paulu te'en, tajan ndisaa na kũnduta ma ora ikani chi'in sivi ta ndatu Racha'nu Jesuu.

⁶ Tajan ora jũndii Paulu nda'a' ra xini na, ta ma ora ikani kōyo Tati Íí Ndioo chata na. Ta kīcha'a na kà'an na iin tu'un siin ña tũvi chīto na kà'an na. Ta juuni kīcha'a na kātītu'un na nuu ma ñivi chi'in tu'un yu'u Ndioo. ⁷ Takan kũu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, iyo uchi uvi ta'an na kũu na kua ndisaa na.

Paulu jàna'a ra tichi veñu'u ndian judíu, ta tichi jakuela iyo ñuu Efesu

⁸ Takan kũu ta ndi uni yoo ña chíyo Paulu ma ñuu Efesu, tũvi nĩ yu'vi ra ña jàna'a ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi tichi veñu'u ñivi judíu. Ta juuni kà'an ra ta jànini ra ma ñivi naja kua jà'a na ta kũu chaa na nuu chà'nda Ndioo tiñu. ⁹ Va iyo ndian ya'a ndava xini, ña nĩ kuuni na chinuni na ma ña kà'an ra. Tajan juuni ma ora ikani, kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ma iti' Jesuu. Ta ikan Paulu kēsiin ra ma veñu'u ikan ta juuni tava ni siin ra ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Tajan kēe ndio na kuà'an na chi'in ra iin jakuela ra nàni Tirano. Ikan jàna'a Paulu tandi'i kivi nuu ma ñivi ma jakuela ikan. ¹⁰ Uvi kuiya kũu yĩ ña jā'a ra takan. Takan kũu ta tandi'i ñivi ñu'u' Asia chīni tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ta nda ndian judíu ta nda ndian yũvi judíu ndia. ¹¹ Ta Ndioo chā'a ra kua'a' va'a ndatu ra nuu Paulu na jana'a ra yĩ nuu ñivi chi'in nda'a' ra. ¹² Takan kũu vaji pañitu a nda ja'ma ni

kũuni ña jànani na ra, ta chũnda'a na yĩ chà'an na nuu ndian ku'vi, ta ndà'a na. Ta juuni tàva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia.

¹³ Va iyo ndra judíu ña chàkunuu kai ña tàvani'i ndra tati xaan ndiso ñivi. Ta ndrakan ti kũuni ndra ja'a ndra yĩ chi'in ndatu Racha'nu Jesuu niku. Ta yakan va te'en kà'an xaan ndra chi'in ma tati xaan ndiso ma ndian ku'vi:

—¡Chi'in ndatu Jesuu ña kātītu'un Paulu, yu'u, kà'in ña na kee ndo tichi anima ma ndian kũ'vi! —kàti ndra.

¹⁴ Ña'a kũu ma ña jā'a ma ndi ucha ta'an ndra se'e iin ra judíu ña nàni Esceva. Ta rakan ti iin ra chà'nda tiñu nuu ndra kũu sutu kũu ra. ¹⁵ Takan kũu tajan te'en nāka'an ndio ma tati xaan ikan chi'in ndra:

—Nàkotoi Jesuu, ta juuni chītoi nda ra kũu Paulu, ¿va ndyo'o nda ndian kũu ndo ña chà'nda ndo tiñu nui? —kàti ma tati xaan chi'in ndra.

¹⁶ Tajan ora chīnu kā'an ma ra ndiso tati xaan nuu ndra, tajan ma ora ikani, ndāva ma ra ndiso tati xaan chata ndra chi'in kua'a' ñandee ra ta jātī'ini yĩ chi'in ndra, ta ikan chīto naja kua jā'a ndra ña kũndee ndio ndra kakú ndra ña janda kuà'an kaviti ndra ma iti' ve'e ndra, ta juuni tākue'e ndra ndia. Vati ndi'i ja'ma ndra jānaka'a ma ra ndiso tati xaan ikan. ¹⁷ Ta ora kũu te'en, ndian judíu ta ndian yũvi judíu iyo ñuu Efesu chīto na yĩ. Yakan va ora chīto na ña takan kũu, ta ndava yũ'vi na. Ta ikan kīcha'a kua'a' ñivi jàka'nu na Racha'nu Jesuu.

¹⁸ Ta juuni kua'a' ndian já chīnuni chà'an na chàkatītu'un na nuu ndisaa ñivi ka'iin ma ikan tandi'i ma kuati kini ña jà'a na. ¹⁹ Ta kua'a' ndian nduvi chàndaka na ma tutu jà'a na. Ta ikan kīcha'a na chà'mi na yĩ nuu tũvi ñivi. Ta ikan tàvani'i na kuenda naja kua ndaa ma tutu ikan. Ta ikan kēta yĩ ña ndaa yĩ uvi xiko uchi mii xu'un' plata kua tandi'i yĩ. ²⁰ Ta takan kũu ta chita kuati tu'un Racha'nu Jesuu nda nikuuni, ta jàna'a Ndioo ndatu ra nuu ñivi ndia. Ta ikan kī'vi kua'a' ñivi iti' kuà'an ra, cha'a ña chinuni na tu'un Jesuu. ²¹ Ta takan kũu ta chànini Paulu, ña kũuni ra ku'un ra iti' ñu'u' Macedonia chi'in iti' ñu'u' Acaya,

nda kati chāa ra nda ñuu Jerusalén. Ta juuni kàti ra, ti ora chinu ma tiñu jà'a ra ñuu Jerusalén, juuni iyo yi ña ku'un ra ñuu Roma ndia. ²² Ta ikan tāchi Paulu uvi ta'an ma ndra tĩndee ra na ku'un ndra ñu'u' Macedonia. Yakan va ma ndra tāchi ra te'en nàni ndra: Timoteu chi'in Latu. Vati ma Paulu, kīndoo ra uvi uniga kivi ma ñu'u' Asia.

Jàkanuu ra nàni Demetriu xini ñivi ñuu Efesu

²³ Tiempu ikan chīyo kua'a' tundo'o ndē'e ndian chìnuni tu'un Jesuu, ²⁴ ti kēta iin ra nàni Demetriu ña ya'a jàkanuu ra xini ma ñivi ñuu Efesu. Vati ma tiñu jà'a ra, kùu ña jàva'a ra maaa kaa plata. Ta juuni jà'a ra kua'a' va'a veñu'u kuati ña kàa takua kàa veñu'u ña jàka'nu ñivi nuu iyo ndioo Artemisa chi'in yi. Ta jàkanaa ra kua'a' xu'un' chi'in ma ña jà'a ra ndia. Ta juuni kua'a' xu'un' tì'a'vi ra ma ndian jàtiñu chi'in ra. ²⁵ Tajan jà'a ra ña na kuti'vi ta'an ndisaa ndra jàtiñu chi'in plata. Tajan te'en nāka'an ndio ra nuu na:

—Ndyo'o xaa, cha chìto va'a ndo, ti ma tiñu jà'a yo kùu yi iin ña va'a maa yo ti ndòkuika yo jà'a yi. ²⁶ Ta juuni cha chìto ndo ma tu'un kà'an ra nàni Paulu nuu ñivi ta ndè'e ndo naja ya'a k'vi na iti' jàna'a ra. Kàti ra ti ma ndioo jàva'a yo chi'in kaa yūvi ndioo ndicha kùu yi kàti ra. Takan jàna'a ra nuu ma ñivi. Yakan va kua'a' na cha chìnuni ma tu'un kà'an ra. Ta yūvi ñuu Efesu i'yani kùu yi ña jà'a ra takan, vati juuni jà'a ra takan chi'in ñivi iyo ndisaa ñuu nuu yā'a ra ndia, nda kati ndi'i ñu'u' Asia chàkunuu ra. ²⁷ Yakan va ndisaa ma ña jàna'a ra, iin kuati ka'nu kùu yi kuenda yo, koto kenaa ndisaa ma tiñu jà'a yo. Ta juuni ni kenaa ma ña jàka'nu yo ndioo Artemisa tichi veñu'an ndia. Ta töva ni ka'an ma ñivi ti ya'a ka'nu kùu ndioo yo, ta tüva ni ku'va na ña na ka'nda ña tiñu nuu na. Vati yakan jàka'nu ñivi iyo nda iti' ñu'u' Asia, ta nda tandi'i ñuu ñuñivi ndia. —Takan kàti Demetriu nuu ndra.

²⁸ Ta ora chīni ndra tu'un kà'an Demetriu, tajan nduva'a kuii kùxaan ndra ma ora ikani. Tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an ni'i ndra:

—¡Ya'a ga ka'nu kùu ma ndioo Artemisa, kuenda ñivi ñuu Efesu! —kàti ndra.

²⁹ Tajan ma tiempu ikan, nduva'a kuii jàkanuu xini ndra ma ñuu ikan. Ta ikan jan tiin ndra ra nàni Gayu chi'in inga ra nàni Aristarcu. Ta ninduvi ndrakan kīchi ndra ñu'u' Macedonia ña chàkunuu ndra chi'in Paulu. Yakan va tiin ndra ndra, ta keñu'u ndra ndra chāndaka ndra ndra nuu iin ve'e ka'nu nuu ndòndaa tiñu iti' tichi ñuu. ³⁰ Tajan Paulu kūuni ra ki'vi ra ka'an ra nuu ma ñivi ka'in ti'vi ikan. Va ma ndian chìnuni iyo chi'in ra, nī cha'a na ki'vi ra kà'an ra nuu na. ³¹ Takan kūu ta juuni iyo iin ndra kùmi tiñu ñu'u' Asia ña nàkoto ndra Paulu, tāchi ndra, ndra kùu tatun ndra ña na kujandomani ndra Paulu, ti koto ki'vi ra ma kuati ikan, koto tiin na ra. ³² Takan kūu ta iyo ndian kà'an iin nakuyi, ta iyo ndian kà'an inga nakuyi, vati jàkanuu xini na. Ta tiá kua'a' ga na, na töve chìto na ndaa cha'a' kùu yi ña kùti'vi na. ³³ Va iyo iin ndian ka'in tañu na, kātitu'un kachin na ma tu'un ikan nuu iin ra nàni Jandu. Ta rakan kùu ra tĩndani'ni ndian judíu nuu ma ñivi ikan, na kati ndi'i ra naja kua kùu yi. Yakan va Jandu kīcha'a jànda'a ra nuu ma ñivi, na taxiin koo yu'u na ti ni ka'an ra. Ta ikan kīcha'a ra kà'an ra cha'a' ñivi judíu nuu tandi'i ñivi ñuu ka'in ma ikan. ³⁴ Va ora chā'a na kuenda ña juuni ma ra kùu ra, ra judíu ndia, yakan va uvi ora kūu yi ña nduva'a kuii kùxaan na, ta te'en nāka'an na:

—¡Ya'a ga ka'nu kùu ma ndioo Artemisa kuenda ma ñivi ñuu Efesu! —kàti na.

³⁵ Ta ikan jākutaxin ma ra secretariu ñuu Efesu ma ñivi ka'in ikan. Ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ñivi ñuu Efesu. Cha chìto tandi'i ñivi iyo ñuñivi ti ma ñivi iyo ñuu i'ya kùmi na veñu'u nuu jàka'nu yo ndioo Artemisa. Vati ndioo ka'nu kùan, ta ma yuu íi nuu iyo na'na ña juuni kùmi yo yi, ti kīchi yi iti' andivi. ³⁶ Yakan va tava nī'iin yo kùu ka'an yo ña töve takan kūu yi niku. Yakan va tiá va'a tu taxiin koo yu'u ndo, ta töve jà'a ndo nī'iin nakuyi tu töve chìto va'a ndo yi. ³⁷ Vati ma ndra ndaka ndo kīchaa ndo i'ya, tüvi nī su'u ndra nī'iin ña ka'in tichi veñu'u nuu ndaa ma ndioo yo

Artemisa, ta tüvi kà'an ti'ini ndra chata ña ndia. ³⁸ Yakan va tu Demetriu chi'in ndra jàtiñu chi'in ra, tu iyo kuati ña kùuni ndra jandondaa ndra chi'in inga ñivi, na ku'un ji'na ndra kuka'an ndra yi chi'in ndra kùu vesi nuu chà'nda ndra tiñu. Ta ikan ta'ii'in ndra kùu ka'an kachin ma kuati ndra, ta kùu jandondaa ma ndra vesi yi. ³⁹ Ta tu kùuni yo ka'an yo inga tuku nakuyi, na ndakan yo nuu ma ndra vetiñu ña na kachin ndra ora va'a ña kùu kuti'vi yo, ikan na kuu ndondaa ma kuati yo chi'in inga ñivi, takua kà'an ma ley yo ña iyo yi ña ja'a yo. ⁴⁰ Cha'a' ndisaa ma ña kùu vitin, ya'a ga ika kùu yi ti tu koto ma ndra jandaru ñuu Roma ta tisokuati ndra ndisaa yo ti töve kùti'vi yo takua kà'an ma Ley, ta tu chikatu'un ndra nuu yo nda kuenda kùu yi ña kànita'an yu'u yo, ta juuni tüvi chito yo nda cha'a' kùu yi. —Takan kàti ma ra secretariu ñuu Efesu. ⁴¹ Ta ora chīnu kà'an ra tu'un i'ya nuu na, ta te'en nāka'an ra:

—¡Ta vitin na ku'un yo ve'o! —kàti ra.

20

Paulu kēe ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Grecia

¹ Ora chīnu kànita'an yu'u ma ñivi, tajan kāna ndio Paulu tandi'i ma ndian chīnuni ka'iin ikan. Ta kīcha'a ra chūndayu'u ra na. Ta ora chīnu nātu'un ra chi'in na, tajan chūnumi nda'a' ra ta'ii'in na ña kãña'a ra chi'in na, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia. ² Takan kūu ta ndisaa ma ñuu nuu yà'a ra, chà'a ra tundeeni nuu kua'a' ndian chīnuni tu'un Jesuu. Ta takan jà'a ra nda kati chaa ra ñu'u' Grecia ³ nuu kīndoo ra uni yoo. Ta ikan chani tiin ra iin varku ña ni ku'un ra iti' ñu'u' Siria ora chīto ra ña cha nātu'un ta'an ma ndra judíu ña ni tiin ndra ra ta ka'ni ndra ra. Yakan va töva nī kuuni ra ku'un ra chi'in varku. Ta ikan jan chikoni'i ndiko ra chi'in cha'a' ra nda ma ñu'u' Macedonia nuu yā'a ra niku. ⁴ Ta iyo iin ndra kàcha'an chi'in ra ña nāni te'en: iin ra nāni Sópater, ra se'e ra nāni Pirro iyo ñuu Berea. Ta inga ra nāni Aristarcu, chi'in ra nāni Segundu, ndra iyo ñuu Tesalónica. Ta juuni kuà'an ma ra nāni Gayu, ra iyo ñuu Derbe, ta Timoteu, chi'in Tíkiku, ta

Trófigu, ndra kīchi iti' ñu'u' Asia. ⁵ Ta ndra'ya ti chākosonuu ndra kuà'an ndra iti' nuu Paulu, nda kati chaa ndra ma ñuu Troa. Ta ikan, chātu ndra ndi, nda kati chaa ndi. ⁶ Ta ndyu'u, ti ndōo ndi ma ñuu Filipu nda ora cha yā'a viko ña chàcho paan ña tüvi yuchan iya tichi. Tajan ikan, kī'in ndi iin varku, ta nda tichi u'un kivi tajan chāta'an ndra ndi ñuu Troa. Ta ikan ndōo ndi ucha kivi chi'in ndra.

Paulu chàa ndiko ra ma ñuu Troa

⁷ Iin kivi ndomingu kùu yi, ña kùti'vita'an ndi chi'in ndisaa ñivi chīnuni tu'un Jesuu. Vati ikan ni ka'nda java ndi paan íí ña ni kachi ndi. Ta ikan kīcha'a Paulu kàtitu'un ra nuu ndisaa ma ndian chīnuni tu'un Jesuu. Ta tava chānini ra kee ra ma ñuu ña ni ku'un ra inga kivi, yakan va indeeni kà'an ra tu'un ikan nuu na nda kati keta javañuu. ⁸ Ta ndyu'u vati ka'iin ndi nda ve'e uvi pisu. Ta ikan ti ka'iin kua'a' ñu'ú kandil ña tiin. ⁹ Ta nuu iyo iin ventana ma ve'e ikan, ikan nāndi iin rayoko nāni Eutico. Ta tava Paulu kàtitu'un ra ma tu'un ikan nuu ma ñivi kua'a' tiempu, yakan va tiin ñuma'na ma rayoko ikan nuu nāndi ra ta kē'ne ra nda ninuu. Ta ikan jan chāa ndio ndra ma nuke'e nuu kàndii ra ta kāni'i ndra ra va cha chī'í ra. ¹⁰ Ta ikan jan, nūu ndio ma Paulu, tajan chāa ndio ra nuu kàndii ra. Ta ikan chūnandi chiti ra ta chūnumi ra ra. Ta te'en, nāka'an ra chi'in ma ndian chīnuni:

—¡Na yü'vi ndo, ndyo'o yani, vati töve nī chī'í ra! —kàti Paulu.

¹¹ Ta ikan jan, ndāa ndiko ra kuà'an ra ma ve'e iyo nda siki chi'in ndisaa ndian chīnuni. Tajan chā'nda java ndio ra ma paan íí. Ta chāchi ra yi chi'in na. Ta ikan kīcha'a ndiko ra nātu'un ra chi'in na nda kati kundichin inga kivi. Tajan kēe ndio ra kuà'an ra. ¹² Ta ma ñivi ikan ti nduva'a kuii chisii na ña nāndoto ndiko ma rayoko ikan, ta chāndaka na ra ma ve'e ra.

Paulu kēe ra ñuu Troa, ta kuà'an ra ñuu Miletu

¹³ Takan kūu ta ndyu'u chākosonuu ndi kuà'an ndi iti' nuu chi'in varku nda kati chaa ndi ñuu Asón. Ta ikan chātu ndi Paulu vati vāchi chi'in cha'a' ra, ti takan kūuni ra kichi ra. ¹⁴ Tajan ora ndikita'an

ndi chi'in ra ma ñuu Asón, ta ikan kī'in ra iin varku chi'in ndi indeeni nda kati chāa ndi ñuu Mitilene. ¹⁵ Ta ikan jan kēe ndiko ndi kuà'an ndi tiá iti' nuu, ta ikan yā'a ndi yatini ma ñu'u' Quío. Ta nda inga kivi tajan chāa ndio ndi yu'u tañu'u nuu kàndii ñuu Samos. Ta ikan jan ndōo ndi iin chanikuaa ma ñuu Trogiliu. Ta ma inga kivi, tajan chāa ndi ma ñuu Miletu. ¹⁶ Takan kūu ña nī kuuni Paulu ku'un ra ñuu Efesu ti koto kuyanga ra kua'a' tiempu ma ñu'u' Asia. Vati kùuni ra chaa ra numini ñuu Jerusalén. Ta tu kùu yi cha ìyo ra ikan kivi kìcha'a viko Pentecosté, kùuni ra.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni ìyo ñuu Efesu

¹⁷ Ora chāa Paulu ñuu Miletu, tāchi ra ndra meru ra na kukana ndra ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Efesu, na kichi ndra nuu ndaa ra. ¹⁸ Takan kūu tajan ora cha chāa ndio ndra nuu ndaa Paulu, tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, cha chito va'a ndo naja kua vii chīyoi chi'in ndo nda ma kivi nunuu ña kīchai ñu'u' Asia. ¹⁹ Vati ndisaa ma tiempu ña chīyoi chi'in ndo, jā'i tiñu Racha'nu Ndioo kuenda ndo chi'in ndisaa ma tundeeni. Yakan va nani kivi ora jā'i yi, ndava chākui, vati ndē'i kua'a' tundo'o jā'a ma ndian judíu. ²⁰ Va vaji ndē'i kua'a' tundo'o, va töve nī jañai ña jàna'i tu'un va'a Cristu nuu ndo. Vati ma tu'un ikan, iin tu'un va'a kùu yi kuenda ndo. Yakan va chà'i chàjana'i ma veto'o ñuu ndo ta ta ve'e ta ve'e ndo. ²¹ Yakan va indukuni chi'in ma ndian judíu ta ndian yüvi judíu cha kàtitu'in nuu na, na ndakoo na iti' kini kuà'an na, ta na chikoni'i ndiko na iti' Ndioo, ta na chinuni na tu'un Racha'nu Jesucristu. ²² Ta vitin kuà'in iti' ñuu Jerusalén ti ma Tati Í Ndioo, tāchi yu'u ña na ku'in. Ta na töve chitoi nayi kùu ma ña ta'in ñuu ikan. ²³ Uvanuu ma ña chitoi kùu ña kàtitu'un ma Tati Í Ndioo nui, ti ta'ii'in ñuu nuu chà, ndatu na yu'u ña ni ti'i na yu'u tichi vekaa. Ta juuni ndatu na ña ni jande'e na tundo'o yu'u ndia. ²⁴ Yakan va yu'u, tükuii yù'vì ña ndē'i tundo'o, a ka'ni ma ñivi yu'u. Vati

uvaa ma ña chàninì kùu ña na jachinui chi'in ndisaa animai ma tiñu va'a ña chā'a Racha'nu Jesuu nui. Yakan va ma tiñu jà'i kùu ña na jana'i tu'un va'a cha'a' ma ñamani Ndioo ña kùu ni'i tandi'i ñivi.

²⁵ 'Takan kūu ña cha kàtitu'in nuu ndisaa ndo naja kua chà'nda Ndioo tiñu nuu yo. Ta vitin cha chito va'i, ti nī'in ndo töva ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'.

²⁶ Yakan va kùunì ña koto ndo, ti yüvi kuatì kùu yi tu töve nī chinuni ndo tu'un Jesuu, ²⁷ vati yu'u, tüvi nī tixe'i nī'in tu'un nuu ndo ti cha kàtitu'un kachin ndisaa ma ña kùuni Ndioo ña koto ndo. ²⁸ Yakan va na kumi ndo ñivi chā'a Ndioo ña kumi ndo takua kùmi ndo juuni maa ndo, ti ma Tati Í Ndioo chā'a yi tiñu nuu ndo na kumi va'a ndo tandi'i ndian chìnuni ìyo veñu'u Racha'nu takua kùmi iin pato ma mvechala jàna ra. Takan ìyo yi ña kumi ndo na ndia, vati Racha'nu Cristu jàta ra na chi'in níi maa ra ora chī'í ra nuu kruu —kàti Paulu.

²⁹ Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ndracha'nu ikan:

—Cha chito va'i, ti ora cha kuà'in, ni kichaa iin ndra xaani nde'e ndra ndo. Ta ni ja'a ndra chi'in ndo takua jà'a ma lobo xaan ña chàchi ri mvechala. Ta ndrakan ni jana'a ndra inga tuku tu'un nuu ndo, ikan na ndakoo ndo tu'un Cristu. ³⁰ Ta juuni ma ndra ìyo tañu ndo, ni kichaa ndra jana'a ndra tu'un vata nuu ndo, vati kùuni ndra ña ndyo'o ndian chinuni na tandikun ndo ku'un ndo chata ndra. ³¹ Yakan va na yati koo ndo ora ikan, ti cha kàtitu'in nuu ndo naja kua ni kuu yi. Ta na kuku'uni ndo ti ndi uni kuiya ña chīyoi chi'in ndo tüvi nī jañai ña jàna'i nduyi niñuu nuu ta'ii'in ndo chi'in takuii tinui.

³² 'Ndyo'o yani, vitin ndàkoi ndo nda'a' Ndioo, ikan na kumi kuenda ra ndo. Ta juuni na koo ma ñamani ra chi'in ndo takua kà'an ma tu'un ra. Vati juuni ma ndatu Ndioo kùu jakua'nu va'a yi ndo, ikan na ni'i ndo ma tundeeni ra ña koo endeeni takua kà'an ma tu'un chā'a Ndioo nuu yo, ti takan tà'an chi'in ndisaa ndian kachin ra ña kùu ñivi íi kuenda ra. ³³ Ta yu'u vati tüvi kùunì xu'un' inga ñivi kuendai, ta ni tüvi kùunì ja'ma nī'in na ndia. ³⁴ Yakan va ndisaa ndo chito

ti jàtinīui chi'in nda'i, ta kùu ni'j̄ ndisaa ma ña chinīñu'i chi'in tandi'i ma ndian iyo chi'in. ³⁵ Takan jāna'i nuu ndo naja kua iyo yi ña jatiñu ndo ndisaa tiempu chiyoi chi'in ndo. Yakan va na jatiñu ndo kuenda maa ndo, ikan na kuu tindee ndo ma ndian nda'vi ndia. Ta na kuku'uni ndo ma tu'un kā'an Jesuu niku. Vati ma tu'un ikan te'en kàti yi: "Tiaga chisio tu tindeo inga ñivi kua ña ku'va na yi nuu yo", kàti ra. —Takan kàti Paulu.

³⁶ Ta ora cha yā'a kà'an Paulu te'en, tajan chūnandi chiti ra chi'in na. Ta indukuni kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo chi'in na. ³⁷ Ta ora cha chīnu kà'an na chi'in Ndioo, tajan ndisaa na nda'vi kūuni na, ta chàku na ta chūnumi nda'a' na Paulu ña kàña'a na chi'in ra. ³⁸ Vati kàti ra nuu na ña töva ni nde'e ndiko na ra inga cha'a'. Ta ikan jan chāndaka ndio na ra nda nuu ndaa ma varku ña ni ku'un ra.

21

Paulu kèe ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén

¹ Ta ora cha ndākoo ndio ndi ndra, tajan tiin ndi varku indeeni nda kati chāa ndi nda ñu'u' ñuu Cos. Ta nda inga kivi, tajan chāa ndi ñu'u' ñuu Rodas. Ta ikan kēe ndiko ndi kuà'an ndi nda kati chāa ndi ñuu Pátara. ² Ta ikan ñuu Pátara, nāta'an ndi inga varku ña kuà'an iti' ñu'u' Fenicia. Ta tichi yutun ikan kī'vi ndi ta kēe ndi kuà'an ndi tiá iti' nuu. ³ Ta iti' kuà'an ndi ndē'e ndi ñu'u' Chipre ña kàndii chiyo satin ndi. Va ndākoo ndi yi, ta indeeni kuà'an ndi nda ñu'u' Siria, ta chūndaa run ñuu Tiro. Va tava ma varku ikan, ikani ndākoo run ndisaa ma ndatiñu ndiso run, yakan va ikan nūu ndi tichi run nundani ndia. ⁴ Ta ora chāa ndi ma ñuu Tiro nāta'an ndi ndra chīnuni tu'un Jesuu iyo ikan. Ta ikan kīndoo ndi chīyo ndi chi'in ndra ucha kivi. Ta tāchi Tati Í Ndioo ndra ña na katitu'un ndra nuu Paulu ña na kù'un ga ra iti' ñuu Jerusalén. ⁵ Ta ora cha yā'a ma ucha kivi, tajan ndisaa ndra chīnuni chi'in ñasi'i ndra ta ndiakuaati se'e ndra, chāndaka iti' na ndi nda yu'u ñuu nuu kàndii tañu'u. Tajan chākuiin chiti ndi ma yu'u tañu'u ikan chi'in na. Ta ikan kīcha'a ndio ndi kā'an ndi chi'in Ndioo. ⁶ Tajan ora

chīnu ña chūnumi nda'a' ndi ña kàña'a ndi chi'in na, tajan kāndaa ndio ndi tichi ma varku, ta ndiakan chīkoni'i ndiko na kàcha'an na iti' ve'e na.

⁷ Takan kūu tajan kēe ndiko ndi ñuu Tiro chi'in varku. Ta kuà'an ndi iti' ñuu Tolemaida. Ta ora chāa ndi ikan, ta ikan jan kàña'a ndi chi'in ndian chīnuni tu'un Jesuu. Ta ikan jan kīndoo ndi chi'in na iin kivinia. ⁸ Ta ma inga kivi kēe ndi ñuu Tolemaida, ta kuà'an ndi ñuu Cesarea. Ta ora chāa ndi ñuu Cesarea, ta chā'an ndi ve'e ra nàni Lipe, ra chàkunuu kàtitu'un tu'un cha'a' Jesuu ta'ii'iin ñuu. Vati rakan, kùu ma ra iyo tañu ma ndi ucha ta'an ndra kāchin tatun Jesuu ña na tindee ndra ndra. Ta ikan ndōo ndi chi'in ra ve'e ra. ⁹ Ta Lipe vati iyo kumi ta'an ñivi yoko se'e ra ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ¹⁰ Takan kūu ta ora cha iyo ndi uvi uni kivi ma ñuu Cesarea, ta ikan jan chāa iin ra kīchi iti' ñu'u' Judea ña nàni Agabo. Ta rakan ti juuni kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia. ¹¹ Ta ora chāa ra nuu ka'iin ndi, ta tāvani'i ra sinchu indii toko Paulu. Ta chū'ni ra nda'a' ra ta cha'a ra chi'in yi. Tajan te'en nāka'an ra:

—Te'en kā'an ma Tati Í Ndioo, ña ma ndian judíu iyo ñuu Jerusalén, te'en ni ku'ni na ma ra xuña'a ma sinchu i'ya, tajan ni ku'va ndio na ra nuu ñivi yūvi judíu ña na ka'ni na ra. —Takan kàti ma Agabo chi'in ma Paulu.

¹² Tajan ora chīni ndi chi'in ma ñivi ñuu Cesarea ma ña kā'an ra, tajan nduva'a kuii jānini ndi Paulu, ikan na kù'un ra ma ñuu Jerusalén koto nde'e ra tundo'o iti' tikan. ¹³ Va Paulu te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja chàku ndo, ta ya'a nda'vi kùuni ña jà'a ndo takan? Vati yu'u tūvi yū'vi ña nde'i tundo'o, a kuvī ma ñuu Jerusalén cha'a' ma Racha'nu Jesuu. —Takan kàti Paulu chi'in ndi.

¹⁴ Va tava nī taso'o ra ma ña kā'an ndi, yakan va jāña ndi ña jānini ndi ra. Tajan te'en nāka'an ndi chi'in ra:

—¡Na ja'un ma ña kùuni Ndioo ña ja'un iti' kuà'un, tuva takan! —kàti ndi chi'in ra.

¹⁵ Takan kūu ta ora cha yā'a ndisaa ma ña'a, tajan jāndova'a ndi ndatiñu ndi, ta kēe ndi kuà'an ndiko ndi ma ñuu Jerusalén. ¹⁶ Ta iyo iin ndian chīnuni iyo

ñuu Cesarea ña chāndaka iti' na ndyu'u nuu ìyo ve'e ra nàni Mnasón, ra kīchi iti' ñu'u' Chipre. Ta rakan ti cha ìyo tiaga kua'a' tiempu ña chìnuni ra tu'un Jesuu. Ta juuni rakan kùu ra ña ni ku'va ra ve'e nuu ni kindoo ndi koo ndi ita'vi kivi ndia.

Paulu chānde'e ra nuu ìyo Jandiau

¹⁷ Takan kūu ta ora chāa ndio ndi ñuu Jerusalén, tajan ndisaa ma ndian chìnuni nduva'a chīsii na ora ndē'e na ña chāa ndi. Tajan ikan ndōo ndi chí'in na iin chanikuaa. ¹⁸ Ta ora tuvi inga kivi tajan kēe ndio ndi ku'àan ndi chí'in Paulu nuu ìyo ve'e Jandiau. Ta ora chāa ndi ma ve'e ra, ta ikan ndē'e ndi ña ka'iin ti'vi tandi'i ndracha'nu chà'nda tiñu ña chìnuni tu'un Jesuu. ¹⁹ Tajan ora chāa Paulu nuu ka'iin ndra, ta kāña'a ra chí'in ndra. Ta ikan kīcha'a ra kàtitu'un ra nuu ndra tandi'i ma tiñu jà'a Ndioo tañu ñivi yūvi judíu, vati Ndioo chā'a ra ndatu ra nuu Paulu ña na ja'a ra yi nuu ñivi ikan. ²⁰ Yakan va ora chīni ma ndracha'nu yi, tajan kīcha'a ndra jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chí'in Paulu:

—Kùuni ndi ña na kotoun, yo'o yani, ti tañu ñivi judíu, ìyo kua'a' mii ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta ndisaa ndiakan, kà'an na ti ìyo yi ña jachinu yo tandi'i tu'un kà'an ma tutu ley Ndioo taa Moisés taji'na ndia. ²¹ Ta juuni tāsō'o na ña maun kùu ma ra jàna'a nuu tandi'i ma ndian judíu ña kàchikanuu nuu chika ña na jà'aga na ma ña kà'an Moisés ña ìyo yi ña ja'a yo. Ta juuni kàtiun ti tūva ìyo yi ña ka'nda na ñii nuu ika ndrakuati se'e na ndia. Ta tōva ìyo yi ña ja'a na ma costumbre ña jàna'a ñivio chíyo taji'na ndia. Takan kàtiun nuu ma ñivi judíu ña kàchikanuu nuu chika, kàti na. ²² ¿Ta nayi jà'a yo ña kàa yi te'en?, kùuniun. Vati ni koto ndiko ma ñivi ikan ña kīchaa ndikoun. ²³ Yakan va tiá va'a tu ja'un ma tiñu ni tachi ndi nuun, ikan na koo va'un chí'in na. Tañu ndi ìyo kumi ta'an ndra ña ni ja'a ndra iin kua chā'a ndra tu'un nuu Ndioo. ²⁴ Na ku'un janandoun ñun chí'in ndra ma ikan takua kùu ma costumbre. Tajan tia'viun ña na sokon ndra xini ndra kuenda Ndioo. Tajan juuni kua ikan ìyo yi ña ja'un, ikan na chinuni ma ñivi ña yūvi ña ndicha kùu ma ña kà'an na chataun. Vati juuni maun

kùu iin ra jàchi'in ta tiñu'u ma ña kà'an tutu ley taa Moisés taji'na. ²⁵ Va taku ma ndian yūvi judíu cha chìnuni na tu'un Jesuu vitin, cha taa ndi iin tutu tachi ndi nuu na ña kà'an ti tūvi ìyo yi ña kachi na sa'an kiti ña cha sōkó ñivi nuu ndioo yutun íí ña jàka'nu na. Ta tūvi ìyo yi ña kachi na ní kiti, ta juuni tūvi ìyo yi ña kachi na sa'an kiti ña cha kā'a. Ta na jaña ndra ña kì'vi ndra chí'in ña'a' yūvi ñasi'i ndra a ña'a chí'in yūvi ra kùu iian, kàti yi. —Takan kàti ndracha'nu ikan chí'in Paulu.

Tiin na Paulu tichi veñu'u

²⁶ Yakan va Paulu kēe ndio ra ku'àan ra. Ta ora tuvi ndio ma inga kivi, tajan nāndoo ndio Paulu chí'in ma ndi kumi meru ra takua kà'an ma costumbre ikan, ta ikan jan kī'vi ndio Paulu tichi veñu'u ka'nu chākatitu'un ra nda ora kùu yi ña ndi'i ma kivi ña nāndoo ndra, ikan na kuu sokó ma sutu iin kiti nuu Ndioo cha'a' ta'ii'iin ndra. ²⁷ Takan kūu ta ora chani ndi'i ndi ucha kivi, tajan ma ndian judíu ña kīchi ñu'u' Asia ndē'e ndra ma Paulu ña indii ra tichi veñu'u chí'in ndi kumi ndra kùu meru ra. Ta ikan jan kīcha'a ndio na jàkanuu na xini ma ñivi judíu, tajan kī'vi ndio ndra ña ni tiin ndra Paulu tichi veñu'u. ²⁸ Tajan te'en kīcha'a ndra kà'an ni'i ndra:

—Ndyo'o ñivi ñuu Israel jna tindee ndo ndyu'u ña tiin ndi ra'ya! Vati ra'ya kùu ma ra chàkunuu jàna'a ndanikuni nuu ñivi iin tu'un kà'an chata costumbre ña kua ikan jà'a yo ma ñuu yo. Ta juuni kà'an ra chata tutu Ndioo taa Moisés taji'na. Ta takan kà'an ra chata veñu'u ka'nu i'ya ndia. Ta vitin cha tī'i ra ndian yūvi judíu tichi veñu'u ka'nu yo. Ta ndrakan ti jàkini ndra nuu íí tichi yi —kàti ndra.

²⁹ Te'en kàti ndra ti cha ndē'e ndra Paulu ña chàkunuu ra chí'in iin ra yūvi judíu, ra nàni Trófigu ra ñuu Efesu niku. Yakan va chānini ndra ti Paulu chāka ra ra ña na ku'un ra chí'in ra tichi veñu'u ka'nu ndaa ikan niku, kùuni ndra. ³⁰ Takan kūu tajan ndisaa ndio ma ñivi ñuu Jerusalén jàkanuu ndio xini na. Tajan endee chīnu ndio na chāa na nuu ndaa Paulu ta tiin na ra. Ta kēñu'u ndio na ra, ta tava na ra iti' chata kora

veñu'u. Ta ora cha tāvani'i na ra, tajan numini chāsi ndio na yuve'e veñu'u nuu ra. ³¹ Tajan chani ka'ni na ra ora chāa tiñu nuu ma ra comandante ñuu Roma, ña tandi'i ñivi ñuu Jerusalén ya'aga kayuni na nde'e na nuu ra. ³² Yakan va ora chīto ma ra comandante, tajan jākuti'vi ta'an ra kua'a' ma ndra jandaru ra chi'in inga ma ndra capitán jandaru ña na kunumi ndra ku'un ndra nuu ka'lin ñivi kànita'an chi'in Paulu. Takan kūu tajan ma ndra judíu ora ndē'e ndra ña chani chaa ra chi'in jandaru ra, ta jāña ndio ndra judíu ña kàni ndra ma Paulu. ³³ Ta ikan jan chājayatin ndio ma ra comandante nuu ndaa Paulu, ta tiin ndio ra ra, tajan tāchi ndio ra jandaru ra ña na ku'ni ndra Paulu chi'in uvi ta'an karena. Ta ora cha ndikun ndio ra, tajan kīcha'a ndio ma ra comandante chīkatu'un ra nuu ma ñivi nda ra kuu ra, ta niyi kuu ma ña jā'a ra. ³⁴ Va iyo ndian ka'lin tañu ma ñivi ikan, kà'an na ña jā'a ra iin nakuyi, ta iyo inga ndian kà'an ña jā'a ra inga nakuyi. Yakan va ma ra comandante nī kuu kutunini ra nī'iin ma ña kà'an na, ti ya'a nanivaa kuu na. Takan kūu tajan kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra, na kundaka ndra Paulu ku'un ndra nuu iyo ndra. ³⁵ Ta ora chāa ndio ndra nuu kīcha'a ma kuayu yuve'e ndra, tajan kāni'i ndio ndra ra, ta ndiso ndra ra ndaa ndio ndra ma kuayu ikan, vati takan iyo yi ña jā'a ma ndra jandaru koto ka'ni ma ñivi ra. ³⁶ Yakan va ndisaa ma ndra kàcha'an chata ma ndra jandaru te'en kà'an ndra:

—¡Na ka'ni ndo ra! ¡Na ka'ni ndo ra!
—kàti ndra.

Paulu kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu ma ñivi

³⁷ Ta ora chāa ndio ma jandaru ma nuu iyo yuve'e ña ni ti'i ndra Paulu, tajan te'en chīkatu'un ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ndra:

—¿A kuu ka'in iin tiñu chi'un? —kàti ra chi'in ma tu'un griegu.

Tajan te'en nāka'an ndio ma ra comandante nuu ma Paulu:

—¿A kuu ka'un tu'un griegu? —kàti ra.

³⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in ra:

—Juu, chītoi kà'in tu'un griegu —kàti ra.

Ta ikan jan, nāka'an tuku ma ra comandante:

—Tu ndicha ña chītoun kà'un tu'un griegu, yūvi ra ñuu Egiptu kùun, tuva takan. Vati tatiempu kīchi iin ra kēe tichi ku'u ñuu Egiptu, kīchi kanita'an ra chi'in ma kuvienu chi'in kumi mii ndra chà'ni ñivi —kàti ra.

³⁹ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Yūvi rakan kùu, ti iin ra judíu kùu. Ta kākui ñuu Tarsu, ña iyo kuenda ñu'u' Cilicia. Yakan va cha chītoun ti iin ñuu ya'aga jāka'nu ma ñivi kuu yi. Ta vitin chikain iin ñamani nuun ña na ku'vaun ña ka'in chi'in ma ñivi ka'lin ikan —kàti Paulu.

⁴⁰ Tajan te'en nāka'an tuku ma ra comandante chi'in Paulu:

—Na ka'un chi'in na tuva takan —kàti ra.

Ta ikan jan chūndaa ndio Paulu nuu iyo kuayu yuve'e, ta jānda'a ra nuu na, na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en kīcha'a ndio ra kà'an ra ma tu'un hebreu, takua kà'an ma ndian judíu chi'in na:

22

¹ —Ndyo'o tatá ta ndyo'o yani, na kuni va'a ndo ña ni ka'in nuu ndo, ikan na koto ndo ti tüvi iyo kuaṭi. —Takan kàti Paulu chi'in na.

² Tajan ora chīni na ña kīcha'a Paulu kà'an ra tu'un hebreu, tajan tiaga kīndoo taxiin na. Ta ikan jan te'en nāka'an tuku ra:

³ —Yu'u kuu ma ra judíu, ta kākui ñuu Tarsu ña iyo kuenda ñu'u' Cilicia. Ta chā'nui ñuu Jerusalén i'ya ndia. Ta jākua'i chi'in matru ra nàni Gamaliel. Ta ikan kūtuvai tandi'i naja kua kà'an ma tutu Ley taa ndra kuu ñivio chīyo taji'na. Ta chi'in ndisaa chinitunī, jā'i tiñu Ndioo takua jā'a ndo yi vitin. ⁴ Vati taji'na, nduva'a kuii jānde'i tundo'o tandi'i ma ñivi kuà'an iti' Jesuu vati ndava kùuni ka'nī na. Yakan va kēi chākunui chata na. Ta nuu nàta'in na ta tiñ na, ta ti'i na tichi vekaa. Yakan va, ña'a a ra'ii ña nàta'in, tiñ na. ⁵ Ta ma ra chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i ndra kuxini ña chà'nda tiñu

chi'in ra, cha chito va'a ndra tandi'i ma ña jā'i. Vati maa ndra kuu ndra ña taa ndra ma carta, ta chā'a ndra yi nui na kundakai yi nuu ma ndian judiu ta'an yo ndian iyo ñuu Damascu ña kà'an yi ña kuu tijn ma ndian chinuni tu'un Jesuu ikan. Ta ikan jan chā'in ñuu Damascu ti kuuñi tijn na ta ndaka ndioi na kichai i'ya ña na nde'e na tundo'o.

Paulu kàtitu'un ra naja kua nāni'i ra iti' Jesuu

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ 'Tajan ora cha kuakuyatin ndi ñuu Damascu, iyo yi a kachuvi ndaa ñuka'ñu, tajan iti' andivi kichi iin ñu'ú tacha ña chikonuu yi yu'u. ⁷ Ta ndūvai nuu ñu'u' jā'a yi. Tajan te'en chīñi iin tati ña kà'an chi'in: "Saulu, Saulu, ta, ¿naja ya'a jànde'un tundo'o yu'u?" kati yi. ⁸ Ta ikan jan, te'en chikatu'un tukui nuu ma tati ikan: "¿Nda ra kuuñu yo'o Racha'nu?", kati. Tajan te'en nāka'an ma tati ikan chi'in: "Yu'u kuu Jesuu ra ñuu Nazaret, ra jànde'un tundo'o chata." Takān kati ra chi'in. ⁹ Tajan ndisaa ma ndra kuà'an chi'in, ora ndē'e ndra ma ñu'ú ikan, nduva'a kuii yū'vi ndra. Ta tüvi nī kutunini ndra ma tu'un kā'an ma tati ikan chi'in. ¹⁰ Tajan te'en chikatu'in nuu yi: "¿Nayi kuuñiun ña jā'i, yo'o Racha'nu?", kati. Tajan te'en nāka'an ra chi'in: "¿Ndetā, ta na ku'un ndikoun ma iti' ñuu Damascu! Ta ikan ni katitu'un ndra nuun tandi'i ma nayi iyo yi ña ja'un." Takān kati ma Racha'nu chi'in. ¹¹ Va tava ma ñu'ú ikan, jāndokuaa yi yu'u, yakan va ma ndra merui ndà'a ndra nda'i nda kati chāi ma ñuu Damascu.

¹² 'Ta ora chāi ma ñuu ikan, tajan ikan iyo iin ra nāni Ananía. Ta rakan ti iin ra ya'a jāchi'in ma ley taa Moisés kuu ra, ta ya'aga tiñu'u tandi'i ma ñivi judiu iyo ñuu Damascu ra ndia. ¹³ Ta ikan jan chānde'e ndio ra tichi ve'e nuu kandiij. Ta ora chāa ra nuu kandiij, ta te'en nāka'an ra chi'in: "Yo'o ra yani Saulu. ¿Na ndondichin ndiko nde'un!", kati ra. Tajan ma ora ikani, kuu nande'e kachin va'i, ta ndē'i ma Ananía ndia. ¹⁴ Takān kuu tajan te'en nāka'an ma Ananía chi'in: "Ndioo ña jāka'nu ndian kuu ñivio taji'na,

rakan kāchin ñun, ikan na kotoun nayi kuuñi ra ña ja'un. Ta ikan jan kuu nde'un ma Racha'nu Jesuu ña kuu ra iin ra ndaa, vati kāchin ra ñun ña na taso'un ma tu'un kà'an ra. ¹⁵ Yakan va maun kuu ma ra kāchin Ndioo ña na kuuñu ma testigu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ta katitu'un ma nuu na ndisaa ma ña ndē'un ta chīniun. ¹⁶ Ta vitin tüva iyo yi ña kuatun tiá. ¿Na ndetaun, ta kundutaun chi'in ndatu Racha'nu Jesuu, ikan na janaa ra tandi'i ma kuatun!" Takān kati Ananía chi'in.

Paulu kàtitu'un ra nuu ñivi naja kua chāa ra nuu ñivi yūvi judiu

¹⁷ 'Yakan va ora kichāa ndikoi ñuu Jerusalén i'ya, ta ikan jan chā'in veñu'u ka'nu nda i'ya. Ta ikan kichā'i kà'in chi'in Ndioo, ta ikan ndē'e chi'in tinui ma Jesuu, takua ndē'o iin nakuyi ora chānio, ¹⁸ ña te'en nāka'an ra chi'in: "Yo'o Paulu, ¿na numini keun ñuu Jerusalén, ti na jāchi'in na ma tu'in ña ni katitu'un nuu na!" Takān kati'itu'un Jesuu nui. ¹⁹ Tajan te'en nāka'in chi'in ra: "Yo'o Racha'nu, cha chito va'a ndra ti yu'u kuu ma ra chākunuu tiin ma ñivi chinuni tu'un ma tandi'i veñu'u ñivi judiu niku. Ta juuni chito na ña ti'i na tichi vekaa, ta kāñi na ndia. ²⁰ Ta ora chā'ni na Esteban, ra kati'itu'un tu'un, ikan ndai ndē'i nuu chā'ni na ra chi'in yuu, vati induku chānini chi'in ma ndra chā'ni ra. Ta juuni kumij ja'ma isukun ma ndra chā'ni ra chi'in yuu ndia." ²¹ Takān kuu ta te'en nāka'an ma Racha'nu nui: "Na ku'un kukatitu'un tu'in nuu ñivi yūvi judiu ndian iyo nuu chika." Takān kati ma Racha'nu Jesuu chi'in —kati Paulu chi'in ñivi ikan.

Paulu, k'vi ra nda'a' ma ra comandante ra iyo kuenda ñuu Roma

²² Yakan va nda ma tu'un i'yani, kuu ña taso'o na ña kà'an Paulu ti kāyuni na jā'a ma tu'un kà'an ra. Tajan te'en kichā'a na kànachaa na chata Paulu:

—Ra'ya, tüva iyo yi ña koo ra tiá ñuñivi i'ya. ¿Na ka'ni ndo ra! —kati na.

²³ Ta ndiakan ti endee kanachaaga na tiá, ta tava na ja'ma na, ta jākana na yi nuu sukun. Ta choso na yuti nuu sukun

ndia. Yakan va ndisaa ña jā'a na i'ya jàna'a yi ti nduva'a kuii kàyuni na ndè'e na nuu Paulu. ²⁴ Ta ma ora ikani, chāa ma ra comandante, ta tāchi ra jandaru ra na tiin ndra Paulu. Tajan tī'i ndio ndra ra tichi ve'e nuu kixi ndra. Ta juuni kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kani ndra ra nda kati kati ra nda cha'a' kùu yi ña kùxaan ma ñivi chi'in ra. ²⁵ Takan kùu ta ora chani kani ndra ra, tajan te'en kīcha'a chīkatu'un Paulu nuu ma ra capitán ndaa chi'in ma ndra jandaru:

—¿A chīto ndo ti ma ley iyo ñuu Roma tüvi chà'a yi ña kàni ndo yu'u nda kati ka'an ji'na iin ra kùu vesi ma kuati, vati iin ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu? —kàti Paulu chi'in ma ra capitán.

²⁶ Yakan va ora chīni ma ra capitán ña te'en kā'an Paulu, tajan kēe ndio ra kuà'an ra kuàkatitu'un ra nuu ma ra comandante. Ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Na ja'un kuenda ma niyi iyo yi ña ja'un, vati ma ra'ya na töve iyo yi ña jande'un tundo'o ra ti iin ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra ndia! —Takan kàti ma ra capitán chi'in ma ra comandante.

²⁷ Ta ikan jan chājayatin ndio ma ra comandante ra nuu ndaa Paulu, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Paulu:

—Juu, ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu.

²⁸ Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra comandante chi'in Paulu:

—Taku yu'u ti nduva'a kuii kua'a' xu'un' tīa'vi, tajan kùu ndakui ma ra kuenda ñuu ka'nu Roma —kàti ra chi'in ma Paulu.

Tajan te'en nāka'an tuku ma Paulu chi'in ra:

—Taku yu'u ti ra kuenda ñuu ka'nu Roma kùu nda ora kākui —kàti ra.

²⁹ Yakan va ora chīto ndra ña ndicha kùu ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra, tajan ndisaa ndio ma ndra jandaru ni kani ra niku, chūndachiyo ndra xiin ra, ta nda ma ra comandante ndia. Ta juuni yū'vi ra ña chū'ni ra ra chi'in karena niku.

Paulu ndaa ra ma nuu ka'in tandi'i ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judiu

³⁰ Takan kùu ta ora tuvi inga kivi, tajan tāchi ndio ma ra comandante ma ndra jandaru ña na ndachi ndra nda'a' ma Paulu. Vati kùuni ra koto kachin ra nda cha'a' kùu yi ña tisokuati ma ñivi judiu ra. Ta ikan jan tāchi ndio ra tiñu nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i ma ndra kuxini nuu ma ndian judiu, ikan na kuti'vi ta'an ndra. Yakan va ma ra kùu comandante ikan tāva ndio ra ma Paulu, ta chākutaa ra ra nuu ka'in ti'vi tandi'i ndrakan.

23

¹ Takan kùu ta ora chāa ra nuu ka'in ti'vi ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judiu tajan te'en nāka'an Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani ndian judiu. Nda vitin endee iyo va'i ta iyo tu'vai kuenda Ndioo, ti ma chinitunī kàti yi ti tüvi iyo kuati nuu Ndioo. —Takan kàti Paulu chi'in ndra.

² Takan kùu ta ma sutu cha'nu kuxini ña nàni Ananía, kà'an ra nuu ma ndian ka'in yatin xiin Paulu, ña na kani ndra viyu'u ra. ³ Tajan te'en nāka'an Paulu chi'in ra:

—¿Ndioo, ni kani ra maun, ti nāndiun chīña kuenda ña na tisokuatiun chatai, ti takan kà'an ma ley kàtiun! Ta juuni tāchiun ña na kani ndra yu'u, ta yakan ti tüvi chà'a ma ley ña jà'a yo yi ndia. Yakan va juuni ra vata kùu ndia —kàti Paulu.

⁴ Takan kùu tajan ndisaa ma ndra ka'in xiin Paulu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¿Na vā'a jà'un ña kà'un nduva'ani chi'in ma sutu kuxini, vati ra iyo kuenda Ndioo kùu ra! —kàti ndra.

⁵ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ndra:

—Ka'nu kooni ndo ndyo'o yani, ti töve chitoi ña ma sutu kuxini kùu ra, yakan va kā'in te'en. Vati nuu ma tutu ley Ndioo te'en kà'an yi ndia: “¿Na kā'an ti'inio chata ma ra chà'nda tiñu ñuu yo!”, kàti yi —kàti ra.

⁶ Takan kùu tajan nākuni Paulu ña java ma ndra ka'in ikan kùu ma ndra fariseu, ta inga java ndra kùu ma ndra saduceu.

Ta ikan jan te'en nāka'an ni'i ndio ma Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o yani, yu'u kùu ma ra fariseu, takua kùu ma ñivi tatái. Ta tìso ndo kuati chatai, cha'a' ña chìnuni ña nàtaku ndiko ma ndian ndií —kàti ra.

⁷ Yakan va ora kā'an Paulu takan tajan ma ndra fariseu chi'in ndra saduceu, kēsiin ndra ma ora ikani, jā'a ma tu'un kā'an Paulu. Ta ikan jan kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra chi'in juuni maa ndra. ⁸ Ti kàti ma ndra saduceu ti tüvi nàtaku ndiko ma ndian ndií. Ta juuni kàti na ti tüvi iyo tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo ta ni inga tati ndia, kàti ndra. Va ma ndra fariseu, kàti ndra ti chìnuni ndra ña nàtaku ndiko ma ñivi ndií ta ña iyo tati ndia. ⁹ Takan kùu tajan kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra. Ta tañu ma ndra fariseu ndēta iin ndra matru jàna'a ley ña te'en kà'an ndra:

—¿Ta naja kùuni ndo tisokuati ndo ra'ya? Ta tüvi iyo ni'iin kuati ra, ta tüvi chito yo tu iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo tachi ra —kàti ndra.

¹⁰ Takan kùu ta tava tüvi kùtaxin na ña kànita'an yu'u na, yakan va kīcha'a yù'vi ma ra comandante, koto ka'ni ndra Paulu. Yakan va tachi ra iin ma ndra jandaru ra ña na ku'un ndra kuki'in ndra ma Paulu nuu ndaa ra tañu ndra, ta ku'un ra chi'in ndra nuu iyo ve'e nuu kixi ndra.

¹¹ Takan kùu tajan chanikuaa inga kivi kēta ma Racha'nu Jesuu nuu Paulu ña te'en kà'an ra chi'in ra:

—Yo'o Paulu, na jandeeniun ma ña kà'an na chataun, ti takua kàtitu'un tu'in ñuu Jerusalén i'ya, juuni kua ikan iyo yi ña katitu'un yi ñuu Roma ndia. —Takan kàti ma Racha'nu Jesuu chi'in ra.

Jàndo'iin tu'un ma ndra judú naja kua ni ka'ni ndra Paulu

¹² Takan kùu ta ora tuvi inga kivi kùti'vi ta'an iin ma ndra judú. Ta ikan kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra ta ka'ni ndra Paulu. Takan kùu ta ta'ii'in ndra chā'a ndra tu'un nuu Ndioo ña tüvi kachi ndra, ta tüvi ko'o ndra ni'iin nakuyi nda kati ka'ni ji'na ndra Paulu. ¹³ Ta ma ndrakan ti ya'aga uvi xiko ta'an ndra kùu ndra ña chā'a ndra tu'un nuu Ndioo ña ni ka'ni ndra Paulu. ¹⁴ Ta ikan jan chā'an ndio ndra nuu ma

ndracha'nu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in nuu ma ndracha'nu judú, tajan te'en nāka'an ndra nuu ndra:

—Ta'ii'in ndyu'u cha chā'a ndi tu'un nuu Ndioo ña tüvi ni kachi ndi ni'iin nakuyi, nda kati ka'ni ji'na ndi Paulu. Ta tu tüvi jachinu ndi ma ña ka'an ndi, tajan ni nde'e ndi tundo'o jà'a ra. ¹⁵ Yakan va ndyo'o ta ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judú, kùuni ndi ña na ndakan ndo nuu ma ra comandante na kundaka ra Paulu kichi ra nuu ndo itaan. Ta kati ndo ti kùuni ndo koto kachin ndo ma ña ndaa ña jā'a Paulu. Ta ndyu'u ti ni kuiin xe'e ndi yu'u iti' nuu vachi ra chi'in ndra. Ta ikan ni ka'ni ndi ra antea ña kichaa ra nuu ndo. —Takan kàti ma ndra ni ka'ni Paulu chi'in ma ndracha'nu ikan.

¹⁶ Va tava ma ra se'e ma ñata'an Paulu chini ra ma ña kà'an ndra ña ni ka'ni ndra tacha'nu ra Paulu. Yakan va kēe ra chakatitu'un ra nuu Paulu, nda ma nuu iyo ve'e nuu kixi ma ndra jandaru. Yakan va ora chāa ra ikan, ta kàtitu'un ra yi nuu ra. ¹⁷ Ta ikan jan kāna Paulu iin ma ra capitán, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Na ja'un iin ñamani ta na kundakaun ma rayoko i'ya ku'un nuu ma ra comandante! Vati iyo iin ña ni ka'an ra chi'in ra —kàti Paulu.

¹⁸ Yakan va ma ra capitán chāndaka ra ra nuu ma ra comandante, tajan te'en nāka'an ndio ma ra capitán chi'in ra:

—Paulu ra indii tichi vekaa, tachi ra yu'u ña na kichi ndakai ma rayoko i'ya nuun. Vati iyo iin ña ndicha ni ka'an ra chi'un. —Takan kàti ma ra capitán chi'in ma ra comandante ikan.

¹⁹ Ta ikan jan tiin ndio ma ra comandante nda'a' ma rayoko ikan, ta kēsiin ra chi'in ra. Tajan te'en chikatu'un ndio ra nuu ra:

—¿Nda tiñu kùuniun ka'un chi'in? —kàti ra.

²⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma rayoko:

—Ndra judú cha jāndo'iin tu'un ndra ña ni ndakan ndra nuun, ña itaan na ku'un chi'in Paulu nuu ka'in ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judú. Ta ndrakan ti kàti ndra ña kùuni ndra koto kachin ndra ma ña ndaa ña jā'a tacha'nui Paulu. ²¹ Va koto chìnuniun ma ña kà'an ndra ti tu'un vatani kùu yi. Vati ya'a uvi xiko ta'an ndra kùu ndra

ña ka'iin xe'e ndra yu'u iti' ña ni ka'ni ndra tacha'nui Paulu ora ni ya'a ra. Ta chā'a ndra tu'un nuu Ndioo, ña na jande'e ra tundo'o ndra tuva kachi ndra ta ko'o ndra takuii antea, nda kati ka'ni ndra tacha'nui Paulu. Ta vitin cha iyo tu'va ndra ña ndātu ndra nde'o naja kua ni ka'un kuenda ra. —Takan kàti ma rayoko ikan chi'in ma ra comandante.

²² Takan kūu ta ma ra comandante tachi ra ma rayoko ikan ña na ku'un ra ve'e ra. Va ji'na kā'an ra chi'in ra ña na kätitu'un ra ma tu'un i'ya nuu ni'iin ñivi.

Tachi ndra Paulu nuu ra kuvienu Félix

²³ Takan kūu tajan kāna ndio ma ra comandante uvi ta'an ma ndra capitán ña te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na jandova'a ndo uvi cientu jandaru ña kaka chi'in cha'a', ta uni xiko uchi ta'an ma ndra jandaru yoso kuayu, ta uvi cientu ma ndra ku'un chi'in lanza. Vati kaa iin chanikuaa vitin, ni ko'o ñuu Cesarea —kàti ra.

²⁴ Ta juuni tachi ra ña na jandova'a ndra kuayu ña koso Paulu ndia. Ta juuni kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kumi va'a ndra Paulu ora kundaka ndra ra nuu ma kuvienu Félix. ²⁵ Ta chi'in ndra tachi ra iin carta ña ka'an te'en:

²⁶ “Yu'u ra kùu Claudiu Lisias, tachi iin tutu i'ya nuun yo'o tatá kuvienu Félix ti kùuni ka'in iin tu'un nuun. ²⁷ Vati ndra judíu, tiin ndra ra'ya, ña ni ka'ni ndra ra. Va ora chitói ña ra iyo kuenda ñuu Roma kùu ra, tajan chā'in chi'in jandarui, ta jākakúi ra. ²⁸ Yakan va kùuni kotoi nda cha'a' kùu yi ña tiin ndra ra, yakan va chāndakai ra nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. ²⁹ Ta ikan jan chitói ña tìsokuati na ra chi'in ma tu'un kà'an ma ley maa na. Yakan va tüvi nī ja'a ra ni'iin kuati ka'nu ña kùu ka'ni ndra ra cha'a' yi, ta ni vekaa tüvi iyo yi ña kundii ra ndia. ³⁰ Ta tava cha chitói ña ma ndra judíu kütivi ta'an ndra, ta jāndikita'an tu'un ndra ña ni ka'ni ndra ra, yakan va vitin tachi ra nuun. Ta juuni cha kätitu'in nuu ma ndra tìsokuati ra ña na katitu'un ndra nuun nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndra ra, ta nda cha'a' kùu yi ña kùuni ndra ka'ni ndra ra ndia. ¡Na koo va'un!” Takan kàti ma tutu tachi ra nuu ra.

³¹ Takan kūu ta ma ndra jandaru jā'a ndra ma kua kàti ma ra comandante nuu ndra. Ta ma ora chanikuaa, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in Paulu iti' ñuu Antípatris. ³² Ta ora tuvi inga kivi, tajan ma ndra jandaru ña kuà'an chi'in cha'a, chikoni'i ndiko ndra nuu iyo ve'e nuu kixi ndra. Ta ma ndra yoso kuayu ti kuà'an ndra iti' nuu chi'in Paulu. ³³ Takan kūu ta ora chāa ndra ñuu Cesarea, ta chā'a ndra ma carta ikan nuu ma kuvienu Félix, ta kútaa ndra Paulu nuu ra. ³⁴ Takan kūu ta ora cha yā'a jākua'a ra ma carta ikan, tajan te'en chikatu'un ndio ma ra kuvienu nuu Paulu:

—¿Nda ñuu kichiun? —kàti ra.

Ta Paulu nāka'an ra ti ra ñu'u' Cilicia kùu ra. ³⁵ Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra kuvienu chi'in ra:

—Ni taso'i ma ña ni ka'un ora ni kichi ma ndra tìsokuati ñun —kàti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Ta ikan jan kā'an ndio ra chi'in ma jandaru ña na kumi va'a ndra Paulu tichi vetiñu nuu chà'nda Herode tiñu.

24

Tu'un kati Paulu nuu ra kuvienu Félix

¹ Takan kūu ta ora cha yā'a u'un kivi tajan Ananía ra chà'nda tiñu nuu sutu, chāa ra ñuu Cesarea chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, ta iin ra kà'an cha'a ñivi nani Tértulo ña ni tìsokuati ndra Paulu nuu ma kuvienu. ² Yakan va tachi ndio ma ra kuvienu Félix tiñu nuu ndra jandaru ña na kichi ndakan ndra Paulu nuu ra. Tajan te'en kicha'a nāka'an ndio Tértulo ña tìsokuati ra Paulu nuu Félix:

—Yo'o tatá kuvienu, ta'vindioun cha'a' ma tiñu jà'un. Vati vitin iyo taxiin ma ñuu jà'un. Ta ta'vindioun ña cha jāndova'un ñuu chi'in chinituniun ndia. ³ Yakan va chi'in ndi'i anima ndi, chā'a ndi ta'vindiou nuun, ti tüvi kumani ni'iin nakuyi nuu ndi. Yakan va ya'aga tiñu'u ndi ñun, yo'o ra kuvienu, tatá Félix. ⁴ Va tava kùuni ndi jakenaa ndi kua'a' tiempun, yakan va chikain iin ñamani nuun, ña na taso'un iin tiñu vali ña ni ka'in chi'un. ⁵ Ra kini chiña nāta'an ndi ra ña jakanuu ra xini ñivi judíu iyo tandi'i ñuu ñuñivi. Ta juuni ra kùu ra kuxini iin grupu nani nazarenos. ⁶ Ta juuni kùuni ra ka'an ra chata veñu'u ka'nu ndi. Yakan va ndyu'u

chani tiin ndio ndi ra, ta ti'i ndio ndi ra vekaa, ti kùuni ndi jande'e ndi tundo'o ra takua kà'an ma ley ndi. ⁷ Va ma ra comandante Lisias chi'in ra capitán jandaru, chāa ndra ta nāmaa ndra ra nuu ndi. ⁸ Ta kāti ndra ti ndian tìsokuati chata ra, iyo yi ña kichi ndra nuun ta kati ndra yi. Yakan va juuni maun iyo yi ña ndakatu'un nuu ra, ikan na koto kachiun nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndi ra. —Takan kàti ma ra Tértulo chi'in ma kuvienú Félix.

⁹ Ta nda ndisaa ndian judíu ka'iin i'ya vitin, juuni tìsokuati na ra ndia. ¹⁰ Takan kùu ta ma ra kuvienú jānda'a ra nuu Paulu, ikan na ka'an ra. Tajan te'en kīcha'a nāka'an ndio ma Paulu:

—Ya'a chīsij ña chā'un ña kà'in iin tu'un chi'un. Vati cha chito va'i ti cha iyo kua'a' kuiya ña yo'o kùu ra jāndondaa kuati ñuu i'ya. ¹¹ Yakan va kùu ndakatu'un ma tu'un ndaa nuu ma ñivi, vati já kēta uchi uvi kivi ña chā'in ñuu Jerusalén ña jākā'nui Ndioo veñu'u ka'nu ndaa ikan. ¹² Ta tūvi nī nata'an ndra yu'u, ña kànita'an yu'i chi'in nī'iin ñivi ña jākā'nui xini na. Ta tūvi nī nata'an ndra yu'u ña takan jā'i kuati tichi veñu'u ka'nu a inga veñu'u ndia. Ta nī'iin tichi kai tūvi nī nata'an ndra yu'u ña jā'i iin kuati takan ndia. ¹³ Ta ñivi ka'iin i'ya, na kùu ka'an na ña ndicha kùu ma kuati tiso ndo chatai. ¹⁴ Yakan va ma ña kùu ka'in nuun, kùu ma ña ya'a chinunij indukuni takua chìnuni inga ndian kuà'an iti' Jesuu, vaji ma iti' ikan kùu yi ma ña kà'an ndra i'ya ña kùu iti' ña töve va'a. Vati takani jā'i tiñu nuu Ndioo ta jākā'nui ra takua jākā'nu ndian kùu ñivi ndi taji'na, ti chìnunij tandi'i tu'un ley taa Moisés chi'in tandi'i ña taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. ¹⁵ Yu'u chìnunij ña ni janataku Ndioo ma ndian cha chí'í, nda ma ndian va'a chi'in ndian töve va'a ndia, indukuni ma tava chìnuni ma ndra ka'iin i'ya ndia. ¹⁶ Yakan va nani ora nāndukui naja kua kuu koo va'a animai chi'in ña chāninij nuu Ndioo chi'in nuu ndian iyo ñuñivi ndia.

¹⁷ Takan kùu ta ora cha yā'a kua'a' kuiya ña chākunui nda ni nikuuni. Ta ikan jan chīkoni'i ndikoi ñui, vati ikan

ni ku'vai xu'un' kuenda ndian nda'vi, ta ni ku'in sokói kiti kuenda Ndioo ñuu Jerusalén ndian. ¹⁸ Ta ora cha chāa ndioi ma ñuu Jerusalén, ji'na jāchinui ma ceremonia ña nāndoi. Tajan kīcha'a ndioi sòkói iin kiti kuenda Ndioo tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ora nāta'an iin ndra judíu kīchi ñuu Asia yu'u. Ta ora ndē'e ndra ña ndai ikan, tūvi ka'iin kua'a' ñivi chí'in, ta tūvi jākā'nui xini ma ñivi ndia. ¹⁹ Yakan va tu ndicha ña iyo kuati, tiá va'a tu kichi ma ndrakan nuun, ta tiso ndra kuati chatai, tuva iyo nda cha'a' kùu yi. ²⁰ Ta tu tūvi, tajan ma ndra ka'iin i'ya, na katitu'un ndra tuva ndicha ña nāni'i ndra yu'u, ña jā'i iin kuati ora ka'iin ti'vi ndi nuu ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. ²¹ Chito, ¿a töve cha'a' ña ndai ma tañu ndra ta nāka'in ni'i va'a ti chìnunij ña ni nataku ndiko ndian ndií kùu yi? —Takan kāti Paulu chi'in ndra.

²² Ta ora chīni ma kuvienú Félix ña kà'an Paulu te'en, ta tava cha chito va'a ra naja kua kàa ma iti' kuà'an Paulu, yakan va ndākoo nuu ra yi ikani, ta te'en nāka'an ra:

—Na kuantu ndo nda kati kichaa ra chà'nda tiñu nuu jandaru, ra nāni Lisias. Tajan kùu ka'an kachin ndo ma tu'un ka'an ndo, tajan kùu jandondai ma kuati ndo —kàti ra.

²³ Takan kùu tajan tāchi ndio ma ra kuvienú Félix ma ra capitán, na ti'i ndiko ra Paulu tichi vekaa. Ta na jakuenda ra ra, va na ku'va ra ña kì'vi ndian kùu amigu ra nde'e na ra, ta tindee na ra chí'in ña chiniñu'u ra.

²⁴ Takan kùu ta ora cha yā'a kua'a' kivi, tajan chāa ma ra kuvienú Félix chí'in ñasi'i ra Drusila iin ña judía nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan kāna ra Paulu na kichi ra. Ta ora chāa ndio Paulu nuu ra, tajan kīcha'a ra nātu'un ra cha'a' Jesuu ta cha'a' ña naja kua chìnuni ra tu'un ra. ²⁵ Va ora kīcha'a Paulu nātu'un ra cha'a' ña iyo yi ña koo va'a yo kuenda Ndioo, ta cha'a' ña iyo yi ña kumi yo juuni maa yo, ta juuni cha'a' ma kivi ni kichi ora ni jande'e Ndioo tundo'o yo cha'a' ma kuatio. Tajan ora chīni ma Félix ña kà'an ra te'en, ta ndava yū'vi ra, tajan nāka'an ndio ra te'en chí'in ma Paulu.

—¡Kua'an yo'o vitin! Ta iti' nuu, ora ni kuyati natu'in chi'un ora ikan ni kana ndikoi ñun —kàti ra.

²⁶ Ta chinu kua'a' cha'a', kāna ma ra kuvienu Paulu ña nātu'un ra chi'in ra, vati kùuni ra ña na tia'vi Paulu nuu ra ta tava ra ra tichi vekaa. Va tüvi nī tia'vi ra ra. ²⁷ Ta ora chīnu uvi kuiya ña indii Paulu vekaa, tajan kēe ndio ma ra kuvienu Félix ña kùu ra ra chà'nda tiñu. Ta ikan jan ki'vi tuku inga ra nàni Porcio Festo, ña kùu ra kuvienu. Ta tava Félix kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ndian judíu, yakan va töve nī ndakoo nuna ra Paulu ma ora kēe ra ña kùu ra kuvienu.

25

Chàa Paulu nuu ra kuvienu Festo

¹ Takan kùu tajan chāa ndio Festo ña ni tiin ra tiñu kuvienu. Tajan ora cha yā'a uni kivi ña jākuu ra tiñu ñuu Cesarea, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén. ² Takan kùu ta ora chāa ndio ra ñuu Jerusalén, ta ikan kātitu'un ndio ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu nuu ra kuvienu Festo ña cha ti'i ndra kuati chata Paulu nuu ra. ³ Vati ikan chikan ndra iin ñamani nuu ra, na kuki'in ra Paulu ñuu Cesarea, tajan kīchi ndaka ra ra nuu ka'iin ti'vi ndra. Takan kàti ndra ti cha nātu'un xe'e ndra ña ni ka'ni ndra Paulu tichi iti' vāchi ndra. ⁴ Va Festo te'en nāka'an ra:

—Na kùu ja'i ma ña kà'an ndo, ti Paulu indii ra vekaa ñuu Cesarea. Ta yu'u, chānini ku'un ndikoi ndakan tiá iti' nuu. ⁵ Yakan va ma ndra chà'nda tiñu nuu ndo, na ku'un ndra chi'in ora ni ku'in ñuu Cesarea. Ta ikan kùu tiso ndra kuati chata ra, tuva ndicha ña iyo kuati ra. —Takan kàti Festo chi'in ndra.

⁶ Takan kùu ta Festo ndōo ra una a uchi kivi tiá ma ñuu Jerusalén. Tajan chikoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Cesarea. Ta ora tuvi inga kivi tajan ndāa ndio ra tayu nuu chà'nda ra tiñu, ta ikan jan kā'an ndio ra chi'in ndra jandaru na kuki'in ndra Paulu, ta na kichi ndaka ndra ra nuu ra. ⁷ Tajan ora kī'vi Paulu ma tichi ve'e nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan cha kūyatin ndio ma ndra judíu kīchi ñuu Jerusalén nuu ndaa ra. Ta tiso ndra kua'a' kuati ka'nu chata Paulu, va nī'iin ma ña kà'an ndra nī kuu

jachi'in ma Festo yi, vati töve iin ku'va ndaa ña jàna'a kachin yi ña kùu tiso ndra kuati ra. ⁸ Yakan va te'en nāka'an Paulu ña kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu Festo:

—Taku yu'u, tükuii nī ja'i nī'iin kuati, ni chata ley ñivi judíu, ni chata veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ni chata ra kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu ñuu ka'nu Roma —kàti Paulu.

⁹ Ta tava ma kuvienu Festo, kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ndian judíu, yakan va te'en chikatu'un ra nuu Paulu:

—¿A kùuniun ku'un ñuu Jerusalén, ta ndakan kùu jandondai tiñu cha'a' ma kuati tiso ndra chataun? —kàti Festo.

¹⁰ Va Paulu te'en nāka'an ra:

—Yo'o kuvienu Festo, vitin ndai tichi ve'e nuu jàndondaun tiñu kuenda ra César, ra kalecha'nu ñuu ka'nu Roma. Ta i'ya iyo yi ña jandondaun ma kuati jā'i tuva iyo yi. Ta tava cha chito va'un, ti tüvi nī ja'i nī'iin kuati chata ñivi judíu.

¹¹ Yakan va tu ndicha ña jā'i iin kuati ka'nu, va'a ga ña na kuví, ta ku'vai ña na ka'ni ndo yu'u ndia. Vati tu ndisaa ma kuati ña tiso ndra chatai töve ña ndicha kùu yi, nī'iin na kùu ku'va na yu'u nda'a ndrakan ña ku'in chi'in ndra ñuu Jerusalén, ta ndakan jandondaa ndra ma kuati. Yakan va chikain juuni nuu maun ña na tachiun yu'u ñuu Roma nuu ndaa ra kalecha'nu César. Ta ndakan kùu jandondaa ma rakan ma kuati —kàti Paulu.

¹² Yakan va ma ra kuvienu Festo, chikatu'un ra chi'in ma ndracha'nu chūndayu'u ra. Tajan te'en nāka'an ra chi'in Paulu:

—Tava chikaun ña na tachi ñun ña na ku'un nda ñuu Roma ta jandondaa César ma kuatiun, yakan va ndakan ni tachi ñun. —Takan kàti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Paulu kātitu'un ra nuu Rey Agripa chi'in ñata'an ra ña nàni Berenice

¹³ Ta ora cha yā'a iin uvi uni kivi, tajan chāa ra Rey Agripa ñuu Cesarea chi'in ñata'an ra nàni Berenice ña kuànde'e vi ra kuvienu Festo. ¹⁴ Ta tava chīyo vi ikan kua'a' kivi, yakan va ma Festo kīcha'a ra nātu'un ra chi'in vi cha'a' ma kuati ña tiso ma ndra judíu chata Paulu. Ta te'en kīcha'a Festo kà'an ra nuu vi:

—Félix ndākoo ra iin ra nàni Paulu indii tichi vekaa i'ya, ora kēe ra tiñu kuvienu. ¹⁵ Ta ora chā'in ñuu Jerusalén ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chíkan ndra nui ña na kutuní cha'a ra, ikan na ka'ni ndio ndi ra cha'a' ma kuati já'a ra, kāti ndra. ¹⁶ Tajan te'en nāka'in chi'in ndra, ti chāta'ani ma ra kalecha'nu ñuu ka'nu Roma ña na ka'ni ñivi ra cha'a' ma kuati ndiso ra, tu tüvi ndè'e ji'na ra ndra tìsokuati ra. Yakan va takan iyo yi ña kuu yi, ikan na kuu ka'an ra cha'a' juuni maa ra ora cha ka'in ma ndra tìsokuati ra nuu ra. ¹⁷ Yakan va ora kichi ndra nde've, numini kicha'a já'i ma tiñu kùuni ndra, vati ma ora tuvi ma inga kivini, chāi nuu chà'ndai tiñu, ta ikan tachi jandaru na kuki'in ndra Paulu na kichi ndaka ndra ra nuu ndi. ¹⁸ Va tava ma ndra kichi tìsokuati ra, tüvi nī ka'an ndra nī'in kuati ña chānini ña ni ka'an ndra chata ra niku, ¹⁹ va ma cha'a' ña tìsokuati ndra ra kùu ma cha'a' ma ña chīnuni ra. Vati kà'an ra cha'a' ra chūnani Jesuu, ra cha chí'í niku, ta rakan kati ra ti iin ra ndito kùu ra vitin. ²⁰ Ta tava tüvi chitōi kutunini naja kua kaa ma ña kà'an ndra, yakan va chíkatu'in nuu Paulu tu kùuni ra ku'un ra ñuu Jerusalén, ta ikan jandondaa ndra judíu ma kuati tìso ndra chata ra, kati chi'in ra. ²¹ Va Paulu chíkan ra ña na tachi ra na ku'un ra ñuu Roma, ta ikan katitu'un ra ma kuati ra nuu ma kalecha'nu César. Yakan va yu'u kati chi'in Paulu, ña na ndoo ra tichi vekaa i'ya, nda kati chani kuyatin tachi ra nuu ra kalecha'nu ñuu Roma. —Takan kati ra kuvienu Festo chi'in ra Rey Agripa.

²² Takan kuu ta te'en nāka'an ra Rey Agripa nuu ma Festo:

—Yu'u, ya'a chāta'ani taso'i ma ña kà'an ra ndia —kati ra.

Tajan te'en nāka'an tuku Festo:

—Va'a tuva takan. Itaan ni tavai ra, ikan na kuu taso'un ma ña ni ka'an ra —kati ra.

²³ Tajan ora kündichin inga kivi, ma ra kùu Rey Agripa chi'in ñata'an ra Berenice chāa vi nuu nda vetiñu chi'in ndra chà'nda tiñu nuu jandaru, ta chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu ñuu ikan. Ta ora chāa vi, nduva'a kuii tiñu'u na vi. Ta ikan jan tachi ndio ma ra kuvienu Festo jandaru, na kuki'in ndra Paulu, ta kichi

ndaka ndra ra nuu ka'in ti'vi vi. ²⁴ Tajan te'en nāka'an Festo nuu ndra:

—Yo'o Rey Agripa ta tandi'i ndracha'nu ña ka'in chi'o i'ya, ma ra ndaa i'ya kuu ra ya'aga tìso ma ndian judíu kuati chata ra, ta nda ndian judíu ñuu Jerusalén ta nda ndian judíu ñuu nde've ndia. Tandi'i ndiakan töve jáña na ña ndà'yu na nui ña na ka'ni ra cha'a' ma kuati ra. ²⁵ Va yu'u chānini ña na kuu ka'ni ra, ti tüvi nī nde'i nī'in kuati ka'nu ña já'a ra. Ta tava juuni maa ra cha kà'an ra chí'in ña na tachi ra nuu César, ra kuu kalecha'nu ñuu ka'nu Roma. Yakan va chānini ña ni tachi ra nuu ra. ²⁶ Va tava tükuii chitōi nī'in kuati ña já'a ra, yakan va kuu tai nī'in kuati chata ra ma nuu ma tutu ña ni tachi nuu ma ra kalecha'nu ñuu Roma. Yakan va vachi jana'i ra nuun, yo'o Rey Agripa, chi'in nuu tandi'i ndo kua ka'in ndo i'ya. Vati takan kuu kotoun naja kua kuu chi'in ra niku, ta kuu tindeun yu'u nani'i tu'un tati chata ra. ²⁷ Yakan va chānini ña na vā'a ña tachi iin ra indii vekaa, tu töve chitōi yo nda cha'a' kuu ma ña tìso na kuati chata ra. —Takan kati kuvienu Festo chi'in ra Rey Agripa.

26

Paulu kätitu'un ra cha'a' juuni maa ra nuu Rey Agripa

¹ Yakan va te'en nāka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—Kuu ka'un cha'a' juuni maun chi'in cha'a' ma kuati tìso ndra chataun nui! —kati ra chi'in Paulu.

Tajan Paulu ndōni'i ra nda'a' ra ta te'en kicha'a ra nāka'an ra cha'a' juuni maa ra:

² —Yo'o racha'nu Rey Agripa, nduva'a kuii chisiñ ña chā'un ña kuu ka'in chi'un. Ta vitin nī katitu'in nuun tandi'i ma kuati ña tìso ma ndra judíu chatai. ³ Ta chisiñ, ti chitōi va'un naja kua iyo ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan va chíkain ñamani nuun na kuni va'un ma ña ni ka'in chi'un. —Takan kati Paulu chi'in ma Rey Agripa.

Kätitu'un Paulu kua chākoo ra ora takāaga chīnuni ra tu'un Jesuu

⁴ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu:

—Tandi'i ndra judíu cha chitōi va'a ndra naja kua chíyoi chi'in ndra iti' ñui ta ñuu

Jerusalén nda ora kûi ravali. ⁵ Ta juuni cha iyo kua'a' kuiya ña chîto ndra ti ra fariseu kûi, ta kûu ka'an ndra yi nuun tuva kûuni ndra. Ta tiaga ika kûu ndra fariseu chi'in ley ndra kua tandi'i inga ñivi judíu. ⁶ Ta vitin kûuni ma ndra judíu jande'e ndra tundo'o yu'u cha'a' ña chînunî tu'un chà'a Ndioo ña kà'an yi cha'a' ma Cristu takua juuni chînunî ñivi ndi chîyo taji'na. ⁷ Yakan va tandi'i ma ndi uchi uvi grupu ñivi Israel ndatu na nde'e na, na jachinu Ndioo ma tu'un chā'a ra nuu ndian kûu ñivi na taji'na. Yakan va vitin endee jàka'nu na Ndioo ta jà'a na tiñu nuu ra nduvi ta niñuu. Ta yu'u cha'a' ña juuni chînunî ma tu'un chà'a Ndioo nuu na, yakan va tîsokuati na chatai vitin, yo'o racha'nu Rey Agripa. ⁸ Ta maa ndo, çta naja ya'a ndetiñu kûu chinuni ndo ña Ndioo jànataku ndiko ra ma ndian ndií?

Paulu kàtitu'un ra naja kua kànita'an ra chi'in ñivi chînunî tu'un Cristu niku

⁹ 'Ta juuni yu'u takan jà'i niku, ti ya'a chāninî ja'i nda ña nikuuni chata ñivi chînunî tu'un Jesuu, ra ñuu Nazaret. ¹⁰ Ta takan jà'i yi ma ñuu Jerusalén chi'in tu'un yu'u ma ndra sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu. Ta takan tiñin kua'a' ma ndian chînunî ta tî'i na tichi vekaa. Ta ora chā'ni ndra na, yu'u kâ'in ña va'ani kàa yi ndia. ¹¹ Ta kua'a' cha'a' jānde'i tundo'o ma ndian chînunî, na jaña na ma iti' kuà'an na ña chînunî na tu'un Jesuu. Ta tandi'i ña'a, jà'i nani veñu'u ñivi judíu nuu ka'lin na. Ti ya'a kayunî nde'i nuu na. Yakan va chākunui nāndukui na nda nikuuni, ndava nda ñuu chika nduva'a kuui ndia.

Inga cha'a' kàtitu'un Paulu naja kua nāni'i ra iti' Jesuu

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² 'Takan kûu ta kēe ndioi kuà'in chi'in tu'un yu'u ndra sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu, ña kuà'anduku ndioi ndian chînunî iyo ñuu Damascu. ¹³ Yo'o racha'nu rey, va ma tichi iti' kuà'in iyo yi a kachuvi ndaa ora ñuka'ñu ña ndē'i iin ñu'ú ka'nu ña kichi yi iti' andivi ña tiaga tacha yi kua tacha nikandii. Ta ora kōyo yi chata ndi, ta chikonuu yi yu'u

chi'in ndra kàcha'an chi'in. ¹⁴ Yakan va ora kōyo yi chata ndi, ta ndisaa ndi ndūva ndi nuu ñu'u'. Ta ikan chîni iin tati ña kà'an tu'un hebreu te'en chi'in: "Saulu, Saulu, çta naja kànita'un chi'in? Ta ya'a jàtakue'un ñun chi'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri nuu yutun xaan ña ndà'a ma chito'o ri", kati tati ikan chi'in. ¹⁵ Ta yu'u te'en nāka'in: "çNda ra kûun yo'o, Racha'nu?", kati chi'in ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in: "Yu'u kûu Jesuu, juuni ra jānde'un tundo'o chata", kati ra. ¹⁶ "Ndetā ta kua'an ndiko iti' nuu, vati mai kachin ñun na ja'un tiñui, ta na kukatitu'un nuu ñivi naja kua ketai nuun vitin, ta na katitu'un tukun ndisaa nakuyi ña ni jana'i nuun tiá iti' nuu ndia. ¹⁷ Vati ni tachî ñun vitin nuu ndian judíu, ta nuu ndian yuvi judíu. Ta mai ni tindee ñun ña jākakú ñun nuu na, tuva kûuni na tiso na kuati chataun. ¹⁸ Vati ni tachî ñun nuu na, ikan na nunaun tinuu na, ta na kākaga na nuu naa, vati na kaka na nuu ndichin. Vati nuu naa kûu yi kuenda kui'na, yakan va na kakú na nuu ma ndatu kui'na. Ta na ku'un na iti' Ndioo, ikan na chinuni na tu'in. Ta takan iyo yi ña ja'a na ikan kûu ni'i na ma ña jānaa Ndioo ma kuati na. Tajan ni ni'i na koo na chi'in takua iyo ma ndian í ndian chînunî ma tu'in ndia." Takān kati tati Jesuu chi'in.

Paulu jachi'in ra ma kua kà'an Jesuu nuu ra

¹⁹ 'Yakan va yo'o racha'nu Rey Agripa, jachi'in ma ña ndē'i iti' andivi. ²⁰ Taji'na chākatitu'in tu'un Jesuu nuu ndian iyo ñuu Damascu, ta ikan kēi ta chākatitu'in yi ñuu Jerusalén ta tandi'i ñu'u' Judea. Tajan chākatitu'in yi nuu ndian yuvi judíu ndia. Nuu tandi'i ndiakan kàtitu'in yi, ikan na jaña na iti' kini kuà'an na, ta na ndikoni'i ndiko na ku'un na iti' Jesuu. Ta juuni jāninî na ña na ja'a na tiñu va'a ña jāna'a yi, ti ndicha kûu yi ña cha tāndikun na kuà'an na chata Jesuu. ²¹ Ta cha'a' ña'a kûu yi ña tîsokuati ma ndra judíu yu'u tichi veñu'u ka'nu ndaa ñuu Jerusalén. Ta kûuni ndra ka'ni ndra yu'u ikan. ²² Va chi'in ña tūndee Ndioo yu'u, nda vitin juuni iyo va'i kà'in tu'un Ndioo nuu tandi'i ndo ndia, nda ndian

nda'vi a ndian kuika. Ta ma ña jàna'i nuu ndo kùu ma ña kà'an tu'un Ndioo ña tãa Moisés chi'in ña tãa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chiyo tatiempu. Ti juuni tãa ndra naja kua ni kuu yi iti' nuu. ²³ Vati kàtitu'un ndra naja kua ni kuvi ra Cristu, ta ji'na kuvi ga ra kùu ra ña ni nataku ndiko ra tañu ndian ndií. Ti ra Cristu kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña jàna'a iti' kuà'an yo. Vati kàtitu'un ra naja kua kùu kakú anima yo. Ta indukuni jà'a ra yi chi'in ndyu'u ndian judíu nda ndian yüvi judíu ndia. —Takan kàti Paulu.

Kùuni Paulu ña na ki'vi Rey Agripa iti' Cristu

²⁴ Takan kùu ta ora chīnu kā'an Paulu cha'a' juuni maa ra cha'a' ma kuati tiso na chata ra, tajan te'en ni'i va'a nāka'an ra kùu kuvienu ra nàni Festo:

—¡Ya'a tìvi xiniun, yo'o Paulu! Ña ya'aga jàkua'un, yakan va ndava tìvi xiniun jà'a yi. —Takan kàti ra kuvienu Festo chi'in Paulu.

²⁵ Tajan te'en nāka'an ndiko Paulu:

—Na tüvi tìvi xini, yo'o racha'nu Festo. Vati yu'u, kà'in ma tu'un ndicha ta ma tu'un ndaa chi'un. ²⁶ Ikan nàndi ra Rey Agripa. Ta rakan ti cha chito va'a ra naja kua kàa ma tu'un kà'in chi'in ndo. Yakan va töve kànui kà'in chi'in ra. Vati cha chito va'i, ti kùtunini ra tandi'i ma ña kà'in i'ya. Ta juuni chito ra naja kua chākuu Racha'nu Jesuu ñuñivi i'ya ora chiyo ra. Ti ma ña tã'an ra ndisaa ñivi ndé'e yi. —Takan kàti Paulu chi'in ra kuvienu Festo.

²⁷ Tajan te'en kīcha'a kà'an tuku Paulu chi'in Rey Agripa:

—Yo'o racha'nu Rey Agripa. Cha chitoi ti juuni chīnuniun ma ña kàtitu'un ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia —kàti Paulu.

²⁸ Ta te'en nāka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—¿Chito tu kumani kua'a' kivi ña juuni yu'u ni ki'vi iti' Jesuu jà'un? —Takan kàti ra Rey Agripa chi'in Paulu.

²⁹ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Va tu kumani kua'a' kivi a tiani kivi, iin ña va'a kùu yi tuva chinuniun tu'un Jesuu. Va yu'u endee chikain nuu Ndioo

ña na chinuniun chi'in juuni tandi'i ndian ka'in i'ya, ma tu'un ra ña kàtitu'in nuu ndo vitin. Ta ikan na kuu koo ndisaa ndo indukuni kua yu'u, va yüvi takua kùu ma karena i'ya ña ndikun nda'i vitin. —Takan kàti Paulu chi'in Rey Agripa.

³⁰ Ta ora chinu kā'an Paulu, tajan ndēta ndio ma ra Rey Agripa chi'in ra kuvienu Festo, ta chi'in ña nàni Berenice, ta tandi'i ma ndian ka'in chi'in vi ndia. ³¹ Ta ora kēe ndio ndra ma tichi ve'e, tajan te'en kīcha'a ndra nātu'un xe'e ta'an ndra:

—Ra'ya, tükuii iyo ni'iin kuati ra. Ta tüvi iyo yi ña kuvi ra. Ta ni tüvi iyo yi ña kundii ra tichi vekaa ndia. —Takan kàti ndra nuu ña nātu'un ta'an ndra.

³² Takan kùu ta te'en nāka'an ndio ra Rey Agripa chi'in Festo:

—Kùu jaña yo ra'ya niku, tu tüvi nī chikan ra ña ku'un ra ñuu Roma nuu ni jandondaa César ma kuati ra niku.

27

Kuvienu Festo tachi ra Paulu ñuu Roma

¹ Takan kùu ta ora cha chānini ndra tachi ndra Paulu iti' ñu'u' Italia chi'in inga tuku ndra ka'in vekaa chi'in ra, tajan tī'i ndio ra ndra nda'a' ra capitán nàni Juliu, ra kùta'an chi'in jandaru jà'a kuenda ma kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. ² Takan kùu tajan ni ku'un ra nàni Aristarcu chi'in ndi tichi varku. Ta rakan ti kīchi ra iti' ñuu Tesalónica ña iyo kuenda ñu'u' Macedonia. Takan kùu tajan tīin ndio ndi iin varku kīchi iti' ñuu Adramitio. Ta ma varku ikan, ti chani kee run ku'un run tandi'i ñuu iyo tañu'u ñu'u' Asia. ³ Takan kùu ta ora tuvi inga kivi, tajan chāa ndi yu'u tañu'u ñuu Sidón. Ta ikan kùu nuu jãña nuu Juliu, ma Paulu, na ku'un ra kunde'e ra amigu ra ndra iyo ñuu ikan. Ti ndrakan tīndee ndra Paulu chi'in ña chiniñu'u ra. ⁴ Ta ikan jan kī'vi ndiko ndi tichi varku, ta kēe ndiko ndi kuà'an ndi iti' nuu chi'in run. Ta yā'a ndio ndi iin chiyo ñu'u' Chipre, ti kīcha'a ndio ma tati chàkin ni'i yi, vachi yi iti' nuu run. Yakan va jākunu ndra run kuà'an run iin chiyo ñu'u' Chipre nuu tüvi ni'i chàkin tati. ⁵ Takan kùu ta yā'a run yatin yu'u tañu'u ñu'u' Cilicia. Ta juuni yā'a ndi yu'u

tañu'u ñu'u' Panfilia. Tajan chāa ndio ndi ñuu Mira ña iyo kuenda ñu'u' Licia.

⁶ Tajan ma ra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, ikan nāta'an ra iin varku ña kīchi ñuu Alejandría ña ni kee run ku'un run iti' ñu'u' Italia. Ta kā'an ra ña na ndaa ndi tichi run, ta ku'un ndiko ndi iti' nuu ga. ⁷ Takan kūu ta cha yā'a yatin kivi ña ya'a kuee kuà'an ndi. Ta chi'in ña ndetiñu ni chāa ndi yatin yu'u ñuu Gnido. Ta tava juuni chàkin ma tati vāchi yi iti' nuu varku, yakan va kūu ga jaku'un ndi run iti' ndoo. Ikan kàva ndi kàva ndi ta yā'a ndi yatini ñuu Salmón ña iyo iti' ninuu ñu'u' Creta. ⁸ Takan kūu ña maaaa chi'in ña ndetiñuni, yā'a ndi tandi'i yu'u tañu'u ñu'u' ikan. Tajan chāa ndio ndi ma yu'u tañu'u yatini ñuu Lasea ña nani: Nuu Va'a Kuiin Varku.

⁹ Takan kūu ta nduva'a kuii cha yā'a kua'a' kivi ña chàkunuu ndi chi'in varku. Ta cha ya'a ndasii jà'a yi ña kakunuu ndi tichi tañu'u, ti chani keta tiempo ya'a chàkin tati. Yakan va Paulu jākuninaa ra ndra chi'in tu'un i'ya:

¹⁰ —Ndyo'o ndracha'nu, cha chā'i kuenda ti ni nde'o tundo'o tu keo ku'un yo tiaga iti' nuu vitin. Yakan va tu keo vitin, ta ni kuche'e varku ta ni sa'vi run chi'in tandi'i ndatiñu ndiso run. Ta nda maa yo kùu kuvio ndia ti cha vāchi ma tiempo ya'a chàkin tati. —Takan kàti Paulu.

¹¹ Va ma capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, jāchi'in ra tiá ma ña kà'an ra xuña'a run chi'in ña kà'an ma ra jakunu run kua ña kà'an ma Paulu. ¹² Va tava ma yu'u tañu'u ikan, töve nuu va'a kundaa varku nda kati ya'a tiempo ya'a chàkin tati. Ta tava cha ndisaa ndra cha chānini ndra ña va'aga ku'un ndra chi'in run nda kati chaa run ñuu Fenice iin ñuu kàndii ñu'u' Creta kua ña kindoo run ikan. Ikan iyo iin nuu va'aga ña kundaa run nda kati ya'a tiempo chàkin ni'i ma tati.

Nuu ya'a ga ni'i chàkin tati nuu tañu'u

¹³ Takan kūu ta chānini ndra ti kùu ku'un ndiko ndra iti' nuu, vati ma tati kueenia kīcha'a yi chàkin yi iti' ninuu. Yakan va kēe ndio ndi kuà'an ndi chi'in run yu'uni yu'uni tañu'u ñu'u' Creta. ¹⁴ Va nunuuni kīchi iin tati iti' nuu kàna nikandii ña nduva'a kuii ni'i chākin. Ta

kīcha'a ndio yi tava yi ma varku ma iti' ñu'u' ití. ¹⁵ Ta tìndani'ni ndio yi run kuà'an run tiá iti' tichi tañu'u. Ta tava na kūu ku'un ma varku iti' nuu ma tati, yakan va jāña ndi run na keñu'u ma tati run. ¹⁶ Tajan yā'a ndio ndi chi'in run chata iin ñu'u' vali iyo tichi tañu'u ña nani Clauda, ikan kùu nuu yā'a ndi ña jāña ma tati ña chàkin ndio ni'i va'a. Ta chi'in ña ndetiñunia kùndee ndi tiin ndi iin lancha vali ña keñu'u varku iti' chata run. ¹⁷ Yakan va ora cha tiin ndi run, tajan jāndaa ndi run tichi varku ka'nu. Tajan chīkonuu ndio ndra chū'ni ndra ma varku ka'nu chi'in yo'o ndee, ikan na kuu kundee run tiaga. Ta tava yū'vi ndra koto nani xuu run chi'in yuti ndi'i iyo yu'u tañu'u ña nani Sirte, ta sa'vi run. Yakan va jākoyo ndra iin kaa ña kaa takua kaa iin picu xuu tañu'u, ikan na jakuee yi run. Tajan chā'a ndio ndra ña na ku'un maa run chi'in ma tati. ¹⁸ Takan kūu ta ora tuvi inga kivi juuni ni'iga chàkin ma tati. Yakan va jātani ndio ndra ma ndatiñu ndiso run tichi tañu'u. ¹⁹ Ta ora cha yā'a uni kivi tajan juuni jātani ndra ndatiñu chàtiñu varku tichi tañu'u ndia. ²⁰ Ta kua'a' kivi töve nī nde'e ndi nikandii ni chele, ti chāsi ma viko nuu yi. Yakan va ndava jāña ndi ña chānini ndi naja kua kakú ndi, jā'a ma savi tati ña ya'aga ni'i kùun ta chàkin. ²¹ Ta tava cha iyo kua'a' kivi ña tüvi chàchi ndi, yakan va ndēta ndio Paulu tañu ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, tiá va'a tu jāchi'in ndo ma kua kā'in chi'in ndo niku, ta kindoo yo ñu'u' Creta, ta töve nde'o tundo'o i'ya ma tava tà'an yo vitin. ²² Va tava töve nī jachi'in ndo ma ña kā'in, vitin kùunī na jandeeni ndo. Ta na yū'vi ndo, ti nī'iin ndo tüvi ni kuvi. Va ma varku kùu ma yutun ni ndi'i kuche'e. ²³ Ta tava cha chito va'a ndo, ti yu'u jà'i tiñu nuu Ndioo. Ta iyo kuenda ra. Vati kuni, kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nui ²⁴ ña te'en kā'an yi chi'in: “Na yū'viun, yo'o Paulu, vati iyo yi ña chaun nuu ra kalecha'nu César. Ti juun, jà'a ña ni jakakú Ndioo tandi'i ma ndra kuà'an chi'un tichi varku.” Takan kāti tati nui. ²⁵ Yakan va na yū'vi ndo, vati iyo tundeenī chi'in Ndioo. Ta cha

chìto va'i, ti ma ña kātitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nui, ni ja'a ra yi. ²⁶ Ta ya'a ninii ìyo yi ña ndoo yo iin ñu'u' ìyo ma'ñu tañu'u jà'a ma varku i'ya. Takan kāti yi nui —kāti Paulu chi'in ndra.

²⁷ Iin chanikuaa ora cha ndi'i uvi ja-mana ña chànaa ndi chi'in varku tichi tañu'u nàni Adriático jà'a ma tati, ta ìyo yi a java ñuu chanikuaa ña ndē'e ndio ma ndra kàvaxini ma varku ña chani chaa ndio ndi nuu ìyo iin ñu'u' vali ma'ñu tañu'u. ²⁸ Tajan tiku'va ndio ndra naja kua metru kùu yi ña kunu ma tañu'u. Tajan ndē'e ndra ña oko cha'un uvi metru kùu yi ña kunu ra. Ta tiku'va tuku ndra tiá iti' nuu, ta ndē'e ndra ña oko uchania metru kùu yi ña kunu ra. ²⁹ Ta kīcha'a ndio ndra yu'vi ndra ora chani chaa ndra ikan, koto kani run chi'in yuu kàndoyo yu'u ñu'u' ikan. Tajan ikan iti' xuu run jākoyo ndra kumi ta'an kaa ña ndīkun chi'in yo'o. Vati ma kaa ora jākoyo ndra yi xuu tañu'u, kùu jakuee yi run. Ti sà'vi ma punta yi tichi yuti a tìn yi iin yuu a iin yutun. Yakan jà'a ndra, ta ma inga ndra kīcha'a kà'an ndra chi'in Ndioo, ikan na numini kundichin. ³⁰ Takan kùu ta ma ndra kàvaxini ma varku kùuni ndra kee xe'e ndra tichi ma varku, ña kùuni ndra kakú ndra. Yakan va kīcha'a ndio ndra jànuu ndra ma lancha vali tichi run ña jà'ani ndra takua jà'a ma ndra ni jakoyo ma kaa ka'nu ña ndikun chi'in yo'o tichi tañu'u ma iti' nuu run. ³¹ Va Paulu numini chā'a ra kuenda, ta numini kātitu'un ra nuu ra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tatá, ta tu ndra'ya tüvi ni kindoo ndra tichi varku i'ya chí'o, na kùu kakú yo —kāti Paulu chi'in ra.

³² Yakan va ma ndra jandaru chā'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma lancha, ta jākoyo ndio ndra run tichi ma tañu'u.

³³ Takan kùu ta ora kùndichin, tajan te'en nāka'an Paulu chi'in ndra na kachi ndra:

—Ndyo'o xaa, cha ìyo uvi jamana kùu yi ña tüvi chācho takua ìyo yi ña kacho, cha'a' ña ndātu yo ma ña ni ta'an yo.

³⁴ Yakan va vitin jàninī ndo ña na kachi ndo, ikan na koo ga ñandee ndo. Vati nī'iin ndo tüvi ni ta'an ndo nī'iin nakuyi,

vati nda ma ixi xini ndo ni kumi va'a ma Ndioo ndia —kāti Paulu.

³⁵ Ta ora chinu kā'an ra takan, tajan kī'in ndio ra iin paan. Tajan chā'a ndio ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo nuu ndē'e tandi'i ndra. Tajan chā'nda java ndio ra yi, ta kīcha'a ndio ra chàchi ra yi. ³⁶ Ta ora cha ndē'e ndio ndra ña chàchi ra yi, tajan tandi'i ndio ndra kīcha'a chàchi ndra ndia. ³⁷ Ta tandi'i ndi naja kua ka'iin ndi tichi ma varku, uvi cientu uni xiko cha'un iin ta'an ndi kùu ndi. ³⁸ Takan kùu ta ora cha yā'a chàchi ndra, tajan jātani ndio ndra tandi'i ma trigu tichi tañu'u, vati kùuni ndra jandoñama ndra tiá ma varku.

Nuu kùche'e varku tichi tañu'u

³⁹ Takan kùu ta ora kùndichin, tajan ndē'e ndio ndra ma ñu'u' ikan. Va tüvi nī nakoto ndra nda ñu'u' kùu ma nuu chāa ndra. Va ndē'e ndra ña kèsiin iin nda'a' tañu'u nuu ìyo yuti ña'ma. Ta ikan jan kùuni ndio ndra jayatin ndra run yu'u ñu'u' ikan. ⁴⁰ Tajan chā'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma kaa ña kùtaa run tichi tañu'u, ta ikan ndākoo ndra yi. Ta juuni jālangua ndra ma yo'o ndikun ma vitu ña kàvaxini run. Tajan jāndaa ndio ndra ma ja'ma jà'a ña na kunu run ña ìyo iti' nuu run. Tajan kīcha'a ndio ma varku kua jākuyatin run run ma yu'u ñu'u' nuu ìyo yuti ña'ma. ⁴¹ Va ma varku cha kùchi run run nuu kàndoyo kua'a' yuti ña'ma xuu tañu'u. Ta ikan chikun run ta nī kuu ga kee run. Takan kùu ta ma iti' xini run chikun yi tichi yuti. Ta ma iti' chata run, kīcha'a yi nātani yi, jà'a ña ya'a nī'i vāchi ma ola ma tañu'u. ⁴² Yakan va ma ndra jandaru kùuni ndra ka'ni ndra ma ndra ka'iin vekaa, ti koto kuuni ndra kakú ndra chi'in ña sùta ndra ora kèe ndra. ⁴³ Va ma ra capitán ña chà'nda tiñu nuu ndra, nī cha'a ra ña na ja'a ndra yi, vati kùuni ra jakakú ra Paulu. Tajan te'en kātitu'un ndio ra:

—Tandi'i ndian ch̀to suta, ji'na na, na ndava tichi ra', ikan na kuu kee na nda ma ñu'u' ití. ⁴⁴ Ta tiá ndian na kùu suta va'a, na ku'un na chata tabla a chi'in pedazu ña kèe ma varku ña na tani run —kāti ra.

Takan jà'a ndi, tajan kèe tandi'i ndi ma ñu'u' ití, ta takan kùu kākú ndi.

28

Paulu iyo ra ñu'u' kàndii ma'ñu tañu'u ña nàni Malta

¹ Takan kūu ta ora cha kākú ndi'i ndio ndi kēe tandi'i ndi ñu'u' ití. Tajan chíto ndio ndi ña ma ñu'u' vali ikan nàni yi Malta. ² Tajan ma ñivi iyo ñu'u' ikan, kúnda'vini na ndi. Ti tava kūun savi, ta ya'a vichin jà'a yi, yakan va jāta'an na ñu'ú, ta kā'an na chí'in ndi na tūmi ndi yi. ³ Ta tava Paulu chājati'vi ra ita'vi nduku, ta ora kīcha'a ra tāan ra run nuu ñu'ú, ta iin koo xaan ña indii tañu ma nduku endee ndāva ri nda'a' ra jā'a ma ña ni'ni. Ta kāva ri nda'a' ra, ta chāchi ndio ri ra. ⁴ Yakan va ora ndē'e ma ñivi ikan ña tàkaa ma koo nda'a' Paulu, taján te'en kīcha'a na nātu'un ta'an na:

—Iin ra chà'ni ñivi kùu ra'ya, naja kàa. Ti vaji kākú ra tichi tañu'u, va iyo yi ña kúvi ra, ti cha chā'ni ra ñivi ití' nuu kīchi ra. —Takan kàti na.

⁵ Ta ikan jan Paulu, jākisi ndio ra nda'a' ra, taján kōyo ri nuu ñu'ú. Ta tūvi nani tā'an ra. ⁶ Va tandi'i ma ndiakan, ndātu na nde'e na nda ora ndaa ma nda'a' Paulu, a kúvi ra kùuni na. Taján ora cha yā'a kua'a' tiempu ña ndātu na, ta ndē'e na ña tūvi nayi tā'an Paulu. Taján jāma ndio na ma kua chānini na. Ta kīcha'a na nātu'un ta'an na, ña Paulu kùu ra iin ndioo kàti na.

⁷ Takan kūu ta ma ñu'u' nuu chāa ndra, iyo iin racha'nu kuxini nuu na, ña nàni Publio. Ta rakan ti ikan iyo ve'e ra, ta java ma ñu'u' ikan kùu ña'a ra ndia. Ta rakan ti chā'a ra ña na ku'un ndi kindoo ndi ve'e ra. Ta ndi uni kivi ña chíyo ndi ve'e ra, nduva'a kúii tiñu'u ra ndi. ⁸ Takan kūu ta tañu ma kivi chíyo ndi ve'e ra, kōyo ña kù'vi ma tatá Publio jà'a ma ka'ni chí'in lakua níí. Yakan va Paulu chā'an ra chānde'e ra nuu kàndii ra. Ta ora chāa ra, ta jūndii ra nda'a' ra xini ra. Ta kīcha'a ndio Paulu kà'an ra chí'in Ndioo, ta ikan ndā'a ra, jā'a ra. ⁹ Ta chí'in ña jā'a Paulu ña jānda'a ra ra, ta ikan ndē'e ndio inga ñivi ma ña jā'a ra, taján kīchi ndio tandi'i ndian kù'vi iyo ñu'u' ikan, ta ndisaa na ndā'a jā'a ra. ¹⁰ Takan kūu ta ndisaa na, kīcha'a na tiñu'u na ndyu'u cha'a' ma ña jā'a Paulu. Ta ora chani tiin ndio ndi inga

varku, taján chā'a ndio na tandi'i ma ña chíniñu'u ndi ití' kuà'an ndi.

Paulu chāa ra ñuu Roma

¹¹ Takan kūu ta uni yoo kùu yi ña chíyo ndi ma ñu'u' kàndii tañu tañu'u ikan. Ta ikan jan kēe ndio ndi kuà'an ndi chí'in iin varku kīchi ití' ñuu Alejandría. Vati ma varku ikan, kīndoo run ikan ninii tiempu ya'a ga ni'i chàkin tati, ta ndiso run uvi ta'an na'na ña kùu ndioo na, ninduvi chíyo xini run. Ta iin yi nàni Cástor. Ta inga yi nàni Pólux. ¹² Takan kūu taján chāa ndio ndi iin ñuu iyo yu'u tañu'u ña nàni Siracusa. Ta ikan kīndoo ndi uni kivi, ¹³ taján kēe ndiko ndi kuà'an ndi yu'uni yu'uni tañu'u nda kati chāa ndi ñuu nàni Regio. Ta ora tuvi inga kivi, chākin iin tati kīchi yi nduku ití' chata ndi. Yakan va kùu kee ndi jà'a ma tati ikan. Taján chāa ndio ndi ma ñuu Puteoli nda inga kivi. ¹⁴ Ta ikan nāta'an ndi iin ndra chīnuni tu'un Jesuu. Ta ndrakan chíkan ndra nuu ndi na kindoo ndi chí'in ndra iin jamana. Takan jā'a ndi nda kati chāa ndi ñuu Roma. ¹⁵ Takan kūu ta ma ndra chínuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma, cha chíto ndra ña cha vāchi ndi. Yakan va chā'an ndra chāta'an ndra ndi nda ñuu nàni Foro de Apio. Ta tiá ití' nuu, yā'a tuku ndi inga ñuu nàni Tres Tabernas. Yakan va ora ndē'e Paulu ña vāchi ndra, ta chā'a ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti ndava va'a kùuni anima ra ña kēta ndra. ¹⁶ Takan kūu ta ora chāa ndio ndi ma ñuu Roma, taján chā'a ndio ma ra capitán ña na koo siin Paulu ndanu kùuni maa ra. Ta kuà'an iin jandaru chí'in ra ña na jakuenda ra ra ndia.

Paulu kàtitu'un ra tu'un cha'a' Jesuu ñuu Roma

¹⁷ Takan kūu ta ora cha yā'a uni kivi ña chāa Paulu, taján cha kāna ndio ra ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu iyo ñuu Roma. Takan kūu ta ora cha kúti'vi ndra, taján te'en nāka'an ndio Paulu chí'in ndra:

—Ndyo'o ndra yanj, tūvi nī ja'i nī'iin kuaṭi ni chata ñivi judíu, ta ni chata costumbre ña jā'a ndian kùu ñivio chíyo taji'na ndia. Vati tiin ndra yu'u ñuu Jerusalén. Ta chāndaka ndra yu'u nuu ndra Romanu. ¹⁸ Ta ora cha jāndondaa

ndra ma kuaṭi, tajan ikan kùu ma nuu sāma kua chànini ndra, ta kùuni ndra jaña ndra yu'u ti tüvi nī nani'i ndra nī'in kuaṭi ña iyo yi na kuvj cha'a' yi. ¹⁹ Va tava ma ndra judíu, nī chata'ani ndra ma kua jā'a ma ndra Romanu niku, yakan va chíkan ndioi na tachi ndra yu'u nuu ra kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. Ta rakan na jandondaa ra ma kuaṭi, vaji tüvi nī ka'in chata ñivio ndian judíu. ²⁰ Ta cha'a' yakan kùu yi ña kånai ndo, vati kùuni nde'i ndo, ta natu'in chí'in ndo cha'a' ña chínunj takua chínunj tandi'i ma ñivio ndian judíu. Ta vitin ndikuin chí'in karena, vati chínunj ña cha kíchi ma Racha'nu ndatu yo, ra káchin Ndioo ña na jakakú ra yo, ndian ñivi israelita. —Takan kàti Paulu chí'in ndra.

²¹ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Taku ndyu'u takā'an kuii kíchaa iin tutu ñu'u' Judea nuu ndi ña kà'an yi chataun, ta nī'in ndra yanio judíu ndra kíchi iti' ñuu Jerusalén tükuii tiso ndra nī'in kuaṭi chataun nuu ndi ndia. ²² Yakan va kùuni ndi taso'o ndi ma ña kà'un, vati chito ndi ti nda ñuu ni kuuni tiso na kuaṭi chata ma ndian chínunj tu'un Jesuu.

²³ Takan kùu ta káchin ndra iin kivi ña ni kuti'vi ndio ndra nuu iyo Paulu, na taso'o ndra ma ña kùuni ra natu'un ra chí'in ndra. Yakan va ora chāa ma kivi ikan, nduva'a kuii kua'a' ñivi chākoyo nuu iyo ra. Ta nduvi kuii maa kivi ikan kàtitu'un ra nuu ndra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jāndomani ra ndra na ki'vi ndra iti' kuà'an Jesuu, chí'in ma tu'un Ndioo taa Moisés ta chí'in tandi'i tu'un kà'an ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. ²⁴ Takan kùu ta iyo ma ndian kícha'a chínunj ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un Paulu, ta iyo ndian töve. ²⁵ Ta tava töve inuuni chànini na, yakan va kícha'a ma ndian töve nī chinuni kàcha'an na. Yakan va te'en nāka'an ndio Paulu chí'in na:

—Ndicha kuii ña takan ni kuu ña tüvi nī jachi'in ñivi tu'un Ndioo. Ta ma Tati Í Ndioo kàtitu'un yi nuu ndian kùu ñivio chíyo taji'na. Ti nuu Isaía ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, kàtitu'un yi ma tu'un

ikan, ikan na jana'a ra yi nuu ma ñivi. Ta te'en kà'an ma tu'un ikan:

²⁶ Kua'an ta na ka'un te'en chí'in ma ñivi iyo ñuu i'ya:

Ti vaji na kuni na ma tu'un Ndioo, va tüvi ni kutunini na yi.

Ta vaji na nde'e na yi, va töve ni ndondichin nuu na.

²⁷ Vati ma ñivi ñuu i'ya, ya'a ndava xini na,

ti tükuii kùuni na taso'o na tu'un Ndioo. Vati ndasi so'o na.

Ta ndasi tinuu na,

ikan na kùu nde'e na ta kùu taso'o na, ta ni ña kutunini na ndia.

Vati kùuni na ndakoo na ña kini jà'a na, ta chikoni'i ndiko anima na chí'in, ta takan kùu janai kuaṭi na, ta janda'i na ndia.

Takan kàti Tati Í Ndioo nuu ra Isaía cha'a' ma ñuu i'ya.

²⁸ Yakan va kùunj ña na koto ndo, ti nda kivi i'ya ta iti' nuu, ma tu'un cha'a' ña jàkakú Ndioo ñivi ni keta yi nuu ma ndian yüvi judíu. Ta ndiakan va ni jachi'in na yi ndia —kàti Paulu.

²⁹ Takan kùu tajan ora chínu kà'an Paulu te'en, ta kícha'a na kàcha'an na va endee kànita'an yu'u na ma iti' kuà'an na.

³⁰ Takan kùu ta Paulu chíyo ra uvi kuiya ma ve'e tia'vi ra cha'a'. Vati ve'e ikan chāa kua'a' ma ndian chānde'e ra. ³¹ Ta nani kivi kícha'a Paulu kàtitu'un ra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jàna'a ra naja kua iyo Racha'nu chito'o yo Jesucristu. Vati ma tichi ve'e nuu iyo Paulu, chà'a na ña kàtitu'un ra ma nuu tüvi ñivi ma tu'un i'ya, va nī'in ñivi na tüvi nī chasi na ma ña kà'an ra.

Tutu tãa racha'nu Paulu kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma

*Paulu, tãa ra tutu i'ya kuenda ndian
chìnuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Roma*

¹ Yu'u Paulu, ra kùu iin musu jà'a tiñu nuu Jesucristu, tã ma tutu i'ya kuenda ndo, ti Ndioo kãchin ra yu'u ta jãkuiso ra tiñu ña na kui iin tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi.

² Ndioo chã'a ra ma tu'un i'ya ma tatiempu ña iyo nuu ma tutu í ra ña tãa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra ña na katitu'un yo yi nuu ma ñivi. ³ Ma tu'un i'ya kà'an yi kuenda ma ra Se'e ra Jesucristu, ti juu ra kùu iin ra vãchi tata ma Rey David ma ñuñivi i'ya. ⁴ Ta juuni cha'a' ma Jesucristu, jàna'a kachin ma Tati Í Ndioo ña juu Jesucristu kùu ra Se'e Ndioo ti chi'in ndatu ma Tati Í Ndioo jãnataku ndiko Ndioo ra tañu ma ndian ndí. ⁵ Ta ndyu'u cha'a' ña tiñu'u ndi sivi Jesucristu cha nĩ'i ndi ma ñamani nuu Ndioo ña kùu ndi tatun ra. Ta takan iyo yi ña katitu'un ndi ma tu'un cha'a' ra nuu ndisaa ñivi, jin ndian yöve judíu iyo ñuñivi i'ya kùu na, ikan na koo kua'a' ga ma ndian chìnuni ma tu'un ra, ta jãchi'in na yi ndia. ⁶ Ta tañu ndiakan juuni iyo ndyo'o ndian kùu ñivi iyo ñuu Roma, ndian indukuni chìnuni tu'un ra ndia, ti Ndioo kãchin ra ndo kuenda ña kùu ndo ñivi Jesucristu.

⁷ Ti ya'a kùuni Racha'nu Ndioo nde'e ra ndisaa ndyo'o ndian iyo ñuu Roma, ta kãchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi í kuenda ra. Ta ma Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ra chito'o yo Jesucristu, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo, ta na koo vii anima ndo chi'in ra ndia.

*Paulu kùuni ra kunde'e ra ndian
chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma*

⁸ Ma ña nunuu kùuni ka'in, kùu yi ña chi'in sivi Jesucristu chà'i iin ta'vindiio nuu ra cha'a' ma ta'ii'in ndo, vati ndanu nikuuni ma ñuñivi i'ya cha nãtu'un ta'an

na, ti ndyo'o chìnuni ndo ma tu'un Jesuu. ⁹ Ndioo, ra jà'i tiñu nuu chi'in ndisaa animai, ta juuni ra kàtitu'in tu'un va'a cha'a' se'e ra nuu ma ñivi, ti rakan kùu ma ra chà'a kuenda ña nani kivi kùu yi ña nãka'in cha'a' ndo ora kà'in chi'in Ndioo. ¹⁰ Ta nani kivi juuni chikain nuu ra ña na nuna ra ma iti', ikan na kuu ku'in kunde'i ndo ma ñuu Roma nuu iyo ndo tuva takan kùuni ra. ¹¹ Vati ya'a kùuni kunde'i ndo ti kùuni tindei ndo, ikan na chinuni va'a ga ndo, koto jãña ndo ma iti' Jesuu. ¹² Vati ndyo'o, ta yu'u kùu jandomani ta'an yo yo, ti indukuni chìnuni ndo kua chìnuni ndia.

¹³ Ndyo'o yani, kùuni ña na koto ndo ti kua'a' cha'a' chãni ku'in kunde'i ndo, ikan na kuu kundaki'in ndian chaa ña chani kicha'a chinuni tu'un Jesuu, ma takua cha jã'i chi'in ma ndian iyo tiá ñuu. Va nda vitin takã'an kuu ku'in, ti iyo kua'a' ña chàsi iti' kuà'in. ¹⁴ Iyo yi ña katitu'in nuu nda ndian nikuuni iyo ñuñivi i'ya, taku ndian kà'an takua kà'in, taku iin ndian kà'an inga tu'un. Ta juuni iyo yi ña katitu'in nuu ndian ya'a iyo chinituni takua kùu iin ndian jãkua'a, a ndian töve ndia. ¹⁵ Ta yakan va nduva'a kui kùuni ku'in kukatitu'in ma tu'un va'a Ndioo ña kà'an cha'a' Jesuu nuu ndyo'o ñivi iyo ñuu Roma.

*Tu chìnunio tu'un cha'a' Jesucristu ni
kakú yo nuu kuati*

¹⁶ Tükuii kukanui kàtitu'in ma tu'un va'a Ndioo, ti ndatu ra kùu yi, kuenda ña na jakakú yi ma ndian chìnuni ña kà'an ra. Ta ji'na kēta ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ndian judíu, ta ikan jan chitakuati yi nuu ma ñivi yövi judíu ña iyo tiá ñuu.

¹⁷ Ta ma tu'un va'a i'ya, jàna'a yi naja kua kuu yo ndian ndaa jà'a Ndioo cha'a' ña chìnunio tu'un ra, nda vitin ta iti' nuu ndia. Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ma ndian kùu ndian ndaa iyo kuenda Ndioo, ndiakan kùu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un ra." ¹⁸ Vati cha chito yo ña iti' andivi, jãkoyo Ndioo ma tundo'o chata ma ndian tüvi jà'a ma ña va'a ta tüvi jãka'nu na ra ndia, ti Ndioo ya'a kayuni ra nde'e ra na. Vati ndiakan, tüvi chà'a na ña koto inga ñivi ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo, ti maaa ña kini kùu ma ña

jà'a na. ¹⁹ Ta ndisaa ma ña chā'a Ndioo ña na kuu koto yo, ndiakan cha ch̀to kachin na yi, ti Ndioo cha jāna'a kachin ra yi nuu na ndia. ²⁰ Ta vaji ndicha ña tūvi ndichin ndè'o ma Racha'nu Ndioo, va cha nākoto kachin yo naja kua kàa ra cha'a' ma tiñu va'a jà'a ra. Ta cha'a' ma ña jà'a ra, nda ora tūvi ma ñuñivi cha ch̀to yo ña ndicha ña Ndioo kùu ra, ta endee iyo ndatu ra ndisaa tiempu. Ta cha'a' yakan kùu yi, ña na kùu ka'an na ña töve nākoto na ra, ti tu kà'an na takan janda'viña'a na juuni maa na, ti cha nākoto na ma ña va'a jà'a ra. ²¹ Ta vaji cha nākoto na ma Ndioo, va tūvi nī jàka'nu na ra takua iyo yi ña ja'a na chi'in ra niku. Ta ni tūvi nī cha'a na ta'vindioo nuu ra ndia. Java mamaa ña kini ña tūvi nda kuenda chànini na chi'in ma chinituni na, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma chinituni na, ndākuu ndava yi ña jàkanuu yi, ta kīndoo yi nuu naa. ²² Ta vaji kàti na ña ndian ch̀to kùu na kà'an na, va töve ndicha ti jāndaku ndava na ma anima na, ²³ vati tūva jàka'nu na ma ra kùu Ndioo ndicha, ra nduva'a kuui ka'nu ta töve ni naa, ti vitin java jàka'nu na na'na ma ña kàa takua kàa ñivi ña ni kuvi. Ta juuni jàka'nu na, nda na'na ma saa, chi'in na'na kiti kēñu'u chi'in tichi ma nuu ñu'u', ta inga tuku kiti iyo kumi cha'a' ndia.

²⁴ Cha'a' yakan kùu yi ña ndākuu ma Ndioo na, ña na ja'a maa na ma ña kini chànini na chi'in anima na. Ta takan jà'a na nda kati jà'a na ma tukanuu na chi'in juuni ma kuñu na cha'a' ña k̀vi na chi'in ta'an na. ²⁵ Vati ndicha ña tūva ch̀nuni na ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo, ti java ma tu'un vata kùu ma ña ch̀nuni na, ta jà'a na yi. Ta juuni ya'a tiñu'u na yi, ta jàka'nu na ma ña jātuvu Ndioo, va ma Ndioo ndicha tūvi jàka'nu na ra, vaji ndicha ña maa ra kùu ma ra iyo yi ña jaka'nu na ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

²⁶ Cha'a' yakan kùu yi ña, ndākuu ma Ndioo na ña na ja'a na ma ña kini takua kùuni maa na, vati nda ma ñivi ña'a tūva k̀vi vi chi'in ii vi, ti chi'in taña'a vi k̀vi vi. ²⁷ Ta indukuni takan kùu yi chi'in ma ndra'ii ndia, vati ndrakan jàña

ndra ña k̀vi ndra chi'in ma ñasi'i ndra, ta k̀vi ndra chi'in juuni ta ra'ii ndra, ti nduva'a iyonu ndra jà'a ndra yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni maa ndra jà'a ndra tukanuu nuu ndra chi'in ma kuñu ndra, ta ndicha ña cha kicha'a nde'e ndra tundo'o takua iyo yi ña nde'e ndra cha'a' ma ña kini jà'a ndra.

²⁸ Ta tava töve nī kuuni na ki'in kuenda na Ndioo, yakan va juuni maa ra sōkonda'a ra na, ikan na ndokini ma chinituni na ta jà'a na ma ña tūvi va'a ña ndava kùuni maa na. ²⁹ Ma ñivi ikan nduva'a chàta'ani na ja'a na ma ña tūvi va'a. Vati iyo ñivi ña'a ña k̀vi vi chi'in ra'ii yūvi ii vi, ta ndra'ii chi'in ñivi ña'a yūvi ñasi'i ndra. Ta juuni ña kùuni na ndatiñu inga ñivi, ta chàta'ani na jàtakue'e na, tixin na, ta chà'ni na. Ta juuni chàta'ani na kanita'an na, ta janda'viña'a na, ta kà'an ndaa na chata inga ñivi ndia. ³⁰ Ta juuni kà'an na tu'un vata chata ñivi, ta xaani na ndè'e na Ndioo ti tūvi jaka'nu na ra. Va taku juuni maa na va chàta'ani na jaka'nu na na, ta juuni chàtu'un na inga ñivi, ta chàta'ani na nanduku na inga kuati ña kùu ja'a na, ta tūvi jàchi'in na tu'un kà'an tatá na chi'in ma'á na, ti ña kùuni maa na jà'a na. ³¹ Ta tükuii kùuni na koto na ña va'a, ta ora chà'a na tu'un nuu ñivi, töve jàchinu na yi. Ta tūvi chàta'ani na jandomani na nī'ii ñivi. Ta ni tūvi kunda'vini na nde'e na ta'an na ndia. ³² Tandī'i ndiakan cha chito na ña kà'an Ndioo ña iyo yi ña kuvi na cha'a' ma kuati jà'a na. Ta vaji cha chito na yi, va töve jàña na ña ja'a na ma kuati. Ta nduva'a kuui ch̀sii na ora nde'e na ña jà'a inga na yi ndia.

2

Ndioo ni jande'e ra tundo'o nuu ma ñivi

¹ Yakan va nda ndyo'o nikuuni ña t̀sokuati ndo inga ñivi, na kùu ka'an ndo ña ndian ndaa kùu ndo nuu Ndioo, ti nda maa ndo juuni jà'a ndo kuati takua jà'a na ndia. Yakan va ora t̀sokuati ndo chata ñivi, juuni chata maa ndo t̀sokuati ndo. ² Ch̀to yo ña ora t̀sokuati Ndioo chata ma ñivi, ña ndicha ta ndaa kùu yi ora jànde'e ra tundo'o na cha'a' ña töve

va'a jà'a na. ³ Ndyo'o, ndian tìsokuati ñivi ña juuni jà'a ndo ña kini takua jà'a na, ¿a ni kakú ndo nuu ma tundo'o ma kivi ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi?, kùuni ndo. ¡Tüvi takan kùu yi!, vati ma kivi ikan, ni ka'an Ndioo nda iti' ni ku'un ndo. ⁴ Ndioo iin ra ya'a va'a kùu ra, ta juuni jàndeeni ra nde'e ra tandi'i ña töve va'a jà'a ndo. Vaji takan kùu yi va ña nàkanini ndo ña töve iin ña ka'nu kuenda Ndioo ña jà'a ndo ma kuati. Ndioo iin ra jàndeeni kùu ra cha'a' ndo ña ya'a kùuni ra ña na ndakoo ndo iti' töve va'a kuà'an ndo, ta chikoni'i ndo ku'un ndo iti' ra. ⁵ Va tava ya'a ndava xini ndo, yakan va na kùuni ndo jaña ndo ma kuati jà'a ndo, ta chikoni'i ndo ta ku'un ndo iti' ra. ¿A tüvi chito ndo ña cha'a' ma kuati jà'a ndo, juuni maa ndo jàndolocho ndo tundo'o chata ndo?, ti ndicha kùu ma ña ni ja'a Ndioo ora ni chaa kivi ña ni keta ra kuenda ña jàkutuni ra kuati ta'ii'in ñivi. ⁶ Ta ma kivi ikan, ni ku'va ra ya'vi nuu ta'ii'in yo cha'a' ma ña jà'a yo. ⁷ Kuenda ma ndian chàta'ani ja'a tiñu va'a takua kùu ña nànduku na koo va'a na endeeni chi'in Ndioo, ta nànduku na ña na tiñu'u ra na, ta juuni nànduku na ña na ja'a ra ña na töve kuvi na endeeni. Nuun diakan va Ndioo ni ku'va ra ma ya'vi na ña na koo ndito na endeeni chi'in ra, ti ndisaa tiempu kùndee na ja'a na ma ña va'a takua kùuni ra. ⁸ Va kuenda ma ndian jàka'nu juuni maa na, ta töve jàchi'in ma tu'un ndaa ña kà'an Ndioo, cha'a' ña jàchi'in na ma ña töve va'a. Ndiakan va Ndioo ni jande'e ra tundo'o na ti ya'a kàyuni ra nde'e ra nuu na. ⁹ Ta ndicha kùu ti ndisaa ndian jà'a ña tüvi va'a, ni nde'e na tundo'o, ta ji'na kùu ma ndian judíu kùu ma ndian ni nde'e yi, tajan ni nde'e ndio ndian yüvi judíu yi ndia. ¹⁰ Va kuenda ndian jà'a ña va'a, Ndioo ni ku'va ra iin nuu ya'a vii ña ni koo na chi'in ra endeeni, ta juuni ni tiñu'u ra na ndia. Va ji'na kùu chi'in ndian judíu ni jà'a ra takan, tajan ni ja'a ndio ra yi chi'in ndian yüvi judíu ndia.

¹¹ Vati kuenda Ndioo iin nuuni nde'e ra ndisaa ma ñivi. ¹² Ta nda ndian ni kuuni ña jà'a kuati ni kuvi na endeeni, va töve ni koo na chi'in Ndioo. Va ma ndian töve

chìto ma Ley Ndioo ña taa Moisés taji'na, ndiakan ni kuvi na vaji töve chìto na ma Ley. Ta inga ndian jà'a kuati ta chìto na ma Ley Ndioo ikan, ndiakan ni kuvi na takua kàti yi. Ti juuni ma Ley ikan kàti yi ña ìyo yi ña kuvi na. ¹³ Yakan va ma nda ndian ni kuuni töve ìyo ndaa na kuenda Ndioo, cha'a' ña taso'oni na ma tutu Ley ra. Va ma ndian ndicha ña ni koo ndaa na kuenda ra, ndiakan kùu ma ndian taso'o yi ta jàchi'in na ma kua kà'an yi ndia. ¹⁴ Ta ora ma ndian yüvi judíu jà'a na ma kua kà'an ma tutu Ley Ndioo, vaji tüvi nàkoto na ma ña kà'an yi, ti ma chinituni na jàna'a yi nuu na niyi kuu ma ña va'a ta ma ña töve va'a, yakan kùu ma ley Ndioo maa na ña jàchi'in na. ¹⁵ Ndiakan jàna'a na ña chi'in ma tiñu va'a jà'a na, cha ìyo ma Ley Ndioo tichi anima na. Vati ma chinituni na kùu yi ña kì'in yi ku'va na ta kà'an yi nuu na tu va'a chànini na a töve va'a ¹⁶ ma kivi ña Ndioo ni ndakan ra nuu Jesucristu ña na jakutunini ra ndisaa ña xe'e ìyo anima ndisaa ñivi. Takani kuu yi, kua kà'an ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'in nuu ma ñivi.

Nuu kà'an Paulu cha'a' ndian judíu ta cha'a' ma tutu Ley Ndioo ña taa Moisés

¹⁷ Ndyo'o ndian kà'an ña ndian judíu kùu ndo, ta ya'a jàtayi ndo ndo, ti uvanuu ndo kùmi ndo ma tutu Ley Ndioo, ta juuni ya'a jàtayi ndo ndo vati chànini ndo ña maani ndo kùu ndo kuenda Ndioo, ¹⁸ ta cha chìto ndo ma ña kùuni Ndioo ña ja'a ndo, vati jàna'a ma tutu Ndioo nuu ndo nda ña kùu ma ña va'a ga. ¹⁹ Ta chànini ndo ña juuni maa ndo kùu jana'a ndo iti' ku'un ma ndian kuaá, ta kùu ndo iin ñu'ú Ndioo ña jàndondichin yi iti' ma ndian chàkunuu ma nuu naa. ²⁰ Ta juuni chànini ndo ña matru kùu ndo nuu ma ñivi töve chìto, ta kùu ndo ndian jàna'a iti' va'a Ndioo nuu ndiakuati. Ndisaa ña'a chànini ndo, ti ìyo ma tutu Ley Ndioo chi'in ndo, ta chìto ndo ndisaa ña ndicha ña kà'an yi. ²¹ Ndyo'o matru ña jàna'a nuu inga ñivi, ¿ta naja töve jàna'a ndo juuni nuu maa ndo? Ta tu kàtitu'un ndo nuu inga na ña na sù'u na, ¿a va'a jà'a ndo ña sù'u ndo?, kùuni ndo. ²² Ta tu kàtitu'un ndo nuu ma ndra'ii ña na kì'vi

ndra chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra ta ñivi ña'a na ki'vi vi chi'in yüvi ii vi, ¿ta naja jà'a ndo yi, tuva takan? Ta tu kàti ndo ña xaani ndo ndè'e ndo ma yutun ii ña jàka'nu ñivi ma tichi veñu'u yi, ¿ta naja su'u ndo ma ña va'a tichi yi?, tuva takan. ²³ Ta kàti ndo ña ya'a jàka'nu ndo ma tutu Ley Ndioo, va tüvi ndicha, ti jà'a ndo tukanuu ma Racha'nu Ndioo ta töve jàka'nu ndo ra cha'a' ña tüvi ndicha ña jàchi'in ndo ma ña kà'an ra nuu yi. ²⁴ Cha'a' ma ña'a kùu yi ña nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Ma ndian yüvi judíu kàti'ini na chata Ndioo cha'a' ma ña töve va'a ña jà'a ndo”, kàti yi.

²⁵ Tu ndicha va'a ña jàchi'in ndo ma ña kà'an ma Ley Ndioo tãa Moisés, ta iyo ma tuni ndo jà'a ña cha tã'nda ñii nuu ika ndrakuati se'e ndo takua kàti ma Ley, ma tuni ikan kùu tindee yi ndo. Va tu tüvi jàchi'in ndo ma Ley Ndioo, töve ndakutiñu ma tuni ikan, ti ndè'e ra ndo takua ndè'e ra ñivi tüvi iyo tuni. ²⁶ Ta tu iyo ndra töve iyo tuni ndra, ta ndrakan jàchi'in ndra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ma Ndioo ni nde'e ra ndra takua kùu ma ndra iyo tuni vaji tüvi iyo yi ndra. ²⁷ Yakan va, ma ndra tüvi tuni ma kuñu, ta jàchi'in ndra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndicha va'a ña ndrakan ni tisokuati ndra ndyo'o ndian töve jàchi'in ma Ley Ndioo, vaji iyo yi chi'in ndo, ta iyo tuni ndo ndia.

²⁸ Ndyo'o kà'an ndo ña cha'a' ña kùu ndo ndian jàchinu costumbre ndian judíu kuenda ña na nde'e na yi, ta cha'a' ña iyo ma tuni kuñu ndo, ñivi Ndioo kùu ndo, kùuni ndo. ²⁹ Yöve takan kùu yi, ti ma ndian kùu ñivi Ndioo ndicha, ndiakan kùu ma ndian chìnuni chi'in ndisaa anima na ma ña kà'an Ndioo. Ta ndiakan chìnuni na ti sãma ma Tati Ií Ndioo ma anima na. Ta ma ña jàchinu yo ña kà'an ma tutu Ndioo, na kùu sama yi ma anima yo. Yakan va uvanuu ma ra iyo yi ña ka'an ra ña ndian va'a kùu yo kùu ma Racha'nu Ndioo, ta yöve ma ñivi iyo ñiñivi i'ya.

3

¹ ¿A iyo iin ña va'a ga kuenda ma ñivi judíu kua ma inga ñivi?, kùuni ndo. Ta, ¿nda kuenda kùu ma tuni ña iyo nuu ika ma kuñu ndra se'e na?, kùuni ndo. ² Ndicha ña iyo kua'a' ña va'a ña kùuni Ndioo kuenda ma ndian judíu. Ma tiñu nunuu ña jākuiso ra na kùu yi ña na kumi na ma tu'un ra ña tãchi ra nuu na. ³ Yakan va, tu iyo iin ndian judíu, ña tüvi jàchinu na ña kà'an ma tutu Ndioo kùmi na, ¿a ña'a kùuni yi kà'an yi ña juuni ma Ndioo tüvi jàchinu ra ma ña ni ja'a ra ña chã'a ra tu'un nuu yo cha'a' ña jà'a na takan?, kùuni ndo. ⁴ ¡Yöve takan kùu yi! Ti Ndioo ndicha kuii ña kùu ra iin ra kà'an ma tu'un ndaa nani kivi, vaji ndisaa ñivi kà'an na tu'un vata. Vati nda ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' Ndioo: Yo'o Racha'nu, ni ku'va ma ñivi kuenda, ti ña ndicha kùu ma ña kà'un, ta vaji tiso ma ñivi kuati chataun nuu ma ra jàkutuni, va yo'o ni jakanaun ma kuati, ti iin ra ndaa kùun kàti ma tutu Ndioo.

⁵ Iyo ma ndian te'en kà'an na: “Ma ora jà'a yo ma kuati kùu yi iin ña tindee yi Ndioo. Ti takan kùu koto kachin ma ñivi ña Racha'nu Ndioo iin ra ndaa ta iin ra jachinu ma tu'un kà'an kùu ra. Ta tu ma kuati yo jàna'a yi iin ña va'a cha'a' Ndioo, ta töve va'a ña jànde'e Ndioo tundo'o nuu yo cha'a' yi tuva takan”, chànini na. ¿A va'a kùu ma ña chànini na?, kùuni ndo. ⁶ ¡Yöve ña va'a kùu yi! Tu Ndioo yöve iin ra ndaa kùu ra takua chànini na, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña na kùu kachin ra ma nda tiñu va'a, a nda tiñu töve va'a ña jà'a ma ñivi, tuva takan kùu yi.

⁷ Ta tu kà'an na ña yó ora kà'an yo tu'un vata, kùu yi iin ña va'a kuenda ña na koto kachin na ti iin ra ndaa ta ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ¿ta naja jànde'e ra tundo'o yo cha'a' ma kuatio, tuva takan? ⁸ Ta tu ndicha ña takan kùu yi, na ja'a yo tiá ma kuati, ikan na keta ma ña va'a kuenda yo. Takan kà'an na ña kàtitu'in, va na yüvi ña ndicha kùu yi. Yakan va ma ñivi ikan ni nde'e na tundo'o.

Ìyo kuati ndisaa yo

⁹ ¿Naja kua chànini ndo? ¿A va'a ga ndian judíu kua ma inga ñivi?, kùuni ndo. ¡Tüvi ndicha! Ti cha kätitu'in nuu ndo ña ndisaa ñivi iyo kuati, nda ma ndian judíu ta nda ndian yöve judíu. ¹⁰ Vati ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ni'iin ñivi ndaa, tüvi ma ñuñivi i'ya.

¹¹ Ta ni'iin ñivi tüvi kütunini ma ña kùuni Ndioo, ta ni töve kùuni na nanduku na ma iti' ra ndia.

¹² Ta ndisaa na, ndākoo na ma iti' Ndioo, ta ndāki'in na ma iti' töve va'a.

Ta tüvi iyo ñivi ña jà'a ma ña va'a. ¡Ni'iin yo!

¹³ Takan kùu yi ta ma tichi sukun na kèe ma tu'un kini, takua kini kàa ma tichi nuu ñaña ña iko'o. Ya'a jànda'viña'a na ñivi chi'in ña kà'an na.

Vati ya'a xaan tu'un kèe yu'u na, takua xaan yu'u ma koo kaa ora chàchi ri ñivi.

¹⁴ Ta juuni ya'a chàta'ani na kanduva'a na, ti mamaa ña kini kùu ña kà'an na.

¹⁵ Ta ya'a yati na ka'ni na juuni ma ñivi chi'in na ndia.

¹⁶ Ta nda nikuuni nuu chàkunuu na, ya'a jànde'e na tundo'o ma ndian ta'an na.

¹⁷ Ta ndiakan tüvi nànduku na ma iti' ña koo vii vii na chi'in ta'an na.

¹⁸ Tüvi chànini na ña iyo yi ña tiñu'u na Ndioo.

¹⁹ Va tava cha chito yo ti tandi'i ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, tachi Ndioo yi kuenda ma ndian judíu, ña na ku'va na kuenda ndisaa ma ña kà'an yi, ta takan koto kachin na ña tüvi ndian ndaa kùu na nuu Ndioo, yakan va ora ni chaa na nuu ni jakutuni Ndioo kuati tandi'i ñivi iyo ñuñivi, nda maa na, na kùu ka'an na ni'iin nakuyi cha'a' na, ti indukuni iyo kuati tandi'i yo. ²⁰ Vati ni'iin ma ñivi kùu ka'an na nuu ma Racha'nu Ndioo ña ñivi ndaa kùu na cha'a' ña cha jàchinu na ma ña kà'an ma tutu ley ña taa Moisés. Ti ma tutu ley va'a yi, va uvaa kuenda ña na jakoto yi yo ña iyo kuati yo.

Ndioo, jàkakú ra ñivi cha'a' ña chìnuni na tu'un Jesuu

²¹ Yakan va vitin, ndicha kuii ña jàndondaa Racha'nu Ndioo yo, va yöve cha'a' ña jàchinu yo ma tu'un Ley ña taa Moisés. Vati Ndioo chàtiñu ra ma tu'un Ley ikan chi'in ma tu'un kà'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra, kuenda ña na jana'a yi nuu yo naja kua kuu jandondaa ra anima yo. ²² Ta tu'un ikan kà'an yi ña kuenda nda ndian nikuuni ña chìnuni tu'un Jesucristu, Ndioo ni jandondaa ra anima na kuenda ra. Ta Ndioo ti iin nuuni ndè'e ra ndisaa yo, ²³ vati ndisaa yo iyo kuati yo, ti cha'a' yakan kùu yi ña cha jàchika ra yo ma nuu chà'nda ra tiñu.

²⁴ Ti Ndioo kùu ra ña kà'an ra ña ndian ndākuu ndaa kùu yo cha'a' ma ñamani ra, ña chà'a saani ra nuu yo. Ta ma ñamani ra kùu ma Racha'nu Jesucristu, ra tachi ra kuenda ña na jakakú ra yo.

²⁵ Yakan va Ndioo sōkó ra ma ra se'e ra, Jesucristu, ña na kati ra nii ra kuenda ña na janaa ra kuati ñivi, ikan na kakú tandi'i ndian chìnuni tu'un ra. Takan jà'a ra ña jàndaku ra ma ra se'e ra iin ya'vi cha'a' ma kuati jà'a yo. Yakan va kùu koto yo ña iin ra ndaa kùu ra vaji töve jànde'e ra tundo'o yo cha'a' ma kuati jà'a yo tatiempu. Vati taku ma kuati ña takani jà'a yo nda ora tüvi ma ñuñivi juuni jānaa ra yi cha'a' ña ya'a jàndeeni ra yo. ²⁶ Ta juuni nda vitin Ndioo jana'a ra nuu yo naja kua jàndondaa ra yo kuenda ra, vati takua rakan kùu ra iin ra ndaa, juuni kua ikan jà'a ra ña tandi'i ndian chìnuni tu'un Jesucristu kùu na iin ndian ndaa ndia.

²⁷ Ta, ¿a kùu jatayi yo yo cha'a' ña jàchinu yo ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! ¿Ta nuu? Ti tüvi cha'a' ña jàchinu yo ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo kùu yi ña na ndaa koo yo, vati ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra jàndondaa ra yo, ti chìnuni yo ma ña jà'a Jesucristu cha'a' yo. ²⁸ Yakan va ndicha kuii, ti Ndioo jàndondaa ra ma ñivi, cha'a' ña chìnuni na ña kà'an Jesucristu, ta töve cha'a' ña jàchinu na ña kà'an ma tu'un Ley ra.

²⁹ ¿A chànini ndo ña ma Racha'nu Ndioo kùu ra Ndioo kuenda ma ndian judíuni, ta yüvi kuenda nda ñivi nikuuni iyo ñuñivi?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan

kùu yi! Vati juuni kùu ra Ndioo kuenda ndisaa ñivi ñuñivi ndia. ³⁰ Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha ch̀to yo ña uvani Ndioo kùu ra ña ni jandondaa ra nda ndian nikuuni ña ch̀nuni ña kà'an Jesucristu, a kùu na ndian judíu ña tã'nda ma ñii nuu ika na a t̀vi kùu na. ³¹ Ta, ¿a ch̀nini ndo ña cha'a' ña ch̀nuni yo tu'un Jesucristu, kùu jachiyo yo ma ña kà'an ma tutu Ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Yöve takan kùu yi! Vati ma tutu Ley Ndioo juuni va'a yi. Ta ma ña ch̀nuniyo ma tu'un Jesucristu jàna'a yi ña takan kùu yi.

4

Nuu kà'an yi naja kua ch̀yo racha'nu Abraham taji'na

¹ ¿Naja kua ìyo yi ña ka'an yo?, ¿nayı va'a kùu ma ña nĩ' Abraham ma ra kũu ñivio ra ch̀yo taji'na niku?, kùuni ndo. ² Tu ndicha ña Abraham jã'a ra tiñu kuenda Ndioo chi'in ña ndee maani ra cha'a ña kùuni ra ndakuu ra iin ra ndaa nuu ra, tu takan ch̀nini ra kùu jatayi ra ra nuu ma ñivini, va nda nuu ma Racha'nu Ndioo na kũu jatayi ra ra cha'a' yi. ³ ¿A töve ch̀ku'uni ndo ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' Abraham? “Ch̀nuni Abraham tu'un Ndioo, ta cha'a' ña ch̀nuni ra kùu yi ña Ndioo ndē'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa”, kàti yi. ⁴ Yakan va takua kùu iin ra jàtiñu, vati tu cha ch̀nu jàtiñu ra, ìyo yi ña nĩ' ra ma ya'vi ra cha'a' ma tiñu jà'a ra. Ta ma xu'un' nĩ' ra töve saani nĩ' ra yi. ⁵ Va nuu Ndioo yöve takan kùu yi, ti kàti ra nuu yo ña saani nì'o ña kùu yo ndian ndaa cha'a' ña ch̀nuni yo tu'un ra, vaji ndian jà'a kuati kùu yo. Va Ndioo ndē'e ra ña kùu yo ndian ndaa cha'a' ña ch̀nuni yo tu'un ra, ta töve cha'a' nĩ'iin tiñu jà'a yo. ⁶ Ta nda ma racha'nu David, ra ch̀yo taji'na, juuni kã'an ra ña ya'a sii kùuni iin ma ra ndē'e Ndioo ña iin ra ndaa kùu ra, vaji t̀vi nĩ' ki'in ji'na Ndioo kuenda ra tuva tiñu va'a kùu ma ña jà'a ra a t̀vi. ⁷ Ta juuni te'en nãka'an David: ¡Na sii kuuni ma ndian cha jãnaa Ndioo ma kuati, ti jãka'nuni ra na!

⁸ ¡Ta juuni na sii kuuni ma ndian cha jãka'nuni ma Racha'nu Ndioo ma kuati na!

⁹ ¿Ta naja kua ch̀nini ndo? ¿A kã'an David ma tu'un i'ya cha'a' ma ndian judíu ndian ìyo tunini?, kùuni ndo. Na yöve takan kùu yi, ti juuni kùu yi kuenda ma ndian ỳvi judíu, vaji töve ìyo tuni ndia. Ta tava cha kàti kachin ndi te'en cha'a' Abraham: “Ch̀nuni Abraham tu'un Ndioo, ta cha'a' ña ch̀nuni ra kùu yi ña, Ndioo ndē'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa.” ¹⁰ Ta, ¿nda ora kĩ'in Ndioo kuenda ma Abraham ña ndicha ña kùu ra iin ra ndaa cha'a' ña ch̀nuni ra tu'un ra? ¿A kĩ'in ra kuenda ra, ora cha tã'nda ñii nuu ika ra, a antea ña tã'nda yi?, kùuni ndo. Ndioo kĩ'in ra kuenda ma Abraham ora takã'an koo tuni ra. ¹¹ Ta ora cha yã'a ña kã'an Ndioo takan chi'in Abraham, tajan tã'nda ndio ma ñii nuu ika ra ña kĩndoo yi kùu yi iin tuni kuenda ña jàna'a yi ña ndicha ña ra ndaa kùu ra jã'a ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña ch̀nuni ra tu'un ra. Takan kũu yi, ña Abraham ndãkuu ra iin tatã kuenda ndisaa ma ñivi ch̀nuni tu'un Ndioo, takua ch̀nuni ra, vaji töve ìyo tuni na. Ta takan kùu yi ña Ndioo cha ndē'e ra na ña juuni iin ndian ndaa kùu na cha'a' ña ch̀nuni na ma tu'un ra. ¹² Ta ndicha ña Abraham kùu ra tatã ma ndian ìyo tuni ndia, tuva juuni ch̀nuni na ma tu'un Ndioo takua jã'a Abraham, ma ora kĩcha'a ra ch̀nuni ra yi ma antea ña tà'nda ma ñii nuu ika ra.

Cha'a' ña ch̀nuni yo tu'un Ndioo kùu yi ña kùu yo ma ñivi Ndioo takua kà'an ma tu'un ña chã'a ra nuu yo

¹³ Yakan va Ndioo chã'a ra tu'un nuu Abraham, ta nuu ndisaa ma ndian kùu tata ra, ña na ka'nda na tiñu chi'in ra ninii ka'nu ma ñuñivi i'ya. Ta ỳvi cha'a' ña jàchinu ra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo kùu yi ña kà'an Ndioo takan nuu ra, vati kà'an ra yi nuu ra cha'a' ña ra ndaa kùu ra, ti ch̀nuni ra ma tu'un ra. ¹⁴ Tu ndicha ña Ndioo chã'a ra tu'un nuu yo ña na kuu yo ndian ndaa cha'a' ña jàchinu yo ndisaa ña kà'an ma tutu ley Ndioo niku, tajan kùuni yi ka'an yi ña na t̀vi nda kuenda kùu ma ña ch̀nuni yo ma tu'un ra tuva takan. Ta juuni t̀vi nda kuenda

kùu ma tu'un chā'a Ndioo nuu yo niku ndia. ¹⁵ Vati tu tüvi jàchinu yo ndisaa ña kà'an ma Ley Ndioo, iyo yi ña nde'o tundo'o cha'a' ña töve jàchi'in yo yi. Va nuu tüvi iyo nĩ'iin ley ña chà'nda tiñu nuu yo, na kùu tisokuati yi yo, ti tüvi yi.

¹⁶ Yakan va ma tu'un chā'a Ndioo nuu Abraham chi'in ndian kùu tata ra, iyo kuenda yi, ti kùu yi iin ñamani ña chā'a Ndioo nuu yo, cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra. Va na tüvi kùuni yi ka'an yi ña ma tu'un chā'a ra kùu yi kuenda ma ndian jàka'nu ma Leyni, ti juuni kùu yi kuenda ma nda ndian nikuuni, tuva ndian chìnuni kùu na takua chìnuni Abraham. Ta takan kùu yi ña ndākuu ra iin tatá kuenda ndisaa yo. ¹⁷ Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' Abraham: “Cha jā'i ña na kùun iin tatá kuenda ñivi ña iyo kua'a' ñuu”, kati ma Racha'nu Ndioo chi'in ra. Tajan ma ora kā'an ma Racha'nu Ndioo takan chi'in ra, ta juuni ma ora ikan chìnuni ra ña Ndioo kùu ra ña jànataku ra ma ndian cha chī'í, ta kùu jatuvi ra inga nakuyi ña takā'an koo ndia.

¹⁸ Yakan va cha'a' ña chìnuni ra ma tu'un chā'a Ndioo nuu ra kùu yi ña chātu Abraham, ña na kuu ra tatá kuenda ñivi iyo kua'a' ñuu, vaji cha chito ra ña na kùuga koo se'e ra chi'in ma ñasi'i ra, ti ninduvi vi ya'a cha cha'nu vi. Ta takua chā'a Ndioo tu'un nuu ra ña ni koo kua'a' ñivi ra iti' nuu, ta takan kùu yi. ¹⁹ Ta vaji cha chā'a Abraham kuenda ña tüva ñandee ra, cha'a' ña chani keta ra iin cientu kuiya ra, ta nda ma ñasi'i ra Sara ya'a cha'nuan, ta kùu koo se'an ndia, vaji takan kùu yi, endee tüvi nĩ jaña ra ña chìnuni ra ma tu'un Ndioo. ²⁰ Ti Ndioo chā'a ra tu'un nuu ra ña ni koo se'e vi. Ta Abraham tüvi nĩ chitu'un ra cha'a' ña kā'an ra, vati java vi'a kicha'a ra chìnuni ra, ta jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa anima ra, ²¹ cha'a' ña cha chito va'a ra ña ma Racha'nu Ndioo iyo ndatu ra ña jàchinu ra tandi'i ma tu'un chā'a ra. ²² Ta takan kùu yi ña Ndioo ndē'e ra Abraham ña kùu ra iin ra ndaa cha'a' ña chìnuni ra tu'un ra.

²³ Ma nuu tutu Ndioo kà'an yi ña Ndioo ndē'e ra ña iin ra ndaa kùu ra, ta yöve

uvaa kuenda Abrahamni kùu yi ña kà'an yi takan, ²⁴ vati juuni indukuni takan kà'an yi kuenda tandi'i yo ndian chìnuni ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ra jànataku Jesuu chito'o yo tañu ndian cha chī'í. ²⁵ Vati ma Racha'nu Ndioo sōkó ra ma Jesucristu ña na kuvi ra cha'a' ma kuati yo, ta juuni maa ra kùu ra ña jànataku ndiko ra ra, kuenda ña na jandondaa ra yo.

5

Cha'a' ña kùu yo ndian ndaa, Ndioo tüva tiso ra kuati yo

¹ Yakan va cha jāndondaa Ndioo yo kuenda ra cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra. Cha'a' yakan kùu yi ña cha kindoo vii anima yo chi'in ra cha'a' ña jā'a ma Racha'nu yo Jesucristu cha'a' yo. ² Vati cha'a' ña chìnuni yo ña jā'a Cristu kùu yi ña jàyatin yo yo nuu Ndioo, ta ikan ya'a chisii yo ti iyo ñamani ra chi'in yo. Ta juuni ya'a sii kùuni yo ti endee ndātu yo ña na jandaku ka'nu Ndioo yo takua kùu ra. ³ Ta na yövi cha'a' yakani kùu yi ña chisii yo, vati juuni ya'a chisii yo ña ndē'o tundo'o, ti chito yo ña ma tundo'o ikan jàna'a yi naja kua jandeeni yo kuantu yo. ⁴ Ta ora jāndeeni yo, ikan jàna'a yi nuu yo ña cha ndākuu yo ñivi ña kī'in ku'va. Tatu cha kùu yo ñivi kī'in ku'va, ya'a chisii yo ndātu yo ra, ti chito yo ña ni ni'o ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo. ⁵ Vati taku ma ña jāndeeni yo ndātu yo, na tüvi ni koo tukanuu nuu yo jà'a yi, ti ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ma Tati Íí ra kuenda ña na koo yi chi'in yo. Ta ma Tati ikan jàna'a yi nuu yo ña ya'a kùuni Ndioo nde'e ra yo.

⁶ Takan kùu yakan va, ora nĩ kundeege yo ña ya'aga jà'a yo ma kuati, ma ora ikan, sōkó Jesucristu ra kuenda ña na kuvi ra cha'a' kuati jà'a ndisaa yo. ⁷ Ndicha va'a ña tüvi iyo kua'a' ñivi ña iyo va'a na kuenda ña ku'va na, na kuvi na cha'a' inga ñivi. Chàniní ña iyo uvi uni ñivi ña kùu ku'va na, na kuvi na najaka, va cha'a' iin ndian va'a a iin ndian jà'a tiñu ndaani. ⁸ Va tava Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo, yakan va, chā'a ra ma Cristu ña na kuvi ra cha'a' yo, vaji juuni

kùuga yo ma ndian jà'a kuati ma ora ikan. ⁹ Ta vitin tava cha kùu yo ndian iyo ndaa kuenda Ndioo, jà'a ma nii Cristu ora chí'í ra cha'a' yo, tiaga va'a iyo yi ña koto yo ña ni jakakú ma Racha'nu yo nuu ni jakutuni ra ma kuati ñivi cha'a' Cristu. ¹⁰ Vati ndicha kuii ña ndākimani yo yo chí'in Ndioo cha'a' ña chí'í ma se'e ra cha'a' yo, ma ora juuni kùuga yo ndian xaani nde'e ra. Va vitin tava cha kùu yo ndian cha ndōmani chí'in ra, tiaga ndicha kùu yi kuenda yo ña ni kakú yo cha'a' ña nātaku ndiko ma ra se'e ra. ¹¹ Ta na yüvi cha'a' uvaa yakani kùu yi ña jàka'nu yo yo nuu Ndioo, vati juuni ya'a jàka'nu yo yo nuu ra cha'a' ma Racha'nu yo Jesucristu, ti juu ra kùu ma ra jà'a ña ndōmani ndiko yo chí'in Ndioo.

Nuu kà'an yi cha'a' Adán chí'in cha'a' Jesucristu

¹² Taji'na chíyo iin ra chùnani Adán. Ta cha'a' uvaa rakan kùu yi ña kīcha'a ma ñivi iyo ninii ka'nu ñuñivi jà'a na kuati. Ta cha'a' ma kuati ikan kùu yi ña kīcha'a na chí'í na. Ta takan kùu yi, ña ndisaa yo chí'í yo nda vitin, ti ndisaa yo jà'a yo kuati. ¹³ Vati antea ña koo ma Ley Ndioo taa Moisés niku, takani cha iyo kuati ma ñuñivi. Ti ma ora tüvi ma Ley, na kùu kà'an yi ña jà'a yo ma kuati, ti tüvi iyo ma ley Ndioo ma ora ikan. ¹⁴ Va nda tiempu chíyo Adán ta nda ma tiempu chíyo Moisés, vaji tüvi iyo ma Ley Ndioo taa Moisés, va chí'í ma ñivi jà'a ma kuati na, vaji takan kùu yi. Ndicha ña chí'í ndisaa na, vaji ma kuati jà'a na, töve indukuni kùu yi takua kùu ma kuati jà'a Adán, va ndicha ña cha iyo na chí'in ra nuu ma kuati ra ña töve nī jachi'in ra ña kā'an Ndioo nuu ra. Va ma Adán kùu ra takua kùu iin xina'ñu ma inga ra ña ni kichi iti' nuu.

¹⁵ Va na kùu jando induku yo ma kuati jà'a iin ra'iini chí'in ma ña va'a ña chā'a Ndioo nuu yo. Vati cha'a' ma kuati jà'a Adánni kùu yi ña chí'í kua'a' ñivi. Va taku ma ña jà'a inga ra'ii, ra nàni Jesucristu, Ndioo chà'a saani ra ma ñamani nduva'a kuii ka'nu nuu kua'a' na, ikan na kuu kakú na. ¹⁶ Ta ndicha kuii ti ma ñamani ña jà'a Ndioo nuu yo, siin kuii kàa yi

takua kàa ma ña tā'an yo kua kùu kuati Adán, ti cha'a' ma kuati ña jà'a rakan, Ndioo kàti ra ña iyo yi ña kuvi yo cha'a' yi. Va vitin cha'a' ma ñamani ña jà'a Ndioo nuu yo kùu yi, vaji jà'a yo ma ña tüvi va'a kuenda Ndioo, va ma Racha'nu Ndioo jàka'nuni ra yo, ikan na jandaku ndaa ra yo kuenda ra. ¹⁷ Yakan va tu ma kuati iin ra'ii, nàni Adán kùu yi ña ma ndatu jà'a yi ña kuvi yo. Tu takan kùu yi, juuni ndicha kuii ña kùu jakanaa yo ma ndatu kuati ikan, ta ña na koo ndito yo jà'a ma inga ra ña nàni Jesucristu ndia. Vati cha'a' rakan, kùu yi ña nì'i saani yo kua'a' ndatu jà'a ma ñamani Ndioo kuenda ña na jandakundaa ra yo kuenda ra.

¹⁸ Yakan va tu cha'a' ma kuati jà'a rakan kùu yi ña tìsokuati Ndioo ndisaa yo, juuni cha'a' ma inga ra kùu yi ña Ndioo jàndakundaa ra yo kuenda ña na koo ndito yo chí'in ra endeeni. ¹⁹ Cha'a' yakan kùu yi ña ma tu'un i'ya kùuni yi ka'an yi ña ndisaa yo cha ndākuu yo ndian iyo kuati cha'a' ña töve nī jachi'in rakan ma tu'un Ndioo. Ta cha'a' ña jāchi'in va'a ma inga ra kùu yi ña kua'a' yo ndākundaa yo.

²⁰ Vati ma Racha'nu Ndioo ora chā'a ra ma Ley ra nuu yo ta ora ikan ma kuatio nduva'a ga ndokua'a yi. Va ndicha ña ora ndòkua'a ma kuati yo juuni ma ora ikan Ndioo jàndokua'a' ra ma ñamani ra kuenda yo. ²¹ Ta tu ndicha ña chí'í yo jà'a ma ndatu ma kuati, juuni ndicha ña ni nì'i yo ma ndatu Ndioo jà'a ma ñamani ra kuenda ña na ndakuu yo ndian ndaa. Ta takan kùu koo ndito yo endeeni jà'a ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo.

6

Cha'a' ña kùu yo ñivi Cristu tüva iyo yi ña jà'a yo kuati

¹ Yakan va, ¿naja kua chànini ndo? ¿A va'a ga ña jà'a yo tiaga kuati, ikan ma Racha'nu Ndioo na ku'va ra tiaga ma ñamani ra kuenda ña na janaa yi ma tiaga ma kuati ña jà'a yo?, kùuni ndo. ² ¿Yüvi takan kùu yi! Vati vitin, tuku iti' kuà'an yo, ti cha jāña yo ña jà'a yo ma kuati, ta tüva chà'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin. ³ ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña, chí'in ma

ña cha kũnduta yo, yakan jàna'a yi ña cha ñivi Cristu kùu yo cha'a' ña ndõ'iin yo chi'in ra ora chĩ'í ra? ⁴ Yakan va ora kũnduta yo, kùuni yi ka'an yi ña juuni kũchi yo chi'in ra ndia. Ta vitin iyo ndito ndiko yo, ti ndicha ña nātaku ndiko yo takua nātaku Jesuu jā'a ma ra kùu Tatá ra chi'in ma ndatu ka'nu ña iyo ra. Yakan va, ni koo va'a yo chi'in Ndioo, ti cha chā'a ra ma iti' chaa nuu yo vitin.

⁵ Ta ora chĩ'í Jesuu, kùuni yi ka'an yi ña juuni chĩ'í yo chi'in ra ndia. Ta takua cha nātaku Jesuu, juuni kùuni yi ka'an yi ña ni nātaku yo ta ni koo yo chi'in ra ndia. ⁶ Ta cha ch̀to va'a yo, ti taji'na ya'a ch̀ta'ani yo ja'a yo ma kuati niku, yakan va ora chĩ'í Jesucristu nuu kruu, juuni kùuni yi ka'an yi ña chĩ'í ma ña jà'a kuati ña iyo yo chi'in ra ndia. Cha'a' yakan kùu yi ña na kũuga ka'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin, ti ma ña ch̀ta'ani ja'a kuati ña iyo chi'in yo cha nāa yi. ⁷ Vati tu cha kùu yo ndian cha chĩ'í, na tũva ch̀nda ma kuati tiñu nuu yo. ⁸ Yakan va tuva ndicha ña cha chĩ'í yo chi'in Jesuu, kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña koto kachin yo ña ni ni'i yo nuu koo ndito yo endeeni chi'in ra. ⁹ Ta juuni cha ch̀to va'a yo ña takua cha nātaku ndiko Cristu tañu ma ndian ndií, na tũva ni kuvi ra inga cha'a' ti ma ña iyo ndatu ña jà'a ña kuvi yo, tũva ch̀nda yi tiñu nuu ra. ¹⁰ Vati ma ora chĩ'í ra, chĩ'í ra iin cha'ani cha'a' kuati jà'a tandi'i ma ñivi. Ta vitin cha iyo ndito ndiko ra, ta kuenda Ndioo iyo ra ndia. ¹¹ Ta indukuni takan kùu yi kuenda ndyo'o ndia, na koto kachin ndo ña ma ña iyo chi'in ndo ña ch̀ta'ani ja'a kuati, cha chĩ'í yi ta vitin cha iyo ndito ndiko ndo kuenda Ndioo cha'a' ña ndõ'iin ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu.

¹² Yakan va na kũ'va ga ndo ña ka'nda ma kuati tiñu nuu ma kuñu ndo, ta na jächi'in ndo ma kuati ña kùuni ma kuñu ndo ja'a yi ndia. ¹³ Na kũ'va ga ndo ma kuñu ndo ña na kuàtiñu ma kuati yi, ta na ja'a yi ma ña kini kùuni yi, va'a ga na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, takua kùu iin ndian cha chĩ'í ta nātaku ndiko. Ta juuni na ku'va ndo ma kuñu ndo nuu ma Racha'nu, ikan na kuàtiñu ra

yi kuenda ña jà'a yi ma tiñu ndaa takua kùuni ra koo yi. ¹⁴ Yakan va ma kuati na tũva ch̀nda yi tiñu nuu ndo ta ni tũva iyo ndo kuenda ma Ley Ndioo ndia, vati vitin iyo ndo, va kuenda ma ñamani Ndioo.

Nuu kàtitu'un yi nda chi'in kùu jando induku yo ma kuati

¹⁵ Yakan va, ¿naja kua ch̀nini ndo? ¿A tiá va'a tu ja'a yo ma kuati cha'a' ña cha tũva iyo yo kuenda ma Ley Ndioo, ti vitin cha iyo yo kuenda ma ñamani ra?, kùuni ndo. ¿Na kũu yi! ¹⁶ Vati ndyo'o cha ch̀to va'a ndo, ña tuva jatiñu ndo kuenda iin ra ch̀nda tiñu nuu ndo, iyo yi ña ja'a ndo tandi'i ma ña kà'an ra, cha'a' ña musu ra kùu ndo. Va tu juuni ja'aga ndo ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña ma kuati ch̀nda tiñu nuu ndo, ta yakan ni kundaka yi ndo nuu ni kuvi ndo. Va tuva ja'a ndo ma ña va'a ña kùuni Ndioo, ta jächi'in ndo ma ña kà'an ra, ni kuu ndo ma ndian ndaa kuenda ra. ¹⁷ Va vitin yu'u ch̀i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo, ti vaji taji'na ch̀nda ma kuati tiñu nuu ndo niku, va vitin tũva, ti cha tĩn va'a ndo chi'in ndisaa anima ndo ma tu'un Ndioo ña jāna'a ndi nuu ndo. ¹⁸ Yakan va tu cha kākú ndo nda'a' ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña vitin cha ndākuu ndo ndian jà'a tiñu ndaa. ¹⁹ Ta tava cha'a' ña ya'a ndetiñu kutunini ndo yi ta cha'a' yakan va kà'in nuu ndo chi'in ma tu'un ta'ani, ikan na koto kachin ndo naja kua iyo yo chi'in Ndioo. Vati taji'na ch̀a ndo ndo nuu ma kuati ña na ja'a ndo ma ña kini, va vitin na ku'va ndo ndo nuu Ndioo, ikan na ja'a ndo ma ña va'a, ta ndakuu ndo ma ndian ií kuenda ra ndia.

²⁰ Vati ora juuni iyoga ndo nda'a' ma kuati niku, nī kuu ja'a ndo ma tiñu ndaa ma ora ikan. ²¹ ¿A tũvi ch̀a ndo kuenda ña ma ora jā'a ndo ma kuati niku, na tũvi nī tindee yi ndo chi'in nĩ'iin ma ña va'a? Va vitin ya'a kũkanuu ndo cha'a' ña jā'a ndo yi, ti ch̀a ndo kuenda ña kuà'an ndo iti' ni kuvi ndo. ²² Va vitin ña cha tũva kùu ndo musu ma kuati, ti cha kĩ'vi ndo nda'a' Ndioo, kuenda ña jà'a ndo tiñu nuu ra. Ndicha va'a ña ma iti' Ndioo iyo kuenda yi ti chi'in yi ni ni'i ndo nuu kuu ndo ñivi

í kuenda ra, ta iti' nuu ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo chí'in ra endeeni ndia. ²³ Yakan va ma ya'vi ña ni'i ma ñivi cha'a' ma kuati jà'a na, kùu yi ña ni kuvi na. Va ma ña ni'i saani yo ña chà'a Ndioo nuu yo kùu yi ña ni koo yo endeeni chí'in ra, cha'a' ña induku iyo yo chí'in Racha'nu Jesuu ra kùu chito'o yo.

7

In ku'va ña kà'an cha'a' ma ña tanda'a yo

¹ Ndyo'o yani, juuni maa ndo cha ch̀to va'a ndo naja kua kà'an iin tu'un ley, vati kà'an yi ña chà'nda yi tiñu nuu ma ñivi ora juuni kùuga na ndian ndito. ² Ta indukuni kùu yi kuenda ma ñivi ña'a tanda'a ndia, vati iyo yi ña endee koan chí'in ma iian nda kati kuvi ra, ti takan kà'an ma ley. Va tu kuvi ma iian, tajan ma ley ikan tũva chà'nda yi tiñu nuan ti cha chí'í ra. ³ Va tu juuni iyo ndito ma iian, ta k'vian chí'in inga ra, iin kuati kùu ma ña jà'a ña kà'an ma ley, va tu cha chí'í ma ra kùu iian, ma ley ikan tũva chà'nda yi tiñu nuan, ti kùu tanda'a ndikoan chí'in inga ra, ta yũva kuati kùu yi.

⁴ Ndyo'o yani, indukuni kùu yi chí'in ndo takua kùu ndo ndian cha ndõ'iin chí'in kuñu Cristu ora chí'í yi. Yakan va ma Ley Ndioo tãa Moisés tũva chà'nda yi tiñu nuu ndo, ti indukuni kua ikan chí'í ndo chí'in ma kuñu ra. Yakan va vitin cha ndõ'iin ndo chí'in inga ra, ta rakan juuni kùu ra ma Cristu, ra cha nãtaku ndiko tañu ndian chí'í. Takan jã'a Cristu kuenda yo, ikan na kuu yo ma ndian jà'a ña kùuni Ndioo. ⁵ Vati ora juuni kùuga yo ma ndian chà'a ña ka'nda ma kuati tiñu nuu yo, ti ma ña kini ña chà'ta'ani ma kuñu yo jà'a yi chà'tiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'a ga yo ma kuati. Yakan va, ma ya'vi ña ni'i yo kùu yi ña cha jachika yi yo tiá kua'a' nuu Ndioo. ⁶ Va tava vitin ma Ley Ndioo töva chà'nda yi tiñu nuu yo, ti Cristu ora chí'í ra cha jãkakú ra yo nuu ndatu ma ley ikan ña chíyo yo nda'a' yi niku. Yakan va vitin iyo nuna yo kuenda ña jà'a yo tiñu kuenda Ndioo, ti tũva kuà'an yo ma iti' cha'nu nuu chà'nda ma Ley tiñu nuu yo, vati

kuà'an yo ma iti' chaa ña jàna'a ma Tati Í Ndioo nuu yo.

Ma Ley Ndioo jàna'a yi nuu yo ña iyo kuati yo

⁷ Yakan va, ¿naja kua chà'nini ndo? ¿A iin ña kini kùu ma Ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Na yũvi takan kùu yi! Vati tu yũvi ma Ley ikan kà'an ña ra jà'a kuati kùu niku, na tũvi ch̀toi ña takan kùu yi. Ti ma Ley Ndioo kà'an yi ña na tũvi iyo yi ña kuuni yo nde'o ndatiñu inga ñivi, kati yi. Ta takan kũu yi ña chã'i kuenda ña iin kuati kùu yi tuva kùuni ndatiñu inga na. ⁸ Vati yu'u, ora chí'toi ma ña kà'an ma Ley Ndioo, nda ña kùu yi tũvi iyo yi ña ja'í, juuni ma ora ikan, tiaga kũuni nde'i ndatiñu inga ñivi. Yakan va, ma kuati chà'tiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'í tiá ma kuati. Vati tu töve iyo ma Ley Ndioo niku, ma kuati ikan töve iyo ndatu yi, ti yakan kùu yi iin ña chí'í kuendai. ⁹ Yakan va ora takã'an kotoi ña kà'an ma Ley Ndioo, ya'a chisiñ ti töve jà'i nĩ'iin kuati kùuni niku. Va ora chã'a ndioi kuenda, ma ña kà'an ma Ley Ndioo, tajan juuni ma ora ikan ma kuati jãndoto yi nui ña na ja'í tiá kua'a' ma ña kini ña chà'nda yi tiñu nui. Yakan va kùu takua kùu iin ra chí'í, ti vi'a jãchika ndio ma kuati ikan yu'u nuu Ndioo. ¹⁰ Takan kũu ña ma Ley Ndioo ikan vãchi yi kuenda ña na tindee yi yu'u ña na koo nditoi chí'in Ndioo, kùuni niku, va java vi'a jã'a yi ña na kui takua kùu iin ra cha chí'í nuu ra. ¹¹ Yakan va ma kuati ña chíyo tichi kuñui, jãnda'viña'a yi yu'u niku, ta yakan chà'tiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'í tiaga ma kuati. Ta ma Ley Ndioo jã'a yi ña jãchika yi yu'u nuu Ndioo cha'a' ma kuati ña chíyo yu'u.

¹² Yakan va kuenda ma Ley Ndioo ña chã'a Ndioo nuu yo, ndicha kuii ña kùu yi iin tu'un va'a ta ndaa, ti tu'un í kùu ma ña kà'an yi. ¹³ Ta, ¿naja kua chà'nini ndo tuva takan? ¿A kùu ka'an yo ña juuni ma tutu va'a ña tãchi Ndioo nuu yo, kùu ma ña kichi ka'ni yi yu'u?, kùuni ndo. ¡Na yũvi takan kùu yi! Vati ma ña jãchika yu'u nuu Ndioo kùu ma kuati indii yu'u ora chà'tiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña ni'i yi

ma ndatu. Yakan va ma ora ch̄ito kach̄in ña kà'an ma Ley, k̄icha'a ch̄ā'i kuenda ña nduva'a kuii kini kùu ma kuati ña indii niku.

¹⁴ Cha ch̄ito yo ti ma tutu Ley ikan, kùu yi ña íi kuenda Ndioo, va yu'u kùu iin ñivi iyo ñuñivini cha'a' ña kùu musu ma kuati.

¹⁵ Yakan va, ni mai töve kùtuninì naja jà'i te'en, vati töve jà'i ma ña va'a ña kùunì ja'i, ti ma ña jà'i kùu ma ña kini ña xàanì nde'i. ¹⁶ Yakan va tu ma ña tüvi ch̄ata'anì ja'i kùu ma ña jà'i, tajan kùuni yi ka'an yi ña cha ch̄ā'i kuenda ña ma ña kà'an ma Ley Ndioo ña va'a kùu yi. ¹⁷ Yakan va na yüva mai kùu ma ra jà'a ma ña tüvi va'a, vati ma kuati ña indii tichi kuñui kùu yi ña jà'a yi yi. ¹⁸ Vati yu'u, cha ch̄ito va'i ña ma ña kini ña ch̄ata'ani ja'a ma kuñui, yöve ña va'a kùu yi, ti vaji kùunì ja'i ma ña va'a, va na kùu ja'i yi. ¹⁹ Ma ña kini ña tüvi kùunì ja'i, yakan kùu ma ña jà'i, ta ma ña va'a ña kùunì ja'i, yakan kùu ma ña na kùu ja'i. ²⁰ Yakan va yu'u cha ch̄ā'i kuenda ña ora jà'i ma ña tüvi kùunì ja'i, na yüvi yu'u kùu ma ra jà'a yi, ti ma ña jà'a ña na ja'i yi kùu ma kuati ña indii tichi kuñui.

²¹ Ta ch̄ā'i kuenda ña takan ta'an ch̄i'in ña ora kùunì ja'i ma ña va'a, nī kuu ja'i yi ti ma ña kini indii tichi kuñui ch̄ā'nda yi tiñu nui. ²² Vati ch̄i'in ma chinitunì, ch̄ata'anì ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ²³ va tichi ma kuñui iyo inga ña ta'an ch̄i'in ña tüvi va'a, ta yakan kùu yi ña kànita'an yi ch̄i'in ma ña va'a ch̄aninì ch̄i'in ma chinitunì. Ta juuni yakan kùu yi ña ch̄u'ni yi yu'u kuenda ña na ja'i kuati ña ch̄ata'ani ma kuñui ja'a yi.

²⁴ ¡Nda'vi ta'an yu'u! Ch̄ito yo kùu jakakú yu'u nuu ma ndatu ma kuati ña ch̄ā'ni yu'u ña iyo tichi kuñui. ²⁵ Uvaa Racha'nu Ndioo kùu ra ña kùu jakakú ra yu'u cha'a' Racha'nu Jesucristu, ra kùu chito'o yo. Cha'a' yakan kùu yi ña ch̄ā'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu. Va yu'u tava cha k̄ā'in iti' chata ña ma ña iyo tichi chinitunì kùuni yi jach̄i'in yi ña kà'an ma Ley Ndioo, va iyo inga ña kini ma kuñui ch̄ata'ani yi ja'a yi tava kùu inga ma ley tichi kuñui ña ch̄ā'nda yi tiñu nui, ta jà'i ma kuati.

8

Ma Tati Íi Ndioo ch̄ā'a yi ña koo va'a yo ch̄i'in Ndioo

¹ Yakan va vitin nī'iin na, na kùu tisokuati na yo, ti ndian cha ndō'iin ch̄i'in Cristu Jesuu kùu yo. Ta ndicha ña tüva jach̄i'in yo ma kuati ña ch̄ata'ani ma kuñu yo ña jà'a yo, vati cha j̄achi'in yo ña kà'an ma Tati Íi Ndioo. ² Vati Tati Íi Ndioo ch̄ā'nda yi tiñu nuu yo ta ch̄ā'a yi ña na koo va'a yo ch̄i'in Cristu Jesuu, yakan kùu yi ña j̄akakú yi yo nuu ma kuati ña ch̄ā'nda tiñu nuu yo ña nda kati kuvi yo jà'a yi. ³ Vati Ndioo j̄ā'a ra ma ña nī kuu ja'a ma Ley Moisés, ti Ndioo j̄āndi'i ra nuu ma kuati ña ch̄ā'nda tiñu ma kuñu yo. Ti Ley ikan na kùu ja'a yi nī'iin nakuyi cha'a' ña jakakú yi yo nuu ma kuati ña ch̄ata'ani kuñu yo ja'a yi. Va Ndioo j̄ā'a ra yi kuenda yo ora t̄achi ra ma ra Se'e ra ñuñivi i'ya ña k̄āa ra takua k̄āa kuñu yo, ikan na janaa ra tandi'i ma kuati iyo kuñu yo ora s̄okó ra ma kuñu ra nuu kruu. ⁴ Takan j̄ā'a Ndioo ch̄i'in yo, ikan na chinu ndisaa tu'un ña kà'an ma Ley cha'a' naja kua iyo yi ña koo yo nuu Ndioo. Vati tüva iyo yo kuenda ña na ja'a yo ña kùuni ma kuñu yo, ti cha iyo yo kuenda ña na ja'a yo ma kua kùuni ma Tati Íi Ndioo. ⁵ Yakan va taku ma ndian iyo kuenda ña jach̄i'in na ma kuati kùuni ma kuñu na, ch̄ata'ani na ja'a na ma ña kùuni yi, va taku ma ñivi iyo kuenda ma Tati Íi Ndioo, ndiakan ch̄ata'ani na ja'a na ma ña kùuni ma Tati Íi Ndioo. ⁶ Vati taku ma ndian iyo kuenda ña jà'a na maaa ma ña ch̄ikan ma kuñu na, ndiakan kuà'an na ma iti' nuu ni kuvi na. Va taku ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ma ña kùuni ma Tati Íi Ndioo, ndiakan kuà'an na iti' ni koo vii na, ta ni koo ndito na indeeni. ⁷ Yakan va taku ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ma ña kùuni ma kuñu na, ndiakan ya'a xaani na ndè'e na Ndioo, vati tüvi ch̄ā'a na na ña j̄achinu na ña kà'an ma ley ra, ta ni tüvi kùu jachinu na ma ña kà'an yi ndia. ⁸ Ta ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ña kùuni ma kuñu na, ndiakan na kùu ja'a na ña kusii Ndioo nde'e ra na.

⁹ Va taku ndyo'o cha tüva iyo ndo kuenda ña jà'a ndo ña ch̄ata'ani ma kuñu

ndo, vati cha iyo ndo kuenda ma Tati Í Ndioo, tuva ndicha ña iyo yi chi'in ndo. Tatu iyo nda ndian tüvi iyo Tati Cristu chi'in, na yüvi ñivi Cristu kùu na. ¹⁰ Va tu Cristu iyo ra chi'in ndo, vaji cha chí'í ma kuñu ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo, vati ma anima ndo nī'i yi nuu ni koo ndito yi chi'in Ndioo endeeni, ti cha ndākuu ndo ndian ndaa jà'a Ndioo. ¹¹ Tatu iyo ma Tati Í ma Racha'nu ña jánataku ndiko ma Cristu tañu ndian ndií chi'in ndo, juuni ma Racha'nu, ni ku'va ra ña na nataku ndiko ma kuñu ndo vaji cha chí'í yi, cha'a' ma Tati Í Ra ña iyo chi'in ndo.

¹² Yakan va ndyo'o yani, iyo iin tiñu ña iyo yi ña ja'a yo. Va ma tiñu ikan yöve ma kuati ña chíkan ma kuñu yo nuu yo ña ja'a yo kùu yi. ¹³ Vati tu iyo ndo kuenda ña jà'a ndo ma ña kini ña chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi, ni kuvi ndo. Va tu chi'in ma Tati Í Ndioo jàña ndo ma tiñu kini ña jà'a ndo chi'in ma kuñu ndo, ni koo ndito ndo endeeni.

¹⁴ Yakan va tandi'i ma ndian jàchi'in ña kà'an ma Tati Í Ndioo, se'e Ndioo kùu na. ¹⁵ Ti ma Tati Í Ndioo ña nī'i ndo ña iyo chí'in ndo vitin, töve jànini yi ndo ña na kuu ndo musu yi takua kùu ma Ley Ndioo ña jàyu'vi yi ndo niku. Vati ma Tati Í Ndioo ña nī'i ndo jà'a yi ña na kuu ndo se'e Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nàni ora kà'an yo chí'in Ndioo vitin, chí'in ndisaa anima yo kà'an yo nuu ra ña Tatá yo kùu ra. ¹⁶ Ta juuni ma Tati Í Ndioo ña iyo chí'in yo i'ya kùu yi ña jāndo'iin yi yi chí'in ma chinituni yo, ta kà'an yi nuu yo ña se'e Ndioo kùu yo. ¹⁷ Yakan va tava cha kùu yo se'e Ndioo, juuni ni ku'va ra ma tundeeni ra ña chā'a ra tu'un ña ni koo yi chí'in yo, indukuni takua iyo tundeeni ra chí'in Cristu ndia. Ta vitin ndicha ña indukuni ndè'o tundo'o takua ndè'e ma Cristu yi, ta juuni chí'in ra ni nī'i yo nuu koo ndito yo endeeni chí'in Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu.

¹⁸ Va vitin yu'u chàninj ña ma tundo'o ndè'o vitin, na tüvi kuii nuva kùu yi, tuva jando induku yo yi chí'in ma ña ya'a ka'nu ta tacha ña ni jande'e Ndioo yo iti' nuu ora ni koo yo chí'in ra, ta ni ka'nda yo tiñu chí'in ra endeeni. ¹⁹ Yakan va tandi'i kuii ma ña jätuvi ma Racha'nu Ndioo ña

iyo, na kùu jaña yi yi ña ndàtu yi ma kivi ni jakoto kachin Ndioo ma ndian kùu se'e ra. ²⁰ Vati tandi'i ña jätuvi ma Racha'nu Ndioo, kùu yi ña janañu'u na. Va na yüvi kùu yi ña janañu'u na kua kuuni na ja'a na, ti kùu yi takan cha'a' ña takan kùuni Ndioo ña na kuu na. Ta vaji takan kùu yi, va tandi'i ña jätuvi Ndioo tüvi jàña yi ña ndàtu yi ma kivi ²¹ ña ni jandochaa ndiko ra yi. Ta tüva ni naa nuu yi takua iyo yi ña ta'an yi niku, vati vi'a ni ndochaa yi takua ni ndochaa ndiko ma ndian kùu se'e Ndioo. ²² Ta juuni cha chito va'a yo ña tandi'i ña jätuvi Ndioo ña iyo, ya'aga nda'yu ta tana na, takua ndà'yu ta tana ma ñivi ña'a ora tà'nda tichi vi ña ni kaku se'e vi. ²³ Va na yüvi maani ma ña jätuvi Ndioo kùu ma ña ndè'e tundo'o, vati nda maa yo ndian iyo Tati Í Ndioo chí'in ña kà'an yi naja kua kàa ma ña ni ni'o iti' nuu. Ndicha ti juuni maa yo ya'a u'vi anima yo ndia, ña ndàtu yo ora chàa ma kivi ña ni jandaku ma Racha'nu Ndioo yo se'e ra. Ma ora ikan ni jandochaa ra ma kuñu yo. ²⁴ Ma Racha'nu Ndioo jākakú ra yo cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra, ta ndàtu yo ña takan ni ja'a ra. Vati tu ma ña ndàtu yo cha kīcha'a yo ndè'o yi, çnda kuenda kùu yi ña ndàtu ga yo yi?, tuva takan, ti cha iyo yi nuu yo. Yakan va töve iyo kuenda ña kuantu ga yo ma ña cha ndè'o. ²⁵ Va tu ma ña ndàtu yo, kùu yi iin ña takà'an nde'o, yakan iyo yi ña kuantu ga yo yi, va kueeni, kueeni.

²⁶ Ta ma Tati Í Ndioo juuni tìndee yi chí'in ma ña chìnuni yo ña kùmani nuu yo, vati ora chíkan yo ma ña chiniñu'u yo nuu ma Racha'nu Ndioo, töve jätu'va yo yo kà'an yo yi nuu ra takua iyo yi ña ja'a yo. Vati ma Tati Í Ndioo kà'an nda'vi ra cha'a' yo nduva'a vii ña chí'in tu'un ñivi ña na kùu ka'an kachin na yi. ²⁷ Va tava ma Racha'nu Ndioo ti cha chito va'a ra ma tu'un ña chàninini yo ka'an yo. Cha'a' yakan kùu yi ña chito kachin ra tu'un kà'an nda'vi ma Tati Í ra nuu ra cha'a' maa yo ña kùu ñivi í ra, ndian chìnuni. Vati kà'an yi takua kùuni ma Racha'nu Ndioo.

Ndioo tìndee ra ñivi ra naja kua ja'a na

ta kùu jakanaa na

²⁸ Cha chito va'a yo, ti iyo tu'va ma Racha'nu Ndioo ña chàtiñu ra ndisaa ma ña ta'an yo kuenda ña na tindee yi ma ndian kùuni na nde'e na ra. Ndiakan kùu ma ndian kächin ra ña na kuu na ñivi ra takua kùuni maa ra ña kuu na. ²⁹ Vati ma Racha'nu Ndioo, taji'na nākoto ra ma ñivi. Ndiakan kächin ra na kuenda ña jàndakuu ra na takua kùu ma ra kùu Se'e ra. Yakan jà'a Ndioo, ikan ma ra kùu se'e ra keta ra kùu ra ma ra chava'a ga nuu kua'a' ta'an ra chi'in yani ra. ³⁰ Ta ma ndian kächin ra taji'na ña kùu na se'e ra, juuni kàna ra na, ta ma ndian kàna ra, juuni jàndondaa ra na, ta ma ndian jàndondaa ra, juuni chā'a ra ña na kùu na ndian ya'a ka'nu ta iñu'u nuu ni koo na endeeni chi'in ra.

³¹ Yakan va, ¿naja kua iyo yi ña ka'an yo tuva takan? Ndicha kuii ña ma Racha'nu iyo tu'va ra tindee ra yo. Yakan va tüvi yu'vio nde'o ndian xaani nde'e na yo.

³² Ma Racha'nu Ndioo, chā'a ra nda ma ra Se'e ra nuu yo ora sōkó ra ra kuenda ña kuvi ra nuu kruu cha'a' ma kuati ndisaa yo. Tu takan jà'a ra, tajan kùuni yi ka'an yi ña nduva'a ga ni ku'va ra nuu yo ndisaa nakuyi ña chiniñu'u yo. ³³ ¿Yo kùu tisokuati ma ndian kächin Ndioo ña na kuu na ñivi ra?, kùuni ndo. Nĩ'in na, vati maa ma Ndioo kùu ra ña jàndondaa ra yo. ³⁴ ¿A iyo iin ndian kùu jakutuni na cha'a' ma kuati ja'a yo?, kùuni ndo. Töve, vati ma Cristu, ra chí'í cha'a' ma kuati jà'a yo, ta nātaku ndiko ra tañu ndian ndií. Ta juuni rakan kùu ra ña nandi ra chiyo kua'a' ma Racha'nu Ndioo ña kà'an nda'vi ra cha'a' yo. ³⁵ ¿A iyo ndian kùu jachika yo nuu Cristu, ikan na tüva kuuni ra nde'e ra yo?, kùuni ndo. ¡Töve na! Vati vaji nde'o tundo'o, a kanita'an ñivi chi'in yo cha'a' ra, a ndo'o yo tama', a ña tüvi ja'ma kù'un yo, a ña ndasii yo, a ña ka'ni na yo. Vaji ndisaa yakan ni ta'an yo ja'a na, va Cristu endee töve ni jaña ra ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo. ³⁶ Cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' ma ñivi ra:

Cha'a' ña chìnuni ndi tu'un kùu yi ña tandi'i kivi chà'ni na ndi

takua jà'a na chi'in ma mvechala ora chàndaka na ndri nuu chà'ni na ndri,

kàti yi.

³⁷ Yakan va vaji ni nde'o tandi'i ma tundo'o ikan, va ndisaa tiempu jàkanaa yo, vati tindee ma Cristu, ra ya'a kùuni nde'e ra yo. ³⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'i ña nĩ'in na, na kùu ja'a na ña na naani ma Racha'nu Ndioo ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo: ni ma ña kuvi yo, a ma ña na küvi yo, ni ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo, ni ma kui'na, ni inga ma tati xaan, ta ni ma ña iyo vitin, a ma ña ni koo iti' nuu, ³⁹ ni ma ña iyo siki, ni ma ña iyo ninuu, ta ni nĩ'in inga ma ña jätuvi Ndioo ndia. ¡Ndicha kuii ña nĩ'in yakan na kùu jachika yi yo nuu ma Racha'nu Ndioo, vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu, ra kùu chito'o yo!

9*Nuu kàtitu'un Paulu naja tüvi chìnuni kua'a' ndian judúu tu'un Cristu*

¹ Cha'a' ña kùu iin ra chìnuni tu'un Cristu kà'in ma tu'un ndaa, ta tüvi jànda'viña'i ndo. Vati nda ma Tati Í Ndioo ña iyo chí'in, jàndo'iin yi chí'in chinituní, ta kàti yi ti ña ndicha kùu yi. Ta te'en kà'an yi: ² Ndava u'vi animai jà'a ña ya'a nda'vi kùuní, ³ cha'a' ma ñivi ñuu Israel, ti ya'aga kùuní nde'i na, ña ndava kùuní kui ma tu'un nduva'a jà'a Ndioo, a ña kùu iin ra tüva kùu kuenda Cristu, tuva iin ña va'a kùu yi kuenda ña na tindee yi ña kuu koo yatin na ma nuu Ndioo ma ndian ñui. ⁴ Vati ma ndiakan kùu ndian tata ma ra Israel, ta nāki'in nda'vi Ndioo na ña na kùu na se'e ra, ta jāna'a ra naja kua kàa ra nuu na, ta jàndo'iin tu'un ra chí'in na, ta chā'a ra Ley ra nuu na, ta jāna'a ra nuu na naja kua kùuni ra ña na jaka'nu na ra, ta kàtitu'un ra nuu na cha'a' ma tu'un chā'a ra ña koto na naja kua ni kuu iti' nuu ndia. ⁵ Ta juuni ñivi ndiakan kùu ndra ka'nu chíyo tatiempu, ta tata na kùu ma Cristu, ra kīchi ñuñivi i'ya ndia. Ta ndicha kuii ña ma Cristu i'ya juuni kùu ra Ndioo, ra kuxini nuu ndisaa

nakuyi ña iyo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

⁶ Va na kuu ka'an yo ña tüvi nī jachinu ma Racha'nu Ndioo ma tu'un chā'a ra nuu ma ñivi ra tatiempu, ti na tüvi ndicha ña tandi'i ndian kùu tata Racha'nu Israel, kùu na ñivi ñuu Israel ndicha. ⁷ Ta juuni na yüvi tandi'i ndian kùu tata Abraham kùu na se'e ndicha ra ndia, vati ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an ra chi'in Abraham taji'na: "Ni koo kua'a' tataun jà'a ma ra se'un Isaac". ⁸ Ña'a jàna'a yi nuu yo ña kùu yo ñivi Ndioo ña chā'a ra tu'un nuu Abraham ña kùu yo ndian se'e Ndioo. Ta tüvi jàndakuni yo ña kùu yo se'e ra cha'a' ña kùu yo tata ñivi. ⁹ Vati ma tu'un ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu Abraham tatiempu te'en kà'an yi: "Ma inga kuiya ora ni kichi nde'e ndikoi ndo, cha iyo se'un chi'in ñasi'un Sara ma tiempu ikan", kàti ma Racha'nu Ndioo chi'in ra.

¹⁰ Va na yüvi yakan kùu ndisaa yi, vati ma Isaac, ra kùu ñivio chi'in ñasi'i ra Rebeca taji'na, chīyo ndrakuati tili'ma se'e vi. ¹¹⁻¹³ Va antea ña kaku ndra, ora ña ni takà'an koto ndra nda ña kùu ma ña va'a, ta nda ña kùu ma ña töve va'a, tajan te'en nāka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ma Rebeca: "Ma ra chava'a kùu ma ra ni ja'a tiñu nuu ma ra tivaa", takan kàti Ndioo chi'an. Ta juuni ndava nda nuu ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi cha'a' ndra ndia: "Nduva'a kùuni nde'i Jacob, va ma yani ra Esaú nduva'a xàani nde'i ra", kàti yi. Ta takan kīndoo yi nda vitin, ña tu ma Racha'nu Ndioo kùuni ra kachin ra ma ñivi kuenda ra, ni kachin ra ma ñivi kùuni maa ra, antea ña ja'a na ma ña va'a a ña töve va'a.

¹⁴ Yakan va, ¿naja kua iyo yi ña ka'an yo tuva takan? ¿A va'a jà'a yo tu kà'an yo ña Ndioo kùu ra iin ra tüvi ndaa?, kùuni ndo. ¡Na kuu ka'an yo takan! ¹⁵ Vati ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an ra chi'in Moisés tatiempu: "Yu'u ni kunda'vinj nda yo kùuni mai, ta juuni kùu kachin nda yo kùuni mai tindei ndia", takan kàti ma Racha'nu Ndioo. ¹⁶ Ña'a kùuni yi ka'an yi ña ma Racha'nu na tüvi ni ja'a ra takua kùuni ma ñivi a takua kàti na ña jà'a ra, ti ni kunda'vini ra ma nda ndian kùuni

maa ra. ¹⁷ Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi kuenda ma faraón, ra chā'nda tiñu ñuu Egiptu: "¡Chā'i tiñu nuun ña na kùun rey, ikan na kuàtiñui ñun kuenda ña na jana'un ma ndatui nuu ma ñivi, ta takan koto tandi'i ma ñivi ñuñivi nda ra kùu!" Takan kàti Racha'nu Ndioo nuu ma Rey Egiptu. ¹⁸ Yakan va ma Racha'nu, kùnda'vini ra nda yo kùuni maa ra, ta jàndava ra anima ndaa yo kùuni maa ra ndia.

¹⁹ Takan kuu ta tu iyo iin ndian tañu ndo chànini na te'en: "Ña nī'iin yo na kuu ja'a yo ña jakesiin yo ma ña kùuni Ndioo ja'a ra chi'in yo, ¿ta naja tìsokuati ra yo tuva takan?", kùuni na. ²⁰ Va ndyo'o ñivi ndian töve chìnuni, na tükuii nda ndian kùu ndo ta kànita'an yu'u ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo. ¿A kuu ka'an iin kisi chi'in ma ra jàva'a yi ña na chāta'ani yi naja kua jàva'a ra yi kua kuu va'a yi?, kùuni ndo. ¡Na kuu yi! ²¹ Vati taku ma ra jàva'a ma kisi, kùu ja'a ra chi'in ma ñukisi nda ña kùuni maa ra. Kuu java'a ra iin yi kuenda ña kuàtiñu na yi iin viko ka'nu, ta juuni chi'in ma ñukisi ikan kùu java'a ra inga yi kuenda ña kuàtiñu na yi ma nuu iyo ve'eni na ndia.

²² ¿A kuu ja'a ma Racha'nu Ndioo indukuni takan chi'in ma ñivi jätuvi ra?, kùuni ndo. Kuu yi, va ma Racha'nu Ndioo jàndeeni ra nde'e ra na, vaji ma ñivi ikan iyo yi ña ku'un na nuu ni naa na cha'a' ña kùu na ndian jà'a kuati. Va jàndeeni ra nde'e ra na, vaji kùuni ra jande'e ra tundo'o na. Ta takan kuu yi ña jàna'a ra nuu yo ma ndatu ra. ²³ Takan jà'a ma Racha'nu Ndioo, ikan na ku'va yo kuenda naja kua ka'nu ta iñu'u kuu ra. Vati kùnda'vini ra yo, ti takani cha kāchin ra yo ña ni kuu yo ndian chaa ta iñu'u chi'in ra ma nuu iyo ra. ²⁴ Vati ma Racha'nu, ora kāchin ra yo kuenda ra, iyo yo kuu ndian judíu, ta iyo yo kuu ndian yüvi judíu ndia. ²⁵ Vati taku nuu ma tutu ma Racha'nu, ña taa ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña nani Oseas, te'en kà'an yi:

Iyo ñivi ña yüvi ñivj kùu na, va ni jandakuí na ñivj;
ta nda ma ñivi ña tüvi ya'a kùuni nde'i niku, ta vitin cha nduva'a kuii

kùunì nde'i na.
²⁶ Ta ìyo inga nuu kà'an yi te'en nuu ma tu'un Ndioo:
 “Ndyo'o na yüvi ñivi kùu ndo”,
 ta juuni kà'an yi ña Ndioo ra ìyo ndito,
 ta rakan ni kachin ra, ña na kuu ndo se'e
 ra, ndia.
²⁷ Ta kuenda ma ñivi judíu, va te'en kà'an
 ma tu'un Ndioo ña taa ma Isaía:
 “Vaji ya'aga kua'a' ma ñivi judíu,
 takua kua'a' ma yuti ndi'i kàndoyo yu'u
 tañu'u,
 va na yüvi ndisaa na ni kakú,
 ti ma ndian ni kakú kùu tiani na,
²⁸ vati numini ni jakutuni ma Racha'nu
 ma kuati tandi'i ma ndian töva ni
 kakú,
 ña ìyo ñuñivi i'ya.”
²⁹ Ti juuni te'en nàka'an tuku ma Isaía
 taji'na ndia:
 Tu ma Racha'nu Ndioo ra ya'aga ka'nu
 ndicha ña jākakú ra uvi uni yo.
 Ta tu tüvi nī ja'a ra takan niku, endeeni
 naa ndi'i yo,
 takua nāa ma ñivi ñuu Sodoma, chi'in ma
 ñivi ñuu Gomorra, tatiempu niku
 ndia,
 kāti ra.

*Ndioo, jàndondaa ra ma ndian chìnuni
 tu'un ra*

³⁰ ¿Tu takan kùu yi, niyi kùu ka'an yo?,
 tuva takan. Vati ndian yüvi judíu, ña nī
 tüvi nanduku na naja kua kùu na ndian
 ndaa niku, vitin ndicha ndiakan kùu na
 ndian nī'i na nuu kùu na iin ndian ndaa,
 cha'a' ña chìnuni na tu'un ra. ³¹ Va taku
 ma ndian judíu ña jàchi'in ma ña kà'an
 ma Ley Ndioo; kuenda ña kùuni na kuu
 na ndian ndaa. Ndiakan nī kuu ni'i na
 nuu ndakuu ndaa na cha'a' ña töve nī
 kuu jachinu na yi. ³² ¿Ta nuu? Ti tüvi
 nī nanduku na naja kua kùu na ndian
 ndaa cha'a' ña chìnuni na ma tu'un ra,
 vati nànduku na nuu kùu na ndian ndaa
 chi'in ndatu maani na ora jàchinu na ma
 Ley Ndioo, kùuni na. Cha'a' yakan kùu
 yi ña kùu na takua kùu ma ndian kāti'i
 chi'in yuu. ³³ Ti nuu ma tutu Ndioo te'en
 kà'an yi cha'a' yi:
 Yu'u ni kanindij ma iti' Sión iin ra kùu
 takua kùu iin yuu ka'nu.

Ta ma yuu i'ya jà'a yi ña na nduva ma
 ñivi,
 ta juuni jà'a yi ña na kati'i na yi ndia.
 Ta nda ndian ni kùuni ña chìnuni tu'un
 kà'an ma ra kùu takua kùu yuu
 ikan,
 na tüvi ni kukanuu na cha'a' ra,
 kāti ma tutu Ndioo.

10

¹ Ndyo'o yanì, ma ña kùuni chi'in
 ndisaa animai, kùu yi ña na kakú ma
 ndian judíu. Ti cha'a' yakan kùu yi ña
 kà'in chi'in Ndioo cha'a' na. ² Vati chà'i
 kuenda ti nduva'a iyonì na jà'a na ma tiñu
 kuenda ma Racha'nu Ndioo, uvaa ña na
 tüvi kùtunini na naja kua kùu ma ña ndaa
 takua kùuni ra. ³ Vati na tüvi chito na
 naja kua kùu yi ña jàndondaa Ndioo ma
 ñivi. Ti ma ña jà'a na kùu yi ña nànduku
 na ja'a na ña Ndioo kà'an ra ña kuu na
 ndian ndaa, va takua kùuni maa na chi'in
 ma ña jà'a na. Vati na tüvi chà'a na na
 ña na jandondaa Ndioo na takua kùuni
 ra. ⁴ Ti ma Ley Ndioo ndàka yi yo nuu
 ma Racha'nu Cristu, ra jana'a nuu yo ña
 tu chinuni yo tu'un ra kùu yi ña ndakuu
 yo ñivi ndaa jà'a ra.

⁵ Va taku ma ndian chànini ña cha
 ndōndaa anima na chi'in Ndioo, cha'a' ña
 jàchinu na ña kà'an ma tutu Ley Ndioo,
 kùuni na. Kuenda ndiakan, Moisés taa ra
 te'en: “Ma ñivi jàchinu tandi'i ña kà'an
 ma tutu Ley Ndioo, ndiakan ni ni'i na nuu
 koo va'a na chi'in Ndioo.” ⁶ Va kuenda
 inga ma ndian chànini ña cha ndōndaa
 anima na kuenda Ndioo cha'a' ña chìnuni
 na tu'un ra. Kuenda ndiakan ma Ley
 Ndioo kà'an yi te'en: “Na nàkanini ndo,
 ti töve chiniñu'u ndo ndaa ndo iti' andivi
 ta ndakan ndo nuu Racha'nu Cristu cha'a'
 ña na nuu ra ma nuñu'u' ñuñivi.” ⁷ Ta
 juuni töve chiniñu'u ndo nuu ndo iti'
 ninuu nuu ìyo ma ndian ndií kuenda ña
 janataku ndiko ndo ma Racha'nu Cristu
 tañu ma ndian ndií. ⁸ ¿Ta nayi tiá kà'an
 ma tutu Ndioo? Ma tu'un Ndioo kà'an
 yi ña: “Yatini xiin ndo ìyo ma tu'un ra,
 ti cha kà'an ndo yi ta chìnuni ndo yi
 chi'in anima ndo.” Tu'un ikan kùu ma
 ña kàtitu'un ndi, kuenda ña na chinuni
 ma ñivi ma tu'un cha'a' Jesucristu. ⁹ Tatu

chi'in tu'un yu'u ndo na'ma ndo ña ndicha ña Jesucristu kùu ra ma chito'o ndo, ta chi'in anima ndo juuni chìnuni ndo ña ndicha ña jànataku ndiko ma Racha'nu Ndioo ra tañu ma ndian ndií, ni kakú ndo jà'a ra. ¹⁰ Vati chi'in anima yo kùu yi ña chìninio tu'un Cristu, kuenda ña na ndakuu yo ndian ndaa jà'a ra, ta chi'in yu'u yo nà'ma yo ña chìnuni yo tu'un ra, kuenda ña na jakakú ra yo.

¹¹ Vati nuu ma tutu Ndioo kà'an yi te'en: "Ndisaa ma ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu, na tüvi ni kukanuu na", kàti yi. ¹² Ti ma Racha'nu inuuni ndè'e ra ma ndian judíu, a ndian yüvi judíu. Vati uvanuu ra kùu ra ma Racha'nu kuenda tandi'i ñivi. Ta tandi'i ma ndian chikan nda'vi nuu ra, ni ku'va ra kua'a' ñamani ra nuu na. ¹³ Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo: "Tandi'i ma ndian ndakan nda'vi nuu ma Racha'nu, ni ni'i na nuu ni kakú na jà'a ra cha'a ña ìyo ndatu ra", kàti yi. ¹⁴ ¿Naja kua chànini ndo? ¿A ìyo nda ndian kùu ndakan nda'vi na nuu ra tu yüvi ndian chìnuni kùu na?, kùuni ndo. ¿Ta naja kua chìnuni na ma tu'un ra tu takà'an taso'o na yi?, kùuni ndo ndia. ¿Ta naja kua kùu taso'o na yi tu töve yo kàtitu'un ma tu'un cha'a' ma Racha'nu Jesucristu nuu na? ¹⁵ ¿Ta naja kua kùu katitu'un na ma tu'un ra, tuva tüvi tàchi Ndioo na ña kàtitu'un na yi ndia?, kùuni ndo. Vati nda nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ña: "Ya'a va'a kùu yi kuenda ma ñivi ora chàa ma ndian kàtitu'un tu'un va'a cha'a' ma Racha'nu nuu na ña kà'an naja kua koo vii na chi'in ra", kàti yi.

¹⁶ Ta na yüvi ndisaa na jàchi'in na ma tu'un va'a Ndioo ikan. Ti ma Isaia te'en kà'an ra chi'in Ndioo: "Yo'o Racha'nu, ¿a ìyo ndian cha chìnuni ma tu'un ña kàtitu'un ndi?, kùuniun", kàti ra. ¹⁷ Takan kùu yi, ña vitin cha chìnuni yo tu'un ra cha'a' ña taso'o yo yi. Ta ma tu'un ña taso'o yo kùu yi tu'un va'a cha'a' Cristu.

¹⁸ Va yu'u chikatu'in nuu ndo ña: ¿a tüvi nī chini ma ndian judíu ma tu'un Ndioo ikan ña jà'a na takan?, kùuni ndo. ¿Ndicha kuui ti cha chini na yi! Vati nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: Cha chitakuati ma tu'un yu'u Racha'nu Ndioo ninii ka'nu ma nuñu'u'

ñuñivi,
ni'iin nuu kùu kati yo ña töve nī keta yi, kàti ma tutu Ndioo. ¹⁹ Va yu'u kàti ndikoi nuu ndo: ¿A töve nī kutunini ma ndian judíu ma tu'un Ndioo ña cha chini na?, kùuni ndo. Vati te'en kàti ma Moisés kuenda ma Racha'nu Ndioo tatiempu: Yu'u ni ja'i ña na ndotixin ndo nde'e ndo ma ñivi yüvi judíu, ndian töve kùu ñivi niku, ta ni ja'i ña na kuxaani ndo nde'e ndo ma ndian töve nākoto na yu'u niku. Takan kàti ra chi'in ma ñivi judíu ikan. ²⁰ Vati nda ma ra nàni Isaia, töve nī yu'vi ra nde'e ra ni'iin ñivi ora kà'an ra te'en kuenda Ndioo: Ma ndian tüvi nànduku yu'u niku, ndiakan nāta'an na yu'u. Ta nuu ma ndian tüvi chikatu'un cha'i niku, nuu ndiakan jāna'i yu'u ña na nakoto na yu'u.

Takan kàti ra.

²¹ Ta kuenda ma ñuu Israel, va te'en nāka'an ndiko ma Isaia: "Nani kivi ma Racha'nu Ndioo kàna ra ma ñivi ña töve jàchi'in ma tu'un ra, ta ma ndian ití kùuni ña na ndakuu na ñivi ra", kàti ra.

11

Ma ndian Ñuu Israel nì'i na nuu kakú na

¹ Va vitin yu'u chikatu'in ña: ¿a tüva kuuni ma Racha'nu Ndioo nde'e ra ma ñivi ra, ndian judíu ña jà'a ra takan chi'in na?, kùuni ndo. ¿Na yüvi takan kùu yi!, ti kùuni ra nde'e ra na. Vati nda mai juuni kùu iin ra judíu ndia, ti tata ma racha'nu Abraham kùu, ta juuni kùu kuenda ma grupu ma Benjamín ndia. ² Vati taji'na, ma Racha'nu Ndioo nākoto ji'na ra ma ndian judíu ña na kuu na ñivi ra. Ta takan kùu yi nda vitin ña töve nī jaña ra na. Ti nda maa ndo cha chito ndo naja kua kà'an ma Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña taa ra ma nuu tutu Ndioo, ora tísokuati ra ma ndian judíu nuu Ndioo chi'in tu'un i'ya: ³ "Yo'o Racha'nu, cha chā'ni na ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'un, ta jānatani na ma chito naun nuu jàka'nu ndi ñun. Ta vitin janda ma'iin niai kīndoo, va juuni kùuni na ka'ni na yu'u ndia", kàti ra. ⁴ Tajan te'en nāka'an

ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ra: “Na yüvi ma'iin niun kīndoo, ti cha kāchin ucha mii ndra'ii kuendai, ta ndrakan na töve nī chunandi chiti ndra ña jàka'nu ndra ma ndioo Baal”, kāti ma Racha'nu Ndioo chi'in Elía. ⁵ Ta takan kùu yi ña nda vitin, juuni kīndoo ga uvi uni ma ndian kāchin ra chi'in ma ñamani ra. ⁶ Tatu ndicha ña cha'a' ña jā'a ma ñamani Ndioo chi'in yo kùu yi ña jāndaku ra yo ñivi ra, tajan kùuni yi ka'an yi ña na yüvi cha'a' nī'iin ma tiñu ña jà'a yo kùu yi. Vati tu iyo yi ña jatiñu yo kuenda ni'o ma ñamani Ndioo yüvi ñamani Ndioo ndicha kùu yi, ti Ndioo chà'a saani ra yi nuu yo.

⁷ Yakan va, ¿naja kua kùu yi tuva takan? Yu'u kàti ña ma ndian judúu nduva'a nānduku na naja kua kùu koo va'a na chi'in ma Racha'nu Ndioo, va nī kuu nani'i na yi. Va ma Racha'nu Ndioo kāchin ra iin ñivi, ta ndiakan kùu ma ndian nāni'i na naja kua koo va'a na chi'in ra, va ma inga na töve, ti Ndioo jāndava ra ma anima na. ⁸ Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' na:

Juuni maa ma Racha'nu Ndioo jā'a ra ña na töve kùtunini na ma tu'un ra, vati chāsi ra tinuu na ikan na töve ndichin ndè'e na, ta chāsi ra so'o na ikan na töve kùu kuni na ndia.

Ta takan kùu yi nda vitin.

⁹ Ta nda ma David, te'en kà'an ra tatiempu ndia:

Ma viko ka'nu ña jà'a na ora chīsii na, na kuu yi takua kùu iin trampa kuenda na takua kùu ma yu'va tiaka',

ikan na kati'i na ta nde'e na tundo'o.

¹⁰ Ta na ndokuaá na, ikan na tūva kuu nde'e na,

ta ma iki chata na, na kuta'nu yi endeeni. Takan kà'an David.

Ndioo jàkakú ra ma ndian yüvi judúu

¹¹ Va yu'u chikatu'in nuu ndo vitin: ¿a chānini ndo ña cha'a' ña cha jāchika ma ndian judúu na nuu Ndioo cha ndākoo ra na endeeni?, kùuni ndo. ¡Töve ndicha! Vati Ndioo chātiñu ra ma kuati na kuenda ña na nī'i ni ma ndian yüvi judúu nuu kakú na. Ta chi'in yakan ni ndotixin ndio ma ndian judúu nde'e na na, ta takan

kùuni ndiko na chikoni'i na iti' Ndioo. ¹² Yakan va tu cha'a' kuati jà'a ma ndian judúu kùu yi ña kua'a' ma ndian yüvi judúu nī'i na nuu jàkakú Ndioo na. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña tu ma ndian judúu chikoni'i ndiko na ma iti' Ndioo cha'a' ña chìnuni na tu'un Jesuu ña nduva'a kuii va'a ni koo yi kuenda ma ndian yüvi judúu tuva takan kuu yi.

¹³ Va iyo iin ña kuunji ka'in chi'in ndyo'o ndian yüvi judúu. Ndicha kuii ña ma Racha'nu Ndioo tāchi ra yu'u kuenda ndo. Ta yu'u ya'a chīsij ña chā'a ra tiñu i'ya nui. ¹⁴ Ta va'ani kùu yi kuendai tu iyo iin ma ñivi ndian judúu ndōtixin na nde'e na ndo, ta takan kùu chikoni'i na ta nī'i na nuu kakú na ndia. ¹⁵ Ta ndicha kuii ña Ndioo tāvani'i siin ra ra chi'in ma ndian kùu ñivi ra kuenda ña na ndakimani ra ta jàkakú ra kua'a' ma ndian yüvi judúu ña iyo ma ñuñivi. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña tu Ndioo ora jando'iin ra na chi'in ra inga cha'a', ta ma ndian yüvi judúu ña kùu na takua kùu ndian cha chī'í, ni koo ndito ndiko na. ¹⁶ Tatu ma paan nunuu ña jàva'a yo kuenda ña soko yo nuu Ndioo cha í yi, kùuni yi ka'an yi ña ndisaa ma yuchan paan í yi ndia. Tatu ma yo'o iin yutun cha í yi kuenda Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña nda ma soko run í yi ndia.

¹⁷ Ta ma ndian judúu ña kùu takua kùu yutun olivu va'a, Ndioo chà'nda ra java ma soko run, ta ikan jàtiin ra ndyo'o ndian kùu takua kùu soko yutun ku'u. Yakan va vitin ndyo'o ndian yüvi judúu, cha kùu ndo takua kùu ma soko yutun olivu va'a, cha'a' ña jàtiin ra ndo chi'in run takua kuu ma yutun ikan chi'in sikui run, takan kuu ndyo'o ndian iyo ndito ndo. ¹⁸ Ta koto jāndotayi ndo ndo, ta kati ndo ña ndian va'a ga kùu ndo kua ma ndian judúu, ña kùu na soko ma yutun olivu va'a. Vati tu chānini ndo ña ndian va'a ga kùu ndo kua ma ndiakan, na kuku'uni ndo ña na yüvi maa ndo kùu ma ndian ndiso ma yo'ó run, vati ma yo'ó run ikan, kùu yi ña ndiso yi maa ndo.

¹⁹ Ta vaji ni kati ndo ña: “Ndicha, ña takan kùu yi, va tā'nda ita'vi soko ma yutun olivu ikan, kuenda ña na natiin ndyu'u nuu ma yutun ikan”, ni kati ndo.

²⁰ Ndicha ña takan kùu yi, va chā'nda ma Racha'nu Ndioo ita'vi ma soko ma yutun va'a ikan ña kuu yi ma ndian judíu, cha'a' ña töve chìnuni na ma tu'un ra, ta vitin iyo va'a ndyo'o yüvi judíu kuenda ra cha'a' ña chìnuni ndo tu'un ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña va'a ga ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kà'an ndo, ta na jätayi ndo ndo, va na yu'vi kuuni ndo. ²¹ Vati tu ma Racha'nu Ndioo tüvi nī jaka'nuni ra ma ndian judíu, ña kùu na soko ma yutun va'a, ni maa ndo, tüvi ni jaka'nuni ra ndo tu tüvi chìnuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.

²² Na nde'e ndo, ña ra ya'a ga va'a kùu ma Racha'nu Ndioo, va juuni ya'a ika ra ndia. Vati ndōika ra chi'in ma ndian kāchin ra ña kee siin ma iti' ra, ta chi'in maa ndo kùu ra iin ra va'a. Va iyo yi ña koo va'a ndo chi'in ma ñamani ña chā'a ra nuu ndo, vati tu töve, ta nda maa ndo ni ka'nda ra, vaji cha jātiin ra ndo. ²³ Ta iyo inga tuku nakuyi, tu ma ndian judíu kicha'a na chìnuni ndiko na tu'un ra, ta ma Racha'nu Ndioo ni jatiin ndiko ra na, ti iyo ndatu ra ña jà'a ra yi. ²⁴ Vati tu ndyo'o ña kùu ndo ma takua kùu soko ma yutun olivu ku'u, ta chā'nda ra ndo, ta jātiin ra ndo chi'in ma yutun olivu va'a, ta ña'a iin ña ndetiñu tita'an run tu jà'a yo takan. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña kuenda ma Racha'nu Ndioo töve ndetiñu jatiin ndiko ra inga cha'a' ma ndian judíu ma nuu chiyō na niku.

Ma Racha'nu Ndioo ni jakakú ra ma ndian judíu tiá iti' nuu

²⁵ Yakan va ndyo'o yanj, kùuni ña na koto ndo ma tu'un xe'e ña iyo chi'in ma Racha'nu Ndioo, ikan na tüvi kuuni ndo ña maa ndo kùu ma ndian ya'a ga iyo chinituni. Vati iyo iin ku'va ña te'en kà'an: "Java ma ndian judíu kùu ma ndian ya'a jàndava na xini na, ti tüvi chìnuni na tu'un Ndioo. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta ma kivi ña ni ki'vi kua'a' ma ndian yüvi judíu iti' ra ndia." ²⁶ Ta ora cha yā'a ma ña'a, tajan ndisaa ndio ma ndian judíu ni kakú na, vati te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:
Ma iti' yuku nàni Sión ni keta iin ra jakakú kua'a' ñivi,

ta rakan kùu ra ña ni janaa ra kuati ma ñivi Jacob.

²⁷ Takana iyo yi ña tindei na, ikan na kakú na,

ti takan cha chā'i tu'un nuu na ña jāndo'iin tu'in chi'in na taji'na, kàti ma Racha'nu Ndioo nuu tutu ra.

²⁸ Va cha'a' ma tu'un va'a Ndioo kùu yi ña xaani ma ndian judíu nde'e na Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyo'o cha nī'i ndo nuu kùu kakú ndo vitin. Va ma Racha'nu Ndioo juuni kùuni ga ra nde'e ra na cha'a' ña kāchin ra ma ndian kùu ñivi na chiyo taji'na. ²⁹ Vati ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ma ñivi, na kùu sama ra inga ma kua chānini ra cha'a' yi, ta ni ma ndian kāchin ra ndia.

³⁰ Taji'na maa ndo kùu ma ndian tüvi chìnuni tu'un Ndioo niku, va vitin ma Racha'nu Ndioo kùnda'vini ra ndo, cha'a' ña jāña ma ndian judíu ña chìnuni na ma tu'un Ndioo. ³¹ Ta takan kùu yi ña vitin kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo ora jāña na chìnuni na ma tu'un ra, va ni chaa iin kivi ña ni kunda'vini ndiko ra na indukuni ma takua kùnda'vini ra ndo ndia. ³² Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na ja'a tandi'i ñivi iyo ñuñivi ma kuati, ikan ma ora ni chaa ma tiempu ña kùnda'vini ra yo, ni kunda'vini ra ndisaa yo.

³³ ¡Nduva'a kuu ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ña ya'a iyo chinituni ra, ta ya'a chito ra ña kà'an ra ndia, ña nī'iin yo na kùu kutunini yo ndisaa ña chānini ra ja'a ra! Uvani ña chito yo, ña ndisaa ma ña chānini ra, ña va'a kùu yi, vaji töve kùtinini yo naja ja'a ra yi. ³⁴ Va, ¿a iyo nda yo chito naja kua chānini ma Racha'nu?, kùuni ndo. ¿A iyo ma yo chā'a chinituni ma Racha'nu Ndioo?, kùuni ndo. ³⁵ Ta, ¿a iyo iin nda yo chā'a iin nakuyi nuu ma Racha'nu, ta iyo yi ña jachikoni'i ndiko ra yi nuu na?, kùuni ndo. ¡Töve takan kùu yi! ³⁶ Vati ndisaa nakuyi ña iyo chi'in yo, ma Ndioo jätuvi yi, ta kuenda maa ra kùu yi.

Yakan va na jaka'nu yo ra nani kivi, ta ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

12

Nuu ndòchaa ma ñivi jà'a Ndioo

¹ Yakan va ndyo'o yanj, chà'i kuenda ña ya'a kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña jàninj ndo, ña na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndakuu íí ndo, ta chi'in yakan ja'a ndo ña na sii kuuni ra. Ndicha va'a ña takan iyo yi ña ja'a ndo kuenda ña jàka'nu ndo ra. ² Yakan va koto nàkanini ndo koo ndo takua iyo ma ñivi ñuñivi. Va'a ga ña na nanduku ndo tuku kua koo ndo, ikan na ndochaa chinituni ndo, ta nakoto ndo niyi kuu ma ña va'a ña kùuni ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ta niyi kùu ma ña ndaa ña kùuni ra kuenda ndo, ta niyi kùu ña ja'a yi ña sii kùuni ra cha'a' yo.

³ Takán kùu ta cha'a' ma ñamani ña chā'a Ndioo nui, yu'u kà'in chi'in ta'ii'in ndo ña töve iyo yi ña jandoka'nu ga ndo ndo ma takua cha kùu ndo. Va'a ga ña na nakanini ndo naja kua kùu jatiñu ndo ma ndatu ña chā'a Ndioo nuu ta'ii'in ndo, ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un ra. ⁴ Vati taku ma kuñu yo kùu yi iin kuñuni va iyo kua'a' nuu chàtiñu yi. Ta siin siin nuu chàtiñu yo ta'ii'in yi. ⁵ Ta takan kùu yi chi'in maa yo, ti vaji iyo kua'a' ma yo chìnuni, va ndisaa yo kùu yo takua kùu iin kuñuni kuenda Cristu. Ta takan kùu yi ña ndisaa yo jàtiñu yo indukuni kua jàtiñu iin kuñuni, ti cha ndò'iin yo chi'in yi.

⁶ Yakan va ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ñamani ra nuu ndisaa yo, va siin siin kùu ma ndatu chà'a ra nuu ta'ii'in yo kuenda ña jàtiñu yo yi. Vati tu chā'a ra ma ndatu nuu yo ña na ka'an yo ma tu'un ra nuu ma ñivi, iyo yi ña kuàtiñu yo yi chi'in ma naja kua chìnuni yo ma ña chā'a ra nuu yo. ⁷ Vati tu chā'a ra ma ndatu nuu yo, kuenda ña na ja'a yo tiñu nuu ma inga ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta maa yo nī'i ndatu kuenda ña jàna'a yo ma ña kùuni ra nuu ñivi, na ka'an yo yi chi'in ndisaa anima yo ndia. ⁸ Tatu iyo nda yo nī'i ndatu kuenda ña ku'va yo tundeeni ma ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta ma yo nī'i ndatu kuenda ña ku'va yo ndatiñu nuu ñivi, na nàkanini yo cha'a' ña naja chā'a yo yi nuu na. Ta ma yo nī'i ndatu kuenda ña kùu yo ndian kuxini nuu ñivi, na ja'a yo kuenda

nuu yo chi'in yi. Ta yo nī'i ndatu kuenda ña kùnda'vini yo ma ndian chiniñu'u yi, na sii kuuni yo ora jà'a yo yi ndia.

Tu'un kà'an naja kua iyo yi ña koo ma ñivi Ndioo chi'in ta'an na

⁹ Ta ndyo'o, na kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta töve ja'ani ndo ña kùuni ndo nde'e ndo na. Ta na nanduku ndo ja'a ndo ma ña va'a, ta yüvi ma ña tüvi va'a. ¹⁰ Ta juuni iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ndian kùu ta'an ndo, ndian chìnuni. Ta na numini nanduku ndo naja kua tiñu'u ndo ta'ii'in ma ndian kùu ta'an ndo.

¹¹ Ta na jatiñu va'a ndo chi'in ndisaa ña ndee ndo, ta tüvi suchan ndo ora jà'a ndo yi. Ta na jatiñu va'a ndo kuenda Ndioo chi'in ndisaa anima ndaa ndo. ¹² Ta na sii kuuni ndo cha'a' ma ña va'a ña ndatu ndo nuu Ndioo. Ta juuni na jandeeni ndo tuva nde'e ndo tundo'o. Ta endeeni ka'an ndo chi'in Ndioo nani kivi ndia. ¹³ Ta juuni na tindee ndo ma ndian ta'an ndo ndian chìnuni chi'in ma ña kùmani nuu na, ta na iñu'u koo ndo chi'in ma ndian chà'an chànde'e nuu iyo ndo ndia. ¹⁴ Ta juuni na ka'an ndo chi'in Ndioo, ña na tindee ra ma ndian xaani ndè'e ndo. Ta ndyo'o, koto kà'an ndo chata na, ti na vii iyo yi ña ka'an ndo chata na. ¹⁵ Ta juuni na sii kuuni ndo chi'in ma ndian chèsii. Ta tuva iyo ma ndian chàku, ndian nda'vi kùuni, na kuaku ndo chi'in na ndia. ¹⁶ Ta juuni na induku koo ndo chi'in ta'ii'in ma ndian kùu ta'an ndo, ndian chìnuni. Ta koto jàka'nu ndo juuni maa ndo, vati tiá va'a ña na inuu koo ndo chi'in ma ndian nda'vi. Ta juuni koto jàndotayi ndo ndo cha'a' ña ya'a chito ndo ña kà'an ndo, kùuni ndo ndia.

¹⁷ Tatu iyo ñivi jà'a ma ña tüvi va'a chi'in ndo, koto jà'a ndo takan chi'in na ndia. Tiá va'a ña na nanduku ndo naja kua ja'a ndo ma ña va'a nuu ndè'e ndisaa ñivi. ¹⁸ Yakan va yu'u jàninj ndo inga cha'a' ña na nanduku ndo naja kua koo vii ndo chi'in ndisaa ma ñivi ñuñivi, nda kati chaa nuu kundee maa ndo. ¹⁹ Ndyo'o xaa ndian kùu yanj, na nànduku ndo kuati chi'in ma ndian xaani ndè'e ndo, vati tiá va'a ña na ndakoo ndo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ikan maa ra na jande'e ra tundo'o na. Vati nda nuu ma tutu

Ndoo te'en kà'an yi: “Yu'u kùu ma ra ni jande'e tundo'o na, ti yu'u kùu ma ra ni jakutunini ma kuati na”, kàti ma Racha'nu. ²⁰ Ta juuni kà'an ma Racha'nu te'en ndia: “Tatu iyo ma ndian xaani ndè'e ndo ña chisoko na, na ku'va ndo ña kachi na. Tatu iyo ndian nàtii takuii, na ku'va ndo ra' ko'o na ndia, ikan juuni maa na, na ku'va na kuenda cha'a' ma ña jà'a ndo chi'in na, ta koo tukanuu nuu na chi'in ndo”, kàti ma Racha'nu ndia.

²¹ Yakan va koto kü'va ndo ña jakanaa ma ña tüvi va'a ndo. Tiá va'a ña na jakanaa ndo yi chi'in ma ña va'a ña jà'a ndo.

13

¹ Vati ndisaa yo ña kua iyo yo ma ñuñivi i'ya, iyo yi ña jachi'in yo ña kà'an ma ndra ndiso tiñu ña iyo kuenda ma ra kuvienü, ti ndisaa ma ndra ndiso tiñu ikan, Ndoo chā'a yi ma nuu ndra. Vati maa ra jā'a ña na koo ndra ma tiñu ikan kuenda ra. ² Yakan va ma ndian tüvi jàchi'in ña kà'an ma ndra kumitiñu, kùuni yi ka'an yi ña tüvi jàchi'in na ña kà'an ma Racha'nu Ndoo ndia. Va ma ndian tüvi jàchi'in takan, cha'a' yakan kùu yi ña chàkoso kuati na, ta ndè'e na tundo'o. ³ Vati taku ma ndra jàtiñu kuenda ma ra kuvienü, tüvi iyo ndra kuenda ña jàyu'vi ndra ma ndian jà'a ma ña va'a, ti iyo ndra kuenda jayu'vi ndra ma ndian jà'a ña tüvi va'a. ¿A kùuni ndo koo ndo ña tüvi nuva jà'a ndo ña yu'vi ndo ma ndra kumitiñu? Tu takan kùuni ndo, na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na nde'e ndra ña ndian va'a kùu ndo. ⁴ Vati ndrakan iyo ndra ña jà'a ndra tiñu nuu Ndoo, kuenda ña tìndee ndra ndo ña na koo va'a ndo. Va tu jà'a ndo ma ña tüvi va'a, tajan iyo ndio yi ña yu'vi ndo ndra, ti tüvi kuà'an maani ndra, vati iyo ndra kuenda ña jànde'e ndra tundo'o ndo, cha'a' ña ndiso ndra tiñu kuenda Ndoo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña jande'e ndra tundo'o, ma ndian jà'a ma ña tüvi va'a. ⁵ Yakan va takan kùu yi ña iyo yi ña jachi'in ndo, ña kà'an ma ndra kumitiñu. Ta na yüvi uvaa cha'a' ña ndasii ndo kùu yi ña ndè'e ndo ma tundo'o, vati juuni kùu yi cha'a' ña jàna'a

yi nuu ndo, ña na koto ndo, ña takan iyo yi ña jachi'in ndo yi ndia.

⁶ Yakan va juuni cha'a' ña'a kùu yi ña tia'vi ndo xu'un' ña nàka'an ma ndra kumitiñu, kuenda ña na jandova'a ndra ma ñuu ndo ndia. Vati kuenda ikan kùu yi ña, ma ndra kumitiñu kùu ndra kuenda ña jà'a tiñu nuu Ndoo, ti uvaa tiñu ikani kùu yi ña jà'a ndra. ⁷ Yakan va tuva iyo ndian tàvi ndo nuu, na tia'vi ndo nuu na. Tatu iyo yi ña tia'vi ndo nuu ma ndra kumitiñu kuenda ma iin tiñu va'a kuenda ma ñuu ndo, na tia'vi ndo nuu ndra ndia. Tatu iyo yi ña iñu'u koo ndo chi'in ma ñivi, na tiñu'u ndo na. ⁸ Ta koto kindoo ndo tavi ndo nuu nì'in ñivi. Ma uvaa nuu ma ña iyo yi kindoo tavi ndo nuu inga ñivi kùu ma ña kùuni ndo nde'e ndo na. Vati tuva ndicha ña cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, tajan kùuni ndio yi ka'an yi ña cha jàchinu ndo ña kà'an ma tutu Ley Ndoo ña iyo yi ña ja'a ndo. ⁹ Vati nuu ma tutu Ley Ndoo te'en kà'an yi: “Na kī'vi ndo chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndo, na kà'ni ndo ñivi, na sü'u ndo, na kùuni ndo nde'e ndo ndatiñu inga ñivi.” Ta ndi'i tu'un i'ya chi'in inga tu'un ña kà'an ma tu'un Ley Ndoo kùu ndo'iin yi chi'in ma tu'un kà'an yo i'ya: “Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi ta'an ndo, takua kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo”, kàti yi. ¹⁰ Yakan va tuva cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, iin ña töve jàtivi ñivi kùu ma ña jà'a ndo kuenda na. Ti ora kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ña'a kùu yi ma ña jàna'a yi ña kùu yo ma ndian jàchinu va'a yo ña kùuni ma tutu Ley Ndoo kà'an yi.

¹¹ Ta ma tu'un i'ya, na ki'in kuenda ndo yi nda ma tiempu ña iyo yo vitin, vati kùunì ña na koto ndo ña cha iyo yi ña koo tu'va ndo, ti ma ora ña ni kakú yo cha yatin vachi jayatin yi yi nuu yo ña kua kùu yi ma ora kīcha'a yo chìnuni yo ma tu'un Jesuu. ¹² Vati ma ora naa, chani chaa ora ni ndi'i nuu yi, ta vitin vachi ndio ña jàndondichin yi. Yakan va na jandi'i yo nuu ma ña tüvi va'a ña jà'a yo, ña iyo kuenda ma nuu naa, ta na ndochaa yo, ta kùu yo takua kùu ma ndian kàchika nuu ndichin. ¹³ Ta na nanduku yo naja kua ja'a yo ma ña va'a, cha'a' ña kùu yo

ñivi chàkunuu nuu ndichin. Na tüvi ìyo yi ña kakunuu yo nuu jà'a ma ñivi viko, ta kùuní yo chí'in na. Ta juuni na nànduku yo ja'a yo ma ña chikan ma kuñu yo, ta jandotayi yo yo chí'in yi, ta ni ña nanduku yo kuati chí'in ñivi, ta ni ndötixin yo nde'o na ndia. ¹⁴ Vati tiá va'a ña na ndochaa ndo kuenda ma Racha'nu yo Jesucristu, ta tüvi ña nànduku ndo ña ja'a ndo ma ña kini kuenda ña na kindoo va'a ndo chí'in ma kuñu ndo.

14

Nuu kà'an ndaa na chata ta'an na ndian chìnuni

¹ Takan kùu ta na ki'in va'a ndo kuenda ma ndian kùu ta'an ndo ña taká'an koto va'a na, a ìyo va'a na chí'in Ndioo, a töve. Ta juuni koto kánita'an yu'u ndo chí'in na cha'a' ña tüvi induku chànini na, takua chànini ndo ndia, ti na tüvi nda kuenda ora jà'a ndo takan. ² Taku ìyo yo chìnuni ña chànini ña iin ña va'a kùu yi tu kacho ndisaa nuu ma nda ndayu ni kuuni. Va ìyo inga yo töve chìnuni va'a ña chànini na ña va'aga ña kacho ma maa chiti yutun takua kùu yuva. ³ Yakan va taku java yo chìnuni ña chànini yo ña kùu kacho tandi'i nuu ma ndayu, na tüvi ìyo yi ña kuàtu'un yo inga ma ndian ta'an yo ña chàchi maaaa chiti yutuni. Ta taku ma yo chàchi maaaa chiti yutun, juuni na tüvi ìyo yi ña kuàtu'un yo inga ma ndian ta'an yo ña chàchi tandi'i nuu ma ndayu ndia, vati kuenda ma Racha'nu Ndioo, va'ani kùu yi. ⁴ ¿Ta nda yo kùu yo ña kùuni yo ña tisokuatio inga ma ndian ta'an yo, ta yüvi chito'o na kùu yo?, kùuni ndo. Vati na nde'e ma chito'o na tuva jà'a na ña va'a, a ña tüvi va'a. Tiá va'a ña na ndakoo yo yi kuenda ma Racha'nu, ra kùu chito'o na, vati maa ra kùu ra ña kùu tisokuati ra na tuva yüvi ña va'a kùu ma ña jà'a na. Ta ndiakan ni koo va'a na, ti ìyo ndatu ma Racha'nu kuenda ña ja'a ra ña na nani'i na naja kua koo va'a na.

⁵ Ta juuni ìyo inga ma ndian chìnuni tu'un Ndioo ña chànini na, ña ma kivi nindeo kùu ma kivi ka'nuga kua ma inga tuku kivi. Ta ìyo inga tuku ma ndian chìnuni ña chànini na, ña tandi'i ma kivi, indukuni kùu yi kuenda na. Yakan va tiá

va'a ña na ta'ii'in ndo, na ja'a ndo takua chànini ndo ña kuu ma ña va'a ña ìyo yi ña ja'a ndo. ⁶ Yakan va taku ma yo chìnuni ña chànini ña ìyo iin kivi ka'nuga kua ma tiá yi kuenda ña jàka'nu yo Ndioo. Ta maa yo jà'a takan, jà'a yo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ta taku maa yo ña chàchi sa'an, na kachi yo yi va kuenda ma Racha'nu, ti kà'an yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi. Ta ma yo tüvi chàchi sa'an, juuni jà'a yo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ti juuni kà'an yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi ndia.

⁷ Vati ni'ii'in yo tüvi ìyo ndito yo kuenda juuni maa yo, ta ni ña kuvi yo kuenda juuni maa yo ndia. ⁸ Ti tu ìyo ndito yo kuenda ma Racha'nu, takan ìyo yi ña kuu yo. Ta tu kuvi yo, juuni kuenda ma Racha'nu takan ìyo yi ña kuvi yo ndia. Yakan va na tüva kuu vaji ìyo ndito yo a chí'í yo, indukuni kuenda Ndioo ni kuu yo. ⁹ Vati kuenda ikan kùu yi ña cha chí'í ma Cristu, ta nātaku ndiko ra kuenda ña na kuu ra ma Racha'nu chà'nda tiñu nuu ma ndian ndií, ta nuu ma ndian ìyo ndito ndia.

¹⁰ Va ndyo'o, ¿ta naja kua tisokuati ndo juuni ma ndian meru ndo ña chìnuni tu'un Cristu? Ta, ¿naja tüvi ki'in ndo kuenda na, tuva ndisaa yo indukuni ni chaa yo chí'in na nuu tayu íí nuu nāndi ma Racha'nu chà'nda ra tiñu ña jakutunini ra cha'a' ma ña jà'a yo?, kùuni ndo. ¹¹ Vati nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi:

Yu'u kà'in ña, juu ndicha kuii ña ra ndito kùu,

ta indukuni iin ña ndicha kùu yi,
ñā ni kunandi chiti ndisaa ñivi ìyo ñuñivi
ora ni nde'e na yu'u,

ta juuni ma ora ikan ni jaka'nu na,
ta ni ka'an na ña ma Racha'nu Ndioo
ndicha kuii ña kùu ra Ndioo,
kàti ma Racha'nu Ndioo chí'in na.

¹² Ta takan kùu yi ña ta'ii'in yo ìyo yi ña ku'va maa yo kuenda cha'a' ma tiñu jà'a yo nuu ma Racha'nu Ndioo, ma ora ni jakutunini ra ma kuati yo.

Koto jà'a ndo na kati'i ma ndian kùu ta'an yo

¹³ Yakan va na tüvi va'a jà'a yo tu tisokuati yo chata ma ndian kùu ta'an yo ña chìnuni ma tu'un va'a. Vati va'aga ña na nanduku ndo naja kua koo vii ndo chi'in na. Ta tüvi iyo yi ña ja'a ndo iin ña tüvi va'a chi'in na, ta yakan kùuni ndio yi ja'a yi ña na kati'i na, ta takan kùuni ndio na ndakoo na ma ña chìnuni na tu'un Cristu, jà'a ndo. ¹⁴ Va taku yu'u ña kùu iin ra chìnuni va'a ma tu'un Jesucristu, nduva'a chìnuni ña na tüvi ni'iin nuu ma ndayu ña chàcho ña kati yo ña na tüvi va'a kacho yi, va ndisaa nuu ndayu, va'a yi. Tatu iyo nda yo chànini ña ma ndayu kùu yi ña kini yi kuenda na, juu kini yi va kuenda maani na, tuva takan chànini na. ¹⁵ Tatu cha'a' ma ndayu chàchi ndo kùu yi ña tüvi va'a kùuni ma yani ndo ndian chìnuni ja'a ndo, tajan chi'in ma ña jà'a ndo ikan, jàna'a yi ña na yüvi ndian kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo kùu ndo. Ta koto jà'a ndo ña cha'a' ma ña chàchi ndo ña ja'a yi ña na kesiin ma ndian yani ndo iti' Ndioo, vati juuni cha'a' ndiakan chi'í Cristu ndia. ¹⁶ Ta koto kü'va ndo ña na ka'an ndaa ma ñivi chata ma ña va'a nuu ndo. ¹⁷ Vati taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, na tüvi ni ja'a ra kuenda cha'a' ña, nda nuu ndayu chàchi yo, a nda nuu ma ndixi kùu ma ña ch'i yo, vati jà'a ra kuenda cha'a' ña vii ta ndaa iyo yo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a sii kùuni yo jà'a ma Tati Í Ndioo. ¹⁸ Ta ndisaa nda yo chìnuni ña jà'a takua kùuni ma Racha'nu Cristu, te'en ni kuuni na: Nduva'a sii ni kuuni ma Racha'nu Ndioo jà'a yo, ta nda ma inga ñivi, va'a ni ka'an na chata yo ndia.

¹⁹ Yakan va na nanduku yo naja kua koo va'a yo chi'in ma ñivi ta'an yo ña chìnuni, ikan ndisaa yo kuàkua'nu va'a yo chi'in chinituni yo ña chìnuni va'a yo ma tu'un Racha'nu Ndioo. ²⁰ Yakan va koto jà'a ndo ña na jaña ma ndian ta'an ndo ña chìnuni na ma tu'un Ndioo, cha'a' ma ndayu chàchi ndo. Vati ma ña ndicha kùu yi ña: ndisaa kuii ma ña chàchi ndo, va'a yi, uvaa ña na tüvi va'a ja'a ndo tuva chàchi ndo ma ndayu ikan kuenda ña na nde'e ma inga ñivi ndo, ta jaña na ña chìnuni na. ²¹ Va'aga ña na tüvi kachi ndo sa'an, ta ni ña ko'o ndo ndixi, ta ña na jà'a

ndo ni'iin inga nakuyi ña tüvi va'a kuenda na, ti koto ja'a yi ña na jaña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo. ²² Yakan va tu ndicha ña chìnuni ndo iin ña va'a kùu ma ña jà'a ndo, vati ma tu'un ikan kùu yi kuenda maani ndo chi'in Ndioo. Ya'a sii kùuni ma ñivi ña nuna jà'a na ma ña chito na ña iin ña va'a kùu yi, ta juuni maa na, na töve tiso na kuati nuu na chi'in ma ña jà'a na. ²³ Va taku ma ndian chìnuni ña, uvi kua chànini na ña, tu kachi na yi a tüvi. Juuni chata maa na jà'a na ma kuati, ti tüvi jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, takua iyo yi ña ja'a na. Ta tandi'i ma ña jà'a yo ma ora tüvi ndaa va'a kùuni yo ja'a yo yi, iin kuati kùu yi ndia.

15

¹ Yakan va taku maa yo ndian chìnuni va'a iyo yi ña tindee yo ma ndian ta'an yo ña kùmani na ni'i na ma kua chìnuni va'a na, ta yüvi ña nanduku yo ja'a yo ma ña va'a kuenda uvanuu juuni maani yo. ² Ndisaa yo iyo yi ña ja'a yo iin tiñu va'a kuenda na, ikan na kuàkua'nu va'a na ta chinuni va'a ga na ma tu'un Ndioo. ³ Vati ni ma Cristu, na tüvi ni nanduku ra ja'a ra ma tiñu va'a kuenda juuni maa ra, ti java tiá va'a ña jàchinu ra ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ley Ndioo, ta te'en kà'an yi: "Tandi'i ma ña kà'an na tu'un kini chataun, juuni chatai koyo ma tu'un kini ndia", kàti yi. ⁴ Vati tandi'i ma ña chūndaa ña taa nuu ma tutu Ndioo tatiempu, taa na yi ña kùu yi kuenda ña jàna'a yi nuu yo naja kua iyo yi ña koo yo viviini, ta naja kua iyo yi ña ndakimani ma tu'un Ndioo yo kuenda ña na ni'i yo naja kua iyo yi ña kuantu yo ma ña va'a nuu Ndioo iti' nuu. ⁵ Ta juuni ma Ndioo ña jàna'a nuu yo naja kua koo vii yo, ta naja kua iyo yi ña ndakimani yo na tindee ra yo ña na induku kuuni yo chi'in ta'an yo, cha'a' ña ndian kuà'an chata Cristu Jesuu kùu yo, ⁶ ikan ma ora cha ndō'iin ndisaa ndio yo chi'in anima yo ta tu'un kà'an yo, ni jaka'nu ndio yo ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu.

Kàtitu'un ndi tu'un cha'a' Jesuu nuu ma ndian yüvi judú

⁷ Yakan va na ndakimani ndo ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo takua jā'a ma Cristu ña ndākimani ra ra chi'in ndo, ikan na ni'i ndo naja kua kuu jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo. ⁸ Yu'u kàtj ña, ora kīchi ma Cristu ña kīchi jākuu ra tiñu nuu ma ndian judú, kuenda ña na jana'a ra ma tu'un ndaa Ndioo. Takan jā'a ra, ti takan iyo yi ña jachinu ra ma tu'un ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu ma ndra kūu ñivi yo ña chiyo taji'na. ⁹ Ta juuni kīchi jàna'a ma Cristu nuu ma ndian yüvi judú ña, naja kua iyo yi ña jaka'nu na ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña kūnda'vini ra na. Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Cha'a' yakan kùu yi ña, yu'u ni jaka'nui ñun tañu ma ñivi yüvi judú,
ta ni katai yaa kuenda ña ni jaka'nui ñun nuu na.

Takan kà'an yi nuu ma tutu Ndioo.

¹⁰ Ta juuni iyo inga nuu kà'an yi te'en ndia:

Na sii kuuni ndyo'o ndian yüvi judú,
chi'in ma ndian kùu ñivi judú ña kùu na ñivi Ndioo ndia,
kàti yi.

¹¹ Ta iyo inga tuku nuu kà'an ma tutu Ndioo te'en:

Tandi'i ndyo'o ndian yüvi judú,
ta nda ma nda ndian nikuuni ña iyo ma ñuñivi,
na jaka'nu na ra ndia,
ti ya'aga ka'nu kùu ma Racha'nu,
kàti yi.

¹² Ta nda ma Isaia te'en kà'an ra nuu ma tutu Ndioo ña taa ra ndia:

Ni koo iin ra kùu tata ma ra nàni Isaí,
vati rakan kùu ra ña vāchi ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi yüvi judú.

Ta ndiakan endee ndātu na koo na chi'in ra.

Takan kàti ra.

¹³ Ta vitin kà'in chi'in ma Racha'nu Ndioo ña kùu ra iin ra ndisaa tiempo chā'a ra ña ndātu yo nuu yo. Ta ndakain nuu ra ña na ja'a ra ña na nduva'a sii kuuni ndo, ta na koo vii ndo chi'in ta'an ndo, cha'a' ña ndian chìnuni ma tu'un ra kùu ndo, ikan na keta ndo iti' nuu chi'in ma ña ndatu ndo, ta juuni ja'a ra

ña nduva'a kuantu ndo chi'in ma ndatu, ña jà'a ma Tati Í ra chi'in ndo ndia.

Ndioo tāchi Paulu ña na katitu'un ra tu'un Ndioo nuu ndian yüvi judú

¹⁴ Yakan va ndyo'o yanj, cha chā'a va'a ndioi kuenda ña nduva'a va'a ndian kùu ndo, ti ya'a iyo chinituni ndo kuenda ña jākuninaa ndo ma ndian kùu ta'an ndo, ña chìnuni. ¹⁵ Va taku nuu ma tutu i'ya, tàt uvi uni tu'uni chi'in tu'un kachin va'a, kuenda ña koto nāani ndo yi. Te'en jà'i yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, vati maa ra kùu ra ña chā'a ra ñamani ra nui, ¹⁶ kuenda ña na jākui tiñu nuu Jesucristu tañu ma ñivi yüvi judú. Vati ma tiñu jà'i kùu yi ña kàtitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi yüvi judú. Ta ikan jan, ni ku'va ndioi kuenda cha'a' na nuu ma Racha'nu Ndioo, takua kùu iin ña sòkó yo ña chāta'ani ma Racha'nu, ta na kuu na ndian í ña jà'a ma Tati Í Ndioo ndia.

¹⁷ Ta cha'a' ma ña va'a kùu ma ña jā'a Jesucristu kuendai, ya'a chisij, ti jākui tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁸ Vati yu'u, tüvi ni katitu'in ma ña tüvi nī nde'i, ti ma ña ni katitu'in kùu ma ña jā'a Cristu chi'in. Ta tu'un ikan ni ka'in ma nuu ndian yüvi judú ndanu ni kuuni ma nuu chakunui, kuenda ña na kicha'a na jachi'in na tu'un Ndioo, ora taso'o na ña kà'in, ta nde'e na ma tiñu jà'i ndia.

¹⁹ Vati chi'in ndatu ña jàna'a ma seña, ta chi'in tiñu í ña jà'a ma Tati Í Ndioo, kua ikan jà'i yi. Ta takan kūu yi ña, kīcha'i kàtitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi ñuu Jerusalén i'ya, naja kua kùu jākakú Ndioo ma anima na. Ta ndava nda ninii ka'nu ma nda ma yu'u ñuu iyo ma ñu'u' Ilírico, chākunui kàtitu'in yi ndia. ²⁰ Yakan va yu'u, nduva'a jàninj ña kàtitu'in ma tu'un ña jākakú anima yo maaa nuu takā'an nakoto na ma tu'un Cristu, ti tüvi kùunj katitu'in yi ma nuu cha yā'a ma ndian kùu meru yo ña cha kàtitu'un ndra yi, ta kīcha'a ndra jākanaa ndra ma ndian chìnuni tu'un Cristu. ²¹ Vati tiá va'a ña jà'i yi takua kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo:

Ma ndian takā'an kuii koto ma tu'un ra;
ndiakan kùu ma ndian ni koto yi.

Ta ma ndian takä'an kuii kuni ma tu'un ra;
ndiakan kùu ma ndian ni kutunini yi,
kàti ma tutu Ndioo.

Paulu kàtitu'un ra naja kua ni ku'un ra ñuu Roma

²² Ta cha'a' ma tiñu jà'i i'ya kùu yi ña, vaji kùunì ku'in kunde'i ndo ma nuu ìyo ndo, va nì kuu yi. ²³ Va takua ma vitin cha jāchinu ndioi ma tiñu jà'i ma iti' ñu'u' ñuu i'ya. Yakan va kùuni ndioi ku'in kunde'i ndo, ma takua chàninì ja'i yi ma tatiempu niku. ²⁴ Nde'o tu kùu ya'i kunde'i ndo ma ora ni ku'in ma ñuu España. Ta ora cha yā'a ndē'i ndo ma iti' kuà'in, vaji tia tiempuni. Tajan nde'o tu kùu tindee ndo yu'u ma tichi iti', ña na kuu chaa va'i tandi'i ma ñuu nuu kuà'in. ²⁵ Va ma vitin, kuà'in ma ñuu Jerusalén, ti ndisoì ma ndatiñu ña sōkó na, kuenda ma ñivi Ndioo ña ndoyo ndakan. ²⁶ Vati ma ndian yūvi judíu, ña chìnuni ña ìyo ma ñuu Macedonia ta ñuu Acaya, nākaya ta'an na xu'un', kuenda ña tachi na yi nuu ndian nda'vi, ña kùu ñivi Ndioo ña ìyo ñuu Jerusalén. ²⁷ Vati iin ña va'a kùu ma ña jā'a ma ndian yūvi judíu ikan, cha'a' ma ndian judíu ña ìyo ñuu Jerusalén, va ma ña ndicha kùu yi ña tàvi ma ndian yūvi judíu ikan nuu na, cha'a' ña nī'i na tu'un va'a Ndioo nuu ndian judíu ikan. Yakan va töve ña ka'nu kùu yi kuenda na tuva tia'vi ndiko na chi'in ndatiñu a xu'un' ña kùmani nuu ma ñivi. ²⁸ Ta ora cha yā'a jāndondaa ndioi ma tiñu i'ya, ta jāya'a ndioi ma xu'un', nda'a' ma ndian ta'an yo ìyo ñuu Jerusalén. Tajan ni ku'un ndioi ma ñu'u' España, ta iti' ya'a kua'anì ma iti' tikan, ni ya'i kunde'e yatì ndo. ²⁹ Ta cha chito va'i ña, ma ora ni kunde'i ndo, ni chai nuu ndo chi'in kua'a' tu'un va'a Cristu kuenda ña ni ka'in yi nuu ndo, ikan na ja'í ra ndisaa yo chi'in yi.

³⁰ Yakan va ndyo'o yanì, ndava nda chi'in sivi Racha'nu yo Jesucristu, ta ndava nda chi'in ma Tatí Í Ndioo ña ya'a kùuni ra nde'e ra ndo, jàninì ndo ña kuta'an ndo chi'in, jin töve ìyo yatin ndo ora ndè'i tundo'o ña kà'an ndo nuu Ndioo cha'i. ³¹ Na ndakan ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña na jakakú ra yu'u nda'a' ma ndian tüvi chìnuni tu'un Cristu ña ìyo ma

iti' ñu'u' Judea. Ta juuni na ndakan ndo nuu ra, cha'a' ma ndatiñu ndisoì ña na ja'a ra ña na ki'in va'a ma ndian kùu ñivi Ndioo, ña ìyo ma ñuu Jerusalén kuenda yi ndia. ³² Vati tu Ndioo kùuni ra, kùu tindee ra yu'u, ikan na sii kuunì. Ta kùu nindei ita'vi ma ora ni kunde'i ndo nuu ìyo ndo. ³³ Ta juuni ma Racha'nu Ndioo, ra jà'a ña na koo va'a yo, na koo ra chi'in ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

16

Paulu tàchi ra saludu nuu ma ndian chìnuni ña nākoto ra

¹ Yu'u, kàtitu'in nuu ndo kuenda ma ñata'an yo ña ya'a chìnuni ña nàni Febe. Vati yakan nduva'a tindean ma ñivi chìnuni ña ìyo kuenda ma veñu'u ñuu Cencrea. ² Na ki'in va'a ndo kuenda ña chi'in sivi ma Racha'nu, takua ìyo yi ña ja'a ndo, cha'a' ña kùu ndo ñivi Ndioo. Ta juuni na tindee ndo ña chi'in tandi'i ma ña kumani nuan, ti nduva'a cha tindean kua'a' ñivi, ta nda mai ndia.

³ Ta na ku'va ndo saludu kuendai nuu ma ña'a nàni Priscila, ta nuu ma ra iian, ra nàni Aquila, ti merui kùu vi chi'in ma tiñu Cristu Jesuu ndia. ⁴ Vati maa vi kùu vi ña chā'a vi vi ña na nde'e vi tundo'o cha'i, ikan na kakú. Ta na yūvi uvaa yu'uni chà'a ma ta'vindioo nuu vi, vati ndava nda tandi'i ma ndian chìnuni ña tüvi kùu judíu chà'a yi ndia. ⁵ Ta juuni na ku'va ndo saludu kuendai nuu ma ndian chìnuni, ña kùti'vi ta'an ma ve'e vi. Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra yani ña ya'a kùunì nde'i ña nàni Epeneto. Vati rakan kùu ma ra nunuu ña chìnuni ma tu'un Cristu ma iti' ñu'u' Acaya. ⁶ Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ña'a nàni Ndiya, ti ya'aga jàtiñu ña kuenda ndo ndia. ⁷ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ndra merui Andrónico, ta Junias, ndra chūndii indukuni chi'in ma tichi vekaa, ti ndrakan ya'a ka'nu ma ña jā'a ndra kuenda ma Racha'nu Tatá yo, ta ndra ya'a iñu'u tañu tandi'i ma ndra tatun Cristu kùu ndra. Ta ji'naga ndrakan, chìnuni ma tu'un Cristu kua yu'u.

⁸ Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Amplia, ra kùu iin ra yani, cha'a' ña chìnuni ra tu'un Racha'nu chito'o yo

Cristu ndia. ⁹ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Urbanu, ra kùu meru yo chi'in ma tiñu Cristu; ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra yani nàni Estaquis, ra ya'a kùunì nde'i ndia. ¹⁰ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Apeles, ra ndè'e yo ña ndicha ña chìnuni va'a ra ma tu'un Cristu. Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ndian kùu ñivi ma ra nàni Aristóbulu ndia. ¹¹ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra ñui ña nàni Herodión, ta nuu ma ndian kùu ñivi ma ra nàni Narcisu, ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu. ¹² Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ña nàni Trifena, ta Trifosa, ti ñivi jàtiñu kuenda ma Racha'nu Tatá yo kùu vi ndia. Ta na tachi ndo saludu nuu ma ña ta'an yo ña nàni Pérsida, ña nduva'a jàtiñu kuenda ma Racha'nu. ¹³ Ta na ku'va ndo saludu ma ra nàni Rufu, ra kàchin ma Racha'nu kuenda ra, ta nuu ma ma'á ra ña kùan takua kùu iin ma'á kuendai ndia. ¹⁴ Na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Asíncrito, ta Flegonte, ta Hermas, ta Patrobas, ta Hermes, ta nda nuu tandi'i inga ndian chìnuni ña ka'iin chi'in ndra. ¹⁵ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Filólogo, ta nuu ma ña nàni Julia, ta nuu ma ra nàni Nereo, ta nuu ma ña ta'an ra, ta nuu ma ra nàni Olimpás, ta nda nuu tandi'i ma ndian kùu yani yo ña chìnuni ña ka'iin chi'in na ndia.

¹⁶ Ta na kaña'a ndo chi'in ta'ii'iin ta'an ndo ña chìnuni, ta kunumi ndo na. Ta tandi'i ma ndian chìnuni tu'un Cristu, tàchi na saludu nuu ndo ndia.

¹⁷ Ndyo'o yanì, yu'u jàninì ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndian kùuni tavani'i siin ndo chi'in ma tu'un ña siin kàa kua ma tu'un Ndioo ña kùtu'va ndo. Na kundachiyo ndo xiin na. ¹⁸ Vati yüvi tiñu nuu ma Racha'nu yo Jesucristu kùu ma ña jà'a na, ti ma ña jà'a na ikan kùu ma ña kùuni maa na ja'a na. Ta chi'in ma tu'un ña ya'a vita kà'an na, ta chi'in ma tu'un vii ña kà'an na, jànda'viña'a na ma ñivi vita anima. ¹⁹ Ta ndisaa ma ñivi cha chito va'a na, ña ndyo'o chìnuni va'a ndo ma tu'un Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisij cha'a' ndo. Vati yu'u kùunì ña na koo tu'va ma chinituni ndo, ta ja'a ndo ma ña va'a, ta yüvi ma ña tüvi va'a. ²⁰ Ta ma Racha'nu Ndioo, ra chà'a ña na koo vii anima yo, ta numini tava ra

ma ndatu kui'na, ta jakanaa ra yi, ikan na tüva ja'a yi nì'iin nakuyi chata ndo. Ta ma Racha'nu yo Jesuu, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo.

²¹ Ta ma ra nàni Timoteu, ra kùu merui chi'in ma tiñu jà'i, juuni tàchi ra saludu nuu ndo chi'in ma ra nàni, Luciu, Jasón, ta Sosípater, ndra kùu ñivi mai.

²² Ta nda yu'u ra nàni Terciu ña tàa ma tutu vali i'ya ña kà'an Paulu, juuni tàchi saludu nuu ndo ña na kumi ma Racha'nu ndo ndia.

²³ Ta juuni tàchi ma ra nàni Gayu saludu nuu ndo. Ta rakan chà'a ra kàvai ma nuu iyo ra. Ta juuni ma ikan chà'a ra kùti'vi ma ñivi chìnuni. Ta juuni tàchi ma ra nàni Latu ma saludu nuu ndo chi'in ma ra tesoreru ma ñuu i'ya, ta chi'in ma ra yani yo ña nàni Cuartu ma nuu ndo ndia.

²⁴ Ta ma Racha'nu yo Jesucristu, na ja'íí ra ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu ña jàka'nu ra Ndioo

²⁵ Ta na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ra ja'a ña na koo ndaa yo, takua kà'an ma tu'un va'a ra ña kàtitu'in nuu ndo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Vati ma tu'un ña chíyo xe'e chi'in ma Racha'nu Ndioo, takani cha iyo yi ma chi'in ra nda antea ña jàtuvi ra ma ñuñivi niku.

²⁶ Va vitin ma tu'un ikan cha jàkoto ma Racha'nu Ndioo yi yo, cha'a' ma tutu Ndioo ña tàa ma ndra kà'an kuenda ra, ña kà'an indukuni takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, ra endee iyo ndito. Yakan va ma tu'un xe'e ña iyo chi'in ma Racha'nu Ndioo i'ya niku, cha chitakuati yi tandi'i nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña na chinuni na yi, ta jachi'in na yi.

²⁷ Ta ma Racha'nu Ndioo, ra uvanuu ña iyo ra ya'a chito ña kà'an, na jaka'nu yo ra nani kivi, ta ndisaa tiempo, kuenda ma Racha'nu Jesucristu. Ta takan na kuu yi. Amén.

Ma tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni ña iyo ñuu Corintu

*Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda ndian
chìnuni tu'un Cristu ña iyo Ñuu Corintu*

¹ Yu'u Paulu, ra kãchin Ndioo ña na kui iin tatun ma Racha'nu Jesucristu, ti takan kùuni maa ra ña na ja'í. Yakan va yu'u chi'in ra yanio Sóstenes, ² tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chìnuni ña iyo ñuu Corintu, ti maa ndo kùu ma ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ña ndákuu ndo ndian íí jà'a ra. Ta takan kùu ña kãchin Ndioo ndo ña na kuu ndo ndian íí kuenda ra, indukuni takua jà'a ra chi'in tandi'i nuu ndian chìnuni tu'un ra ña iyo nda nuu ni kùuni. Vati ma Racha'nu Jesucristu kùu ra ña chà'nda ra tiñu nuu yo chi'in nuu ndisaa ndiakan ndia. ³ Ta Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo vii ndo chi'in ra ndia.

*Racha'nu Cristu chà'a ra maaa ña
va'a nuu ma ndian kùu ñivi ra*

⁴ Nani kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ti cha'a' ña iyo ndo kuenda Jesucristu kùu yi ña ni'i ndo ma ñamani Ndioo. ⁵ Ta cha'a' ña ndo'iiin ndo chi'in Cristu kùu yi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo ndatu ra nuu ndo, ikan na koo va'a ma chinituni ndo, ta kàtitu'un kachin ndo ma tu'un ra ndia. ⁶ Vati ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo cha'a' Cristu, cha iyo yi ma tichi anima ndo, ta vitin juu yi kùu ma ña jàna'a yi nuu ndo. ⁷ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tüvi kumani nuu ndo ma ña va'a ni'i ndo nuu Ndioo ora ndàtu va'a ndo, nda kati chaa ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu. ⁸ Vati maa ma Racha'nu Ndioo ni jakuenda va'a ra ndo endeeni, nda kati ni chaa ma kivi ña ni kichaa ndiko ra, ikan na tüvi ka'an ma ñivi chata ndo ma ora ni kichaa ra. ⁹ Vati taku ma Racha'nu Ndioo iin ra ndicha kùu ra ña jàchinu ra ma tu'un kà'an ra, ti maa ra kùu ra ña

kàti ra ña na ndo'iin yo chi'in ma se'e ra Jesucristu, ra kùu chito'o yo.

*Na vã'a kesiin ndo iti' Ndioo tuva
ndicha ña ñivi chìnuni kùu ndo*

¹⁰ Ndyo'o yani, chi'in sivi Racha'nu yo Jesucristu chikain ñamani nuu ndo ña na jando'iin tu'un ndo chi'in ta'an ndo, ikan na tüva kanita'an yu'u ndo chi'in na. Yakan va na koo vii ndo, ta induku kuuni ndo chi'in na ndia. ¹¹ Kà'in takan chi'in ndo ndyo'o yani, vati chitói tu'un yu'u ma ndian kùu ñivi ma ra nàni Cloé ña ya'a kànita'an yu'u ndo chi'in ma ñivi ta'an ndo ña chìnuni tu'un Cristu. ¹² Ta chi'in ma tu'un ña chīnī ikan, kùuni katitu'in nuu ndo ña iyo ma ndian iyo tañu ndo ña siin siin chànini, ta te'en kà'an na: "Ndyu'u, kùu ndi kuenda Paulu", kàti na. Ta iyo inga ndo ña kà'an: "Ndyu'u kùu ndi kuenda ma ra nàni Apolo", kàti ndo. Ta iyo inga ndo ña kà'an: "Ndyu'u kùu ma ndian iyo kuenda Petu'." Ta iyo inga ndo ña kà'an: "Ndyu'u kùu ndi kuenda Cristu", kàti ndo. ¹³ ¿A chànini ndo ña uvi nuu Cristu kùu ra?, kùuni ndo. Ta, ¿a chànini ndo ña yu'u kùu ma ra chī'í nuu kruu cha'a' ma kuati ndo?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña chi'in sivi Paulu kùu yi ña kùnduta ndo?, kùuni ndo. Va na yüvi takan kùu yi. ¹⁴ Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña tüvi nī jakundutai nī'iin ndo, ti uvanuu ma ndian jākundutai kùu ma ra nàni Crispo, ta ra nàni Gayu. ¹⁵ Va'ani ña töve kua'a' ndo jākundutai, ti koto ka'an ndo ña chi'in sivi kùu yi ña jākundutai ñivi. ¹⁶ Ta juuni chàku'unjī ña jākundutai ñivi iyo ve'e ma ra nàni Estéfana ndia, va na tüva chàku'unjī tuva iyo inga ndo ña jākundutai. ¹⁷ Vati Cristu tüvi nī tachi ra yu'u ña na jakundutai ñivi, ti tachi ra yu'u ña na katitu'in tu'un ra nuu ndo. Yakan va na yüvi tu'un ña kèe tichi chinituni mai kùu ma ña kã'in chi'in ndo, titu takan kùu yi, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi nda kuenda kùu yi ña chī'í ma Jesucristu nuu kruu cha'a' ma kuatio, tuva takan chànini ndo.

*Va'aga ña chànini Cristu kua chànini
ma ñivi iyo ñuñivi*

¹⁸ Kua'a' ma ñivi iyo kuati ña kuà'an iti' andaya', chànini na ña: chìto nda kuenda kùu yi ña chī'í ma Cristu nuu kruu cha'a' ma kuatio, chànini na. Va kuenda maa yo ña kùu yo ndian chìnuni tu'un ra, cha chìto va'a yo ña ni kakú yo, ti ndatu Ndioo kùu yi. ¹⁹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Ta ni jandi'j ma chinituni ma ndian chìto ña kà'an, kùuni na.

Ta takan naa ndi'i ma ña chànini na jà'i. Takan kàti Ndioo.

²⁰ Va vitin tüva ndakutiñu ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chìto ña kà'an. Ta juuni na tüva ndakutiñu ma tu'un jàna'a ma ndra matru nuu ma ñivi, ta ni ma ndra kànita'an yu'u cha'a' ma ña iyo ñuñivi i'ya ndia, ti ma Racha'nu Ndioo cha jà'a ra ma tu'un na ña kùu yi iin ña tüvi ndakutiñu. ²¹ Vati ma Racha'nu Ndioo iyo kua'a' ma chinituni ra, vati ma ñivi iyo ñuñivi i'ya chi'in ma chinituni maa na, na töve kuu kuta'an na ma kua kuu koo nakoto na ma Ndioo. Va ma ndian chìnuni ma tu'un ña kàtitu'un ndi cha'a' ra, ndiakan kùu ma ndian chā'a ra ña na nakoto na ra, ti kùuni ra jakakú ra na, vaji kuenda inga na, ma tu'un ña kàtitu'un ndi töve nda kuenda yi, chànini na.

²² Takua vitin ma ndian judíu, endee chìkan na ña na ja'a Ndioo ndatu ka'nu ña na nde'e na. Ta ma ndian yüvi judíu ya'aga chàta'ani na taso'o na ma tu'un ndian iyo chinituni ña iyo ma ñuñivi i'ya ndia. ²³ Va taku ndyu'u, kàtitu'un ndi naja kua chī'í Racha'nu Cristu nuu kruu. Yakan va cha'a' ma tu'un kà'an ndi i'ya kùu yi ña ya'a xaani ma ndian judíu kuni na yi, ta nda ma ndian yüvi judíu, ndè'e na ndyu'u, ti ma tu'un kà'an ndi tüvi nda kuàtiñu yi, kùuni na. ²⁴ Va taku ma ndian cha kächin Ndioo, jin kùu na ndian judíu, a ndian yüvi judíu, va induku chìto na ña Cristu kùu ma ndatu ma Racha'nu Ndioo, ta chinituni ra ndia. ²⁵ Vati iyo ndian chànini ña cha'a' ña ya'a ndava xini Ndioo kùu yi ña jà'a ra takan, kùuni na. ¿A tüvi chìto na ña ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra iyoga chinituni kua ma ñivi ñuñivi? Ta iyo inga ndian chànini ña ma Racha'nu Ndioo na tüvi ñandee ra, kùuni na, va na tüvi chà'a na kuenda ña rakan kùu ma

ra iyoga ñandee kua ndisaa ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. ²⁶ Ndyo'o yani, yu'u kùuni ña na ku'va ndo kuenda ña vaji tiani ndo kùu ma ndian iyo chinituni tañu ndian chìnuni, takua kà'an ma ñivi ñuñivi, va maa ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra kächin ndo, vaji takan kùu ndo. Ta juuni na tüva kuu vaji kà'an na ña tiani ndo kùu ma ndian ndiso tiñu ka'nu, ta tiani ndo kùu ma ndian vächi tañu ma ndian kuika ndia. ²⁷ Ta cha'a' ña kà'an na takan kùu yi ña kächin ma Racha'nu Ndioo ndyo'o ña kùu ndo ma ñivi ñuñivi ña tüvi iyo kua'a' chinituni, kuenda ma ndian ya'a chìto ña kà'an, ta kukanuu na nde'e na ndo, ta juuni kächin ra ndyo'o ña kùu ndo ndian tüvi kua'a' ñandee, ikan na jakukanuu ndo ma ndian ya'a iyo ñandee ña iyo ñuñivi i'ya. ²⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña kächin ma Racha'nu Ndioo ma ndian nda'vi, chi'in ma ndian tüvi ndakutiñu kuenda ña na januu na ma ndian ya'a chìto ña kà'an. ²⁹ Ta takan kùu yi ña ni'iin yo na kùu jatayi maa yo yo nuu ma Racha'nu Ndioo. ³⁰ Vati maa ra kùu ra ña jāndo'iin ra ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ña na kuu ndo ñivi ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ikan, kùu ra ña chā'a ra chinituni ra kuenda yo, ta jāndaku ra yo ña kùu yo ndian ndaa ta íi kuenda ma Racha'nu Jesucristu, ti maa ra kùu ra ña jānaa ra kuati yo niku. ³¹ Takan kùu ta cha'a' yakan kùu yi ña ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Tu iyo nda yo kùunio jaka'nu yo iin nakuyi, va'aga ña na jaka'nu yo ma Racha'nu", kàti yi.

2

Kàtitu'un Paulu naja kua chī'í Cristu nuu kruu

¹ Ndyo'o yani, ora chā'in cha kàtitu'in ma tu'un ndaa ña iyo xe'e chi'in ma Racha'nu Ndioo nuu ndo, tüvi nī ka'in yi chi'in tu'un nduva'a va'a kà'an, ta ni chi'in ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chìto ña kà'an nuu ndo ndia. ² Vati ma ora chīyoi chi'in ndo, tüvi nī nakaninj cha'a' inga ma tu'un kuenda ña kàtitu'in yi nuu ndo, ti ma tu'un kàtitu'in nuu ndo, kùu maaaa ma tu'un ña kà'an cha'a' ma Racha'nu Jesucristu takua kùu naja kua chī'í ra nuu

kruu. ³ Yakan va ma ora chāi nuu iyo ndo, ndava ndayui jà'a ña ya'a ndasi, ti tüvi iyo kua'a' ñandei ma ora ikan. ⁴ Ta ma ora kätitu'in ma tu'un cha'a' Jesuu nuu ndo tüvi nī kuuni jandomanī ndo chi'in ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chito ña kà'an, ta ni chi'in tu'un nduva'a va'a kà'an, vati tiá va'a ña jandomanī ndo chi'in ñandee ma Tati Íí Ndioo, ta chi'in ma ndatu ma Racha'nu Ndioo ndia. ⁵ Takan jāna'i nuu ndo ti kùnuni ña na chinuni va'a ndo, cha'a' ma ndatu ña iyo chi'in Ndioo, ta tüvi cha'a' ma tu'un kà'an ma ndra chito ña kà'an ña iyo ma ñuñivi i'yani.

Ma Tati Íí ma Racha'nu Ndioo chà'a yi ña na nakoto yo ra

⁶ Va taku kuenda ma ndian cha tīn va'a ma tu'un Ndioo, nuu ndiakan va chiniñu'u ndi kätitu'un ndi ma tu'un vii ña iyo tichi chinituni va'a ña chà'a ma Ndioo nuu ndi chi'in na. Va siin kàa ma tu'un kà'an ma ndra chito ña kà'an, chi'in ma tu'un kà'an ma ndra kumitiñu, kua ma tu'un kà'an ndyu'u. Vati ndyu'u siin kua chànini ndi, va ni keta iin kivi ña ndisaa ndiakan ni jandi'i ra nuu na. ⁷ Takan kätitu'un ndi nuu ndo, ti ma Racha'nu Ndioo, ndicha va'a ña iyo iin tu'un xe'e ña chito ra, nda antea ña jātuvi ra ma ñuñivi i'ya. Va ma tu'un ikan tüvi nī cha'a ra ña na koto nī'iin ñivi yi niku, vaji ma ña kùuni ra kuenda yo cha'a yi ña na kuu yo ndian ka'nu takua kùu ra ma nuu iyo ra. ⁸ Yakan va ma tu'un i'ya kùu yi ña tüvi nī kutunini ma ndra kumitiñu, ña iyo ma ñuñivi i'ya yi. Ti tu ndicha ña kütunini ndra ma ña kùuni yi ka'an yi, na tüvi iyo yi ña ka'ni ndra ma Racha'nu nuu kruu niku, ra nduva'a kuii ka'nu. ⁹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña, te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Kuenda ma ndian kùuni na nde'e na ma Racha'nu Ndioo,

cha iyo tu'va iin ña ka'nu kuenda na jà'a ra,

Ta yakan nī'iin ñivi takā'an nde'e na yi, ta ni ña takā'an taso'o na yi,

ta takā'an nakanini na yi ndia, ti iin ña ya'a ka'nu kùu yi kuenda na.

¹⁰ Va ma tu'un xe'e i'ya, kùu yi ña chā'a ma Racha'nu Ndioo ña na jakoto ma Tati Íí ra yi ndi, ti ma Tati Íí ikan, kùu yi ña

chito yi tandi'i ma tu'un ña chànini ra, ta nda ma tu'un ya'a indii xe'e ña iyo tichi anima ra ndia.

¹¹ Ta nī'iin na kùu koto na naja kua chànini inga ñivi, ti ta'i'iin na chito maa na naja kua chànini na. Yakan va indukuni takan kùu yi chi'in ma Racha'nu Ndioo, ti uvaa ma Tati Íí ra kùu ma ra chito va'a naja kua chànini ra ndia. ¹² Va taku maa ndi, ti tüvi nī tiin ndi ma kua chànini ma ñivi ñuñivi i'ya, vati tiin ndi ma kua kà'an ma Tati Íí ña vāchi kuenda Ndioo, kuenda ña na kutunini ndi naja kua kùu ma ñamani Ndioo ña chā'a saani ra nuu ndi. ¹³ Takan kätitu'un ndi nuu ndo, ti kua ikan jāna'a ma Tati Íí Ndioo nuu ndi. Vati na yüvi ma tu'un vāchi tichi chinituni maani ndi kùu yi ña kätitu'un ndi yi nuu ndo ndia. Yakan va kua ikan kùu yi ña kätitu'un ndi ma tu'un ña jāna'a ma Tati Íí Ndioo nuu ndi, ikan na kuu nakoto kachin va'a ga ndo ma Racha'nu Ndioo.

¹⁴ Ti ma ndian takā'an nakoto na ma Racha'nu Ndioo, na tüvi chito na naja kua iyo ma Tati Íí ra, ta na kùu kutunini na yi, ti kùu yi takua kùu iin ndian tivi xini kuenda na, vati ma Tati Íí Ndioo tüvi iyo yi chi'in na. ¹⁵ Va taku ma ndian iyo ma Tati Íí Ndioo chi'in, ndiakan kùu kutunini na tandi'i yi, ta ma ndian töve ma Tati Íí chi'in, ndiakan töve kùu ki'in na kuenda ma ndian iyo ma Tati Íí Ndioo chi'in, ti na kùu kutunini na yi. ¹⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Nī'iin ñivi tüvi chito na naja kua chànini ma Racha'nu Ndioo,

ta nī'iin ñivi tüvi nī jana'a nuu ra ndia.

Vaji takan kùu yi va maa yo chànini yo takua chànini Cristu, ti iyo ma Tati Íí Ndioo chi'in yo.

3

Paulu jàkuu ra tiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo

¹ Ndyo'o yani, ora chiyo'i chi'in ndo ta kätitu'in ma tu'un Ndioo nuu ndo, nī kuu katitu'un kachin yi, takua iyo yi ña kätitu'in yi nuu ma ndian iyo Tati Íí Ndioo chi'in, ti maaaa ña jà'a ma ñivi ñuñivini kùu ma ña jà'a ndo. Ta kumaniga chinituni ndo, ti jà'a ndo takua

jà'a ma ndiakwati ña ìyo kuenda Cristu ña kumani chinituni, kua ikan jà'a ndo. ² Takan kùu yakan va chi'in maaa tu'un ta'ani kàtitu'in yi nuu ndo, ti na kùu ja'a ndo kutunini ndo ma tu'un ña kàtitu'in nuu ma ndian chinuni va'a, vati jà'a ndo takua jà'a ma ndiakwati ña ya'a ndava xini, ti kumaniga koto ndo ma tu'un ka'nuga. Ta nda ma vitin, juuni takà'an kuu ja'a ndo yi ndia. ³ Ta töve tandikun va'a ndo ma iti' Tati Íí Ndioo, vati tava juuni jà'aga ndo takua jà'a ma ndian ìyo ñuñivi ña kànita'an yu'u na chi'in ta'an na, ta tixin ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ndicha kuii ña induku kùu ndo takua kùu ndian ìyo ma ñuñivini. ⁴ Vati taku ma ora kà'an ndo ña: "Ndian jàkua'a chi'in Pauluni kùu ndyu'u", kati ndo. Ta ìyo inga ndo ña kà'an te'en ndia: "Ndian jàkua'a chi'in Apoloni kùu ndyu'u", kàti ndo. Ndisaa ma ña kà'an ndo takan töve va'a yi, ti kùu yi takua kà'an ma ñivi ìyo ñuñivini.

⁵ ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña ni yu'u Paulu, ta ni Apolo, tüvi ìyo yi ña jaka'nu ndo ndi?, ti ndra jàkuu tiñu Cristuni kùu ndi. Ta cha'a' ndyu'u kùu yi ña chinuni ndo tu'un ma Racha'nu. Yakan va ta'ii'in ndi jàtiñu va'a ndi chi'in ma tiñu chà'a ra nuu ndi. ⁶ Taku ma tu'un Ndioo kùu yi takua kùu ma chiti tàchio. Yakan va ma tiñu jà'a ndi kùu yi ña: Yu'u kùu ma ra chàkin yava tu'un ikan ma tichi anima ndo, ta ma ra merui ra nàni Apolo, rakan kùu ma ra chòso cha'a' yi. Va ma Racha'nu Ndioo, kùu ma ra jakua'nu yi ma tichi anima ndo. ⁷ Yakan va ni ma ndra tàchi, ta ni ma ndra chòso chà'a' yi, na tüvi ka'nu nduva'a kuii kùu ndra kuenda Ndioo, ti yüvi tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndra kuenda ra. Vati uvanuu Ndioo kùu ra ña ya'a ìyo kuenda ra, ti rakan kùu ra jàkua'nu ra ma yava ña chàkin ndra. ⁸ Vati taku ma ndra tàchi, chi'in ma ndra chòso chà'a' yi, indukuni kùu ma tiñu jà'a ndra kuenda ma Racha'nu Ndioo, vaji tiá iti' nuu ni ku'va ra ya'vi nuu ta'ii'in ndra chà'a' ña naja kua jàtiñu ndra ma tiñu ra. ⁹ Yakan va, maa ndi kùu ndi ña jàtiñu ndi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ta maa ndo kùu ndo takua kùu ma ñu'u' nuu tachio ña kùu

chito'o ra yi, ta kùu ndo takua kùu ma iin ve'e ña ja kīcha'a ra jàva'a ra ndia.

¹⁰ Yakan va ma Ndioo chà'a ra tiñu nui ña kùu yi ña yu'u kùu ma ra kàtitu'un ma tu'un Ndioo nuu ndo, ta kùu takua kùu ma ra nunuu já kīcha'a jàva'a chà'a ma ve'e, va vitin cha ìyo inga tuku ma ndra chaa ña kàtitu'un yi nuu ndo. Ta ndrakan ìyo yi ña ja'a va'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma tiñu jà'a ndra siki ma ve'e ña jàva'a ndra. ¹¹ Vati ma chà'a' ve'e ikan kùu yi ma Jesucristu. Ta ni'iin yo na kùu java'a yo inga tuku yi ma nuu chà kùva'a yi. ¹² Ta siki ma chà'a ve'e ikan, kùu ja'a yo ma tiñu va'a, a tiñu ña tüvi va'a, vati kùu ja'a yo yi chi'in oro, chi'in plata, a chi'in yuu tacha ndia. Ta juuni kùu ja'a yo siki yi chi'in ita, chi'in yutun, a chi'in tiama itu ndia. ¹³ Ta ikan jan, ni keta ndio ma kivi ña ni kichi ndio ma Racha'nu Cristu, ña vachi jàkutuni ra ma kuati yo. Ta ma kivi ikan ni jana'a yi iin ku'va nuu yo tu va'a a vè'a' kùu ma tiñu ña jà'a ta'ii'iin yo. Takan ni ja'a ra takua jà'a yo ora ti'o ma ñu'ú ve'e ña jàkuva'a yi chi'in ma ndatiñu ña ti'o chi'in yi nde'o a kayu yi a töve. ¹⁴ Ta tu ìyo nda yo jà'a ma tiñu va'a ña tüvi ni kayu jà'a ma ñu'ú ikan, ni ni'o ya'vi yo. ¹⁵ Ta tu ìyo tiñu jà'a yo ña kàyu yi chà'a' ña tüvi va'a jà'a yo ma tiñu ikan, ni janaa ndi'i ma Racha'nu nuu yi, vaji maa ndra kùu kundee ndra kakú ndra nuu ma ñu'ú vaji janda kaan ni'ni nia ndra.

¹⁶ ¿A tüvi chito ndo ña maa ndo kùu ma veñu'u Ndioo, chà'a' ña ìyo ma Tati Íí ra chi'in ndo? ¹⁷ Ta tu ìyo nda yo jàndi'i nuu ma veñu'u Ndioo, juuni Ndioo ni jandi'i ra nuu ma ndian jandi'i nuu yi ndia, ti ma veñu'u Ndioo ya'a íí yi, ta ma veñu'u ikan kùu maa yo.

¹⁸ Ta juuni koto kù'va ndo ña janda'viña'a inga ñivi ndo chi'in ma tu'un kà'an na, ti tu ìyo nda ndyo'o chà'nini ña ya'a chito ndo ña kà'an ndo nuu ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, kùuni ndo. Tiá va'a ña na jaña ndo ma kua chà'nini ndo, ikan na ni'i ndo ma chinituni va'a ña ìyo chi'in ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo. ¹⁹ Vati ma tu'un ìyo tichi chinituni ma ndian chito ña kà'an, na tüvi nda kuenda yi kuenda

Ndioo. Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' ndiakan: “Ma ndian kà'an ña ya'a iyo chinituni na, kùuni na, juuni maa na ni koyo na tichi ma trampa kini ña jà'a ña chànini na ña chito na”, kàti yi. ²⁰ Ta juuni iyo inga tuku nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo ndia: “Racha'nu Ndioo kùu ra ña chito va'a ra ña ndisaa tu'un iyo tichi chinituni ma ndian chito ña kà'an, na tüvi nda kuàtiñu yi kuenda ra”, kà'an ma tu'un Ndioo. ²¹ Yakan va, nĩ'iin ndo tüvi iyo yi ña jatayi ndo ndo cha'a' ña jàchi'in ndo ma tu'un kà'an ma ñivi ñuñivini. Vati ndisaa ma ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ndo kùu yi: ²² taku yu'u Paulu chi'in Apolo, chi'in Petu' ndia, iyo ndi kuenda na katitu'un ndi tu'un ma Racha'nu nuu ndo. Ta nda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, juuni ña'a ndo kùu yi, na tüva kùu vaji ndian cha chĩ'í, a ndian ndito, va nda vitin ta iti' nuu, ndisaa yi kùu yi kuenda maa ndo, ²³ ti ndyo'o kùu ndo kuenda Cristu, ta Cristu kùu ra kuenda ma Racha'nu Ndioo.

4

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña kuiso ma ndra kùu tatun Jesucristu tiñu

¹ Takan kùu yakan va cha chito va'a ma ñivi naja kua jàkuu ndi tiñu kuenda Cristu, ta naja kua jàkuiso ra tiñu ndi ña na katitu'un ndi ma tu'un xe'e ña indii anima Ndioo chi'in kua'a' va'a ñivi ndia. ² Yakan va ndisaa ndyu'u ña ndiso tiñu ña kùu tatun Cristu, iyo yi ña ja'a ndi ña jachinu ndi ma tiñu takua kùuni ma Cristu ja'a ndi. ³ Ti taku yu'u Paulu, na tükuii nakaninj cha'a' ña tìsokuati ndo yu'u, a ma ndra kumitiñu ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya, vaji tu mai tìsokuati chata juuni mai, töve nda kuenda kùu yi tu takan jà'i ndia. ⁴ Yakan va töve chà'i kuenda ña tu iyo ma ña töve va'a jà'i. Ta na yüvi cha'a' ña chàninj takan, ña tüvi kùuni yi ka'an yi ña ma ña jà'i kùu yi ña va'a. Va uvanuu ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña kùu jakutunini ma ña jà'i, a ña va'a a ña töve va'a kùu yi. ⁵ Ta koto tìsokuati ndo ndi antea ña kichaa ma Cristu, tiá va'a ña na kuantu ndo ña na jana'a maa ma Racha'nu yi ora ni kichi ra. Vati maa ra kùu ra ña ni kati ra ma ña ndaa, ta ma

tu'un xe'e ña chànini yo ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ma Racha'nu Ndioo ma ya'vi yo, ta takan tiñu'u ra yo tuva ma tiñu jà'a yo va'a yi a tüvi.

⁶ Yakan va ndyo'o yani, ndisaa ma tu'un ña ja kàtitu'in i'ya ña va'a maa ndo kùu yi, takua kùu iin ña kà'an yi cha'a' juuni mai, ta cha'a' ra nàni Apolo ndia. Kua ikan iyo yi ña kutu'va ndo koo ndo takua kà'an ma tutu Ndioo, ta tüvi kanduu ja'a ndo tiá takua kà'an ma tutu Ndioo. Ta koto jändotayi ndo ndo cha'a' nda ñivi nikuuni ñivi jàna'a nuu ndo, ta takan kà'an ndo chata ma inga ndian ta'an ndo. ⁷ Va na tüvi va'a jà'a ndo ña kà'an ndo ña ndian va'aga kùu iin ndian ta'an ndo kua inga ma ndian ta'an ndo. ¿A tüvi chito ndo ña ndisaa ma ña iyo chi'in ndo, maaaa ña chā'a Ndioo nuu ndo kùu yi ña kà'an ndo takan? Ta tu ndicha ña takan kùu yi, ¿ta naja jàka'nu ndo ndo tuva ma ña nĩ'i ndo, töve iin ña kichi nda'a' juuni maa ndo kùu yi?

⁸ Ndyo'o chànini ndo ña cha iyo ndisaa ma ña chiniñu'u ndo, kùuni ndo, ta chi'in ma ña kuika ndo ndia. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na tüva chiniñu'u ndo ndyu'u, kùuni ndo. ¡Va na yüvi takan kùu yi!, ti tu ndicha ña takan kùu yi, tajan nda ndyu'u iyo yi ña koo va'a ndi chi'in ndo ma nuu chà'nda ndo tiñu ndia. ⁹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chàninj ña ndisaa ndyu'u ndra kùu tatun Jesucristu, cha ndākoo ma Racha'nu Ndioo ndi ña na nde'e ndisaa ma ñu'u' ñuñivi ndi, taku nda ndian kùu ma ñivi, ta nda ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ndia, ora chakan na ndyu'u takua kùu ma ndian jākanaa ma kuati ndi, ta chūnaa na ndyu'u ña jànde'e na tundo'o nda kati ka'ni na ndi.

¹⁰ Yakan va cha'a' ña ya'a chìnuni ndi tu'un Cristu kùu yi ña kà'an ma ñivi ña ndian tivi xini kùu ndi, kati na. Ta ndyo'o kùu ndo ma ndian ya'a iyo chinituni, kati na. Ta juuni chànini na ña ndyo'o ya'a iyo ñandee ndo, ta ndyu'u tüvi. Ta juuni ya'a chàta'ani ma ñivi tiñu'u na ndo, ta ndyu'u java kà'an ndaani na chata ndi. ¹¹ Ta nda ma nda vitin, juuni ndo'o ga ndi tama', ti tüvi nĩ'i ndi ña kachi ndi, ta nàtii ndi takuii, ta kùmani ja'ma ku'un ndi, ta

ya'a jànde'e na tundo'o ndi, ta kùmani ve'e koo ndi ndia. ¹² Ta ya'aga cha chítatu ndi jà'a ña ya'a ni'i jàtiñu ndi chi'in nda'a' ndi. Ta ma ora kànduva'a ma ñivi ndi, ta ndyu'u kà'an viviini ndi chi'in na. Ta ora jànde'e ma ñivi tundo'o ndi, ta ndyu'u jàndeeni ndi ndia. ¹³ Ta ora kà'an ma ñivi ña ndian kini kùu ndi, ta ndyu'u kà'an viviini ndi chi'in na. Takan kùu yakan va kùu ndi takua kùu ma ñuma ña kèe kuñu yo, a ma cha'an ña chàta ma ñivi, ta kua ikan jà'a na ma nda vitin ndia.

¹⁴ Ndyo'o yani, ndisaa ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo nuu ma tutu i'ya, tüvi kà'in yi kuenda ña na kukanuu ndo, vati kà'in yi kuenda ña jàkuninai ndo, ti ya'a kùunì nde'i ndo, takua kùunì nde'i iin ma ndian kùu se'e mai. ¹⁵ Yakan va vaji iyo kua'a' mii ndra matru ña jàna'a nuu ndo cha'a' ña naja kua iyo Cristu, va tüvi kùuni ndra nde'e ndra ndo, takua kùuni ma ndian kùu tatá ndo nde'e ra ndo. ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña yu'u kùu takua kùu ma iin tatá ndo cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Jesucristu ña kà'an naja kua kùu kakú ndo? ¹⁶ Yakan va chikain ñamani nuu ndo ña na ja'a ndo takua jà'i.

¹⁷ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tàchì ma ra nàni Timoteu, iin ra ya'a kùunì nde'i ña kùu takua kùu iin ra se'i cha'a' ña ya'a chìnuni ra ma tu'un ma Racha'nu. Yakan va, ra'ya kùu ra ña ni katitu'un ra nuu ndo naja kua jàtiñui kuenda Cristu Jesuu, ta naja kua jàna'i ma tu'un ma Racha'nu nuu ndisaa ma ndian chìnuni nuu kùti'vi na ma ninii iti' chàkunui. ¹⁸ Vati iyo ndian iyo tañu ndo ña cha kīcha'a na jàtayi na na, ti chànini na ña na tüvi ni kunde'e ndikoi ndo inga cha'a', kùuni na. ¹⁹ Va tu ma Racha'nu kùuni, tajan kùu ku'in kunde'i ndo ma nuu iyo ndo tiá numini ma kua chàninì. Ta ikan jan ni nde'e ndioi ma ña ni ja'a ma ndian jàtayi. Ta na yüvi yakani, ti nda ma ña ni ka'an na ni nde'i ta juuni ni nde'i tu ndicha ña a iyo ma ndatu Ndioo chi'in na a töve ndicha, ndia. ²⁰ Ti tu ndicha ña chà'a na ña na ka'nda Ndioo tiñu nuu na, tüvi iyo yi ña ka'an na yi chi'in tu'un yu'u mani na, ti iyo yi ña jana'a na ma ña jà'a na chi'in ndatu ña chà'a Ndioo nuu na. ²¹ Yakan va naja kua chànini ndo, ¿a iyo yi ña jande'i tundo'o

ndo ma ora ni chai?, kùuni ndo. ¿A tiá va'a ña na vii na nde'i ndo, ta kuunì nde'i ndo?, kùuni ndo.

5

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo ma ndian kini xini chi'in ma ndian kùu ta'an na

¹ Ta yu'u chítu'in ña iyo iin ra iyo tañu ndyo'o ndian chìnuni ña ndàka ra juuni ma ma'á ka'nu ra, ta yakan ti iin kuati ya'a ka'nu kùu yi ña ni ma ndian tüvi chìnuni, tüvi jà'a na takan ndia. ² Yakan va na tüvi va'a jà'a ndo ña jàndaku tayi ndo ndo cha'a' ma kuati ña jà'a ra, tiá va'a ña na nda'vi kùuni ndo, ta tavani'i ndo ra ma nuu jàka'nu ra Ndioo chi'in ndo. ³ Ndicha va'a ti tüvi iyo i chi'in ndo, va iyo i chi'in ndo chi'in chinitunì. Ta chi'in ma chinitunì cha tīsokuatì ma ra jà'a ña kini ikan, va na yüvi cha'a' ña tüvi iyo i chi'in ndo, ta kùuni ndo ja'a ndo ma ña tüvi va'a, vati na ja'a ndo ma ña va'a takua jà'a ndo yi ma ora iyo i chi'in ndo. ⁴ Yakan va na kuti'vita'an ndo chi'in sivi ma Racha'nu yo Jesucristu, ta ma ikan yu'u ni koi chi'in ndo chi'in chinitunì, ta juuni ni koo ma ndatu ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndo ndia. ⁵ Ta ikan jan ma ra jà'a ndio ma kuati ikan, ni ti'i ndio ndo ra nda'a' ma Satanaa, kuenda ña na jande'e ji'nán' tundo'o ra, ikan na ndakoo ra ma kuati jà'a ra, ta kuu jakakú ma Racha'nu Jesucristu ra ma ora ni kichaa ndiko ra.

⁶ Yakan va na tüvi va'a jà'a ndo ña jàtayi ndo ndo, chi'in ma kuati jà'a ra. ¿A tükui chà'a ndo kuenda ña iyo iin tu'un kà'an ña chi'in ita'vini ma yuchan iya, kùu janandaa yi ma yuchan paan?, kàti yi. ⁷ Yakan va na tavani'i ndo ma yuchan iya chiya kini ña iyo ma tañu ndo, ikan na ndakuu íi ndo, ti maa ndo kùu ndo takua kùu ma paan cha ña chàcho ma kivi viko pakua ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi, ti Cristu kùu ra takua kùu ma mvechala ña chàcho ma viko pakua, ti sòkó ra ra, ta chí'í ra cha'a' ma kuati yo. ⁸ Takan kùu yakan va na sii kuuni yo kuenda ma Racha'nu Ndioo, ta jaka'nu va'a yo ma viko pakua, ti tüva kuu yo takua kùu ma

yuchan iya cha'nu, ti tüva endeeni ja'a yo kuati chi'in ma ñivi. Va vitin cha kùu yo takua kùu ma paan chaa ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi, ti cha jà'a yo mamaa ña va'a, ta ndicha.

⁹ Ta nuu ma inga tutu ña tächì nuu ndo niku, kà'an yi ña, na tüva ìyo yi ña kuta'an ndo chi'in ma ndra tondo ña kì'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a tondo ña kì'vi chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia. ¹⁰ Va ma tu'un ña já kätitu'in nuu ndo tüvi kùuni yi ka'an yi ña na jachiyò ndi'i ndo nuu ndisaa ma ndian töve chìnuni jà'a kuati ña ìyo ma ñuñivi i'ya. Va taku nuu ma ndra kì'vi chi'in ñivi ña'a ña yüvi ñasi'i ndra, a ñivi ña'a ña kì'vi chi'in ndra'ii ña yüvi ii vi, a ndian kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, a ndian su'u, a ndian jaka'nu ma ndioo yutun íí. Vati tu ndicha ña ìyo yi ña kesiin ndo nuu ma ndian jà'a ma kuati i'ya, na kùu koo ndo ma ñuñivi i'ya, ti ndanikuni ìyo ma ndian jà'a takan. ¹¹ Ta ma ña kùunì kätitu'in nuu ndo, kùu yi ña, na ndö'iiin ga ndo chi'in ma ndian kà'an ña ndian chìnuni kùu na, tuva juuni jà'aga na takua jà'a ma ndian tüvi chìnuni. Vati ma kuati jà'a ma ñivi ña'a, a ndra'ii, kùu yi ña kì'vi ndra chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia. Juuni ma ndiakan kùu na ña kùuni na nde'e na ma ndatiñu inga ñivi, ta jàka'nu na ma ndioo yutun íí, ta vata na, ta chì'i na ndixi, ta su'u na ndia. Yakan va chi'in ma ndian ta'an yo ña chìnuni ña jà'a takan, na ndö'iiinga ndo chi'in na, ni ña kachi ndo chi'in na. ¹² Takàn kàti yu'u, ti taku maa yo ña kùu yo ndian chìnuni tu'un Cristu, na tüvi tiñu ndiso yo kùu yi ña jàkutuni yo ma kuati ma ndian tüvi chìnuni. ¹³ Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra ìyo yi ña tisokuati ra na. Va taku maa ndo ìyo yi ña tisokuati ndo ma ndian chìnuni ña ìyo tañu ndo, ta cha'a' ña'a kùu yi ña ìyo yi ña tavani'i ndo ma rakan ña jà'a kuati ña ìyo tañu ndo.

6

Nuu kà'an Paulu ña töve va'a taan ma ndian chìnuni tu'un Cristu kuati chata ta'an na nuu ma ndra kumitiñu

¹ Tuva kànita'an yu'u ndo chi'in juuni ma ñivi ta'an ndo ña chìnuni, koto kù'un ndo kujakutunini ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu, tuva yüvi ndra kumitiñu ña chìnuni tu'un Ndioo kùu ndra. Va'aga ña na nanduku ndo ma ndra yanio ña chìnuni ña na jakutunini ndra ma kuati ikan. ² ¿A tüvi chito ndo ña juuni maa ndyo'o ndian kùu ndian chìnuni, ni ku'va Ndioo ña na jakutunini ndo ma kuati ìyo chi'in ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya tiá iti' nuu?, ña jà'a ndo takan. Yakan va tu takan ni ja'a ndo ma tiá iti' nuu, tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni takan ìyo yi ña jandondaa ndo ma kuati vali ña jà'a ma ndian ta'an ndo ña chìnuni tiempu vitin ndia. ³ ¿A tüvi chito ndo ña ndisaa maa yo chìnuni, kùu tisokuati yo, nda ma ndian kùu tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, tuva tüvi va'a jà'a yi ndia? Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni kùu ja'a yo jandondaa yo, nda ma kuati ìyo chi'in ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya ndia. ⁴ Tatu takan jà'a ndo, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi va'a jà'a ndo ña chiniñu'u ndo, ña na jandondaa ma ndra kumitiñu ma kuati ndo, tuva yüvi ndra chìnuni kùu ndra. ⁵ Takàn kà'in chi'in ndo, ikan na koo ta'an tukanuu nuu ndo. ¿A ni'iiin ma ndra kùu yanio ìyo ndatu, a chinituni ndra ña kuu jandondaa na ma kuati jà'a ndo?, ña jà'a ndo takan, kùuni ndo. ⁶ Vati ndyo'o ndian chìnuni töve va'a jà'a ndo ora kànita'an ndo chi'in juuni ma ndian chìnuni ta'an ndo, va kiniga kùu yi kuenda ndo ora kuàti'i ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu na jandondaa ndra yi, ta ndrakan yüvi ndra chìnuni kùu ndra ndia.

⁷ Ta cha'a' ña tüvi ìyo va'a ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo ña chìnuni. Cha'a' yakan kùu yi ña töve koo vii ndo chi'in na takua kùuni Ndioo. Va'aga ña na jandeeni ndo ma kuati ja'a na chata ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo, ta ku'va ndo ña na su'u maa na nuu ndo. ⁸ Va tava maa ndo na tüvi jà'a ndo takan, ti java vi'a maa ndo kùu ma ndian jà'a kuati, ti su'u ndo nuu ma ndian kùu ta'an ndo.

⁹ ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma ndian jà'a ma kuati kua takan, na tüvi ni ni'i na nuu koo na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu? Yakan va koto kù'va ndo ña

jànda'viña'a juuni ma meru ndo ndo. Vati taku ma ndra'ii ña kì'vi chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a ña kì'vi chi'in ma ndra'ii yüvi ii vi, ta chi'in ma ndian jàka'nu ma ndioo yutun íí, ta chi'in ma ndra si'i, ¹⁰ ta ni ma ndra su'u, ni ma ndian kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, ni ma ndian chìnì jà'a ndixi, ni ma ndian chàta'ani ka'an tu'un vata, ta ni ma ndian chàta'ani janda'viña'a; ndisaa ndiakan na tüvi ni ni'i na nuu koo na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. ¹¹ Nda ndyo'o ndian chìnuni vitin, juuni takan jà'a ndo niku, va tava ma vitin cha ndàkuu íí anima ndo jà'a ma Ndioo, ta cha jānandoo ra ndo, ta jāndondaa ra ndo ndia, chi'in sivi ma Racha'nu yo Jesucristu, ta chi'in ma Tati Íí ra, cha'a' ña cha ndō'iin ndo chi'in ra.

Ìyo yi ña kumi va'a yo ma kuñu yo cha jà'íí ma Racha'nu Ndioo yi

¹² Chīnitu'in ña ìyo iin ndo ña kà'an te'en: “Kùu ja'a yo nda ña nikuuni ti cha ìyo va'a yo jà'a Ndioo”, kàti ndo. Ndicha ña takan kùu yi, va na yüvi ndisaa yi kùu ma ña va'a kuenda yo. Ta takan kùu yi, va juuni ìyo yi ña ja'a yo kuenda yo chi'in ma ña ja'a yo, koto jànda'viña'a yi yo ndia. ¹³ Ta juuni ìyo inga tuku tu'un ña kà'an te'en ndia: “Ma ndayu ña chàchi yo ña kuà'an tichi yo iin ña va'a kùu yi kuenda yo, ta ma tichi yo iin ña va'a kùu yi kuenda ma ndayu.” Ta vaji takan kùu yi, va ma Ndioo ni jandi'i ra nuu ma ndayu chi'in ma tichio, vati ma kuñu yo töve ìyo yi ña chàtiñu yo yi kuenda ña na ki'vi yo chi'in nda ndian ni kuuni, ti ma kuñu yo kùu yi kuenda ña jàka'nu yi ma Racha'nu Ndioo, ta ìyo ra kuenda ña kumi ra ma kuñu yo. ¹⁴ Yakan va tava cha chito va'a ndo ña ma Racha'nu Ndioo, jānataku ra ma Racha'nu, juuni kua ikan ìyo yi ña koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo ni janataku ra yo chi'in ma ndatu ra ndia.

¹⁵ ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma kuñu ta'ii'iin ndyo'o ndian chìnuni, juuni kùu yi kuenda ma kuñu Cristu ndia? Ta yu'u, ¿a va'a tu kà'in chi'in ndo ña na ndakoo ndo ma iti' Cristu, ta kì'vi ndo ja'a ndo ma ña kini chi'in ma ña tondo?, kùuni ndo. ¿Na vā'a' yi! ¹⁶ ¿A tükuii cha'a ndo kuenda ña ma ora ndō'iin iin ra'ii chi'in iin ña

tondo, ninduvi vi ndàkuu vi iin kuñuni? Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Ninduvi vi ni ndakuu vi iin kuñuni”, kàti yi. ¹⁷ Yakan va tu ndyo'o cha ndō'iin ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo, juuni kùuni yi ka'an yi ña, iin kuñuni kùu ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo ndia, ti cha ndō'iin ma anima ndo chi'in ra.

¹⁸ Yakan va na jaña ndo ña ki'vi ndo chi'in ma nda ndian ni kùuni, takua kì'vi ndo chi'in ma ñivi ña'a tondo a ma ndian yüvi ñasi'i ndo. Vati ma ndian jà'a takan, iin kuati ka'nu kùu yi kuenda juuni ma kuñu na. ¹⁹ ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña ma kuñu ndo kùu yi takua kùu ma veñu'u ka'nu nuu ìyo ma Tati Íí Ndioo ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndo? Vati na tüvi chà'nda maa ndo tiñu nuu ndo cha'a' ma kuñu ndo. ²⁰ Ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na koo ma Tati Íí ra chi'in ndo, cha'a' ña ya'aga ya'vi tia'vi ma Cristu ora chī'í ra cha'a' ndo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña jaka'nu ndo Ndioo cha'a' ndisaa ma tiñu va'a ña jà'a ndo chi'in ma kuñu ndo, vati kuenda maa ra kùu ndo vitin.

7

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña tànda'a ma ñivi

¹ Vitin va ni ya'i katitu'un ndikoi nuu ndo naja kua kùuni ndo ndakatu'un ndo nui nuu ma tutu tachi ndo. Ndicha ti va'aga kùu yi kuenda ma ndra'ii ña tu tüvi koo ñasi'i ndra. ² Va ma kuati kùu yi ña ma ndra'ii kì'vi ndra chi'in ma ñivi ña'a tondo, ta cha'a' yakan kùu yi ña va'aga ña na koo ma ñasi'i maa ndra, ta ma ñivi ña'a, va'aga ña na koo ma ii vi ndia. Ta takan töve kì'vi na tichi kuati chi'in inga ñivi. ³ Yakan va taku ma ndra'ii, ìyo yi ña ku'va ndra ma ña kùuni ma ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a kùu ñasi'i ndra, ìyo yi ña ku'va vi ma ña kùuni ma ii vi ndia. ⁴ Vati ma ñivi ña'a, na kùu ka'nda maa vi tiñu nuu vi cha'a' ma kuñu vi, ti kuenda ma ii vi kùu yi. Ta ni ma ndra'ii na kùu ka'nda maa ndra tiñu nuu ndra cha'a' ma kuñu ndra, ti kuenda ma ñasi'i ndra kùu yi ndia. ⁵ Yakan va koto kàti ndo ña na kùu kusu ndo chi'in ma ñasi'i ndo, ta ni ndyo'o ñivi ña'a juuni koto kàti ndo takan chi'in ma ii ndo ndia. Kùu ka'an ndo takan, va tu cha jāndo'iin tu'un ji'na

ndo ña ni ja'a ndo takan kuenda ma uvi uni kivini kuenda ña ki'vi ndo ka'an ndo chi'in ndisaa tu'un ndaa kuenda Ndioo. Va ma ora cha yā'a, tajan iyo yi ña ndo'in ndiko ndo chi'in ma ñasi'i ndo. Takan iyo yi ña ja'a ndo, ti koto ki'vi ma kui'na ma tichi kuñu ndo, ta kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni ndia.

⁶ Ndisaa ma tu'un kà'in i'ya, kùu yi kuenda ña chùndayu'i ndo, ta tüvi kà'in chi'in ndo ña na ja'a ndo yi tuva tüvi kùuni ndo ja'a ndo yi ndia. ⁷ Yu'u, kùunì ña ndisaa ndo na koo ma'iin ndo takua iyo yu'u ña tüvi iyo ñasi'i, va chitói ña töve takan ni kuu yi, ti siin siin kùu ma ñamani ña chà'a ma Ndioo nuu ta'ii'in yo.

⁸ Ta juuni kùunì ña na va'aga ña na tãnda'a ma ndra yoko, ta juuni töve tãnda'a ndiko ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi ndia, ikan na koo na takua iyo yu'u, kùunì. ⁹ Va tu kùndee ndo, tiá va'a ña na tanda'a ndo, koto kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni, yakan ti iin kuati ka'nu kùu yi.

¹⁰ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña yöve tu'un mai kùu ma ña kà'in, ti tu'un Ndioo kùu yi, ña ma nda ndian nikuuni ña cha tãnda'a, na tüvi iyo yi ña ndakoo ndo ma ta'an ndo. ¹¹ Ta tu ndakoo vi ma ii vi, va'aga ña na ndakimani ta'an vi ta ndo'in ndiko vi chi'in ndra. Ta tu kùuni vi, tajan va'aga ña na kindoo nda'vi maa vi ta tüva koo ma ii vi ndia. Ta juuni takan kùu yi chi'in ma ndra'ii ña na tüvi iyo yi ña ndakoo ndra ma ñasi'i ndra ndia.

¹² Ta vitin va ni ka'an ndioi nuu inga tuku ndo cha'a' ña chàninì mai, ta yüvi tu'un chà'a ma Racha'nu nui kùu yi, ña tu iin ra yani yo ña chìnuni, ta ma ñasi'i ra iin ña tüvi chìnuni kùu ña, juuni na kùu ndakoo ra ña, tuva cha chā'a ña tu'un nuu ra ña kùu kundaka ra ña vaji iin ra chìnuni kùu ra. ¹³ Ta tu iin ña chìnuni, ndaka ña iin ra tüvi chìnuni, indukuni na töve va'a ndakoo ña ra, tuva cha chā'a ra tu'un nuu ña, ña kùu kundaka ra ña vaji iin ña chìnuni kùu ña ndia. ¹⁴ Takan kàtì chi'in ndo, vati tu iin ña chìnuni ndaka ña iin ra tüvi chìnuni, ni ndakuu í ra jà'a ma Racha'nu, cha'a' ña ndo'in ra chi'in ma ña chìnuni. Ta tu iin ña tüvi chìnuni ndaka ña iin ra chìnuni, juuni ni

ndakuu í ña, cha'a' ña ndaka ña ma ra chìnuni ndia. Yakan va ma ora ni koo ndio ma se'e vi, juuni ni jandaku í ma Racha'nu Ndioo ma se'e vi, vaji kùu na se'e ma ndian töve chìnuni. ¹⁵ Va tu iin ra tüvi chìnuni ya'a janini ra ña kùuni ra ndakoo ra ma ña kùu ñasi'i ra ña chìnuni, na ku'va ña ña na kee ra ku'un ra. Ta indukuni kùu yi tuva iin ña tüvi chìnuni ya'a jànini ña, ña kùuni ña ndakoo ña ra, na ku'va ra ña na kee ña ku'un ña ndia. Tu takan ta'an chi'in ma ndian tanda'a ndian chìnuni, töve janini na ña koo na chi'in ma ndian tanda'a chi'in na endeeni. Vati Ndioo kächin ra ndo kuenda ra, ti kùuni ra ña na koo vii ndo chi'in ta'an ndo. ¹⁶ Yakan va taku ndyo'o ñivi ña'a ña chìnuni, takan iyo yi ña koo vii ndo chi'in ma ndra kùu ii ndo ña tüvi chìnuni, ti tüvi chito ndo tuva kùu jakakú ndo ra, cha'a' ña kùu ndo ñivi ña'a chìnuni. Ta juuni takan iyo yi ña koo vii ma ndra chìnuni chi'in ma ñasi'i ndra ña tüvi chìnuni, ti tüvi chito ndo tuva kùu jakakú ndo ña cha'a' ña kùu ndo ma ndra chìnuni.

¹⁷ Yakan va na tüva kùu, jin ndian tanda'a kùu ndo a töve, va iyo yi ña koo vii ndo naja kua kùuni ma Racha'nu ña koo ndo, ta naja kua kùu ndo ma ora kächin ra ndo. Tand'i'i ma tu'un i'ya, kàtitu'in yi nuu ma ndian chìnuni ta nuu ñuu kuà'in, ikan na jachi'in na yi. ¹⁸ Ta tu iyo nda yo kùu ndra'ii ña kächin Ndioo ña cha tãnda ma ñii nuu ika, koto jä'ani ndra ña ndra yüvi ta'nda ñii nuu ika kùu ndra. Ta tu iyo nda yo kächin Ndioo ña takā'an ta'nda ma ñii nuu ika, na tüvi iyo yi ña jakuuni ndra ja'a ndra yi tuva tüvi chàta'ani ndra ja'a ndra yi ndia. ¹⁹ Vati taku kuenda Ndioo, na tüva kuu tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a tüvi, ti ma ña kùuni ra kuu yi ña na jachi'in yo ma ña kà'an ra. ²⁰ Yakan va ta'ii'in yo iyo yi ña ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kächin Ndioo yo. ²¹ Vati tu kùu ndo ma ndian kùu musu ña tüvi ni'i ma ya'vi, ma ora kächin ma Racha'nu Ndioo ndo, na nakanini ndo cha'a' yi, vati tu chaa iin tiempu ña kuu kee nuna ndo, na nanduku ndo iti' va'a tiá ja'a ndo yi. ²² Vati taku maa yo kächin ma Racha'nu Ndioo yo ora kùu yo musu ma inga na niku, va ma vitin kùu yo ndian chàkuu

nuna kuenda ra ña jàkákú ra yo nuu ma kuati jà'a yo. Ta indukuni kua ikan kùu yi chi'in maa yo tüvi kùu musu na niku, ta vitin kächin ra yo kuenda ña na ndakuu yo ndian kùu musu ma Racha'nu Cristu. ²³ Ti ma Racha'nu Ndioo, ya'aga ya'vi tã'vi ra cha'a' ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña kùuni ra ña na kuu ndo musu ra, ta tüvi ku'va ndo ndo kuenda ña kùu ndo musu ma ñivi ñuñivi. ²⁴ Yakan va ndyo'o yani ndian chinuni, yu'u chänini ña na ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kächin ma Racha'nu Ndioo yo kuenda ra.

²⁵ Va taku kuenda ma ndian takä'an tanda'a, na tüvi iyo ni'iin tu'un ña kà'in kuenda ma Racha'nu nuu na, va juuni kùu katitu'in ma kua chänini kuenda na, cha'a' ña kùu iin ra iyo tundeeni va'a chi'in Ndioo, ti kùnda'vini ra yu'u. ²⁶ Yakan va yu'u katj ña va'aga ña na ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kächin ma Racha'nu Ndioo yo, cha'a' ña ndetiñu ña iyo yo ma tiempu i'ya ma vitin. ²⁷ Yakan va ndyo'o yani ndian cha iyo ñasi'i ndo, va'aga ña na nänduku ndo naja kua ndakoo ndo ña. Ta tu ndra tüvi ñasi'i, va'aga ña, na tãnda'a ndo ndia. ²⁸ Ndicha ti na yüvi kuati kùu yi tuva tãnda'a ndo, ta juuni na yüvi kuati kùu yi tuva tãnda'a ma ñivi ña'a ndia. Va ma tiempu ya'a ndetiñu ni kuu yi tiá iti' nuu, ta ma ndian tãnda'a ni nde'e na tundo'o ma ñuñivi i'ya. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chi'in ndo ña na tãnda'a ndo, ti tüvi kùunij nde'e ndo ma tundo'o ikan.

²⁹ Yakan va ndyo'o yani ma ña kùunij ka'in chi'in ndo kùu yi ña tiania tiempu kùu yi ña kindoo yo koo yo ma ñuñivi i'ya. Yakan va nda ma kivi i'ya ta iti' nuu, taku ndyo'o, ndra cha tãnda'a, na tüvi iyo yi ña ya'a nakanini ndo cha'a' vi. ³⁰ Ta juuni taku ma yo ya'a nda'vi kùuni, na sii kuuni na takua kùu ndian sii kùuni, ta ma ndian sii kùuni ta ndiakan na kùuni na kua ndian ya'a nda'vi kùuni. Ta maa yo jàta ndatiñu, na tüvi iyo yi ña ya'a sii kuuni ndo cha'a' ma ndatiñu na ndia. ³¹ Ta indukuni takan kùu yi, chi'in maa yo nänduku naja kua koo va'a yo iti' nuu, vati na tüvi iyo yi ña ya'a nakanini yo cha'a' yi, ti ma ñuñivi ña iyo yo i'ya, chani

chaa ma tiempu ña ni naa yi ndia.

³² Takan kà'in chi'in ndo, ti na tüva kuunij ña nakanini ndo cha'a' ma ña iyo ma ñuñivi i'ya. Vati taku ma ndra tüvi nã tanda'a, ndrakan chitu'un ndra cha'a' tiñu ma Racha'nu, ta naja kua kùu jakuu ndra ma ña kùuni ra ndia. ³³ Va tu ma ndra cha tãnda'a kùu ndo, tajan ikan nakanini ndio ndo cha'a' ña naja kua kùu nani'i ndo ma kua koo va'a ndo ma ñuñivi i'ya, ta cha'a' ña naja kua ja'a ndo ta kindoo va'a ndo chi'in ma ñasi'i ndo. ³⁴ Yakan va iyo uvi nuu ma kua chänini ra. Ta juuni kua ikan kùu yi chi'in ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi, ta ma ñivi ña'a ña tüvi nã tanda'a, ti vikan endee chitu'un vi cha'a' ma ña kùuni ma Racha'nu, ta cha'a' ña naja kua kùu koo í vi chi'in kuñu vi, ña jàka'nu vi ra chi'in ndisaa anima vi. Va taku ma ñivi ña'a ña cha tãnda'a, ti vikan nakanini vi cha'a' ña naja kua kùu ja'a vi ta nani'i vi naja kua koo va'a vi ma ñuñivi i'ya, ta naja kùu ja'a vi kuenda ña na kindoo va'a vi chi'in ma ndra kùu ii vi ndia. ³⁵ Vati chi'in ma tu'un kà'in nuu ndo i'ya, na tüvi kà'in yi kuenda ña jänini ndo, vati kà'in yi nuu ndo, ti chitoi ña iin ña va'a kùu yi kuenda ña na nani'i ndo naja kua koo koo ndo ndian iñu'u, ta naja kùu tiin va'a ndo ma iti' kuà'an ma Racha'nu, ta töve nakanini ndo jakesiin ndo ma iti' ra.

³⁶ Va tu iyo yo chänini ña va'aga ña na koo ii ma ñivi ña'a se'e ndo, ti cha kua kuyatin ma kuiya ña koo ii vi, va'aga ña na koo maa ma ii vi tuva takan chänini ndo. Vati yüvi kuati kùu yi tu tanda'a vi. ³⁷ Va tu iyo yo chänini va'a chi'in ndisaa anima ndo ña na kindoo ma'iin ma ña'a se'e ndo, juuni ña va'aga kùu yi tu töve tanda'a ña ndia. ³⁸ Yakan va iin ña va'a kùu yi tuva chã'a ndo ma se'e sí'í ndo ña tanda'a vi, va iin ña va'aga kùu yi tuva na kü'va ndo vi ña tanda'a vi ndia.

³⁹ Ta juuni taku ma ñivi ña'a ña cha tãnda'a, na tüvi iyo yi ña ndakoo vi ma ndra kùu ii vi, ora juuni kùu ndra, ndra ndito, va tu ma ndra kùu ii vi cha chĩ'í ndra, tajan cha iyo va'a ndiko vi ña kùu koo ndiko ma inga ii vi tuva kùuni vi, va nda tuva kùu ndra, ndra chünuni tu'un Ndioo. ⁴⁰ Va yu'u chänini ña va'aga kùu yi kuenda ña tuva na köoga inga ii vi. Takan

chànini yu'u, vati kua ikan kùuni ma Tati Í Ndioo ìyo chí'in.

8

Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña sokó na ña chàchi na kuenda ndioo yutun ña jà'a juuni maa na

¹ Vitin va kùuni katitu'in nuu ndo naja kua ja'a ndo ña sòkó ndo ma ña chàchi ndo kuenda ma ndioo yutun. Ndicha va'a ña, ndisaa yo ìyo chinituni kùunio cha'a' ma ña jaka'nu yo. Ta vaji takan kùu yi kuenda yo, ìyo yi ña koto yo ña ma ña chító yo jà'a yi ña ya'a jandotayi yo yo. Ta ña'a töve tindee yi yo ña kua'nu ndisaa yo chí'in yi. Va tu kùuni yo nde'e yo ma ndian ta'an yo ta chà'a yo tundeeni nuu na, ni kua'nu va'a ndisaa yo. ² Ta tu ìyo nda ndyo'o chànini ndo ña ya'a ìyo kua'a' chinituni ndo, kùuni ndo. Na tüvi ndicha tu takan chànini ndo, vati takä'an koo chinituni ndo kuenda ma tu'un ndaa, takua ìyo yi ña koo yi. ³ Va Racha'nu Ndioo cha nàkoto va'a ra ndisaa ma ndian ya'a kùuni nde'e ra.

⁴ Ta cha'a' ña sòkó ndo ma ndayu chàchi ndo nuu ma ndioo yutun, chító va'a yo ña na tüvi ndioo ndicha kùu ma yutun ikan. Vati cha chító va'a yo ña uvanuu Ndioo kùu ra ña ìyo ra, ta tüvi inga ra. ⁵ Ta vaji kàti ma ñivi ña ìyo kua'a' nuu ndioo iti' ni kuuni a ma nuñu'u' ñuñivi i'ya a ma andivi, ta ndiakan chànini na ña ìyo kua'a' nuu ndioo yo ta kua'a' nuu ra kùu chító'o yo. ⁶ Va taku maa yo, ti cha chà'a yo kuenda ña, uvanuu Tatá yo Ndioo kùu ra ña ìyo. Vati ma Racha'nu Tatá yo kùu ra ma ra jätuvi ndisaa nakuyi, ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yo kuenda ra. Ta juuni uvanuu chító'o yo ìyo, rakan kùu ra ma Racha'nu Jesucristu. Ta cha'a' ra kùu yi ña ìyo ndisaa nakuyi ma ñuñivi i'ya, ta cha'a' rakan kùu yi ña ndito yo nda vitin.

⁷ Va na yüvi ndisaa yo ndian chìnuni chító yo ma tu'un i'ya. Vati tañu yo ìyo ndian takani jàka'nu na ma ndioo yutun niku, ta nda vitin chànini na ña ma ndioo yutun ikan iin ña ndicha kùu yi. Yakan va ora chàchi na ma ndayu

ña sòkó na kuenda yi. Ta tava ya'a vita ma anima na, yakan va jànda'viña'a yi na, ta chànini na ña jàndokini yi na jà'a ma ndayu ikan. ⁸ Va taku ma Racha'nu Ndioo, ti tüvi tì'i ra kuenda yo cha'a' ña chàchi yo ma ndayu ikan a tüvi. Vati na yüvi cha'a' ña chàchi yo ma ndayu ikan kùu yi ña ni ndakuu va'aga yo, a ni ndakuu kiniga yo tuva tüvi chàcho yi ndia. ⁹ Va ìyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma ña chànini ndo ña kùu ja'a ndo nda ña nikuuni, ti koto jakoyo ndo ma ndian vita anima ña chìnuni ma tu'un Ndioo ma tichi kuati. ¹⁰ Vati tu ìyo nda yo chìnuni ña nde'e ña ka'iin ndo chàchi ndo ma tichi ma veñu'u nuu ka'iin ma ndioo yutun, ndita'an ma ndian ta'an ndo ña vita anima ña chìnuni ma tu'un Ndioo, ta juuni ndiakan ña chànini na ña ndokini na jà'a ma ndayu ikan, kìcha'a na ña chàchi na yi ndia. ¹¹ Yakan va tu takan chànini ndo ja'a ndo cha'a' ña ya'a ìyo chinituni ndo, kùuni ndo, na yüvi ña va'a kùu yi, ti jà'a ndo ña kōyo ma ndian vita anima tichi ma ña kini, vati ma Racha'nu Cristu, juuni chí'í ra cha'a' na ndia. ¹² Vati tu cha'a' ma ña jà'a ndo jà'a yi ña jàkesiin yi ma ndian vita anima ma ikan na ki'vi na iti' kini kuenda na, tajan kùuni yi ka'an yi ña iin kuati ka'nu kùu ma ña jà'a ndo kuenda ma Racha'nu Cristu ndia. ¹³ Yakan va tu cha'a' ma ndayu chàchi kùu yi ña jà'i ña na koyo ma ndian ta'in ña chìnuni ma tichi kuati, tiá va'a ña na kächigai ma ndayu ikan, ikan töve jà'i ña na koyo na ma tichi kuati.

9

Ìyo ndatu ma ndra tatun Jesuu ndia

¹ Yakan va cha chító va'a ndo ña kùu ja'i ña kakú nunai, ta kùu iin tatun Jesuu, ta juuni cha chító ndo ña ndē'i ma Racha'nu yo Jesuu ndia. Ta juuni ndyo'o kùu ma ndian kùu ma tiñu jà'i, ti cha'a' tu'un kàtitu'in kùu yi ña na chinuni ndo ma tu'un ra. ² Va ìyo ñivi ña chànini na ña yüvi ra tatun Jesuu kùu, kùuni na. Va taku kuenda maa ndo ti cha chító va'a ndo ña ndicha ña tatun ra kùu, vati jàndakui ndo ña na kùu ndo ndian chìnuni tu'un ma

Racha'nu, ta yakan jàna'a kachin yi ña ndicha ña kùì tatun ra.

³ Ta vitin va ni ka'an ndioi ma tu'un i'ya kuenda ma ndian kà'an chatai: ⁴ Taku yu'u ra kùu tatun Jesuu, iyo yi ña ku'va ndo ma ña kachì ta ko'i. ⁵ Ta juuni töve kuati kùu yi tuva tanda'i chi'in iin ña'a ña chìnuni, takua iyo ñasi'i ndra inga ma ndra kùu tatun Jesuu, ta ndra kùu yani ma Jesuu, ta Petu' ndia. ⁶ ¿A chànini ndo ña Bernabé ta yu'uni kùu ndi ña na tüvi iyo yi ña ku'va ndo ña kachi ndi, cha'a' ña tüvi jàña ndi ña jatiñu ndi chi'in nda'a' ndi?, kùuni ndo. ⁷ ¿A yo kùu jatiñu saani ma tiñu jandaru, ta tia'vi maa ndra cha'a' ma ña kachi ndra?, kùuni ndo. ¿A nda ra jatiñu tichi ku'u ta tàchi ra yutun tata, ta töve kùu kachi ra ma chiti run ora ni keta yi?, kùuni ndo. Ta indukuni takan kùu yi kuenda ma yo jakuenda mvechala, vati iyo yi ña ko'o ra ma lechi ri ora iyo ra' ma ndika ri ndia. ⁸ Ta koto nàkanini ndo ña tu'un yu'u maanì kuu ma ña kàtitu'in nuu ndo, vati ndava nda nuu ma tutu Ley Ndioo ña taa Moisés, takan kà'an yi ndia. ⁹ Ta te'en kà'an yi nuu yi: "Na vā'a ti'i yo xikima yu'u ma jundiki ora jatiñu ri ña chàñu ndri chata ma chiti trigu", kàti yi. Va ma Racha'nu Ndioo na tüvi kà'an ra ma tu'un ikan kuenda ma jundikini, ¹⁰ vati juuni kà'an ra yi kuenda maa yo, cha'a' ña na nanduku yo naja kua koo va'a yo. Vati taku ma ndra ta'vi ma ñu'u', kuenda ña tàchi ndra, jà'a ndra yi ti chito ndra ña ni ni'i ndra ma nii ma ora ni keta yi. Ta indukuni takan kùu yi chi'in ma ndian jàkoyo ma nii, ti cha chito na ña ni kachi na yi ndia. ¹¹ Yakan va tu ndyu'u, takan jatiñu ndi chi'in ndo kuenda ña na chìnuni ndo ma tu'un Ndioo, juuni kua ikan iyo yi ña tindee ndo ndyu'u jitu ita'vi nakuyi ndia. ¹² Ndicha ti iyo yi ña tindee ndo inga ndra kùu tatun Jesuu, va iyoga yi ña tindee ndo ndyu'u kua ndrakan.

Ta juuni chito ndi ña iin ña va'a kùu yi tu chikan ndi ma ña chiniñu'u ndi nuu ndo, va na kùuni ndi ja'aga ndi yi, ti kùuni ndi jandeeni ndi, nda ni kuuni ta'an chi'in ndi, ta takan na chaa ma tu'un va'a cha'a' Jesuu nuu ndo, ta ni'iin nakuyi töve chàsi nuu yi ma iti' kua kuita kuati

yi. ¹³ Ta juuni cha chito va'a ndo ti taku ma ndian jatiñu kuenda ma veñu'u ka'nu ñivi judíu, juuni nuu ma ndayu ña sòkó ma ñivi ña iyo kuenda ma veñu'u ikan iyo yi ña ni'i na ma ña kachi na ndia. Yakan va kùuni yi ka'an yi ña ma ndian jàkuenda ma chito naá, nuu sòkó na ma kiti ña chà'ni na kuenda Ndioo, juuni iyo yi ña kachi na ma sa'an ikan cha'a' ma tiñu jà'a na ndia. ¹⁴ Ta juuni maa ma Racha'nu kùu ra ña kà'an ra ña tandi'i ma ndian chìnuni ña kàtitu'un tu'un va'a cha'a' Cristu, iyo yi ña juuni nuu ndian chìnuni tu'un ikan, nde'e na ta kachi na ndia, kàti ma Racha'nu. ¹⁵ Va yu'u ni'iin cha'a' takà'an ndakain ma ña chiniñu'i nuu ndo cha'a' ma ña kà'in tu'un Ndioo, ta juuni töve tàì tutu i'ya nuu ndo kuenda ndakain iin nakuyi nuu ndo ndia. Tu kuenda yu'u va'aga tu kuvì cha'a' ma ña ja'i, ta ikan ni'iin na kùu namaa na ma ña ka'nu jà'i ña kàtitu'un saanì yi nuu ma ñivi ndia.

¹⁶ Vati tu yu'u kàtitu'in ma tu'un Ndioo, na tüvi ja'i yi kuenda ña jandotayì yu'u nuu ndo, ti ma Ndioo tàchi ra yu'u ña ja'i ma tiñu ikan. Va tu tüvi jà'i yi, nda'vi kuunì ti Ndioo ni jande'e tundo'o nui tuva tüvi jà'i yi. ¹⁷ Yakan va tu kàtitu'in ma tu'un ra cha'a' ña kua ikan kùuni mai ja'i yi, tajan ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ma ya'vì. Tatu töve kùunì ka'in yi, va cha'a' ña Ndioo tàchi ra tiñu i'ya nui ña na ka'in yi, yakan va takan iyo yi ña ja'i yi. ¹⁸ Yakan va, ¿ndava kùu ma ya'vì ña ni'i cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Ndioo?, kùuni ndo. Va ma ya'vì ni'i kùu ma ña chisii animai ña kùunì ora kàtitu'un saanì ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi, ta na tüvi chikain ni'iin nakuyi nuu na cha'a' ma tiñu jà'i, vaji cha takani kùu ja'i yi.

¹⁹ Vati taku yu'u, ti na tüvi kui musu ni'iin ñivi niku, va vitin cha kachin kuenda kùu musu ndisaa ndo, ti takan kùu jakanai tiá kua'a' ñivi kuenda Ndioo. ²⁰ Vati ora kàtitu'in nuu ma ñivi judíu, juuni jà'i ma kua takani jà'a na, ikan na kùu kicha'a na chinuni na tu'un cha'a' Jesucristu. Ta ora kàtitu'in nuu ma ndian ndikun chata ma ley ña taa Moisés, juuni jà'i ma takua jà'a na, vaji tüvi chà'nda ma ley ikan tiñu nui, va takan jà'i ikan, takan

kuu kicha'a na chìnuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu. ²¹ Ta juuni ora kàtitu'in yi nuu ma ndian yüvi judú, ndian töve tiñu'u ma tu'un Ley Ndioo ña tãa Moisés, vati ma ña jà'i kuu ma takua jà'a na, ikan na kicha'a na chìnuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu. Ta ña'a, tüvi kùuni yi ka'an yi ña töve tiñu'i ma tutu Ley Ndioo, cha'a' ña ndikun gai chata ma Racha'nu Cristu chi'in ma tu'un ley ña jàna'a ra ndia. ²² Ta ora kàtitu'in yi nuu ma ndian tüvi chìnuni va'a ma tu'un cha'a' Jesucristu, ti ndian vita anima kùu na, indukuni jà'i ma takua jà'a ndiakan. Ta ndisaa yakan jà'i yi, cha'a' ña kùuni ña na kakú uvi uni na, tuva takan kùu yi. ²³ Ja'i tandi'i yakan, cha'a' ma tu'un va'a cha'a' Cristu, ikan na sii kùuni, ti juuni Ndioo chā'a ra ña na kuu katitu'in yi.

²⁴ Ta juuni cha chito va'a ndo, ti taku ma ndian chīnu, iyo yi ña kunu ni'i ndisaa na, va uvanuu na kùu ma ndian iyo yi ña jakanaa. Yakan va indukuni kua ikan iyo yi ña kunu ni'i ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo, ikan na jakanaa ndo ra ndia. ²⁵ Vati taku ma ndian jàndova'a na na kuenda ña kusiki ta'an na chi'in inga na, iyo yi ña nduva'a kumi na ma kuñu na. Ta ndisaa yakan jà'a na yi, ti kùuni na jakanaa na ma korona ña kundii xini na ña kùu takua kùu ma nda'a yutun ña numi kuiini xii yi. Va taku maa yo ti jàndeeni yo cha'a' ña kùuni yo jakanaa yo ma ya'vi yo ña endee töve ni chaa tiempu ña ni ndi'i yi. ²⁶ Vati taku yu'u, na tüvi chàta'anì ña kunu mai takani tu töve chai ma nuu ndi'i yi. Ta juuni töve chàta'anì ña kanì ña kusikì chi'in chikì tu töve va'a nani ma chikì kanì ti na kùu jàkanai tuva takan jà'i. ²⁷ Ti ma ña jà'i kùu yi ña nduva'a jande'i tundo'o ma kuñui, cha'a' ña kùuni ña na ja'a yi takua kuuni mai. Vati tu tüvi ja'i ma takan, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi nda kuenda kùu, ti jañai ma iti' Ndioo, vaji cha kàtitu'in ma tu'un ra nuu ma inga ñivi. Va yu'u, töve jàchi'in yi kuenda juuni mai.

10

Paulu jàkuninaa ra ma ndian jàka'nu

ma ndioo yutun

¹ Ndyo'o yani koto nãani ndo ma ña jã'a ma ndian kùu ñivi yo ndian chīyo taji'na, ma ora tãndikun na kuà'an na ma chata viko ña iyo sukun jã'a ma Racha'nu. Vati tandi'i ndiakan kêtachiyo na iti' chata ma tañu'u jã'a ma Racha'nu ma tiempu ikan. ² Ta takan kùu yi ña ma tiempu tãndikun na kuà'an na chata ma viko chi'in Moisés, nda ma tiempu ikan kùu yi ña ndō'iin na chi'in ra, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùnduta na chi'in Moisés ma tichi tañu'u ta chi'in tañu viko ikan ndia. ³ Ta juuni tandi'i ma ñivi ikan chāchi na ma ndayu va'a ña Ndioo jätuvi ra kuenda na chi'in iin tiñu ka'nu. ⁴ Ta juuni chi'in inga tiñu ka'nu, Ndioo chā'a ra ña chī'i na ma takuii va'a ña kàna ma nuu iyo kava ma tichi iti' kuà'an na, ti takuii ikan kùu ma Cristu, vati maa ra kùu ra ña tĩndee ra na, ikan na töve nayi ta'an na ma nuu kuà'an na. ⁵ Vati cha yati tandi'i ma ñivi jächika na iti' Racha'nu Ndioo, vaji jãna'a ra kua'a' ndatu ra nuu na. Ta Ndioo töve sii kùuni ra ña jã'a na takan, yakan va ndisaa ndiakan, chī'í na ma tichi ku'u nuu chākunuu na.

⁶ Tandi'i ña kùu i'ya, jàna'a yi ti na vä'a jà'a yo ña nànduku yo ma ña kini takua jã'a ndiakan, ti koto ta'an yo takua tã'an na. ⁷ Yakan va koto jãka'nu ndo ma ndioo yutun, takua jã'a kua'a' ma ndian kùu ñivi yo ña chīyo taji'na niku. Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi chata na: "Ma ñivi ikan, chāchi na, ta chī'i na, ta ora chīnu jà'a na takan, tajan kīcha'a ndio na tàcha'a na kuenda jãka'nu na ma ndioo yutun", kàti yi.

⁸ Ta koto kī'vi ma yo kùu ndra'ii chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a chi'in ma ndra yüvi ii vi ndia, ti kua ikan jã'a ma ndian kùu ñivi yo niku. Vati cha'a' ña jã'a na takan kùu yi ña chī'í nda oko uni mii na iin kivini jã'a ma Racha'nu Ndioo. ⁹ Ta juuni na tüvi iyo yi ña kī'in yo ku'va ma Racha'nu Cristu, takua jã'a iin ma ndian kùu ñivi yo ndia. Vati cha'a' ña takan jã'a na, yakan va jã'a ma Racha'nu ña na kachi ma koo na, ta chī'í na ndia. ¹⁰ Ta koto kã'anti'ini ndo chata ma Racha'nu, takua jã'a na ndia, vati cha'a' ña takan jã'a na, yakan va tãchi

ra ma tati jàkuu tiñu nuu ra ña na ka'ni yi na.

¹¹ Ndisaa ña tã'an ma ndian kũu ñivi yo ndian chĩyo taji'na, jàna'a yi nuu yo naja kua jã'a ma Racha'nu Ndioo. Ta tãa ra yi nuu ma tutu ra kuenda ña kindoo yi chi'in yo ndian iyo ma kivi nuu ndi'inia, ikan na koo tu'va yo chi'in ma tu'un ra. ¹² Yakan va iin nda ndyo'o chàniini ndo ña cha iyo va'a ndo, kũuni ndo, tiá va'a ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto jandi'i ra nuu ndo ndia. ¹³ Vati ña na koto ndo ña ndisaa ma kuati ña kũuni ndo koyo ndo tichi, indukuni kũu yi chi'in ma kuati ña kũuni koyo tichi nda ndian nikuuni iyo ma ñuñivi. Ta ndicha va'a ti Ndioo iyo tundeeni ra chi'in ndo, yakan va ndisaa tiempu ña kũunio koyo yo tichi ma kuati ikan, töve chà'a ra ña kũu yi tiá ka'nu kua kuu jandeeni yo, vati juuni jàna'a ra iti' va'a nuu kuu kakú yo tichi yi, ikan na kuu jandeeni yo yi.

¹⁴ Yakan va ndyo'o yani ma ndian ya'a kũunĩ nde'i, kàtitu'in nuu ndo ña na numini jaña ndo ña jàka'nu ndo ma ndioo yutun. ¹⁵ Ta chĩtoi ña kũu ndo ndian iyo chinituni va'a, yakan va na ka'an ndo chi'in tu ndicha kũu ma ña ni kà'in chi'in ndo. ¹⁶ Vati taku ora chà'a yo ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ma ora ni ko'o yo ma kopa vinu í ña kũu ma nii Cristu, ikan kũu ma nuu ndò'iin yo chi'in ma ndian chìnuni ña iyo kuenda Cristu, ti chāti ra nii ra cha'a' ma kuati yo. Ta taku ma ora chà'nda kuatio ma paan ña ni kachi yo ña kũu kuenda kuñu Cristu, ma ikan juuni jàna'a yi nuu yo ña ndò'iin yo chi'in ma kuñu ra ndia. ¹⁷ Yakan va vaji kua'a' ñivi kũu yo, va ndisaa yo ndàkuu yo iin ñivini cha'a' ña chàchi yo iin paani.

¹⁸ Na kuku'uni ndo takua jã'a ma ñivi ñuu Israel niku, vati ndiakan chàchi na ma sa'an ña chà'ni na ta sòkó na nuu ma chito naá kuenda jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndo'iin na chi'in ra, ta kũu na iin ñivini ndia. ¹⁹ Va chi'in ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo i'ya, na tüvi kũunĩ ka'in ña chàniini ña iyo nda kuenda ma ndioo yutun, ta juuni töve chàniini ña iyo nda kuenda ma sa'an kiti ña sòkó na nuu yi ndia, takua chàniini ndiakan. ²⁰ Takan

kàtitu'in nuu ndo, vati iyo ma yo tüvi chìnuni tu'un Cristu ña, juuni sòkó na yi kuenda ña jàka'nu na ma tati xaan ikan, ta yüvi nuu ma Racha'nu Ndioo, ta yakan tüvi kũunĩ ja'a ndo yi. Yakan va kàtitu'in yi nuu ndo. ²¹ Vati na kũu ko'o ndo ma vinu ña ka'iin tichi copa ma Racha'nu, tuva juuni chĩ'i ndo ma vinu ña ka'iin tichi copa ma tati xaan ndia, ta juuni na kũu kunandi ndo mesa ma Racha'nu, tuva juuni chũnandi ndo mesa ma tati xaan ikan ndia. ²² Ta juuni, ¿a va'a tu ja'a ndo ña ndoxaani ma Racha'nu Ndioo chi'in yo cha'a' ma ña kini ña ja'a yo?, kũuni ndo. ¿A chàniini ndo ña iyo tiaga ñandee ndyo'o kua maa ra?, kũuni ndo.

Kũu ja'a yo nda ña kũuni maa yo, va iyo yi ña ndakimani yo ma inga ñivi ndia

²³ Ndicha ña iyo ma yo kà'an ña kũu ja'a yo nda ña kũuni maa yo, kàti yo, va na yüvi ndisaa yi kũu tindee yi yo ti tüvi chà'a yi tundeeni yo chi'in ta'an yo. ²⁴ Ta na tüvi iyo yi ña nanduku yo ña va'a kuenda juuni maa yo, vati va'aga ña na nanduku yo ña va'a kuenda inga ma ñivi ta'an yo.

²⁵ Ta na kachi ndo tandi'i nuu ma sa'an ña kuya'vi ma veto'o, ta na nàkanini ndo tuva sa'an ña cha sòkó na nuu ndioo yutun kũu yi, a töve. ²⁶ Takan kàti chi'in ndo, ti maa ma Racha'nu Ndioo, kũu ra ma chito'o ma nuñu'u' ñuñivi i'ya chi'in ndisaa ña iyo nuu yi ndia.

²⁷ Tatu iyo iin ma ndian tüvi chìnuni ña jainvitaa na ndo ña na ku'un ndo kukachi ndo chi'in na ma ve'e na, na ku'un ndo tuva kũuni ndo, ti kuu kachi ndo nda nuu ndayu nikuuni, va'a ga ña na töve ndakatu'un ndo tuva ndayu ña cha sòkó na nuu ndioo yutun ña jàka'nu na kũu yi a töve. ²⁸ Ta vitin tu iyo inga nda yo jainvitaa ndo ma ve'e na, tajan ma ora ni kachi ndio ndo, kàtitu'un ndio na nuu ndo ña ma ndayu ña cha sòkó na nuu ma ndioo yutun kũu yi, kati na. Tu takan kũu yi va'aga ña na kãchi ndo yi, ti koto ja'a ndo ña na vä'a kũuni ndian kà'an yi nuu ndo. ²⁹ Ta ma tu'un ña, já kàtitu'in i'ya ña cha'a' ña kacho ma sa'an, ti vaji tüvi kuati kũu yi kuenda ndo va kuenda inga na, chĩto a kuati kũu yi kuenda na.

Ta tu takan ta'an chi'in va'a ga ña töve kachi yi, ikan na töve tiso na kuati nui cha'a' yi, jin ma ña va'a kùu yi kuendai tu kachi yi, va iin ña ya'a ika kùu yi kuenda ma chìnituni ndiakan. ³⁰ Ta tu yu'u chà'i ta'vindioo cha'a' ma ña ni kachi, ¿ta naja kà'an ma ñivi ña yüvi ña va'a kùu ma ña jà'i?, ta kuenda yu'u kùu yi iin ña va'a ja'i kùuni kuenda ma Ndioo. ³¹ Yakan va tuva chàchi ndo, a chi'i ndo, a jà'a ndo inga tuku tiñu va'a, na ja'a ndo yi va kuenda ña jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo. ³² Ta koto jàna'a ndo nuu ma ñivi ni'iin nakuyi ña tüvi va'a chàniini na, ikan na tiso na kuati ndo cha'a' yi, ni nuu ma ndian judú, ni nuu ma ndian yüvi judú, ta ni nuu ma ndian iyo kuenda ma veñu'u Ndioo ndia. ³³ Vati yu'u va'aga ña na nandukui naja kua koo sii ma ndisaa ñivi chi'in ndisaa ma ña jà'i, ta tüvi jà'i ma ña chàta'ani mai a ma ña va'a kuendai chàniini, ikan na kuu ni'i na nuu kakú na.

11

¹ Yakan va na ja'a ndo ma takua jà'i, ti yu'u juuni takan jà'i ma takua jà'a Cristu ndia.

Ndisaa naja kua jà'a ma ñivi ña'a ña iyo kuenda Ndioo

² Yakan va yu'u chisij ta tiñu'i ndo, vati chàku'uni ndo yu'u cha'a' ndisaa ma nakuyi jà'a ndo, ta cha'a' ña cha kicha'a ndo jàchinu ndo ma tu'un va'a ña kàtitu'in nuu ndo. ³ Va ma ña kùuni ña koto ndo, kùu yi ña ma Racha'nu Cristu, kùu ra ra kuxini nuu ndisaa ma ndra'ii, ta ma ndra'ii kùu ndra iin ndra kuxini nuu ñasi'i ndra, takua ma Racha'nu Ndioo kuxini ra nuu ma Cristu ndia. ⁴ Vati tu iin ra'ii chàsi ra iin nakuyi xini ra ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, a ora kà'an ra ma tu'un Ndioo nuu ma inga ñivi, kùuni yi ka'an yi, ti tüvi tiñu'u ra ma ra kùxini ra, vati chàsi ra ma xini ra ora jà'a ra takan. ⁵ Ta indukuni kùu yi tuva iyo ñivi ña'a ña tüvi chàta'ani vi kasi vi xini vi ora kà'an vi chi'in Ndioo, a ora kà'an vi ma tu'un ra nuu ma inga ñivi, juuni kùuni yi ka'an yi ña töve tiñu'u vi ma ra kùu ii vi cha'a' ma ña jà'a vi ndia. Indukuni kùu yi tuva sokon te'e vi ma ixi xini vi. ⁶ Vati tu iyo

ñivi ña'a, ña tüvi chàsi vi xini vi ma ora kà'an vi chi'in Ndioo, va'aga ña na sokon te'an ma ixi xinian tuva takan kùunian ja'a ña. Va tuva kanuu ña, ña sokon te'an yi kùunian, tajan na kasi ndioan yi tuva takan. ⁷ Va taku ma ndra'ii, ti na tüvi nuva jà'a ndra ña kasi ndra xini ndra, vati Ndioo jätuvi ra ndra ña kùu ndra takua kùu maa ra, ti ma xina'ñu ra kùu ndra. Ta ma ñivi ña'a kùu vi ma xiña'nu ma ndra'ii ndia. ⁸ Vati taku ma Racha'nu Ndioo, ti tüvi ni java'a ra ma ra'ii nunuu chi'in ma kuñu ma ñivi ña'a, vati ma ñivi ña'a kùu vi ña kùva'a vi chi'in kuñu ma ndra'ii jà'a ma Racha'nu Ndioo. ⁹ Yakan va cha chito ndo ña tüvi ni kuva'a ma ndra'ii kuenda ma ñivi ña'a, vati ma ñivi ña'a kùu vi ña jàva'a ma Racha'nu Ndioo vi kuenda ma ra'ii. ¹⁰ Ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña kasi vi ma xini vi cha'a' ma ndatu ña iyo chi'in vi, ta ikan na kuu vi ndian iñu'u nuu nde'e ndisaa ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo. ¹¹ Vati taku kuenda ma ndian chìnuni, töve va'a ña chàniini yo siin siin cha'a' ma ndra'ii chi'in ma ña'a, vati nduvi grupu iyo kuenda vi nuu Ndioo, ta nduvi ndiakan chiniñu'u na ta'an na ndia. ¹² Ta vaji ndicha kuii ña ma Racha'nu Ndioo jà'a ra ma ñivi ña'a nunuu chi'in kuñu ma ra'ii, ta vitin ndisaa ma ndra'ii cha kaku ndra nuu ma ma'á ndra ndia. Va vaji takan kùu yi, va ma Racha'nu Ndioo induku jätuvi ra ndisaa na.

¹³ Yakan va, ¿naja kua chàniini ndo?, ¿a va'ani ja'a vi ña tüvi chàsi vi xini vi ma ora kà'an vi chi'in Ndioo?, kùuni ndo. ¹⁴ Töve va'a, ti juuni cha chito va'a yo ña ma ndra'ii ña chàta'ani jakua'nu ma ixi xini ndra, ja'a maa ndra tukanuu nuu ndra, vati tüvi iyo yi ña ja'a ndra takan. ¹⁵ Va taku ma ñivi ña'a, ti maa ma Racha'nu Ndioo chà'a ña na koo nani maa ma ixi xini vi, ikan na kasi xini vi. ¹⁶ Ta tu iyo nda ndian tüvi chìnuni va'a ma ña kà'an ndi vitin, tajan iyo yi ña koto na ti ni ndyu'u, ta ni inga ma ñivi chìnuni, na tüvi nàkoto ndi ma inga kua takani jà'a ndi. Yakani kùu ma ña chito ndi.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi ña na tüvi va'a ja'a na ora kuxini na ña jàka'nu na ma Racha'nu

¹⁷ Ndyo'o yani vitin va kùunì katitu'in nuu ndo ña na tüvi va'a jà'a ndo ora kùti'vi ndo jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, vati ora jà'a ndo ña kutu'vi ta'an ndo iyo yi ña vii koo ndo, va na yüvi takan kùu yi, ti java vi'a ndo ka'vi ndo jà'a yi. ¹⁸ Vati ma ña nunuu ña chīnitu'in, ña kàti ma ñivi, ti cha chàta'ani ndo kuti'vi ta'an ndo kuenda ña jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, uvaa ña kuati kùu yi ña siin siin kùuni ta'ii'iin ndo chi'in ta'an ndo, ta cha'a' ña jà'a ndo ma takan kùu yi ña nda mai chàninì ña ndicha kùu yi chi'in ndo ndia. ¹⁹ Yakan va, ¿a va'ani jà'a ndo ña jà'a ndo takan?, kùuni ndo, ikan na ku'va yo kuenda nda ndian kùu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un Ndioo, ta nda ndian tüvi. ²⁰ Uvaa ña kuati kùu yi, cha'a' ña kèsiin ndo ma ora kùti'vi ndo ña kuxini ndo kuenda kùku'uni ndo ma Racha'nu, ta ma ña jà'a ndo ikan, ti na yüva ña kuxini va'a ndo kùu yi kuenda ma Racha'nu. ²¹ Vati taku ma ora ni kachi ndo, ma ora ikan, ta'ii'iin ndo nda'a ndo ma ña ni kuxini ndo, ta ikan jan numini kicha'a ndio ndo chàchi ndi'i ndo yi, ta ma ora chàa ndio ma inga meru ndo, tajan ndiakan kùu ma ndian kindoo chi'in soko jà'a ndo, vati ndi'i yi jà'a ndo. Ta iyo inga ndo ña nduva'a chī'i ndixi ta chīnì ndo ndia. ²² ¿A tüvi ve'e ndo nuu kuiin ndo kachi ndo, ta ko'o ndo?, ña jà'a ndo takan. Yakan va chi'in ma ña jà'a ndo i'ya, jàna'a yi ña chàtu'un ndo ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ta nda ma ndian nda'vi ña tüvi nuva koo nuu ndia. ¿A iyo yi ña ka'in ña ndian va'a kùu ndo cha'a' ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi.

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña jàka'nu ma ñivi ora kuxini na ora chàku'uni na ma Racha'nu

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Vati taku ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo i'ya, tu'un i'ya kùu yi ña kàtitu'un ma Racha'nu yi nui. Ta te'en kà'an yi: ma ju-uni ma chanikuaa ora kī'in ma Racha'nu Jesuu ma paan, ma ora xīkoña'a Juda ra. ²⁴ Ta ikan jan, chā'a ndio ma Racha'nu Jesuu ta'vindioo nuu ma Racha'nu Tatá ra cha'a' yi, tajan chā'nda kuati ra yi, ta te'en

nāka'an ndio ra: “Na kachi ndo ma paan i'ya, vati ña'a kùu ma kuñui, vati ni kuvì cha'a' ndo. Takan iyo yi ña ja'a ndo yi, ikan na kuku'uni ndo yu'u.” ²⁵ Takan kùu ta ora cha chīnu kuxini ndio ndra, tajan kī'in ra iin copa vinu, ta te'en nāka'an ra cha'a' yi: “Na ko'o ndo ma copa vinu i'ya, vati chi'in ma copa i'ya, jàchinui chi'in niij ma tu'un chaa ña ndō'iin Ndioo chi'in ndo jà'a ra'. Takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na kuku'uni ndo yu'u”, kàti Jesuu. ²⁶ Yakan va nani ma ora chàchi ndo ma paan ikan, a chī'i ndo ma vinu ikan, takan iyo yi ña ja'a ndo ti yakan kàtitu'un yi ña cha chī'i ma Racha'nu cha'a' ndo. Ta takan iyo yi ña ja'a ndo nda kati chaa ma tiempu ña ni kichaa ndiko ra.

Paulu, kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kuxini yo ña jàka'nu yo ma Racha'nu

²⁷ Yakan va tu tüvi va'a jà'a yo ña tiñu'u yo ma Racha'nu ma ora chàchi yo ma paan, ta ora chī'i yo ma copa vinu kuenda kuku'uni yo ma Racha'nu, tajan yakan kùuni yi ka'an yi ña iin kuati ka'nu kùu ma ña jà'a yo chata ma kuñu, ta chata ma nii ma Racha'nu ndia. ²⁸ Yakan va tuva chàchi yo ma paan ikan, ta chī'i yo ma copa ma vinu ikan, ji'na iyo yi ña ki'in ku'va ji'na yo kuenda tuva ña va'a kùu ña chàninì yo chi'in anima yo, tajan ja'a ndio yo yi. ²⁹ Vati tu yüvi ña va'a kùu ma ña chàninì ndo chi'in anima ndo, ta chàchi ndo ma paan ta chī'i ndo ma vinu, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña tüvi tiñu'u ndo ma kuñu ma Racha'nu ora jà'a ndo takan. Ta ma Racha'nu Ndioo, ni jakutuni ra ndo cha'a' ma ña ja'a ndo. ³⁰ Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña iyo kua'a' meru ndo ña ku'vi, ta ya'a kukue'e kàa na, ta iyo ndian cha chī'i ndia. ³¹ Vati tu ki'in ku'va ji'na yo ma ña chàninì yo chi'in anima yo ta tu va'a kùu yo, tajan rakan na tüvi iyo yi ña jande'e ra tundo'o yo. ³² Vati tu ma Racha'nu tisokuati ra yo, ta jande'e ra tundo'o yo, takan jà'a ra ti kùuni ra ña ndakuu yo ma ndian ndaa, ikan na töve jakutuni ra na, ta kuvi na endeeni takua ni ta'an chi'in ndian tüvi chìnuni ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

³³ Yakan va ndyo'o yani, taku ma ora kùti'vi ndo ña ni kuxini ndo ora chàku'uni ndo ma Racha'nu, na kuation jì'na ndo nda kati chàa ndi'i ma ndian meru ndo, tajan na kachi ndio ndo. ³⁴ Ta tu iyo nda ndyo'o ña ya'a cha chisoko ndo, kùuni ndo, tajan va'aga ña na ku'un ndo kukachi ndo ma ve'e ndo, ti koto jande'e ma Racha'nu ma tundo'o ndo cha'a' ña töve va'a jà'a ndo ma ora ndò'iin ndo. Ta iyo inga tu'un ña kùuni ña koto ndo, va va'aga ña na kuatui, ta kàtitu'in yi nuu ndo ma ora ni kunde'i ndo.

12

Ma Tati Í Ndioo chà'a yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ndian chìnuni tu'un Jesu-cristu

¹ Ndyo'o yani vitin va kàtitu'un kachin nuu ndo, ikan na koto ndo ndisaa ndatu ña chà'a Tati Í Ndioo nuu ta'ii'iin yo. ² Taku ndyo'o ti cha chà'a va'a ndo kuenda naja kua jà'a ndo ña kēña'a ndo chàkuu ndo ña jàka'nu ndo ma ndioo yutun ña ñi'i, ma ora takā'an kùu ndo ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu niku. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña, vitin ni katitu'un ndioi nuu ndo ña taku ma ndian kà'an chi'in ndatu ma ra kùu Tati Í Ndioo, na kùu ka'an ti'ini na chata ma Racha'nu Jesuu. Ta indukuni kùu yi tuva kùu kà'an na ña iin ra ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Jesuu, tuva tüvi iyo ma Tati Í Ndioo chi'in na ndia.

⁴ Vati taku ma ra kùu Tati Í Ndioo, ti siin siin kua kaa ma ndatu ña chà'a yi nuu ta'ii'iin yo, ta koto nakanini ndo ña kua'a' nuu tati kùu yi, vati uvanuu Tati Í Ndioo kùu yi ña chā'a ndisaa yi nuu yo. ⁵ Ta juuni vaji siin siin tiñu chā'a ma Racha'nu nuu yo ña jà'a yo kuenda ma ndian chìnuni, va uvanuu ra kùu Racha'nu iyo. ⁶ Ta ndicha ña vaji siin siin tiñu chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu yo ña jà'a yo, va uvanuu Ndioo kùu ra ña jàtiñu ndisaa tiñu ikan nuu tandi'i yo chi'in ma ndatu ña iyo ra. ⁷ Vati ma Racha'nu Ndioo jàna'a ra nuu yo ña iyo ma Tati Í ra chi'in yo. Ta ma ndatu ikan kùu yi kuenda ña jàtiñu yo chi'in yi, ña tindee yi ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ndian chìnuni.

⁸ Vati iin yo, iyo ma ndatu ma Tati Í Ndioo chi'in, ña jà'a yi ña ya'a chito na ña kà'an na. Ta juuni iyo inga yo, ña juuni maa ma Tati Í Ndioo chà'a yi ma ndatu ña jàna'a yi nuu yo, naja kua nani'i yo nakoto va'a yo ma Ndioo. ⁹ Ta juuni iyo inga yo, ni'i ña ja'a ma ndatu Tati Í Ndioo ña na chinuni va'a yo ma tu'un ra. Ta iyo inga yo, ña chà'a ma Tati Í ndatu ra nuu yo, kuenda ña jànda'a yo ma ndian ku'vi. ¹⁰ Ta iyo inga yo, ña tìndee ma Tati Ndioo yo, ña na ja'a yo iin tiñu ka'nu ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta juuni iyo inga yo ña tìndee ma Tati Í Ndioo yo, ña na katitu'un yo ma tu'un yu'u ra nuu ma inga na. Ta iyo inga yo, ña tindee ma Tati Í ra yo, ña na koto yo tuva ndicha ña tu'un Ndioo kùu ma ña kà'an ma ñivi, a tüvi. Ta juuni iyo inga yo ña tìndee ma Tati Í, ña na kuu ka'an yo iin tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi yi. Ta juuni iyo inga yo ña tindee ma Tati Í, ña kùu katitu'un kachin niyi kùuni ka'an ma tu'un siin siin ikan nuu yo. ¹¹ Yakan va uvanuu ma Tati Í ra, ña iyo kùu yi ña chà'a yi siin siin ndatu ikan nuu ta'ii'iin yo. Tajan takan jà'a yi chi'in ta'ii'iin yi takua kùuni maa yi.

Tandi'i ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ndàkuu na iin ñivini

¹² Ti taku ma kuñu yo, vati iyo xini yo, ta nda'a' yo, ta cha'a yo, ta ndicha ña iyo kua'a' ña kuati iyo yi, va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni. Ta kua ikan kùu yi chi'in Cristu ndia, ti vaji iyo kua'a' nuu ma ñivi ra, va ndisaa na kùu na iin kuñuni. ¹³ Ta juuni kua ikan kùu yi chi'in maa yo ña kùu yo ndian judíu a ndian yüvi judíu, a kùu yo ndian musu ña tüvi ni'i ya'vi a ndian töve, vati nda ora jà'a ma Tati Í Ndioo ña jākunduta ra yo, nda ma ora ikan kùu yi ña cha ndàkuu yo iini kuñu Cristuni jà'a ma Tati Í Ndioo, ti nuu ta'ii'iin yo, Ndioo chà'a ra uvanuu ma Tati Í ra ña na koo yi chi'in yo.

¹⁴ Vati taku ma kuñu yo, ti na yüvi iin nuuni ma kuñu yo kùu yi ña iyo yi yo, ti kua'a' ña kuati kùu yi ña iyo yi ma kuñu yo. ¹⁵ Ta tu ma cha'a yo kàti yi ña na yüvi iki kuñu yo kùu yi, cha'a' ña na yüvi nda'a' yo kùu yi kàti yi, na yüvi ña ndicha kùu

yi, ti vaji kà'an yi ma takan, va juuni ma kuñu yo kùu yi ndia. ¹⁶ Ta tu ma ñii so'o yo kàti yi ña na yüvi ma ña iyo kuenda ma kuñu yo kùu yi, cha'a' ña na yüvi tinuu yo kùu yi kati yi, juuni na yüvi ña ndicha kùu yi, ti na yüvi cha'a' ña kà'an yi takan, ta ni jaña yi ña kùu yi ma kuñu yo ndia. ¹⁷ Vati tu tandi'i ña kuati ña iyo ma kuñu yo kùu yi kuenda ma tinuu yo niku, na kùu taso'o yo, tuva takan kùu yi. Ta tu tandi'i nuu ma ña iyo ma kuñu yo, kùu yi kuenda ma ña taso'o yo, na kùu nàni'i yo xiko ni'iin nakuyi, tuva kùuni yo ta'ni yo yi. ¹⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña taa ma Racha'nu Ndioo ta'ii'in ña kuati iyo ma kuñu yo ma nuu va'aga ña koo yi kuenda yo, kùuni ra, ta kua ikan kīndoo yi nda vitin. ¹⁹ Vati tu iini ña kùu ma ña kuati iyo yo ikan niku, tajan na tüvi kuu ka'an yo ña iini kuñu kùu yo tuva takan kùu yi. ²⁰ Ta ndicha kuii ña vaji kua'a' nuu ma ña kuati kùu ma kuñu yo ña iyo yi yo, va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni.

²¹ Vati taku ma tinuu yo na kùu ka'an yi chi'in ma nda'a' yo ña na tüvi chiniñu'u yi yi, ta ni ma xini yo na kùu ka'an yi chi'in ma cha'a' yo ña na tüvi chiniñu'u yi yi ndia. ²² Vati ma ña kuati iyo ma kuñu yo ña ta'aga kaa, yakan kùu ma ña chiniñu'u ga yo. ²³ Ta taku ma ña kuati iyo ma kuñu yo ña na tüvi kùuni yo nde'e yo, yakan kùu ma ña vii ga chasi yo ja'ma chata yi. Ta ma ña kuati ma kuñu yo ña na töve va'a ña koo nuna yi, yakan kùu ma ña kumi va'a ga yo koto nde'e inga ñivi yi, kùuni yo. ²⁴ Va iyo inga ña kuati ma kuñu yo ña kindoo nuna, ta yakan tüvi kùmi va'a yo yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña jā'a ma Racha'nu kua'a' nuu kuati ma kuñu yo, ikan na kuuni ga yo nde'o yi, ta tiñu'u yo ma ndian ta'an yo, vaji tüvi ya'a ga iñu'u na chi'in yo. ²⁵ Takan iyo yi ña ja'a yo koto siin siin ña nakanini yo ja'a yo chi'in ma ndian kùu ta'an yo. Yakan va iyo yi ña tindee ta'an yo yo. ²⁶ Ta tu iyo uvi uni ñivi ta'an yo ña nde'e yo na, ña nde'e na tundo'o, nda maa yo nde'e yo tundo'o, ti nda'vi kùuni yo ndia. Ta tu iyo ma ndian tiñu'u na uvi uni ma ndian ta'an yo, nduva'a chisii ndisaa yo, cha'a'

ña jā'a na takan.

²⁷ Yakan va ndisaa ndo kùu ndo kuñu ma Racha'nu Cristu, ta ta'ii'in ndo kùu ndo iin nuuni ma ña kuati iyo ma kuñu ra ndia. ²⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo, cha chā'a ra tiñu nuu ma uvi uni ma ndian ni jatiñu kuenda ra, ta ndia'ya kùu na: Ma nunuu, ji'na chā'a ra tiñu nuu ma ndian kùu tatun Jesuu, ta ña uvi, va chā'a ndio ra tiñu nuu ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta ña uni, va chā'a ra tiñu nuu ma ndian matru ña jana'a ma tu'un ra, ta ikan jan chā'a ra tiñu nuu ma ndian jā'a ma ndatu ka'nu chi'in nuu ma ndian janda'a ndian ku'vi, ta chi'in nuu ma ndian chata'ani tindee inga ñivi. Ta juuni chā'a ra tiñu nuu ma ndian kuxini nuu inga ñivi, ta chi'in nuu ma ndian kà'an ma tu'un kà'an inga ñivi ndia. ²⁹ Uvaa ña na yüvi tandi'i yo kùu ma ndian kùu tatun Jesuu, ta yüvi tandi'i yo kùu ka'an yo ma tu'un yu'u Ndioo, ta ni yüvi tandi'i yo jana'a yo nuu ma ñivi, ta ni yüvi tandi'i yo kùu ja'a yo ma ndatu ka'nu nuu ma ñivi, ³⁰ ta yüvi tandi'i yo iyo ndatu yo kuenda ña janda'a yo ndian ku'vi ndia. Ta juuni na yüvi tandi'i yo kùu ja'a yo kà'an yo tu'un siin siin ña töve kütunini inga ñivi ndia. ³¹ Yakan va na nanduku ndo ja'a ndo ma tiñu ka'nuga, takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, vati juuni ni jana'i iin ma ña va'aga nuu ndo ndia.

13

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña kuuni yo nde'e yo inga ñivi

¹ Ta tuva kùu ja'i ña kà'in tandi'i nuu tu'un ña kà'an ma ñivi iyo tandi'i ñuu ña iyo ma ñuñivi, ta tu juuni kùu ja'i kà'in ma tu'un ña kà'an ma tati ña jakuu tiñu nuu Ndioo, va tu tüvi kùunĭ nde'i ma inga ñivi, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùu takua kùu iin kaa kalaxin, ña ya'a kua'a' yu'u yi, ta tüvi nda kuenda yi tuva takan ja'i. ² Ta tu kùu ja'i kà'in ma tu'un yu'u Ndioo, ta chitoi naja kua kùuni ma ña iyo xe'e tichi chinituni ra kà'an yi, ta tu jā'i ma tiñu ka'nu, ta chinuni va'i ma tu'un Ndioo, ta tandi'i inga nakuyi, ndisaa ma tiñu ka'nu ña jā'i ikan, na tüvi nda kutiñu yi, tuva tüvi kùunĭ nde'i ma inga ñivi ndia. ³ Ta tu

nata'vi tandi'i ma ña kuika iyoi chi'in ma ndian nda'vi, ta ndava ña kùu ku'vai yu'u ña kuvì cha'a' inga ñivi, juuni na tüvi nda kuàtiñu yi tuva tüvi kùunì nde'i ma inga ñivi ndia.

⁴ Yakan va tuva ndicha ña kùuni yo nde'e yo ma inga ñivi, tajan iyoyi ña jandeeni yo ma ña ja'a na, ta koo va'a yo chi'in na, ta tüvi ndotixin yo, ta tüvi jàndotayi yo yo cha'a' ma ña jà'a yo. ⁵ Ta juuni na tüvi iyoyi ña ka'an ni'i yo chi'in na, ta töve nànduku yo nakuyi kuenda ma'iin yo, ta tüvi kùxaan yo na, ta nàani yo ña töve va'a ña jà'a na chata yo, tu ndicha ña kùunio nde'o na ndia. ⁶ Ta juuni na tüvi iyoyi ña sii kùuni yo cha'a' ma ña tüvi va'a jà'a na, va na sii kùuni yo ora kà'an na ma ña ndaa. ⁷ Vati kùuni yo nde'e yo na, ña'a kùuni yi ka'an yi ña jaka'nuni yo kuati na, ta vaji ndava ni kuuni ja'a na chata yo va töve ndakoo yo ma tundeeni na ña iyoyi chi'in yo, ta töve jàña yo ndatu yo ma ña va'a ña ni kuu iti' nuu, ta juuni jàndeeni yo, vaji jànde'e na tundo'o yo ndia.

⁸ Yakan va koto jàña yo ña kùuni yo nde'e yo ma ndian kùu ta'an yo, vati tandi'i ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ni chaa iin kivi ña na töva chiniñu'u yo ka'an yo yi, ta na töva chiniñu'u yo ka'an yo ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga na, ta na töva ndàkutiñu ma ña ya'a chito yo ña kà'an yo cha'a' Ndioo ndia, ti ni jandi'i ma Racha'nu nuu yi. ⁹ Vati ni ma ña ya'a chito yo kà'an yo, ta ni ma ña kà'an yo chi'in tu'un yu'u Ndioo, töve jàna'a kachin yi nuu yo naja kua kùu Ndioo. ¹⁰ Va ni keta iin kivi ña ni koto kachin ndio yo ma naja kua kùu ra, tajan ma ora ikan töva ni chiniñu'u yo ndian chito ña kà'an chi'in ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra ndia.

¹¹ Vati taku ma ora kùu yo ma ndiakuati, kà'an yo, ta chànini yo takua chànini ma ndiakuati, va ma ora cha chaa ndio yo ña kùu yo ma ndian chandee, tajan ikan kùu ma nuu jàña ndio yo ña jà'a yo ora kùu yo ndiakuati. ¹² Yakan va juuni kua ikan kùu yi ma vitin, vati taku ora ndè'o yo ma nuu inu, na tüvi ndichin va'a nde'o yo, ti kuxinani nuu yo,

kua ikan ndè'o ma tu'un va'a ma vitin. Va ni keta ndio ma kivi ña ni nuna ndio ma Racha'nu Ndioo nuu yo, ta ikan jan ni nakoto va'a ndio yo maa ra takua nàkoto ra yo ndia. ¹³ Yakan va iyoyi uni nakuyi ña ka'nu ña endeeni ni koo yi vitin: ma ña nunuu kùu yi ma ña jandeeni yo kuantu yo ma Racha'nu, ta ma ña uvi, kùu yi ña na chinuni va'a yo ma tu'un ra, ta ma ña uni, kùu yi ña na kuuni yo nde'o Ndioo chi'in ta'an yo. Va ma ña ka'nuga ña kùu ja'a yo kùu ma ña kùunio nde'o.

14

Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña kùu jà'a na kà'an na ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga ñivi

¹ Yakan va na numini nanduku ndo naja kua ja'a ndo ta kùu kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ta juuni na kuuni ndo ña ma Tati Í Ndioo chà'a yi ña na ku'va ndo ma ndatu yi. Ta iin ndatu ka'nu kuunì ña na ni'i ndo nuu ndisaa ma ndatu iyoyi ña kùu ka'an ndo chi'in ma tu'un yu'u Ndioo. ² Vati taku ma yo chito ka'an ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga ñivi, kà'an yo yi kuenda ma Racha'nu Ndiooni, ta yüvi kuenda ma inga ñivi, ti ndiakan na kùu kutunini na ma ña kà'an yo. Ta ndicha kuii ña chi'in ndatu ma Tati Í kùu ma tu'un kà'an yo ikan, va iin tu'un xe'e kùu yi kuenda inga ñivi. ³ Va inga ra ña kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta tu'un ikan kachin kùu yi kuenda tandi'i inga na, ña chìnuni, ta ora taso'o na yi ya'a chisii na jà'a yi ta jàndomani yi na ta juuni ni koo tundeeni Ndioo chi'in na jà'a yi ndia. ⁴ Va taku ma ra kùu ja'a kà'an ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga na, iyoyi tundeeni ra, va juuni chi'in maani ra, va ma ra chito ka'an ma tu'un yu'u Ndioo, ti rakan ni koo tundeeni ra, va ña ni ku'va ra nuu ndisaa ma ndian chinuni tu'un Ndioo ma ora taso'o na ma ña kà'an yi. ⁵ Yu'u kùunì ña tandi'i ndo na ni'i ndo ma ndatu ña kà'an ndo ma tu'un siin siin ikan niku, va vitin chàninì ña tiá va'a ña na katitu'un ndo ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi, kua ma tu'un ikan. Vati ka'nuga kùu ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kua ma ndian kà'an ma tu'un

siin siin ikan, tu töve yo kà'an kachin kua kuuni ma tu'un ikan ka'an yi, ikan na koo ma tundeen Ndioo chi'in tandi'i ma ndian chìnuni tu'un ra.

⁶ Ndyo'o yani, vati tuva yu'u chàì ma nuu iyo ndo, ta kicha'a ka'in ma tu'un kà'an siin siin ña töve kùtunini ndo, ¿a kuu tindee ma tu'un ikan ndo?, kùuni ndo. Va chi'in tu'un ña kùtunini kachin maa ndo kùu yi, tu kicha'a ka'in iin tu'un xe'e ña Ndioo jàna'a ra nui kuenda ndo, a tu kà'in tu'un ña jàna'a yi ndo naja kua nakoto va'a ga ndo ma Ndioo, a tu jàna'i nuu ndo ma ña kùuni Ndioo. Ndisaa ma tu'un ikan kùu ma ña va'a, ti tindee yi ndisaa ndo. ⁷ Ta indukuni kùu yi chi'in taku yo nàkua'a chi'in kitarra ta ma tuvilu, vati tu töve kachin jàkuaku yo ndrùn, ta töve kùu kutunini yo nda yaa chità run. Takua kùu yi chi'in ma ña kà'an yo, tu töve kachin kùu ma tu'un kà'an yo, ta indukuni kua ikan, töve kùu kutunini na yi ndia. ⁸ Ta indukuni kùu yi taku ma nuu iyo kuati ka'nu ora kànita'an ñuu ndia, vati tu ma ra tivi chi'in ma yutun tivi a jaka'an ra maa kaa kalaxin, na tüvi ndèta va'a ma tati run jà'a ra, yakan va ni'iin na töve kùu kanita'an na cha'a' ña töve ni'i kà'an ma tati run. ⁹ Ta kua ikan kùu yi chi'in ndyo'o ma vitin, vati vaji kùu ja'a ndo kà'an ndo ma tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi, va tu tüvi chito na, niyi kùuni ka'an ma tu'un ña kà'an ndo, takua kà'an maa ndo nuu ma tatini kùu yi, tuva takan. ¹⁰ Ta ndicha kuii ña iyo kua'a' nuu ma tu'un va'a ña kà'an ñivi ña iyo ñuñivi i'ya, va ndisaa yi, iyo naja kua kùuni yi ka'an yi kuenda ma ndian kùtunini yi. ¹¹ Ta tu yu'u tüvi kùtunini nda tu'un kùu ma ña kà'an ma ñivi chi'in, tajan kùuni yi ka'an yi ña yu'u kùu iin ra kichi ma inga ñuu kuenda na, ta nda maa na indukuni takan kùu na kuenda mai ndia. ¹² Yakan va tava cha chà'i kuenda ña nduva'a iyonni ndo ña na ku'va ma Tati Í Ndioo ma ndatu yi nuu ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña nanduku ndo ma ndatu yi, ña naja kua kùu tindee ndo inga ma ndian chìnuni, ikan na ni'i na tiá ma tundeen Ndioo.

¹³ Yakan va tu iyo nda ndyo'o ña kùu ja'a ndo kà'an ndo ma tu'un siin ikan,

na ndakan ji'na ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña na ku'va ra inga ndatu ra nuu ndo, ikan na kuu ka'an ndo nuu ma ñivi niyi kùuni ma tu'un siin siin ikan ka'an yi ndia. ¹⁴ Vati tu kà'an yo chi'in Ndioo, chi'in ma tu'un siin siin ikan, vaji ndicha va'a ña jà'a yo yi chi'in ndisaa anima yo, va ma chinituni yo na tüvi chito yi nda ña kùu ma ña kà'an yo. ¹⁵ Yakan va ma ña iyo yi ña ja'i kùu yi ña tu ora kà'in chi'in Ndioo, iyo yi ña ka'in yi chi'in ndisaa animai, ta juuni iyo yi ña ka'in chi'in ndisaa chinituni. Ta ora chitài ma yaa ña jàka'nui Ndioo chi'in ndisaa animai, ta juuni iyo yi ña ja'i yi chi'in chinituni ndia, ikan na kua'i kuenda nda ña kùu ma ña chitai. ¹⁶ Ta tu jàka'nun ma Racha'nu Ndioo chi'in ma tu'un siin siin ña kà'un chi'in animaun, na kùu tita'an ma ndian töve kùtunini ma ña kà'un ña jàka'nu na ma Racha'nu indukuni chi'un, ti ma tu'un kà'un na tüvi kùtunini na yi. ¹⁷ Ta ndicha iin ña ta'vindioo kùu ma ña kà'un nuu ra, va na tüvi tindee yi inga ñivi ti tüvi kùtunini na yi.

¹⁸ Ta yu'u nduva'a chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu, cha'a' ña kùu ka'in chi'in tu'un siin siin ikan, ta kùu ja'i ka'in yi tiá kua'a' kua ndisaa ndo. ¹⁹ Va ora kutivi ndo chi'in ma tichi ma veñu'u, va'aga ña kà'in u'un ta'an ma tu'un kà'an yo, kua ña kà'in iin uchi mii tu'un siin siin ña tüvi kùtunini ndo.

²⁰ Yakan va ndyo'o yani ndian chìnuni, va'a tu jàchika ndo ndo ña jà'a ndo ña kini takua jàchika ma ndiakwati na jà'a na yi ndia. Va cha'a' tandi'i ma ña chànini ndo, iyo yi ña kuu ndo ma takua kùu ndian chicha. ²¹ Vati taku nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi:

Chi'in tu'un siin siin ta chi'in tu'un kà'an ñivi kichi inga ñuu ni ka'in chi'in ma ñivi.

Ta vaji ni ja'i takan, ta töve jàchi'in na ma ña kà'in.

Takan kàti ma Racha'nu Ndioo.

²² Yakan va tu ka'an yo tu'un siin siin ña töve kùtunini yo, töve chàtiñu Ndioo tu'un ikan kuenda ma ndian chìnuni tu'un ra, va chàtiñu ra yi kuenda ma ndian töve chinuni, ti iin señani kùu yi kuenda na. Va Ndioo chàtiñu ra ma tu'un

ña kà'an na chi'in ma tu'un yu'uni ra kuenda na jana'a kachin va'a yi nuu ma ndian chìnuni tu'un ra. ²³ Vati tu ma ndian kùu ñivi Ndioo kùti'vi ta'an na, ta ikan ndisaa na kìcha'a ndio na kà'an na ma tu'un siin siin, ta ikan jan chàa ndio ma ñivi chaa, chi'in ma ndian tüvi chìnuni, tajan ndiakan ni ka'an na ña ndian tivi xini kùu ma ndian chìnuni, cha'a' ña kà'an na ma tu'un siin siin ikan. ²⁴ Va tu tandi'i ndo kìcha'a ndo kà'an ndo ma tu'un yu'u Ndioo ma ora chàa ndio ma ñivi chaa, chi'in ma ndian tüvi chìnuni, tajan ma ikan juuni maa ndio na, ni ku'va na kuenda ña maa na kùu ma ndian ìyo kuati ora taso'o na yi, ta ni ku'va na kuenda ña ìyo yi ña chikoni'i ndiko na kù'un na ma iti' Ndioo cha'a' ña taso'o na ma tu'un ndicha ña kà'an ndo. ²⁵ Ta takan kùu yi ña ni koto tandi'i ma ñivi ma tu'un xe'e ña ìyo ma tichi chinituni na niku, tajan juuni maa ndio na, ni kunandi chiti na ña jàka'nu na ma Racha'nu, ti cha chā'a ndio na kuenda, ña ndicha kuii ña tañu ndo ìyo ma Racha'nu Ndioo.

Paulu kàtitu'un ra naja kua jà'a yo ora jàka'nu yo ma Racha'nu Ndioo

²⁶ Yakan va ndyo'o yani, taku ma nuu kùti'vi ta'an ndo, iin ndo kùu kata ndo yaa kuenda ra, ta inga ndo jàna'a ndo ma tu'un ra, a ña kàtitu'un ndo ma iin tu'un xe'e ña jàna'a Ndioo nuu ndo, a ña kà'an ndo ma tu'un siin siin, a ña kàtitu'un kachin ndo naja kua kùuni ma tu'un siin siin ikan ka'an yi, takan ìyo yi ña ja'a ndo, ikan na ni'i ndisaa ndo ma tundeeni Ndioo, ta koo yi chi'in ndo. ²⁷ Taku ma ora kà'an ndo ma tu'un siin siin, va'aga ña ta'ii'iin ndo na ya'a ndo ka'an ndo yi nuu ma ñivi, vati na vā'a ja'a yi ña ni nduvi ndo ya'a ndo ka'an ndo yi nuu na iin tiempuni. Ta ora cha kà'an iin uvi a uni ndo yi, ta tüva kùu ya'a inga na ka'an na yi. Ta kuenda ma ndian ya'a kà'an na ma tu'un siin siin ikan, juuni ìyo yi ña koo iin meru ndo, ña kàtitu'un kachin ma nuu na, naja kua kùuni ma tu'un ikan ka'an yi ndia, ikan na kutunini ndisaa ndo yi. ²⁸ Ta tu tüvi ni'iin ma meru ndo ña kùu ka'an na ma ña kùuni ndo ka'an ndo ma nuu ka'lin ti'vi ma ñivi, va'aga ña na kà'an maa ndo yi ikan, va

kùu ka'an ndo yi nuu Ndioo ora kà'an xe'e ndo yi. ²⁹ Ta indukuni kùu yi chi'in taku ma ndian kàtitu'un ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi ndia, vati uvi ndo, a unini ndo ìyo yi ña ya'a ndo kàtitu'un ndo nuu ma ñivi, ta ma inga ma ndian ka'lin ma ikan, ìyo yi ña ja'a na kuenda, nde'o tuva ndicha ña va'a kùu ma ña kà'an ndo, a tüvi ndicha. ³⁰ Va tu iin ra ndaa ra kà'an ra iin tu'un yu'u Ndioo kuenda ma ñivi ka'lin ti'vi ikan, ta juuni ndaa ga ka'an ra, ta ikan ni'i inga ra ña nandi ikan iin tu'un xe'e ña jàna'a Ndioo nuu ra, tajan ma ra nunuu ìyo yi ña kutaxin ra ña kà'an ra ta ku'va ra ña kà'an ma inga ra. ³¹ Ta takan ìyo yi ña ja'a ndo, ña ta'ii'iin ndo ìyo yi ña kutu'va ndo ya'a ndo ka'an ndo ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi. Ta takan ìyo yi ña ja'a ndo, ikan ndisaa ndo kutu'va va'a ndo ma tu'un Ndioo ta na koo tundeeni ra chi'in ndo. ³² Vati tandi'i taku ma ndian kà'an tu'un yu'u Ndioo, ìyo yi ña jandeeni na, ta kuantu na nda ora keta ka'an na, tajan ìyo yi ña kà'an na. ³³ Vati ma Racha'nu Ndioo, ti iin ra ya'a chàta'ani ra ña koo vii chi'in ta'an yo kùu ra, ta töve kùuni ra ña jakanuu yo xini ta'an yo chi'in ma ña jà'a yo.

Takua kùu yi chi'in ndisaa ma ndian chìnuni ña kùti'vi ma veñu'u, ³⁴ ña ma ñivi ña'a, ti ìyo yi ña taxiin koo yu'u vi ma nuu ka'lin ti'vi ndo ña jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, vati nuu ma tutu Ley Ndioo kàti yi ña ma ñivi ña'a, ìyo yi ña kuu vi iin ñivi iñu'u chi'in ma ndra kùu ii vi takua kà'an yi. ³⁵ Ta tu kùuni ma ñivi ña'a ña koto vi tiá cha'a' ma tu'un i'ya, tajan na ndakatu'un vi nuu ma ndra kùu ii vi ma ve'e vi, töve iñu'u kùu vi, tuva ndakatu'un vi yi nuu ka'lin ti'vi ma ñivi Ndioo.

³⁶ Yakan va ìyo yi ña ku'va ndo kuenda ña tüvi tañu ndyo'o, ndian ñuu Corintu, kùu yi nuu kēta ji'na ma tu'un Ndioo, ta ni yüvi nuu uvanuu ndyo'o ni kùu ndo ña chito ndo ma tu'un ra ndia. ³⁷ Ta tu ìyo nda ndyo'o chànini ndo ña ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndo, ta ìyo ma Tati Íí Ndioo chi'in ndo, kùuni ndo, tajan ìyo yi ña koto va'a ndo, ti ma tu'un ña tàì vitin nuu ndo, kùu yi ma ña tachi Ndioo.

³⁸ Va tu tüvi jàchi'in ndo ma ña kà'an yi, tajan nda ma Racha'nu Ndioo na tüvi ni ki'in kuenda ra ndo ndia.

³⁹ Takan kàti yu'u chi'in ndyo'o yani, vati kùuni yu'u ña na katitu'un ndo ma tu'un yu'u Ndioo, ta tüvi kasi ndo yu'u ma ñivi tuva ka'an na ma tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi. ⁴⁰ Vati ma ña kùunì ña ja'a ndo kùu yi ña na tiñu'u ndo ma inga ndian kùuni ka'an tu'un Ndioo, ta na nanduku ndo naja kua vii kùu ja'a ndo yi ndia.

15

Nuu nàtaku Cristu

¹ Ndyo'o yani, kùunì ña na kuku'uni ndo ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu ña kàtitu'in nuu ndo. Vati ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña nda ora taso'o ndo yi, ta kicha'a ndo chìnuni ndo yi, ta juuni jà'a yi ña jàndeeni ndo ña iyo va'a ndo nda vitin ndia. ² Ta juuni cha'a' ma tu'un va'a i'ya kùu yi ña kàkú ndo tuva endee chìnuni va'a ndo yi ma takua kàtitu'in yi nuu ndo. Va tu töve nì jachi'in ndo ma ña kà'an yi, kùuni yi ka'an yi ña töve ndicha ña chìnuni ndo ma ña kà'an yi tuva takan.

³ Vati taku ma tu'un ka'nuga ña kàtitu'in nuu ndo, yakan kùu ma tu'un ña nì'i nuu Racha'nu ña kùtu'vai. Ta te'en kà'an ma tu'un ikan ña chī'í ma Racha'nu Jesucristu cha'a' ma kuati yo indukuni takua kà'an ma tu'un Ndioo ña ni kuu. ⁴ Ta kùchi ndio na ra, ta tichi uni kivi, ta nàtaku ndiko ra, takua kà'an ma tutu Ndioo ña ni kuu yi ndia. ⁵ Ta juuni chā'i kuenda nuu ndo ña ji'na kēta Cristu ora cha nàtaku ndiko ra nuu ma Petu', tajan kēta ndio ra nuu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra. ⁶ Takan kùu ta ikan jan kēta ra nuu ka'iin ti'vi kua'a' ma ndian yani yo ndian chìnuni. Ta ndiakan ti ya'aga u'un cientu ta'an na kùu na ña ndē'e na ña nàtaku ndiko ra. Ta iyo ma ndian juuni takuu ga ma nda vitin, ta iyo ma ndian cha tūva takuu ti cha chī'í na. ⁷ Ta juuni kēta ra nuu ma Jandiau, ta tiá iti' nuu tandi'i ma ndra kùu tatun ra ndia. ⁸ Ta ma nuu ndi'inia, ma ora yā'a kua'a' kivi kùu yi ña kēta ra nuu yu'u, jin nākotoi ra kua'a' tiempu iti' nuu kua ma inga na.

⁹ Vati yu'u kùu ma ra ta'a tiá kàa ña kùu tatun Jesuu, ña ni tüvi iyo yi ña ka'an ma ñivi ña tatun Jesuu kùu, vati ya'aga chāndikuin na kuenda ña jànde'i tundo'o ma ndian chìnuni tu'un Cristu niku. ¹⁰ Va vitin kùu takua kùu ma ra kùu, ti maa ma Racha'nu Ndioo jā'a ña na kui takan, ti iin ra ya'a va'a kùu ra, ta ma ñamani ña jā'a ra chi'in, na tüvi ni ja'a maani ra yi, vati vi'a ni'iga jātīñui kua inga ma ndra kùu tatun ra cha'a' ma ñamani ikan, vaji na yūvi mai kùu ma ra jà'a yi, ti ma ña jà'a yi kùu ma ñamani Ndioo ña iyo chi'in. ¹¹ Ta na tūva kuu, vaji yu'u a inga ndra kùu ma ndra kàtitu'un ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo, vati ña'a kùu ma ña va'a ña kàtitu'un ndi, ta yakan kùu ma tu'un ña chìnuni ndo ma vitin.

Paulu jàna'a ra ña ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í

¹² Vati tu ma tu'un kàtitu'un ndi kùu yi ma tu'un cha'a' ña cha nàtaku ndiko ma Cristu, ta naja juuni kà'an ga iin ma ndian iyo tañu ndo ña ma ndian cha chī'í na tüvi nàtaku na?, tuva takan. ¹³ Vati tu tüvi nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í, tajan kùuni yi ka'an yi ña nda ma Racha'nu Cristu, na tüvi ndicha ña nàtaku ndiko ra ndia, tuva takan. ¹⁴ Yakan va tu ma Racha'nu Cristu na tüvi nì natakura, tajan yakan kùuni yi ka'an yi, ña na tüvi nda kuenda ma tu'un ña chàkuu ndi ña kàtitu'un ndi nuu ndo. Ta juuni induku tüvi nda kuenda ma tu'un ña chìnuni ndo ndia, tuva takan. ¹⁵ Ta tu ndicha ña takan kùu yi, tajan kùuni yi ka'an yi ña ndyu'u kùu ma ndra kà'an tu'un vatani chata ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña kàtitu'un ndi ña ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña jànataku ra ma Cristu. Ta ña'a kùu ma tu'un vata, tu töve ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í, tuva takan. ¹⁶ Ti tu ma ndian cha chī'í, na tüvi nàtaku ndiko na, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña ni ma Cristu, töve nì natuku ndiko ra ndia. ¹⁷ Yakan va tuva ndicha ña Cristu tüvi nì natakura ndiko ra, tajan nda ma tu'un chìnuni ndo, na tüvi ndakutiñu yi ndia, ta kùuni yi ka'an yi ña juuni iyo ga ma kuati chi'in ndo, ti Ndioo töve nì janaa ra ma kuati ndo nda vitin, tuva takan. ¹⁸ Ta tu ndicha ña takan kùu yi, tajan ni ma ndian chìnuni tu'un Cristu ña cha chī'í, na

töva ni koo na endeeni chi'in ra ndia, tuva takan. ¹⁹ Vati tu ndätu yo ma Racha'nu Cristu, cha'a' ña chànini yo ña ni tindee ra ma yo iyo nditoni ñuñivi i'ya ma vitin, kùuni yo. Ta kùuni yi ka'an yi ña vi'a nda'vi ga ni kuuni yo kua ma inga ñivi, cha'a' ña chànini yo takan tu töve ndicha yi niku.

²⁰ Va töve takan kùu yi, ti cha chito va'a yo ña ndicha ña ma Racha'nu Cristu kùu ra ma ra nunuu ña nàtaku tañu ma ndian cha chī'í, ta ikan jan, chā'a ndio yo kuenda ña juuni nàtaku ma ndisaa ma ndian chī'í ndia. ²¹ Vati cha'a' ña chī'í iin ra'ii ña nàni Adán kùu yi ña chī'í ndisaa ndio ma ñivi nda vitin, tajan juuni takan kùu yi ña cha'a' inga ra'ii ña nàni Cristu kùu yi ña cha kīcha'a nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í ndia. ²² Ta takan kùu yi ña cha'a' ña ndisaa yo kùu yo ñivi Adán, ta yakan kùuni yi ka'an yi ña ndisaa yo cha chī'í yo. Takán kùu yi chi'in ndisaa yo ndian iyo kuenda Cristu, ni natakú ndiko yo, ta endeeni ni koo yo chi'in ra ndia. ²³ Va ta'ii'in yo ku'un yo takua ora kāchin Ndioo ña ku'un yo. Vati ra nunuu ña nàtaku kùu ma Racha'nu Cristu. Ta ikan jan ni janataku ndiko ra ndisaa yo ma ndian chìnuni tu'un kà'an ra ma ora ni kichi ra. ²⁴ Tajan ni kindaa ndio ra ma ndatu ña iyo chi'in tandi'i ma ndra kumitiñu, ta chi'in tandi'i ndatu ña iyo chi'in tati xaan ta inga tuku nuu ndatu ndian kini ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ra ma nuu chà'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo Tatá ra ma ora ni chaa ndio ma tiempu ni naa ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

²⁵ Va ma Racha'nu Cristu iyo yi ña ka'nda ra tiñu, nda kati jakanaa ji'na ga ra ma ndian xaan nde'e na ra, ta ikan jan kani ndoyo ra na iti' cha'a ra. ²⁶ Va ma ña nuu ndi'i nia ña ni jandi'i ra nuu, kùu ma ndatu kui'na ña chà'ni yi yo. ²⁷ Ta te'en kà'an ma tutu Ndioo: ma Racha'nu Ndioo chà'a ra tandi'i ndatu kuenda ña na ka'nda ma Racha'nu Cristu tiñu nuu tandi'i ña iyo, vati takan kà'an ma Tutu Ndioo. Ta ña'a tüvi kùuni yi ka'an yi ña Cristu ni ka'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo, ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra chā'a ma ndatu ikan nuu ra. ²⁸ Yakan

va ora chaa ma kivi ña Cristu ra kùu se'e Ndioo, ni ka'nda ra tiñu nuu ndisaa ña iyo. Ta ikan ni jana'a ra ra nuu ma Tatá ra, ña ji'na rakan chā'a ra ndatu ikan nuu ma ra kùu se'e ra. Ta ma se'e ra ni ku'va ndiko ra ma ndatu nuu ra, ikan ma Tatá ra, ni ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ma ña iyo. Ta takan ni kuu ikan nuu ndi'inia ma Racha'nu Ndioo ni kuxini ra nuu tandi'i ña iyo.

²⁹ Ta tu kà'an na ña ma ndian cha chī'í na tüvi nàtaku ndiko na, tajan, ¿nda kuenda kùu yi ña iyo iin ma ndian kùnduta cha'a' ma inga ndian cha chī'í?, tuva chànini na ña na tüvi nàtaku ndiko na. ³⁰ Ta ndyu'u tu töve ndätu ndi ña nàtaku ndiko ndi ma ora chī'í ndi, ña'a kùuni yi ka'an yi ña, ¿nda kuenda iyo tu'va ndi ña nde'e ndi tundo'o nani kivi?, tuva takan. ³¹ Ndyo'o yani, kùuni ña na koto ndo ña nani kivi chà'i kuenda ña ni kuvi, vati cha chito va'i ña ni chaa iin kivi ña ni ka'ni na yu'u, ta indukuni kua ikan kùuni ña na koto ndo ña kindoo va'anj cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un Jesucristu. ³² Yakan va yu'u nduva'a nde'i tundo'o jā'a ma ndian xaan iyo ma ñuu Efesu, ta tu chànini ña na tüvi ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í, ta takan kùu yi, ¿nayi jākanai chi'in ma ña jā'i?, tuva takan, kùuni ndo. Ta ikan jan, na te'en ka'an ndio yo: ¡Na kacho, ta ko'o yo, ti itaan ni kuvi yo!, tuva ndicha ña na töve nàtaku ndiko yo.

³³ Ta koto kü'va ndo ña jànda'viña'a ma ñivi ndo, vati iyo ndian kà'an te'en: "Tu ndikita'un chi'in iin ra nàkotoun ña tüvi jà'a tiñu va'a, ninduvi ndo ni ja'a ndo yi, vaji ra va'a kùun." ³⁴ Yakan va na ti'i va'a ndo chinituni ndo, ta na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati. Takán kàti chi'in ndo, ikan na koo tukanuu nuu ndo cha'a' ña iyo ndian tañu ndo ña töve nàkoto na ma Ndioo.

Naja kùu yi ña nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í

³⁵ Tajan iin nda ndyo'o ña te'en ni ndakatu'un ndo chi'in juuni maa ndo:

¿Ta naja kua kùu yi ña ni natakú ndiko ma ndian cha chī'í? ¿Ta naja kua kàa ma kuñu ña ni ni'í na?

Takan ni ndakatu'un ndo chi'in juuni maa ndo.

³⁶ ¡Ta naja ya'a ndava xini ndo ña chikatu'un ndo takan! ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma ora tàchi yo ma chiti tata, na tüvi kana yi, nda katí ta'yu ndi'i jì'na yi, tajan keta ma ña chaa? ³⁷ Vati iyo ma nuni tata ña tàchi ndo, chi'in inga tuku nuu ma chiti tata, va ma itu, ti ma ora kàna yi, na tüvi kàa yi takua kàa inga nuu ma chiti ikan, ti ma chiti ikan ma ora kàna yi siin kuii kàa yi. ³⁸ Ta tiá iti' nuu tajan ja'a ndio ma Racha'nu Ndioo ña ma ta'ii'in nuu yi, na koo yi naja kua kùuni maa ra ña koo yi, takua kùu nuni tata ña ora tachi yo yi ta ndakuu yi itu, ta takan kùu yi chi'in inga nuu chiti ndia. ³⁹ Ta na yüvi ndisaa yo inuu kàa ma kuñu yo, vati siin kàa ma iki kuñu ma yo kùu ñivi, ta siin kàa ma iki kuñu ma kiti ku'u, ta siin kàa ma iki kuñu ma saa, ta kuñu ma tiaka' siin kàa yi ndia. ⁴⁰ Ta juuni kua ikan kùu yi chi'in ma kuñu ma ña iyo andivi ndia, vati siin kàa ma kuñu yi, ta siin kàa ma kuñu ma ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va vii kàa ma kuñu ma ña iyo andivi, ta siin tiá kàa yi kua ma kuñu ma ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. ⁴¹ Vati taku ma ña tacha jà'a nikandii siin kàa yi kua ma ña tacha jà'a ma yoo, ta juuni siin kàa ña tacha yi kua ma chele ndia, ta nda ta'ii'in nuu ma chele, siin siin ma kua tacha jà'a yi ndia. ⁴² Ta juuni indukuni kùu yi chi'in ma ña nàtaku ma ndian cha chí'í ndia, vati ma kuñu ña kùchi na, tà'yu yi, ta ikan jan nàtaku ndiko iin ma ña tüvi chí'í inga cha'a'. ⁴³ Yakan va taku ma ña ni kuchi yo, iin ña tüvi ndakutiñu kùu yi va ma ora nàtaku ndiko yi, tajan kùu ndio yi iin ña ka'nu, ta tacha. Ta ma ora kùchi na yi, ti na tüvi ñandee yi, va ma ora nàtaku ndiko yi, ikan kèta ndio iin ma ña ya'a iyo ñandee. ⁴⁴ Vati ma kuñu ña kùchi yo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'yani kùu yi. Va ma ora nàtaku ndiko yi jà'a ma Tati Í Ndioo, tajan kùu ndio yi iin kuñu va'a kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ti tu chito yo ña iyo ma kuñu yo kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, tajan juuni iyo yi ña koto yo ña iyo ma kuñu yo kuenda Ndioo ndia.

⁴⁵ Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Adán kùu ma ra nunuu ña ndákuu ra iin ra chíyo ndito niku”, va inga Adán ra nuu ndi'inia, ra juuni kùu Cristu, ndákuu ra Tati ña chà'a ña na koo ndito ma ñivi endeeni. ⁴⁶ Va ma kuñu nunuu ña nì'i yo töve kùu yi ma ña ni koo yi endeeni chi'in Ndioo, va kùu yi ma ña iyo ma nuñu'u' ñuñivini, ta ma kuñu yo ña nì'i yo iti' nuu kùu yi ma ña ni koo yi endeeni chi'in Ndioo. ⁴⁷ Ti ma ra nunuu kùva'a ra chí'in ma ñu'u', ta kùu ra kuenda ma ñu'u', va ma ra uvi, rakan kùu ra ma ra kichi iti' andivi. ⁴⁸ Yakan va tandi'i ma yo iyo ma nuñu'u' ñuñivi, kùva'a yo chí'in ñu'u', takua kùva'a ma Adán, ta tandi'i ndian ni nì'i koo andivi kùu na takua kùu ma Racha'nu kichi iti' andivi. ⁴⁹ Va tu indukuni kàa yo kua kàa ma ra kùva'a chí'in ñu'u', tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni indukuni ni kuu yo takua kùu ma Racha'nu kichi iti' andivi ndia.

⁵⁰ Takan kà'in chí'in ndo ndyo'o yani, vati taku ma kuñu ña iyo sa'an ta iki, na kùu nì'i yi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ti na tüvi induku kuu yi takua kùu ma kuñu ña kùndee ndisaa tiempu. ⁵¹ Ta vitin kùuni katitu'in nuu ndo iin tu'un xe'e Ndioo ña jāna'a ra nuu ndi. Vati na yüvi ndisaa yo ni kuvi, va ndisaa yo ni ndakuu yo takua kùu ma Racha'nu. ⁵² Ta iin nunuu kuiini kùu yi takua kùu iin ña nakuanu yo ña ni ja'a ra yi, tajan ma yu'u nuu ndi'í nia ña ni tivi ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo chí'in ma yutun tivi, tajan ni nàtaku ndio ma ndian chí'í, ti ikan ni nì'i ndio na ma kuñu ña tüva ni kuvi, ta maa yo ndian ndito, ni ndakuu yo kuu yo takua kùu ma Racha'nu. ⁵³ Vati takan iyo yi ña ja'a ma Racha'nu chí'in ma kuñu yo ña tüvi kùndee, ikan na nì'i yo ma kuñu chaa ña kùndee yi endeeni, ta tüva kuvi yi. ⁵⁴ Tajan ma ora cha ndōchaa ma kuñu yo ña tüvi kùndee, jā'a ndio ma kuñu ña kùndee ndisaa tiempu, ta ma ora cha ndōchaa ma kuñu yo ña jā'a ma ña töve chí'í, tajan ikan kùu ma nuu ni chinu ndio ma tu'un kà'an ma tutu Ndioo ña kà'an te'en: “Ndioo cha jāndi'i ra ma ndatu kui'na ña chà'ni yo.” ⁵⁵ Ta yo'o, ra kùu kui'na, ¿ndanu iyo ma ndatun vitin ña chà'niun ndi?, ta, ¿ndanu kuà'an

ma ndàtun ña tìndee ñuun ña jàkanaun niku? ⁵⁶ Vati juuni ma kuati jà'a yo kùu yi ña chìkan yi ña kuvi yo. Ta juuni Ley Ndioo, ìyo ndatu yi kuenda tìso yi kuati nuu yo ndia. ⁵⁷ Va na ku'va yo ta'vìndioo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña cha jàndi'i ra ma ndatu ikan, cha'a' ma tiñu ña jà'a ma Racha'nu yo Jesucristu. ⁵⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi, ndyo'o yani ndian ya'a kùunì nde'i, na koo ma tundeeni Ndioo chi'in ndo, ta na koo tu'va ndo, ta koto jàña ndo ña na jakuu ndo ma tiñu ña chà'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndo ndisaa tiempu, vati cha chito ndo ña chi'in ma tiñu ikan, ni ndo'iin ga ndo chi'in ma Racha'nu chito'o yo, ta ni ni'i ndo ma ya'vi ndo jà'a ra, vati yuvi ra vata kùu ra.

16

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña tìndee ma ndian chìnuni ma meru na

¹ Ta vitin va kàtitu'in nuu ndo ña na ja'a ndo ma kua kà'in nuu ndo, na jati'vita'an ndo ma xu'un' ndo, ta tìndee ndo ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu ña ìyo ñuu Jerusalén, vati juuni kua ikan cha kàtitu'in nuu ndian chìnuni ña ìyo tanuu ñuu ña ìyo ma iti' ñu'u' Galacia ndia. ² Yakan va nani ndomingu ìyo yi ña kaniva'a va'a ndo ita'vi ma meli ña ni'i ndo ña jàtiñu tatu ndo, ikan ma ora ni kunde'i ndo na tũva ìyo yi ña jati'vita'an ndo ndisaa yi iin cha'ani. ³ Vati ma ora ni chai ma nuu ìyo ndo, tajan ni tachi ndioi ma ndra ni kachin maa ndo, ña naa ndra tutu ña ni tai kuenda ña katitu'un yi cha'a' ma xu'un' ña naa ndra, ora kuàndaka ndra yi nuu ma ndian chìnuni ña ìyo ma ñuu Jerusalén. ⁴ Ta tu ìyo yi ña nda mai ku'un ma chi'in ndra ma ora ni chai, tajan ìyo yi ña ku'in ndia.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi nda iti' ni kakunuu ra

⁵ Vati ma ora ni ku'in, ji'na ìyo yi ña ya'i ma ñu'u' Macedonia, tajan ni chaa ndioi ma ñuu Corintu nuu ìyo ndo. ⁶ Ta ikan jan nde'o tu kùu ndoo ndioi ma chi'in ndo uvi uni yoo, a jaya'a ndioi ma tiempu vichin ma chi'in ndo tuva kùu yi, ta ikan ìyo yi ña tìndee ndo yu'u ita'vi ña tia'vi iti' kuà'in. Ta ora cha ya'a tajan ni ku'in

tiá iti' nuu. ⁷ Vati na tũvi chàta'ani ña tia kivini ni nde'i ndo, ti chàninì ndoi tiá kua'a' ma kivi ma chi'in ndo, tuva ku'va ma Racha'nu ña na ja'i yi. ⁸ Va vitin juuni yanga ndoi ma ñuu Efesu i'ya, ña nda kati jaka'nui ma viko Pentecosté chi'in ma ñivi, tuva kùu yi. ⁹ Takan chàninì, vati ìyo kua'a' ñivi ña kùuni na taso'o na tu'un cha'a' ma Racha'nu ña kàtitu'in, vaji ìyo kua'a' ma ndian xaani nde'e yu'u ndia.

¹⁰ Ta tu chàa ma Timoteu yani yo ma nuu ìyo ndo, tiá va'a ña na nanduku ndo naja kua koo va'a ndo chi'in ra, vati juuni jàtiñu ra kuenda ma Racha'nu, takua jà'i ndia. ¹¹ Yakan va ndisaa ndo ìyo yi ña tiñu'u ndo ra, ta na tìndee ndo tia'vi ndo iti' kuà'an ra, ikan na kuu kichi nde'e ra yu'u nuu ìyoi, vati ndàtui ra ma nde've chi'in inga tuku ma ndian kùu yani yo.

¹² Va taku ma ra yani yo Apolo, nduva'a cha jàninì ra ña na ku'un ra kunde'e ra ndo chi'in inga ma ndra yani yo, va nì kuuni ra ma vitin. Yakan va ni kunde'e maa ra ndo ma ora ni kuyati ra, kàti ra.

Ma tu'un nuu ndi'i nia ña kàtitu'un Paulu kuenda ma ndian chìnuni tu'un Cristu ña ìyo ma ñuu Corintu

¹³ Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta na endee koo ma ña chìnuni va'a ndo ma tu'un Cristu, vati ìyo yi ña jandeeni ndo takua jà'a ma ndra'ii ña ìyo kuenda ma Racha'nu Ndioo. ¹⁴ Yakan va tandi'i ma ña jà'a ndo, na ja'a ndo yi cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo.

¹⁵ Ta vitin taku ndyo'o yani, vati cha chito va'a ndo ña ma ñivi nunuu ña kicha'a chìnuni ma tu'un Ndioo ma ñu'u' Acaya nuu ìyo ndo chiña, ndiakan kùu kùu ma ñivi, ra nàni Estéfana. Ta ndiakan kùu na ña ya'a chàta'ani na tìndee na ma ndian chìnuni tu'un Cristu. ¹⁶ Yakan va jàninì ndo ña na jachi'in ndo ra. Ta indukuni kua ikan na jachi'in ndo ndisaa ma inga ndian jàtiñu ña tìndee ma ñivi Ndioo takua jà'a ra ndia. ¹⁷ Ta nduva'a chisij ña cha kichi nde'e ma ra nàni Estéfana yu'u, chi'in ma ra nàni Fortunatu, ta Acaicu ndia, vati ndrakan kùu ndra ña tìndee ndra yu'u chi'in ma tiñu ña nì kuu ja'a ndo cha'a' ña tũvi ndo chi'in niku. ¹⁸ Ti takua jà'a ndra ña chà'a ndra tundeeni nui, juuni kua ikan

jā'a ndra ña chā'a ndra tundeeni nuu ndo ndia. Ta takan kùunì ña na tiñu'u ndo ma ñivi takua kùu na.

¹⁹ Ta ma ñivi chìnuni ña ìyo ma ninii ka'nu ma ñu'u' Asia, tàchi na iin saludu nuu ndo, ta juuni ma ra nàni Aquila, chi'in ñasi'i ra Priscila, ta chi'in ma inga ndian chìnuni ña kùti'vi chi'in vi ma nuu ìyo vi, tàchi saludu nuu ndo ndia. ²⁰ Ta tandi'i inga ndra yani yo tàchi ndra ma saludu ndra nuu ndo ndia. Ta juuni na kunumindaa ndo ta'an ndo ma ora kaña'a ndo cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo na.

²¹ Yu'u Paulu, tàa chi'in nda'i ma saludu i'ya kuenda ndo.

²² Ta yu'u kà'in ña tu ìyo nda ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu yo Jesucristu, va'aga ña na tachi ra na ma iti' andaya'. Ta yo'o Racha'nu Jesucristu, na kichiun.

²³ Ta na koo ma ñamani ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndo. ²⁴ Ta ndyo'o ya'a kùunì ndo cha'a' ña cha ndō'iin ndisaa yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi tãchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Corintu

Paulu tàa ra tutu i'ya kuenda ma ndian chìnuni ña ìyo ma ñuu Corintu

¹ Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu, ti takan kùuni Ndioo ña na kùu chi'in ma ra yani yo Timoteu, tàa ndi ma tutu i'ya nuu ndyo'o ndian chìnuni tu'un Ndioo ìyo ma ñuu Corintu, ta juuni nuu tandi'i inga ma ndian chìnuni ìyo ma ñu'u' Acaya ndia. ² Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na kata ra ma ñamani ra chata ndo, ikan na kuu koo vii ndo chi'in ta'an ndo.

Ndioo, jàmani ra anima yo

³ Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesucristu, vati rakan kùu ma ra kùu Tatá yo ña kùnda'vini yo, ta jàmani anima yo. ⁴ Vati takua jàmani ra anima yo ora ndè'o tundo'o, juuni kua ikan ìyo yi ña jàmani yo inga ma ndian nde'e tundo'o takua jà'a ra chi'o ndia. ⁵ Vati ma takua kàya ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma Jesuu, juuni takan kàya ma tundeeni yo kuenda cha'a' ra. ⁶ Vati tu ndè'e ndi tundo'o, cha'a' maa ndo kùu yi, kuenda ña jandeeni ndo ta kàkú ndo ora ndè'e ndo tundo'o, ta tu jàmani Ndioo ndi, juuni kùu yi kuenda maa ndo ndia, vati yakan kùu yi ña ja'a yi ña na jandeeni ndo ma tundo'o nde'e ndo takua jàndeeni maa ndi ndia. ⁷ Vati taku ndyu'u cha ch̀to va'a ndi naja ni kuu yi chi'in ndo, ti vaji ndè'e ndo tundo'o takua ndè'e ndi yi, juuni kua ikan ni ku'va ma Ndioo tundeeni nuu ndo takua jà'a ra chi'in ndi ndia. ⁸ Ndyo'o yani, kùuni ndi ña koto kachin ndo, ti ya'a ga kua'a' tundo'o ndè'e ndi ma ninii ka'nu ñu'u' Asia niku. Vati ya'a ga xaan ma ku'va ikan, ti ndava kùndeega ndi ña ndè'e ndi ma tundo'o ikan niku, vati töve ch̀to ndi niku, tu ni kee ndito ndi jà'a ma tundo'o ikan. ⁹ Vati ndicha ña ch̀nini ndi ña chani kuvi ndi niku. Va ma ña'a kùu yi

ña jàna'a yi nuu ndi, ña na kùu jakakú ndi juuni maa ndi vati ìyo yi ña chinuni ndi ma ña jà'a ma Ndioo, ra jànataku ma ndian ndií. ¹⁰ Ta juuni ma Ndioo ikan kùu ra ña jàkákú ndi nuu ni kuvi ndi ma tiempu ikan. Ta ch̀to ndi ña takan jàkákú ra ndi vitin ta iti' nuu ndia, ¹¹ tuva ndyo'o tìndee ndo ndi ña ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi. Ta tu ya'a ga kua'a' ndo kà'an chi'in Ndioo cha'a' ndi, ya'a ga ni jaka'nu ndo ra, cha'a' ma ñamani ña ìyo chi'in ndi jà'a ra.

Nuu kà'an Paulu nda cha'a' kùu yi ña nī kuu ku'un ra ñuu Corintu

¹² Vati ma ña ya'a ch̀ta'ani ndi kùu ma ña ni ka'in vitin: ma chinituni ndi kà'an yi ña ji'na chi'in maa ndo kùu yi ña ya'a ga va'a ta ndaa ìyo ndi, ña kua chi'in ma inga ñivi ìyo ñuñivi. Ta tìndee Ndioo ndi ña jà'a ndi ma ña kùuni ra, vati ma ña jà'a ndi kùu yi, chi'in ma ñamani Ndioo, ta yüvi chi'in ma ña ch̀nini ma ñivi. ¹³ Yakan va ndisaa ma tu'un ña tàa ndi kuenda ndo, tàa kachin ndi yi, ikan na kuu jakua'a ndo yi ta kutunini ndo ma ña kà'an yi. Ta ndàtu ndi ña na kuu kutunini ndo yi ndia. ¹⁴ Ma takua cha ch̀a' ndo kuenda naja kua jà'a ndi nuu ndo, yakan va ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesuu ni koto kachin ndo tiá. Ma kivi ikan ya'a sii ni kuuni ndo nde'e ndo ndi, takua ya'a sii ni kuuni ndi nde'e ndi ndo ndia. ¹⁵ Va takua yu'u cha ch̀i' kuenda ña ya'a kùunio nde'o ta'an yo, yakan va ch̀nini ña va'aga ña na kunde'e ji'nai ndo nuu ìyo ndo, ikan na sii kuuni ndo cha'a' ña ni nde'e ndo yu'u uvi cha'a'. ¹⁶ Takan ch̀nini ña ya'i ta kunde'e ji'nai ndo ma ora ni ku'in iti' ñu'u' Macedonia, tajan ma ora ni chikoni'i ndikoi kuu kunde'e ndikoi ndo ma cha'a' uvi. Ta takan kuu tìndee ndo yu'u chi'in ña kùmani nui, ikan na chaa va'i ma iti' ñu'u' Judea. ¹⁷ ¿A ch̀nini ndo ña jànda'viña'i ndo, ora kà'in ña ni kunde'i ndo? ¿A ch̀nini ndo ña yu'u ora kà'in ña ni ja'i iin tiñu, uvi nuu ña ch̀nini, cha'a' ña kà'in "va'a" ta "vã'a" iin tiempuni?, kùuni ndo. ¹⁸ Va yöve takan kùu yi, ti ndava ndaa nuu Ndioo kà'in ña na kùu ka'an ndi "va'a" ta "vã'a" ma iin tiempuni. ¹⁹ Vati taku

yu'u, Silvanu, chi'in Timoteu, ña kùu ma ndra kàtitu'un tu'un Jesucristu ra se'e Ndioo tañu ndo, kùu kà'an ndi "va'a" ta "vã'a" iin tiempuni. Vati uvanuu ma tu'un ña kà'an ndi kuenda ra kùu yi ña "va'a". ²⁰ Vati tandi'i ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu ñivi, "va'a" kùu yi ti jàchinu ra yi cha'a' Jesuu. Yakan va ora jàka'nu yo Ndioo, kà'an yo "Amén, (ña kùuni yi ka'an yi takan na kuu yi)" cha'a' ma Racha'nu Jesucristu ndia. ²¹ Vati maa ma Ndioo kùu ra ña cha kàchin ra ndi chi'in ndo ta jà'a ra ña kùu ndicha yo kuenda Cristu. Vati ma ña jã'a ra kùu yi ña tãvani'i siin ra yo kuenda ra, ²² ta kãni ra ma tuni ra yo, ta tãchi ra ma Tati Íí ra ña koo yi chi'in yo endeeni, ta yakan kùuni yi ka'an yi ña ndicha ña ni ni'o ma ña va'a ñyo chi'in ra iti' nuu.

²³ Ta takã'an ku'in kunde'i ndo ma ñuu ndo takua chàninì niku, jã'i yi takan vati tüvi kùunì jakuninai ndo. Ta tu tüvi ña ndicha kùu ma ña kà'in, yakan va ñyo va'i ña jande'e Ndioo tundo'o yu'u. ²⁴ Vati yüvi ndyu'u kùu ma ndian kùu chito'o ndo ña chà'nda ndi tiñu nuu ndo. Uvaa ma ña kùuni ndi kùu yi ña kùuni ndi tindee ndi ndo, ikan na sii kùuni ndo chi'in ma ña chìnuni ndo, vati ndicha ña cha chìnuni va'a ndo tu'un Jesuu.

2

¹ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chāninì ña va'aga ña töve ku'in kunde'i ndo inga cha'a', koto ja'i ña na nda'vi kùuni ndo. ² Ta tu yu'u ku'in kunde'i ndo niku, ta ja'i ña na nda'vi kùuni ndo, ti ni'iin ndo töve kuu jandosii ndo yu'u cha'a' ña nda'vi kùuni ndo, tuva takan. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña tã ma tava kà'in chi'in ndo, ña töve nī kuuni ku'in kunde'i ndo koto ja'a ndo ña na nda'vi kuunì, tuva juuni maa ndo kuu ma ndian ñyo yi ña jandosii yu'u ora ndè'i ndo. Ta chito ndaa va'i ña tu yu'u sii kùunì, nda maa ndo ni kichi sii kùuni ndo ndia. ⁴ Vati ora tã maa tutu carta ikan kuenda ndo, ya'a ga nàkaninì, ta nda'vi kùunì ña ndava chàkui niku. Va na töve nī tai yi kuenda ña na nda'vi kùuni ndo, vati tã yi, ikan na koto kachin ndo ña ya'a ga kùunì nde'i ndo.

Paulu jàka'nuni ra ma ra jà'a kuati

⁵ ñyo iin ra jã'a ña nda'vi kùunì, ta töve jà'a ra yi kuenda ña na nda'vi kùuni uvaa yu'uni, vati juuni nda maa ndo nda'vi kùuni ndo jà'a ra ndia. Takani kà'in kuenda ndo, koto ya'a nduu tuku ma kua kà'in. ⁶ Ta ma tundo'o ña cha jãnde'e ndo ma rakan, cha va'a takani, vati nduva'a cha kua'a' kùu yi kuenda ra. ⁷ Yakan va ma ña ñyo yi ña ja'a ndo ma vitin, kùu yi ña na jaka'nuni ndo ma kuati ra, ta na jamani ndo ra koto ya'a ga sutinì kuuni ra, ta ja'a ra ma ña töve va'a. ⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña jàninì ndo, ña na jana'a ndiko ndo nuu ra naja kua ya'a kùuni ndo nde'e ndo ra. ⁹ Vati ma niku ga, cha tã ma tu'un i'ya nuu ma tutu ña tãchi nuu ndo, kuenda ña na ki'in ku'va ndo, nde'o tuva ndicha ña jachi'in ndo ma ña kà'in. ¹⁰ Yakan va tu jàka'nuni ndo ma kuati ra, cha'a' ma nda ña nikuuni ña jã'a ra, yu'u juuni jàka'nunì yi ra ndia. Vati ma ora jàka'nunì ma kuati, tuva ñyo iin nda cha'a' kùu yi, ndisaa yakan jà'i yi cha'a' ndo ndava nda nuu ma Racha'nu Cristu, ti kùnda'vinì ndo, ¹¹ ikan ma kui'na Satanaa, na tüvi kùu ja'án' ma ña kùuni maán' chi'o, vati cha nàkoto va'a yo ma mañá'.

Nàkanini Paulu cha'a' ña naja ni nata'an ra ma ra yani ra Titu ma ñuu Troa

¹² Takan kuu tajan ora chãa ndioi ma ñuu ka'nu ña nàni Troa, ña kuàkatitu'in ma tu'un ma Racha'nu Cristu, nduva'a nūna Ndioo ma anima ma ñivi nui, cha'a' ma tiñu jà'i kuenda ra. ¹³ Va vaji takan jã'a Ndioo chi'in, va yu'u ya'a nakaninì vaji ñyo iikan, ti töve nãta'in ma ra yani yo Titu ma ikan. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nãka'in chi'in na ña ni ku'in, tajan kēe ndioi kuà'in ma iti' ñu'u' Macedonia.

Ndioo kùu ma ra tindee ndi, ikan na kuu jakanaa ndi, ta takan kùu chinuni kua'a' ma ñivi ma tu'un Jesuu

¹⁴ Ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra ndàka ndi kuà'an ndi ma iti' Jesucristu, ti cha jàkanaa ra ndi kuenda ra, ta cha'a' maa ndi kùu yi ña jàkoto ra ma tu'un ra nuu ma inga ñivi, takua jà'a iin xiko ña ya'a vii chà'an ma ora chitakuati yi nda ni kùuni.

¹⁵ Vati ndyu'u kùu ndi takua kùu ma xiko ma kutu ña sòkó ma Jesuu nuu Ndioo, ña chitakuati yi nuu ndisaa ñivi a ma ndian jàkakú Ndioo a ma ndian töve ndia. ¹⁶ Vati kuenda ma ndian töve chìnuni, ma xiko ma kutu i'ya ni ka'ni yi na takua jà'a iin xiko xaan. Va kuenda ma ndian jàkakú Ndioo, ma xiko i'ya iin ña vii kùu yi, ti ni ja'a yi ña na koo ndito na indeeni. Ta ma tiñu i'ya ni'iin ñivi tüvi iyo va'a na, ña kùu ja'a na yi. ¹⁷ Va taku ndyu'u vii kàtitu'un ndi ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta töve chàkunuu ndi jà'a ndi takua jà'a inga na, ña kàtitu'un na yi kuenda ña jàndokuikani yi na. Vati ndava ndaa nuu Ndioo, kà'an kachin ndi ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ti maa ma Ndioo kùu ma ra tachi ndyu'u, ña na ndo'iin ndi chi'in Jesuu.

3

Ma tu'un chaa ña jàndo'iin tu'un ma Paulu chi'in ma ñivi

¹ Ta ma ora kà'an ndi te'en, ¿a chànini ndo ña cha kīcha'a ndiko ndi jàka'nu ndi juuni maa ndi?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña iyo yi ña jana'a ndi iin tutu nuu kà'an yi ña ñivi va'a kùu ndi, ta nda ñuu kīchi ndi, a ña ndàkan ndi nuu ndo, ña na ja'a ndo ma tutu ikan kuenda ndaa ndi takua jà'a ma inga na?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi. ² Vati juuni maa ndo kùu ndo takua kùu ma tutu ña chiniñu'u ndi ña kà'an ña ñivi va'a kùu ndi. Ta ndisaa ma ñivi kùu jakua'a na yi, ta takan kùu koto na nda ñivi kùu ndi cha'a' ña cha iyo ndo chi'in ndi ma tichi chinituni ndi. ³ Ta takan kùu yi ña cha chito ndaa va'a na ña ndyo'o kùu ndo, takua kùu ma tutu ña taa juuni maa ma Racha'nu Cristu ña chā'a ndi nuu ndo, ora kàtitu'un ndi ma tu'un ra nuu ndo niku. Ta töve nī taa ma Tati Í Ndioo ndito yi chi'in tinta chata yuu xa'nda kuenda ndo, takua jà'a Ndioo chi'in Moisés tatiempu, vati taa ra yi va tichi anima ndo. ⁴ Chìnuni ndi ma ña va'a ña jà'a ma Ndioo cha'a' ma Jesuu, yakan va chito ndi ti ndicha va'a ma ña kà'an ndi i'ya. ⁵ Ta na töve kùuni ndi ka'an ndi ña ma ña jà'a ndi, vachi yi tichi chinituni maa ndi cha'a' ña iyo ndatu maa ndi, vati ndisaa ma ña kùu ja'a ndi vachi yi, va

tichi chinituni Ndioo. ⁶ Vati ndyu'u cha chā'a Ndioo tundeeni ra nuu ndi kuenda ña na jana'a ndi ma tu'un chaa ra, ña jàndo'iin ra chi'in ndisaa yo. Ta takan kùu yi ña töve nī jando'iin ra yi chi'in ma tutu ley cha'nu ña taa Moisés, vati jàndo'iin ra yi chi'in ma Tati Í ra. Vati ma tutu cha'nu ikan chà'ni yi yo, ti taku ma Tati Í ra ikan chà'a yi, va nuu koo ndito yo endeeni. ⁷ Ta ndicha kuii ma ley ña taa Moisés chi'in letra chata ma yuu xa'nda, kīchi yi chi'in kua'a' ña tàcha, ña ni ma ndian israelita na kùu nde'e na nuu ma Moisés ma ora ikan cha'a' ña ya'a tàcha yi. Ta vaji ndicha ña ya'a tàcha yi ma ora ikan, va chi'in tiempu ndā'va maa yi kueeni kueeni. ⁸ Va tu iin ña nduva'a kuii tàcha ta ka'nu kùu ma ley ikan ña chà'ni yi, ¿ta nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un chaa ña chā'a Ndioo nuu yo cha'a' ña iyo ma Tati Í ra chi'o! ⁹ Va jin ndicha ña ya'a ka'nu kùu ma ley ña tìsokuati yo kuenda ña na kuvi yo, vati nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un chaa ña jà'a ña na kuu yo ndian ndaa. ¹⁰ Vati cha'a' ña nduva'a kuii ka'nu kùu ma tu'un chaa, cha'a' yakan kùu yi ña na tüva kuenda kùu ma tu'un cha'nu, tuva jando induku yo yi chi'in ma tu'un chaa. ¹¹ Yakan va tu ya'a ga ka'nu kùu ma ña ni nda'va maa kueeni kueeni, nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un chaa ña endee töve ndā'va ma ña tàcha yi. ¹² Ndicha kuii ti chito ndi ña ni jachinu Ndioo ma ña ndātu ndi, yakan va kùu kà'an kachin ndi naja kua kùuni maa ndi, ti iyo tundeeni ra chi'in ndi. ¹³ Vati taku ndyu'u, na töve jà'a ndi takua jà'a ma Moisés, ña chāsi ra ma ja'ma nuu ra, koto nde'e na ña nàa ma ña tàcha ma nuu ra kueeni kueeni. ¹⁴ Va ma ndian israelita na töve nī kutunini na ma tu'un cha'nu ikan, ti juuni ndāsi ga ma nuu na chi'in ma ja'ma mandil ikan, nda ma vitin. Ta uvanuu ra kùu kindaa ma ja'ma ikan, kùu ma Racha'nu Cristu ora kīcha'a yo chìnuni yo tu'un ra. ¹⁵ Ta ndicha kuii ña takan kùu yi nda vitin, ti ora jàkua'a na ma tutu cha'nu ña taa Moisés, ndòndava ma chinituni na jà'a ña töve jàchi'in na tu'un Jesuu. ¹⁶ Ta tu iyo ma ndian ndàkoo na ma iti' kini nuu jà'a na kuati, ta kivi

na ma iti' Racha'nu Jesuu, ni kindaa ma ja'ma mandil ña ndàsi nuu na. ¹⁷ Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ma Tati Íí, ta tu iyo ma Tati Íí ma Racha'nu Ndioo tichi anima yo, ta ikan jan cha kùu ki'vi yo iti' Jesuu vati tüva tisokuati yi yo. ¹⁸ Yakan va tandi'i ma yo chìnuni, ña tüva ndàsi ma ja'ma mandil ikan nuu yo, vati cha kùu yo takua kùu iin ma inu ña kàni yi ma xina'ñu Ndioo, ikan na kuu nde'e ñivi ña ra va'a kùu ra, ta nani kivi tiaga jàndakuu ra yo takua kàa ra, vati ta'ii'iin kivi iyo ga ma tundeeni ra chi'o, cha'a' ma tiñu jà'a ma Tati Íí ra chi'o.

4

¹ Yakan va ya'a jàndeeni ndi, vati Ndioo ya'a kùnda'vini ra ndi, ta cha'a yakan kùu yi ña chā'a ra tiñu nuu ndi ña kàtitu'un ndi tu'un va'a Jesuu nuu kua'a' ñivi. ² Vati ndyu'u cha kàchin ndi ña töve jàchi'in ndi ma tiñu xe'e ña jà'a tukanuu ma ñivi, ta juuni töve jànda'viña'a ndi a jàkanuu ndi xini na chi'in ma tu'un Ndioo ña jàna'a ndi. Vati uvaa ma tu'un jàna'a ndi kùu ma ña ndichani. Yakan va ndava nda nuu Ndioo kà'an ndi, ikan na ku'va na kuenda ña takan kùu yi. ³ Ta ma tu'un cha'a' ma Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ndi nuu ñivi, tu chāsi yi chinituni ma ñivi kùuni na, ndicha ña takan kùu yi va kuenda ma ndian kuànaa ni. ⁴ Ta ma ñivi ikan töve chìnuni na ma tu'un cha'a' Jesuu, ti ma kui'na, ra chà'nda tiñu nuu ñuñivi i'ya, cha chāsi ra ma chinituni na, ikan na kùu kutunini na ma tu'un vii ña kà'an cha'a' Jesucristu, ra ya'a tacha, ra kàa indukuni takua kàa ma Racha'nu Ndioo. ⁵ Vati ndyu'u töve kàtitu'un ndi ma tu'un ña jàka'nu juuni maa ndi, ti ma tu'un kàtitu'un ndi kùu ma ña kà'an ña Jesuu kùu ma ra chito'o yo, vati ndyu'u kùu ndi takua kùu iin musu ndo, cha'a' ña ya'a kùuni ndi nde'e ndi ma Racha'nu Jesuu. ⁶ Vati juuni ma Ndioo ra tachi ma ñu'ú kuenda ña na jandondichin yi ma nuu naa, rakan kùu ra ña jätuvi ra ma ña tacha ra ña na koo yi chi'in yo ma tichi anima yo. Ta chi'in ma ña tacha ña iyo nuu Jesucristu jà'a ma Racha'nu Ndioo, kùu jandondichin yo nuu ma inga ñivi ta

kùu koto na naja kua kàa ma ña tacha ra ndia.

Tu chìnuni yo tu'un Jesuu kùu koo va'a yo ma ñuñivi i'ya

⁷ Vati ma kuñu yo kùu yi takua kùu iin ma kisi ñu'u' nuu indii ma ña kuika Ndioo ti tichi kuñu yo indii ma ndatu ka'nu Ndioo, ikan na koto ñivi ña ma ndatu i'ya yöve ndatu maa yo kùu yi, ti ndatu ña chā'a Ndioo nuu yo kùu yi. ⁸ Yakan va vaji ya'a nde'e ndi tundo'o ja'a na, va jàndeeni ndi. Ta vaji nduva'a nàkanini ndi va töve jàña ndi ma iti' kuà'an ndi ti chito ndi ña ni keta va'a yi. ⁹ Ta vaji ndikun na ndi, va Ndioo töve ndàkoo ma'iin ra ndi, ta vaji ndo'o ndi ja'a ma ñivi, va na kùu jandi'i na ndi. ¹⁰ Ta ndanikuni ma nuu kuà'an ndi nde'e ndi tundo'o, endee chàku'uni ndi tava chī'í ma Jesuu ma nuu kruu, ikan na nde'e ma ñivi ña ndicha ña nī'i ndi ma ndatu ña nī'i ra ora nātaku ndiko ra. ¹¹ Vati ma ora juuni iyo ndito ga ndi ma ñuñivi i'ya, iyo tu'va ndi kuenda ña kivi ndi cha'a' ma Racha'nu Jesuu, ikan na nde'e ma ñivi ña ndicha ña nī'i ndi ma ndatu ña jàna'a ra nuu yo ma ora nātaku ndiko ra. ¹² Cha'a' yakan kùu yi ña ndyu'u endee ndè'e ndi tundo'o, ña ndava kùu ka'ni na ndi cha'a' ndo, ikan na kuu ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in Jesuu.

¹³ Ta iin ra taa ma tutu Ndioo tatiempu te'en kà'an ra: "Ya'a ga chìnuni tu'un Ndioo, yakan va kàtitu'in yi." Ta indukuni kùu yi chi'in ndyu'u, ti chìnuni ndi ma tu'un ra ta kàtitu'un ndi yi ndia. ¹⁴ Vati cha chito yo ña ma Ndioo, ra jànataku ma Racha'nu Jesuu ma ora chī'í ra, juuni ma rakan kùu ra ña ni janataku ra ndi, ikan na ndo'iin ndisaa yo chi'in Jesuu ta ku'un yo chi'in ra ma nuu iyo Tatá ra andivi. ¹⁵ Tandii ma tundo'o ña ndè'e ndi kuenda ndo, yakan jàna'a yi ña ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo, ikan ma ora cha ni'i ndo ma ñamani Ndioo kuu jàna'a ndo yi nuu kua'a' ñivi. Ta takan kua'a' na kicha'a na jaka'nu na ra ora chà'a na ta'vindioo nuu ra. ¹⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a jàndeeni ndi, vaji ma iti' nuu nuna cha kuàndocha'nu ndi, va ma iti' tichi ma kuñu ndi tiá kuàndochaa yi nani

kivi. ¹⁷ Vati ma tundo'o ña ndè'e ndi ma ñuñivi i'ya, nduva'a yati yà'a yi. Va chito ndi ña nduva'a ka'nuga ma ndatu ña ni ni'i ndi ja'a ma tundo'o ikan, ti ni ni'i ndi nuu ni koo ndi endeeni chi'in Ndioo. ¹⁸ Vati na töve k'in kuenda yo ma ña tà'an yo ma ñuñivi i'ya ña kuu nde'o, ti ma ña k'in kuenda yo kuu ña, naja kua ni ni'o nuu ni koo yo endeeni chi'in Ndioo ña töve ndichin nde'o ma vitin. Vati ma ña kuu nde'o ma ñuñivi i'ya ya'a yati yà'a yi, va ma ña iyo andivi, töve.

5

¹ Ta cha chito yo ña tu ma kuñu yo jàndi'i na nuu yi, ni ni'o inga tuku yi ma nuu ni koo yo iti' andivi jà'a Ndioo. Vati ma kuñu yo ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya kuu yi takua kuu ma ve'e ja'ma ña töve kùndee yi kua'a' tiempu, ti taku ma kuñu chaa, yöve iin ña jàva'a ñivini kuu yi ti iin ña jà'a Ndioo kuenda yo kuu yi. ² Ta ndicha ña ora juuni iyo ga yo ma ñuñivi i'ya, ya'a nda'vi kùuni yo cha'a' ña cha kùuni yo ni'o ma kuñu chaa ña ni ku'va Ndioo nuu yo ma iti' andivi. ³ Ta ora ni ni'o ma kuñu ikan, ni kuu yi takua ja'ma ñu'u yo, ti töve ni kakunuu viti yo jà'a yi. ⁴ Vati ma ora juuni iyo ga yo chi'in ma kuñu cha'nu yo ñuñivi i'ya, ya'a taxiini yo ta nda'vi kùuni yo jà'a ma tundo'o ña ndè'o. Ta ndicha va'a ña töve kùuni yo kuvi yo, ti ma ña kùuni yo kuu yi ña na sama ma Ndioo yo chi'in ma kuñu chaa ña kùndee ndisaa tiempu, takua jà'a yo ma ora sàma yo yo chi'in ma ja'ma chaa. ⁵ Vati maa ma Ndioo kuu ra ña jàndova'a ra ma tiñu i'ya kuenda yo, ti chā'a ra ma Tati Í ra ña na koo yi chi'o, ikan na ku'va yo kuenda ña takan kuu ma ña va'a ña ni ni'o tiá iti' nuu.

⁶ Ta cha'a' yakan kuu yi ña nduva'a kuii jàndeeni yo nani ora, ta chito yo ti ora juuni iyo ndito ga yo chi'in ma kuñu ña iyo yo ma ñuñivi i'ya, kùuni yi ka'an yi ña yöve ve'e maa yo kuu ma nuu iyo yo, ti iyo chika yo nuu ma Racha'nu Jesucristu. ⁷ Vati vaji takā'an kunde'o ra, va ma ña jà'a yo vitin, jà'a yo yi cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un kà'an ra. ⁸ Va

chito yo ti ni jachinu ma Ndioo ma ña kà'an ra, yakan va nduva'a kuii kùuni yo sama yo nuu iyo yo, ta takan ndakoo yo kuñu yo nde've, ta ko'o koo yo chi'in ma Racha'nu Jesuu. ⁹ Ta cha'a' yakan kuu yi ña ndisaa tiempu nànduku yo ja'a yo ma ña chàta'ani ma Racha'nu Jesuu, ta takan ja'a yo tuva ku'un yo koo yo chi'in ra andivi vitin a kùndoo ga yo ma ñuñivi i'ya. ¹⁰ Vati tandi'i yo iyo yi ña kujana'a yo yo ma nuu jàkutuni Jesuu ma kuati yo, ta ikan ta'ii'in yo ni ku'va ra ma ya'vi yo, cha'a' ma ña jà'a yo chi'in ma kuñu yo ora chiyoyo yo ma ñuñivi i'ya, tuva ña va'a kuu yi a töve.

Ma tu'un ña kà'an cha'a' ña jàndomani Racha'nu Ndioo yo

¹¹ Yakan va tava cha chito va'a ndi ña ma Racha'nu, iyo yi ña tiñu'u ndi ra. Ta cha'a' yakan kuu yi ña jànni ndi ma ñivi ña na na koto na ra ndia. Vati ma Racha'nu cha na koto va'a ra ndi, ta yakan va ndatu ndi ña na koto maa ndo naja kua iyo ndi ndia. ¹² Ta koto nàkanini ndo ña cha'a' ña jàka'nu ndi juuni maa ndi kuu yi, vati ma ña kùuni ndi jana'a ndi nuu ndo kuu yi ña na sii kùuni ndo cha'a' ndi, ikan na kuu ka'an ndo yu'u ma ñivi ora yöve ña ndicha kuu ña kà'an na, vati ma ña nànduku na kuu yi ña na jàka'nu ma ñivini na, ta töve jà'a na yi kuenda ma Racha'nu chi'in anima na. ¹³ Tuva ndyu'u ndian tivi xini kuu ndi kà'an ma ñivi, takan kuu ndi, va kuenda Ndioo, va tu yöve takan kuu yi kuenda maa ndo kuu yi. ¹⁴ Ta cha'a' ña ya'a kùuni ma Cristu nde'e ra yo kuu yi, ña cha chà'a yo kuenda ña cha ndikun yo kuenda ra. Ta tava cha chito va'a yo ña chī'í ra cha'a' yo, yakan va, kùuni yi ka'an yi ña juuni takan cha chī'í ndisaa yo chi'in ra ndia. ¹⁵ Ta chī'í ra cha'a' ndisaa ñivi, ta cha'a' yakan kuu yi ña ma ndian iyo ndito, na tüvi iyo ndito na kuenda juuni maa na, vati iyo ndito na, va kuenda ma ra cha chī'í, ta nàtaku ndiko ra cha'a' na. ¹⁶ Ta cha'a' ña'a kuu yi ña nda vitin ta iti' nuu, ndyu'u na tüva nakanini ndi cha'a' ñivi takua nàkanini inga ñivi iyo ñuñivi cha'a' na, vaji takan chānini ndi

cha'a' ma Racha'nu Cristu takua chà'nini ma ñivi ndia, va vitin na tüva. ¹⁷ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ndian cha ndò'iin chi'in Cristu, iin ñivi chaa kùu na. Vati cha ndākoo na ma ña cha'nu ña jā'a na, ta vitin kùu na ma ndian chaa kuenda ra. ¹⁸ Ta tandi'i ma tiñu i'ya kùu yi ña jā'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in ndi, cha'a' ña jā'a Cristu, ña chā'a ra ma tiñu nuu ndi ña na jandomani ndi ma ñivi kuenda ra. ¹⁹ Ta takan kùu yi ña jāndomani ndiko ma Racha'nu Ndioo ma ñivi iyo ñuñivi, cha'a' ma ña jā'a ma Cristu ña tüva ki'in Ndioo kuenda ma kuati jā'a na, vati ma ña kùuni ra kùu yi ña na jakoto ndi tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi ma tu'un ra ña kà'an cha'a' naja kua jandomani ra ma ñivi kuenda ra. ²⁰ Yakan va ndyu'u kùu ndi ndian kàtitu'un ma tu'un Jesuu, ta ma ora janini ndi ndo kùuni ndi ña na ki'in ndo kuenda ma tu'un kà'an ndi, ti tu'un Ndioo kùu yi. Yakan va chi'in sivi Jesuu jà'nini ndi ndo ña na ndomani ndo chi'in Ndioo. ²¹ Vaji Cristu na töve ni jā'a ra n'i'in kuati, va Ndioo, jāndaku ra ra ña na kuu ra iin ra iyo kuati cha'a' yo. Ta juuni cha'a' Cristu kùu yi ña Ndioo, jāndo'iin ra yo ña na kuu yo ñivi ndaa kuenda ra ndia.

6

¹ Yakan va vitin, cha'a' ña jā'a ndi tiñu nuu ma Ndioo chi'in ndo, kùu yi ña jà'nini ndi ndo ña koto jāña ndo ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu ndo. ² Vati ma Ndioo te'en kà'an ra nuu ma tutu ra: Ma ora kùuniun ña taso'i ma ña kà'un, ta jā'i yi.

Ta juuni tindei ñun ma kivi ña jākakú i ñun ndia kàti Ndioo.

Ta vitin kùu ma kivi ña taso'o Ndioo ña kà'an yo ta jākakú ra yo. ³ Töve ni chasi koo ndi n'i'in ñivi chi'in ma tiñu jā'a ndi. Cha'a' yakan kùu yi ña na kuu ka'an ma ñivi ña na yöve ña va'a kùu ma ña jā'a ndi.

⁴ Ma ña jā'a ndi kùu yi ña tandi'i ma nuu kuà'an ndi jāna'a ndi nuu ndisaa ñivi, ti ndian jākuu tiñu Ndioo kùu ndi. Ta juuni jāndeeni ndi ña jā'a ndi tiñu ikan, vaji ya'a ndè'e ndi tundo'o ta

kùmani ndatiñu nuu ndi. ⁵ Ta juuni ya'a ga jāndeeni ndi vaji kàni na ndi, ta tì'i na ndi vekaa ta ya'a jākanuu na xini ta'an na kuenda ña jānde'e na tundo'o ndi. Ta juuni ya'a ga ndetiñu kùu ma tiñu jā'a ndi kuenda ma ñivi, ti ya'a ga kènaa ñuma'na ndi ta ya'a ga yà'a soko ndi ndia. ⁶ Ta juuni jāna'a ndi ma tiñu va'a ña jā'a ndi cha'a' ña kùu ndi ma ñivi ndaa, ta chito ndi ma ña ndicha. Ta juuni ya'a jāndeeni ndi ta tiñu'u ndi inga ñivi, cha'a' ña iyo ma Tati Í Ndioo chi'in ndi, ta cha'a' ña ya'a ga kùuni ndi nde'e ndi Ndioo, ⁷ ta cha'a' ma tu'un ndaa ña kàtitu'un ndi, ta cha'a' ma ndatu Ndioo ña iyo chi'in ndi ndia. Ta ndyu'u chàtiñu ndi ndisaa tu'un ndaa ña chà'a Ndioo nuu ndi kuenda ña tindee yi ma ndian va'a, ta kuenda ña kà'an ndi yu'u ma ndian kà'an chata tu'un ndaa ikan. ⁸ Ta iyo iin ora tiñu'u ma ñivi ndi, ta iyo inga ora ña kùu ndi tu'un nduva'a jā'a na. Ta iyo ora vii kà'an na cha'a' ndi, ta inga ora, töve. Ta juuni iyo ndian kà'an ña ya'a ga siini ndi tu'un vata, vaji kà'an ndi tu'un ndicha. ⁹ Ma ñivi jā'a na chi'in ndi, takua jā'a na chi'in ndian töve nàkoto na, vaji nàkoto va'a na ndi. Ta kùu ndi takua kùu ma ndian cha kèe ña ndito, va juuni ndito ga ndi. Ta vaji ya'a ga jānde'e na tundo'o ndi, va na tüvi ch'í ndi jā'a na. ¹⁰ Ta juuni ya'a chisii ndi nani kivi, vaji ndè'e ndi tundo'o. Ta vaji ndicha ña kùu ndi ma ndian nda'vi, va chà'a Ndioo ña na jāndokuika ndi kua'a' ñivi chi'in tu'un ra ña kàtitu'un ndi. Ta kàa ndi takua kàa iin ndian tükuii na iyo nuu, va tandi'i nakuyi iyo nuu ndi jā'a Ndioo.

¹¹ Ndyo'o yani ndian iyo ñuu Corintu, cha kàtitu'un kàchin va'a ndi chi'in ndisaa anima ndi nuu ndo, ti ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo. ¹² Yüvi maa ndi kùu ma ndian kùuni nde'e ndo, vati maa ndo kùu ma ndian kùuni nde'e ndi. ¹³ Yakan va janini ndo, takua jā'a iin tatá chi'in ndiakwati se'e ra, ña na kuuni ndo nde'e ndo ndi takua kùuni ndi nde'e ndi ndo.

Maa yo kùu yo tava kùu ma veñu'u Ndioo ra chà'a nuu koo yo endeeni

¹⁴ Yakan va koto ndò'iin ndo chi'in ñivi töve chìnuni tu'un Jesuu, vati ma ndian jā'a takan kùu na takua kùu iin yunta

chi'in iin burru ña jündii yo ma yuku xini ndri ta töve induku xita ndri. ¿A indukuni chànini ma ndian va'a chi'in ma ndian kini? Ta, ¿a induku chàkunuu ndian kuà'an iti' ndichin chi'in ndian chàkunuu nuu naa kùuni ndo? ¹⁵ Na yöve takan kùu yi, vati töve induku chànini ma Cristu kua ma kui'na. Ta juuni na kùu koo vii ma ndian chìnuni kua iin ndian töve chìnuni va'a. ¹⁶ Na töve indukuni kùu ma veñu'u nuu jàka'nu yo Ndioo, kua ma nuu iyo ma yutun í ña jàka'nu ma ndian töve chìnuni. Ti maa yo kùu ma ndian kùu veñu'u ma Ndioo, ra chà'a kivi koo yo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an Ndioo cha'a' yi niku:

Ni koi chi'in na ta ni kakunui ma chi'in na,
ti yu'u ni kuu ma Ndioo na
ta ndiakan ni kuu na ma ñivi.

¹⁷ Yakan va juuni te'en kà'an ma Ndioo ndia:

Na kee ndo ma tañu ma ñivi töve chìnuni
ikan, ta na koo siin ndo,
ta koto jà'a ndo ma ña töve va'a,
tajan kùu ku'vai ña kivi ndo ma iti,

¹⁸ vati ndyo'o ndian kùu ñivi ña'a ta
ndra'ii, ni kui iin tatá kuenda ndo,
ta maa ndo ndian kùu se'i,
takan kàti ma Racha'nu Ndioo ra ya'a
ga iyo ndatu ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi
chi'in andivi.

7

¹ Ta cha'a' ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu yo i'ya ndyo'o yani, iyo yi ña jaña yo tandi'i ma ña kini jà'a yo chi'in ma kuñu yo ta ma chinituni yo ta jaka'nu yo ra, ikan na ndo'íi yo cha'a' ña kùu yo ñivi ña tiñu'u Ndioo.

Ya'a ga chisii Paulu cha'a' ña sàma kua chànini ma ndian iyo Ñuu Corintu

² Yakan va na ku'va ndo ita'vi nuu nuna ma anima ndo nuu ndi, vati ndyu'u yüvi ndian jànda'viña'a kùu ndi ta ni yüvi ndian kini kùu ndi ta töve jàkanuu ndi xini ni'iin ñivi ndia. ³ Ta koto nàkanini ndo ña chi'in ma ña kà'an ndi i'ya chata ndo kà'an ndi, kùuni ndo, vati tava cha kà'in chi'in ndo niku ña, maa ndo kùu ma ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, vaji ndava iyo yi ña kuvi ndi cha'a' ndo, tuva

takan kùu yi. ⁴ Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisii ndi cha'a' ndo, ta tüvi ndasii ndi ña ka'an ndi ma tu'un ndaa nuu ndo. Vaji tañu ma tundo'o ndè'e ndi juuni ya'a chisii ndi cha'a' ndo ndia.

⁵ Vati nda ora kīchaa ndi ma ñu'u' Macedonia, ni ita'vi takā'an nindee ndi, vati ma ña tà'an ndi kùu ña, tandi'i nuu kuà'an ndi ya'a ga ndè'e ndi tundo'o, ti kànita'an ma ñivi chi'in ndi, ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ndasii ndi ndia. ⁶ Va ma Ndioo ra jàndomani ma ndian ya'a ga nda'vi kuuni, rakan kùu ra ña jàndomani ndyu'u cha'a' ma ra nàni Titu ma ora kīchaa ra. ⁷ Va na yöve uvaa cha'a' ña kīchaani Titu kùu yi ña kùu takan, vati ndava nda maa ra juuni ya'a chisii ra cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a ndo ndia. Ta juuni kätitu'un ra nuu ndi naja kua ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo ndi, ta naja kua ya'a nda'vi kuuni ndo ora nàkanini ndo cha'a' ndi. Yakan va tiaga chīsii ndi ma ora kà'an ra takan. ⁸ Ta nda'vi kùuni ora chā'i kuenda ña ma tutu ña tächī nuu ndo ni ja'a yi ña na nda'vi kuuni ndo niku. Va vitin töva nda'vi kùuni ti cha chā'i kuenda ña ndicha kuii ña takan kùu yi chi'in ndo, va kuenda uvi uni kivi ni. ⁹ Ta vitin ya'a chisii, va yöve cha'a' ña ya'a nda'vi kùuni ndo jà'i ora tächī ma tutu nuu ndo, ti chisii va cha'a' ña chikoni'i ndiko ndo chi'in Ndioo jà'a ma ña nda'vi kùuni ndo. Ta chitoi ña cha'a' Ndioo kùu yi ña nda'vi kùuni ndo, ta juuni chà'i kuenda ña töve nī jachika ndo ndo ma iti' ra jà'i ora tächī ma tutu nuu ndo. ¹⁰ Vati tu chikoni'o ma iti' Ndioo jà'a ña ya'a nda'vi kùuni yo, iin ña va'a kùu yi nuu Ndioo, ta takan kùu ni'o nuu jàkakú ra yo ta tüva iyo yi ña nàkanini yo cha'a' yi. Va tu ya'a ga nda'vi kùuni yo takua nda'vi kùuni ma ñivi iyo ñuñivi, ni ja'a yi ña na endee kèsiin yo ma iti' Ndioo. ¹¹ Ya'a chàta'ani Ndioo naja kua jà'a ndo ña jàndeeni ndo ma ña ya'a nda'vi kùuni ndo ma tava kùuni ra. Ta vitin, jna nde'e ndo ma naja kua va'a jà'a ma tu'un ña tächī nuu ndo! Jà'a yi ña na ku'va ndo kuenda, ta tandikun ndo ma iti' va'a. Ta juuni jà'a yi ña na kuxaan ndo chi'in ma ra jà'a kuati, vaji ya'a kanuu ndo jà'a ndo yi. Ta juuni jà'a yi ña na ya'a kuuni ndo nde'e ndo yu'u ndia, ta

juuni jānde'e ndo tundo'o ma ra jā'a ma kuati ikan. Ta cha'a' ma ña jā'a ndo i'ya, jàna'a yi nuu ndi ña na töve nī ndo'in ndo chi'in ña kini. ¹² Yakan va ora tächj ma inga tutu nuu ndo, töve ya'a nàkaninj cha'a' ma ra jā'a kuati ikan, ta ni töve ya'a nàkaninj cha'a' ma ra ndē'e ma tundo'o ndia. Ti ma ña chāninj ora tächj yi nuu ndo kùu yi ña na koto ndaa va'a ndo tu ndicha kuii ña ya'a kùuni ndo ndē'e ndo ndi ndava nuu Ndioo. ¹³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña nī'i ndi tundeeni ndi.

Va chīsii ga ndi ora ndē'e ndi ña ya'a ga sii kùuni ma Titu cha'a' ña tīndee ndo ra ta chà'a ndo tundeeni ra ora chānde'e ra ndo. ¹⁴ Ta ora kātitu'in nuu Titu ña ñivi ya'a iñu'u kùu ndo ma nuu ra, nduva'a kīndoo va'i jā'a yi ta töve nī kukanui, ti takan kùu yi. Ta tava ndisaa ma tu'un kātitu'un ndi nuu ndo kùu yi ma ña ndaa, juuni ña ndaa kùu ma ña kātitu'un ndi nuu Titu cha'a' ndo ndia. ¹⁵ Ta ma Titu tiaga kùuni ra nde'e ra ndo ma ora chàku'uni ra ma ña jā'a ndo chi'in ra ña jāchi'in ndo ma tu'un yu'u ra, ta ya'a tiñu'u ndo ra ora chiyo ra chi'in ndo. ¹⁶ Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga chīsij, vati iyo kua'a' tundeenj chi'in ndo.

8

Kātitu'un Paulu cha'a' xu'un' sòkó yo nuu Ndioo

¹ Ta vitin ndyo'o yani, kùuni ndi jakoto ndi nuu ndo naja kua chà'a Ndioo ma ñamani ra nuu ndian chìnuni ña iyo ninii ñuu ñu'u' Macedonia. ² Ta ma ndian chìnuni ñuu ikan, vaji cha ndē'e na kua'a' tundo'o, va nduva'a kuii chīsii na, ta vaji ndicha ña nda'vi na, va ndiakan kùu ma ndian sòkó ga ma ndatiñu kuenda ma Ndioo. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña, yu'u chà'i kuenda cha'a' na, ña ndicha kuii ña maa ndio na sòkó na ma ndatiñu kuenda Ndioo chi'in anima na, ta tandi'i inga tuku ma ña chā'a na, ta ndava tiaga ma ña kùu ku'va na ndia. ⁴ Ta nduva'a chikan na ñamani nuu ndi ña, na ku'va ndi ña ki'in na ita'vi ma ndatiñu ña sòkó ma ñivi nuu ndi, kuenda ña na tindee na ma ñivi Ndioo ndia. ⁵ Takan kùu ña sòkó na tiaga ma kua chānini ndi niku, vati ji'na sòkó na maa na kuenda ma Racha'nu, tajan

sòkó ndio na na nuu ndi kuenda ña na tindee na ndi, ma takua kùuni Ndioo. ⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña jānini ndi Titu ña, na jachinu ra ña jati'vi ra ma ndatiñu ña sòkó ma ñivi ña iyo tañu ndo, ma takua kicha'a ra jà'a ra yi niku. ⁷ Vati takua ndyo'o ya'a ga va'a kèta tandi'i ma tiñu jà'a ndo, tava kùu ma ña ya'a chìnuni ndo, ta ya'a iyo chinituni ndo kuenda ma tiñu Ndioo ña jàna'a ndo ma tu'un ra nuu inga ñivi chi'in ndisaa anima ndo, ta ya'a kùuni ndo nde'e ndo ndi. Ta takua indukuni jà'a ndo, ta iyo yi ña jachinu ndo jati'vi ndo ma ña kà'an Titu ndia. ⁸ Ta cha'a' ña'a töve jāninj ndo ña ja'a ndo yi chi'in na, ti ma ña kuunj kùu yi ña na ku'va ndo kuenda tu indukuni anima ndo chi'in inga na, ikan na koto ndo tu ndicha ña kùuni ndo nde'e ndo na. ⁹ Ndyo'o cha nākoto ndo ma ñamani ña chā'a Racha'nu Jesucristu nuu ndo, vati rakan vaji ya'a ga kuika ra ora chīyo ra andivi, va nde've ndōnda'vi ra cha'a' ndo, ikan na kuu ndokuika ndo cha'a' ndisaa ma ña jā'a ra kuenda ndo.

¹⁰ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña, chūndayu'i ndo ña na jachinu ndo ña jati'vi ndo ma ndatiñu ikan, takua cha kicha'a ndo jà'a ndo yi chi'in ndisaa anima ndo ma kuyava. ¹¹ Yakan va na ja'a ndo ma tiñu ikan, ta jachinu ndo yi ma takua chānini ndo ma ora kicha'a ndo ja'a ndo yi. Ta juuni na ku'va ndo yi nuu na takua iyo yi chi'in ndo. ¹² Vati tu iyo ñivi ña kùuni na soko na iin nakuyi chi'in ndisaa anima na, ma Ndioo ki'in ra kuenda yi tuva sòkó na yi ma takua iyo yi nuu na. Vati taku rakan tüvi chikan ra ña na sòkó na tia yi tuva tüvi iyo yi nuu na. ¹³ Ta töve kùuni ndi ña, na kumani ndatiñu nuu ndo cha'a' ña tīndee ndo inga ñivi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña, na ndoo induku na chi'in ndo. ¹⁴ Ti taku ma vitin, nuu ndyo'o iyo ma ndatiñu ña kumani nuu na, va ni keta iin kivi ña nuu maa ndo ni kumani yi, tajan ndiakan kùu tīndee ndio na ndo chi'in ma ña kumani nuu ndo, ti maa na ni koo yi nuu. Ta takan kùu yi ña ndisaa ndo ni ndo induku ndo. ¹⁵ Vati taku nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ni töve nī chakoso nī'iin nakuyi nuu ma ndian ya'a

kua'a' ndatiñu jāti'vi, ta ni töve nī kumani nī'iin nakuyi nuu ma ndian ya'a ga tiani nakuyi jāti'vi ndia."

Nuu kuà'an Titu chi'in ndian kùta'an ra ñuu Corintu

¹⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña induku chànini Titu ma kua chànini cha'a' ndo ndia. ¹⁷ Takan kàti, ti jāchi'in ra ma kua chànini, va tava juuni ya'a ga iyoni ra ña na koo va'a ndo. Yakan va, maa ndio ra kùu ma ra kùuni kunde'e ndo ma vitin. ¹⁸ Ta chi'in Titu tāchi ndi iin ra yani yo ra chìnuni, ña ya'a va'a kà'an ta'ii'iin ma ñivi Ndioo chata, cha'a' ña ya'a va'a kàtitu'un ra ma tu'un Ndioo ña jàkakú yo. ¹⁹ Ta na yöve uvaa ña'ani kùu yi, vati juuni kāchin na ma ra yani yo i'ya, kuenda ña kakunuu ra chi'in ndi, ta tindee ra ndi ña jàchaa ndi ma ndatiñu ña sòkó ndo nuu ndi kuenda na. Ta ndisaa ma tiñu i'ya jà'a ndi yi takan, ikan na ku'va ndo kuenda ña nduva'a iyoni ndi tindee ndi ndo, ta juuni jà'a ndi yi cha'a' ña tiñu'u ndi ma Jesucristu ndia. ²⁰ Ta takan kùuni ndi ja'a ndi, ikan na töve ka'an ma ñivi chata ndi cha'a' ma xu'un' ña sòkó ndo kuenda ña nata'vi ndi yi kuenda ndian chiniñu'u yi ña iyo inga ñuu. ²¹ Vati ndisaa ña chànini ndi ja'a ndi kùu ma tiñu ndaa, yöve uvaa nuu ndè'e ma Racha'nu kùu yi, ti juuni nuu ndè'e ma ñivi ndia.

²² Chi'in ma ninduvi ndra'ya tāchi ndi inga ra yani yo ma nuu ndo, vati ra'ya kua'a' cha'a' cha jāna'a ra nuu ndi ña chàta'ani ra ja'a ra ma tiñu Ndioo, va vitin tiaga chisii ra ña kùuni ra ja'a ra yi cha'a' ña iyo tundeeni ra chi'in ndo. ²³ Tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo cha'a' ma ra yanio Titu, na ka'an ndo chi'in na, ti merui, ra jàtiñu chi'in cha'a' ndo kùu ra. Ta tu chikatu'un ga na cha'a' ma inga ndra yani yo, na ka'an ndo chi'in na, ti ndra tāchi ma ndian chìnuni ña iyo inga ñuu kùu ndra. Ta juuni ya'a ga tiñu'u ndra ma Jesucristu ndia. ²⁴ Yakan va iyo yi ña jana'a kachin ndo nuu ndra'ya, ikan na kuu koto ndra ti ñivi jàchinu ña kà'an kùu ndo, ta takan kùu koto ndra ña iyo kuenda ma tu'un tayi kà'an ndi cha'a' ndo,

ikan na ku'va ma ndian chìnuni kuenda naja kua kuu ndo.

9

Nuu kà'an Paulu cha'a' ña na sokó yo ma ndatiñu kuenda ma ndian ta'an yo ndian kùmani yi nuu

¹ Ta cha'a' ma xu'un' ña nàkuiso ndo kuenda ma ndian ta'an yo ndian chìnuni, tūva chiniñu'i kàtitu'in nuuni nuuni nuu ndo, ² vati cha chitoi ti ya'a ga iyoni ndo jà'a ndo yi, ta nduva'a kàtitu'in nuu ma ndian chìnuni ñu'u' Macedonia naja kua ya'a tayi kùuni cha'a' ndyo'o ndian iyo ñu'u' Acaya, vati nda kuyava kùu yi ña chàtu'va ndo ña tindee ndo na. Ta chayatin ma ndian ñu'u' Macedonia cha nduva'a chisii na cha'a' ña ya'a chàta'ani ndo jà'a ndo yi. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña tāchi ma ndra yani yo i'ya, na tindee ndra ndo jati'vi ndo ma ña ni sokó ndo, ikan na töve nakanini ma ñivi ña jatayi maani ndi ndi cha'a' ndo nuu na, ma ora kàtitu'un ndi ña ndicha kuii ña iyo tu'va ndo jà'a ndo yi, ⁴ koto najani kaani ku'un iin ma ndian ñu'u' Macedonia ña chìnuni chi'in ma ñuu ndo, ta nata'an ndi ndo ña töve iyo tu'va ndo ña jàchinu ndo ma tiñu ikan. Ta tu takan ni kuu yi tajan ni kukanuu ndi cha'a' ndo cha'a' ña nduva'a kundeeni ndi ndo niku. Va maa ndo kùu ma ndian nduva'a ga ni kukanuu cha'a' yi. ⁵ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chikain nuu ma ndra yani yo ña na ku'un ji'na ndra kunde'e ndra ndo nuu iyo ndo, ikan na tindee ndra ndo ña na jachinu ndo ma xu'un' ña jàti'vi ta'an ndo, takua chā'a ndo tu'un niku. Vati kùuni ndi ña na ja'a ndo ña kana ma anima ndo, ta yöve ña jà'a ndo yi cha'a' ña jànini ndi ndo.

Tu sòkó yo iin nakuyi, na ja'a yo yi va chi'in ndisaa anima yo

⁶ Na kuku'uni ndo takua kà'an ma tu'un i'ya: Taku ma yo tāchi tiani, juuni tiani ma ndatiñu ni ndaki'in yo ndia. Ta ma yo tāchi kua'a', juuni kua'a' ma ndatiñu ni ndaki'in yo ndia. ⁷ Ta'ii'iin yo, iyo yi ña sokó yo iin nakuyi, va chi'in ndisaa anima yo, ta na töve iyo yi ña sokó yo yi cha'a' ña jànini inga na yo, tuva töve iyoni yo ja'a yo yi, vati Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e

ra ma ñivi ña ya'a chisii ora soko na iin nakuyi. ⁸ Ndioo kùu jandokua'a' ra tandi'i nuu ma ñamani ra kuenda ndo, ikan na kùmani ní'iin nakuyi nuu ndo, ta takan kùu tindee ga ndo inga tuku ñivi chi'in ma tiñu va'a jà'a ndo ndia. ⁹ Vati tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Nāta'vi na ma ña chiniñu'u ma ndian nda'vi,

ta ma tiñu va'a ña jà'a na iyo yi endeeni. ¹⁰ Vati ma Ndioo ra chà'a ma tata ña tàchi yo chi'in ma ña chàchi yo, ni ku'va ra yi nuu ndo, ta ni jandokua'a' ra yi, ikan na kuu jatiñu ndo yi kuenda ña tindee ndo inga ñivi. ¹¹ Ta takan ndyo'o ni koo kua'a' nuu ma ña kuika ndo, ikan na kuu tindee ndo ma ndian kùmani yi nuu. Ta ora ni kundaka ndi yi nuu na, ni ku'va na ta'vindioo nuu ma Racha'nu cha'a' ña jàkuu ndo ma tiñu ikan. ¹² Vati ora tindee ndo ma ndian ta'an ndo ña kùmani yi nuu, na yöve uvaa cha'a' yakani kùu yi ña jà'a ndo ma ña va'a, vati juuni jà'a ndo ña na ku'va na kua'a' ta'vindioo nuu ma Racha'nu ndia. ¹³ Ta ndiakan nduva'a ni jaka'nu na Ndioo, cha'a' ma ña sòkó ndo kuenda na. Ta chi'in yakan jàna'a ndo ña ndicha va'a ña jàchi'in ndo ma tu'un Cristu ña kàtitu'un ndo. Yakan va ni tiñu'u na Ndioo cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a ndo kuenda na, ta kuenda inga ñivi ndia. ¹⁴ Ta juuni ndiakan ni ka'an na chi'in Ndioo cha'a' ndo chi'in ndisaa anima na, cha'a' ña ndè'e na ña nduva'a iyo ma ñamani Ndioo chi'in ndo. ¹⁵ Ta'vindioun yo'o Racha'nu cha'a' ña chà'un iin ña ya'a ka'nu nuu ndi ña nī kuu nani'i ndi naja kua ka'an ndi yi!

10

Nuu iyo ndatu Paulu cha'a' ña kùu ra tatun Jesucristu

¹ Yu'u Paulu chà'i kuenda ña iyo ma ndian iyo tañu ndo kà'an na ña kanui kà'in nuu ndo ora iyo tañu ndo, ta xaan kà'in nuu ndo chi'in tutu ora chàkunui nuu chika, kùuni ndo. Va vitin yu'u jàninī ndo chi'in tu'un vita ta vii takua vii kà'an Cristu, ² ña koto jàninī ndo yu'u ña na kà'an xain nuu uvi uni ma ndian iyo tañu ndo ña kà'an ña ndisaa ña jà'a ndi kùu kuenda juuni maa ndi, ora ni

kunde'e ndiko ndi ndo. ³ Ndicha va'a ña juuni ma ñivi iyo ñuñivi kùu ndi, va töve kànita'an ndi takua jà'a ma ndian iyo ñuñivi i'ya. ⁴ Vati ma ña nda'a ndi kuenda ña kànita'an ndi, töve indukuni kùu yi takua kùu ma ña chàtiñu ma ndian iyo ñuñivi i'ya, ti ma ña nda'a ndi kùu ma ndatu ña chā'a Ndioo kuenda ña na jàkanaa ndi ndian iyo ndatu ma ñuñivi i'ya. ⁵ Ta takan kùu yi ña jandi'i ndi ma tu'un kà'an ma ndian kà'an chata Ndioo chi'in tandi'i tu'un tayi ña töve chà'a ña na nakoto ñivi ma Racha'nu Ndioo. Ta tandi'i ma ndian chàninī takan ndàkoo ndi na nda'a' Cristu, ikan na jachi'in na ma ña kà'an ra. ⁶ Ta ora cha chā'a ndi kuenda ña cha jàchi'in va'a ndo ma tu'un Cristu, tajan ndyu'u cha iyo tu'va ndio ndi kuenda ña jànde'e ndi tundo'o tandi'i ma ndian töve kùuni jachi'in ma tu'un ra.

⁷ Kùuni ndi ña ja'a va'a ndo kuenda naja kua kùu ma ñivi. Tu iyo nda ndyo'o ña ndicha va'a ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu, iyo yi ña ki'in kuenda ndo ndyu'u cha'a' ña juuni ndian chìnuni tu'un ra kùu ndi ndia. ⁸ Ta ndicha ña vaji ya'a ndui tiá ma kua jàninī ndo chi'in ma tiñu ndisoi, na töve kànui ja'i yi, ti chitoi ña ma ndatu ña chā'a ma Racha'nu nuu ndi kùu yi kuenda ña na tindee yi ndo ña kua'nu va'a ndo, ta yöve kuenda ña jànaa yi ndo. ⁹ Na töve kùuni ña nakanini ndo ña jayu'vi ndo chi'in ma tutu ña tàchi nuu ndo. ¹⁰ Vati iyo iin ndo ña kà'an ña ya'a ga xaan kà'in nuu ma tutu tàchi nuu ndo, va ora kà'in yi chi'in ma tu'un yu'i, ya'a vita kà'in yi ta töve nda kuenda yi, kùuni ndo. ¹¹ Va ma ndian kà'an te'en, iyo yi ña koto va'a na ti ma ora tüvi ndi chi'in ndo ta kà'an ndi takan nuu ma tutu tàchi ndi nuu ndo, indukuni takan ni ja'a ndi yi ora ni koo ndi chi'in ndo ma nuu iyo ndo ndia.

¹² Ta na töve kànani ndi jando induku ndi ndi chi'in ma ndian jàka'nu juuni maa. Taku ma ndian chàninī takan, tivi xini na ti yüvi ña va'a kùu ma ña chàninī na, ña kùuni na jando induku na na chi'in juuni maa na, kuenda ña jaya'a na yi nuu inga tuku na. ¹³ Vati taku ndyu'u, na tüvi chàta'ani ndi jaka'nu ndi ndi tiá ma kua iyo yi ña ja'a ndi. Vati maa ma Ndioo

kùu ra ña jàna'a ra nuu ndi ndanu iyo yi ña kukuíta ndi chi'in ma tiñu jà'a ndi, ta maa ra kùu ra ña chā'a ra ña kèta ndi nda ma ñuu Corintu nuu iyo ndo chiña. ¹⁴ Ti tu tūvi chā'an ndi chākatitu'un ndi tu'un Cristu nuu ndo niku, na töve nda kuenda kùu yi ma ña kà'an ndi vitin, va cha'a ña maa ndi kùu ma ndian nunuu ña chākatitu'un yi nuu ndo, yakan va chà'a ndi kuenda ña tūvi ya'a nduu ndi tiá ma kua iyo yi ña jà'a ndi. ¹⁵ Ta na töve jätayi ndi ndi cha'a' ma tiñu ña jā'a inga ñivi, ta iin ña maa ndi kùu ma ndian jā'a yi. Ti ma ña chànini ndi ja'a ndi kùu ña jàtiñu ga ndi chi'in ndo takua kùuni Ndioo ña jà'a ndi, ikan na chinuni ndo tiaga. ¹⁶ Ta tiá iti' nuu chànini ndi ku'un ndi nda iti' nuu ga ma ñuu ndo ña kukatitu'un ndi nuu inga ñivi cha'a' ña naja kua ni jakakú Cristu yo, va ma ña töve chāta'ani ndi ja'a ndi kùu ña xitakaa ndi ñivi chìnuni tu'un Cristu jà'a inga ndra, ta jaka'nu ndi ndi cha'a' ma ñivi chìnuni jà'a ndra. ¹⁷ Ta tu iyo nda yo kuunio jaka'nu yo yo cha'a' iin nakuyi, va'a ga ña na jaka'nu yo yo cha'a' ña kùu yo kuenda ma Racha'nu. ¹⁸ Vati na yöve cha'a' ña jàka'nu yo juuni maa yo kùu yi ña kindoo va'a yo, ti tu kindoo va'a yo nuu Ndioo kùu yi cha'a' ña kàti Ndioo ña ñivi va'a kùu yo.

11

Nuu kà'an Paulu chata ma ndra jà'ani ña kùu tatun Jesuu

¹ ¡Ma ña kùuni kuu yi ña na jandeeni ndo uvi uni tu'un töve nda kuenda ña ni ka'in vitin nuu ndo! Ta a kùuni ndo a kùuni ndo, va iyo yi ña taso'o ndo yi. ² Vati yu'u ya'a ga kuiñui takua kuiñu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo koto kèsiin ndo ma iti' ra. Chà'i tu'un nuu Cristu ña ni ku'vai ndo nuu uvanuuni ra, takua jà'a iin ndian kùu tatá ora chà'a na ñayoko se'e na nuu ma ra ni tanda'a chi'an. ³ Vati yu'u ya'a nàkanini cha'a' ndo koto janda'viña'a inga ñivi ndo, ta jàña ndo ña jàka'nu ndo ma Cristu, takua jā'a ma koo xaán ña jànda'viña'a ri ma ña chūnani Eva chi'in maña ri tatiempu. ⁴ Va yu'u te'en chànini cha'a' ndo. ¿Ta naja tiin ndo ña kà'an ma nda ndra nikuuni ña vāchi kàtitu'un cha'a' iin Jesuu ña siin kàa kua ma Jesuu

ndicha ña cha kàtitu'un ndi nuu ndo? ¿A ta naja tiin ndo inga tu'un ña kà'an cha'a' ma Tati Lí Ndioo ña siin kàa kua ma ña cha nī'i ndo? ¿A ta naja iyo tu'va ndo ña chìnuni ndo ma tu'un kà'an ndra ña siin kàa kua ma tu'un Ndioo ña cha chìnuni ndo jā'a ndi?, ndia. ⁵ Chànini ñivi ña tatun ka'nu ga kùu ndrakan kua yu'u, kùuni na, va töve ndicha. ⁶ Ta vaji ndicha ña na töve nduva'a vii kà'in ora kàtitu'in nuu ndo, va chitói ña iyo chinitunī kuenda ma tu'un Ndioo. Ta chito ndo yi, ti kua'a' cha'a' cha jāna'ī yi nuu ndo chi'in tandi'i ma tiñu jà'a ndi. ⁷ ¿A chànini ndo ña na vā'a jā'i ma ora jāna'a saanī ma tu'un Jesuu nuu ndo? ¿A iin kuati kùu yi ña jandota'anī yu'u cha'a' ña jandoka'nui ndo?, kùuni ndo. ⁸ Taku yu'u ti tīndee ma ndian chìnuni inga ñuu yu'u chi'in xu'un', ikan na kuu kuàtiñui yi chi'in ndo. ⁹ Ta ma ora chīyoi chi'in ndo ta chaa iin kivi ña kūmani ndatiñu nui, va na töve nī chikain yi nuu nī'iin ndo, vati ma ndian kùu yani yo ndian kīchi ñu'u' Macedonia, ndiakan kùu ma ndian tīndee yu'u chi'in tandi'i ña kūmani nui. Yakan va ma kivi ikan töve nī chikain nī'iin nakuyi nuu ndo, ta takan ni ja'i yi iti' nuu ndia. ¹⁰ Ta ndicha va'a ña ndava nuu Cristu kùu ma ña kà'in, ti chitói ña jàtiñu va'i ta töve chīkain nī'iin nakuyi nuu ndo, yakan va na kuu ka'an nī'iin ndyo'o ndian iyo ninii ka'nu ñu'u' Acaya chatai. ¹¹ ¿Tanuu? ¿A kà'in te'en cha'a' ña töve kùuni nde'i ndo?, kùuni ndo. ¡Na yövi takan kùu yi, vati ndava nda nuu Ndioo kà'in ña ya'a kùuni nde'i ndo!

¹² Va yu'u ni ja'i ma takua takani jà'i, ikan na kuu nī'i ndrakan ña kà'an ndra ña indukuni jà'a ndra kua ndyu'u, ti töve ndicha ña takan jà'a ndra. ¹³ Va ma ña ndicha kùu yi ña ndrakan kùu ndra, ndra jà'ani ña tatun Cristu kùu ndra, ti ma tiñu jà'a ndra kùu yi ña jànda'viña'a ndra ñivini. ¹⁴ Ta ndisaa ña'a na töve ndetiñu kùtunini yo ña takan jà'a ndra, vati nda ma kui'na jàya'án ñá' ña kùuán' tati jàtiñu kuenda Ndioo. ¹⁵ Ta cha'a yakan kùu yi ña tu cha chà'a yo kuenda ña takan jà'a ma ndian jàtiñu kuenda ma kui'na, tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni kùu jaya'a na na ña kùu na ndian ja'a tiñu

va'a ndia. Va ni chaa iin kivi ña Ndioo ni jande'e ra tundo'o na cha'a' ma tiñu kini ña jà'a na.

Nuu ndè'e Paulu tundo'o cha'a' ña kùu ra tatun Ndioo

¹⁶ Inga cha'a' kà'an ndikoi chi'in ndo ña na töve va'a jà'a ndo ña chànini ndo ña ra tivi xini kùu. Va tu takan chànini ndo, na ku'va ndo ña na ka'in nuu ndo takua kà'an iin ra tivi xini, ikan na kuu jaka'nui yu'u ita'vi cha'a' ma ña kà'in, ¹⁷ ta na yöve ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na ka'in takan nuu ndo, va ni ka'in yi kuenda ña jàka'nui juuni mai takua jà'a iin ra tivi xini tuva takan chànini ndo ña kùu. ¹⁸ Vati tu kua'a' ñivi iyo ñuñivi i'ya jàtayi na na cha'a' ma ña jà'a na, juuni kua ikan ni jatayi yu'u tuva takan kùuni ndo ndia. ¹⁹ ¿A va'a ña jàndeeni ndo taso'o ndo tu'un kà'an ma ndra tivi xini?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña ya'a iyo chinituni ndo cha'a' ña jà'a ndo takan?, kùuni ndo. ²⁰ Ta juuni töve va'a ña ya'a jàndeeni ndo jàkuu ndo tiñu nuu ndrakan cha'a' ña jànini ndra ndo, ta kùu ndra ña su'u ndra nuu ndo, ta kùmusu ndra ndo, ta töve tiñu'u ndra ndo, ta juunni ku'va ndo ña kani ndra nuu ndo ndia. ²¹ ¿A chànini ndo ña na töve va'a jà'a ndi cha'a' ña töve jà'a ndi ma kua jà'a ndra chi'in ndo?, kùuni ndo.

Vati tu ndrakan jàtayi ndra ndra cha'a' ma ña jà'a ndra, nda yu'u kùu jatayi yu'u cha'a' ña jà'i, vaji ma tu'un ikan kùu yi iin ña töve nda kuenda, kuenda ndo. ²² Vati tu ndrakan kùu ndra ndian hebreu, ta juuni yu'u ndia. Tatu ndrakan kùu ndra ndian ñu'u' Israel, nda yu'u ndia. Tatu ndrakan kùu ndra ndian kichi tata Abraham, nda mai ndia. ²³ Tatu kàti ndra ña kùu ndra ma ndra jàtiñu kuenda Cristu; mai tiaga, vaji kà'in yi takua kà'an iin ra tivi xini. Va ndicha kuii ña jàtiñui tiá kua ndrakan, vati ndo'o gai kua ndrakan, ta chùndii gai vekaa kua ndrakan, ta kua'a' cha'a' cha yatin ni kuvj cha'a' ma Racha'nu ndia. ²⁴ Ta u'un cha'a' jànde'e ma ndian judíu tundo'o yu'u ña kani na oko cha'un kumi yo'o chatai ta'ii'iin cha'a'. ²⁵ Ta uni cha'a' kani na yu'u chi'in koroti, ta iin cha'a' kani na yu'u chi'in yuu. Ta uni cha'a' sà'vi ma

varku kuà'in ma tichi tañu'u ndia. Ta iin cha'a' kindo'i tichi tañu'u iin nduvi ta iin niñuu. ²⁶ Ta juuni ya'a ga kua'a' ma nuu chàkunui ndè'i tundo'o: taku ma tichi yuta ka'nu, taku chi'in ma ndra su'u, taku chi'in ma ndian judíu ñui, ta ndian töve, taku tichi ñuu, tichi ku'u, ta tichi tañu'u, ta juuni taku chi'in ma ndian jà'ani ña ndian chìnuni kùu na ndia. ²⁷ Ta kua'a' cha'a' jàtiñui kuenda ma Racha'nu ta ndè'i tundo'o, ta kua'a' cha'a' tã'nda ñuma'nai, ta chisokoi ti tüvi chà'a na ña kachj, ta nãtiñ takuii ndia. Ta juuni kua'a' cha'a' ndè'i tundo'o chi'in ña vichin ta cha'a' ña kumani ja'ma ku'in.

²⁸ Yöve uvaa cha'a' tundo'o i'ya ni kùu ma ña nàkanini, vati ta'ii'iin kivi juuni nàkanini cha'a' ma ndian chìnuni iyo ñuu ndo chi'in ndian chìnuni inga ñuu ndia. ²⁹ Tu iyo nda ndian kumani ñandee, nda yu'u kumani ñandei cha'a' na ndia. Ta tu iyo ndian tindani'ni inga ñivi tichi kuati ña na ja'a na yi, nda yu'u ya'a kàyunj jà'a yi ndia.

³⁰ Tu iyo nda cha'a' iyo yi ña jatayi na na, nda yu'u ni jatayi yu'u cha'a' ma ña kà'an na ña tüvi ndàkutiñui. ³¹ Ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu, ra ya'a íí, ta ra iyo yi ña jàka'nu yo ndisaa tiempu, cha chito va'a ra ti yöve tu'un vata kùu ma ña kà'in. ³² Ma ora chíyoi ñuu Damascu, ma ra kùu kuvienü ña jàkuu tiñu nuu ma rey Areta ma ñuu ikan, tãchi ra kua'a' jandaru ña na kumi ndra ma yuve'e ka'nu ña iyo yu'u ñuu ikan, kuenda na tiin ndra yu'u ta ku'in vekaa. ³³ Va ma ndra merui jàkakú ndra yu'u tichi iin tuka, ta jãnuu ndra yu'u nuu iyo iin yavi ma muru ña chikonuu ma yu'u ñuu ikan. Ta takan kùu yi ña kákú xe'i nda'a kuvienü.

12

Ña ndè'e Paulu ja'a Ndioo

¹ Na töve nda kuenda kùu yi tuva jàka'nu yo juuni maa yo, ta vaji takan kùu yi va iyo yi ña katitu'in ma ña ndè'i ña kaa takua kaa ña ndè'o tichi ñuma'na yo jã'a ma Ndioo. ² Nàkotoi iin ma ra chìnuni tu'un Cristu, ña cha chinu uchi kumi kuiya kùu yi ña kichi ki'in Ndioo ra, ta chā'an ra chi'in ra ma andivi sukun

ga nuu ìyo ra. Ta töve ch̀toi a chā'an ra chi'in ra chi'in kuñu ra a chi'in tatini ra, uvanuu Ndioo kùu ma ra ch̀to. ³ Ta ndicha ña vaji töve ch̀toi tu chā'an ra chi'in kuñu ra a töve, uvanuu ma ña ch̀toi kùu yi ña ⁴ chā'an ra chi'in Ndioo nuu ìyo vii ma ñivi. Ta ikan kùu nuu ch̀ni ra tu'un xe'e ña kēe yu'u Ndioo, ña na kùu katitu'un yo yi nuu inga ñivi. ⁵ Kùu jatayì yu'u cha'a' iin ra kùu takua kùu rakan, va kuenda yu'u töve jàtayì cha'a' juuni mai, ti uvanuu cha'a' ña jàtayì yu'u kùu cha'a' ma ña na kùu ja'a va'i. ⁶ Ta tu kùuni ka'an va'i cha'a' juuni mai, kùu ja'i yi tu kùuni, ti ma tu'un ndicha kùu ma ña kà'in, va na töve jà'i yi koto kuuni ma ñivi ña ya'a ndu ma kua ìyo yi ña ka'in a ma kua nde'e na ña kùu. ⁷ Ta cha'a' ña koto ya'a ndui ña jatayì yu'u cha'a' ña jānde'e Ndioo yu'u ma tañu ñuma'nai, yakan va juuni maa ra kùu ra ña chā'a ra ña na jande'e ma kui'na tundo'o yu'u. Ta ma tundo'o ikan ti ya'a u'vi yi takua u'vi nuu ki'vi ma iñu na'nu kuñu yo. ⁸ Vati uni cha'a' cha chikain nuu ma Racha'nu ña na tavani'i ra ma tundo'o ikan yu'u. ⁹ Va ma Racha'nu java te'en nāka'an ra chi'in: "Yo'o se'yu, cha ìyo ndisaa ma ñamanì chi'un ta tüva chiniñu'un inga nakuyi, vati ma ndatu ndichin ga nà'a yi nuu ma ñivi ora kùmani ñandee na." Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga ch̀siy ta jatayì ña kùu iin ra kùmani ñandee, vati takan kùu nde'e ma ñivi kua'a' ndatu ma Cristu jà'a yi nui. ¹⁰ Yakan va ya'a ga ch̀siy cha'a' ña kùu takan, vaji kùmani ñandei, a kà'an ti'ini ñivi chatai, a ña ya'a ndu sokoi, a kanita'an ñivi chi'in a ña nde'i tundo'o cha'a' ña kùuni nde'i Cristu, vati ma ora ya'a ga vita kùuni, juuni ya'a tùvini ña ìyo ma ñandee Cristu chi'in.

Ya'a ga ch̀tu'un ma Paulu cha'a' ma ñivi ch̀nuni ñuu Corintu

¹¹ Ma ña já kàtitu'in nuu ndo ndache'e, kà'in yi kuenda ndo takua kà'an iin ra tivì xini, vati maa ndo kùu ma ndian jà'a ña na ka'in yi takan. Va tüvi nī tiñu'u ndo yu'u, vati ma ndra tiñu'u ndo kùu ma ndra kàti maa, ña kùu tatun Cristu ña ya'a va'a. Tatu yu'u na töve nda kuendai, na yüvi cha'a' yakan kùuni yi ka'an yi

ña ka'nu ga ndra kua yu'u. ¹² Ta chi'in ña jāndeeni ña nde'i tundo'o ta chi'in ma seña jà'i, ta chi'in ndatu ta chi'in ma tiñu ya'a va'a ña jà'i ora ch̀yoi chi'in ndo. Chi'in ndisaa yakan jàna'a yi ña ndicha kuii ña iin ra tatun Cristu kùu. ¹³ ¿A ch̀nini ndo ña töve kùuni nde'i ndo takua kùuni nde'i ndian ch̀nuni inga ñuu cha'a' ña töve nī ch̀kain ma ña chiniñu'i nuu ndo?, kùuni ndo. Ta tu takan kùu yi, kùuni ndo, ¡ka'nu kooni ndo!, tuva takan.

¹⁴ Yu'u cha ìyo tu'vai ña kunde'i ndo ma cha'a' uni. Ta indukuni na töve ni jatañui nuu ndo, ti töve ni ndakain ndatiñu nuu ndo ña ni kuniñu'i nuu ndo iti' nuu ndia. Vati yöve ndatiñu ndo kùu ma ña kuānandukui ti ma ña kuānandukui kùu maa ndo. Takua jà'a ma ndian kùu tatá, ña jākaya na xu'un' kuenda ma ndiakwati se'e na, ta yüvi ma ndiakwati se'e na jākaya na yi kuenda ma ndian kùu tatá na. ¹⁵ Ta ya'a kùuni nde'i ndo, ña kùu janaa ndi'i ma ña ìyo nui kuenda ndo, nda ña kùu kuvì cha'a' ndo. Ta tu ndicha kuii ña nani kivi kùuni gai nde'i ndo, ta, ¿a va'a jà'a ndo ña ta'ii'iin kivi kuàjaña ndo ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u?, kùuni ndo.

¹⁶ Ta ndyo'o vaji ch̀to kachin ndo ña töve ch̀kain ña chiniñu'i nuu ndo, va ìyo iin ndian ìyo tañu ndo ña kà'an, ti iin ra kēña'a ñivini kùu. ¹⁷ Ta ch̀to va'a ndo ña ni yu'u tüvi janda'viña'i ndo, ta ni ma ndra tächì nuu ndo ndia. ¹⁸ Vati nuu ra yani Titu ch̀kain ña na kunde'e ra ndo. Ta kùuni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo, ¿a kēña'a ma Titu ndo ora chānde'e ra ndo chi'in inga ma ra yanio?, kùuni ndo. Cha ch̀to va'a ndo ña tüvi nī janda'viña'a ndi ndo, ti ninduvi ndi iin ku'va ni ch̀nini ndi ora jàna'a ndi nuu ndo takua kùuni Ndioo ña jà'a ndi.

¹⁹ Ndyo'o ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, ¿a ch̀nini ndo ña juuni cha'a' maa ndi kà'an ndi ña kà'an ndi te'en?, kùuni ndo. Na yöve takan kùu yi, ti ndava nda nuu Ndioo kà'an ndi yi cha'a' ña kùu ndi ndian ch̀nuni tu'un Cristu. Ti tandi'i ma tu'un ña kà'an ndi i'ya kùu yi kuenda ña na chinuni va'a ndo ta kua'nu va'a ndo chi'in yi. ²⁰ Vati ma ora kunde'i ndo yu'vì koto nata'in ndo ña töve va'a ìyo ndo ma kua kuunì nata'in ndo, ta koto

töve nata'an ndo yu'u ma kua kùuni ndo ndia. Cha'a' yakan kùu yi ña yu'vì nata'in ndo ña kànita'an yu'u ndo, a tixin ndo, a kayuni ndo chi'in ta'an ndo, a ña kuenda maani ndo kùuni ndo, a ña kànduva'a ndo ta'an ndo, a kà'an ndaa ndo chata na, a jatayi ndo ndo, a ña jakanuu ndo xini ta'an ndo. ²¹ Ta yu'vì, koto jakukanuu Ndioo yu'u cha'a' ndo, ta kicha'i kuàkui ma ora ni kunde'i ndo cha'a' ma kuati ja'a ndo, ña juuni ja'a ga ndo nda vitin, takua kùu ña kì'vi ndra'ii chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndra, a ñivi ña'a ña kì'vi chi'in ndra yöve ii vi, a inga tuku ña kini ña takā'an jàña ndo ña jà'a ndo ndia.

13

Tu'un nuu ndi'i nia ña tàchi Paulu nuu ndian chìnuni iyo ñuu Corintu

¹ Ña'a kùu ma cha'a' unì ña kuànde'i ndo. Tu ora tisokuati yo iin ñivi, iyo yi ña tisokuati uvi a unì na na, ikan na kuu ka'an yo ti iin ña ndicha kùu yi. ² Nuu tandi'i ndyo'o ndian jà'a kuati tatiempu chi'in nuu inga tuku ndo, kàtitu'un ndikoi nuu ndo inga cha'a' chi'in tu'un i'ya: tu ku'in kunde'i ndo inga cha'a' tüva ni kunda'vinì ndo tuva juuni jà'a ga ndo ma kuati. Tu'un i'ya kùu ma ña cha kàtitu'in nuu ndo ma ora chānde'i ndo cha'a' uvi, ta vitin tàa ndikoi yi kuenda ndo vaji iyo chikai. ³ Takan ni ja'i, ikan na koto kachin ndo ña ndicha kuii ña yu'u kùu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Cristu. Vati taku Cristu ti tüvi kumani ñandee ra cha'a' ma tiñu jà'a ra chi'in ndo, vati nduva'a iyo ndatu ra chi'in ndo. ⁴ Ta ndicha kuii ña ndyu'u tüvi ñandee ndi indukuni takua tüvi nī chiyo ñandee Cristu ora chí'í ra nuu kruu. Va tava jānataku ndiko ma Racha'nu Ndioo ra chi'in ndatu ra, indukuni kua ikan ni ndo'iin ndi chi'in ra cha'a' ma ndatu ra kuenda ña jàkuu ndi tiñu nuu ndo ndia.

⁵ Yakan va ndyo'o, na ja'a va'a ndo kuenda ma naja kua kùu ndo, ikan na kuu koto kachin ndo tuva ndicha ña chinuni va'a ndo tu'un Cristu. ¡Na ki'in ndo ku'va ndo! ¿A töve chà'a ndo kuenda ña Jesucristu iyo ra chi'in ndo, tuva ndicha ña ndian chìnuni kùu ndo? ⁶ Ndàtu ndi ña na ku'va ndo kuenda ña ndicha va'a

ñā ndra chìnuni kùu ndi ndia. ⁷ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyu'u kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, ti tüvi kùuni ndi ña na ja'a ndo nī'iin ma ña töve va'a. Ta ora kà'an ndi chi'in Ndioo takan, töve kà'an ndi yi kuenda ña na jandondaa ndi juuni maa ndi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña na ja'a ndo ña va'a vaji iyo ndian chànini ña ndian vatani kùu ndi. ⁸ Vati ndisaa ma tiñu jà'a ndi kùu yi kuenda ña na koto ma ñivi ma tu'un ndaa, ta yüvi kuenda ña tixe'e ndi ma ña ndaa nuu na kùu yi. ⁹ Yakan va ya'a chisii ndi vaji tüvi ñandee ndi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña maa ndo na koo ñandee, ti takan chikan ndi nuu Ndioo cha'a' ndo ña na ku'va ra kua'nu va'a ndo chi'in ma tu'un ra. ¹⁰ Tàì ma tutu i'ya kuenda ndo ma antea ña ku'in kunde'i ndo, ikan ma ora chai chiña na tüva ya'a ga jande'i tundo'o ndo cha'a' ma tiñu ndisoì, jà'a ma Racha'nu. Vati ma tiñu i'ya kùu yi kuenda ña na tindei ndo ña kua'nu va'a ndo chi'in ma ña chìnuni ndo tu'un Ndioo, ta yüvi kuenda ña na kuita kuati ndo.

¹¹ Ta vitin ndyo'o yani, kùuni ña na sii kuuni ndo ta na nanduku ndo naja kua kua'nu ndo takua kùuni Ndioo. Ta na koo vii ndo ta ndo'iin ndo ta jandomani ndo ta'an ndo. Ta ma Ndioo ra kùuni nde'e yo ta ra ja'a ña na koo va'a yo chi'in ta'an yo, na koo ra chi'in ndo ndia. ¹² Na kaña'a ndo chi'in ta'ii'iin ta'an ndo chi'in nda'a' ndo ta tutu ndo sitin ndo.

¹³ Ta tandi'i ma ndian kùu ta'an yo ndian chìnuni tàchi na saludu nuu ndo ndia.

¹⁴ Ta na koo ma ñamani ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndo, ta na kunda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo, ta juuni na koo ma Tati Í Ndioo chi'in ndo ndia. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni tu'un Cristu ña ìyo ñuu Gálata

¹ Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu, va yüvi ñivi ìyo ñuñivi kùu ma ndian tãchi yu'u, ta yüvi ñivi kùu ma ndian jãkuiso ma tiñu i'ya yu'u ndia. Vati maa ma Jesucristu chi'in ma Tatá yo Racha'nu Ndioo, ra jãnataku ma Jesucristu tañu ndian ndií, rakan tãchi yu'u. ² Ta yu'u chi'in tandi'i ma ndian yani yo ndian chìnuni tu'un Jesuu ña ìyo chi'in i'ya, tãa ndi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o ndian chìnuni tu'un ra, ndian ìyo ndisaa ñuu kãndii ñu'u' Galacia. ³ Ta Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo vii anima ndo ndia. ⁴ Vati maa Jesuu chã'a ra ma kuñu ra ña na kuvi ra cha'a' ma kuati yo, ikan na kuu kakú yo nuu ma kuati ya'a ga kini ña ìyo ma ñuñivi i'ya. Takan ìyo yi ña kuu yi, ti takan kùuni ma Ndioo yo, ra kùu Tatá yo ña na kuu yi takan. ⁵ Yakan va, jendeeni na jaka'nu yo ra! Ta takan na kuu yi. Amén.

Na tüvi ìyo inga tu'un va'a takua kùu ma tu'un ña kà'an cha'a' Jesucristu

⁶ Ya'a ga ndava kuà'an tati ora chĩni ña ya'a numini kĩa'a jaña ndo ña chìnuni ndo tu'un Ndioo, ra kãchin yo cha'a' ma ñamani Cristu. Ta vitin kĩa'a ndo chìnuni ndo inga tuku tu'un ña töve va'a. ⁷ Va töve ìyo inga tuku iti' va'a, vati ìyo iin ñivi kùuni jakanuu xini ndo, ti kàti na ña ma tu'un va'a cha'a' Cristu na töve tu'un ndaa kùu yi ti tu'un yakua kùu yi, kàti na. ⁸ Yakan va tu kèta inga ma ndian kàtitu'un tu'un cha'a' ra nuu ndo, ta siin kàtitu'un na yi kua ma tu'un ña cha kàtitu'un ndi nuu ndo niku, tiá va'a ga ña na kuvi na endeeni, a maa ndi kuu ndi ña ka'an yi, a kuu yi iin tati va'a ja'a tiñu nuu Ndioo ña kĩa'i iti' andivi. ⁹ Tandi'i ma tu'un i'ya cha kã'in yi niku, ta vitin jãkuku'uni ndikoi yi ndo, ta ni ka'an

ndikoi yi inga cha'a' nuu ndo: tu ìyo inga ma ndian kàtitu'un tu'un ra, ta siin kàa yi takua kàa ma tu'un ña cha nĩ'i ndo niku, na kuvi na endeeni ja'a ma Ndioo tuva ja'a na takan. ¹⁰ Ta cha'a' ma tu'un já kã'in chi'in ndo, ¿a chànini ndo ña nãndukui ña na kuta'ani Ndioo ña kã'in a nãndukui ña na kuta'ani ñivi yi?, kùuni ndo. Yüvi takan kùu yi. Tu yu'u juuni chàkunui ña nãndukui ma ña na kuta'ani ma ñivi, kùuni yi ka'an yi yüva ra ja'a tiñu nuu Jesucristu kùu, tuva takan.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi ma naja kua chãa ra ña kùu ra tatun Jesuu

¹¹ Tandi'i ndyo'o yani ndian chìnuni, kùunì katitu'in nuu ndo ma tu'un i'ya: Ma tu'un va'a ña kàtitu'in nuu ndo, töve iin tu'un ña vãchi ma chinituni ñivini kùu yi. ¹² Ti ma tu'un i'ya nĩ'iin ñivi na töve nĩ cha'a yi ta na töve nĩ jana'a na yi nui, va maa ma Jesucristu kùu ra ña jãketa ra ta jãna'a ra yi nui ma iti' andivi.

¹³ Vati tatiempu niku chãku'un so'o ndo ma takua nãtu'un ma ñivi cha'i, ña ora ìyoi kuenda ma ñivi judíu, ya'a ga ndĩkuin ma ñivi chìnuni, ta ya'a ga jãnde'i tundo'o na niku. Ta chànini ña ka'ni na niku. ¹⁴ Ta yu'u yoso nui tiaga iti' nuu takua ma ndra merui ora kũu iin ra endee jãka'nui ma ña takani ja'a ma ndian judíu, ti ya'a ga chàta'ani ma iti' ikan, ti kũunì kumi kuendai ma takua takani ja'a ma ndian kũu ñivi chiyo taji'na niku. ¹⁵ Vati ma Ndioo kãchin ra yu'u ora juuni indij tichi ma'i niku. Ta cha'a' ña ìyo kua'a' ñamani ra chi'in kùu yi ña kãna ra yu'u ña jãkui tiñu nuu ra. Ta ya'a chĩsii ra ña ¹⁶ ja'a ra ña jãketa ma ra kùu se'e ra, ta na koo ra chi'in, ikan na kuu nakoto ndichai ra, ta kùu katitu'in ma tu'un cha'a' ra tañu ma ndian yüvi judíu. Yakan va ora kĩa'a'i kàtitu'in ma tu'un va'a i'ya nuu ma ñivi, na töve nĩ chikain ña kundayu'u nĩ'iin na yu'u cha'a' ma tiñu ja'i. ¹⁷ Ta juuni na töve nĩ cha'i ma ñuu Jerusalén ña ku'in kunde'i ma ndian kũu tatun Jesuu ma antea ña kùu tatun ra niku. Ti ma ña ja'i kùu ña na töve nĩ chatunui ta kēi kuà'in ma iti' ñu'u' ña nãni Arabia, tajan chĩkoni'i ndikoi iti' ñuu ña nãni Damascu.

18 Takan kúu ta ora cha ya'a ma uni kuiya kēi kuà'in iti' ñuu Jerusalén, vati kùuni nakotoi ma ra nàni Petu', ta chi'in rakan chíyoi cha yatini cha'un kivi. 19 Ta ora chāi ma ndakan, na töve nī nde'i nī'iin inga ra kùu tatun Jesuu. Va uvani ra ña ndē'i kùu Jandiau ma ra yani ma Racha'nu Jesuu. 20 Tand'i ma tu'un ña tà i'ya nuu ndè'e ma Ndioo, ta ch̀to va'a ra ti töve tu'un vata kùu yi.

21 Takan kúu tajan kēe ndioi kuànu'i ma iti' ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia. 22 Ta ma ndian ch̀nuni ndian iyo ma veñu'u ña ndaa ñu'u' Judea, na töve nī nde'e kachin na yu'u ta töve nī nakoto na yu'u ndia. 23 Vati ch̀nini na ña kà'an ma ñivi te'en cha'i: "Ma ra ndikun ka'ni yo niku, ta jānde'e ra tundo'o yo, vitin chàkunuu ra jàna'a ra tu'un va'a cha'a' Cristu, ta ma tatiempu kùuni ra janaa ra ma tu'un ikan niku." 24 Ta cha'a' ña Ndioo cha sàma ra yu'u, ta yakan kùu yi ña kicha'a ndio na jàka'nu na ra ndia.

2

Ma inga ndra kùu tatun Jesuu ndàki'in mani ndra Paulu

1 Takan kúu ta ora cha yā'a uchi kumi kuiya kēi kuà'an ndikoi inga cha'a' ma ñuu Jerusalén chi'in ma Bernabé, ta juuni chā'an ma ra nàni Titu chi'in ndia. 2 Ta chā'in ma ñuu ikan, vati maa ma Ndioo jàna'a ra nui tichi nuu ñuma'nai ña kùuni ra ña na kotoi. Ta ora chāa ndioi ma ñuu ikan, jà'i ña na kuti'vi ta nātu'un xe'i chi'in ma ndra kuxini nuu ma ndian ch̀nuni, ta kicha'a ndioi kàtitu'in nuu ndra cha'a' najakua kàa ña jàna'i tu'un va'a nuu ma ndian yöve judíu. Jā'i takan ikan töve naa ma tiñu ña jàkui nuu ma ndian yüvi judíu, ta ikan kùu koto ndichai ña takan kùu yi. 3 Ta ni ma ra nàni Titu, ra chàkunuu chi'in, na töve nī janini na ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika ra vaji iin ra griegu kùu ra. 4 Nduva'a ch̀niñu'i ka'in cha'a' ma kuati i'ya, ti iyo iin ndian jà'ani ña iin ndian ch̀nuni tu'un Cristu kùu na, ta kī'vi xe'eni na ma tañu yo, ta koto na naja kua chàkunuu yo nuu nuna jà'a ña jākakú Cristu yo, ikan na janda'viña'a na yo ña ndakuu ndiko yo ndian musuni jà'a

ma tu'un ley. 5 Va ni ita'vi tiempu na töve nī cha'a ndi ki'vi ndi iti' kuà'an ndiakan, vati kùuni ndi ña na koto kachin ndo ma tu'un ndaa ña kà'an cha'a' ma Jesucristu, ikan na chinuni ndo yi ta na kindoo yi endeeni chi'in ndo.

6 Va ma ndra kuxini iyo ma ñuu ikan, na töve nī chikan na ña samai ma tu'un va'a ña kàtitu'in. Va ndicha kuii töve ña ka'nu kùu yi kuendai tu kà'an yo a kùu ndra ndra kuxini a töve, ti indukuni ndè'e Ndioo ndisaa nuu ñivi. 7 Ta ndicha kuii ora nātu'in chi'in ndra, chā'a ndra kuenda ña kachin Ndioo yu'u kuenda ma tiñu ña kàtitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ma ndian yüvi judíu, indukuni kua kachin ra Petu' ña na katitu'un ra yi nuu ma ndian judíu. 8 Vati juuni maa ma Ndioo ra tachi ma Petu' nuu ma ndian judíu ña na kuu ra tatun nuu na, juuni ra kùu ma ra tachi yu'u nuu ma ndian yöve judíu, ikan na kui tatun nuu na ndia. 9 Ta ma Jandiau, chi'in ma Petu' chi'in ma Xuva, ña kà'an na ña kùu ndra ndra kuxini ña kùmi ma ndian ch̀nuni, chā'a ndra kuenda ña maa ma Ndioo kùu ma ra chā'a ma ñamani ka'nu ikan nui ña na ja'i ma tiñu i'ya. Yakan va chā'a ndra ma nda'a' ndra nui chi'in ma ra nàni Bernabé ña kãña'a ndra chi'in ndi, ta chi'in ma ku'va ña jà'a ndra ikan, kùuni ndra ña na kuu ndi meru ndra. Ta juuni kindoo va'a ndra chi'in ndi ña ndyu'u kùu ku'un ndi kujana'a ndi ma tu'un Cristu nuu ma ñivi yöve judíu, ta ndrakan ni jatiñu ndra chi'in ma ndian judíu. 10 Ta uvanuu ma tu'un ña ya'a ga jākuku'uni ndra ndyu'u kùu ña na kuku'uni ndi ma ndian nda'vi, ta ma tiñu ikan töve ndetiñu kuendai, ti ch̀ta'anj ja'i yi.

Paulu ndòxaan ra nuu ma Petu' ma ora ka'ün ndra ma ñuu ña nàni Antioquía

11 Va kichi Petu' ma ñuu Antioquía nuu ndai ma ora ikan, ta nduva'a kà'in nuu ra, ti ma ña jà'a ra töve va'a yi. 12 Vati ji'na ga kichi ra chàchi ra chi'in ma ndian yüvi judíu, va takan jà'a ra ta nda kati kichi iin ndian tachi ma ra nàni Jandiau nuu ra. Ta Petu' ora ikan kicha'a ra ch̀ndaa chiyo ra xiin ma ndian yüvi judíu ma nuu nàndi ra chàchi ra chi'in na niku, vati yu'vi ra ndē'e ra ma ndian judíu ña kàtitu'un na

ña ndisaa ndra chìnuni tu'un Cristu ìyo yi ña ka'nda ndra ma ñii nuu ika ndra. ¹³ Ta ma inga ma ndian judíu ndian chìnuni kùti'vi na chi'in Petu' ta indukuni chi'in ra chūndaa chiyo na chàchi na chi'in ndian yūvi judíu. Ta chi'in uvi nuu kùu yi ña jà'a na yi, ta nda Bernabé kī'vi ra ma kuati jà'a na ndia. ¹⁴ Va ora chā'i kuenda ña na töve jàchi'in na ña ndaa ña kà'an tu'un va'a cha'a' Cristu, ta te'en nāka'in chi'in ma Petu' ma nuu tūvi ñivi: "Ta yo'o ña kùun iin ra judíu, va ìyoun ma ñuñivi i'ya takua kùu iin ndra yöve kùu judíu. ¿A va'a chàniniun ña jàniniun ma ndian yöve judíu ndian chìnuni tu'un Cristu ña jàchi'in na ndisaa ma ña takani jà'a ma ndian judíu?, kùuniun." Takan kà'in chi'in Petu'.

¹⁵ Ndyu'u kùu ndi ndian judíu nda ma ora kaku ndi, ta na töve jà'a ndi kuati ma takua jà'a ma ndian yūvi judíu. ¹⁶ Vaji takan chító yo ña nī'iin ñivi na töve iin ndian ña ndondaa kùu na jà'a ña jàkuu na tiñu ma takua kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés, vati iin ndian ña ndondaa kùu na jà'a ña chìnuni na ma tu'un Jesucristu. Cha'a' yakan kùu yi ña juuni maa yo kùu yo ndian ña ndondaa kùu yo jà'a ña chìnuni yo ma tu'un ra, ta töve cha'a' ña jàchinu yo ma tutu Ley, vati nī'iin ñivi töve ndōndaa na jà'a ña jàchinu na ña kà'an ma ley ikan.

¹⁷ Ta vitin va'a nànduku yo ña na ndondaa yo cha'a' ña ndò'iin yo chi'in Cristu, ta yakan jàna'a yi nuu ma ndian judíu ña maa yo kùu yo ma ndian jà'a kuati takua jà'a ma ndian yūvi judíu, ¿a kùuni yi ka'an yi ña Cristu jà'a ra ña kùu yo iin ndian jà'a kuati?, kùuni ndo. ¡Ndicha kuii ti töve takan kùu yi! ¹⁸ Vati iin kuati kùu ma ña jà'i tu kicha'a jana'a ndikoi inga cha'a' ma tu'un ña cha ndākoi niku. ¹⁹ Vati cha'a' ma tutu Ley kùu yi ña vitin kùu takua iin ra cha chī'í kuenda ma Ley. Ta tūva chà'nda yi tiñu nui. Ta cha'a' yakan kùu yi ña vitin iin ra ndito kùu, ikan na kuu koo va'i kuenda ma Racha'nu Ndioo. ²⁰ Ta chi'in ma Cristu chūtakai nuu kruu niku. Ta yu'u na tūva kùu ma ra ìyo, ti Jesuu kùu ma ra ìyo ma tichi kuñui, ta vitin ña ìyo ndito ma kuñui,

ìyo ndito yi, va cha'a' ma ña chìnuni ma tu'un ña kà'an ma Jesuu, ra Se'e Ndioo kùu yi. Vati rakan ya'a ga kùuni ra nde'e ra yu'u, ta chā'a ra ma kuñu ra ña na kuvi ra cha'i. ²¹ Na töve tàchiyoi ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu yo, vati tu ndicha ña kùu ndondaa ma ñivi kuenda Ndioo jà'a ña jàchinu na ma tu'un Ley Ndioo, ta tu takan kùu yi kùuni yi ka'an yi ña töve kuenda jin chī'í Cristu cha'a' yo.

3

Va'a ga ña chìnuni yo tu'un Cristu kua jàkuu yo ña jàchinu yo tutu Ley Ndioo ña taa Moisés

¹ ¡Ya'a ndava xini ndyo'o ñivi ña ìyo ñuu Gálata! ¿Yo kùu ma ndian jatakue'e ndo, ikan na tūva jachi'in ndo ma tu'un ndaa? Vati ora jāna'a ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo, kachin va'a jāna'a ndi ma tu'un ña chī'í ma Jesucristu ma nuu kruu. ² Uvanuu ma ña kùuni, kùu ña na ka'an ndo ma yu'i cha'a' ma tu'un ña ni ndakatu'in nuu ndo i'ya: ¿A cha'a' ña jàkuu ndo ma ña kà'an ma Ley ña taa ma Moisés kùu yi ña nī'i ndo ma Tati Í Ndioo, a cha'a' ma ña chìnuni ndo tu'un Cristu ña chīni ndo niku kùu yi?, kùuni ndo. ³ ¿Ta naja ya'a ga ndava xini ndo?, ti cha nī'i ndo ña na koo Tati Í Ndioo chi'in ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'un Cristu, ta vitin, ¿a kuuni ndo ja'a ndo ma ña chànini maa ndo ña jà'a chi'in ma ñandee maa ndo, ta ku'un ndo iti' nuu?, kùuni ndo. ⁴ ¿Nda kuenda kùu yi ña cha ndē'e ndo kua'a' tundo'o chi'in ma ña jà'a ka'a' maani ndo yi?, kùuni ndo. Va yu'u chító va'i ña ìyo nda kuenda yi. ⁵ Vati ma Ndioo chà'a ra ma Tati Í ra nuu ndo ta jà'a ra kua'a' va'a ndatu ka'nu nuu ndo. ¿Ta naja kùu yi ña jà'a ra yi? Ndicha kuii ña jà'a ra yi cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un cha'a' Cristu ña kātitu'un ndi nuu ndo kùu yi, ta töve jà'a ra yi cha'a' ma ña jàkuu ndo ma ña kà'an ma tutu Ley.

⁶ Ta juuni takan kuu yi chi'in Abraham. Vati chìnuni ra tu'un Ndioo niku, ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo ndē'e ra ra ña iin ra ndōndaa kùu ra. ⁷ Yakan va ìyo yi ña koto kachin va'a ndo, ti cha'a' ma ña chìnuni yo ma tu'un Cristu kùu yi ña kùu

yo tata Abraham. ⁸ Takua kúu taji'na ña kà'an ma tutu Ndioo cha'a' ña iti' nuu ña indukuni ni chinuni ma ndian töve kúu judíu, ta takan ni ndondaa na jà'a Ndioo. Vati te'en kà'an Ndioo chi'in Abraham: "Cha'a' yo'o ni ja'ii tandi'i grupu ñivi iyo ma ñuñivi", kāti ra. ⁹ Yakan va tandi'i ma ndian chìnuni, indukuni jà'ii Ndioo na chi'in ma Abraham, vati ma Abraham iin ra chìnuni tu'un Ndioo kúu ra.

¹⁰ Vati ma ndian chànini ña jakuu na ña kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés, iin ndian tu'un nduva'a kúu na, vati ma nuu tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi: "Iin ndian tu'un nduva'a kúu ma ndian töve jakuu va'a tandi'i ma ña kà'an nuu tutu Ley Ndioo." ¹¹ Yakan va tandi'i yo cha chito kachin va'a yo, ña ñi'in yo kúu ndian ndaa ndè'e Ndioo jà'a ña jakuu yo ma tutu Ley ra, vati ma nuu ma tutu ra te'en kà'an yi: "Ma ndian ndaa kúu na ma ndian ni koo na kuenda Ndioo, ndiakan kúu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un kà'an ra." ¹² Va ora jàchi'in ma ñivi ña kà'an ma tutu ley, töve indukuni takua ma ñivi chìnuni ma tu'un Cristu vati te'en kà'an yi: "Ma ñivi jakuu ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndiakan ni ni'i na nuu koo va'a na chi'in Ndioo, uvanuu tu jachinu na tandi'i ña kà'an ma Ley ikan."

¹³ Jesucristu kúu ra ma ra jakakú yo ña kúu yo ndian nduva'a jà'a ña kà'an ma Ley chata yo, vati maa ma Jesucristu sòkó ra ma kuñu ra, ikan na ndakuu ra iin ra nduva'a cha'a' yo, vati ma nuu tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Iin ndian ya'a nduva'a kúu ma ndian chi'í, ndian chütaka iin nuu yutun." ¹⁴ Te'en tã'an ma Cristu, ikan na kuu jakakú ra yo, ta takan ma tu'un ña kà'an Ndioo nuu Abraham niku ña jã'í ra ra. Ta yakan kúu chaa yi nuu ma ndian yüvi judíu cha'a' ña jã'a Jesucristu takan, ta juuni ikan takan cha'a' ña chìnuni yo kuu ni'i tandi'i yo ma Tati Lí Ndioo takua chã'a Ndioo tu'un nuu yo ña ni ja'a ra chi'in yo.

Ma tu'un ña kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés töve janaa yi ma tu'un ña chã'a Ndioo nuu Abraham

¹⁵ Ndyo'o yani, ni ka'in chi'in ndo ma takua takani jà'a ma ñivi: ti tu iin ra'ii jàva'a ra iin tutu cha'a' iin tu'un ña

jāndo'iin ra ra chi'in ñivi ta tì'i ra nda'a' ra yi ña kīndoo yi endeeni. Ta tu takan kúu yi, ñi'in ñivi na kúu kati na ña na töve va'a yi, ta na kúu ga taa na ña kati na ña sama na yi ndia. ¹⁶ Ta te'en kúu yi chi'in ma ña chã'a Ndioo tu'un i'ya nuu Abraham ta nuu ma ra ni kuu tata ra iti' nuu. Ma nuu ma tutu Ndioo töve kà'an yi ma te'en: Kuenda ma ndian ni kuu tataun. Ti tu kà'an yi takan kutunini yo yi ña kua'a' na ni kuu yi. Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo: kuenda iini ra ni kuu tataun, takan kúu yi. Ta ma'iini ra ikan, ta rakan kúu ra Cristu. ¹⁷ Ta ma ña kà'in kúu ña'a: Ndioo jāndo'iin tu'un ra chi'in Abraham, ta Ndioo chã'a ra tu'un nuu ra ña ni jachinu ra ña kà'an yi. Yakan va ma tutu Ley ña taa Moisés keta yi iin kumi cientu oko uchi kuiya iti' nuu, na kúu janaa yi ma tu'un nunuu ña jāndo'iin ma Ndioo chi'in ma Abraham niku. ¹⁸ Vati tu ma tundeeni ña iyo nuu Ndioo, ni ku'va ra yi nuu yo, kúu yi ña cha'a' ña jakuu yo ma ña kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés; ta tu takan kúu yi, kùuni yi ka'an yi ña töve cha'a' ma tu'un ña chã'a Ndioo nuu Abraham kúu yi. Va ma ña ndicha kúu yi ña Ndioo chã'a ma ñamani ra nuu Abraham ora chã'a ra tu'un ra nuu ra ña ni ku'va saani ra ma tundeeni ña iyo nuu ra.

¹⁹ Tu takan kúu yi, ¿nda cha'a' tiñu kúu yi ña chã'a Ndioo ma ley tuva takan? Chã'a ra yi iti' nuu kuenda ña na jana'a yi nuu yo ña ndian jà'a kuati kúu yo, ta juuni takan jà'a yi nda kati chaa ma ora ña kīchaa ma ra kúu tata Abraham, takua chã'a Ndioo tu'un nuu Abraham ña ni kuu iti' nuu. Ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu Ley Ndioo ikan, chi'in yu'u tati jà'a tiñu nuu ra, kà'an ra yi nuu Moisés, ra kà'an tiñu cha'a' ma ñivi. ²⁰ Vati ora cha'a' ma Ndioo tu'un nuu Abraham töve chiniñu'u ra inga yo kà'an yi, ti ma'iini ra kúu ra ña kà'an yi, ti Ndioo iini ra kúu ra.

Kua kúu ma tutu Ley

²¹ Ta ma tutu ley ikan, ¿a chànini ndo ña kà'an yi chata ma tu'un ña chã'a Ndioo nuu Abraham?, kùuni ndo. ¿Va na tükuii takan kúu yi! Vati tu chã'a Ndioo iin ley ña jà'a yi ña na kúu koo ndito yo, kùuni yi ka'an yi ña cha'a' ma ley ikan

kùu ndondaa yo, tuva takan. ²² Vati ma tutu Ndioo jàna'a yi ña ma kuati chà'nda yi tiñu nuu yo ta kùu yo takua kùu ñivi indii tichi vekaa jà'a yi. Ta takan kùu yi, ikan na ni'i ma ndian chìnuni tu'un Cristu ma takua Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham niku ña ni ku'va ra nuu ma ndian chìnuni.

²³ Ta antea ña kīchaa ma tu'un chaa ña chìnuni yo, ta ma tutu ley chāsi kutu yi yo. Ta takan kīndoo yo takua iin ndian ndikun nda kati kēta ora ña Ndioo jāna'a ra ma iti' nuu kīcha'a yo chìnuni yo tu'un Cristu. ²⁴ Yakan va ma tutu ley ikan kùu yi takua iin matru yo kuenda kùmi yi yo ta kundaka yi yo nuu Cristu, ikan na kuu ndondaa yo jà'a ña chìnuni yo tu'un ra. ²⁵ Ta vitin ña cha kīchaa ma tu'un chaa ña chìnuni yo cha'a' ra, ta ma matru ikan tüva chiniñu'u yo yi.

²⁶ Yakan va ndisaa ndo kùu ndo se'e Ndioo cha'a' ma ña chìnuni ndo tu'un Jesucristu. ²⁷ Ti nda ndian ni kuuni ña cha kùnduta na chi'in sivi Cristu, juuni ndiakan cha chāku'un na Cristu cha'a' ña chìnuni na tu'un ra. ²⁸ Ta na tüva iin ña ka'nu kùu yi kuenda yo vitin ña kùu yo iin ndian judíu a ndian griegu, a ndian kùya'vi a ndian chàkuu nuna, a ra'ii a ña'a ndia. Vati ndisaa yo kùu yo iin ñivini chi'in Cristu. ²⁹ Ta tu ndian chìnuni tu'un Jesucristu kùu yo, juuni kùu yo tata Abraham, ta ni ni'i yo ma tundeeni ña iyo chi'in Ndioo ña chā'a ra tu'un nuu ra ña ni ku'va ra nuu ra iti' nuu.

4

¹ Yakan va ma ña kùuni ka'in kùu ma tu'un i'ya: Nda ravali ni kuuni ña ni ni'i ra ma tundeeni jà'a tatá ra ta indukuni kùu ra takua kùu iin musu jàtiñu saani. Ndicha kuii ti ma ravali ikan xuña'a ra tandi'i ma ndatiñu tatá ra, va na kùu kuàtiñu ra yi jà'a ña takā'an kua'nu va'a ra. ² Vati ma tatá ra tàchi ra inga ñivi, ndra kùu musu ve'e ra ña na kumi ndra ma ravali ikan, ta na kuàtiñu ndra ma ndatiñu ra, nda kati chaa ma tiempu ña kati ma tatá ra ña va'a cha'nu ra kuenda ña kuàtiñu ra ma ndatiñu maa ra. ³ Ta indukuni takan ta'an chi'in yo ndia, ti ma ora kùu yo ndiakuati kùu yo takua kùu

iin ndian musu ña chà'nda na tiñu nuu yo antea ña nākoto yo ma Cristu. Ta ma tu'un ña chā'nda yi tiñu nuu yo kùu yi ña jàna'a yi naja kua kīcha'a ñuñivi i'ya niku. ⁴ Va ora ña chāa ma tiempu va'a, Ndioo tàchi ra ma ra se'e ra ma ñuñivi i'ya, ta rakan ti tichi iin ña'a chāku'un ra ta kāku ra, ta jāchi'in ra ma tu'un Ley Ndioo ña taa Moisés, ⁵ ikan na kuu jakakú ra ndisaa ñivi ña chà'nda ma ley tiñu nuu, ta takan kùse'e nda'vi ra yo ta kùu ni'i yo ndisaa kuii ña va'a ña ni'i ndian kùu se'e ra. ⁶ Ta tava kùuni Ndioo ña jana'a ra ña ndyo'o cha kùu ndo ma ndian se'e ra, yakan va tàchi ra ma Tati Íí ma Ra se'e ra ma tichi ma anima yo. Ta ma Tati Íí ikan te'en kà'an yi: “iYo'o Tatá!” ⁷ Yakan va yo'o tüva kùun iin musu va kùun iin ra se'e Ndioo. Ta cha'a' ña kùun iin ra se'e ra, kùu yi ña Ndioo cha chà'a ra nuun ma tundeeni ña iyo nuu ra.

Paulu kùuni ra nde'e ra ma ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Galacia

⁸ Ma tatiempu niku ma ora takā'an nakoto ndo ma Ndioo, kùu ndo musu ma ndian jà'ani na ña kùu na Ndioo niku, va ma ndiakan na töve Ndioo ndicha kùu na. ⁹ Va vitin cha nākoto ndo ma Ndioo, va'aga ña kà'in ña rakan nākoto ra ndo. Tu takan kùu yi, ¿a va'aga ña chìnuni ndiko ndo ma tu'un ña jàna'a naja kua kùu nuu kīcha'a ñuñivi i'ya niku?, kùuni ndo. Ndicha ña ma tu'un ikan chāsi yi ndo ta töve tindee yi ndo. Ta tu ja'a ndo takan ni kuu ndiko ndo ma takua kùu ndian musu jà'a ma tu'un ikan. ¹⁰ Ndyo'o, ¿a juuni jàka'nu ga ndo kivi takua, ma nani yoo, ta kivi viko, ta kuiya ndia? ¹¹ Ya'a ga nàkanani ti ma tiñu ña jākui chi'in ndo koto töve nava kùu yi ti töve nī ti'i va'a ndo yi tichi anima ndo. ¹² Ndyo'o yani jàninī ndo ña na ndakuu ndo ma takua kùu, vati yu'u cha ndākui ma takua kùu ndo.

Ni'iin ma kuati töve nī ja'a ndo chi'in. ¹³ Vati ndyo'o takua cha chito va'a ndo ña cha'a' ma ña kù'vī kùu yi ña kätitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo ma taji'na. ¹⁴ Ta vaji ma kue'e ndo'i niku kùu yi iin ku'va kuenda ndo ña ndē'e ndo yi niku, va töve nī ka'an ndo ña töve ndakuendai

ta töve nī kanuu ndo nde'e ndo yu'u ndia. Ta takua iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo a takua maa ma Jesucristu, kī'in kuenda ndo yu'u ve'e ndo. ¹⁵ Ta tu takan kuu yi niku, ta vitin, ¿ndanu kuà'an ma ña chisii ndo? Kùuni ka'in iin ma ña va'a kuenda ndo ti ma ora ikan ma ora chā'in ma nuu iyo ndo, nda ma tinuu ndo ni tava ndo yi ta ni ku'va ndo yi nui niku ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo yu'u. ¹⁶ Ta vitin, ¿a iin ra kini kùì?, kùuni ndo, cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un ndaa nuu ndo.

¹⁷ Ta ma ñivi ikan ya'a ga kùuni na ña na tiñu'u ndo na, va vā'a' yi kuenda ndo. Vati ma ña tava siin na ndo chi'in ndi kuu ma ña kùuni na ja'a na, ikan na uvaa maa na kuu tiñu'u ndo. ¹⁸ Ta ndicha iin ña va'a ña tiñu'u yo ma tiñu va'a ña jà'a ma ñivi ndisaa kivi. Ta vaji iyo chi'in ndo a töve, iyo yi ña tiñu'u ndo na. ¹⁹ Ndyo'o ndian kuu takua kuu se'i. Cha'a' ndyo'o nde'e tukui tundo'o takua iin ña'a ora chà'nda yi tichi vi ña ni kaku se'e vi. Ta endeeni ni nde'i tundo'o cha'a' ndo nda kati ña ndicha kuii kuu ndo takua kuu ma Cristu. ²⁰ Ta vitin ya'a kùuni koi chi'in ndo ta sama naja kà'in chi'in ndo, ti töva chitoi niyi kuu jà'i chi'in ndo.

Ma ña jàna'a yi nuu yo ma ña kà'an cha'a' Agar chi'in ma ña kà'an cha'a' Sara

²¹ Tandì'i ndyo'o ndian kùuni ña ka'nda ma ley tiñu nuu ndo, kùuni ña na ka'an ndo ma tu'un ña ni ndakatu'in nuu ndo i'ya: ¿a takā'an kutunini va'a ndo ma ña kà'an juuni ma ley ikan? ²² Vati ma nuu tutu ley kà'an yi ti ma Abraham chākoo uvi ta'an ma ndrakuati se'e ra: iin ra chākoo chi'in ma ña kùya'vi ta inga ra chākoo chi'in ma ñasi'i ra, iin ña chàkuu nuna. ²³ Ta ma ravali nunuu chākoo ra chi'in ma ña kùya'vi, ta indukuni kaku ra ma tava kaku nda ndiakuati ni kùuni. Va siin kuu yi chi'in ra uvi, ti kaku ra kuenda ña jāchinu ra ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham. Ta ravali ikan kaku ra chi'in ma ña chàkuu nuna. ²⁴ Ma tu'un i'ya kuu yi iin ku'va ña jàna'a yi nuu yo uvi nuu tu'un ña jāndo'iin Ndioo chi'in ma ñivi cha'a' ma ninduvi ña'a ikan. Iin tu'un ña jāndo'iin ra tu'un kuu ma tu'un ña kà'an ra nuu ma yuku nàni Sinaí. Ta ma ndian kuà'an chata ma tu'un ikan kuu na takua kuu ma se'e ma ña'a kùya'vi

takua kuu ma ña nàni Agar. ²⁵ Vati Agar kùan takua kuu ma yuku Sinaí ña kàndii nuu ñu'u' nàni Arabia. Ta juuni iin xina'ñu ma ñivi iyo nuu Jerusalén vitin kùan cha'a' ña indukuni kuu na iin ndian cha kùya'vi, takua kuu yakan. ²⁶ Va juuni ma ku'va kà'an yi ti ma nuu Jerusalén ña iyo iti' andivi kuu yi ma nuu nuu kàndii ndisaa yo, ti ñivi chàkuu nuna kuu yo. ²⁷ Vati ma nuu tutu Ndioo te'en kà'an yi: Na sii kuuniun yo'o ña'a na kuu koo se'e, ta yo'o ña na töve nī'iin se'un; na ni'i va'a ka'un ña ya'a ga chisiun ti yo'o na töve nakotoun ma naja kua nde'e ma ña'a ni kaku se'e ma tundo'o ma ora chà'nda yi tichi ña. Vati iyo kua'a' ga se'e ma ña'a kīndoo nda'vi kua ma ña'a takani cha iyo ii.

Takan kùuni yi ka'an yi.

²⁸ Yakan va ndyo'o yani kuu yo ñivi Ndioo cha'a' ma ña chā'a ra tu'un nuu Abraham, indukuni takua kuu Isaac niku. ²⁹ Va ma tava kuu yi ma tatiempu ikan, ta ma ravali ña kaku ma indukuni ma tava takani kaku ma ndiakuati, tüvi kùuni ra nde'e ra ma ravali ña kaku jà'a ma ndatu Tati Í Ndioo; ta takan kuu yi ma tiempu vitin ndia. ³⁰ Va, ¿naja kua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo? Te'en kà'an yi: "Na jandikun ma ña kuu musun chi'in ma ravali se'an ma ve'un, vati ma ravali se'e ma ña kuu musun na kuu nata'vi ra ma tundeeni ña ni ni'i ma ra kuu se'e ma ña chàkuu nuna ña yüvi musun kuu." ³¹ Yakan va ndyo'o yani yüvi se'e ma ña kuya'vi kuu yo, va se'e ma ña chàkuu nuna kuu yo.

5

Endee nànduku yo kua koo nuna yo cha'a' Jesucristu

¹ Ta vitin cha chàkuu yo iti' nuna cha'a' ña Jesucristu cha jākakú ra yo. Yakan va na chinuni va'a ndo iti' nuna ikan, ta na chinuni ga ndo ta kuu tuku ndo musu ma ña chà'nda tiñu nuu ndo niku.

² Na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in i'ya. Yu'u Paulu, kati nuu ndo tu ndyo'o chinuni ndo ta jachi'in ndo ma takua kà'an ma ley cha'nu ta ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, kùuni yi ka'an yi ña töve

nda kuenda ma Cristu kuenda ndo, tuva takan jà'a ndo. ³ Kùuni ka'an ndikoi ma tu'un i'ya kuenda ma nda ra'ii nikuuni, ña ku'va ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika ra kuenda ndondaa ra chi'in Ndioo, ti ndisaa kuii ma tutu Ley ña tãa Moisés iyo yi ña jàkuu ra yi, tuva takan jà'a ra. ⁴ Ta ma iti' Cristu cha tãva siin ndo ndo ndisaa ndyo'o ña kùuni ndo jandondaa ndo nuu Ndioo jà'a ña jàchinu ndo ma ley. Ndicha kuii ña cha jãña ndo ma ñamani Ndioo tu jà'a ndo takan. ⁵ Vati ndyu'u ti ma cha'a' ma Tati Í Ndioo kùu yi ña endeeni ndàtu yo ña ni ni'i yo nuu ndondaa yo jà'a ña chìnuni yo tu'un Cristu, ⁶ ti tu yo chìnuni yo ma tu'un ra, töve nda kuenda tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a töve tà'nda yi. Va ma ña iyo kuenda kùu ña na chinuni va'a yo. Ta ma ña chìnuni yo i'ya na ja'a yi ña na koo va'a yo ta na kuuni yo nde'o ma ta'an yo ndia.

⁷ Ndyo'o cha va'ani ña chìnuni ndo iti' Cristu niku. ¿Yo kùu ma ña jàkanuu xini ndo ña jãña ndo ña chìnuni ndo ma ña ndaa? ⁸ Ma Ndioo, ra kàchin ra ndo töve nī jana'a ra ña jà'a ndo takan. ⁹ Ta koto nãani ndo “ña ita'vi ni ma yuchan iya jà'a yi ña na jandaa ndisaa kuii ma yuchan ña kùva'a paan.” ¹⁰ Iyo tundeeni ma Racha'nu chi'in ña ndyo'o na töve ni nakanini ndo siin siin ma takua chìnuni, va juuni chitoi ña ndicha ña Ndioo ni jande'e ra tundo'o ma nda ra nikuuni ña jàkanuu xini ndo.

¹¹ Yakan va kuenda yu'u, ndyo'o yani tu yu'u juuni chìnuni katitu'in ta jakuku'uni ma ñivi ma ña ka'nda na ma ñii nuu ika na, ma ndian judú töve ni nanduku na yu'u kuenda jande'e na tundo'o nui, tuva takan jà'i. Ti juuni tu takan jà'i niku, tãva xaan na nde'e na tu'un cha'a' ña chi'í Cristu nuu kruu tu takan jà'i, ti töve sãma ma ña chìnuni na. ¹² Vati kà'in chata ma ndian chàkunuu jàkanuu xini ndo ta jakayuni na ndo cha'a' ña kà'an na chi'in ndo ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo. ¡Va'a ga na kukapu juuni maa na cha'a' ña endee jàna'a na nuu ndo takan!

¹³ Vati ndyo'o yani, Ndioo kàna ra ndo ña na kuu ndo ñivi nuna, va kàtitu'in nuu ndo ña na töve kuàtiñu ndo ma ña nuna ña iyo ndo kuenda ña na ja'a ndo

kuati takua chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi, va na kuàtiñu ndo yi kuenda kùu ndo musu inga ñivi ta na tindee ndo chi'in ta'an ndo jà'a ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo na. ¹⁴ Vati tandi'i ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo kùu ka'an yo yi chi'in ma tu'un i'ya: “Na kuuniun nde'un ma inga ñivi ma takua kùuniun nde'un juuni maun.” ¹⁵ Va tu endeeni chàchi ta'an ndo chata ta'an ndo, ta tu jà'a ndo takan ndicha kuii ña ndisaa ndo ni ndi'i ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo chi'in ta'an ndo.

Ma kua chàta'ani maa yo ja'a yo chi'in kuñu yo ta ma ña kua chàta'ani yo ja'a yo cha'a' ña iyo ma Tati Í Ndioo chi'in yo

¹⁶ Yakan va ma ña kùuni ka'in chi'in ndo kùu ña'a: Ma iti' ña kùuni ma Tati Í Ndioo ña na ku'un ndo, ta takan iyo yi ña ku'un ndo, ta ora ja'a ndo takan, ta ma ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo chi'in kuñu ndo, na töva ni ja'a ndo yi. ¹⁷ Ti ma ña kini ña kùuni maa yo jà'a yo chi'in kuñu yo na töve chàta'ani ma Tati Í Ndioo yi; ta ma ña kùuni ma Tati Í Ndioo ja'a yi, na töve chàta'ani ma kuñu yo yi. Vati ninduvi yi kànita'an ta'an yi. Ta cha'a' yakan, va ndyo'o na töve jà'a ndo ma ña va'a ña kùuni ndo ja'a ndo. ¹⁸ Vati tu maa ma Tati Í Ndioo kùu ma ña chà'nda tiñu nuu yo, ña'a kùuni yi ka'an yi ña na tãva iyo yi ña ka'nda ma ley tiñu nuu yo.

¹⁹ Na töve ndetiñu kùu nde'o ma ña kini jà'a ma ndian chàta'ani na ja'a na chi'in kuñu na. Ta tandi'i ma ña te'en kùu ma ña jà'a na: kì'vi ndra chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndra, jà'a na ma ña kini chi'in kuñu na, ta ma maa ña kini kùu ma ña chà'nini na. ²⁰ Ndiakan juuni jàka'nu na ma yutun íí, ta ya'a ga chàta'ani na jatakue'e na ma ñivi chi'in tu'un nduvi. Ya'a ga xaani na ma ñivi ta ya'a ga kànita'an yu'u na, ta ya'a ga kuiñu na ndia. Ya'a ga numini kayuni na, ta jàkesiin na ma ñivi ta jà'a na ma iin grupu vali. ²¹ Ta ya'a ga tixin na, ta ya'a ga chi'i na ndixi ta ya'a ga chàkunuu na nànduku na ña kini jà'a na, ta jà'a na inga tuku tu'un ña cha yatin ni indukuni kàa yi ndia. Jàkuku'uni ndo cha'a' ma tandi'i ma tu'un ma tava kà'in niku, ta tandi'i ma ndian jà'a ma tu'un ña

töve va'a ikan, na kúu ki'vi na koo na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

²² Va ma chà'a ma Tati Í Ndioo ña ìyo tichi anima yo kùu yi ña na kuu yo ñivi ña kùuni yo nde'e yo ma ta'an yo, ta na sii kùuni yo, na koo taxiin yo ta na kuu yo ndian kundeni yo ña jà'a inga ñivi ta na vii ja'a yo chi'in inga ñivi ta na kuu yo iin ndian va'a. Ta na kuu yo iin ndian ya'a ga chìnuni ndia. ²³ Ta juuni na kuu yo ndian iñu'u ta töve ya'a nduu ña ìyo yi ña ja'a yo. Töve ni'iin ley ña kà'an ña na vā'a jà'a yo ma tu'un ña já kā'in nda che'e. ²⁴ Ta ma ndian cha ndō'iin chi'in Jesucristu cha ndākoo na ma ña kini takani ìyo na niku, ikan na takaa yi na nuu ma kruu chi'in ndisaa ma ña kini chà'nini na a chà'tani na ja'a na. ²⁵ Ta cha'a' ma Tati Í Ndioo kùu yi ña ìyo va'a yo vitin, yakan va juuni ìyo yi ña na ku'va yo yo nuu yi ña na jàna'a yi yo iti' kuà'an yo chi'in ma ña jà'a yo. ²⁶ Na töve ìyo yi ña ya'a ga tayi kùuni yo, ta na kicha'a yo kanita'an yu'u yo chi'in ma inga ñivi, ta juuni na töve ìyo yi ña kutixin yo nde'e yo juuni ma ta'an yo ndia.

6

Na tindee yo ma ta'an yo chi'in inga na ndia

¹ Ndyo'o yani, tu chà'a ndo kuenda ña iin ra kicha'a ra jà'a ra kuati, ndyo'o tava kùu ndo iin ndian chìnuni tiaga, ìyo yi ña tindee ndo ra, ikan na jaña ra ña ja'a ra ma kuati. Va chi'in tandi'i ma ña va'a kùuni anima ndo tindee ndo ra, ta ta'ii'iin ndo ìyo yi ña ja'a va'a ndo ma kuenda ma ña jà'a ndo, koto nda maa ndo kicha'a ndo ja'a ndo kuati ndia. ² Na tindee ndo ma ta'an ndo chi'in inga na, ta na kuta'an ndo chi'in na ora ìyo kuati chi'in na. Ta takan kùu jachinu ndo ma tava kà'an tu'un ley ña kà'an Jesucristu. ³ Vati tu ìyo nda ndyo'o chìnuni ndo ña iin ndian ka'nu kùu ndo ta yüvi takan kùu yi, ndiakan janda'viña'a juuni maa. ⁴ Yakan va ta'ii'iin ndo ìyo yi ña ki'in ndo ma ku'va ma tiñu jà'a ndo tuva va'a ma ña ja'a ndo, tajan takan kùu kati ndo ña ya'a ga ka'nu kùu ma tiñu jà'a ndo, ta töve ki'in ndo ku'va ma tiñu jà'a ndo chi'in ma

tiñu jà'a inga na nde'o tu ka'nu ga kùu yi a töve. ⁵ Va ta'ii'iin yo jakuu yo ma tiñu jà'a ta'ii'iin yo.

⁶ Ta nda ndian ni kùuni ña kùtu'va na ma tu'un Ndioo ña jàna'a inga ra, ìyo yi ña nata'vi na ndatiñu va'a ìyo nuu na chi'in ra.

⁷ Ña jända'viña'a ndo juuni maa ndo, ti chata Ndioo ni'iin ndo na kùu ka'an ti'ini ndo. Vati ndatiñu ña tàchi ndo, juuni yakan ni ni'i ndo iti' nuu. ⁸ Taku ma ñivi ña endee jà'a ma ña kini chà'tani ma kuñu na jà'a yi, ta ma ña ni ni'i na cha'a' ña jà'a na kùu ña ni kuvi na. Va tu endee jà'a na ma ña chà'tani ma Tati Í Ndioo, juuni ni ni'i na nuu koo na endeeni chi'in ra. ⁹ Yakan va ña na kütatu yo jà'a yo ma ña va'a, vati ni ni'o ma ndatiñu va'a nuu Ndioo ma ora ku'va ra yi tu töve ya'a maxii kùuni ndo. ¹⁰ Yakan va nani kivi ña juuni tu kuu ja'a yo ña va'a, na ja'a yo yi chi'in tandi'i ma ñivi, ta na ja'a ga yo yi tiaga chi'in ma ndian kùu ta'an yo, va ndian chìnuni na ma tu'un Cristu indukuni kua maa yo.

Cha'a' nuu ndi'inia chundayu'u Paulu ta kãña'a ra chi'in tandi'i ñivi ìyo ñu'u' Galacia

¹¹ Na nde'e ndo ti chi'in ma letra na'nu tàì chi'in nda'a' mai nuu ma tutu i'ya kuenda ndo. ¹² Ma ndian kùuni na kindoo va'a na chi'in ma ñivi, juuni ndiakan jànini na ndo ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, ta takan ja'a na ti töve ìyo tu'va na nde'e na tundo'o cha'a' ña kàtitu'un na ma tu'un cha'a' Cristu, ta cha'a' ña chī'í ra nuu kruu kuenda yo. ¹³ Vati ni ma ndian chìnuni ña chà'nda na ma ñii nuu ika na, na töve jàchi'in na tandi'i ma tu'un ña kà'an nuu ma tutu ley ña tãa Moisés. Va ndyo'o kùuni na ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, ta ikan cha'a' ña ta'nda ma ñii nuu ika ndo kuu ya'a tayi kùuni na. ¹⁴ Vati yu'u na töve kùuni kutayì cha'a' ni'iin yakan, va tayi va'a kùuni cha'a' ña uvanuu ma Racha'nu Jesucristu kùu jakakú ra yo cha'a' ña chī'í ra ma nuu kruu. Ta cha'a' yakan yu'u kùu takua kùu iin ra cha chī'í nuu kruu ña kùuni yi ka'an yi ña tüvi ìyoi cha'a' ma ña kuuni ma ñivi ìyo ma ñuñivi, ta juuni cha'a' yu'u cha chī'í ma ñivi ìyo ñuñivi ña

tüva ki'in na kuenda yu'u. ¹⁵ Vati cha'a' ña cha ndō'iin yo chi'in Jesucristu, ta na töve nda kuenda tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a töve ta'nda yi, va ma ña iyo kuenda kuu yi ña ndākuu yo ndian chaa jà'a Ndioo.

¹⁶ Ta tandi'i ndyo'o ndian chìnuni ma ña kà'an ma tu'un já tã, na ni'i ndo ña na koo vii ndo. Ta Ndioo na kunda'vini ra ndo ta takani na ja'a ra chi'in tandi'i ndian chìnuni ndicha kuii tu'un ra, ti ndiakan ndicha kuii kuu ñivi ra.

¹⁷ Vitin ta iti' nuu na tüva kuunĭ ña nī'iin ñivi na jände'e ga na tundo'o yu'u, vati iyo tì'in ku'va kuñui ña jàna'a yi ña kù iin ra jà'a tiñu kuenda ma Jesucristu.

¹⁸ Ndyo'o yani na ni'i tandi'i ndo ma ñamani Racha'nu Jesucristu tichi anima ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tãa racha'nu Paulu nuu ndian chìnuni ñuu Efesu

Tàchi Paulu iin tutu nuu ñivi Efesu

¹ Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu takua kùuni Ndioo ña na kui, tàì ma tutu i'ya kuenda ma ñivi ìyo ñuu Efesu, ndian kùu ñivi Ndioo, ndian chìnuni ma tu'un ma Jesucristu. ² Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo taxiin anima ndo ndia.

Ma Cristu kùu ra jã'íí ra yo

³ Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesucristu, vati chã'a ña ndō'iin yo chi'in Jesucristu ta jã'íí ra ma anima yo chi'in ndisaa ma ñamani ra ña ìyo ma andivi cha'a' ña kùu yo kuenda Cristu. ⁴ Ndioo kùu ma ra kãchin yo ma ora takã'an tuvi ma ñuñivi niku, kuenda ña na kuu yo ñivi ra cha'a' ña ni ndo'iin yo chi'in Jesucristu, ikan na kuu yo ndian íí ta na kùu ja'a ni'i ndian tisokuati na yo nuu ra. Ta cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo kuu yi ña ⁵ kùuni ra ña ni ndaki'in nda'vi ra yo kuenda ña kùu se'e ra yo ma antea ña jãtuvi ra ma ñuñivi, vati cha'a' ma Jesuu kùu yi ña ndãki'in ra yo. Ti takan kùuni maa ra, ta takan chàta'ani ra ja'a ra ndia. ⁶ Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña nani ora jaka'nu yo ma Ndioo cha'a' ma ñamani ra ña ya'aga va'a ña kùu yi, vati chi'in yi jã'íí ra yo cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ra nde'e ra ma se'e ra Jesuu. ⁷ Ta juuni cha'a' ña ñivi Ndioo kùu yo, Ndioo jãkakú ra yo chi'in nii ma ra se'e ra ña chãti niku, ta jãka'nuni ra yo cha'a' ma kuati yo ndia. Ndisaa yakan jã'a ra kuenda yo cha'a' ña ìyo kua'a' ñamani ra, ⁸ ña chã'a ra nuu yo chi'in nduva'a kua'a' ña chito ra chi'in chinituni ra. ⁹ Ta Ndioo chã'a ra ña nãkoto yo ma tu'un xe'e ra ña ìyo nuu ra, ma ña va'a ña ni ja'a ra ña tōve chito yo niku. Ti cha nãkanini maa ra naja kua ni ja'a ra yi chi'in Cristu. Ta ya'a chisii ra ña jachinu ra yi cha'a' ra. ¹⁰ Vati ma

tu'un ikan, kãti ra ña ni chinu yi ora na kuta'an ji'na ma tiempu ña ìyo yi ña kuu yi. Vati ma Ndioo ni jando'iin ra tandi'i ma nakuyi chi'in ma ñivi nda ma andivi chi'in ma ñuñivi i'ya ndia. Ta Jesucristu kùu ma ra ni ndakoo ra ña na ka'nda ra tiñu.

¹¹ Juuni cha'a' Cristu kùu yi ña taji'na Ndioo kãchin ra yo ña na kuu yo ñivi ra, ikan na ni'i yo ma tundeeni ra ña ni ku'va ra nuu yo, ma tava kùuni maa ma Ndioo. Vati tandi'i ma ña va'a ña jã'a ra, ni kuu yi tava kùuni ra ña na kuu yi. ¹² Ta takan kùuni ra, vati maa yo kùu ma ndian nunuu ña kicha'a ña chìnuni yo ma tu'un Jesuu, ta ikan na jaka'nu yo ra, ti ya'aga ìyo ma ndatu ra. ¹³ Ta juuni ndyo'o ora chito ndo ma tu'un ndaa cha'a' Jesuu, ña kã'an yi ña ni kakú yo, ta juuni chìnuni ndo yi, ta ma ora ikan ndō'iin ndo chi'in ra ta ndãkuu ndo ñivi Ndioo jã'a ña chã'a ra ma Tati Íí ra nuu ndo takua chã'a ra tu'un ña ni ja'a ra niku. ¹⁴ Ta chi'in ma Tati Íí ra ña chã'a ra nuu yo, Ndioo jãna'a ra iin ku'va ña ndicha ña ni ni'i yo ma tundeeni ra, ma tava chã'a ra tu'un ña ni ja'a ra, ti cha jãkakú ra yo, ikan na ndakuu yo ndian kùu ñivi ra. Ta yakan kùu yi ña ya'a jaka'nu yo ra cha'a' ña nduva'a ka'nu ra kùu ra.

Paulu chikan ra nuu Ndioo ña na ku'va ra tiaga chinituni nuu ma ndian chìnuni

¹⁵ Yakan va yu'u nda ora chitoi ña ya'a chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu Cristu, ta naja kua ya'a kùuni ndo nde'e ndo tandi'i ma ndian kùu ta'an yo ndian íí kuenda Ndioo, ¹⁶ ta vitin tōve ndãkoi ña kã'in ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ta endee nãkanini cha'a' ndo ora kã'in chi'in ra. ¹⁷ Chikain ñamani nuu Ndioo, ra kùu Tatá yo, ra nduva'a kuii ka'nu, ta juuni rakan jaka'nu ma Jesucristu ra, chikain nuu ra ña na ku'va ra tiaga ma Tati Íí ra nuu ndo, ikan na koto kachin va'a ndo ma chinituni Ndioo, ta kuu kutunini va'a ga ndo naja kua kùu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁸ Chikain ñamani nuu Ndioo ña na jandondichin ra ma chinituni ndo, ikan na kuu koto kachin ndo ndava kuu ma ña va'a ña ndatu ndo, ña ni ni'i tandi'i ndian kãchin Ndioo ña kùu na ñivi ra. Vati ya'a ga ka'nu ta kuika kùu ma tundeeni ña ni

ku'va ra nuu ma ndian kùu ñivi ra ta chìnuni ma tu'un ra. ¹⁹ Ta ya'a ga ka'nu kùu ma ndatu ra, ta endee töve ndi'i yi. Ta ndatu ikan kùu ma ña chà'a ra nuu yo ndian chìnuni ma tu'un ra. Ta juuni ma ndatu ikan kùu yi ña jàna'a ma Ndioo nuu yo chi'in ndisaa kuii ñandee ra ²⁰ ma ora jánataku ndiko ra ma Jesuu niku, ta jà'a ra ña chūnandi ra ma iti' chiyo kua'a ra ma andivi ma nuu chà'nda ra tiñu. ²¹ Ta chā'a ra ndisaa kuii ndatu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi chi'in nuu ndisaa kuii ma ña iyo ndatu andivi takua ndian ndiso tiñu, ta ndian kùu kuvienu chi'in nda ndian ni kùuni ña chà'nda tiñu, nda ma tiempu i'ya chi'in ma tiempu ni kichi iti' nuu ndia. ²² Ndisaa kuii ma ña iyo ma ñuñivi i'ya chi'in andivi, chā'a ma Ndioo ndatu ña na ka'nda ma Jesuu tiñu nuu yi. Ta juuni ma Ndioo jākuiso ra ra tiñu, ikan na kuu ra iin ra kuxini nuu ma ndian chìnuni. ²³ Vati ma ndian iyo kuenda ma veñu'u, ndiakan kùu na takua kùu ma kuñu ma Jesuu, ta iyo ndatu chi'in ma ndian iyo kuenda ma veñu'u jà'a Jesuu ndia, ta ma veñu'u ra kùu yi iin ña jàkutu yi ra, vati Jesuu kùu ma ra ka'nu ga kua tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya chi'in andivi ndia.

2

Jàkakú Ndioo yo nuu ma kuatio cha'a' ña chí'í Jesucristu

¹ Ma tatiempu, ndyo'o kùu ndo takua kùu ma ndian chí'í niku, cha'a' ma ña kini ta ma kuati ña jà'a ndo, ² ora chākunuu ndo ma ñuñivi ña jà'a ndo niku, ta jāchi'in ndo ta jā'a ndo ma takua kùuni ma kui'na ña chà'nda yi tiñu ma nuu tandi'i tati xaan ndia. Ta juuni chà'nda yi tiñu nuu ma ndian töve jāchi'in ma ña kà'an Ndioo ti töve chìnuni na ma tu'un kà'an ra. ³ Takan iyo yo ma taji'na niku, ña jāchi'o ta jā'a yo ma ña kini chí'in ma chinitunio, ta ma ña chāta'ani ma kuñu yo ja'a yi ndia. Cha'a' ma kuati ikan iyo yi ña ni'i yo ma tundo'o jà'a ma Ndioo niku, indukuni takua ni ta'an ma inga ñivi. ⁴ Va ma Ndioo ya'a ga kùnda'vini ra yo, ta ya'a ga kùuni ra nde'e ra yo, ⁵ ta vaji ndian cha chí'í kùu yo niku cha'a' ma kuati jà'a yo, va ma Ndioo chā'a ra ña na koo

ndito ndiko yo indukuni chí'in Jesucristu. Cha'a' ña ya'a ga va'a kùu ma ñamani Ndioo, yakan va jākakú ra yo. ⁶ Ndioo kùu ma ra jánataku yo indukuni chí'in ma Jesucristu, ta jākunandi ra yo chí'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ma iti' andivi. ⁷ Ndioo jā'a ra takan, ikan ma ndian ni kichi iti' nuu kuu nde'e na naja kua ka'nu kùu ma ñamani ra, ta naja nduva'a kuii kùuni ra nde'e ra yo, cha'a' ña ndō'iin yo chí'in ma Jesucristu. ⁸ Vati chí'in ñamani Ndioo nī'i ndo ña ni kakú ndo cha'a' ma ña chìnuni ndo. Ti ma ñamani i'ya na töve ña nànduku maa ndo kùu yi, vati Ndioo kùu ma ra chā'a sani ra yi nuu ndo. ⁹ Töve tiñu nī'i ndo ña jà'a maa ndo kùu yi, yakan va nī'iin ndo na töve iyo yi ña kuu sukun kuuni ndo cha'a' ña ndian cha kākú kùu ndo. ¹⁰ Vati Ndioo kùu ma ra jā'a ña tūvi yo, rakan kùu ma ra jātūvi ra yo kuenda ña ndo'iin yo chí'in Jesucristu, ikan na ja'a yo tiñu va'a, ta yakan kùu yi ma ña kā'an ra ma ora kāchin ra yi kuenda yo.

Jesuu jàndo'iin ra yo chí'in Ndioo

¹¹ Yakan va ndyo'o, ndian yöve judíu kùu ndo, ta ndyo'o kùu ma ndian kà'an ndian judíu ña nani ndo te'en, yöve ndian tà'nda ñii nuu ika kùu ndo, ta ma ndian judíu nàni na te'en, ndian tà'nda ñii nuu ika kùu na. Ta ña'a kùu yi ma ña jà'a maani na chí'in ma kuñu na. ¹² Ta ndyo'o ndian yövi judíu, na kuku'un va'ani ndo vati ma tatiempu niku töve iyo Cristu chí'in ndo niku, ta juuni töve iyo ndo indukuni chí'in ma ñuu Israel ndia. Ta ma tu'un ña jàndo'iin Ndioo chí'in ndian judíu ma ña töve ña'a maa ndo kùu yi, ni ma tu'un ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra nuu na ndia. Ni chí'in Ndioo töve iyo ndo ma ñuñivi i'ya, ta ni töve ndātu ndo nī'iin nakuyi ña va'a nuu Ndioo. ¹³ Va vitin ndicha kuii ña cha ndō'iin ndo chí'in Jesuu cha'a' ma ñii ra ña chāti, ndyo'o ya'a ga chika iyo ndo niku, ta vitin cha ndōyatin ndo xiin Jesuu. ¹⁴ Jesuu kùu ma ra jākutaxin ma anima yo. Rakan kùu ma ra jā'a ña na ndo'iin ma ñivi judíu chí'in ndyo'o ndian yövi judíu ña na ndo'iin na ta kùu na iin ñuuni, ma ora kīndaa ra ma ña xaani ña kùu yi takua kùu iin

xa'va sukun ña jakesiin yi na. ¹⁵ Ora chí'í Jesuu jáchinu ra ma ña kà'an ma tu'un ley ña jáchi'in ma ndian judíu ña ka'nda yi tiñu nuu na, ta chí'in juuni maa ra kuu jando'iin ra ndian judíu chí'in ma ndian yöve judíu, ikan na kuu na iin ñuu chaa, ña kùu koo vii na chí'in Ndioo. ¹⁶ Cha'a' ña chí'í ma Jesuu nuu kruu, jāndomani ra ninduvi ñuu, ña na kùu koto na nde'e na ta'an na niku. Ta jákutaxin ra ma anima na ta jāndo'iin ra na, ikan na kuu na iin ñuuni, ta na koo taxiin na chí'in Ndioo. ¹⁷ Jesuu kichi ra ta kātitu'un ra iin tu'un va'a ña na koo taxiin ma anima tandi'í ndo, nda ndyo'o ndian iyo chika chí'in Ndioo chí'in ma ndian iyo yatin chí'in ra ndia. ¹⁸ Vati cha'a' Jesuu kùu yi ña ndyu'u chí'in ndyo'o kùu jatu'va yo yo nuu ma ra kùu Tatá yo jà'a ma Tati Íí Ndioo ña iyo chí'in ndisaa yo. ¹⁹ Yakan va ndyo'o, na tüva ga kuu ndo takua kùu ma ndian kichi inga ñuu, vati vitin indukuni kùu ndo takua kùu ma ñivi Ndioo, ta ma ñuu ndian kùu ñivi ra indukuni kùu yi ma ñuu ndo ndia. ²⁰ Ndyo'o kùu ndo tava kùu iin ve'e ña kùva'a siki yuu cha'a ve'e ma ora ja ni kicha'a yi kuva'a yi, ma tava kùu ma ndra tatun Ndioo chí'in ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra, ta juuni maa ma Jesuu kùu ra ma yuu nunuu ña ka'nuga ña kùva'a cha'a ma ve'e. ²¹ Ta ndō'iin yo chí'in Jesuu takua kùu ma ndatiñu ña kùva'a ma ve'e. Ta kuàndita kuva'a yi, nda kati chaa yi kùu yi iin veñu'u íí ña ndo'iin yi chí'in ma Racha'nu Jesuu. ²² Ta ma Tati Íí Ndioo, jà'a yi takan ña juuni ndyo'o kuàndo'iin ndo indukuni chí'in na, nda kati chaa ndo koo ndo tava kuu iin veñu'u ka'nu ma nuu iyo ma Ndioo tichi yi, jà'a ma Tati Íí ra.

3

Paulu ndiso ra tiñu ña na jana'a ra ma tu'un Ndioo nuu ma ndian töve kùu judíu

¹ Yakan va yu'u Paulu, indij vekaa cha'a' ña jákui tiñu nuu Jesucristu kuenda ndo, ndyo'o ndian yüvi kùu ñivi judíu. ² Ta ndyo'o cha chito ndo ña Ndioo jákuiso tiñu ra yu'u ña na jana'i ma tu'un cha'a' ma ñamani Ndioo nuu ndo. ³ Ta tava cha tã yi, Ndioo jàna'a kachin ra nui ma

tu'un xe'e ña ni ja'a ra. ⁴ Na jakua'a ji'na ndo yi, tajan ku'va ndo kuenda ña chitoi ma tu'un xe'e ña kà'an cha'a' Cristu. ⁵ Iin tu'un xe'e ña töve ni nakoto ma ñivi yi ma tatiempu niku. Va cha'a' Tati Íí ra, vitin cha chā'a ma Ndioo ña na koto ma ndra íí ña kùu tatun ra chí'in ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra ma tu'un xe'e ikan. ⁶ Ta ma tu'un xe'e ikan kùu ña'a: Ña cha'a' ma tu'un ña kà'an Ndioo ña ni kakú ma ndian töve kùu judíu, ta ni ni'i na indukuni ma tundeeni ña ni ni'i ma ndian judíu, vati juuni iin ñivini ni kùu na chí'in na ndia. Ta ma tu'un chā'a Ndioo nuu ma ndian judíu cha'a' ma Jesucristu, indukuni ni kusii kuuni na, ora ni'i na yi ndia, ti takan kà'an ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu. ⁷ Ta cha'a' ma ñamani ña chā'a Ndioo nui, kùu yi ña Ndioo cha jákuiso tiñu ra yu'u ña na katitu'in ma tu'un ra, vati ndatu ma Ndioo jà'a ña iyo yi chí'in.

⁸ Yu'u yüvi ma ra va'a tiaga kùu tañu ma ndian kùu ñivi Ndioo, va kùu takua kùu iin ravalini tañu na. Vaji iin ra takan kùu, Ndioo kāchin ra yu'u ta chā'a ra ma ñamani ra nui ña na katitu'in ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu nuu ma ndian yüvi judíu. Ma tu'un ikan nduva'a kuii ka'nu kùu yi ña na töve kùu ni'i ndi'i yo yi. ⁹ Ta jákuiso tiñu ra yu'u ña na ku'vai koto tandi'í ndo ndava kùu ma tu'un xe'e ña kùmi ma Ndioo taji'na niku, ra jà'a ña tūvi tandi'í ma ña iyo ma ñuñivi i'ya. ¹⁰ Ta takan vitin ndisaa nuu tati ña chà'nda tiñu andivi kùu nata'an yi kua'a' nuu ma chinituni ma Racha'nu Ndioo ora nde'e yi ma ndian chìnuni ña iyo kuenda ma veñu'u Cristu. ¹¹ Ta Ndioo jà'a ma te'en cha'a' ma tiñu ña kùuni ra ja'a ra endeeni chí'in ma Racha'nu Jesucristu, ra kùu chito'o yo. ¹² Ta cha'a' ña cha ndō'iin yo chí'in ra ta chìnuni yo ma tu'un ra kùu yi ña töve ndasii yo kùtu'va yo nuu ma Ndioo, ña iyo tundeeni ra chí'in yo. ¹³ Yakan va jàninì ndo ña koto kùnda'vi kùuni ndo cha'a' ma ña ndè'i tundo'o vitin cha'a' ndo, vati ma ña'a iin ña nduva'a kuii va'a kùu yi kuenda ndo.

Nduva'a kuii kùuni Jesuu nde'e ra yo

¹⁴ Cha'a' ña'a kùu yi ña nàndi chí'í ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá yo

iyó andivi, ¹⁵ ma ra jà'a ña ni'i ma ta'ii'in ma se'e ma ñivi ma sivi na, ndava nda ma andivi chi'in ma nuñu'u' ñuñivi ndia. ¹⁶ Chikain ñamani nuu ra ña na ku'va ra ma ña iñu'u ra chi'in ma ña kuika ra ta chi'in ma ña va'a ra nuu ndo, ta juuni na ku'va ra ña na koo ñandee ndo chi'in ndatu ra ma tichi anima ndo jà'a ma Tati Íí ra ña iyó chi'in ndo. ¹⁷ Ta na koo ma Jesucristu chi'in tu'un ra ma tichi ma anima ndo cha'a' ma ña chìnuni ndo ma ña kà'an ra. Tuva takan ndaa va'a chìnuni ndyo'o, nda ma tichi anima ndo ta kùuni ndo nde'e ndo Jesuu, ¹⁸ kuu kutunini ndo chi'in ndisaa kuii ma ndian chìnuni ña ya'a ga ki'in ta kani, ta kono ta sukun kùu ña ya'a ga kùuni ma Jesuu nde'e ra ndo, ¹⁹ ikan na nakoto va'a ndo ña ya'a ga kùuni ma Jesuu nde'e ra ndo, vati ka'nu nduva'a kuii ga kùu yi takua ndisaa kuii ña kùu nakanini yo ta na kùu chaa yo nakoto ndi'i yo yi. Ti Ndioo kùuni ra ña na ni'i yo tandi'i ma tundeeni ra ña iyó ra, ikan na ndakuu yo koo yo takua iyó ra chi'in ma ndatu ka'nu ra.

²⁰ Yakan va na jaka'nu yo Ndioo, vati iyó kua'a' va'a ndatu ra ña na kuu ja'a ra ma ña chikan yo chi'in ma ña chànini yo, ta kùu ku'va ra tiaga kua ma ña chikan yo nuu ra ndia. Ta chi'in ndatu ra jà'a ra ma ña kùuni ra ku'va ra nuu yo. ²¹ ¡Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu kùu ra!, ta nde'o ma ña ka'nu ja'a ra nuu ma ñivi iyó veñu'u Jesucristu ta juuni takan nde'o yi chi'in ra ndia. Ta, ¡takan na kùu yi ndisaa tiempu ta endeeni! Amén.

4

Ndioo jàndo'iin ra ñivi ra chi'in Tati Íí ra

¹ Yakan va yu'u indij ma vekaa cha'a' ña kàtitu'in cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Yakan va jàninj ndo ña na koo ndo ma takua iyó yi ña koo ma ndian kàchin ma Ndioo ña na kuu na ñivi ra. ² Na kuu ndo ndian masu anima, ta vii kà'an ndo chi'in inga ñivi, ta na jandeeni ndo chi'in ma ña ja'a ta'ii'in ta'an ndo cha'a' ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na. ³ Ta ndisaa tiempu na nanduku va'a ndo naja koo vii ndo chi'in ta'an ndo, ikan na töve

naa ma ña ndo'iin ta'an ndo ña chā'a ma Tati Íí Ndioo nuu ndo. ⁴ Ta iin kuñuni kùu yo chi'in ra, ta uvani Tati Íí Ndioo iyó, ta indukuni kàna ndio ra yo, ña ndàtu yo ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo. ⁵ Uvanuu Racha'nu Jesuuni iyó, ta iin ni ña kùu chinuni yo ndia, ta iin ni kua kuu kunduta yo ndia. ⁶ Uvanuu Ndioo ra kùu Tatá ndisaa yo, ta rakan kùu ra chà'nda tiñu nuu ndisaa yo, ta kùta'an ra chi'in yo, ikan na kuu jachinu ndisaa yo takua kùuni ra, ta iyó ra chi'in ndisaa yo ndia. ⁷ Va ta'ii'in yo ni'i yo ma ña sōkó ma Jesuu nuu yo, ña kùu yi ma ñamani ra ña kùuni ra ku'va ra nuu yo. ⁸ Yakan va ma nuu tutu Ndioo kà'an yi te'en: “Ndāa ma Jesuu kuà'an ra iti' andivi ña ndàkan ra ndian ndikun chi'in karena kuà'an chi'in ra, tajan sōkó ndio ra iin ma ndatiñu na nuu ma ñivi ñuu ra.” ⁹ ¿Ta niyi kùuni yi ka'an yi ma ña ndāa ra kuà'an ra ma iti' andivi?, kùuni ndo. Yakan kùuni yi ka'an yi ña ji'na nūu ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ¹⁰ Ta ma ra nūu, juuni ra kùu ma ra ndāa ma nuu sukun ga ma andivi, ikan ma ndatu ra ni jakutu yi yi ninii ka'nu ma andivi chi'in ñuñivi. ¹¹ Ta juuni maa ra kùu ma ra chā'a ra ndatu ña jākuiso ra tiñu nuu ta'ii'in yo ndian chìnuni tu'un ra. Vati iin ndian nì'i tiñu ña na kuu na ma tatun ra, ta inga ndian nì'i na tiñu ña na kuu na ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta inga na nì'i na tiñu ña na kuu na ndian kàtitu'un naja kùu yi ña jàkakú Cristu yo, ta inga ndian nì'i na tiñu pato ta matru ndian jà'a kuenda ta jàna'a na nuu ma ndian chìnuni ndia. ¹² Takan jà'a Cristu ña jākuiso ra tiñu nuu ma ndian kùu ñivi ra, ikan na ja'a na tiñu Ndioo kuenda ma ndian chinuni ta ja'a na ña na kua'nu ndisaa ma ndian kùu ma kuñu ma Jesuu, ¹³ nda kati chaa ndisaa yo chinuni va'a ma tu'un ra ta ndo'iin yo chi'in ra ta nakoto yo ma ra kùu se'e ma Ndioo, ikan na ndakuu yo ndian nduva'a kuii va'a ta ndaa nuu Ndioo takua kùu Cristu. Ta tu takan ja'a yo ni ni'i yo ña na kuu kuicha va'a ma chinituni yo ta takan kuu ndakuu yo koo yo indukuni takua iyó ra. ¹⁴ Na tūva kuu yo tava kùu ndiakwati, vati ma ndiakwati numini sàma ma kua chànini

na, ta ndiakan kùu na takua iin varku ña kuà'an run te'en tikan jà'a ma tati. Takan kùu ma ndian chini nda tu'un ni kùuni ña jàna'a ma ndra janda'viña'a ñivi. Vati ma tu'un jàna'a ndra ja'ani ndra ña tu'un ndicha kùu yi, jin ma tu'un vatani kùu yi. ¹⁵ Va'aga tuva kà'an yo ma ña ndaa chi'in ta'an yo cha'a' ña kùunio nde'o na, chi'in tandi'i ña iyo tichi anima yo kùakua'nu yo, ikan na kuàndakuu yo takua kùu ma Cristu, ra kùxini. ¹⁶ Ta Cristu kùu ma ra ña jàndo'iin ra ta'ii'iin yo ña kùu yo kuenda ma veñu'u ra. Ta nuu ta'ii'iin yo chà'a ra iin tiñu ña jà'a yo. Ta ora chatiñu yo ma tiñu ikan endee tindeo ta'an yo, ikan na kua'nu va'a yo, ikan na kuunio nde'o ta'an yo tiá kua'a' ga.

Kìcha'a iyo chaa ndiko ñivi koo na chi'in Cristu

¹⁷ Ña'a kùu ma ña kà'in chi'in ndo ta chikain ñamani nuu ndo chi'in ma sivi Racha'nu Jesuu ña na koo ga ndo ma tava iyo ma ndian töve chìnuni, vati ma ndiakan iyo na ma tava kùuni ma chinituni na ma ña töve va'a. ¹⁸ Ta tükuii kùtunini na ni'iin nakuyi. Ma ndiakan cha jakesiin na na iti' va'a ña kùuni Ndioo ña na ku'un na cha'a' ña töve chito na cha'a' ña ya'a ga ndava ma anima na. ¹⁹ Ta tüva kanuu na ja'a na ña kini ta endee tivi ma anima na kuenda ña ja'a na ma ña kini. Ta ndisaa tiempu jà'a na tandi'i ña töve va'a ña chà'nini na chi'in kuñu na.

²⁰ Va ndyo'o, na yöve tu'un i'ya kùu ma ña kùtu'va ndo cha'a' ma Cristu. ²¹ Va ma tu'un ña kùtu'va ndo ora chini ndo ña ma ndian kàtitu'un cha'a' ra kùu yi mamaa tu'un ndaa ña iyo chi'in Jesuu. ²² Ma tu'un cha'a' ra jàna'a yi ña iyo yi ña ndakoo ndo naja kua chiyu ndo tatiempu, vati yakan kùu ma ña jàtivi yi ma anima ndo niku, ta ya'a ga jànda'viña'a yi ndo cha'a' ma ña kùuni ndo ña töve va'a. ²³ Va ndyo'o iyo yi ña jandochaa ndo ndo ma chinituni ndo chi'in ma anima ndo. ²⁴ Ta na jandochaa ndiko ndo ma kua koo ndo ma ñuñivi, cha'a' ña jàtovi ma Ndioo ndo takua kùu ra, ti iin ra ndicha va'a ta ndaa ta í kùu ra.

²⁵ Yakan va vitin, na kà'an ga ndo ma tu'un vata, vati na ka'an ndo ma tu'un

ndaa chi'in ta'an ndo, ti ndisaa yo kùu yo iin kuñuni. ²⁶ Tu kuxaan ndo, na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta koto jà'a ndo ma kuati, ta ora kuxaan ndo, ta na kù'va ndo ña koo yi ninii nduvi chi'in ndo. ²⁷ Ta na kù'va ndo ña ka'nda ma kui'na tiñu nuu ndo. ²⁸ Ta tu iyo nda ndyo'o ña kùu ndo ndian su'u, va'a ga ña jàtiñu ndo ta jàña ndo ña su'u ndo, ta jà'a ndo iin tiñu va'a chi'in nda'a' ndo, ikan na koo ta'an ma ndatiñu nuu ndo kuenda ña tindee ndo ndian chiniñu'u yi. ²⁹ Na kà'an ndo tu'un kini, va'aga ña na ka'an ndo mamaa tu'un vii ma ora kà'an ndo, ikan na tindee yi na ña nani'i na naja kua koo va'a na, ta takan sii kuuni ma ndian chini yi. ³⁰ Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto kùnda'vi kuuni ma Tati Í Ndioo ja'a ndo, vati cha iyo ma ku'va yi chi'in ndo ña kà'an yi ña ñivi Ndioo kùu ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ni jakakú ra ndo ora ni chaa ma kivi ña jàchinu ra yi. ³¹ Ta na jaña ndo tandi'i tu'un kini ña kà'an ndo: takua kùu ma ña ya'a kayuni ndo, chi'in ña kùxaan ndo, chi'in ña chàta'ani ndo kanachaa ko'o ndo ora kànita'an ndo, chi'in ña kàti'ini ndo chata ñivi, ta chi'in tandi'i inga tuku ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo ndia. ³² Va'aga ña na kuu ndo iin ndian va'a ta vii koo ndo chi'in inga ñivi. Ta na kunda'vini ndo na, ta jaka'nuni ndo ma kuati jà'a ta'ii'iin ndo chata ta'an ndo tava jà'a ma Ndioo ora jàka'nuni ra ma kuatio cha'a' Cristu.

5

Naja kua iyo yi ña koo ma ñivi Ndioo

¹ Vati ndyo'o kùu ndo se'e Ndioo, iin ndian ya'a ga kùuni ra nde'e ra. Yakan va na janini ndo kùu ndo tava kùu ra. ² Na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, indukuni ma takua kùuni ma Cristu nde'e ra yo, ta sòkó ra ra ta chī'í ra cha'a' yo takua kùu ora sòkó yo iin mvechala kuenda Ndioo. Ta ora sòkó ra ra kùu yi iin ña va'a ta iin ña xiko nduva'a kuii vii kùu yi kuenda ma Ndioo. ³ Ndyo'o ndian kùu ñivi Ndioo na töve iyo yi ña ki'vi ndo chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndo, ta ña'a chi'in iin ra yüvi ii ndo, ta juuni töve va'a jà'a ndo ni'iin inga ña kini, ta ña nànduku ndo ma ña kukuika ndo. Tandi'i

ña'a ña töve va'a nakanini ndo yi a ka'an ndo yi ndia. ⁴ Na kã'an ndo ma tu'un kini ni tu'un kàti'ini ndo chi'in tu'un ña kà'an ndaa ndo ndia, vati ma tu'un i'ya ña töve iyo yi ña ka'an yo yi. Va'a ga ña na jaka'nu ndo ma Ndioo chi'in ma tu'un ndo. ⁵ Ta vitin va cha chito va'a ndo ti tu ndyo'o ndian kì'vi chi'in ma ña'a töve kùu ñasi'i ndo, a ja'a ndo iin ña kini, a kùuni ndo ndokuika ndo, na kùu ni'i ndo nuu ni koo ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in Cristu. Ta ndisaa ndian jà'a takan kùu na takua ndian jàka'nu na yutun ií.

⁶ Ta na kù'va ndo ña kèña'a na ndo chi'in tu'un töve nda kuenda, vati ma Ndioo kuxaan ra chi'in ma ndian töve jàchi'in ma tu'un ra. ⁷ Ta ña töve kuii ndo'iin ndo chi'in ma ndiakan. ⁸ Ndyo'o antea ya'a ga naa ma ñuñivi iyo ndo niku, ta vitin ña ndō'iin ndo chi'in ma Racha'nu, yakan va ndichin va'a ma ñuñivi iyo ndo. Na kundaa va'a ndo ti se'e ma Racha'nu kùu ndo. ⁹ Vati ma ñu'ú ra jà'a yi ña na ni'i ndo ma ña ndicha, ña ndaa chi'in ña nduva'a kuii va'a. ¹⁰ Na nanduku ndo ja'a ndo ma ña chàta'ani ma Racha'nu. ¹¹ Na ndikita'an ndo ta na ndō'iin ndo chi'in ma tiñu kini ña jà'a ma ndian iyo ma ñuñivi naa, ma ndian töve nàkoto na ma Racha'nu, va'aga ña na katakuati ndo ma ña jà'a na ma nuu ndichin ma nuu ka'iin kua'a' ñivi. ¹² Vati ndava kanuu kùuni yo ora kà'an yo cha'a' ma ña jà'a xe'e na. ¹³ Vati tu ndisaa kuii ma tu'un kà'an yo keta yi ma nuu ndichin nuu ka'iin kua'a' ñivi, kìndoo kachin va'a yi. Vati ma ñu'ú kùu ma ña jandondichin ndisaa kuii ma nakuyi. ¹⁴ Yakan va te'en kà'an yo:

Na ndakoun, yo'o ña kixi,
Na ndetaun tañu ma ndian chī'í,
Ti Cristu kùu ma ra ni jatuun ra ma iti'
kuà'un.

¹⁵ Yakan va na kumi kuenda va'a ndo ma ña jà'a ndo chi'in ma ña kà'an ndo. Na kōo ndo ma tava kùuni maa ndo, vati na koo ndo va chi'in kua'a' chinituni va'a ndo. ¹⁶ Na koo va'a ndo ma tiempu i'ya ta na jaña ndo ma ña töve va'a ña jà'a ndo, vati ma tiempu vitin ya'a ga kini jà'a na. ¹⁷ Na jà'a ndo ma ña töve va'a ña kùuni maa ndo, vati na numi nanduku ndo naja kua kutunini ndo ma ña kùuni ma Ndioo ña ja'a ndo. ¹⁸ Na töve iyo yi ña ko'o ndo

ndixi, ta kùuni ndo jà'a ra', vati yakan kùu ma ña jà'a ña töve va'a jà'a ndo. Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kuu ña na koo kua'a' va'a ma Tati Ií Ndioo chi'in ndo. ¹⁹ Ta na ka'an ndo chi'in ma inga ñivi chi'in tu'un Salmu ta kata ndo iin yaa, iin yaa ña kà'an tu'un ií kuenda ma Racha'nu, kata ndo ta jaka'nu ndo ra chi'in ndisaa kuii anima ndo. ²⁰ Na ku'va ndo ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá yo nani ora cha'a' ndisaa ña jà'a ra cha'a' yo. Ta takan na ja'a ndo chi'in sivi ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu.

Naja kua iyo yi ña koo ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu chi'in ma ñivi na

²¹ Ndyo'o ndian iñu'u chi'in Cristu, iyo yi ña tiñu'u ndo ta jachi'in ta'ii'in ndo chi'in ta'an ndo. ²² Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tãnda'a, na jachi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra kùu ii ndo, ti ña'a kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un ma Racha'nu. ²³ Vati ma ra kùu iian, kùu ra ma ra kuxini nuan, indukuni ma takua ma Cristu kùu ra ma ra kùxini nuu ma veñu'u ma ndian chìnuni. Ta juuni Cristu kùu ma ra jàkakú ra na, vati ndiakan kùu na takua kùu ma kuñu ra. ²⁴ Ti indukuni takua ma ndian chìnuni ta jàchi'in na ma Cristu, ta juuni takan kùu chi'in ma ñivi ña'a cha tãnda'a ña jàchi'in vi ndisaa ma ña kà'an ma ra kùu ii vi.

²⁵ Ndyo'o ndra'ii na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ñivi kùu ñasi'i ndo indukuni ma tava Cristu kùuni ra nde'e ra ma veñu'u ma ndian chìnuni ta sōkó ra ra ña chī'í ra cha'a' na. ²⁶ Ta takan kuàndakuu na ndian ií jà'a ra, ta janandoo ra na chi'in takuii ta chi'in ma tu'un ra ndia. ²⁷ Ta takan kùu, ikan na jaya'a ra na nuu iyo maa ra. Ta takan ndàkuu na ndian tacha ta nduva'a kuii vii, ti ni kuu na takua kùu iin ja'ma töve tií yi ta töve meku yi kuenda ra, vati ni kuu na iin veñu'u nduva'a kuii ií ta ndaa va'a. ²⁸ Ta takan ma ndra tãnda'a iyo yi ña kuuni ndra nde'e ndra ma ñasi'i ndra takua kùuni ndra nde'e ndra ma kuñu ndra. Ti ma ra kùuni nde'e ma ñasi'i ra kuuni ra nde'e ra juuni maa ra ndia. ²⁹ Vati ñi'iin ñivi töve xàani na nde'e na ma kuñu juuni maa na vati jakachi na yi ta kumi kuenda na yi, indukuni ma tava jà'a ma Jesuu chi'in ma veñu'u ndian chìnuni. ³⁰ Vati ma ndian chìnuni kùu na

takua kùu ma kuñu ra. Ta juuni maa yo kùu yo ma kuñu ra ndia. ³¹ “Yakan va ma ndra'ii ni ndakoo ndra ma tatá ndra chi'in ma'a ndra ora tanda'a ndra chi'in ma ñasi'i ndra, ta ninduvi vi ni kùu vi iin kuñuni.” ³² Ña'a kùu iin ma tu'un xe'e ka'nu nduva'a kuii, va yu'u kà'in cha'a' ma Cristu chi'in cha'a' ma ndian chìnuni tu'un ra. ³³ Yakan va ndisaa kuii kivi, ma ta'ii'iin ndo iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ma ñasi'i ndo ma tava kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo, ta ma ña'a cha tãnda'a, na tiñu'u vi ma ndra kùu ii vi ndia.

6

¹ Ndyo'o ndiakwati chi'in ndian yoko, na jachi'in ndo ma ña kà'an ma tatá ndo chi'in ma'á ndo cha'a' ña cha ndō'iin ndo chi'in ma Racha'nu, vati ña'a iin ña ndaa va'a kùu yi. ² Iin tu'un Ley ña kà'an Ndioo ña kùu yi ma ña nunuu ta juuni ndaka yi iin tu'un ña chā'a ra nuu ma ñivi ña na jachi'in na ma ña kà'an ma Ley ikan ña kà'an te'en: “Na tiñu'u nduva'a kuiun ma tatáun chi'in ma ma'un, ³ ikan na koo sii va'un kua'a' va'a tiempu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.” ⁴ Ta ndyo'o, ndra kùu tatá, na jākayuni ndo ma se'e ndo, vati va'a ga ña jakua'nu va'a ndo na ta kundayu'u va'a ndo na ta na jana'a ndo nuu na ma iti' ra, ikan na ki'vi na iti' ma Racha'nu ta kùuni na nde'e na ra ndia. ⁵ Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tava ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma ñuñivi i'ya. Ta ora jà'a ndo yi na tiñu'u ndo na chi'in ndisaa ma anima ndo, takua jà'a ndo ña jàchi'in ndo ma Cristu. ⁶ Na ja'a va'a ndo ma tiñu kuenda na, va töve ivaa ma ora nde'e ni na, vaji ora töve na ña ja'a na kuenda ndo iyo yi ña ja'a va'a ndo ma tiñu kuenda na, va töve ivaa chi'in ndiakan ni, vati iin tiñu va'a kùu yi ña jà'a ndo kuenda Cristu ndia. Vati chi'in ndisaa kuii anima ndo ja'a ndo ma ña kùuni Ndioo. ⁷ Tand'i ma ña jà'a ndo, na ja'a va'a ndo yi chi'in ndisaa kuii ma tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma takua kùuni ndo ña jà'a ndo ma tiñu nuu ma Racha'nu, ta na töve nuu ñivini. ⁸ Yakan va cha chito ta'ii'iin ndo, chito a kùu ndo musu a chàkuu nuna ndo,

ni ni'i ndo ma ña ni ku'va ma Ndioo va naja kua kaa ma ña va'a ña jà'a ndo. ⁹ Ta ndyo'o ndian chà'nda tiñu nuu ndian kùu musu, na tiñu'u va'a ndo ma ndian jà'a tiñu nuu ndo. Na töve jayu'vi ndo na. Na kuku'uni va'a ndo, ti juuni kùu ndo musu ma Racha'nu chito'o yo, ra iyo andivi. Ta rakan ti iin nuuni ndè'e ra ndisaa ma ñivi.

Na kuàtiñu yo ma ñandee chà'a Ndioo, nuu ndian chìnuni kuenda jākanaa yo ma kuati

¹⁰ Yakan va vitin ndyo'o yani, na ndo'iin ndo chi'in ma Racha'nu, ikan na ndakuu ni'i ndo cha'a' ma ndatu ka'nu ra. ¹¹ Na kasi ndo ndo chi'in ndisaa kuii ma ndatiñu ña chā'a Ndioo nuu ndo, ikan na kundeeni ndo, ta ikan na töve kùu keña'a ma kui'na ndo. ¹² Vati töve kànita'an yo chi'in iin ñivi kua kaa maa yo, vati kànita'an yo chi'in kua'a' nuu tati xaan ña chàkunuán' ma iti' andivi. Vati yakán' kùu ma ñán' jà'a tiñu nuu naa nuu ma ñuñivi i'ya, ta chà'ndán' tiñu nuu ma ñivi ña iyo nuu yi. ¹³ Yakan va na kasi ndo ndo ta kuàtiñu ndo ndisaa kuii ma ndatiñu ña chā'a ma Ndioo nuu ndo, ikan na kundeeni ndo ma ora ni keta ma kivi xaan, ta ora cha chinu ja'a ndo ndisaa yi, ta na kundeeni ndo tiaga.

¹⁴ Yakan va na ku'un ndo ma tu'un ndicha ña chìnuni ndo, ikan na kumi yi ndo takua kùu iin pañu. Ta na ku'un ndo ma ña ndaa ña kùu yi takua kùu iin chaleku ña kùmi yi ndo. ¹⁵ Ta na koo yati va'a ndo kuenda na katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ña jàna'a yi naja kua koo koo vii yo chi'in ra. Ña'a kùu yi takua kùu iin ndichan ña tì'i ndo cha'a ndo. ¹⁶ Ta ma ña chìnuni va'a ndo ma tu'un ra kùu yi kuenda ndo takua kùu iin kaa kutaa ña kùmi yi ndo. Ta takan kùu jakanaa ndo ma kui'na ora kànita'án' chi'in ndo. ¹⁷ Ta ma ña ni jākakú Ndioo ndo kùu yi takua kùu iin te'e ña chundii yi xini ndo, ta ma tu'un Ndioo kùu yi kuenda ndo takua kuu iin machiti ña chà'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo. ¹⁸ Koto ndākoo ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo: ta nani ora jànini ndo ta ndàkan ndo nuu ra ña na kuta'an ma Tati Í ra chi'in ndo ora kà'an ndo yi chi'in ra. Na koo yati va'a ndo, ta koto jãña ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo. Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ñivi chìnuni

ma ña kà'an ra ndia. ¹⁹ Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i ndia, ikan na ku'va ra nui ma kua kùu ka'in, ikan na töve yu'vì katitu'in ma tu'un ña ìyo xe'e niku cha'a' Jesucristu. ²⁰ Ndioo kùu ma ra tãchi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ta cha'a' yakan kuu yi ña indij ma tichi vekaa vitin. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na töve yu'vì katitu'in yi nuu ma ñivi.

Ta ña'a kùu tu'un nuu ndi'inia ña tàa Paulu nuu ñivi ìyo ñuu Efesu

²¹ Ta tàchì ma ra nàni Tíkiku, ra yani yo ña ya'a kùunì nde'i, ra va'a jà'a tiñu kuenda ma Racha'nu, ikan na katitu'un ra nuu ndo ma naja kua ta'in ta niyi kùu ma ña jà'i ndia. ²² Yakan va tàchì ra nuu ndo, ikan na katitu'un ra yi nuu ndo, ikan na kuu jandomani ra ndo. ²³ ¡Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo, chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na ku'va ra ña na koo vii ndo! ¡Ta na ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndo, ikan na chìnuni va'a ndo tu'un ra, ta kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo! ²⁴ Ta na koso ra ma ñamani ra chata ndo tandi'i ndyo'o ndian kùuni nde'e ma Racha'nu Jesuu. Ta takan töve jaña yo ma ña kùuni yo nde'o ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tãchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Filipu

Paulu chi'in Timoteu tàchi ndra tutu nuu ñivi iyo ñuu Filipu

¹ Paulu chi'in Timoteu, ndra jà'a tiñu kuenda Jesuu Cristu, tàa ndi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o, ndian kùu ma ñivi Ndioo iyo ñuu Filipu, ndian indukuni kùu chi'in ma Racha'nu Jesuu. Ta juuni tãchi ndi yi kuenda ndyo'o, ndra kuxini chi'in ndian jà'a kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu. ² Ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tató yo chi'in ma Racha'nu Jesuu, na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo, ta na koo taxiin ma anima ndo jà'a ra ndia.

Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chìnuni

³ Nani ora chàku'unj ndo, chà'i ta'vindioo nuu ma Ndioo yo cha'a' ndo. ⁴ Ta nani cha'a' ora kà'in chi'in ra cha'a' ndo, ya'a chisiij ora jà'i yi, ⁵ vati indukuni kùta'an ndo chi'in ma tiñu kuenda Ndioo ña jàna'a yo ma tu'un va'a ra nuu ma ñivi, nda ma kivi nunuu ta nda vitin. ⁶ Chìto va'i ña ma Ndioo, ra kīcha'a jà'a ma tiñu va'a tichi anima ndo, endeeni jàtiñu va'a ra chi'in ndo nda kati jachinu ra yi, nda keta ma kivi ña ni chikoni'i ndiko ma Jesuu. ⁷ Ya'a ga ndaa kùu yi kuendai tuva chàninij ma te'en cha'a' tandi'i ndo, vati ya'a ga va'a kùuni nde'i ndo, ti juuni indukuni kùta'an ndo chi'in chi'in ña kàtitu'un ndo ma ñamani Ndioo, vaji indij tichi vekaa a ka'in cha'a' tu'un Cristu nuu ñivi chà'nda tiñu ñuu ña tu'un ndicha kùu yi, ta kùu yi ma ña sàma anima yo jà'a yi. ⁸ Vati Ndioo kùu ma ra chìto va'a ma naja ya'a kùunij nde'i ndisaa ndo, vati ndicha kuii kuunij nde'i ndo indukuni takua kùuni ma Racha'nu Jesucristu nde'e ra ndo ndia.

⁹ Chikain ñamani nuu Ndioo ma ora kà'in chi'in ra ña na ja'a ra ña na kuuni ga kua'a' ga ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta na koo ga ma chinituni ndo ta na kutunini

va'a ga ndo ndisaa nakuyi, ¹⁰ ikan na kutu'va kachin ndo ja'a ndo mamaa ña va'a. Ta takan kachin na kuu ndo, ta ni'iin ñivi na kuu tisokuati ndo ndia, nda kati na chikoni'i ndiko ma Jesuu, ¹¹ vati ndyo'o chi'in tundeeni ma Jesuu cha chà'nu anima ndo kuenda ña ja'a ndo mamaa ña va'a, ta cha'a' yakan jàna'a yi ña ya'a iñu'u ta ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo.

Nuu kà'an Paulu takua kùuni ra koo ra kuenda Cristu

¹² Ndyo'o yani, kùunij ña koto ndo ña ndisaa kuii ma ña tà'in ña ndè'i tundo'o tichi vekaa, vachi tindee ndicha kuii yi ña na kuita kuati tiá kua'a' ma tu'un cha'a' Jesucristu ña jàna'a yo. ¹³ Vati tandi'i ma ndra jandaru, ndra kùmi vetiñu chi'in kua'a' tiaga ñivi, chìto na ña indij ma tichi vekaa cha'a' ña chìnunij tu'un Jesucristu. ¹⁴ Ta ora nde'e ndian chìnuni tu'un ra ña indij ma tichi ma vekaa, nduva'a kua'a' na cha kùuni ga na jana'a na ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta na tükuii yu'vi na, ta chi'in tiaga ndatu kàtitu'un na nuu ma ñivi cha'a' ma Jesuu.

¹⁵ Ndicha va'a ña iyo uvi uni ndian kà'an cha'a' ma Jesuu, va cha'a' ña xàani na ta ya'a tixin na nde'e na yu'u, va ma inga na vii kà'an na cha'a' ma Jesuu ta kùuni na nde'e na ra. ¹⁶ Iyo ndian kà'an cha'a' ma Jesuu va chi'in ña nduva'a kuii kùuni na nde'e na yu'u, vati chìto na ña Ndioo kùu ma ra chà'a ma tiñu i'ya nui ña na katitu'in ma tu'un va'a ña kà'an cha'a' Jesuu. ¹⁷ Ta iyo inga ndian kà'an na ña kùu ma ña kùuni maa na, ta töve va'a chànini na chi'in anima na ora kà'an na, vati kùuni na ña na kosoi tiaga kuati vitin ña cha indij tichi vekaa i'ya. ¹⁸ Vaji takan jà'a na, na kua tuva takan. Vaji ndava nikuuni kùu yi, chi'in ña va'a chànini na a töve, ña kà'an na cha'a' Jesuu; chisiij, vaji takan kùu yi. Ta tiaga ni sii kùunij, ¹⁹ vati chìto va'i ña tandi'i ma ña tà'an chi'in i'ya nuu indij tichi vekaa iin ña ni ja'a yi ña ni keta va'i cha'a' ña kà'an ndo chi'in Ndioo cha'i chi'in cha'a' ña tindee ma Tati Íí ma Jesuu Cristu yu'u. ²⁰ Vati yu'u, va'a kuunij ta ndàtui ña töve kùkanui ña ka'in tu'un Cristu nuu ñivi. Va va'aga tu ka'in chi'in tundeeni ra ta takan kuu jaka'nui ra

chi'in ndisaa ma ñandei ìyo kuñui, vaji tu juuni ìyo nditogai a tüvi. ²¹ Vati tu kindoo nditogai va kuenda Cristu ni koi, ta kùu yi iin ña va'a kuendai, va tu kuvj, tiaga va'a kùu yi. ²² Vati tu ìyo nditogai ma ñuñivi i'ya kuu ja'i tiaga ma tiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesuu. Yakan va na töve chitoi ndava kùu ma ña va'a ña kùu kachin. ²³ Ya'a ga ndetiñu kùu yi kuendai ma ninduvi ma ña takan: iin chiyo, ndava kùuni kuvj, ikan na kuu ku'in koi chi'in Jesuu, vati yakan kùu yi iin ma ña va'a nduva'a kuii kuendai, ²⁴ va ma inga chiyo va'a ga kùu yi kuenda ndo ña na koo nditoi ñuñivi i'ya. ²⁵ Ta cha'a yakan kùu yi ña chitò va'i ña ni kindoi chi'in ndo, ikan na kuta'in chi'in ndo, ta takan kuu keta ndo iti' nuu, ta ikan na kusii ga ndo chi'in ma ña chìnuni ndo ndia, ²⁶ ikan na sii tiaga kuuni ndo ja'a yi ña na jaka'nu ndo Jesucristu ora ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'.

Na koo yo takua ka'an tu'un va'a Jesucristu

²⁷ Ndyo'o kùu ndo ma ndian chìnuni tu'un Cristu. Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta na koo ndo ma kua ka'an ma tu'un cha'a' ra. Ta yu'u tu chai kunde'i ndo a töve, kuunj taso'i cha'a' ndo ña ìyo tu'va ndo chi'in ma tu'un cha'a' Cristu, ta na ndo'iin ndo chi'in ma tiñu ja'a ndo cha'a' ma ña chìnuni ndo ma tu'un ra. ²⁸ Ta na chìnuni ndo ña jayuvi ma ndian kùuni kuati nde'e na ndo. Ta ña'a kùu iin ma ku'va kachin ña ma ndiakan kuà'an na ma iti' ni kuvj na, ta iin tiempuni juuni kùu yi iin ku'va ña ni kakú maa ndo. Ta ma tu'un i'ya vachi yi kuenda Ndioo. ²⁹ Vati cha'a' ma Jesuu, töve uvanuu ña chinuni yo tu'un ra kùu yi ña kuu koo va'a yo, ti juuni chā'a Ndioo ña na nde'o tundo'o cha'a' ra ndia. ³⁰ Ndyo'o chi'in yu'u indukuni nde'o tundo'o cha'a' Jesuu. Ta nī'i ndo tu'un naja kua cha ndē'i tundo'o, ta vitin juuni chitò ndo ña chà'a ndo kuenda ña nde'egai tundo'o ndia.

2

Na koo yo kua ìyo Jesucristu

¹ Yakan va tu cha ìyo tundeeni Cristu chi'in ndo kuenda jàndomani ndo ta'an

ndo, ta tu ndòmani ndo ja'a ra cha'a' ma ña ya'a ga kùuni ra nde'e ra ndo, ta tu ìyo Tati Í Ndioo chi'in ndo, ta tu nàkoto ndo nda cha'a' kùu ña ya'a ga u'vini ma Ndioo nde'e ra ndo chi'in cha'a' ña ya'a ga kùnda'vini ra ndo, ² tu takan ìyo ndo, nduva'a kuii sii ni kuunj, tuva vii va'a ìyo tandi'i ndo, ta ndo'iin tandi'i ndo chi'in cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, chi'in iin ni ma ña kua chànini ndo, ta iin nuu ni ma ña chànini ndo ja'a ndo. ³ Na ja'a ndo nī'iin nakuyi tuva ya'a ga tixin kùuni ndo a tu ya'a ga tayi kùuni ndo ndia. Va'a ga tu ni ja'a ndo iin nakuyi, na ja'a ndo yi chi'in anima vita ndo, ta ma ta'ii'iin ndo na tiñu'u ndo ma inga na ña iin ndian va'a ga kùu na kua maa ndo. ⁴ Ta na nänduku ndo ma ña va'a kùuni maa ndo, vati na kutu'un ndo nanduku ndo ma ña va'a kuenda ma ii'iin inga na ndia.

⁵ Na indukuni nakanini ndo ma takua nākanini ma Jesuu niku. ⁶ Vati ma Jesuu, vaji Ndioo kùu ra, töve nī chikan ra nuu Ndioo ña na kuu ra indukuni ma takua kùu ra. ⁷ Vati jāchiyo ra ra takua kùu ra niku, ta kī'in kuenda ga ra ña kùu ra iin ra ja'a tiñu takua kùu iin musu, ta kāku ra takua kaku ndisaa yo ñuñivi i'ya. ⁸ Ta ora cha ndākuu ra takua kùu maa yo tajan jākunda'vini ra juuni maa ra, ta jāchi'in ra tandi'i ña kà'an Ndioo, nda kati chā'a ra ña na kuvi ra nuu kruu. ⁹ Yakan va Ndioo jāka'nu ra ra ta chā'a ra iin tiñu ka'nuga nuu ra, ta nī'i ra iin ma tiñu ta iin sivi ka'nuga kua tandi'i ma sivi ña ìyo. ¹⁰ Yakan va ora kuni na ma sivi ma Jesuu ìyo yi ña kunandi chiti ma tandi'i ma ndian ìyo andivi, chi'in ndian ìyo ma ñuñivi i'ya, chi'in ndian cha chī'í ndia, ¹¹ ta tandi'i na na nakoto na ña Jesuu kùu ma Racha'nu chito'o na, ta na katitu'un na ña takan kùu ra. Ta takan ni tiñu'u na ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá.

Ma ndian chìnuni tu'un Jesuu kùu na takua kùu ma ñu'ú ña jàtuun ma andivi

¹² Yakan va ndyo'o yani ndian nduva'a kuii kùuni nde'i, va takua ndyo'o nani ora, ora ìyoi chi'in ndo jāchi'in ndo ma ña kà'in, yakan va na jachi'in ndo tiaga ma ña kà'in ma vitin ña ya'a ga chika ìyoi. Ta na kuàtiñu ndo jàna'a ndo, ti ndicha kuii

kùu ndo ndian cha kākú. Va na tiñu'u ndo Ndioo ora jà'a ndo yi, ¹³ vati Ndioo jàketa ra ña nakanini ndo ja'a ndo ma ña va'a ta juuni rakan tindee ra ndo ña na jachi'in ndo ta ja'a ndo tandi'i ma ña kùuni ra.

¹⁴ Töve ka'an xaan ndo a kanita'an yu'u ndo, ora jà'a ndo nda ña nikuuni ña jà'a ndo, ¹⁵ ikan ni'iin ma ñivi na kùu tisokuati ndo ti töve ìyo kuati ndo. Ta takan na kuu ndo ndian se'e Ndioo chi'in ni'iin kuati ma tañu ma ñivi töve va'a jà'a chi'in ndian ya'a ga ìyo kuati ñuñivi i'ya. Vati ma tañu ma ñivi ñuñivi i'ya kùu ndo ndian ya'a tacha ma takua tacha ma chele ma nuu ma ñuñivi nduva'a kuui naa. ¹⁶ Ta jana'a ndo ma tu'un ña kà'an cha'a' naja kua kuu koo va'a yo, ikan ora keta ma kivi ña na kichaa ndiko ma Jesuu, ma ñuñivi i'ya, ndava va'a kùunì cha'a' ma ña jà'a ndo, vati cha chito va'i ti ndisaa tiñu jà'i ti töve ni ja'a ka'a nì yi. ¹⁷ Vaji ni nde'i tundo'o nda kati kuvì ta kùu takua kùu iin ña sokó yo nuu Ndioo cha'a' ma ña katitu'in ma tu'un cha'a' Cristu nuu ndo indukuni takua ma ña chìnuni ndo ma tu'un ra kùu yi iin ña sokó ndo nuu ra ndia. Ta vaji takan kùu yi, va yu'u chisij, ta kuta'in ña juuni chisij chi'in ndo ndia. ¹⁸ Ta ndyo'o na kichi sii kuuni ndo ndia, ta na kuta'an ndo cha'a' ma ña chisij ndia.

Tàchi Paulu ma Timoteu chi'in Epafroditu nuu Efesu

¹⁹ Yakan va ndàtui ña na ku'va ma Racha'nu Jesuu ña na kuu tachì numini ma Timoteu nuu ndo, ikan na nduva'a kuui kichi sii kuunì ora ni'i ma tu'un cha'a' ndo. ²⁰ Vati töve nàta'in ni'iin ma inga ndian chànini takua chànini yu'u, uvanuu Timoteu kùu ra ña chànini ra takan, ti nàkanini ndicha kuui ra cha'a' ma ña va'a kuenda ndo. ²¹ Vati tandi'i tiaga na nànduku na ma ña kùuni maa na, va na töve nànduku na ma ña kùuni Jesuu ña na ja'a na. ²² Va ndyo'o cha chito va'a ndo ma tiñu va'a ña jà'a ma Timoteu chi'in ña kàtitu'un ra nuu ma ñivi ma tu'un ña kà'an cha'a' ña ni kakú yo, ta tindee ra yu'u ma takua kùu iin se'i. ²³ Yakan va ndàtui ña ni tachì ra nda ora ña nde'e jì'nai ma naja kua kuàndita ma ña ta'in, ²⁴ vaji chìnunì ña ma Racha'nu ni ku'va ra ña na numini kuu kunde'i ndo ndia.

²⁵ Ta vitin chànini jachikokani ndikoi ma ra yani yo Epafroditu nuu ndo, ma ra kùu merui, ma ra jà'a tiñu indukuni chi'in, takua jàtiñu iin ra jandaru. Ta rakan kùu ma ra tachi juuni maa ndo nui, ikan na ja'a ra ma tiñu ña chiniñu'i. ²⁶ Ya'a ga kùuni ra kunde'e ra ndo, ta ya'a ga nàkanini ra cha'a' ndo vati chito ndo ña ku'vi ra. ²⁷ Ta ndicha kuui ña ku'vi ra niku, ta ndava chani kuvi kuui ra niku, va ma Ndioo kùnda'vini ra ra, va na töve uvaa rakan ti nda yu'u ndia, ikan na töve nduva'a kuui nda'vi kuunì. ²⁸ Yakan va ya'a ga kunumi ña ni tachì ra nuu ndo, ikan na kichi sii kuuni ndo na nde'e ndo ra inga cha'a', ta juuni ikan na töve nda'vi kùunì cha'a' ndo ndia. ²⁹ Ora chaa ra ma nuu ndo na sii kuuni ndo nde'e ndo ra, ma takua kùu iin yani ndo cha'a' ma Racha'nu Jesuu, ta na tiñu'u nduva'a kuui ndo ra chi'in ma ndian kùu takua kùu ra, ³⁰ vati chani kuvi kuui ra niku cha'a' ña jà'a ra tiñu kuenda ma Jesuu. Ta chani kuvi kuui ra cha'a' ña chà'a ra tu'un ña jà'a ra ma tiñu kuendai, ta ndyo'o ña kùu ja'a ndo ma tiñu chiniñu'i niku.

3

Ma ña ndicha va'aga kùu yi ña nakoto yo ma Racha'nu Jesucristu

¹ Ta vitin ndyo'o yani, na sii kuuni ndo nde'e ndo ma ña jà'a ma Racha'nu Jesuu. Ta kuendai na töve kayuni tuva nunuuni nunuuni kà'in ma ña cha tã, vati kuenda ndo ya'a ga chiniñu'u ndo yi. ² Na kumi kuenda va'a ndo ndo chi'in ma ñivi ya'a xaani nde'e na yo, kùu ndian takua kùu ma ina, chi'in ma ndian jà'a ña töve va'a chi'in ma ndian chà'nda kuati na ma kuñu yo, ti kati na ña ìyo yi ña koo iin ku'va ma nuu ika kuñu yo kuenda ña na kakú yo chi'in Ndioo. ³ Vati ma ku'va ña ndicha va'a ña chana'a ìyo yo kuenda Ndioo kùu ma ña jàka'nu yo ra chi'in Tati Í ra ña ìyo tichi anima yo, ta chi'in ña ya'a sii kuuni yo cha'a' ña ñivi kuenda Jesucristu kùu yo. Töve ìyo yi ña nanduku yo ña tà'nda ñii nuu ika yo a inga nakuyi ña jà'a ma ñivini kuenda koo va'a yo nuu Ndioo, takan chànini ndiakan. ⁴ Tu chìnunio ña ndicha kùu yi ña kindoo va'a

yo chi'in Ndioo cha'a' ma ña jà'a maa yo, va tüvi inga yo kindoo va'aga nuu ra takua kindoo mai tuva takan. ⁵ Vati yu'u juuni chàndaka na ña na ka'nda ma sutu ñij nuu ikai ma ora já kētai una kivini ña kākui niku. Ta ñivi ndian ñuu Israel kùì, ta tata Benjamín kùì ndia. Juuni tandi'i tata nuu kīchj kùu na nda vitin ndian Hebreu. Ta kuenda ña kà'an yo ña ra jàchinu ma tu'un ley Ndioo taa Moisés, kùu ka'in ña juuni kùu iin ra fariseu. ⁶ Ya'a ga kùunij jachinui ma tu'un Ndioo, yakan va chàkunui jànde'i tundo'o chata ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu niku, ti chàninij ña töve va'a jà'a na niku. Ta cha'a' ña jākui ma ña kà'an ma ley Ndioo, nī'iin ma ñivi na töve kùu tisokuati na yu'u, ti iin ra ndaa kùu kuenda jàchinui ma ley Ndioo.

⁷ Va tandi'i ma ña'a ya'a ga va'a kùu yi kuendai niku, va vitin chito va'i ña tüvi nda kuenda yi, uvanuu ña na nakotoi Jesucristu iyo kuenda. ⁸ Ta tandi'i ña kī'in kuendai niku ña iyo ñuñivi i'ya tüva chiniñu'i yi. Vati vitin uvaa ña ka'nu kuendai kùu yi ña tandikui kuà'in chata ma Racha'nu Jesuu. Ta cha'a' Jesuu kùu yi ña nāa tandi'i nakuyi, ta ndisaa kuii nakuyi ndè'i yi takua kùu iin ma cha'an ni, cha'a' ña ya'a kùuni nde'i Jesuu. Ta kùuni chai nakotogai ra tiaga, ⁹ ta na chai koi indukuni chi'in ra. Na töve nàndukui ña kui iin ra ndaa jà'a ña jàchi'in ma ley ndian judíu, vati nàndukui kùu iin ra ndaa cha'a' ña chìnuni ña jà'a Jesuu cha'i. Ma ña kùunij ka'in kùu yi ña na kùu yo ndian ndaa jà'a Ndioo cha'a' ma ña chìnuni yo tu'un Jesuu. ¹⁰ Va ma ña kùunij kùu ña nakotoi ma Jesuu, ta kùuni kotoi ma ndatu ma takua nātaku ra niku, ta kùuni nde'i ma tundo'o takua nde'e ra tundo'o, vaji tu kuvj indukuni takua chí'í ra ndia, ¹¹ vati ndatui ña Ndioo ni janataku ndiko ra yu'u tañu ndian chí'í.

Kumani tiaga chaa yo ma nuu kùuni yo chaa yo

¹² Na töve kùuni ka'in ña cha nī'ij ma tandi'i nakuyi ña iyo yi ña ni'o nuu Jesucristu, ta na töve kùuni ka'in ña iin ra ndaa nduva'a kuii kùu ndia, va juuni ndatui iti' nuu, ta jàtiñui chi'in ndisaa

animai, ña kùuni jakanai ra takua cha jākanaa ra yu'u kuenda ra. ¹³ Na töve kà'in ña juuni mai kùu iin ra ña cha jākanaa ma nuu ni koi iti' nuu, ta ma ña jà'a ndicha kuij kùu ña na naanij ma ña cha kīndoo iti' chata, ta jatiñui cha'a' ma ña vachi iti' nuu, ¹⁴ ikan na chai ta kùu jakanai ndisaa ña va'a ña iyo andivi, vati Ndioo kāna ra yo, ikan na ndaki'o yi ja'a Jesucristu.

¹⁵ Tandi'i yo takani cha chìnuni ma ña kà'an Ndioo. Iyo yi ña nakanini yo ma takani ta na töve sama yo yi. Tu iyo nda ndyo'o siin chàninini ndo ma cha'a' nakuyi, juuni ni ku'va ma Ndioo ña na koto ndo ma ña va'a chí'in ña töve va'a. ¹⁶ Yakan va vitin ndicha kuii iyo yi ña koo yo ma takua takani iyo yo niku chí'in ma ña cha nī'o.

¹⁷ Ndyo'o yani, na ja'a ndo ma takua jà'i, ta na ja'a va'a ndo kuenda ma takua iyo ma ndian jà'a takua jàna'a ndi chí'in ma ña takani jà'a ndi. ¹⁸ Ya'a ga kua'a' cha'a' kà'in chí'in ndo, ta nda vitin chí'in takuii tinui chàkui ña kà'an tukui nuu ndo ña iyo kua'a' ñivi ña töve chìnuni na ma ña ndaa cha'a' ña chí'í Jesuu nuu kruu kuenda yo niku. ¹⁹ Ta ndiakan ni naa na cha'a' ma ña töve chìnuni na. Ta ndisaa tiempu nànduku na ma ña kùuni maa na. Ndian cha ndākuu kini ta ya'a ga iti' kùuni na, yakan va tüva kukanuu na cha'a' ña jà'a na. Ta uvani cha'a' tandi'i ma ña iyo ma ñuñivi i'ya titunini na. ²⁰ Va kuenda maa yo ma ñuu ndicha yo kùu ma andivi, ti ni koo yo tikan chí'in Ndioo. Ta juuni andivi ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu ra ni jakakú yo. Ta kuenda rakan ndatu yo chí'in ndisaa anima yo nani kivi. ²¹ Ta rakan kùu ra ni sama ra ma kuñu yo ña ya'a ga nda'vi kùu yi, ikan na kuu yi takua kùu ma kuñu ma Jesuu ña ya'a ga vii kàa yi ta tacha yi. Ta ni ja'a ra yi chí'in ma ndatu ra ña kuàtiñu ra ña ka'nda yi tiñu nuu ma tandi'i nakuyi.

4

Na kusii va'a kuunij ña ndō'iin ndo chí'in Jesuu

¹ Yakan va ndyo'o yani, ndian ya'a ga kùunij nde'i, ndian ya'a ga kùunij kunde'i,

ndian chìnuni ma ña kà'in ndian jà'a ña ya'a ga chisii ta tayi kùunì cha'a' ndo, na koo va'a ndo, ta na töve ndakoo ndo ña chìnuni ndo ma tu'un Racha'nu Jesuu. ² Jàninì ma ña nàni Evodia chi'in ma ña nàni Síntique na jando'iin tu'un vi cha'a ña kùu vi ma iin ta'an vi cha'a' ña chìnuni vi ma tu'un Jesuu. ³ Ta yo'o yani, ra ya'a ga va'a kùu merui, ra jàtiñu indukuni chi'in, chikain ñamani nuun ña na tindeun vi, vati jàtiñu vi indukuni chi'in ma ora chàkuu ndi kàtitu'un ndi ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ma ñivi niku, indukuni chi'in ma Clemente chi'in ma inga tiaga ma ndra jàtiñu chi'in. Vati cha iyo ma sivi ndo nuu ma tutu ña kà'an nda ñivi ni koo na chi'in Ndioo endeeni. ⁴ Yakan va na sii va'a kuuni ndo ña iyo ndo chi'in Jesuu. Ta jàkuku'uni ndikoi ndo, na sii kuuni ndo. ⁵ Ta na tandi'i ma ñivi na nakoto na ndo takua kùu iin ndian nduva'a kuii va'a ta ya'a iñu'u, vati ma Racha'nu Jesuu chani kuyatin kichaa ra inga cha'a'. ⁶ Koto kùtu'un ndo cha'a' nì'iin nakuyi, vati ndisaa tiempu, na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo ora kà'an ndo chi'in ra, ta ku'va ndo ta'vindioo nuu ra ndia. ⁷ Takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na ku'va Ndioo ña na koo ma tundeeni ra chi'in ndo. Ta ma tundeeni ikan nduva'a ka'nu yi ña ni kùu kutunini yo ndisaa yi. Yakan kùu yi ña kùmi yi ma anima yo chi'in chinituni yo cha'a' ña cha ndò'iin yo chi'in Cristu Jesuu.

Na nakanini ndo cha'a' tandi'i ma ña va'a

⁸ Cha'a' nuu ndi'i nia jàkuku'unì ndo, ndyo'o yani, ña na nakanini ndo cha'a' ma ña ndicha ta ma ña iñu'u, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña ndaa chi'in ña va'a, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ma ñivi nde'e na. Ndisaa ña'a iyo yi ña jaka'nu ndo yi. ⁹ Na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo tandi'i ña jàna'i nuu ndo ña kùu ma tu'un ña kà'in chi'in ndo. Ta yakan kùu ma ña chini ndo ta nde'e ndo jà'i. Yakan va na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo yi, ta takan koo ma Ndioo chi'in ndo, ra chà'a ña na koo vii anima ndo.

Paulu chà'a ra ta'vindioo cha'a' ña sòkó ndian chìnuni ñuu Filipu

¹⁰ Ya'a ga sii kùunì ña iyo kuenda ma Racha'nu Jesuu vati ndyo'o cha kicha'a ndiko ndo nàkanini ndo cha'i. Va na töve kùuni ka'in ña ndyo'o cha nàani ndo yu'u niku, vati kùunì ka'in ña ndyo'o ña nì'iin cha'a' takà'an kùu tindee ndo yu'u. ¹¹ Töve kà'in takan ña chiniñu'i iin nakuyi, vati cha chito va'i naja kua chisii chi'in ña iyo nui. ¹² Chitoi koi takua kùuni ma ndian iyo nda'vi, ta juuni chitoi koi takua iyo ma ndian kuika ndia. Cha kùtu'vai naja koo va'i chi'in ma ninduvi nakuyi, juuni chitoi ma takua kùuni yo ma ora nduva'a kuii va'a kùuni yo ta chisoko yo ndia, ta juuni chitoi ma takua kùuni yo ma ora ña ndava chakoso ma nakuyi nuu yo chi'in ma ora nì'iin nakuyi na töve iyo nuu yo ndia. ¹³ Ndisaa kuii ma kuati kùu ndondaa yi, ta ndisaa ña va'a kùu jà'i, vati Jesucristu kùu ma ra jà'a kuenda yu'u ta chà'a ra ma ndatu ra nui. ¹⁴ Vaji takan kùu, va ndyo'o juuni va'a jà'a ndo kuendai. Yakan va va'a ni ta'an jà'a ndo ña tindee ndo yu'u ña kundi ma tundo'o ña ndè'i vitin. ¹⁵ Ta ndyo'o ndian chìnuni ña iyo ñuu Filipu cha chito ndo ña uvaa ndyo'oni kùu ndo ma ndian tindee yu'u chi'in ña sòkó ndo nui ma ora kicha'i kàtitu'in ma tu'un cha'a' Cristu ora kèi ñu'u' Macedonia. Nì'iin inga ndian chìnuni inga ñuu tindee na yu'u takua jà'a ndo chi'in. ¹⁶ Ta juuni ora iyo ma ñuu Tesalónica niku, ta tachi ndiko ndo ma ña sòkó ndo nui ma ora chiniñu'i ma nakuyi. Kua'a' cha'a' jà'a ndo takan. ¹⁷ Na töve ndatui nani ora ma ña sòkó ndo nui, ti ma ña sòkó ndo kuenda Ndioo kùu yi, ta ndatui ña Ndioo ni ti'i ra kuenda yi ta ni ndokua'a yi kuenda ndo. ¹⁸ Vati ma ña sòkó ndo nui cha nì'i tandi'i yi ta ndava chàkoso yi nui chi'in ma ña tachi ndo nui chi'in ma ra nàni Epafroditu. Ta ma ña tachi ndo nui kùu yi takua kùu ma xiko kutu ña nduva'a kuii vii cha'an ña sòkó ndo nuu Ndioo. Ta ya'a chisii Ndioo cha'a' ma ña jà'a ndo iin ma ña jaka'nu ndo ra ma takua kùu iin ma ña nduva'a kuii vii cha'an kuenda Ndioo. ¹⁹ Yakan va ma Racha'nu Ndioo ra tiñu'i, ni ku'va ra nuu ndo tandi'i ma ña chiniñu'u ndo, nda cha'a' ndisaa ña va'a ta ka'nu ña iyo chi'in Jesucristu. ²⁰ Ndicha ña nduva'a

kuii ka'nu kùu ra kùu Ndioo Tatá yo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tu'un nuu ndi'i nia ña kà'an Paulu

²¹ Na kaña'a ndo chi'in tandi'i ñivi ìyo ñuu Filipu kuendai, ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ña chìnuni na ña jà'a Jesuu. Ma ndian kùu yani yo, ndian jà'a tiñu indukuni chi'in juuni tàchi ndra saludu nuu ndo ndia. ²² Ta juuni tàchi ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Roma saludu nuu ndo. Ta ma ndian chìnuni ña jàtiñu ve'e ma ra kùu rey César tàchi na iin saludu ka'nu ga nuu ndo ndia.

²³ Ta chikain ñamani nuu ma Racha'nu Jesucristu ña na ku'va ra ma ñamani ra chata tandi'i ndo. Takan na kuu yi. Amén.

Tutu tãchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Colosa

Tãchi Paulu chi'in Timoteu iin tutu nuu ñivi ìyo ñuu Colosa

¹ Yu'u, Paulu, ra kùu tatun Jesuu Cristu ti takan kùuni Ndioo ña na kui, indukuni chi'in ma ra yani yo Timoteu, ² tòi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o yani ìyo ñuu Colosa, ndian chìnuni tu'un Cristu ta kùu íi ndo jà'a Ndioo. Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo taxiin ma anima ndo ndia.

Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chìnuni ìyo ñuu Colosa

³ Nani ora, ora kà'an ndi chi'in Ndioo, chà'a ndi ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesuu cha'a' ndo. ⁴ Vati cha nī'i ndi ma tu'un cha'a' ndo, ña nduva'a kuii chìnuni ndo ma tu'un ma Jesuu ta chi'in ma ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo ma ndisaa ñivi ìyo kuenda Ndioo. ⁵ Cha'a' yakan kùu yi ña chīsii ndo cha'a' ma ña va'a ndātu ndo ña ni ni'i ndo nda'a' Ndioo ora koo ndo chi'in ra ma andivi. Vati cha chīni ndo ña takan kà'an ma tu'un ndaa ña kà'an ra. ⁶ Ma tu'un ndaa i'ya cha chīnu yi nuu ndo, takua kùu ninii ma ñuñivi nuu cha ya'a ga kua'a' ma ñivi kuàkutu'va na ta kuàkua'nu ma anima na jà'a yi, indukuni ma takua kùu chi'in ndo ma nda ora ña chīni ndo ta chīto va'a ndo ma tu'un ndaa, ña kà'an cha'a' ma ñamani Ndioo kuenda ndo. ⁷ Tu'un i'ya kùu ma ña jāna'a ma ra Epaфра, ra ya'a kùunio nde'o, ma ra jàtiñu chi'in yo, ta rakan kùu ra jà'a iin tiñu va'a ña chā'a Jesuu nuu ra kuenda ma ña va'a maa ndo. ⁸ Epaфра kùu ma ra nda'a ma tu'un cha'a' ndo nuu ndi, chi'in cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo ma ñivi ta'an ndo jà'a ma ndatu ña chà'a ma Tati Íi Ndioo nuu ndo.

⁹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña nda ma ora chīto ndi naja kua cha ìyo ndo, na tōve ndàkoo ndi ña kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, ta chīkan ndi nuu ra ña na ku'va ra ña na koto kachin va'a ndo

ndisaa kuii ma ña kùuni ra. Vati chà'a ma Tati Íi ra ma chinituni ña kùu kutunini ndo kua'a' va'a ndisaa kuii nakuyi. ¹⁰ Ta takan juuni kùu koo ndo ma takua kùuni ma Racha'nu Jesuu ña ja'a ndo, ti iin ra iñu'u kùu ra. Takana ìyo yi ña ja'a ndo ma takua chàta'ani ra. Ti takan kùu ja'a ndo kua'a' nuu tiñu va'a takua kùuni ra, ta ikan na kuu chaa va'a ga ndo ña na nakoto ndo ma Ndioo. ¹¹ Ta juuni takan na ku'va ra ma ndatu ka'nu chi'in tundeeni ra nuu ndo. Ta ikan takan chi'in ma tundeeni ikan kùu kundeeni ndo ta kùu koo taxiin ndo ma nuu ñuñivi i'ya. ¹² Ta juuni tu takan ja'a ndo, ni koo siini ndo ora ku'va ndo ta'vindioo nuu ma Tatá yo Ndioo. Ta rakan cha jāndondaa ra ndo, ikan na kuu ni'i ndo ma tundeeni ra ña ni ku'va ra nuu ndo, ma ndyo'o ndian kùu ñivi ra, ndian chīto kachin va'a ma iti' ra nuu chà'nda ra tiñu. ¹³ Ndioo kùu ma ra jākakú yo ma nuu naa, nuu chà'nda ma kui'na tiñu, ta ndāki'in ra yo kuà'an yo chi'in ra ma nuu chà'nda ma ra Se'e ra tiñu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra. ¹⁴ Ta cha'a' níi Jesuu kùu yi ña jākakú ma Ndioo yo ta jānaa ra ma kuati ña jà'a yo.

Ndomani ndiko yo kuenda Ndioo cha'a' ña chī'i ma Jesuu cha'a' ma kuatio

¹⁵ Ndioo kùu ma ra na kùu nde'o, va Jesuu kùu ma xinda'vi ra ña kùu nde'o. Ta juuni Jesuu, ra Se'e Ndioo, kùu ma ra ka'nu ga kua nuu tandi'i ña tūvi ma ñuñivi i'ya. ¹⁶ Ta cha'a' Jesuu kùu yi, ña jātūvi ma Ndioo tandi'i ma ña ìyo ma andivi chi'in tandi'i ma ña ìyo ma nuu ñu'u ñuñivi ndia. Ta juuni jā'a ra ña tūvi ma ña kùu nde'o chi'in ma ña tōve kùu nde'o ndia, indukuni ma takua kùu ma ndian kùu rey, ta ma ndian tati xaan chà'nda tiñu, ta tandi'i ndian ìyo ndatu ndia. Tandi'i yakan, tūvi jā'a Ndioo chi'in nda'a' Jesuu ta kuenda ra kùu yi ndia. ¹⁷ Ji'na ga ma Jesuu kùu ma ra ìyo ta yoso nuu ra nuu tandi'i nakuyi, ta jā'a ra ña ìyo va'a tandi'i nakuyi ma ñuñivi i'ya ndia. ¹⁸ Ta juuni Jesuu, kùu xini ma kuñu yo, ta ma ña'a kùuni yi ka'an yi ña rakan kùu ma ra kuxini nuu ma ndisaa ndian chìnuni tu'un ra. Ta ma ra nunuu, ji'na ga ra nātaku ndiko ña chī'í ra, ikan na ni'i ra ma tiñu ka'nu ga kua nuu tandi'i

nakuyi. ¹⁹ Vati ya'a ga ch̀isii Racha'nu Ndioo, ti Jesucristu k̀uu ra indukuni ma takua k̀uu maa ra. ²⁰ Ta chi'in Jesuu, j̄a'a ma Ndioo ña na jandomani ra tandi'i nda ña ni kuuni, nda ma ña iyo ma ñuñivi chi'in tandi'i ma ña iyo ma andivi ndia. Ta takan juuni k̀uu koo va'a na cha'a' ma nií ña s̀okó ma Jesuu ña ch̄ati ra nuu ma kruu.

²¹ Ndyo'o taji'na niku ya'a ga chika iyo ndo nuu Ndioo, ti töve k̀uuni ndo nde'e ndo ra ta töve ch̀inuni ndo ma tu'un ra chi'in ndisaa ma anima ndo, cha'a' ma ña kini j̄a'a ndo niku. ²² Va vitin, cha j̄andomani Jesucristu ndo nuu Ndioo cha'a' ña s̀okó ra kuñu ra nuu Ndioo ora ch̄i'í ra. Ta takan j̄a'a ma Jesuu, ikan na kuu ndaka ra ndo nuu nda Ndioo, ikan na kuu ndo ndian íi kuenda ra. Ta ni'íin kuati ndo na koo, ta na k̀uu tisokuati na chata ndo nuu Ndioo ndia. ²³ Va cha'a' ma ña'a iyo yi ña koo ndaa va'a ndo ta iyo yi ña chinuni ndo ma ña j̄a'a Ndioo, ta na töve iyo yi ña kesiin ndo ch̀inuni ndo ma tu'un ra. Ti ma tu'un i'ya cha ch̄ini ndo ta vitin nd̄atu ndo ña ni kakú yo. Tu'un i'ya k̀uu ña cha t̄akutu'un nuu tandi'i ma ñuu iyo ma ñuñivi, ta yu'u ra n̄ani Paulu juuni k̄achin Ndioo yu'u ña t̄indei ña k̄atitu'in ma tu'un i'ya ndia.

Paulu, ndiso ra tiñu ña j̄a'a ra tiñu kuenda ndian chinuni tu'un Jesuu

²⁴ Vitin ndicha kuii ña ya'a ga ch̀isij ña ndè'i ma tundo'o cha'a' ndo, vati takan k̀uu ndo'íin chi'in Jesuu ña ndè'i tundo'o takua t̄a'an ra. Vati maa yo k̀uu yo takua k̀uu ma kuñu Jesuu, ta ña'a k̀uuni yi ka'an yi ña k̀uu yo ma ñivi ch̀inuni ma tu'un ra. ²⁵ Ndioo k̀uu ma ra j̄akuiso tiñu i'ya yu'u, ikan na kui iin musu kuenda ña na ja'i tiñu kuenda ma ña va'a ndo, ndyo'o ndian ch̀inuni tu'un Jesuu. Ta takan k̀uu jachinui katitu'in ma tu'un ra nuu tandi'i ñivi. ²⁶ Ma ña k̀uuni ka'in k̀uu yi ña ma tu'un xe'e ña k̀umi ma Ndioo niku, cha kua'a' va'a kuiya, ta vitin ja t̄akutu'un yi nuu ndo, ndyo'o ndian k̀uu ñivi íi ra, ndian ch̀inuni tu'un ra. ²⁷ Yakan va j̄a'a ma Ndioo ña na koto ndo ma tu'un nduva'a kuii ka'nu ikan, ña xe'e niku, ndyo'o ndian ȳuvi judú. Ta ma tu'un xe'e

ikan k̀uu Jesuu iyo ma tichi anima ndo. Ta vitin juuni maa ndo nd̄atu ndo koo ndo nuu iyo ra ma andivi ma nuu ya'a ga tacha ra.

²⁸ Ndyu'u k̀uu ma ndra k̄atitu'un ma tu'un Jesuu nuu ndisaa kuii ñivi, ta ch̀undayu'u ndi na, ta j̄ana'a ndi nuu na chi'in kua'a' tandi'i chinituni ña chà'a Ndioo nuu ndi, ikan na nda jana'a ndi na nuu Ndioo cha'a' ma ña ch̀inuni va'a na ma tu'un Cristu. ²⁹ Ta cha'a' ña'a k̀uu ña j̄atiñu ni'i va'i ta k̄atitu'in chi'in ndisaa kuii ma ña ndei chi'in ndatu ña chà'a ma Jesuu nui ndia.

2

¹ K̀uuni ña na koto va'a ndo ña j̄atiñu ni'i va'i cha'a' ndo chi'in cha'a' ma ñivi iyo ñuu Laodicea chi'in cha'a' ma ndisaa ndian tak̄a'an nde'e yu'u. ² J̄atiñui kuenda ndo, ikan na sii k̀uuni ndo chi'in ma anima ndo, ikan na ndo'íin ndo chi'in anima ma ta'an ndo ta k̀uuni ndo nde'e ndo na ndia. Ta takan na koo kua'a' va'a íin chinituni ndaa va'a, ta na ku'va yi ña na kutunini va'a ndo ma tu'un xe'e ña k̀umi ma Ndioo niku, ta juuni ma cha'a' Cristu k̀uu ma tu'un xe'e ikan. ³ Vati nuu rakan, k̀uu nata'an yo ndisaa kuii ma ña va'a, ti iin ra ya'a ga ch̄ito k̀uu ra ta iyo kua'a' chinituni ra ndia. ⁴ Tu'un i'ya k̀uu ma ña k̄atitu'in nuu ndo, ikan ni'íin ma ñivi na k̀uu janda'viña'a ndo chi'in tu'un vatania. ⁵ Vaji na töve iyoi chi'in ndo ma tañu ndo, ta na töve nde'e ndo yu'u, va nani ora n̄akanini cha'a' ndo ta ya'a ga ch̀isij ña chà'i kuenda ña iyo va'a ndo chi'in ma ñivi. Ta juuni ch̀isij ña iyo ndaa va'a ndo cha'a' ma ña ch̀inuni ndo ña j̄a'a ma Jesuu ndia.

K̄icha'a chàa ndiko ma ñivi iyo ñuu Colosa iyo na chi'in Jesuu

⁶ Yakan va takua ndyo'o cha k̄i'vi ndo iti' kuà'an Jesuu ña k̀uu ra ch̄ito'o yo, ta takan iyo yi ña tandikun ndo ku'un ndo iti' ra, nda vitin a iti' nuu ndia. ⁷ Na ku'un ndaa va'a ndo iti' ra takua kuà'an kono va'a íin yo'o yutun tichi ñu'u'. Ta takan iyo yi ña kua'nu ndaa va'a ndo chi'in ma ña ch̀inuni ndo cha'a' ra, ma takua cha k̄utu'va ndo. Ta nani kivi iyo yi ña ku'va

ndo ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo ndia.

⁸ Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo. Ta na kü'va ndo ña na janda'viña'a ma ñivi ndo ndia, chi'in ma tu'un ña chà'nini na ña ya'a ga ndaa kùu yi, vaji töve takan kùu yi. Vati ndiakan, na töve tìndee na na chi'in ma tu'un Jesuu, vati tìndee na na va chi'in ma tu'un ña jàna'a naja kua kùu nuu kīcha'a ñuñivi i'ya niku.

⁹ Vati tandi'i ma ña kùu Ndioo, ta juuni takan indii kuñu Jesucristu ndia. ¹⁰ Ta ndyo'o nī'iin ga nakuyi töve kùmani anima ndo, vati iyo ndaa va'a ndo kuenda ra ña ndò'iin ndo chi'in ra. Vati rakan, ra kuxini nuu tandi'i ña iyo ndatu ta juuni ra chà'nda ma tiñu nuu ma tandi'i tati ndia. ¹¹ Ta cha'a' ña ndò'iin ndo chi'in Jesuu ta sàma ndo ma kua iyo ndo niku, vati kīndaa ma kuati ndo. Va Ndioo na töve nī sama ra yo ma takua jà'a ma ndian judíu chi'in nda'a' na, ora chà'nda na ma ñii nuu ika se'e na, vati jà'a ra yi va cha'a' Jesucristu. ¹² Vati ndyo'o, ora kùnduta ndo niku, juuni kùu yi takua cha kùchi ndo indukuni chi'in Jesuu, ta nātaku ndiko ndo chi'in ra ndia, vati chìnuni ndo ma ndatu ña jà'a ma Ndioo ña jānataku ndiko ra ma Jesuu tañu ma ndian ndií. ¹³ Ta ndyo'o ma tatiempu niku, kùu ndo takua ma ndian chí'í cha'a' ma kuati ña jà'a ndo, ta cha'a' ña na töve nī chiyo ndo takua kùuni Ndioo niku. Va vitin Ndioo, cha jāndochaa ndiko ra ma kua koo ndo, ta jāndo'iin ra ndo chi'in Cristu, ta cha'a' rakan kùu yi ña jānaa Ndioo ma kuati yo. ¹⁴ Vati Ndioo cha jānaa ra ma tutu ña tìsokuati chata yo ña kà'an yi ña iyo yi ña ko'o andaya' cha'a' ma kuati yo. Va Ndioo jānaa ra yi cha'a' ña chí'í Jesuu nuu kruu. ¹⁵ Ta chi'in Jesuu kùu yi ña nāmaa ra ma ndatu ma kui'na chi'in inga tati xaan, ta nduva'a kuii jākukanuu ra na nuu tūvi ñivi, va ndicha kuii ña jākanaa ra na ora chí'í ra nuu kruu.

Na nanduku ndo ma ña va'a ga iyo andivi

¹⁶ Yakan va na jāchi'in ndo tuva kà'an ma ñivi chata ndo cha'a' ma ña chàchi ndo a chī'i ndo. Ta juuni na jāchi'in ndo

tuva kà'an na cha'a' kivi ña jà'a ndo iin viko chí'in cha'a' ma yoo chaa a cha'a' ma kivi nindee yo ndia. ¹⁷ Tandi'i ma ña'a kùu yi takua iin xinda'vini ña jàna'a yi naja kua ni kuu yi iti' nuu, va ma ña ndaa kùu Cristu. ¹⁸ Na kü'va ndo ña na jakesiin na ndo iti' va'a Ndioo, vaji jà'ani na ña iin ndian ya'a ga va'a kùu na, va janda'vi na na nuu nde'e ñivi, ta jàka'nuni na kua'a' nuu tati, ta kà'an na, ti ndè'e na ma Ndioo ma tañu ñuma'na na, ta ndava jàka'nuni nduva'a kuii na juuni maa na, ta ya'a ga tayi kùuni na cha'a' ma chinituni na, vaji töve nda kuenda yi. ¹⁹ Vati ndiakan, na töve nī ndo'iin na chí'in ma Cristu ra kuxini, ti kùu ra takua kùu iin xini yo. Ta ma xini yo jà'a yi ña kùu kua'nu ma kuñu yo ma ora chà'a yo ma ña kachi yi. Ta juuni takan jà'a ra ña kua'nu ma ñivi ra, ta jāndo'iin ra na ma takua kùuni Ndioo.

²⁰ Va takua ndyo'o cha chìnuni ndo ta ndò'iin ndo chí'in Jesuu. Yakan va kùu ndo ndian cha chí'í chí'in ra. Ta na tūva chà'nda ma ña töve ndicha chàkunuu ma ñuñivi i'ya tiñu nuu ndo. ¿Ta naja juuni jāchi'in ndo ma tu'un jàna'a ma ndatu xaan ikan, tuva takan? Ta iyo iin ku'va ña kà'an te'en: ²¹ “¡Na tūun ña'a! ¡Na kächun yakan, na kí'un yakan chí'in nda'un!” ²² Tandi'i ma ku'va i'ya kùu yi cha'a' ma ndatiñu ña ndi'i yi ma ora chàtiñu yi, ta ña'a kà'an yi cha'a' ma ña kùuni na ña na jà'a yo, va ña jàna'a ñivini kùu yi. ²³ Ta ndicha va'a ña ma tu'un i'ya juuni kùu yi iin tu'un ka'nu nduva'a kuii chà'nini na, vati ndiakan endee jàka'nu na ma Ndioo, ikan na nde'e ma inga ñivi na, kùuni na. Ta jà'ani na ña ñivi nda'vi kùu na, ta ya'a ga jānde'e na tundo'o juuni ma kuñu maa na ndia, ti chà'nini na ña iin ña va'a kùu yi kuenda Ndioo. Va na tūkuui nda kuenda yi. Va tandi'i ma ña jà'a na, ma ña chàta'ani maa kuñuni na kùu yi.

3

¹ Yakan va takua ndyo'o, cha nātaku ndiko ndo chí'in Jesuu, na nanduku ndo ma ña iyo andivi, ma nuu nāndi ma Jesuu ma chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. ² Tūva nakanini kua'a' ndo cha'a'

ma ña ìyo ma ñuñivi, va cha'a' ma ña ìyo andivi na nakanini ndo tiaga kua'a'. ³ Vati Ndioo cha ndikiva'a ra ma naja kua koo ndo endeeni chi'in Jesuu, cha'a' ña cha ndō'iin ndo chi'in ra, vati kùu ndo takua kùu ndian cha chī'í chi'in Jesuu kuenda Ndioo. ⁴ Ta Jesuu kùu ma ra chà'a ña ìyo ndito endeeni ndo. Ma ora ni kichaa ndiko ra ma ñuñivi i'ya, juuni ni ni'i ndo ña kuu koo ndo indukuni chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu.

Naja kua chīyo ma ñivi Ndioo chi'in ma naja kua ìyo na ma vitin ndia

⁵ Na jaña ndo ma ña töve va'a, ña chàta'ani ma ñivi ìyo ñuñivi ja'a na. Ta nī'iin ndo, na töve ki'vi ndo chi'in ma ña'a töve kùu ñasi'i ndo. Ta na jà'a ndo iin ña kini. Ta na kü'un ndo ma iti' ya'a ga chàta'ani ma kuñu ndo. Ta na nänduku ndo ma ña töve va'a ña kùuni ma anima ndo. Ta na jàka'nu ndo ma xu'un' a ndatiñu, koto jaña ndo ña jàka'nu ndo nuu Ndioo. ⁶ Ta cha'a' ma ña'a, ndicha kuii ña ni kichaa iin kivi ña ni nde'e na kua'a' va'a ma tundo'o jà'a ma Ndioo, ma ndian töve jàchi'in ma ña kà'an ra. ⁷ Yakan kùu ma ña jà'a ndo ma tatiempu niku, ora chākunuu ndo ma iti' kini. ⁸ Va vitin na ndakoo ndo ma tandi'i ña tu'un kini takua kùu ma ña kùxaani ndo, ma ña kà'an ti'ini ndo, ta ma ña jàti'ini ndo, chi'in ña kà'an ndaa ndo, chi'in tu'un töve va'a ña kee yu'u ndo ora kà'an ndo ndia. ⁹ Na töve ìyo yi ña ka'an ndo tu'un vata chi'in ma ta'an ndo, vati cha sāma ndo jà'a Ndioo, ta ndākoo ndo ma iti' chata ma takua jà'a ndo niku. ¹⁰ Va vitin ndyo'o cha kī'vi ndo kuà'an ndo iti' chaa, ikan na kuu chaa ndo kùu ndo takua kùu ndian chaa, vati Ndioo ra jātuvi ndo, cha kīcha'a ra jà'a ra ña kuàsama ndo, ikan na kuu ndo ma takua kùu maa ra, ikan na kuu nakoto kachin va'a ndo ra. ¹¹ Na tüva ni kuenda yi, vaji kùu yo ndian griegu a kùu yo ndian judiu, na tüva kuenda a tà'nda ñii nuu ika yo, a töve ndia. Ta juuni na tüva na kuenda tuva kichi yo chika a yatin ni, ta tüva na kuenda tuva kùu yo musu a ndian chà'nda tiñu ndia. Va uvanuu Cristuni kùu ra ìyo ga kuenda, vati rakan kùu ra kuxini, ta juuni ìyo ra chi'in tandi'i ñivi ra ndia.

¹² Ya'a ga kùuni ma Ndioo nde'e ra ndo ta kāchin ra ndo ña na kuu ndo ma ñivi ra, ndian ií jà'a ra. Yakan va na sama chaa va'a ndo, ta na kunda'vini ndo ta'an ndo. Ta na tindee ndo na, ta na koo tundeeni ra chi'in ndo, ta na koo taxiini ndo, ta na kundeeni ndo ndia. ¹³ Tuva kayuni ma inga ñivi nde'e na nuu ndo, ìyo yi ña kundeeni ndo ta na jaka'nuni ndo ma kuati nuu ta'an ndo. Indukuni ma takua jàka'nuni ma Racha'nu Jesuu ma kuati maa ndo niku, takan ìyo yi ña janaa ndo ma kuati nuu ma ta'an ndo ndia. ¹⁴ Yakan va na kichaa chaa ndiko ndo koo ndo, ti ma ña ndaa ga kùu ña na kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, vati yakan kùu ma ña jà'a ña kuu ndo'iin va'a ndo chi'in ta'an ndo. ¹⁵ Ta na ku'va ndo ña na ka'nda Cristu tiñu nuu anima ndo, ikan na kuu koo vii ndo chi'in ma ta'an ndo. Vati cha'a' yakan kùu yi ña kāchin ma Ndioo ndo, ikan na kuu ndo'iin ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesuu, va koto na jaña ndo ña ku'va ndo ta'vindioo nuu ra.

¹⁶ Ma tu'un Jesuu na koo yi nani kivi ma tichi ma anima ndo. Ta chi'in kua'a' chinituni ña chà'a Ndioo nuu ndo, na jana'a ndo ta jandomani ndo ma inga ñivi. Ta chi'in ndisaa kuii ma anima ndo, na kata ndo tanuu yaa kuenda Ndioo, takua kùu ma salmu, ma yaa íí, chi'in iin inga nuu yaa ña jàka'nu yi ma Ndioo, vati chà'a ra ma ñamani ra nuu ndo. ¹⁷ Ta tandi'i ma ña jà'a ndo chi'in ma ña kà'an ndo, na ja'a ndo yi chi'in ma sivi ta ndatu ma Racha'nu Jesuu. Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu Ndioo Tatá yo cha'a' ma Racha'nu Jesuu.

Naja kua ìyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo, ta naja kua ìyo yi ña koo na chi'in ma ñivi na

¹⁸ Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tānda'a, na jachi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra kùu ii ndo, ti ña'a kùu ma ña ìyo yi ña ja'a ndo cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un ma Racha'nu. ¹⁹ Ndyo'o ndra'ii, na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ñivi kùu ñasi'i ndo, ta na töve ìyo yi ña koo nduva'a ndo chi'in vi.

²⁰ Ndyo'o ndiakuati chi'in ndian yoko, na jachi'in ndo ndisaa kuii ma ña kà'an ma tatá ndo chi'in ma ma'á ndo, vati takan chàta'ani ma Racha'nu Ndioo.

²¹ Ndyo'o ndra kùu tatá, na töve ìyo yi ña jakayuni ndo ma ndiakwati se'e ndo, koto ya'a maxii kùuni na jà'a ndo.

²² Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tàva ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma ñuñivi i'ya. Na ja'a ndo yi vaji nde'e na a töve, ikan na kindoo va'a ndo chi'in na. Vati ìyo yi ña ja'a ndaa va'a ndo ma tiñu jà'a ndo, ti ndè'e Ndioo ma ña jà'a ndo, ta ya'a tiñu'u ndo ra. ²³ Tandì'i ma ña jà'a ndo, na ja'a va'a ndo yi chi'in ndisaa kuii ma tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma takua kùuni ndo ña jà'a ndo ma tiñu nuu ma Racha'nu, ta na töve nuu ñivini. ²⁴ Vati cha chito va'a ndo ña ma ña ni ni'i ndo nda'a' ma Racha'nu kùu ma tundeeni ra. Vati ndyo'o, jà'a ndo tiñu nuu Cristu, ti ma ra chito'o ndicha kuii kùu ra. ²⁵ Va ma ndian jà'a ña töve va'a, ni ni'i na ña töve va'a jà'a ra, ta ni jande'e ra tundo'o na cha'a' yi. Vati ma Racha'nu Ndioo, ni'in ñivi töve ka'nu ga kùu iin na kua inga na, vati indukuni kùu ndisaa na kuenda ra.

4

¹ Ndyo'o ndian chà'nda tiñu nuu ndian kùu musu, na tava ndaa va'a ndo tiñu nuu na. Na kuku'uni va'a ndo, ti juuni kùu ndo musu ma Racha'nu chito'o yo, ra ìyo andivi. Ta rakan juuni chà'nda ra tiñu nuu ndo ndia.

Na ka'an ndo chi'in Ndioo

² Na nani kivi kà'an ndo chi'in Ndioo, ta yati va'a koo ndo ora kà'an ndo chi'in ra ndia. Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra. ³ Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi ndia, ikan na nuna ma Ndioo iti' ku'un ndi, ikan na kuu ku'un ndi nuu tùvi ñivi ta katitu'un ndi nuu na ma tu'un cha'a' Cristu, ma tu'un indii xe'e chi'in Ndioo niku. Vati cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un i'ya kùu yi ña indii vekaa vitin. ⁴ Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ña na ja'a ra ñamani, ikan na kuu ka'an kachin va'i nuu na ma takua ìyo yi ña ja'i yi. ⁵ Na koo va'a ndo ta vii kà'an ndo chi'in ma ndian töve chinuni tu'un Jesuu. Ta na jana'a va'a ndo ma tu'un ra nuu na ma tiempu ña kùmani.

⁶ Ma tu'un ña ni natu'un ndo, nani ora ìyo yi ña vii natu'un ndo yi chi'in na, ta

ikan na kuu koto va'a ndo ma naja kua nàka'an kachin ndo chi'in ma ta'ii'in na ma ora chikatu'un na nuu ndo.

Cha'a' nuu ndi'ia nia tàchi Paulu tutu nuu ñivi ìyo ñuu Colosa

⁷ Ma ra yani yo, ma ra nduva'a kuii kùunio nde'o, ra nàni Tíkiku, ma ra nduva'a va'a ña tindee ta jà'a ra tiñu nuu ma Racha'nu, indukuni chi'in ndi. Ta ni chaa ra katitu'un ra ma tu'un cha'i nuu ndo. ⁸ Yakan va tàchi ra nuu ndo, ikan na koto kachin ndo ma naja kua ìyo ndi, ta takan kùu jandomani ra ndo. ⁹ Ta juuni chi'in ra, ni ku'un ra yani yo ra nàni Onésimu, iin ra ñuu ndo ña nduva'a kuii kùunio nde'o kùu ra. Ta juuni ra chinuni va'a tu'un Jesuu kùu ra. Yakan va ndrakan, ni katitu'un ndra ma nuu ndo ndisaa ma naja kua tà'an ndi ma nde've.

¹⁰ Ma ra nàni Aristarcu, ra kùu merui ma tichi vekaa i'ya, juuni tàchi ra iin tu'un ña kaña'a ra chi'in nuu ndo ndia. Ta takani ma ra nàni Marku, ra kùu se'e tacha'nu Bernabé ndia. Ndyo'o, cha ni'i ndo ma tu'un ña nda tiñu kùu ma ña jà'a ma racha'nu Marku ndia. Tuva kuà'an ra kuànde'e ra ndo ma nuu ìyo ndo, na chaa va'a ra nuu ndo. ¹¹ Ta juuni Jesuu ra juuni nàni Justo, juuni tàchi ra ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ndra'ya kùu ndra judíu ña jàtiñu chi'in cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta tùvi inga ndra judíu ña tindee na yu'u takan. Ta ndra'ya kùu ma ndra nduva'a kuii ndaanj.

¹² Ma ra nàni Epafra, ra jà'a tiñu kuenda Jesucristu. Tàchi ra iin tu'un ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ta rakan ti iin ra ñuu ndo kùu ra ndia. Ta nani ora kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ndo, ikan na koo ndaa va'a ndo kuenda Ndioo, ta na ndaki'in iti' ndo chata ra chi'in ndisaa kuii tundeeni ndo ma takua kùuni ra ña na ja'a ndo ndia. ¹³ Yu'u kùu ma ra chito ndaa va'a ña ma Epafra, ya'a ga nàkanini ra cha'a' ndo chi'in cha'a' ma ndian ìyo ma ñuu Laodicea chi'in cha'a' ma ndian ìyo ñuu nàni Hierápolis. ¹⁴ Ma ra nàni Luka, ma ra kùu ndotor, ra nduva'a kuii kùunio nde'o, juuni tàchi ra ma tu'un ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ta takani ma Dema ndia.

¹⁵ Na kaña'a ndo chi'in ma ñivi ìyo ñuu Laodicea. Ta juuni na kaña'a ndo

chi'in ma ña nàni Ninfa, chi'in ma ndian chìnuni kùti'vi ma ve'an ndia. ¹⁶ Ma ora na ya'a ndio ña jàkua'a ndo ma tu'un i'ya, na tachi ndo yi nuu ma veñu'u ña nda ma ñuu Laodicea, ikan na jakua'a ma ñivi chìnuni iyo ñuu ikan yi ndia. Ta ndyo'o, na jakua'a ndo ma tutu ña vâchi nuu ndo nda ma ñuu Laodicea ndia. ¹⁷ Na ka'an ndo te'en chi'in ma Arquipu: "Na janiniun ña ja'a va'un ma tiñu ña tâtuu ma Racha'nu Jesuu ñun." Takan kati ndo chi'in ra, kùuni.

¹⁸ Yu'u ra nàni Paulu, tàì ma tu'un i'ya chi'in nda'i chi'in ma letra mai ndia ña ni kaña'i chi'in ndo. Na kuku'uni ndo ña indij ma vekaa. Ndioo na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo. Takan na kuu yi. Amén.

Ma tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Tesalónica

*Nuu kàña'a Paulu chi'in ñivi chìnuni
tu'un Jesuu iyo ñuu Tesalónica*

¹ Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ma ñuu Tesalónica, vati ndyo'o kùu ndian iyo kuenda Tatá yo Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu. Ta ma Tatá yo Ndioo chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na ja'a ra ña na koo vii ma anima ndo ta na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo ndia.

*Ma ñivi iyo ñuu Tesalónica ya'a ga
chìnuni na tu'un Jesuu*

² Nani ora ña kà'an ndi chi'in Ndioo ra kùu Tatá yo, juuni chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ³ vati ora kà'an ndi chi'in ra, juuni chàku'uni ndi ti ya'a ga jà'a ndo tiñu kuenda ra cha'a' ña ya'a chìnuni ndo tu'un ra. Ta juuni chàku'uni ndi naja kua kùta'an ndo chi'in ra ña kùuni ndo nde'e ndo ñivi ta'an ndo, ta naja kua ya'a ga kùndeeni ndo ña ndè'e ndo tundo'o, vati töve jãña ndo ña ndatu ndo Racha'nu Jesucristu nda kati chaa ora ña ni kichi ndiko ra. ⁴ Ndyo'o yanj ndian chìnuni, cha chito va'a ndi ti maa ma Ndioo kãchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi ra, vati kùuni ra nde'e ra ndo. ⁵ Vati ora kãtitu'un ndi ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu nuu ndo, töve nĩ katitu'un ndi yi chi'in tu'un yu'uni ndi, vati juuni jãna'a ndi yi chi'in ndatu jà'a ma Tati Í Ndioo ndia. Ta juuni chito va'a ndi ti tu'un ndicha kùu yi, ta juuni cha ndè'e ndo ma naja kua chiyo ndi chi'in ndo niku, vati maaa tiñu va'a jã'a ndi kuenda ndo ma kivi ikan.

⁶ Ndicha kuii ña ndyo'o indukuni va'a iyo ndo, takua iyo ndi, ta indukuni iyo ndo takua iyo ma Racha'nu ndia, ti indukuni tãndikun ndo kuà'an ndo chi'in ndi ma iti' ra, ta jà'a ndo takua jà'a ra ndia. Ta juuni jãchi'in va'a ndo ma tu'un

ra ora kãtitu'un ndi yi nuu ndo. Ta ma Tati Í Ndioo jà'a yi ña ya'a ga chisii ndo ora kicha'a ndo chìnuni ndo ma tu'un Jesuu ña jãna'a ndi nuu ndo, vaji ndè'e ndo kua'a' tundo'o cha'a' ma tu'un ra. ⁷ Ta ma kua chiyo ndo ikan, jãna'a ndi'i yi, ta ndè'e tandi'i ma ndian chìnuni iyo ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Acaya ma takua va'a chiyo ndo. ⁸ Ta ndicha kuii ña chitakuati ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ta cha'a' naja kua chìnuni ndo tu'un Ndioo ninii ñuu iyo ma ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Acaya, va juuni chitakuati yi ndava kua'a' inga tuku ñuu ndia. Yakan va tũva iyo yi ña katitu'un ndiko ndi nuu nĩiin na, kua chìnuni ndo tu'un ra, vati cha chito va'a na naja kua kùu yi. ⁹ Vati juuni maa ma ñivi ndisaa ñuu ikan kãtitu'un na nuu ndi naja kua tiñu'u ndo ndi ora chã'an ndi chãnde'e ndi ndo, ta naja kua jã'a ndo ña ndãkoo ndo ña jãka'nu ndo ma ndioo yutun íí, ta tãndikun ndo ma iti' ndicha ta kicha'a ndo jãka'nu ndo Ndioo, vati uvanuu rakan kùu ma Ndioo ndito ta ndaa. ¹⁰ Ta ma ñivi ñuu ikan juuni nãtu'un na chi'in ndi ña ndicha kuii ña ndatu ndo ma kivi ña ni kichi ndiko Jesuu iti' andivi, vati rakan kùu ra Se'e Ndioo, ra jãnataku ndiko ra tañu ma ndian ndií. Ta juuni ma Jesuu ni jakakú ra yo nuu ma tundo'o ya'a ga xaan ña ni jande'e Ndioo ñivi tiá íti' nuu.

2

Ma tiñu jà'a Paulu ma ñuu Tesalónica

¹ Ndyo'o yani, cha chito va'a ndo ti ora kichi nde'e ndi ndo, tũvi nĩ janaa kà'a ni ndi ma tiempu ndi chi'in ndo, vati kichi jà'a ndi iin tiñu va'a kuenda ndo ndia.

² Ta juuni cha chito va'a ndo naja kua kãnduva'a ma ñivi ñuu Filipu ndi, ta naja kua jãnde'e na tundo'o ndi antea ña chãa ndi ñuu ndo. Va vaji takan jã'a na chi'in ndi, va tũvi nĩ yu'vi ndi ku'un ndi ma ñuu ndo ña kukatitu'un ndi nuu ndo tu'un cha'a' naja jãkakú Jesuu yo, vati Ndioo tĩndee ra ndi, vaji kãketa ndian kùuni kuati ndè'e nuu ndi. ³ Ta yũvi tu'un vata kùu ma ña jãna'a ndi nuu ndo ti maaa tu'un ndaa kùu yi, ta ni tũvi chànini ndi janda'viña'a ndi ndo ndia, ⁴ vati juuni

maa ma Racha'nu Ndioo kündeeni ra nuu ndi. Yakan va chā'a ra ma tiñu ikan nuu ndi ña na katitu'un ndi nuu ndo naja kua kùu kakú ndo, ta takan kàtitu'un ndi yi nuu ndo vitin. Ta chi'in ma tu'un kàtitu'un ndi, tüvi nànduku ndi ja'a ndi ña na kuta'ani ma ñivi yi, ti kuenda Ndioo kà'an ndi yi. Vati rakan kùu ma ra ña k'i'in ku'va naja kua kàa ma anima yo. ⁵ Ta cha chito va'a ndo ti na tüvi jànda'viña'a ndi chi'in ma tu'un vii ña kà'an ndi ta ni tüvi nànduku ndi naja kua jakanaa ndi xu'un' nuu ndo ndia. Ndioo chito ña ndicha kùu ma tu'un ña kà'an ndi nuu ndo i'ya. ⁶ Vati taku ndyu'u tüvi nànduku ndi ña na jaka'nu ni'iin ñivi ndyu'u, ni ndyo'o ta ni ñivi inga tuku ñuu ndia. Vaji kùu ndakan ndi nuu ndo ña na tindee ndo ndi chi'in ndisaa ma ña kùmani nuu ndi, cha'a' ña chā'a ma Racha'nu Cristu tiñu nuu ndi niku. Ta tüvi nī ja'a ndi yi takan, ⁷ vati ya'a vii jā'a ndi chi'in ndo, ti ndyu'u kùuni ndi ndo takua kùuni iin ña'a kùu ma'á ora kùmian ndiakwati se'an. ⁸ Takan kùu ta ora kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo nuu ndo, va na yüvi yakan kùu ma ña jà'a ndi, vati ndava kùu kuvi ndi cha'a' ndo cha'a' ña ya'a ga kùuni ndi nde'e ndi ndo. ⁹ Yakan va ndyo'o yani, cha chito va'a ndo naja kua ni'i jātiñu ndi nduvi ta niñuu, ikan na ni'i ndi ña kachi ndi ora chīyo ndi chi'in ndo ma ora chākunuu ndi kàtitu'un ndio ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo. Takan jā'a ndi, vati tüvi kùuni ndi kuu ndi iin ndian jàtañu nuu ni'iin ndo.

¹⁰ Ta ndyo'o cha chito ndo ta chito va'a Ndioo ndia, naja kua va'a ta ndaa ña jā'a ndi ora chiyo ndi chi'in ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Ndioo. Yakan va ni'iin ñivi na kùu tisokuati na ndi. ¹¹ Ta juuni cha chito ndo ña naja kua jāndomani ndi ta'ii'iin ndo ta naja kua kīchi sii kùuni ndo ora tāso'o ndo ma tu'un kàtitu'un ndi nuu ndo. Vati jā'a ndi chi'in ndo takua jà'a iin ra kùu tatá chi'in se'e ra, ¹² vati endee jànini ndi ndo ña na ja'a ndo takua iyo yi ña ja'a ndo, ikan na koo va'a ndo kuenda Ndioo, ti rakan kùu ra ña kachin ra ndo ña na koo ndo chi'in ra nuu ni nde'o naja kua ya'a ga ka'nu kùu ra ma nuu chà'nda ra tiñu.

¹³ Yakan va cha'a' ña'a kùu yi ña endee töve jāña ndi ña chà'a ndi ta'vindioo nuu

ra cha'a' ndo, vati ndyo'o ora chīni ndo tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo, ma ora ikani jāchi'in ndo yi chi'in ndisaa anima ndo, vati cha chito ndo ña yüvi tu'un yu'u ñivi kùu yi vati tu'un Ndioo kùu yi. Ta ndicha kuii ña ma tu'un Ndioo kùu ma ña jà'a ña koo ndo tiá vii nuu anima ndo, ikan na sii kuuni Ndioo ja'a ndo. ¹⁴ Ta ndisaa ndyo'o yani, ndian iyo ñuu Tesalónica, indukuni tā'an ndo takua tā'an ma ñivi Ndioo, ndian chìnuni tu'un Jesucristu ña iyo ñu'u' Judea. Vati ndyo'o indukuni nde'e ndo tundo'o jā'a ma ndian töve chìnuni iyo ñuu ndo, takua nde'e ma ndian ñu'u' Judea tundo'o jà'a ma ndian judíu iyo juuni ma ñuu na ndia. ¹⁵ Takan kùu ta ma ndian judíu iyo juuni ma ñuu na, ndiakan kùu na ña chā'ni na Racha'nu Jesuu, ta juuni ndiakan kùu na ña chā'ni na ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na ndia. Ta ikan jan jākunu na ndyu'u. Vati xaani na nde'e na ndisaa ñivi ta kànita'an na chi'in na ndia, va Ndioo töve chisii ra nde'e ra ma ña jà'a na. ¹⁶ Tatu kùuni ndi ka'an ndi chi'in ma ñivi yüvi judíu naja kua kuu jakakú Ndioo na, ta tüvi chà'a na ña na katitu'un ndi yi nuu na. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tiaga ndòkua'a ma kuati na. Ta vitin ma ndiakan nde'e na tundo'o, ti ya'a kàyuni ma Ndioo nde'e ra nuu na cha'a' ma ña töve va'a jà'a na.

Kàtitu'un Paulu ña chànini ra kunde'e ra ñivi iyo ñuu Tesalónica inga cha'a'

¹⁷ Ndyo'o yani, vaji takā'an nde'e ndiko ndi ndo nda ora kēsiin ndi chi'in ndo, va endee ñù'uni ndi ndo, ta ndisaa tiempu chànini ndi kunde'e ndiko ndi ndo ma ñuu ndo inga cha'a'. ¹⁸ Va taku yu'u Paulu nduva'a kuii kua'a' cha'a' chànini kunde'i ndo ñuu ndo niku, va ma kui'na chāsían' ma iti' ndi, yakan va nī kuu ku'un ndi kunde'e ndi ndo. ¹⁹ Va ndyu'u kùuni ndi ña na koto kachin ndo ña tandi'i ndyo'o ndian chìnuni kùu ma ndian jà'a ña sii kùuni ndi, ta tayi kùuni ndi ti tiin va'a ndo ma tu'un kàtitu'un ndi nuu ndo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisii ndi ndātu ndi ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu chito'o yo. ²⁰ Vati ndicha kuii ña cha'a' ndyo'o kùu yi ña ya'a ga chisii ndi ta tayi kùuni ndi.

3

¹ Takan kūu ta tava nī kundeeni ndi ña ya'a chàninini ndi cha'a' ndo, yakan va ndyu'u káchin ndi ña va'a ga ña kîndoo ma'iin nia ndi ma ñuu Atenas, ² ta tâchi ndi ma ra yanio Timoteu nuu ndo, vati rakan jâkuu tiñu nuu Ndioo indukuni takua kùu ndi, vati juuni kâtitu'un ra naja kua jâkakú Cristu yo ndia. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tâchi ndi ra, ikan na ku'va ra tundeeni ndo, ña na chinuni va'a ndo ma tu'un Ndioo, ³ ikan na jãña nî'iin ndo ma tundeeni Ndioo ña iyo chi'in ndo jà'a ma tundo'o ndè'e ndo. Vati ndyo'o cha chîto va'a ndo naja kua iyo yi ña nde'o tundo'o cha'a' ña chînuni yo ma tu'un Cristu. ⁴ Vati ora chîyo ndi chi'in ndo juuni kâtitu'un ndi nuu ndo ña ni nde'o tundo'o iti' nuu, ta ndicha kuu ña takan kùu yi, ti takan cha ndè'e ndo yi vitin. ⁵ Ta tava nī kundeeni gai tiá kivi ña chàninini cha'a' ndo, yakan va tâchi ma Timoteu nuu ndo, ikan na ku'va ra koto ndi tuva ndicha ña juuni chinuni ga ndo tu'un Jesuu a tûva. Vati yu'u, ndasij niku ti tu janda'viña'a ma kui'na ndo ta ki'vi ndiko ndo jà'a ndo ma ña kini inga cha'a'. Ta tu takan kùu yi, tûvi nda kuenda kùu ma tiñu jà'a ndi chi'in ndo tuva takan.

⁶ Va tava vitin já kichaa ndiko Timoteu ña chãnde'e ra ndo ma ñuu Tesalónica, ta kâtitu'un ra nuu ndi naja kua chînuni va'a ndo ma tu'un Jesuu, ta naja kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta naja kua chàku'uni ndo ndi ta juuni naja kua ya'a iyonni ndo nde'e ndo ndi, takua iyonni ndi kunde'e ndi ndo ma nuu iyo ndo ndia, ⁷ yakan va cha'a' ndisaa ma tuxaan ini ña tà'an ndi i'ya vaji ndè'e ndi kua'a' tundo'o. Ta ndetiñu kùu yi kuenda ndi, va vitin chisii ndi ti chîto ndi ña chînuni va'a ndo ma tu'un Jesuu. ⁸ Yakan va vitin cha tûva nakani ndi cha'a' ndo vati cha chîto ndi ña juuni iyo ndaaga ndo iti' ma Racha'nu. ⁹ Yakan va ora kà'an ndi chi'in Ndioo juuni ya'a chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ti cha'a' ndo kùu yi ña ya'aga sii kùuni ndi nuu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁰ Vati nduvi ta niñuu ora kà'an ndi chi'in ra cha'a' ndo, chikan ndi ñamani nuu ra ña na ku'va ra ku'un ndi kunde'e ndi ndo nuu iyo ndo. Vati kùuni ndi katitu'un ndi

nuu ndo ma tu'un ra ña kùmaniga koto ndo.

¹¹ Yakan va chikan ndi nuu ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesuu, ña na tindee ra ndi, ikan na kuu ku'un ndi kunde'e ndiko ndi ndo inga cha'a'. ¹² Ta juuni na tindee ma Racha'nu ndo, ikan na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian chînuni chi'in ma ndian töve chînuni, takua kùuni ndi nde'e ndi ndo ndia. ¹³ Ta ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo, na ku'va ra tundeeni ra nuu ndo, ikan na koo ga ma kuati ndo nuu ra, ta kuu ndo ñivi va'a ta íí kuenda ra ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Se'e ra Jesucristu, chi'in tandi'i ndian íí ña ni kichaa chi'in ra.

4

Racha'nu Ndioo ya'a chisii ra

¹ Yakan va vitin ndyo'o yani jànini ndi ndo ta chikan ndi cha'a' ña kùu ndo ndian kuenda ma Racha'nu Jesuu ma kua jãna'a ndi nuu ndo niku, ña na koo ndo ma takua kùuni ra, ikan na sii kuuni ra cha'a' ndo. Chîto ndi ña takan iyo ndo vitin, va jànini ndi ndo ña na ja'a ndo yi tiá kua'a'.

² Vati ndisaa ndo cha chîto va'a ndo ma tu'un kâtitu'un ndi nuu ndo chi'in ndatu ña chà'a Racha'nu Jesuu nuu ndi, ³ vati ma Racha'nu Ndioo kùuni ra ña na kuu ndo ndian íí kuenda ra, ta töve kùuni ra ña ki'vi ndo chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndo. ⁴ Ta na koto va'a ndo naja kua koo vii ta'ii'iin ndo chi'in ñasi'i ndo ta iñu'u koo ndo chi'in vi, ⁵ ta tûvi jà'a ndo ma ña chàta'ani ma kuñu ndo takua jà'a ma ñivi ña töve nàkoto Ndioo. ⁶ Ta juuni tûvi jànda'viña'a ndo ma meru ndo ta kî'vi ndo chi'in ñasi'i ndra, vati ma Racha'nu Ndioo nduva'a kuu jànde'e ra tundo'o ma ndian jà'a takan, takua cha kâtitu'un ndi nuu ndo niku. ⁷ Vati Ndioo káchin ra yo ña na kuu yo ñivi íí kuenda ra, ta yüvi ndian jà'a kuati. ⁸ Yakan va nda ndian ni kuuni ña töve jàchi'in na ma tu'un i'ya, iyo yi na koto na ña yüvi tu'un ñivini kùu yi, vati tu'un Ndioo ra chà'a ma Tati Íí ra nuu yo ña na koo yi chi'in yo kùu yi.

⁹ Takan kùu yakan va tûva chiniñu'u ndo ña tàa ndi nuu ndo naja kua koo ndo chi'in ma ñivi ta'an ndo, vati maa ma Ndioo kùu ra ña cha jãna'a ra nuu

ndo naja kua ìyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ta'ii'in ta'an ndo, ¹⁰ ti ndicha kuii ña takan jà'a ndo chi'in ma ñivi ta'an yo ña ìyo ninii ka'nu ñu'u' Macedonia vitin. Va vitin ndyu'u jànini ndi ndo, ndyo'o yani, ña na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo tiaga kua'a'. ¹¹ Yakan va na nanduku ndo kua kuu koo va'a ndo, ta ja'a ndo ma tiñu maa ndo. Ta na jatiñu ndo chi'in nda'a' ndo takua cha kātitu'un ndi ña ìyo yi ña ja'a ndo. ¹² Takana ìyo yi ña ja'a ndo, ikan na tiñu'u ma ñivi töve chìnuni tu'un Ndioo ndo, ikan na tüvi kùmani n'ii'in nakuyi nuu ndo ndia.

Jesuu ni kichi ndiko ra inga cha'a'

¹³ Ndyo'o ndra yani, kùuni ndi ña na koto ndo naja kua ìyo ña ta'an chi'in ma ndian ndií ña chìnuni tu'un Jesuu, vati tüvi kùuni ndi ña na nda'vi kuuni ndo takua nda'vi kùuni ma ndian tüvi ch̀to tu ni koo va'a na chi'in Ndioo it'i' nuu. ¹⁴ Vati takua cha ch̀to va'a yo ña Jesuu ch̀í ra ta nātaku ndiko ra, juuni takan ìyo yi ña koto kachin yo ña ma Racha'nu Ndioo ni janataku ndiko ra tandi'i yo ndian ni kuvi ña chìnuni tu'un Jesuu ndia.

¹⁵ Takana kuu yakan va kātitu'un ndi takan nuu ndo takua jāna'a Racha'nu Jesuu ora kichi ra. Ta ndisaa nda yo ìyo nditoga nda ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu, ji'na ma ndian ndií kùu ma ndian ni ndaa nuu sukun chi'in ra kua maa yo. ¹⁶ Ora ni nuu ma Racha'nu Jesuu it'i' andivi juuni ni kunio iin tati ña kànachaa ni'i va'a, ta ni ka'an ma tati ka'nuga ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ta juuni ni kunio ma tati ma yutun tivi ma Ndioo. Tajan ma ndian ch̀í ña chìnuni tu'un Jesuu, ji'na kuii ga ndiakan kùu ma ndian ni nataku. ¹⁷ Ta ikan jan, yo ndian kīndoo ndito ma ñuñivi i'ya ni ndaa yo ta ku'un ndito yo nuu ka'lin ma ndian cha nātaku ma tichi viko ma nuu sukun, ta ndakan ni ndikita'an yo chi'in ma Racha'nu ma nuu tati. Ta takan ni ni'o nuu koo yo endeeni chi'in ra. ¹⁸ Yakan va na jandomani ta'ii'in ndo ta'an ndo chi'in ma tu'un i'ya.

ora ni kuu yakan, tüvi ch̀iniñu'u ndo ña na taa ndi naja ni kuu yi. ² Vati cha ch̀to va'a ndo ti tüvi ch̀to yo nda kivi ta nda ora ni kichi ma Racha'nu ti jana'inio ora ni kichaa ra. Ta ndicha ña takan kùu yi chi'in ma ndra su'u ndia, vati ndrakan k̀vi ndra ta su'u ndra iin ve'e ma ora jāna'ini na ka'lin na. ³ Vati ìyo ma ñivi ni ka'an ña na koo va'a yo vati cha yā'a ma nuu ni nde'o tundo'o. Va tüvi ch̀to na ña ma kivi ikan ni koyo ma tundo'o ikan chata na ora jāna'ini na takua jāna'ini ma ñivi ña'a ora chà'nda yi tichi vi ña ni kàku se'e vi. Yakan va ma ora ikan, tüva ni ni'i na naja kua kuu kakú na. ⁴ Va taku ndyo'o yani ña tüvi jà'a ndo kuati takua jà'a ma ndian töve nākoto Ndioo, ti ìyo tu'va ndo ma ora ni kichaa ma Racha'nu. Yakan va ora ni kichaa ma Racha'nu tüvi jāna'ini ndo takua jāna'ini ñivi ora k̀vi ma ndra su'u ve'e na. ⁵ Yakan va ndisaa yo ndian kùu ñivi Ndioo, cha jàndakuu Ndioo yo ña na kuu yo ndian va'a ña chàkunuu ora ndichin, ta tüvi kùu yo takua kùu ma ndian jà'a kuati chàkunuu ora chanikuaa. ⁶ Yakan va töve ìyo yi ña kuu yo takua kùu ma ndian töve chìnuni tu'un Ndioo ña tüvi chà'a na kuenda ma ña kùuni ra, va ìyo yi ña koo tu'va yo ta kuàndi'i yo. ⁷ Ta ndian k̀xi, k̀xi na ora naa, ta ndian ch̀i ndixi, juuni ch̀ini na ora naa ndia. ⁸ Yakan va taku maa yo ña kùu yo ñivi Ndioo, chàkunuu yo ora ndichini, vati ìyo yi ña koo tu'va yo ta kumio yo, takua jà'a ma ndra jandaru ña chàku'un ndra iin kamixa ña kuva'a chi'in kaa kuenda ña kùmi ndra ndra. Yakan va takan ìyo yi ña ja'a yo kuenda yo chi'in ma ña ch̀inunio tu'un Ndioo, ta chi'in ña k̀unio nde'o inga ñivi. Ta juuni ìyo yi ña kuatu va'a yo ma Racha'nu Jesuu, ikan na kuu ni'o ña jakakú ra yo ora janaa ra ma ñuñivi, takua jà'a ma jandaru ña chàkoso ndra iin tuxini kaa kuenda ña jakakú yi ndra. ⁹ Vati ma Ndioo tüvi nī cha'a' ra ña na nde'o tundo'o, ti kùuni ra jakakú ra yo nuu ma tundo'o cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. ¹⁰ Vati ma Racha'nu Jesucristu ch̀í ra cha'a' yo. Yakan va indukuni kùu yi tu kuvio a koo ndito yo, vati ni koo ndito yo chi'in ra endeeni. ¹¹ Yakan va na jandomani ndo ta'an ndo, ta na ku'va

5

¹ Ndyo'o yani, va cha'a' ma kuiya a ma

ndo tundeeni na takua cha kīcha'a ndo jà'a ndo yi vitin.

Paulu jàkuninaa ra ma ndian chìnuni tu'un Ndioo

¹² Ndyo'o yani jànini ndi ndo ña tiñu'u ndo ma ndra jàna'a tu'un Ndioo ña ìyo tañu ndo, ti Ndioo kāchin ndra ña na jana'a ndra nuu ndo ta kumi ndra iti' kuà'an ndo. ¹³ Yakan va ìyo yi ña tiñu'u ndo ndra ta kuuni ndo nde'e ndo ndra cha'a' ma tiñu jà'a ndra. Ta juuni takan ìyo yi ña koo va'a ndo chi'in ta'an ndo ndia. ¹⁴ Takan kūu ta juuni kùuni ndi ña na ja'a tuku ndo inga tiñu ndia. Na jakuninaa ndo ma ndian suchan ña tüvi kùuni jatiñu. Ta na ku'va ndo tundeeni ma ndian töve sii kuuni chi'in ma ña chìnuni na ndia. Ta juuni na tindee ndo ma ndian kumani chìnuni va'a, ta ìyo yi ña kunda'vini ndo ndisaa ma ñivi. ¹⁵ Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo tuva ìyo iin ñivi ña xaani nde'e ndo, koto jà'a ndo chi'in na takan ndia. Vati na nanduku ndo ja'a ndo ma ña va'a chi'in ta'an ndo, ta chi'in tandi'i ñivi ìyo ñiñivi ndia.

¹⁶ Yakan va na sii kuuni ndo tandi'i kivi. ¹⁷ Ta koto jàña ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo. ¹⁸ Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ndisaa ma ña tà'an ndo, vati yakan kùu ma ña kùuni ra ña na ja'a ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesucristu.

¹⁹ Na ku'va ndo ña na ja'a ma Tati Í Ndioo ma ña kùuni ra tichi anima ndo. ²⁰ Ta juuni koto kuātu'un ndo ma tu'un jàna'a ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ²¹ Ta na ki'in ndo kuenda ma ña jàna'a ndra, nde'o tu ndicha a ña va'a kùu yi a töve. Ta ikan jan kachin ndio ndo ma ña va'a jà'a ndo. ²² Ta juuni na jàña ndo ña jà'a ndo tandi'i nuu ña kini ndia.

²³ Ta juuni ma Ndioo, ra jà'a ña na koo va'a ndo, na ja'íí va'a ra ndo ta ja'a ra ña na koo va'a ma anima ndo chi'in ndisaa ma kuñu ndo chi'in ma chinituni ndo ndia, ikan tüvi nata'an ra ndo chi'in kuati ndo ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra kùu chito'o yo. ²⁴ Vati ma Racha'nu ña kāchin yo kùu iin ra ndicha ti jàchinu ra ña kà'an ra.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na

²⁵ Ndyo'o yani, na naka'an ndo Ndioo cha'a' ndi, ikan na tindee ra ndi ndia.

²⁶ Ta kunumindaa ta'an ndo ma ndian ta'an yo ña chìnuni tu'un Ndioo ora kaña'a ndo chi'in na.

²⁷ Ta juuni katitu'in nuu ndo kuenda ma Racha'nu chito'o yo ña ìyo yi ña jakua'a ndi'i ndo ma tutu i'ya nuu ma ndra yanio, ta ñivi ta'an yo ña chìnuni tu'un ra.

²⁸ Ta maa ma Racha'nu Jesucristu, na ja'íí ra ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni iyo ñuu Tesalónica

*Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda ñivi
chìnuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Tesalónica*

¹ Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesuu ndian iyo ma ñuu Tesalónica, vati ndyo'o kùu ndian iyo kuenda Tatá yo Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu. ² Ta ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in Racha'nu Jesucristu, na koso ra ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va ra ña na koo vii ndo chi'in ma anima ndo kuenda ra.

*Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a
Ndioo chi'in ndian tüvi chìnuni ora ni kichi
ndiko Cristu*

³ Ndyo'o yani, nani kivi ora kà'an ndi chi'in Ndioo, iyo yi ña ku'va ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ma kua va'a ña iyo yi ña ja'a ndi, ti chà'a ndi kuenda ña nani kivi chìnuni ndo tiaga ma tu'un Cristu, ta kùuniga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo ndia. ⁴ Vati taku maa ndi ora kà'an ndi cha'a' ndo nuu ma inga ñivi chìnuni tu'un Ndioo ndian iyo nani ñuu, ya'aga sii kùuni ndi ora kà'an ndi yi nuu na, ti ch̀to ndi naja kua jàndeeni ndo ma tundo'o ndè'e ndo ta naja kua chìnuni va'a ndo tu'un Ndioo vaji ya'aga ndè'e ndo tuxaan ini. ⁵ Ta ndisaa ña'a kùu ña ndaa ña jàna'a Ndioo nuu ndo, vati ndè'e ra ña kùu ndo ñivi cha iyo tu'va ña cha kùu ki'vi ndo nuu chà'nda ra tiñu, ti cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un ra kùu yi ña ndè'e ndo tundo'o vitin.

⁶ Yakan va va'ani jà'a Ndioo ña jànde'e ra tundo'o ma ndian jànde'e tundo'o ndo. ⁷ Ta ndisaa ndyo'o ndian ndè'e tundo'o ta chìnuni, ni ku'va Ndioo ña nindee ndo, indukuni takan ni ja'a ra yi kuenda ndi ndia. Ta ndisaa ña'a ni kuu yi ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesuu iti' andivi chi'in kua'a' ndatu ra, ta juuni takan ni kichi ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra

ndia. ⁸ Vati ni kichi ra chi'in na tañu ñu'ú ndàkoo nditi, ta ni jande'e ra tundo'o nuu ma ndian töve nàkoto Ndioo, vati töve jàchi'in na ma tu'un va'a ña kàtitu'un yo cha'a' Racha'nu Jesuu, ra kùu chito'o yo. ⁹ Ta ndisaa ndiakan ndian tüvi chìnuni, ni janaa Ndioo na, ti ni ti'i ra na nuu ni nde'e na tundo'o ndisaa tiempu, ta ikan jan ni jachika ndio ra na nuu iyo ma Racha'nu Jesucristu, ra ya'aga tacha ta iyo ndatu nuu. ¹⁰ Ta takan ni kuu ma ora ni kichi ra, vati ma ñivi ra indukuni ni jaka'nu na ra chi'in ndo, ti ndisaa ndo ya'aga sii ni kuuni ndo ma ora ikan. Takan ni ja'a ndo, vati chìnuni ndo ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo.

¹¹ Yakan va nani ora ña kà'an ndi chi'in Ndioo juuni kà'an ndi cha'a' ndo ndia. Ta ch̀kan ndi nuu ra ña na jandakuu ra ndo ñivi iñu'u ti maa ndo kùu ñivi ña kàchin ra. Ta na jachinu ra chi'in ma ndatu ra ndisaa ña va'a ña kùuni ndo ja'a ndo, chi'in ndisaa ma tiñu jà'a ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un ra. ¹² Ta takan kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, vati ikan na kuu ndo ndian jàka'nu ma sivi Racha'nu Jesucristu. Ta na kuu ndo ñivi iñu'u jà'a ra ndia, cha'a' ña nì'i ndo ma ñamani ma Racha'nu Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu.

2

*Ora ni kichi ndiko Jesuu iyo ndian tüvi
ni ja'a ña va'a*

¹ Ta vitin ndyo'o yani ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, ni kuti'vi yo chi'in ra, ta cha'a' yakan kùu yi ña jànini ndi ndo, ² ña koto sãma ndo ma kua ch̀nini ndo, ti ni keta ndian ni janda'viña'a ma ñivi, ta ni ka'an na ti kùu na ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta juuni ni jana'a na iin tu'un, ta ni jakua'a na ña tãa na nuu tutu ña kàti yi ti cha kichaa ndiko ma Racha'nu Jesuu. Ta ni kati na ti tutu tãchi ndi kùu yi, vaji töve ña ndicha kùu yi. ³ Yakan va koto kù'va ndo ña na janda'viña'a na ndo, vati antea ña na keta ma kivi ikan, ji'na ni keta kua'a' ñivi ña jàña na iti' Ndioo. Ta tañu na ni keta iin ra'ii ña iyo kua'a' kuati. Ta rakan ti ni janaa Ndioo ra iti' nuu. ⁴ Ta ikan jan ni kanita'an ndio ra chi'in Ndioo

a ña íí ña ndiso sivi Ndioo ña jàka'nu ma ñivi, ta ndava ni chaa ra ña ni ki'vi ra ta kunandi ra tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, kuenda ña na ka'nda ra tiñu. Ta ikan ni kati ra ña Ndioo ndicha kùu ra, vaji töve ndicha kùu yi.

⁵ ¿A tüvi chàku'uni ndo ña cha kätitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo ora juuni iyogai chi'in ndo niku? ⁶ Ta vitin ndyo'o cha chito va'a ndo niyi kùu yi ña ni jandokuee ma ra kini ikan, koto jà'a ra kichaa ra numini. ⁷ Vati cha iyo tu'va ma ña iyo xe'e tichi chinituni ma ra kini kuenda ña na kichi ra, va vitin iyo ma ña chasi ña na kichaa ra. Ta ma ña jàndokuee yi ra vitin, takan endeeni ni ja'a yi nda kati chaa ora ña na tava Ndioo yi tañu ma tiñu jà'a yi. ⁸ Ta ma ora ni kichi ndio ma ra kini ikan, tajan ni ka'ni ndio ma Racha'nu Jesuu ra chi'in tati yu'uni ra ta chi'in ña tacha ra ma ora ikan. Takan ni ta'an ma ra kini ikan jà'a ma Racha'nu ora ni kichi ra. ⁹ Ta ma kui'na kuán' ña ni tindeán' ma ra kini ña ni kichi kuenda ña na ja'a ra yi. Ta ni kichi ra chi'in kua'a' ndatu ka'nu ra ta seña ña ni jànda'viña'a ra ma ñivi. ¹⁰ Ta takan kùu yi ña ni ja'a ma ra kini ikan tandi'i nuu ma ña kini chito ra kuenda ña na janda'viña'a ra ma ndian kuà'an iti' kini nuu ni kuvi na. Yakan ni ta'an na cha'a' ña tüvi nī jachi'in na iti' Ndioo, ta nī kuuni na nde'e ma ña ndaa kuenda ña na kuu kakú na. ¹¹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni maa ma Ndioo tāchi ra iin ndatu kini ña na janda'viña'a yi na, ikan na chinuni na ma tu'un vata ña jàna'a yi nuu na. ¹² Yakan va ndisaa ndiakan ni tisokuati Ndioo na ña na kuvi na cha'a' ña töve nī kuuni na jachi'in na ma tu'un ndicha, ti java ma ña töve va'a kùu ma ña chàta'ani na ja'a na.

Ndioo kàchin ra ndian ni jakakú ra

¹³ Yakan va ndyo'o yani ndian kùuni ma Racha'nu nde'e ra, nani kivi ora kà'an ndi chi'in Ndioo iyo yi ña ka'an ndi cha'a' ndo nuu ra, cha'a' ña maa ra kùu ma ra kàchin ndo antea ña jätuvi ra ma ñuñivi kuenda ña na kakú ndo cha'a' ña kù'íí ndo jà'a ma Tati Íí ra, ta cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un va'a ra. ¹⁴ Vati cha'a' ña jachi'in ndo ma tu'un va'a Ndioo ña kätitu'un ndi, yakan va ma Ndioo kàchin ra ndo,

ikan na kuu ni'i ndo koo ndo chi'in ma Racha'nu yo Jesucristu nuu ya'a ka'nu ta tacha ra. ¹⁵ Yakan va ndyo'o yani, na koo va'a ndo ta koto jàña ndo tandi'i tu'un ña jàna'a ndi nuu ndo, ta juuni na ja'a ndo tandi'i ma tu'un ña jàna'a ndi ta tàa ndi nuu ma tutu kuenda ndo ndia. ¹⁶ Ta juuni maa ma Racha'nu yo Jesucristu chi'in Ndioo Tatá yo, ra ya'a kùuni nde'e yo, cha chā'a ra tundeeni ra endeeni nuu yo. Ta juuni vitin ndātu yo ma ña va'a ni kichi iti' nuu cha'a' ma ñamani ña chā'a ra nuu yo. ¹⁷ Ta cha'a' ndisaa ña'a, na koo tundeeni ra chi'in anima ndo, ikan na töve sama ndo ña ja'a ndo ta ka'an ndo ma ña va'a ndisaa tiempu.

3

Nuu chikan Paulu ña na naka'an na Ndioo cha'a' ra

¹ Ndyo'o yani, cha'a' nuu ndi'inia chikan ndi nuu ndo ña na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi, ikan na kuita kuati ma tu'un cha'a' Jesuu ña kätitu'un ndi ninii ma ñu'u' ñuñivi, ta na jachi'in na ta na tiñu'u na yi, takua jà'a maa ndo ndia. ² Ta juuni na ka'an ndo chi'in ra, ikan na jakakú ra ndi ora chàkunuu ndi nuu iyo ndian ya'a kini xini, vati yüvi ndisaa na chìnuni tu'un Cristu. ³ Vati ma Racha'nu Jesuu iin ra ndaa kùu ra ti jàchinu ra ma ña kà'an ra, ta chà'a ra tundeeni ra kuenda ndo ta kùmi ra ndo, koto ki'vi ndo ma iti' kui'na. ⁴ Ta iyo tundeeni ma Racha'nu chi'in ndi, ta cha'a' yakan kùu yi ña chito ndi ti jà'a ndo ma kua kätitu'un ndi nuu ndo, ta juuni chito ndi ti takan ni ja'a ndo tiá iti' nuu ndia. ⁵ Ta na tindee ma Racha'nu ndo ña na kuuni ga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo, takua kùuni ra nde'e ra ndo, ta ora ndè'e ndo tundo'o, na jandeeni ndo takua jàndeeni ma Racha'nu Cristu.

Iyo yi ña jatiñu ndo

⁶ Ndyo'o yani, kätitu'un ndi nuu ndo chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu ña na jachiyo ndo ndo xiin ma ndra yanio ña suchan, ña tüvi kùuni ndra jatiñu ndra. Ta ndrakan juuni töve jachi'in ndra ma kua jàna'a ndi ña iyo yi ña ja'a yo. ⁷ Ti takua maa ndo cha chito ndo ma kua jà'a ndi, ta takan iyo yi ña ja'a ndo. Vati ora

chīyo ndi chi'in ndo, tüvi nī chiyo suchan maani ndi, ti jātīñu ndi. ⁸ Ta juuni jāta ndi ma ña chāchi ndi nuu ndo, ti tüvi kùuni ndi kuu ndi ndian jātañu nuu ndo. Yakan va nduva'a kuii ni'i jātīñu ndi nduvi ta niñuu ma ora ikan. ⁹ Ma ña ndaa ti ìyo yi ña jakachi ndo ndi niku, va ndyu'u nī kuuni ndi ndakan ndi yi nuu ndo. Vati kùuni ndi jatiñu ndi, ikan na nde'e ndo takua jà'a ndi, takua ikan ìyo yi ña ja'a ndo ndia. ¹⁰ Ta ora chīyo ndi chi'in ndo, te'en kātītu'un kachin ndi nuu ndo: Ma ndian yanio ña tüvi kùuni jatiñu, ta na tüvi ìyo yi ña ku'va ndo ña kachi na. ¹¹ Ta chīto ndi ña ìyo ndian yanio tañu ndo ña tüvi kùuni jatiñu, ta ni tüvi nànduku na ma tiñu jà'a na vaji ìyo yi. ¹² Yakan va chi'in sivi Racha'nu Jesucristu, kà'an ndi cha'a' ndisaa ndiakan, na kicha'a na jatiñu na, ikan na koo vii na. Vati takan ìyo yi ña ja'a na, ta kuu ni'i na ña kachi na.

¹³ Va ndyo'o yani koto tisoni ndo ña jà'a ndo ma ña va'a. ¹⁴ Ta tu ìyo ndian ta'an yo ña tüvi jàchi'in ña kà'an ma tutu i'ya, na tì'iga ndo kuenda na. Ta na jachiyo ndo ndo xiin na, ikan na koo tukanuu nuu na. ¹⁵ Va koto kùxaani ndo nde'e ndo nuu na, vati na kundayu'u ndo na ta jakuninaa ndo na, taku iin yani ndo.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na

¹⁶ Ta maa ma Racha'nu kùu ra ña chà'a ña koo vii ñivi. Ta ma Racha'nu na ku'va ra ña na koo vii ndo chi'in ta'an ndo ndisaa tiempuni. Ta na koo ma Racha'nu chi'in ndisaa ndo.

¹⁷ Yu'u Paulu, tòi letra i'ya chi'in nda'i, ikan na koto ndo ti mai kùu ma ra tàchi yi nuu ndo. Vati mai takan tòi ma nuu ndi'inia nuu tandi'i ma tu'un jà'i. ¹⁸ Ta ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

Paulu, tãa ra tutu i'ya kuenda Timoteu

¹ Yu'u, Paulu, tãa tutu i'ya kuendaun, yo'o Timoteu, ti ma Ndioo tãchi ra yu'u ña kùu iin ra tatun Racha'nu Jesucristu, ta na jakui tiñu kà'an ra, vati Ndioo kùu ma ra jàkakú yo, ta Jesucristu kùu ma ra ndàtu yo vitin. ² Ndicha kuii ña kùun takua kùu iin rase'i, cha'a' ña indukuni chìnuni va'a yo ma tu'un Jesucristu. Ta vitin kùuni ña ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu chito'o yo, na ku'va ra ñamani ra nuun, ta na kunda'vini ra ñun, ta na ja'a ra ña na vii koun chi'in animaun.

Paulu, kàtitu'un ra nuu Timoteu ña koto jãchi'in ra tu'un vata

³ Ma kua cha jãninì ñun ora kēi ku'àin ma ñu'u' Macedonia ña na kindoun ma ñuu Efesu, ta na ka'un nuu ma ndian jàna'a tu'un vata, ña na jã'a ga na yi. ⁴ Ta juuni na ka'un nuu na ña na vã'a natu'un na ma tu'un ña töve induku kàa yi takua ña jàna'a Ndioo, ta juuni na ka'un ña na jã'a na kuenda naja kua tã'an ma ndian chiyoy tatiempu ndia. Vati ndisaa yakan jã'a ña endee kãnita'an yu'u na, ti tüvi tĩndee yi ña na chìnuni na ma tu'un kà'an Ndioo, takua kùuni ra ña koo yo. ⁵ Ta ma ña kùuni ña na kutunini ma ñivi kùu ma ña na kùunio nde'o ta'an yo chi'in ma ña vii vãchi tichi anima yo, ta na koo va'a yo chi'in ma chinituni yo, ta na chinuni yo tu'un ra chi'in ndisaa anima yo. ⁶ Vati iyo ndian cha kēsiin iti' i'ya, ta vitin kicha'a nàtu'un na tu'un ña tüvi nda kuenda. ⁷ Ndiakan kùuni na ka'an kachin na ma tu'un ley Ndioo nuu ma ñivi, kàti na, vaji ni juuni ña jàna'a juuni maa na, na tüvi kùtunini va'a na, niyi kùuni yi ka'an yi vaji kà'an na ña tu'un ndicha kùu yi.

⁸ Vati ndisaa yo cha chito va'a yo ti iin ley va'a kùu ma ley Ndioo, tuva chàtiñu yo yi takua kùuni ra. ⁹ Yakan va iyo yi ña koto yo ti nĩ'iin ley tüvi iyo yi

kuenda ma ndian va'a. Ti ma ley kùu yi kuenda ma ndian kini, ta ma ndian jã'a kuati, ta kuenda ndian tüvi jãchi'in ña kà'an yi. Ta juuni kuenda ma ndian tüvi iñu'u chi'in Ndioo, ta ma ndian chàtu'un ra, ta kuenda ma ndian kini xini ta jã'a kuati. Ta ma ley juuni kùu yi kuenda ndian chà'ni tatá chi'in ma'á, ta nda ndian chà'ni inga tuku ñivi ndia. ¹⁰ Ta juuni tãchi ra yi kuenda ndra kivi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ña'a kivi chi'in inga ndra'ii, ta kuenda ndra si'i ndia. Tãchi ra yi kuenda ma ndian kà'an tu'un vata, ta ndian chà'a iin tu'un vaji töve jàchinu na yi, chi'in ndian tĩn xe'e ñivi ta xiko na na inga chiyo. Yakan va ma ña kùuni ma ley ka'an yi, kùu yi kuenda ndian jã'a ña kini ña töve induku kùu yi takua jàna'a Ndioo ña jã'a na. ¹¹ Vati ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a ga íí, kùu ma ra tãchi yu'u, ña na kàtitu'in tu'un ka'nu i'ya nuu kua'a ñivi.

Chà'a Paulu ta'vindioo nuu ma Racha'nu Jesuu cha'a' ña kùnda'vini ra ra

¹² Yu'u Paulu, chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu, ti chà'a ra ñandei takua ndē'e ra ña iyo tundeeni ra chi'in. Yakan va chã'a ra tiñu nui ña na jatiñui kuenda ra, ¹³ vaji chàtu'in ra ta kã'an ti'ini chata ra niku. Vati jatakue'i ma ndian chìnuni tu'un ra ta kãnduva'i ra. Va Ndioo kùnda'vini ra yu'u, vaji takan jã'i, ti tüvi chitoi nayi jã'i ma ora ikan niku, vati takã'an chinunì ma tu'un ra niku. ¹⁴ Ta nduva'a kuii ka'nu ñamani jã'a ma Racha'nu chi'in, ti chã'a ra ña na chinunì ma tu'un ra, ta juuni chã'a ra ña na kuunio nde'o ta'an yo cha'a' ña indukuni kùu yo chi'in Jesucristu.

¹⁵ Yakan va ña ndicha kùu ma tu'un ña ni ka'in i'ya, ta ndisaa ndo iyo yi ña chinuni ndo yi: vati ma Racha'nu Cristu Jesuu, kichi ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ti kùuni ra jakakú ra tandi'i ndian iyo kuati. Ta tañu ndiakan, iyo iin yo iyo ga kuati, ta rakan kùu yu'u. ¹⁶ Ta yakan va ma Racha'nu Jesucristu, nduva'a kuii kùnda'vini ra yu'u, vaji iyo ga kuati. Ta takan jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua jãndeeni ra ma ña jã'a na ta jànaa ra ma

kuati na, takua jā'a ra chi'in ora kīcha'a chīnuni tu'un ra. Ta takan kuu ni'i na nuu koo na indeeni chi'in ra, tuva chinuni na tu'un ra ndia. ¹⁷ Ta vitin na jaka'nu yo Racha'nu Ndioo, ra ya'a ka'nu, ra iyo ndisaa tiempu, ti juu ra kuu ma Rey chà'nda tiñu. Vati tüvi ni chaa iin kivi ña ni kuvi ra. Vaji na küu nde'o ra va chito yo ti iyo ra, ta iyo kua'a' chinituni ra. Ta uvanuu Ndioo kuu ra. Ta takan na kuu yi. Amén.

¹⁸ Yo'o se'yu Timoteu, jàya'i tiñu i'ya nuun, ña na jandeeniun ja'un ma tiñu chi'in ma ñivi, ta na jana'un nuu na ma iti' va'a ku'un na, ta na ja'un yi chi'in animaun, takua kā'an ma ndracha'nu yanio cha'un ora kā'an ndra chi'in tu'un yu'u Ndioo. ¹⁹ Yakan va na chinuni va'un tu'un ma Racha'nu chi'in ndisaa chinituniun, vati iyo ndian töve chīnuni va'a ma tu'un ra, ta ndākoo na yi. Ndiakan kuu na takua kuu iin varku ña kātita'an chi'in yuu, vati tüva nda kuenda na. ²⁰ Vati takan cha tā'an ma ra nāni Himeneu chi'in ra nāni Jandu. Ndrakan tī'i nda'a' ma kui'na, ikan na kutu'va ndra ti küu ka'an ti'ini ndra chata Ndioo.

2

Naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kà'an yo chi'in Ndioo

¹ Takan kuu ta vitin va ni ka'in iin tu'un ka'nu nuu ndisaa ndo ña na ndakan ndo nuu Ndioo, ta na naka'an ndo ra cha'a' ndisaa ñivi ñuñivi. Ta juuni na ku'va ndo ta'vindiio nuu ra, ikan na koo va'a ndisaa na. ² Iyo yi ña ka'an yo chi'in ra cha'a' ma ndra kuu kalecha'nu, ta cha'a' ndisaa inga ndra iyo tiñu chi'in ndra ndia. Yakan va iyo yi ña ja'a yo ndisaa yakan, ikan na tüvi nde'o tundo'o, ta vii koo yo chi'in tandi'i ñivio, ti takan kuu koo va'a yo nuu Ndioo, ikan na kuu yo ñivi iñu'u ta ndaa. ³ Ta nduva'a kuii va'a ña jà'a yo takan, ti ma Ndioo ra jākakú yo, ya'a chīsii ra ora jà'a yo takan. ⁴ Vati ma Racha'nu Ndioo kuu ni ra ña na kakú ndisaa ndo, ta kuu koto ndo ma tu'un ndaa. ⁵ Vati uvanuu Ndioo, kuu ra ña takani iyo, ta juuni uvanuu ra ña tāchi ra kuu ra ña jàndo'iin ra yo chi'in Ndioo. Ta rakan kuu ra Jesucristu, ta kuu ra iin ñivi takua kuu

maa yo. ⁶ Vati ma Racha'nu Jesucristu, chā'a ra ña ka'ni ñivi ra, ta na takaa na ra nuu kruu cha'a' ma kuatio, ti takan jā'a ra, ikan na kuu kakú yo nuu ma kuatio. Ta ña'a kuu ma tu'un ña jāna'a Ndioo nuu yo, ti ma kivi ña kāchin ra kuu yi. ⁷ Ta juuni cha'a' rakan kuu yi ña kāchin Ndioo yu'u, ña kuu iin tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un Cristu nuu kua'a' ñivi, nuu ndian yüvi judíu ndia. Yakan va tüvi janda'viña'i ndo ti ña ndicha kuu ma ña kà'in kuenda Cristu, ti iyo yi ña jana'i nuu ndian yüvi judíu, ti ña ndaa kuu yi tu chinuni na tu'un Cristu.

⁸ Takan kuu yakan va ndyo'o ndra kuu ndra'ii, kuu ni ña na ndoni'i ndo nda'a' ndo ora kà'an ndo chi'in Ndioo ndanikuni ma nuu kāchika ndo chi'in anima va'a ndo, ta tüvi kàyuni ndo ta töve kånita'an yu'u ndo ndia. ⁹ Ta ma ñivi ña'a, kuu ni ña ku'un vi ja'ma nda'vini ta iñu'u ña tüvi ya'a ya'vi ndaa. Va chàkuni kanduu ña jandondacha vi vi, ti iyo ñivi ña ya'a jàndovii vi ma ixi xini vi takua jà'a ma ñivi ña'a ña chütaka sukun oro a yuu tacha kuenda ña jàndondacha vi vi. Ta yüvi takan iyo yi ña ja'a vi. ¹⁰ Vati kuu ni Ndioo ña na koo va'a vi chi'in ma ña chinuni vi tu'un ra, ta chi'in ma ña va'a ña jà'a vi, ti takan jà'a ma ñivi tiñu'u Ndioo, ta jàka'nu vi ra. ¹¹ Yakan va ma ñivi ña'a, na taso'o taxiini vi ma tu'un va'a Ndioo ta na jachi'in vi ma ña kà'an ra. ¹² Ta juuni na tüvi chà'i ndatu nuu ma ñivi ña'a ña jāna'a vi tu'un Ndioo nuu ndra'ii, ta ni tüvi va'a ña ka'nda vi tiñu nuu ndra ndia. Tiá va'a ña na taxiin kindoo vi. ¹³ Vati ma Racha'nu Ndioo, ji'na jätuvi ra ma ra nāni Adán tajan jätuvi ra ma Eva. ¹⁴ Ta yüvi rakan jànda'viña'a ma kui'na, ti Eva kuu ma ña jànda'viña'án'. Ta ora jā'a ña ma ña kā'an Ndioo ña tüvi iyo yi ña ja'a ña, kōyoan iin tichi kuati. ¹⁵ Va ma ñivi ña'a, kuu kakú vi tuva ja'a va'a vi ma tiñu Ndioo takua kuu vi ñivi chàkoo se'e. Vati tu chinuni vi ma tu'un Ndioo, ta tu kuu ni vi nde'e vi inga ñivi, ta kuu vi ndian íi kuenda ra, ta na töve ya'a ndu vi ma tiñu ña chā'a Ndioo ña na ja'a vi.

3

Paulu, kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña

koo ma ndra ndiso tiñu kuenda Ndioo

¹ Ña ndicha kùu ma ña kà'in chi'in ndo, ti tu ìyo ndra chìnuni ña chà'nini kuu ndra iin ndra kuiso tiñu nuu ñivi chìnuni tu'un Ndioo, ndicha ña ma tiñu va'a kùu yi ña kùuni ndra jakuu ndra. ² Yakan va taku ma ra ndiso tiñu veñu'u, ìyo yi ña ja'a ra mamaa ña va'a, ikan kùu ka'an ma ñivi chata ra. Ta ìyo yi ña koo ivanuuni ñasi'i ra, ta juuni ìyo yi ña kùu ra iin ra tüvi ya'a ndu ña jà'a ra nĩ'iin nakuyi, ta ra kachin chinituni, ta iñu'u chi'in ndisaa nakuyi. Ta ìyo yi ña kunda'vini ra ndian tüvi ve'e ña chaa ve'e ra, ta ku'va ra kindoo na ve'e ra. Ta ìyo yi ña kuu ra iin ra kachini xini ña jàna'a va'a ra ndia. ³ Ta na tüvi ìyo yi ña kuu iin ra ya'a ga chĩ'i ndixi ta tüvi ìyo yi ña ndikita'an ra chi'in ndian ya'a tu'va kànita'an. Vati ìyo yi ña kùu ra iin ra va'a ña jàndomani ñivi. Ta juuni tüvi ìyo yi ña kùu ra iin ra ya'a ga chàta'ani ra nde'e ra xu'un'. ⁴ Vati ìyo yi ña ka'nda va'a ra tiñu ma ve'e ra, ta jana'a ra ña na kandicha ma se'e ra tiñu tàva ra nuu na, ikan na iñu'u koo na. ⁵ ¿Vati tu töve chito yo ka'nda yo tiñu juuni ma ve'e maa yo, naja kùunio ka'nda yo tiñu nuu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo?, tuva takan. ⁶ Yakan va ma ra ndiso tiñu, tüvi ìyo yi ña kuu iin ra já kĩ'vi kuenda Cristu, ti koto jatayi maa ra ra chi'in ma tiñu ikan, ta tu ja'a ra takan, juuni kani koyo ra tichi kuati takua tã'an ma kui'na. ⁷ Ta juuni ìyo yi ña kuu ra iin ra iñu'u nuu ma ndian tüvi chìnuni tu'un Ndioo ndia, vati tu tüvi jà'a ra yi takan, ni koo tukanuu nuu ra, ti takan jà'a ma kui'na ña jànda'viña'án' yo.

Naja ìyo yi ña koo ma ndian chàkoo tiñu ña tìndee na ma ndian chìnuni tu'un Cristu

⁸ Ta juuni takani ma ndra chìnuni ña ndiso tiñu ña tìndee ma ndian chìnuni tu'un Cristu, ìyo yi ña kuu ndra iin ndra iñu'u. Ta juuni ìyo yi ña jachinu ndra tu'un kà'an ndra, ta tüvi kùu ndra ndra chĩ'i kua'a' ndixi, ta ni tüvi kùuni ndra ña koo kua'a' xu'un' ndra ndia, ña tüvi va'a jàkanaa ndra. ⁹ Ta chi'in iin chinituni kachin ìyo yi ña endee chinuni ndra ma tu'un ndaa ña já jàna'a Ndioo nuu yo. ¹⁰ Yakan va ji'na ìyo yi ña ki'o ku'va ndra,

nde'o tuva ndicha ña jà'a ndra ma tiñu takua kà'an Ndioo ña jà'a ndra, ta tu va'a jà'a ndra, tajan kuu koo ndra ma tiñu ikan. ¹¹ Ta ma ñivi ña'a, juuni ìyo yi ña iñu'u koo vi, ta tüvi ìyo yi ña ka'an vi chata ma ta'an vi chi'in tu'un vata, ta tüvi ya'a ndu vi jà'a vi nĩ'iin nakuyi, ta kachin koo vi chi'in ndisaa nakuyi. ¹² Ta ma ndra tìndee ma ndian chìnuni, ìyo yi ña koo uvani ñasi'i ndra, ta ìyo yi ña kundayu'u ndra ma ndiakwati se'e ndra chi'in tandi'i ñivi ìyo ve'e ndra ndia. ¹³ Vati ma ndra jàkuu va'a ma tiñu ña tìndee ndra ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ni keta iin kivi ña ya'a ni tiñu'u ndisaa ma ñivi ndra. Ta ìyo kua'a' tundeeni Ndioo chi'in ndra, ta takan kùu kàtitu'un ndra nuu ma ñivi, naja kùu chinuni na ma tu'un cha'a Jesucristu.

Ma tu'un kachin ña tüvi nàkoto yo niku

¹⁴ Chànini ña ku'in kunde'i ñun numini. Va tu kuyanga kuàchai, tajan cha'a yakan, va tàchĩ ma tutu i'ya nuun, ¹⁵ ikan na kotoun naja kua ìyo yi ña koo yo chi'in ma inga ndian chìnuni tu'un Ndioo, ti ñivi Ndioo ndito kùu yo. Vati ma ñivi Ndioo kùu ma ndian kùmi ma tu'un ndaa, ta juuni jàna'a yi nuu inga ñivi ndia. ¹⁶ Takan kùu yakan va, ma tu'un ña tüvi nàkoto yo niku, ndicha ña cha jàna'a Ndioo yi nuu yo vitin, ta ma tu'un ikan, nduva'a kuii ka'nu yi:

Racha'nu Ndioo, ndàkuu ra iin ñivi, ta ra va'a kùu ra, kàti ma Tati Í Ndioo. Ta juuni ndē'e ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ra. Ta chĩtakuati ma tu'un ra tandi'i ñuu ñuñivi, ta kua'a' ñivi chìnuni ña kà'an ra, ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi.

4

Ndian ni jaña ña chìnuni tu'un Cristu

¹ Va ma Tati Í Ndioo, kà'an kachin va'a yi, ti ma tiempu nuu ni ndi'inia ìyo ndian ni jaña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo, vati ni jachi'in ndio na ma tu'un vata ña jàna'a ndian tati xaan ña jànda'viña'a yi na. ² Ta ikan jan ndisaa ndio ma ñivi ikan, cha'a' ña kùu na ñivi chi'in uvi nuu ña chà'nini, ndian jàna'a na mamaa tu'un

vata, ta tüva kachin chànini na, ta tüva kanuu na ja'a na kua'a' ma ña kini. ³ Ta ma ndian jà'a takan ti tüvi chà'a na ña tànda'a ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo, vati iin kuati kùu yi kuenda na, kàti na. Ta juuni kàti na ña iyo sa'an ña kùu kacho, vati iin kuati kùu yi ndia. Va yu'u kàti ña tüvi va'a ma ña jàna'a na, ti maa ma Racha'nu Ndioo, jätuvi yi kuenda ña kachi yo ndian chìnuni ta chito ma tu'un ndaa yi. Ta cha'a' ndisaa ña nì'o nuu ra iyo yi ña ku'va yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi ndia. ⁴ Yakan va cha chito yo ti ndisaa ma ña jà'a Ndioo ña va'a kùu yi. Ta nì'iin nakuyi kùu ka'an yo ña na vā'a yi, tuva chà'a yo ta'vindioo nuu ra ora nì'o yi, ⁵ ti chi'in tu'un Ndioo jà'íi ra nuu yi ora kà'an yo chi'in ra cha'a' yi.

In ra jàtiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesucristu

⁶ Takan kùu yakan va tu jàna'a va'un ma tu'un ndaa i'ya nuu ma ndian kùu yanio ta chinuni va'un yi, ni kùun iin ra jàtiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesucristu, ti ni tindee yi ñun cha'a' ña tåndikun va'un ma iti' ña jàna'a yi ñun. ⁷ Va tüvi va'a ña jàchi'un ma tu'un vata ña kà'an kua'a' ma ndian iyo ma ñuñivi i'ya, ti tüvi nda kuenda yi. Tiá va'a ña na jaka'nun ma Racha'nu Ndioo ta ja'un naja kua kà'an ra. ⁸ Ndicha va'a ti ma tiñu jà'a yo ña jàndoni'o ma kuñu yo iyo nuu chàtiñu yi va kuenda vitini, va tu jà'a yo ma tiñu Ndioo ta jaka'nu yo ra, va'aga yi kuenda yo, ti tindee yi yo ma ñuñivi i'ya vitin, ta juuni ni tindee yi yo ora koo yo chi'in Ndioo endeeni ma tiá iti' nuu ndia. ⁹ Ndicha kuui ti tu'un i'ya ña ndaa kùu yi, ta iyo yi ña taso'o va'a ndisaa ndo yi. ¹⁰ Ta cha'a' yakan kùu yi ña jàtiñu yo ta ndè'o tundo'o jà'a ñivi kàti'ini chata yo, vati iyo ma tundeeni ma Ndioo ndito chi'in yo ta chìnunio ña ndicha ña ni jachinu Ndioo ma kua kàti ra nuu yo. Vati rakan ni tindee ra tandi'i ñivi, va tiaga kua'a' ni tindee ra ma ndian chìnuni ta ni jakakú ra na, ikan na koo na endeeni chi'in ra.

¹¹ Ta ndisaa tu'un i'ya, iyo yi ña ka'un ta jana'un yi nuu na. ¹² Na jana'un nuu ma ñivi ña na tiñu'u na ñuun vaji ra

tivaani kùun. Va na jana'un nuu na ma kua iyoun chi'in ma ña jà'un ta chi'in ma tu'un kà'un ma iti' va'a kuà'un. Ta juuni na kuuniun nde'un na, ta na kùun iin ra ña töve jà'a kuati, ta na chìnuniun tu'un Cristu chi'in ndisaa animaun ta chinituniun ndia. Takan koun, ikan na kuu nde'e na ñun, ta tandikun na iti' kuà'un. ¹³ Va takua yu'u juuni kuyangai tiá ma iti' te'en, ta yo'o na jakua'un ma tu'un Ndioo nuu ka'iin ti'vi ma ndian chìnuni, ta na kundayu'u va'un na ta jana'un ma iti' ku'un na ndia. ¹⁴ Na jakuendaun ma ndatu ña chā'a Ndioo nuun ora jündii ndracha'nu ndiso tiñu veñu'u nda'a' ndra xiniun takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, koto näaniun yi.

¹⁵ Takan kùu yakan va na taso'o va'un ma tu'un já chinu kà'in i'ya, ikan na nde'e ma ndian chìnuni naja kua ndikun va'un ma iti' Ndioo, takua ikan iyo yi ña ja'a na ndia. ¹⁶ Ta na ja'a va'un kuenda nuun chi'in ma tu'un jàna'un ma iti' kuà'un nuu ma ndian chìnuni. Ta koto jàñaun ma ña va'a ña jà'un ndia, vati tu ja'un ma takua kùuni Ndioo, ni kakun. Ta juuni ni kakú tandi'i ma ndian jàchi'in ma tu'un Ndioo ña kà'un ndia.

5

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo yo chi'in ma ndian chinuni

¹ Koto kà'un yu'u ma ndracha'nu, vati tiá va'a ña viviini kà'un chi'in ndra ora chùnda yu'un ndra, ti iyo yi ña tiñu'un ndra takua tiñu'un iin tataun. Ta juuni na vii ka'un chi'in ma ndra tivaa, vati iyo yi ña tiñu'un ndra takua tiñu'un iin ra kùu yaniun. ² Ta ma ñivi ña'a cha'nu, juuni iyo yi ña tiñu'un vi, ta kuuniun nde'un, vi takua kùuniun nde'un ma ma'á maun. Ta juuni iyo yi ña tiñu'un ma ñivi ña'a yoko, ta kuuniun nde'un vi, takua kùuniun nde'un ma ñivi ña'a ta'un ndia. Yakan va na ja'un maaaa ña va'a chi'in na.

³ Na tindeun ma ñivi ña'a ña kìndoo nda'vi tu tüvi iyo ndian tindee vi. ⁴ Vati tu ma ñivi kìndoo nda'vi iyo se'e vi a se'e yani vi, ndiakan iyo yi ña koo tu'va na ña tindee na vi, takua kùmi vi na ora kùu na ndiakwati, ti ñivi maa na kùu vi.

Yakan va ora jà'a yo te'en, nduva'a kuui chisii ma Racha'nu Ndioo nde'e ra yo, ti ña va'a kùu yi. ⁵ Va ma ñivi ndicha ña kindoo nda'vi ta ma'iin, endee kà'an nda'vi vi ta ndàtu vi nda'a' ma Racha'nu Ndioo nduvi ta niñuu, ti chito vi ña ni tindee ra vi. ⁶ Vati tu ma ña'a ña kindoo nda'vi jà'a ña naja kua kùuni maa ña, ma yakan kùan takua kùu iin ña tūva ndito kuenda ma Racha'nu Ndioo, vati nàndukuan naja jàka'nuan juuni maa ña, ta tūvi jàka'nuan Ndioo. ⁷ Yakan va na jana'un ndisaa tu'un va'a i'ya nuu na, ikan na ja'a na ma ña va'a ndia, ta takan kùu nani'i ma ñivi ña kà'an na chata na. ⁸ Vati ma ndian tūvi nàkanini cha'a' ña tindee na ma ñivi na, ta ni töve nàkani iti' na cha'a' ma ñivi na ña iyo tichi ve'e na, ndiakan cha jãña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo jà'a ma kuati na, ti tiaga kini kùu ma anima na kua ma anima ndian töve chìnuni.

⁹ Va kùu nakuisoun sivi ma ñivi kindoo nda'vi tu cha chinu vi unì xiko kuiya ta iti' nuu. Ta tu chíyo uvani ii vi ndia. ¹⁰ Ta tu kùu vi iin ñivi ña kà'an va'a ma ñivi chata, cha'a' ña kùnda'vini vi ma ñivi chàa ma nuu iyo ve'e vi. Ta juuni tu jakua'nu va'a vi ma se'e vi ndia, ta nakata vi cha'a ma ndian chìnuni ña chaa ve'e vi, ta takan jàna'a vi ti tiñu'u vi na. Ta juuni tu tindee vi ma ndian ndè'e tundo'o, ta chitu'un vi cha'a' ma tiñu va'a ña iyo yi ña ja'a vi ndia.

¹¹ Ta tu iyo ñivi yoko ñivi kindoo nda'vi, tūvi iyo yi ña nakuisoun sivi vi. Vati ni keta iin kivi ña ni kuuni ndiko vi tanda'a vi chi'in inga ra'ii, ta ikan ni jaña ndio vi ña jà'a vi tiñu kà'an Cristu, ¹² ikan kùu yi ma nuu koyo ndio vi tichi kuati cha'a' ña jãña vi ña jà'a vi ma tu'un chà'a vi nuu Cristu. ¹³ Vati juuni ya'a chàta'ani ndio vi kakunuu vi ta ve'e ta ve'e ma ñivi, ta ndakuu suchan ndio vi, ta yūvi yakani kùu yi, ti kicha'a ndio vi nàtu'un vi tu'un vata chata ma ñivi. Yakan va ikan kùu ma nuu kivi ndio vi tichi ndisaa tuxa'ini, ta nàtu'un vi tu'un ña tūvi iyo yi ña ka'an vi. ¹⁴ Ta cha'a' yakan kùu yi ña kùuni ña na koo ndiko ma ii ma ñivi ña'a yoko ña kindoo nda'vi, ta tanda'a ndiko vi, ikan na koo ndiko se'e vi ta kumi va'a vi na chi'in ma ii vi ndia. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na

kùu ka'an ti'ini ma ñivi xaani nde'e nuu vi chata vi, ti ma tiñu va'a jà'a vi. ¹⁵ Takan kàti chi'in ndo, ti iyo ma ñivi ña'a ña cha jãña vi ma iti' Ndioo, ta tãndikun vi kuà'an vi iti' kuà'an ma kui'na.

¹⁶ Ta tu iyo iin ña'a a iin ra'ii chìnuni tu'un Cristu, ta tichi ve'e vi iyo iin ña kindoo nda'vi, na tindee vi ña, ikan tūva kua'a' tiñu iyo yi ña ja'a ma inga ndian chìnuni chi'an. Vati ma ndian chìnuni va'a ga ña na tindee na ma ñivi kindoo nda'vi ña tūvi ni'iin ñivi.

¹⁷ Ta ma ndracha'nu ña ndiso tiñu nuu ma ndian chìnuni, iyo yi ña nduva'a kuui tiñu'u ma ñivi ndra. Va iyoga yi ña tiñu'u na, taku ma ndracha'nu kàtitu'un tu'un Ndioo, ta jàna'a ndra yi nuu ma ñivi.

¹⁸ Vati ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:

“Na tūvi iyo yi ña ti'o xikima yu'u ma kiti jàna yo ora jàtiñu ri.” Ta juuni iyo inga tu'un ña kà'an ma tutu Ndioo: “Ma ra jàtiñu, iyo yi ña ni'i ra ma ya'vi ra ndia.”

¹⁹ Tu tisokuati iin ñivi chata iin racha'nu ndiso tiñu ndian chinuni nuun, koto jächì'un yi. Tiá va'a ña na jächì'un yi tuva kà'an uvi a unì ta'an na yi nuun.

²⁰ Ta ma ndra tūvi kùuni jaña ña jà'a ma kuati, tiá va'a ña na ka'un nuu ndra ma nuu ka'iin ti'vi tandi'i ma ñivi Ndioo, ikan na yu'vi ma ñivi Ndioo, ta tūvi jà'a na takua jã'a ndra. ²¹ Yakan va yu'u Paulu, kà'in chi'un ndava nda nuu Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu chi'in tandi'i tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña kächin ra, ña na ja'a va'un ma ña kà'in chi'un, ta inuuni nde'un ma ñivi ora jà'un yi. ²² Ora ni kachiun ñivi ña ni koo tiñu kuenda Ndioo, koto jündiun nda'un chata nda ndian ni kuuni, tu tūvi nàkanini va'a ji'naun ña ni ja'un yi, ikan na töve kosoun kuati ña jà'a inga na. Yakan va na ja'un kuenda nuun, koto ki'viun tichi nda kuati ni kuuni.

²³ Ta taku maun ña ya'aga nuuni ku'vi tichiun, na kò'un maaaa takuini, ti juuni iyo yi ña ko'un ita'vi ma vinu, ikan na ndova'un nuu ma kue'e ña jà'a ña ku'vi tichiun.

²⁴ Ta iyo uvi unì ndian jà'a kuati, ña numi kuini chà'a yo kuenda ña iyo kuati na, ti chito yo ma ña jà'a na antea ña chaa ma kivi ña ndòndaa yi. Va iyo ndian

jà'a kuati, ña tüvi numini chà'a ma ñivi kuenda yo jà'a yi, ti ya'a xe'e ìyo yi. Va ni chaa iin kivi ña ni koto ndi'i yo yi. ²⁵ Ta juuni kùu yi, ña tu ìyo ma ndian jà'a iin tiñu va'a, numi kuiini chà'a yo kuenda tu ma tiñu va'a kùu yi. Va ìyo ma ndian jà'a tiñu töve va'a, ta tüvi numi chà'a yo kuenda, va chito yo ña ni chaa iin kivi ña ni koto ndi'i ma ñivi yi vaji ya'a xe'e ìyo yi ndia.

6

¹ Ta tandi'i ndian chìnuni tu'un Cristu ndian kùu musu, ìyo yi ña tiñu'u va'a na ma ndian kùu chito'o na ña chà'nda tiñu nuu na, ikan ma chito'o na kùu ka'an ti'ini na chata ma Racha'nu Ndioo, ta chata ma tu'un ra ña jàna'a yo ndia. ² Ta tu ìyo iin ma ndian kùu musu ta ma chito'o na iin ndian chìnuni tu'un Ndioo kùu na, koto jãña na ña tiñu'u na na, ti indukuni ndian chìnuni tu'un Ndioo kùu na ndia. Vati ma ña ìyo yi ña ja'a na kùu yi ña na tiñu'u ga na na ta jatiñu ni'iga na kuenda na, vati juuni yani na ndian chìnuni kùu na ndia. Yakan va, ndisaa tu'un i'ya ìyo yi ña jana'un ta katitu'un yi nuu na.

Ma ña va'a ndicha ni ni'o cha'a' ña chìnuni va'a yo tu'un Ndioo

³ Tu ìyo nda ndian jàna'a iin tu'un ña tüvi indukuni kà'an kua kà'an ma tu'un ma Racha'nu Jesucristu, ta juuni töve indukuni kà'an kua ma tu'un ndaa ña chìnunio, ⁴ ndisaa ma ndiakan maaaa ndian kutayini kùu na, ti tüvi chito na ni'iin nakuyi. Ta juuni na kùu natu'un va'anio chi'in na, ti endee kànita'an yu'u na, ti tüva indukuni chà'nini ndio na kua chà'ninio, ta juuni kicha'a na tixii na ta ka'an ti'ini na chata ma ñivi, ti tüva ìyo tundeeni na chi'in ma ñivi, ti siin siin chà'nini na. ⁵ Ta ma kuati ikan, tüvi nda ora ni chinu yi, ti ma ñivi ikan, kùu na takua kùu ma ndian tivi xini, vati tüvi chito na ma tu'un ndaa, ta jà'ani na ña chìnuni na tu'un Ndioo kuenda na ndokuika na jà'a yi. Yakan va va'a ga ña na tüva ga tita'un chi'in na. ⁶ Ndicha va'a ña kùu kua'nu yo chi'in ma ña chìnunio tu'un Ndioo, va tu sii kùunio chi'in ma ndatiñu ña ìyo nuu yo. ⁷ Vati ora kaku yo

ma ñuñivi i'ya, tüvi nī kichaa inga nakuyi chi'o, ti sokaanio kaku yo. Ta indukuni ni ta'an yo ma ora ni kuvi yo, ti tüvi ni kunda'a yo ni'iin nakuyi ko'o ndia. ⁸ Ti tuva cha ìyo ma ña kacho ta ìyo ma ja'ma ku'un yo, tiá va'a ña na sii kuunio chi'in yakani. ⁹ Va ma ndian kùuni ndokuika, tia numini kòyo na tichi ma kuati. Ta ikan kùu ma nuu koyo na tichi xayu ma kui'na jà'a ma ña kùuni na koo tiá ndatiñu na. Ta juuni maa yi kùu yi ña jande'e yi tundo'o na, ta ni janaa yi na tiá iti' nuu ndia. ¹⁰ Ti tu ya'aga kùuni yo ma xu'un', ikan kicha'a ma kuati ka'nu ña jà'a yo, ti numini kicha'a yo kèsiin yo ma iti' Ndioo jà'a ña tixin yo. Ta ikan kùu ma nuu juuni maa ndio yo jànde'o tundo'o ma anima yo.

Ma tiñu va'a jàkuu ma ndian chìnuni ma tu'un va'a Ndioo

¹¹ Yakan va yo'o Timoteu, ra jàkuu tiñu nuu Ndioo, koto nakanian ja'un takua jà'a ma ndiakan, ti na ku'un ma iti' ndaa ña kuà'an Ndioo, ta na jaka'nun ra ta na chinuni va'un ma tu'un ra chi'in ndisaa animaun, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, ta na jandeeniun ña jà'a na chi'un, ta na kùun iin ra ya'a vita anima nde'un na ndia. ¹² Ta na jandeeniun chìnuniun tu'un Ndioo, ikan na ni'un ma nuu koun endeeni chi'in ra, ti takan kùuni ra ña na ja'un. Ti kachin ra ñun ma ora kätitu'un yi nuu ka'in ti'vi kua'a' ndian kùu testigu ña chìnuni va'un ma tu'un ra. ¹³ Yakan va ndava nda nuu Ndioo, ra chà'a kivi koo ndito ndisaa ma ña ìyo ñuñivi, ta ndava nda nuu Jesucristu, ra juuni kätitu'un ma tu'un ndaa nuu Ponciu Pilatu tatiempu, ¹⁴ kätitu'in nuun ña na jachi'un ta na ja'un ma tiñu kà'in ña jà'un, ta koto jãñaun ña jà'un yi, ikan na ni'iin na kùu ka'an na chataun nda ora. Vati endeeni ìyo yi ña ja'un yi nda kati ni chaa ora ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra chito'o yo. ¹⁵ Vati ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra ña ni kichaa ndiko ra ma nda ora kùuni maa ra. Ta uvanuu ma Racha'nu kùu ra ma ra na jaka'nu yo, ti ra chà'nda tiñu ninii ñuñivi kùu ra. Ta juuni kùu ra Rey kuxini nuu ndisaa rey, ta chito'o ndisaa ndracha'nu ndia. ¹⁶ Uvanuu rakan

kùu ma ra takani ìyo, ta ìyo endeeni, ta ìyo iin nuu endee tacha kàa, nuu nì'iin yo kùu jayatin yo yo. Ta juuni nì'iin yo takà'an nde'e ra, ta ni kùu nde'o ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni cha'a' ña endeeni kùu ra iin ra ìyo ndatu. Ta takan na kùu yi. Amén.

¹⁷ Ta na katitu'un nuu ma ndian kuika ña ìyo ma ñuñivi i'ya, ña koto jändotayi yi na chi'in ma ña ìyo nuu na, ta ni chi'in ma xu'un' ña ìyo nuu na ndia, vati ma xu'un' na numini ni ndi'i yi. Tiá va'a ña na kundaanio ma Racha'nu Ndioo, vati maa ra kùu ma ra chà'a tandi'i ma ña ìyo nuu yo, ikan na sii kùunio chi'in yi. ¹⁸ Ta juuni na katitu'un nuu ma ndian kuika, ña na ja'a na mamaa ña va'a ta na koo va'a na jà'a ma tiñu va'a jà'a na. Ta juuni ña na tüvi kuu xii na chi'in ma ndatiñu ìyo nuu na, ti na tindee na inga ma ndian kùmani yi nuu ndia. ¹⁹ Vati tu ja'a na takan, ni ndakuu yi iin ya'vi ña chà'a Ndioo nuu na ña kùndee yi na endeeni, ta juuni ndiakan kùu ni'i ña na koo na endeeni chi'in ra ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña ìyo yi ña ja'a Timoteu

²⁰ Yo'o Timoteu, kùunì ña na ja'a va'un ma tiñu Ndioo ña kàti'tu'in nuun. Ta koto jächì'un ma tu'un vata ña kà'an ñivi ñuñivi ña tüvi nda kuenda, ta ni ma tu'un ña vii kà'an yi kùunio, va tu'un vatani kùu yi. ²¹ Vati ìyo ma ndian kà'an ma tu'un te'en, ta kùuni na ti nduva'a kuii chito na, kùuni na. Va töve. Ta java kèsiin na ma iti' Ndioo, ta tüva chìnuni na ña kà'an ra. Ma Racha'nu Ndioo, na ku'va ra ña na koo ma ñamani ra chi'un. Ta takan na kùu yi. Amén.

Tutu uvi ña tãa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda Timoteu

¹ Yu'u Paulu, tàchì tutu i'ya nuun, yo'o Timoteu, vati maa ma Racha'nu Ndioo, chã'a tiñu nui ña na kui tatun ma Jesucristu, ti takan kùuni Ndioo ña na ja'i. Yakan va, cha chito yo, ti maa ra chã'a ra tu'un ña na koo ndito yo endeeni chi'in Jesucristu. ² Ta cha'a' yakan kùu yi ña tàchì ma tutu i'ya nuun, ti kùuni nde'i ñun takua kùuni nde'i iin ra se'e mai. Ta juuni kùuni ña na ku'va ma Racha'nu Ndioo Tatá yo, chi'in chito'o yo Racha'nu Jesucristu ñamani ra nuun. Ta na kunda'vini ra ñuun, ikan na koo viun kuenda ra.

Paulu kàtitu'un ra nuu Timoteu naja kua iyo yi ña ja'a ra, ikan na koto ma ñivi ña ñivi Jesucristu kùu ra

³ Nani kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, endee chàku'unì ñun, ta nàka'in ñun nuu ra ndia, vati jàka'nu va'i Ndioo chi'in chinituni ndai takua jàka'nu ma ndian kùu ñivi, ndian chíyo tatiempu ra ndia. ⁴ Ta juuni ya'a chàku'unì naja kua chàkun ma ora kēsio, cha'a' ña kùuniun nde'un yu'u. Va vitin ya'aga kùuni ndikoi kunde'i ñun, ikan na sii kuunì. ⁵ Yakan va chàku'unì naja kua ya'a chìnuniun ma tu'un Ndioo. Ta juuni chàku'unì ña ji'na kuii ma pe'un Loida chi'in ma ma'un Eunice, kùu ma ñivi kicha'a chìnuni. Ta juuni chitoi ña yo'o kùun iin ra ya'a chìnuniun ndia.

⁶ Yakan va jàninì ñun ña na kuàtiñu va'un ma ndatu ña chã'a Racha'nu Ndioo nuun ora jündiì ma nda'i xiniun niku. ⁷ Ti ma Racha'nu Ndioo, chà'a ra ma Tati Í Ra nuu yo kuenda ña na jãyu'vio yo, ikan na jandeenio ta kuunio nde'o ma ndian ta'an yo. Ta juuni chà'a ra ña na ja'a yo kuenda nuu yo chi'in ma ña jà'a yo ndia. ⁸ Yakan va koto kùkanuun ña kàtitu'un ma tu'un ma Racha'nu chito'o yo nuu ma ñivi. Ta juuni koto kùkanuun yu'u cha'a' ña indii ma tichi vekaa cha'a' ma tiñu jà'i kuenda Racha'nu. Yakan va na jandeeniun ñun

cha'a' ma tundo'o nde'un ña kàtitu'un ma tu'un va'a Ndioo. Vati ma Racha'nu Ndioo cha chã'a ra ndatu ra nuun. ⁹ Ta juuni maa ra kùu ra ña jàkakú ra yo, ta kãchin ra yo ña na í koo yo chi'in ra. Vati ma Racha'nu Ndioo, na tüvi nì jakakú ra yo cha'a' nì'iin tiñu ña jà'a yo kuenda ra, ti jã'a ra yi, vati takani cha chãnini ra jà'a ra yi takan niku. Ta antea ña jãtuvi Ndioo ma ñuñivi i'ya kãchin ra yo ña na kuu yo ndian ñivi Jesucristu, ta cha'a' rakan kùu yi ña chã'a ra ñamani ra nuu yo. ¹⁰ Ta juuni Ndioo jàna'a ra nuu yo naja kua kùuni ra nde'e ra yo cha'a' Racha'nu Jesucristu, ora kichi jàkakú ra yo nuu ma kuati. Ta juuni ra kùu ra ña jãndi'i ra nuu ma ndatu, ña jà'a ña na kuvio. Yakan va chi'in ma tu'un va'a kà'an ra kùu yi ña tàvani'i ra nuu ndichin ña na koo ndito yo endeeni. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tüva ni kuvio cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un ra.

¹¹ Takani kùu yakan va maa ma Racha'nu Ndioo kãchin ra yu'u, ta chã'a ra tiñu nui ña na kui tatun ra kuenda ña na jana'i ta kàtitu'in ma tu'un va'a cha'a' ra nuu ma ndian yüvi judíu ndia. ¹² Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a nde'i tundo'o. Va ni tüvi kukanuì cha'a' yi vaji takan kùu yi, vati chitoi yo kundenì, ta juuni cha chito va'i ña, rakan ni kumi va'a ra yu'u chi'in ndatu ra endeeni, nda ora ni chaa kivi ña ni kichaa ndiko ra.

¹³ Yakan va na ja'un takua kàtitu'in nuun, ikan na chìnuni va'un ma tu'un Ndioo, ta kùuniun nde'un inga ñivi ndia. Vati ñivi Racha'nu Jesucristu kùun. ¹⁴ Ta na kumi va'un ma tu'un va'a ña chã'a ma Tati Í Ndioo nuun ña na ja'un, vati juuni iyo yi chi'in yo ndia.

¹⁵ Ta juuni cha chito va'un naja kua kùu yi ña ndakoo ma'iin ma ndian chìnuni ña kichi iti' ñu'u' Asia yu'u. Ta tañu ndiakan iyo ndra nàni Figelu chi'in Hermógenes.

¹⁶ Ta na kunda'vini Ndioo ma Onesíforu, chi'in ndisaa ma ñivi iyo ve'e ra. Vati kua'a' cha'a' kichi ku'va ra tundeni yu'u ma tichi vekaa i'ya, ta ni tüvi nì kukanuu ra cha'i, vaji indii ma tichi vekaa. ¹⁷ Ta rakan, na tüvi nì ja'a ra takua jã'a ma inga na ti ma ora kichaa ra ma ñuu Roma, numini kicha'a ra nànduku ra yu'u, nda

kati nāta'an ra yu'u. ¹⁸ Yakan va na kunda'vini ma Racha'nu ra ora ni kichi ndiko ra ña ni jandondaa ra kuati ma ñivi. Ta cha ch̀to va'un, yo'o Timoteu, naja kua tĩdee ma Onesíforu yo ora chíyo yo ma ñuu Efesu niku.

2

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo va'a iin ra kùuni kuu jandaru Jesucristu

¹ Ta yo'o Timoteu se'yu, na jandeeniun ña koo va'un chi'in ma ñamani ña chā'a ma Racha'nu Cristu Jesuu nuun. ² Ta ndisaa ma tu'un ña kàtitu'in nuun ma nuu ka'iin kua'a' testigu, iyo yi ña katitu'un yi nuu ma ndian chinuni va'a, ta ndiakan na koo tu'va na ña jàna'a ndiko na yi nuu inga ñivi.

³ Yakan va ora ndè'un tundo'o cha'a' ma tiñu jà'un kuenda ma Racha'nu Jesucristu, iyo yi ña jandeeniun, takua jàndeeni ma ndra jandaru ora ndè'e ndra tundo'o cha'a' ma tiñu jà'a ndra. ⁴ Vati ndisaa ma ndra kùu jandaru, na kùu ki'vi ndra jà'a ndra inga tiñu, ti iyo yi ña koo tu'va ndra kuenda ma ra chà'nda tiñu nuu ndra, ikan na sii kùuni ra cha'a' ma tiñu jà'a ndra kuenda ra. ⁵ Ta juuni takan kùu yi chi'in ma ndra chāsiki, tuva tüvi chāsiki va'a ndra takua iyo yi ña kusiki ndra na kùu jakanaa ndra tüva töve chāsiki ndra tava kà'an yi nuu ma tutu kua iyo yi ña ja'a ndra yi. ⁶ Taku ma ndra jàtiñu nuu ni kava iin ndatiñu ndra, iyo yi ña jatiñu ji'na ndra, tajan chàa ndio ma kivi ña keta ma ndatiñu ndra. ⁷ Ta nakaniniun cha'a' ma tu'un kà'in chi'un, ta maa ma Racha'nu Jesucristu ni ja'a ra ña na kutuniniun ndisaa yi.

⁸ Yakan va na kuku'uniun ma Racha'nu Jesucristu, vati juuni ñivi ma Rey David kùu ra ndia. Ta juuni Jesucristu ikan kùu ra ña nātaku ndiko ra tañu ñivi ndií. Ta tu'un va'a ikan kùu ma ña kàtitu'in. ⁹ Ta vitin cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi kùu yi ña ya'a jànde'e na tundo'o yu'u, takua jànde'e na tundo'o iin ra kini. Yakan va vaji indij vekaa ta ndikuin ña ndè'i tundo'o, va ma tu'un Ndioo na kùu kasi ni'iin na yi. ¹⁰ Yakan va yu'u nduva'a kuii jàndeeni vaji ndè'i

tundo'o, vati kùuni nde'i ña ma ndian kāchin Ndioo, ta kùuni ña na ni'i na nuu kakú na jà'a Jesucristu, ikan na koo va'a na chi'in ra nuu iyo ña tacha ra nani kivi.

¹¹ Yakan va iyo yi ña chinunio ma tu'un i'ya, vati ña ndicha kùu yi: Tu ch̀o chi'in ma Racha'nu Cristu, juuni ni ni'o nuu koo ndito yo chi'in ra ndia.

¹² Ta tu jàndeenio ña ya'a ndè'o tundo'o cha'a' ña jàtiñu yo kuenda ra, juuni ni ka'nda yo tiñu chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ndia.

Ta tu kàtio ña töve nākoto yo ra, ta juuni ni kati ra ña töve nākoto ra yo ndia.

¹³ Ta vaji jàña yo ña ch̀nunio ma tu'un ra, va rakan endee tüvi jàña ra ña kùu ra takua kùu ra.

Vati na kùu jàña ra ña jà'a ra ma tu'un chā'a ra nuu yo.

Timoteu, kùu iin ra jàkuu tiñu kuenda Cristu

¹⁴ Yakan va na jakuku'uniun na ña tu kùuni na koo va'a na kuenda Ndioo, na tüvi iyo yi ña kanita'an yu'u na cha'a' ma tu'un ni kuuni, ti na tüvi nda kuenda yi. Vati ma ora jà'a na takan, jàkanuu ndio ma chinituni ma ndian tās'o'o yi, ta ndàkoo ndio na iti' va'a kuà'an na.

¹⁵ Yakan va na nandukun naja kua jàtiñu va'un kuenda Ndioo, ikan na kichi siini ra chi'un, ta katitu'un ma tu'un ndaa nuu ma ñivi. Takan iyo yi ña ja'un yi, ikan na tüvi kukanuun ora ni nde'un ra. ¹⁶ Ta koto jäch'i'un ma tu'un vata ña kà'an ma ñivi, ti na tüvi nda kuenda yi. Vati ma ndian chàta'ani ja'a takan, tiaga ki'vi na jà'a na ma ña kini ña tüvi va'a kuenda Ndioo.

¹⁷ Ta ma tu'un vata ña jàna'a na kua kuita kuati yi nuu ma ñivi takua kuàndita iin kue'e xaan ña iyo kuñu yo, ta kùu yi kuvio ja'a yi. Ta tañu ma ndian jàna'a ma tu'un vata ikan, uvi ndra nani Himeneu chi'in Filetu. ¹⁸ Vati ndrakan jàña ndra ña chinuni ndra ma tu'un ndicha, ta kīcha'a ndio ndra kàti ndra ña na tüva ni nātaku ndiko ma ndian ndií, ti cha yā'a ma kivi ña jànātaku ma Ndioo na, kàti ndra. Yakan va takan jà'a ndra ña jàkanuu ndra xini uvi uni ma ndian chinuni tu'un

Ndioo. ¹⁹ Vaji takan jà'a ndra, ma tu'un ndaa ña chā'a Ndioo nuu yo kùu yi iin ña tüvi sama. Vati te'en kà'an yi: "Ma Racha'nu Ndioo, cha nàkoto va'a ra nda ndian kùu ma ñivi ra", kàti yi. Ta iyo inga tuku nuu kà'an yi te'en ndia: "Ndisaa ndian kà'an ña kùu na kuenda Cristu, iyo yi ña jaña na ña ja'a na ña kini", kàti yi.

²⁰ Va taku ma tichi ve'e iin ndian kuika, iyo kua'a' nuu ma ko'o chātiñu na, ti iyo ko'o oro, ta ko'o plata, chi'in yachin, ta ko'o ñukisi ndia. Vati iyo siin ma ko'o chātiñu na kuenda ma viko jà'a na, ta iyo siin ma ko'o ña chātiñu na nani kivi ma tichi ve'eni ndia. ²¹ Yakan va tu cha ndō'íí yo, ta cha jāña yo ña jà'a yo ma ña kini, tajan ni kuātiñu ma Ndioo yo ña, na ja'a yo ma tiñu va'a, takua jà'a ma ndian kuika ña chātiñu na ma ko'o va'a, ora jà'a na ma viko ka'nu. ²² Ta na ja'un kuenda nuun, chi'in ma ña chàniniun, koto küuniun ja'un ma ña kini, takua jà'a ma ndian yoko, ña iyo ma tiempu i'ya. Vati iyo yi ña nandukun ma iti' va'a Ndioo. Ta juuni iyo yi ña chinuni va'un ma tu'un ra, ta kuuniun nde'un ma ndian ta'un ndia. Yakan va na koo viun, takua iyo ma ndian chinuni ña jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo chi'in ndisaa anima na. ²³ Ta koto jäch'i'un ma tu'un vata ña tüvi nda kuenda. Vati cha chito va'un ña maaa kuatini nanduku na, chi'in ma tu'un kà'an na. ²⁴ Vati taku ndyo'o ndian jàkuu tiñu Ndioo, tüvi iyo yi ña kanita'an yu'u ndo chi'in ta'an ndo, ti iyo yi ña koo va'a ndo chi'in tandi'i na. Ta juuni iyo yi ña koo tu'va ndo kuenda ña jàna'a ndo nuu inga ñivi. Ta na jandeeni ndo tuva iyo nda ndian kà'an chata ma tu'un ña jàna'a ndo. ²⁵ Ta juuni iyo yi ña kunda'vini ndo na, ta na tindee ndo ma ndian kà'an chata ndo, ikan na tindee Ndioo na ña jaña na ma iti' kini kuà'an na. Ta takan kùu nani'i na naja kua ku'un na ma iti' ndaa ra. ²⁶ Yakan va takan iyo yi ña ja'a na, ikan na kakú na tichi nda'a' ma kui'na. Vati vitin juuán' kùu ma ñá' chà'nda tiñu nuu na ña, na ja'a na tandi'i ma ña kùunián'.

3

Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a ma ñivi ora ni kichi ndiko Jesuu

¹ Ta juuni iyo yi ña kotoun ña nuu ni ndi'i ma tiempu i'ya, ya'aga ni koo tundo'o. ² Vati iyo ndian ni jaka'nu na juuni maani na. Ta ni kuuni na nde'e na ma xu'un', ta ni jandotayi ndio na na. Ta ni ka'an ti'ini na chata Ndioo, ta töva ni jäch'i'in na ña kà'an ma tatá na chi'in ma'á na. Ta töva ni naka'an na Ndioo cha'a' ma ndatiñu ña nì'i na. Ta ni töve ni jaka'nu na ra ndia. ³ Ta juuni na töve ni ndakimani na ma ndian kùu ta'an na, ta ni töve ni kunda'vini na na ndia. Ta ikan jan ni ka'an na tu'un vata chata inga ñivi, ti ya'a xaani na ndè'e na na, ta na kùu ka'nda na tiñu nuu juuni ma ña kùuni ma kuñu na ndia, vati na kündeega na ja'a na ma ña va'a. ⁴ Ta juuni ni xikoña'a na cha'a' ndian amigu na, ta ni tüvi chànini ji'na na ma ña ja'a na. Ta ni jandotayi na na. Ta endee ni nanduku na ja'a na kuati ña chata'ani ma kuñu maa na. Ta töva ni nanduku na iti' va'a Ndioo. ⁵ Ta ni katitu'un na nuu ma ñivi ña ya'a jàka'nu na Ndioo, va na tüvi ndicha, ti töve iyo ndatu Ndioo chi'in na. Yakan va koto ndikita'un chi'in ma ndian jà'a takan. ⁶ Vati tañu ma ndiakan, iyo ndra chata'ani kakunuu ta ve'e ta ve'e ma ñivi ña'a ña töve ndetiñu kèña'a na cha'a' ña iyo kua'a' kuati vi ña jā'a vi niku. Ta ma ñivi ña'a ikan na kùu jandeeni vi ma ña töve va'a chànini vi. ⁷ Yakan va vaji ya'a chata'ani vi jàkua'a vi ma tu'un chaa, va na kùu chaa vi ña koto vi ma ña ndicha. ⁸ Ta tava jā'a ma ndra nàni Janes chi'in Jambre niku, ña töve nī jäch'i'in ndra tu'un jāna'a Moisés tatiempu, ta takan jà'a ma ndra matru i'ya ña jànda'viña'a ndra ñivi, ti töve kùuni ndra chinuni ndra tu'un ndaa, ti ma maa ña kinini kùu ma ña chànini ndra. Ta ndrakan jà'ani ndra ña kùu ndra ndian chinuni tu'un Jesucristu, va töve ndicha kùu yi. ⁹ Va ndrakan töve ni kundee ndra kua'a' tiempu ña jànda'viña'a ndra ñivi, ti numini ma ñivi ni ku'va na kuenda ña yüvi ndicha kùu ma ña jàna'a ndra. Jin ma takan chā'a ma ñivi kuenda ña ma Janes chi'in Jambre kùu ndra ndra vata ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu

¹⁰ Va taku yo'o Timoteu, cha ch̀to va'i naja kua jàchi'un ma tu'un ña jàna'i nuu ma ñivi ti iyoun takua iyoi. Ta ch̀toun naja kua chàninì ta ch̀toun ña iyoi kuenda ña jàkui ma tiñu ña kùuni Ndioo na ja'i, ta ch̀toun ña ya'a ch̀nuni tu'un ra ndia. Ta juuni ch̀toun naja kua jàndeenì vaji ndè'i tundo'o. Ta yu'u endee töve jàñai ña kùuni nde'i ma ñivi ta'an yo. ¹¹ Ta juuni cha ch̀toun naja kua kànita'an ñivi chi'in, ta jànde'e na tundo'o yu'u cha'a' ma tu'un Ndioo, ora chàkunui kàtitu'in yi iti' ñuu Antioquia chi'in ñuu Iconiu ta Listra. Va tava kùta'an ma Racha'nu chi'in, yakan va kùndeì kakúì nuu ma ndisaa ma tundo'o ña ndè'i. ¹² Ta ndicha kuii ña, ndisaa ma ñivi kùuni koo takua kùuni ma Racha'nu Cristu Jesuu, iyo yi ña nde'e na tundo'o cha'a' ra ndia. ¹³ Va ma ndian kini ta vata, ña jà'a takan chi'in na, tiaga kua'a' ma ña tüvi va'a ni ja'a na, ti ni janda'viña'a na ma inga ñivi. Ta juuni ma ndiakan ni janda'viña'a na na ndia.

¹⁴ Vati taku yo'o Timoteu, na chinuni va'un takua kùtu'vaun, ta na ja'un yi ndia, ti cha ch̀to va'un nda ndian kùu ma ndian jàna'a nuun. ¹⁵ Vati juuni maun, cha chàku'uniun naja kua kicha'un jàkua'un ma tutu Ndioo nda ora kùun ravalì. Yakan va ti ma tu'un kùu yi ña chà'a yi kua'a' chinituniun, ikan na koto va'un naja kua jàkakú Racha'nu Cristu Jesuu ñun cha'a' ña ch̀nuni va'un tu'un ra. ¹⁶ Vati tandi'i ma tu'un va'a Ndioo ña taa ma ñivi nuu tutu ra, keta yi ma ch̀nituni ma Racha'nu Ndioo. Yakan va nduva'a kuii va'a yi ña jàna'a yo yi nuu ma ñivi, ta jàkua'a yo yi nuu na, ikan na ka'an yi tuva töve va'a ma iti' kuà'an na, ikan na chikoni'i ndiko na ma iti' ndaa ña iyo yi ña ku'un na kuenda ña koo va'a na takua kùuni Ndioo. ¹⁷ Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo cha'a' ña kùu yo ñivi Ndioo, ti chi'in ma tu'un ra jàndakuu va'a ra yo, ikan na kutu'va yo ta ja'a yo ma ña va'a takua kùuni ra.

4

¹ Takan kùu yakan va ndava nda nuu Ndioo, chi'in nuu ma Racha'nu Jesucristu, ra ni jakutuni ma ñivi ndito chi'in ndian ndiì, ora ni kichi ka'nda ra tiñu nuu yo, ña yu'u janinì ñun ña, ² na katitu'un ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta koo tu'vaun chi'in na nda ora ni kuunì. Ta na janiniun na ta jandomaniun na, ikan na jachi'in na ma ña kà'an yi ta jaña na ña jà'a na ma ña tüvi va'a. Ta ora jana'un nuu na, na iñu'u ta vii koun chi'in na, ikan na jachi'in na ma ña kà'an yi. ³ Vati ni chaa iin kivi ña na töva ni jachi'in na ña kà'an ma lotrina va'a. Ta ikan jan ni nanduku ndio na kua'a' ma ndian matru ña jàna'a nuu na, ta ndiakan ni jakua'a chi'in na ma ña chàta'ani maa na ña na koto na. ⁴ Yakan va töva ni jachi'in ndio na ña kà'an ma tu'un ndicha, vati ni jachi'in na ma tu'un ña jàndakuu maani ma ñivini. ⁵ Va taku yo'o töve iyo yi ña kanduu ña jà'un, vati iyo yi ña ndakiva'a va'un ma tu'un Ndioo tichi ma chinituniun, ta jandeeniun ma tundo'o ña ni nde'un ndia. Ta juuni na katitu'un ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu ña jàkakú yi na. Vati takan iyo yi ña jatiñu va'un chi'in ma tiñu chà'a Ndioo nuun.

⁶ Ti taku yu'u, chani chaa ma kivi ña ni kuvì kuenda ma Racha'nu Ndioo, takua chà'ni na iin kiti ora sòkó na ri kuenda ra. ⁷ Ta juuni yu'u, cha jàndeeni ña jà'i tandi'i ma tiñu chà'a ma Racha'nu Ndioo nui ña na ja'i yi. Ta endee tüvi nì jañai ña ch̀nuni va'i ma tu'un ra. ⁸ Yakan va ma ora ikan, ni koo va'i chi'in ma Racha'nu Ndioo, vati jatiñu va'i kuenda ra. Ta ikan jan ni ku'va ndio ra iin ña va'a kuendai ma ora ni kichi ra jakutuni ra ma ña jà'a ma ñivi, vati iin ra vesi ndaa kùu ra. Ta yüvi chi'in yu'uni, ni ja'a ra yi, vati ni ja'a ra yi chi'in tandi'i ma ñivi ña ya'aga kùuni nde'e ra ta ndatu ra ndia.

Paulu kàtitu'un ra iin tiñu va'a kuenda Timoteu

⁹ Yakan va yu'u Paulu, chikain ñamani nuun yo'o Timoteu ña na numini kichiun kichi nde'un yu'u, ¹⁰ ti cha ndakoo ma'inia ma ra nani Dema yu'u ma i'ya, ta kèe ra kuà'an ra iti' ñuu Tesalónica, vati ya'a kùuni ra nde'e ra ma ndatiñu iyo

ma ñuñivi i'ya. Ta ma ra nàni Crescente, cha kēe ra kuà'an ra iti' ñu'u' Galacia, ta Titu kuà'an ra iti' ñu'u' Dalmacia ndia. ¹¹ Uvanuunia Luka, kùu ma ra kīndoo chi'in vitin. Yakan va ora ni kichiun, na kunandukun ra nàni Marku, ta kundakaun ra kichiun, vati chiniñu'i ra chi'in ma ña jà'i. ¹² Ta ma ra nàni Tíkiku, ti tächì ra kuà'an ra iti' ñuu Efesu ndia. ¹³ Ta juuni na kunda'un ma ja'ma chùsukuin chi'in ndisaa tutui, ta ma ñii ña natuvi nuu tòi ña ndākoi ñuu Troa, ve'e ra nàni Carpu. Va ma ña chiniñu'ugai ña kunda'un kùu ma ñii ikan.

¹⁴ Ta ma Jandu, ra jàtiñu chi'in kaa, ya'a xaani ra ndè'e ra yu'u. Va ni ku'va ma Racha'nu ma ya'vi ra cha'a' ña jà'a ra takan. ¹⁵ Yakan va na ja'a va'un kuenda nuun chi'in ra, vati ya'a xàani ra nde'e ra ma tu'un Ndioo ña jàna'a yo nuu ma ñivi. ¹⁶ Ta ora yā'i ma cha'a' nunuu nuu ma ndra kumitiñu, tükuii yo nī tindee yu'u ma ora ikan. Vati ndisaa ndra chinu ndra, ta ndākoo ma'iin ndra yu'u nuu ndra. Yakan va kùuni ña na tüvi ti'i ma Racha'nu Ndioo kuenda ra cha'a' ña jà'a ndra takan ma ora ikan. ¹⁷ Va ma Racha'nu Ndioo kùta'an ra chi'in, ta chā'a ra ñandei ña na katitu'in ndisaa tu'un va'a cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Tajan ndisaa ma ndian yüvi judíu kicha'a ndio na taso'o na ma tu'un Ndioo ña kàtitu'in nuu na. Ta takan kùu ña jākakú ma Racha'nu Ndioo yu'u ma nuu kua'a' tundo'o ikan. ¹⁸ Ta juuni ni jakakú ra yu'u nuu ma tichi nda'a' ndian jà'a ña kini ndia. Ta ikan endeeni ni kumi ra yu'u, nda kati chaa ma kivi ña ni ku'in chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi. Ta na jaka'nu yo ra ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu

¹⁹ Takán kùu ta vitin tächì saludu nuu ma ña nàni Priscila chi'in iian Aquila, ta nuu ndisaa ñivi Onesíforu ndia. ²⁰ Ta ìkan jan ma ra nàni Latu, kīndoo ra ma ñuu Corintu. Ta ma Trófimu, ndōo ra ma ñuu Miletu, vati ku'vi ra. ²¹ Ta yo'o, na kunumiun kichiun antea ña koyo ma tiempu vichin. Tächì ma ra nàni Eubulu

saludu nuun, chi'in Pudente, ta Linu, chi'in ña nàni Claudia, ta chi'in ndisaa ma ndian chìnuni ndia.

²² Ta ma Racha'nu Jesucristu, na kumi ra ñun, ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo ndia. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña tãa racha'nu Paulu kuenda Titu

Tutu tãa Paulu kuenda Titu

¹ Yu'u Paulu, ra jà'a tiñu nuu Racha'nu Ndioo, ra kùu tatun Racha'nu Jesucristu, ña tãchi ra yu'u ña na tindei ma ñivi kãchin ra, ikan na chinuni va'a na ta koto na ma ña ndaa, ta kua ikan koo iñu'u na takua kùuni Ndioo. ² Ta cha'a' ma tu'un ndaa ikan ña chã'a ma Racha'nu Ndioo, ra tüvi janda'viña'a, ndatu na ti ya'a ndaani na ra ña ni koo ndito na chi'in ra endeeni, takua chã'a ra tu'un, antea ña jätuvi ra ma ñuñivi i'ya. ³ Ta vitin cha chãa ma kivi ña Ndioo, ra jàkakú yo, chã'a ra ña na koto kachin yo ma tu'un i'ya. Ta nuu yu'u tãva ra tiñu ña na kichi katitu'in yi nuu kua'a' ñivi. ⁴ Ta cha'a' yakan kùu yi ña, tãi tutu i'ya kuendaun yo'o Titu, vati ndicha kuii ña kùun takua kùu iin rase'i, cha'a' ña indukuni chìnuni va'a yo ma tu'un Jesucristu. Ta vitin kùuni ña ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra jàkakú yo, na koso ra ñamani ra chataun, ta na kunda'vini ra ñun, ta na ja'a ra ña na vii koun chi'in animaun.

Paulu chà'a ra tiñu nuu Titu ña naja kua iyo yi ña jatiñu ra ma ñu'u' Creta

⁵ Ora ndãkoi ñun ma ñu'u' Creta, jã'i yi ti kùunji ña na jandondaun ndisaa ma tiñu ña kùmani ndòndaa ma ikan. Ta juuni kùunji ña na jakuisoun tiñu iin ndracha'nu ña na ka'nda ndra tiñu nuu ma ñivi Ndioo, ndian iyo ta'ii'in ñuu takua kãtitu'in nuun ña jà'un. ⁶ Ta ma ndracha'nu i'ya ña ni ku'vaun tiñu nuu, iyo yi ña ja'a ndra maa ña va'a, ikan na kùu ka'an ma ñivi chata ndra. Ta iyo yi ña koo ivanuuni ñasi'i ndra. Ta ma se'e ndra iyo yi ña na kuu na ndian chìnuni tu'un Ndioo. Ta juuni iyo yi ña jachi'in na ma ña kà'an tatá na chi'in ma'á na, ta na kùu na iin ndian kà'an ma ñivi chata ña iin ndian tüvi va'a jà'a kùu na. ⁷ Vati taku ma ndracha'nu ndiso tiñu kuenda Ndioo, iyo yi ña na ku'un ndra ma iti' ndaa, ikan na jachinu ndra ma tiñu chã'a Ndioo nuu

ndra, ta takan kùu ka'an ma ñivi chata ndra. Ta tüvi iyo yi ña jandotayi ndra ndra chi'in ma tiñu jà'a ndra, ta tüvi iyo yi ña kuu ndra ndra ch'i ndixi, ta ni ndra ya'a numi kayuni. Ta juuni tüvi iyo yi ña kanita'an ndra chi'in ñivi, ta ni ña kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un' ña tüvi va'a jàkanaa ndra ndia. ⁸ Vati taku ma ndracha'nu i'ya, iyo yi ña tiñu'u ndra ma ndian chàa ve'e ndra, ta juuni chàta'ani ndra ndisaa tiempu ja'a ndra maa ña va'a. Ta juuni iyo yi ña ja'a va'a ndra kuenda nuu ndra cha'a' ma tiñu jà'a ndra, ti ma ndra ndaa ta íi kùu ndra cha'a' ma ña jà'a ndra kuenda ma ñivi ta kuenda Ndioo ndia. Ta juuni kùu ndra ndra kùu ka'nda ma tiñu nuu. ⁹ Ta iyo yi ña koo tu'va ndra chi'in ma ña chìnuni va'a ndra ma tu'un Ndioo ña kùtu'va ndra, ikan na kuu jandomani ndra ma ñivi chi'in tu'un va'a ña jàna'a ndra, ta juuni na kuu jakuninaa ta kundayu'u ndra ma ndian kà'an chata tu'un va'a Ndioo, ikan na ndakoo na ña jà'a na yi.

¹⁰ Vati iyo kua'a' ma ndian tüvi jàchi'in ma tu'un Ndioo. Ta tañu ndiakan iyo ndian judíu ña kà'an na ña iyo yi ña ta'nda ma ñii nuu ika yo ña kakú yo nuu Ndioo. Ta ndiakan ti na tüvi nda kuenda ma tu'un ña jàna'a na nuu ma ñivi, vati ma ndian jànda'viña'ani kùu na. ¹¹ Yakan va ndisaa ma ndian jà'a takan iyo yi ña jakutaxiun na, ikan na kã'anga na takan. Vati na yüvi ña ndicha kùu ma ña jàna'a na, ti ma ña jà'a na kuu ña jakanuu na xini ma ta'ii'in ve'e nuu iyo ñivi cha'a' ña kùuni na ni'i na tiaga xu'uni.

¹² Takon kùu ta ikan jan keta ndio iin ra ñuu maa na ña nani Creta, ra ya'a iyo chinituni. Ta rakan ti te'en nãka'an ra juuni chata ma ñivi ñuu ra: "Ma ñivi, ndian iyo ma ñu'u' Creta, kùu na ndian ya'a vata, ta iyo na takua iyo ma kiti ku'u, ti chànini na cha'a' maa ña kachini na, ta suchan na ndia." ¹³ Ta ndicha kuii ña ndisaa ma ña kà'an ra, takan kùu yi. Yakan va yu'u kà'in chi'un ña na jakuninaun na, ikan na jaña na ña jà'a na takan, ta kicha'a chinuni na ma tu'un Cristu. ¹⁴ Takon iyo yi ña ja'un, ikan na tüva jàchi'in na ma kuentu vata, ti tu'un ña jàndaku maani ma ndian judíuni

kùu yi, ta juuni töve jàchi'in na ma tu'un kà'an ma ndian kà'an chata ma tu'un ndaa Ndioo ña kùuni na ka'nda maani na tiñu nuu ndo ndia.

¹⁵ Takan kùu yakan va tandi'i ma ndian iyo chinituni va'a, ndisaa nakuyi ña va'a kùu yi kuenda na. Va nī'iin nakuyi töve ña va'a kùu yi kuenda ndian tüvi chìnuni tu'un Ndioo ta töve va'a chinituni na. Vati nda ma chinituni na chi'in ña chànini na ña kini kùu yi. ¹⁶ Ta kàti na ti nàkoto na Racha'nu Ndioo. Va chi'in ma ña jà'a na jàna'a yi ti na yüvi ña ndicha kùu yi, vati xaani na nde'e na ra. Yakan va ma tiñu jà'a na jàna'a yi ti cha kēsiiin na ma iti' ra, vati na kùu ja'a na nī'iin ma tiñu va'a.

2

Tu'un va'a i'ya kùu ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu yo ña jàna'a yo

¹ Yo'o yani, ndisaa ma tu'un ña jàna'un, iyo yi ña indukuni jana'un yi takua kà'an ma tu'un ndaa chìnunio. ² Ta nuu ma ndracha'nu ña ndiso tiñu ma veñu'u iyo yi ña jana'un ndra ña kuu ndra iin ndra kachin chinituni ña tüvi ya'a ndu ña jà'a ndra nī'iin nakuyi. Ta na iñu'u koo ndra, ta jandeeni ndra ña chinuni va'a ndra ma tu'un Ndioo. Ta na kuuni ndra nde'e ndra inga ñivi, vaji ya'a ndè'e ndra tundo'o cha'a' yi. ³ Ta juuni iyo yi ña katitu'un nuu ma ñivi ña'a cha'nu ña na koo va'a vi chi'in ma Racha'nu Ndioo, ta na ja'a vi kuenda nuu vi. Ta juuni na kà'an vi tu'un vata chata inga ñivi, ta na küní vi jà'a ndixi ndia. Vati iyo yi ña jana'a vi ña va'a chi'in ma ña jà'a vi, ⁴ ta na kundayu'u vi ma ñivi ña'a tivaa ña na kuuni vi nde'e vi ma ii vi chi'in se'e vi ndia. ⁵ Ta na kuu vi ndian iñu'u, ta tüvi k'vi vi chi'in inga ra'ii ña yüvi kùu ii vi. Ta juuni na jatiñu va'a vi ma ve'e vi, ta vii koo vi ndia. Ta na tiñu'u vi ta jachi'in vi ña kà'an ma ii vi, ikan na kùu ka'an nī'iin ñivi chata ma ña kà'an tu'un Ndioo cha'a' ma kua jà'a vi.

⁶ Ta indukuni na kundayu'un ma ndra yoko ña na ja'a ndra kuenda nuu ndra, ta na töve ya'a ndu ma ña jà'a ndra. ⁷ Ta na jana'un takua jà'un nuu ndra, ikan na ja'a ndra ma tiñu va'a ma ña kùuniun ña na ja'a ndra. Ta ora jana'un ma tu'un ndaa nuu ndra, iyo yi ña vii ka'un yi ta töve ya'a

nduun kà'un yi, ikan na tiñu'u ndra yi. ⁸ Ta tu kàtitu'un ma tu'un va'a takan nuu ma ñivi, ta ndiakan na kùu ka'an na chata ma tu'un kà'un, ti tu takan ni ja'a ma nda ndian ni tisokuati ñun, ni kukanuu na, ti yöve ña ndicha kùu ma ña kà'an na chataun.

⁹ Ta juuni na kundayu'un tandi'i ma ndian musu ña jàtiñu kuenda inga ñivi, ikan na jachi'in na tandi'i ma tiñu ña tàva ma chito'o na nuu na. Ta juuni na katitu'un nuu na, ña koto kà'an na yu'u ma chito'o na, vati na sii kuuni na ora tàva ra tiñu nuu na. ¹⁰ Ta na katitu'un nuu na, ña koto sü'u na ndatiñu ma chito'o na ndia. Vati iyo yi ña koo va'a na chi'in ra, ikan na jana'a na ña iyo tundeeni na chi'in ra. Takan iyo yi ña ja'a na, ikan na ku'va ma ra chito'o na kuenda cha'a' naja kua iyo na, ja'a ma tu'un va'a Ndioo, ra jàkakú yo.

¹¹ Vati Ndioo kùu ra ña chā'a ra ñamani ra nuu yo, kuenda ña na koto tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ña Ndioo kùuni ra jakakú ra na. ¹² Yakan va chi'in ñamani Ndioo ikan, jàkoto ra yo, ti iyo yi ña jaña yo ña jà'a yo ma ña kini, ta tüvi nàkaninio jà'a yo ma ña kini takua chànini ma ñivi iyo ñuñivi i'ya. Vati iyo yi ña ja'a yo kuenda nuu yo, ta koo ndaa yo, ta kuu yo ndian iñu'u takua kùuni Ndioo. ¹³ Ta ya'a chisii iyo yo ña juuni yanga ndàtu yo ra, ti takan chā'a ra tu'un nuu yo ña ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra ya'a tacha, ra kùu Ndioo ka'nu ña jàkakú yo. ¹⁴ Yakan va ndisaa yo cha chito yo, ti maa ma Racha'nu Jesucristu, chā'a ra ña na ka'ni na ra, ta yakan kùu ma ya'vi ra kuenda ña na kakú yo nuu ma kuatio. Ta takan jànandoo ra anima yo, ikan na kuu yo ma ñivi ra, ta koo tu'va yo ña ja'a yo mamaa tiñu va'a kuenda ra.

¹⁵ Ndisaa ma tu'un i'ya, kùu ma ña iyo yi ña jana'un nuu ñivi, ta juuni na kundayu'un ta jakuninaun ma ndian tüvi jà'a ña va'a, vati iyo ma ndatu Ndioo chi'un. Ta na kù'vaun ña ka'an ñivi chataun ña töve nda kuendaun.

3

Ma tu'un i'ya kà'an yi cha'a' ma ña va'a

ña ìyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo

¹ Ta na jakuku'uniun ndisaa ma ndian chìnuni ña na jachi'in na ndisaa ña kà'an ma ndian kùu kuvienu chi'in ña kà'an ma ndian kumitiñu ndia. Ta na jachi'in na ja'a na tiñu tàva na, ta na koo tu'va na ña ja'a na mamaa ña va'a ndisaa tiempu.

² Ta na kà'an na chata n'iin ñivi, ta tüvi ìyo yi ña kuu na ndian kuati xini. Vati na vii koo na chi'in tandi'i ñivi, ta na kuvita anima na ndia.

³ Tatiempu ora takà'an chinunio, juuni jà'a yo kuati, vati tüvi jàchi'o ña kà'an ma Ndioo, ti ya'a ndava xinio. Yakan va kùu yo takua kùu ma ndian kuànaa, ti kùu jaña yo ña ja'a yo kua'a' nuu ña kini ña kùunio ja'a yo. Ta jàti'ini yo chi'in inga ñivi ta ya'a tixin yo nde'o na, ta ya'a xaani ma ñivi ndè'e na yo, ta xaanio ndè'o na ndia. ⁴ Va vitin Ndioo ra jàkakú yo, jàna'a ra ñamani ra nuu yo, ti ya'a kùuni ra nde'e ra ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya. ⁵ Yakan va ndicha kuii ña jàkakú ra yo. Ta yüvi cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a yo kùu yi ña jàkakú ra yo, vati cha'a' ña kùnda'vini ra yo kùu yi. Ta takan kùu ña jàndoo ma Jesucristu ma anima yo chi'in nii ra, ta takan ndòchaa yo jà'a Tati Íí ra. ⁶ Ta juuni cha chito va'a yo, ti nduva'a kuii ìyo ma Tati Íí Ndioo chi'o, vati tachi Ndioo yi nuu yo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu, ra jàkakú yo, ⁷ ikan na ndakuu yo ndian ni ni'i nuu ni koo ndito chi'in ra endeeni. Ta ndàtu yo ra ti ndàanio ña ni ni'i yo yi, cha'a' ña cha jàndondaa ra ma anima yo chi'in ma ñamani ra.

⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'a yo ti ña ndicha kùu yi. Yakan va kùunì ña na janiniun ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ikan na ja'a na kuenda nuu na ña na ja'a na mamaa ña va'a. Vati tu ja'a na takan, tajan ni kuu yi iin ña va'a ta iin ña chàtiñu kuenda ndisaa ñivi. ⁹ Ta koto jàchi'un ma tu'un ña tüvi nda kuenda ña jàkanita'an ñivini, ti mamaa kuatini nànduku na ora ja'a na takan. Ta juuni na jàchi'un ma ndian endee natu'un na kua'a' nuu kuentu cha'nu ña kà'an yi chata ma ndian kùu ñivio ña chīyo taji'na. Ta na jàchi'un ña kà'an na tuva kanita'an yu'u na cha'a' ma ley cha'nu ña taa ma racha'nu Moisés,

ra chīyo tatiempu, vati ndisaa ma ña ja'a na, na yüvi ña va'a kùu yi ta tüvi nda kuenda yi.

¹⁰ Tatu ìyo nda ndian jàkanuu xini ma ndian chìnuni ka'iin tichi veñu'u, na ka'an va'aniun chi'in na iin a uvi cha'a, ikan na jaña na ña ja'a na yi. Tatu tüvi jàchi'in na ma ña kà'un, tajan na tavani'un na ma ikan. ¹¹ Yakan va cha chito va'un ña ma ñivi ja'a takan cha kəsiin na ña kuà'an na ma iti' ndaa, ti juuni ma kuati ja'a na kùu yi ña kuàjande'e yi tundo'o na, ta kueeni kueeni kuàjandi'i yi nuu na ndia.

Titu tàso'o ra tu'un kà'an Paulu chi'in ra

¹² Takan kùu chàninì tachi ma ra nàni Artema, a Tíkiku nuun. Ta ora cha chaa ma iin ra ni tachi nuu ìyoun, tajan kuunì ña na nandukun naja kua ja'un, ta kichiun kichi nde'un yu'u ma ñuu Nikópoli nuu ni koi. Vati kùunì ya'i ma tiempu vichin ma ñuu ikan. ¹³ Ta juuni na tindeun ma ra nàni Apolo chi'in abogadu Zena, chi'in ndisaa ma ña chiniñu'u ndra ma tichi iti' kuà'an ndra, ikan na kùmani n'iin nakuyi nuu ndra. ¹⁴ Ta na kutu'va ma ndian kùu ñivio ña chìnuni, ña na ja'a na mamaa ña va'a, ta tindee na ma ñivi ta'an na, tuva ìyo iin nakuyi ña kùmani nuu na, ikan na kuàtiñu ma ña ja'a na kuenda Ndioo.

Tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu Titu

¹⁵ Ta vitin ndisaa ma ndian yanio ña ka'iin chi'in i'ya, tàchi na iin saludu nuun. Ta ndyo'o na tachi ndo saludu nuu ma ndiakan, ndian kùuni nde'e ndi cha'a' ña indukuni chìnuni na kua maa yo. Ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tàchi racha'nu Paulu nuu Filemón

Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda Filemón

¹ Yu'u Paulu ra indii tichi vekaa cha'a' Racha'nu Jesucristu, tàì tutu i'ya chi'in ra yanio Timoteu kuendaun yo'o Filemón, vati yo'o kùun iin ra mañeru ndi, ra ya'a va'a ña jàtiñu chi'in ndi. ² Tãa ndi ma tutu i'ya kuenda ndisaa ma ñivi Ndioo ña kùti'vi ma ve'un. Takua kùu ma ña ta'an yo Apia chi'in ra yanio Arquipu, ra jàtiñu nduva'a kuii chi'in yo cha'a' ma tu'un Ndioo. ³ Yakan va na ja'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ña na koo va'a ndo chi'in ma anima ndo. Ta juuni na jakoyo ra ñamani ra chata ndo, ikan na koo vii ndo vati ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo.

Paulu kà'an ra cha'a' Filemón nuu Ndioo

⁴ Tandì'i kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo chito'i juuni kà'in nuu ra cha'un ndia. ⁵ Vati cha chìnitu'in ña ya'a chìnuniun tu'un Racha'nu Jesucristu, ta ya'a kùuniun nde'un ndisaa ma ñivi ìyo kuenda Ndioo ndia. ⁶ Yakan va ora kà'in chi'in ma Racha'nu Ndioo juuni kàtitu'in naja kua jã'un ña chìnuniun ma tu'un ra, ta naja kua jã'un ña kàtitu'un yi nuu ma ñivi. Takan ìyo yi ña jana'un nuu ndisaa ma ñivi, ikan na koto kachin gaun naja kua ìyo íi yo jã'a ma Racha'nu Jesucristu. ⁷ Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisii ta va'a kùuni jà'un yo'o yani, vati ya'a kùuniun nde'un ma ndian kùu ta'an yo, ta janiniun ta chà'un tundeeni nuu na ña na chinuni na tiaga.

Paulu chikan ra ñamani nuu Filemón kuenda ma ra nàni Onésimu

⁸ Yakan va vaji tatun Cristu kùì ta kùu ndakain ña na ja'un ma tiñu ìyo yi ña ja'un, vati chã'a ra ma ndatu ra nui, ⁹ va kùuni ña va'a ga ña na jàniñi ñun chi'in ma tu'un vii cha'a' ña kùuniun nde'un yu'u indukuni kua kùuni nde'i ñun. Ta yu'u Paulu jin iin ra cha chicha kùì, ta vitin juuni indii vekaa cha'a' ña iin ra kà'an cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu kùì.

¹⁰ Ta cha'a' yakan vitin chikain iin ñamani nuun cha'a' ma ra nàni Onésimu, vati rakan cha kùu ra takua kùu iin ra se'i vitin, cha'a' ña kicha'a ra chìnuni ra tu'un Jesucristu nuu indii ra chi'in ma tichi vekaa i'ya.

¹¹ Vati ma ora ña Onésimu kùu ra musun niku, na tükuii va'a jã'a ra, va vitin kùu yi ña ni jatiñu va'a ra chi'un takua jàtiñu ra chi'in vitin. ¹² Yakan va vitin tàchi ndikoi ra nuun, ta kùuni ña na ki'in kuendaun ra takua jà'un chi'in ndia. ¹³ Ta vaji yu'u chàniñi ña na kindoo ra chi'in ña tìndee ra yu'u ma tichi vekaa tiñu nuun ña juuni yanga ña indii ma i'ya cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un va'a. ¹⁴ Va ni kuuni ja'i ma kua ikan tu töve ku'va ji'naun ndatu ña va'a yi. Ta juuni kùuni ña na ku'vaun ndatu ña na ndoo ra, va töve cha'a' ña janini ñun kùu yi, vati cha'a' ña kùuni maun kùu yi. ¹⁵ Nda kèsiin ma Onésimu chi'un ta ndàkoo ra ñun tia tiempuni, ikan ma tiá iti' nuu ni koo ra chi'un endeeni. ¹⁶ Va vitin ta iti' nuu na yüva ra musun ni kuu ra, ti ra va'a ga kùu ra vitin cha'a' ña chìnuni ra. Iin ra nduva'a yó kuuni nde'e kùu ra. Yakan va yu'u kùuni nde'i ra, ta yo'o va ìyo ga yi ña kùuniun nde'un ra. Yakan va na kuuniun nde'un ra takua kùu ma ndian yaniun ña chìnuni takua chìnuni yo'o.

¹⁷ Yakan va tu kùuniun nde'un yu'u takua iin merun, ta juuni kua ikan ìyo yi ña kuuniun nde'un ra ndia. ¹⁸ Tatu ìyo iin ña tüvi va'a jã'a ra, a tàvi ra nuun ora chiyo ra chi'un niku, na naka'un yi nuu yu'u. ¹⁹ Ta chi'in ma tu'un i'ya ña yu'u tàì yi juuni chi'in nda'i ña juuni chà'i tu'un nuun ña ni ka'ndai ma kuenda ña tàvi ra nuun, tuva takan kùu yi. Va ìyo yi ña kuku'uniun ña ndisaa ma ña ìyo nuun kùu ma ña tàviun nui. ²⁰ Yakan va chikain ñamani nuun, yo'o yani, ña na ku'vaun tundeeni yu'u, ikan na sii kùuni kuenda ma Cristu, vati juuni ma ra chìnuni kùun ndia.

²¹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'i ña ni ja'un takua kà'in nuu ma tutu i'ya. Ta juuni ni ja'un tiaga kua'a' ma ña va'a ña kà'in chi'un tiá iti' nuu ndia. ²² Ta yüvi ña'ani kùu yi vati juuni kùuni ña na jandova'un ma nuu koi chi'un ndia. Vati

ndatui ña na ku'va Ndioo ña na kei nuu indii, ikan na kuu kunde'i ñun vati chitói ña endee kà'un chi'in ra cha'i ña takan ni kuu yi.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu kuenda Filemón

²³ Takan kuu yakan va ma ra nàni Epafra, ra indii vekaa chi'in cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu, juuni tàchi ra iin saludu nuun, ²⁴ Ta takani Marku, Aristarcu, Dema ta Luka tãchi ndra saludu nuun ndia, vati ndra'ya kuu ndra ña tìndee ndra yu'u ña jà'a ndra ma tiñu nuu Ndioo.

²⁵ Ta ma Racha'nu Jesucristu na koso ra ma ñamani ra chata ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña kēta kuenda ñivi Hebrew

Ndioo, tāchi ra ma ra se'e ra ña na katitu'un ra ma tu'un yu'u ra nuu ma ñivi

¹ Tand'i'i ma kuiya yā'a taji'na, Ndioo kā'an ra chi'in ma ndian kūu ñivio, ndian chíyo taji'na kua'a' va'a cha'a' chi'in kua'a' nuu tu'un, ta tāchi ra ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra ña na katitu'un ndra yi nuu na takan. ² Va ma vitin, ma nuu ndi'inia ma kuiya, tāchi Ndioo ma ra Se'e ra Jesuu nuu yo, ña na ka'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu yo, vati Ndioo chā'a ra ndisaa kuii ma tundeeni ra nuu ra, ta juuni kūta'an ra chi'in ra ora jātuvi ra ma ñuñivi chi'in andivi. ³ Vati Jesuu indukuni tàcha ra takua tàcha Racha'nu Ndioo, ra iyo andivi. Ta ma xina'ñu ra, indukuni kùu yi takua kùu ma Ndioo. Ta Jesuu chi'in tu'un ra, nuu nda'a' ra iyo tand'i'i ma nakuyi iyo ñuñivi, ti ya'aga ndatu ma ña kà'an ra. Ta ora cha yā'a ña jānandoo juuni maa ra ma kuatio, chūnandi ra ma andivi, iti' chiyo kua'a ma Ndioo nuu chà'nda ra tiñu.

Ma Jesuu ra Se'e Ndioo, ka'nuga ma tiñu jà'a ra kua ma tiñu ña jà'a ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo

⁴ Yakan va ka'nuga kùu ma sivi ra Se'e Ndioo, kua ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. Vati ma Ndioo jā'a ña nī'i ra iin tiñu nduva'a kuii ka'nuga kua ma ña nī'i ma tati jà'a tiñu nuu ra. ⁵ Vati ma Ndioo tükuii nī ka'an ra te'en chi'in ma nī'iin ma tati va'a jà'a tiñu nuu ra:

Yo'o kùu ma se'i,

Ta vitin yu'u kùu ma ra chā'a tundeeni nuun.

Ta juuni töve nī ka'an ra te'en chi'in nī'iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra:

Yu'u kùu iin Tatá maa ra,

ta rakan, kuendai vitin kùu ra iin ra Se'i.

⁶ Va ma inga tuku cha'a' ña jàna'a Ndioo ma ra Se'e nunuu ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, kà'an ra te'en:

Ndyo'o tati jà'a tiñu nui, na jaka'nu ndo

ma ra Se'i.

Kā'an ra chi'in na.

⁷ Ndioo kà'an ra te'en cha'a' ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra:

Jà'i ña na kuu ma tati va'a jà'a tiñu nui takua kùu ma tati chàkin,

ta na kuu na takua kùu ma ñu'ú ndàkonditi ndia.

⁸ Ndioo kà'an ra nuu ma ra Se'e ra Jesuu te'en ndia:

Yo'o Racha'nu Ndioo, ma yutun vatun ndà'un,

jàna'a yi ña chi'in tu'un ndaa ni ka'ndaun tiñu endeeni.

⁹ Vati maun kùuniun nde'un ma ña va'a ta xaaniun nde'un ma ña töve va'a,

yakan va yu'u ra kùu Ndiooun, kächin ñun,

ta ya'aga chitu ma animaun ña chisiun jā'i kua ma ndian ndàkata'an

chi'un,

kā'an Ndioo chi'in Se'e ra.

¹⁰ Ta juuni kà'an ra te'en ndia:

Yo'o Racha'nu, ma ora kīcha'a ma ñuñivi, maun jā'a ña tūvi yi,

ta juuni chi'in nda'a' maun kùu yi ña tūvi ma andivi jā'un ndia.

¹¹ Tand'i'i ma ña tūvi niku ni naa yi,

va maun ni koo endeeni.

Tand'i'i ma ña tūvi,

ni kucha'nu yi takua ndòcha'nu ma ja'ma ña chàku'un yo.

¹² Ta ni tika'nun ma ñuñivi takua jà'a yo chi'in iin ja'ma ora chikuta'nu yi,

ta juuni ni nasamaun yi takua jà'a yo ora sàma yo ma ja'ma chàku'un yo.

Va maun, iini ra kùn ña töve sàmaun,

ta nī'iin cha'a' na töve ni naun ndia.

Takan kā'an Ndioo chi'in Se'e ra.

¹³ Nī'iin cha'a' na töve nī ka'an ma Ndioo te'en chi'in ma ndian kùu tati va'a jà'a tiñu kuenda ra:

Kunandi iti' chiyo kua'i nda kati ku'vai tand'i'i ma ndian kànita'an chi'un nuun,

ikan na kuu na takua kùu ma nuu chòjondi cha'un,

ta ikan na kuu ka'ndaun tiñu nuu na,

kā'an ra.

¹⁴ Vati ndisaa ma ndian kùu tati va'a, ndian jà'a tiñu nuu Ndioo, juuni kùu na ndian tāchi Ndioo, ña na tindee na ma ndian ni nī'i ña na kakú jà'a ma tundeeni ra.

2

Ìyo yi ña jakuenda nduva'a kuio yo, ikan na kakú yo

¹ Yakan va cha'a' ma ña'a, ìyo yi ña taso'o nduva'a kuio yo ma tu'un ña chīnio, ikan na töve kesiin yo ma iti' Ndioo. ² Vati tāchi Ndioo ma tati va'a ra na katitu'un na ma tu'un ley ra taji'na. Ta ndicha kuio ni kuu ma ña kà'an yí. Taku ma ndian nī jachi'in ma ña kà'an yí ndicha ña ndē'e na ma tundo'o cha'a' ma kuati ña jà'a na. ³ Tu takan kùu yi, ¿naja kua jà'a yo, ikan na kuu kakú yo tuva jàña yo ma tu'un ka'nu ña kà'an naja kùu yi ña jàkakú Ndioo ma ñivi? Vati maa ma Racha'nu chito'o yo Jesuu, kùu ma ra nunuu kātitu'un ma tu'un ña kà'an cha'a' naja kua kùu kakú ma ñivi, ta iti' nuu ma ndian chīni ma ña kà'an ra, jàna'a kachin ndiko na yí nuu yo. ⁴ Va ma Racha'nu Ndioo, kùta'an ra chi'in ma ndian kà'an tu'un ikan, ta jàna'a ra ti tu'un ndicha kùu yi chi'in kua'a' seña, chi'in ña nduva'a kuio vii, chi'in kua'a' va'a ndatu, ta tāchi ra ma Tati Í ra ña na katakuati yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ñivi ra takua kùuni ra ña na kuu.

Jesuu ndākuu ra iin ñivi ma takua kùu yo

⁵ Ndioo töve nī cha'a' ra ndatu nuu ma ndian kùu tati va'a ra ña na ka'nda na tiñu nuu ma ñivi ìyo ñuñivi ña ni kichi iti' nuu, vati cha'a' yakan kùu ma ña kà'an yo vitin. ⁶ Va ndicha ña tañu ma tutu Ndioo ìyo iin tu'un ña kà'an yí te'en:

¿Niyi kùu ma ñivi ìyo ñuñivi?

¿A ìyo kuenda na, kùuniun,

yakan va chàku'uniun na, ta jàkuendaun na ndia?

⁷ Chīyo ita'vi kuiya ña ka'nuga ma tati va'a jà'a tiñu nuun takua kùu ma ñivi ìyo ñuñivi.

Vaji takan kùu yi, chā'un kua'a' va'a ndatu ka'nu nuu ma ñivi ta tiñu'un na.

Ta juuni cha chā'un nuu na na ka'nda na tiñu nuu tandi'i ma ña tūvi jā'un chi'in ma nda'un.

⁸ Ta takan chā'un yo'o Ndioo ña na kùu ka'nda na tiñu nuu tandi'i ma ña ìyo ñuñivi.

Kàti ma ra kà'an tatiempu.

Vaji cha chā'a Ndioo ña na ka'nda na tiñu nuu tandi'i nakuyi ìyo ñuñivi, ndicha kuio ti töve nī ndakoo ra nī'in nakuyi ña kùu ka'nda na tiñu nuu, va nda tiempu vitin, ndè'o ña ndisaa nakuyi takā'an kùu chaa na ña ka'nda na tiñu nuu yí. ⁹ Va vitin ndè'o ña iin ra nàni Jesuu. Chā'a ma Ndioo ndatu ra nuu ra tiaga ninuu kua ma ndatu ña chā'a ra nuu ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra. Cha'a' ña chī'í ra cha'a ma kuati ndisaa yo, yakan va cha nī'i ra ndatu ya'aga tacha ta iñu'u. Ta cha'a' ma ñamani Ndioo kùu yí ña chī'í ra, ikan na tuvini ra ta na koto ra naja ta'an yo ora chī'í yo.

¹⁰ Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra ña jātuvu ta kùmi ndisaa ña ìyo ma ñuñivi. Cha'a' yakan kùu yí ña töve ndetiñu kuenda ra ña na ja'a ra ña nī'i Jesuu ña koo va'a ra cha'a' tundo'o ña ndē'e ra cha'a' ndisaa yo, ikan na kuu kunda'a ra kua'a' se'e ra ña na koo na chi'in ra ma iti' andivi. Vati Jesuu kùu ma ra jàna'a iti' nuu kuu kakú yo. ¹¹ Vati tandi'i yo iini Tatá yo, nda ma ra jà'íí chi'in ma ndian kuu íí jà'a ra ndia. Cha'a' ña iini ma Tatá yo, yakan va ma Jesuu töve kùkanuu ra ña kà'an ra ña yani ra ta ta'an ra kùu yo. ¹² Ta juuni ora kà'an ra te'en ma tava kà'an ma nuu tutu Ndioo:

Ni katitu'in nuu ndian ta'in ma tava kàun. Ta ora cha kùti'vi ma ñivi chī'in, ni jaka'nui ñun chi'in iin yaa ña ni katai ma tañu na,

kàti yí.

¹³ Ta inga cha'a' kà'an Jesuu te'en:

Ni chinunji ma ña kà'an ma Ndioo.

Ta inga cha'a' kà'an ndiko ra te'en:

I'ya ka'lin ti'vi ma ñivi ña chā'a Ndioo nui chī'in.

Ta kùu na takua kùu se'un, kàti yí.

¹⁴ Ta ma ndian se'e ikan ìyo kuñu na chi'in nii na. Ta Jesuu juuni chīyo kuñu ra chi'in nii ra ndia tava kùu ma ñivi, ikan na kuu janaa ra ma ndatu ma ñá' ìyo ndatu ña kùu ka'ni, ta ma ñá' ìyo ndatu ñá' kuu ka'ni ikan kùu ma kui'na.

¹⁵ Ta jā'a ma Jesuu takan, ikan na kuu jakakú ra ndisaa ma ndian kùu tava kùu iin musu jà'a ma ña ya'aga yu'vi na, ta endee chānini na ña ni kuvi na. ¹⁶ Ndicha

va'a ña töve vèchi ra ña ni tindee ra ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo, vati vèchi tindee ra ma ndian kùu tata ma Abraham. ¹⁷ Takan iyo yi ña ja'a ra, ikan na ndakuu ra indukuni ma ninii ni takua kùu ma ñivi ta'an ra, ikan na chaa ra kùu ra iin sutu ka'nuga, ra jà'a tiñu nuu Ndioo cha'a' na. Ta na kuu ra iin sutu ya'aga va'a ta ya'a kunda'vini ra ma ñivi. Ta takan kuu ni'i ra ña na janaa ma Ndioo ma kuati ma ñivi. ¹⁸ Ta takua juuni maa ma Jesuu, ndē'e ra ma tundo'o niku, ta kī'in ma kui'na ku'va ra, yakan va vitin cha iyo va'a ra ña kuta'an ra chi'in ma ndian juuni kī'in ma kui'na ku'va ndia.

3

Ka'nuga tiñu jà'a ma Jesuu kua ma Moisés

¹ Yakan va ndyo'o yani chi'in ta'an, ndian ií iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, vati ndyo'o kùu ma ndian kāchin ma Ndioo ndo ña na kuu chito'o ndo ra, na kuuni nduva'a kuii ndo nde'e ndo ma Jesuu, vati maa ra kùu ma ra ndatu, ra tatun Ndioo. Ta maa ra kùu ma ra sutu kuxini. Vati nuu rakan kùu ma nuu kùu na'ma yo cha'a' ma ña chìnunio ma ña kà'an ra. ² Vati Jesuu ya'a iyo tundeeni Ndioo chi'in ra. Yakan va kāchin Ndioo ra ña na ja'a ra ma tiñu i'ya. Vati takua ma Moisés chīyo tundeeni Ndioo chi'in ra niku, ti ma ora chīyo ra niku, jàtiñu va'a ra kuenda ma ñivi Ndioo. ³ Yakan va ma Jesuu iyo yi ña na tiñu'uga yo ra kua ma Moisés, indukuni kùu yi tava kùu iin ma laba'ni, ra jàva'a iin ve'e, iyo yi ña tiñu'uga yo ra kua ma ve'e. ⁴ Tandī'i ve'e iyo yi ña java'a iin ñivini yi, va ma Ndioo kùu ma ra jà'a ña tūvi tandī'i ma ña iyo vitin ma ñuñivi. ⁵ Yakan va ma Moisés kūu ra iin musu iñu'u, ra jàva'a tiñu kuenda ma ñivi Ndioo. Ta ma tiñu ña jà'a ra kùu yi ña jàna'a ra nuu na cha'a' ma ña ni ka'an ma Ndioo iti' nuu. ⁶ Va tava Jesucristu kùu ra takua kùu iin ra kùu iin se'e ra ña kùña'a iin ve'e ña jà'a va'a ra kuenda ma ndian indii tichi yi. Va tava kùu yo ma ñivi Ndioo, yakan va kùu yo tava kùu ma ñivi iyo tichi ve'e ikan, tuva ndicha ña endee töve jàña yo ña chìnunio tu'un ra,

ta ndaani yo ndātu yo ma ndatu ka'nu ña ni ni'i yo jà'a ra.

Ni nindee ma ñivi Ndioo jà'a ra

⁷ Yakan va ma tava kà'an ma Tati Í Ndioo tatiempu, ta te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Ma kivi vitin tuva chini ndo ma ña kà'an Ndioo,

⁸ iyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra ta na jändava ndo ma anima ndo, ma takua jà'a ma ndian kánita'an chi'in Ndioo,

ta kī'in na ku'va ra ma tichi ku'u ma nuu töve takuii.

⁹ Ma tichi ku'u ikan kùu nuu kī'in ma ñivi ndo, ndian chīyo taji'na ma ku'va yu'u,

vaji cha ndē'e na ma ndatu ka'nu ña jà'i ma ndi uvi xiko kuiya ña chākunuu na ma tichi ku'u niku.

¹⁰ Yakan va nduva'a kuii kūxain chi'in ma ñivi ndo, ndian chīyo taji'na niku, ta kà'in te'en nuu na:

“Ndyo'o ndisaa tiempu kùu ndo ma ndian jàña iti' va'a,

va ndicha kuii ña na töve kùuni ndo nakoto ndo ma itī.”

Takan kà'in chi'in na.

¹¹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a kūxain chi'in na,

ta chā'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in,

kàti Ndioo. ¹² Ndyo'o yanī ta ñivi ta'in, na kumi kuenda ndo anima ndo, ikan na töve ndakuu kini yi ta ja'a yi ña tūvi chìnuni ndo tu'un ra, ta kesiin ndo iti' Ndioo ndito. ¹³ Va'a ga ña na kuta'an ndo chi'in ta'an ndo ta na jandomani ndo na nani kivi, va na kicha'a ndo ja'a ndo yi antea ña ndi'i ma kivi i'ya, ikan na nī'in ndo na töve jàndondava ndo ma anima ndo ta na töve kēña'a ndo juuni maa ndo ti tu kī'vi ndo jà'a ndo kuati.

¹⁴ Vati ndicha ña cha ndō'iin yo chi'in Cristu, tuva kundeeni yo ña chìnunio ma tu'un ra indukuni kua ma ora kīcha'a yo chìnuni yo yi. Takan iyo yi ña ja'a yo nda kati chaa ma kivi nuu ndi'inia ña iyo yo.

¹⁵ Vaji kà'an ma tu'un Ndioo te'en cha'a' ma ña já kà'in:

Ma kivi i'ya tuva chini ndo ma ña kà'an Ndioo,

iyoyi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra ta na jändava ndo ma anima ndo, ma tava jā'a ma ndian kánita'an chi'in Ndioo, kà'an yi.

¹⁶ ¿Nda ndian kùu ma ndian kánita'an chi'in Ndioo ora chīni na ma tu'un ra?, kùuni ndo. ¿A yūvi ndisaa ma ndian tāva ma Moisés ma ñu'u' Egiptu, kùu na?, kùuni ndo. ¹⁷ ¿Ta nda yo chi'in kūxaan ma Ndioo uvi xiko kuiya?, kùuni ndo ndia. Vati chi'in ma ndian jā'a kuati, chi'in ndiakan, kūxaan ma Ndioo, ta ma ndiakan endee chī'í na ma tichi ku'u nuu töve takuii. ¹⁸ ¿Ta nda yo nuu chā'a Ndioo tu'un nuu ña töve ni ku'va ra nuu nindee na chi'in ra?, kùuni ndo. ¿A töve nī ka'an ra takan nuu ma ndian na töve nī jachi'in ma ña kà'an ra?, kùuni ndo. ¹⁹ Vati ndicha va'a ti ndè'o ña nī cha'a ra nuu ni nindee na chi'in ra, cha'a' ña na töve chìnuni na ma tu'un ra.

4

¹ Yakan va ora juuni yanga ña ndātu yo ma ña ni ja'a Ndioo ña ni ku'va ra nuu nindeo chi'in ra takua chā'a ra tu'un nuu yo, iyoyi ña nduva'a kuii kumi kuenda yo yi, koto tañu ndo iyoyi nda ndyo'o, na kùu ni'i nuu nindee chi'in ra. ² Vati maa yo cha chīnio ma tu'un Ndioo ña kà'an cha'a' naja kua kàa yi ña kuu kakú yo indukuni takua chīni ma ñivio ndian chīyo tatiempu ndia. Va ma ndiakan na töve nda kuenda vaji chīni na yi, vati töve nī chinuni na ma ña kà'an yi. ³ Va tava maa yo ña chìnuni ndicha va'a yo, chà'a Ndioo ña ni ni'o nuu nindeo. Va cha'a' ña'a, kà'an Ndioo te'en nuu ma tutu ra: Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a kūxain chi'in na, ta chā'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in, kàti Ndioo. Vaji takan ma Ndioo chīnu ma tiñu jā'a ra nda ma ora jätuvi ra ma ñuñivi i'ya. ⁴ Vati iyoyi ma nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo cha'a' ma kivi ucha ña nindeo: Ndioo na töve nī jatiñu ra ma kivi ucha vati nīndee ra. ⁵ Ta iyoyi inga nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo:

Ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in, kàti Ndioo. ⁶ Va vitin takāaga kùmani ña ni'i tiaga ma ñivi ma nuu nindee na chi'in ra, vati ma ndian ñivio ndian chīyo nunuu ña chīni tu'un va'a Ndioo, ta töve nī jachi'in na yi, nuu ndiakan va töve nī cha'a ra ña ni'i na nuu nindee na chi'in ra. ⁷ Yakan va kuu koto yo ña takā'an ya'a ma tiempu ña kuu ka'an yo, ¡kivi vitin!, ti Ndioo cha jāna'a ndiko ra nuu yo ña takā'an ya'a yi. Vati Rey David kēta ra kua'a' kuiya iti' nuu. Ta David te'en taa ra nuu ma tutu Ndioo: Ma kivi vitin tuva chīni ndo ma ña kà'an Ndioo,

iyoyi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra, ta na jändava ndo ma anima ndo. Takan taa David nuu ma tutu Ndioo. ⁸ Vati tu ma Josué chā'a ra nuu nindee ma ñivio chīyo taji'na chi'in Ndioo, tüva chiniñu'u yi ña taa ndiko ma David yi iti' nuu niku. ⁹ Yakan va iyoga iin nuu nindee ñivi Ndioo chi'in ra. ¹⁰ Vati ma ndian cha nī'i nuu nindee chi'in Ndioo, juuni nindee na cha'a' ma tiñu jà'a na, indukuni ma tava nīndee ma Ndioo cha'a' ma tiñu ña jā'a ra ma kivi ucha ora jätuvi ra ma ñuñivi i'ya niku. ¹¹ Yakan va na kunuminio ta na kundeenio ta ki'vio ma nuu nindee ñivi chi'in Ndioo, koto ni'iin yo, na kùu ni'i yo yi takua tā'an ma ndian töve nī jachi'in tu'un ra niku. ¹² Vati ma tu'un Ndioo jāna'a yi kua kuu koo ndito yo ta ya'aga iyoyi kuenda yi. Tiá va'a ga ta vii kùu ma tu'un ma Ndioo kua ma nda machiti nikuuni ña iyoyi ma ña xaan ni nduvi chiyo yi, va kivi yi kono nduva'a kuii ta kuu jakesiin yi tu'un xe'e ña iyoyi tichi chinitunio ta anima yo ndia. Ta jāna'a kachin yi tu ña va'a a ña töve va'a kùu ma ña kùuni yo ta chāninio jà'a yo. ¹³ Tandī'i yo ña tūvio jā'a Ndioo, na kùu kundii xe'o nuu ra, vati ndisaa yo kàvitio kuenda ra ti ndè'e kachin ra ndisaa ña chānini yo chi'in ma ña kùuni ma anima yo ja'a yi, ta nuu ra iyoyi ña ku'va yo kuenda cha'a' ndisaa yi.

Iin sutu ka'nu kùxini nuu yo kùu Jesuu

¹⁴ Jesuu ra se'e Ndioo, rakan kùu ma sutu ka'nu ña kùxini nuu yo, ra cha kēe kuà'an ndiko nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. Vati töve iyoyi ña jāña yo ña

na'ma yo cha'a' ña chìnunio ma ña kà'an ra. ¹⁵ Vati uvanuu rakan kùu iin sutu va'a kuenda yo. Ta chìto va'a ra ña ndian kùndeeni kùu yo cha'a' ña numini ki'vio ja'a yo kuati. Yakan va kùnda'vini ra yo. Vati juuni kī'in ma kui'na ku'va ra indukuni takua jà'a yi chi'in yo ña jà'a yo kuati, vati rakan nī'iin cha'a' tōve nī chaa ra jà'a ra kuati. ¹⁶ Yakan va na jayatin yo yo ta na kùkanuu yo ta ki'vio ma nuu chà'nda Ndioo tiñu ora kà'an yo chi'in ra. Vati ikan iyo kua'a' ñamani ra ña chà'a ra nuu yo. Ta cha'a' ña kùnda'vini ra yo kùu yi ña iyo va'a ra ña tindee ra yo ma ora chiniñu'u yo yi.

5

¹ Tandi'i sutu ka'nu ña kùxini nuu yo, kāchin Ndioo ndra ma tañu ma ndra'ii, vati jākuiso Ndioo tiñu ndra ña na ja'a ndra tiñu nuu ra ta kà'an ndra nuu ra cha'a' ma ñivi, ta takan sòkó ndra ndatiñu chi'in kiti chà'ni ndra nuu Ndioo kuenda ña jànaa Ndioo kuati yo. ² Va tava ma sutu ka'nu ña kùxini nuu yo, juuni tōve ya'a ga kùndeeni ndra takua kùu yo, yakan va kùu kutunini ra ma tava kùuni ma ñivi ta kùu kunda'vini ra na cha'a' ma ña na tōve chìto na ma ña jà'a na, ta cha'a' ña kèsiin na iti' Ndioo ndia. ³ Ta cha'a' ma ña tōve ya'a kùndeeni ra kùu yi ña iyo yi ña ka'ni ra iin kiti ta sokó ra ri nuu Ndioo, tūvi cha'a' ma kuati ñivini, va juuni cha'a' ma kuati maa ra ndia. ⁴ Nī'iin ma ndra'ii, na kùu kati ndra ña yu'u koo tiñu i'ya ta iyo yi ña tiñu'u ndo yu'u cha'a' yi, vati maa ma Ndioo kùu ma ra kàchin ndra ta jākuiso ra ma tiñu i'ya ndra, takua kāchin ra ta jākuiso ra tiñu ma sutu ka'nu, ra nàni Aarón niku. ⁵ Indukuni kùu yi chi'in Cristu ti tōve nī jakuiso ra tiñu juuni maa ra, ti Ndioo kùu ma ra kāchin ra ta jākuiso ra tiñu ña na kuu ra sutu ka'nu ña kuxini. Vati ma Ndioo kà'an te'en chi'in ma Jesuu:

Yo'o kùu ma se'i,
Ta vitin yu'u kùu ma ra chā'a tundeeni nuun.

⁶ Ta inga nuu tutu Ndioo juuni kà'an ra chi'in ma Jesuu te'en:

Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,

indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec,

kàti Ndioo.

⁷ Ta ora chiyo ma Jesuu ña chākunuu ra ma ñuñivi i'ya niku, nduva'a kuii chàku ra ta kà'an ni'i ra chi'in Ndioo ora chikan ra ñamani nuu ra. Vati Ndioo iyo ndatu ra, ta kùu jakakú ra ra tañu ndian ndií. Ta cha'a' ña jàka'nu Jesuu ra ta jàchi'in ra ña kà'an Ndioo, yakan va Ndioo tāsò'o ra ma ña kà'an ra. ⁸ Yakan va Cristu, vaji ra Se'e Ndioo kùu ra, ta chi'in kua'a' va'a tundo'o ña ndē'e ra, kùtu'va ra jàchi'in ra ña kà'an Ndioo, ⁹ ta ora cha chinu tandi'i ma tiñu iyo yi ña ja'a ra, yakan va iyo va'a ra kua kùu jakakú ra endeeni tandi'i ndian jàchi'in ña kà'an ra. ¹⁰ Vati Ndioo jākuiso ra tiñu ña na kuu ra ma sutu ka'nu ña kùxini nuu yo indukuni ma takua ma tiñu jà'a ma sutu Melquisedec.

Ni nde'o tundo'o tuva jaña yo ña chìnunio tu'un Ndioo

¹¹ Iyo kua'a' tu'un ña kùu ka'an yo cha'a' ma tu'un ña já kàtitu'in nuu ndo, va ya'aga ndetiñu kùu katitu'un kachin yi nuu ndo, vati ya'aga kuee kùu kutunini ndo yi. ¹² Vati tava cha iyo kua'a' kuiya ña iyo ndo iti' Ndioo cha iyo yi ña kùu ndo matru niku, va na tōve takan kùu yi, ti chiniñu'u ndo ña katitu'un chaa ndiko ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo ña takani cha chìto ndo ma nda ora kīcha'a ndo chinuni ndo. Yakan va kùu ndiko ndo takua kùu ndiakuati, ti lechini kùndeeni ndo ko'o ndo, ta tōve kùndeeni ndo taso'o ndo tu'un ndetiñu tava kùu ma ndayu xii. ¹³ Ta ndian chàxin ndika ma ma'á na, takà'an chaa ma chinituni na ña kùtunini na iin tu'un ndaa kuenda na, ti ndiakuati kùu na. ¹⁴ Va ma ndian chicha chàchi na ndayu xii, ta cha'a' ña takani jà'a na mamaa ña va'a kùu yi ña cha chìto va'a na kachin na ndava kùu ma ña va'a ta ma ña tōve va'a.

6

¹ Yakan va vitin iti' nuu va'aga ña ndakoo yo iin chiyo ña jākua'a yo ma tu'un nunuu cha'a' ma Cristu, ta na ndaki'o ma tu'un ña jàkuicha va'a yi yo. Ta juuni na ndakoo yo iin chiyo ña

jækua'a yo cha'a' ña chikoni'i ndiko yo jà'a yo ma tiñu ña nda kuenda. Ta na ndakoo yo iin chiyo ña jækua'a yo cha'a' ña naja kua chīnūnio ma ña kà'an Ndioo. ² Ta juuni iyo yi ña ndakoo yo iin chiyo ña jækua'a yo cha'a' ña kua'a' nuu ña kùnduta yo, chi'in ma ña jànani nda'a' yo xini ma ñivi, ta ma ña nàtaku ndiko ñivi tañu ndian ndií, chi'in ma nuu jakutuni Ndioo kuati na, ta ikan na ka'nda na yi endeeni ma andaya'. ³ Yakan iyo yi ña ja'a yo, tuva chà'a ma Ndioo tu'un ña ja'a yo yi. ⁴ Vati na kùu chikoni'i ndiko ma ñivi iti' Ndioo tuva jàña ni'ni na ña chīnuni na tu'un ra. Ti ma ndian cha chīto kachin va'a ña tu'un ndaa kùu tu'un Ndioo, ta cha kī'in na ku'va ma ndatu ra ña kīchi yi iti' andivi, ta indukuni nī'i na ma Tati Íí Ndioo chi'in tandi'o, ⁵ ta juuni cha ndē'e na takua va'a kùu tu'un kà'an Ndioo, chi'in ma ndatu ka'nu ña ni ja'a ra ma ñuñivi ña ni kichi. ⁶ Tu ndiakan juuni jàña ni'ni na ña chīnuni na ma ña kà'an Ndioo, na kua ja'a na ña na chikoni'i ndiko na ku'un na iti' Ndioo. Vati juuni maa na kùu ndian ña tàkaa ndiko na ma Jesuu ma nuu kruu nuu tūvi ñivi ña na ka'an ndaa ndisaa ma ñivi chata ra. ⁷ Vati ma ndiakan kùu na takua kùu ma ñu'u' ora kùun ma savi ña chī'i yi ma takuui savi. Vati tu chà'a yi ma ndatiñu ma nuu ma ndian jàtiñu yi, jà'íí ma Ndioo nuu yi. ⁸ Vati tu kàna mamaa ku'u chi'in iñuni nuu yi, na töve nda kuenda yi, ta kīndoo yi nda'a' Ndioo, ta cha kuyatin ña ni ka'an xaan ra chata yi. Ta ma nuu ndi'inia ni kayu yi.

Na kuation yo ma ña va'a ña ni ni'o nda'a' Ndioo, ikan na kuu koo va'a yo

⁹ Ndyo'o ndian ya'aga kùuni ndi nde'e ndi, vaji takan kà'an ndi chi'in ndo, chīto va'a ndi ti maa ndo ni ni'i ndo ma ña va'aga, vati kuà'an ndo iti' nuu ni jakakú Ndioo ndo. ¹⁰ Vati Ndioo iin ra ndaa kùu ra, ta töve ni naani ra ma tiñu jà'a ndo, ti kī'in kuenda ra ndo cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ma ndian ta'an yo, ndian iyo kuenda ra, ta cha'a' ña ya'a va'a tīndee ndo na, ta takua takani jà'a ndo yi antea, ta nda vitin. ¹¹ Va kùuni ndi ña ta'ii'in ndo nda vitin chi'in nda nuu ndi'inia,

na ja'a ndo chi'in ndisaa anima ndo ma takua jà'a ndo chi'in ta'an yo, ikan na kuu koto kachin ndo ti ni ni'i ndo ndisaa ma ña ndātu ndo nda'a' Ndioo. ¹² Na töve kùuni ndi ña ndakuu suchan ndo, ti ma ña kùuni ndi kùu yi ña na tandikun ndo ja'a ndo ma tava jà'a ma ndian kundeni ku'un iti' ra ta chīnuni na tu'un ra. Ti nuu ndiakan ni ku'va Ndioo endeeni tundeni ra ma takua chā'a ra tu'un. ¹³ Ta ora chā'a Ndioo tu'un ra nuu ma Abraham niku, chā'a ra ma tu'un chi'in juuni sivi maa ra, vati na töve iyo inga ra ka'nu tiaga kua maa ra. ¹⁴ Ta te'en kà'an ra chi'in Abraham:

Ndicha kuii ña nuu yo'o, nduva'a kuii ni ja'ij ñun,

ta ni ku'vai ña ni koo kua'a' tataun iti' nuu. ¹⁵ Va ma Abraham, ta ora ya'a ña ya'a ga kundeni ra chātu ra, tajan nī'i ndio ra ma ña chā'a ma Ndioo tu'un nuu ra. ¹⁶ Nda ndian ni kùuni ña chà'a tu'un nuu ma inga ñivi, jà'a na yi chi'in sivi inga ndian ka'nuga kua maa na, ta takan kùu koto ndaa ma ñivi ti ña ndicha kùu ma tu'un ña chà'a na ta na tūva iyo yi ña nuni nuni natu'un kuati na cha'a' yi. ¹⁷ Ta takan chā'a Ndioo tu'un nuu ma ndian ni ni'i ma tundeni ña kāti ra ña ni ku'va ra nuu na, ti kùuni ra ña koto kachin na ti nī'iiin tiempu töve sàma ra ma kua kà'an ra. Yakan va chi'in juuni sivi maa ra kà'an ra ña ni jachinu ra yi. ¹⁸ Cha'a' ma ninduvi ma tu'un i'ya ña na kùu sama yi, ta na koto yo ña na kùu ka'an Ndioo tu'un vata. Ta takua ndisaa yo ña cha tåndikun yo ra, ikan na kumi ra yo, yakan va na koo tundenio kuation yo ña na jachinu ra ma tu'un ña kà'an ra juuni chi'in sivi ra ña ni ku'va ra nuu yo. ¹⁹ Ta cha'a' ma ña ndātu va'a yo ña jà'a Ndioo, cha tåndikun va'a anima yo chi'in ra takua ndikun va'a iin varku jà'a iin kaa nàni ancla. Yakan va iyo va'ani yo kuenda Ndioo ta kùu ki'vi yo chata ma ja'ma yaxin ña ndàsi ma veñu'u íí nduva'a kuii ma andivi. ²⁰ Va ikan kùu nuu kī'vi jī'na ga ma Jesuu kuenda yo niku, ora nūna ra ma iti' va'a ña na ku'un yo chata ra. Ta takan chāa ra kùu ra ma iin sutu ka'nu ra kuxini nuu yo endeeni, ta indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec.

7

Jesuu, kùu ra iin sutu ka'nu ña kuxini nuu yo indukuni kua ma Melquisedec

¹ Ma ra nàni Melquisedec i'ya kùu ra rey, ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'i ma ñivi ìyo ma ñuu nàni Salem niku. Ta juuni kùu ra ma iin sutu kuenda ma Ndioo ya'a ka'nu ìyo andivi. Ta ma ora chikokani ndiko ma Abraham ma nuu chakanita'an ra ta jakanaa ra ma ndra kùu rey, ndra chà'nda tiñu nuu inga ñuu, ta ma Melquisedec chāta'an ra nuu ma Abraham. Tajan Melquisedec, jā'íi ndio ra nuu ra. ² Ta ikan jan ma Abraham, nāta'vi ra uchi porcientu ma tandi'i ma ndatiñu ña jakanaa ra ma nuu chakanita'an ra ta chā'a ra yi nuu ma Melquisedec. Ma sivi Melquisedec kùuni yi ka'an yi "rey, ra jàndondaa tiñu." Va tava rey ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi ìyo ma ñuu Salem kùu ra, ta Salem kùuni yi ka'an yi "na koo vii ma ñivi." Yakan kùu ra rey ña chà'a na koo vii ma ñivi. ³ Ta ma Melquisedec töve yo chito cha'a' ma tatá ra ni cha'a' ma ma'á ra ndia. Ta juuni töve yo chito niyi kùu cha'a' ma ñivi ra, ndian chíyo taji'na ndia. Ta juuni töve yo chito nda ora kaku ra chí'in ma ora chí'í ra ndia. Ta kùu ra iin sutu kuenda Ndioo endeeni. Ta cha'a' yakan, kùu ra iin xina'ñu ma se'e Ndioo. ⁴ Yakan va vitin, na nde'e va'a ndo vati iin ra nduva'a kuui ka'nu kùu ma Melquisedec niku. Vati Abraham, ra kùu tatá yo taji'na, juuni chā'a ra uchi porcientu ma ndatiñu ña jakanaa ra nuu ra. ⁵ Va ma tutu ley ña taa Moisés, kà'an yi ña ìyo yi ña naka'an ndra kùu sutu, ndra kùu tata ma Leví uchi porcientu tandi'i ndatiñu nuu ma ñivi ta'an ndra. Takua kùu yi ña ja'a ndra vaji ma ñivi ta'an ndra kùu tata Abraham ndia. ⁶ Vaji ma Melquisedec, ra yöve ñivi Leví kùu ra niku, nāka'an ra ma uchi porcientu ma ndatiñu nuu Abraham. Tajan jā'íi ndio ma Melquisedec nuu ma Abraham. Vati nuu rakan, chā'a ma Ndioo tu'un nuu niku. ⁷ Yakan va ndisaa ñivi chito na ña ka'nuga kùu ma ra jà'íi ñivi kua ma ra nì'i ña íi, jà'a ma inga ñivi. ⁸ Cha'a' ma sutu, ndra kùu tata Leví, nāka'an ma uchi porcientu, ndra'ya kùu ndra ìyo yi

ña kuvi numini. Va ma tutu Ndioo kà'an yi cha'a' ma Melquisedec ña kùu ra iin ma ra ndito ga. ⁹ Ta kùu ka'an yo ña ma ndra kùu sutu ñivi ma Leví vitin kùu ndra nāka'an ndra ma uchi porcientu ma ña jàtiñu ndra, ta ora tīa'vi Abraham ma uchi porcientu ma ña jàtiñu ra nuu ma Melquisedec, juuni kùuni yi ka'an yi ña tīa'vi Leví yi nuu ma Melquisedec ndia. ¹⁰ Vati ndicha va'a ma ora chāa kaña'a ma Melquisedec chí'in ma Abraham cha ndiso ma kuñu ra ma tata ña ni kuu Leví ora ni kaku ra iti' nuu. ¹¹ Tāchi ma Ndioo ma ndra kùu sutu ma tata Leví, ña na ku'va ndra ma tutu ña taa ra nuu ma ñivi ìyo ma ñu'u' Israel, ndian kùu ma ñivi ma Aarón. Vitin ndicha tu ndicha va'a ña ma ndra'ya kùu ja'a ndra ma tiñu ndaa niku, na töve ìyo yi ña ninii keta ma inga tuku grupu sutu, na yūva ma ndra grupu tata Aarón, vati ra kùu sutu kuenda ma grupu Melquisedec kùu yi. ¹² Vati ora sama yo ma ndra kùu sutu, juuni ìyo yi ña sama ma tu'un ley cha'a' yi ndia. ¹³ Ta ma Racha'nu yo, ña kà'an cha'a' ma tutu, tata ma inga ndra kùu ñivi Israel kùu ra. Ta nī'in ma ñivi töve nī chatiñu ndra takua kùu ma tiñu sutu, ndra jàka'nu Ndioo nuu naa. ¹⁴ Vati ndicha ña chito va'a ma ñivi ña ma Racha'nu Jesuu kichi ra ma tata Juda, ta ma Moisés nī'in tu'un ni töve nī natu'un ra cha'a' ma tata ikan, ma ra kà'an cha'a' ma naja ìyo yi ña jatiñu ma ndra kùu sutu chí'in naja kua ìyo yi ña ja'a ndra ndia.

¹⁵ Ta ma ña'a ndicha va'aga kùu yi tuva ma sutu chaa, ra ni keta indukuni kùu ra takua kùu ma Melquisedec. ¹⁶ Ta rakan ndākuu ra iin sutu töve cha'a' ña kùu ra iin ra tata ndra sutu niku, vati kùu ra sutu cha'a' ndatu va'a ña jà'a ra. Ta ma ndatu ikan chà'a yi ña na koo ñivi endeeni. ¹⁷ Vati ma Ndioo te'en kà'an ra chí'in ma Jesuu:

Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec.

¹⁸ Yakan va ma tu'un cha'nu na töva chātiñu yi. Vati na töve va'a yi kuenda ña tindee yi yo cha'a' ma kuati jà'a yo. ¹⁹ Vati ma tu'un ley ikan ña taa Moisés töve jàndondaa yi yo. Va vitin ìyo tuku

inga ña ndàtu yo ña jà'a yi ña jayatin yo yo chi'in Ndioo. ²⁰ Ta cha'a' yakan, Ndioo kà'an ra chi'in ma tu'un yu'u ra ña ni jachinu ra ma ña kà'an ra. ²¹ Ta ma tiaga ma ndra kùu sutu töve nī chiso ndra tiñu sutu chi'in tu'un yu'u ndra ña kà'an yi ña ni jachinu ndra yi. Vati takan kùu yi ña ma Ndioo kàti ma tu'un ndaa ña ìyo yi ña ja'a ra, vati ma nuu tutu ra te'en kà'an ra: Ma Racha'nu Ndioo, kàti ra iin ma tu'un ña ni jachinu ra

ta na töve nakanini ra ña sama ra ma ña chànini ra cha'a' yi. Ta te'en kà'an yi:

“Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,

indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec”,

kàti Ndioo.

²² Yakan va cha'a ña kùu vitin ma Jesuu ndicha kuii ña jà'a ra ña ni ndo'iin ma tu'un va'aga kua ma tu'un cha'nu. ²³ Ta inga ndra kùu sutu ya'a ga kua'a' ndra chiyo. Ta cha'a' ña chì'í ndra kùu yi ña kùu ga koo ndra kua'a' tiempu. ²⁴ Va tava ma Jesuu ìyo ra endeeni, yakan va nī'iin tiempu na töve ìyo yi ña ku'va ra ma tiñu sutu ña jà'a ra nuu inga na. ²⁵ Yakan va kùu ja'a ra jàkakú ra endeeni ma ndian kì'vi ma iti' Ndioo, vati ìyo ra endeeni, ta jànini ra kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' na.

²⁶ Yakan va ma Jesuu ma ra sutu ka'nu kùu ra iin ra tu'va kuenda ña jàchinu ra ma ña chiniñu'u yo. Vati rakan kùu iin ra ya'a íí ra, ta na tükuii itini ra ta na töve jà'a ra nī'iin ña töve va'a ndia. Ta siin kùu ra kua ma ndian jà'a kuati, ta iñu'u ga ra kua tandi'i ña ìyo andivi. ²⁷ Na töve kùu Jesuu ma tava kùu ma inga ndra kùu sutu kùxini nuu ma ñivi, ta ìyo yi ña ka'ni ndra kiti ta sokó ndra ndri nani kivi kuenda ña ji'na janaa Ndioo kuati ndra, ta iti' nuu sòkó ndra ndri kuenda kuati jà'a ndian ñuu ndia. Va ma Jesuu na töve nī ja'a ra takan. Va iin cha'ani sòkó ra kuenda ña na naa kuati ñivi endeeni ora sòkó ra juuni maa ra nuu Ndioo. ²⁸ Ma tu'un ley ña taa Moisés jàkuiso yi sutu ka'nu ña töve ndra ndaa kùu ndra cha'a' ña ndiso ndra kuati. Va iti' nuu ora kēta ma ley, juuni Ndioo chā'a ra tu'un ña ni jachinu ra ña kà'an yi. Ta ma ña kà'an ra

kùu yi ña jàkuiso ra Se'e ra ña na kuu ra iin sutu ka'nu. Ta ma Se'e ra ikan kùu ra iin ra ndaa endeeni.

8

Jesuu ndiso ra tiñu cha'a' ma tu'un ña jando'iin ra chi'in ma ñivi

¹ Ma ña nduva'a kuii ga ndicha cha'a' ma ña kà'an yo vati ma ra kùu sutu ka'nu, ra kùxini nuu yo kùu ra. Ta juuni rakan chāa ra nàndi ra chiyo kua'a Ndioo iti' andivi nuu chà'nda ra tiñu. ² Ta jà'a ra tiñu tava kùu iin sutu ma tichi ma veñu'u íí ndicha, ma ña jàva'a ma Ndioo ndicha, va na yöve ma veñu'u jà'a ma ñivini kùu yi. ³ Tandì'i sutu ka'nu ndra kuxini nuu ñivi ndiso ndra tiñu ña ìyo yi ña sokó ndra kiti ña chā'ni ndra chi'in inga nakuyi nuu ma Ndioo ora jàka'nu ndra ra. Ta juuni takan ìyo yi ña sokó Jesuu iin nakuyi nuu Ndioo ndia. ⁴ Ta tu takan kùu yi ña ma Jesuu ìyo ra ma ñuñivi i'ya, na töve kuu kùu ra ma sutu ña kùxini nuu yo, vati ma ñuñivi i'ya cha ìyo ma ndra kùu sutu ndra sòkó ma nakuyi ma takua kà'an ma tutu ley Ndioo. ⁵ Va ma ndian kùu sutu i'ya ña jàkuu ndra tiñu, va ndisaa ma ndatiñu chàtiñu ndra töve kùu ma ña ndicha ña ìyo iti' andivi, ti kùu yi maaaa na'nani chi'in xina'ñuni. Ta chito yo ña na'nani kùu yi, vati ma ora ña jàva'a ma Moisés ma veñu'u íí ikan, te'en kà'an ma Ndioo chi'in ra: “Na taso'o va'un ma ña kà'in, ta java'un yi indukuni ma tava kàa ma iin ku'va ña jàna'i nuun ma tichi ku'u ta takan ìyo yi ña java'un yi.” ⁶ Va ma Jesuu ra kùu sutu ka'nu kuxini nuu yo, vati rakan kùu ma ra nī'i iin tiñu nduva'a kuii ga va'a ña kùu ra sutu kuxini nuu yo, kuenda ña na ka'an ra chi'in Ndioo cha'a' yo, ta chi'in ma ñivi jāndo'iin tu'un ra ña kàti ra nuu na. Ta ma tu'un ikan ni jachinu ra yi cha'a' ma tu'un va'a ga ña chā'a ra nuu na.

⁷ Tu ndicha ma tu'un nunuu ña jāndo'iin Ndioo chi'in ma ñivi iin ña nduva'a kuii va'a kùu yi kuenda na niku. Tu takan kùu yi tūva chiniñu'u ra ña jāndo'iin ra inga tuku tu'un chaa chi'in na. ⁸ Va ma Ndioo chā'a ra kuenda ña

nāta'an ra ñivi ña töve kùu na iin ndian ndaa, yakan va kà'an ra te'en:

Ma Racha'nu Ndioo kà'an te'en:

Ni keta iin kivi

ña ni jando'iin ma tu'un chaa chi'in ma ñuu Israel ta chi'in ma ñuu Judá.

⁹ Ma tu'un i'ya, na töve indukuni kàa yi ma tava kàa ma tu'un ña jando'iin chi'in ma ñivi ndo,

ndian chiyo taji'na niku,

ma ora tāvai na ma ñu'u' Egiptu.

Va tava na töve nī jachi'in na ma tu'un jando'iin chi'in na,

yakan va jaña nda'i na, kāti ma Racha'nu Ndioo.

¹⁰ Ma tu'un ña ni jando'iin chi'in ma ñuu Israel

ora ya'a ña kuu ma kivi ikan,

ni kuu yi te'en, kāti ma Racha'nu:

ni jakutai ma tu'un i'ya ma chinituni ma ñivi

ta te'en ni tai yi ma chata ma anima na:

Yu'u kùu Ndioo ndo,

ta ndyo'o kùu ndo ma ñui.

¹¹ Ta tūva ni chiniñu'u na ña nī'in na jàna'a na nuu inga meru a ñivi na ma tiñu chàkui,

ikan na kuu nakoto na ña yu'u kùu ma Racha'nu Ndioo,

vati tandi'i na ni nakoto yu'u,

endeeni ndaa ndian ma ndiakwati chi'in ma ndian cha'nu ndia.

¹² Vati yu'u ni janai ma kuati na chi'in ma ña töve va'a jà'a na,

ta na kùku'unj tiaga cha'a' ma kuati töve va'a ña jà'a na,

kāti Ndioo.

¹³ Ora kà'an ma Ndioo cha'a' iin ma tu'un chaa ña jando'iin tu'un ra chi'in ma ñivi, kùuni ra ka'an ra ña na tūva òyo kuenda ma tu'un nunuu ña tāa ma Moisés. Ta ma tu'un nunuu ikan cha'nu yi, ta tūva chàtiñu yi, ita'vinia takaa ta naa yi, kāti ma Racha'nu Ndioo.

9

Ma veñu'u í nuu chà'nda Ndioo tiñu ma ñuñivi chi'in ma nuu chà'nda ra tiñu ma iti' andivi

¹ Yakan va vitin, ma tu'un nunuu ña jando'iin Ndioo chi'in ñivi kà'an yi naja kua ja'a yo ora jaka'nu yo ma Ndioo iin tichi veñu'u ña òyo ñuñivi i'ya. ² Ta

veñu'u ikan jāndova'a na yi te'en: ma ve'e nunuu ña nani nuu í ndaa ma nuu chàkuiin kua'a' ma tima. Ta juuni cha ndaa ma mesa ña ka'in ma paan ja'í Ndioo ndia. ³ Ta ma tichi ma veñu'u í ma inga ma iti' chata ma nuu ndasi ma ja'ma yaxin ma ma'ñu yi ma nuu nduva'a kuii í, ⁴ ikan ndaa iin nuu naa oro ma nuu ti'i na ma ñu'ma kutu ma ora jàka'nu na Ndioo. Ta juuni ndaa iin yaka ña jàna'a cha'a' ma tu'un ña jando'iin Ndioo chi'in ñivi, ta ninii chata yi ka'in ma oro. Ta tichi yi ndaa iin kasitu oro ta ma tichi yi ka'in maaaa ña kuichin ña xa'ma ña nani maná, ta juuni ma ikan jūndii ma yutun vatun ma Aarón, va cha kēta ma xe'e run ma chata run, chi'in ma vitu ña kà'an ma tu'un ña jando'iin tu'un Ndioo chi'in na ndia. ⁵ Chata ma yaka ka'in ma ndian kùu tati va'a jà'a tiñu kuenda Ndioo ta ma tati va'a ikan jàna'a yi ña òyo Ndioo, ta chi'in ndichin na chàsi na ma chata ma yaka. Va ma vitin na tūva ga òyo yi ña ka'an yo tiaga nakuyi cha'a' ma ndatiñu.

⁶ Ta ora cha òyo va'a ma ndisaa ma ndatiñu i'ya, tichi ve'e nunuu veñu'u í kivi ma ndra sutu ña jàchinu ndra ña jàka'nu ndra Ndioo ndisaa kivi ma ikan.

⁷ Va tichi ve'e uvi ikan, kivi uvanuu ma sutu kùxini, ta iin cha'ani iin kuiya. Ta ora kivi ra ma ikan, òyo yi ña kunda'a ra ma nii kiti ña sòkó ra nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni Ndioo ji'na ma kuati ra, ta juuni jàka'nuni ra kuati jà'a ma ndian òyo ñuu ra ora töve chà'a na kuenda ña jà'a na yi.

⁸ Chi'in ña'a jàna'a ma Tati Í Ndioo ña takà'an nuna ma iti' kuenda kuu kivi yo ve'e nduva'a kuii í, ma ora juuni yanga jàtiñu yo tichi ma veñu'u nunuu ikan.

⁹ Tandi'i ma ña te'en kùu yi takua kùu iin ku'va kuenda ma tiempu vitin, vati ndisaa ma kiti chi'in inga ndatiñu ña sòkó na nuu Ndioo, na kuu ja'a yi ña ndova'a yo, ti kīndoo kuati chinituni ndisaa ndian jàka'nu Ndioo ora jà'a na takan. ¹⁰ Vati uvanuu ma ña jà'a na kùu yi ña chàchi na ta chi'i na chi'in tandi'i nuu ña jà'a na, ikan na nandoo kuñu na ora jàka'nu na ma Ndioo. Ta ndisaa yakan kùu yi va'ani kuenda iin nundani, vati Ndioo ni jandochaa ta ni sama ra ndisaa yi.

¹¹ Vati ma Jesuu cha kīchaa ra, ta vitin kùu ra sutu ka'nu, ra kuxini nuu tandi'i yo kuenda ña na koo vii yo chi'in ma ña kichaa nuu yo jà'a ra endeeni. Vati ma veñu'u íí ma nuu kà'an Jesuu chi'in Ndioo cha'a' yo ña kùu yi iin nuu va'aga ta nduva'a ndaa yi ndia. Va na yöve ñivi kùu ma ndian jàva'a yi, ña kùuni yi ka'an yi ña yöve kuenda ndian ñu'u' ñuñivi kùu yi. ¹² Ma Jesuu cha kī'vi ra ma tichi ma veñu'u íí ikan, va töve kī'vi ra kuenda sokó ra ma nii tixu'u chi'in nii jundiki kuati, vati kī'vi ra tichi yi kuenda sokó ra ma nii maa ra kùu yi, ta kī'vi ra tichi yi iin cha'ani kuenda ndisaa tiempu, ikan na jakakú ra chi'in nii ra yo endeeni. ¹³ Ndicha va'a tu iyo ndatu ma nii ma toro chi'in ma nii tixu'u chi'in ma yuyaa ma jundiki si'i vali ma ña kayu yi ma nuu naa, ta chōso yava sutu ma nii chi'in ma yuyaa chata ma ndian iyo kuati kuenda ndo'íí yi, ta janandoo yi ma iti' chata ma kuñu yo. ¹⁴ Vati tu takan kàa yi kùuni yi ka'an yi ña ma nii Cristu nduva'a kuii va'a ga ra' kuenda yo. Vati chi'in ma ndatu Tati Íí Ndioo ña iyo endeeni, sōkó ra nii ra nuu ma Racha'nu Ndioo. Ta cha'a' ña ni'iin kuati iyo ra, yakan va iyo va'a ma nii ra ña janandoo ra' ta janaa ra' ndisaa ña kini iyo chinitunio ña jà'a yi ña chī'í yo, ikan na kuu ja'a yo tiñu kuenda Racha'nu Ndioo ndito.

¹⁵ Yakan va ma Jesuu kùu ra ra kà'an ndaa cha'a' yo, ikan na kuu jando'iin ra yo nda nuu Ndioo chi'in iin tu'un chaa. Vati ora chī'í ra jānaa ra ma kuati ña jā'a yo ora juuni chà'nda ma tu'un nunuu nuu yo ña jāndo'iin Ndioo ra chi'in yo ma ora ikan. Takana kuu yi, ikan na kuu ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndisaa ndian kāchin ra ña na koo na chi'in ra ndisaa tiempu, kua kati ra. ¹⁶ Vati tu taa yo nuu tutu iin tu'un cha'a' naja nàta'vi yo ma ndatiñu ña'a yo, töve kuu kuatiñu yi ña ora juuni ndito yo, va chàtiñu yi va nda kati kuvi ji'na ma ndian taa yi. ¹⁷ Vati iin tutu ikan, na töve nda kuenda yi tuva juuni yanga ña iyo ndito ma ndian jā'a yi, vati ora cha chī'í na ta kīcha'a chàtiñu yi. ¹⁸ Yakan va ma tu'un nunuu ña Ndioo jāndo'iin ra chi'in ñivi, jāketa ra yi chi'in

nii, ¹⁹ ti ora kātitu'un Moisés ndisaa ma tu'un ley ña jā'a ma Ndioo nuu ndisaa ma ñivi. Ta juuni tiin ndio ra iin ja'ma ña'ma ña kuva'a chi'in iin soko yutun ña nàni hisopo, ta jātii ra yi tichi ma nii ma jundiki kuati chi'in ma nii tixu'u, ta jākanuu ra ra' chi'in takuii, tajan chōso yava ra ra' ma nuu ma tutu ley Ndioo, ta juuni chōso yava ra ra' chata ndisaa ma ñivi ñuu ndia. ²⁰ Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra cha'a' na: “Ña'a kùu ma nii ña kà'an yi cha'a' ma tu'un ña jāndo'iin Ndioo chi'in ndo, ikan na kumi ndo yi”, kati ra. ²¹ Ma Moisés juuni chōso yava ra ma nii kiti ma tichi ma veñu'u íí kuenda Ndioo, ta chōso yava ra ra' chata ndisaa ma ndatiñu ña chàtiñu ma ndra kùu sutu ora kà'an ndra chi'in Ndioo niku. ²² Vati ma tutu ley jā'a Ndioo kà'an yi ña na janandoo yo tandi'i ndisaa nakuyi chi'in nii. Ta töve nàa kuati ma ñivi tu töve chōso yava ji'na na chi'in ma nii.

Sòkó Jesuu kuñu ra nuu Ndioo ta chī'í ra cha'a' ma kuati yo ta naa yi

²³ Vati chīniñu'u yo ña chōso yava yo nii kiti ña chà'ni yo ta sōkó yo nuu Ndioo chata ma ndatiñu tichi ma veñu'u iyo ñuñivi, ikan na nandoo ma ña kùu na'na ma ndatiñu iyo andivi. Va ma ndatiñu ndicha ña iyo iti' andivi kùuni yi ña nandoo ndicha yi chi'in nii ña va'a ga kua ma ña nunuu. ²⁴ Vati ma Jesuu na töve nī kī'vi ra ma tichi ma veñu'u íí ikan ña jàva'a ma ñivini, va iin na'na ni kùu yi kuenda ma veñu'u íí ndicha kuenda Ndioo. Vati Jesuu kī'vi ra va ma andivi, vati ikan jāna'a ra ra nuu Ndioo, ta kà'an ra cha'a' yo. ²⁵ Va töve nī kī'vi Jesuu ña jāna'a ra ra kua'a' cha'a' ma iti' andivi takua chīniñu'u kī'vi ma sutu cha'nu kùxini veñu'u íí ñuñivi i'ya nani kuiya chi'in ma nii ña yöve maa ra. ²⁶ Ta tu takan jā'a ma Jesuu niku, ta iyo yi ña kuvi ra kua'a' va'a cha'a' ma nda ora tūvi ma ñuñivi ta nda ma vitin niku. Va takua ma vitin nuu ni ndi'i ma kuiya, keta ma Cristu iini cha'a', va kuenda endeeni ña sōkó ra juuni maa ra ta chī'í ra cha'a' yo, ikan na naa ma kuatio. ²⁷ Ta takan kùu yi ña ni kuvi ndisaa ma ñivi iin cha'ani, ta iti' nuu ni kichaa ndio ma ora ña ni jakutuni Ndioo kuati jā'a yo. ²⁸ Ta indukuni kùu yi

ña Cristu sòkó ra ma kuñu ra ta chī'í ra iin cha'ani kuenda ña jandi'i ra ma kuati ña jà'a kua'a' ñivi. Ta iti' nuu juuni ni keta ndiko ra ma ñuñivi ma iti' uvi ora jàkaku ra ma ndian ndàtu ma kivi ni kichi ra.

10

Cristu chī'í ra iin cha'ani cha'a' yo kuenda endeeni

¹ Vati ma tu'un Ley Ndioo kùu yi takua kùu iin ma xina'ñu cha'a' ma ña va'a ni kichi iti' nuu niku, va ma Ley ikan töve kachin va'a kùu yi. Yakan va na kùu jandondaa yi ma ndian endee jayatin na na nuu Ndioo nani ora keta kuiya ña ndaka na kiti ña ni sokó na yi nuu ra. ² Vati tu ndicha va'a ma tu'un ikan jandondaa yi endeeni kuati ñivi, ta tüva kuuni na ña iyo kuati maa na, ta ndakoo na ña sokó na kiti nuu Ndioo niku. ³ Vati ma kiti sòkó na chàtiñu ndri va kuenda ña na jakuku'uni na ma kuati na nani kuiya, ora sòkó na ndri. ⁴ Vati takua ma nii ma toro chi'in ma nii tixu'u na kùu ndaki'in ra' ma kuatio.

⁵ Yakan va ma Cristu ora kichi ra ma ñuñivi i'ya, te'en kà'an ra chi'in ma Ndioo: Na töve kùuniun ña sokó ñivi kiti nuun ta ni inga tuku nakuyi

vati chā'un ma kuñui nui.

⁶ Nī'iin kiti a inga nakuyi ña sòkó na nuun, ikan na janaun kuati na chi'in yi, töve chàta'aniun yi.

⁷ Yakan va kà'in te'en: "I'ya iyo ma tava kà'an tutun cha'i,

ikan na ja'i tiñu nuun takua kùuniun."

Takan kati Cristu chi'in Ndioo.

⁸ Ma ña kà'an ra nunu te'en chi'in Ndioo: "Töve chàta'aniun nī'iin kiti ña chà'mi na a kiti sòkó na kuendaun a inga tuku nakuyi ña sòkó na, ikan na janaun kuati na chi'in yi", (vaji sòkó na yi takua kà'an ma tutu Ndioo). ⁹ Va ma inga tuku tu'un ña kà'an Cristu te'en kà'an yi: "I'ya iyo ma tava kà'an tutun cha'i, ikan na ja'i tiñu nuun takua kùuniun", kati ra. Vati ma tu'un uvi ña kà'an ra kùuni yi ka'an yi ña cha jātachiyo ra ma tu'un nunuu, ikan na kindoo ma ña uvi. ¹⁰ Ndioo kùu ma ra jāndo'iin yo, vati ma Jesucristu jà'a ra ma tiñu takua kùuni ma Ndioo ma ora sòkó ra ma kuñu ra ora chī'í ra. Ta uvanuu cha'ani sòkó ra yi kuenda endeeni.

¹¹ Tandi'i sutu judiu jà'a ndra ma tiñu ndra nani kivi, ta sòkó ndra kua'a' va'a cha'a' ma ña sòkó ndra ora jàka'nu ndra nuu Ndioo, vaji ma ña sòkó ndra na töve kùu kindaa yi ma kuati ma ñivi. ¹² Va ma Jesuu iin cha'ani sòkó ra ma kuñu ra nuu ma Ndioo kuenda ña kindaa ma kuatio endeeni, ta juuni chāa ndio ra nandi ra ma chiyo kua'a' ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. ¹³ Vati ikan nandi ra ndàtu ra nda kati ku'va Ndioo ndisaa ndian xaani nde'e nuu ra, ikan na chaa na kuiin na cha'a ra. ¹⁴ Vati chi'in ma kuñu ra ña sòkó ra jāndondaa ra iin cha'a' ma kuati na kuenda ndisaa tiempu, ma ndian cha ndō'íi kuenda Ndioo. ¹⁵ Va indukuni kà'an ma tu'un ma Tati Íi Ndioo ora kà'an ra te'en:

¹⁶ Ña'a kùu ma tu'un ña ni jando'iin chi'in na ora ya'a ji'na ma kivi ikan.

Ta kà'an tuku ma Racha'nu Ndioo:

Ni jakutai ma tu'un ley ma anima na ta ni tai yi ma chinituni na.

¹⁷ Ta na tüva ga ni kuku'unj tiaga cha'a' ma kuati na chi'in ma ña kini ña jà'a na.

¹⁸ Yakan va ora cha jàka'nunj cha'a' ma kuati ndo, na tüva chiniñu'u ndo ña sokó ndo tiaga nakuyi nui cha'a' ma kuati ndo.

Iyo yi ña jayatin yo yo iti' Ndioo ta chinunio ña kà'an ra

¹⁹ Yakan va vitin ndyo'o yani, iyo yi ña na tüva ga yu'vio ta ki'vio ma tichi ma veñu'u íi kuenda cha'a' ma nii ma Jesuu. ²⁰ Ta ko'o ma iti' chaa nuu ki'vi yo tichi yi, ti ikan ni koo ndito yo ti cha nūna ma ja'ma yaxin ña ndasi ma tichi yi niku. Va vitin kindoo nuna yi cha'a' ña cha sòkó ra kuñu ra. ²¹ Cha iyo Jesuu ña kùu ra ma sutu ka'nu kuxini kuenda yo tichi iin veñu'u ndicha nuu ndaa Ndioo. ²² Yakan va iyo yi ña jayatin yo yo iti' Ndioo ta chinuni va'a yo ma ña kà'an ra chi'in anima yo. Va iyo yi ña ja'a ndicha yo yi, ta na töve chāninio nī'iin ña töve va'a tichi anima yo, ta ndoo ma kuñu yo chi'in takuii va'a. ²³ Na chinuni va'a yo ta na töve iyo yi ña nakaninio cha'a' ma ña ndàtu yo ma ña ni ku'va Ndioo nuu yo cha'a' ma tu'un ña chinuni yo ta jana'a yo nuu ma ñivi, vati iyo yi ña jachinu ma Ndioo ma tu'un ña kati ra ña ni ja'a ra

kuenda yo. ²⁴ Na nanduku yo kua tindee ta'an yo yo, ikan na kùuni va'a yo nde'o ña ja'a yo ma ña va'a. ²⁵ Na töve ìyo yi ña jaña yo ña kùti'vi ta'an yo, vaji takan jà'a ma inga na, vati ma ña ìyo yi kuu ma ña ja'a yo ña kua'a yo ma tundeeni ma ta'an yo ta tundeeni ku'va yo nuu na, ta ku'va na yi nuu yo ndian, vati ndè'o ña chani kuyatin ma kivi ña ni kichi ndiko Jesuu ma ñuñivi i'ya. ²⁶ Vati tu endee kì'vi yo jà'a yo ma kuati vaji cha chìto va'a yo ma iti' ndaa, na tüva kuu kindoo nì'iin kiti ña kùu ka'ni yo ta sokó yo ri nuu Ndioo cha'a' ma kuatio. ²⁷ Vati tu ja'a yo takan ma ña ndàtu yo kùu ma ña ni ni'ì yo ña jakutunini Ndioo yo cha'a' ma kuati jà'a yo chi'in ma ñu'ú ndu'va ni janayi ma ndian xaani nde'e na Ndioo. ²⁸ Tu ìyo ma ra ña cha ndākoo ña jàchi'in ma tu'un tãa ma Moisés, ta tu ìyo uvi a uni ndian cha chìto yi ta tìso na kuati nuu ra cha'a' yi, ta ìyo yi ña ka'ni ndio yo ra cha'a' yi. Ta tüva kunda'vini yo ra cha'a' ña jà'a ra kuati. ²⁹ Tu ndicha ña takan kùu yi, ¿a töve chìnuni ndo ña tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ma ndian chàñu che'e chata ma Jesuu, ra Se'e Ndioo, ta kà'an na ña na töve nda kuenda ma nìi ra ta chi'in ma ndian kà'an ña töve ìyo kuenda ma ñamani ña chà'a ma Tati í Ndioo nuu yo ndia? Va chi'in nìi Jesuu, Ndioo jàchinu ra ma tu'un ña ndō'iin ra chi'o ña kà'an yi ña ni kuu yo iin ñivi í kuenda ra. ³⁰ Tandì'i yo chìto va'a yo ña kà'an ma Ndioo te'en: "Chata yu'u jà'a ndo kuati, yakan va juuni yu'u kùu ra ña na jande'e tundo'o nuu ndo cha'a' yi." Ta juuni kà'an ra: "Ma Racha'nu Ndioo ni jakutuni ma kuati ma ñivi ìyo ñuñivi." ³¹ ;Tu takan kùu yi, ya'a ga ndetiñu kùu yi kuenda yo tuva koyo yo nda'a' Ndioo ra ìyo endeeni!

³² Yakan va ndyo'o na kuku'uni ndo ma tiempu cha'nu taji'na ma tava tã'an ndo niku, ma ora já nunuu nì'i ndo ma ña va'a kuenda Ndioo. Ta kùndeeni ndo chi'in ma anima ndo ndisaa kuii ma tundo'o ndè'e ndo cha'a' ma ña ndàtu ndo ña kùuni ndo ña na ja'a ma Ndioo iin ma ña va'a kuenda ndo. ³³ Vati ìyo nda ndyo'o kùndeeni ndo ora kà'an ti'ini na chata ndo ta kãni na ndo ma nuu tuvi

ñivi, ta ìyo inga ndo ña kùta'an indukuni chi'in inga na ora ndè'e na tundo'o ndia. ³⁴ Ndyo'o kùu ndo ndian kùnda'vini ma ndian ka'iin ma tichi ma vekaa niku. Ta ora nãmaa ñivi ma ndatiñu nuu ndo, chisii ndo ti cha chìto ndo ña ìyo ndatiñu va'a ga ña ni ni'ì ndo iti' andivi. Ta ma ña ni ni'ì ndo ikan, töve ni naa yi endeeni kuenda ndo. ³⁵ Na töve ìyo yi ña jakunaa ndo tundeeni Ndioo ña ìyo chi'in ndo, vati ni ni'ì ndo iin ma ña va'a cha'a' yi. ³⁶ Vati ndyo'o ìyo yi ña kùndeeni ndo ora nduva'a kuii nde'e ndo tundo'o. Va tu jàchinu ndo ma ña kùuni ma Ndioo ña jà'a ndo, ta ni ni'ì ndo ndisaa ma ña chà'a ra tu'un ña ni ku'va ra nuu ndo. ³⁷ Vati ma tu'un Ndioo kà'an yi te'en:

Numini, ta numini,
ta chani kichaa ma ra ìyo yi ña kichi;
ta tüva kuyanga ra.

³⁸ Ta nda ndian ni kuuni ña kùu ñivi ndaa, ndiakan kùu ma ndian chìnuni ma tu'in. Titu kakachata ndiko na tüva ni sii kuunì chi'in na cha'a' yi.

³⁹ Va ndisaa yo yöve ndian jàña ña chìnuni tu'un ra kùu yo ta jàkakachata yo yo, ta kuà'an yo nuu kuvi yo endeeni, vati kùu yo iin ndian chìnuni tu'un ra ña ni ni'ì yo nuu ni kakú yo endeeni.

11

Cha'a' ma ña chìnunio kùu kakú yo jà'a Ndioo

¹ Cha'a' ma ña chìnunio chìto va'a yo ña ni ni'o nda'a' Ndioo ma ña ndàtu yo, ta juuni cha chìto yo ti ma ña ndaa kùu ma ña kùu nde'o. ² Ma ndian kùu ñivio ndian chīyo taji'na, ya'a ga ndōmani Ndioo chi'in na cha'a' ma ña chìnuni na.

³ Cha'a' ma ña chìnunio, kùu yi ña kùtuninio ña tūvi tandi'i ma ña ìyo ñuñivi chi'in andivi jà'a Ndioo chi'in tu'un kà'an ra. Vati ma ña ndichin ndè'o vitin tūvi yi jà'a ra, ta chàtiñu ra ma ña töve ndichin ndè'o ora jätuvi ra yi niku.

⁴ Cha'a' ma ña chìnuni ma Abel, chà'ni ra iin kiti sōkó ra kuenda Ndioo, ta ka'nuga ri takua kàa ña sōkó ma Caín nuu Ndioo niku. Yakan va Ndioo kà'an ra ña iin ra ndaa kùu Abel, tajan ndāki'in ndio ra ma ña sōkó ra nuu ra. Yakan va ma ña jà'a Abel kàtitu'un yi nuu yo nda vitin

jin cha chí'í ra, ti chìnuni ra tu'un Ndioo niku.

⁵ Cha'a' ma ña chìnuni ma Enoc, ndāki'in ndito ma Ndioo ra kuà'an ra chí'in ra, ikan na töve kuvi ra, ta na tüva ni nata'an na ra, ti kuà'an ra chí'in ra. Ta ma tutu Ndioo kà'an yi ña ora takä'an kundaka ma Ndioo ra ku'un ra chí'in ra, ma Enoc ji'na jāndomani ra ma Ndioo cha'a' ma ña chìnuni ra tu'un ra. ⁶ Va na kuu ndomani ma Ndioo jà'a yo tuva töve chìnunio tu'un ra. Vati tu kùunio ki'vio iti' Ndioo, iyo yi ña chinuni va'a yo ña iyo ra, ta chà'a ra ma ña va'a kuenda ma ndian nànduku ra.

⁷ Cha'a' ma ña chìnuni ma Noé, ora kātitu'un ma Ndioo nuu ra ma tava ni kuu niku ora takä'an koto ndaa va'a ra yi. Yakan va jāchi'in ndio ra ma ña kā'an ra ta kīcha'a ndio ra jà'a ndio ra ma varku, ikan na kuu kakú ra chí'in ñivi ra. Ta juuni cha'a' ma ña chinuni ma Noé, jāna'a ra nuu tandi'i ma ñivi iyo ma ñuñivi ña ni kuvi na. Ta töve nī jachi'in na, ta chí'í na jā'a takuui. Yakan va Ndioo kāti ra ña iin ra ndaa kùu Noé kuenda ra cha'a' ma ña chìnuni ra.

⁸ Ta cha'a' ma ña chìnuni ma Abraham, ta ora kāna ma Ndioo ra, ta jāchi'in ra ma ña kà'an ra ta kēe ndio ra kuà'an ra nda nuu kàndii ma ñu'u' ña ni ku'va Ndioo nuu ra. Yakan kùu ma tundeeni ña ni ni'í ra niku. Tajan kēe ndio ma Abraham ma ñuu nuu iyo ra niku. Ta na töve nī chito ra ma ndanu kuà'an ra.

⁹ Ta cha'a' ma ña chìnuni ra, chíyo ra tava kùu ma ndian kīchi ma inga ñuu ma nuu ñu'u', ña chā'a ma Ndioo tu'un nuu ra ña ni ku'va ra niku. Yakan va chíyo ra ma tichi ve'e ja'ma indukuni ma tava ma Isaac chí'in Jacob, vati ma tu'un ña chā'a ma Ndioo nuu Abraham, indukuni kùu yi takua ña jā'a ra chí'in ndrakan ndia.

¹⁰ Vati ma Abraham nduva'a kuii ndātu ra ña koo ra iin ñuu ña ni koo iti' nuu, vati ma ñuu ikan ni ndova'a va'a yi endeeni, ti ma Ndioo kùu ma ra ndiso tiñu cha'a' yi, ña chàkin ra ma ku'va yi ta jàva'a ra yi ndia.

¹¹ Ta ma Sara vaji ña kuu kuku'un ma se'an ta ma iian Abraham ya'a ga chicha ra, ta cha'a' ma ña chìnuni vi, kùu yi ña nī'i ma Abraham ma ñandee ra ña kuu chiyo se'e ra chí'in ña, vati chìnuni ra ti

Ndioo kùu iin ra ndicha, ta ni jachinu ra ma tu'un ña chā'a ra nuu ma Abraham. ¹² Yakan va ma Abraham vaji ma kuiya nuu ndi'inia iyo ra ña nduva'a kuii chicha ra, chāa ndio ma kivi ña chākoo nduva'a kuii kua'a' ñivi tata ra. Vati chākoo na tava kùu ma chele iyo ma andivi chí'in tava kùu ma yuti ndi'i iyo ma yu'u tañu'u ña na kuu ka'vio ta'ii'in yi.

¹³ Tandi'i ma ñivi ña cha kā'in tu'un cha'a', cha chí'í na ta na töve nī ni'í na ma ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra nuu na. Va cha'a' ma ña chìnuni na, kùtunini na ña iti' nuu ni kuu ma tava chā'a Ndioo tu'un nuu na. Yakan va chisii na jà'a ma tu'un Ndioo ikan. Ta chānini na ña juuni maa na kùu ma ñivi vāchi koo nundani ma ñuñivi i'ya, ti kùu na tava kùu ma ndian ya'a kuà'an ni ma nuu yi. ¹⁴ Ta ma ndian kà'an takan jāna'a na na ña juuni chàkuu na nànduku na iin ñuu nuu kuu koo va'a na. ¹⁵ Tu nākanini na ma ita'vi cha'a' ma ñuu nuu chíyo na niku, ta va'a ga na chikoni'i ndiko na ma ñuu ikan niku. ¹⁶ Va ma ñivi ikan nduva'a kuii kùuni na iin ñuu nduva'a kuii vii koo na, va ma ñuu kàndii andivi kùuni na koo na. Yakan va ma Ndioo na töve kukanuu ra ña kà'an ra ña kùu ra Ndioo ma ñivi ikan. Vati cha jàva'a ra iin ñuu ka'nu nuu ni koo na.

¹⁷ Cha'a' ma ña chìnuni ma Abraham, ma ora kī'in ma Ndioo ku'va ra niku. Ta kī'in Abraham ma rase'e ra Isaac ña ni sokó ra ra ta ni ka'ni ra ra kuenda ma Ndioo. Yakan va cha iyo va'a ma Abraham ña ni sokó ra Isaac, ra uvanuu kùu se'e ra, vaji cha chito ra ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ra. ¹⁸ Ti te'en kà'an yi: "Isaac kùu ma ra ni ja'a ña ni kuita kuati ma tataun", kāti ma Ndioo chí'in ma Abraham. ¹⁹ Vati ma Abraham chā'a ra kuenda ña iyo ndatu Ndioo ña kùu janataku ndiko ra ma ndian cha chí'í. Yakan va ma Abraham nī'i ndiko ra ma rase'e ra. Va chí'in ña'a kùu kà'an yo ña Isaac kùu ra takua kùu iin ra nātaku tañu ndian ndi'í niku.

²⁰ Cha'a' ma ña chìnuni ma Isaac, jā'íí ra ma nuu ma ndra se'e ra nani Jacob chí'in Esaú cha'a' ma ña ni kuu iti' nuu kuenda ndra. ²¹ Cha'a' ma ña chìnuni ma Jacob, ma ora ña chani kuvi ra, jā'íí ra ma nuu ma ta'ii'in ma ndra se'e ma Kusé, ta tīndee ra ra chí'in ma nuu ma

yutun vatun ra ta chūndaa ndio ra, tajan kīcha'a ndio ra jāka'nu ra ma Ndioo. ²² Cha'a' ma ña chìnuni ma Kusé, ma ora ña chani kuvi ra, kātitu'un ra nuu ma ndian israelita ña ni kee na ma ñu'u' Egiptu vaji kukueeni. Ta ndākoo ra iin tu'un ña kà'an yi, niyi iyo yi ña ja'a na chi'in ma iki ra, tuva cha chī'í ra.

²³ Cha'a' ña chìnuni ma tatá ma Moisés ma ora kaku ra, tixe'e vi ra unī yoo, vati ndē'e vi ti iin pa'a vali nduva'a kuii vii kuu ra, ta na töve nī yu'vi vi, vaji tāchi ma ra kuu rey tu'un ña ni ka'ni ra tandi'i ma ndra'ii kuati. ²⁴ Ta cha'a' ma ña chìnuni ma Moisés ma ora cha chīcha ra, na töve nī kuuni ra ña kà'an na ña ra se'e ma ñase'e ma Faraón kuu ra. ²⁵ Va'a ga, kūuni ra, ña ndē'e ra tundo'o indukuni chi'in ma ñivi kuuuni ma Ndioo, kua ña kakuu nuu sii ni ra nundani te'en tikan ni, jā'a ra kuatini. ²⁶ Cha kāchin ra chi'in ma chinituni ra ña va'a ga nde'e ra tundo'o indukuni kua ni nde'e ma ra ni kuu Cristu, kua ma ña kusii ra cha'a' ma ña ya'aga va'a ta ya'vi ña iyo ma ñuu Egiptu. Vati endeeni ndātu ra ma ya'vi ña ni ku'va ma Ndioo nuu ra ma iti' nuu. ²⁷ Cha'a' ma ña chìnuni ma Moisés, yakan va ndākoo ra ma ñuu Egiptu ta kēe ra kuà'an ra, ta nī tukuii ndasii ra vaji kuxaan ma ra kuu rey chi'in ra. Yakan va jāndeeni ra jin najaga ta'an ra ti chito ra ña Ndioo tindee ra ra, vaji na kuu nde'o ra.

²⁸ Cha'a' ma ña chìnuni ma Moisés, jā'a ra ma viko Pakua, ta tāchi ra ña na kosoyava na ma nii ma nani nuu iyo yuve'e na, ikan na töve nani ma tati chà'ni ñivi ma nī'iin ma ndra chīcha se'e nunuu ma ñivi israelita. ²⁹ Cha'a' ma ña chìnuni ma ñivi israelita, kūu chā'nda java vi ma tañu'u kua'á ma tava kuu iin ma ñu'u' ití ni. Ta juuni takan kūuni ma ndian iyo ñuu Egiptu jā'a na, va nī kūu yi, ti kakā'a na ma takuii. ³⁰ Cha'a' ña chìnuni ma ndian israelita, kāvanuu na ucha kivi ma ninii yu'u ma ñuu nāni Jericó, ta ora cha yā'a kāvanuu na, ndūva ma nama' ña kavanuu ninii yu'u ma ñuu ka'nu ikan.

³¹ Cha'a' ña chìnuni ma Rahab, ña'a tondo, na töve nī chi'an indukuni chi'in ma ndian na töve chìnuni iyo ñuan, vati chā'a ña chūndixe'e ndra israelita ndra

kuàanduku tu'un ñuu ikan, ta kī'vi ndra tichi ve'an.

³² ¿Niyi tiá iyo yi ña ka'in?, kuuuni ndo. Chìniñu'ugai tiaga tiempu tuva nātu'in cha'a' ma ndra chìnuni tava kuu ma Gedeón, ma Barac, ma Sansón, ma Jefté, ma David, ma Samuel chi'in cha'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

³³ Cha'a' ma ña chìnuni ma ndra'ya tu'un Ndioo, jākanaa ndra ora kānita'an ndra chi'in kua'a' va'a ma ñuu, ta jā'a ndra kua'a' va'a tiñu va'a kuenda ma ñivi, ta tandi'i ma ñivi nī'i na ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra niku. Ta juuni kuu chāsi ndra ma yu'u ma ii'ii ndia. ³⁴ Ndā'va na ma ñu'ú nduva'a kuii tiin. Kākú na ña chani kuvi kuii na chi'in machiti nduva'a kuii xaan niku. Tāva na ma ña ndee na jin ya'a likite'en na, ta chāa na kūu na ma ndian ya'a ga va'a kanita'an ma nuu iyo kuati. Ta jākanaa na ma ndra kuu jandaru kīchi ñuu chika kānita'an chi'in na. ³⁵ Iyo ma ñivi ña'a nī'i ndito ndiko vi ma ñivi vi ndian kachī'í ña nātaku ndiko na.

Ta iyo tuku ñivi ña jānde'e ñivi tundo'o na cha'a' ña chìnuni na tu'un Ndioo. Va nī kuuni na kakú na ta koo nuna na. Yakan va kachī'í na, ta takan kuu natakú ndiko na ta kūu chiyo va'a ga na tiaga iti' nuu.

³⁶ Iyo ma ndian ndē'e tundo'o jā'a ma ñivi ña kā'an ti'ini na chata na, ta iyo ma ndian kandō'o chi'in yo'o jā'a na, ta juuni iyo ma ndian ndīkun chi'in karena ña kī'vi na ma tichi vekaa ndia. ³⁷ Ta iyo ma ndian kachī'í chi'in yuu, ta inga na tā'nda java ndaa na chi'in serruchu, ta ndian chī'í chi'in machiti xaan nduva'a kuii ndian. Va ma ndiakan chākunuu na te'en tikan ni, ta chāku'un na ñii mvechala a ñii tixu'uni. Ta ya'a ga nda'vi na, ta ya'a kuuuni ma ñivi ka'ni na na, ta xaani na na ndia. ³⁸ Ta ma ndiakan, vaji va'a ga na kua ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta chākunuu ku'u na takani tichi ku'u a chata yuku. Ta chīyo na tichi yavi yuti a tichi yavi yuu ni ndia. ³⁹ Vaji takan, nī'iin na na töve nī ni'i na ma ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra, vaji ya'a ga ndòmani ma Ndioo cha'a' ma ña chìnuni na ma tu'un ra. ⁴⁰ Vati ma Ndioo kāchin ra iin ña va'a ga ña ni ja'a ra kuenda yo. Vati kuyanga ña jachinu ra ma tu'un kà'an ra ña ni

ku'va ra nuu na nda kati ji'na kuti'vi yo chi'in na ndia. Ta takan kùuni Ndioo ña na koo ndaa ndisaa yo.

12

Na nde'o ma ña ja'a Jesuu ta chinunio ma ña kà'an ra

¹ Yakan va tava ka'iin kua'a' ñivi ña chìnuni ma tu'un Ndioo, iin na yatini nuu yo takua ka'iin viko. Ta ndiakan endee jàna'a na nuu yo naja kua kùu yo ora chinuni va'a yo tu'un ra. Yakan va na jaxiin yo ndisaa kuii ma ña jàtañu nuu yo chi'in ma kuati jà'a yo ña jàkanuu yi ma xinio. Ta na jandeenio ta tandikun yo ku'un yo ma iti' nuu. ² Ta na nde'e chi'in nuu yo ma ña jà'a Jesuu ta chinunio yi. Vati maa ra kùu ma ra chito tuva ndicha ña chìnunio, ta juu ra kùu ma ra jàndondaa va'a ma anima yo tuva ndicha ña töve chìnuni va'a yo. Jesuu nduva'a ndē'e ra tundo'o ma ora chūtaka ra ma nuu kruu, va na töve nī jachi'in ra yi, vaji iin tukanuu nduva'a kuii kùu yi cha'a' ma ña chī'í ra takan. Vati ora ya'a ndio ña ndē'e ra ma tundo'o, ikan ni ni'i ra ma ña va'a, ta nduva'a kuii kichi sii kùuni ra ta chūnandi ra ma iti' chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. ³ Yakan va na kuku'uni ndo cha'a' ma ña naja kua tā'an ma Jesuu niku, ña ya'a ga ndē'e ra tundo'o cha'a' ma ndian ya'a ga jà'a kuati. Yakan va tu kütatu ndo chi'in ma ña chìnuni ndo, ta ña mǎxii kuuni ndo ndia. ⁴ Vati ndyo'o takà'an chaa kivi ña ni kuvi ndo jà'a ña kùndeeni ndo ma kuati ña jà'a na chata ndo. ⁵ Ta cha nāani ndo niku ma tu'un ña chūndayu'u ma Ndioo ndo takua kùu ndo iin ma se'e ra. Ta te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan:

Yo'o se'yu, iyo yi ña jachi'un tuva chūndayu'u ma Racha'nu Ndioo ma ña töve va'a jà'a ndo.

Ta töve maxii kùuni ndo ora jàkuninaa ra ndo ndia.

⁶ Vati ora chūndayu'u Ndioo ma ña töve va'a jà'a ndo,

ña'a jàna'a yi ña kùu ndo ma ndian kùuni ra nde'e ra,

ta ma ndyo'o ndaki'in ra ndo ña kùu ndo se'e ra, ta ndo'o ndo jà'a ra.

⁷ Yakan va na jandeeni ndo ma tundo'o ña jànde'e Ndioo ndo, ti takan jà'a ra chi'in ndisaa ndian kùu se'e ra. ¿A iyo iin ra kùu tatá ña töve chūndayu'u ma se'e ra ma ora jà'a na iin ma ña töve va'a?, kùuni ndo. ⁸ Vati tu ma Ndioo na töve chūndayu'u ra ndo ma tava jà'a ra chi'in iin se'e ra, kùuni yi ka'an yi ña yöve se'e ndicha ra kùu ndo, vati kùu ndo takua se'e nda'vi ndian töve tatá. ⁹ Va ma ora kùu yo ndiakwati niku, ma ndian kùu tatá yo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, chūndayu'u vi cha'a' ma ña töve va'a jà'a yo, ta tiñu'u yo vi cha'a' ña takan jà'a vi chi'in yo. ¿A töve tiaga va'a ga ña na tiñu'u nduva'a kuii ga yo ma tatá yo, ra iyo andivi?, kùuni ndo. ¿Ti takan na kuu ni'o ña koo va'a yo! ¹⁰ Vati ma ndian kùu tatá yo iyo ma ñuñivi i'ya, chūndayu'u na yo ma ñuñivi kuiti kivi ña vachi koo yo i'ya. Va chūndayu'u ra yo tava chànini ra ja'a ra yi. Va ma Ndioo chūndayu'u ra yo cha'a' ña ndicha kuii ma ña va'a ga kùu yi kuenda yo, ikan na jandakuu íi yi yo ma tava kùu ra. ¹¹ Ndicha va'a ña nda tundo'o nikuuni na töve sii kùunio jà'a yi ma ora kicha'a yi nuu yo, vati nduva'a u'vi yi, vati ya'a ga sùtinio jà'a yi. Vati tu maa yo jandeeni yo cha'a' ma tundo'o ikan, ta takan kùu tu'va yo ma ña jàna'a yi ta kùu koo vii yo ta kùu koo yo ndian ndaa ndia.

Ya'a ga ndasii kùu yi kuenda yo tuva na töve jachi'o ma ña kà'an Ndioo

¹² Yakan va na jandochaa ndiko ndo ma nda'a' ndo ña ya'a ga chitatu chi'in ma kondo cha'a' ndo, ti ya'a vita kùuni yi.

¹³ Ta na nanduku ndo ma iti' ndaa ña na ki'vi ndo, ikan na nda'a ma cha'a' pe'lu ndo, ikan na tüva ga kuyakua yi tiá iti' nuu.

¹⁴ Na kunumi ndo koo vii va'a ndo chi'in tandi'i ma ñivi. Ta na koo íi ndo ndia. Vati nī'iin yo, na kùu nde'o ma Racha'nu, tuva na töve ndian íi kùu yo. ¹⁵ Na kunumini ndo, ikan töve nī'iin ndo kumani ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu ndo, ikan na töve nī'iin ndo ndakuu xaan nduva'a kuii ndo, koto kùu ndo takua kùu iin yoku'u ña kee chiti uvanuu yi, ta jàtivi yi na, nda kati chī'í na jà'a yi. ¹⁶ Ta nī'iin ndo na jà'a ndo nī'iin nakuyi chi'in ma

ñasi'i inga ra, ta tu jāña ndo ña tiñu'u ndo ma ña íí, ti takan jā'a Esaú niku. Vati iini cha'a' ña chūnandi ra chāchi ra, vaji se'e nunuu kùu ra, ta sāma ta'an ra ma tundeeni chi'in yani ra ña ni ni'i ra nuu ma tatá ra niku. ¹⁷ Ta ndyo'o chito va'a ndo ma ora chāa ra ma nuu nda tatá ra ña kùuni ra ña ja'íí ma tatá ra nuu ra, va sōkonda'a ra ra, ta vaji nduva'a kuii chāku ra, tüva kuu ndova'a ndiko ra takua chīyo ra niku. ¹⁸ Ndyo'o na töve nī jayatin ndo ndo iin yuku ndichin, ma tava jā'a ma ndian israelita tatiempu. Ta ma yuku i'ya ndu'va kuitinia tīin yi ma nuu nduva'a kuii naa ma chata yi, ta nduva'a kuii chākin tiati ndia. ¹⁹ Vati juuni na töve nī chini ndo ma tati ma yutun tivi ni ma tu'un va'a ña kà'an ma Ndioo. Ta ma ndian chīni ma ña kā'an ma Ndioo, jānini na ña ikan, na tüva kà'an ga ra chí'in na. ²⁰ Vati na töve chāta'ani na ma ña kàti ra ña iyo yi ña ja'a na ta ka'an ra te'en: "Ma ndian kùtaa iin cha'a' ma chata yuku ikan iyo yi ña ka'nio na chí'in yuu a chí'in nduva, ndava nikuuni vaji kiti a ñivi kùu na." ²¹ Ya'a ga nduva'a ndasii ma ñivi ña ndē'e vi ña kùu takan ta nda ma Moisés kīcha'a kà'an ra te'en: "Ya'a ga ndàyui ña yu'vī", kàti ra.

²² Vati ndyo'o kuàjayatin ndo ndo ma chata inga tuku yuku ña nàni Sión chí'in ma tichi ñuu ka'nu kuenda ma Ndioo iyo endeeni. Ta ma ñuu ikan iyo yi andivi ta nàni yi Jerusalén. Ta ikan kùti'vi nduva'a kuii kua'a' mii tati va'a ña endee jàka'nu ndio na Ndioo. ²³ Ta juuni cha kuàjayatin ndo ndo ma nuu kùti'vi kua'a' ma ndian kùu se'e nunuu ma Ndioo, va ma ndian cha iyo sivi ma andivi. Ta ikan kùti'vi ndo chí'in Ndioo, ra jàkutuni ma kuati tandi'i ma ñivi, ta juuni kùti'vi ndo chí'in ma ndian va'a ndian chīyo tatiempu, ndian cha jāndondaa ma Ndioo ma anima. ²⁴ Ta ikan ndaa Jesuu ndia, ra jāndo'iin ra iin ma tu'un chaa chí'in ma nii ra choso yava ra chata yo, ña jānandoo ma kuatio. Ta nii ikan kùu ma ña va'a ga ña kà'an cha'a' yo kua ma nii ma Abel.

²⁵ Yakan va iyo yi ña kumi kuenda nduva'a kuii ndo ndo, ta jachi'in ndo ma tu'un ña kà'an rakà'an chí'in yo. Vati

ma ndian na töve nī jachi'in ma ra kà'an ma ora chūndayu'u ra na ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndiakan na töve nī kakú na. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña juuni na kùu kakú yo tu kesiin yo ña jachi'o ma tu'un kà'an ma ra iyo andivi. ²⁶ Ma tiempu ikan ma tu'un ña kā'an ma Ndioo, jā'a yi ña tāan ma ñu'u' ñuñivi i'ya, va ma vitin kà'an Ndioo te'en: "Inga cha'a' ndiko ni ja'i ña na taan na yöve ma nuñu'uni, vati juuni ni ja'i ña na taan ma andivi ndia", kàti Ndioo, ²⁷ Ora kā'an ma Ndioo "inga cha'a' ndiko" takan, kùtuninio ña ni naa ndisaa kuii ma ña tüvi niku, va ma ña kùu kandaa ta kùu sama yi kua'a' va'a cha'a' ndanu nikuuni, yakani ni naa, ta ma ña na kùu kandaa ta na kùu sama yi ndanu nikuuni, na töve ni naa yi. ²⁸ Ni ku'va Ndioo ña na ki'vi yo nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan nī'iin na na kùu tavani'i na yo. Yakan va iyo yi ña ndakan yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi. Ta na jaka'nu yo ra ta tiñu'u yo ra ora jà'a yo tiñu kuenda ra, takua kùuni maa ra. ²⁹ Vati ma Ndioo yo kùu ja'a ra ña naa yo tava kùu iin ñu'ú ña chà'mi tandi'i nakuyi.

13

Naja kua iyo yi ña ja'a yo ikan na kichi kusini ma Ndioo nde'e ra yo

¹ Koto ndākoo yo ña kùunio nde'o ma tandi'i ñivi, ta kùuni ndo nde'e ndo na tava kùu ma yani ndo. ² Koto nāani ndo ña kùuni ndo nde'e ndo ma ñivi chàa ma ve'e ndo, vati iyo ma ndian jā'a takan, ta ni töve nī chito na ña ndian chàa ve'e na kùu tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. ³ Na kuku'uni ndo ña tīndee ndo ma ndian indii tichi vekaa, takua kùuni ndo ña indii ndo ma tichi vekaa chí'in na indukuni ndia. Na nakanini ta'an ndo cha'a' ma ndian nduva'a kuii ndē'e tundo'o, vati juuni maa ndo kùu nde'e ndo tundo'o iti' nuu ndia. ⁴ Tandi'i ndo iyo yi ña tiñu'u ndo ma ñivi ndaka ndo ña kùu ñasi'i ndo, ta na ki'vi ndo kusu ndo chí'in nī'iin inga ñivi tanda'a chí'in inga na, ti koto jàkini ndo ma nuu chito kixi na, vati Ndioo ni jakutuni ra nda ndian ni kùuni ña töve tiñu'u ndian tanda'a chí'in inga na, ta ndian kì'vi chí'in ñasi'i inga ra a chí'in

ii inga ña'a ndia. ⁵ Töve ìyo yi ña kuuni ga ndo nde'e ndo ma xu'un' ndo. Ta na kusii ndo chi'in ma tandi'i ndatiñu ña ìyo nuu ni ndo, vati ma Ndioo te'en kà'an ra: "Ní'iin cha'a' na ndākoi ñun ta na ndōo ma'iiun ndia", kàti ra. ⁶ Yakan va chito yo ña ndicha va'a kùu ma tu'un kà'an yi i'ya:

Ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra tìndee yu'u,

ta töve yu'vi ndè'i jin jà'a na kuati chatai.

⁷ Na kuku'uni ndo ma pato ndo ndian kàtitu'un tu'un Ndioo nuu ndo. Ta na ku'va ndo kuenda naja ìyo na. Ta takua chìnuni na tu'un Ndioo, ta takan maa ndo ìyo yi ña chinuni ndo tu'un ra ndia.

⁸ Jesuu juuni indukuni kùu ra ma ra ìyo iku, ta vitin, ta iti' nuu ndia. ⁹ Koto chìnuni ndo cha'a' ma tu'un siin siin kà'an ña töve va'a jàna'a ma inga na. Va'a ga ña chìnunio ma ñamani ña chà'a Ndioo nuu yo chi'in ndisaa anima yo kua ma ña chìnuni yo ña cha'nu ma anima yo chi'in ndayu ña chà'a ñivi ña na ndova'a yo kuenda Ndioo ora chàcho yi. Ma ndayu ikan töve tìndee yi ma ndian chàchini yi.

¹⁰ Vati ìyo iin nuu naa nuu yo. Ta ma nuu naa ikan, na kùu kachi ma ndra kùu sutu yi, ndra jàka'nu Ndioo ma tichi ma veñu'u íí ña chíyo tatiempu. ¹¹ Vati ma ra kùu sutu ka'nu ña kuxini nuu tiaga ma sutu, chùnda'a ra nii ma kiti ma tichi veñu'u íí ña sokó ra yi, ikan na kindaa ma kuatio. Va ma kuñu ma kiti ikan kayu yi nuke'e tichi ku'u. ¹² Yakan va juuni takan tā'an Jesuu ora chí'í ra, ta na töve ní chí'í ra ma tichi ma ñuu ka'nu niku, ti chí'í ra tichi ku'u iti' chata ma kora ñuu. Ta takan ta'an ra ikan na jà'íí ra ma ñivi ìyo ñuu chí'in ma nii ra. ¹³ Yakan va na ku'un yo chí'in ma Jesuu ma tichi ku'u ta na nde'o tundo'o ma takua tā'an ra niku. ¹⁴ Vati ma ñuñivi i'ya na töve iin ma ñuu ña ni koo indeeni kùu yi vati nànduku yo inga ñuu ka'nu ña ni koo iti' nuu. ¹⁵ Yakan va nani ora ìyo yi ña jaka'nu yo ma Ndioo cha'a' ma Jesuu. Ma tu'un ña kà'an yo chí'in ma Ndioo kùu yi iin ña sòkó yo nuu ra. Yakan va na jaka'nu yo ma Ndioo chí'in tu'un kà'an yo. ¹⁶ Koto nàani ndo ña jà'a ndo ma ña va'a, ta nata'vi ndo ma ndatiñu ndo chí'in ma inga na. Vati ma ña jà'a ndo i'ya

kùu yi takua iin ña sòkó ndo nuu Ndioo, ta chàta'ani ra yi.

¹⁷ Ta na jachi'in ndo ma ña kà'an ma ndian chà'nda tiñu nuu ndo ta chinuni ndo ma ña kà'an na. Vati ndiakan kùu ma ndian endee töve nìndee ña jakuenda na ndo ta chito na ña ìyo yi ña ka'an na nuu Ndioo cha'a' ndo iti' nuu. Yakan va na kunumi ndo jà'a ndo ma tiñu ña tachi na nuu ndo koto kànita'an yu'u ndo chí'in na, ikan na sii kùuni na ora jà'a na yi. Vati tu kanita'an yu'u ndo chí'in na, töve va'a yi kuenda ndo.

¹⁸ Na ka'an ndo nuu Ndioo cha'a' ndi. Ta cha chito va'a ndi ña va'a chànini ma chinituni ndi ta kùuni ndi ja'a ndi ña va'a chí'in ndisaa ñivi. ¹⁹ Chikan chí'in yu'i ña na ka'an ndo chí'in ma Ndioo cha'i, ikan na ku'va ra ña na numini chikoni'i ndioi koi chí'in ndo.

Tu'un nuu ndi'inia

²⁰ Ma Ndioo, ra chà'a ña na koo vii yo, ra jánataku ma Racha'nu chito'o yo Jesuu ora chí'í ra niku, ma ra kùu pato yo ti kumi ra yo takua ja'a na chí'in mvechala, ta ra jāndo'iin tu'un ra chí'in yo endeeni cha'a' nii ra. ²¹ Na jandondaa ra ndo, ikan na kuu jatiñu va'a ndo, ta na kuu jachinu ndo ndisaa tiñu takua kùuni maa ra. Ta na kùu ndisaa tiñu ña ja'a ra chí'in ndo, takua kùu iin ña chàta'ani ra cha'a' Jesucristu. Ti rakan kùu ma ra ya'a tacha ta ka'nu endeeni ña ìyo andivi. Ta takan na kùu yi. Amén.

²² Ndyo'o yanj, jàninj ndo ña na ni'i ndo chí'in anima va'a ndo ma ita'vi tu'un ña tai kuenda ndo, ikan na sii kuuni ndo ja'a yi. ²³ Na koto va'a ndo ña ma ra yanio Timoteu chàkuu nuna ra vitin. Tu kichaa ra numini, ni kundakai ra ku'in kunde'i ndo chí'in ra.

²⁴ Na kaña'a ndo chí'in ndisaa kuii ma ndra chà'nda tiñu nuu ndo chí'in tandi'i ma ndian ìyo ma ñuu nuu chà'nda Ndioo tiñu ndia. Ma ndra ìyo ñuu Italia, kùuni na tachi na tu'un ña kaña'a na chí'in ndo ndia.

²⁵ Na ku'va ma Ndioo kua'a' va'a ñamani ra nuu tandi'i ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña tãa racha'nu Jandiau

Racha'nu Jandiau tàchi ra iin tutu nuu tandi'i ñivi judú ndian chìnuni tu'un Jesu-cristu

¹ Yu'u ra nàni Jandiau, ra jà'a tiñu kuenda Ndioo chi'in nuu Racha'nu Jesu-cristu, tàì tutu i'ya nuu ma ndi uchi uvi ma grupu ma ndian kùu ñivio ndian judú, ma ndian chitakuati ma ninii ka'nu ma ñu'u' ñuñivi.

Ndioo chà'a ña kùu koto yo koo yo takua kùuni ra

² Ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Cristu, na sii kuuni ndo ora ndè'e ndo nda tundo'o nikuuni. ³ Vati cha chito va'a yo ña ora ma Ndioo ki'in ra ku'va yo, ikan na nde'o tu ndicha kùu yi ña chìnuni yo ma tu'un ra, ta takan jà'a ra, ikan na kutu'va yo jàndeeni va'a ga yo ma tundo'o ña ni nde'e yo. ⁴ Ta ora jàndeenio ma tundo'o ña ndè'o, ìyo yi ña kua'nu yo jà'a yi, ta ikan na chinuni va'a ga yo tu'un Ndioo chi'in ndisaa kuii anima yo, ikan na töve kumani ni'iin nakuyi nuu yo cha'a' ma ña chìnunio, ti takua kùuni Ndioo kùu yi. ⁵ Vati tu ìyo nda ndyo'o kùmani kua'a' ga chinituni ndo, na ndakan ndo yi nuu Ndioo, ti rakan kùu ku'va ra tandi'i yi nuu ndo, ta töve kàti'ini ra ora ndakan yo yi nuu ra, ti chisii ra jà'a ra yi. ⁶ Va ora ndakan yo yi nuu Ndioo ìyo yi ña chinunio ña na ku'va ra yi nuu yo, ta töve kàtio ña töve ndicha kùu yi. Ti tu kà'an yo takan ta kùu yo takua kùu ma tañu'u ña chàsiki ra' te'en tikan kuà'an ra'. ⁷ Ma ndian chànini takan, va'a ga ña na töve kuatu na ma ña ni ku'va ma Ndioo nuu na. ⁸ Vati töve iin nuuni ma ña chànini na, ti vitin chànini na iin nakuyi, ta inga kivi tuku nakuyi. Ta takan jà'a na.

⁹ Ma ndian yani yo ndian ya'a ga nda'vi ìyo, na sii kuuni na, vati Ndioo ya'a ga tiñu'u ra na. ¹⁰ Ta ma ndian kuika na ya'a sii kuuni na ora kindoo nda'vi na, vati ma ndian kuika kùu na takua kùu iin ita ña kàna yi nuu ñu'u' ta numini xii yi, ta chità

yi. ¹¹ Ti ora kèta ma nikandii, nduva'a kuii ndondii jà'a yi, ta numi kuiini nàtii ma ita ikan, ta xii yi ta chità yi ta tūva vii kàa yi. Ta takan kùu chi'in ma ndian kuika ndia, ti numi kuiini ndi'i na chi'in ndisaa ma ña kuika na ndia.

Na jandeenio ora ndè'o tundo'o

¹² Ya'a ga sii kùuni ma ndian jàndeeni na ora ndè'e na tundo'o, vati ora ya'a ña jàndeeni na, ta töve jàña na chinuni na, Ndioo ni ku'va ra ña na koo na endeeni chi'in ra. Vati Ndioo chà'a ra tu'un nuu ndisaa kuii ma ndian kùuni nde'e na ra. ¹³ Ora kùunio ja'a yo kuati, ña töve va'a ña kà'an yo ña Ndioo kùu ma ra tì'i ma ña kini tichi ma anima yo, vati ma Ndioo na kùu ki'vi ra chi'in ma ña kini, ta juuni töve chànini ra ja'a ra ma ña töve va'a, ta töve tì'i ra ma ña töve va'a ma tichi ma anima ma ni'iin ma ñivi ña na ja'a na ma ña kini ndia. ¹⁴ Vati ora ki'vi ma ña kini tichi ma anima yo, ta jà'a yo ma ña töve va'a, jà'a yo takan ti chàta'ani maa yo ja'a yo yi, ta chikan ma kuñu yo yi ta kueeni kueeni kèña'a yi yo ndia. ¹⁵ Cha'a' ma ña töve va'a chàta'ani yo ja'a yo, cha'a' yakan kèta ma kuati jà'a yo. Ta ma kuati i'ya, ora ya'a ga cha ndoka'nuga yi, juuni ikan kèta ma ña kùu kuvi yo endeeni ndia.

¹⁶ Ndyo'o ndian yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, koto kèña'a ndo juuni maa ndo. ¹⁷ Ti tandi'i ma ña va'a chi'in ña ndaa, vàchi saani yi iti' andivi jà'a Ndioo, ra jà'a ña tūvi ma andivi chi'in tandi'i ma ña tacha ña ka'iin nuu yi ndia. Ma Ndioo iini ra kùu ra nani kivi, ta na töve sàma ra takua sàma ma vati. ¹⁸ Ma Ndioo kùu ra, ra kàchin ra ña koo ndito yo ta na kùu yo se'e ra cha'a' ña chinuni yo ma tu'un ndaa ña kà'an ra, ikan na kuu yo ma ndian nunuu ta ndian íi ga kuenda ra nuu ndisaa ma ña jàtuvi ra.

Ìyo yi ña jakua'a yo ta jachi'o ma tu'un Ndioo

¹⁹ Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, na kuku'uni ndo ma tu'un i'ya: ìyo yi ña koo yati va'a ndo ña taso'o ndo tu'un va'a, ta na ja'a va'a ndo kuenda ma ña kà'an ndo, ta töve numi kuiini ña kayuni ndo. ²⁰ Vati nda ndian ni kuuni ña kùxaan chi'in inga ñivi, na kùu ja'a na ma tiñu

va'a takua kùuni Ndioo ña na ja'a na. ²¹ Yakan va na jaña ndo ma kuati ña jà'a ndo chi'in ndisaa ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo ndia. Ta na jachi'in va'a ndo ma tu'un Ndioo chi'in anima iñu'u ndo, vati ma tu'un ikan kùu ja'a yi ña na kuu kakú yo. ²² Ta na jachi'in ndo ta na jakuu ndo ma tiñu ña kēe yu'u Ndioo, ta töve va'a ña taso'oni ndo yi. Va tu ja'a ndo takan janda'viña'a ndo chi'in juuni maa ndo. ²³ Ma ndian taso'o ma tu'un Ndioo, ta töve jàkuu na ma ña kà'an yi, kùu na tava kùu ma ra ndè'e ra nuu ra nuu iin inu. ²⁴ Ta ora cha yā'a ña ndè'e ra ma nuu ra, kēe ra kuà'an ra, ta numini nàani ra ma naja kua kàa ma nuu ra niku. ²⁵ Va ma ra töve nàani ma ña chīni ra nuu tu'un Ley va'a Ndioo ña chà'a yi ndatu ña na kakuu nuna yo, ta tu juuni jàchi'in ra ta jàkuu ra ma ña kà'an yi, ta töve endee jaña ra ma ña kà'an yi, iin ra ya'a ga chisii ni kuu ra cha'a' ña jà'a ra takan.

²⁶ Tu iyo ma ndian chànini ña cha kī'vi va'a na ma iti' Ndioo, va na töve jà'a kuenda na ma yu'u na ña kà'an na, jànda'viña'a na juuni maa na, ta ma ña jà'a na kuenda Ndioo tüvi nda kuenda yi. ²⁷ Ma tu'un ndaa ta va'a ña iyo yi ña ja'a yo kuenda ma Ndioo, ra kùu Tatá yo te'en kà'an yi: Ma ndian töve ma'á chi'in tatá, iyo yi ña tindeo na, ta ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi ña chī'í ii vi, juuni iyo yi ña tindeo vi cha'a' ma tundo'o ña nde'e vi. Ta na kumi kuenda va'a yo yo, koto kī'vi yo ja'a yo ma ña kini ña jà'a ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

2

Ndioo kùuni ra ña indukuni ndè'o ndisaa ñivi

¹ Ndyo'o ndian yanì, ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu Jesuu ra ya'a ga ka'nu, tu ndicha ña chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu, na töve iyo yi ña siin siin nde'e ndo ma ñivi, ti Ndioo indukuni ndè'e ra tandi'i na. ²⁻³ Ta tu ndyo'o ka'iin ti'vi ndo tichi iin veñu'u ña jàka'nu ndo Ndioo, ta chàa iin ra'ii ña ya'a ga kuika ta indii iin xe'e ña tacha nda'a' ra ta ñu'u ra ja'ma nduva'a kuii vii ta tacha, ta ndyo'o ya'a ga tiñu'u ndo ra ta kà'an ndo te'en chi'in

ra: “Na kichiun ta kunandiun ma tayu va'a ta vii i'ya”, kà'an ndo chi'in ra. Ta tu ora ikani juuni chàa iin ra ya'a ga nda'vi ta ñu'u ra ja'ma ya'a ga meku ta ta'nda, ta te'en kà'an ndo chi'in ra: “Na kindoo yo'o kundaun iti' chiñani a kunandiun nuu ñu'u'.” ⁴ Yakan va tu ndyo'o ja'a ndo takan, cha ndākuu ndo ma ndian nde'e ndaa, vati töve indukuni ndè'e ndo ñivi. Ti maaaa ña töve va'a chànini ndo ja'a ndo, va cha ndākuu ndo takua iin ra ndiso tiñu ra töve va'a jàndondaa ra kuati kuenda na, ti kuuniga ndo ma ndian kuika takua ma ndian nda'vi.

⁵ Ndyo'o yani mai, na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in i'ya: Ndioo kùu ma ra kàchin ma ndian nda'vi iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na ya'a ga chinuni na ma ña kà'an ra, ta ikan na ni'i na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, vati yakan chā'a ra tu'un ña ni ku'va ra nuu ma ndian ya'a ga kùuni na nde'e na ra. ⁶ Ta ndyo'o ya'a ga kàti'ini ndo chata ma ndian nda'vi, vati ma ndian kuika kùu ndian xaani nde'e na ndo ta ya'a jati'ini na chi'in ndo ta kēñu'u na ndo kuàndaka na ndo ma nuu ma ndra chà'nda tiñu, ikan na jande'e ndra tundo'o ndo. ⁷ ¿A töve ndiakan kùu ma ndian kà'an ti'ini na chata ma sivi iñu'u ma Racha'nu Cristu ra kùu chito'o yo?, kùuni ndo.

⁸ Ndyo'o ya'a ga va'a jà'a ndo, tuva jà'a ndo ma takua kà'an ma tutu Ley ña ka'nuga tachi ma Ndioo, ta ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Na kuuniun nde'e va'un ma ñivi ta'un ma tava kùuniun nde'un juuni maun”, kà'an yi. ⁹ Va tu ndyo'o siin siin ndè'e ndo ma ñivi, kùuni yi ka'an yi ña jà'a ndo ma kuati, ta juuni ma Ley Ndioo ikan tisokuati ndicha yi ndo cha'a' ña töve jàchi'in ndo tandi'i ma ña kà'an yi. ¹⁰ Vati tu iyo ma ndian jàchinu tandi'i ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo, tu kumani jàchinu na iini ma tu'un ña kà'an yi, kùuni yi ka'an yi ña iyo kuati na jà'a ña töve jàchinu na ndisaa ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo. ¹¹ Vati ma Ndioo kùu ma ra kà'an te'en: “Na kī'viun chi'in ñivi ña'a ña yüvi kùu ñasi'un, ta ña'a chi'in ra'ii yüvi ra kùu iian ndia”, ta juuni kà'an ra te'en ndia: “Na kà'niun ñivi.” Va tu iyo

ndian töve kì'vi chí'in ñivi ña'a töve kùu ñasi'i na, va chà'ni na ñivi, kùuni yì ka'an yì ña ìyo kuati na, ti endee töve jàchi'in na ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo. ¹² Ndyo'o ìyo yì ña vii ka'an ndo chí'in ma ta'an ndo ta na töve ìyo yì ña ja'a ndo nì'iin ña töve va'a, vati Ndioo ni jakutuni ra ma kuati yo cha'a' ma ley ra. Ta ma ley ikan kùu yì ma ña chà'a yì ndatu ña kakuu nuna yo nuu ma kuati. ¹³ Vati ma ñivi töve kùnda'vini ma inga na, ni nde'e na tundo'o ora ni jakutuni Ndioo ma kuati na, ti Ndioo tüvi ni kùnda'vini ra na, va ma ndian kùnda'vini ma inga na, ni kakú na nuu ma tundo'o ora ni jakutuni ma Ndioo ma ñivi.

Tuva ndicha ña chìnunio ma ña ka'an ma tutu Ndioo, ìyo yì ña ja'a yo ma ña kà'an yì

¹⁴ Ndyo'o yani, ¿a ìyo nda kuenda yì ña kà'an yo ña iin ndian ya'a ga chìnuni tu'un Jesucristu kùu yo, tuva töve juuni jà'a yo tiñu va'a ña jàna'a yì ña ndicha ndian chìnuni tu'un ra kùu yo?, kùuni ndo. Ndicha kuii ña töve ni kakú yo tu chìnunio takani. ¹⁵ Vati tu ìyo iin ndian yani yo a ñata'an yo ña kùmani vi ja'ma ku'un vi, ta ña töve ña kachi vi ndia, ¹⁶ ta juuni ìyo nda ndyo'o te'en nāka'an ndo chí'in vi: “Na ku'un va'un, ta na ku'un va'un ma ja'maun, ta na kachi va'un nda na kutu tichiun”, kàti ndo chí'in vi. Va nda ndyo'o vaji ni ka'an takan nuu vi va na töve nì chà'a ndo ma ña kachi vi a ku'un vi, ta tüvi nda kuenda yì ma ña kà'an ndo tuva jà'a ndo takan. ¹⁷ Ta juuni takan kùu ma ña chìnunio, tu töve jà'a yo ma tiñu va'a kuenda Ndioo, ta ma ña chìnunio ikan töve nda kuenda yì.

¹⁸ Va ìyo iin ndian kùu ka'an te'en: “Yo'o ya'a ga chìnuniun tu'un Ndioo, ta yu'u ìyo tiñu va'a ña jà'i kuenda ra.” Ta vitin yo'o na jana'un ma ña chìnuniun chí'in nì'iin tiñu va'a ña töve jà'un kuenda ra, ta yu'u ni jana'i ma ña chìnuni nuun chí'in tiñu va'a ña jà'i. ¹⁹ ¿A yo'o chìnuniun ña ìyo uvanuu Ndiooni? Va'ani tu takan kà'un. Va, ¿a töve chà'un kuenda ña nda ndián' kùu kui'na juuni chìnuni na ña ìyo uvanuu Ndiooni ndia? ¿Ta endee ndayu na ña yu'vi na!

²⁰ ¿Ta naja ya'a ndava xiniun? Na koto va'un ti tuva chìnunio tu'un Ndioo ta nì'iin cha'a' töve jà'a yo ma tiñu va'a kuenda ra, töve nda kuenda ma ña chìnunio ikan. ²¹ Abraham, ra kùu ñivio chíyo taji'na, Ndioo ndē'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa, ora jà'a ra ña sōkó ra ma ra se'e ra, ra nàni Isaac nuu ma Ndioo nuu chito naá niku. ²² Ta kùu koto ndo ma tava jà'a ma Abraham, vati cha'a' ma ña chinuni ra, yakan va sōkó ra ma ra se'e ra nuu ma Ndioo ma takua kùuni ra, ta cha'a' ma tiñu jà'a ra ikan kùu yì iin ña jàna'a ña chìnuni ndicha Abraham. Ta ma ña chìnuni ra ikan chāa yì ña kùu yì ña nduva'a ndaa nuu Ndioo. ²³ Takan chīnu ma tava kà'an nuu ma tutu Ndioo, ta te'en kà'an yì: “ma Abraham chìnuni ra ma tu'un Ndioo, yakan va Ndioo ndē'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa”. Ta ma Abraham iin ra ya'a ga nākoto Ndioo kùu ra ta iin meru ra kùu ra ndia. ²⁴ Na koto va'a ndo vitin, vati Ndioo ndē'e ra ña kùu yo iin ndian ndaa tu chìnunio tu'un ra, ta juuni jàkuu yo ma tiñu kà'an ra ndia. ²⁵ Indukuni tā'an ma ña nàni Rahab, ña kùu ña'a tondo, ma Ndioo ndē'e ra ña, ña kùu ña iin ña ndaa cha'a' ma tiñu ña jà'a ña, vati chā'a ña ma tichi ve'an ña kīndoo xe'e ma ndra'ii israelita ikan, ma ndra kuàkoto ma naja kua ìyo ma ñivi ma ñuu ikan. Ta tīndean ndra kēe xe'e ndra ma inga chiyo ma ve'an. ²⁶ Yakan va juuni kùu kutunini yo, ña ìyo yì ña jàchinu yo tiñu va'a takua Ndioo kùuni ra ña na ja'a yo. Vati taku ma kuñu yo ña kùu jakesiin yo yì chí'in ma anima yo, ta tu tüva ìyo ma anima yo chí'in ma kuñu yo, ña'a kùuni yì ka'an yì ña cha chī'o. Indukuni kua ikan kùu chí'in ma ña chìnuni yo ña cha chī'í yì tu töve jàna'a yo ma ña chìnuni va'a yo chí'in ma tiñu jà'a yo.

3

Ìyo yì ña ja'a kuenda yo ma tu'un ka'an yo

¹ Ndyo'o yani, na töve va'a ña ya'a ga kua'a' ndo kùu ndo matru ndian jàna'a tu'un Ndioo, vati cha chito yo ti ndisaa yo ndian jàna'a tu'un Ndioo, ni jakutuni nì'i ga ra cha'a' ndisaa tu'un töve va'a ña jàna'a yo. ² Kua'a' nuu kuati jà'a tandi'i

yo. Ta vitin tu ìyo nda ndian töve jà'a kuati chi'in tu'un kà'an na, kùuni yi ka'an yi ña iin ndian ndaa kùu na, ta juuni ìyo yati na kùmi na ndisaa ma kuñu na, ikan na töve jà'a na kuati chi'in yi. ³ Tu ora tì'o ma kaa ña nàni frenu ma yu'u ma kuayu, ikan na jachi'in ri ma ña chà'nda yo tiñu nuu ri, takan kùu jaku'un yo ri ma ndanu kùuni maa yo. ⁴ Ta juuni takan kùu yi chi'in ma varku ndia: vaji ya'a ga ka'nu run ta ma tati tindani'ni yi run ti ya'a ga ni'i chàkin yi, ta ma ra jàtiñu chi'in run kàva ra xini run chi'in yutun vali ma ndanu kùuni maa ra ku'un ra chi'in run. ⁵ Ta juuni takan kùu chi'in ma yaa yo ndia, iin ña vali kuiini kùu yi ña ìyo yi ma kuñu yo, ta kùu ja'a yi iin ña nduva'a kuii ka'nu ndia. Ta juuni kùu yi tava kùu iin ñu'ú valini ña kùu ka'mi yi iin yuku nduva'a kuii ka'nu! ⁶ Ta ma yaa yo kùu yi tava kùu iin ñu'ú. Iin ña töve va'a ña ìyo ma kuñu yo cha'a' ña kua'a' ña kini kà'an yi, ta jàtivi yi yo. Ta ma ña kini ña kà'an yo chi'in ma yaa yo, jàndokini yi yo ndisaa kivi ña ìyo yo, ta kùu yi iin ña kīchi yi iti' andaya', nuu endee tiin ñu'ú. ⁷ Ta ma ñivi kùu jandomasu na ma nda nuu kiti nikuuni, takua kùu ma kiti ìyo tumi, takua kùu chi'in koo, chi'in kua'a' nuu kiti xaan chi'in kiti ìyo tichi tañu'u. Tand'i ma kiti takan kùu jandomasu ma ñivi ri. ⁸ Va nī'iin yo na kùu ja'a yo ña kùmi maa yo yaa yo ña kà'an yi tu'un nduva'a. Ma yaa yo iin ña kini ìyo ma kuñu yo kùu yi, vati kùu yi iin ña xaan takua kùu yukú xaan ña kueeni kueeni ka'ni yi yo. ⁹ Juuni chi'in tu'un ña kà'an yo chi'in yaa yo tiñu'u yo ma Ndioo ra kùu Tatá yo, ta juuni chi'in yi kànduva'a yo ma ñivi ña jàtivi ma Ndioo. Ta kàa na takua kàa ra. ¹⁰ Ndyo'o yani juuni yu'u yo kèe ma tu'un ña vii ja'íi yo ma sivi Ndioo, ta juuni yu'u yo kèe tu'un kini ña kànduva'a yo ma ñivi ndia. Ndyo'o yani töve ìyo yi ña kuu yi takan. ¹¹ Ma yaa yo chi'in ma tu'un kà'an yi kùu yi takua kùu iin nuu ndo'yonni nuu kàna ma takuii. Ta ikan na kùu kana ma takuii va'a chi'in ma takuii uva ndia. ¹² Ta juuni takan kùu ma yutun higu, ti na kùu kee ma chiti yutun olivu nuu run, ta juuni takan ma

yoku'u chà'a chiti ña nàni uva na kùu kee ma chiti higu nuu run ndia. Indukuni na kùu kana takuii u'vá chi'in takuii va'a iin ndo'yonni. Ta takan kùu yi chi'in ma yaa yo ña kà'an yi tu'un kini chi'in tu'un va'a ndia.

Uvi nuu ma takua kùu chinituni ìyo: ma chinituni Ndioo ta ma chinituni ñivi

¹³ Tu ndicha ña ìyo iin ra tañu ndo ña ya'a ga ìyo chinituni Ndioo chi'in ra ta kùtunini va'a ra yi. Ta na jana'a ra ña ìyo ma chinituni ikan chi'in ra ora jakuu ra tiñu va'a takua kùuni ra, ta na koo vita anima ra ora jà'a ra yi. ¹⁴ Va tu ndyo'o ku'va ndo ña na jandokini ndo ma anima ndo cha'a' ña kùmi ndo ma ña tixin ìyo chi'in ndo, ta cha'a' ña kùu ndo ndian endeeni nànduku ma ña kùuni maani ndo. Tu takan kùu ndo kùuni yi ka'an yi ña kùu ndo ma ndian jàtayi maani ndo ndo, ta ma chinituni Ndioo tüvi ìyo yi chi'in ndo. Ma ña chìnuni ndo kùu iin tu'un vatani tu takan chànini ndo. ¹⁵ Vati ma chinituni i'ya na töve vachi yi iti' andivi nuu ìyo Ndioo, ti vachi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi, ti kua chànini maa yo kùu yi, vati kùu yi ña vachi yi ma chinituni ma kui'na. ¹⁶ Ma nuu ìyo ma ndian ya'a ga tixin ña nde'e na ta'an na, ta endee nànduku maani na ma ña kùuni maani na, ta ndiakan nī'iin tiempu töve koo vii na chi'in ta'an na, vati mamaa kuatini ìyo na chi'in ta'an na.

¹⁷ Va ma ndian ìyo chinituni va'a ña chà'a Ndioo nuu na, ya'a ga va'a ìyo na, ti töve kùu na ma ndian jà'a kuati, ta ya'a nànduku na naja kua koo vii na chi'in inga ñivi, ta iñu'u na ta jachi'in na ma ña kà'an ta'an na. Ta juuni ya'a ga kùnda'vini na ma ñivi, ta töve siin siin ndè'e na ma ta'an na, ta töve ìyo uvi nuu kua chànini na, ti ndisaa tiempu jàkuu na ma tiñu va'a ña kà'an na ña ni ja'a na. ¹⁸ Ta ma ndian ya'a ga nànduku na koo vii na chi'in inga ñivi, ndiakan jàchi'in na ma takua kùuni Ndioo ña koo na, ta Ndioo ni ja'íi ra na.

4

Ma ña töve va'a ña jàtivi yi yo

¹ ¿Ndanu vèchi ma kuati ña jà'a ndo ña chàta'ani ndo kanita'an ndo chi'in maa ndo?, kùuni ndo. Vati ndicha ña vèchi yi tichi anima ndo ti maaaa kuati chàta'ani ndo ja'a ndo. Yakan va kànita'an yi chi'in ma ña kèe tichi anima yo. ² Ndyo'o kùuni ndo iin nakuyi, ta na kùu ni'i ndo yi, yakan va chà'ni ta'an ndo ndo, ta tixin ndo nde'e ndo ndatiñu inga na. Va tava na kùu ni'i ndo yi ndia, yakan va kànita'an ndo, tajan jà'a ndio ndo ma kuati. Takan kùu yi ña na töve kùu nata'an ndo ma ña kùuni ndo, ti töve kà'an ndo cha'a' yi nuu ma Ndioo. ³ Ta tuva ndakan ndo iin nakuyi nuu Ndioo, na kùu ni'i ndo yi, ti töve chànini ndo kuàtiñu va'a ndo yi, vati kùuni ndo kuàtiñu ndo yi kuenda ma ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo. ⁴ ¿Ndyo'o ndian cha ndakoo ndo ña jàchi'in ndo ma tu'un Ndioo! ¿A töve chà'a ndo kuenda ña tu nànduku ndo naja kua ndo'iin ta'an ndo chi'in ma ñivi kini ña iyo ñuñivi, va iin kuati ka'nu kùu yi kuenda Ndioo? Yakan va nda ndyo'o nikuuni ña ni kuuni ndo ja'a ndo ma kuati ña iyo ma ñuñivi, ta takan ndakoo ndo iin ndian cha jàkesiin ndo ndo chi'in Ndioo. ⁵ ¿A chànini ndo ña töve nda kuenda ma tu'un Ndioo ña kà'an te'en?, kuuni ndo: "Ndioo cha tachi ra ma Tati Í ra ña na k'vi ra ta koo ra tichi anima yo." Ta ya'a kukuiñu ma Tati Í Ndioo jin koto jàkesiin yo iti' Ndioo ta k'vi yo inga iti'. ⁶ Va ma Ndioo iin ra ya'a ga va'a kùu ra, yakan va tìndee ra yo ña jàndeenio, ti ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi: "Nuu ma ndian ya'a tayi kùuni, Ndioo cha jàchika ra ra nuu na, va nuu ma ndian ya'a ga vita anima, va chà'a ra ñamani ra nuu na", kàti yi.

⁷ Vitin na ku'va ndo ña na ka'nda Ndioo tiñu nuu ndo. Ta na jandeeni ndo ta na kù'va ndo ma anima ndo nuu ma kui'na, ikan na kundachiyoán' nuu ndo. ⁸ Na jayatin ndo ma anima ndo chi'in ma Ndioo, ikan na jayatin ra ra xiin ndo ndia. ¿Ndyo'o ñivi kini!, na ndakoo ndo ña jà'a ndo kuati. Ta ndyo'o ndian iyo uvi nuu kua chànini ndo, ti chàta'ani ndo jaka'nu ndo Ndioo ta juuni jàka'nu ndo ma ña kini ndia. Na ndakoo ndo ña ja'a ndo takan. Ta, ¿na jandaku'íi ndo anima ndo

nuu Ndioo! ⁹ ¿Na nda'vi kuuni ndo ta kuaku ndo cha'a' iti' kini kuà'an ndo! Na ndakoo ndo ma ña chàkú ndo kuenda ña na too ma takuii tinuu ndo, ta juuni na ndakoo ndo ma ña sii kùuni ndo ta na kichi ma ña ya'a ga nda'vi kuuni ndo. ¹⁰ Ta na ndakuu masu anima ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ta ikan ni tiñu'u ra ndo.

Na töve iyo yi ña ka'an ndo iin ña töve va'a chata ma ta'an ndo

¹¹ Ndyo'o yanì na töve iyo yi ña ka'an ndo ña töve va'a chata ma inga ñivi. Ta nda ndian ni kuuni ña kà'an chata iin ñivi a jà'ani ra ña kùu ra iin vesi, ra jàndondaa kuati, ta juuni kùu ra iin ra töve va'a kà'an chata ma tu'un ley Ndioo, ta cha ndakoo ra iin ra kà'an ndaa chata yi. Ta tu iin ra kà'an ndaa chata yi kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña töve jàchi'in ra ma ña kà'an yi. ¹² Uvanuu Ndioo kùu ra ña chā'a ma Ley ra nuu yo, ta uvanuu ra kùu ra vesi ña jàndondaa kuati yo ndia, ta juu ra kùu ma ra jàkakú yo ta kùu tachi ra yo ku'un yo andaya'. Ta ndyo'o, ¿nda ndian kùu ndo ña chànini ndo jandondaa ndo ma kuati inga na?, kùuni ndo.

Töve va'a tu kà'an yo ña chito yo niyi ni kuu itaan a isa

¹³ Vitin va kùuni ña na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in, ndyo'o ndian kà'an te'en: "Ma itaan a isa ni ku'un ndi iin ñuu ka'nu, ta ikan ni koo ndi iin kuiya ña ni ni'i ndi ndatiñu, ta jàkanaa ndi kua'a' va'a xu'un'." ¹⁴ ¿Va ndyo'o töve chito ndo niyi ni kuu ma itaan a isa! ¿A ni koo ndito ndo?, kùuni ndo. Vati kùu yo takua kùu viko nu'uni ña kèta yi nundani, ta tiaga iti' nuu nundaa kuiini ndi'i yi nduta. ¹⁵ Ma ña iyo yi ña ka'an ndo kùu ma tu'un i'ya niku: "Ma Racha'nu Ndioo tuva kùuni ra ña ku'va ra ña na koo ndito ga yo ma ñuñivi i'ya, ta juuni na ja'a yo ma nda tiñu kùuni maa ra ña na ja'a yo ndia." ¹⁶ Ta ndyo'o endeeni kà'an ndo ma tava kùuni maa ndo, ta ya'a ga kutayi ndo, ta tandi'i ma ña sukun kùuni ndo takan, iin ña töve va'a kùu yi kuenda Ndioo. ¹⁷ Va ma ndian chito jàkuu tiñu va'a ta na töve jàkuu na yi, iin kuati ka'nu kuii kùu yi kuenda na tuva jà'a na takan.

5

Tu'un i'ya iyo yi ña taso'o va'a ma ndian kuika

¹ ¡Na taso'o va'a ndo ma tu'un ña ni ka'in i'ya ndyo'o ndian kuika! ¡Na kuaku ndo ta na nda'yu ndoo ndo cha'a' ma tundo'o ña ni nde'e ndo! ² Vati ma ndatiñu va'a iyo nuu ndo cha tà'yu yi, ta ma ja'ma ndo cha chàchi ma liki'ndi yi. ³ Ta ma oro chi'in ma plata ña ndākiva'a ndo cha kōyo ña kuxi chata yi. Ta ma ña kuxi yi ikan, kùu yi takua kùu iin ku'va ña tìsokuati yi ndo. Ta kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña ni ka'mi yi ma kuñu ndo. Ta, ¿a töve chà'a ndo kuenda ti ma kivi nuu ndi'i nia kùu yi vitin ña ni jande'e Ndioo ma tundo'o nuu ndo cha'a' ña ndōyo locho ma ña va'a ma tichi ve'e ndo jà'a ndo? ⁴ Vati yakan kùu ma ya'vi ña töve nī tia'vi ndo ma ndian jàtiñu nuu ñu'u' ndo niku. Yakan va ndrakan kànachaa ndra ma nuu Ndioo, ra nduva'a kuii ka'nu cha'a' yi, ta rakan chini ra ma ña kà'an ndra. ⁵ Ta nuu ñuñivi i'ya kùu ndo ndian ya'a ga iyo ndatiñu ndo, ta chisii ndo ti jà'a ndo ma ña kini kùuni maa ndo, ta ya'a ga chàchi ndo ta nduva'a ndondu'u ndo takua nañu jundiki ña ni ka'ni ndra. ¡Ta takan ni kuu yi chi'in ndo ndia! ⁶ Ndyo'o nduva'a tìsokuati ndo ta chā'ni ndo ma ndian töve iyo kuati. Ta tüvi iyo nī'iin na kua kuu ja'a na, ta kuu kakú na nda'a' ndo.

Ìyo yi ña kuation yo nda kati kichaa ma Racha'nu

⁷ Yakan va ndyo'o ndian yani, töve iyo yi ña janañu'u ndo kuation ndo ma Racha'nu nda kati kichaa ndiko ra ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Ma ndra tàchi ma ndatiñu, tuva kùuni ndra tava ndra ma ndatiñu va'a, iyo yi ña kuation ndra nda kati kukuiin ma savi ta töve iyo yi ña janañu'u ndra. ⁸ Yakan va ndyo'o juuni iyo yi ña kuation ndo ta tu töve jàña ndo ña chìnuni ndo, ti cha kùyatìn ora ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu ma ñuñivi i'ya.

⁹ Ndyo'o yani na tìsokuati ndo, ta na kànita'an yu'u ndo chi'in inga ñivi, ikan na töve jande'e ma Racha'nu Ndioo ma tundo'o ndo, vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra iin ra ni jakutuni cha'a' ma ñivi. Ta

chani keta ma ora ni jakutuni ra ma kuati jà'a yo. ¹⁰ Ndyo'o yani, na kuku'uni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, vati iyo ma tundeeni Ndioo chi'in ndra ora ndē'e ndra tundo'o. Ta na ja'a ndo indukuni takua jà'a ndra, ti ndrakan nī'iin cha'a nī janañu'u jà'a ndra. ¹¹ Va chito va'a yo ti maa yo kà'an yo ña ya'a sii kùuni ndrakan cha'a' ña jāndeeni ndra ora ndē'e ndra tundo'o. Ndyo'o cha chito va'a ndo naja kua jāndeeni ma Job ma tundo'o ña ndē'e ra, ta juuni chito ndo ña Job nī'i ra ña va'a jà'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndi'i nia, vati chito yo ña ma Racha'nu Ndioo ya'a ga kùnda'vini ra yo, ta juuni kùu ra iin ra chà'a ra ma tundeeni ra nuu yo ndia.

¹² Inga tuku tu'un nduva'a ka'nu ña ni ka'in ndyo'o yani, na kà'an ndo ña ndicha ña ni ja'a ndo iin nakuyi tu töve ni ja'a ndo yi, ña ndava nda cha'a' ma Ndioo ra iyo andivi, ni nda cha'a' ma ñivi iyo ñuñivi, ni nda cha'a' inga nakuyi ndia. Tuva ni ka'an ndo "juu", na ja'a ndicha ndo ma ña ni ka'an ndo ña ni ja'a ndo. Ta tu ka'an ndo, "töve" iyo yi ña endee töve ja'a ndo ma nī'iin nakuyi, ikan na töve tiso Ndioo kuati chata ndo ta jande'e ra tundo'o cha'a' ma ña kà'an ndo.

¹³ Tu iyo nda ndyo'o ya'a ga nda'vi kùuni ndo a nde'e ndo tundo'o, na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' yi. Ta tu iyo nda ndyo'o ya'a ga chisii ndo, na kata ndo yaa ña jàka'nu ndo ma Ndioo chi'in yi. ¹⁴ Tu iyo iin ndian ku'vi ma tañu ndo, na kana ndo ma ndracha'nu, ndra chà'nda tiñu ndian chìnuni tu'un Jesuu, ikan na ka'an na chi'in Ndioo cha'a' ra, ta ora kichaa na ka'an na chi'in sivi ma Racha'nu Jesuu, na ka'yu ndra ma cete xini ma ra ku'vi. ¹⁵ Ta tu ya'a ga chìnuni ndra ña ni nda'a ma ra ku'vi ora kà'an ndra chi'in ma Ndioo, Ndioo ni janda'a ra ra. Ta tu ma ra ku'vi ikan jà'a ra kuati niku, Ndioo ni janaa ra ma kuati jà'a ra.

¹⁶ Yakan va ndyo'o na na'ma ndo ma kuati jà'a ndo chi'in ma ta'an ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ta'an ndo, ikan na nda'a ndo. Vati iin ra ndaa, tu chikan ra iin tiñu va'a nuu Ndioo chi'in ndisaa anima ra, ni nī'i ra yi cha'a' ña iyo

kua'a' tundeeni Ndioo chi'in ra. ¹⁷ Takan kũu ma ra nàni Elía, ma ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kũu ra iin ñivini ma tava kũu yo, ta ora kã'an ra chi'in Ndioo chi'in ndisaa kuii ma anima ra ña na kũun ga ma savi, ta jãña ndio ma savi ña kũun ra' ma nuu ñu'u' ñuñivi uni kuiya sava. ¹⁸ Ta ora yã'a ma uni kuiya sava ikan, tajan kã'an tuku ra chi'in ma Ndioo inga cha'a' ña na kuun ndiko ma savi, ta kicha'a ndiko ma savi ña kũun ra', ta ma ndatiñu kaa ma nuu ñu'u' ñuñivi, ta yakan ya'a ga chà'a yi ma ña kũu kacho.

¹⁹ Ndyo'o yanj tu ìyo nda ndyo'o kèsiin ndo ma iti' Ndioo, ta inga na jà'a na ña chikoni'i ndiko ndo, ²⁰ na koto va'a ndo ña nda ndian nikuuni jà'a na ña chikoni'i ndiko ma ndian jà'a kuati ma iti' töve va'a kuà'an na, ta kī'vi ndiko na ma iti' Ndioo, Ndioo ni ja'a ra ña ni kakú na, ikan na tüvi kuvi na endeeni, ta ni janaa ra tandi'i ma kuati ña jã'a na niku.

Tutu nunuu ña tãchi racha'nu Petu'

*Petu' kãña'a ra chi'in ndisaa ma ndian
chìnuni tu'un Jesucristu*

¹ Yu'u Petu', ra tatun Jesucristu, tàì ma tutu i'ya kuenda ndyo'o ndian ndòyo ñuu ña töve kùu ñuu ndo, ndian chitakuati te'en tikan iti' ñuu chika, takua kùu ma ñuu nàni Ponto, Galacia, Capadocia, Asia chi'in ñuu Bitinia. ² Ti ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá yo, kãchin ra ndo taji'na niku ña na kuu ndo ñivi ra, ti takan kùuni ra. Ta cha'a' tiñu jà'a ma Tati Í ra tichi anima ndo kùu yi ña Ndioo jã'a ra ña kùu ndo ndian íí kuenda ra, ikan na jachi'in ndo tu'un Jesucristu, ta janandoo ra ndo chi'in níí ra. Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in ra ndia.

Kuatu yo ña ni ku'va ma Ndioo nuu yo

³ Na jaka'nu yo ma Ndioo ra kuu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu, ti cha'a' ña ya'a ga kùnda'vini ra yo kùu yi ña jã'a ra ña kãku chaa ndiko yo cha'a' ña jãnataku ndiko ma Ndioo ma Jesucristu tañu ndian ndíí. Cha'a' ña'a kùu yi ña ndàtu yo ña ni koo ndito yo endeeni, ⁴ ikan na ni'o iin tundeeni ña indii va'a ma iti' andivi kuenda ndo jà'a ra. Ta yakan na töve ni naa yi ta na töve ni kuñu'u yi, ta juuni na töve ni xii yi ndia. ⁵ Ta cha'a' ña ya'a ga chìnuni ndo ma tu'un Ndioo, yakan va kùmi kuenda ra ndo chi'in ma ndatu ra, ikan na kuu ni'i ndo ña kuu kakú ndo. Ta tandi'i yakan cha iyo tu'va kuenda ña jàna'a ra yi nuu ndo ma kivi nuu ni ndi'nia.

⁶ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ya'a ga chisii ma anima ndo, vaji vitin kuenda tia kivini iyo yi ña nde'e ndo kua'a' nuu tundo'o, ⁷ ikan na kuu ni'i ndo ku'va, cha'a' naja kua ña ndicha ña chìnuni ndo tu'un Ndioo. Vati ma ña chìnuni ndo kùu yi takua kùu iin oro: ti ma oro ji'na ga iyo yi ña ki'in yo ku'va yi chi'in ñu'ú, ikan nde'o tuva ya'a ga va'a yi. Va ka'nuga kùu ma ña chìnuni yo kua ma oro ikan, vati ma oro ni keta kivi ña ni naa yi.

Yakan va ora ki'in ma Ndioo ku'va ma ña chìnuni ndo ni ku'va ra kuenda tu ndichaga ña chìnuni ndo kua ma oro ikan, ta ni jaka'nu ra ndo ta tiñu'u ra ndo ta ka'an ra ña kùu ndo ndian ya'a tacha ora na kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu.

⁸ Ndyo'o ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo ma Jesucristu, vaji takã'an nde'e ndo ra chi'in tinuu ndo. Ta vitin ya'a chìnuni ndo tu'un ra, vaji töve ndè'e ndo ra, ta nduva'a kuii ka'nu kùu ma ña chisii ndo, vaji kùuni ndo ka'an ndo iin tu'un cha'a' ña ya'a ga chisii ndo va töve nani'i ndo najakua ka'an ndo yi, ti iin ña ya'a ga ka'nu kùu yi, ⁹ ña ndyo'o cha kua nàta'an ndo ña kákú ma anima ndo, jà'a ña chìnuni ndo tu'un ra.

¹⁰ Ma tatiempu ga niku, ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kua'a' nuu jãkua'a ndra ta nãnduku tu'un ndra ña kùuni ndra koto kachin ndra cha'a' ma ña ni kakú yo i'ya, ta juuni kã'an ndra cha'a' ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu yo vitin, ¹¹ ti kùuni ndra koto kachin ndra nda kivi ta nda ñivi kùu vi ña jàna'a ma Tati Í Cristu ña iyo chi'in ndra ora kãtitu'un yi nuu ndra cha'a' naja ni kuu yi ora ni nde'e ji'na Cristu tundo'o, ta naja kua ni kuu yi chi'in ra ora ndotacha ra tiá iti' nuu. ¹² Va ma Ndioo jã'a ra ña na koto kachin ndrakan yi ña ma tu'un ña kãtitu'un ndra töve kuenda maa ndra kùu yi, vati kuenda ndyo'o kùu yi ma tiempu vitin. Ta vitin juuni ma tu'un i'ya kùu yi ma tu'un ña kãtitu'un ma ndra keta nuu ndo cha'a' ma tu'un va'a ña naja kua jãkakú Ndioo yo. Ta kãtitu'un ndra yi chi'in ndatu ma Tati Í Ndioo ña kichi iti' andivi. Ta ndisaa ma tati va'a ña jãkuu tiñu nuu Ndioo nãnduku tu'un na naja kua kuu kutunini na yi.

*Ndioo kùuni ra ña na ki'vi yo iti' ya'a
ga íí*

¹³ Yakan va na koo tu'va va'a ndo chi'in chinituni ndo cha'a' ma tiñu jà'a ndo, ta na töve ya'a ndu jà'a ndo ni'iin nakuyi. Ta kuatu ndo ma ñamani Ndioo ña ni ku'va ra nuu ndo ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu. ¹⁴ Ta ndyo'o ña kùu ndo iin ndian kùu se'e Ndioo, ndian ya'a ga jãchi'in ña kà'an ra, na jã'a ndo ma

takua chikan ma kuñu ndo ña ja'a yi, ma takua jā'a ndo ma antea ora takāaga nākoto ndo ma Ndioo niku. ¹⁵ Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu yi ña na koo vii ndo chi'in ma Ndioo, ikan na kuu ndo iin ndian ií, ti ma Ndioo ra kā'an chi'in ndo ña na k'vi ndo ma iti' ra, ti iin ra ya'a ga í kùu ra. ¹⁶ Vati ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Na kuu ndo iin ndian ya'a ga í, vati yu'u iin ra ya'a ga í kùu”, kàti Ndioo.

¹⁷ Ta tu ndyo'o kà'an ndo te'en “Tatá”, chi'in ma Ndioo, ra kà'an ña va'a a töve cha'a' ta'ii'in tiñu jà'a yo. Ta indukuni takan jà'a ra chi'in tandi'i ma ñivi. Yakan va ndava nikuuni ña ja'a ndo, iyo yi ña tiñu'u ndo ra, ikan na kuu koo vii ndo ma ndisaa kuiya ña ni koo ndo ma ñuñivi i'ya. ¹⁸ Vati ma Ndioo kùu ma ra jākakú ndo. Ta töve va'a kùu ma ña nī'i ndo ña kua chiyo ma ndian kuu ñivi ndo ndian chiyo taji'na. Ti ora jākakú Ndioo ndo töve nī ja'a ra yi chi'in ma ndatiñu takua ma oro a plata ti yakan numini ndi'i yi. ¹⁹ Vati uvanuu chi'in ní Jesuu kuu yi ña kuu tia'vi ra cha'a' ma ña kaku yo. Ta ma ní Jesuu sōkó juuni maa ra ra' nuu ma Ndioo takua kùu iin mvechala ña töve iyo nī'iin kuati ta ña töve iin ña meku ndia. ²⁰ Jesuu kùu ma ra kächin Ndioo kuenda ña jachinu ra ma tiñu i'ya, ma nda ora takā'an tuvi ma ñuñivi i'ya niku. Ta vitin ma kivi nuu ndi'i nia, Ndioo cha jāna'a ra ra nuu ndo kuenda ma ña va'a maa ndo. ²¹ Cha'a' Jesuu kùu yi ña chìnuni ndo ma tu'un kà'an Ndioo, ta Ndioo kùu ma ra jā'a ña nātaku ndiko ra tañu ma ndian ndií, ta juuni tiñu'u nduva'a kuii ra ra ndia. Ta yakan va ndyo'o endeeni ndātu ndo ma ña ni nī'i ndo jà'a ma Ndioo ta endeeni chìnuni ndo ma ña kà'an ra ndia.

²² Ta vitin ndyo'o, cha jānandoo ndo ndo cha'a' ña jächin ndo ma tu'un ndaa ña nī'i ndo nuu Ndioo jà'a ma Tati Í ra, ikan na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ta na kēña'a ndo na. Kàti chi'in ndo ña iyo yi ña kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo chi'in ndisaa kuii ma anima ndo. ²³ Va ndyo'o cha kaku chaa ndiko ndo vitin, va na tüva se'e ñivini kùu ndo ña chani kuvi na takua ta'an chi'in chiti yutun töve va'a, ti ndyo'o kaku ndo va chi'in tu'un Ndioo, ti ma tu'un ikan

endeeni iyo yi ta töve ch'í yi. ²⁴ Ti ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi:

Tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi kùu na takua kùu iin ku'u,

ta ma ña ka'nu ñivi kùu takua ka'nu ma ita ña iyo nuu ma ku'u.

Ma ku'u, chaa ora nàtii yi, ta ma ita xii yi.

²⁵ Vati ma tu'un ma Racha'nu Ndioo iyo yi endeeni.

Takan kà'an yi.

Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo.

2

Ma ñuu chaa ña kùu ma ñuu Ndioo

¹ Yakan va na jaña ndo ma tandi'i ma ña töve va'a ña jà'a ndo, takua tandi'i tu'un ña jànda'viña'a ndo chi'in ta'an ndo. Ta na jaña ndo ña kà'an ndo chi'in uvi nuu kua chànini ndo, chi'in ma ña xaani ndo nde'e ndo inga ñivi. Ta juuni na jaña ndo ma tu'un vata ña ya'a ga siini ndo kà'an ndo. ² Takua kùu ndiakwati já kaku, ta takan na nanduku ndo ma uvanuu ma tu'un Ndioo takua nanduku yi uvanuu ma lechi ndika ma'á yi, ikan na kuu kua'nu yi jà'a ra', ti tu'un ikan jà'a yi ña kua'nu ndo ta nī'i ndo nuu kakú ndo nuu ma kuati, ³ tuva ndicha ña chaa va'a ndo koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo iin ra ndicha va'a kùu ra.

Jesuu kùu ra takua kùu iin yuu ndito

⁴ Na jayatin ndo ndo nuu ma Racha'nu Jesuu, ra kùu takua kùu iin yuu ndito. Ma ñivi iyo ñuñivi na töve nī kuuni na nde'e na ra, va jāña na ra niku; va kuenda Ndioo iin yuu ña kächin ra kùu Jesuu, vati iin ra nduva'a kuii ka'nu kùu ra kuenda ra. ⁵ Ta ndyo'o juuni kùu ndo takua kùu yuu ndito. Na ku'va ndo ña na kuàtiñu ma Ndioo ndo, ta na ku'va ndo ña na ja'a ra, na kuu ndo ma takua kuu veñu'u ra, ta juuni na kuu ndo sutu í ra, ta cha'a' Jesucristu kùu yi ña kùu sokó ndo ña ya'a í kuenda Ndioo. Ta juuni cha'a' ra kùu yi ña Ndioo ni ka'an ra ña chàta'ani ra ma ña jà'a ndo ndia. ⁶ Vati ma tutu Ndioo juuni kà'an yi te'en cha'a' yi:

Yu'u kùu ra kànindij ma ñuu Sión iin yuu nunuu,

ta yuu ikan kùu yi iin yuu kächin ta ya'a vii ta ka'nu kuendai,

ta ma ndian chìnuni ma tu'un kà'an ra, töve ni kukanuu kùuni na cha'a' ra. Takan kà'an ma tutu Ndioo.

⁷ Kùuni ka'in chi'in ndyo'o ndian chìnuni tu'un ra, ti ma yuu kânindii ma Ndioo ikan iin ña ya'a vii ta ka'nu kùu yi kuenda ndo, va kuenda inga ndian töve chìnuni, juuni jàchinu na ma takua kà'an ma tutu Ndioo ma nuu kà'an yi te'en:

Ma yuu ña töve nī kuuni ma ndra kùu labañi ti'i ndra ma cha'a' ma ve'e, ndākuu yi iin yuu nunuu ña ka'nu ga.

⁸ Ta juuni te'en kà'an ma inga tu'un ña ndiso ma nuu tutu Ndioo ndia:

Ma yuu i'ya jà'a yi ña na nduva ma ñivi, ta juuni jà'a yi ña na kati'i na yi ndia, kati yi.

Va kati'i ndisaa ndiakan yi cha'a' ña töve jàchi'in na ma tu'un Ndioo, ta ndicha kuii ña Ndioo tachi ra ña takan ni kuu yi kuenda na ndia.

⁹ Va ndyo'o kùu ndo ñivi kachin Ndioo, ta kùu ndo sutu ña jà'a ndo tiñu kuenda ma ra kùu rey, ta juuni kùu ndo iin ñuu nduva'a kuii íí, ta kùu ndo iin ñuu ña iyo kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ta takan kùu ndo, ikan na katitu'un ndo ma tiñu ya'a ga vii ta ka'nu ña jà'a ra nuu ma ñivi, ti Ndioo kùu ma ra jà'a ña jàña ndo ma iti' naa ña töve va'a ña kachika ndo, ta ti'i ra ndo ma iti' ndichin. Ta ma iti' ikan, iin iti' ya'a ga tacha ta vii kùu yi. ¹⁰ Ndyo'o töve iyo ti'vi ndo ma takua kùu iin ñuuni niku, va vitin kùu ndo iin ñuu ña kùu ñuu Ndioo. Ta tatiempu yöve ñivi ña kùnda'vini Ndioo kùu ndo niku, va vitin ndian kùnda'vini Ndioo kùu ndo.

Na ja'a ndo tiñu ma takua kùuni Ndioo, ikan na kuu koo vii ndo ma ñuñivi i'ya

¹¹ Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, jàninī ndo takua kùu ndian kichi inga ñuu, ndian töva iyo kuenda ma ña kini ña iyo ma ñuñivi i'ya. Yakan va na kù'vaga ndo ña na ka'nda ma kuñu ndo tiñu nuu ndo ña kùuni maa yi, ti ma kuñu yo endee kànita'an yi cha'a' ma maa ña kuuni maa yi ja'a yi. ¹² Na vii koo ndo chi'in ma ndian töve chìnuni, ikan takan vaji tiso na kuati chata ndo ña ndian kini kùu ndo, va ora ni nde'e na ma ña va'a jà'a ndo, ni jaka'nu na ma Ndioo

cha'a' ndo, ma ora ni keta ma kivi ña ni jandondaa Ndioo ma kuati yo.

¹³ Cha'a' ma Racha'nu Jesuu kùu yi ña kà'in chi'in ndo ña na ndaki'in ndo ña jàchi'in ndo ma tiñu ña kà'an ndisaa ndian kuxini ñuu ñuñivi, takua kùu iin ra rey ra chà'nda tiñu ñuu ka'nu, ¹⁴ a ndian kùu takua kùu kuvienu, ti ma ndian kuvienu kùu na ndian tachi ma rey nuu ndo ña na jande'e na tundo'o ma ndian jà'a tiñu kini, ta na tiñu'u va'a na ma ñivi jà'a tiñu va'a. ¹⁵ Vati ma Ndioo kùuni ra ña na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na kuu jakutaxin ndo ma tu'un yu'u ma ndian kini ña töve kùtunini, ndian kà'an chata ndo.

¹⁶ Na vii kakunuu ndo takua chàkunuu yo nuu nuna, ta ja'a ndo ma ña va'a, va tu chàkuu nuna ndo, na kuatiñu ndo yi cha'a' ña xe'e kùu yi ta ja'a ndo ma ña töve va'a. Yakan va iyo yi ña kuatiñu ndo ma iti' va'a ta nuna ikan, cha'a' ña kùu ndo ndian musu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁷ Na tiñu'u va'a ndo tandi'i ñivi, ta na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ndian chìnuni, ta na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na tiñu'u ndo ma ra kùu rey, ra chà'nda tiñu nuu ndo ndia.

Cha'a' ma tiñu iyo yi ña ja'a ma ndian kùu musu

¹⁸ Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ta tiñu'u ndo ma ña kà'an ma ndian kùu chito'o ndo, va töve ivaa chi'in ma ndian va'ani chànini a chi'in ma ndian vii jà'a chi'in ndo, vati juuni na tiñu'u ndo ma ndian xaani nde'e na ndo ndia. ¹⁹ Ta Ndioo ya'a chisii ra chi'in ndo tu jàchinu ndo jà'a ndo ma takua kùuni ra, ta kùndeeni ndo ora jande'e ma chito'o ndo tundo'o ndo, vaji töve va'a ma ña jà'a ra chi'in ndo. ²⁰ Va tu ndyo'o ja'a ndo ma iin tiñu töve va'a, ta cha'a' yakan kùu yi ña jànde'e ma chito'o ndo tundo'o ndo a kani ra ndo cha'a' yi, çniyi kùu ma ña va'a ña ni ni'i ndo tuva ya'a ga jàndeeni ndo yi?, kùuni ndo. Vati tu nde'e ndo iin tundo'o cha'a' ma ña va'a jà'a ndo, ta nduva'a kuii jàndeeni ndo yi, yakan kùu ña jàsii ma Ndioo. ²¹ Vati cha'a' tiñu ikan kùu yi ña kàna Ndioo ndo, vati takua indukuni ikan, Cristu nde'e ra tundo'o cha'a' ndo, ta takan jàna'a ra nuu ndo

iti' va'a, ikan na tandikun ndo ku'un ndo chata ra.

²² Ti Cristu na töve nī ja'a ra nī'iin kuati, ta na töve nī keña'a ra nī'iin ñivi ndia.

²³ Ma Jesuu ora kà'an ti'ini ma ñivi chata ra, na töve kà'an ti'ini ra chata na ndia, ta ora jànde'e na tundo'o ra, na töve kà'an xaan ra nuu ma ndian jà'a takan chi'in ra ndia. Ti ma ña jà'a ra kùu yi ña kà'an ra chi'in Ndiooni, ta chīnuni ra ti iin ra ndaa kùu Ndioo, ra jàkutuni kuati jà'a ma ñivi. ²⁴ Juuni ma Jesuu kùu ra ña ndiso ra ma kuati yo, ta ndākoo ra tandi'i yi nuu ma kruu ma ora chī'í ra, ikan na naa ndisaa ma kuati ña jà'a yo, ta kuu koo ndaa yo. Ma Jesuu ndē'e ra tundo'o ta tākue'e ra cha'a' ma kuati yo, ikan na kuu nda'a yo. ²⁵ Vati ndyo'o ma antea niku endee kāchika ndita ndo ta kuànaa ndo ma tava ta'an iin mvechala ña ndakuu ku'u ri, va vitin cha chikoni'i ndiko ndo ta kī'vi ndo iti' Jesucristu, ti rakan kùu ma pato ndo, ra jàkuenda ma anima ndo.

3

Naja kua iyo yi ña koo ma ndian cha tānda'a

¹ Yakan va ndyo'o ñivi ña'a ndian cha tānda'a, na tiñu'u ndo ta jachi'in ndo ma ra kùu ii ndo, ikan vaji tu iyo ma ndra töve chīnuni ma tu'un Ndioo, nde'o tu kùu jandomani ndo ndra na ki'vi ndra iti' ra. Töve chiniñu'u ndo kà'an ndo nī'iin tu'un, va kùu jakanaa ndo anima ndra ora nde'e ndra naja kua kùu ndo, ² tuva na nde'e ndra ña ñivi iñu'u kùu ndo ña cha jānandoo Ndioo ndo. ³ Na töve ña'a vii kùu ndo jà'a ma ña iyo iti' chata ndo nuu kùu nde'o takua kùu ña jāndova'a ndo ma ixi xini ndo chi'in kua'a' ña chū'ni ndo yi ora ti'i ndo kuika yi, ta takua jàkutu ndo kua'a' nuu oro ña ti'i ndo so'o ndo, sukun ndo ta sukun nda'a ndo chi'in ja'ma ya'a tacha ña ya'vi ndaa ña chàku'un ndo ndia, ⁴ ti ma ña ka'nu ga kùu ma ña iyo iti' tichi anima ndo, ti ikan kùu nuu nàkanini ndo naja kua kùu koo vii ndo ta vita anima chi'in ñivi, ta nī'iin ñivi kùu janaa na yi a kindaa na yi nuu ndo. Ta ma ña vii i'ya ya'a ga iyo kuenda yi nuu Ndioo. ⁵ Ti ma tatiempu niku, takan chàku'un ma ñivi ña'a kù'í jà'a Ndioo niku ti chīnuni vi

ma tu'un ra, ta tandi'i ma ñivi ña'a ikan, vii jāchi'in ta'ii'in vi nuu ii vi. ⁶ Takan jà'a ma ña nàni Sara, ña jāchi'an ma ña kà'an ma Abraham, ta ya'a ga iñu'an ora kà'an ña te'en chi'in ra: "Yo'o kùu ma racha'nui." Ta ndyo'o ñivi ña'a, ni chaa ndo kuu ndo ma takua kùu iin se'an vitin, tuva ja'a ndo ma ña va'a ta töve yu'vi ndo nde'e ndo nī'iin nakuyi.

⁷ Ta takani ndyo'o ndra kùu ii ma ñivi ña'a, na kutunini va'a ndo kua koo vii ndo indukuni ndo chi'in ñasi'i ndo. Ta na iñu'u va'a koo ndo chi'in vi cha'a' ña ya'a ga ika kùu vi, va juuni kùu vi iin ndian nī'i vi ma ñamani Ndioo takua nī'i ndyo'o yi ña chà'a ra ña na koo va'a ndo chi'in ra. Na ja'a ndo ma tandi'i ma ña kà'in i'ya, ikan nī'iin nakuyi na jàtañu yi nuu ndo ma ora kà'an ndo chi'in ma Ndioo.

Ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma ña jà'a yo ma ña va'a

⁸ Iin tu'un ka'nu kùuni ka'in chi'in ndo: na koo vii ndo chi'in iin nuuni kua chà'nini ndo, ta na kunda'vini ndo nde'e ndo ma juuni maa ndo chi'in ma inga na ndia, ta na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, ta tiñu'u ndo na, ta vita koo anima ndo chi'in na ndia. ⁹ Tu iyo ma ndian töve va'a jà'a na chi'in ndo, na töve iyo yi ña ja'a ndo indukuni ma takua jà'a na, ta tu iyo ma ndian kà'an ti'ini chata ndo, juuni na töve iyo yi ña ka'an ti'ini ndo chata na ndia. Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu yi ña na ja'íi ndo ma nuu na, vati ma Ndioo ndāki'in ra ndo ña na kuu ndo ma ñivi ra, ti ni ku'va ra ma ndatu nuu ndo ta ni ja'íi ra ndo ndia. ¹⁰ Ti te'en kà'an ma tu'un ra:

Ma nda ndian nikuuni ña kùuni na koo va'a ma ñuñivi i'ya,

ta kùuni na koo siini na kua'a' kivi,
iyo yi ña na kumi va'a na ma yaa na koto kàti'ini yi,

ta na töve iyo yi ña ka'an na nī'iin tu'un töve va'a chi'in tu'un vata ndia.

¹¹ Ma ña iyo yi ña ja'a na kùu yi ña na jaxiin na na nuu ma ña töve va'a,

ta na ja'a na ma ña va'a,
ta na nanduku na naja kua koo vii na chi'in ta'an na
ta na tandikun na chata yi ndia.

12 Vati ma Ndioo kùmi ra ma ndian jà'a ma ña ndaa ta taso'o ra na ora kà'an na chi'in ra, va ma ndian töve va'a jà'a, Ndioo töve jàchi'in ra ma ña kà'an na.

13 ¿Yo ni kuu ma ndian ni jande'e ma tundo'o ndo, tuva nani ora endeeni jà'a ndo ma ña va'a?, kùuni ndo. 14 Vati, vaji ndè'e ndo tundo'o cha'a' ma tiñu ndaa jà'a ndo, ya'a ga sii ni kuuni ndo tuva jà'a ndo takan. Yakan va na töve ìyo yi ña ndasii ndo nde'e ndo ma nda ndian ni kuuni, ta na yü'vi ndo ndia. 15 Ma ña ìyo yi ña ja'a ndo kùu ña na tiñu'u ndo ma Jesuu, ta na ku'va ndo ña kùu ra ma chito'o ndo nani kivi. Na koo yati va'a ndo kàtitu'un ndo ma iin tu'un ndaa nuu ma ndian chikatu'un nuu ndo, niyi kuu ma ña ndātu ndo nuu Ndioo cha'a' ña chìnuni ndo tu'un Cristu. Ta ora kàtitu'un ndo takan chi'in na ìyo yi ña ka'an ndo vii chi'in na ta na tiñu'u ndo na ndia. 16 Na ja'a va'a ndo ma tiñu jà'a ndo ta na koo vii ndo chi'in ma chinituni ndo, ta ma ndian kà'an ti'ini chata ndo ña kùu ndo ndian jàtiñu va'a kuenda Cristu, ndiakan kukanuuni na cha'a' ma tu'un kà'an na chata ndo. 17 Va'a ga ña ndè'o ma tundo'o cha'a' ma ña va'a jà'a yo, tuva takan kùuni ma Ndioo, kua cha'a' ma ña töve va'a.

18 Vati ma Jesuu kùu ra ña ndè'e ra ma tundo'o ta chī'í ra cha'a' ma kuati yo niku, va iin cha'ani kùu yi kuenda ndisaa tiempu. Ma Jesuu iin ra ndaa kùu ra, ta ndè'e ra ma tundo'o cha'a' tandi'i yo vaji töve ndian ndaa kùu yo, ikan na kundaka ra yo nuu Ndioo. Ndicha ña chī'í ma kuñu ra, va nātaku ndiko ra inga cha'a' jā'a ma Tati Í Ndioo. 19 Ta chi'in ma Tati Í ra chāka'an ra chi'in ma tati ka'iin tichi vekaa ta jāna'a ra nuu na ndia. 20 Tandī'i ma ndia'ya kùu ma ndian töve nī jachi'in ma tiñu kā'an ma Noé ma ora chīyo ra ñuñivi niku. Ma ora ikan ndātu ma Ndioo kueeni va'ani ma ñivi ma ora jāva'a Noé ma varku niku. Ta töve kākú kua'a' ñivi ma tiempu ikan, va una ta'ani na kākú ora ndāa tañu'u jà'a savi ma ñuñivi. 21 Ta ma takuii ikan kùu ra' iin ña jāna'a ña kùu kunduta yo chi'in ra', ta kùu kākú yo vitin. Ma ña kùnduta yo töve kùuni yi ka'an yi ña na kindaa tandi'i ma ña

meku ña ìyo ma kuñu yo, va jāna'a yi ña na kuu ndakan yo ña na ku'va ma Ndioo iin chinituni va'a nuu yo, ta na jakakú ra yo cha'a' ña nātaku ndiko ma Jesucristu. 22 Ti rakan kùu ma ra ndāa ku'à'an ma iti' andivi ta nāndi ra ma iti' chiyo kua'a ma Ndioo, ti rakan juuni kùu ra ma ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'i tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo, chi'in nuu ma inga ndian chà'nda tiñu chi'in nuu tandi'i ndatu ndia.

4

Na jakuu yo ma tiñu nuu ma ta'an yo ma takua chā'a ma Ndioo ña na ja'a yo, ikan na kichi sii kùuni ra chi'in yo

1 Yakan va takua ndè'e ma Jesuu tundo'o chi'in kuñu ra niku, juuni ndyo'o ìyo yi ña kutu'va ndo, ikan na koo va'a ndo ora nde'e ndo tundo'o ndia, takua ndè'e ra yi. Vati ma nda ndian ni kùuni ndè'e ma tundo'o chi'in ma kuñu na, kùuni yi ka'an yi ña cha ndākoo na ña jà'a na kuati. 2 Ta takan ni koo na ndisaa kivi ñuñivi i'ya ña kumani kuenda na, ti koo na va kuenda ma ña kùuni ma Ndiooni, ta töve kuenda ma ña töve va'a kua kùuni maa ñivini. 3 Vati cha ya'a kua'a' kivi ña indukuni jā'a ndo ma takua jà'a ma ndian töve chìnuni, ti ya'aga chàta'ani na ja'a na ma ña kùuni maa na, takua kùu ña kī'vi na chi'in nda ña'a ni kùuni ta inga ma ña töve va'a, ta nduva'a kuui chī'i na ndixi nani kivi, ta ya'a ga chàta'ani na kakunuu na ma nuu ìyo vikoni, ta chàchi na ma niyi kùuni maa na, ta ya'a ga kini jà'a na ña jàka'nu na ma yutun ií ña jā'a ma ñivini chi'in nda'a' na. 4 Ta vitin ndyo'o cha'a' ña cha ndākoo ndo chàkunuu ndo chi'in ndiakan ma tichi nani nuu kuati ña kī'vi na. Yakan va töve va'a nākanini na cha'a' ña töva chàkunuu ndo chi'in na, ta kà'an ndaa na chata ndo vitin. 5 Va tandi'i ma ndiakan ìyo yi ña ku'va na kuenda ndisaa ña jà'a na nuu Ndioo, ta Ndioo ni jakutunini ra ma kuati na, ti ìyo tu'va ra ña jakutunini ra ma kuati ndisaa ñivi ndito ta ndisaa ndian cha chī'í ndia. 6 Vati nuu ma ndian cha chī'í cha kàtitu'un ma Jesuu ma tu'un Ndioo nuu na niku, ikan na kuu jakutunini Ndioo na takua takani jà'a ra chi'in ñivi, ikan na kuvi ma kuñu ndian

iyò ñuñivi, va juuni na kuu koo ndito ma anima na takua iyò ndito Racha'nu Ndioo.

⁷ Chani kuyatin chaa ma kivi ña ni ndi'ndisaa nakuyi. Yakan va na koo kachin chi'in chinituni ndo ta töve ya'a ndu ja'a ndo ni'iin nakuyi, ikan na kuu koo tu'va va'a ndo kà'an ndo chi'in Ndioo. ⁸ Ma tiñu ka'nu ga ña kà'in chi'in ndo kùu yi ña na kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo, ti tu kuuni yo nde'o inga ñivi, töve ndetiñu kuenda janaa yo ma kua'a' kuati na. ⁹ Na chaa va'a ma ñivi ma ve'e ndo jà'a ndo tuva kuànde'e na ma nuu iyò ndo, ta na kà'an ndaa ndo chata na. ¹⁰ Ta takua Ndioo cha chā'a ra ta'ii'iin ndatu ka'nu nuu ta'ii'iin ndo, na jatiñu va'a ndo yi chi'in ta'an ndo, takua kùu ndo ndian jatiñu va'a kuenda Ndioo chi'in ndisaa nuu ma ñamani ña ni'i ndo jà'a ra. ¹¹ Tu iyò ma nda ndian kà'an nuu ñivi, na ka'an na takua iin ndian kà'an ma tu'un yu'u Ndioo. Ta tu iyò nda ndian chà'a iin tiñu, na ku'va na yi chi'in ndisaa kuii ma tundeeni ña chā'a ma Ndioo nuu na. Ta tandi'i ma tiñu jà'a ndo na ja'a va'a ndo yi, ta takan kuu jaka'nu ndo ma Ndioo cha'a' ma Jesuu. Ti rakan kùu ma ra ya'a ga iyò ndatu ta ya'a ga ka'nu kùu ra. Ta takan na kuu yi endeeni. Amén.

Ndè'o tundo'o cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un cha'a' ma Jesuu

¹² Ndyo'o yani, ndian ya'a kùuni nde'i, na töve iyò yi ña na yu'vi ndo, tuva ya'a ga ndetiñu ma ku'va ña tà'an ndo. Ta juuni na töve iyò yi ña nakanini ndo ña nuu uvanuu ndyo'oni kùu yi takan ndia. ¹³ Ma ña iyò yi ña ja'a ndo kùu ña na sii kùuni ndo cha'a' ña nde'e ndo tundo'o, ti kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu, ikan na nduva'a kuii sii kuuni ndo ora nde'e ndo ra, ña ra ya'a tacha kùu ra ma ora ni kichaa ndiko ra ma ñuñivi i'ya. ¹⁴ Tu iyò ma ndian kà'an ti'ini chata ndo cha'a' ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu, na sii kuuni ndo, ti ma Tati Í Ndioo ña ya'a tacha endeeni iyò yi chi'in ndo. ¹⁵ Ta tu iyò nda ndyo'o ndè'e ndo tundo'o, töve iyò yi ña kuu yi cha'a' ña chà'ni ndo ndiif ta ni cha'a' ña kùu ndo ndian su'u, ta juuni töve cha'a' ña kùu ndo ndian kivi ta koto ndo tiñu ña jà'a inga ñivi ña töve iyò

yi ña koto ndo ndia. ¹⁶ Ta tu ndè'e ndo tundo'o cha'a' ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu, na töve iyò yi ña kukanuu ndo, ti ma ña iyò yi ña ja'a ndo kùu yi ña na jaka'nu ndo ma Ndioo cha'a' ña kùu ndo ñivi Cristu. ¹⁷ Ti cha kèta ma kivi ña Ndioo ni kicha'a ra jakutunini ra ma ndian chìnuni ma tu'un ra. Ta tu ja'a ra takan chi'in yo, ¿naja kua iyò yi ña ni ta'an ma ndian töve jàchi'in ma tu'un va'a ña kà'an ra?, kùuni ndo.

¹⁸ Ta tu ndetiñu ña kakú ma ñivi ndaa jà'a ra, kùuni ndo, ¿niyi iyò yi ña ni ta'an ma ndian töve va'a chi'in ma ndian jà'a kuati?, tuva takan chà'nini ndo.

¹⁹ Yakan va tu nde'e ñivi tundo'o cha'a' ña kua kùuni Ndioo ña na kùu yi, na ja'a na ma ña va'a ta na endeeni na ku'va na ma anima na nuu nda'a' Ndioo, ra jà'a ña tūvi na. Ti rakan ndisaa tiempu jàchinu ra ma tu'un kà'an ra.

5

Nuu chùndayu'u Petu' ma ndian chìnuni

¹ Vitin kùuni kundayu'i ma ndracha'nu, ndra iyò tañu ndo. Yu'u juuni racha'nu kùu, ma takua kùu ma ndracha'nu ikan. Ta yu'u kùu iin ra ña cha ndè'e naja kua kùu yi ña ma Racha'nu Cristu ndè'e ra tundo'o niku. Ta juuni kùu iin ra ni ni'i tundeeni ña ni ku'va ma Ndioo nui, takua indukuni ni ni'i inga ñivi yi tiá iti' nuu ndia. ² Ndyo'o ndracha'nu, na jakuenda va'a ndo ma ndian kùu ma takua kùu ma mvechala jàna Ndioo, ti juuni Ndioo chā'a ra nuu ndo ña na kumi kuenda va'a ndo ma ndiakan. Va töve iyò yi ña ja'a ndo ma tiñu ikan cha'a' tu janini Ndioo ndo ña na ja'a ndo yi, va na ja'a ndo yi cha'a' kua kùuni maa ndo ja'a ndo yi, ti takan kùuni Ndioo ña na ja'a ndo. Ta na jà'a ndo ma tiñu ikan kuenda ña ya'a kùuni ndo jakanaa ndo xu'un' cha'a' yi, va'a ga ña na ja'a ndo yi chi'in anima ndo cha'a' ña kùuni ndo ja'a ndo yi. ³ Va na jà'a ndo ma tiñu ikan tuva chà'nini ndo ña kùu ndo ma chito'o ma ñivi ikan ña chā'a Ndioo nuu ndo ña jàkuenda ndo, ti ma chito'o

na kùu Ndioo. Yakan va ìyo yi ña kuu ndo ma ndian ja'a va'a ma ña kùuni Ndioo, ikan na nde'e ma inga na naja kua ìyo yi ña kuu na ndia. ⁴ Yakan va ora keta ma ra kùu pato ndicha, ndyo'o ni ni'i ndo ma iin ta'vi ña kùu korona ya'a nduva'a kuii ka'nu. Ta yakan na töve ni kuu yi takua kùu iin korona nde've ña chùndi xini nda ndian ni kùuni ña kùva'a chi'in nda'a' numa ta natii yi. ⁵ Ta indukuni ndyo'o ndrayoko, kùuni kundayu'i ndo ña na jachi'in ndo tu'un ña kà'an ma ndracha'nu kùxini nuu ma ndian chìnuni chi'in ndo. Tandi'i ndo ìyo yi ña jachi'in ndo yi chi'in ta'an ndo, ta vitani kùuni anima ndo ora ja'a ndo yi, ti:

Ndioo na töve tìndee ra ma ndian ya'aga jatayi kùuni,
va tìndee ra ma ndian vita kùuni anima chi'in ma ñamani ra.

⁶ Yakan va na ndovita kùuni ndo ta na jändo induku ndo ndo chi'in ma Ndioo, ti ma Ndioo ya'a ga ìyo ndatu ra, ikan na ja'a ra ña iin ndian ya'a ga va'a kùu ndo, ta kani'i ra ndo nda'a' ma ndian töve chìnuni tu'un ra. ⁷ Na ndakoo ndo nda'a' ra tandi'i ma ña nàkanini ndo, vati rakan nduva'a kuii kùmi kuenda ra ndo. ⁸ Na töve ya'a ndu ja'a ndo ma ña ìyo yi ña ja'a ndo, ta na koo tu'va ndo, vati ma kui'na ña nàkoto ndo, chàkunuán' takua chàkunuu iin ii'ii, ta endee nda'yuán' takua jà'a ri ndia, ti chàkunuán' ña nandukuán' iin ña kùu kachan'. ⁹ Na kī'vi ndo ma tiñu ña kùunián' ña ki'vi ndo, ta na ndakoo ndo ña chìnuni ndo ma tu'un Ndioo, vati cha chito va'a ndo ti tandi'i ma ndian chìnuni ìyo ma ñuñivi i'ya nduva'a ndè'e na ma tundo'o ma indukuni kua maa ndo. ¹⁰ Va ora cha ya'a ndio ña ndè'e ndo ma tundo'o tia tiempuni, Ndioo kùu ma ra chà'a kua'a' ñamani nuu ndo ta kàna ra ndo, ta ni ja'a ra ña na koo ndaa va'a ndo. Ta na töve ni ndakoo ndo ma ña chìnuni ndo, ta ni ku'va ra ña na koo tundeeni ra chi'in ndo ndia. Juuni ma Ndioo ni ja'a ra ña na ndo'iin yo chi'in Jesucristu endeeni iti' andivi nuu tacha ra. ¹¹ Yakan va na jaka'nu ndo ra, ti rakan kùu ma ra ìyo kua'a' ndatu ka'nu endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Cha'a' nuu ndi'i nia kàña'a Petu' chi'in ma ñivi

¹² Nda'a' Silvanu, ra kuunì ña kùu ra iin ra yanì, ra ya'a ga ndaa, tàchì ma tutu i'ya, ta kùunì kundaa yu'i ndo, ta na chinuni va'a ndo tu'un Cristu, ti ma ña íí ña nī'i ndo kùu yi iin ku'va ndicha ña kà'an yi ña ya'a ga kùuni Ndioo nde'e ra ndo. Yakan va, jna tandikun ndo ku'un ndo chata Cristu, ti rakan ya'a ga kùuni ra nde'e ra ndo! ¹³ Ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Babilonia, ndian kàchin Ndioo indukuni kua ndyo'o, tàchi na saludu nuu ndo. Ta Marku, ra kùuni nde'i takua kùu ndicha kuii iin rase'i juuni tàchi ra saludu nuu ndo ndia. ¹⁴ Ta na kaña'a ndo chi'in ta'an ndo ta na tutu ndo ma sitin na cha'a' ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na.

Na koo vii ndisaa ndo, ndian chìnuni tu'un ma Cristu. Takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi ña tãchi racha'nu Petu'

Petu' kãña'a ra chi'in ndisaa ma ndian chìnuni

¹ Yu'u ra nàni Simón Petu', kùu iin ra jà'a tiñu ta ra kùu tatun Jesucristu, tã ma tutu i'ya kuenda ndo, vati Racha'nu Jesucristu, ra kùu Ndioo yo ña jàkákú yo, kùu ra iin ra jà'a ña ndakuu ndaa ma ñivi, ti chà'a ra ña kùu ndo ndian ya'a ga vii chìnuni ndo ma tu'un ra ma juuni ma takua chã'a ra ña chìnuni ndi yi ndia. ² Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in ra cha'a' ma ña nãkoto ndo ma Racha'nu Ndioo chi'in Racha'nu Jesuu ra kùu chito'o yo.

Naja kua iyo ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo

³ Cha'a' ña ya'a ka'nu kùu ndatu ma Ndioo kùu yi ña cha nĩ'o tandi'i ma ña chiniñu'u yo nuu ra, ikan na kuu koo ndito yo takua kùuni ra, ta na kuu ndakuu yo ndian ií kuenda ra. Ta takani kùu yi ña cha nĩ'o ndisaa yakan cha'a' ña nãkoto yo Ndioo, ta kãchin ra yo cha'a' ña iin ra ya'aga ka'nu kùu ra, ta cha'a' ña ya'aga iyo tundeeni ra chi'in yo ndia. ⁴ Cha'a' ma tu'un i'ya kùu yi ña Ndioo chã'a ra tu'un ra nuu yo, ta yakan ti ya'a ga ka'nu yi ta ya'a ga iyo kuenda yi. Ta cha'a' ma tu'un ka'nu i'ya ña Ndioo chã'a ra nuu ndo ña kuu chaa ndo nuu ni'i ndo koo ndo takua iyo ra, ta juuni ni jakákú ra ndo nuu ni jandi'i na ndo, takua ni ta'an ma ndian iyo ñuñivi cha'a' ña ya'a chàta'ani na jà'a na ma ña kini.

⁵ Yakan va vitin kùu ndo ndian chìnuni tu'un ra. Ta na ja'a ndo chi'in ndisaa ma tundeeni ndo ña ku'un ndo iti' nuu cha'a' ma ña chìnuni ndo chi'in ña kùu ndo ndian va'a ndia. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ña kùu ndo ndian va'a chi'in ma ña nãkoto ndo niyi kùuni Ndioo ndia. ⁶ Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña nãkoto ndo niyi kùuni Ndioo chi'in ma ña töve ya'a ndu jà'a ndo ma ña chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi. Ta takan kùu yi ña

ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña töve ya'a ndu ja'a ndo chi'in ma ña jãndeeni ndo ña ndè'e ndo tundo'o. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña jãndeeni ndo chi'in ma ña kùu ndo ndian ya'a ií takua kùu Ndioo ndia. ⁷ Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña kùu ndo ndian ií chi'in ma ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo ndian chìnuni. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ña kùuni ndo ta'an ndo chi'in ma ña kùuni ndo nde'e ndo Ndioo chi'in tandi'i ñivi takua jà'a Ndioo.

⁸ Ta tu ndyo'o jà'a ndo tandi'i ma tu'un i'ya ta kua'nu ndo chi'in yi, ndisaa yakan ni kumi yi ndo, ta töve ni kuu ndo ma ndian töve chàtiñu Ndioo, ti iyo nda kuenda ndo chi'in ma ña nãkoto kachin va'a ndo ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo. ⁹ Ta tu iyo nda ndyo'o töve jà'a ndo ndisaa ma tu'un i'ya ta töve kua'nu ndo chi'in yi, kùuni yi ka'an yi ña kùu ndo takua kùu ndian kuaá ta kùu ndo ndian töve ndichin va'a nde'e, ti nãani ndo ña Ndioo kùu ma ra jãnaa ma kuati ña jà'a ndo iti' chata niku.

¹⁰ Yakan va ndyo'o yani, takua cha kãna ma Ndioo ndo ta kãchin ra ndo, na kunumi ndo ña na kutu'va va'a ndo ña kùu ndo ñivi Ndioo ndicha. Tu ja'a ndo ndisaa yakan, endee na töve ni jaña ndo ña chìnuni ndo tu'un Ndioo. ¹¹ Ta tu takan jà'a ndo ya'a sii ni kuuni Ndioo ña ni ku'va ra ki'vi ndo nuu chà'nda ma Racha'nu Jesucristu tiñu endeeni, ta rakan kùu ma chito'o yo ta ma ra jàkákú yo.

¹² Yakan va endeeni ni jakuku'unj ndo cha'a' ma tu'un i'ya, vaji cha chito ndo yi ta na töve jãña ndo ma tu'un ndaa chìnuni ndo vitin. ¹³ Vati ora juuni kuyanga gai ma ñuñivi i'ya, chàninj ti ña ndaa kùu ma ña jà'i ña kuu kundayu'i ndo cha'a' ma tu'un i'ya. ¹⁴ Ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu cha chã'a ra ña kotoi ña numini ni ndakoi ma tiñu i'ya ti chani kuvj numi kuii ni. ¹⁵ Va ni ja'i chi'in ndisaa kuii ma ña ndei ora kuyanga ña takã'an kuvj, ikan ora na chaa ña ni nai, kùu kuku'uni ndo yu'u cha'a' ma tu'un i'ya ña chundayu'i ndo.

Ma ndian iyo i'ya ndē'e na Jesuu nuu ña ya'a ga tacha ra

¹⁶ Ma tu'un ña jàna'a ndi nuu ndo cha'a' ma ndatu Jesuu chi'in cha'a' ña ni kichi ndiko ra ma ñuñivi i'ya, töve iin kuentu ña kīchi ma tichi ma chinituni maani ndi kùu ma ña kà'an ndi, vati ndē'e kachin ndi chi'in tinuu ndi ma Racha'nu chito'o yo Jesuu ta juuni ndē'e ndi ra ora ya'a tacha ra ndia. ¹⁷ Vati Jesuu nī'i ra ndatu ra chi'in ma ña iñu'u ra nda'a' Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá yo ora chīni ndi ña ya'a nī'i kà'an ra iti' andivi te'en: "Ra'ya kùu ma ra se'i, ra ya'a ga kùuni nde'i, ta ya'a ga chisij chi'in ra", kāti Ndioo. ¹⁸ Juuni maa ndi chīni ma tu'un ña kà'an ma Ndioo iti' andivi, ma ora ka'in ndi ma xini yuku í chi'in ma Jesuu niku. ¹⁹ Yakan va chito kachin tiaga yo ña ndicha kùu ma tu'un Ndioo ña kà'an ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta ndyo'o va'ani jà'a ndo ña tàs'o'o ndo ma tu'un cha'a' Cristu, ti ma tu'un ikan kùu yi kuenda yo takua kùu iin ñu'ú nda'a' ña tīin yi ma nuu naa, ta tīin yi nda kati kundichin takua jà'a ma chele kundichin ña keta ma ora ni tuvīnia. Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña jandondichin yi ma anima yo. ²⁰ Va kùunī ña na ki'in kuenda ndo ma tu'un ña ni ka'in i'ya: ña nī'iin ma tu'un ña kà'an ma nuu tutu Ndioo, nī'iin ma ñivi ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo na kùu ka'an na yi kuenda ka'nuni takua kùuni maa na. ²¹ Vati nī'iin tu'un Ndioo ña kà'an ndiakan, na töve nī ka'an ndra ma ña kùuni maa ndra, ti ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kà'an ndra maaaa tu'un Ndiooni, ti maa ma Tati Í Ndioo ña iyo chi'in ndra kùu yi ña jàna'a yi ma kua iyo yi ña ka'an ndra.

2

Ma ndra jàna'a tu'un vata

¹ Va tatiempu juuni chiyo iin ndra jà'ani ña kùu ndra ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku ma ñuu Israel, ta takan ni koo iin ma ndra kùu matru vata kà'an kuenda Ndioo ma tañu ndo iti' nuu ndia. Ma ndrakan xe'enī ni jana'a ndra ma tu'un vata ña jàkanuu yi xini ma ñivi, ta ni ka'an ndra ti töve ndicha kùu ña jàkakú ma Racha'nu chito'o yo ndra, ta ma tu'un

ñà jàna'a ndra i'ya numini ni naa ndra jà'a yi, ti töve ña ndicha kùu ma ña kà'an ndra. ² Ya'a ga kua'a' ñivi ni jachi'in na ma ña ni ka'an ndra, ta ni ja'a na indukuni ma takua jà'a ndra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña inga ñivi ora nde'e na ña ja'a ndra, ni ka'an na chata Cristu chi'in iti' ndaa ña jàna'a ra ndia. ³ Ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ikan, cha'a' ña ya'a ga chàta'ani ndra ma xu'un' kùu yi. Yakan va ni jana'a ndra ma tu'un vata nuu ndo, ta jà'ani ndra ña tu'un ndaa kùu ña kà'an ndra, va cha iyo kuiya ña ndàtu Ndioo ña jànde'e ra tundo'o ndra cha'a' yi, ikan na naa ndra.

⁴ Ta ndicha ña na töve nī jaka'nuni Ndioo kuati ma tati xaan ndian jà'a kuati, vati jākana ra na ma andaya', ta ndākoo ra na ma nuu naa ma andaya', ta endee ndikun na chi'in karena, ta ikan kùu nuu tīva'a ra na kuenda ña na chaa ma ora ña ni jakutunini ra ma kuati jà'a na. ⁵ Ta juuni na töve nī jaka'nuni Ndioo ma kuati ma ñivi chīyo tatiempu niku, ti ma ña jà'a ra kùu yi ña tāchi ra ña na nduva ma tañu'u chata ma ndian kini ña töve jàka'nu Ndioo, ta uvaa ra nàni Noé, ra jàna'a ndaa ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi chi'in ucha ta'an ga na tiá kùu ma ndian kākú ma ora ikan. ⁶ Ta Ndioo juuni jākutunini ra ta chā'ni ra ma ñivi iyo ma ñuu Sodoma chi'in ñuu Gomorra, ta endee ndī'i ma ñivi kāyu ta endee maaaa yuyania na kīndoo, ikan na kuu yi iin seña ña Ndioo ni jana'a ra ña takan ni ta'an chi'in nda ndian kini nikuuni ña töve jàka'nu na ra. ⁷ Vati Ndioo jākakú ra iin ra ndaa ña nàni Lot. Ta rakan ti ya'a ga sutini ra ña ndē'e ra ma ña kini ña jà'a ma ndra chiyo chi'in ra ñuu ikan, ⁸ vati ma ra ndaa i'ya nani kivi iyo ra tañu ma ndian ñuu ikan niku, ta ya'a ga ndē'e ra tundo'o ta nda'vi kùuni ma anima ra ora ndē'e ra ta chīni ra ndisaa ma tiñu kini ña jà'a ma ñivi ikan. ⁹ Takan kùu yi ña ma Racha'nu chito va'a ra tavanisiin ra ta jakakú ra ma ndian chīnuni tu'un ra tañu tundo'o ndē'e na, ta juuni chito ra naja kua tiva'a ra ma ndian jà'a kuati, ikan na nde'e na tundo'o nda kati chaa ma kivi ña ni jakutunini ra ma kuati ndisaa ñivi. ¹⁰ Ta Ndioo ni jande'e ra tia kua'a'

tundo'o ma ñivi ña chàta'ani na ja'a na ma kuati takua kùuni ma anima na, ta ndiakan kùu na ma ndian töve jàchi'in ña kà'an ma ndian kùxini nuu na. Ta ndian ya'a ga tayi ta so'o, ta juuni ma ndian töve yu'vi na kà'an na tu'un kini chata ndian iyo ndatu ka'nu iyo andivi ndia. ¹¹ Va ni ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo töve jà'a yi takan, vaji iyo tiaga tundeeni yi ña kùu ka'nda yi tiñu, na töve tisokuati yi ta kà'an ndaa yi chata ma ndatu ka'nu ikan nuu ndè'e Ndioo.

¹² Va ma ndrakan kùu ndra takua kùu iin kiti ku'u, ti ndrakan na töve iyo chin-tuni ndri, ti iyo maa ndri takan kuii ni, kàku ndri va na töve nda kuenda ndri, ti iti' nuu ni tiin ma ñivi ndri ta ni ka'ni na ndri. Takani ni kuu chi'in ndrakan, ti töve va'a kà'an ndra chata ma tu'un ña töve kùtunini ndra, ta ni kuvi ndra ma indukuni ma takua ch'í ma kiti ku'u ikan. ¹³ Ta ni nde'e ndra tundo'o ma takua jànde'e na ma tundo'o ma inga ñivi. Ya'a ga sii kùuni ndra cha'a' ma ña chàta'ani ndra ja'a ndra viko nda ora nikuuni. ¡Iin tukanuu kùu ndra cha'a' ma kuati jà'a ndra ma ora ka'iin ndra ma nuu iyo viko jà'a ndo, ta chisii ndra ora kanduu ja'a na ma ña töve va'a ña chàta'ani ndra ja'a ndra! ¹⁴ Na kùu kuii nde'e ndra ma iin ña'a takani, vati cha kùuni ndra ki'vi ndra chi'in vi, endee na töve chitatu ndra ña jà'a ndra ma kuati. Nduva'a keña'a ndra ma ndian ya'a ga ta'a kùuni, ikan na kuu ki'vi ndra chi'in na, ta iin ndian ya'a ga siini ma xu'un' kùu ndra ndia. Ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo ndicha kuii ni jande'e ra tundo'o nuu ndra. ¹⁵ Iin ndian chānaa kùu ndra cha'a' ña cha kēsiin ndra ma iti' ndaa, ta tādikun ndra kuà'an ndra iti' kuà'an ra nàni Balaam se'e ra nàni Beor, ra nānduku kua jakanaa ra kua'a' xu'un' cha'a' ma tiñu ña töve va'a ña jà'a ra. ¹⁶ Ta chīninaa ra cha'a' ma kuati ña jà'a ra: Iin burru jàna ra, nāka'an ri ma takua kà'an iin ñivi, ta nī cha'a ri ja'a ra ma ña töve va'a takua kùuni ra ja'a ra.

¹⁷ Ma ndra matru ikan kùu ndra takua kùu iin soko ña töve takuii tichi, indukuni ma takua kùu iin viko ña kuà'an ora chàkin ni'i tati, ta Ndioo ni jande'e ra tundo'o ndra endeeni, ta ni tachi ra ndra

nuu nduva'a kuii naa. ¹⁸ Ta ndrakan kà'an ndra tu'un ya'a ga sukun ña töve nda kuenda, ndè'o tu kuu keña'a ndiko ndra ma ndian já ndākoo ña jà'a na ña kini niku chi'in tu'un ña jàna'a yi nuu na ña nānduku na naja kua kùu ki'vi ndiko na iti' kini, ta na ja'a ndiko na ma kuati ña kùuni ma kuñu na ja'a yi. ¹⁹ Ta ndrakan, endee chà'a ndra tu'un nuu na ña kuu ku'un na iti' nuna, ta ja'a na ma ña kùuni maa na, vaji juuni maa ndra töve kuà'an ndra nuu nuna, va nani kivi endee jà'a ndra ma ña kini, ti na kùu jaña ndra ja'a ndra yi. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùu ndra musu ma kui'na, ti chà'ndán' tiñu nuu ndra, ta ndakán' ndra kuà'an ndra ma iti' nuu ni ndi'i ndra. ²⁰ Ti ma ndra cha nākoto ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu, ta kākú na jà'a ra nuu ma tati xaan chi'in nuu ma kuati ña jà'a na ma ñuñivi i'ya. Ta tu na ndakoo ndiko na ña jà'a na ma tiñu va'a ña jà'a na, ta kìcha'a ndiko na ja'a na ma ña töve va'a ña jà'a na niku, ka'vi ga töve va'ani kīndoo na ma takua chīyo na ma antea niku. ²¹ Va'a ga kuenda ndra tu töve nī nakoto na ma iti' ndaa Ndioo niku, ti tava cha nākoto na yi vitin, ta jāña ndiko na ña jà'a na ma takua kà'an ma tu'un iyo nuu tutu íí ña tāchi Ndioo kuenda yo. ²² Va ndicha kuii ti ni chinu ma ña kà'an ma iin tu'un ña kà'an te'en: "Ma ina chàchi ndiko ri ma juuni ña ndūchan ri, ta ma kini ña já nākata yo, numini ni ki'vi ndiko ri kuti ri nda'yu."

3

Ni keta iin kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu

¹ Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, ña'a kùu ma tutu uvi ña tāchi nuu ndo. Ña kà'an nuu ninduvi ma tutu ikan, kùuni ña na titunini va'a ndo cha'a' ma ña ndaa ña chūndayu'i ndo. ² Na kuku'uni ndo ma ña kà'an ma ndra ya'a ga íí ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu niku, ta juuni na kuku'uni ndo tu'un Racha'nu Jesuu ra jākakú yo ña tāchi ra nuu ndo chi'in ma ndra tatun ra.

³ Ma tu'un ña kùuni ña na ki'in kuenda ndo kùu ma ña ni ka'in i'ya: Ta ma kivi nuu ndi'i nia, ni keta kua'a' ma ndian ni

ka'an ndaa chata ña va'a ta ni ja'a na ma ña kini takua chàta'ani maa na ja'a na, ⁴ ta ni ndakatu'un na te'en: “¿Niyi kuu chi'in ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu yo, ña Jesuu ni kichi ndiko ra ma ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Vati nda ora cha chi'i ma ndian kuu tatá yo, ta töve sàma ma kua iyo ma ñuñivi ti indukuni kàa ndisaa ña iyo nuu yi. Ta indukuni takan kàa yi kua ma ora tūvi yi tatiempu”, kàti na. ⁵ Ma ñivi ikan, na töve kuuni na ku'va na kuenda, vaji cha chito na ña ma tatiempu chi'in tu'un Ndioo, jātuvu ra ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi, ta juuni chi'in tu'un ra jakesiin ra ma ñu'u' ití chi'in ma takuui. ⁶ Ta juuni ma tatiempu Ndioo jānaa ra ma ñuñivi chi'in ña ndūva ma tañu'u ka'nu nuu yi jā'a ra niku. ⁷ Ta ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi ña iyo vitin, cha iyo tu'va yi jā'a ma Ndioo, kuenda ña ni kayu yi, jā'a ma tu'un ra. Ta ma ñu'ú ikan ni ka'mi yi ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutunini Ndioo ma kuati ma ñivi iyo ñuñivi. Ta ora ikan ni naa ndisaa ndian kini ña töve jàka'nu na Ndioo ndia.

⁸ Ta takani ndian ndyo'o ndian yani ndian ya'a ga kùunì nde'i, koto nàani ndo ña kuenda ma Racha'nu Ndioo, iin kivini kuu yi tava kuu iin mii kuiya kuenda ra, ta mii kuiya kuu yi tava kuu iin kivini kuenda ra ndia. ⁹ Na töve ña kuyanga ma Racha'nu Ndioo ña jachinu ra ma tu'un ña chā'a ra nuu yo kuu yi, ma takua nakanini ma ñivi töve chìnuni, vati cha'a' ña jàndeeni Ndioo anima ra cha'a' na kuu yi ña ndàtu ra, ti töve kùuni ra ña na ku'un nī'iin ñivi andaya', va kùuni ra ña na ndakoo na jā'a na kuati ta na chikoni'i na ku'un na iti' ra. ¹⁰ Ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesuu, ni kuu yi iin kivi ña nī'iin ñivi na töve ndàtu na ra, ta ni keta ra numini ma tava jā'a ma iin rasu'u. Ta ma ora ikan ma andivi ni naa yi chi'in iin ña kalachan ni'i va'a, ta ma ñuñivi chi'in tandi'i ña iyo nuu yi ni kayu ndi'i yi.

¹¹ Ta takan ni naa ma tandi'i ma nakuyi jā'a ma Ndioo, ¡yakan va iyo yi ña kuu ndo ndian íi ta na koo ndo takua kùuni ma Ndioo nani kivi! ¹² Na koo tu'va ndo kuantu ndo ma kivi ña ni chaa ma Ndioo

ma ñuñivi i'ya, ta na kunumi ndo ja'a ndo ma tava kùuni ra, ikan na kichaa ra numini tia. Ma kivi ikan ni kayu ma andivi, ta tandi'i ma ña iyo nuu yi ni ndutu yi ja'a ma ñu'ú ndu'va nia ña ni tiin. ¹³ Va tandi'i yo ndàtu yo ma ñuñivi chaa chi'in ma andivi chaa ña chā'a ma Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu yo, ta ma nuu ma ñuñivi ikan, ta ma ikan ya'a ga ndaa ta vii ni koo ma ñivi takua kùuni Ndioo.

¹⁴ Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a ga kùunì nde'i, ora juuni kuyanga ndo ndàtu ndo ña na kuu ndisaa ña'a, na kunumi ndo koo va'a ndo chi'in ma ñivi, ikan na vii nata'an ma Ndioo ndo, chi'in nī'iin kuati. ¹⁵ Na ki'in kuenda va'a ndo ma ña ya'a ga jàndeeni Ndioo ndo, ikan na kuu kakú ñivi nuu ma kuati na. Ta juuni cha'a' ma tu'un i'ya taa ma ra yani yo Paulu, chi'in ma chinituni ña chā'a Racha'nu Ndioo nuu ra niku. ¹⁶ Ma nuu ma ta'ii'iin ma tutu taa ra kà'an ra takua kà'an ma tu'un i'ya, vaji iyo iin ma tu'un ña ya'a ga ndetiñu kuu kutunini yo nuu yi, ta ma ndian töve chìnuni chi'in ma ndian ya'a ga ta'a kùuni, endee jakesiin na ma ña kà'an yi takua jā'a na chi'in tandi'i tu'un Ndioo, ta cha'a' yakan, Ndioo ni janaa ra na.

¹⁷ Yakan va kùunì ka'in chi'in ndo, ndyo'o yani, ndian ya'a ga kùunì nde'i, ña tava ndyo'o takani cha chito ndo ma tu'un i'ya ma antea niku, na kumi kuenda va'a ndo ndo, ikan na töve kuu keña'a ma ndian töve chìnuni ndo, ta ja'a na ña na jaña ndo ma iti' va'a ña kuà'an ndo. ¹⁸ ¡Va na kua'nu va'a ndo chi'in ma ñamani Ndioo, ta na nakoto va'a ndo ra chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra jàkakú yo! ¡Na tiñu'u ndo ra cha'a' ma ndatu ka'nu ña jā'a ra endeeni! Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu nunuu ña tãa racha'nu Xuva

*Ma tu'un Ndioo ña chà'a kivi koo yo
chi'in Ndioo*

¹ Rakan kùu ra ma tu'un Ndioo. Ta takani ìyo ra nda ora tūvi ma ñuñivi. Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña chīni ndi ta ndē'e ndi ra chi'in tinuu ndi. Takan kà'an ndi ndia, vati jānani ndi nda'a' ndi ma tu'un ikan. Ta ma tu'un ikan kùu yi ña chà'a kivi koo ndito yo. ² Yakan va ndē'e ndi ti cha kīchi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ta ma tu'un ikan kùu Cristu. Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña kàtitu'un ndi nuu ndo, ikan na ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in Ndioo. Vati ma tu'un ikan kùu ra ña ìyo ra chi'in ma Tatá yo va cha kīchi ra nuu ìyo yo. ³ Yakan va cha kàtitu'un ndi nuu ndo ma tu'un ndē'e ndi ta chīni ndi, ikan na inuu koo ndo chi'in ndi takua inuu ìyo ndi chi'in ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta chi'in ma se'e ra Racha'nu Jesucristu ndia. ⁴ Te'en tãa ndi ndisaa ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na nduva'a kuii sii kuuni yo.

*Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña
jàndondichin*

⁵ Tu'un i'ya kùu ma tu'un jāna'a ma Racha'nu Cristu nuu ndi: Ma Racha'nu Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin nuu yo, vati ni'iin ta'vi töve kùu ra takua kùu nuu naa. ⁶ Vati tu kàtio ña ìyo va'a yo chi'in ra, ta juuni chàkunuu yo nuu naa cha'a' ña jà'a yo ma ña kini, tajan kùuni yi ka'an yi ña tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ora ja'a yo takan. Yakan va na yūvi iti' ndaa kùu ma iti' kuà'an yo tu takan jà'a yo. ⁷ Vatu chàkunuu yo nuu ma ñu'ú ña jàndondichin yi iti' yo takua ìyo ma Racha'nu nuu ñu'ú, tajan cha inuuni koo yo chi'in ma ñivi ta'an yo. Ta ma nii ma Racha'nu Jesucristu ra Se'e Ndioo endee jànaa ra' tandi'i ma kuatio.

⁸ Ta tu katio ña tūvi ìyo kuatio, tajan janda'viña'a yo juuni maa yo, vati maaaa tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ta töve kuà'an yo iti' ndaa. ⁹ Va tu na'ma yo ndisaa ma kuati jà'a yo nuu ma Racha'nu

Ndioo, ta chīto yo ña kùu chinunio ña Ndioo ni jachinu ra ña kà'an ra, ti iin ra ndaa kùu ra, yakan va ni janaa ndio ra ndisaa ma kuatio, ta ni janandoo ra ma anima yo ndia. ¹⁰ Ta tu katio ña tūvi ìyo ni'iin kuatio, tajan kùuni yi ka'an yi ña jà'a yo ña na kuu ma Racha'nu Ndioo iin ra vata, vati chàtu'unio ra, ta ma ña ndicha kùu yi ña takà'an chinunio ma tu'un ra.

2

*Racha'nu Cristu kùu ma ra kà'an cha'a'
yo*

¹ Ndyo'o se'yu tàì ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na jà'a ga ndo ma kuati. Ta tu ìyo iin nda ndyo'o jà'a kuati, na koto ndo ti ìyo iin ra kà'an cha'a' yo nuu Ndioo, ta rakan kùu ra Jesucristu, ra va'a. ² Vati Jesucristu kùu ra ña sōkó ra ra ta chī'í ra nuu kruu kuenda ña janaa ra kuatio. Ta yöve cha'a' maa yo ni, va juuni cha'a' tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi ndia.

³ Ta tu ndicha ña jàchi'in yo ma tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, tajan na chinuni ndio yo ti ndicha va'a ña cha nākoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo. ⁴ Va tu ìyo nda yo kà'an ña cha nākoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo kàtio, ta tūvi jachi'o ma tu'un kà'an Ndioo ña ìyo yi ña ja'a yo, tajan ma ña kà'an yo kùu yi takua kùu iin maaaa kuentuni, ta töve kuà'an yo iti' ndaa. ⁵ Va tu ìyo iin ndian jàchi'in ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ta kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuii kùuni na nde'e na ra. Ta takan chīto va'a na ña cha ndō'iin anima na chi'in ra. ⁶ Yakan va ma yo kàti ña cha ndō'iin anima yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, ìyo yi ña koo va'a yo ta ja'a yo takua jà'a ma Racha'nu Jesucristu ora chīyo ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.

*Tu'un chaa ña kàtitu'un ma Racha'nu
Ndioo kuenda yo*

⁷ Ndyo'o yani ma tu'un i'ya ña tàì kuenda jakotoi ndo na yūvi iin tu'un chaa kùu yi kuenda ndo, vati juuni ma tu'un cha'nu ña takani cha chīto ndo tatiempu kùu yi. Ña'a kùu ma tu'un ña cha chīni ndo niku. ⁸ Ta vaji takan kùu yi va ma tu'un tàì kuenda ndo ma tu'un chaa

kùu yi, vati ndicha va'a ña jà'a Jesucristu takua kà'an yi, takua ikan va'a jà'a nda maa ndo ndia. Vati ma ña nuu ña chani naa yi kueeni, kueeni. Ta vitin cha ndōndichin ndicha kuii ma iti' va'a kuenda yo.

⁹ Va tu iyo nda yo kà'an ña maaaa ña va'a kùu ma ña jà'a yo, ta kuà'an yo iti' ndichin kàtio, vaji indukuni xaanio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, kùuni yi ka'an yi, ti juuni takà'an chinuni va'a yo ma tu'un ra ti juuni indii ga yo ma nuu naa. ¹⁰ Vatu iyo ma ndian kùuni na nde'e na ta'an na cha iyo na nuu ndichin ta töve kòyo na tichi kuati. ¹¹ Va ma ndian xaanio na nde'e na ta'an na iyo na nuu naa ta kuà'an na iti' nuu naa, ta tüvi chito na nda iti' kùu ma iti' kuà'an na, vati ma ña kini ta naa kùu yi ña cha chāsi yi tinuu na.

¹² Yakan va tòi ma tu'un i'ya nuu ndo ndyo'o se'yu, ikan na ku'va ndo kuenda ña cha jàka'nuni ma Racha'nu Ndioo kuati ndo cha'a' ña chī'í ma Racha'nu Jesucristu cha'a' ndo. ¹³ Ta tòi ma tu'un i'ya nuu ndyo'o tatá ndracha'nu cha'a' ña cha nākoto ndo ma Racha'nu Jesucristu, ti takani iyo ra antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta juuni tòi yi nuu ndyo'o ndian tivaa ndia, vati juuni cha kūndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia. Ta cha tòi ma tu'un i'ya kuenda ndyo'o se'yu, ti cha nākoto ndo ma Racha'nu Ndioo yo. ¹⁴ Ta cha tòi ma tu'un i'ya kuenda ndo ndyo'o tatá ndracha'nu, vati cha chito ndo nda ra kùu ma ra takani iyo. Ta juuni cha tòi yi kuenda ndyo'o ndian tivaa ndia, vati ya'a ni'i jà'a ndo ña kūndee ndo chinuni ndo tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo, ta cha'a' ña cha kūndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia.

¹⁵ Yakan va na töve kuuni ndo nde'e ndo ma ñuñivi ta ni ma ña kini iyo nuu yi ndia, vati tu iyo nda ndian kùuni na nde'e na ma ñuñivi, kùuni yi ka'an yi ña na tüvi kùuni ndicha na nde'e na ma Racha'nu Ndioo Tatá yo. ¹⁶ Vati ndisaa ña kini ma ña iyo ñuñivi, yüvi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo kùu yi va kùu yi ña chà'a ma ñuñivini. Ta ña'a kùu ma ña kini ña chà'a ma ñuñivi ña chà'ta'anio ja'a yo ña kini chi'in kuñu yo chi'in ma ña kini ña chà'ta'anio nde'o chi'in ma ña

kùtayi yo chi'in ndatiñu ña iyo yo. ¹⁷ Ta ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya cha kua ndi'i yi chi'in tandi'i ña kini ña chà'ta'ani na ja'a na, vatu ja'a yo takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña ja'a yo, tajan ni ni'o ma nuu ni koo yo endeeni chi'in ra.

Ìyo ndian kà'an tu'un vata

¹⁸ Ndyo'o se'yu vitin va cha kēta ndio ma kivi nuu ndi'inia. Ta takua chīni ndo ña ni kichi ndio iin ra xaanio nde'e ma Racha'nu Cristu, ta vitin ti cha kīcha'a keta kua'a' ma ndian kini ña tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu Cristu. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito yo ña chani keta ma kivi nuu ndi'inia. ¹⁹ Va juuni ma ñivi kē tañu yo kùu ma ndian jà'a takan, ti na yüvi ma ndian chinuni ndicha kùu na, vati tu ndicha ña ma ndian chinuni kùu na, na tüvi iyo yi ña kesiin na chi'o ti endee iyo yi ña kindoo na koo na chi'in yo niku. Va takan kùu yi, ikan na ku'va yo kuenda ña na yüvi ndisaa ma ñivi kùu ma ndian chinuni tu'un Ndioo takua chinuni maa yo.

²⁰ Vati nuu ndisaa ndo chā'a ma ra Cristu Tati Í Ndioo kuenda ña na koo yi chi'in ndo ta ku'va yi chinituni ndo. Yakan va ndisaa ndo cha chito ndo tu'un ndaa. ²¹ Tàchi ma tu'un i'ya nuu ndo, vati cha chitoi ña cha nākoto ndo nda ña kùu ma ña ndicha ta nda ña kùu ma ña töve ndicha. Ta juuni cha chito ndo ti ma ña ndicha na tüvi jànda'viña'a yi ndia. ²² Vati ma ndian kà'an tu'un vata, ndiakan kùu ma ndian kà'an ña na yüvi Jesuu kùu ra ma Cristu. Yakan va cha chito ndo ti ndiakan kùu ma ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu Cristu, vati ndiakan tüvi chinuni na tu'un ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta ni tu'un ma ra Se'e ra Jesucristu ndia. ²³ Yakan va tandi'i ma ndian tüvi chinuni tu'un ma ra Se'e Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña ni ma tu'un Ndioo Tatá yo, na tüvi chinuni na, tuva takan ndia. Va takua ma ndian kàtitu'un kachin nuu ma ñivi ña ndicha ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ma ra Se'e Ndioo, ndiakan kùu ma ndian iyo ndicha kuenda ma Ndioo Tatá yo.

²⁴ Yakan va na chinuni ndo ma tu'un Ndioo ña cha chīni ndo ma taji'na. Vati tuva ndicha ña chinuni ndo ma tu'un Ndioo ta töve ndakoo ndo ña chinuni ndo yi, tajan ni koo ndo chi'in ma Racha'nu

Ndioo Tatá yo ta chi'in ma ra kùu Se'e ra ndia. ²⁵ Vati ma Racha'nu Jesucristu cha chā'a ra tu'un nuu yo ña endeeni ni koo yo chi'in ra.

²⁶ Yakan va tàì ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na ku'va ndo kuenda ña ya'a kua'a' ma ndian jànda'viña'a ndo iyo. ²⁷ Va taku ndyo'o ti cha chā'a ma Jesucristu ma Tati Í Ndioo nuu ndo ña na koo yi chi'in ndo, ikan na tüva kuàtiñu ndo inga ma ndian jàna'a nuu ndo. Vati maa ma Tati Í Ndioo kùu yi ña jàna'a yi tandi'i kuii ma tu'un va'a ña chito ndo, vati ma Tati Í Ndioo jàna'a yi ma ña ndicha va'a, ti na yüvi ña kà'an tu'un vata kùu yi. Yakan va na induku koo ndo chi'in ma Racha'nu Cristu, takua jàna'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo niku.

²⁸ Ta vitin ndyo'o se'yu na ndo'iin ndo chi'in ma Racha'nu Jesuu, ikan na tüvi yu'vi ndo ta töve kukanuu ndo nde'e ndo ra ma kivi vachi ndiko ra. ²⁹ Yakan va tava cha chito ndo ti ma Racha'nu Cristu kùu ra iin ra ndaa, ta juuni kua ikan iyo yi ña koto ndo vati ndisaa nda ndyo'o jà'a ma ña ndaa, kùuni yi ka'an yi ña juuni ndian se'e Ndioo kùu ndo ndia.

3

¹ Na ku'va ndo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo, ta ndava nda se'e ra kùu yo kàti ra. Ta ndicha va'a ña takan kùu yi vati kàti ra ña ndisaa yo kùu yo se'e ra. Yakan va ma ñivi ñuñivi töve nàkoto na yo cha'a' ña töve nī nakoto na ma Racha'nu Ndioo niku. ² Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, cha kùu yo ma ndian se'e Ndioo vaji takā'an koto va'a yo naja kua ni kuu yo tiá ití' nuu, va cha chito yo ti ma kivi ni nde'o ma Racha'nu Jesuu, ni ndakuu yo takua kàa ra cha'a' ña ni nde'o ra kua kàa ra. ³ Vati tandi'i nda yo ndātu ña ni nde'o ra ma ora ikan, vitin cha nàndoo ma anima yo, ta ndàkuu íí yo takua íí kùu ma Racha'nu Jesucristu.

⁴ Ta tandi'i nda yo jà'a kuati, vati tüvi jà'a yo takua kà'an ma ley ma Racha'nu Ndioo. Ta ora jà'a yo kuati, kùuni yi ka'an yi ña töve jàchinu yo ma ña kua kà'an ma Ley Ndioo. ⁵ Ta juuni cha chito va'a

ndo ña ma Racha'nu Jesucristu kīchi ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña jànaa ra kuati yo, ta rakan ti iin ra tüvi iyo nī'iin kuati kùu ra. ⁶ Yakan va ndisaa ndyo'o ña indukuni iyo ndo chi'in ra töva chàkuu ndo jà'a ndo kuati. Va takua ma ndian endee chàkuu na jà'a na kuati, na tüvi nī nde'e na ra ta ni tüvi nī nakoto na ra ndia. ⁷ Yakan va koto kü'va ndo ña janda'viña'a nī'iin ñivi ndo, ndyo'o se'yu, vati ma ndian jà'a ma tiñu ndaa, ndiakan kùu na ma ndian ndaa takua iin ra ndaa kùu ma Racha'nu Cristu ndia. ⁸ Va takua ma ndian endee jà'a kuati ndiakan kùu na ñivi kui'na, vati takani cha ja'án' ma kuati ikan, antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi niku. Yakan va cha'a' yakán' kùu yi ña kīchi ma Jesucristu ra Se'e Ndioo kuenda ña na jandi'i ra tandi'i nuu ma ña jà'a ma kui'na.

⁹ Vati nī'iin ma nda yo kùu se'e Ndioo, na kùu ga ja'a yo ma kuati, vati cha iyo ma ña ndito Ndioo chi'o takua kùuni ma Racha'nu ña na kuu yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na tüva iyo yi ña ja'a yo ma kuati. ¹⁰ Ta juuni chito yo nda ndian kùu ma ndian se'e Ndioo ta nda ndian kùu ma ndian se'e kui'na. Vati ma ndian töve jà'a na tiñu ndaa ta juuni töve kùuni na nde'e na ma ta'an na, ndiakan yöve se'e Ndioo kùu na.

Ma ndian kùu ñivi Ndioo ndàkimani na ma ndian kùu ta'an na

¹¹ Ma tu'un ña jà'a ña kīcha'a chìnuni ndo ma nunuu, kà'an yi ña iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo. ¹² Takan kàti yi ti tüvi kùuni yi ña ja'a yo takua jà'a ma ra nàni Caín, ra chíyo chí'in ma kui'na niku. Ta chā'ni ra ma ra yani ra. ¿Ta naja chā'ni ra ra?, kùuni ndo. Chā'ni ra ra ti töve va'a kùu ma tiñu jà'a ra ta ma tiñu jà'a ma yani ra ña va'a kùu yi.

¹³ Yakan va ndyo'o yani na nàkanini ndo tuva tüvi kùuni ma ñivi ñuñivi nde'e na ndo. ¹⁴ Ta chito va'a yo ña ndàkoo yo ma ña chí'o, ta vitin cha kùu yo ndian ndito jà'a ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña nduva'a kùunio nde'o ma ta'an yo. Ta tu tüvi kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, kùuni yi ka'an yi ña kùu yo takua kùu iin ra cha chí'í. ¹⁵ Yakan va tuva xaanio nde'o

ma ndian kùu ta'an yo indukuni kùu yo takua kùu ma ndian chà'ni ñivi. Ta juuni cha ch̀to ndo ña ma ndian chà'ni ñivi t̀vi ni'í na nuu koo ndito na chi'in Ndioo ndia. ¹⁶ Vati cha ch̀to yo ña ma Racha'nu Jesucristu kùuni ra nde'e ra yo. Yakan va ch̀í ra cha'a' yo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kua ikan iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ta na koo tu'va yo kuvio cha'a' na takua jà'a ma Racha'nu Jesucristu cha'a' yo. ¹⁷ Ta tu iyo iin nda yo kuika ña ndè'o ña kumani iin nakuyi nuu ta'an yo ta t̀vi kunda'vini yo ra ña tĩdee yo ra chi'in ma ña soko yo, kùuni yi ka'an yi ña t̀vi ñivi Ndioo kùu yo, ti t̀vi kùunio nde'o ra, tu ja'a yo takan. ¹⁸ Yakan va ndyo'o se'yu, na jana'a yo ña ya'a kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo chi'in tĩnu jà'a yo kuenda ra, ta ỳvi chi'in ma tu'un kà'an nio.

¹⁹ Yakan va tuva ja'a yo takan cha ch̀to yo ña kuà'an yo iti' ndaa ma takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, tajan cha kùu koo taxiin ma anima yo nuu ra. ²⁰ Ta tu chàninio ña ma chinituni yo tisokuati yi yo, va t̀vi cha'a' yo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo ka'nu ga ra, ti ch̀to ra naja kua chàninio, ta naja kua chànini ma inga ñivi ndia. ²¹ Yakan va ndyo'o yani tuva t̀vi tisokuati ma ch̀nitunio yo, na t̀vi iyo yi ña yu'vio jàyatin yo yo nuu ma Racha'nu Ndioo. ²² Vati ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra tandi'i ma ña ni ndakan yo nuu ra tuva ndicha ña jàchinu yo tandi'i ma ña kà'an ra, ta tu ja'a yo ma ña chàta'ani ra ña ja'a yo ndia. ²³ Yakan va na chinunio tu'un kà'an ra cha'a' ma ra Se'e ra Jesucristu chi'in ña na kùunio nde'o ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ti ma tu'un ikan kùu ma tu'un ña Ndioo tãchi ra nuu yo ña na ja'a yo yi. ²⁴ Vati taku yo jachi'in ma ña kà'an Ndioo, cha ch̀to yo ti iyo ra chi'o ta iyo yo chi'in ra, cha'a' ña chà'a ra ma Tati Í ra ña na koo yi chi'o.

4

Tati Í Ndioo chi'in tati xaani nde'e Racha'nu Cristu

¹ Ndyo'o yani tuva iyo iin nda ndian kà'an ña chi'in ma Tati Í Ndioo kùu yi ña kà'an na, na chinuni ndo tu'un kà'an na

numini. Va'a ga ña na ki'in ji'na ndo ku'va na nde'o tuva ndicha ña tu'un Ndioo kùu ma ña kà'an na. Vati ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya nduva'a iyo ma ndian kà'an ña tu'un Ndioo kùu yi kà'an na, va na t̀vi ndicha ti maaaa ndian vatani kùu na. ² Yakan va takan iyo yi ña ja'a ndo ta nde'e ndo tuva ndicha ña kà'an na chi'in ma Tati Í Ndioo. Vati tu kàti iin ra ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra ta iyo ma Tati Í Ndioo chi'in ra, iyo yi ña ku'va ra kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ra iin ra'ii ndicha ora kãku ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ³ Va ma ndian t̀ve chà'a na kuenda ña iin ra'ii kũu Jesucristu ora kĩchi ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, na ỳvi ñivi Ndioo kùu na, ti ñivi xaani nde'e Cristu kùu na ña kà'an na takan. Ta juuni cha ch̀to ndo ña ni koo ma ndian kini ña jà'a takan ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ndicha ña takan kùu yi ti cha iyo na ma vitin.

⁴ Ndyo'o se'yu, taku ndyo'o ndian kùu ñivi Ndioo, cha jãkanaa ndo ma ndian vata ña xàani nde'e Cristu, vati ka'nu ga ma Tati Í Ndioo ña iyo chi'in ndo kua ma tati xaan ña iyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ⁵ Tava ndian iyo kuenda ma kui'na kùu na, yakan va kà'an na ma tu'un kà'an nia ndian iyo ñuñivini. Ta takan ma ndian t̀vi chinuni ña iyo ñuñivi jàchi'in na ma tu'un kà'an na ndia. ⁶ Va taku maa yo, ti ndian jàchi'in tu'un kà'an Ndioo kùu yo, yakan va ma ndian iyo kuenda Ndioo jàchi'in na ma tu'un kà'an yo, va ma ndian t̀vi iyo kuenda Ndioo ti ni t̀vi jàchi'in na ma ña kà'an yo. Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo, ikan na ku'va yo kuenda nda ndian kùu ma ndian kà'an ma tu'un ndicha chi'in ma Tati Í Ndioo ta nda ndian kà'an tu'un vata chi'in ma tati kini.

Ndioo kùuni ra nde'e ra ndisaa yo

⁷ Ndyo'o yani iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ti kua ikan jàna'a ma Racha'nu Ndioo nuu yo ña jà'a yo. Yakan va tandi'i nda yo kùuni va'a yo nde'o ta'an yo, ndian se'e Ndioo kùu yo, ta juuni kùu yo ndian nãkoto ndicha va'a Ndioo ndia. ⁸ Va taku ma ndian t̀vi kùuni na nde'e na ma ndian kùu ta'an na, na t̀vi nãkoto na ma Racha'nu Ndioo. Ti ma Racha'nu Ndioo, kùu ra iin ra ya'a kùuni nde'e ra

yo. ⁹ Vati ma Racha'nu Ndioo kua ikan jāna'a ra nuu yo ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo ora tāchi ra ma ra uvanuu ra kùu Se'e ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ikan na ku'va ra ma kivi koo ndito yo chi'in ra. ¹⁰ Ta ña'a ndicha va'a jāna'a yi yo ña Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo. Ti ji'na ga ra kùu ra ña kīcha'a ra kùuni ra nde'e ra yo ta na yūvi maa yo kùu yo ña kīcha'a yo kùunio ra. Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña tāchi ra ma ra Se'e ra nuu yo kuenda ña na kuvi ra cha'a' yo, ikan na naa ma kuatio.

¹¹ Yakan va ndyo'o yani iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo takua jà'a ma Racha'nu Ndioo ña kùuni ra nde'e ra yo ndia. ¹² Vati nī'iin ñivi takā'an nde'e na ma Racha'nu Ndioo, va tu kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, tajan ma Racha'nu Ndioo iyo ndicha kuvi ra chi'in yo, ta juuni cha ndō'iin yo chi'in ra cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo. ¹³ Yakan va cha chito yo ti iyo yo kuenda Ndioo, ta rakan iyo ra kuenda maa yo ndia, cha'a' ña tāchi ra ma Tati Íí ra ña na koo yi chi'in yo. ¹⁴ Ta juuni kàtitu'un kachin ndi nuu ndo ña juuni maa ndi ndē'e ndi ña Ndioo Tatá yo tāchi ra ma ra Se'e ra nuu ñu'u' ñuñivi, kuenda ña na jakakú ra kua'a' ñivi iyo ñuñivi i'ya. ¹⁵ Yakan va tandi'i ma ndian nàkoto ña Jesuu kùu ra ma ra Se'e Ndioo, ndisaa ndiakan iyo na chi'in Ndioo, ta Ndioo iyo ra chi'in na ndia.

¹⁶ Yakan va cha chito yo ta chìnunio ña ma Racha'nu Ndioo kùuni ra nde'e ra yo chi'in ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi. Ma Racha'nu Ndioo kùu ra iin ra ya'a kùuni nde'e yo. Ta nda ndian ni kuuni, ña iyo na kuenda kùuni na nde'e na Ndioo chi'in ta'an na, kùuni yi ka'an yi ña iyo na chi'in Ndioo, ta Ndioo iyo ra chi'in na ndia. ¹⁷ Vati tu cha ndō'iin yo chi'in Racha'nu Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo, tajan tüvi iyo yi ña yu'vio ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ra ma ñivi. Vati taku maa yo cha jā'a yo ma ña va'a ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya takua jà'a ma Racha'nu. ¹⁸ Yakan va tuva ndicha ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo chi'in ta'an yo, na tüvi iyo yi ña yu'vio nde'o ra ma ora ni jakutuni ra ma ñivi, vati tu chito yo ña jà'a yo ma ña va'a ta na tüvi

ndasio. Ti juuni ma ña ndasio kùu yi ña jànde'e yi tundo'o yo. Yakan va tu iyo nda yo ndasii, kùuni yi kà'an yi ña takā'an ndo'iin va'a anima yo chi'in ra cha'a' ña töve kùunio nde'o ra.

¹⁹ Takua maa yo, ti kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo vati ji'naga maa ra kùu ma ra kīcha'a kùuni ra nde'e ra yo. ²⁰ Ta tu iyo nda yo kà'an ña ya'a kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo, va juuni ma ora ikan xaanio nde'o ma ndian ta'an yo, iin ndian vatani kùu yo tuva takan. Va tu töve kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo ña kùu na ndian ndichin va'a nde'o, kùuni yi ka'an yi ña kùu kuunio nde'o ma Racha'nu Ndioo. Ta Rakan, ti töve ndichin va'a nde'o ra. ²¹ Takan kùu ta cha'a' yakan kùu yi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo ma tu'un i'ya nuu yo: Tu ndicha ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña kuunio nde'o ndian kùu ta'an yo ndia.

5

Cha jàkanaa ma ndian chìnuni tu'un Ndioo ma ña kini

¹ Yakan va tandi'i nda yo chìnuni ña Jesuu kùu ra ma Cristu, ndisaa ndiakan kùu na se'e Ndioo. Ta ndisaa yo ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo Tatá yo juuni kùunio nde'o ma ndian kùu se'e ra ndia. ² Yakan va tu kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo ta jachi'o ma tu'un ña tāchi ra nuu yo, juuni kua ikan kùu koto kachin yo ña kuunio nde'o ndian kùu se'e ra ndia. ³ Vati jāna'a yo ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo ora jachi'o ma tu'un ña kà'an ra, ti tandi'i ma tu'un tāchi ra nuu yo töve ndetiñu jà'a yo yi. ⁴ Vati tandi'i nda yo kùu se'e Ndioo cha jàkanaa yo ma ña kini ña iyo ma ñuñivi cha'a' ña chìnunio ma tu'un Jesucristu. ⁵ Yakan va, çnda yo kùu ma ndian jàkanaa ma kuati iyo nuu ñu'u' ñuñivi?, kùuni ndo. Ma ndian chìnuni ña ma Racha'nu Jesuu kùu ra ma Se'e Ndioo, ndiakan kùu ma ndian jàkanaa.

Tu'un kà'an naja kua iyo ma ra se'e Ndioo

⁶ Ora kīchi ma Racha'nu Jesucristu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya jāna'a ra nuu yo ña kùu ra Se'e Ndioo ora jākunduta ra ta juuni ora chāti ra ma nii ra. Yüvi chi'in ma takuini kùu yi ña jāna'a ra nuu yo va juuni chi'in ma nii ra ndia. Ta ikan jan chā'a ra ma Tati Í ra nuu yo, ikan na ku'va yi kuenda nuu yo cha'a' ma ña ndicha ña kà'an ra. ⁷ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo uni ta'an yi ña kùu yi testigu ma andivi: Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma ra kùu tu'un Ndioo, ta Tati Í ra ndia. Ndi uni yi kùu yi iin ni ña kua kùu yi. ⁸ Ta juuni ìyo uni ta'an yi ña kùu testigu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya ndia: Ma Tati Í Ndioo chi'in ma takuini chi'in ma nii. Ndi uni yakan indukuni kua kà'an yi. ⁹ Ta tu chinunio ma tu'un kà'an ñivi chi'in yo, ta ìyo yi ña chinuni ga yo kua kà'an Racha'nu Ndioo, vati kà'an ra cha'a' naja kua ìyo ma ra kùu Se'e ra chi'in yo. ¹⁰ Yakan va tu chinunio ma tu'un ma ra Se'e Ndioo, cha ch̀to yo ti ña ndicha kùu ma tu'un ña kà'an Ndioo cha'a' Se'e ra ña ìyo tichi anima yo, va taku ma ndian tüvi ch̀nuni ma tu'un Ndioo, ndiakan kàti na ti maaa tu'un vatani kùu ma ña kà'an ra. Takan kàti na ti tüvi ch̀nuni na ña tu'un ndaa kùu ma ña kà'an Ndioo cha'a' ma ra kùu Se'e ra. ¹¹ Ma Racha'nu Ndioo cha kàti kachin ra nuu yo, ti kùuni ra ña na ni'o nuu ni koo yo endeeni chi'in ra. Ta cha'a' ña ndō'iin yo chi'in Se'e ra kùu yi ña ni'o nuu ni koo yo endeeni chi'in ra. ¹² Yakan va ma ndian ch̀nuni tu'un ma ra Se'e ma Racha'nu Ndioo, cha ni'i na yi, va takua ma ndian tüvi ch̀nuni tu'un ma ra Se'e Ndioo, na tüvi ni'i na yi.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Xuva kuenda ña jākuninaa ra ma ñivi

¹³ Tà ma tu'un i'ya kuenda ndo ndian ch̀nuni tu'un ma Racha'nu Jesuu ra kùu Se'e Ndioo, ikan na koto kachin ndo ña cha ni'i ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in ra.

¹⁴ Yakan va na tüvi ìyo yi ña yu'vio kà'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, vati cha kàti ra ña tu kà'an yo chi'in ra ma ña va'a ña kùuni maa ra, ni taso'o ra ma ña kà'an yo. ¹⁵ Yakan va cha ch̀to yo ti ora kà'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, taso'o ra ma ña kà'an yo. Ta juuni cha ch̀to yo

ña tu ch̀kan yo iin nakuyi nuu ra, ta cha nī'o yi ndia.

¹⁶ Ta tu nde'o ña ma ndian kùu ta'an yo jà'a na iin kuati, ña tüvi iin kuati ka'nu ña kundaka yi na iti' nuu kuvi na endeeni, na ka'an yo chi'in Ndioo kuenda na, ikan na jaka'nuni ra ma kuati na ta ku'va ra iti' koo ndito na chi'in ra. Ta tu ja'a na iin kuati ka'nu ña ìyo yi ña kuvi na endeeni, ta tüvi ìyo yi ña ka'an yo cha'a' na nuu Ndioo tuva takan. ¹⁷ Yakan va tandi'i ma ña tüvi va'a ña jà'a ma ñivi iin kuati kùu yi. Va töve ndisaa kuati ña jà'a ma ñivi ndàka yi nuu kuvi na endeeni.

¹⁸ Ta juuni cha ch̀to yo ña ndisaa ndian kùu se'e Ndioo, töva ìyo na ña ja'a na kuati, vati ma ra Se'e Ndioo kùu ma ra jà'a kuenda na. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na kùu ga ja'a ma kui'na ja'án' ña na ku'un na iti' kini.

¹⁹ Va cha ch̀to yo ti ñivi ìyo kuenda Ndioo kùu maa yo, va cha yatin ndisaa ma ñivi ñuñivi kùu ma ndian ìyo kuenda ma kui'na. ²⁰ Ta juuni cha ch̀to yo ña kīchaa ma ra Se'e Ndioo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ta chā'a ra chinituni yo, ikan na nakoto yo ma Ndioo ndicha. Ta cha'a' yakan kùu yi ña indukuni ìyo yo chi'in ra, ta chi'in ma ra Se'e ra Jesucristu ndia. Yakan va ma rakan kùu ra ma Ndioo ndicha, vati chà'a ra nuu koo yo endeeni chi'in ra.

²¹ Yakan va ndyo'o se'yu, na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta tüva ìyo yi ña jaka'nu ga ndo ma ndioo yutun ña jànda'viña'a. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi ña tã racha'nu Xuva

Nduva'a kuii kunda'vini Xuva ma ndian iyo kuenda Ndioo

¹ Yu'u iin ra kuxini ndian chìnuni, tàì tutu i'ya kuenda yo'o iin ña'a ña kùu iin ña kãchin Ndioo ña kùun iin ñivi ra, ta juuni tàì yi kuenda ndian kùu se'un ndia. Ndicha kuii ña ya'a kùunì nde'i ndo. Ta yüvi yu'uni va juuni ndisaa ndian nàkoto ma tu'un ndaa, juuni kùuni na nde'e na ndo ndia. ² Yakan va nduva'a kùunì nde'i ndo cha'a' ña cha chito yo ma tu'un ndaa, ta ma tu'un ikan ti na tüva ni naani yo yi, vati endeeni koo yi chi'o. ³ Ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chí'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu Se'e ra, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo ta na kunda'vini ra ndo, ikan na koo vii ndo chí'in ta'an ndo. Ta na takan ja'a ra chí'in ndisaa yo ña nàkoto ma tu'un ndaa, ta juuni ndisaa yo ña ya'a kùuni yo nde'o ta'an yo ndia.

⁴ Yakan va nduva'a kuii chisij vati ndē'i uvi uni ndian kùu ñivi ta'an ndo ña chìnuni ndicha ma tu'un ndaa, ta ja'a na takua kà'an ma Ndioo Tatá yo ña na ja'a yo. ⁵ Ta vitin ndyo'o ndian chìnuni, chikain ñamani nuu ndo ña na ndakimani ndo ma ñivi ta'an yo ña kùuni na nde'e na ta'an na ndia. Ta ma tu'un ña tàì kuenda ndo ma vitin, ti na yüvi tu'un chaa kùu yi kuenda yo, vati ma tu'un ña cha chini yo nda ora kicha'a yo chìnuni yo kùu yi. ⁶ Yakan va jàna'a yo ña ya'a kùuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo ora chàkuu yo kuenda jachi'o ma tu'un ña kà'an ra, vati cha kãtitu'un ma Ndioo Tatá yo chí'in yo ña iyo yi ña na koo yo kuenda kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, takua cha chini ndo ma ora kicha'a ndo chìnuni ndo niku.

⁷ Vati nuu ma ñu'u' ñuñivi i'ya chàkunuu nduva'a kuii kua'a' ma ndian janda'viña'a iyo vitin. Ta juuni ma ndiakan kùu ma ndian töve ku'va na kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ra iin ra'ii ndicha ora kãku ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Takan kà'an na ña kùuni na janda'viña'a na yo, vati xaani na nde'e na

ma Racha'nu Jesuu. ⁸ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma tu'un jàna'a na, koto jànaa ndo ma ya'vi ña jãkanaa ndo cha'a ma tiñu cha ja'a yo kuenda Ndioo. Vati iyo yi ña ni'i ndo tandi'i ña va'a ña chà'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo nuu ndo.

⁹ Ta ndian tiso tiaga siki ña jà'ani na ña kà'an na ma tu'un ña jãna'a Cristu nuu yo, kùuni yi ka'an yi ña na tüva iyo ma Racha'nu Ndioo chí'in na tuva kua ikan ja'a na. Vati tu endee kuà'an yo iti' ra takua jàna'a ma Racha'nu Cristu, kùuni yi ka'an yi ña iyo ma Ndioo Tatá yo chí'in yo, ta juuni iyo ma Racha'nu Se'e ra chí'in yo ndia. ¹⁰ Ta tu iyo nda ndian chaa nuu iyo ndo va tüvi jàna'a na tu'un ndaa takua kà'an ma tu'un jàna'a ma Racha'nu Cristu, va'aga ña na töve kãña'a ndo chí'in na, ta ni kü'va ndo ve'e ndo kundaa na ndia. ¹¹ Vati tu iyo ndaa ndyo'o ña tiñu'u ndo na, kùuni yi ka'an yi ña indukuni kùta'an ndo chí'in ma ña kini ña ja'a na ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Xuva

¹² Iyo kua'a' ga ma tu'un ña kùuni ka'in chí'in ndo, vati töve kùunì tai yi nuu tutu. Va'a ga ña ku'un mai ma nuu iyo ndo, ta ikan natu'un ta'an yo yi, ikan na sii kùuni ndisaa yo.

¹³ Ta vitin ma ñivi ta'an ndo ndian iyo i'ya, ndian kãchin ma Ndioo, tàchi na iin saludu nuu ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uni ña tãa racha'nu Xuva

Xuva kàtitu'un ra ña iin ra va'a kùu ma ra nàni Gayu

¹ Yu'u iin ra kuxini ndian chìnuni, tàchi tutu i'ya nuun, yo'o ra nàni Gayu, ra merui ña ndicha kuii kùuni nde'i.

² Yo'o yani, kà'in chi'in Ndioo kuen-daun, ikan na koo va'un takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña koun, vati tüvi kùuni nuva ta'un ja'a ma kue'e ndia. Yakan va na koo va'un chi'in ndisaa ma tiñu va'a ña jà'un. ³ Nduva'a kuii chisij ora kichi kàtitu'un ma ndra yani yo nui ña iyo ma tundeeni Ndioo chi'un, ti endeeni kuà'un ma iti' ndaa. ⁴ Ta cha'a' yakan kùu yi ña nduva'a kuii chisij, vati cha chitoi cha'a' ma ndian kùu se'i, vati endee kuà'an na ma iti' ndaa takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña na ja'a na.

⁵ Yo'o yani, ya'a va'a ja'un ña tindeun ma ndian kùu ta'an yo ña chìnuni kichi inga ñuu ora chàa ndra chànde'e ndra ñuun ma nuu iyo ve'un vaji töve nàkotoun ndra. ⁶ Ta ndiakan kùu na ña chã'a na kuenda nuu ma ndian chìnuni tu'un Cristu ña ya'a ga kùuniun nde'un na. Ta vitin chikain iin ñamani nuun ña na tindeun na chi'in ndisaa ma ña chiniñu'u na, ti takan va'a kùuni ma Racha'nu Ndioo. Ta takan ja'un, ikan na ku'un va'a na ma iti' nuu. ⁷ Vati cha'a' ña tiñu'u na ma Racha'nu kùu yi ña chàkunuu na, ta töve jà'a na ña ki'in na ña soko ma ndian töve chìnuni. ⁸ Yakan va iyo yi ña nanduku yo naja tindee yo na, ikan na ndo'iin yo chi'in na, ti indukuni jàtiñu yo kuenda ma tu'un ndaa.

⁹ Yu'u tai iin tutu ta tàchi yi nuu ma ñivi chinuni ikan, va ma ra nàni Diótrefe ti na tüvi kùuni ra jachi'in ra ma ña kà'an yi, vati maa ra kùu ma ra chàta'ani ka'nda tiñu. ¹⁰ Yakan va ora ni chai ma ndakan, tajan ni katitu'in nuu ndo cha'a' ma kuati jà'a ra, vati cha chinitu'in ña kà'an ra tu'un vata chata ndi, ta yakan ti na yüvi ña va'a kùu yi. Vati na tüvi ndaki'in maani ra ma ndian kùu ta'an yo ndian vachi inga ñuu vaji ndian jàtiñu kuenda

Ndoo kùu na. Ta nda ma inga ndian chìnuni ña iyo chi'in ra juuni na tüvi chà'a ra ña na ndaki'in maani na na ndia. Va tu jà'a na yi tajan rakan ti tavani'i ra na ma tichi veñu'u ta tüva cha'a' ra ña ki'vi ndiko na.

¹¹ Yakan va yo'o yani koto jà'un takua jà'a ma ñivi ikan, va'aga na ja'un ma ña va'a. Vati ma ndian jà'a ma ña va'a, ndiakan kùu ma ñivi Ndioo, va ma ndian tüvi jà'a ma ña va'a, kùuni yi ka'an yi ti na tüvi nàkoto na ma Racha'nu Ndioo.

¹² Ndisaa ñivi cha chà'a na kuenda ña iin ra va'a ndicha kùu ma ra nàni Demetriu, ta ndicha ña takan kùu yi. Yakan va ndava nda ndyu'u kà'an ndi ña iin ra va'a kùu ra ta chitoun ti ña ndaa kùu ma ña kà'an ndi.

Xuva kà'an ra ma tu'un nuu ndi'inia

¹³ Iyo kua'a' ga ma tu'un kùuni ña kotoun va tüvi kùuni tai yi nuu tutu.

¹⁴ Vati yu'u chànini ña va'a ga ña ku'un mai kunde'i ñun ma nuu iyoun numini tuva kuyati, ta ikan natu'un ta'an yo yi.

¹⁵ Yakan va na koo viiun chi'in Ndioo, ta ma ndian meru yo tàchi na iin saludu nuun. Ta juuni na katitu'un ma saludu i'ya nuu ta'ii'in ndian ñivi kùu meru yo ndian iyo ndakan ndia.

Tutu ña tãa racha'nu Juda, ra kùu tatun Jesuu

¹ Yu'u Juda ra kùu yani Jandiau, ra jàkuu tiñu nuu ma Racha'nu Jesucristu, tàchì saludu nuu ndyo'o ti ma Racha'nu Ndioo Tatá yo kãchin ra ndo ta kùuni ra nde'e ra ndo, ta ma Racha'nu Jesucristu kùu ra ma ra kùmi ra ndo. ² Ta ña kunda'vini ga ma Racha'nu nde'e ra ndo ta na koo vii ndo ta kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, takua kùuni ma Racha'nu nde'e ra ndo.

Nuu kà'an Juda chata ma ndian kùu matru ña jàna'a tu'un vata

³ Ndyo'o yani ndian ya'a kùuni nde'i, cha ìyo tiempu ña kùuni tai iin tutu kuenda ndo ña kà'an yi cha'a' ña kàkú ndo jà'a Ndioo kua jàkákú ra yu'u ndia. Va vitin tai tu'un i'ya kuenda ndo ti ìyo yi ña janinì ndo, koto kù'va ndo ña jakesiin na ndo, ta sama na ma tu'un ndaa cha'a' ma Racha'nu Jesuu ña chìnuni ndo ña iin cha'ani chā'a ra yi nuu tandi'i yo ndian kùu ñivi ra. ⁴ Vati ìyo iin ma ndra cha kī'vi xe'e ma tañu ndo ña jà'ani ndra ña ndra va'a chìnuni tu'un Ndioo kùu ndra. Ta takan jànda'viña'a ndra ndo ti yuvi ma ndian chìnuni kùu ndra takua kùu ndo. Ti jàna'a ndra ña va'ani tu ki'vi ndra ja'a ndra ma ña kini cha'a' ña cha ìyo ma ñamani Ndioo chi'in ndra, kùuni ndra. Ta juuni kàti ndra ña ma Racha'nu Jesucristu yöve uvanuu ra kùu ma ra chito'o yo, kàti ndra. Yakan va kua kàti ma nuu tutu Ndioo tatiempu, ma Racha'nu Ndioo ni jakutuni ra ma kuati ndrakan, ikan na nde'e ndra tundo'o cha'a' ña jà'a ndra.

⁵ Ta vaji cha chito ndo, ta vitin kùuni jakuku'un ndikonì ndo ña ma ora cha yā'a jakakú ndio ma Racha'nu Ndioo ndian judíu ndian kùu ñivi ra ma nuu tundo'o ña jànde'e ma ñivi ìyo ma ñuu Egiptu ma tatiempu. Ta ma ora cha yā'a yakan, ma Racha'nu Ndioo jànde'e ra ma tundo'o ta jànaa ra ma ndian judíu ndian tüvi chìnuni ña chíyo tañu na ndia. ⁶ Ta jàkuku'uni ndo ña ìyo kua'a' ma tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña tüvi jà'a na tiñu

nuu ra takua ìyo yi ña ja'a na yi, ti ndākoo na yi niku. Va ma tati ikan cha chū'ni ma Racha'nu Ndioo na ma nuu naa chi'in ma kadena kaa kuenda ña na nde'e na tundo'o endeeni, nda kati chaa ma kivi nuu ndi'inia ña Ndioo ni jakutuni ra na cha'a' ma kuati na. ⁷ Ta indukuni tā'an ma ndian ìyo ñuu Sodoma chi'in ma ñuu Gomorra chi'in ma inga ma ndian ìyo ma ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi. Ma ndra ñuu ikan nduva'a kuii kua'a' kuati jà'a ndra chi'in ma kuñu ndra, nda kati chàta'ani ndra ki'vi ndra juuni chi'in ndra'ii chi'in ndra. Yakan va indukuni jà'a ma Ndioo chi'in ndra ti jànaa ndi'i ra ma ñuu ikan chi'in ñu'ú. Ta ma tu'un i'ya jàna'a yi nuu yo ña takan Ndioo ni ja'a ra chi'in ma ndian jà'a ma ña kini takan. Va ni jande'e ra tundo'o na, ta ni jakutuni ra ma kuati na, ikan na kayu na endeeni.

⁸ Ta juuni ma ndra jà'ani ña kùu ndra matru ikan, ña ìyo tañu ndo juuni jà'a ndra ma ña kini, ta takan töve tiñu'u ndra ma kuñu ndra, ta kàti ndra ña ma ña chàni ndra tichi ñuma'na ndra ìyo ma ndatu Ndioo chi'in yi kuenda ndra, ña na katitu'un ndra yi nuu ma ñivi ña na jachi'in na yi. Ta töva jachi'in ndra ma Racha'nu Ndioo ta ndava kà'an ti'ini ndra chata ma ndatu ma tati ña jà'a tiñu nuu ra ndia. ⁹ Vati ni ma tati ña nàni Mike, ña chà'nda yi tiñu nuu ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tati kùxini ikan vaji ìyo ndatu yi, tüvi nī kuuni yi tisokuati yi ma kui'na ora kànita'an yu'u yi cha'a' ma ñunda'yu ma Moisés. Vati ndākoo ma tati kùxini ikan yi nuu nda'a ma Ndioo ta te'en nàka'an yi chi'in ma kui'na: “Ma Racha'nu Ndioo, na jande'e ra tundo'o ñun”, kàti yi. ¹⁰ Ta ma ndra matru vata ikan chàtu'un ndra ta kà'an ti'ini ndra cha'a' ma ña tüvi kutuni va'ani ndra. Ta ma ña töve va'a ña jà'a ndra indukuni jà'a ndra yi takua jà'a kiti ña töve kuii chito ndri ña jà'a ndri. Yakan va ni jandi'i maa ndra nuu ndra cha'a' ma ña jà'a ndra takan.

¹¹ Va nda'vi ta'an ma ndrakan ña kuà'an ndra ma iti' kini takua jà'a ma ra nàni Caín. Ta cha'a' xu'un' ma ña nànduku ndra jakanaa ndra kùu yi ña ndākoo ndra ma tiñu va'a jà'a ndra, ta kī'vi ndra

jà'a ndra ma ña kini takua jā'a ma ra nàni Balaam. Ta chī'í ndra takua chī'í ra nàni Coré cha'a' ña töve nī jachi'in ndra ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo. ¹² Iin ña tukanuuni kùu yi ora chàa ma ndrakan nuu ndò'iin ndo ña jà'a ndo viko ta jàka'nu ndo ma Ndioo. Ti endee chàchi ndra ta chī'i ndra, ta ya'a ga sii kùuni ndra ta töve tiñu'u ndra ma Racha'nu Ndioo. Ta nànduku ndra ma ña va'a kuenda maani ndra. Ta kùu ndra takua kùu ma viko ña tüvi ndiso yi takuii ña kèñu'u ma tati yi te'en tikan, ta juuni kùu ndra takua kùu ma yutun ña tüvi jàtiñu ndrùn ma tiempu ña iyo yi ña jatiñu ndrùn. Yakan va ndisaa ma ndra jà'a takan cha chī'í ndra takua kùu ma yutun ití ña chī'í ndrùn chi'in ndava nda ma yo'o ndrùn ndia. ¹³ Ndisaa ma ña jà'a ndra kùu yi ña jàkukanuu yi ndra ti ya'a kini kùu ma ña jà'a ndra, ta kùu ndra takua kùu ma xikiñu kini ña chàkoso yu'u tañu'u jà'a ma ola ka'nu. Takua ma ndoso chīnu ri ití' andivi ta numini naa ri, takan kùu yi chi'in ma ndrakan, ndra chàkunuu te'en tikan, va numini ni naa ndra endeeni, ta ni kindoo ndra ma nuu naa.

¹⁴ Takan kùu ta kuenda ma tu'un i'ya cha kätitu'un ma ra nàni Enoc, ma ra kùu tata ucha ma Adán, te'en nàka'an ra chata ma ndian jà'a takan: "Ndè'i ma Racha'nu ña vächi ra chi'in nduva'a kuii kua'a' mii ma ndian í ndian jàkuu tiñu nuu ra chi'in ra. ¹⁵ Vächi ra ta ni jakutuni ra cha'a' ndisaa kuii kuati ña jà'a ma ndian kini cha'a' ña töve chīnuni na tu'un ra. Ta juuni ni jande'e ra tundo'o ma ndian kà'an ti'ini chata ra ndia." Takan kati Enoc tatiempu.

¹⁶ Ndisaa ndra matru vata ikan endee ka'anti'ini ndra chata nda ña ni kùuni, ti tüvi kindoo va'ani ndra chi'in ma tu'un ña kà'an na. Ta endee chàtu'un ndra ma ña jà'a inga ñivi. Vati ma ña nànduku ndra jà'a ndra kùu yi ña na kindoo va'a ndra juuni chi'in maa ndra. Ta ya'a chàta'ani ndra jandotayi ndra ndra. Ta chàta'ani ndra jandomani ndra ma ñivi chi'in ma tu'un vii kuenda ña kùuni ndra kindoo va'ani ndra chi'in na.

Juda jàkuninaa ra ma ndian chīnuni tu'un Ndioo

¹⁷ Va taku ndyo'o ndian yanj ndian ya'a kùuni nde'i, na kuku'un va'ani ndo takua kätitu'un ma ndra kùu tatun Jesucristu.

¹⁸ Vati ndrakan kätitu'un ndra ña ma nuu ni ndi'i ma ñuñivi ni koo ñivi ña ni ka'an ti'ini na chata ma ndian kùu ñivi Ndioo, ta ni ja'a na ma ña kini takua kùuni maa na. ¹⁹ Ta juuni ndrakan jàkesiin ndra ma ñivi, ta jà'a ndra ma ña kini ña chàta'ani maa ndra ja'a ndra, vati töve iyo ma Tati Lí Ndioo chi'in ndra.

²⁰ Va taku ndyo'o ndian kùu yani ña chīnuni tu'un Ndioo, na chīnuni va'a ga ndo ma tu'un ra, ikan na ni'i ga ndo naja kua koo í ndo chi'in ra. Ta juuni na ka'an ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo kuenda ña na tindee ma Tati Lí ra ndo. ²¹ Yakan va na koo va'a ndo chi'in Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra ndo. Ta na kua tu va'a ndo ma Racha'nu yo Jesucristu ma ora ni chaa ma kivi ña ni ku'va ra ña na koo ndito ndo chi'in ra endeeni cha'a' ña ya'a kunda'vini ra ndo.

²² Ta na kunda'vini ndo ma ndian ta'an ndo ña tüvi chīnuni va'a, ²³ ta na tindee ndo ma inga ñivi, ikan na kakú na koto ku'un na ma andaya'. Ta inga na na kunda'vini ndo nde'e ndo na vaji juuni iyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kini jà'a na, koto juuni maa ndo na kī'vi ndo ja'a ndo ma ña kini ña jà'a na ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Juda ña jàka'nu ra ma Racha'nu Ndioo

²⁴ Ta ma Racha'nu Ndioo iyo ndatu, kuenda kumi ra ta takan töve ja'a yo ma kuati, ikan na kuu chaa yo koo yo ma nuu iyo ra. Ta ni kuu yo takua kùu iin ja'ma chaa ña nī'iin ta'vi töve meku ta nduva'a sii ni kuuni yo ora chaa yo nuu iyo ra.

²⁵ Yakan va na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ti uvanuu ra kùu ma ra kùu jakakú yo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Ti ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra chà'nda tiñu ta iyo kua'a' ndatu ra ta ra nduva'a ka'nu kùu ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo ra vitin, itaan ta endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tãa ma racha'nu Xuva nuu kãtitu'un ma Racha'nu Jesuu nuu ra cha'a' ña ni kuu

Nuu jãna'a ma Racha'nu Jesuu nuu ma Xuva

¹ Ndioo chã'a ra ña na katitu'un Jesucristu tu'un i'ya, ikan na jana'a ra ma ndian jà'a tiñu nuu ra, cha'a' ma ña ni ta'an yo numi kuiini ma tiá iti' nuu. Vati ma Racha'nu Jesucristu tãchi ra iin tati jãkuu tiñu nuu Ndioo, ikan na katitu'un yi tu'un i'ya nuu Xuva ra jãkuu tiñu nuu Jesuu. ² Ta ma Xuva kùu ra, ra kãtitu'un ndaa ra nuu ma ñivi ndisaa kuii tu'un ña tãchi Ndioo ra chi'in tu'un ña jãna'a ma Racha'nu Jesucristu nuu ra ndia, vati Xuva chã'a ra koto ma ñivi ndisaa kuii ña ndē'e ra.

³ Ta na sii kuuni ma ndian jãkua'a ma tu'un i'ya ña kà'an ña ni kuu, ta juuni na sii kuuni ndian taso'o yi ta jachi'in na ña kà'an yi, vati cha kùyatini ma ora ña ni chinu ma tu'un i'ya ña kà'an yi.

Xuva tãa ra ma tu'un i'ya kuenda ndian chìnuni tu'un Jesucristu ndian kùti'vi ta'an ma ndi ucha ñuu ña kàndii ma iti' ñu'u' Asia

⁴ Yu'u Xuva, tàì ma saludu i'ya ta tàchi yi kuenda ndisaa ndyo'o ndi ucha veñu'u ndian iyo ninii ka'nu ma ñu'u' Asia ña kùu ndo ucha veñu'u ma Racha'nu Jesucristu. Ma Racha'nu Ndioo ndo, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va ra ña na koo vii ndo kuenda ra, ti maa ra kùu ra ña iyo ra ma vitin, ta maa ra kùu ra ña cha takani iyo, ta maa ra kùu ra ña ni kichi ra tiá iti' nuu ndia. Ta juuni na ku'va ma ndi ucha nuu ma Tati Í Ndioo ñamani yi nuu ndo chi'in ña koo vii ndo ndia, nda ma nuu ka'lin yi iti' nuu chà'nda Ndioo tiñu. ⁵ Ta nda nuu ma Racha'nu Jesucristu na ni'i ndo ñamani Ndioo ta na koo vii ndo ndia, ti rakan kùu ra testigu ndaa, ta ra nunuu ña nãtaku tañu ma ndian ndií, ta chà'nda ra tiñu nuu tandi'i ma ndra kumitiñu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Vati Cristu ikan kùu ra ña ya'a kùuni

ra nde'e ra yo, ta cha jãnandoo ra ma kuati yo cha'a' ña chãti ma nii ra cha'a' yo. ⁶ Ta juuni jã'a ra yo ña na kùu yo takua kùu ma ndra kùu rey ndra chà'nda tiñu, chi'in ña na kuu yo sutu, ndra jãka'nu ma Racha'nu Ndioo Tatá yo. Yakan va na jaka'nu yo ma Racha'nu Jesucristu, ta na koo ndatu ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

⁷ ¡Na nde'e ndo!, vati Cristu vãchi ra tañu ma viko. Ta ikan ndisaa na ni nde'e na ra, ta nda ma ndian xaani ni nde'e na ra, ta nda ma ndian jãtakue'e kuñu ra ni nde'e na ra ndia. Ta tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi ni kuaku na ma ora ni nde'e na ra, ta ndicha ña takan kùu yi, ta takan ni kuu yi ndia.

⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo kà'an ra ña: “Yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chi'in Z, ti yu'u kùu ma ra kuxini ma vitin, ta kùu ma ra takani kùu niku, ta kùu ma ra ni kichi iti' nuu ndia.” Takan kãti ma Racha'nu Ndioo ra ya'a iyo ndatu.

Nuu ndē'e ma Xuva ma Racha'nu Cristu takua ndē'o iin nakuyi ora chànio

⁹ Yu'u ra nãni Xuva, ra juuni chìnuni takua chìnuni ndo, ti cha ndō'ijin chi'in ndo cha'a' ma Racha'nu Jesuu. Yakan va juuni ni ni'j nuu ni koi chi'in ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ti juuni ya'a jãndeeni ña nde'i tundo'o ndia. Vati cha'a' ña kãtitu'in ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi cha'a' ma Racha'nu Jesucristu, kùu yi ña tãchi na yu'u kuenda ña ndē'i tundo'o ma tichi ku'u ña nãni Isla Patmo. ¹⁰ Vati iin kivi ña na jaka'nu yo ma Racha'nu kùu yi ña ndai jaka'nui ra chi'in ndatu ma Tati Í Ndioo, tajan ma iti' chatai chĩni iin tati ña ya'a kanachaa, takua kùu iin tati ma yutun tìvi ¹¹ ña te'en kà'an yi chi'in:

—Yu'u kùu ma ra nunuu ta ma ra nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chi'in Z, ta cha'a' yakan kùu yi, ña yu'u kùnuni ña na taun iin nuu tutu ma ña ndē'un, tajan na tachiun yi ma nuu ndi ucha ma veñu'u, ndian chìnuni ña iyo ma iti' ñu'u' Asia. Taku nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ma ñuu Efesu, chi'in nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ñuu Esmirna, ta nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ñuu Pérgamo, ta nuu ma ndian iyo ñuu Tiatira, ta nuu ma ndian iyo ñuu Sardis,

ta nuu ma ndian iyo ñuu Filadelfia, ta nuu ma ndian iyo ñuu Laodicea ndia.

¹² Ta ma ora chikoni'i ndioi ma iti' chatai ña kùuni nde'i yo tati kùu ma ña kà'an chi'in, tajan ikan nde'i ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima. ¹³ Ta tañu ma ndi ucha ta'an ma kandileru nuu chàkuiin ma tima, ikan nde'i iin ma ra kàa takua kàa ma ra se'e ñivi ña ñu'u ra iin ja'ma kani, ña chàa yi ndava nda sukun cha'a ra, chi'in iin pañu oro ña chàa yi ndava nda pechu ra. ¹⁴ Ta ma ixi xini ra kuichin la'ndi yi, takua kuichin ma ixi ma mvechala, a takua kuichin ma nieve, ta ma tichi tinuu ra, va kàa yi takua kàa ma yaa ñu'ú. ¹⁵ Ta ma cha'a ra, va kua'á yi takua kàa ma kaa bronce ma ora kàyu yi ma tichi hornu. Ta ma tati ra, nduva'a ni'i kà'an yi, takua jà'a ma yuta ña nduva'a kàyu jà'a yi. ¹⁶ Ta ma tichi ma nda'a' kua'a ra, ka'iin ucha ta'an ma chele, ta iin machiti ña xaan nduvi chiyo, kùu yi ña kèe yi tichi yu'u ra. Ta ma nuu ra va nduva'a tàcha yi, takua tàcha ma nduva nikandii ora ya'a xaan nde'e yi.

¹⁷ Yakan va ma ora nde'i ra, ta ndūvai ma iti' cha'a ra takua nduva iin ma ña chī'í. Tajan maa ra jūndii ra ma nda'a' chiyo kua'a ra ma chatai, ta te'en naka'an ra chi'in:

—Na yū'viun ti yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia. ¹⁸ Ta juuni kùu ma ra iyo ma vitin, ti cha chī'i niku, va cha iyo ndito ndikoi ma vitin ta ndisaa tiempu, vati yu'u kùu ma ra iyo ndatu ña kùu janataku ndikoi ma ñivi ma nuu chī'í na. Ta vitin cha nda'i ma ndatiku ña jàna'a yi ña iyo ma ndatu ikan chi'in. ¹⁹ Yakan va na taun tandi'i ma ña nde'un: ma ña iyo ma vitin chi'in ma ña ni koo tiá iti' nuu ndia. ²⁰ Ña'a kùu ma tu'un xe'e ña kà'an cha'a' ma ndi ucha ta'an ma chele ña nde'un ma tichi nda'a' chiyo kua'i, chi'in ma ndi ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima: taku ma ndi ucha ta'an ma chele, ikan jàna'a yi, ña ndiakan kùu ma ndian tatun ña jùkuu tiñu nuu Ndioo ta ta'ii'iin tatun ikan kùmi ra ma ucha ta'an veñu'u ndian chìnuni nuu ucha ta'an ñuu. Ta ma ndi ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima, ikan jàna'a yi ña, ndiakan kùu na ma ndi

ucha ta'an ma veñu'u ndian chìnuni ikan ndia.

2

Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian iyo ñuu Efesu

¹ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Efesu: “Ta te'en kà'an ma ra iyo ucha ta'an ma chele ma nda'a' chiyo kua'a, ta juuni chàkunuu ra ma'ñu ma ndi ucha kandileru oro: ² Taku yu'u, ti cha chito ndi'i naja kua ya'a ni'i jàtiñu ndo, ta naja kua jàndeeni ndo chi'in ta'an ndo, ta juuni cha chitoi ña na kùndee ga ndo nde'e ndo ña jà'a ma ndian kini ndia. Ta chitoi ña cha kicha'a ndo ki'in ndo ku'va ma ndra kà'an ña kùu tatun Ndioo, ta tüvi ndicha, ta juuni chitoi ña cha chà'a ndo kuenda ña mamaa ndra vatani kùu ndra. ³ Ta chitoi ña ya'a jàndeeni ndo, ta tüvi ni jaña ndo yu'u ña ya'a ni'i jàtiñu ndo cha'i, vaji nde'e ndo tundo'o cha'a' ña chìnuni ndo tu'un kà'in. ⁴ Va iyo iin nakuyi ña tüvi chàta'an ña jà'a ndo, vati na tüva kùuni va'a ndo nde'e ndo ma Racha'nu ma takua jà'a ndo ora kicha'a ndo chìnuni ndo tu'in niku. ⁵ Yakan va na kuku'uni ndo ma iti' va'a ña kuà'an ndo niku antea ña kēsiin ndo yi, ta na chikoni'i ndiko ndo ku'un ndo ma iti' va'a inga cha'a' ma takua jà'a ndo ma ora kicha'a ndo chìnuni ndo tu'in niku, ta tu töve ndakoo ndo ma iti' töve va'a ta chikoni'i ndiko ndo ma iti' va'a, tajan ku'in chata' ndo ta namai ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima ma nuu ndo ta samai yi ma nuu ndaa yi. ⁶ Va iyo iin ma ña va'a ña jà'a ndo, cha'a' ña xani ndo nde'e ndo ma ndian chàkunuu chi'in ma ra nani Nicolaíta, vati nda mai ta xani nde'i na ndia. ⁷ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma tu'un i'ya ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndisaa ndo ndian iyo ta'ii'iin veñu'u ña chìnuni tu'un Cristu. Vati ma ra kùu Tati Í Ndioo kati ra ña: tu kùndee ndo jàkanaa ndo ma kuati; tajan ni ku'va ndioi ña na kachi ndo ma chiti yutun ña chà'a ma kivi koo ndito ndo ña ndaa ma nuu sukun nuu chà'nda Ndioo tiñu ma andivi.”

Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian iyo ñuu Esmirna

⁸ Jesuu kà'an ga ra te'en chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Esmirna: “Ta te'en kà'an ra: Yu'u kùu ma ra nunuu, chi'in ma ra nuu ndi'inia, ta cha chī'i, ta nātaku ndikoi. ⁹ Cha chīto ndi'i naja kua kaa ma tiñu jà'a ndo, ta juuni cha chītoi ña ya'a ndè'e ndo tundo'o cha'a' yi, ta ndà'vi ndo ndia. Va na yüvi takan kùu yi, ti chi'in ma tu'un Ndioo, nduva'a kuika ndo. Ta juuni chītoi ña na tüvi va'a jà'a ma ndian judíu ña kà'an na chata ndo, ta jà'ani na ña kùu na ndian iyo va'a na chi'in Ndioo, ta tüvi ndicha, ti java chi'in ma kui'na nàni Satanaa iyo na. ¹⁰ Va koto yü'vi ndo cha'a' ña ni nde'e ndo tundo'o, vati ma ndian jà'a tiñu nuu ma kui'na ni ti'i na uvi uni ta'an ndo ma tichi vekaa kuenda uchi kivi, ti ikan ni ki'in ndioán' ku'va ndo chi'in ma tundo'o ña ni nde'e ndo ikan. Va tu endee iyo va'a ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo nda kati kuvi ndo, tajan yu'u ni ku'va ndioi ya'vi ndo, ti ni ni'i ndo nuu ni koo ndo chi'in Ndioo endeeni. ¹¹ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'iin veñu'u ikan. Vati tuva kundee ndo jakanaa ndo ma kui'na, tajan na tüva ni nde'e ndo tundo'o ña ni ta'an ma ndian iyo yi ña kuvi cha'a' uvi.”

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya kuenda ma ndian iyo ma veñu'u ñuu Pérgamo

¹² Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Pérgamo: “Ta te'en kati ma ra naa ma machiti kundu ña xaan ninduvi chiyo yu'u: ¹³ Cha chīto va'i nda tiñu kùu ma ña jà'a ndo, ta juuni chītoi ña iyo ndo ma ñuu nuu chà'nda ma kui'na ña nàni Satanaa tiñu ndia. Ta vaji ndicha ña takan kùu yi va juuni iyo ndaa ga ndo kuendai, ta takä'an jaña ndo ña chìnuni ndo ma tu'in, vaji juuni ma tañu ndo nuu iyo ndo, kùu ma nuu chà'nda ma kui'na Satanaa tiñu. Chiña chā'ni na ma ra kùu merui, ña nduva'a chìnuni ma tu'un Ndioo ña nàni Antipas. ¹⁴ Va iyo uvi uni ma ña tüvi chà'ta'aní ña jà'a ndo. Ta yakan kùu ma ña ni katitu'in nuu ndo vitin. Vati juuni iyo ga ma ndian

iyo tañu ndo ma ñuu Pérgamo chiña ña juuni takä'an jaña na ña jà'a na ma tu'un kini ña jāna'a ma ra nàni Balaam ma nuu na. Ta juuni rakan kùu ra ña tī'i ra ma ña kini xini ma ra nàni Balac ña na janda'viña'a ra ma ndian judíu chi'in ma tu'un ikan, vati rakan kà'an ra chi'in na ña na kachi na ma ndayu ña sòkó na nuu ma ndioo yutun íí, ta na ki'vi ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in yüvi ii vi ndia. Ta yakan ti iin kuati ka'nu kùu yi. ¹⁵ Ta juuni iyo ma ndian iyo chi'in ndo ña juuni takä'an jaña na ña jàka'nu na ma ña jàna'a ma ndian nicolaítas, ña nda yu'u ta xaani nde'i yi ndia. ¹⁶ Yakan va na ndakoo ndo ma iti' kini kuà'an ndo ta chikoni'i ndo ku'un ndo ma ití, vati tu tüvi jaña ndo ña jà'a ndo ma takan, tajan numi kui'ni ni ku'in kukanita'in chi'in ndo, ta ni jande'i tundo'o ndo chi'in tu'in ña kùu yi takua kùu iin machiti kui'ni ña kèe tichi yu'i. ¹⁷ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'iin veñu'u ikan. Tatu kundee ndo jakanaa ndio ndo ma kui'na, tajan ni ku'va ndioi ña na kachi ndo ma paan ña nàni maná ña indii xe'e. Ta iin yuu kuichin nuu ndiso iin sivi chaa ña nī'iin ñivi töve nàkoto, uvanuu ma ndian kùu nakoto ma sivi chaa yi kùu ma ndian nī'i ma yuu ikan.”

Jesucristu tàchi ra tu'un i'ya kuenda ma ndian iyo ma veñu'u ñuu Tiatira

¹⁸ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Tiatira. “Ta te'en kà'an ma ra Se'e Ndioo, ra kaa tinuu takua kaa ma yaa ñu'ú, ta cha'a ra ña kua'á takua kaa ma kaa bronze ma ora kàyu yi tichi hornu: ¹⁹ Cha nàkoto va'i ndisaa kuii ma tiñu jà'a ndo, ta chītoi naja kua kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùu ta'an ndo, ta chītoi naja kua chìnuni va'a ndo ma tu'in, ta naja kua tìndee ndo ta'an ndo, ta jàndeeni ndo nde'e ndo ña jà'a na. Ta juuni chītoi ña kua'a' ga ma tiñu va'a jà'a ndo ma vitin kua jà'a ndo ora kīcha'a ndo chìnuni ndo tu'in. ²⁰ Va iyo iin nakuyi ña tüvi chà'ta'aní ña jà'a ndo, vati naja chà'a ndo ña na jana'a ma ña nàni Jezabel

ma tu'un Ndioo nuu ndo. Ta yakan ti chi'in ma tu'un vata ña jàna'a ña nuu ndo, jànda'viña'a ña ndian jàkuu tiñu nui, vati jà'a ña ña ma ndra kùu ndra'ii na ki'vi ndra chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a chi'in ma ndra'ii yüvi ii vi. Ta juuni jà'a ña, ña na kachi na ma ndayu ña sòko na nuu ma ndioo yutun í ndia. ²¹ Ta cha nduva'a kua'a' cha'a', chà'i tiempu nuan ña na jaña ña jà'a ña ma kuati, ta chikoni'an iti' kuà'an ña ta ki'vi ña ma iti' Ndioo kuunĵ. Va juuni na kùunian ndakoan ma kuati jà'a ña. ²² Cha'a' ña jà'a ña kuati takan, yakan va ni jande'i tundo'o nuan, ta ni ja'i ña na ku'vian jà'a yi. Ta juuni ma ndra ña endee ki'vi chi'an ni jande'i tundo'o nuu ndra ndia, tu na tüvi kùuni ndra jaña ndra ña jà'a ndra yi chi'an. ²³ Ta nda ma ndian kùu se'an ni ka'ni, ikan na ku'va tandi'i ma ndian veñu'u kuenda ña yu'u kùu ma ra chito ndi'i naja kua chànini ma ñivi, ta chi'in anima na ndia. Ta ta'ii'in ndo ni ku'vai ma ya'vi va'a ndo tuva ña va'a kùu ma ña jà'a ndo ta ma ya'vi töve va'a tu töve va'a ma ña jà'a ndo. ²⁴ Va taku tiaga ndyo'o ndian iyo ma ñuu Tiatira, ña tüvi jachi'in ndo tu'un ña jàna'a ña nuu ndo, ta ni ña tüvi ndàki'in ndo ja'a ndo ma tu'un xe'e ña iyo tichi chinituni ma kui'na Satanaa. Va uvañuu ma tu'un ña cha kà'in chi'in ndo kùu ma tu'un kùunĵ ña na ja'a ndo. ²⁵ Ta ma tu'un i'ya kùu yi ña na endee ja'a ndo ma tiñu va'a ña chinuni ndo takua cha kicha'a ndo jà'a ndo. Ta takan kùunĵ ña na ja'a ndo, nda kati ni chaa ma ora ni kichi ndikoi. ²⁶ Vati tu cha kùndee ndo jakanaa ndo, ta jachi'in ndo ma tu'in nda kati keta kivi nuu ndi'inia, tajan ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi, ²⁷ takua chā'a ma Tatái tiñu nui ña na ka'ndai tiñu, kua ikan ni ka'nda ndo tiñu nuu ma ñivi chi'in iin yutun kaa kuiin ña ni ku'vai nuu ndo, ña endee ni jakuche'e ndo na chi'in run, takua jà'a ndo chi'in ma kisi ña kuva'a chi'in ñukisi. ²⁸ Ta juuni ni ku'vai nuu ndo ma chele ka'nu ña keta ta ni tuvi ndia. ²⁹ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

3

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu nàni Sardis

¹ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Sardis: "Ta te'en kà'an ma ra iyo ndi ucha ma Tati Í Ndioo chi'in, ta ndi ucha ma chele ndia: Taku yu'u ti cha chito ndi'ĵ naja kua jà'a ndo, ta vaji ma ñivi chànini na ña kùu ndo ndian chinuni va'a ma tu'in. Va yu'u, chitoi ña tüvi takan kùu yi, ti kùu ndo takua kùu ndian cha chi'í ti cha jaña ndo ña kuà'an ndo itĵ. ² Na koo ndito, ta koo va'a ma ña chinuni ndo, ta takan töve ndakoo ndo ma ña va'a jà'a ndo, ta na koo ndito ma ña va'a iyo tichi anima ndo, koto kúnaa ma ña tiani ña va'a ña iyo chi'in ndo, vati ma ña ndè'i ña jà'a ndo na yüvi ña va'a kùu yi kuenda ma Racha'nu Ndioo. ³ Na kuku'uni ndo ti, ma tu'un Ndioo ña taso'o ndo, ta na jachi'in ndo yi ta na jaña ndo iti' kini ña kuà'an ndo ta chikoni'i ndo ku'un ndo itĵ. Ta tu tüvi ndoto ndo, tajan ni ku'un ndioi chata ndo takua jà'a iin ra su'u ña ni tüvi chito ndo nda ora ni koyo ra su'u ra ve'e ndo. ⁴ Vati taku ma ñuu Sardis, tiani ma ndian iyo tañu ndo chiña ña töve nĵ jaña na chinuni na ma tu'in, ta ndiakan töve jameku na nda'a' na a ja'ma na ña jà'a kuati. Ta juuni kùu na ndian ni kakunuu na chi'in, chi'in ma ja'ma nduva'a kuii kuichin, vati ñivi iñu'u kùu na. ⁵ Yakan va nda ndian ndyo'o ni kuuni ña jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni'i ndio ndo ku'un ndo ja'ma kuichin chi'in, ta tüvi ni janai ma sivi ndo nuu ma tutu ña ndiso sivi ma ndian ni koo na chi'in Ndioo endeeni, vati vi'a ni kujana'a ndioi ndo nuu ma ra Tatái, ta nuu ma ndian kùu tati ra ña jàkuu tiñu nuu ra ndia. ⁶ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu Filadelfia

⁷ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Filadelfia: “Ta te'en kà'an ma ra ya'a íí, ta ndicha, ra nda'a ma ndatiku ña ìyo kuenda ma Rey David, ra nuna yuve'e, ta kùu ga kasi na yi inga cha'a', ta ora chàsi ndio ra yi, ta nì'iin na na kùu nuna ndiko na yi: ⁸ Yu'u cha ch̀to ndi'j naja kua kàa ma tiñu jà'a ndo kuenda Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha nūnai ma yuve'e nuu ndo ña nì'iin na kùu kasi ndiko na yi. Vati vaji tiani ñàndee ndo ìyo, va ndicha ña jàchi'in va'a ndo ma tu'un ña kà'in, ti na tüvi nī chaa ndo ña kà'an ndo ña töve nàkoto ndo yu'u. ⁹ Tajan ni ja'a ndioi ña ma ndian jà'ani na ña kùu na ndian judíu, va na tüvi ndicha ti java chí'in ma kui'na ìyo na. Vati ñivi jànda'viña'ani kùu na. Ta ndiakan va ni ja'i ña na kunandi chiti na nuu ndo, ta tiñu'u na ndo, ikan na ku'va na kuenda ña nduva'a kùuni nde'i ndo. ¹⁰ Va ndyo'o ña ya'a kumi va'a ndo ta jachi'in ndo ma tu'in ña kà'an yi ña ìyo yi ña jandeeni ndo ora ndè'e ndo tundo'o, ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u ni kumi va'i ndo ma ora ña ni koyo ma tundo'o chata ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya ña vachi ki'in yi ku'va na, nde'o tuva ndicha ña ndian va'a kùu na, a tüvi. ¹¹ Ta numi kuiini ni kichi, yakan va na kumi va'a ndo ma kua va'a ìyo ndo, koto keta ma ndian kindaa ma ya'vi ña ìyo chí'in ndo nuu ndo. ¹² Ta nda ndian ndyo'o ni kuuni ña kundee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni nì'i ndo ma tiñu ka'nu ga ma tichi veñu'u nuu chà'nda ma Racha'nu Ndioo tiñu. Ta ikan ni kindoo ndo endeeni. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nuu ndo ni tai sivi ma Racha'nu Ndioi, ta juuni nuu ndo ni tai ma sivi ma ñuu Jerusalén chaa ña ni kichi iti' andivi nuu ìyo ma Ndioo chito'i, ta juuni ni tai ma sivi chai nuu ndo ndia. ¹³ Yakan va tu ìyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Íí Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'iin veñu'u ndo.”

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña ìyo kuenda ma veñu'u ñuu Laodicea

¹⁴ Jesuu te'en kà'an ga ra chí'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña ìyo ma

veñu'u ndaa ma ñuu Laodicea: “Ta te'en kà'an ra ña takan na kùu yi, ra jàna'a tu'un ndaa ta ndicha ra kuxini ña chà'nda tiñu nuu tandi'i ña jätuvi Racha'nu Ndioo: ¹⁵ Yu'u cha ch̀to ndi'j naja kua kàa ma tiñu jà'a ndo, ta ch̀toi ña na tüvi ch̀nuni va'a ndo ma tu'in, ta ni tüvi kùuni ndo ndakoo ndo yi ndia. Va'a ga ña na kachin ndo nda iti' ni ku'un ndo, a iti' ña ch̀nuni va'a ndo ma tu'in, a iti' ña na jaña ndo yi. ¹⁶ Va tava cha ch̀toi ña na tüvi ch̀to ndo nda iti' ña kùuni kachin ndo ku'un ndo, cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chani nduchain ndo. ¹⁷ Ndyo'o kàti ndo ña nduva'a va'a ìyo ndo, ti ya'a kuika ndo, ta tüvi kumani nì'iin nakuyi nuu ndo, kàti ndo. Va tüvi chà'a ndo kuenda ña juuni maa ndo kùu ma ndian tüvi sii kùuni, ta tüvi ndakutiñu, ta kini ndo, nda'vi ndo, kuaá ndo, ta kaviti ndo kuendai, ti töve ch̀nuni va'a ndo ma tu'in. ¹⁸ Yakan va ch̀ndayu'i ndo ña nuu mai na sama ndo naja kàa ndo, ta na jata ndo nui ma oro ña nduva'a va'a nandoo yi jà'a ma ñu'ú, ikan na ndicha va'a ña ndian kuika kùu ndo chí'in anima ndo. Ta juuni ña nuu mai na jata ndo ma ja'ma kuichin ña kùsukun ndo, koto nde'e ma ñivi ña kaviti nda'a' ndo, ta kukanuu ndo. Ta na jata ndo ma coliriu kuenda ña tì'i ndo tinuu ndo, ikan na kuu nde'e ndo ma ña kùu ndicha ndia. ¹⁹ Vati yu'u chà'tani ka'in tu'un ña kundayu'i nuu ndisaa ma ndian kùuni nde'i, ta juuni ya'a jakuninai na ndia. Yakan va vitin ta numi ìyo yi ña jaña ndo ña tüvi va'a, ta na chikoni'i ndiko ndo ma iti' Ndioo. ²⁰ Ta yu'u ndai jakate'i ma yuve'e, ta tu kuni na ma tatì ta nuna na yuve'e nui, yu'u ni ki'vi chí'in na ma tichi ve'e na, ta ikan kùxinì chí'in na, ta ndiakan chí'in yu'u ndia. ²¹ Ta tu kùndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni ku'va ndioi ña na koo ndo chí'in ma nuu chà'ndai tiñu, takua jà'a ma Racha'nu Tatái Ndioo chí'in ña chà'a ra ña na kunandi chí'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu, cha'a' ña jàkanai ma kui'na ndia. ²² Yakan va tu ìyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Íí Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'iin veñu'u ndo.”

Nuu kàtitu'un yi naja kua iyo yi ña jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ma iti' andivi

¹ Takan kùu ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan ndē'e ndioi ma iti' andivi, ta ikan ndē'i iin yuve'e ña nuna yi ma ndakan. Ta ikan chīnī inga cha'a' ma tati ña cha chīnī niku ña kà'an yi takua kùu ma tati yutun tivi. Ta ma tati ikan te'en nāka'an yi chi'in:

—Na ndaun chi'in nde've, vati i'ya ni jana'i nuun ma ña ni kuu tiá iti' nuu —kàti yi.

² Tajan juuni ma ora ikani, kīndoi nda'a' ma Tati Í Ndioo, ta ikan ndē'i ña kēta iin tayu í nuu tà'nda tiñu ma iti' andivi chi'in iin ra nandi tichi yi. ³ Ta ma ra nandi ma ikan, kàa ra takua kàa iin yuu tacha ña nàni jaspe, ta takua tacha ma yuu ña nàni cornalina. Ta ma yu'u nuu chà'nda Ndioo tiñu, va endee kavanuu ma koo la'ndi yi ña tacha ri takua tacha ma yuu ña nàni esmeralda. ⁴ Ta juuni ndē'i iin oko kumi tayu ña endee kavanuu yi ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ikan kùu ma nuu nandi oko kumi ta'an ma ndracha'nu ña, ñu'u ndra ja'ma kuichin, ta korona oro indii xini ta'ii'ndra. ⁵ Ta ma tichi tayu í ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, nduva'a xi'í, ta ni'í, ta tacha jà'a yi. Ta iti' nuu ma tayu ra, ikan tiin ucha ta'an ma ñu'ú ndu'va, ta ndi ucha ta'an ma ñu'ú ikan, va kùu ma ucha ta'an ma ndra kùu Tati Í Ndioo. ⁶ Ta juuni ma iti' nuu ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ikan kàndii iin ña kàa takua kàa ma takuii tañu'u, ña kàa yi takua iin inu ña ndichin yi ninduvi chiyo.

Ta ma sava ndaa ma nuu ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ninii kavanuu ma tayu ra, ikan ka'iin kumi ta'an ma ndian ndito ña jātuvu Ndioo ña nduva'a kua'a' tinuu yi ka'iin ma iti' nuu yi, ta iti' chata yi. ⁷ Ta ma ña nunuu ña ndito, va kàa yi takua kàa iin ii'ii. Ta ma ña uvi, va kàa yi takua kàa nuu ñivi, ta ma ña kumi va kàa yi takua kàa iin tasu ña taka ndichin ri nuu sukun. ⁸ Ta ma ndi kumi ña ndito ikan, ta'ii'ndra yi iyo iñu ta'an ndichin yi, ta nduva'a ka'iin kua'a' ma tinuu yi iti' chata yi, ta iti' tichi yi ndia. Ta nduvi niñuu

endee töve jàña yi kumi yi ña kà'an yi te'en:

Ra ya'a ga íí, ra ya'a ga íí, ra ya'a ga íí, kùu ma Racha'nu Ndioo ra iyo ga ndatu kua tandi'i inga na,

ti rakan kùu ma ra kuxini ma vitin, ta kùu ra ma ra takani iyo niku, ta kùu ra ma ra ni kichi iti' nuu ndia kàti ma ndi kumi ña ndito ikan.

⁹ Ta ma ndi kumi ña ndito ikan, ta nani ora jàka'nu yi, ta tiñu'u yi, ta chà'a yi ta'vindioo nuu ma ra nandi tayu í nuu tà'nda tiñu, ra endee iyo ndito ndisaa tiempu, ¹⁰ juuni ma ora ikan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ka'iin ikan endee chùnandi chiti ndra ma nuu ma ra nandi nuu tayu íí, ta endee tiñu'u ndra ma Racha'nu, ra endee iyo ndito ndisaa tiempu. Ta ora kīcha'a kà'an ndra, ta endee tàva ndra ma korona ma xini ndra kani ndií ndra yi ma nuu ñu'u' ma nuu íí nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

¹¹ Yo'o Racha'nu chito'o ndi, ya'a ka'nu ra kùun, vati ndicha ña iyo yi ña tiñu'u ndi ñun ti iin ra va'a kùun, ta iyo ndatun, vati maun kùun ña jātuvuun tandi'i ma ña iyo ñuñivi chi'in iti' andivi ndia, ta cha'a' ña kua kùuni maun kùu yi ña jà'un yi, ta iyo yi, kàti ma ndracha'nu nuu ma Racha'nu Ndioo.

5

Nuu kà'an Xuva cha'a' ma ra kùu takua kùu iin mvechala chi'in iin tutu Ndioo ña ndasi kutu'

¹ Tajan ma iti' nda'a' chiyo kua'a' ma ra chùnandi ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ikan ndē'i iin tutu ña nātuvu yi ña iyo letra yi ninduvi chiyo, ta ndasi yi chi'in ucha ta'an seyu. ² Ta juuni ndē'i iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña te'en kànachaa yi ña chikatu'un yi:

—¿Ta yo kùu ma ra iyo ndatu ta kuu jà'a ra ña ndachi ma ndi ucha ta'an ma seyu, ta nuna ra ma tutu ña nātuvu ikan? —kàti ma tati ikan.

³ Va ni'iin na ni kuu nuna na yi, ni ma ndian iyo iti' andivi, ni ma ndian iyo ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi, ta ni ma ndian iyo

xuu ñu'u', ta ni kuu nuna na ma tutu ikan, vaji nī kuu nde'e na yi ndia. ⁴ Tajan nduva'a chāku ndioi, ti nī'iin ndian iyo ndatu ta töve nī kuu nuna ma tutu ikan, ta nī kuu jakua'a na yi ta nī kuu koto na naja kà'an yi ta nī kuu nde'e na yi ndia. ⁵ Tajan iin racha'nu iyo ikan tañu ma ndi oko kumi ta'an ndracha'nu, te'en nāka'an ra chi'in:

—Nā kuäku gaun tiá, vati iyo iin ra chà'nda tiñu takua kùu iin ii'ii, ra ka'nu ña kùu tata ma racha'nu David, va rakan ndicha kuii kùu ra ñivi ma Judá, ta cha kùndee ra jakanaa ra. Yakan va iyo ndatu ra kuenda ña ndachi ra ndi ucha ma seyu ña ndikun ma tutu ikan, ta kuenda nuna ra yi —kàti ma racha'nu ikan.

⁶ Tajan ma'ñu ma nuu ndaa ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ma'ñu ma ndracha'nu, ta java ndaa ma nuu ka'iin ma ndi kumi ta'an ndian ndito ikan, ikan ndē'i ña ndaa ma'iin ma ra kàa takua kàa iin mvechala, vaji juuni kàa ga ra takua kàa ma ra ña chā'ni na kuenda sokó na ra nuu Ndioo. Ta rakan ti iyo ucha ndiki ra, ta ucha tinuu ra, ña kùu yi ma ucha ta'an ma Tati í Ndioo ña tāchi Ndioo ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi. ⁷ Tajan ma ra kàa takua kàa mvechala chāa ra ta kī'in ra ma tutu nātuvu ña kandii nda'a' chiyo kua'a ma nuu chūnandi ma ra chà'nda tiñu. ⁸ Ta ma ora kī'in ndio ra yi, tajan ndi kumi ma ndian ndito, ta ndi oko kumi ma ndracha'nu chākuiin chiti na nuu ma ra kàa takua kàa mvechala. Ta ta'ii'iin ma ndracha'nu nda'a ndra iin ma arpa ndra, ta chi'in ma ko'o oro ndra ña, chitu ma kutu tichi yi. Ta ma ñu'ma ña kēe ma kutu ikan kùu yi ndisaa ma tu'un ña kà'an ndian íi, ndian kùu ñivi Ndioo. ⁹ Tajan ndisaa ndian ka'iin ikan te'en kīcha'a na chita na iin yaa chaa nuu ra ña kùu ra takua kùu iin mvechala ikan:

Yo'o ndicha kuii iin ra iyo ndatu ta kùu ki'un ma tutu chiña, ta ndachiun ndisaa ma seyu ña ndikun yi, vati maun kùun ma ra chā'ni na cha'a' ndi,

ta jātaun ndi chi'in ma niun, ta takan kuu ndi ñivi kuenda ma Racha'nu Ndioo.

Na tüva kuu vaji siin siin tata kùu ndi, a siin tu'un kà'an ndi, a siin ñuu ndi, a siin ñu'u' ñuu nuu kaku ndi.

¹⁰ Vati maun kùun ña jā'un ña na kuu ndi ndian kùu Rey, ta sutu, kuenda ma Racha'nu Ndioo Tatá yo.

Ta ni ka'nda ndi tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi ndia, kàti na.

¹¹ Ta ikan jan ndē'e ndioi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ikan chīni kua'a' va'a tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña endee kavanuu na ma nuu chà'nda ra tiñu, ta ma nuu ka'iin ma ndi kumi ta'an ña ndito, ta nuu ka'iin ma ndracha'nu. Ta kuenda kua'a' millon ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo kūti'vi ndio yi. ¹² Ta te'en kīcha'a ndio na kànachaa ni'i na: Ma ra kùu takua kùu ma mvechala ña chā'ni na kuenda Ndioo;

rakan kùu ma ra iñu'u' ña ni'i ra ma ndatu ra, ta ña kuika ra, ta chinituni ra, ta chi'in ma ñandee ra.

Yakan va na tiñu'u' yo ra, ta na jaka'nu yo ra, ta na kata yo yaa nuu ra,

ti ya'a ga ka'nu kùu ra.

¹³ Ta chīni ña ndisaa kuii ma ña jātuvu ma Racha'nu Ndioo, takua kùu ma ña iyo iti' andivi, ta ma nuñu'u' ñuñivi, ta ma xuu ma ñu'u', ta ma tichi tañu'u, ña te'en kà'an na:

Ma ra nandi nuu ndaa ma tayu í nuu tà'nda tiñu,

chi'in ma ra kùu ma mvechala ña iyo ma ikan,

ti ya'a ga íi kùu ma nuu chà'nda ra tiñu, ta kuenda rakan kùu ra ña iyo yi ña tiñu'u' yo ra, ta jaka'nu yo ra endeeni.

¹⁴ Ta ma ndi kumi ma ndian ndito, endee kà'an na:

—¡Ta takan na kuu yi. Amén!

Ta ma ndi oko kumi ma ndracha'nu chūnandi chiti ndra nuu ra, ta kīcha'a ndra jàka'nu ndra ma ra iyo ndisaa tiempu endeeni.

6

Nuu ndàchi ma Racha'nu Jesucristu ma ndi ucha ta'an ma seyu

¹ Ta ikan jan ndē'e ndioi ña ndāta ndio ma ra kùu ma mvechala ikan, ma seyu nunuu ña ndikun ma tutu ikan. Tajan chīni ndioi ña nduva'a ni'i kà'an iin ma ndian iyo tañu ma ndi kumi ndian ndito

ikan, takua jà'a ma savi ma ora ya'a ni'i chìnu ra' ña te'en kà'an:

—¡Na'a! —kàti yi.

² Ta ikan jan ndē'e tukui iin ma kuayu kuichin ña ma ra yoso ri nda'a ra iin nduva, ta nī'i ra iin korona, vati jàkanaa ra ña kànita'an ra, ta takan iyo tu'va ra ña na jakanaa ra tiá iti' nuu ndia.

³ Ta ora ndāta ra ma seyu uvi, ta ikan chīnī ma ña ndito uvi ña te'en kà'an yi:

—¡Na'a! —kàti yi.

⁴ Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color kua'á, ta ma ra yoso ri, nī'i ra ma ndatu. Ta ma ñivi ninii nuñu'u' ñuñivi tüva ni koo va'a na chí'in ta'an na jà'a ma ndatu ra, ta juuni ña na ja'a ra ña na ka'ni ma inga na juuni ma meru na ndia. Ta rakan kùu ra ña nī'i ra iin machiti ña nduva'a kuii ka'nu.

⁵ Ta ma ora ndāta tuku ma ra kùu mvechala ma seyu uni, tajan te'en chīni ma ña kà'an ma ña ndito uni:

—¡Na'a! —kàti yi.

Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color tuun, ta ma ra yoso ri nda'a ra iin kaa ña tiku'va yo ndatiñu.

⁶ Takan kùu ta tañu ma ndi kumi ta'an ndian ndito ikan, chīnī iin tati ña kà'an te'en:

—In kilu ma trigu, ya'a ya'vi nda yi ti tia'vi yo cha'a yi chí'in ndisaa ma xu'un' jàkanaa yo iin kivi jà'a ma tama', ta uni kilu ma chiti cebada indukuni ya'vi ndaa yi ndia. Va taku ma cete chí'in ma vinu ta takan töve jàtiviun ra'. —Takan kàti yi.

⁷ Ta ma ora ndāta ndio ma ra kùu mvechala ma seyu kumi, ta ikan chīnī ma ña ndito kumi ña te'en kà'an yi:

—¡Na'a! —kàti yi.

⁸ Tajan ma ora chikoni'j, ta ikan ndē'i iin kuayu color re'e, ta ma ra yoso ri nàni ra, ra chà'ni ñivi, ta iti' chata ra vachi inga ma ra kuxini ma ñuu nuu iyo ma ndian ndií. Ta ma nduvi ndrakan nī'i ndra ndatu kuenda ka'ni ndra iin kuartu ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. Va kuu ka'ni ndra ita'vi na chí'in machiti, ta inga na ni ka'ni ndra chí'in tama' ta chí'in kue'e xaan, ta juuni ni kuvi tia na jà'a kiti xaan ndia.

⁹ Ta ora ndāta ma ra kùu mvechala ma seyu u'un, ta ikan ndē'i xuu chito naá kua'a' ta'an ma anima ndian chí'í.

Ta ndiakan kùu na ndian chìnuni tu'un Ndioo, ta töve jàña na kàtitu'un na yi nuu inga ñivi niku. Ta cha'a' ña ndian chìnuni kùu na kùu yi ña chà'ni inga ñivi na. ¹⁰ Tajan ma anima ikan te'en kicha'a na kà'an ni'i na:

—Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a íí ta ra jàchinu ma ña kà'an. ¿Nda ora ni chaa ma ora ni jakutuniun ma kuati ma ndian iyo ma nuñu'u' ñuñivi? Na jande'un tundo'o nuu na cha'a' ña chà'ni na ndyu'u —kàti ma anima na ikan.

¹¹ Tajan ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndio ra ja'ma kuichin nuu na ña na kusukun na, ta te'en kà'an ra chí'in na:

—Na nindee ndo ta kuantu nuu ndo tiá tiempu, vati kumani ña kùti'vi tiaga ma yani ndo ña chìnuni na tu'un Cristu ta jatiñu na kuenda ra, iyo yi ña kuvi na takua chí'í ndo niku ndia —kàti ra.

¹² Ta ora ndāta ndio ma ra kùu mvechala ma seyu iñu, ta ikan ndē'i ña nduva'a kuii ni'i tãan. Ta ma nikandii ndōtuun yi, takua tuun ma ja'ma ña chàku'un yo ma ora chí'í ma ñivio. Ta ma yoo, ndākuu kua'á yi takua kaa ma nii. ¹³ Ta ma chele ña ka'lin ma andivi, kachita ndri ma nuñu'u' ñuñivi, takua chitá ma chiti yuta' ma yutun higu ma ora ya'a ma tati ña ya'a ni'i chàkin. ¹⁴ Ta ma andivi nātuvu yi takua jà'a yo ma chí'in tutu ma ora nātuvu yo yi. Ta ma ndisaa ma yuku chí'in ma ndisaa ma ñu'u' kuati ña kandii ma tichi tañu'u sãma yi ma nuu kandii yi ndia. ¹⁵ Ta ma ndra kùu Rey ña chà'nda tiñu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, chūndii xe'e ndra tichi yavi ma kava yuu nuu iyo ma yuku, chí'in ma ndra kumi tiñu ka'nu, ta chí'in ndian kuika, ta chí'in ma ndra chà'nda tiñu nuu ma jandaru, ta chí'in ma ndra iyo ndatu, ta ndisaa ma ndian kùu musu, ña jàtiñu sani ta nda ma ndian tüvi kùu musu ndia. Ndisaa ndiakan chūndii xe'e na tichi yavi ma kava yuu. ¹⁶ Tajan te'en nãka'an na chí'in ma kava yuu, ta chí'in ma yavi:

—Na koyo ndo chata ndi, ta na tixe'e ndo ndyu'u nuu ma ra chà'nda tiñu ña nandi nuu ma tayu íí nuu tà'nda tiñu andivi, ta na tixe'e ndo ndi nuu ma tundo'o ka'nu ña ni jande'e ma ra kùu mvechala ikan ndia. ¹⁷ Vati cha kēta ma

kivi ya'a ka'nu ña ni nde'e ndi ma tundo'o. Ta nĩ'iin ñivi tüvi ni kundee na yi —kàti na.

7

Nuu jàna'a ma Racha'nu Ndioo chi'in seyu nda ndian kùu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an ma ndian kùu ñivi ra

¹ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i kumi ta'an ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ndaa na ka'iin na ma ndi kumi chiyo ma ñuñivi ña chàsi na ña chàkin ma tati, ti na tüvi chà'a na ña na kakin yi ma nuñu'u' ñuñivi, ni ña na kakin yi nuu tañu'u, ta ni nuu ma yutun ndia. ² Ta juuni ndē'i inga ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña vāchi yi ma nuu kàna nikandii, ta nda'a yi ma seyu ma Racha'nu Ndioo ndito. Tajan ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ikan, ti te'en kīcha'a yi kànachaa ni'i yi nuu ma ndi kumi ma tati va'a Ndioo, ndian cha nī'i ma ndatu kuenda ña jānde'e na tundo'o ma nuñu'u' ñuñivi, chi'in ma tañu'u. Ta te'en kà'an yi:

³ —Koto jānde'e ji'na ndo tundo'o ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, ni ma tañu'u, ta ni ma yutun, nda kati kani ji'na yo ma seyu ma te'e nuu ma ndian kùu ndian jàtiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo chito'o yo —kàti ma tati ikan.

⁴ Ta juuni chīnī ña kà'an yi ña iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an ndra ña kùu ndra ma tandi'i grupu ndian ñuu Israel, ndrakan Ndioo cha kāchin ra ndra kuenda ña cha nī'i ndra ma seyu. ⁵ Ta ma ndra cha iyo ma seyu, kùu ma uchi uvi mii ma ndian kùu ñivi ma ra nàni Judá. Ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Rubén, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Gad ndia. ⁶ Ta inga uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Aser; ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Neftalí, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi Manasés ndia. ⁷ Ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Simeón, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Leví, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Isacar ndia. ⁸ Ta juuni uchi uvi mii ta'an ma ndra kùu ñivi ma Zabulón, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Kusé, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Benjamín.

Nuu nduva'a kua'a' ñivi ñu'u ja'ma kuichin

⁹ Ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan ikan ndē'i nduva'a kuii kua'a' ñivi ña siin siin ñuu kīchi na, ta siin ñivi kùu na, ta siin siin tu'un kà'an na, ta siin siin ñuu na ndia. Ta ndiakan kùu na ña ka'iin na ma iti' nuu ma nuu ndaa ma tayu íí nuu tà'nda tiñu, ta iti' nuu ma ra kùu mvechala ña nduva'a kuii kua'a' na ña nĩ'iin ñivi na kùu ja'a na ka'vi na na. Ta juuni ñu'u na ja'ma kuichin, ta nda'a na ma nda'a' tika'a. ¹⁰ Ta ndisaa ndiakan te'en kīcha'a na kànachaa ni'i va'a na: Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo yo ma ra nandi ma nuu tayu íí,

ta na jaka'nu yo ma ra kùu ma mvechala, ti uvanuu ra kùu ra ña jàkakú ra yo.

¹¹ Ta ndisaa ma tati va'a jàkuu tiñu nuu Ndioo endee kavanuu yi ka'iin yi ma nuu nandi ma Racha'nu Ndioo ma tayu íí, ta ma nuu ka'iin ma ndi oko kumi ndracha'nu, ta ma nuu ka'iin ma ndi kumi ma ndian ndito. Tajan ma tati ikan chūnandi chiti yi nda kati nāni ma te'e nuu yi ma nuñu'u', ma nuu ndaa ma tayu íí ña jaka'nu na Ndioo. ¹² Ta ndiakan te'en kà'an na:

¡Amén! Yo'o Racha'nu Ndioo, na jaka'nu ndi ñuñ, ti uvanuu yo'o kùu ma ra ya'a tacha ta iyo kua'a' chinituni.

Na ku'va ndi ta'vi ndioo nuñ ta na tiñu'u ndi ñuñ,

ti maaun kùu ma ra ya'a iyo ndatu ta ñandee.

Ta takan na kuu yi nda vitin ta nda iti' nuu.

Takan kà'an tandi'i ma tati va'a ikan.

¹³ Ta ikan iin racha'nu indii tañu ndracha'nu ka'iin ikan, te'en kīcha'a ra chikatu'un ra nui:

—¿Nda ndian kùu ma ndian ñu'u ma ja'ma kuichin i'ya, ta nda iti' kīchi na? —kàti ra.

¹⁴ Ta yu'u te'en nāka'in:

—Na ka'an maun yi, ti maun kùu ma ra chito —kañ.

Tajan te'en nāka'an ra nui:

—Ndiakan kùu ma ndian jàkakú ma Racha'nu Ndioo nuu ma tundo'o ka'nu, ti nākata na ma ja'ma na, ta jāndo kuichin na yi chi'in ma nii ma ra kùu mvechala.

15 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'lin na nuu ndaa ma tayu íí nuu chà'nda Ndioo tiñu.

Ta ma tichi veñu'u ra i'ya jàkuu na tiñu nuu ra, nduvi ta niñuu.

Ta ma ra nandi nuu ma tayu íí ikan, rakan kùu ra ña jàkuenda ra na cha'a' ña iyo ra chi'in na.

16 Ta ndiakan na tüva ni nde'e na tundo'o, ti na tüva ni kusoko na, ta tüva ni natii na takuui, ta tüva ni ka'mi ma nikandii ma ñii na ndia.

17 Vati ma ra kùu mvechala ña ndaa yatini nuu ma tayu íí nuu ta'nda tiñu ni kumi ra na takua kumi iin ma ra kùu pato ma mvechala jàna ra.

Vati ma ra kùu mvechala ni kundaka ra na nuu chi'i na takuui ña ja'a ña na koo ndito na endeeni, ta ikan ma Racha'nu Ndioo ni janatii ndio ra ma takuui tinuu na.

8

Ma seyu ucha chi'in ma ña oro nuu chàkuiin ma kutu

1 Ta ora ndāta ma ra kùu mvechala ma seyu ucha ma tutu ikan, tajan endee kīndotaxin ma andivi kuenda iin java ora.

2 Ta ikan jan ndē'e ndioi ucha ta'an ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ka'lin na iti' nuu ma Racha'nu Ndioo. Ta ndiakan nī'i na ucha ta'an ma yutun tivi ndia. 3 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndē'i inga tuku tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ña nda'a yi iin ko'o oro nuu chàkuiin ma kutu. Tajan chūndaa yi nuu ndaa ma chito naá, ta ikan nī'i yi kua'a' va'a ma kutu nuu yi kuenda jakanuu yi yi chi'in ma tu'un ña kà'an ndian kùu ñivi Ndioo chi'in ra ña na sokó yi yi chi'in ma tu'un ikan ma nuu naá oro, ña ndaa yi yatini nuu Ndioo nandi tayu íí nuu chà'nda ra tiñu. 4 Tajan ndāa ndio ma ñu'ma kutu indukuni chi'in ma tu'un kà'an ñivi Ndioo nuu nda'a tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ikan, ta ndāa ndio yi nuu nandi ndio ra ndia. 5 Ta ikan jan tiin ndio ma tati ikan ma ko'o nuu chàkuiin ma kutu, ta jàkutu ndio yi ma nditiu'un ma ñu'ú ña tiin ma nuu chito naá ma tichi yi, ta chātakuati ra yi ma nuñu'u' ñuñivi. Tajan nduva'a chīnu ndio ma savi, ta ni'i nda'yu ra', ta juuni nduva'a

kōyo tacha, ta tāan ma nuñu'u' ñuñivi ndia jà'a yi.

Ma ucha yutun tivi

6 Tajan ma ndi ucha ta'an ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ña iyo ma ucha yutun tivi chi'in, kīcha'a na jàndova'a na na kuenda ña ni tivi na ma yutun tivi.

7 Ta ma tati nunuu kīcha'a yi tivi yi ma yutun tivi ña nda'a yi. Ta ora ikan kīcha'a kūun ndio ma savi yuu ma nuñu'u' ñuñivi. Ta jàkanuu yi chi'in ñu'ú chi'in nii ndia. Ta ikan kāyu cha yatin sava ma nuñu'u' ñuñivi, ta juuni kāyu cha yati sava ma yutun, ta ndisaa ma ku'u kuii chi'in ita kāyu yi ndia, jà'a ma savi ikan.

8 Ta ma tati uvi ora kīcha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta kōyo ndio iin nakuyi ña kàa takua kàa iin yuku ka'nu ña ndu'vania ña tiin yi ma tichi tañu'u. Tajan cha yatin sava ma tañu'u kùu ra' ña ndākuu ra' maaaa nii jà'a ma yuku ikan. 9 Ta juuni cha yatin sava ma tandi'i nuu ma kiti ña iyo ma tichi tañu'u chī'í, ta cha yatin sava ma varku ña ka'lin ikan kūche'e run ndia.

10 Ta ma tati uni ora kīcha'a ndio yi tivi yi ma yutun tivi, ta ma ora ikan iin chele ka'nu ña kàyu ri takua kàyu iin xini iin ñu'ú ka'nu ña tiin, kīcha'a ri kōyo ri nuu cha yatin sava ma yuta ña iyo ndisaa ma ñuñivi, ta juuni kōyo yi cha yati sava nuu ma soko nuu kàna takuui ndia. 11 Ta ma chele ikan nāni ri, takua nāni iin yukú uva, vati cha yatin sava ma takuui ndākuu uva ra' jà'a ri. Ta cha'a' ma takuui uva ikan kùu yi ña nduva'a kuii kua'a' ñivi chī'í na ora chī'i na ra'.

12 Tajan ma tati kumi ora kīcha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta ora ikan cha yatin sava ma nikandii ndōnaa jà'a yi, ta cha yatin sava ma yoo, ta cha yatin sava ma chele ndia. Ta takan kūu yi ña cha yatin sava ma ndi uni yi ndōnaa, ta tüva nī jatuun yi cha yatin sava ma ora ndichin, ta ora naa ndia.

13 Ta ikan nānde'e ndioi iti' andivi, ta ikan ndē'i ña java ma andivi ndāti iin tasu ka'nu ña te'en kānachaa ni'i ri:

—Nda'vi ta'an, nda'vi ta'an, nda'vi ta'an ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi, ti chani tivi

ma inga uni ta'an tati chi'in ma yutun tivi nda'a na.

9

¹ Tajan ma tati u'un ora kīcha'a yi tìvi yi ma yutun tivi, ta ora ikan ndē'i ña iti' andivi kēe iin chele, ta kōyo ri ma nuñu'u' ñuñivi. Ta rikan nī'i ri ma ndatiku kuenda ña nūna ri ma yavi nduva'a kuui kunu ta naa. ² Tajan nūna ndio ri yu'u ma yavi kunu ikan. Ta ikan ndē'i ña nduva'a kua'a' ma ñu'ma kēe ndio ma tichi yi, takua jà'a yi ma ora kēe kua'a' ñu'ma tichi ma hornu ka'nu. Tajan ma ñu'ma xaan ikan kùu yi ña chāsi yi nuu ma nikandii, ta jākanuu yi chi'in ma tati, ta ndōnaa jà'a yi. ³ Ta tañu ma ñu'ma ikan, kēkoyo kua'a' ma tikaa na'nu ña ndàti ndri ma nuñu'u' ñuñivi. Ta ndrikan ti nī'i ndri ma ndatu ndri ña kùu taa ndri ma ñivi takua tàa ma tisu'ma ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi. ⁴ Ta ma tikaa ikan, ti tāchi ma Ndioo ndri ña na tūvi iyo yi ña jativi ndri ma ku'u kuui, ni ma ita, ta nī'iin ma yutun ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi, vati vāchi ndri kuenda ña jànde'e ndri tundo'o ma ñivi ña tūvi iyo ma seyu ma Racha'nu Ndioo ma te'e nuu. ⁵ Va na tūvi nī cha'a ma Ndioo ña na ka'ni ndri ma ñivi, vati chā'a ra ña na jande'e ndri tundo'o na kuenda u'un yoo. Ta ndrikan ti indukuni chatu tàa ndri takua tàa ma tisu'ma. ⁶ Ta ma kivi ikan, ti kuuni ma ñivi kuvi na, va na kùu yi. Ta vaji nduva'a ni nanduku na naja kua kuvi na, va na kùu yi ti cha jāchika ma ña kuvi na nuu na.

⁷ Ta ma tikaa ikan, ti kàa ndri takua kàa ma kuayu ma ora cha iyo tu'va ndri kuenda ña kànita'an ndri tichi ma kuati. Ta ma xini ndri jundii iin ña kàa takua kàa ma korona oro, ta ma nuu ndri, va kàa yi takua kàa ma nuu ñivi. ⁸ Ta ma ixi xini ndri nduva'a nani yi takua nani ixi xini ma ñivi ña'a, ta ma nu'u ndri, kàa yi takua kàa ma nu'u ma ii'ii. ⁹ Ta ma pechu ndri ndasi yi chi'in mamaa kaa ña kùu aceru, ta ma ndichin ndri ni'i va'a jākayu yi takua ya'a ni'i jākayu ja'a ma carreta ma ora kēñu'u ma kuayu ndrùn ña kuà'an ndrùn nuu ni kuu kuati. ¹⁰ Ta ma su'ma ndri iyo iñu xuu ndri takua kàa su'ma ma tisu'ma. Ta iyo ndatu ndri ña

kùu jande'e yi tundo'o ma ñivi kuenda u'un yoo ndia. ¹¹ Ta ma chito'o ndri kùu ma tati xaan ña chà'nda tiñu nuu ma yavi nduva'a kuui kunu ta naa. Ta ma sivi tati ikan chi'in ma tu'un hebreu va nàni yi Abadón, ta chi'in ma tu'un griegu nàni yi Apolión, ña kùuni yi ka'an yi: ra jàndi'i nuu ndisaa nakuyi.

¹² Cha yā'a ma tundo'o nunuu, va kumani ma inga uvi ga yi.

¹³ Takan kùu ta ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ora kīcha'a yi tìvi yi ma yutun tivi. Ta ora ikan chīnī iin tati ña kà'an yi tañu ma ndi kumi ndiki ña iyo ma tutun chito naá oro ña ndaa ma iti' nuu nde'e ma Ndioo. ¹⁴ Ta ma tati ikan te'en kà'an yi nuu ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña iyo ma yutun tivi chi'in:

—Na ndachiun ma ndi kumi ma tati ña ndikun yu'u ma yuta ka'nu ña nàni Éufrates —kàti yi.

¹⁵ Ta takan kùu ña kīndoo nuna ma ndi kumi ma tati ikan, kuenda ña na ka'ni yi cha yatin sava ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. Vati cha iyo va'a yi ti cha chāa ma tiempu vitin ña ka'ni yi ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. ¹⁶ Ta ikan chīnī ña kà'an na ña iyo uvi cientu millon ma jandaru ña yoso kuayu, kùu ndra ña iyo ndra kuenda tūndee ndra ma ndi kumi tati ikan.

¹⁷ Ta takan kùu ña ndē'i ma kuayu kua'á ikan tichi ñuma'nai ña ma pechu ma ndra jandaru ña yoso ndri, ndasi yi chi'in ma kaa color kua'á, ña kùu yi takua kùu ma ñu'ú, ta color azú ta kuaan. Ta ma xini ma kuayu, va kùu yi takua kùu xini ma ii'ii, ta ma tichi yu'u ndri va kēe ma ñu'ú, chi'in ñu'ma, ta azufre. ¹⁸ Ta takan kùu ña cha yatin java ma ñivi kùu na ña chī'í na jā'a ma uni kue'e ña kùu yi ñu'ú, ta ñu'ma, ta azufre. ¹⁹ Vati ma ndatu ña iyo chi'in ma kuayu ikan, iyo yi ma tichi yu'u ndri, chi'in ma su'ma ndri, ti ma su'ma ndri kàa yi takua kàa xini ma koo tati, ta chi'in yakan jànde'e ndri tundo'o ma ñivi.

²⁰ Va ma ndian kīndoo ña kākú jà'a ma uni kue'e ikan niku, ta vaji töve nī chī'í na ta tūvi nī jaña na ña ja'a na ma ña tūvi va'a vaji takan tā'an na, ti juuni jàka'nu ga na ma tati xaan, chi'in ma yutun ii oro, ta ña kūva'a chi'in kaa plata, bronce, yuu,

ta chi'in yutun. Ta ndisaa yutun íf ikan, ndicha kúi ña töve kùu nande'e yi, ni ña kàka yi, ta taso'o yi ndia. ²¹ Ta juuni töve nī jaña na ña chà'ni na ñivi, chi'in ña jàtakue'e na, ta ña kì'vi ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in yüvi íi vi, ta ni ña su'u na ndia.

10

Ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tutu vali ña natuvi

¹ Takan kùu tajan ndē'i iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ìyo ndatu ña isukun yi ma vikonu'u, vàchi nuu yi iti' andivi, chi'in iin koo la'ndi ma xini yi. Ta ma nuu yi tàcha yi takua tàcha ma nikandii, ta ma nduvi cha'a yi kùu yi takua kùu uvi ñu'ú ña ndaa sukun va'a. ² Ta nda'a yi iin tutu vali ña cha nūna, tajan kūtaa yi ma cha'a' chiyo kua'a yi ma nuu tañu'u, ta ma cha'a' satin yi kūtaa yi yi ma nuñu'u'. ³ Tajan ni'i va'a nanda'yu yi, takua jà'a iin ii'ii ma ora kùxaan ri. Ta ora nānda'yu yi, tajan chīnī ña ucha ta'an tati ña ni'i va'a nda'yu yi ña kùu takua kùu ña chinu savi. ⁴ Ta ma ora chīnī ña ka'ndi ucha ta'an ma tati ikan, tajan ni taa ndioi ma ña kà'an yi niku, va tava chīnī inga tati ma iti' andivi ña ji'na te'en kà'an yi chi'in:

—Na kumi xe'un ma ña kātitu'un ma ndi ucha ta'an ma ña kà'ndi ikan, ta koto täun yi —kàti yi.

⁵ Tajan ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ìyo iin chiyo cha'a ma nuu tañu'u, ta inga chiyo yi ma nuñu'u', kāni'i yi nda'a' kua'a yi ma iti' andivi, ⁶ ta te'en kīcha'a yi kà'an yi chi'in:

—Ndōni'i chiyo kua'a nda'i ta kà'in ña ndicha kùu ma ña ni ka'in cha'a' ma sivi ra ìyo ndito ndisaa tiempu, ra jātuvī ma andivi ta ndisaa ma ña ìyo yi, ra juuni jātuvī ra ma nuñu'u' ta ndisaa ña ìyo yi, ra jātuvī ma tañu'u ta ma ña ìyo ra', va chi'in sivi ra kà'in ti na tüva ìyo yi ña kuation yo tiá ga. ⁷ Vati ma tati ucha va chani chaa ma tiempu ña ni tivi yi ma yutun tivi ña nda'a yi. Ta ora ikan ma Racha'nu Ndioo ni jachinu ra ma tu'un xe'e ña kùmi ra takua kātitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra niku.

⁸ Tajan ma iti' andivi chīnī ndikoi ma tati ña te'en nāka'an yi chi'in:

—Kuà'an, ta ki'un ma tutu nuna ña jundii nuu nda'a ma tati ña jàkuu tiñu nuu ña ndaa yi iin chiyo cha'a ma nuu tañu'u, ta inga chiyo cha'a yi ma nuñu'u' —kàti yi chi'in.

⁹ Tajan kuà'an ndioi nuu ndaa ma tati ndaa ikan, ta kà'an ndioi chi'in yi ña na ku'va yi ma tutu nui. Ta te'en nāka'an yi chi'in:

—iTiin yi, ta kachiun yi!, va ma yu'un ni ndakuu vixi yi, takua vixi ma nduxi ñuñu, vati ma tichiun ni ndakuu uva yi jà'a yi —kàti yi chi'in.

¹⁰ Tajan kī'in ndioi ma tutu vali ña jundii nuu nda'a' ma tati ikan, ta chāchi ndioi yi. Ta ma yu'i ndōvixi ndio yi, takua vixi ma nduxi ñuñu, va ma tichi, ndō uva ndio yi jà'a yi. ¹¹ Tajan te'en nāka'an ndio ma tati chi'in:

—Ìyo yi ña katitu'un ndikoun ma tu'un yu'u Ndioo cha'a' ma ña kuu nuu ñivi nda ñuu nikuuni, ta inga tuku ñu'u' vaji siin siin tu'un kà'an na, ta juuni cha'a' ndian kùu rey ndia —kàti yi.

11

Nuu kèta uvi ta'an ndra kùu testigu

¹ Tajan chā'a na iin yutun kuiin nui ña kàa takua kàa ma yutun tiku'va yo, ta te'en nāka'an na chi'in:

—Na ndetaun ta ku'un ma nuu ndaa ma veñu'u Ndioo, ta chi'in yutun ña nda'un na tiku'vaun yi, ta tiku'vaun ma chito naá chi'in run ndia, ta ka'viun naja ta'an ma ñivi kùu na ña jàka'nu na ma Racha'nu ma tichi ma veñu'u. ² Va na tiku'vaun ma nuke'e nuu ndaa ma veñu'u, ti cha kīndoo yi kuenda ma ndian yüvi judíu. Ta ndiakan kùu na ña ni ka'nda na tiñu takua kùuni maa na nuu ma ñivi ìyo ñuu íi ña nāni Jerusalén ikan, kuenda uvi xiko uvi yoo takan ni ja'a na. ³ Ta ni tachī ma uvi ta'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'i, ndra ñu'u ja'ma tuun. Ta ndrakan ni kukatitu'un ndra ma tu'in ma nuu na kuenda iin mii uvi cientu uni xiko kivi.

⁴ Ta ma ninduvi ma ndra kùu testigu ikan kùu ndra takua kùu ninduvi ta'an ma yutun olivu, ta takua kùu ma ninduvi ta'an ma ñu'ú kandil, ña ka'iin ndra nuu

ma Racha'nu Ndioo, ra chà'nda tiñu nuu tandi'i ñuu ñuñivi. ⁵ Ta tu iyo nda yo kùuni jati'ini chi'in ndra, ta ndrakan chà'ni ndra na chi'in ma ñu'ú ña kèe ma yu'u ndra. Ta takan jà'a ndra ña chà'ni ndi'i ndra ma ndian kùuni jati'ini chi'in ndra, ta takan iyo yi ña kuvi ndisaa ndian jà'a takan. ⁶ Ta juuni iyo ndatu ndra kuenda ña kasi ndra ma andivi, ikan na töve kùun ma savi kua'a' kivi ma ora kàtitu'un ndra ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi. Ta juuni iyo ndatu ndra ña kùu jandakuu ndra ma nii ma takuii, ta kuenda ña tàchi ndra kua'a' ma kue'e nuu ma ñivi, naja kua kùuni maa ndra ja'a ndra ndia.

⁷ Ta ma ora ña cha chīnu kàtitu'un ndio ndra ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, tajan kèe ndio iin ña kàa takua kàa iin kiti xaan tichi ma yavi nduva'a kuii kunu, ta yakan kùu yi ña ni kanita'an yi chi'in ndra, ta ni jakanaa yi ndra, ta ka'ni yi ndra. ⁸ Tajan ma ñunda'yu ndra ni kanindoyo na yi ma nuu ya'vi ma veto'o, ma ñuu nuu chā'ni na ma Racha'nu yo Jesuu niku. Ta juuni kà'an na ña ma ñuu ikan nàni yi Sodoma ta Egiptu. Takana nàni yi cha'a' ma ña kini ña jà'a ma ñivi ikan. ⁹ Ta uni kivi java kùu yi ña ni nde'e na ma ñunda'yu ña kàndoyo ikan. Ta tañu ma ñivi ikan iyo ndian tuku tata kùu na, a siin tu'un kà'an na, a siin ñuu nuu kaku na. Ta ma ñivi tüvi ni kù'va na ña na kuchi ma ñivi ma ñunda'yu ikan. ¹⁰ Tajan ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi ni kusii na nde'e na ma ñunda'yu ndra, ti ya'a chàta'ani na ña cha chī'ndra. Ta ni ku'va na ta'vi nuu ta'ii'in ma ta'an na cha'a' ña ya'a chisii na, vati ninduvi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chī'ndra, tüva ni jande'e ga ndra tundo'o na.

¹¹ Va ma ora cha yā'a ma uni kivi java, tajan Racha'nu Ndioo jānataku ndiko ra ma ndrakan inga cha'a', ta ndēta ndiko ndra. Ta ora ndē'e ma ñivi ma ña jānataku ndiko ra ndra, ta nduva'a kuii yū'vi na. ¹² Ta ikan jan ninduvi ma ndra kùu testigu ikan chīni ndra iin tati ña ni' va'a nāka'an yi ma iti' andivi chi'in tu'un i'ya:

—iNa ndaa ndo ma iti' siki nde've!
—kàti yi.

Tajan ndāa ndio ndra chi'in vikonu'u ma iti' andivi. Ta ora ndāa ndra, ma ndian xaani nde'e ndra nde'e na naja kùu yi chi'in ndra ndia. ¹³ Tajan juuni ma ora ikani, nduva'a kuii ni'i tāan, ña uchi porcientu ma ve'e iyo ma ñuu ikan kēkoyo. Ta ucha mii ta'an na kùu na ña chī'ndra na jà'a ma ña tāan. Tajan ma ndian kīndoo ndito, nduva'a yū'vi na, ta kīcha'a ndio na jàka'nu na ma Ndioo ra iyo andivi.

¹⁴ Cha yā'a ma tundo'o uvi, va vitin cha vāchi kuyatin ndio ma tundo'o uni.

Ma yutun tivi ucha ña tivi ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo

¹⁵ Takana kùu ta tīvi ndio ma tati ucha ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma yutun tivi nda'a yi. Tajan iti' andivi chīni kua'a' tati ña nduva'a ni'i kànachaa yi, ña te'en kà'an yi:

Ma nda nikuuni nuñu'u' ñuñivi nuu chà'nda ma ñivi tiñu, cha kī'vi yi nda'a ma Racha'nu Ndioo yo ta kuenda ma ra se'e ra Cristu ndia. Vati rakan kùu ra ña ni ka'nda ra tiñu cha'a' yi endeeni.

¹⁶ Tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ña nandi ma nuu ta'ii'in tayu ikan nuu ndaa ma tayu ií nuu chà'nda Ndioo tiñu, chūnandi chiti ndra ña ndava nani te'e nuu ndra nuu ñu'u'. Ta kīcha'a ndra jàka'nu ndra Ndioo, ¹⁷ chi'in ma tu'un i'ya:

Chà'a ndi ta'vindioo nuun yo'o Racha'nu ra ya'a iyo ndatu, ti yo'o kùu ma ra kuxini ma vitin, ta kùun ma ra takani kùu niku, ta kùun ma ra ni kichi iti' nuu ndia. Vati maun kùun ña nduva'a iyo ndatun, ña cha kīcha'un chà'ndaun tiñu nda nuu nikuuni.

¹⁸ Ta ndisaa ma ñivi ña töve chīnuni tu'un, nduva'a cha kuxaan na chī'un,

va yo'o cha kèta ma kivi ña ni kuxaun chi'in na ta ni jande'un tundo'o nuu na,

ta ma ndian ndií ni jakutuniun ma kuati na,

ta ma ndian ña jàkuu tiñun, ta ndian kà'an chi'in tu'un yu'un, ni ku'va ndioun ma ya'vi va'a nuu na.

Ta juuni takan ni ja'un chi'in ma ndian ií ña kächiun kuendaun, vaji kùu na ndian kuika a ndian nda'vi ña jàka'nu na ma siviun.

Va ma ndian chà'ni ma inga ñivi ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi juuni ni ka'niun na ndia.

—Takan kàti ma tati ikan.

¹⁹ Tajan ma ora ikani, cha nūna ma veñu'u Ndioo iti' andivi ta ndichin ma chito naá nàni Arca ña chā'a ma tu'un ña Ndioo kàti ra chi'in ma ñivi, va ndichin yi tichi ma veñu'u iti' andivi. Ta ora ikan nduva'a kuii tacha ta chīni yo ma ña ka'an ma tacha ta nduva'a kuii kuun savi yuu, ta nduva'a kuii ni'i tāan ndia.

12

Iin ña'a chi'in iin kiti xaan ña tìvi ñu'ú

¹ Takan kūu tajan ma iti' andivi chīyo iin seña ña nduva'a ka'nu. Ta ikan kēta iin ña'a ña isukuan ma nikandii. Ta ma yoo va kīndoo ri iti' xuu ma nuu chañuan. Ta ma xinian jundii iin korona ña kùva'a yi chi'in uchi uvi chele. ² Ta ma ña'a i'ya ti ñu'u se'an, ta nduva'a nda'yuan ña chà'nda yi tichian vati chani kàku ma se'an. ³ Takan kūu ta ikan jan kēta inga tuku seña ma iti' andivi ña kùu ri takua kùu iin kiti. Ta rikan ti iin kiti ya'a ka'nu, ta xaan ña tìvi ñu'ú kùu ri. Ta rikan ti iin kiti color kua'á kùu ri ña iyo uchi ndiki ri, ta ucha xini ri nuu jundii ucha ta'an ma korona. ⁴ Tajan chi'in ma su'ma ri jākoyo ri cha yatin sava ma chele ka'lin andivi ma nuñu'u' ñuñivi. Ta ikan jan chūndaa ndio ri nuu ndaa ma ña ñu'u se'e ña kùuni ri kachi ri ma se'an naja ora ni kàku yi. ⁵ Tajan kàku ndio ma iin se'an ra'ii, ta chi'in vatun kuiin ña kuva'a chi'in kaa ni ka'nda ra tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va ma se'an chātu'un na ra, ta chaa ra nuu ndaa ma tayu ií Ndioo, nuu chà'nda ra tiñu. ⁶ Tajan ma ña'a ikan chīnuan kuà'an ña iin tichi ku'u nuu ití, iin nuu cha kächin Ndioo kuenda ña, ña ni ku'va ra ña kachian ta jakuenda ra ña kuenda iin mii uvi cientu uni xiko kivi.

⁷ Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan nduva'a kuii ka'nu kuati chīyo ma iti' andivi. Vati iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña nàni Mike, chi'in tia kua'a' ma

tati ña kùu meru ra kīcha'a na kànita'an na chi'in ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú, ta chi'in tia ma meru ri ña kùu tati jàkuu tiñu nuu ri ndia. ⁸ Va tava ma kiti xaan ka'nu ña tìvi ñu'ú chi'in ma meru ri nī kuu jakanaa ndri, yakan va nī kuu koo ga ndri ma andivi. ⁹ Ta takan kūu ña Ndioo jākanaa ra ma kiti ka'nu xaan ña tìvi ñu'ú, chi'in ndisaa ma tati xaan ña kùu meru ri. Ta rikan kùu ri ma koo tati ña kēta ri taji'na, ta ma rikan nàni ri: kui'na a Satanaa ña jànda'viña'án' ma ñivi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Yakan va ma kui'na, ta chi'in ma meruán' tati xaan, kächitán' ma nuñu'u' ñuñivi jà'a ma tati va'a jàkuu tiñu nuu Ndioo.

¹⁰ Takan kūu tajan te'en chīni iin tati ña nduva'a kuii ni'i kànachaa ma iti' andivi ña te'en kà'an yi:

Vitin va cha kīchaa ma kivi ña ni jakakú Racha'nu Ndioo yo ma ñivi ra,

ta juuni vitin jàna'a ra ma ndatu ra nuu yo chi'in ma nuu chà'nda ra tiñu.

Ta vitin iin nuuni chà'nda ra tiñu chi'in ma ndatu Cristu ra kùu Se'e ra.

Vati vitin ma kui'na tüva ndaa yi ma nuu ndaa ma Racha'nu Ndioo.

Ta nduvi ta niñuu tüva tisoán' kuati nuu ra chata ma ndian yani yo ndian chīnuni tu'un ra.

Ti Ndioo cha jākanaa ra yi,

ta jā'a ra ña na kachita yi.

¹¹ Yakan va maa ndian chīnuni tu'un Cristu cha jākanaa na ma kui'na,

cha'a' ma nií ma ra kùu mvechala,

ta cha'a' ma tu'un ra ña kàtitu'un na nuu ma ñivi.

Va ndicha ña chīnuni na ma tu'un ra.

Tüvi kanuu na kàtitu'un na yi ndava kùu kivi na cha'a' yi.

¹² Yakan va tandi'i ndyo'o ndian iyo iti' andivi,

na sii kuuni ndo.

Va nda'vi ta'an kùu ndyo'o ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, ta ma tichi tañu'u, vati tava ma kui'na, cha kächita ndioán' ta chāa ndioán' ma nuñu'u' nuu iyo ndo.

Ta juuni cha chito ndioán' ña chani keta ma tiempu ña tüva ni ka'nda ndioán' tiñu.

Yakan va nduva'a kuii xaani ndioán' ndè'án' ndo.

—Takan kà'an ma tati ña chīni iti' andivi.

13 Ta ma kui'na kùán' ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú, ta ora chā'a ndioán' kuenda ña Ndioo jākanaa ra ñán' ña jākoyo ra ñán' ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, tajan kīcha'a ndioán' nàndukuán' ma iin ña'a ña kāku se'e, iin ra'ii vali. 14 Takan kūu tajan ma ña'a ikan, nī'an uvi ta'an ma ndichin ña kàa takua kàa ndichin iin tasu ña nduva'a kuii ka'nu kuenda ña na kuu ndati ña, ta kākú ña nuu ma kui'na ma tichi ku'u ití, nuu ni koan uni kuiya sava. Ta nī'an ña kachian jà'a ma Ndioo ikan ndia. 15 Ta ikan jan ma kiti xaan ikan, tìvi ri ma takuii yu'u ri ma nuu kuà'an ña kuenda ña na ndakuu ra' iin yuta ka'nu, ta takan jàtani ri ña. 16 Va ma ñu'u' tīndee yi ma ña'a ikan, vati ndāta yi, ta chī'i ndi'i yi ma takuii yuta ña tìvi ma kiti xaan ikan chí'in yu'u ri. 17 Tajan ma kiti xaan ikan, nduva'a kuxaan ri ña nī kuu ka'ni ri ña. Yakan va kēe ndio ri kuàkanita'an ri chí'in ndisaa ma ndian kùu ñivian, ndian jàchi'in ma tu'un Racha'nu Ndioo, ta endeeni kà'an na ña ñivi chìnuni tu'un Jesuu kùu na ndia. 18 Ta ma kiti xaan ikan cha kīndoo ri ma yu'u tañu'u.

13

Ninduvi ma kiti xaan

1 Takan kūu tajan yu'u chūndai ma nuu ndoyo yuti ña'ma ma yu'u tañu'u. Ta ikan ndē'i ña kēe inga tuku ma kiti xaan ña ya'a ka'nu ma tichi tañu'u ña iyo ucha xini ri ta uchi ndiki ri. Ta ta'ii'in ma xini ndiki ri iyo iin ma korona. Ta ma xini ri iyo ma letra ña kà'an tì'ini chata Ndioo. 2 Va ma kiti xaan ña ndē'i ikan, kàa ri tava kàa iin ndika'a, ta ma cha'a ri va kàa yi tava kàa cha'a ma oso, ta yu'u ri va kàa yi tava kàa yu'u ii'ii. Tajan ma kui'na kùán' ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ña chā'án' ndatuán' nuu ma inga kiti ikan, ikan na ka'nda ri tiñu indukuni kua maán' nuu ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi. 3 Ta juuni ndē'i ña iin ma xini ri kàa yi tava kàa iin nuu tà'nda ña ni kuvi ri jà'a yi ti ya'a ka'vi takue'e ri. Va ma nuu takue'e ikan ndā'a yi niku. Ta ndava kuà'an anima ma ñivi ora ndē'e na ma ña jā'a ri, tajan ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi tándikun na chata ri. 4 Ta kīcha'a ndio na jaka'nu na ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ikan, cha'a' ña chā'án'

ndatuán' nuu ma inga kiti ikan. Ta te'en kà'an na ña jaka'nu na ri:

—Nī'iin yo na kūu ja'a chí'in ma kiti xaan i'ya, ta nī'iin yo na kūu kanita'an chí'in ri ti iyo kua'a' ndatu ri —kàti na.

5 Ta juuni, nī'i ri tiñu ña kuu ka'an tì'ini ri chata Ndioo, ta kà'an tayi ri takua kùuni maa ri. Ta juuni nī'i ri tiñu ña ka'nda ri kuenda uvi xiko uvi yoo ndia. 6 Ta takan kūu yi ña kà'an tì'ini ri chata Ndioo, ta chata ma sivi ra, ta chata ma nuu iyo ra, chí'in tandi'i ma ndian iyo andivi ndia. 7 Ta juuni nī'i ma kiti ikan tiñu ña kà'nita'an ri chí'in ma ñivi Ndioo, nda kati jākanaa ri na. Ta juuni nī'i ri tiñu ña na kùu ka'nda ri tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, vaji tuku tata kùu na, a tuku ñuu na, a tuku tu'un kà'an na, a tuku ñu'u' kīchi na. 8 Ta tandi'i ma ñivi ndian töve chìnuni kùu ma ndian jàka'nu na ma inga kiti ikan. Vati ma sivi ndisaa ndiakan tìvi iyo yi nuu ma tutu ña tāa Ndioo antea ña jātuvu ra ma ñuñu'u' ñuñivi. Ta ma tutu ikan kà'an yi ma sivi nda yo ni koo endeeni chí'in ra. Ta ma ra kùu kùña'a ma tutu ikan kùu ma ra kùu mvechala chī'í niku.

9 Ta tu iyo nda ndyo'o iyo so'o, na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chí'in ndo i'ya:

10 Tu iyo iin ñivi ña tì'i na ndo tichi vekaa, takan ni ku'un ndo vekaa tuva takan. Ta tu iyo ndian chà'ni na ndo chí'in machiti, ta takan ni kuvi ndo tuva takan. Ta cha'a' yakan kùu yi ña taku ndyo'o ña kùu ndo ñivi Ndioo, iyo yi ña jandeeni ndo, ta chìnuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.

11 Takan kūu tajan ndē'e tukui ña tichi ñu'u' ití kēta inga tuku ma kiti xaan. Ta rikan ti uvi ta'an ma ndiki ri ña kàa yi tava kàa ndiki ma mvechala, ta kà'an ri tava kà'an ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú.

12 Ta juuni induku iyo ndatu ri takua iyo ndatu ma kiti xaan ña kēta nunuu. Ta rikan ndaa ri yatini ití' nuu ma inga ri. Vati juuni jā'a ri ña na jaka'nu ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi ma kiti nunuu ña cha ndā'a ri ña takue'e ka'vi ri. 13 Ta juuni jà'a ri kua'a' nuu ndatu ka'nu, vati jà'a ri ña na kēe ma ñu'ú ití' andivi, ta kōyo yi ma nuñu'u', kuenda ña na nde'e ma ñivi iyo ñuñivi. 14 Ta ma kiti xaan ña kēe nunuu chā'a ri tandi'i ma ndatu ña jà'a

ma kiti uvi ikan. Ta chi'in ma ndatu ña nī'i ma kiti uvi ña na jà'a ri, ya'a nduva'a jànda'viña'a ri ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi chi'in ma seña jà'a ri. Ta juuni tāchi ndio ri nuu ma ñivi ña na ja'a na iin na'na kuenda jàka'nu na ma kiti ña kēta nunuu ña nduva'a tākue'e ka'vi chi'in machiti niku, ta nātaku ndiko ri. ¹⁵ Takan kūu ta ma kiti uvi kùu ri ña nī'i ri ndatu ri kuenda ña na ja'a ri ña na kùu koo ndito ma na'na ma kiti nunuu, ta ma na'na ri kīcha'a yi kà'an yi. Ta juuni tāchi ri ña na ka'ni na ndisaa ma ndian töve jàka'nu ma na'na ri. ¹⁶ Ta juuni jà'a ri ña tandi'i ma ndiakwati, a ndian cha'nu, a ndian kuika, a ndian nda'vi, a ndian kùu musu, a ndian tüvi kùu musu: ña na koo iin tuni ma nda'a' chiyo kua'a na, a ma te'e nuu na. ¹⁷ Ta nī'iin na, na kùu jata na, ta xiko na, tu tüvi ìyo ma tuni ma kiti xaan na, a sivi ri, a ma numero ma sivi ri na ndia. ¹⁸ Yakan va i'ya ni nde'o nda yo ìyo chinituni. Ta tu ìyo chinituni na, na ja'a na kuenda nuu na chi'in ma numero ma kiti xaan ikan, vati numero ma ñivini kùu yi. Ta numero iñu cientu uni xiko iñu kùu yi.

14

Nuu jàka'nu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ma ñivi ma Ndioo chi'in iin yaa

¹ Takan kūu ta ikan jan ndē'i iin ma ra kùu mvechala ña ndaa ra ma xini yuku ña nàni Sión. Ta chi'in ra ndē'i ña ka'iin ma iin cientu uvi xiko kumi mii ma ñivi ña ìyo tuni ma te'e nuu na, chi'in ma sivi ma ra kùu mvechala, ta sivi ma Tatá ra. ² Ta ikan jan chīni ndioi iin tati ma iti' andivi, ña nduva'a jàkayu yi, ta chīnu tacha jà'a yi, takua jà'a iin nuu too takuii. Ta juuni chīni ña ma tati ikan, jà'a yi takua jà'a ma tati iin nuu jàkuaku na kua'a' ma arpa. ³ Ta ndiakan chita na iin yaa chaa ma nuu ndaa ma tayu íi, nuu ka'iin ma ndi kumi ma ña ndito, ta nuu ka'iin ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ndia. Va nī'iin ma ñivi nī kutu'va na kata na ma yaa ikan, vati ma ndra chito kata yi kùu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ndra ni, ti ndrakan kùu ma ndra kākú tañu ma ñivi ìyo ma nuñu'u' ñuñivi. ⁴ Vati ndisaa ndrakan kùu ndra ña kīndoo ndaa

va'a ndra nuu Ndioo, va töve kī'vi ndra chi'in ña'a, ta kùu ndra ndra kùmi su'un ndra ndra, ti kuà'an ndra chata ma ra kùu mvechala nda nikuuni nuu kuà'an ra. Ta Ndioo tāvasiin ra ndra ña jākakú ra ndra tañu ma ñivi, ikan na kuu ndra takua ma chiti nunuu ña sòkó yo nuu Ndioo. Ta takan kùu ndra kuenda ma Racha'nu Ndioo ta kuenda ma ra kùu mvechala. ⁵ Vati tüvi nī janda'viña'a ndra, ta tüvi nī ka'an ndra tu'un vata ndia, vati ndra va'a kùu ndra nuu Ndioo.

Ma tu'un kàtitu'un ma uni ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo

⁶ Takan kūu tajan ndē'i inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña ndàti yi chàkunuu yi nuu sukun. Va ma tiñu ndiso yi kùu yi ña kàtitu'un yi ma tu'un va'a cha'a' Ndioo ña ìyo kuenda yi endeeni nuu tandi'i ma ndian ìyo nuñu'u' ñuñivi, vaji siin siin ñuu na, a siin siin tu'un kà'an na, a siin siin tata kùu na a siin ñu'u' kīchi na ndia. ⁷ Tajan te'en nāka'an nī'i yi chi'in na:

—Na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na jàka'nu ndo ra, vati vitin va cha kēta ma kivi ña ni jakutuni ra ma ñivi. Yakan va na jàka'nu ndo ma ra jātuvu ma andivi, ma nuñu'u' ñuñivi, ma tañu'u, ta ma soko nuu kàna takuii ndia —kàti yi.

⁸ Takan kūu tajan kēta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nāka'an yi ndia:

—Cha kēkoyo ma ve'e ìyo ma ñuu ka'nu ña nàni Babilonia chi'in ma ñivi yi. Ndicha va'a ña cha kēkoyo yi. Vati juu yi jātivi ma tandi'i ma ndian ìyo ma ñu'u' yi, ta tandi'i ma inga ñu'u' ñuu ñuñivi, chi'in ma ndixi ña chā'a ra' nuu na ña na ko'o na ra', ti jà'a ra' ña kī'vi ma ñivi ña na ja'a na kuati. Va jà'a ra' chi'in yo takua jà'a iin ña'a tondo.

⁹ Ta ikan jan kī'vi ndio ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nāka'an nī'i va'a yi:

—Tu ìyo iin nda ndian jàka'nu ma na'na ma kiti xaan ikan, a maa ri, ta chūndatu na ña koo ma tuni ma te'e nuu na, a ma chiyo nda'a' kua'a na, ¹⁰ ndiakan nduva'a ni nde'e na tundo'o jà'a ma Racha'nu Ndioo, ti ni ku'va ra ma ndixi xaan ko'o na ña jàna'a ra' ña nduva'a xaani ndè'e ra na. Vati ni kayu na

chi'in azufre, ma nuu ndè'e ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta nuu ndè'e ma ra kùu mvechala ndia. ¹¹ Ta ma ñu'ma nuu ndè'e na tundo'o ña kàyu na endeeni na töve ni jaña yi ña ndaa yi ma nuu sukun, vati nduvi niñuu kùu yi ña kàyu na, ta na kùu nindee na ña nde'e na tundo'o. Ta takan ni ta'an na cha'a' ña jàka'nu na ma kiti xaan chi'in na'na ri, ta cha'a' ña iyo tuni ma te'e nuu na chi'in ma sivi ri. —Takan kàti ma tati.

¹² Yakan va kuenda ma ndian kùu ñivi Ndioo, va ndian jàchi'in va'a ma tu'un Ndioo ta chìnuni va'a ma tu'un Jesuu, vitin kùu ma kivi ña iyo yi ña jandeeni na.

¹³ Takan kùu tajan iti' andivi chini iin tati va'a ña te'en nàka'an yi chi'in:

—Na taun ma tu'un i'ya: “Na sii kuuni ma ndian ch'í ña chìnuni tu'un ma Racha'nu, nda ma vitin, ta iti' nuu” —kàti yi.

Ta ma Tati Í Ndioo te'en nàka'an yi:

—Ndicha va'a ña takan kùu yi, vati vitin ndiakan cha kuu nindee na cha'a' ma tiñu jà'a na, ti tiñu va'a ña jà'a na ora chiyo na niku töve ni naa yi. —Takan kàti ma Tati Í Ndioo.

Ndioo tachi ra tati ra ña na jati'vi yi ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi

¹⁴ Tajan ma ora kani'i nui ma iti' andivi, ta ikan ndè'i ña nandi iin ra kàa takua kàa iin ra Se'e ñivi tachi Ndioo ma chata viko, ña jündii iin korona oro xini ra, ta nda'a ra iin machiti kanchu ña nduva'a kuii xaan. ¹⁵ Tajan iti' tichi veñu'u kée inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña te'en nàka'an ni'i yi nuu ra nandi chata ma viko:

—Na kicha'un ka'ndaun ta jati'viun ma ndatiñu chi'in ma machiti kanchun, ta kàniva'un ndisaa ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi ña jàti'viun, vati cha ndi'i yi chiti, ta vitin iyo yi ña jati'viun yi —kàti ma tati ikan.

¹⁶ Tajan ma ra nandi ma chata viko, tain ndio ra ma machiti kanchu ra, ta chā'nda ra ndisaa ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, ta kàniva'a ndio ra ndisaa kuii yi.

¹⁷ Takan kùu tajan ma iti' andivi keta inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma tichi veñu'u iyo ndakan ña juuni nda'a yi

iin machiti kanchu ya'a xaan ndia. ¹⁸ Ta ikan jan ma iti' nuu ndaa ma chito naá ma Ndioo keta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña iyo ndatu yi kuenda ma ñu'ú ña kuatiñu yi nda nuu ni kuuni. Tajan tati ikan te'en kànachaa ni'i va'a yi nuu inga ma tati ña nda'a ma machiti xaan:

—Na kicha'un ka'ndaun ma vatu ma chiti uva chi'in ma machiti xaan ña nda'un, ta kàniva'un ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, vati cha ndi'i vu chiti. —Takan kàti ma tati ikan.

¹⁹ Tajan tain ndio yi ma machiti yi, ta chā'nda ndi'i yi ma yoku'u uva ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, t'i ndio yi vu iin tichi iin ña nduva'a kuii ka'nu nuu ni naku'ni na vu, ña kùuni yi ka'an yi ña ma ikan kùu ma nuu ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi. ²⁰ Takan kùu ta naku'ni ndio vu iti' yu'u ñuu. Ta ma tichi ma nuu ña naku'ni vu, kée maaaa nii ñivi, ña ndaa ra' sukun va'a nda keta ra' nuu iyo mvosa ma kuayu. Ta chāti ra' chinu ra' kuà'an ra' iin uni cientu kilometru ma nuñu'u' ñuñivi, ti nduva'a kuii kayuni Ndioo nde'e ra na.

15

Ma ndi ucha ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo nda'a yi ma tundo'o nuu ndi'nia

¹ Takan kùu tajan ma iti' andivi nde'e tukui inga tuku ma seña ka'nu ta siin kuii nde'i yi. Vati ikan nde'i ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña nda'a yi ma ndi ucha ta'an ma tundo'o nuu ndi'nia ña ni nde'e ma ñivi jà'a Ndioo. Ta ora cha ya'a ma tundo'o ikan ni kutaxin ma nuu nduva'a kuii kàyuni Ndioo chi'in ma ñivi.

² Ta juuni nde'i iin tañu'u kuva'a chi'in inu ña kàa ra' takua kàa ma takuii tañu'u ña jakanuu ra' chi'in ñu'ú. Tajan yatini yu'u ma takuii tañu'u inu ikan, ka'iin ma ndian nda'a ma arpa ña chā'a Ndioo nuu na. Vati ndiakan kùu ma ndian jakanaa na ma kiti xaan ikan, ti tüvi nī jaka'nu na ri a ma na'na ri, ta tüvi ni chā'a na ña nani ma tuni ri na ña kùu yi ma numero ma sivi ri ndia. ³ Ta ndiakan ti chita na yaa ña chita Moisés, ra jàkuu tiñu ma Racha'nu Ndioo chi'in ma inga yaa kuenda ma ra kùu mvechala. Ta te'en chita na:

Ya'a ga ka'nu ta vii kùu ma tiñu jà'un,
yo'o Racha'nu Ndioo, ra ìyo tiaga ndatu
kua tandi'i ma ñivi ñuñivi,
vati iti' ndaa, ta iti' ndicha kùu ma itiun,
yo'o ra kùu Rey, ra chà'nda tiñu nuu
tandi'i ma ndian ìyo nuñu'u'
ñuñivi.

⁴ Yo'o Racha'nu, ndisaa kuii ma ñivi ya'a
tiñu'u na ñun,

ti ndisaa na jàka'nu na ma siviun,
vati uvanuu maaun kùu ma ra ya'a ga íí.
Ta ndisaa ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi ni
kichi na ta jaka'nu na ñun,
ti ndisaa ma ña ndaa ta va'a ña jà'un cha
nākoto na yi.

—Takan kùu ma yaa ña chita na.

⁵ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i
ma iti' andivi, ta ikan ndē'i ña nūna
ma yuve'e veñu'u Ndioo nuu ya'a íí nuu
kàndii ma yuu ña ndiso ma tu'un Ley
Ndioo ma nuu yi. ⁶ Tajan ma tichi yuve'e
nuu íí, ikan ndē'i ña kēe ucha ta'an ma
tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo chí'in ma ndi
ucha nuu ma tundo'o. Ta ndiakan ti ñu'u
na ja'ma ña ya'a ya'vi ndaa, ta vii ndoo
yi, ta tacha yi. Ta juuni nda'a na ma pañu
oro ña ya'a ki'in, ña kēta yi nda pechu na.

⁷ Tajan iin ma ña kumi ìyo tañu ma ndian
ndito ikan, chā'a yi ii'iin ko'o oro nuu ma
ndi ucha ta'an ma tati ikan, ña chitu yi
chí'in maaaa ma tundo'o Ndioo, ra ìyo
ndito tandi'i kivi ta tandi'i tiempu. ⁸ Ta
ma tichi veñu'u nuu íí ikan, endee chitu
yi chí'in maaaa ñu'ma, jā'a ma ndatu ma
Ndioo ka'nu. Ta nī'iin ñivi, na kùu ki'vi na
tichi veñu'u ikan, nda kati ya'a ma ucha
ta'an tundo'o ña nda'a ma ndi ucha ta'an
ma tati va'a ikan.

16

*Ma ucha ta'an ko'o oro ña chitu chí'in
tundo'o*

¹ Takan kùu tajan ma tichi veñu'u nuu
íí ikan, chí'ini iin tati va'a ña nduva'a kuii
ni'i kà'an yi nuu ma ucha ta'an ma tati ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo. Ta te'en kà'an yi:

—Na ku'un ndo kukata kuati ndo ma
tundo'o Ndioo ña chitu tichi ma ucha ko'o,
ma nuñu'u' ñuñivi —kàti yi.

² Tajan ma tati nunuu ña jàkuu tiñu
nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi ma
tundo'o ña ka'iin tichi ma ko'o yi ma

nuñu'u' ñuñivi. Tajan ndisaa ndio ma
ndian jàka'nu ma na'na ma kiti xaan, ta
ìyo tuni ri ma te'e nuu na, ñii ndiakan
kēta ndi'i ta'yu ña ya'a xaan ta u'vi.

³ Takan kùu tajan ma tati uvi ña jàkuu
tiñu nuu Ndioo, kuà'an ndio yi kuàkata
yi ma tundo'o ña ka'iin tichi ko'o yi ma
tichi takuii tañu'u, ta ndàkuu ra' maaaa
nií ña kàa ra takua kàa nií ma ndian chí'í.
Ta ikan chí'í ndio tandi'i kuii nuu ma kiti
ìyo ma tichi ra' jā'a yi.

⁴ Ta ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu Ndioo
kuà'an yi kuàkata yi ma kue'e ña ka'iin
tichi ko'o yi ma tichi yuta, chí'in nani soko
nuu kàa takuii, ta ndàkuu ra' nií ndia.

⁵ Tajan te'en chí'ini ndioi ña kà'an ma tati
va'a ña ìyo ndatu cha'a' takuii:

Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a íí,
cha chitoi ña maun kùu iin ma ra ndaa,
cha'a' ma kuati ña jàkutuniun.
Ndicha ña yo'o kùun ra chí'yo niku, ta
ìyoun nda vitin ndia.

⁶ Vati ndian xaan ikan kùu na ndian chāti
na nií ma ndian kùu ñiviun
chí'in ma ndian kà'an chí'in tu'un yu'un
niku.

Ta vitin yo'o kùun ra chā'a ndioun ma nií
nuu ndian kini ikan, ña na ko'o na
ra'.

Ta va'ani jā'un jin yakan kùu ma ya'vi na
kàti ma tati ikan.

⁷ Ta juuni chí'ini ña te'en nāka'an ma
ñivi ña ka'iin ma nuu ndaa ma chito naá
Ndioo ikan:

—Ndicha va'a, yo'o Racha'nu Ndioo, ra
ya'a ìyo ndatu. Vati tu'un ndaa ta ndicha
kùu ma ña kà'un ora jàkutuniun ma ñivi
—kàti na.

⁸ Takan kùu tajan ma tati kumi ña jàkuu
tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi
ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi chata ma
nikandii. Ta ikan ma nikandii ni'i ndio
yi ma ndatu kuenda ña na ka'mi yi ma
ñivi chí'in ñu'ú. ⁹ Ta takan kùu yi ña
nduva'a kāyu ma ñivi. Ta ni tüvi nī kuuni
na ndakoo na ma iti' kini kuà'an na, ta
ki'vi na ma iti' Ndioo ta jaka'nu na ra, vaji
takan tā'an na. Vati vi'a ni'i kīcha'a na
kà'an ti'ini na chata Ndioo, vaji maa ra
kùu ma ra ìyo ndatu ña kùu janaa ra ma
tundo'o ikan.

¹⁰ Takan kùu ta ma tati u'un ña jàkuu
tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi

ma tundo'o ña ka'iin tichi ko'o yi ma nuu ndaa ma tayu ka'nu nuu ma kiti xaan ikan. Ta endee ndōnaa ndisaa nuu chà'nda ri tiñu, ña ndava juuni yaa maa na chàchi i'i na, jà'a ña ya'a u'vi na ña ndè'e na tundo'o. ¹¹ Ta vaji takan tā'an na, va endee töve nī kuuni na jaña na ma ña kini jà'a na, ta ki'vi na ku'un na iti' Ndioo, vati java vi'a kà'an ti'ini na chata Ndioo, ra iyo andivi, cha'a' ma ndi'i ta'yu ña iyo ñii na chi'in ma ña u'vi na.

¹² Takan kūu ta ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi, ma tichi yuta ka'nu ña nani Éufrates, ña kàndii iti' nuu kàna nikandii. Ta nātii ra', ikan na kuu ya'a ma ndra kùu Rey ña vachi iti' tikan.

¹³ Ta ikan jan ndè'e ndioi, ña ma tichi yu'u ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú, chi'in tichi yu'u ma inga tuku ma kiti xaan, ta tichi yu'u ma ra jà'ani ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kèe uni ta'an tati xaan, ña kàa yi takua kàa lekue sa'nda. ¹⁴ Ta ma tati xaan ikan, ti nduva'a chīyo kua'a' ndatu yi kuenda ña jà'a yi tiñu ka'nu. Ta chi'in yakan vachi jati'vi ta'an yi tandi'i ma ndian kùu Rey ña iyo nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña ni kanita'an ndra chi'in ma Racha'nu Ndioo, ra iyo kua'a' ndatu, ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ra na.

¹⁵ Ta ma Racha'nu Jesuu te'en nāka'an ra:

—Na nde'e va'a ndo, ti yu'u ni chai ma ora töve chànini ndo, takua jà'a ma ndra su'u ora kì'vi ndra su'u ndra. Na sii kuuni ma ndian iyo tu'va, ta kumi va'a na ma ja'ma na, ikan ma ora ni kuachai töve nata'in na ña kaviti nda'a na, ta kukanuu nuu na —kàti ma Racha'nu Jesuu.

¹⁶ Takan kūu tajan ma ndi uni tati xaan ikan jati'vi ta'an yi ma ndra kùu Rey iin tichi ku'u ña nani Armagedón. Takan nani yi chi'in ma tu'un hebreu.

¹⁷ Tajan ma tati ucha ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata ndio yi ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi ma nuu tati. Ta nda tichi veñu'u iti' andivi, chīnj iin tati ña nduva'a kuii ñi'i kànachaa nda ma nuu iyo ma tayu i'i nuu tà'nda tiñu ña te'en kà'an yi:

—¡Vitin va cha chīnu ndisaa yi! —kàti ma tati ikan.

¹⁸ Tajan ma tiempu ikan kōyo ndio ma tacha, ta ni'i kùu, ta chīnu savi, ta ma nuñu'u' ñuñivi nduva'a kuii ni'i tāan Ta ni'iin cha'a' takā'an taan takan nda ora Ndioo jātuvi ra ma ñuñivi. ¹⁹ Takan kūu tajan ma ñuu ka'nu ikan, uni kuakēsiin yi, ta nda tandi'i inga ma ñuu na'nu ña iyo ma ñuñivi, ndi'i yi kēkoyo ndia. Ta ikan jan ma Racha'nu Ndioo töve nī naani ra ndisaa ma kuati ña jà'a ma ndian ñuu ka'nu nani Babilonia. Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ya'a kāyuni ra chi'in na, ta jānde'e ra tundo'o na. ²⁰ Ta takan nāa tandi'i ma ñu'u' iyo ma'ñu tañu'u chi'in ma yuku na'nu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi ndia. ²¹ Tajan ma iti' andivi kīchi ndio ma savi yuu ña ya'a na'nu, ta kāchita yi chata ma ñivi iyo ñuñivi, ta iin yi vee tiá kua uvi xiko kilu, tajan ma ñivi kà'an ti'ini na chata ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña jākoyo ra ma savi yuu ikan chata na, ta ya'a ndè'e na tundo'o.

17

Nuu ndè'e ma ña ya'a ga tondo ma tundo'o

¹ Takan kūu tajan iin ma tati va'a tañu ma ndi ucha yi ña nda'a ma ucha ta'an ma ko'o ikan kīchaa yi nui, ta te'en nāka'an yi chi'in:

—Na'a, ti i'ya ni jana'i nuun ndisaa ma tundo'o ña ni nde'e ma ña'a nduva'a tondo ña nandi yu'u kua'a' yuta ikan.

² Vati taku ma ndra kùu Rey ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi jà'a ndra iin kuati ti kī'vi ndra chi'an, ta ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, juuni jà'a na iin kuati ti chīnī na chi'in ma ndixi kini ña jākanaa ña chi'in ma ña tondo ña —kàti yi chi'in.

³ Ta ikan jan ma Tati Í Ndioo jà'a yi ña ndè'i ma tañu ñuma'nai iin tati va'a ña chāndaka yi yu'u ma iin tichi ku'u, ta ikan ndè'i iin ña'a ña yòsoan chata iin ma kiti xaan color kua'á, ña ninii ma chata ri iyo ma tu'un ña kà'an ti'ini chata Ndioo. Ta iyo ucha xini ri, ta uchi ndiki ri ndia. ⁴ Ta ma ña'a ikan ñu'an ja'ma yatin color, color ndaa ta kua'á, ña nduva'a vii ndova'a ña chi'in maaaa oro, ta yuu tacha, ta chi'in ma perla ndia. Ta juuni nda'a ña iin ko'o oro, ña chītu yi chi'in maaaa ma kuati jà'a ña, vati iin ña ya'a

tondo kùan. ⁵ Ta ma te'e nuan ìyo iin ma tu'un ña kà'an xe'e ña, te'en kà'an yi: "Yu'u kùì ma ñuu ka'nu nàni Babilonia, ta kùì ma ma'á ma ñivi ña'a tondo, chi'in tandi'i ña xaani na chi'in kuati ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi", kàti ma tu'un xe'e ikan. ⁶ Ta ora ndē'i ña, tajan chā'a ndioi kuenda ña ma ña'a ikan chìní ña chi'in ma níí ma ndian chā'nian, ndian kùu ñivi Ndioo, ndian ya'a íí, ndian kàtitu'un cha'a' ma Racha'nu Jesuu. Yakan va ndava kuà'an animai ora ndē'i ña. ⁷ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in:

—¿Ta naja ndava kuà'an animaun? Va vitin ni katitu'in nuun naja kua kùuni ma tu'un xe'e ña ndiso ña kà'an yi, ta ma kiti xaan ña yosoan, ña ìyo ucha xini, ta uchi ndiki. ⁸ Taku ma kiti xaan ka'nu ña ndē'un, ndicha ña chiyo ri niku, va vitin tüva ri. Va chani kee ndiko ri ma yavi nduva'a kunu, ta iti' nuu, ni ku'un ri ma nuu ni naa ri endeeni. Ta ìyo iin tutu Ndioo ña kà'an yi ma sivi ma ndian ni koo endeeni chi'in ra. Ta ma ñivi ìyo ñuñivi ña tüvi ìyo ma sivi na nuu ma tutu ikan, nda ora ña Ndioo jätuvi ra ma nuñu'u' ñuñivi, ndisaa ndiakan ndava ni ku'un tati na ora ni nde'e na ma kiti ikan, vati rikan chīyo ri niku, va vitin tüva ri, ta ni chaa iin kivi ña ni keta ndiko ri.

⁹ I'ya kùu ma nuu ni nde'o nda yo ìyo chinituni. Ma ndi ucha xini ma kiti xaan ikan, yakan kùu ma ucha yuku nuu nandi ma ña'a tondo ikan. ¹⁰ Ta juuni ma ucha xini ña kùu ma ucha Rey ndia. Uvaa ña u'un ta'an ma ndra kùu Rey i'ya cha chí'í ndra, ta uvi ga ndra takà'an kuvi: iin ra va chà'nda tiñu ma vitin, ta inga ra, va takäaga kichaa. Va ma ora ni kichaa ra, na töve kua'a' tiempu ña ni koo ra ka'nda ra tiñu. ¹¹ Vati ma kiti xaan ña chīyo taji'na ña tüva ri vitin, rikan kùu ra ma Rey una, ña ni kuu ra cha'a' uvi ti juuni kùu ra iin ra tañu ma ndi ucha ta'an ma Rey niku. Ta ora ya'a ña kùu ra rey nundani, tajan ni ku'un ra ma iti' nuu ni naa ra endeeni.

¹² Ta ma uchi ndiki ri ña ndē'un, yakan kùu ma uchi ta'an ma ndra kùu Rey ña takà'an kicha'a ka'nda tiñu, va ni ka'nda ndra tiñu nundani ta indukuni chi'in ma

kiti xaan ikan ndia. ¹³ Ta ma ndi uchi ta'an ma ndra kùu Rey ikan, inuu kua chànini ndra chi'in ma kiti xaan ikan, ta ni ku'va ndra tiñu nuu ri, ikan na ka'nda ri tiñu. ¹⁴ Tajan ndiakan kùu na ña ni kanita'an na chi'in ma ra kùu mvechala, va ma ra kùu mvechala ni jakanaa ra na, ti maa ra kùu chito'o kuxini nuu tandi'i ma ndracha'nu, ta juuni kùu ra Rey kuxini nuu tandi'i ma ndra kùu Rey. Ta ndisaa ma ndian ìyo chi'in ma ra kùu mvechala, ndisaa ndiakan kùu ma ndian kàna Ndioo kuenda ra, ta juuni ndiakan kùu ma ndian kāchin ra, ta ndian ndicha ña kuà'an na iti' ra takua kùuni ra.

¹⁵ Ta juuni te'en nāka'an tuku ma tati ikan chí'in:

—Ta ma yu'u kua'a' yuta ikan nuu nandi ma ña'a tondo kùu ra' kua'a' ñuu, ta kua'a' ñivi. Ta ndiakan siin siin tu'un kà'an na, ta siin siin ñuu kichi na ndia. ¹⁶ Ta ma kiti xaan ikan chí'in ndi uchi ndiki ri ña kùu yi ma uchi ta'an ma rey, ndisaa ndiakan nduva'a kayuni na chí'in ma ña'a tondo, vati ni kindaa ndi'i na tandi'i ma ña ìyo nuan, chí'in ja'ma ña, nda kati kindoo vitian. Ta ikan jan, ni kachi na ma kuñuan ta ma ña kindoo ni ka'mi ndio na yi chí'in ñu'ú. ¹⁷ Takan ni kuu yi ti ma Racha'nu Ndioo jā'a ra ña na ndo'iin ma ndi uchi ta'an ma ndra kùu rey ma kua chànini ndra. Cha'a' yakan kùu yi ña ndrakan inuuni kua chànini ndra ña chā'a ndra ma tiñu nuu ma kiti xaan ikan, ikan na ka'nda ri ma tiñu nda kati chinu ma tu'un ña kà'an ma Racha'nu Ndioo. Ti takan kùuni ra ña na kuu yi. ¹⁸ Ta ma ña'a ña ndē'un, yakan kùan ma ñuu ka'nu. Ta chà'nda ña tiñu nuu ìyo ma ndra kùu rey nuu tandi'i ñuu ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi —kàti yi.

18

Nuu nàa ma ñuu ka'nu ña nàni Babilonia

¹ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i inga tuku tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña vāchi nuu yi iti' andivi chí'in kua'a' ndatu yi ña endee ndōtacha ma nuñu'u' ñuñivi jā'a ña nduva'a tacha yi. ² Tajan te'en kānachaa ni'i yi:

¡Cha kēkoyo ñuu ka'nu nàni Babilonia!
¡Ndicha ña cha kēkoyo yi!

Vitin va cha ndākuu yi maaaa ve'e nuu kuākundii xe'e kua'a' nuu tati xaan, ta nuu iyo maaaa taka saa kini takua kùu chii chi'in inga kiti xaan ndia.

³ Vati juu yi jātivi yi tandi'i ma ndian iyo ma ñuu kandii nuu yi, ta tandi'i inga ma ndian iyo ma nuñu'u' ñuñivi, chi'in ma ndixi ña jākanaa ma ña'a tondo cha'a' ma ña kini jà'a na chi'an. Ta nda ma ndra kùu rey ña iyo nuñu'u' ñuñivi, kī'vi ndra chi'an. Ta ma ndra kuà'an kuaxiko ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi, ma ñuu Babilonia ikan, ndōkuika ndra jà'a ma ña'a tondo ikan, ti ya'a kua'a' jāta ña nuu ndra chi'in ma xu'un' ña jākanaa ña ndia kàti yi.

⁴ Ta juuni iti' andivi chīnī ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ta te'en kà'an ra:

—Tandi'i nda ndyo'o ña kùu ñivi, na kee ndo ma ñuu chiña, koto kùta'an ndo chi'in na ta indukuni jà'a ndo kuati takua jà'a na ti tu ja'a ndo takan indukuni ni nde'e ndo tundo'o takua ni nde'e na tundo'o ndia. ⁵ Vati ma kuati ña jà'a ma ndian iyo ñuu ikan, nduva'a cha ndokua'a yi, ña ndava cha chāa yi ma nuu iyo'i iti' andivi, ta cha iyo tu'vai jakutunī na cha'a' ma kuati ña jà'a na.

⁶ Yakan va na ku'va ndo nuan juuni ma ña kini ña chā'a ña nuu ma inga ñivi, ta uvi cha'a' ga, na jande'e ndo ma tundo'o ña, takua jānde'an ma tundo'o ma inga ñivi. Ta uvi cha'a' ga na jakanuu ndo ma ndixi xaan, ikan na ndakuu xaan ga ra', ta ku'va ndo ra' ko'o ña indukuni takua jā'a ña ma ora jakanuu ña ra' ta chā'a ña ra' nuu ma inga na.

⁷ Ta juuni na jande'e ndo tundo'o ña ta nda'yu ndoo ña, cha'a' ma ña jā'a ña ña ya'a kutayian ña jāndokuika ña chi'in juuni maa ña, vati te'en chānini ña chi'in ma chinitunian: “I'ya nāndī takua nandi iin ma ña kùu reina,

vati yu'u yöve ña nda'vi kùu ta ni töve ni nde'i tundo'o”, takan chānini.

⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña tichi iin kivini, nduva'a ka'nu tundo'o ni nde'e ma ña kùu ñuu Babilonia, ti ni koo tuxa'ini chi'an, chi'in tama', ta kùvi ñivi meru ña, ta ni kuaku ndioan cha'a' ndian cha chī'í, ta ni kayuan.

Vati ma Racha'nu Ndioo ra ya'a iyo ndatu, nduva'a ka'nu ra kùu ra, ta ni jakutuni ra ña cha'a' ma kuatian.

⁹ Tajan ma ndra kùu Rey ña kī'vi chi'an ta ndōkuika ndra jà'a ma ña kuika ña, va ora ni ku'va ndio ndra kuenda ña tā'an chi'an ora nde'e ndra ma ñu'ma nuu kāyu ña, ni kuaku ndra ma cha'a' ña. ¹⁰ Ta ndrakan ni jachika ndio ndra ndra ma nuu ndè'an tundo'o, ti ya'a ndasi ndra. Ta te'en ni ka'an ni'i ndio ndra chi'in ma tu'un i'ya:

—Yo'o ñuu ka'nu Babilonia, jnda'vi ta'un ña ya'a ndè'un tundo'o chi'in ma ñiviun!, vati tichi iin orani kùu yi ña ndi'un jà'a ña jākutuni Ndioo ñun.

¹¹ Tajan nda ma ndian chā'an chāxiko ma ñuu ka'nu ikan, juuni ni kuaku na. Ta ni kindoo nda'vi na cha'a' yi, cha'a' ña tūva ni koo nī'iin ndian kùu jata ndatiñu nuu na. ¹² Ti taji'na ma ñuu Babilonia ikan jāta na kua'a' oro, plata, yuu vii, yuu tacha, ta ja'ma ya'a va'a, ña kuva'a chi'in linu va'a, chi'in ma ja'ma seda, ña kùu ma color ndaa chi'in ña kua'á ndia, ta chi'in tandi'i nuu ma vitu ña ya'a vii cha'an, ta tandi'i nuu ma ña kuva'a chi'in run, ta chi'in ndatiñu ña kuva'a chi'in nu'u kiti, ta chi'in ma kaa bronce, ta ma kaa vee hierro, ta chi'in ma yuu ña nāni marmol ndia. ¹³ Ta juuni jāta na kua'a' karia ma yukú ña ya'a vii cha'an, ña chāchi yo ta ña töve chāchi yo, takua kùu ma kanela ta ma xiko kutu, xiko takuii xiko, chi'in yukú nāni mirra, olíbano, vinu, cete, ta yuti ña ya'a va'a, chi'in trigu chi'in kua'a' nuu kiti ña chiso karia, ta mvechala, ta kuayu, ta kareta, chi'in nda ñivi kùu musu ña jāta na ndia.

¹⁴ Tajan ma ndian xiko ikan, te'en ni ka'an ndio na chata ma ñivi iyo ma ñuu ikan:

—¡Cha tüva ìyo ndo kuenda jata ndo ma yukú ya'a va'a chi'in chiti chàcho ña chàta'ani ndo niku! Vitin ndicha kuii va cha kēnaa ndi'i ndio ma xu'un' ndo chi'in ma ña kuika ndo. Tüva ni ni'i ndo yi inga cha'a'.

¹⁵ Vati nduva'a ndōkuika ma ndian chā'an chāxiko ma ndatiñu takan ma ñuu ikan niku, va vitin cha jāchika ndio na na, cha'a' ña ndasi na ndè'e na ma tundo'o ndē'e na ti koto tā'an na kua tā'an ndiakan. ¹⁶ Tajan chi'in ña nda'vi kùuni na, ta chàku na, te'en ni ka'an ndio na:

—¡Nda'vi ndo! ¡Nda'vi ndo, ndyo'o ñivi ìyo ñuu ka'nu chiña!

Vati ndyo'o kùu ndo ndian chàku'un ja'ma nduva'a va'a ta vii niku, takua kùu ma ja'ma ña kùva'a chi'in linu ña nduva'a va'a, tava kùu ma color ndaa, ta color kua'á, ta ndōva'a ndo chi'in maaaa oro, chi'in yuu tàcha, ta yuu nani perla.

¹⁷ Vati tichi iin orani ña cha ndi'i ndisaa ma ña kuika ndo.

Takua kùu ma ndra capitán ma varku, chi'in ndian kàcha'an tichi run, ta chi'in ndian marineru ña chàkunuu jakuenda, ta inga tuku ma ndian kiin ña chàkunuu tichi ra', ndisaa ndiakan cha jāchika na na ñuu ikan, cha'a' ma ña tā'an yi. ¹⁸ Ta ora ndē'e ndio na ña kèe ma ñu'ma nuu kàyu ma ñuu ikan, tajan te'en kànachaa ndio na chi'in tu'un i'ya:

—Ní'iin ñuu na kùu jandoinduku yi ma kua ka'nu yi chi'in ma ñuu i'ya niku —kàti na. ¹⁹ Takan kùu tajan chōso ndio na yuti xini na, jà'a ña ya'a nda'vi kùuni na, ta kachaku na kà'an na ma tu'un i'ya:

¡Nda'vi ta'an ma ñuu ka'nu i'ya ña chi'in ña kuika yi!

Jāndokuika yi tandi'i ma ndian ìyo varku ma tichi tañu'u,

tichi iin orani kùu yi ña ndi'i yi naa jà'a ña jākutuni Ndioo yi,

²⁰ Yakan va ndyo'o ndian cha ìyo andivi, ta ndyo'o ndian kùu ñivi íi nuu Ndioo, ta ndyo'o ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, chi'in ndyo'o ndra kùu tatun Jesuu.

Tandi'i ndo na sii kùuni ndo ti cha'a' ña jàti'ini na chi'in ndo kùu yi

ña jānde'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o ma ñivi ñuu ikan, ta jākutuni ra na.

²¹ Takan kùu tajan iin ma tati ka'nu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kani'i yi iin yuu ña nduva'a ka'nu takua ka'nu iin yuu kuenda mulinu, ta ora jākuita yi yi ma tichi tañu'u te'en nāka'an yi:

Takua tā'an yuu ka'nu i'ya ña ndi'i nuu yi,

kua ikan ni ndi'i nuu ma ñuu ka'nu Babilonia,

ta tüva ni nde'e na yi inga cha'a'.

²² Vati na tüva ni kata na yaa chi'in arpa ma nuu ìyoun,

ni chi'in tuvilu, ni chi'in yutun tivi,

ta töve ni koo ní'iin ndra jàtiñu ma nuu ìyoun,

ta ni ma ña kàyu ja'a ma yuu ka'nu kuenda mulinu ndia.

²³ Na tüva ni ndotacha ja'a ní'iin nuu ma ñu'ú ña tiin nuu ìyoun,

ta ni ma ña ni'i jà'a ma nuu ìyo viko tanda'a.

Vati ma ndian xiko ña kichi ñuun kùu na ña ya'a ìyo ndatu na ma nda nuu ni kuuni ma nuñu'u' ñuñivi niku,

va tava maun tüvi va'a jā'un chi'in ma ña jā'un ña jānda'viña'un ma ñivi kichi ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi

chi'in ma tu'un kui'na ña jà'un chi'in na.

²⁴ Va taku ndyo'o ndian ìyo kuenda ñuu Babilonia,

juuni maa ndo chā'ni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo,

chi'in ma ndian íi ña chìnuni tu'un Ndioo, ta chi'in tandi'i inga tuku ndian chā'ni ndo ma nuu ìyo na nda nikuuni ñuñivi.

19

Nuu chini Xuva tati ñivi ña jàka'nu na Ndioo iti' andivi

¹ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan chīni ña iti' andivi kichi iin tati kua'a' ñivi ña jàka'nu na Ndioo te'en:

¡Aleluya!

¡Ya'a ga ka'nu ta tacha kùu ma Racha'nu Ndioo yo,

ti juu ra kùu ra ña jàkakú ra yo, ta ya'a iñu'u ra ta ìyo ndatu ra ndia!

² Ti uvanuu rakan kùu ra ña jàkutuni ra ma ñivi chi'in ma tu'un ndaa ña kà'an ra.

Vati cha jàkutuni ra ma ña'a nduva'a tondo,

ña chi'in ma ña kini jà'a ña, cha ndi'i kuii ma ñivi iyo ñuñivi jātivi ña. Ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo jànde'e ra tundo'o ña, ti chā'nian ma ndian jàkuu tiñu nuu ra.

³ Ta ora yā'a ña kà'an ma tati ikan takan, tajan te'en nāka'an tuku ma ndian ka'iin andivi:

¡Aleluya! ¡Ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo!,

ti ma ñu'ma endeeni ndaa yi nuu kàyu ma ña'a tondo ikan ndisaa tiempu, kàti na.

⁴ Takan kùu tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu, chi'in ma ndi kumi ndian ndito, chūnandi chiti ndio na nda kati nani ma te'e nuu na nuñu'u', ta te'en kīcha'a na kà'an na ña jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo ra nandi ma tayu íi nuu tà'nda tiñu:

—¡Aleluya! ¡Ya'a ga íi kùu ma Racha'nu Ndioo, ta takan na kùu yi, amén! —kàti na.

⁵ Takan kùu ta ma ora yā'a ña kùu takan, tajan nda ma nuu iyo ma tayu íi nuu tà'nda tiñu chīnī iin tati ña te'en kà'an:

Na jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo yo, ndisaa ndyo'o ndian jàkuu tiñu nuu ra

vaji kùu ndo ndiakuati a ndiacha'nu, va tandi'i ndyo'o ña kùu ndo ndian tiñu'u ndo ra, ta na jàka'nu ndo ra.

Nuu kà'an yi naja kua chīyo ma viko nuu tãnda'a ma ra kùu mvechala

⁶ Takan kùu ta juuni chīnī iin tati ña ya'a kua'a' yu'u yi, ña jà'a yi takua ja'a ña nàtu'un kua'a' ñivi, ta takua ora jàkayu tati kua'a' yuta, chi'in takua jà'a ña nduva'a kuii chīnu savi, ña te'en kà'an yi:

¡Aleluya! ¡Ya'a ga ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo chito'o yo,

ra iyo ga ndatu kua nda ndian nikuuni!

Vati kùu ra, ra chà'nda tiñu.

⁷ Na nduva'a sii kuuni yo, ta jàka'nu yo ma Racha'nu yo,

vati cha chà ma ora ña ni tanda'a ma ra kùu mvechala,

ti ma ñivi ra ña ni kuu ñasi'i ra cha iyo tu'va na kuenda ña tãnda'a na chi'in ra.

⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ña na ku'un na jandovii na na chi'in ma ja'ma ya'a va'a ña kuva'a chi'in linu va'a, ña vii ndoo ta tacha ndia.

Ma ja'ma ikan kùuni yi ka'an yi cha'a' ma iti' ndaa ña kuà'an ma ndian kùu ñivi Ndioo.

⁹ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati va'a chi'in:

—Na taun tu'un i'ya: “Na sii kuuni ma ndian cha jàndakutu'un ma Racha'nu Ndioo ña na ku'un na ma nuu ni koo ma viko tanda'a, ma ra kùu mvechala”, kàti yi.

Ta ora yā'a ña kà'an yi takan tajan te'en nāka'an tuku yi chi'in ndia:

—Tu'un i'ya kùu ma tu'un ndaa ña chatiñu ma Racha'nu Ndioo —kàti yi.

¹⁰ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan chūnandi chiti ndioi nuu ma tati ikan, kuenda ña jàka'nui yi, ta te'en nāka'an yi chi'in:

—Na jà'un takan, vati juuni kùu uvanuu iin ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, indukuni takua kùu maun, chi'in inga tuku ma ndian kùu yaniun ña chīnuni va'a ma tu'un kà'an Jesuu ta kàtitu'un na yi nuu inga ñivi ndia. Na jàka'nun uvanuu ma Racha'nu Ndioo —kàti yi.

Ma tu'un ndaa ña jàna'a Jesuu nuu na chà'a yi ma ndatu nuu na kuenda ña na kuu ka'an kachin na ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ta'an na.

Ma ra yoso ma kuayu color kuichin

¹¹ Takan kùu tajan kani'i nui iti' andivi, ta ndē'i ña nuna ma andivi. Ta ikan ndē'i ña kēta iin kuayu kuichin, ta ma ra yoso ri nani ra: iin ra ndaa ta ndicha kuii. Vati chi'in tu'un ndaa jàkutuni ra kuati, ta kànita'an ra cha'a' ña ndicha. ¹² Ta ma tinuu ma ra yoso ma kuayu kuichin ikan, tacha yi takua tacha ma yaa ñu'ú. Ta ma xini ra ka'iin kua'a' korona, ta ikan iyo ma sivi ra ña uvanuu maa ra chito. ¹³ Ta ma ja'ma chīti yi níi, ta ma sivi ra, va kùu yi Ma Tu'un Ndioo. ¹⁴ Ta ma ndian jandaru ña iyo iti' andivi, ndian ñu'u ma ja'ma

ya'a va'a ña kuva'a chi'in linu va'a, ya'a vii ndoo yi, ta kuichin yi. Ndiakan kùu na ndian ya'a ndikun na ra chi'in ma kuayu kuichin ña yoso na. ¹⁵ Ta ma tichi yu'u ma ra yoso ri kēe ndio ma machiti ya'a xaan, vati chi'in yi ni jatakue'e ra ma ñivi kua'a' ñuu. Ta ni ka'nda ra tiñu nuu na chi'in ma kaa kuiin. Ta juuni ni jakutuni ra ma kuati na takua jà'a iin ra naku'ni ma uva ora chàñu ra chata vu. Ta ikan na ku'va na kuenda ña ya'a kayuni ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a iyo ndatu chi'in na. ¹⁶ Ta ma chata ma ja'ma ñu'u ra, chi'in ma soko ra te'en kà'an yi: "Rey ra kuxini nuu ma ndra kùu rey, ta chito'o kuxini nuu ndisaa ma ndracha'nu."

¹⁷ Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndē'e ndioi iin ma ra kùu tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ndaa yi nuu ndií. Ta ma tati ikan te'en nānda'yu ni'i yi nuu tandi'i kuii nuu ma saa takua kùu chi' ña chàchi sa'an ña ndàti kachika iti' andivi:

—Na kuti'vi ta'an ndo, ta kichi kachi ndo ti ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra iin viko ka'nu kuenda ña ni kuxini ndo. ¹⁸ Vati ikan kùu ma nuu ni kachi ndo sa'an ma ndra kùu rey, chi'in sa'an ma ndra jandaru kuxini nuu ma ndra jandaru, chi'in sa'an ma ndra'ii ña ya'a tayi kùuni, ta sa'an ma kuayu chi'in ma ra yoso ri ndia. Ta tandi'i kuii inga nuu ma sa'an, takua kùu ma sa'an ndian chàkunuu nuu nuna, sa'an ma ndian kùu musu, ta sa'an ndiakuati chi'in ndian chandee ndia.

¹⁹ Takan kūu ta ikan jan, ndē'e ndioi ma kiti xaan nunuu, chi'in ma ndra kùu rey ña jà'a kuati ñuñivi, chi'in ndisaa kuii ma ndra kùu jandaru ndra ma ora kùti'vi ta'an ndra kuenda ña kànita'an ndra chi'in ma ra yoso ma kuayu kuichin, ta chi'in ma jandaru ra. ²⁰ Va ma ra yoso kuayu kuichin jākanaa ra ma kuati. Tajan tiin ndio ra ma kiti xaan ikan, ta juuni tiin ndio ra ma tati xaan ña ja'anián' ña ka'án' chi'in tu'un yu'u Ndioo ña jà'a kua'a' ndatu ka'nu kuenda jakuán' tiñu nuu ma kiti xaan nunuu ikan, ta kuenda janda'viña'án' ndisaa ndian cha chā'a ndio na ña na koo ma tuni ma kiti xaan ikan na, ndian cha kīcha'a ndio na jàka'nu na ma na'na ri. Tajan ma ra yoso kuayu kuichin, jākoyo ndito ndio ra ma ninduvi ma ndiakan tichi ma lakuna nuu

tiin ñu'ú chi'in ma azufre. ²¹ Ta ndisaa ma inga ndian kùu jandaru ma kiti xaan ikan, va chī'í na jà'a ma machiti ña kēe yu'u ma ra yoso ma kuayu. Tajan ma chi' chāchi ndio ndri ma kuñu na nda kati chitu va'a ma chacha ndri.

20

Iin mii kuiya kùu yi ña chūndikun ma kui'na Satanaa, jà'a ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo

¹ Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndē'i ña vāchi nuu iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma iti' andivi, nda'a yi iin ndatiku ña nuna ta kasi ma yuve'e yavi nduva'a kuii kunu, ta juuni nda'a yi iin karena nduva'a kuii ka'nu. ² Ma tati ikan kùu yi ña chū'ni yi ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ña juuni kùu ma koo tati ña chīyo taji'na, ta ña juuni kùu ma kui'na chi'in sivi Satanaa. Va chi'in ma karena ikan chū'ni ndio tati va'a ikan ñán' kuenda iin mii kuiya. ³ Tajan ma tati ikan kùu yi ña jàku'ún yi ma kiti xaan ikan ma tichi soko kunu, ta chāsi yi ma yuve'e chi'in ndatiku nda'a yi, ikan na tüva janda'viña'án' ma ñivi iyo ñuñivi kuenda iin mii kuiya. Ta nda ora cha yā'a ndio ma iin mii kuiya, tajan kuu jaña ndikoán', va kuenda tia tiempuni.

⁴ Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndē'i iin nuu tà'nda tiñu, nuu ka'lin ma ndian nī'i ndatu kuenda ña kùu jakutuni na ma kuati ñivi. Ta juuni ikan ndē'i ña ka'lin anima ma ndian tā'nda xini cha'a' ña kàtitu'un na ma tu'un Jesuu, chi'in ma tu'un Ndioo. Tandi'i ma ñivi ikan kùu na ña tüvi nī jaka'nu na ma kiti xaan ikan, ni ma na'na ri ndia. Ta ni tüvi nī cha'a na ña koo tuni ma te'e nuu na a iin chiyo nda'a' na. Ta juuni ndē'i ña nātaku ndiko na, ta chā'nda na tiñu chi'in Cristu, kuenda iin mii kuiya. ⁵ Ña'a kùu ma cha'a' nunuu ña nātaku ma ndian chī'í. (Va iyo inga ma ndian chī'í ña ni natakú ndiko na, va nda ora ya'a ji'na iin mii kuiya.) ⁶ Na sii kuuni ma ndian íí ña nātaku ma cha'a' nunuu, vati ñivi Ndioo kùu na! Ta ndiakan cha kakú na ikan na töve ni kuvi na ora chī'i ñivi cha'a' uvi, ti ma ña jà'a ña chī'í ñivi cha'a' uvi töve ni jakesiin yi na nuu Ndioo, ti ndiakan ni kuu na sutu ma Racha'nu

Ndioo, chi'in ma Racha'nu Cristu, ta ni ka'nda na tiñu chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu kuenda iin mii kuiya.

⁷ Ta ma ora cha chīnu ndioo iin mii kuiya, tajan ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña ma kui'na ni ndachi ndioán' ma nuu indián' tichi yavi kunu, ⁸ ta ni kee ndioán' janda'viña'án' ndisaa ñivi iyo ñuu nàni Gog chi'in ñuu nàni Magog, ña kùuni yi ka'an yi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Ma kui'na ni jati'vi ta'an ndioán' ma ñivi, ikan na kuu na jandaru ra ña chà'ndán' tiñu nuu na. Ta nduva'a kua'a' na iyo, takua kua'a' ma yuti ndi'i ndoyo yu'u tañu'u. ⁹ Takan kuu tajan ndāa ndio ma ndian kini ikan naja kua ki'in kandii ma nuñu'u' ñuñivi. Ta endee kāvanuu na ma ñuu í ña Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra chi'in ma ndian í ka'in tichi yi ña kùu na ñivi Ndioo. Va Ndioo nda iti' andivi jākoyo ra ñu'ú chata ndian kini ikan, ta ndi'i na kàyu jà'a ra. ¹⁰ Tajan ma kui'na ña jānda'viña'án' na, jāku'un ndio ma tati va'a yi ma tichi lakuna nuu ndu'va ñu'ú chi'in azufre, juuni nuu ka'in ma kiti xaan, chi'in tati xaan ña jà'ani ña kà'an yi ma tu'un yu'u Ndioo. Ikan kùu ma nuu nduva'a ndē'e ndio na tundo'o nduvi ta niñuu, ta endeeni.

Ma nuu ndi'inia ña Ndioo jākutuni ra ma kuati ñivi

¹¹ Ta ora yā'a ña kuu takan, tajan ndē'i iin tayu kuichin ka'nu nuu tà'nda tiñu, chi'in iin ra nandi tichi yi ña juuni ma nuu nde'e ra nandi ra ta iin nāa ndi'ini ma nuñu'u' ñuñivi, chi'in ma andivi, ta ni'iin yo tūva ni nde'e ndiko yo yi ni'iin chiyo. ¹² Ta ikan jan ndē'e ndioi ña ma ndian cha'nu chi'in ma ndiakwati ña cha chī'í, ña ndaa na nuu Ndioo nuu nandi ra tayu nuu chà'nda ra tiñu, tajan nūna ndioo yatin nuu kua'a' nuu ma tutu. Ta tañu ma tutu ikan juuni nūna ma tutu ña kà'an yi ma sivi ndian ni koo endeeni chi'in Ndioo. Tandi'i ma ndian chī'í ikan, Ndioo ni jakutuni ra na, cha'a' ta'ii'in ma kuati ña jà'a na, takua ndiso ma nuu tutu ra ndia. ¹³ Takan kuu ña ma tañu'u jāchikokani ra' ma ndian chī'í ña kàndoyo tichi ra', kuenda ña na jakutuni ma Ndioo na, ta indukuni ta'an chi'in tandi'i kuii ma ndian chī'í ña kàndoyo ma

nuu ta'nda tiñu kuenda ndian chī'í. Ta takan kuu yi ña ta'ii'in na jākutuni ma Ndioo na, ta'ii'in naja kua kàa ma kuati na. ¹⁴ Ta ora cha yā'a kuu takan, tajan ma tati jākoo tiñu nuu Ndioo, jākoyo yi ma nuu ta'nda tiñu ma ndian ndi'í ma tichi lakuna nuu tiin ñu'ú. Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va ikan, kuu ma cha'a' uvi nuu ni kuvi na. ¹⁵ Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va ikan kuu yi ma nuu jākoyo yi tandi'i ndian tūvi ndiso sivi nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi yo ni koo endeeni chi'in ra.

21

Andivi chaa chi'in ma nuñu'u' ñuñivi chaa

¹ Ta ora yā'a ña kuu takan, tajan ndē'e ndioi iin andivi chaa chi'in iin nuñu'u' ñuñivi chaa, vati ma andivi nunuu chi'in ma ñu'u' ñuñivi nunuu, cha nāa yi chi'in tañu'u ndia. ² Tajan ndē'i ña ma ñuu í ña kuu ma ñuu Jerusalén chaa, ña vāchi nuu yi iti' andivi nuu iyo ma Racha'nu Ndioo, ña nduva'a vii ndova'a yi takua kàa iin ñivi ña'a ma ora tānda'a ña ña nduva'a vii ndova'a ña kuenda ma ra ni kundaka ña. ³ Takan kuu tajan ma iti' andivi chī'í iin tati ña te'en kànachaa ni'i yi:

—Na nde'e ndo ti i'ya kuu ma ve'e nuu iyo Ndioo chi'in ma ñivi, vati cha ndō'iin ra chi'in na, ta ni ja'a ra ña na kuu na iin ñuuni ma chi'in ra ti maa ra kuu ra ña ni koo ra chi'in na vati uvanuu Ndioo kuu ra kuenda ña jàka'nu na ra. ⁴ Vati maa ra kuu ra ña ni janatii ra ma takuii tinuu na ti na tūva ni kuvi na, ta na tūva ni kuaku na, ta ni ña nda'vi kùuni na, ta tūva ni nde'e na tundo'o ndia. Vati ma nuñu'u' cha'nu chi'in ndisaa ma ña kini iyo yi niku cha nāa yi.

⁵ Tajan ma ra nandi ma nuu iyo ma tayu í te'en nāka'an ra:

—Na nde'e ndo ti yu'u kuu ma ra jàndochaa tandi'i kuii nakuyi —kàti ra.

Ta juuni te'en nāka'an tuku ra chī'in ndia:

—Na taun yi vati tu'un i'ya kuu ma tu'un ndicha, ta ma tu'un ndaa ña iyo yi ña chinuni ndo —kàti ma Racha'nu.

⁶ Ta ora cha yā'a ña kuu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra chī'in:

—Vitin va cha chīnu ndisaa yi. Vati yu'u kuu ma ra nunuu ta ma ra nuu ndi'inia,

takua kùu ma letra A chi'in Z. Vati tu ìyo nda yo nàtii takuui, ta yu'u saanjì ni ku'vai ma takuui ko'o na nuu kàna ra', ikan na koo na endeeni chi'in. ⁷ Ta tu ìyo iin ndian ndyo'o kùndee jakanaa ndo ma kui'na, tajan ndisaa ma ña va'a ña ìyo chi'in i'ya, tundeeni ndo ni kùu yi. Ta yu'u ni kui Ndioo ndo ta maa ndo ni kuu ndo se'i. ⁸ Va taku ma ndian ndasi, ta jàña na ma itì, chi'in ma ndian tüvi chìnuni tu'in, chi'in ndian ndokini cha'a' ma kuati ka'nu ña jà'a na, ta chi'in ndian chà'ni ñivi, chi'in ndra kì'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i, ta ñivi ña'a ña kì'vi chi'in ndra'ii yüvi ii, chi'in ndian chàta'ani jatakue'e ñivi chi'in tati xaan, chi'in ndian jaka'nu yutun íi, ta chi'in tandi'i ma ndian jànda'viña'a. Ndisaa ndiakan ni ku'un na ma andaya' nuu nduva'a tìin ma ñu'ú chi'in azufre. Yakan kùu ma cha'a' uvi ña ni kuvi na.

Nuu kà'an yi cha'a' ñuu Jerusalén ñuu chaa

⁹ Ta ma ndi ucha ta'an ma tati va'a Ndioo ña nda'a yi ndi ucha ta'an ma ko'o ña chitu yi chi'in ma ucha nuu ma tundo'o nuu ndi'inia, tajan tañu ndiakan kichi iin yi, ta te'en nāka'an yi chi'in:

—Na kichiun nuu ndai i'ya, ti i'ya ni jana'i nuun nda ña kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala.

¹⁰ Tajan ma Tati Í Ndioo jāna'a yi ma tañu ñuma'nai, ña ndē'i iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta chāndaka yi yu'u ma siki iin yuku ya'a sukun. Ta ikan jāna'a yi nui naja kua kàa ma ñuu Jerusalén íi ta ka'nu ma ora vāchi nuu yi itì' andivi nuu ìyo ma Racha'nu Ndioo. ¹¹ Ta ma ñuu ka'nu ikan nduva'a tàcha yi, ti xinda'vi Ndioo kùu yi, ña vii kàa yi, takua kàa ma yuu nduva'a vii, chi'in takua kàa ma yuu nàni jaspe ña juuni nduva'a vii tacha yi, takua kàa ma inu ndia. ¹² Ta ninii nuu chikonuu yu'u ma ñuu ka'nu, ikan ndē'i ña endee chikonuu yi ña ndasi yi chi'in korayu ña nduva'a sukun, ta uchi uvi yuve'e yi ndia. Ta ta'ii'iin ma yuve'e ìyo iin ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña jakuenda yi yi. Ta ma yuve'e juuni ìyo sivi ma ndi uchi uvi ma ndracha'nu ña kùu tatá ma ñivi ñuu Israel ma taji'na. ¹³ Ta juuni ìyo uni yuve'e yi ma ndi kumi chiyo

yi. ¹⁴ Ta ma korayu ña ndasi ma yu'u ñuu ka'nu ikan, ka'iin uchi uvi ma yuu na'nu cha'a' yi, ta chata ma yuu ikan, ka'iin ndi uchi uvi sivi ma ndra kùu tatun ma ra kùu ma mvechala.

¹⁵ Tajan ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ma ra kà'an chi'in, nda'a ra iin yutun kuii ña kuva'a yi chi'in oro kuenda ña tiku'va yi ma ñuu ka'nu ikan, chi'in ma korayu ta yuve'e yi ndia. ¹⁶ Ta ñuu ka'nu ikan iin ku'va ni kua ki'in yi. Takan kùu tajan tiku'va ndio ma yi ma ñuu ka'nu ikan chi'in ma yutun nda'a yi, ta kēta yi: Uvi mii uvi cientu kilometru. Ta ma itì' kani yi, itì' sukun yi, ta itì' ki'in yi, indukuni kua chikuku'va yi. ¹⁷ Takan kùu tajan tiku'va ndio yi ma korayu. Ta kēta yi: Iin cientu uvi xiko kumi iki nda'a yo kùu yi chi'in ma ku'va ña chātiñu ma ñivi taji'na.

¹⁸ Ta ma korayu kūva'a yi chi'in yuu ña nàni jaspe. Ta ma ñuu ka'nu ikan kùu yi mamaa oro, ña vii kuichin yi takua kàa ma inu. ¹⁹ Takan kùu ta tandi'i nuu ma yuu vii ña kūva'a ka'iin cha'a ma korayu ikan, te'en kùu yi: Ma yuu nunuu, kùu ma yuu jaspe, ta ma ña uvi, kùu ma yuu zafiru, ta ma ña uni, kùu ma ágata, ta ña kumi, kùu ma yuu esmeralda, ²⁰ ta ma ña u'un, kùu ma yuu ónice, ta ña iñu, kùu ma yuu cornalina, ta ña ucha, kùu ma yuu crisólitu, ta ña una, kùu ma yuu berilu, ta ma ña íin, kùu ma yuu topaciu, ta ña uchi, kùu ma yuu crisoprasu, ta ma ña uchi iin, kùu ma yuu jacintu, ta ma ña uchi uvi ña kùu ma yuu nuu ndi'inia, va kùu ma yuu amatista. ²¹ Ta ma ndi uchi uvi yuve'e yi, kùu ma uchi uvi ma yuu ña nàni perla, ti ta'ii'iin ma yuve'e ikan kuva'a yi chi'in iin ma yuu perla. Ta ma kaai ka'nu ña chà'nda java ma tichi ñuu ka'nu ikan, kuva'a yi chi'in mamaa oro, ña ya'a kuichin kàa yi takua kàa ma inu.

²² Ta tüvi nī nde'i nī'iin veñu'u ma tichi ñuu ikan, vati uvanuu ma Racha'nu Ndioo, ra ìyo ndatu ga, chi'in ma ra kùu takua kùu ma mvechala, rakan kùu ma veñu'u na. ²³ Ta ma ñuu ka'nu ikan, tüvi chiniñu'u yi ña jātuun ma nikandii yi, ta ni ma yoo ndia, vati ma ra ni jātuun yi kùu ma Racha'nu Ndioo, ta ma ñu'ú ikan,

kùu ma ra kùu takua kùu ma mvechala. ²⁴ Ta tandi'i ma ñivi iyo tandi'i ma ñuu iyo ñuñivi, ni kakunuu na nuu jatuun yi ma ñuu ka'nu ikan. Ta ma ndra kùu rey ña iyo ma ñuñivi, ni ku'va ndra ndra tandi'i kuii ma ña kuika ndra nuu ma ñuu ka'nu ikan, ta ni tiñu'u ndra yi. ²⁵ Ta ma ndisaa ma yuve'e yi na töve ni ndasi yi ma ora nduvi cha'a' ña töve ni koo chani kuaa. ²⁶ Vati juuni tandi'i ñuu ni ku'va na ña kuika na nuu ma ñuu ikan, ta ni tiñu'u na yi. ²⁷ Va töve ni ki'vi ma ñuu ikan ndisaa ndian kini chi'in ndian jà'a kuati. Ta juuni töve ni ki'vi ndian xaani a ndian jàka'nu yutun í chi'in ndian jànda'viña'a. Vati uvanuu ma ndian ni ki'vi ma ñuu ikan, kùu ma ndian ka'lin sivi nuu ma tutu ra kùu mvechala ña kà'an yi, yo ni koo endeeni chi'in ra.

22

¹ Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ma tati ikan jāna'a ndio yi nui iin yuta takuii kuichin takua kàa inu ña chà'a ra' kivi koo yo, ña kèe ra' ma nuu iyo tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ma ra kùu takua kùu mvechala. ² Ta ma ma'ñu ma kaai ka'nu ña ya'a ma tichi ñuu ka'nu, chi'in ninduvi chiyo ma yu'u yuta, ikan ndē'i ña kuàkua'nu ma yutun chà'a kivi koo yo, ta chà'a chiti chàcho uchi uvi cha'a' iin kuiya, ña kùuni yi ka'an yi ña chà'a run chiti nani yoo. Ta juuni va'a ma nda'a' run kuenda ña jànda'a yi tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi. ³ Taku ma ñuu ikan töva ni koo ni'iin ña kini a ñivi kini ña töve chàta'ani Ndioo ña na koo na. Ta ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ma ra kùu takua kùu ma mvechala, ni koo ndio ra ma ñuu ka'nu ikan, ta ikan ni jaka'nu ndio ma ndian kùu ñivi ra ra, ndian jàkuu tiñu nuu ra. ⁴ Ta ndisaa na ni nde'e na ma nuu va'a ra, ta ma sivi ra ni kindoo yi ma te'e nuu na. ⁵ Ma ikan töve ni koo chanikuaa, ta ma ndian ni koo ñuu ikan, na töve ni kuniñu'u na ñu'ú nda'a, ta ni ñu'ú nikandii, vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña ni jatuun ra ñu'ú nuu na. Ta takan kùu yi ña ni ka'nda na tiñu ma ikan ndisaa tiempu.

Chani kuyatin kichaa Jesucristu

⁶ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo nui:

—Tu'un ndicha kùu ma tu'un i'ya, ta iyo yi ña kundeniun yi. Vati ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndatu ra ña kàtitu'un ma ndra kà'an tu'un yu'u ra, rakan kùu ra ña tachi yu'u ña kùu ma tati ña jàkuu tiñu nuu ra ña na jana'i nuun ma ña chakuyatin kichaa.

⁷ Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku ma Racha'nu:

—¡Chani kuyatin kichai! ¡Na sii kuuni tandi'i ndyo'o ndian jàchi'in ña kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya!

⁸ Yu'u Xuva, ndē'i ta chīnī ma tu'un i'ya. Ta ora cha yā'a ña ndē'e ndioi yi, tajan chūnandi chitī nuu ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña kà'an chi'in, ta kīcha'i jàka'nui yi. ⁹ Va ma tati ikan te'en nāka'an yi chi'in:

—Na jā'un takan, vati juuni indukuni kùu iin musu Ndioo, takua kùu maun chi'in ndra yaniun ña kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta tandi'i inga tuku ma ndian jàchi'in ña kà'an nuu ma tutu Ndioo. Yakan va, ¡na jaka'nun ma uvanuu Ndiooni!

¹⁰ Ta juuni te'en nāka'an tuku yi chi'in:

—Ña tīndii xe'un ma tu'un yu'u Ndioo, ña iyo nuu ma tutu i'ya, vati chani kuyatin kuii jachinu yi ma ña kà'an yi. ¹¹ Va'a ga ña na ku'vaun ña na ja'a ma ndian kini ma ña kùuni maa na. Ta ma ndian jà'a kuati, va'a ga ña na ku'vaun ña na ja'a maa na tiaga kuati. Va taku ma ndian ja'a ña va'a, va'a ga ña na ja'a ga na yi, ta ma ndian iyo í kuenda Ndioo, na nanduku ga na naja kua koo tiaga í na kuenda ra. —Takan kàti yi nui.

¹² Ta ma Racha'nu Jesuu te'en kīcha'a ra kà'an ra:

—Ndicha va'a ña chani kuyatin kichai, tajan ma ora ikan ni ku'vai ma ya'vi ndo cha'a' ma naja kua jà'a ma ta'ii'in ndo.

¹³ Vati yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia, ma nuu kīcha'a yi ta ma nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chi'in ma letra Z.

¹⁴ 'Na sii kùuni ma ndian ndochaa anima na, vati takan kùu kachi na ma chiti kèe nuu ma yutun ña chà'a kivi koo

yo. Ta juuni na sii kuuni na ti ni kuu ki'vi na ma yuve'e ma ñuu ka'nu ikan ndia. ¹⁵ Va takua ma ndian kini ña jà'a kuati, ni kindoo na iti' nuke'e ñuu ikan, chi'in ndian nduvi a jatakue'e, ta ndian k'vi chi'in ñivi yüvi ñasi'i na, ta ndian chà'ni ñivi, chi'in ndian jàka'nu yutun í ña töve kùu run ma Ndioo ndicha, ta chi'in tandi'i inga tuku ma ndian ya'a chàta'ani janda'viña'a ndia.

¹⁶ 'Yu'u Jesuu kùu ña tächj ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na kàtitu'un kachin yi ndisaa ma tu'un i'ya nuu ma ndian chìnuni tu'in ña iyo kuenda ma ucha ta'an veñu'u. Vati yu'u kùu tata ma racha'nu rey David, ta juuni kùu takua kùu ma chele tacha ña kèta ora na'a —kàti ra chi'in.

¹⁷ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Tati Í Ndioo, chi'in ma ndian kùu takua kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala:

—Na'a ndo —kàti na.

Ta nda ndian ni kuuni ña taso'o na ora kà'an na takan, na ka'an na:

—Na'a ndo —inga cha'a'.

Tu iyo nda ndian natii takuii, na kichi na i'ya. Na kichi na ta ku'va saanj ma takuii ko'o na ña chà'a kivi koo yo.

¹⁸ Tandi'i ma ndian taso'o ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya, ña kà'an yi chi'in tu'un yu'u ra, te'en kùunj katitu'un kachin nuu ndo: tu iyo nda ndian tiso ga tiá siki ma kua kà'an yi, juuni ma Racha'nu Ndioo ni tiso ga ra tiá siki ma tundo'o ni nde'e na, va ma tundo'o ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia. ¹⁹ Ta tu iyo ndian kindaa ma kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi chi'in tu'un yu'u ra i'ya, juuni ma Racha'nu Ndioo ni kindaa ra nuu na ma ña ni kuu kuenda na ma nuu iyo ma yutun chà'a kivi koo na, ta ni kindaa ra yi nuu na, ikan na kùu koo na ma ñuu í ka'nu ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia.

²⁰ Ta ma ra kàtitu'un kachin ma tu'un i'ya te'en kà'an ra:

—Ndicha, ña chani kuyatin kichai —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra kà'an cha'a' ma tu'un i'ya:

—¡Na'a, yo'o Racha'nu Jesuu! Ta takan na kuu yi. Amén.

²¹ Ta ma Racha'nu Jesuu, na koso ra ma ñamani ra chata ndisaa ndo. Ta takan na kùu yi. Amén.